

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

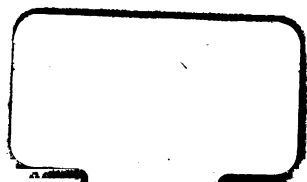
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

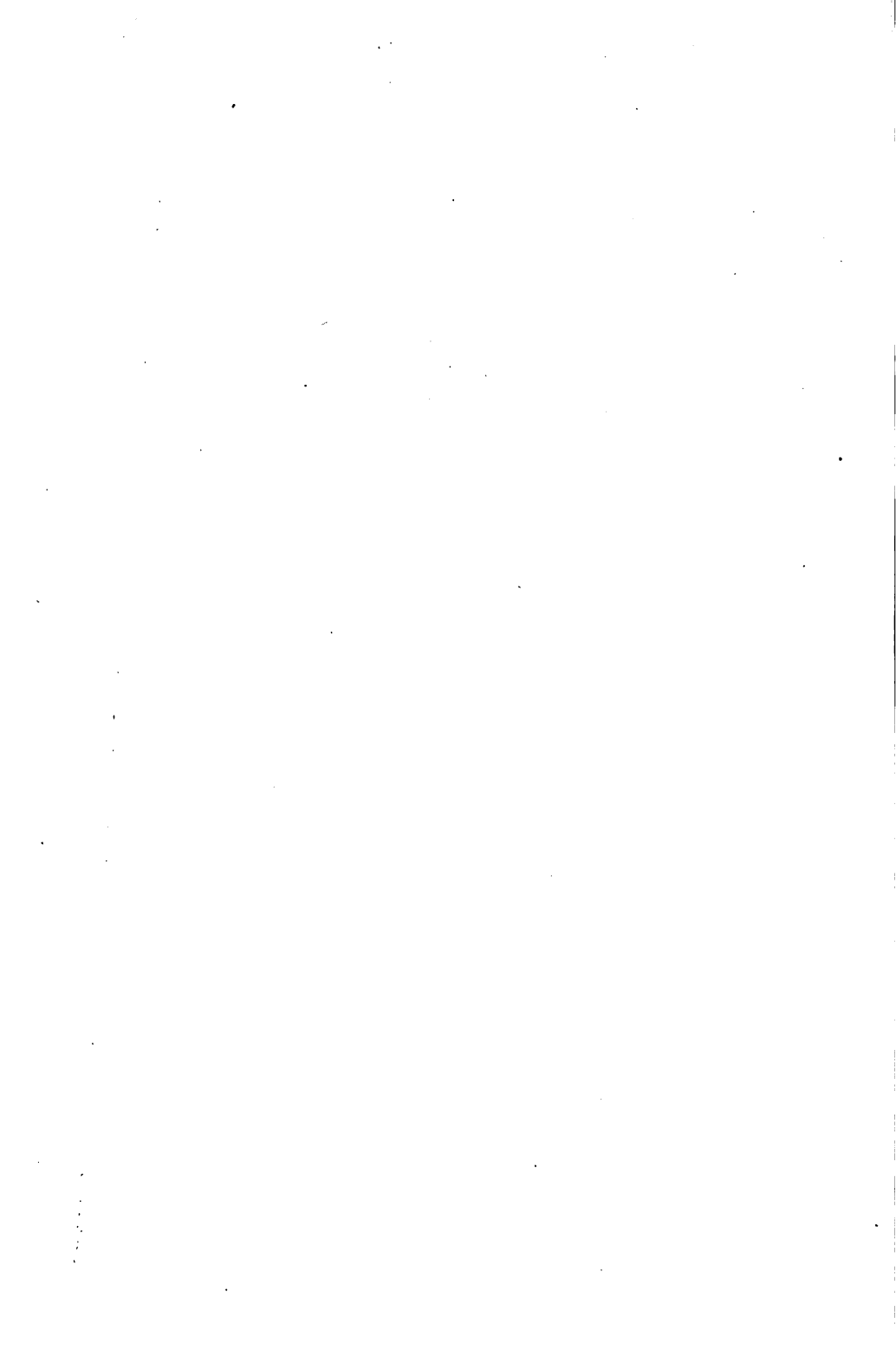
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

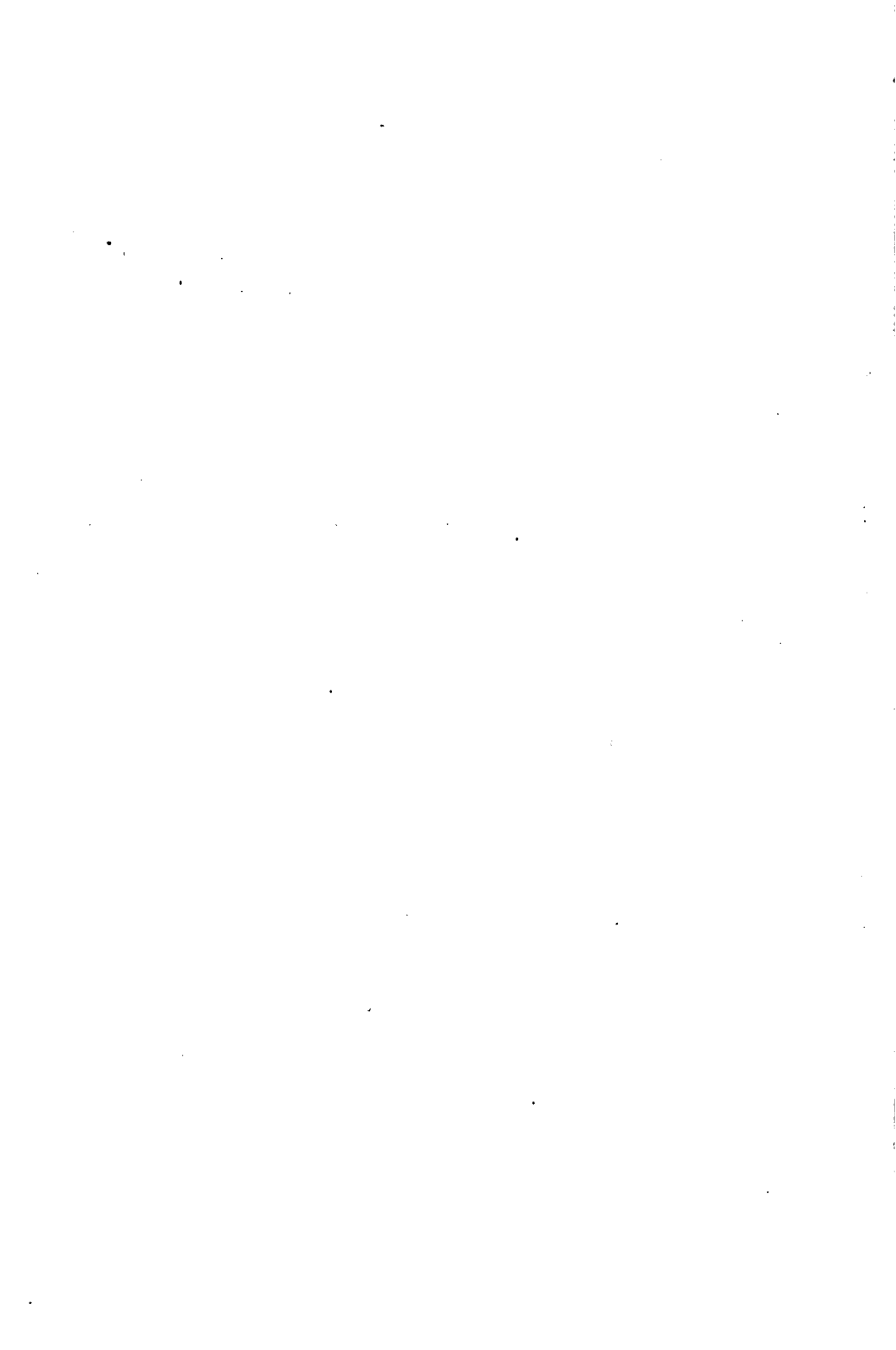

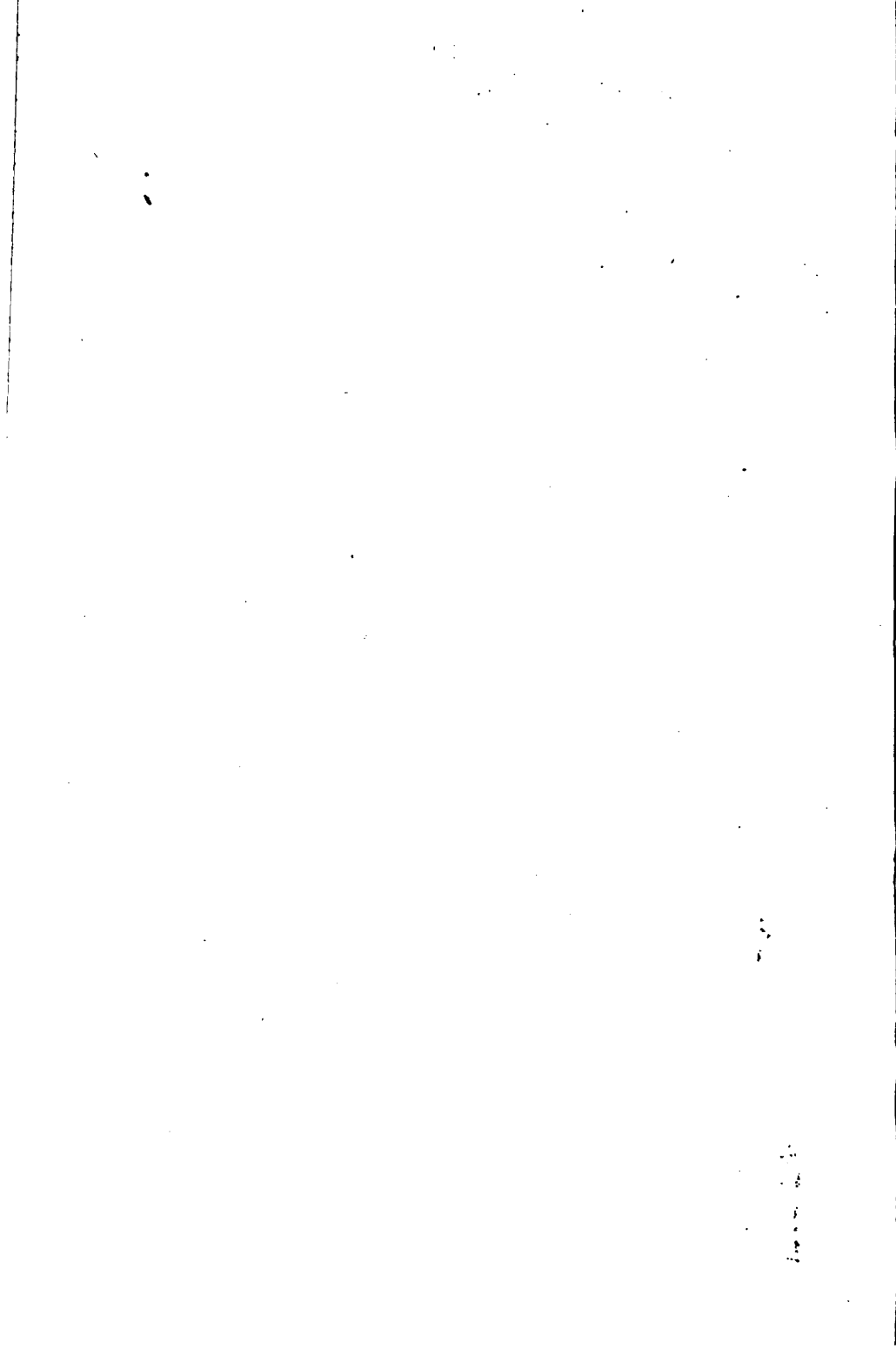
3 3433 08161622 3

NSRA
Athénaiou

ΑΘΗΝΑΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΠΟΛΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

8
ΕΤΟΣ Η' ΤΟΜΟΣ 8.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ.

Παρά την ὁδὸν Μουσῶν ἀριθ. 2.

—
1879.
—

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ Η' ΤΟΜΟΝ.

Εἰσερχόμενον τὸ Ἀθηναῖον εἰς τὸ ἡ' τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτος, ὁμολογεῖ ὅτι εὐρίσκεται ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἣν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ε' ἔτους ἐγνωστοποίησε, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τριῶν ἐτῶν χρόνῳ ὃ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ, τῶν ἐν Γερμανίᾳ δηλονότι καὶ τῇ λοιπῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἀριθμὸς ἡῤῥηξε τοσοῦτον, ὅσον ἡλαττώθη ὁ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῇ Τουρκίᾳ, διὰ τὸν λόγον ἴσως ὅτι οἱ μὲν τῆς βορείου καὶ ἐσπερίας Εὐρώπης ἀναγνώσται, θέλοντες νὰ γινώσκωσι τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν ἡμῶν ἐν τοῖς γράμμασιν, ὅσον δύναται τοῦτο ἐκ τοῦ Ἀθηναίου νὰ γείνη αὐτοῖς γνωστὸν, ἀναγινώσκουσι τὸ Ἀθηναῖον, οἱ δὲ ἡμέτεροι, μὴ βλέποντες ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ποικιλίαν οἷαν ἐν ἄλλοις ἐλληνικοῖς τῆς ἐλαφρᾶς λεγομένης φιλολογίας περιοδικοῖς εὐρίσκουσι — καὶ τοιαῦτα εὐτυχῶς ἢ ἀτυχῶς οὐκ ὀλίγα κατὰ μῆνα καὶ ἔτος ἀναφαίνονται καὶ πάλιν ἐκλείπουσι — προτιμῶσι ταῦτα. Τούτου ἕνεκα τὸ Ἀθηναῖον παρατείνει τὸν βίον χάριν τῶν ὀλίγων ἀναγνωστῶν του διὰ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ μέσων, ἐλπίζον κάλλιον μέλ-

λον, ὅταν ἐκπληρωθῶσιν οἱ πόθοι, οὓς ἐξέφρασεν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἐ' ἔτους, καὶ ὧν μετὰ λύπης βλέπει ὅτι πόρρω ἀπέχει ἡ ἐκπλήρωσις, ὥς νῦν ἔχουσι τὰ ἡμέτερα.

Παρήγορον ὅμως εἶναι ὅτι τῶν συντακτῶν αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς αὐξάνει μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, καὶ ὅτι νέοι ἀκμαιότεροι ἀναδέχονται τοὺς κεκμηκότας. Ἡ δ' ἐμφάνισις νέων λογίων μαρτυρεῖ τὴν εἰς τὰ γράμματα ἐφесιν ἡμῶν, ἀφ' ἧς ἐλπίζεται καὶ ἡ τῶν ἐπιστημῶν ἀληθοῦς καλλιέργεια παρ' ἡμῖν. Ἐνθαῤῥυντικὸν δὲ εἶναι καὶ τοῦτο ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐν Παρισίοις παγκοσμίῳ ἐκθέσει οἱ σοφοὶ κριταὶ αὐτῆς ἡξίωσαν βραβεῖου τὸ ἐλληνικὸν πανεπιστήμιον δι' ἄλλα τε καὶ διότι συντελεῖ εἰς συντήρησιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11 Αὐγούστου 1879.

Οἱ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀθηναίου ἐπιμελούμενοι

ΣΤ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ. ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Griechische Palaeographie von V. Gardthausen. Leipzig.
Druck und Verlag von B. G. Teubner. Εἰς 8^{ον} μέγα,
σελ. 472, μετὰ 13 παλαιογραφικῶν πινάκων.

Ἡ ἑλλειψίς παλαιογραφίας συντόμου μὲν καὶ ὁπωσοῦν ἀκριβοῦς, συμφώνου δὲ πρὸς τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας καὶ προσιτῆς τοῖς πᾶσι παρεκίνησε τὸν ἐν Λειψίᾳ καθηγητὴν κ. Gardthausen εἰς ἐκδοσιν τῆς νέας ταύτης παλαιογραφίας. Κεφαλαιώδης περίληψις τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιεχομένων καὶ γενικαὶ τινες κρίσεις προσελθοῦσαι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ εἶνε ἡ ὑπόθεσις τῶν ἐφεξῆς ὀλίγων λέξεων.

Ἡ ἐν λόγῳ παλαιογραφία διαιρεῖται εἰς τρία βιβλία, ὧν προτάσσεται εἰσαγωγή, ἐν ᾗ ὀρίζεται μὲν ἡ παλαιογραφία καὶ ἐξετάζεται ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπιγραφικὴν καὶ διπλωματικὴν, ἐκτίθενται δὲ καὶ ἐπικρίνονται αἱ ἐργασίαι τῶν μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων ἀσχοληθέντων περὶ τὴν παλαιογραφίαν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ δικαίως ἐπικαλουμένου πατρὸς αὐτῆς Montfaucon.

Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς ὕλης, ἐφ' ἧς ἡ γραφή, οἷον μετὰλλων, φύλλων, φλοιοῦ, ξύλου, ἐλέφαντος, ὀστῶν, παπύρου, μεμβράνης κτλ. καὶ περὶ τῆς τεχνικῆς κατεργασίας καὶ παρασκευῆς τινων ἐξ αὐτῶν. Περὶ τοῦ σχήματος καὶ δεσμάτος (Einband) τῶν χειρογράφων, περὶ τῶν γραφικῶν ἐργασιῶν καὶ σκευῶν, περὶ μέλανος καὶ χρώματος καὶ τῆς παρασκευῆς αὐτῶν, περὶ τῶν διαφορῶν κοσμημάτων καὶ καλλωπισμῶν τῶν χειρογράφων.

Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς γραφῆς, τὰ διάφορα συστήματα καὶ ἡ τάξις αὐτῆς, ἐνθα πρὸς πολλοὺς ἄλλοις καὶ τὰ περὶ στιχομετρίας καὶ κωλομετρίας. Εἵτα τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς, τὰ κεφαλαῖα καὶ μικρὰ γράμματα καὶ αἱ ποικίλαι ὑποδιαίρεσεις αὐτῶν. Ἐπεταὶ λεπτομερὴς

ἐξέτασις τῆς ταχυγραφίας, κρυπτογραφίας, τῶν διαφόρων ταχυγραφικῶν σημείων καὶ ἄλλων σημειογραφημάτων. Καὶ τελευταῖον ἐξετάζονται οἱ ἀριθμοί, στίξεις, τόνοι καὶ πνεύματα καὶ τὰ κριτικὰ καὶ μουσικὰ σημεία.

Τὸ τρίτον βιβλίον περιέχει τὰ περὶ τῶν γραφῶν, πίνακα τῶν ὀνομάτων αὐτῶν μετὰ συντόμου ἱστορίας, κατάλογον τῶν χρονολογημένων χειρογράφων, ἱστορίαν τῶν ὑπογραφῶν, ἐνθα καὶ περὶ νοθεύς καὶ γνησιότητος αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα ἐξετάζονται αἱ ἐν τοῖς διαφόροις χειρογράφοις *χρονολογίαι*, αἱ *ἰνδικτιῶνες*, ἡλίου καὶ σελήνης κύκλοι καὶ ἐκτίθενται μέθοδοι πρὸς ἀναγωγὴν τῶν διαφόρων χρονολογιῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς. Ἔπεται κεφάλαιον περὶ πατρίδος τῶν γραφῶν καὶ ἐξαπλώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐνθα πρὸς τοῖς ἄλλοις παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι καὶ ἐκ τῶν χειρογράφων ἀποδείκνυται τὸ ἀνυπόστατον τῆς περὶ ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων ὑποθέσεως τοῦ Fallmerayer. Ἐπομένως τούτοις ἐκτίθεται *σχῆμα* ἡγουν τύπος πρὸς περιγραφὴν τῶν χειρογράφων, μέθοδος πρὸς ἀντιπαραβολὴν καὶ διαφοροὶ τεχνικαὶ ἀναπαραστάσεις αὐτῶν. Καὶ τελευταῖον παράρτημα περὶ Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ 395—802. Χρονολογικὸς πίναξ, τ. ἑ. α Μέθοδος ἐν συντομίᾳ πῶς δεῖ εὐρίσκειν τοὺς κυκλους τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης καὶ τῆς ἰνδικτου π. Καὶ ἀλφαριθμητικὸς πίναξ τῶν περιεχομένων.

Τούτοις ἐπισυνάπτονται 13 παλαιογραφικοὶ πίνακες, ὧν ἕκαστος διηγεῖται τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ. Οἱ μὲν πρῶτοι ἑνδεκα περιέχουσι τὰ ἀλφαριθμητὰ καὶ τὰς συνηθεστάτας συνδέσεις τῶν στοιχείων ἀπὸ τοῦ 162 π. Χ. μέχρι τοῦ 1496 μ. Χ. Ὁ δὲ δωδέκατος καὶ τρισκαίδεκατος περιέχουσι ταχυγραφικὸν ἀλφαριθμητικόν. Πάντες δὲ οὗτοι οἱ πίνακες ἐξηγοῦνται λεπτομερῶς ἐν τοῖς σχετικοῖς κεφαλαίοις. Καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ δὲ ὑπάρχουσιν ὅπου εἶνε ἀνάγκη στοιχείων τινῶν καὶ συνδέσεων αὐτῶν πανομοιότυπα, ἰδίᾳ δὲ τὸ πληρέστερον τῶν προγενεστέρων κεφάλαιον περὶ σημειογραφημάτων. Τὰ ἐν τοῖς χειρογράφοις κοσμήματα ἐχρησιμοποίησαν τεθέντα καὶ ἀλλαχού μὲν (ἰδ. σελ. 87), ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἐκάστου κεφαλαίου. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις

τοῖς τὸ βιβλίον, ὅπως πάντα ἐν γένει τὰ κατὰ Teubner ἐκ-
διδόμενα, εἶνε ἄριστα ἐκτετυπωμένον. Ἐν δὲ τοιούτοις μάλιστα
βιβλίοις ἡ καλλιτυπία εἶνε οὐ μικρὸν πλεονέκτημα.

Τεταύτη εἶνε ὡς διὰ βραχυτάτων ἡ περίληψις τῆς νέας ταύ-
της παλαιογραφίας· ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου ὑπάρχουσα περίληψις
τῶν περιεχομένων εἶνε τοῦλάχιστον ὀκταπλάσια τῆς παρούσης.

Δεσπομερὴς κρίσις περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, ἐξετάζοντος ἐκα-
τοντάδας ζητημάτων καὶ προϋποτιθέντος μυριάδας βιβλίων καὶ
πλείστας εἰδικὰς καὶ δὴ τεχνικὰς γνώσεις, ὧν εὐμοιρεῖ μὲν ὁ
συγγραφεὺς, στερεῖται δὲ ὁ ἐπικριτὴς, καὶ τὰ ὅρια συντόμου βι-
βλιοκρισίας ὑπερβαίνει καὶ ἄλλως εἶνε δυσχερὲς τοῦλάχιστον εἰς
ἐμέ. Διὰ τοῦτο θέλω περιορισθῇ εἰς τὰς ἐφεξῆς μόνον παρατη-
ρήσεις.

Ὁ συγγραφεὺς ἠκολούθησεν ἣν μέθοδον ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ἡ
φύσις τῆς ὕλης. Ἐν τε τοῖς καθ' ὅλου καὶ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους προ-
βαίνει ὡς εἰκὸς ἀπὸ τῶν γνωστῶν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα, ἀπὸ τῶν γε-
νικωτέρων ἐπὶ τὰ εἰδικώτερα, ἀπὸ τῶν παλαιότερων ἐπὶ τὰ
νέωτερα. Ὅπου ἐτέθη ἕκαστον κεφάλαιον, ἐκεῖ εἶνε ἡ οἰκεία
θέσις αὐτοῦ· ἀβλαβῶς δὲν δύναται νὰ μετατεθῇ. Δὲν ὑπάρχει
ζήτημα ἥτοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀναφερόμενον εἰς τὴν παλαιο-
γραφίαν, ὅπερ νὰ μὴ ἐξητάσθῃ ἐμβριθῶς καὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ
ἀκαμάτου συγγραφέως. Εἰδήσεις, αἵτινες πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ
πονήματος τούτου ὑπῆρχον τῇδε κάκεισε διεσπαρμέναι, εὕρισκει
τις ἐνταῦθα κατ' ἐπιστημονικὴν τάξιν καὶ ἀκριβεῖαν ἐκτεθεμέ-
νας. Εἰς ἕκαστον κεφάλαιον ἐπισυνάπτονται ἀκριβέσταται βι-
βλιογραφικαὶ σημειώσεις, ἐξ ὧν ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ λάβῃ
ἀφορμὴν πρὸς ἐρυθρέας μελέτας καὶ πρὸς ἐξακριβῶσιν τοῦ ἐκ-
σταχοῦ ζητήματος. Πλεῖστα κεφάλαια ὑπάρχουσιν, ἐξ ὧν δύ-
νενται νὰ ὠφεληθῶσι καὶ οἱ μὴ εἰδικῶς ἐνασχολούμενοι εἰς τὴν
παλαιογραφίαν, οἷον τὸ περὶ ἱστορίας τῆς γραφῆς, τὸ περὶ τῆς
τάξεως αὐτῆς, τὸ περὶ τῆς στιξεως, τόνων, πνευμάτων καὶ ἄλ-
λων σημείων, τὸ περὶ γραφῶν καὶ τῆς πατρίδος αὐτῶν, τὰ περὶ
χρονολογίας κτλ. Πολλοὶ δὲ πρακτικαὶ καὶ τεχνικαὶ μέθοδοι, οἷον
ἡ περὶ ἀναγνώσεως τῶν παλιμψήστων, ἡ περὶ ἐξελιξέως τῶν πα-

πύρων, περὶ ἀναγωγῆς τῶν χρονολογιῶν, περὶ τεχνικῆς ἀναπαράστασως τῶν χειρογράφων κτλ. ἐπαυξάνουσι τὴν χρησιμότητα τοῦ βιβλίου.

Πρὸς τοιαῦτα πλεονεκτήματα τοῦ συγγράμματος τούτου ἐξαφανίζονται μικρά τινα ἁμαρτήματα ἀναπόφευκτα εἰς τοιαῦτα βιβλία. Τίς π. χ. θὰ ψέξη τὸν συγγραφέα, ἂν, ἀφ' οὗ ἐξέθηκεν ἀκριβέστατα τὰς περὶ τὴν στιχομετρίαν ἐργασίας τῶν Γερμανῶν Ritschl, Blass καὶ ἄλλων καὶ τὰς τελευταίας ἐπιτυχεῖς ἐρεῦνας τοῦ Γάλλου Graux, παρέλιπε νὰ σημειώσῃ ὅσα περὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ Graux ὀρθότατα παρετήρησεν ἐν τῇ Μνημοσύνῃ (τοῦ 1878 σελ. 259—263) ὁ πολὺς Cobet; Ὁμοίως ἐν σελ. 133 ἐσφαλμένως λέγει ὅτι ὁ ἐν Αἰγύπτῳ διατρίβων Brugsch-Bey εὑρεν ἐν τῇ Σιναιτικῇ βιβλιοθήκῃ ἀποσπάσματα τοῦ Σιναιτικοῦ κώδικος. Τὸ εὑρεν ἐνταῦθα εἶνε συνώνυμον τῷ ἀνεκάλυφεν, ὅπως ὁ καὶ ἐν τούτοις ψευδόμενος Νέος ἐλεύθερος τύπος τῆς Βιέννης διεκήρυξε τότε. Τὴν εἰδησιν ταύτην τῇ εἰσηγήσει τοῦ Brugsch-Bey ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐφημερίδι δημοσιευσθεῖσαν ἀνεσκεύασα ἐν ἄλλῃ γερμανικῇ ἐφημερίδι καὶ ἡ Νέα Ἡμέρα ἀνοδημοσίευσεν τὴν ἀνασκευὴν μου. Ἐν ταύτῃ ἔλεγον ὅτι πολὺν χρόνον πρὸς τῆς εἰς Σινᾶ μεταβάσεως τοῦ Brugsch-Bey οἱ μοναχοὶ ἐδείκνυσον εἰς τοὺς περιηγητὰς τὰ περισωθέντα φύλλα, ἐγκεκολλημένα εἰς τὴν ἀρχὴν ἄλλου χειρογράφου, σαφῶς λέγοντες ὅτι: « εἶνε φύλλα τοῦ Σιναιτικοῦ Κώδικος ». Ἄλλοι δὲ πρὸ τοῦ Brugsch-Bey ἐπισκεφθέντες τὸ Σινᾶ ἀνέφεραν τοῦτο ὅχι ὡς ἰδίαν ἀνακάλυψιν, ὅπως ἐκεῖνος, ἀλλ' ὡς εἶδησιν προερχομένην ἐκ τῶν μοναχῶν. Πρὸς π. χ. τὴν ἐξαίρετον πραγματείαν τοῦ Π. Γρηγοριάδου: « Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Σινᾶ. 1875 » σελ. 19. — Ἀλλὰ τίς, παρακαλῶ, δικαίως θ' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ συγγραφέως νὰ γνωρίζῃ ὅχι μόνον τὰ ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς βιβλίοις γραφόμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν οἰαδήποτε ἐφημερίδι; — Αἱ περὶ τῶν προγενεστέρων παλαιογράφων κρίσεις, ἂν καὶ ἐνιαχοῦ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀνεπιεικεῖς πως, εἶνε ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀληθεῖς καὶ δίκαιαι. Ἰδίως δὲ ὅσα περὶ τοῦ Tischendorf λέγει (πρὸς σ. 10. 143. 163 καὶ ἄλλαχού), εἶνε ἀληθῆ;

στάτα. Ὁ Tischendorf ἠγάπη νὰ ὑπερεκτιμᾷ τὰ ἴδια εὐρήματα (ἀν εὐρημα αὐτοῦ καὶ ὄχι τοῦ Ῥώσου Πορφυρίου θεωρήσῃ τις τὸν Σιναιτικὸν Κώδικα) καὶ νὰ παριστάνῃ αὐτὰ ὄχι ἀκριβῶς ὅπως ἦσαν. Ὅτι π. χ. ὁ Σιναιτικὸς Κώδιξ δὲν εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ Vaticanus, ἀλλ' ἴσως καὶ κατὰ τινα νεώτερος, πᾶς τις πιστεύω, κρίνων ἀμερολήπτως τὰ πράγματα καὶ τὰ δεδομένα θὰ συνομολογήσῃ. Προκειμένου δὲ περὶ αὐτοῦ, καλὸν κρίνω νὰ μεταδώσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀθηναίου ὑποψίαν τινά, ἥτις καὶ ἐμὲ κατέλαβε καὶ πάντα ἄλλον πιθανῶς θὰ καταλάβῃ ὅμοια ἐπισκεφθέντα τὸ Σινᾶ. Τοῦτο δὲ πράττω ἵνα δώσω ἀφορμὴν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας. Ἐν τῇ Notitia editionis Cod. Sinaïtici τοῦ Tischendorf, ἐνθα σημειοῦνται τὰ χειρόγραφα, ὅσα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἀπεκόμισεν, ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ μὲν ἄλλα ἄγνωστα τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 10 χειρόγραφον ἐν σελ. 63, ὅπερ περιγράφει ὡδε: Codex membr. foliorum 77 formæ mediæ sæculi fere XIII. Sunt fragmenta lexicici. Primo folio legitur: ἀμαζών' ὄνομα ἔθνους παρὰ τὸ ἓνα μαζὸν ἔχειν· τὸ γὰρ α ἐνταῦθα τὸ ἐν δηλοῖ. Ἀμαζῶνες ο-πένητες οἱ μάζαν μὴ ἔχοντες ἦτοι τροφήν. Ultimo loco legitur: δαρθεῖν καὶ καταδαρθεῖν παρὰ τὸ δρῶ ἔδραθον κατὰ ἀντίφρασιν ἀντὶ τοῦ μηδὲν δρᾶν. Ταῦτα ὁ Tischendorf. Ἐγὼ δ' ἐν Σινᾶ εὕρισκόμενος εὗρον χειρόγραφον ἀτελές κατὰ τε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, παραδόξως δὲ συμφωνοῦν καθ' ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Tischendorf ἀνωτέρω περιγραφόμενον· ἄρχεται δὲ ἐκείθεν σχεδόν, ὅπου τελευτᾷ τὸ ἐν Περτρουπόλει νῦν εὕρισκόμενον, τ. ἔ. ἀπὸ τῶν λέξεων: α' Ἡ δεξιὰ ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι δι' αὐτῆς » καὶ λήγει εἰς τὸ α οὐδὲν μέλει τὸ ἐν. » Πρὸς μέγα ἐτυμολογικόν. Ἐκαστος ἐννοεῖ πῶς ἐξήγησα ἐγὼ τὴν σύμπτωσιν ταύτην. Οὐχ ἦττον ὅμως τὸ πρᾶγμα χρήζει ἐπιβεβαιώσεως, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἀνέφερα αὐτὸ ἐνταῦθα. Ἀλλ' ἂς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος παλαιογραφία ὑπάρχουσι βεβαίως πολλὰ καὶ γινώμαι χρῆζουσαι ἐπιβεβαιώσεως, ἀλλ' ὥς τὸ πολὺ δικαία καὶ ἀκριβὲς ἐκτίμησις τῶν γνωμῶν τούτων θὰ γείνῃ μόνον ἀφ' οὗ

ἀναυρεθῆσαι καὶ ἄλλα χειρόγραφα κεχρονολογημένα. — Ἑλλαψας τοῦ βιβλίου ὑπώσωιν λόγου τινὸς ἀξία εἶνε ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν προσέθηκε πανομοιότυπα (facsimile). Ἡ παλαιογραφία προστίθεται βεβαίως πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ νὰ διευκολυνῇ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀρχαίων χειρογράφων, εἰς τὸ συντελοῦσιν οὐ μὲρὸν τοιαύτα facsimile. Διάφορον ἐντύπωσιν καὶ δὴ καὶ ὠφέλειαν παρέχει καὶ μία σελὶς πανομοιότυπος ἐν συνεχείᾳ γεγραμμένη ἢ τὰ στοιχεῖα τῆς σελίδος ταύτης ἀναλελυμένα καὶ συνδεδεμένα οὕτως ἢ ἄλλως. Ἀμφότερα ταῦτα συναναπληροῦσι ἄλληλα. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἐλλείψεως ταύτης καὶ ὁ συγγραφεὺς λέγει τὰ δεόντα ἐν τῷ προλόγῳ καὶ ἡμεῖς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ προσθήκη εἰκοσάδος τινὸς πανομοιότυπων θὰ ἠῴκασε τὴν τιμὴν τοῦ βιβλίου κατὰ 10 τοῦλάχιστον μάρκα. Ἀλλ' οὐχ ἦσαν ὁ συγγραφεὺς, ὡς πληροφοροῦμεθα, κατεπείσθη νὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς ἐν παρατήματι περὶ τοῖς 20 τοιούτους πίνακας εἰλημμένους ἐκ τῶν ἀρίστων χειρογράφων. Ἐπίσης εἰς τὸν κατάλογον τῶν σημειωγραφημάτων εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ παρελαμβάνοντο καὶ ὅσα κύρια ὁδοματικὰ γράφονται συντεταγμένα, καθ' ὅσον εἶνε τοῦτο γνωστὸν οὐ μόνον ἐκ τῶν σωζομένων χειρογράφων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀσφαλῶν κριτικῶν διορθώσεων. Τὸ αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ ἄλλων λέξεων, ὧν ἡ σύντομος γραφή, ἀν καὶ δὲν σῴζεται ἐν τοῖς ὑπάρχουσι κώδικειν, ἐξηκριβώθη ὅμως διὰ κριτικῆς ἐρεῦνης. Ἀλλὰ περὶ τούτων ὁμιλεῖν ἄλλοι ἄλλως νὰ κρίνωσιν. Ἐγὼ νομίζω ὅτι παλαιογραφία ἐφημερομένη εἰς τὴν κριτικὴν θὰ ἔχῃ μεγαλειτέραν ἀξίαν.

Τυπογραφικὰ λάθη συνήθως ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ἀναφερομένοις ἐλληνικαῖς χωρίοις καὶ ἦτοι ἐξ ἐντύπων ἢ ἐκ χειρογράφων βιβλίων εἰλημμένους. Π. χ. πρβ. σ. 7. σ. 20, ὅπου διορθώτεον *καὶ ἀντὶ ἐκεῖ καὶ νερικηουλίας ἀντὶ νερικουλίας*. Σ. 22 γρ. Μέλιττα. Μέλιτταν· ἐνθα καὶ ἀντὶ τοῦ οὐ [πω?] ἐγὼ εὐκάζω εὐ [τι]. Σ. 82 γρ. ἐσχατόκολλον. Καὶ σ. 84 πρωτόκολλον. Σ. 88 γρ. Δημοτέλης. 71 δισδόν. Ἐν σελ. 85 περὶ χρυσογραμμίας ὑπάρχουσι πλεῖονα λάθη, τοῦ χειρογράφου ὅμως ὅπως καὶ ἐν σελ. 293. 374. 377. 378. 379 καὶ ἄλλαχού. Ἐν σελ. 229 γρ. ἄλλαχού. συχνοῦς. 249 Ἀντιόχεια. ἀντωνομία. 250 τριάς. Αὐ-

τόθι τὸ *δευτερότομον* εἶνε ἐσφαλμένον. Σ. 270 γρ. ἐχάραξε. ὅλως. 271 γρ. πρόσκειται. 283 προσφθιάει. 289 ἐναντία. 296 φιλοπόνει. Εὐνομίῳ. εὐρών. 297 ἐξήλαυσε. 301 καὶ 302 καλλιγράφος. 304 εὐγενοῦς. καπνοῦ. 305 ἤρμος. 306 ὁ ἔχων. 332 Μελισσηνοῦ. 366 εἰκάζω : σεγνάι (= signavi) ἀντὶ σεγναί. 368 διορθ. Legi (ἀνέγνω). 371 Χριστοῦ. Ἀγιοθεοδορίτου. Αὐτόθι εἰκάζω ὅτι ἐν τῷ *δρόμῳ* *Διὰ τοῦ* ἐνωπολανθάνει τι. 372 Ἀλεξάνδρειαν. 380 γρ. τη' (= 318) ἀντὶ τη'. 388 γρ. ἰνδ(ι)κ(τιῶ)-νος. κτλ. Πάντα ταῦτα καὶ τὰ παρόμοια ἐλπίζομεν ὅτι θὰ διορθωθῶσιν ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει.

Ἀλλ' ὅμως, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἶπον, οὐδὲν εἶνε ταῦτα παρὰ ἀλλόμενα πρὸς τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀρετὰς τῆς ἐν λόγῳ παλαιογραφίας. Ἄν δέ τις πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἀναλογισθῇ ὅτι εἰς ἕκαστον σχεδὸν κεφάλαιον τῆς παλαιογραφίας συνεδάλετό τι ἴδιον ὁ συγγραφεὺς ἤτοι ἐπανόρθωσιν τῶν προτέρων γνωμῶν ἢ καὶ ὅλως νέαν τιὰν παρατήρησιν, ὅτι τινὰ τούτων καὶ ἐξ ὑπαρχῆς ἐδημιούργησε· μάλιστα δὲ ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς λαμπρὰς αὐτοῦ ἐργασίας περὶ τὴν ταχυγραφίαν, κρυπτογραφίαν, περὶ τὴν ἀκριβοστεράν χρονολόγησιν τῶν χειρογράφων καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἅπερ εὐκόλως παρατηρεῖ τις πανταχοῦ τοῦ βιβλίου, δὲν δύναται ἢ νὰ θαυμάσῃ τὸν ἀκάματον ζῆλον καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν περὶ ταῦτα δεξιότητα καὶ εὐφυΐαν τοῦ συγγραφέως. Ἄν ὁ Monfaucon ἐπικαλεῖται πατὴρ τῆς παλαιογραφίας ὡς πρῶτος συναγαγὼν τὸ ἀναγκαῖον ὕλικόν καὶ διατάξας αὐτό, ὁ καθηγητὴς Gardthausen δύναται νὰ καυχῇθῃ δικαίως ὅτι συνεπλήρωσε μὲν τὰ ἐλλείποντα, συναρμολογήσας δὲ μεθοδικῶς καὶ συστηματοποιήσας τὴν πολλachaοῦ ἄτακτον ὕλην συναπετέλεσεν ὅλον τι ἔχον μορφήν ἐπιστημονικωτέραν. Ἡ ἑλληνικὴ παλαιογραφία αὐτοῦ δὲν εἶνε ἔργον τι ἐφήμερον καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα, ἀλλὰ τελευταῖον ἐπιγένημα πολυετῶν ἐργασιῶν καὶ εὐρυτάτων μελετῶν.

Ἐν Αἰ:φίq τῇ 9/21 Μαΐου 1879.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ν. ΒΕΡΝΑΡΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑΣ
ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΠΡΟΣΩΔΙΑΝ
ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗΝ. (*)

III.

Ῥυθμικαὶ ἀρχαί.

A) Ῥυθμικοὶ πόδες.

Ῥυθμὸς μὲν καθ' ὅλου, ὡς εἵπομεν, εἶνε ἡ ἐν τῇ κινήσει τῶν διαστημάτων ἁρμονία· ἐν δὲ τῇ μουσικῇ καὶ τῇ γλώσσει κατ' ἐξοχὴν ἡ τῶν χρόνων ἁρμονία· τουτέστι ἡ ἐν τῇ διαφορότητι τῶν χρόνων ἁρμονία. Ἀλλὰ διὰ τὰ εἶνε αἰσθητὸς ὁ ῥυθμὸς πρέπει ὁ χρόνος νὰ μὴ εἶνε συνεχής, ἀλλὰ νὰ μερίζεται εἰς αἰσθητὰ διαστήματα, ἔχοντα ἁρμονικῶς πρὸς ἄλληλα· μετρεῖται δὲ τὸ διάστημα ἐν τῇ γλώσσει διὰ τῆς συλλαβῆς· ἐν γένει δὲ αἱ συλλαβαὶ τῆς νεοελληνικῆς εἶνε μὲν ἴσαι κατὰ τὸν λόγον τοῦ χρόνου, διαφοροὶ δὲ κατὰ τὴν ἔντασιν· καὶ ἀπλούστατος μὲν πάντων ῥυθμὸς εἶνε, ὅταν ἐν σειρᾷ συλλαβῶν οὐδεμία ἄλλη διαφωνία ὑπάρχει, ἢ ὅτι εἶνε ἕτεροι, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα σύμφωνοι ὡς :

λά, λά, λά, λά,

ἦ.

τά, τό, τέ, τί.

Ἀλλ' ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἶνε μονότονος λίαν· διότι ἐπειδὴ ἡ διαφωνία εἶνε ἐλαχίστη δὲν ἐξάπτεται μὲν ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς θεωρίας τῆς διαφορᾶς, οὔτε τέρπεται αἰσθανομένη κατόπιν τὴν συμφωνίαν.

a. Προβαίνομεν περαιτέρω καὶ συμπλέκομεν μίαν ἔντονον συλλαβὴν μὲ ἄτονον, ὡς μῆλον· ἢ ἄτονον μὲ ἔντονον, ὡς καλός· ἐν ταύθᾳ ἡ συμφωνία εἶνε μόνον κατὰ τὸν ἀριθμὸν· διότι ἡ ἔντονος συλλαβὴ πρὸς τὴν ἄτονον ἔχει ἴσον λόγον· ἡ δὲ φύσις τῶν συλλαβῶν διαφέρει· ἀλλ' ἐπαναλαμβανομένου τοῦ συμπλέγματος τούτου καὶ πολλῶν μὲν διαφωνιῶν ἕνεκα τῶν ἀτόνων καὶ ἐντό-

(*) Συνέχεια καὶ τέλος τῆς ἐν τῷ ζ' τόμῳ, σελ. 425, διακοπείσης διατριβῆς.

νων συλλαβῶν γεννωμένων καὶ τῆς πληθύος, πολλῶν δὲ συμφωνιῶν ἕνεκα τῆς ὁμοίας κατὰ τάξιν διαδοχῆς αὐτῶν, παράγεται ποικιλώτερος καὶ εὐαρεστότερος ρυθμός· ὡς τοῦ μὲν πρώτου εἰδους παράδειγμα :

ἕνα ἕνα πρὸς φλογίζει, ἕνα ἕνα τοὺς μαραίνει·

τοῦ δὲ δευτέρου :

λαμπρὰ σελήνη, ἥτις βίπτεις φῶς γλυκύ.

Τὸ σύμπλεγμα ἐκεῖνο, οὗ ἡ ἐπανάληψις γεννᾷ τὴν ρυθμικὴν ἁρμονίαν, καλοῦμεν κατὰ τοὺς ἀρχαίους πόδα· διότι συνήθως διὰ τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως τοῦ ποδὸς ἐμετροῦντο οἱ ρυθμικοὶ χρόνοι· καὶ τὸ μὲν ἔντονον μέρος, τὸ βαρύτερον, ὀνομάζομεν θέσιν· τὸ δὲ ἄτονον καὶ ἐλαφρότερον, ὅπερ σημαίνεται διὰ τῆς ἄρσεως τοῦ ποδὸς ἢ τῆς χειρὸς, ἄρσιν. Ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τοῦ Bentley καὶ τοῦ G. Hermann, ἐχόντων τὴν ἄμουσον ὑπόληψιν, ὅτι ἡ ἰσχυρὰ συλλαβὴ τῶν θέσεων ἔχει καθόλου μουσικὸν ὕψος, ἐν ᾧ μάλιστα ἐν ταῖς μελωδίαις αἱ θέσεις συχνότερον ἔχουσι τοὺς βαρυτέρους φθόγγους, αἱ ὄρθαι αὐταὶ ὀνομασίαι ἐλεεινῶς διεστράφησαν, ὥστε τὴν μὲν θέσιν νὰ προσαγορεύωσιν ἄρσιν, τὴν δὲ ἄρσιν θέσιν. Ὡς προσέξῃ δὲ τις εἰς τὸ ἦθος τὸ ὁποῖον παράγεται, ὅταν προηγῇται ἡ θέσις ἢ ἡ ἄρσις, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρων στίχων φαίνεται· τοῦτο ὠραιότατα διδάσκει ὁ Ἀριστείδης¹⁾ : « Τῶν δὲ ρυθμῶν ἡ συχαιτέροι μὲν οἱ ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ ἀπὸ ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κοῦσιν ἐπιφέροντες τεταραγμένοι ».

Ὀνομάζομεν δὲ τὸ μὲν δισύλλαβον μέτρον, τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ θέσεως *σπονδαῖον*, τὸ δὲ ἀπ' ἄρσεως *ἀντισπονδαῖον*, καθὼς καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἀνάπαιστον ἐλάλουν καὶ ἀντιδάκτυλον· οὔτε πρὸς τὴν φύσιν οὔτε πρὸς τὸ ἦθος αὐτῶν ἀρμόζουσιν αἱ συνήθεις ὀνομασίαι τροχαῖος ἢ ἱαμβος· διότι ἡ θέσις δὲν ἔχει πρὸς τὴν ἄρσιν διπλάσιον λόγον, ἀλλ' ἴσον.

β. Εἰς ε' γένος ρυθμοῦ προβαίνοντες συνδέομεν μίαν ἔντονον μὲ δύο ἀτόνους, ὡς *πρόσωπον*· ἢ δύο ἀτόνους μὲ μίαν ἔντονον, ὡς

1) Περί μουσ. 97.

ἀγαθός· εἰς τὰ μέλη τοῦ ποδὸς τούτου ὑπάρχει πλήρης διαφω-
νία οὐ μόνον κατὰ τὴν ἔντασιν τῶν συλλαβῶν ἀλλὰ καὶ κατὰ
τὸν ἀριθμὸν· διότι ἐνῶ ἐν τῷ προηγουμένῳ γένει ὁ λόγος τῆς
θέσεως πρὸς τὴν ἄρσιν ἦτο ὡς 1 πρὸς 1, ἦτοι ἴσος, ἐνταῦθα ὁ
λόγος αὐτῶν εἶνε ὡς 1 πρὸς 2, ἢ ὡς 2 πρὸς 1, ἐὰν τὰς δύο συλ-
λαβὰς λάβωμεν ἐν τῇ θέσει, ἐπομένως διπλάσιος· διὸ οἱ τοιοῦτοι
ῥυθμοὶ εἶνε τεταραγμένοι καὶ κεκινημένοι διὰ τὴν ἀνισότητά· παρὰ-
δειγμα δὲ τοῦ μὲν ἀπὸ θέσεως ἀρχομένου εἵδους ἔστωσαν οἱ ἐξῆς
στίχοι τοῦ κ. Ὀρφανίδου :

Τὴν τρομερὰν μου κατάραν νὰ ἔχῃς, πνοή σου νὰ ᾔναι
τῶν καλασμένων ἡ φλόξ! Ἐριννὸς συνειδότης ἀγρία
εἰς τῆς νυκτὸς τὴν σιγὴν νὰ ταράττῃ τὸν ὕπνον σου πάντα!

Πόσον ταραχωδέστερα καὶ ἑμπαθέστερα εἶνε ταῦτα συγκρι-
νόμενα πρὸς τὰ ἐξῆς τοῦ προηγουμένου εἰς τὸ ἴσον γένος ἀνάκον-
τος ῥυθμοῦ :

Χώρα μεγαλοφυΐας! εἰς τοὺς κόλπους σου τὸ πάλαι,
ὦ πατρίς μου, αἱ ἰδέαι ἀνεβλάστουν αἱ μεγάλαι.

(Α. Σοῦτσος)

Τοῦ δὲ ἀντιθέτου τρισυλλάβου ποδὸς τοῦ ἀπὸ διπλῆς ἄρσεως
ἀρχομένου παράδειγμα ἔστωσαν οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Ζαλακώ-
στα :

Ἀπὸ κρότον ὀργάνων βοῖζει
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρὺ,
λάμπουν ὄπλα χρυσᾶ καὶ λερῇ
φουστανέλλα μαυρίζει.

Ὁ ῥυθμὸς οὗτος, ὡς βλέπει τις, ἔχει ἥθος σοβαρώτερον καὶ
πληρὲς δραστηρίου ὀρμῆς· ὁ μὲν προηγουμένος ἀπὸ θέσεως ὑψοῦ-
ται διὰ τῶν δύο ἄρσεων μετέωρος· διὸ εἶνε κατάλληλος εἰς ἐν-
θουσιασμοὺς καὶ μανίας, ὡς :

Ὅρ' ὀφηλὰ τῆς Ἑλλάδος! προπύργι' ἀνδρῶν ἐλευθέρων!
τὴν ὑπερήφανον στέμμει νεφῶν κεφαλὴν σὰς πτολίξαι
καὶ ἐξ αὐτοῦ καταπίπτουν φλογῶν ἢ χιόνων σινδόνας!
(Ὀρφανίδης)

ὁ δὲ τελευταῖος ἐκ διπλῆς ὁρμῆς ἰσχυρῶς ἐπιπίπτων ἀρμόζει εἰς προτροπὰς ἰσχυράς, εἰς ἐφόδους, ὥς :

Ἄποκρίνεται ἑκαῖνος : αὐτὰρ σφάξω
 νῦν τοῦ ὄντος Προφῆτου ἐχθροῦς
 καὶ πατρὸς τοῦ ἀπίστου νεκροῦς
 τὸ Ἄλλοχ! ν' ἀνακρέξω.

Ἀμφότεροι ὅμως οἱ ῥυθμοὶ οὗτοι εἶνε ἀνάρμοστοι εἰς ποίησιν σεμνὴν καὶ ἱλαρὰν, ἥσυχον βίον καὶ ἥρεμα ἥθη περιγράφουσιν, ἢ ἡρωϊκὰς πράξεις καὶ λόγους μετὰ σεμνότητος καὶ ἀνευ μανίας ἐξυμνοῦσαν. Καὶ ὅμως πόση κατάχρησις ἐγένετο τοῦ ἡρωϊκοῦ τούτου ἐξαμέτρου λεγομένου εἰς ὑποθέσεις, εἰς αἷς ἡμιστά ἡρμοῖε τὸ μανιώδες αὐτοῦ ἦθος! Καὶ τολμῶσι προσέτι παραγόμενοι. ὑπὸ τῆς πλημμελοῦς ἐκείνης μετρικῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀρχαίων νὰ καλῶσι τοὺς ῥυθμοὺς τούτους δακτύλους καὶ ἀναπαιστους, ἐν ᾧ οἱ δάκτυλοι καὶ ἀνάπαιστοι τῶν ἀρχαίων, ἐξαιρουμένων τῶν κυκλίων, ἀπετέλουν τὸ ἴσον γένος· διότι ἡ θέσις πρὸς τὴν ἄρσιν εἶχε ὡς 2 πρὸς 2· πρὸς δὲ παντελῶς διάφορον εἶχον ἦθος· ὁ Ἀριστέιδης p. 97 Meib. λέγει : αἱ ἐν ἴσῳ λόγῳ τεταγμένοι δι' ὁμαλότητα χαριέστεροι· ὁ δὲ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (περὶ συνθέσ. 17) μαρτυρεῖ ὅτι ἦτο ὁ δάκτυλος ἀπᾶν σεμνὸς καὶ εἰς κάλλος ἀρμονίας ἀξιολογώτατος ὡς καὶ περὶ τοῦ ἀναπαιστού ὅτι σεμνότητα ἔχει πολλὴν καὶ ἔνθα δεῖ μέγεθος περιθεῖναι τοῖς πράγμασιν ἢ πάθος δεῖ παραλαμβάνεσθαι». Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ στίχος οὗτος λ. χ.

Χαίρετε, κῆποι φαιδροὶ τοῦ Βροντάδου, τῆς Χώρας, τοῦ Κέμπου
 (Ὁρφανίδης)

εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος τοῦ λεγομένου τούτου τροχαϊκοῦ μέτρου, ὅστις τὸυναντίον παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἄσεμνος καὶ κορδακικός :

Χαῖρε, κόνες Ἀρμοδίων, κόνες Ἀριστογειτόνων,
 ἦται μετὰ τῶν ζιφῶρων συμπεθεῖς καὶ τῶν αἰώνων.
 (Α. Σοῦτσος)

Τὸυναντίον οἱ καταχρηστικῶς καλούμενοι ἱαμβοὶ τῆς νεοελληνικῆς ἔχουσι σεμνότητα, ἡρεμίαν, χάριν, ἅτινα δὲν ὑπάρχου-

σιν εἰς τοὺς ταραχώδεις ἀναπαίστους καλουμένους, ὡς ὁ στίχος

Λαμπρά σελήνη, ἥτις χύνεις φῶς γλυκὺ.

παραβαλλόμενος πρὸς τὸν

Ἐφερόμην ἀσκόπως κί' ἀνάπαυσιν θέλων

ἐμφαίνει τὴν διαφορὰν. Ἄπ' ἐναντίας δὲ οἱ ἱαμβοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ τροχαῖοι ἦσαν θερμοὶ καὶ εὐτελέστεροι· καὶ δι' αὐτὸ κατὰ τὸν Mar. Victor. 108 : «Improbatur apud tragicos versus ex omnibus iambis compositus, nam quo sit amplior et par tragicæ dignitati interponunt in locis dnm taxat imparibus pedum dactylicorum moras et spondeum».

Ἔστω οἱ παρ' ἡμῖν ἱαμβοὶ καὶ τροχαῖοι καταχρηστικῶς καλούμενοι δὲ εἶνε εἰμὴ σπονδεῖοι ἀπ' ἄρσεως καὶ ἀπὸ θέσεως· τοῦτο συμφωνεῖ μὲν καὶ πρὸς τὴν θεωρίαν, ἣν ἀνεπτύξαμεν, ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ ἡμῶν ἰσοδυναμεῖ μὲ δίσημον χρόνον τῶν ἀρχαίων· μαρτύρια δὲ προσέτι ἔστωσαν καὶ τὰ δημοτικὰ ᾄσματα, ἅπερ συνήθως οὐχὶ ἱαμβικῶς ἀλλὰ σπονδειακῶς (ἢ δακτυλικῶς) ᾄδονται, ὡς:

Ἐβγῆκαν τὰ καρδία τὰ Ζαγοριανά·

διότι ὁ ρυθμὸς οὗτος ἀνάγεται εἰς τὸ ἴσον γένος τῆς νεωτέρας μουσικῆς, ἕκαστος δὲ ποῦς δισύλλαθος ἀποτελεῖ τέσσαρας μὲν χρόνους ἀρχαίους, δύο δὲ τέταρτα τῆς νεωτέρας μουσικῆς· διότι τὸ ὄγδοον λαμβάνεται συνήθως ἴσον μὲ τὸν πρῶτον χρόνον ἢ τὴν βραχεῖαν συλλαβὴν τῶν ἀρχαίων. Ἄν καὶ ἡ μουσικὴ ἔχει ἱκανὴν ἐλευθερίαν, ὥστε νὰ μεταβάλλῃ τοὺς φυσικοὺς χρόνους, ὡς ἐπὶ τοῦ ᾄσματος :

Μαύρ' εἶν' ἡ νύκτα ἔτ' αὖ βουνά

ἔς τοὺς βράχους πέφτει χιόνι

ὅπερ ᾄδεται μὲν κατὰ δακτυλικὸν ρυθμόν, ἐκάστου ποδὸς ἰσοδυναμοῦντος μὲ ὀκτάσημον δακτυλικὸν τῶν ἀρχαίων, καὶ οὐχὶ χοριαμβικῶς, ὡς διατείνεται ὁ ποιητὴς τοῦ ᾄσματος· μὴκύνεται δὲ ἡ μὲν πρώτη συλλαβὴ τοῦ «μαύρ' εἶν' ἢ» εἰς τετράσημον, ἥτοι ἡμίμακρον τῆς νῦν μουσικῆς, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τρίσημον, ἡ δὲ τρίτη εἰς μονόσημον βραχύνεται· καίτοι ἀλλαχοῦ ττροῦνται οἱ φυσικοὶ χρόνοι, ἐκάστης συλλαβῆς σωζούσης τὸ δίσημον αὐτῆς μακρόν. Ἄν δὲ ἦσαν τροχαῖοι καὶ ἱαμβοὶ, ἀδύνατόν ἢ μου-

σική νά κατεφρόνει κατὰ πάντα τῆς φυσικῆς ἐκφωνήσεως, ὡς οὐδὲ παρ' ἀρχαίους, καὶ ὡς ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις δὲν δύναται νά μεταβάλλῃ τοὺς τόνους τῶν λέξεων· ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει τόνος καθόλου, ἔχει καὶ ἡ ῥῶδὴ κροῦσιν, καίπερ δυναμένη νά προσθέσῃ καὶ ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἔχει ἡ λέξις. Ὅτι μὲν ἄρα οἱ λεγόμενοι ἱαμβοὶ καὶ τροχαῖοι τῶν νεωτέρων γλωσσῶν δὲν εἶνε εἰμῇ σπονδεῖοι σχεδὸν δῆλον.

Ἀλλὰ πῶς νά ὀνομάσῃ τις ἤδη ὀρθῶς τοὺς λεγομένους δακτύλους καὶ ἀναπαιστούς; οὗτοι δὲν ἰσοδυναμοῦσι μὲ τοὺς τετρασήμους δακτύλους καὶ ἀναπαιστούς ἐκείνων· διότι αἱ δύο ἀτόνιστοι δὲν ἐξισοῦνται μὲ τὴν μίαν τετονισμένην· ἀλλ' ἰσοδυναμοῦσι μὲ ἐξάσημα ἀρχαῖα· ἀνάγονται δὲ οὐχὶ εἰς τὸ ἴσον τὸ δακτυλικόν, ἀλλ' εἰς τὸ διπλάσιον μᾶλλον, τὸ ἱαμβικόν γένος. Ἀρὰ γε κατ' ἀναλογίαν πρέπει νά τοὺς ὀνομάσωμεν μολοσσούς; Πλὴν τὸ ὄνομα τοῦτο συμφωνεῖ μὲν κατὰ τοὺς χρόνους, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ ἦθος· ὅθεν μᾶλλον προτιμῶ νά ὀνομάσω τὸν μὲν δάκτυλον λεγόμενον *βακχεῖον*, τὸν δὲ ἀνάπαιστον *ἀντιβάκχειον*· ναὶ μὲν ἐν τῇ μετρικῇ οὕτως ἐκάλουν τὸν πεντάσημον πόδα — — — καὶ — — —, ἀλλ' οἱ μουσικοὶ ἐκάλουν οὕτω τὴν ἐκ δύο ἀνομοίων ποδῶν ἱάμβου καὶ τροχαίου ἐξάσημον συζυγίαν — — — καὶ — — —, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀριστείδης, p. 37 M. «Σύνθετοι δὲ οἱ κατὰ συζυγίαν βακχεῖοι δύο, ὧν ὁ μὲν πρότερον ἔχει τὸν ἱάμβον, δεύτερον δὲ τὸν τροχαῖον· ὁ δὲ ἐναντίως»· καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐκάλουν τοὺς πόδας τούτους βακχεῖους διὰ τὴν ἀνομοιότητα καὶ ἀντίθεσιν τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτοὺς ἀπλῶν ποδῶν· ἡμεῖς δὲ δυνάμεθα νά καλέσωμεν τοὺς ἡμετέρους — — — καὶ — — — διὰ τὴν ἀνομοιότητα καὶ ἀντίθεσιν τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἄρσιν· καὶ ὅπως οἱ ῥυθμοὶ ἐκεῖνοι εἶχόν τι λοξὸν καὶ παράφορον, οὕτω καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀρμόζουσιν εἰς μέθην ἐνθουσιασμοῦ, μανίας, ὀρμῆς παραφόρου· καὶ ἐντελὴς μὲν ταυτότης κατὰ τὸ ἦθος αὐτῶν δὲν ὑπάρχει· ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἡ ὁμοιότης τῶν χρόνων καὶ τὸ εἰς ἀμφοτέρους κοινόν, καίπερ διάφορον τὸ εἶδος, μανιωδὲς καὶ παράφορον δικαιοῖ ἡμᾶς εἰς τὰς ὀνομασίας ταύτας· τοῦλάχιστον πολὺ ὀρθότεραι τῶν συνήθων.

Ἰσαύτως καὶ οἱ παρὰ Γερμανοῖς καταχρηστικῶς καλούμενοι

τροχαῖοι καὶ ἱαμβοί, μὴ ὄντες κυρίως παρὰ σπονδαίῳ ἢ δακτυλοειδέϊ (ὡς λ. χ. τὸ *Fahren*, ἐνθα ἡμῖς ὡς ἔγγιστα χρόνος προστίθεται ἐκ τῆς δευτέρας συλλαβῆς εἰς τὴν πρώτην· καὶ καταντᾷ ἡ σχέσηις ὡς $2 \frac{1}{2}$ πρὸς $1 \frac{1}{2}$, εἶνε πολὺ σεμνότεροι καὶ ἀξιωματικώτεροι τῶν λεγομένων δακτύλων καὶ ἀναπαίστων· ὡς οἱ στίχοι τοῦ Schiller :

Fahre wol du Rosenzeit voll Wonne
Die so oft das Mädchen lustberäuscht.

καὶ οἱ ἐξῆς ἀντισπονδειακοί, καταχρηστικῶς δὲ ἱαμβικοὶ τοῦ Göthe :

Bewundert viel und viel gescholten Helena
vom Strande komm' ich wo wir erst gelandet sind.

δὲν εἶνε κατὰ πολὺ σεμνότεροι καὶ ἀξιωματικώτεροι παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς δακτυλικούς καλουμένους τοῦ Voss :

«Nenne den Mann mir, o Muse, den listigen, welcher so vielfach Irret' um her, seitdem er die heilige Troja verheeret»;

Καὶ πολὺ δικαίως οἱ Ἄγγλοι τὸν ἐκ πάντε ἱάμβων συγκείμενων αὐτῶν μέτρων προσηγόρευσαν ἡρωικὸν διὰ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ ἀξίωμα.

ς. Τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν δυσλλάβων καὶ τρισυλλάβων ποδῶν, οὓς ἐκαλέσαμεν σπονδαίον καὶ ἀντισπονδαίον, βακχεῖον καὶ ἀντιβακχεῖον, καθ' ὅσον προηγᾶται ἢ ἔπεται ἡ θέσις.

Τρίτον γένος ῥυθμοῦ ἀποτελοῦσιν οἱ τετρασύλλαβοι ἐκ δυσλλάβου θέσεως καὶ δυσλλάβου ἄρσεως συγκείμενοι πόδες· καθ' ὅσον δὲ ἡ θέσις ἀποτελεῖ σπονδαίον ἢ ἀντισπονδαίον καλοῦμεν τὸ μέτρον σπονδαειδέες ἢ ἀντισπονδειριδέες· καὶ ἡ προηγᾶται ἢ θέσις ὡς φαίνοντανε, ἢ ἔπεται ὡς περιμένω· τὸ μὲν πρῶτον καλοῦμεν προσπόνδειον, τὸ δὲ δεύτερον ἐπισπόνδειον· ὁμοίως ἔχομεν καὶ προαρτισπόνδειον καὶ ἐπαρτισπόνδειον, ὡς ἀπέρχομαι, ἀρμονικός. Μέχρι τοῦδε ἀτάκτως τὰ δύο ταῦτα εἶδη συμμιγνύοντες ἔκαμαν ὥστε οἱ στίχοι αὐτῶν, ἰδίᾳ τὰ τρίμετρα ἱαμβικά καλούμενα, νὰ μὴ ἔχωσιν ἱκανὴν εὐρυθμίαν καὶ ἀρμονίαν.

Προσέτι ἐκάλουν ταῦτα διποδῖαν ἱαμβικὴν καὶ τροχαϊκὴν, ἐν ᾧ κατ' ἀναλογίαν ὤφειλον νὰ καλῶσι πείονας· διότι ναι μὲν οἱ ἱαμβοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ τροχαῖοι κατὰ διποδῖαν ἐμετρῶντο, ἔχοντες τὴν ἰσχυροτέραν κρούσιν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ δευτέρου μὲν ποδὸς οἱ ἱαμβοὶ, τοῦ πρώτου δὲ οἱ τροχαῖοι, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐκ τοῦτου ἐπεταί, ὥς καὶ ὁ Westphal παρατηρεῖ¹⁾, ὅτι ὁ ἕτερος ποῦς ἀποβάλλει τὴν κρούσιν του, ἀλλ' ἀπλῶς ὑποβάλλει εἰς τὴν ἰσχυροτέραν τοῦ ἑτέρου· τὴν διαφορὰν ταύτην ἐναργῶς δεικνύει τὸ ἐξῆς παράδειγμα :

λαμπρὰ σελήνη, ἥτις χύνει φῶς γλυκὺ,
πραῦναις τὴν περίλυπον καρδίαν μου.

ὁ μὲν προηγούμενος στίχος σύγκειται ἐξ ἀντισπονδείων καθαρῶν ἐκ τοῦ συμπλέγματος δὲ τῶν δύο ποδῶν, ὁ ἕτερος δύναται νὰ τονίζεται ἰσχυρότερον, χωρὶς ἕνεκα τούτου ὁ παρακείμενος νὰ στερῇται τοῦ τόνου του· τὸναντίον ἐν τῷ β' στίχῳ αἰσθανόμεθα ῥυθμικὴν τινα μεταβολήν, καθ' ἣν ἐκ βαρυτέρου καὶ ἰσχυροτέρου γίνεται μετάθεσις εἰς ἐλαφρότερον καὶ εὐπετέστερον. Ἀλλ' ἡμεῖς ἕνεκα τῆς ὀλιγοτονίας τῆς ἡμετέρας γλώσσης καθαρὸς σπονδειακὸς καὶ ἀντισπονδειακὸς στίχος δὲν δυνάμεθα νὰ κάμνωμεν· ἐπικρατέστεροι δὲ εἶνε οἱ ἐλαφροὶ σπονδαιοειδεῖς καὶ ἀντισπονδαιοειδεῖς, ὧν ἡ ἰσχὺς ἀναγκάζει καὶ τοὺς καθαρὸς νὰ προσοικειωθῶσιν ἐξασθενοῦντες τοὺς τόνους αὐτῶν μὲ τὸ σχῆμα ἐκείνων. Καὶ ἐξέχουσι μὲν οἱ ἡμέτεροι στίχοι διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐλαφρότητα, εὐκινήσιαν καὶ μαλακότητα, ἐλαττοῦνται δὲ κατὰ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν γερμανικῶν καὶ ἀγγλικῶν. Ἀς παραβάλλῃ τις λ. γ. τοὺς ἐξῆς στίχους :

N' ἀπέλθω ; τὸ προφέρουσι τὰ χεῖλη σου
μὲ τόσῃ τῆς καρδίας σου σκληρότητα ;

μὲ τοὺς ἐξῆς γερμανικοὺς :

Das ist die schöne Lüneburger Ebene
Wohin des Rufs Trompete mich von fern gelockt.

ἢ τοὺς ἐξῆς ἀγγλικούς, καίτοι κατὰ ἓνα πόδα ἡλαττωμένους :

1) Griech. Metrik. s. 7.

Roll on, thou deep and dark blue ocean roll!
Ten thousand fleets sweep over the in vain;¹⁾

Καὶ ἄλλοθεν δύναταί τις νὰ πεισθῇ, ὅτι τοὺς τετρασυλλάβους τοῖς ποδάς δικαιούμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀσυνθέτους καὶ οὐχὶ συνθέτους ἐκ δύο ποδῶν· διότι κατὰ τὸν Ἀριστοτέζενον αἱ ἀσύνθετοι τῶν συνθέτων διαφέρουσι τῷ μὴ διαιρεῖσθαι εἰς πόδας, τῶν συνθέτων διαιρουμένων. Ἀλλὰ δυνάμεθα τὸ ἀπέρχομαι, λ. χ. ν' ἀναλύσωμεν εἰς δύο πόδας ἀπέρ- καὶ -χομαι; ἀλλ' ἕκαστος ποὺς σύγκεται ἐξ ἄρσεως καὶ θέσεως· τὸ δὲ -χομαι, οὐδεμίαν ἔντονον θέσιν ἔχον δὲν δύναται νὰ κληθῇ ποὺς.

Ὅστε ἡμεῖς δύο γένη ἔχομεν μόνον ἐπιδεχόμενα συνεχῇ στιχοῦργίαν· τὸ ἴσον γένος τῶν τετρασυλλάβων καὶ τὸ διπλάσιον καὶ ἄνισον τῶν τρισυλλάβων· τὸ δὲ δισυλλαβικὸν ἄχρηστον σχεδὸν παρ' ἡμῖν, μόνον δὲ συμπλέκεται μετὰ τῶν ἄλλων.

Σπονδεῖος καὶ ἀντισπόνδεος, βακχεῖος καὶ ἀντιβακχεῖος εἶνε οἱ μόνοι ρυθμικοὶ ἡμῶν πόδες· ὁ δὲ σεμνὸς καὶ ἀρμονικὸς δάκτυλος, ὁ παθητικὸς καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀνάπαιστος, ὁ εὐθυμὸς τροχαῖος, ὁ ὀξύς καὶ καυστικὸς ἱαμβὸς, οἱ ἐνθουσιαστικοὶ παῖαντες, καὶ τόσοι ἄλλοι πόδες καὶ συμπλέγματα ποδῶν εἶνε παντελῶς ἄγνωστα καὶ ἀμίμητα εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας· διότι μουσικοῦ ρυθμοῦ ἴσα ἴσα στεροῦνται αὐταί· τί δὲ νὰ εἴπῃ τις πρὸς τοὺς τολμηροὺς μεταφράστας, οἵτινες παντελῶς διαφθείρουσι τὸ ἦθος τῶν ἀρχαίων μέτρων; Ἐγὼ θὰ ἐπεθύμουν νὰ μεταφράσω τὸ δακτυλικὸν μέτρον οὐχὶ διὰ τοῦ ἡμετέρου βακχείου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τοῦ σπονδείου, τοῦ καταχρηστικῶς λεγομένου τροχαίου· ἂν καὶ πάλιν πόσον θὰ ἐβλάπτετο τοῦ ἀρχαίου μέτρου τὸ ἦθος; διότι δὲν ἔχουσι τὸ αὐτὸ δύο ἀναλυόμενα βραχέα ἦθος καὶ ἐν μακρόν· κάλλιον δὲ πάλιν θὰ ἤρμοζεν, ἂν τὸ ὁμηρικόν

1) Τοὺς στίχους τούτους τοῦ Βύρωνος προσφικειώθη μεταφράσας ὁ Α. Σοῦτσος, ὡς καὶ ὁλόκληρον τὸ μέρος·

Κόλιε τὰ κύματά σου, θάλασσα! Μοῖραι στέλlei
ἔρχονται, ὑπάγουν, τρέχουν εἰς τὸν τράχηλόν σου ὅλοι
.....

Τοιαύτη συνήθως τῶν ἡμετέρων ποιητῶν ἡ πρωτοτυπία.

ἐξάμετρον μετεφράζετο διὰ τοῦ ἡμετέρου δεκαπεντασυλλαβου, ὅπερ εἶνε τὸ ἐπικὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἡμῶν μέτρον· διότι κυρίως πᾶσα μετὰφρασις εἶνε ἀτυχής.

B) Κῶλα, κόμματα, περίοδοι, στίχοι, ὑπέρμετρα.

Ὅπως δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες συλλαβαὶ συμπλεκόμεναι πρὸς ἀλλήλας ὡς ἄρσις καὶ θέσις ἀποτελοῦσι τοὺς πόδας, οὕτω δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες πόδες συμπλεκόμενοι οὕτως, ὥστε εἰς ἡ δύο πόδες πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ εἶνε ἐν σχέσει ἄρσεως καὶ θέσεως, γεννῶσιν ἐρῖρυθμόν τι ὅλον, ὅπερ καλοῦμεν κατὰ τὸν Ἀριστόξενον *σύνθετον* πόδα, ἡ κῶλον· ὥστε ἐν κῶλον ἀποτελεῖται ἡ ἐκ τεσσάρων ποδῶν δισυσλλάβων ἡ ἐκ τριῶν τρισυσλλάβων ἡ ἐκ δύο τετρασυσλλάβων· ὡς καὶ ὁ ἀπλοῦς ποῦς ἡ ἐκ τεσσάρων συλλαβῶν τὸ πολὺ, ἡ ἐκ τριῶν, ἡ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σχηματίζεται· τὸ κῶλον ἄρα δὲν ὑπερβαίνει κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐν τῇ ἡμέρᾳ γλῶσση τὰς ἐννέα συλλαβάς· ἀπαράλλακτα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μέχρι 18 χρόνων ἐξικνεῖτο τὸ κῶλον (πλὴν τοῦ παιωνικοῦ συνθέτου ποδός, ὅστις κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἔβαινε μέχρι πεντεκαεικοσασήμου· ἀλλ' ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἰς τὴν νεωτέραν μουσικὴν καὶ ποίησιν εἶνε ἄγνωστος). Mar. Victor. p. 111. *Traditum est enim colon intra decem et octo tempora esse debere; metrum autem ex duobus colis subsistere.*

Ἐκάστου κώλου κυρίαν μὲν θέσιν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν τελευταῖον πόδα, ἀσθενεστέραν δὲ τὸν μέσον, ἀσθενεστάτην δὲ τὸν πρῶτον· καὶ ἐκάστου μέτρου ἡ στίχου ὡσαύτως τὸ δεύτερον κῶλον, ὡς σημαντικώτερον τοῦ ῥυθμοῦ. Τοῦτο διαρρήδην διδάσκει ὁ Ἀριστόξενος, p. 288: «Οἱ μὲν (τῶν συνθέτων ποδῶν δηλονότι) ἐκ δύο χρόνων σύγκεινται, τοῦ τε ἄνω καὶ τοῦ κάτω, οἱ δὲ ἐκ τριῶν, δύο μὲν τῶν ἄνω, ἐνὸς δὲ τοῦ κάτω· οἱ δὲ πάλιν ἐξ ἐνὸς μὲν τοῦ ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω, οἱ δὲ ἐκ τεττάρων, δύο τε τῶν ἄνω καὶ δύο τῶν κάτω». Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Ἀριστόξενος τὴν μὲν τελευταίαν χώραν ἐκάστου συνθέτου ποδός θεωρεῖ καθόλου ὡς βᾶσιν, τουτέστι θέσιν· τοῦτο σημαίνει ὁ κάτω χρόνος· μέσην

δέ τινά καὶ ὡς θέσιν καὶ ὡς ἄρσιν, ὡς ἔχοντα μέσσην καὶ ἐπίμα-
νον τὴν ἔμφασιν· ἀλλὰ διὰ τί εἰς τὴν τελευταίαν πόδα δίδει ὁ
Ἰδριστόξενος ταύτην τὴν προτίμησιν; διότι ὁ τελευταῖος ποὺς
(ἡ συζυγία) ὡς ὕστερος ἐρχόμενος ἔχει πλησιεστέραν τὴν ἔμφα-
σιν πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἰσχυρότερον λέγωνται πολ-
λάκις οἱ πρότεροι· ἐκεῖ ἀναπαύεται ἡ σύνταξις τῆς διανοίας· ἐκεῖ
διὰ τῆς φωνῆς, τῆς μελωδίας, τῆς ὁμοιοκαταληξίας, δηλοῦται
ἡ ἀπόθεσις τοῦ ρυθμοῦ· ἀποδείξεις δὲ ὅτι εἰς τοὺς ἀντισπονδεια-
κὸς στίχους ἀνεχόμεθα ἡ μὲν πρώτη χώρα ἐνότες νὰ εἶνε καὶ
σπονδαῖος, ὡς

Μ α ὕ ρ ο καράδι ἐπλευσε στὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας,

ἀλλ' οὐδέποτε τὴν δευτέραν· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν σπονδεια-
κῶν τὴν μὲν πρώτην χώραν ἀνεχόμεθα νὰ εἶνε καὶ ἀντισπὸν-
δειος, ὡς :

Ἄ λ λ ἂ ζώπυρον ὠραῖον αἰώνιον πόθων εἷσαι.

ἀλλ' οὐχὶ τὴν δευτέραν· προσέτι ὁ τελευταῖος ποὺς παντὸς ἐπί-
χου παρὰ τε τοῖς Ἰταλοῖς, οἵτινες εἰς τοὺς ἄλλους πόδας ἐπι-
τρέπεται μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀταξίαν τοῦ ρυθμοῦ, ὀφείλει
νὰ ἔχη τὸν αὐτὸν τόνον σταθερῶς, καὶ παρ' ἡμῖν ὡσαύτως δια-
τηρεῖ τὸν αὐτὸν τόνον καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα. Ὁμοίως καὶ παρὶ τῶν
ἀρχαίων ρυθμῶν· εἶνε παραδεδομένον καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων μετρι-
κῶν, ὅτι ἐκάστης ἱαμβικῆς διποδίας ὁ δεῦτερος ποὺς ἀπετέλει
τὴν βράσιν, καὶ εἶχε τὴν κατάκρουσιν· τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐκ
διασκευασμένου παραδείγματος μελωδίας ἀνωμένου, ἐνθα ἡ
στιγμὴ, δι' ἧς ἐσημαίνετο ἡ κρούσις, κεῖται ἐπὶ τῆς δευτέρας
θέσεως ἱαμβικῆς διποδίας¹⁾.

Ἀλλὰ τὰς τροχαϊκὰς διποδίας ἐξεφώνουν οἱ ἀρχαῖοι κατα-
κρούοντες τὸν πρῶτον πόδα, ὅπερ μᾶλλον ἀρμόζει εἰς τὸ κοῦφον
καὶ εὐτράπελον αὐτῶν ἦθος, ἐν ᾧ τῶν ἰάμβων τὸ δραστηκὸν
ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιφορὰν τῆς κρούσεως εἰς τὸν δεύτερον πόδα· διὸ
οἱ ἄλλοι πόδες ἐν μὲν τοῖς ἰάμβοις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περιτ-

1) *Opa Rossbach u. Westphal, Rhythmik, S. 645.

τάς . ἐν δὲ τοῖς τροχαῖς εἰς τὰς ἀρτίους χώρας. Μ' ὅλα ταῦτα οἱ νεώτεροι δὲν ἠδυνάσθησαν νὰ αἰσθανθῶσι τὴν βαθεῖαν ταύτην αἰσθησιν τῶν ἀρχαίων. Καὶ ὁ μὲν Cäsar ἤθελε νὰ μεταβάλῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἀριστοξένου· ὁ δὲ Westphal ὁμολογεῖ μὲν τὴν ἐννοίαν τοῦ Ἀριστοξένου, ἀλλ' ἀμφιταλαντεύεται καὶ ἐν σελ. 449 καὶ 487 τῆς μετρικῆς του προτιμᾷ τὴν συνήθη πλημμελὴ βᾶσιν· καὶ τῶν τε ἰαμβικῶν βάσεων τὴν πρῶτον πόδα τανίζει καὶ τοῦ ὅλου στίχου τὰς βάσεις ἐκκλίπτει τῷ Ἀριστοξένῳ σημαίνει, ἐπιλανθάνεται δὲ ὅτι τὸ τίς μὲν ποὺς ἢ ποία συζυγία ἰσχυρότερον πρέπει νὰ λέγεται, τοῦτο ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ πάθους, ἡ δὲ θέσις διατηρεῖ πάντοτε τὴν ἐμφασίν της. Μάστιγν δὲ ὁ Christ ἐπικαλεῖται τὸ ἑαυτοῦ ρυθμικὸν αἰσθημα, οὐδ' ὄναρ ἰδὼν ὁποία ἦτο ἡ ἀπαγγελία καὶ ἡ φύσις τῶν ἀρχαίων μέτρων. Καὶ ταῦτα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐμφαίνουσι πόσον κατὰ τὴν κτίσθησιν τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἀρμοσύνης τῆς μουσικῆς ὑπολείπονται οἱ νεώτεροι τῶν ἀρχαίων.

Εἰδομεν λοιπὸν ὅτι τὸ κῶλον ἢ ὁ σύνθετος ποὺς δὲν δύναται νὰ περιέχῃ πλείονας τεσσάρων ποδῶν τῶν δυσυλλάβων· διότι καὶ ὁ ἀπλοὺς μέχρι τετρασυλλάβου προσέβη· πλείονα δὲ ἐννέα συλλαβῶν, ἤτοι τριῶν τρισυλλάβων ποδῶν δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεριλάβωμεν ὑπὸ ἓνα ρυθμικὸν τόνον· καὶ δύο κῶλα καὶ ἂν κατὰ τοὺς ἄλλους πόδας διαφωνῶσι, ἂν κατὰ μίαν βᾶσιν, ἥτις, ὡς εἶπομεν, κεῖται ἐν τέλει, συμφωνῶσι κατὰ τὸν τόνον, θύνανται νὰ ἔχωσι τινα εὐρυθμίαν· δι' ὅμοιον λόγον οἱ Ἱταλοὶ δὲν παραδέχονται στίχους πλείονας ἐνδεκα συλλαβῶν· ἀλλ' ἐν ὅσῃ συλλαβαὶ δὲν δύνανται ὑπὸ ἓνα τόνον νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς εὐρυθμίαν αἰσθητήν. Δύο δὲ κῶλα ἀποτελαῦσι μίαν περιόδον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, ἢ μέτρον, ἢ καὶ στίχον. Ἐπομένως δύναται νὰ περιέχῃ τὸ πολὺ 18 συλλαβὰς· πέραν δὲ τούτου καλεῖται ὑπερμέτρον ἢ σύστημα· καὶ δὲν δύναται νὰ γραφῇ ἐν ἐνὶ στίχῳ. Ἄν δὲ τὸ κῶλον δὲν περαίνεται, ἀλλὰ καταλείγεται, τότε καλεῖται κόμμα· ὥστε καὶ ἐξ ἐνὸς ποδὸς δύνανται νὰ σχηματισθῶσι κόμματα. Τὸν ὅρον δὲ στίχον κρίνω ἀρμόδιον νὰ μεταχειρισθῶμεθα διὰ πᾶν ρυθμικὸν σύστημα, εἴτε ἐκ δύο κῶ-

λων, εἴτε ἐξ ἐνὸς κώλου ἢ κόμματος, γραφόμενον ἐν ἐνὶ στίχῳ.

Διαφέρει ὁμως ὅταν δύο κῶλα ἢ κόμματα γράφωνται ἐν ἐνὶ στίχῳ ἢ δύο κατὰ τοῦτο, ὅτι, ὅταν γράφωνται ἐν δυοῖ στίχοις ἀπαιτεῖται περισσοτέρα παῦλα καὶ ἀποκοπή, παρὰ ὅταν ἐν ἐνὶ αἱ δὲ ταχεῖαι παῦλαι καὶ ἀνακοπαὶ ἐμφαίνουσι ταραχὴν καὶ ἀγωνίαν· ὥστε ἀντιβαίνει εἰς τὴν σεμνότητα τῶν πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων τὸ νὰ γράφωμεν αὐτοὺς εἰς δύο στίχους, ὅπερ παραινεῖ ὁ κ. Λασκαρέτος¹⁾. Πολλάκις ὁμως, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἀσυναρτήτων στίχων, ὀλίγον διαφέρει τὸ νὰ τοὺς γράφωμεν εἰς δύο στίχους, ἢ εἰς ἓνα, ὡς τοὺς ἐξῆς τοῦ Α. Σούτσου·

Μακροὺς αἰῶνας
παρείδες Μοῦσα
τὸν Ἑλικῶνα
σιωπηλόν·
καὶ δὲν ἠκούσθης
καλλιφωνοῦσα
κανὲν καλᾶδhma
δψηλόν.

Γ) Διαίσεις καὶ τομή.

Οἱ στίχοι ἵνα ἀπαγγέλλωνται ἀκόπως καὶ ἐναρμονίως πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀναπαύλας τινὰς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ τέλει καὶ ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἐν τέλει μὲν, ὅταν ὁ στίχος τελειόνη εἰς μέρος λόγου· ἰδίως δὲ συντείνει εἰς τὴν εὐροίαν τῶν στίχων καὶ μάλιστα τῶν μακροτέρων νὰ συμπίπτῃ τὸ τέλος αὐτῶν μὲ τὸ τέλος γραμματικοῦ κώλου, ἢ τοῦλάχιστον συναφοῦς τινος νοήματος, ὥστε νὰ μὴ εἶνε ἡ ἀποκοπὴ βιαία· περὶ δὲ τὸ μέσον τοῦ στίχου ἀπαιτεῖται μία κυρία διαίρεσις ἢ τομή· καὶ διαίρεσις μὲν γίνεται, ὅταν, ὅπου τελειόνη ὁ ποῦς, τελειόνη καὶ ἡ λέξις· ὅταν δὲ λήγουσα ἡ λέξις τέμνη καὶ δὲν συμπεραίνῃ τὸν πόδα, λέγεται τομή.

Καὶ διαίρεσιν μὲν ἀγαπῶσιν οἱ ἐκ δύο κώλων ἴσων συγχεόμενοι στίχοι, ὡς λ. χ. ὁ δεκαπεντασύλλαβος πολιτικός, τομὴν δὲ οἱ ἐξ ἀνομοίων· ἢ ἐξ ὁμοίων μὲν, ὡς ὁ ἐξάμετρος, βραχέων δὲ κατὰ

1) Ἐν Βύρων, Τόμ. δ. σ. 517.

τὸ ποσόν· ἀλλὰ οὗτος μᾶλλον κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἢ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἡμετέρας στιχουργίας. Ἡ δὲ διαίρεσις ἀρμόζει νὰ συμῶῃ μάλιστα κατὰ τὸ μέσον, διαιροῦσα τὸν στίχον εἰς δύο ἴσα κῶλα· ἡ δὲ ἰσότης αὕτη διδὲι σεμνότητα καὶ χάριν, ὡς φαίνεται ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ δεκαπεντασυλλάβου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ γαλλικὸς ἀλεξανδρινός, καίπερ ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἡμέτερον τρῦμετρον ἀντισπονδειακόν, εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος, ὡς οἱ στίχοι οὗτοι :

Ah! que me dites—vous?|Quelle étrange manie
Vous peut faire envier|le sort d'Iphigenie?

παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς νεοελληνικούς :

Ὡ μῆτερ τοῦ Αἰπύτου,|εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινῆς προσπίπτων|ἄφες ν' ἀσπασθῶ·

ἀλλ' ἡ τομὴ παρέχει μὲν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ ποικιλίαν καὶ ζωηρότητα.

Οἱ δ' ἐξ ἐνὸς κώλου στίχοι δύνανται νὰ στερεῶνται ὅλως τομῆς καὶ διαιρέσεως.

Δ) Σχήματα στίχων.

α) κατὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐν τέλει καὶ ἐν μέσῳ.

Οἱ στίχοι λέγονται *ὁλόκληροι* μὲν καὶ *ἀκατάληκτοι*, ὅταν περιέχωσι τὸν τελευταῖον πόδα τέλειον· ὅταν δὲ καταλήγωσι, πρὶν εἶτι ἀπαρτισθῇ, καλοῦνται *καταληκτικοί*· ἐλλείπει δὲ ἡ μία ἢ δύο συλλαβαί· ὅταν δὲ τούναντίον πλεονάζωσιν, ὑπερκατάληκτοι. Ἡ κατάληξις ἄρα εἶνε ἀνωμαλία τις, ἥτις ἐν μὲν τῇ μουσικῇ ἀναπληροῦται διὰ μετρουμένου κενοῦ χρόνου, ἐν δὲ τῇ ψιλῇ ποιήσει, ποικιλία καὶ διαφωνία τοῦ τελευταίου ποδὸς πρὸς τοὺς προηγουμένους· διότι ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος ἐν τῇ γλώσσῃ κενὸς χρόνος δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ.

Ἀποκαθίσταται δὲ ἡ εὐρυθμία διὰ τῆς συμφωνίας τῆς ἀποθέσεως τοῦ ἐπομένου στίχου· ὅτι δὲ ἡ διάφορος συλλαβὴ τῶν ἀρχαίων ἐν τέλει δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἀναπληρώσεως

χρόνου κενού, ἀλλ' ἄλλως, περὶ τούτου· δὲν εἶνε καὶ εἰς ἐνταῦθα καὶ διατηρήσωμεν. Ἄν δὲ ἡ συνάρησις τοῦ στίχου ἀποκόπτεται διὰ καταλήξεως εἰς τὸ μέσον, καλεῖται *ἀσυνάρτητος*. Ἀσυνάρτητοι δὲ στίχοι εἶνε συνήθεις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στυγουργίᾳ· ὡς λ. χ. οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι : ¹⁾

Τώρα τὴν εὐγή, | τώρα ἡ αὐγή χαράζει
τώρα τὰ πουλιά, | τώρα τὰ χελιδνία.

ἐπίσης καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ κατάληξις ἐν μὲν τῇ ᾧδῃ ἀποκαθίσταται διὰ τῆς ἥτοι ἐκτάσεως· ἡ δὲ καὶ κενού χρόνου, ἐν τῇ διαλέκτῳ ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος (διότι τοσαύτη παῦλα γίνεται καὶ ἂν μὴ ὑπάρχῃ κατάληξις), ἐν τῇ τῶμῃ, ἡ εὐρυθμία ὀφείλει νὰ ἀναπληρωῖται διὰ τῆς ἐπομένῃ στίχῳ συμφωνίας τοῦ ἀσυνάρτητου. Ἀσυνάρτητοι δὲ εἶνε ἐπίσης καὶ οἱ ἀντισπονδειαχοὶ στίχοι, δι' ὧν τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα συνέθεσεν ὁ Α. Σούτσος, ὡς :

ἦτις εἰς δάφνας | τοῦ Μαραθῶνα
τῆς Σαλαμίνας, | τῶν Πλαταιῶν
ἦνωσεν ἄλλας | νέου ἀγῶνος
ἐνδοξοτέρας | τῶν παλαιῶν·

ἐμφαίνουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἀποκόπτοντες τὴν ἁρμονίαν στίχοι κίνησιν, παραχρᾶν, πάθος τι, ἢ παραφορὰν· εὐδαμῶς δ' ἁρμόζουσιν εἰς σεμνὸν καὶ ἥρωϊκὸν ἔπος, οὔτε μεγαλοπρέπειαν ἔχοντες, οὔτε ἥρεμον καὶ ἐλευθέριον διάθεσιν· κομψῶς δὲ περιγράφει τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. Κουμανούδης εἰς τὸ ποίημά του α Στράτις Καλοπίχειρος β.

.....
ἀρ' οὐ ἐσχάτως Τουρκομάχοι σοβαροί,
ὡς κόραι ἑλαφραί διὲν ἀπηξίωσαν
ἐμπρὸς μας νὰ χορεύωσι μὲ λυρικὸν
βημάτισμ' ἀκουράστως θαυκώμενοι
εἰς ραψώδεις ὅπως ἀνακαίτεκε
μὲ τίσιν βάρους ὕδατων.

1) Εἰς τὰ Germ. Popul. τοῦ Passow, σ. 445.

διότι τὰ πάντα δοκίμῳσι παραφράσιν εἴτε χαρὰς καὶ μέθης, εἴτε ὀργῆς καὶ πάθους ἀνευ μαγαλείου.

6) κατὰ τὴν σύνθεσιν.

Συντίθενται δὲ οἱ στίχοι ἢ ἐξ ὁμοίων ποδῶν, ὅτε καλοῦνται καθαρὰ καὶ μονοειδέεις, ἢ ἐξ ἀνομοίων. Καὶ περὶ μὲν τῶν μονοειδῶν αὐδὸν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ὡς τῆς ρυθμικῆς αὐτῶν ἀρχῆς εὐκαταλήπτου· ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγῶμεν τὰ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν συγκαίμενα μέτρα; Κατηγοροῦσιν οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἀρχαίους μετρικούς, οἵτινες διδάσκουσιν συνθέσεις ἐξ ἀνομοίων καὶ συμμίκτων ποδῶν. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἵτινες τὰ περισσεωσμένα τῶν ἀρχαίων ποιήματα ἐπραγματεύοντο οὐχὶ ὑπὸ μουσικῇ καὶ ρυθμικῇ ἔποψιν, διότι τὰ μέλη αὐτῶν δὲν ἐσώζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐκεῖνους τοὺς χρόνους, ἀλλ' ὑπὸ μετρητῇ, κατέστησαν σύστημα οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς ὀξύνοιας· διότι εἰς τὴν φιλὴν στιχουργίαν ἐπιτρέπονται πλείστοι περικιλίαι καὶ ἀνωμαλῖαι, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπονται πολὺ εἰς τὸν μουσικὸν ρυθμόν· ἐπειδὴ τὸ μέγεθος τῶν διαστημάτων καθορᾷ αὐτὰς λίαν ἐπαισθητάς. Ἀλλ' ἀκαντίρρητον οὐχ ἦττον εἶνε, ὅτι ἡ ἀρχαία μουσικὴ χρῆσιν ἐποιεῖτο ρυθμικῶν μεταβολῶν καὶ παυσιλίων, αἵτινες εἶνε ἄγνωστοι εἰς τὴν σημερινὴν μουσικὴν· πᾶσαι δὲ αὗται αἱ μεταβολαὶ ἐγίνοντο πρὸς ἑντεχνον σκοπόν· ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἀριστείδου, p. 99: «Οἱ γὰρ μὴν σύνθεται παθητικώτεροί τε εἰσι τῷ κατὰ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐξ ὧν σύγκεινται ρυθμοὺς ἀνισότητι θεωρεῖσθαι καὶ πολὺ τὸ ταραχῶδες ἐπιφαίνοντες τῷ μηδὲ τὸν ἀριθμόν, ἐξ οὗ συνεστᾷσι τὰς αὐτάς διατηρεῖν τάξεις, ἀλλ' ἀπὸ μακρὰς ἀρχεσθαι, λήγαν δ' εἰς βραχυεῖαν ἢ ἐναντίως, καὶ ὅτε μὲν ἀπὸ θέσεως, ὅτε δὲ ἐτέρως τὴν ἐπιβολὴν τῆς περιόδου ποιεῖσθαι.». Τὸ ἦθος τοῦτο ὁμοίως ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ μέτρα, τὰ ἐξ ἀνομοίων συμμιγνύμενα. Ὅπως τὰ μέρη τὰ ἀπαρτίζοντα τοὺς ἀπλοὺς πόδας κατ' ἀρχὰς ἀνόμοια καὶ διάφωνα ὄντα διὰ τῆς ἐν ἐπαναλήψει συμφωνίας καθίστανται σύμφωνα καὶ γεννῶσι τὸν ρυθμόν, οὕτω καὶ οἱ στίχοι οἱ ἀπαρτιζόμενοι ἐξ ἀνομοίων ποδῶν, ἐν ἐπαναληφθῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ συμφω-

Roll on, thou deep and dark blue ocean roll!
Ten thousand fleets sweep over thee in vain;¹⁾

Καὶ ἄλλοθεν δύναται τις νὰ πεισθῇ, ὅτι τοὺς τετρασυλλάβους τούτους πόδας δικαιούμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀσυνθέτους καὶ οὐχὶ συνθέτους ἐκ δύο ποδῶν· διότι κατὰ τὸν Ἀριστόξενον οἱ ἀσυνθέτοι τῶν συνθέτων διαφέρουσι τῷ μὴ διαιρεῖσθαι εἰς πόδας, τῶν συνθέτων διαιρουμένων». Ἀλλὰ δυνάμεθα τὸ ἀπέρχομαι, λ. χ. ν' ἀναλύσωμεν εἰς δύο πόδας ἀπέρ- καὶ -χομαι; ἀλλ' ἔκαστος ποὺς σύγκειται ἐξ ἄρσεως καὶ θέσεως· τὸ δὲ -χομαι, οὐδὲ μὴν ἔντονον θέσιν ἔχον δὲν δύναται νὰ κληθῇ ποὺς.

Ὡστε ἡμεῖς δύο γένη ἔχομεν μόνον ἐπιδεχόμενα συνεχῇ στιχυουργίαν· τὸ ἴσον γένος τῶν τετρασυλλάβων καὶ τὸ διπλάσιον καὶ ἄρισον τῶν τρισυλλάβων· τὸ δὲ δισυλλαβικὸν ἀχρηστον σχεδὸν παρ' ἡμῖν, μόνον δὲ συμπλέκεται μετὰ τῶν ἄλλων.

Σπονδεῖος καὶ ἀντισπόνδειος, βακχεῖος καὶ ἀντιβακχεῖος εἶνε οἱ μόνοι ρυθμικοὶ ἡμῶν πόδες· ὁ δὲ σεμνὸς καὶ ἀρμονικὸς δάκτυλος, ὁ παθητικὸς καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀνάπαιστος, ὁ εὐθυμοῦς τροχαῖος, ὁ ὀξύς καὶ καυστικὸς ἱαμβος, οἱ ἐνθουσιαστικοὶ παῖανες, καὶ τόσοι ἄλλοι πόδες καὶ συμπλέγματα ποδῶν εἶνε παντελῶς ἄγνωστα καὶ ἀμίμητα εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας· διότι μουσικοῦ ρυθμοῦ ἴσα ἴσα στεροῦνται αὐταί· τί δὲ νὰ εἴπῃ τις πρὸς τοὺς τολμηροὺς μεταφραστάς, οἵτινες παντελῶς διαφθεῖρουσι τὸ ἦθος τῶν ἀρχαίων μέτρων; Ἐγὼ θὰ ἐπεθύμουν νὰ μεταφράσω τὸ δακτυλικὸν μέτρον οὐχὶ διὰ τοῦ ἡμετέρου βακχείου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τοῦ σπονδείου, τοῦ καταχρηστικῶς λεγομένου τροχαίου· ἂν καὶ πάλιν πόσον θὰ ἐβλάπτετο τοῦ ἀρχαίου μέτρον τὸ ἦθος; διότι δὲν ἔχουσι τὸ αὐτὸ δύο ἀναλυόμενα βραχέα ἦθος καὶ ἓν μακρόν· κάλλιον δὲ πάλιν θὰ ἤρμοζεν, ἂν τὸ ὁμηρικόν

1) Τοὺς στίχους τούτους τοῦ Βύρωνος προσφικειώθη μεταφράσας ὁ Α. Σούτσος, ὡς καὶ ὀλόκληρον τὸ μέρος·

Κόλιε τὰ κύματά σου, θάλασσα! Μοῖραι στέλναι
ἔρχονται, ὑπάγουν, τρέχουν εἰς τὸν τράχηλόν σου ὅλοι
.....

Τοιαύτη συνήθως τῶν ἡμετέρων ποιητῶν ἡ πρωτοτυπία.

ἑξάμετρον μετεφράζετο διὰ τοῦ ἡμετέρου δεκαπεντασυλλάβου, ὕπερ εἶνε τὸ ἐπικὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἡμῶν μέτρον· διότι κυρίως πᾶσα μετὰφρασις εἶνε ἀτυχής.

Β) Κῶλα, κόμματα, περίοδοι, στίχοι, ὑπέρμετρα.

Ὅπως δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες συλλαβαὶ συμπλεκόμεναι πρὸς ἀλλήλας ὡς ἄρσις καὶ θέσις ἀποτελοῦσι τοὺς πόδας, οὕτω δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες πόδες συμπλεκόμενοι οὕτως, ὥστε εἰς ἡ δύο πόδες πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ εἶνε ἐν σχέσει ἄρσεως καὶ θέσεως, γενῶσιν ἐρρυθμόν τι ὅλον, ὅπερ καλοῦμεν κατὰ τὸν Ἀριστόξενον *σύνθετον* πόδα, ἡ κῶλον· ὥστε ἐν κῶλον ἀποτελεῖται ἡ ἐκ τεσσάρων ποδῶν δισυλλάβων ἡ ἐκ τριῶν τρισυλλάβων ἡ ἐκ δύο τετρασυλλάβων· ὡς καὶ ὁ ἀπλοῦς ποῦς ἡ ἐκ τεσσάρων συλλαβῶν τὸ πολὺ, ἡ ἐκ τριῶν, ἡ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σχηματίζεται· τὸ κῶλον ἄρα δὲν ὑπερβαίνει κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐν τῇ ἡμέρᾳ γλῶσση τὰς ἑννέα συλλαβάς· ἀπαράλλακτα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μέχρι 18 χρόνων ἐξικνεῖτο τὸ κῶλον (πλὴν τοῦ παιωνικοῦ συνθέτου ποδός, ὅστις κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἔβαινε μέχρι πεντεκαεικοσασήμου· ἀλλ' ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἰς τὴν νεωτέραν μουσικὴν καὶ ποίησιν εἶνε ἄγνωστος). Mar. Victor. p. 111. *Traditum est enim colon intra decem et octo tempora esse debere; metrum autem ex duobus colis subsistere.*

Ἐκάστου κώλου κυρίαν μὲν θέσιν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν τελευταῖον πόδα, ἀσθνεστέραν δὲ τὸν μέσον, ἀσθνεστέτην δὲ τὸν πρῶτον· καὶ ἐκάστου μέτρου ἡ στίχου ὡσαύτως τὸ δεύτερον κῶλον, ὡς σημαντικώτερον τοῦ ῥυθμοῦ. Τοῦτο διαρρήδην διδάσκει ὁ Ἀριστόξενος, p. 288: «Οἱ μὲν (τῶν συνθέτων ποδῶν δηλονότι) ἐκ δύο χρόνων σύγκεινται, τοῦ τε ἄνω καὶ τοῦ κάτω, οἱ δὲ ἐκ τριῶν, δύο μὲν τῶν ἄνω, ἐνὸς δὲ τοῦ κάτω· οἱ δὲ πάλιν ἐξ ἐνὸς μὲν τοῦ ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω, οἱ δὲ ἐκ τεττάρων, δύο τε τῶν ἄνω καὶ δύο τῶν κάτω». Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Ἀριστόξενος τὴν μὲν τελευταίαν χώραν ἐκάστου συνθέτου ποδός θεωρεῖ καθόλου ὡς βᾶσιν, τουτέστι θέσιν· τοῦτο σημαίνει ὁ κάτω χρόνος μέσην

δέ τινὰ καὶ ὡς θέσιν καὶ ὡς ἄρσιν, ὡς ἔχοντα μέσσην καὶ ἐπίμαχον τὴν ἔμφρασιν· ἀλλὰ διὰ τί εἰς τὴν τελευταίαν πόδα δίδει ὁ Ἀριστόξενος ταύτην τὴν προτίμησιν; διότι ἡ τελευταῖος ποὺς (ἡ συζυγία) ὡς ὕστερος ἐρχόμενος ἔχει πλησιεστέραν τὴν ἔμφρασιν πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἰσχυρότερον λέγωνται πολλὰς οἱ πρότεροι· ἐκὶ ἀναπαύεται ἡ σύνταξις τῆς διανοίας· ἐκὶ δὲ τῆς φωνῆς, τῆς μελωδίας, τῆς ὁμοιοκαταληξίας, δηλοῦται ἡ ἀπόθεσις τοῦ ῥυθμοῦ· ἀποδείξεις δὲ ὅτι εἰς τοὺς ἀντισπονδειακούς στίχους ἀνεχόμεθα ἢ μὲν πρώτην χώραν ἐνώστε νὰ εἶνε καὶ σπονδαῖος, ὡς

Μ α Ὑ ρ ο καράδι ἐπλευσε στὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας,

ἀλλ' οὐδέποτε τὴν δευτέραν· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν σπονδειακῶν τὴν μὲν πρώτην χώραν ἀνεχόμεθα νὰ εἶνε καὶ ἀντισπονδαῖος, ὡς :

Ἀ λ λ ἂ ζώπυρον ὠραῖον αἰώνιον πόθων εἶσαι.

ἀλλ' οὐχὶ τὴν δευτέραν· προσέτι ὁ τελευταῖος ποὺς παντὸς στίχου παρὰ τε τοῖς Ἰταλοῖς, οἵτινες εἰς τοὺς ἄλλους πόδας ἐπιτρέπουν μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀταξίαν τοῦ ῥυθμοῦ, ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὸν αὐτὸν τόνον σταθερῶς, καὶ παρ' ἡμῖν ὡσαύτως διατηρεῖ τὸν αὐτὸν τόνον καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα. Ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἀρχαίων ῥυθμῶν· εἶνε παραδεδομένον καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων μετρικῶν, ὅτι ἐκάστης ἱαμβικῆς διποδίας ὁ δεύτερος ποὺς ἀπετέλει τὴν βάρσιν, καὶ εἶχε τὴν κατέκρουσιν· τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐκ διασσεσφωμένου παραδείγματος μελωδίας ἀωνόμου, ἐνθα ἡ στιγμή, δι' ἧς ἐσημαίνετο ἡ κραυγὴ, καίται ἐπὶ τῆς δευτέρας θέσεως ἱαμβικῆς διποδίας').

Ἀλλὰ τὰς τροχαϊκὰς διποδίας ἐξεφώνουν οἱ ἀρχαῖοι κατακρούοντας τὸν πρῶτον πόδα, ὅπερ μᾶλλον ἀρμόζει εἰς τὸ κοῦφον καὶ εὐτράπελον αὐτῶν ἦθος, ἐν ᾧ τῶν ἰάμβων τὸ δραστηκὸν ἀπαιτᾷ τὴν ἐπιφορὰν τῆς κρούσεως εἰς τὸν δεύτερον πόδα· διὸ οἱ ἄλλοι πόδες ἐν μὲν ταῖς ἰάμβοις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περι-

1) Ὁρσ Rossbach u. Westphal, Rhythmik, S. 645.

τάς, ἐν δὲ τοῖς τροχαῖς εἰς τὰς ἀρτίους χώρας. Μ' ὅλα ταῦτα οἱ νεώτεροι δὲν ἠδυνάσθησαν νὰ ἀισθανθῶσι τὴν βαθεῖαν ταύτην ἀσθησιν τῶν ἀρχαίων. Καὶ ὁ μὲν Cäsar ἤθελε νὰ μεταβάλῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἀριστοξένου· ὁ δὲ Westphal ὁμολογεῖ μὲν τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἀριστοξένου, ἀλλ' ἀμφιταλαντεύεται καὶ ἐν σελ. 449 καὶ 487 τῆς μετρικῆς τοῦ προ-
ταμῆ τὴν συνθήν πλημμελεῖ βάσειν· καὶ τῶν τε ἱαμβικῶν βάσεων τὴν πρῶτον πόδα τανίζει καὶ τοῦ ὅλου στίχου τὰς βάσεις ἐνεν-
τίως τῷ Ἀριστοξένῳ σημαίνει, ἐπιλαμβάνεται δὲ ὅτι τὸ τίς μὲν ποὺς ἢ ποῖα συζυγία ἰσχυρότερον πρέπει νὰ λέγεται, τοῦτο ἐξαρ-
τᾶται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ πάθους, ἡ δὲ θέσις διατηρεῖ πάντοτε τὴν ἔμφασίν της. Μάτην δὲ ὁ Christ ἐπικαλεῖται τὸ ἑαυτοῦ ρυθμικὸν αἶσθημα, οὐδ' ὄναρ ἰδῶν ὅποια ἦτο ἡ ἀπαγγε-
λία καὶ ἡ φύσις τῶν ἀρχαίων μέτρων. Καὶ ταῦτα πρὸς τοῖς ἄλ-
λοις ἐμφαίνουσι πόσον κατὰ τὴν εἰσθησιν τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἀρμο-
νίας τῆς μουσικῆς ὑπολείπονται οἱ νεώτεροι τῶν ἀρχαίων.

Εἶδομεν λοιπὸν ὅτι τὸ κῶλον ἢ ὁ σύνθετος ποὺς δὲν δύναται νὰ περιέχῃ πλείονας τεσσάρων ποδῶν τῶν δισυλλάβων· διότι καὶ ὁ ἀπλοὺς μέχρι τετρασυλλάβου προέβη· πλείονα δὲ ἐννέα συλλαβῶν, ἤτοι τριῶν τρισυλλάβων ποδῶν δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεριλάβωμεν ὑπὸ ἓνα ρυθμικὸν τόνον· καὶ δύο κῶλα καὶ ἂν κατὰ τοὺς ἄλλους πόδας διαφωνῶσι, ἂν κατὰ μίαν βᾶσιν, ἥτις, ὡς εἴπομεν, κεῖται ἐν τέλει, συμφωνῶσι κατὰ τὸν τόνον, δύνανται νὰ ἔχωσιν τινα εὐρυθμίαν· δι' ὅμοιον λόγον οἱ Ἰταλοὶ δὲν παραδέχονται στίχους πλείονας ἑνδεκα συλλαβῶν· ἀλλ' ἐν δεκα συλλαβῇ δὲν δύνανται ὑπὸ ἓνα τόνον νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς εὐρυθμίαν αἰσθητήν. Δύο δὲ κῶλα ἀποτελαῦσι μίαν περιόδον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, ἢ μέτρον, ἢ καὶ στίχον. Ἐπο-
μένως δύναται νὰ περιέχῃ τὸ πολὺ 18 συλλαβάς· πέραν δὲ τού-
του καλεῖται ὑπέρμετρον ἢ αὐστήμα· καὶ δὲν δύναται νὰ γραφῇ ἐν ἐνὶ στίχῳ. Ἄν δὲ τὸ κῶλον δὲν περαίνεται, ἀλλὰ καταλά-
γῃ, τότε καλεῖται κόμμα· ὥστε καὶ ἐξ ἁγῶς ποδὸς δύνανται νὰ σχηματισθῶσι κόμματα. Τὸν ὅρον δὲ στίχου κρίνω ἀρμόδιον νὰ μεταχειρίζομεθα διὰ πᾶν ρυθμικὸν αὐστήμα, εἴτε ἐκ δύο κῶ-

λων, εἴτε ἐξ ἐνὸς κώλου ἢ κόμματος, γραφόμενον ἐν ἐνὶ στίχῳ.

Διαφέρει ὁμως ὅταν δύο κῶλα ἢ κόμματα γράφωνται ἐν ἐνὶ στίχῳ ἢ δύο κατὰ τοῦτο, ὅτι, ὅταν γράφωνται ἐν δυοῖ στίχοις ἀπαιτεῖται περισσοτέρα παῦλα καὶ ἀποκοπή, παρὰ ὅταν ἐν ἐνὶ αἱ δὲ ταχεῖαι παῦλαι καὶ ἀνακοπαὶ ἐμφαίνουσι ταραχὴν καὶ ἀγωνίαν· ὥστε ἀντιθαίνει εἰς τὴν σεμνότητα τῶν πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων τὸ νὰ γράφωμεν αὐτοὺς εἰς δύο στίχους, ὅπερ παραινεῖ ὁ κ. Δασκαρέτος⁴⁾). Πολλάκις ὁμως, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἀσυναρτήτων στίχων, ὀλίγον διαφέρει τὸ νὰ τοὺς γράφωμεν εἰς δύο στίχους, ἢ εἰς ἓνα, ὡς τοὺς ἐξῆς τοῦ Α. Σούτσου·

Μακροὺς αἰῶνας
παρείδας Μοῦσα
τὸν Ἑλικῶνα
σιωπηλόν·
καὶ δὲν ἠκούσθης
καλλιφωνοῦσα
κανὲν καλᾶθημα
ὕψηλόν.

Γ) Διαίσεις καὶ τομή.

Οἱ στίχοι ἵνα ἀπαγγέλλωνται ἀκόπως καὶ ἐναρμονίως πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀναπαύλας τινὰς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ τέλει καὶ ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἐν τέλει μὲν, ὅταν ὁ στίχος τελειόνη εἰς μέρος λόγου· ἰδίως δὲ συντείνει εἰς τὴν εὐροίαν τῶν στίχων καὶ μάλιστα τῶν μακροτέρων νὰ συμπέπτη τὸ τέλος αὐτῶν μετὰ τὸ τέλος γραμματικοῦ κώλου, ἢ τοῦλάχιστον συναφοῦς τινος νοήματος, ὥστε νὰ μὴ εἶνε ἡ ἀποκοπὴ βιαία· περὶ δὲ τὸ μέσον τοῦ στίχου ἀπαιτεῖται μία κυρία διαίρεσις ἢ τομή· καὶ διαίρεσις μὲν γίνεται, ὅταν, ὅπου τελειώνει ὁ ποῦς, τελειόνη καὶ ἡ λέξις· ὅταν δὲ λήγουσα ἡ λέξις τέμνη καὶ δὲν συμπεραίνει τὸν πόδα, λέγεται τομή.

Καὶ διαίρεσιν μὲν ἀγαπῶσιν οἱ ἐκ δύο κώλων ἴσων συγκείμενοι στίχοι, ὡς λ. χ. ὁ δεκαπεντασύλλαβος πολιτικός, τομὴν δὲ οἱ ἐξ ἀνομοίων· ἢ ἐξ ὁμοίων μὲν, ὡς ὁ ἐξάμετρος, βραχέων δὲ κατὰ

4) Ἐν Βύρων, Τόμ. ε. σ. 517.

τὸ ποσόν· ἀλλὰ οὗτος μᾶλλον κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἢ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἡμετέρας στιχουργίας. Ἡ δὲ διαίρεσις ἀρμόζει νὰ συμβῇ μάλιστα κατὰ τὸ μέσον, διαιροῦσα τὸν στίχον εἰς δύο ἴσα κῶλα· ἡ δὲ ἰσότης αὕτη δίδει σεμνότητα καὶ χάριν, ὥς φαίνεται ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ δεκαπεντασυλλάβου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ γαλλικὸς ἀλεξανδρινός, καίπερ ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἡμέτερον τρέμετρον ἀντισπονδειακόν, εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος, ὥς οἱ στίχοι οὗτοι :

Ah! que me dites—vous?|Quelle étrange manie
Vous peut faire envier|le sort d'Iphigenie?

παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς νεοελληνικούς :

ὦ μητὴρ τοῦ Αἰπύτου,|εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινὴς προσπίπτων|ἄφες ν' ἀσπασθῶ·

ἀλλ' ἡ τομὴ παρέχει μὲν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ ποικιλίαν καὶ ζωνρότητα.

Οἱ δ' ἐξ ἐνὸς κώλου στίχοι δύνανται νὰ στερεῶνται ὅλως τομῆς καὶ διαίρεσεως.

Δ) Σχήματα στίχων.

α) κατὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐν τέλει καὶ ἐν μέσῳ.

Οἱ στίχοι λέγονται *ὁλόκληροι* μὲν καὶ *ἀκατάληκτοι*, ὅταν περιέχωσι τὸν τελευταῖον πόδα τέλειον· ὅταν δὲ καταλήγῃσι πρὶν εἶναι ἀπαρτισθῇ, καλοῦνται *καταληκτικοί*· ἐλλείπει δὲ ἡ μία ἢ δύο συλλαβαί· ὅταν δὲ τούναντίον πλεονάζωσιν, ὑπερκατάληκτοι. Ἡ κατάληξις ἄρα εἶνε ἀνωμαλία τις, ἥτις ἐν μὲν τῇ μουσικῇ ἀναπληροῦται διὰ μετρουμένου κενοῦ χρόνου, ἐν δὲ τῇ ψιλῇ ποιήσει, ποικιλία καὶ διαφωνία τοῦ τελευταίου ποδὸς πρὸς τοὺς προηγουμένους· διότι ἕνεκα τῆς βραχυτέρας τοῦ διαστήματος ἐν τῇ γλώσσῃ κενοῦ χρόνου δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ.

Ἀποκαθίσταται δὲ ἡ εὐρυθμία διὰ τῆς συμφωνίας τῆς ἀποθέσεως τοῦ ἐπομένου στίχου· ὅτι δὲ ἡ διάφορος συλλαβὴ τῶν ἀρχαίων ἐν τέλει δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἀναπληρώσεως

χρόνου κενού, ἀλλ' ἄλλως, περὶ τοῦτου· δὲν εἶτε κατὰς ἐνταῦθα νὰ διατρίψωμεν. Ἄν δὲ ἡ συνάρμεια τοῦ στίχου ἀποκόπτεται διὰ καταλήξεως εἰς τὸ μέσον, καλεῖται ἀσυνάρτητος. Ἀσυνάρτητοι δὲ στίχοι εἶνε συνήθεις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στιχοιργίᾳ· ὡς λ. χ. οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι : ¹⁾

Τώρα τὴν αὐγὴν, | τὼρα ἡ αὐγὴ χαράζει
τὼρα τὰ πουλιά, | τὼρα τὰ χελιδνία.

ἐπίσης καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ κατάληξις ἐν μὲν τῇ ᾧδῃ ἀποκαθίσταται διὰ τῆς ἦτοι ἐκτάσεως ἢ διὰ κενοῦ χρόνου, ἐν τῇ διαλέκτῳ ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος (διότι τοσαύτη παῦλα γίνεται καὶ ἂν μὴ ὑπάρχῃ κατάληξις), ἐν τῇ τομῇ, ἢ εὐρυθμῖα ὀφείλει νὰ ἀναπληρωθῇ διὰ τῆς ἐν ἐπομένῳ στίχῳ συμφωνίας τοῦ ἀσυνάρτητου. Ἀσυνάρτητοι δὲ εἶνε ἐπίσης καὶ οἱ ἀντισπονδειακοὶ στίχοι, δι' ὧν τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα συνέθεσεν ὁ Α. Σοῦτσος, ὡς :

ἦτις εἰς δάφνας | τοῦ Μαραθῶνος
τῆς Σαλαμίνος, | τῶν Πλαταιῶν
ἦνωσεν ἄλλας | νίου ἀγῶνος
ἐνδοξοτέρας | τῶν παλαιῶν·

ἐμφαίνουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἀποκόπτοντες τὴν ἁρμονίαν στίχοι κίνησιν, παραχρὴν, πάθος τι, ἢ παραφορὰν· εὐδαμῶς δ' ἁρμόζουσιν εἰς σεμνὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἔπος, οὔτε μεγαλοπρέπειαν ἔχοντες, οὔτε ἥρεμον καὶ ἐλευθέριον διάθεσιν· κομψῶς δὲ περιγράφει τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. Κουμανούδης εἰς τὸ ποίημά του α Στράτις Καλοπίχειρος 2.

.....
ἀφ' οὗ ἐσχάτως Τουρκομάχοι σοβαροί,
ὡς κόραι ἑλαφραί δὲν ἀπηξίωσαν
ἐμπρὸς μας νὰ χορεύωσι μὲ λυρικὸν
βημάτισμ' ἀκουράστως διακλῶμενοι
εἰς ραψῳδικὰς ὕμνας ἀνοκαίστες
μὲ πόσων βέρος θύλων.

1) Εἰς τὰ Germ. Popul. τοῦ Passow, σ. 445.

διότι τῶν ἑντὶ δακτύλων παραφερὰν εἴτα· χαρὰς καὶ μέθυ, εἴτε ὄργης καὶ πάθους ἀνευ μαγαλείου.

6) κατὰ τὴν σύνθεσιν.

Συντίθενται δὲ οἱ στίχοι ἢ ἐξ ὁμοίων ποδῶν, ὅτε καλοῦνται καθαρὰ καὶ μονοειδέεις, ἢ ἐξ ἀνομοίων. Καὶ περὶ μὲν τῶν μονοειδῶν αὐδὸν ἔχομεν νὰ εἰπωμεν ὡς τῆς ρυθμικῆς αὐτῶν ἀρχῆς εὐκαταλήπτου· ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγῶμεν τὰ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν συγκείμενα μέτρα; Κατηγοροῦσιν οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἀρχαίους μετρικούς, οἵτινες διδάσκουσιν συνθέσει ἐξ ἀνομοίων καὶ συμμίκτων ποδῶν. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἵτινες τὰ περισσεωσμένα τῶν ἀρχαίων ποιήματα ἐπραγματεύοντο οὐχὶ ὑπὸ μουσικῇ καὶ ρυθμικῇ ἐποψίᾳ, διότι τὰ μέλη αὐτῶν δὲν ἐσώζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἀλλ' ὑπὸ μετρητῇ, κατέστησαν σύστημα οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς ὀξύνοιας· διότι εἰς τὴν ψιλὴν στιχουργίαν ἐπιτρέπονται πλείσται πεικιλῖαι καὶ ἀνωμαλῖαι, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπονται πολὺ εἰς τὸν μουσικὸν ρυθμόν· ἐπειδὴ τὸ μέγεθος τῶν διαστημάτων καθιστᾷ αὐτὰς λίαν ἐπαισθητάς. Ἀλλ' ἀκαντίρρητον οὐχ ἦν τὸ εἶναι, ὅτι ἡ ἀρχαία μουσικὴ χρῆσιν ἐποιεῖτο ρυθμικῶν μεταβολῶν καὶ παυσιδῶν, αἵτινες εἶνε ἀγνωστοὶ εἰς τὴν σημερινὴν μουσικὴν· πᾶσαι δὲ αὗται αἱ μεταβολαὶ ἐγίνοντο πρὸς ἑντεχνον σκοπόν· ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἀριστείδου, p. 99: «Οἱ γε μὴν σύνθεται παθητικώτεροί τέ εἰσι τῶν κατὰ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐξ ὧν σύγκεινται ρυθμοὺς ἀνισότητι θεωρεῖσθαι καὶ πολὺ τὸ ταραχῶδες ἐπιφαίνοντες τῶν μὴδὲ τὸν ἀριθμόν, ἐξ οὗ συνεστᾶσι τὰς αὐτὰς διατηρεῖν τάξεις, ἀλλ' ἀπὸ μακρᾶς ἀρχεσθαι, λήγειν δ' εἰς βραχυεῖαν ἢ ἐναντίως, καὶ ὅτε μὲν ἀπὸ θέσεως, ὅτε δὲ ἐτέρως τὴν ἐπιβολὴν τῆς περιόδου ποιεῖσθαι.». Τὸ ἦθος τοῦτο ὁμοίως ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ μέτρα, τὰ ἐξ ἀνομοίων συμμιγνύμενα. Ὅπως τὰ μέρη τὰ ἀπαρτίζοντα τοὺς ἀπλοὺς πόδας κατ' ἀρχὰς ἀνόμοια καὶ διάφωνα ὄντα διὰ τῆς ἐν ἐπαναλήψει συμφωνίας καθίστανται σύμφωνα καὶ γεννῶσι τὸν ρυθμόν, οὕτω καὶ οἱ στίχοι οἱ ἀπαρτιζόμενοι ἐξ ἀνομοίων ποδῶν, ἀν' ἐπαναλήψει κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ συμφω-

ῥῶσι, δύνανται νὰ καταστῶσιν ἑρρύθμοι καὶ εὐχάριστοι· καὶ ὅπως, ὅσῳ πλείων εἶνε ἡ ἀνωμαλία τῶν τοῦ ποδὸς μερῶν, τοσούτῳ παθητικώτερος καὶ ταραχωδέστερος εἶνε ὁ ρυθμός, οὕτω ἐτι μάλλον παθητικώτεροι καθίστανται οἱ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν στίχοι. Καλοῦμεν δὲ ἐπισύνθετα μὲν, μικρόν τι ἐπεκτείνοντες τὴν ἀρχαίαν χρῆσιν, τὰ μέτρα, τὰ ἐκ δύο κώλων συγκείμενα, ὧν ἕκαστον ἔχει διάφορον ρυθμὸν εἴτε κατὰ γένος, εἴτε κατ' εἶδος· μικτὰ δέ, τὰ ἐξ ἀναμικτων ποδῶν ἀπαρτιζόμενα· ρυθμοειδῆ δὲ καὶ πολυσχημάτιστα, τὰ μὴ τηροῦντα ρυθμικὴν τάξιν καὶ συμφωνίαν· ὅποια ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μουσικῇ, ἂν πιστεύσωμεν εἰς τὸν Ἀριστείδην· α' Ῥυθμοειδεῖς δὲ (χρόνοι) οἱ μεταξὺ τούτων καὶ πῃ μὲν τῆς τάξεως τῶν ἑρρύθμων, πῇ δὲ τῆς ταρχῆς τῶν ἀρρύθμων μετεληφόρες ».

Λέγομεν δὲ βραχεία τινὰ περὶ ἐκάστου αὐτῶν.

4. Μονοειδεῖς καὶ καθαροί.

Τοιούτους στίχους μόνον βακχείους καὶ ἀντιβακχείους δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν· τοὺς ἄλλους τοῦλάχιστον ποιῶσι μικτοὺς καὶ πολυσχηματίστους. Ἀλλὰ καθαροὺς ἐπίσης βακχείους πρέπει νὰ θεωρῶμεν, ἂν ἐνίοτε λείπη ὁ τόνος· δύναται δὲ νὰ λείπη ὁ τόνος ὑπὸ τὰς ἐξῆς περιστάσεις :

α) Ὅταν ὁ βακχεῖος εἶνε ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου· διότι ἡ εἰσβολὴ τῆς φωνῆς ἀναπληροῖ τὸν τόνον, ὥς :

ἐφιλονείκουν τὸ γέρας τοῦ κάλλους, σιγῶντα εὐγλώττως

Πρὸ πάντων ὅμως :

β) Ὅταν προηγῆται διὰ θέσεως πλειόνων συμφώνων ἐντεινόμενη καὶ ἐκφαινομένη συλλαβὴ ἄλλων ἀσθενῶν, ὥς :

μυ στηριῳδεῖς παλμοὺς ἡ καρδία μου πρῶτον ἡσθάνθη
καὶ :

εἰς στεναγμοὺς γοεροὺς οἱ τραχεῖς σου ἑρράγησαν βράχοι.

γ) Ὅταν ἄτονος συλλαβὴ ἀποτελῇ μέρος λόγου :

καὶ τὴν γυμνὴν σου κοσμοῦν κερυφὴν τούρμανοῦ αἱ νεφέλαι.

διότι καὶ τότε διὰ διαστάσεως γενᾶται ἐμφρασις. Πᾶσα ἄλλη ἐξαίρεσις εἶνε ἀνυπόφορος.

2. Ἐπισύνθετοι.

Τοιοῦτοι εἶνε μὲν σπάνιοι παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἥττον δύνανται νὰ σχηματισθῶσιν, ἔχοντες πάθος συγκρουομένων αἰσθημάτων καὶ πράξεων· πρὸς παράδειγμα ποιοῦμεν τοὺς ἐξῆς στίχους :

α) Πόθος μὲ λυθνεὶ θερμός, | ὁποῦ μοῦ καίει τὴν καρδίαν.

ὅπου ὁ ἐλαφρὸς βακχεῖος καταλήγει εἰς τὸ β' κῶλον εἰς σφοδρὸν καὶ παθητικὸν ἀντισπόνδειον κατὰ μίμησιν τοῦ τῆς Σαπφούς :

Ἄλλὰ μ' ὀλυσιμαλῆς, | ὧ' ταιρε, δάμναται πόθος·

ἀν καὶ τὸ ἦθος εἰς τὴν μετάφρασιν ἱκανῶς μεταβάλλεται. Τὸ ἐναντίον αἶσθημα ἐμποιεῖ τὸ ἐξῆς ἐπισύνθετον :

β) Θὰ ψάλω πρῶτον | πρέξεις ἡρώων λαμπράς.

κατὰ μίμησιν τοῦ ἐλεγιάμβου :

Πρῶτον μὲν εὐδοῖ | λον θέμιν οὐρανίαν.

Ὡσαύτως ἀξιοσύστατον εἶνε τὸ ἐξῆς μέτρον :

γ) Γλυκύτατα ἄσπρα τὸ φῶς σας | θέλγει τὴν ψυχὴν μου,

ἐνθα ἡ διὰ τῶν ἀπ' ἀντισπονδείου ἀρχομένων ἀντιβακχείων ἀναπτήρωσις τῆς ψυχῆς καταπίπτει διὰ τῶν σπονδείων εἰς γλυκεῖαν μελαγχολίαν καὶ σύννοιαν. Καὶ εἰς τοῦτο ὡσαύτως ἐμμελήθημεν τὸ ἀρχαῖον :

Ἐρασμονίδη Χαρίλαε, | χρῆμά τοι γελοῖον.

ὅμοιον τι πάθος ἔχει τὸ ἐξῆς ἐκ βακχείων κῶλον καταλήγον ἐξ ἐνθουσιώδους ἢ περιχαροῦς διαθέσεως εἰς σοβαρὰν πράυνσιν καὶ κατευνασμόν διὰ τοῦ σπονδείου :

δ) Τὸ μαλακὸν τὸ ὥραϊον σου δέρμα δὲν | θάλλει πλεῖν· ἔξηράνθη.

καὶ τοι εἰς τὸ ἀρχαῖον παρέχει τὴν ἀντίθετον αἰσθησιν·

Οὐκ ἔθ' ὁμῶς θάλλεις ἀπαλὸν χροῶ | κάρφεται γὰρ ἡρᾶ·

Καὶ ἄλλοι ἔτι τρόποι δύνανται νὰ γίνωνται τῆς ἐπισυνθέσεως, ὡς λ. χ.

ε) ὁ σφραγὶς παθητορεῖ, κ' ἐγὼ χεῖρα, τραγουδᾷ.

ὅπου τὸν παθητικὸν ἀντισπὸνδειὸν διαδέχεται εὐθυμὸς σπονδαῖος.

3. Μικτοί.

Μικτοὶ καλοῦνται, ὡς εἶπαμεν, οἱ στίχοι, αἵτινες ἐκ διαφόρων ποδῶν ἀποτελοῦσι σύμμικτόν τι ὅλον, οὗ ἡ ἐπανάληψις γενεᾷ τὴν ἐν τῇ διαφωνίᾳ τῶν ποδῶν συμφωνίαν τῶν στίχων καὶ εὐρυθμίαν.

Ἀλλὰ δύνανται καὶ ἐν καθαροῖς στίχοις νὰ παρεμβάλλωνται πόδες τινὲς ἀλλότριοι μὲν, ἀλλ' ἐνεκὰ τῆς ταχυτέρας ἀγωγῆς, ἣν προκαλεῖ ὁ ὅλος ρυθμός, συμμορφούμενοι καὶ ἐξομαλίζόμενοι. Ἀπλοῦστατον τούτου εἶδους εἶνε, ὅταν δύο ἀλλεπάλληλα φωνήεντα ταχέως προφερόμενα ἀποτελῶσι μίαν περίπου συλλαβὴν, ὡς :

Σὲ γκαρῖζω ἀπὸ τὴν κέψιν
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερῇ,
ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆν.

Ὅπου ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ τὰ -ζω α κατὰ συναλοιφὴν ἐκφωνοῦνται καὶ ἰσοδυναμοῦσι μὲ μίαν συλλαβὴν· ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὰς ἐκθλίψεις μεμαρτυρημένον εἶνε ὅτι ἐξεφώνουν κατὰ συναλοιφὴν, καὶ οὐχὶ ὡς ἡμεῖς ἀναγινώσκοντες ἐκείνους δι' ἀποκοπῆς· ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τοῦ μετράει τὰ αι ὡς δίφθογγος ἐκφωνούμενον καθίσταται μία συλλαβή· ἀλλὰ ἐν βία ἀποτελεῖ ἄλογον συλλαβὴν· διότι πλεονάζει· καὶ οὕτε πρὸς δύο ἰσοῦται συλλαβάς, οὔτε πρὸς μίαν· πρὸς ἐπανόρθωσιν δὲ τοῦ ρυθμοῦ πρέπει νὰ ἐκφωνῶνται λίαν ταχέως τὰ δύο φωνήεντα· καὶ ἀτεχνώτερον ὅμως ἐκφωνούμεναι αἱ ἄλογοι αὗται δὲν βλάπτουσιν ἐπαισθητῶς τὸν ρυθμόν, ἀλλὰ παρέχουσι μέγεθός τι καὶ συγκίνησιν. Ἐξαρτᾶται δὲ ἀπὸ τοῦ στιχουργοῦ ἂν δύο ἐπάλληλα φωνήεντα ὡς μίαν συλλαβὴν θέλει νὰ λάβῃ διὰ ταχείας συνεκφωνήσεως ἢ δύο· τοῦλάχιστον εἰς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα ἐνορώμεν ἱκανὴν ὡς πρὸς τοῦτο ἐλευθερίαν, ὡς¹⁾ :

4) Παρὰ Passow, DLXVIII· ὡς καὶ οἱ ἐπόμενοι πάντες.

Ἐπεὶ νομιᾶσαι βεργιαστέη, κ' ἐγὼ κακονυχτέω.

Κακονυχτέω γιατί πονῶ, πανῶ γιατί ἀγαπέω.

Ἐνθα τὸ αὖ ἐν μὲν τῷ τέλει τοῦ α' καὶ β' στίχου ἀποτε-
λεῖ δύο συλλαβὰς, ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ α' στίχου συνεφωνεῖ-
ται εἰς μίαν ἄλογον γίνεται δὲ ἡ συναλοιφή, ἡ δι' ἐντάσεως
μὲν τοῦ πρώτου φωνήεντος, ἐπισκοπήσεως δὲ τοῦ δευτέρου, ἡ
διὰ συνεκφωνήσεως ταχείας ἀμφοτέρων. Ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι
σπονδεῖοι τῶν ἀρχαίων ἢ διὰ ταχείας ἀμφοτέρων τῶν συλλαβῶν
ἐκφωνήσεως ἐξομαλίζονται, ἡ δι' ἐξασθενήσεως τῆς μιᾶς κατὰ ττ
ἀν δὲ καὶ μικρόν τι χρόνου μόριον πλεονάζῃ οὔτε ἐν τοῖς ἡμετέ-
ροις στίχοις βλάπτει, οὔτε ἐκείνων τὸν ῥυθμόν. Ἀλλ' αἱ κύριαι
δίφθογγοι τῆς νεοελληνικῆς αἱ κατὰ κρᾶσιν οὐδέποτε διαίρονται·
εἶνε δὲ κατὰ κρᾶσιν δίφθογγοι αἱ ιά, ιέ, ιό, ιού. Δίφθογγοι δὲ
κατὰ διέφθορον καθίστανται πολλάκις τὰ αἰ, εἰ, οἰ, διὰ συναλοι-
φῆς, ὡς :

Περὰ νὰ φέῃ τὴν πέρδικα τὴν γλυκοκελαδοῦσα
ποῦ κελαῖδεῖ κάθε πουρνό, τὸ λίει καὶ κάθε βράδυ·

Πολλάκις δὲ πάλιν, ὅταν μάλιστα ἔχῃ τὸν τόνον καὶ ἐπι-
ταὶ σύμφωνον, διαίρονται, ὡς :

ὅπου ἀγαπᾷ κι' ἀρνηθῇ, δὲν εἶνε συχωρεμένο·

ὅπου τὸ ε τοῦ εἶνε ἐπισκοτίζεται. Ταῦτα δὲ χρησιμεύουσι παρά-
δειγμα εἰς τοὺς στιχουργοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἀφίνοντες τὰς φυ-
σικὰς ταύτας ὁδοὺς τῆς συναλοιφῆς, ἀποκόπτουσι βιαίως τὰς
συλλαβὰς.

Καὶ ἀπλούστατον μὲν σχῆμα τῆς διὰ ταχυτέρας ἀγωγῆς ἐξο-
μαλύνσεως τοῦ ῥυθμοῦ εἶνε τοῦτο, τὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων φω-
νέντων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι συλλαβαὶ δύνανται συγκείμεναι ἐξ
ἐνὸς μόνου συμφώνου καὶ σταχειῶν ἐκφωνητῶν νὰ ἐξισωθῶσι
διὰ τῆς ταχύσεως τῆς προφορᾶς μὲ τοὺς ἄλλους πόδας, ὡς ἐπὶ
τοῦ ἐξῆς στίχου τοῦ Σολωμοῦ :

Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία λίγη νὰ κέρη,
Δροσιὰ στὰ σωθικὰ τὰ μαραμένα
εἶνε νύχτα γλυκιὰ καὶ τὸ φεγγέρι

αἱ τέσσαρες συλλαβαὶ «λίγη νὰ πά-ρη» δύνανται ταχέως ἐκφερόμεναι νὰ ἐξισωθῶσι μὲ τὰς τρεῖς τῶν προηγουμένων ποδῶν, ὡς καὶ ἀναλογεῖ κατωτέρω αὐταῖς τὸ τρισύλλαβον «τὸ φεγγά-ρι»· ἀλλ' ἴσως ὁ ποιητὴς ἐπεσκοῦται μᾶλλον τὸ φωνῆεν τὸ τελευταῖον τοῦ Μαρία. Μόνον παρατηροῦμεν ὅτι τοιαῦται δι' ἐπιτηδεῖων συλλαβῶν γενόμεναι ταχεῖαι ἐκφωνήσεις παρέχουσι γοργότητα καὶ κίνησιν· καὶ ἐν τῇ σημερινῇ μουσικῇ τοιοῦτοι συνεκφωνοῦμενοι γοργῶς φθόγγοι εἶνε συνήθεις· καὶ οὕτως ἐξεκφωνοῦντο καὶ οἱ πλεονάζοντες ἄλλοι χρόνοι τῶν ἀρχαίων.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς διὰ μεταβολῆς τῆς ἀγωγῆς ἐξομάλυνσεως τῶν εἰς καθαροὺς στίχους ἐμπλεκομένων ἐνίοτε ἄλλοτρίων ποδῶν.

Κυρίως δὲ μικτοὶ στίχοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες συστηματικῶς καὶ κατὰ τάξιν συμμιγνύουσι πόδας διαφόρους. Γίνονται δὲ αἱ μίξεις ἢ κατὰ *συνπάθειαν*, ὅτε ἡδέως συναρμολόζονται, ἢ κατ' *ἀντιπάθειαν*, ὅτε εὐρίσκονται εἰς ἀντισπασμούς, καὶ ἡ συζυγία αὐτῶν καθίσταται ἄχαρις καὶ χολή.

α) Κατὰ *συνπάθειαν* μὲν συμπλέκονται πόδες ἐξ ἄρσεως ἀρχόμενοι μὲ πόδας ἀπ' ἄρσεως, ὡς *ἀντισπὸνδειος* μὲ *ἀντιβάκχειον*, ὅπερ σύνθηδες ἐν τε τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τῇ γερμανικῇ στιγουργίᾳ, π.χ.

Ἐντὸς παχυλῆδος κι' ἀνθοῦντος λειμῶνος
 συνέζησαν δύο τρυγόνες ποτὲ
 κ' αἱ δύο ἐρώτων καρδίαι πισταί,
 ἡγνῶν τι ἦτο τὸ δάκρυ κι' ὁ πόνος.
 (Ὁρφανίδης)

Ἡ οἱ ἐξῆς τοῦ Ζαλακώστα, ἓνα μόνον ἀντιβάκχειον περιέχοντες·

Ἡ δρόσος ἐπότιζεν
 Ἀμέραντα μύρτα
 Καὶ τᾶστρα ὑπέτρεμον
 Κ' ἡ φύσις ἐσκίετα
 Ποθοῦσα τὸ φίλημα
 τῆς νέας αὐγῆς.

Οὔτοι, ὡς πολλάκις συμβαίνει, ἐδύναντο μὲν νὰ ἀναχθῶσι καὶ εἰς τοὺς ἀσυναρτήτους, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ 6' στίχῳ συνάρτησις κω-

λύει. Αἱ τοιαῦται μίξεις ὅτι δίδουσιν ἡδεῖαν ποικιλίαν, ἐκάστου τῶν συμμιγομένων προσφέροντες τὸ ἑαυτοῦ καλόν, πᾶς τις αἰσθάνεται.

Ἐπίσης μίσγεται κατὰ συμπάθειαν ὁ ἀντιβάχκειος μετὰ τὸν τετρασύλλαβον ἐπαντισπόνδειον, ὡς ἐπὶ τῶν προμνημονευθέντων στίχων τοῦ Σολωμοῦ :

Εἶνε νόχτα βαθεῖα καὶ τὸ φεγγάρι
Δὲ ἔγαινει νὰ σκεπᾶσθαι ἄστρο κανένα·

ὅπου ὁ ἐπαντισπόνδειος ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ κατέχει τὸ τέλος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὴν ἀρχήν, καὶ πολλάκις οὕτω μεταστρέφει τοὺς πόδας ὁ ποιητὴς καὶ καθιστᾷ πολυσχηματίστους τοὺς στίχους.

Καὶ βακχείους μετὰ σπονδείων δυνάμεθα νὰ συνθέσωμεν, ὡς τὸ παράδειγμα τοῦτο τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ :

ἦτον δὲτ' ἐπλάσθη λευκὸν τὸ ῥόδον·

β) Κατ' ἀντιπάθειαν δὲ συμπλέκονται ἐναντίοι πόδες, ὡς οἱ ἐξῆς χωλοὶ ἀντισπονδειακοί :

Ἐνταῦθα Ἰππῶναξ ὁ μουσοποιὸς κεῖται·
Ἄν κακὸς εἶσαι μὴ ἐγγίῃς τὸν τέφρον.

κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων χωλιαμβικῶν :

Ὁ μουσοποιὸς ἐνθάδ' Ἰππῶναξ κεῖται·
εἰ μὲν πονηρὸς μὴ ποτέρχῃ τῷ τύμβῳ·

ἀλλ' ἢ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ζῶντ' ἀντίθεσις καὶ ἡ ἄλλη τελεία ἀρμονία εἶνε πολὺ ἀμυδρὰ ἐν τῇ νεοελληνικῇ μιμήσει. Οὐχ ἥττον χρήσιμον εἶνε τὸ μέτρον εἰς σατύρας, εἰς συγκρούσεις γνωμῶν καὶ παθῶν.

4. Πολυσχηματίστοι καὶ ῥυθμοειδεῖς.

Πολυσχηματίστοι καὶ ῥυθμοειδεῖς εἶνε οἱ στίχοι, οἱ μιγνύοντες μὲν διαφόρους πόδας εἴτε κατὰ γένος εἴτε κατ' εἶδος μόνον, διασφύζοντες ὁμῶς ἐν τῇ λοιπῇ ἀρρυθμίᾳ καὶ ἀταξίᾳ εὐρυθμίαν τινά.

α. Τῶν τετρασυλλάβων ἀντισπονδωδῶν (ὡς καὶ τῶν σπονδωδῶν) εἶπον ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμαι δυο σχήματα· τὸ μὲν ἔχον τὸν ἀντισπόνδειον πρῶτον ἐκάλεσα προαντισπόνδειον, τὸ δὲ ἔχον ἐπόμενον ἐπαντισπόνδειον, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀρχαίων ἐπιγοριαδικῶν, ἐπιωνικῶν. Ἐχει δὲ ὁ μὲν προαντισπόνδειος μαλακὸν χαρακτῆρα, ὡς :

Ἐτῶν δεκατεσσάρων εἶν' ὁ ἥρως μου
καὶ τὸνομά του Σπράτης Καλοπείχειρος·

Ὁ δὲ ἐπαντισπόνδειος ἔχει σκληρὸν καὶ παθητικὸν χαρακτῆρα, διότι διὰ τῶν δύο προηγουμένων τριῶν ἀτόνων ἢ ἀσθενῶς τονιζομένων συλλαβῶν λαμβάνων ὁ τόνος φορὰν σφοδρὰς πίπτει ἐπὶ τὴν τετάρτην συλλαβὴν. Ὡς θὰ τὸ αἰσθάνεται τις, ἂν μεταβαλὼν τὸν στίχον εἴπῃ :

Δεκατεσσάρων εἶν' ὁ ἥρως μου ἐτῶν

Παρευθὺς μεταβάλλει ἥθος ὁ στίχος καὶ ἀπὸ τοῦ ἡρέμου καὶ ἱλαροῦ χαρακτῆρος, ὃν ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ ὁ ποιητής, τοὺς πλείους στίχους κατὰ τὸν κανονικὸν τοῦτον ῥυθμὸν συνθέσας, θὰ καθίστατο ἐμπαθής, ὀρμητικὸς καὶ ὅμοιος τῷ ἀντιβακχεῖω, μεθ' οὗ, ὡς εἶδομεν, καὶ συμπλέκεται κατὰ συμπάθειαν ὁ ἐπαντισπόνδειος. Ἀλλὰ συνήθως συνθέτουσιν ἐπιμιξ καὶ ἀτάκτως τὸν προαντισπόνδειον καὶ ἐπαντισπόνδειον, καὶ οὕτω κατήντησεν ὁ τρίμετρος ἱαμβικὸς λεγόμενος ἀκατάληκτος ἐγγὺς σχεδὸν ἀρρυθμίας, ὡς ἐν κρίσει ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ παρετήρησεν ὀρθῶς ὁ σεβαστὸς καθηγητής κ. Ρουσόπουλος· διότι οὐδὲ τὸν τελευταῖον πόδα, ὅστις καθ' ἃ προερρέθη, ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν βάσιν παντὸς στίχου, ἐφύλαξαν ἀμετάβλητον καὶ σταθερόν. Τίς λ. γ. δύναται νὰ αἰσθανθῇ ἁρμονίαν ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων :

Ἀλλὰ, Ἐράρδς, φίλε μου, εἰς τὸ ἐξῆς
ἐγὼ ἐδῶ δὲν κἀθημαι πρὸς χάριν των
σηπόμενος, ὁ μὲν τις ὅπως Ἀχιλλεὺς
μεθαύριον φυτρώσῃ, ὁ δὲ Ὀμηρος.

Οἱ στίχοι οὗτοι βεβαίως καὶ εἰς πεζὸν λόγον ἂν ἐγράφοντο μετὰ πλείονος ἐλευθερίας δὲν θὰ ἐπροξένουν χειροτέραν ἐντύπω-

σιν· διότι ὁ ρυθμὸς εἶνε λίαν ἀσθενής, συνιστάμενος μόνον ἐκ τῆς ἰσοσυλλαβίας καὶ ἐκ τῆς συγγενείας οὐχὶ δὲ τελείας ὁμοιοκτεῖας τῶν ποδῶν· ἐπεὶ δὲ αἱ θέσεις καὶ αἱ ἀρχαὶ δὲν ἀκολουθοῦσι τὴν αὐτὴν τάξιν, ὅπερ εἶνε ἀναγκαῖον εἰς πάντα εὐτακτον καὶ ἐναρμόνιον ρυθμόν, διότι ἄλλως συγχέει ἡ αἰσθησις τὸ ρυθμικὸν αὐτῶν σχῆμα, ἀσφάης καὶ ἀτερπής εἶνε ἡ ἀρμονία αὐτῶν. Ἀντι- παραβάλετε πρὸς τοὺς ἀνωτέρω τοὺς ἐξῆς στίχους τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ εὐτακτοτέρους ὄντας·

Κοιμᾶται... Ὀλ' ἡ φύσις ὕπνον νύδμον
κοιμᾶται, μόνον δὲ ἡ μυριόφωτος
τῶν οὐρανῶν λυχν' ἀκόμη ἄγρυπνος
ἐγρηγορεῖ, καὶ μόλις ἤθη ἡ Ἥως
τὰ μελιχρὰ τῆς φῶτα ροδοδάκτυλος
ἀρχίζει ν' ἀμαυρῶν ἀνατέλλουσα.

Οἱ στίχοι οὗτοι ρέουσιν ἱκανῶς εὐρύθμως διὰ τῆς ἀκοῆς; πό-
θεν δὲ προέρχεται τοῦτο; πρῶτον μὲν ἡ βᾶσις, ὁ τελευταῖος
ποῦς, εἶνε προαντισπόνδειος πλὴν ἐνός, ὅστις ἐκ τούτου συντα-
ράττει πῶς τὸν ρυθμόν· ὅμως δύναται νὰ συγχωρήσῃ τις τὴν
παρεκτροπὴν ταύτην μεταξὺ τοσούτων εὐρυθμοτέρων. Πρὸς δὲ
τούτοις τὸ διὰ τῆς τομῆς χωριζόμενον μέρος εἶνε ἐπαντισπόνδειος
ἀπάντων, πλὴν τοῦ τελευταίου, ὅστις παραλυπεῖ ὀλίγον τὴν ἁρ-
μονίαν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων τηρητέα ἡ συμφωνία τοῦ τελευταίου
ποδός, ἐφ' οὗ ἀναπαύεται καὶ ἀποτίθεται ὅλος ὁ στίχος.

Οὕτω δὲ συγκεῖμενοι οἱ στίχοι ἐνταῦθα ἐκ δύο ὁμοίων μὲν
τὸ γένος μερῶν, ἀνομοίων δὲ τὸ εἶδος, δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν
εἰς τὰ ἐπισύνθετα. Εἶνε δὲ πολλῆς ἄξιον συστάσεως τὸ σχῆμα
τοῦτο, καθ' ὃ προηγεῖται μὲν ἐπαντισπόνδειος, ἔπεται δὲ προαν-
τισπόνδειος· διότι ἡ ἀντίθεσις παράγει περιπαθεῖ ἀρμονίαν. Ἰσως
νομίσῃ τις, ὅτι ἀντιβαίνει πρὸς τὸν ὀρισμόν, ὃν ἐδώκαμεν περὶ
ἀρμονίας, ἂν λέγωμεν ὅτι ἡ ἀντίθεσις γεννᾷ ἀρμονίαν· διότι ἐν
τῇ ἀντιθέσει δὲν φαίνεται συμφωνία τις, ἥτις εἶνε ἀναγκαῖα ἀρχὴ
πάσης ἀρμονίας. Ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα κατὰ τοῦτο, νομίζω, παρὰ-
γουσιν ἀρμονίαν, ὅτι συμφωνοῦσι κατὰ τὸ γένος, καίπερ κατ' εἶ-
δος ἀντίθετα· ὥς σπόνδειος καὶ ἀντισπόνδειος, βακχεῖος καὶ ἀν-

τιβάκχειος· ἡ ὡς δύο ἀντίθετα σημεῖα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος. Ἄλλ' ἔνεκα τῆς κατὰ τὸ εἶδος διαφωνίας ἡ ψυχὴ ἀνθελκεται καὶ συγκινεῖται ἰσχυρῶς ἀπὸ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἕτερον περισπωμένη· ὥστε διαφέρει ἡ δι' ἀντιθέσεως ἁρμονία τῆς διὰ συμφωνίας, ὅτι εἶνε λίαν παθητικὴ καὶ ἀντισπαστικὴ· ὕψω δὲ τὸ γένος καθ' ὃ συμφωνοῦσιν εἶνε ἀπωτέρω, τοσοῦτ' ὃ ἀντισπασμὸς εἶνε ἰσχυρότερος καὶ πολλάκις οὐχὶ ἀνεκτός. Οὕτω ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος στίχοις σφοδρὸς μὲν καὶ τραχὺς ὄρμαξ' ὃ ἐπαντισπόνδειος, μαλακύνει δὲ καὶ κατευνάζει τὴν ὀρμὴν ἐκείνου ὃ ἐπιφερόμενος προαντισπόνδειος· διὸ κάλλιστα ἀρμόζουσιν οἱ τοιοῦτοι στίχοι εἰς τὰ δράματα, ζωγραφίζοντες σχεδὸν πάθη ὡς χεῖμαρρος εἰσβάλλοντα κατασυντριβόμενα καὶ ἀπαυδῶντα. Οὐχ ἥττον εἶνε ποθητὸν νὰ μὴ περιορίζωνται τὰ δράματα εἰς τὸ ἀντισπονδειακὸν σύστημα, ἀλλὰ νὰ περιέχωσιν εἰς διάφορα χωρία ποικίλα μέτρα, τὸν βακχεῖον εἰς μανίας καὶ ἐκστάσεις, τὸν ἀντιβάκχειον εἰς σφοδράς ἐκρήξεις παθῶν, καὶ οὕτω τοῦλάχιστον νὰ ὑπάρχη καὶ ἐν τῇ ψιλῇ ἡμῶν λέξει ρυθμικὴ τις ζωγραφία, ἀφ' οὗ περιπαθεῖς δὲν ἀκούονται πλέον μελωδίαὶ ἀνδρώδους καὶ ὑψηλῆς μουσικῆς, εἰς ἃς ἐζέχεον τοὺς γόους αὐτῶν, καὶ τὰ πάθη οἱ εὐγενεῖς ἥρωες τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἐν ἧ οὐ μόνον τὰ χορικὰ μέλη καὶ αἱ μονωδίαὶ ἤδοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱαμβείων πολλὰ μελοδραματικῶς, ὡς εἶνε μεμαρτυρημένον, ἐξεφέροντο.

Ὁ τετράμετρος καταληκτικός, ὁ λεγόμενος πολιτικός, ἀρμόζει μᾶλλον εἰς ἔπη καὶ εἰς σεμνάς λυρικές ὑποθέσεις παρὰ εἰς δράματα ἔνεκα τοῦ μήκους του. Ἐχει δὲ ἀξιόλογον ἁρμονίαν, καίπερ σχηματιζόμενος καὶ αὐτὸς συμμίκτως ἐκ τῶν δύο ἀντισπονδοειδῶν (δέχεται δὲ καὶ τὸν προσπόνδειον διὰ τὴν μαλακότητα τοῦ τόνου του)· διότι πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατον ἔχει τὴν τελευταίαν βᾶσιν ἀμετάβλητον εἰς πάντας τοὺς στίχους. Ἐπειτα δὲ καὶ συχνότατα ἔχει καὶ ἄλλην βᾶσιν κοινήν, ὡς ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων φαίνεται:

Ποῖς εἶδε ψάρι σὲ βουνὸ κ' ἐλάφι σὲ λιμάνι;

Ποῖς εἶδε τέτοια λιγερὴ τέτοια πανώρια κόρη

νὰ προπατῇ νὰ γράφεται δώδεκα χρόνους κλέφτης ;
Κανένας δὲν τὴν γνώρισε πῶς ἦταν κοράσι.

ἐν οἷς ἀνὰ δύο συμφωνοῦσι καὶ αἱ ἀποθέσεις τῶν προηγου-
μένων κώλων, ὅπερ συντείνει εἰς τελειοτέραν ἁρμονίαν· ἄλλως δὲ
καὶ ἔνεκα τῆς ἴσης καὶ συμμετρου διαιρέσεως τῶν κώλων προσ-
λαμβάνει ἁρμονίαν τὸ μέτρον τοῦτο. Ἄλλ' ὁ τρίμετρος ἐπειδὴ
τέμενεται ἀνίσως, ἀπαιτεῖ ἡ ἁρμονία του, ὅπως ἐκάτερον τῶν
τεμνομένων μερῶν ἔχῃ κοινὴν ἀπόθεσιν καθ' ὅλους τοὺς στίχους·
ὥστε πρέπει νὰ ἐκλεχθῇ μία τῶν δύο τομῶν ἢ ἡ ἐφθημιμερῆς, ὡς
πάντοτε ἐν τοῖς δημοτικαῖς στίχοις, π. χ.

Ὁ Γιάννης κι' ὁ Γιαννάκης | κι' ὁ Πλανόγιαννος
Ποὺ πλάνασε τὰ κορίτσια | καὶ ταῖς εὐμορφαῖς
Τὴν Μάρω, τὴν Μαρούλα | τὴν ἀπλάνευτη
δὲν μπορεῖ νὰ τὴν πλανέσῃ | καὶ μαραίνεται,
στὴ μένα του παγαίνει | καὶ προσκλαίεται.
(Passow, σ. 358)

(ὅπου βλέπει τις συγχρόνως πόσον ὁ λαὸς φροντίζει νὰ φυλάττῃ
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς κοινὰς ῥυθμικὰς βάσεις ἀμφοτέρων τῶν
κώλων, ἂν καὶ ἔνεκα τοῦ ἄσματος ἔχει πλείονας ἐλευθερίας τοῦ
ἀπλῶς πρὸς ἀνάγνωσιν συνθέτοντος), ἢ πρέπει μᾶλλον νὰ προτι-
μῶμεν τὴν πενθημιμερῆ, ὡς χαριεστέραν.

Ἄλλ' ἄρ' αὖ γέ δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν δραματικὸν ἡμῶν διάλογον
μᾶλλον ὁ καταληκτικὸς τρίμετρος, ἀφελέστερος ὢν καὶ χαριέ-
στερος, ὡς οἱ ἐξῆς στίχοι δεικνύουσι :

Σ' ὦρθε περιβολάκι μέσα μπαίνω
μὲ δάφναις μὲ μυροῖναις στολισμένο
μὲ δάφναις, μὲ μυροῖα, μὲ κυπαρίσσια,
μὲ τῆς καρδιᾶς μου τὰ ἀνθη τὰ περίσσια.

Δύναται δὲ νὰ ἐπαλλάσσεται πρὸς ποικιλίαν μὲ τὸν δεκασύλ-
λαβον, ὡς εἶνε οἱ στίχοι τῶν γερμανικῶν δραμάτων καὶ οἱ τοῦ
Σαιξσπέρου.

Ἄλλὰ πολὺ περιπαθέστεροι καὶ ἐντεχνότεροι εἶνε οἱ στίχοι
ἐκεῖνοι, οὓς μετεχειρίσθη ὁ I. Ζαμπέλιος εἰς τὰς τραγωδίας του,
οἱ δὲ νεώτεροι πρὸς εὐχέρειάν των ἀντήλλαξαν αὐτοὺς μὲ τὴν
3*

ἄτεχνον ἐκείνην τῶν ἀρχαίων ἱαμβικῶν τριμέτρων μίμησιν·

α' Ἐλευθερία, ἡ θάνατος ! οὐ ὑπάρχει
παντὸς ἑταίρου τὸ ὄπλον κ' ἡ σῆμαία.
'Ἐλευθερία, θεὰ 'Ἐλευθερία
ἐπιγὰρ βοῶσι τὰ ὄρη, τὰ πελάγη,
ἡ χίρσος ὅλη κ' αἱ νῆσοι τῆς 'Ελλάδος.

Οἱ στίχοι οὗτοι δὲν εἶνε ὡς ἡθέλε τις νομίση χωλοὶ ἀντισπον-
δειακοὶ 'Ἰππωνάκτειοι· ἀλλ' εἶνε ὁ ἐνδεκασύλλαβος καταληκτικὸς
πεποικιλμένος ἐπὶ τὸ παθητικώτερον διὰ παρενθέσεως ἀντιβακ-
χείου· καὶ συνήθως μὲν ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ ἀντιβακχείου χω-
ρίζεται διὰ τῆς τομῆς, ὅτε ὁ στίχος ἔχει τὴν ὄψιν ἀσυναρτήτου.
'Ἡ δὲ τομὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν πρέπει νὰ εἶνε πενθημιμερής,
ἐνίοτε δὲ πρὸς ποικιλίαν δύναται νὰ ἐγχωρῇ καὶ ἐφθημιμερίς. Ὁ
δὲ Γεώργιος Παράσχος ἐν τῷ ἐν τῇ ποιητικῇ ἀνθολογίᾳ α Παρ-
νασσῶ » τεμαχίῳ τοῦ δράματός του α ὁ Ὀλυμπιονίκης » μετα-
θέτει τὸν ἀντιβακχειον ἐνίοτε καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ὅπερ ἥκιστα
βλάπτει τὸν ρυθμόν, ὡς :

Μίαν καρδίαν ἔχω· κ' ἐν ᾧ εἰς ταύτην
φοβερά φρικτὴ βοή ἀνακυκᾶται.

καὶ :

τοὺς παλμοὺς ὅλους συλλέγω τῆς καρδίας
τὴν μαύρην πνοὴν προσθέτω τῆς ζωῆς μου

'Αντὶ τοῦ ἀντιβακχείου ἐν τῇ πρώτῃ χώρᾳ δύναται νὰ κεῖται
καὶ βακχείος διὰ τὴν ὀλίγην ἔμφασιν τῆς πρώτης χώρας.

'Αγγελος θεοῦ ἐξόριστος μ' ἐφάνης.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀντισπονδειακῶν πολυσχηματίστων.

b. Ὁμοία δύνανται νὰ ῥηθῶσι καὶ περὶ τῶν σπονδοειδῶν τε-
τρασυλλαβῶν· ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν δύο διάφορα εἶδη, τὸ
μαλακόν, ὅπερ ἔχει τὸν σπονδεῖον πρῶτον καὶ ἐκατέσμεν προσ-
πόνδειον, καὶ τὸ σκληρόν, ὅπερ ἔχει τὸν σπονδεῖον εἰς τὴν δευ-
τέραν χώραν καὶ τὸ ὠνομάσαμεν ἐπισπόνδειον.

Δύνανται ὁμοίως καὶ ταῦτα νὰ μιγνύωνται μετ' ἀλλήλων,
ἀλλ' ἡ εὐρυθμία ἀπαιτεῖ, ὅπως ἐκάστου κώλου ἡ ἀπόθεσις συμ-

φωκῆ. Ὡς εἶνε οἱ ἐξῆς ἐναρμόνιοι στίχοι τοῦ Α. Σούτσου :

Ναί! γλυκὴ τὰ βλέμματά μου|θέλητρον ἔπαναρέει
πρὸς αὐτὰ τὰ μαρτυροῦντα|τὰς ποτὶ Ἀθήνας μέρη,
ὅπου καὶ θραυσθεὶς ὁ μέγας|Παρθενῶν των τὴν τελείαν
καὶ ἁρμονικὴν ἐμφαίνει|τοῦ Παντὸς δημιουργίαν.

Εἰς τὸ σκληρὸν ἐπισπόνδειον, ὅπερ συμφωνεῖ μὲ τὸν ἀντιβάκ-
χειον κατὰ τὸ πάθος, ἀλλ' ἔχει πλείονα σεμνότητα, συνέθεσε
πολλά του ποιήματα ὁ Σωλομός, ὡς :

Δυστυχίς! παρηγορεῖ
μόνη σου ἔμεινε νὰ λῆς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

Ὅποτε πρέπει νὰ διακρίνωνται τὰ δύο ταῦτα εἶδη.

ς. Καὶ οἱ βακχεῖοι δύνανται νὰ συνθέτωνται πολυσχηματί-
στως, ὡς κάμνουσιν οἱ Γερμανοί, ἐπαλλάσσοντες τὸν ἀντιβάκ-
χειον μὲ σπονδαῖον σημαντόν, καθὼς δυνάμεθα νὰ τὸν καλέσω-
μεν, διὰ τοῦ τόνου ἀμφοτέρως τὰς συλλαβὰς ἐπισημαίνοντα π. χ.
K l a r a u s D ä m m e r u n g s t i e g a m g o l d e n e n H i m m e l d e r M a i t a g .

Ὅτι οἱ λεγόμενοι οὔτοι σπονδαῖοι δὲν ἰσοδυναμοῦσι μὲ τοὺς
τρισυλλάβους δακτύλους καλουμένους καὶ ἐκ τῶν προρρηθέντων
δηλὸν καὶ σαφῶς δύναται τις νὰ τὸ αἰσθανθῇ, ἂν εἰς τοὺς δισυλ-
λάβους τούτους πόδας προσθήσῃ μίαν συλλαβὴν :

K l a r a u s d e r D ä m m e r u n g s t e i g e t a m g o l d e n e n H i m m e l d e r M a i t a g .

* Ἄν δὲ οἱ δισύλλαβοι οὔτοι ἰσοδυνάμουν κατὰ τοὺς χρόνους μὲ
τοὺς τρισυλλάβους, ὡς νομίζουσιν οἱ Γερμανοί, ἡ προσθήκη συλ-
λαβῆς θὰ ἐπέφερον ἄρρυθμίαν, ἐν ᾧ τοῦναντίον εὐρυθμότερον κα-
θιστᾷ τὸν στίχον. Ἀπόδειξις προσέτι ὅτι κατὰ τὸν ὅμοιον τρό-
πον οἱ Γερμανοὶ ποιηταὶ ἀντὶ τοῦ διτόνου σπονδαίου μεταχειρί-
ζονται καὶ τὸν τροχαῖον καλούμενον, ὅστις κυρίως εἶνε μενόμενος
σπονδαίος. Ὅμοιως δυνάμεθα νὰ μιμηθῶμεν αὐτοὺς καὶ ἡμεῖς καὶ
νὰ ποιῶμεν, λ. χ.

Πόσον ταχίως ἀπέπτηε εὐδαίμονες χρόνοι!

* Ἡ σ α ν ὤραι γλυκείας ἔκρινε, εὐτυχίας,

ὁ ν κ ρ βίου τερπνόν, συγκμὴ παραδείσου, ἀνταξία.

Ὡστε δυνάμεθα εἰς πάντας τοὺς πόδας νὰ εἰσάγωμεν ἀντὶ τῶν βακχείων σπονδείους, πλὴν οὐχὶ εἰς τὸν πέμπτον. Δὲν πρέπει δὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν νὰ ὑπερβαίνει τοὺς δύο, σπανίως ἐνίοτε νὰ ἀνέρχεται εἰς τοὺς τρεῖς. Ἡ ἐπικράτης τῶν βακχείων, καθαρὸν ἔχοντων τὸ σχῆμα καὶ οὐχὶ μικτὸν ὡς τὰ σπονδαιοειδῆ καὶ ἀντισπονδαιοειδῆ τετρασύλλαβα, τὸ μῆκος τοῦ στίχου εἰς 17 συλλαβὰς, μὴ ἐπιτρέπον ταχεῖαν σύνοψιν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν, ταῦτα πάντα συντείνουσιν, ὥστε νὰ μὴ προφαίνεται αἰσθητῶς. Οἱ δὲ εἰσαγόμενοι σπονδεῖοι συντελοῦσι νὰ κατευνάζωσι τὸ ὀρμητικὸν ἦθος τῶν βακχείων καὶ νὰ δίδωσιν εἰς τὸν ἐξάμετρον ποικίλιαν καὶ φυσικότητα καὶ εὐάρεστον ἦθος. Ὡστε ἐκ ταύτης τῆς θεωρίας πολὺ κερδίζει ἡ ἡμετέρα στιχουργία.

d. Ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς μακροὺς ἀντιβακχειακοὺς στίχους δυνάμεθα νὰ εἰσάγωμεν ἀντισπονδείους, καὶ οὕτω νὰ ποικίλωμεν καὶ νὰ συγκερῶμεν τὸ ἦθος αὐτῶν ὡς λ. χ. δυνάμεθα νὰ ποιῶμεν :

Δαμπρὰ ὅτε ἡ ἥως τοῦρανοῦ τὴν πυλῖδα ἀνοίγει
 χρυσοῦς ἀνατέλλ' ὁ Φοῖβος φαειρὸς ἐκ τῆς λίμνης
 εἰς ἧς τὰς ἀγκάλας ὑπνῶται γλυκίως τὴν νύκτα.

Περὶ σφόδρον ὅμως τοῦ μήκους τούτου, ἥτοι ἐξ ἀντιβακχείων καταληκτικῶν, ὡς ἀνωτέρω, ἡ ἀκαταλήκτων, οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται νὰ προβαίνει ὁ στίχος. Τίς λ. χ. δὲν ἀποκάνει ἀναγινώσκων τὸν ἐξῆς στίχον τοῦ κ. 'Ραγκαβῆ :

α' Ὅτ' αἱ Μοῦσαι ἰσιώπων καὶ νῦν δουλικὴ εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος ἠπλοῦτο
 κατὰ μίμησιν δῆθεν τοῦ Ἀριστοφανείου τετραμέτρου, ἐν ᾧ ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις μόνον κατὰ μονοποδίαν δύναται νὰ βαίνει ὁ τρισύλλαβος ἀντίστοιχος, ὅστις κατὰ τὸ ἡμισυ ὑπερβαίνει τοὺς χρόνους τοῦ ἀρχαίου ἀναπαίστου διότι ἐκεῖνος μὲν εἶχε τέσσαρας χρόνους, ὁ δὲ ἡμέτερος ἑξ.

Οὕτω δὲ κατασκευαζόμενα τὰ δύο ταῦτα μέτρα καθίστανται ποικίλα, παθητικά, καὶ εὐάρεστα καὶ καταφρονοῦσιν ὅλως τοῦ κοσμήματος τῆς ὁμοιοκαταληξίας.

e. Ἐν γένει δύνανται νὰ σχηματισθῶσι πολυσχημάτιστοι στίχοι διὰ ποικίλων ἀτάκτως συνθετομένων ποδῶν. Ἀρκεῖ μόνον

ὅπως ἔχῃσι τινὰ μετρικὴν εὐρυθμίαν νὰ εἶνε ἰσοσύλλαβοι οἱ στίχοι (πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν καὶ σπανίων τινῶν ἐξαιρέσεων), καὶ νὰ ἔχῃσι δύο βάσεις ἐκάστου στίχου κοινάς, τὴν μὲν ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ πρώτου· τὴν δὲ τοῦ δευτέρου κώλου· χεῖρονα δέ, ὅσα ἐξ αὐτῶν ἔχουσι μίαν μόνην βάσιν, τὴν τελικὴν. Ἄλλ' οἱ μόνόκωλοι στίχοι δύνανται νὰ ἀρκεσθῶσι καὶ εἰς μίαν βάσιν. Παράδειγμα τοιούτων ῥυθμοειδῶν στίχων ἔστωσαν οἱ ἐξῆς δημοτικοί, ὅπου τὰς βάσεις σημαίνομεν διὰ διεσταλμένης γραφῆς.

Ἐκεῖ βλέπ' ἓνα πύργο κ' ἔλαμπε σὰ τὸν ἥλιο,
Νέα κέθεται μέσα, καὶ γλυκοτραγουδεῖ·
Καὶ ὁ κελαδισμός της μ' ἐφάνηκε νὰ λέγῃ,
χαρῆτε εἰς ὦ νέοι, ποῦχετε τὸν καιρόν.¹⁾

Ἄλλ' ἐν τῇ ᾠδῇ αἱ ἀνωμαλίας τοῦ ῥυθμοῦ ἐπανορθοῦνται ὡς καὶ εἰς ἄλλα δημοτικὰ ᾄσματα, ἐνθα δὲν πρέπει τις νὰ ζητήσῃ λεκτικὴν εὐρυθμίαν· παράδειγμα:

θαυμάζομαι τὸ κρυὸ νερὸ
τὸ νεραντσοφίλημα.

ἐνθα ὁ δεύτερος στίχος κατὰ μίαν συλλαβὴν ἐλαττοῦται, ἀναπληρουμένην ἐν τῇ ᾠδῇ διὰ τονῆς, ἥτοι ἐπεκτάσεως τοῦ το, ὡς τοῦ, διότι κατωτέρω:

Ἀπὸ ψηλὰ γκρεμνίζεται
ἡ ἀγάπη μου στολίζεται

ὅπως ὁ πρῶτος στίχος ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ θαυμάζομαι. . . οὕτω καὶ τοῦ δευτέρου τὸ ἀἡ ἀγάπη μου—μὲ τὸ ανεραν—.

Ε) Στροφαὶ καὶ συστήματα.

Στροφαὶ ἢ συστήματα ἀπαρτίζονται, ὅταν ἀριθμὸς τις στίχων ὁμοίων ἢ ἀνομοίων συμπλέκεται εἰς ἓν ἔρρυθμον ὅλον, οὗ ἡ ἐπανάληψις παράγει πλουσιώτερον ῥυθμόν, ἢ ἡ τῶν ποδῶν καὶ τῶν στίχων ἀπλῶς.

Ἀπαιτεῖται δὲ πολλὴ φιλοκαλία καὶ κρίσις, ὅπως συναρμολόγῃ τις τοιούτους στίχους εἰς στροφάς, οἵτινες νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὸ

1) Passow, σ. 454.

περιεχόμενον διότι μορφή αντιδαίνουσα πρὸς τὴν ἐνδόμυχον ἰδέαν πῶς ἀτεχνία, ἣν οὔτε ἡ φύσις ἀποδέχεται, οὔτε ἡ τέχνη ἐπιδοκιμάζει. Οἱ μὲν μακρότεροι στίχοι ἔχουσι μεγαλοπρέπειαν, σύγκοιαν, σεμνότητα, ἐμμονὴν τῆς αὐτῆς καταστάσεως· οἱ δὲ βραχύπεροι ἐκφράζουσι κίνησιν, ζωηρότητα, μεταβολὴν, ἀνακοπὴν τῶν διαθέσεων· ὅθεν ἀρμόζουσιν εἰς δῆλωσιν παθῶν ἢ εὐθύμων, ἢ λυπηρῶν κατὰ τὴν μελωδίαν, ἣν δίδει ἡ ἔννοια· διότι τὸ νὰ ἀποτέμνωνται εἰς μικροτέρους στίχους τὰ νοήματα καὶ νὰ μὴ ἐκθέτῳται εἰς μῆκος ἀνέτως καὶ ἡρέμως, σημαίνει ταραχὴν καὶ ἀνακοπὴν. Τὴν μεταβολὴν ταύτην τῶν καταστάσεων ὀφείλει νὰ ζωγραφίῃ διὰ τῶν στίχων ὁ ποιητής.

Πρὸ πάντων, φαίνεται μοι, ἐπιτυγχάνει εἰς τὴν σύνθεσιν ὡς καὶ τῶν ἄλλων μέτρων, οὕτω καὶ τῶν στροφῶν ὁ Ζαλακώστας, ὅσπας δεικνύει λεπτὴν αἰσθησιν καὶ τέχνην εἰς τὴν συναρμογὴν αὐτῶν. Ὡς παράδειγμα ἔστω ἡ ἐξῆς στροφή :

Ξυπνὼ καὶ μοῦ εἶπαν ἔρυσεν ἡ κόρη τοῦ ἀγαποῦσα
καὶ κατεβαίνω σὺ γιὰ δὲ
τὴν θάλασσαν παρακαλῶ
τὴν πικροκυματοῦσα.

Πόσον ὁ πρῶτος στίχος ζωγραφίζει τὴν ἐκστασιν τοῦ ἐραστοῦ, ὅστις ἐκπληκτος μένει μαθητῶν τὴν φυγὴν τῆς προσφιλοῦς ἐρωμένης! Πόσῃ ταραχὴν καὶ συγκίνησιν εἰκονίζουσι οἱ ἐπόμενοι βραχεῖς ἀνακοπτόμενοι στίχοι! Καὶ ὁ τελευταῖος ἐλαττούμενος στίχος δὲν ἐμφαίνει τὴν μέχρι ἐκλύσεως ἀγωνίαν; Ὁμοίως ἡ στροφή :

Σιμὰ στὴν βρύσι ποιητής, νηὸς ἄμοιρος κυτιάζει
τῆς γῆς τὴν ὄψιν τὴ θολή
καὶ μὲ τὴν ἔρημιὰ μιλεῖ
καὶ συχνάναστενάζει.

Ἄφ' ἐνὸς παριστᾷ τὸν νέον προσηλοῦντα ἀτενῶς τὰ ὄμματα πρὸς τὴν πέριξ φύσιν, ἄφ' ἐτέρου ἀνακοπτόμενον εἰς λυγμοὺς καὶ ἀναστεναγμούς.

Οὐχ ἥττον ἀξιόλογος εἶνε καὶ ἡ μίμησις τῆς Σαπφικῆς ᾠδῆς, ἥς παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ κ. 'Ραγκαβῆς· εἶπε δὲ αὕτη δύο

σπονδειοειδῇ χωριζόμενα διὰ βακχείου, οὗ ἀποτεύμεται ἡ τρίτη συλλαβή:

Ἦτον, δε' ἐ|πλάσθη || λευκὸν τὸ ρόδον
πλὴν τὸ ἄπμ' ἀ|κούσαν || τῆς ἀηδόνος
τῆς αἰδοῦς τὸ |χρῶμα || περιεβλήθη
ἐρυθρίσαν·

ἐν τέλει ὁ ἐπωδὸς εἶνε βακχείος μετὰ σπονδαίου. Ἐχει δὲ ἡ στροφή αὕτη ἐν μὲν τῷ πρωτοτύπῳ περιπαθῆ χαρακτῆρα, ἐν δὲ τῇ παραμιμήσει σεμνὸν καὶ ἰλαρόν.

Ἐπίσης τὸ ἐλεγιάκον λεγόμενον μέτρον ἐξ ἐξαμέτρου καὶ πενταμέτρου κατὰ τὴν μετρικὴν μορφήν εἶνε χρήσιμον εἰς δηκτικὰς σατύρας καὶ ἀντιθέσεις, ὥς:

Τρέχει γοργὸς καὶ ταχύς ὁ βακχείος ἐξάμετρος || τρέχει,
Νὰ ὁ πεντάμετρος πλὴν, κόπτει αὐτοῦ τὴν ὁρμήν.

Καὶ ἄλλαι πολλαὶ στροφαὶ ὑπάρχουσι, περὶ ὧν περιττὸν νὰ μακρολογήσωμεν.

Μέχρι τῶν στροφῶν προβαίνει ἡ μετρικὴ θεωρία. Ἀλλὰ πρὶν νὰ τελειώσωμεν ἀνάγκη νὰ μὴ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ νέαν τιὰ θεωρίαν, ἥτις νεωστὶ μὲν ἀνεφάνη παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἥττον εἶνε παλαιὰ καὶ εἰλημμένη παρὰ τῶν Ἰταλῶν.

Οἱ Ἰταλοὶ ἐπακοῦνται ἐν γένει εἰς τὴν ἰσοσυλλαβίαν καὶ εἰς ἓνα σταθερὸν ἐν τέλει τοῦ στίχου τόνον, τῶν δὲ ἄλλων τόνων ὀλίγον φροντίζουσι. Παράδειγμα οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Δάντη, ὧν ἐπίτηδες σημειοῦμεν τοὺς τόνους:

A_hi quānto a dirqualera e còsadura
quèsta sèlva selvaggia ed à sprae fòrte

Ἡ ἁρμονία τῶν στίχων τούτων στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῶν τόνων τῶν τελευταίων συμφωνούτων ποδῶν ἐκατέρου τοῦ κώλου, μάλιστα δὲ τοῦ τελευταίου· οἱ δὲ δύο πρῶτοι πόδες ἐκατέρου στίχου ἀνάγονται εἰς ἀντίθετα εἶδη· παρ' ἡμῖν τὸ τοιοῦτον θὰ ἐπέφερεν ἰκανὴν ἀρρυθμίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἰταλικῇ τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς βραχύτητος τῶν στίχων, μὴ υπερβαινόντων πὰς ἑνδεκα συλλαβὰς καὶ ἐχόντων τὸ πλεῖστον τῆς ἁρμονίας ἐκ τῆς ὁμοιοκαταληξίας, τοῦτο δὲ ἕνεκα τῆς εὐτονίας τῶν φθόγγων καὶ τῆς προφο-

ρᾶς τῶν Ἱταλῶν, μὴ ἐκφωνούντων μὲ τόσην μαλακότητα καὶ ἀτονίαν τὰς ἀτονίστους συλλαβάς, καθιστᾷ ὀλίγον αἰσθητὸν τοῦτο. Ἀλλ' ἡμεῖς ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν τοὺς Ἱταλούς, ἐν ᾧ δυνάμεθα πλουσιωτέρους ρυθμοὺς καὶ εὐτακτοτέρους νὰ συνθέτωμεν. Τίς θὰ ἀποδεχθῇ, ἐπὶ παραδείγματος, τὸν περιορισμόν, ὃν δίδει ὁ κ. Δασκαρέτος εἰς τὴν στιχουργίαν μας ¹⁾, λέγων ὅτι ἐννεασύλλαβοι στίχοι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνωνται καὶ κατηγορῶν τὸν Σολωμόν γράψαντα :

Ἡ δόξα δεξιὰ συντροφεύει
τὸν ἄντρα ποῦ τρίχει μὲ κόπους.

Ἡ ὅταν ὁμιλῶν περὶ ὀκτασυνλλάβων στίχων λέγει ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃσι τὸν τόνον μόνον εἰς τὴν τρίτην καὶ ἐβδόμην συλλαβὴν :

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή.

Κατ' αὐτὸν ἄρα οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι μὴ συμφωνοῦντες μὲ τὸν κανόνα του :

Ἐγὼ 'μαι 'νοῦς ψαρᾶ παιδί,
μαυροματοῦσα καὶ ξανθή.

εἶνε ἀπορριπτέοι. Πόδας δὲ ρυθμικοὺς οὐδ' εἰς τὸ ὄνειρόν τοα εἶδε. Πλείονος διατριβῆς δὲν εἶνε ἀξία ἡ τοιαύτη ρυθμική.

IV.

Ἐνταῦθα περαίνω τὴν πραγματείαν μου. Ὁ σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ εἰσέλθω εἰς στοιχειώδεις λεπτομερείας, ὡς μὴ πρὸς ἀρχαίους ἀποτεινόμενος· ἀλλὰ νὰ προφῇνω τὰς ρυθμικὰς ἐκείνας ἀρχάς, αἵτινες ἐκ τῶν αἰώνιων πηγῶν τῆς ἀρμονίας προερχόμεναι, διέπουσι καὶ τὴν ἡμετέραν στιχουργίαν. Κατέδειξα ὅποια εἶνε ἡ σχέσις τῶν ἡμετέρων ρυθμῶν καὶ μέτρων πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν καὶ μετρικὴν· ὅποια πεπλανημένοι δόξαι συνέχεον ἀμφοτέρα ταῦτα καὶ τὴν ἀληθῆ ἐκάστου φύσιν ἐπεσκότουν· ὥστε οὐχὶ ὀλίγη ἐκ τῶν ἀνακριβῶν τούτων θεωριῶν ἐπεγίνετο βλάβη εἰς τὴν ἀρμονίαν τῶν στίχων. Ἄν καὶ γενικαὶ καὶ εὐσού-

1) Ἴδὲ τὴν Στιχουργικὴν αὐτοῦ ἐν Βύρωνι, Τόμ. Α'. Φυλλ. 7 καὶ 8.

νοπτοι αἱ ῥυθμικαὶ αὐται ἀρχαί, ὅμως ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενός τις δύναται ὑπὸ μόνον ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν ῥυθμῶν τῶν ἐν τῇ νεωτέρᾳ καθόλου ποιήσει ἐν χρήσει ὄντων, ἀλλὰ καὶ νέα συστήματα δι' ἐπισυνθέσεως, μίξεως, πολυσχηματισμοῦ νὰ παραγάγῃ, ἅτινα νὰ ζωγραφῶσι, ὅσον ἐπιτρέπεται εἰς τὴν ἄμυσον πτωχείαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ποικίλας τῆς φύσεως εἰκόνας καὶ καταστάσεις, καὶ ποικίλα διὰ τῆς ἀρμονίας τῶν νὰ γεννῶσιν εἰς τὴν ψυχὴν αἰσθήματα καὶ πάθη· ὅθεν πρὸ πάντων ἐζήτησα νὰ παραστήσω ἀκριβῶς ἐκάστου ῥυθμοῦ τὸ ἦθος, ἵνα μὴ γίνεται τόσον ἀνάρμοστος καὶ ἄτεχνος αὐτῶν χρῆσις εἰς ὑποθέσεις, ὧν τὸ περιεχόμενον ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ῥυθμικὴν μορφήν.

Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον ἀπαιτεῖται εὐρυθμία τις καὶ εὐμέλεια διὰ τῆς τάξεως τῶν λέξεων, ὧν ἡ διάφορος θέσις διαφόρους παρέχει ῥυθμούς, καὶ διαφόρους τάσεις ὀξύτητος καὶ βαρύτητος καὶ δυνάμεως ἔχουσα διάφορον γενεᾶ μέλος, συντείνουσης πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ἀρμονίαν καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν φθόγγων καὶ τῶν λέξεων, ταῦτα δὲν χρῆζουσι μακροτέρας μνείας. Ἐκάστου τὸ ὕφος ἐκφράζει τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. *Le style c'est l'homme*, ἔλεγεν ὁ περικλεὲς Buffon. Καὶ πολὺ πρὸ αὐτοῦ ἀρχαῖος ποιητής: *Ἀνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγων γινώριζεται*.

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΒΑΛΑΣΣΙΑΔΗΣ,
φαινητὴς τῆς φιλολογίας.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ,

Μεσαιωνική βιβλιοθήκη ἢ συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων
τῆς ἑλληνικῆς ιστορίας, ἐπιστάσις Κ. Ν. Σάθα, τόμ. Δ',

καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ ἑκατονταετηρὶς Βυζαντινῆς ιστορίας (976
—1077), ἐν Παρίσις 1874, σελ. CXIX καὶ 299. Ἐν τέλει:
τοῦ αὐτοῦ Λόγοι ἐπιτάφιοι εἰς τοὺς πατριάρχας Μιχαὴλ Κη-
ρουλάριον, Κωνσταντῖνον Λειχοῦδην καὶ Ἰωάννην Ξιφιλῖνον
(1043—1076) σελ. 303—462.*

Σελ. 99, στίχ. 28 ἐξ.

αὐ δὲ τυραννεύσας ἡρέμα τὴν κεφαλὴν ἐπισείσας καὶ μο-
γισμὸν καὶ δάκρυον τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαφείς, ἀλλ' οὐκ ἄδι-
κος ὁ θεός, οὕτως εἰπὼν, καὶ μετὰ ἡ δίκη τῶν πεπραγμένων
ποινὰς εἰσπράττεται! καὶ εἰπὼν αὐθις τῆς θείας τραπέζης
ἐδράξατο.»

Ἡ ἀλλὰ καὶ διάφορα εἶνε τὰ παθήματα τοῦ προκειμένου χωρίου.
Καὶ πρῶτον μὲν εἶνε τὸ βάρβαρον ἐκεῖνο καὶ ἀνάπαρτον μο-
γισμὸν, ὅπερ προέκυψεν ἐκ παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ
τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ μόγισμου, ὅπερ τερατωδέστερον μὲν τοῦ
ἐτέρου, ἀλλὰ δύναται νὰ ὑποδείξῃ τὸ ὀρθόν· διότι ἂν πᾶς τοῦ
κώδικος γραφῆς μόνον τὸ μ. μετατρέψῃ τις εἰς π, προκύπτει
εὐθὺς ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις μόγισ. που. Ὁ βασιλεὺς δηλ. ὁ εἰς τὴν
ἀγίαν τράπεζαν καταφυγών, ὡς ἐννοήσας τέλος τὸ ἀκροσφαλὲς
τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἡρέμα ἐπέσεισε τὴν κεφαλὴν καὶ
μόλις που (καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας) καὶ δάκρυον ἐπαφῆκε τῶν
ὀφθαλμῶν. Τὸ δὲ κατωτέρω οὕτως εἰπὼν καὶ τὸ μετ' ὀλίγον
ἀπλῶς ἐπαγόμενον εἰπὼν ἀμοιβαίαν ἔπαθον σύγχυσιν καὶ δια-
φορὰν ἀδηλον ἐκ τίνος ἀβλεψίας. Καὶ σύνταξις καὶ ἔννοια ἀ-
παιτοῦσιν ὡς μόνην γνησίαν γραφὴν τὴν ἐξῆς: «Ἄλλ' οὐκ ἄδι-
κος ὁ θεός, εἶπε, καὶ μετὰ ἡ δίκη τῶν πεπραγμένων ποινὰς εἰσ-
πράττεται· καὶ οὕτως εἰπὼν αὐθις κτλ.»

*) Συνέχεια τῆς ἐν τῷ Ζ' τόμῳ σελ. 346 διεικοπέσης διατριβῆς.

Σελ. 108, 12.

«Περὶ τῆς βουλῆς τῆς Ζωῆς τοῦ τίνα *ἀν ἀγάγοι* εἰς τὴν βασιλείαν».

Οὕτως ἐξεδόθη ἡ ἐπιγραφή τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθα. Ἄλλ' ὅστις ὀλίγον ἐγκύψῃ εἰς τε τὴν ἐννοίαν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν, θέλει ἐννοήσῃ ὅτι τὸ *ἀν ἐνταῦθα* εἶνε ὅλως περιττόν· ἡ βουλή τῆς Ζωῆς ἦτο οὐχὶ περὶ τοῦ τίνα *δύναται* γὰρ ἀνυψώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ περὶ τοῦ τίνα γὰρ ἀνυψώσῃ, δηλ. τίνα *πρέπει* γὰρ ἀνυψώσῃ. Ἡ δὲ τοιαύτη πλαγία ἐρώτησις γνωστὸν ὅτι ἐκφέρεται *ἀνευ* τοῦ *ἀν*. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ὁ Ψελλὸς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μεταχειρίζεται οὐχὶ ἀπλοῦν τὸ ῥῆμα *ἄγω*, ἀλλὰ σύνθετον: *ἀνάγω*, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου «Περὶ τοῦ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος *ἀνῆλθῃ* παρὰ τῆς Αὐγούστης εἰς τὰ βασίλεια», ἐτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐν σελ. 48, 13 χωρίου, ὅπερ ὁ μὲν κ. Σάθας ἐλλιπὲς ἐξέδωκεν, ὁ δὲ κ. E. Miller ὀρθῶς ἐκ τοῦ χειρογράφου συνεπλήρωσε. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς· «Καὶ ἓνα τῶν πάντων εἰς τὴν βασιλείαν *ἀγαγεῖν* (κατὰ τὸ χειρόγραφον *ἀναγαγεῖν*)».

Σελ. 110, 3.

«Αὐθις οὖν αἱ ψῆφοι μετεκυβεύθησαν *· ἀνὴρ οὗτος τὴν μὲν τύχην» κλ.

Λόγου γενομένου ἐν τῇ προλαβούσῃ σελίδι περὶ τινος ἀνδρὸς ὡς ἀξίου τῆς βασιλείας, «ὃ πατρίς μὲν ἡ Θάλασσα, χωρίον ἐπιστημύτατον, Κωνσταντῖνος δὲ τοῦνομα», κατεδείχθη ὅτι οὗτος «δυστυχεστέρος τοῖς πολλοῖς ἔδοξε . . . καὶ τῶν προσδοκῶν ἀπώσθη ὑποπτευθεὶς». Μετὰ δὲ τοῦτο ἔρχεται τὸ παρατεθὲν χωρίον, ὅπερ τὰ μὲν ἄλλα ἔχει ὀρθῶς, πολλὴν δὲ ὑπόνοιαν παρέχει ὅτι μετὰ τὸ *μετεκυβεύθησαν* ὑπάρχει χάσμα τι, ὅπερ ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν διὰ τοῦ ἀστερίσκου. Διότι εἶνε φανερόν ὅτι ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ νέου τινὸς προσώπου, ὅπερ οὐδαμοῦ μὲν ὠνομάσθη, εἰς αὐτὸ δὲ ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον ἀνὴρ οὗτος κτλ. ἔπειτα ἀφ' οὗ αἱ ψῆφοι, λέγει, *μετεκυβεύθησαν* εἶνε ἀνάγκη νὰ ῥηθῇ πρὸς τίνα *μετεκυβεύθησαν*. Ἐλλείπει λοι-

πὸν τὸ πρὸς (ἢ ἐπὶ) τὸν καὶ κύριόν τι ὄνομα. Ἀλλὰ ποῖον εἶνε τὸ κύριον τοῦτο ὄνομα; καὶ τίς ὁ ἀνὴρ, πρὸς ὃν μετεκυβεύθησαν αἱ ψῆφοι; Καθ' ἃ ἱστορεῖ ὁ Κεδρηνὸς (σελ. 541 τῆς Βονν. ἐκδ.) οὗτος ἦν ὁ κατεπάνω Κωνσταντῖνος ὁ Ἀρτοκλίνης· εἴς τινος μὲν αὐτῆς, λέγει, Κωνσταντῖνον ἀγαγέσθαι τὸν κατεπάνω, ὃν δὴ καὶ Ἀρτοκλίνην ἀφ' ἧς ὑπηρεσίας μετεχειρίσατο ἀπεκάλουν· ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ εὐπρεπῆς τὴν ὥραν· ἐλέγετο δὲ καὶ λάθρα τῇ Ζωῇ πλησιάζειν· ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἡ σύνοικος φαρμάκοις ἐξάγει τοῦ βίου . . . ἐπειδὴ ἐμελλε τούτου ζωσα ἀποτερίσκεσθαι». Περὶ δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Ψελλὸς ἡ δὲν εἶχεν ἀκριβεῖς πληροφορίας ἡ δὲν ἐπίστευσε τὰ περὶ τῆς δηλητηριάσεως· διότι κατωτέρω λέγει ἀκαὶ ἡδὴ που πρὸς αὐτὸν πάντες ἐπιβρεπεῖς ἐγεγόνεισαν, ἀλλ' ἀφαρπάξει νόσος ἀθρόον καὶ τῶν ἐλπίδων ἐπάγει (γρ. ἀπάγει)» (ἴδ. καὶ Παπαρρηγοπούλου Ἰς. Ἑλλ. ἔθν. Τόμ. Δ', σελ. 300).

Αὐτόθ. στίχ. 24.

«πιστευθεὶς τε τὰ τιμιώτατα, ὥστε μὴδὲν ἀγνοεῖν μεθ' ὧν εἰς προὔπτον ἐτετελέκει, μεθ' ὧν ἀφανῶς πεποιήκει» κλ. Νομίζω περιττὸν ν' ἀποδείξῃ τις τὸ ἄτοπον τῆς γραφῆς τοῦ χειρογράφου μεθ' . . . μεθ'· ἀρκεῖ νὰ ὑποδείξωμεν τὴν ὀρθὴν γραφὴν μὴθ' ὦρ . . . μὴθ' ὦρ.

Σελ. 111, 11.

Διηγούμενος ὁ Ψελλὸς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι τοσοῦτον ἦτο πλοῦσιος καὶ κάλλει διαπρεπῆς, ὥστε ὑπὸ τῶν πρώτων καὶ ἀρίστων οἰκογενειῶν ὡς γαμβρὸς περιεζητεῖτο, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς «εἰς τὸν ἰδιωτικὸν ἔτι βίον τελῶν . . . ἡγαπήκει τὸν ἄνδρα τοῦ τε ἀνθους τῆς ἡλικίας καὶ τῆς τοῦ γένους μεγαλοπρεπείας»

«καὶ ἐγκεντρίζει τοῦτον τῷ γένει νεόφυτον κάλλιστον εἰς πιστότατον καλλιέλαιον».

Ἡ τοῦ συνοικεσίου παραβολὴ πρὸς τὸν ἐγκεντρισμὸν τῶν δένδρων καὶ μάλιστα τῶν ἐλαίων, εἰνέ τι σύνθεσις παρὰ τοῖς χριστιανοῖς συγγραφεῦσιν, ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀγ. Γρα:

φῇ παραβολῇ τῆς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ ΙΑ'. 17 καὶ 24· αἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον κλ.». Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, ὅπερ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς μαυνομένη, εἶνε ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἀντίθετα δένδρα ἀγριέλαιος καὶ καλλιέλαιος εἶνε θηλυκά, καὶ ὅτι τὸ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ πιστότατον καλλιέλαιον εἶνε ἡμαρτημένον κατὰ γένος. Καὶ τοῦτο μὲν διὰ τὸν βαρβαρισμὸν οὐκ ὀλίγον δεινόν· δεινότερον ὅμως εἶνε ἡ πίστις τῆς καλλιελαίου· ποῦ ποτε ἠκούσθη πιστὴ ἐλαία; Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα φῶς λαμπρὸν φέρει τὸ ἕτερον χωρίον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς· «σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὦν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς καὶ συγχωινωνὸς τῆς ρίζης τῆς πιστοῦτος τῆς ἐλαίας ἐγένου». Ἡ πιστοῦτος ὁ ἐ. ἡ γονιμότης, ἡ εὐφορία καὶ οὐχὶ ἡ πίστις εἶνε γνωστὴ τῆς ἐλαίας ιδιότης. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἀσφαλῶς συνάγεται ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν οὐχὶ ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἀλλὰ πιστάτην καλλιέλαιον. Τοῦτο δὲ σαφέστερον πιστοῦται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ψελλοῦ, ὅστις ἐν τινι ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐκδοθείσῃ τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῷ Annuaire de l' Association pour l' encouragement des études grecques τοῦ ἔτους 1874, σελ. 220, εἶτα δὲ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ψελλοῦ (Μεσσαίωνικ. Βιβλιοθ. Τόμ. Ε'. σελ. 391), μεταχειρίζεται περὶ συνοικεσίου τὴν αὐτὴν παραβολὴν καὶ λέγει· «Ἐρρίζωται δέ σοι καὶ τὸ θυγάτριον ἢ οὕτως εἰπεῖν ἐγκεντρίζεται εἰς πιστάτην ρίζαν καὶ καλλιέλαιον.

Σελ. 113, 2.

«Μετακαλεῖται τῆς ὑπερορίας ὁ Κωνσταντῖνος ἐκεῖθεν μὲν οὕτω λαμπρῶς· ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγεγόνει τῆς πόλεως πολυτελεστέρα τε αὐτῷ καταγωγὴ εὐτρεπίζεται» κλ.

Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, ἥτις προφανῶς ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἐκεῖθεν μὲν (ἐκ Μυτιλήνης) καὶ τοῦ ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγεγόνει τῆς Πόλεως, εὐλόγως εἰκάζει τις ὅτι τὸ οὕτω λαμπρῶς δὲν εὐδοῦται· καὶ ἄλλως δὲ ζητεῖται πῶς· λαμπρῶς. Ἄνευ πολυλογίας νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν οὐχ οὕτω λαμπρῶς, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, οὕτω λαμπρῶς. Ἡ μετάκλησις τοῦ Κωνσταντί-

νου ἐκ Μυτιλήνης ἔγεινε μὲν λαμπρά, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον εὐθὺς ἐκ τοῦ τόπου τῆς ὑπερορίας, ὅσον ἀφ' οὗ ἐπλησίασεν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν.

Σελ. 115, 7.

«Κακοηθέστατος ἂν εἴην, ὥσπερ δὴ ὁ τοῦ *Λύξου*, τὰ χείριστα τῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς ἱστορίαις παραλαμβάνων».

Τὸ χωρίον τοῦτο μνημονεύομεν ἐνταῦθα μόνον ἵνα προφυλάξωμεν τὸν Ψελλὸν ἀπὸ παραδόξου τινὸς παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθια. Εἶνε πασίγνωστον ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἀδίκως μὲν, ἀλλ' ὅμως κατεκρίθη ὑπὸ τινων ἀρχαίων ὡς ψεύστης καὶ κακοηθής· ψεύστης μὲν ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Κτησίου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φωτίου (Βιβλιοθ. κώδ. 72 τῆς ἐκδ. τοῦ Βεγκέρου, σελ. 35), κακοηθὴς δὲ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου, ὅστις ἰδίαν πραγματείαν ἔγραψε περὶ κακοηθείας Ἡροδότου. Εἶνε λοιπὸν πάσης ἀμφιβολίας ἐκτὸς ὅτι ἐνταῦθα ὑπονοεῖται ὁ Ἡρόδοτος. Πατὴρ δὲ αὐτοῦ εἶνε, ὡς ἐπίσης γνωστόν, ὁ Λύξης, καθ' ἃ μαρτυρεῖ τὸ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Θεόριοι ἐπιγράμμα, οὗ ἡ ἀρχὴ α' Ἡρόδοτον Λύξεω, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ στεροὶ συγγραφεῖς πολλάκις μνημονεύουσι τὸν ἱστορικὸν μόνον ὡς υἱὸν τοῦ Λύξου, οἷον ὁ Θεμιστιος Β', 27 αἰμοὶ δὲ περὶ θεῶν εὐστομα κείσθω, κατὰ τὸν Λύξου. Πολλῆς λοιπὸν ἀπορίας ἄξιον διὰ τί ὁ κ. Σάθιας θέλει νὰ διορθώσῃ τὸ *Λύξου* εἰς *Λύκου*. Μήπως φρονεῖ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἡροδότου δὲν ἦτο Λύξης, ἀλλὰ Λύκος (ἵνα καὶ τρίτον διάφορον ὄνομα προστεθῇ εἰς τὰ μνημονευόμενα Εὐλος καὶ Ὁξύλος) ἢ ἄλλος παρὰ τὸν Ἡρόδοτον εἶνε ὁ ἐνταῦθα ὑπονοούμενος, υἱὸς τις Λύκου (Κύριος οἶδε τίς καὶ τίνας);

Αὐτῷ στιχ. 8 ἐξ.

«Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐργάζομαι νῦν, ἱστορεῖν τοὺς τῶν αὐτοκρατόρων *ἐμβέβλημαι βίους*».

Ἄς ἐνοήσῃ ὅστις θέλει τὸ *ἐμβέβλημαι ἱστορεῖν τοὺς βίους*· ἡμεῖς δὲν τὸ ἐνοοῦμεν· ἀλλ' ἐνθυμούμενοι ὅτι ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ καὶ ἀλλαχοῦ παρετηρήσαμεν σύγχυσιν τοῦ π. καὶ μι (ἰδ. ἀνωτέρω, ὅπου διωρθώσαμεν τὸ *μόγιμου* εἰς τὸ *μόγις πόν*), δὲν δισταζόμεν νὰ διορθώσωμεν τὸ *ἐμβέβλημαι*, ὅπερ εἶνε ἀνάρμο-

μοστον ἐνταῦθα, εἰς τὸ ἐπιβέβλημαι, καθ' ἃ ἐν τῇ αὐτῇ σελ., στίχ. 25 ἔγραψεν ὁ Φελλὸς αἰστορεῖν δὲ ἐπιβέβλημένος ἐκείνον» καὶ σ. 117, 25 αὐτοῦς τῶν χρημάτων θησαυροὺς ἐκχεῖν ἐπιβέβλητο» κ. ἄ. πλλχ. Τίς ἀγνοεῖ τί σημαίνουνσι τὸ ἐπιβάλλομαι, ἐπιβέβλημαι, ἐπιβολή, μεγαλεπήβολος;

Αὐτοῦ. στίχ. 20.

Ἐπειδὴ ὁ Φελλὸς ἐν προηγουμένοις λόγοις καθ' ὑπερβολὴν ἐνεκωμίασε τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Θ', καὶ ἐκίνησέ τινων τὴν ὑποψίαν ὅτι δὲν ἤθελεν ἐξιστορήσῃ μετὰ τῆς προσηκούσης φιλαλληθείας τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν ἐκείνου, ὡς ὑπεραπολογούμενος ἑαυτοῦ, διατείνεται ὅτι αὐτὸς γινώσκει τὴν διαφορὰν τοῦ ἐγκωμίου καὶ τῆς ιστοριογραφίας καὶ δὲν ὁμοιάζει πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων. «Οἱ μὲν γάρ, λέγει, ἀνάμιξι (ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ ἀνοήτως φερομένου ἀνάμιξον· γραπτέον, νομίζω, ἀναμιξέ) ἐχόντων τῶν πραγμάτων τοῖς βασιλεῦσι, καὶ διαπεπλεγμένων αὐτοῖς χειρόνων τε καὶ κρειττόνων πράξεων οὔτε λέγειν καθαρῶς ἴσασι, οὔτε εἰλικρινῶς ἐπαινεῖν, ἀλλ' ἐξαπατᾷ τούτους ἢ τῶν ἐναντιῶν γειτνιάσις». Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξακολουθεῖ

«ἐγὼ δὲ ψέγειν μὲν ἀφωσιωσάμην, εἰ μὴ ὅσον ἐμπλάσματος ἐπαίρου ζυγτιθεῖς, οὐκ ἐξ ἀπάντων ἅπαντα συλλαμβάνειν εἴωθα, ἀλλ' ἀφείς μὲν τὰ χείρονα, ἀφαιρούμενος δὲ τὰ κρείττονα ζυναρμόζω ταῦτα κατὰ τὴν οἰκείαν τάξιν» κλ.

Ὅπως ἔχει τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῷ χειρογράφῳ εἶνε εἰς ἄκρον τεταραγμένον καὶ διεφθαρμένον· διότι ποῦ εἶνε ἡ ἀπόδοσις τοῦ αψέγειν μὲν ἀφωσιωσάμην, τί δὲ εἶνε ταῦτα τὰ ἐμπλάσματα; καὶ τί ἰδίως τὰ ἐμπλάσματα ἐπαίρου; καὶ ποία ἡ σύνταξις καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ὅσον ἐμπλάσμασιν ἐπαίρου ζυγτιθεῖς;». Πάντα ταῦτα εἶνε ἀκατανόητα καὶ ἀδύνατον εἶνε νὰ προέκυψαν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Φελλοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀδελφείας καὶ ἀμαθείας τῶν βιβλιογράφων. Ὁ δὲ συγγραφεὺς ἀναντιρρήτως ἔγραψεν ὡς ἐξῆς: αἰ μὴ ὅσον ἐν πλάσμασιν, ἐπαίρους δὲ ζυγτιθεῖς οὐκ ἐξ ἀπάντων ἅπαντα κτλ.». Ἡ δὲ ἔννοια τῆς γραφῆς ταύτης εἶνε πλέον φανερά. Ἐγὼ δέ, λέγει ὁ Φελλός, νὰ ψέγω μὲν ἐν τοῖς

συγγράμμασί μου ἐν γένει ἀπέφυγον, πλὴν μόνον ἐν πλασταῖς τισιν ὑποθέσεσιν, ὅταν δὲ συντάσσω ἐπαίνους, δὲν συνηθίζω ἐξ ἀπάντων ἅπαντα νὰ συμπεριλαμβάνω, ἀλλὰ φρονίμως ἐκλέγων τὰ κρείττονα, παραλείπων δὲ τὰ χείρονα. . . ἐξυφαίνω τὴν εὐφημίαν. Ἐξ ὧσιν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἵπομεν περὶ τοῦ πλάττω εὐκόλως εἰκάζει πᾶς τις τί εἶνε τὰ πλάσματα. Πλάσμα δηλ. εἶνε πλὴν τοῦ ὕφους (style), οἷον τὸ παρὰ Διονυσίου τῷ Ἀλικαρνασσεῖ «πλάσμα ἱστορικόν, πλ. ἰσχνόν, ὑψηλόν, μέσον», καὶ πᾶς λόγος ῥητορικός, πεπλασμένην ἔχων ὑπόθεσιν. Ὅθεν ὁ Φώτιος ἐν τῇ Μυριοβίβλῳ κώδ. 61 συνδυάζει τὰ πλάσματα πρὸς τὰς μελέτας καὶ ἀλλαχοῦ ἐν κώδ. 90 ὀνομάζει τοῦ Λιβανίου τοὺς λόγους πλασματικούς καὶ γυμναστικούς. Οἱ συγγραφεῖς τοιούτων ῥητορικῶν λόγων ἢ γυμνασμάτων ἐλέγοντο πλασματογράφοι κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἰς Ἰλ. στίχ. 111 Ἰστέον δὲ ὅτι οἱ τοιοῦτοι, λόγοι τοῦ Ἀγαμέμνονος παρὰ τοῖς πλασματογράφοις τῶν ῥητόρων διδόασιν ἀφορμὰς κατηγορίας τῇ Κλυταιμνήστρᾳ. Ὁ Ψελλὸς ἄρα πρὸς τοὺς ἄλλους ἦτο καὶ πλασματογράφος.

Εὐθύς μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου ἐπεται ἄλλο ἐπίσης παρεφθαρμένον καὶ ἀδιανόητον, τὸ ἐξῆς

«Εἰ μὲν οὖν τοῖς πρὸς ἐκεῖνον ἐγκωμίους οὕτω τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ λόγου ξυντέθεικα, ἱστορεῖν δὲ ἐπιβεβλημένος ἐκεῖνον, οὐκ ἂν δυναίμην οὕτω ποιεῖν».

ὅπερ εὐκόλως θεραπεύεται, μεταγραφόμενον ἐν μὲν οὖν τοῖς πρὸς ἐκεῖνον ἐγκωμίους οὕτω τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ λόγους ξυντέθεικα, κτλ.

Σελ. 117, 19.

«Παραλαβὼν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸ κράτος, οὔτε ἐγκρατῶς οὔτε εὐλαβῶς εἶχε περὶ τὰ πράγματα, ἀλλ' ὥς ἔοικεν, εὐδαιμονίαν καὶ καὶνὴν τινα καὶ συνήθη τῷ βίῳ ἀναπλαττόμενος πρότερον καὶ πραγμάτων ἀθρόαν μετάρθεις καὶ μεταποίησιν σὺν οὐδενὶ λόγῳ καὶ τάξει, ἐπειδὴ βασιλεύειν ἔλαχεν, ἔργῳ τὰς ἀναπλάσεις ποιεῖν εὐθύς ἐπεχείρησε».

Ἐπίτῃδες παρεθήκαμεν ὀλόκληρον ταύτην τὴν περίοδον, ἵνα γένῃ κατὰ φανὲς ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Μονομάχος πρότερον, πρὶν

δηλ. βασιλεύσῃ, ἀνέπλαττεν ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ βίον τινα ὄλως ἐκτακτον καὶ εὐδαιμονίαν καινὴν καὶ μεταβολὴν πραγμάτων ὑπερβαίνουσιν πάντα λόγον καὶ τάξιν, καὶ ὅτι τὰς ἀναπλάσεις ταύτας ἅμα βασιλεύσας εὐθὺς ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ. Ἐὰν λοιπὸν οὗτος εἴνε ὁ ὀρθὸς νοῦς τῆς περιόδου ταύτης, εἴνε ἀδόνατον τὸ «καινὴν τινα καὶ συνήθη τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν» νὰ μὴ περιέχῃ ἀντίφασιν προφανῇ τὴν συνήθη τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν εἶχεν ὁ ἀπόγονος τῶν Μονομάχων ὅτι δ' ἐπεθύμει καὶ ἐφαντάζετο ἥτο καινόν τι καὶ ἀσύνηθες. Ὅθεν νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀσυνήθη ἢ μᾶλλον οὐ συνήθη, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ βιβλιογράφος διὰ τὴν ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις ἀντιγράφοις ὁμοιότητα τοῦ οὐ καὶ συ παρέδωκε τὸ οὐ.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνωτέρω περίοδον ἔπεται ἄλλη περιέχουσα ὁμοιον ἀμάρτημα, ὅπερ ἐκ μόνῃς τῆς ὀρθῆς καὶ λογικῆς ἀκολουθίας τῶν ἐννοιῶν δύναται νὰ κατανοήσῃ τις καὶ εὐστόχως νὰ διορθώσῃ :

«Δύο τοίνυν τούτων τὴν Ῥωμαίων συντηρούντων ἡγεμονίαν, ἀξιώματων φημι καὶ πραγμάτων καὶ τινος ἕξω τρίτου» κτλ.

Ὅστις ἀναγνώσῃ ταῦτα νομίζει ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ψελλοῦ δύο τινα ἦσαν τὰ συντηροῦντα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν, τὸ μὲν τὰ ἀξιώματα, τὸ δὲ τὰ πράγματα (παραλείπομεν τὸ τρίτον τὸ ἐκτὸς τούτων). Καὶ τὰ μὲν ἀξιώματα εἴνε γνωστὸν τί εἴνε τὰ δὲ πράγματα, ὡς μέσον συντηρητικὸν τῆς ἡγεμονίας (τῶν πραγμάτων δηλ.) τῶν Ῥωμαίων εἴνε τι ἀκατανόητον. Ἀλλὰ περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀτοπίας τῆς ἐν τῷ κώδικι γραφῆς πραγμάτων διότι ὁ συγγραφεὺς παρακατιῶν διεξέρχεται τὸν τρόπον, καθ' ὃν διεχειρίσθη τὰ δύο ταῦτα μέσα ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ λέγει αὐτοὺς τοὺς μὲν τῶν χρημάτων θησαυροὺς αὐτόθεν ἐκχεῖν ἐπιβέβλητο, ὡς μηδὲν (γρ. μηδὲ) τοῖς πυθμέσι καταλιπεῖν τι τιμῶν δὲ καὶ (ἴσως ἐξερρήνῃ τὸ ἀξιώματων) πλεῖστοι μὲν ἀναλόγως εὐθὺς παραπήλαυον κτλ., ὃ ἐ διεσπάθησε μὲν τὰ χρήματα, ἐξηυτέλισε δὲ τὰ ἀξιώματα (διότι τιμαὶ καὶ ἀξιώματα εἴνε σχεδὸν τὸ αὐτό). Τούτων λοιπὸν οὕτως

ἐχόντων, τί δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε *χρημάτων* καὶ οὐχὶ τὸ ἀνόητον *πραγμάτων*;

Σελ. 118, 18.

«Ἄλλ' ἔμοιγε ἐν πᾶσιν εἴθισται οὔτε τι τῶν δόκησιν ἐχόντων καλοῦ οὔτε τῶν καλῶς οἰομένων πεπραχθαι ἕκαστον ἀφ' ἑαυτοῦ μόνον σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας ζητεῖν» κλ. Ἐάν τις καὶ μικρὰν ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ προκείμενον χωρίον, θέλει παρατηρήσῃ ἀλλόκοτόν τινα ταυτολογίαν διότι τὰ ἀδόκησιν ἔχοντα καλοῦ καὶ τὰ ἀκαλῶς οἰόμενα πεπραχθαι, ἅπερ ὡς διάφορα συνδέονται διὰ τοῦ οὔτε—οὔτε, σημειναιουσιν ἐντελῶς τὸ αὐτό, ἐάν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ οἰόμενα καταχρηστικῶς ἐνταῦθα κεῖται ἐπὶ παθητικῆς διαβάσεως ἀντὶ τοῦ *νομιζόμενα* ἢ *δοκούντα* (=δόκησιν ἔχοντα). Ἄλλ' ὁ Ψελλὸς δὲν ἦτο τόσον μωρός, ὥστε νὰ εἴπῃ ὅτι ἔμοιγε ἐν πᾶσιν εἴθισται οὔτε τι τῶν δοκούντων καλῶν εἶναι οὔτε τι τῶν δοκούντων καλῶς πεπραχθαι, ἕκαστον ἀφ' ἑαυτοῦ (γρ. ἐφ' ἑαυτοῦ) μόνον σκοπεῖν» διότι τὸ δεύτερον κῶλον τὸ διὰ τοῦ οὔτε συνδεδεμένον οὐδὲν διαφέρει τοῦ πρώτου. Πιστεύω μᾶλλον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἤθελεν ἀκριβῶς τοῦναντίον νὰ εἴπῃ: ὅτι αὐτὸς συνηθίζει καὶ τὰ νομιζόμενα καλὰ καὶ τὰ νομιζόμενα κακὰ νὰ μὴ ἐξετάζῃ αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα νὰ ζητῇ. Ἐάν λοιπὸν τοιαύτη εἴνε ἐξ ἁπαντος ἡ ἔννοια, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἀντὶ τοῦ καλῶς πρέπει νὰ γράψωμεν κακῶς.

Σελ. 119, 1.

«Ἐβουλόσατο δὲ εἰπερ τις ἄλλος εἰς ἑαυτὸν μεταθεῖναι τὸ ὑπὲρ τοῦ γεγονώς, οἰκειοῖς ἕκαστον ἥρει οἷς ᾗδει θηρώμενον». Ἀφ' οὗ ἁπλᾶς ἀνέγνω ἐν τῷ χειρογράφῳ οἰκειοῖς ὁ κ. Σάββας, δικαίως ἔπειτα εὗρισκει ἀνάρμοστον τὸ ἐπίθετον, καὶ προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ τὸ χωρίον, προτείνων ἐν τοῖς παροράμασιν ἀντὶ τοῦ οἰκειοῖς τὸ *δικτούς*. Ἄλλ' ὁ κ. E. Miller βεβαιῶι ὅτι τὸ χειρόγραφον ἔχει τὴν γραφὴν οἰκειῶς, ἥτις εἶνε καὶ ἡ μόνη ὀρθή. Μετὰ δὲ τὰ ἀνωτέρω εὐθὺς ἐπέρχονται τὰ ἐπόμενα

καὶ ῥᾶστα μετεπαικίλλετο οὔτε κατασοφίζόμενος οὔτε μὴν εἰρωνεύόμενος πρὸς τὸν ἀλίσκόμενον, ἀλλὰ φιλαλήθως

σπεύδων ἐλεῖν ἕκαστον ἀφ' ὧν χάριεῖσθαι ἐκείνῳ *ἡσπάσατο*. Τὸ ἐν τέλει *ἡσπάσατο* οὐδεὶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ τίνα λόγον ἔχει ἐνταῦθα, εἰς οἵανδ' ἡποτε σημασίαν καὶ ἂν ἐκληφθῇ. Ἄνευ πολλῶν λόγων νομίζω ὅτι προῆλθεν ἡ παρεμφερμένη αὕτη γραφή ἐξ ἀμβλυωπίας τοῦ βιβλιογράφου, κακῶς ἀναγνόντος τὸ *ἡλίστατο*, ὅπερ ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις χειρογράφοις εὐκόλως δύναται νὰ συγχυθῇ πρὸς τὸ *ἡσπάσατο*.

Αὐτόθι, στίχ. 8.

ἐκείνοις συναντεκίρνατο ὁπόσοις ἡ ἀπλότης *συνέπρεπε*. Πολλάκις ὑπὸ πολλῶν παρετηρήθη ὅτι ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις χειρογράφοις αἱ πρόθεσις *ἐν* καὶ *σὺν* εἴτε ἐν συνθέσει εἴτε ἐν συντάξει συγχέονται πρὸς ἀλλήλας (ἰδ. Κοβέτου Var. Lect. σελ. 199, Nov. Lect. σελ. 457, Collectanea Critica, σελ. 293), καὶ ὅτι μόνον ἡ ἔννοια καὶ ἡ χρῆσις εἶνε τὰ ἀσφαλῆ κριτήρια περὶ τοῦ ποτέραν ὀφείλομεν νὰ προτιμήσωμεν. Οὕτως ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ *συνέπρεπε* γραπτέον *ἐνέπρεπε*, διότι οὐδένα λόγον ἔχει ἡ φράσις *συνέπρεπε* τοῖς *ἡθεσιν* ἢ *ἀπλότης*, ἀλλ' *ἐνέπρεπε* τοῖς *ἡθεσιν* ἢ *ἀπλότης*· διότι ἡ ἀπλότης δὲν εἶνε τι χωριστὸν πρέπουσα σὺν τοῖς *ἡθεσι*, μετὰ τῶν *ἡθῶν*, ἀλλ' εἶνε ἰδιότης τῶν *ἡθῶν* ἐγκειμένη ἐν τοῖς *ἡθεσιν*, ἐπομένως *ἐμπρέπουσα* τοῖς *ἡθεσιν*. Ἡ αὕτη σύγχυσις παρήγαγε τὸ κατωτέρω: περὶ τῶν *συνόντων*, ἐν ᾧ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ: περὶ τῶν *ἐνόντων*.

Αὐτόθι, στίχ. 9.

αἱ δέ τις αὐτῷ προσήει, σύννου ἐπιδικνύς τὴν ψυχὴν, ὥς δ' εἴ τι πλέον τῶν ἄλλων ὁρῶν καὶ ὥς ἥκοι φροντίσιον ἐκείνῳ καὶ συνδιασκεψόμενος περὶ τῶν συνόντων (γρ., καθ' ᾧ ἐπομεν ἡδὴ, *ἐνόντων*), τοῦτον δὴ καλοηδέστατον φετο· κτλ. Τὸ χωρίον τοῦτο ἀπέβη λίαν τετραγαγμένον καὶ δυσπαρακολούθητον τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀβλεψίας τῶν βιβλιογράφων, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἐλίγης τοῦ ἐκδότου προσοχῆς. Τὸ χειρόγραφον παρέχει τὴν ἀνόητον γραφὴν ὥς δ' ἦει, ἥτις ἀνευ τινὸς μεταβολῆς τῶν γραμμάτων, ὁρρότερον δὲ μόνον ἀναγινωσκόμεν ὥς δὴ τι ἔχει κάλλιστα. Τὸ δὲ ἕτερον ὥς τὸ πρὸ τοῦ ἥκοι ἐκληφθὲν ὥς ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ τῷ μετὰ μετοχῆς συντεταγμένῳ εἶνε οὐχ ἥττον

ἡμαρτημένον· διότι ἂν μὲν ἡ δι' αὐτοῦ ἐκφερομένη πρότασις εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν προλαβοῦσαν ὡς δὴ τι πλέον τῶν ἄλλων ὁρῶν», ὥφειλε νὰ γραφῇ ὡς *ἦκων* καὶ οὐχὶ ὡς *ἦκοι*· ἐὰν δὲ εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν κυρίαν ὑποθετικὴν πρότασιν αἰεὶ δέ τις αὐτῷ προσήειν, ἀνάγκη νὰ διορθωθῇ εἰς τὸ *ὅς ἦκοι*, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ *εἴ τις ἦκοι*. Μόνον οὕτως εὐοδοῦται ἡ σύνταξις. Ἀλλως ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐσολοίμισε ὁ Ψελλός.

Αὐτόθι, στίχ. 26.

καὶ τοὺς ἐλλογιμωτέρους πανταχόθεν συνήνεγκεν εἰς τὰς βασιλείους αὐλὰς, ὧν οἱ πλείους *ἐν ἐσχάτῃ εἶδορτο πολιᾶ*. Οὕτως φέρονται τὰ τελευταῖα τῆς περιόδου ταύτης ἐν τῷ χειρογράφῳ οὔτε κατὰ νοῦν οὔτε κατὰ τύπον ὀρθά· ὁ δὲ ἐκδότης προτείνει ἐν ταῖς ὑποσημειώσειςι τὴν διόρθωσιν τοῦ προφανῶς ἡμαρτημένου *εἶδορτο* εἰς *ἦδορτο*· ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ἐκ ταύτης τῆς διορθώσεως; μόνον ὁ τύπος διορθώθη, τὰ δὲ λοιπὰ μένουσιν ὡσαύτως σκοτεινά, εἰ μὴ καὶ γελοῖα κατέστησαν. Διότι τί σημαίνει ὅτι οἱ πλείους τῶν λογίων τῶν εἰς τὰς βασιλείους αὐλὰς πανταχόθεν συνελθόντων *ἦδορτο ἐν ἐσχάτῃ πολιᾶ*, ἠδονὴν ἠσθάνοντο ἐν ἐσχάτῳ γήρατι; Ἴσως ὁ κ. Σάθας, νέος ὧν καὶ σφριγῶν καὶ μήπω πείραν λαβὼν τῆς πολιότητος, νομίζει ὅτι ὑπάρχει ἠδονὴ τις ἐν τῇ πολιᾷ· ἀλλ' οἱ περιελθόντες εἰς τὴν ἐσχάτην γεροντικήν ἡλικίαν πάντες μεμψιμοιροῦσι καὶ οὐδαμῶς *ἦδορται*. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλός ἔγραψεν: *ἐν ἐσχάτῃ εἶχορτο πολιᾶ*, ὃ ἐ. ὑπὸ ἐσχάτου κατεῖχοντο γήρατος.

Σελ. 130, 18.

ὡς δ' οὖν προήεσαν (αἱ βασιλίδες καὶ μετ' ἐκείνας ἡ Σεβαστὴ ἡ ἐρωμένη τοῦ βασιλέως) . . . τῶν * τις περὶ τὴν κολακίαν πολὺς τοῦτο δὴ τὸ ποιητικὸν ἥρεμα πῶς ἀπεφθέγγετο, τὸ αὐτὸ νέμεσις» κτλ.

Τίς εἶνε ὁ θαυμαστής ἐκεῖνος τῆς Σεβαστῆς ὁ ἀποφθεγγάμενος τὸ δημηρικὸν οὐ νέμεσις, ὃν ἡ Σεβαστὴ διέκρινε καὶ ἀνέκρινεν αὐτοῦ τὸν λόγον καὶ φρονήματος ἐμπλησθεῖσα ἀντήμειψε αὐτοῦ ἐγκωμίου τὸν ἐπαινέτην», ἐκ τῶν παρατεθέντων δὲν εἶνε φανερόν. Ὅ,τι φαίνεται εἶνε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦτο ἀπερὶ τὴν κολα-

κείαν πολὺς», ἤγουν δεινὸς κόλαξ. Ἀλλὰ τίς ἦτο; εἰς ποίαν τάξιν ἀνῆκεν; τοῦτο εἶνε ἄδηλον· ἡ δὲ αἰτία τοῦτου, φαίνεται, εἶνε ὅτι μετὰ τὸ ἄρθρον τῶν ὅπου ἡμεῖς προσεγράψαμεν τὸν ἀστερίσκον, ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ κειμένου τὸ οὐσιαστικὸν ἐκεῖνο, ὅπερ ἐσήμαινε τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ τις ἐκεῖνος ὁ περὶ τὴν κολακείαν πολὺς. Ἐπειδὴ δὲ πρὸ τοῦ παρατεθέντος χωρίου εἶπεν ὁ συγγραφεὺς ὅτι «αἱ περὶ τὴν βασιλίδαν πομπὴν ἐποιοῦντο, *συνελεγμένων τῶν υπογραμματομενῶν ἡμῶν*, δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι τὸ ἐκπεσὸν οὐσιαστικὸν ἦτο τὸ *υπογραμματοέων*, εἰς οὗς καὶ μᾶλλον ἤρμοξε νὰ ἐνθυμῶνται ἔπη ὁμηρικὰ.

Αὐτόθ. στίχ. 28.

«Καὶ ἵνα γε αὐτῇ οἱ τε ἄλλοι καὶ αἱ βασιλίδες *συμπνείωσι* μάλιστα, τὸ ἐκάστω ἢ ἐκάστη οἰκεῖον ἐδίδου παρέχειν ὁ αὐτοκράτωρ.»

Τὸν παρὰδοξον ἐπικὸν τύπον *συμπνείωσι* ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *συνπνέωσι* ὀφείλομεν εἰς διόρθωσιν τοῦ ἐκδότου· τὸ δὲ χειρόγραφον ἔχει τὴν ἐτι μᾶλλον ἡμαρτημένην γραφὴν *συμπνείωσι*. Ἀλλὰ καθ' ἃ πολλάκις εἶδομεν τὸ χειρόγραφον τοῦτο, καὶ τοὶ πολλὰ ὥς ἐθθαρμένον ἐξ ἀβλεψίας καὶ ἀμαθείας τῶν βιβλιογράφων, διατηρεῖ ὅμως τεκμήρια τῆς γνησίας γραφῆς. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα τὸ *συμπνι* εἶνε ἀνορθογραφία τοῦ *σύμπνοι*, τὸ δὲ ὅλον διορθωτέον *σύμπνοι* ὥσι, ὃ ἐ. ἵνα ἔχωσι σύμπνοϊαν.

Σελ. 131, 3.

Περὶ τῆς βασιλίδος Ζωῆς λέγει ὅτι

«*χρυσίου πολλοῦ ἡττητο* . . . καὶ τούτων δὴ τῶν *ἰνδικωτάτων ἀρωμάτων* τῶν τε ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν *ιστίτην* φουσικὴν λιβάδα μὴ *ἀπολειπόντων* ξύλων, ἐλαῶν τέ τινων *σμικροτάτων* καὶ *δαφνείων* καρπῶν *λευκοτάτων*.»

Γελοιότατα διεφθάρη καὶ τὸ προκειμένον χωρίον ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων. Διότι τί εἶνε τὰ *ἰνδικώτατα ἀρώματα*; Ἐὰν ἀρώματά τινα εἶνε ἰνδικά, μένουσι διὰ παντὸς τοιαῦτα οὐδὲ γίνονται οὔτε ἑαυτῶν οὔτε ἄλλων ἰνδικώτερα, οὐδὲ ἰνδικώτατα. Ἐπειτα αἱ εὐθὺς ἐπιφερόμεναι μικρόταται ἐλαῖαι καὶ οἱ δάφνιοι καρποὶ, ἅτινα συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰ τῇ βασιλίδι ἀγαπητὰ ἀρώμα-

τα, δὲν εἶναι κυρίως ἰδιόκτα. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν *ειδίως*. — Τὸ δὲ ἐπόμενον *ἐστίνην* οὔτε ὅπως φέρεται ἐν τῇ χειρογράφῳ οὔτε ὅπως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου διορθώθη ἐν τῇ ὑποσημειώσει *ἐστίνην* εἶναι λέξις ἑλληνική. Ἀναντιρρήτως ἡ γνησία γραφή εἶναι: *εἰτε τὴν, καθ'* α' καὶ ὁ κ. E. Miller εἰκασε. Ταύτης ὁμως τῆς διορθώσεως ἀναγκαῖον παρακολούθημα εἶναι καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ *ἀπολειπόντων* εἰς τὸ *ἀπολιπόντων*.

Αὐτόθι, στίχ. 25.

οὔτε ἰστοურγεῖν *ἐπεβάλλετο* οὔτε ἄλλου τινος *ἐπεβάλλετο*.

Ὁ ἐκδότης τὸ πρῶτον *ἐπεβάλλετο* συμβουλεύει νὰ διορθώσωμεν εἰς τὸ *ἐπεβάλλετο*. Ὁ δὲ Ψελλὸς ἔγραψε *ἐπεβάλετο*—*ἐπελάβετο*, ἀμφοτέρω μὲν κατ' ἀρίστον χρόνον διὰ τὸ προηγουμένον ἡσχόλησε, τὸ δὲ ἕτερον ἐκ τοῦ ῥήματος *ἐπιλαμβάνομαι*, ὅπερ συντάσσεται μετὰ γενικῆς. Τὸ δὲ *ἐπιβάλλομαι*, τὸ ὑποῖον καὶ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν εἶδομεν (σ. 49), μετὰ γενικῆς μὲν οὐδέποτε, μετ' ἀπαρεμφάτου δὲ συντάσσεται εἰς τὴν σημασίαν τοῦ: *ἐπιχειρῶ*.—Ὁμοίως ἐκ νυσταγμοῦ τοῦ βιβλιογράφου παρέμειναν καὶ ἐν σελ. 24, στίχ. 28 δύο ῥήματα τὰ αὐτὰ, ἐν ᾧ ὤφειλον νὰ εἴνε διάφορα: «τὴν δὲ ὄργην οὐκ ἔμμενον εἶχεν, ὥσπερ ὁ ἀδελφὸς Βασιλείας, ἀλλὰ ταχὺ *μετεβάλλετο*» καὶ ἐφ' οἷς ἐποίει δεινῶς *μετεβάλλετο*. Νομίζω ὅτι τὸ δεύτερον *μετεβάλλετο* καὶ ὡς ὁπωσοῦν ἀνάρμοστον καὶ ὡς ἀηδὲς μετὰ τὸ πρῶτον δὲν εἶναι τῆς χειρὸς τοῦ συγγραφέως. Πιατεύω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε *μετεμέλλετο*.

Σελ. 132.

«καὶ ὁ ἀποτετμημένος αὐτῇ οἶκος εἰς εὐνὴν οὐδέν τι σεῖ μόντερος ἦν τῶν ἐπὶ τῆς ἀγαρᾶς ἐργαστηρίων, ἐφ' ὧν αἱ βάσακοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι τὴν ξυντέλειαν ἔχουσι» πυρὰ γοῦν πολλή (τὸ χειρόγραφον: *πολλὰ*) περίξ τοῦ δωματίου αὐτῆς *ὑπενήπτετο*.

Ἐπὶ τίνων ἐργαστηρίων συντελοῦνται αἱ βάσαναι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι; τί δὲ εἶνε *βάσακος* τῶν τεχνῶν, καὶ τί ἐπιτετα τὸ *ἐμπύριοι*; — Ταῦτα εἶναι ἀκατάληπτα· γίνονται δὲ σαφέστατα,

ἐὰν γράψωμεν: αἱ βάναισαι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι· ὃ ἔ. αἱ βάναισαι καὶ διὰ πυρὸς συντελούμεναι τέχναι. Τὰ δ' ἐφεξῆς γραπτά καθ' ἃ τὸ χεῖρόγραφον ὑπεμφαίνει καὶ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ (ἴδ. καὶ κατωτέρω στίχ. 11 αὐτὸ πολλοῖς ἐδορυφορεῖτο πυρσούς) :
 πυρὰ γοῦν πολλὰ πέριξ - - - θπαρήπτετο.

Αὐτόθ. στίχ. 10.

αθερείας δὲ οὐσης τῆς ὥρας τοῖς μὲν ἄλλοις βραχὺ τι καὶ

ἀγχοῦ παρίεναι ἐκέισε ἐδόκει·

Ἐπειδὴ τῆς ζωῆς τὸ δωμάτιον ὠμοιάζε, καθ' ἃ προλαβόντως εἶπε, πρὸς σιδηρουργεῖον μᾶλλον ἢ πρὸς βασιλικὸν κοιτῶνα, τὸν μὲν χειμῶνα ἦτο ἀνεκτόν, τὸ δὲ θέρος οἱ μὲν ἄλλοι καὶ πλησίον αὐτοῦ νὰ παρέλθωσιν ἐθεώρουν κακὸν καὶ δυσάρεστον, αὕτη δὲ ἦτο ἀναίσθητος πρὸς τὸ καῦμα. Αὕτη ἡ μόνη ὁρὴ καὶ ὕγιης ἐννοια πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ παρατεθέντος χωρίου, ὅπως ἔχει ἐν τῷ χειρογράφῳ; τί σημαίνει: βραχὺ τι ἐδόκει καὶ ἀγχοῦ παρίεναι ἐκέισε; Ἦνε βεβαίως παρεφθαρμένον τὸ βραχὺ ἀντὶ τοῦ βαρὺ.

Αὐτόθ. στίχ. 17.

Ἦπεν ἀνωτέρω ὁ Ψελλὸς ὅτι αἱ δύο βασιλίδες Ζωὴ καὶ Θεοδώρα ἰδιαίτερας εἶχον ἀδυναμίας ἡ μὲν πρὸς τὸ θησαυρίζεν χρυσίον, ἡ δὲ πρὸς τὰ ἀρώματα καὶ τὰς τούτων σκευασίας. Αὐτὸ τοῦτο λέγει καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς, πλὴν ἀμφοβιγῶς μόνον:

αἰ δὲ ἐνδὸν εἶεν τῶν ἀποτεταγμένων αὐταῖς εἰκημάτων,

καὶ ἡ μὲν τὸ χρυσοῦν ρεῦμα ἐπισφραγίσει, ἡ δὲ τὴν ὁδὸν

διακαθαίρει τῷ ρεύματι, τοῦτο αὐταῖς ἀντὶ πάσης ἀπολαύσεως ἦν.

Καὶ ἀνωτέρω ἤδη παρέβαλεν ὁ συγγραφεὺς τὸ εἰσπραττόμενον χρῆμα πρὸς τὸ ρεῦμα καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν τὸ «*χρυσὸν ρεῦμα*» οὐδὲν ἔχει τὸ ἀτοπον. Ἀλλὰ τί εἶνε τὸ ἕτερον ρεῦμα τὸ κατὰ δευτικὴν; τί δὲ τὸ διακαθαίρω τὴν ὁδὸν ρεύματι; οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνει εἰ μὴ, καὶ τοῦτο βεβαιασμένως, τὸ ἀποπλύνειν διὰ ὕδατιοῦ ρεύματος τὴν ὁδὸν ἀλλὰ τσαυτὴν ἀδυναμίαν δὲν εἶνε γνωστὸν ὅτι εἶχεν ἡ προδεσχηκυῖα καὶ νεορὰ βασιλὶς Ζωὴ. Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὸ χωρίον εἶνε παρεφθαρμένον καὶ τοῦ

το οὐκ ὀλίγον. Καὶ τὸ μὲν *ῥεύματι* εὐκόλως δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ ὡς ἐκ τοῦ *ἀρώματι* παραφθαρέν. Ἀλλ' ἐκ ταύτης μόνης τῆς διορθώσεως οὐδὲν ὄφελος, ἐὰν δὲν παραδεχθῶμεν καὶ ἄλλην παρανόησιν, προελθοῦσαν ἐκ τῆς συχνότατα ἐλεγχομένης ἀβελειᾶς τῶν ἀντιγραφῶν περὶ τὰ σημεῖα τὰ βραχυγραφικὰ τὰ σημαίνοντα τὰς καταλήξεις. Ὑποπτεύω ὅτι τὸ ὅλως ἄτοπον ἐν ταῦτα τῇ *ὁδῷ* κακῶς ἀνεγνώσθη ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς τοῦ *ὁδόν* τας. Ὁ Ψελλὸς δηλ. λέγει ὅτι τὰς ἀδελφὰς οὐδὲν τῶν τοῖς ἄλλοις *τερπνῶν* ἐβελγεν, ἀλλ' ἡ μεγίστη αὐτῶν ἀπόλαυσις ἦτο, τῆς μὲν νὰ ἐπισφραγίσῃ τὸ χρυσοῦν *ῥέυμα*, τῆς δὲ τὸ νὰ καθαρίσῃ τοὺς *ὁδόντας* αὐτῆς διὰ τοῦ ἀρώματος. Δέγει δὲ ταῦτα οὐχὶ περιγράφων λεπτομερῶς τὰς ἀσχολίας ἐκατέρας, ὅπως ἤδη ἀνωτέρω ἔπραξεν, ἀλλὰ συνοψίζων αὐτάς εἰς μίαν πράξιν τὴν ἐπουσιωδεστάτην, οἷα εἶνε ἡ ἐπισφράγισις τοῦ χρυσοῦ καὶ ἡ διακάθαρσις τῶν *ὁδόντων*. Περιττὸν δὲ νὰ εἴπῃ τις ὅτι καὶ τὸ *διακαθαίρει* μετατρέπτεον εἰς εὐκτικήν *διακαθαίροι*.

Σελ. 137, 2.

Μέλλων ὁ Ψελλὸς νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Γεωργίου Μανιάκη, πρὸς ὃν δικαίως τρέφει μεγίστην συμπάθειαν, προοιμιάζεται τινα περὶ τῆς διαθέσεως τῶν βασιλέων ἐν γένει, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἐξῆς :

«ἐνίους δὲ αὐτὸς καθεώρακα ὡς ἐθέλουσιν *ἡδιστ'* ἂν ἀποθανεῖν, μὴ συμμαχούντων ἐνίων αὐτοῖς, ἧ δι' ἐκείνους κρατύνεσθαι καὶ δέον σεμνύνεσθαι ὅτι *χείρων* αὐτοῖς *βοήθεια* παρὰ θεοῦ πέπλασται, οἱ δ' ἀποτέμνουν ταύτην αἰροῦνται, ὅτι *παρ' αὐτοῖς βεβοήθηται*.»

Ἐν τῷ «ἐθέλουσιν *ἡδιστ'* ἂν ἀποθανεῖν—ἧ δι' ἐκείνους κρατύνεσθαι» δὲν ἔχει βεβαίως ὀρθῶς τὸ *ἡδιστ'* ἀντὶ τοῦ *ἡδιον*, καὶ ὑποπτεύω ὅτι εἶνε μᾶλλον τοῦ βιβλιογράφου ἢ τοῦ συγγραφέως τὸ ἀμάρτημα. Τὸ δὲ κατόπιν ἐρχόμενον ὅτι οἱ βασιλεῖς ἔπρεπε νὰ σεμνύνωνται «ὅτι *χείρων* αὐτοῖς *βοήθεια* παρὰ θεοῦ πέπλασται» εἶνε ἀντικρυς παραλογισμός, περιέχει δὲ καὶ τὸ ἄλλο ἄτοπον ὅτι «ταύτην (τὴν *βοήθειαν*) ἀποτέμνειν αἰροῦνται» ἀποτέμνεται ἢ κεφαλή, ὁ πούς, ἡ χεὶρ, ὁ κλάδος· ἀλλ' ἡ *βοήθεια*; — Δμφι-

βάλλω. Νομίζω ὅτι ὁ μὲν Ψελλὸς ἔγραψε *χειρ* αὐτοῖς *βοηθός*, ὅπερ κάλλιστα ἀρμύζει εἰς τε τὸ *πέπλασται* καὶ εἰς τὸ *ἀποτέμνειν*· ὁ δὲ βιβλιογράφος παρεννοήσας τὰ τελευταῖα σημεῖα ἠλιθίως ἀνέγνω *χειρῶν*—*βοήθεια*. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον παρεφθαρμένον εἶνε καὶ τὸ *παρ'* αὐτοῖς *βεβοήθηται* ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς *παρ'* αὐτῆς (τῆς χειρὸς δηλονότι) *βεβοήθηται*. Οὕτως ἀπέβη τὸ χωρίον οὐ μόνον σαφέστατον, ἀλλὰ καὶ κάλλιστον· ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ σεμνύνωνται διότι *χειρ* *βοηθός* ἐπλάσθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, αὐτοὶ προκρίνουσι νὰ ἀποκόψωσιν αὐτήν, διότι λαμβάνουσι *παρ'* αὐτῆς *βοήθειαν*.

Αὐτόθι, στίχ. 17.

Ὑποπτεύω *χάσμα* μεταξὺ τοῦ «τῆς στρατηγικῆς ἀπήντησε τάξεως» καὶ τοῦ «ἀλλ' ὁμοῦ τι κατώρθου.»

Αὐτόθι, στίχ. 23.

Ἔδεσαν ἤλω. Σόλοιον. Γραπτίον ἢ *Ἔδεσσα* ἤλω, ἢ *Ἔδεσσαρ* εἴλε.

Σελ. 142, 25.

«ἐφ' οἷς ἡ τοῦ τυράννου δις ἐθριαμβεύετο κεφαλὴ»

Ὁ ἀπλῶς ἐνταῦθα *τύραννος* ὀνομαζόμενος εἶνε ὁ ἀριστος τῶν χρόνων ἐκείνων στρατηγὸς ὁ Γεώργιος Μανιάκης, ὅστις ἐκ τοῦ φθόνου τῶν αὐλικῶν καὶ ἄλλων ἀνικάνων στρατιωτικῶν καὶ ἐκ τῆς ἀσυνέτου πρὸς αὐτὸν διαγωγῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἠναγκάσθη νὰ περιέλθῃ εἰς ἀποστασίαν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐφονεύθη ἐν τινι κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν μάχῃ, ὁ αὐτοκράτωρ κατήγαγε λαμπρὸν θρίαμβον, ὃν περιγράφει ὁ Ψελλός. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν πομπὴν ἄλλοι ἄλλοις ἐπηκολούθουν, μεταξὺ δὲ τούτων οἱ συμμετασχόντες τῆς ἀποστασίας «οὐκ ἐν τάξει οὐδ' ἐν καλῷ σχήματι, ἀλλ' ἐπ' ὄνῳ πρὸς οὐρὰν ἀνεστραμμένοι καὶ ἐξυρμημένοι τὰς κεφαλὰς καὶ πολὺν τινα συρφετὸν αἰσχύνης περὶ τὸν τράχηλον φέροντες» (ἐννοεῖ σφαγίων ἔντερα καὶ ἄλλα τούτων ἀηδέστερα, καθ' ἅποτε εἶδομεν ἐν Τουρκίᾳ ἀπαραλλάκτως πομπευόμενον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς διαβόητόν τινα κλέπτην). Κατόπιν τούτων λοιπόν, λέγει τὸ χειρόγραφον, ἂν ὁρθῶς ἀνεγνώσθῃ, «ἡ τοῦ τυράννου κεφαλὴ δις ἐθριαμβεύετο». Πῶς ἄρ' αὖ γε ἦτο δυνατόν δις νὰ

θριαμβευθῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ Μανιάκη;—“Ἡ ἀνὲπανελαμβάνετο ὁδὸς ὁ θριάμβος, ὅπερ δὲν ἠκούσθη ποτέ, ἢ ἀνμόνη ἡ κεφαλὴ ἐκ δευτέρου πρὸς θέαν περιεφέρετο, ὅπερ δὲν μνημονεύεται μὲν ἀλλαχούτου γενομένου, ἀλλὰ δὲν θὰ ᾔτο δυσνόητον. Καὶ ὅμως καὶ τοῦτο εἶνε ἀπίστευτον, ἐάν τις παρατηρήσῃ πῶς ἔχει ἡ φράσις ἐν ὀλητῇ διηγήσει· διότι εἰπὼν ὅτι ἡ κεφαλὴ *θθριαμβεύετο* (κατὰ παρατατικόν) ἐδήλωσεν ὅτι καὶ ἡ κεφαλὴ συμμετεῖχε τῆς ὅλης διαθέσεως καὶ πορείας τοῦ θριάμβου· καὶ ὅπως οἱ προσεκημένοι ψαλλοὶ καὶ ἀσπαδοφόροι καὶ κατὰφρακτοὶ ἱππεῖς καὶ οἱ αἰχμάλωτοι (ἅπαξ βεβαίως) παρήρχοντο ἐν θριάμβῳ, οὕτω καὶ ἡ κεφαλὴ κατόπιν τούτων φερομένη (ἅπαξ καὶ οὐχὶ δις) ἐθριαμβεύετο· ἀνδρὲς ἤθελεν ὁ συγγραφεὺς κατ’ ἐξαίρεσιν νὰ παραστήσῃ τὴν κεφαλὴν ὡς δις περιενεχθεῖσαν, ὥφειλε νὰ γράψῃ κατ’ ἀόριστον δις *θθριαμβεύθη*. Νομίζω λοιπὸν ἀδιστακτως ὅτι τὸ δις ἐκεῖνο εἶνε παρεμφαμένον καὶ ὅτι ἀντ’ αὐτοῦ ὁ Ψελλὸς ἔγραψε δὴ, ὅπερ καὶ κατὰ κόρον μεταχειρίζεται.

Σελ. 143, 4 ἐξ.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ θριάμβου ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ δύο περιέχει παραφθοράς.

«Οὗτοι μὲν οὖν οὕτω προΐεσαν (γρ. *προήεσαν*), ὁ δὲ αὐτοκράτωρ λαμπρὸς πάνυ καὶ ὑψηλὸς προῦκάνθητο τῆς οὕτω λεγομένης Χαλκῆς Φυλακῆς μετ’ αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ τεμένους, ὁ δὲ μέγας ἐν βασιλευσὶν Ἰωάννης ἐκείνος ὁ μετὰ Φωκᾶν Νικηφόρον ἐδεύετο· αἱ τε βασιλίδες ἐκατέρωθεν αὐτῷ συγκαθιστᾶσαι θεωροὶ τοῦ θριάμβου ἐγίνοντο.

Ἀποπὼν εἶνε νὰ λέγῃ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ προεκάθητο τῆς Χαλκῆς Φυλακῆς μετὰ τοῦ θεοῦ τεμένους. Ὁ Ψελλὸς ἤθελε βεβαίως νὰ ὀρίσῃ ἀκριβέστερον τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐκάθητο θεώμενος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἔγραψεν ἀναντιρρήτως «κατ’ αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ τεμένους» ὃ ἐ ἀκριβῶς ἀντικρὺ τοῦ θεοῦ τεμένους· ἔνεκα δὲ τῆς συχνῆς τῶν δύο προθέσεων κατὰ καὶ μετὰ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχύσεως παρεμφαφώθη τοσοῦτον ἀλλοχότως ἢ προφανῶς ὀρθότητι· ἔννοια τοῦ συγγραφέως.—Τὸ δὲ κατωτέρω «αἱ τε βασιλίδες ἐκατέρωθεν αὐτῷ συγκαθιστᾶσαι» προῆλθε μὲν ἐκ διορ-

θώσεως τοῦ κ. Σάβα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ παρατόνως φε-
ρομένου *συγκαθίστασαι*, οὐδόλως ὅμως εἶνε κατὰ τὴν ἔννοιαν
ὀρθότερον· διότι τί σὺν αὐτῷ *καθίστασαν* αἱ βασιλίδες ἐκατέ-
ρωθεν; οὐδὲν βεβαίως οὔτε λέγεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως οὔτε
ἦτο δυνατὸν νὰ ῥηθῇ· διότι ὁ βασιλεὺς οὐδὲν *καθίστη*, ἄρα οὐδ'
αἱ βασιλίδες οὐδὲν αὐτῷ *συγκαθίστασαν*. Ἀλλὰ περὶ τοῦ βα-
σιλέως εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ψελλὸς ὅτι *προδικάθητο*, καὶ αἱ βασιλί-
δες ἄρα ἐκατέρωθεν αὐτῷ *συγκαθίστασαι* θεωροὶ τοῦ θριάμβου
ἐγίνοντο. Καὶ οὕτως πρέπει νὰ γράψωμεν, ὁδηγούμενοι καὶ ὑπὸ
τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ ὀρθοῦ πλέον τονισμοῦ τῆς λέξεως.

Αὐτόθι στίχ. 24.

α' Ἐνταῦθα δὲ καὶ τοῦ λόγου γινόμενος βούλομαι τὰς αἰτίας

* ἄφ' ὧν ἐκείνη . . . τὴν ἐπιβαλλάττιον συγκίνησιν καὶ στρατο-
πεδείαν πεποιήγεται.»

Πᾶς τις διορᾷ τὴν ἔλλειψιν ἐνὸς ἀπαρεμφάτου ἐξαρτωμένου· ἐκ
τοῦ *βούλομαι*. Εἶνε δὲ τοῦτο, καθ' ὃ βεβαιοὶ ὁ κ. E. Miller,
τὸ *εἶναι*, ὅπερ ἐν τῷ χειρογράφῳ φέρεται μετὰ τὸ αἰτίας.

Σελ. 144, 5.

«καὶ ἐπειδὴ ἐτεθνήκει μὲν ὁ καταδεματῶν τούτους (τοὺς
πολλάκις εἰς τὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐπιδραμόντας Ῥώ-
σους) αὐτοκράτωρ Βασίλειος, καὶ ἐπ' ἐκείνῳ ὁ ἀδελφὸς Κων-
σταντῖνος τὸ λαχὸν αὐτῷ τοῦ αἰῶνος μέρος πεπλήρωκεν, ὃ τὸ
εὐγενὲς κράτος ἀπεληλυθώς, ἀναγεοῦνται αὖθις καθ' ἡμῶν τὸ
παλαιὸν μῖσος» κτλ.

Ὁ. ἔ. ἀπλούστερον: ἄφ' οὗ ἀπέθανε μὲν ὁ Βασίλειος, ἀπέθανε δὲ
ὁ Κωνσταντῖνος, ἀνανεοῦσι κτλ. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Βασιλείου εἶ-
πεν ἀπλῶς ἀτεθνήκει· τὸν δὲ θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Κων-
σταντῖνου ἐξήνεγκεν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐπὶ τὸ πομπωδέστε-
ρον ἅμα καὶ χριστιανικώτερον, εἰπὼν αὐτὸ λαχὸν αὐτῷ τοῦ αἰῶ-
νος πεπλήρωκεν· μὴ ἀρκεσθεὶς δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἄλλο τι προσέ-
θηκεν εἰς συμπλήρωσιν τῆς ῥητορικῆς τοῦ θανάτου περιφράσεως·
τοῦτο δὲ εἶνε τὸ ἀμέσως ἐπόμενον «ὃ τὸ εὐγενὲς κράτος ἀπελη-
λυθώς», ὅπερ, ὡς μὲν ἐν τῷ ἀντιγράφῳ φέρεται, διττῶς εἶνε ἀπα-
πον, διότι οὔτε ἀπέρχομαι τὸ εὐγενὲς κράτος λέγεται ὑπὸ τῶν

πεζογράφων, ἀλλ' ἀπέρχομαι εἰς τὸ κλ. οὔτε τὸ λεγόμενον εὐ-
γενές κράτος εἶνε φανερόν τί σημαίνει, φαίνεται δὲ μάλλον ὅτι
οὐδ' ὅλως εἶνε ὀρθή ἡ φράσις· ἐάν δὲ διορθώσωμεν εἰς τὸ εὐαγές
κράτος, τὰ πάντα εὐοδοῦνται, καὶ ἡ ὅλη περιφρασις ἀποδαίνει,
καθ' ἃ προλαβόντες εἶπομεν, πομπώδης ἅμα ὡς περὶ αὐτοκρά-
τορος, καὶ χριστιανική ὡς ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ λεγομένη, ὅστις ἐπι-
λαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας ἵνα ἐπιδειξῇ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εὐσε-
βειαν. Τὸ δὲ εὐαγές κράτος εἶνε τὸ κράτος τοῦ οὐρανίου πατρὸς,
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Σελ. 148, 16.

Εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω (σελ. 147, 17) ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταν-
τῖνος ὁ Θ'. εἶχε πολὺ θάρρος περὶ τοῦ μέλλοντος· «Ὅθεν ἤδη
τοῦ δεινοῦ καθισταμένου, οἱ μὲν ἄλλοι ἐδεδιέσαν τε καὶ περὶ τοῦ
μέλλοντος ἐπεφρίκεσαν τὰς ψυχάς, ἐκεῖνος δὲ ὡς ἐπιδειξίῳ (γρ.
ἐπὶ δεξιῷ, εὐτυχῇ δηλ., ὡς ὀλίγον ἀνωτέρω εἶπε «τόχης δεξιᾶς»)
τῷ τέλει ἐθάρρει, καὶ τὰς τε γνώμας τῶν δεδιότων ἐκούφιζε καὶ,
ὡς οὐδενὸς κατειληφότος αὐτὸν χαλεποῦ, ἀφροντίστως εἶχε τῶν
ἐπισεσσυμβηκότων». (*) Ἀφ' οὗ δ' ἱκανὰ ἐψυχολόγησε περὶ τῶν
εἰς τὸ μέλλον ἀφορώντων, ἐπάγει τὰ ἑξῆς :

Ἀλλ' ὅγε αὐτοκράτωρ, τὸ καταπεπτυχηκέναι αὐτὸν πολ-
λάκις τὰ πράγματα, τοὺς πολλοὺς ἐπειθεν, ὡς μεμαθήκει παρὰ
τοῦ τῶν κρειττόνων τοῦ ἐπισυστάτος τὴν τελευταίην καὶ διὰ
ταῦτα καταφρονοῖ καὶ ὀλιγώρως ἔχει παντάπασιν.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ βαρβάρου τύπου καταπεπτυχηκέναι ἀντὶ τοῦ
κατεπτηχέναι, παρακειμένου τοῦ καταπτήσσω, περιττόν γὰρ
ἐπαναλάβωμεν ὅσα ἄλλοτε παρετηρήσαμεν (Τόμ. Ζ'. σελ. 34),

(*) Ἀφίνομεν ἀδιόρθωτον τὸν βαρβαρισμὸν τοῦτον, ἀγνοοῦντες ἂν
προῆλθεν ἐκ τοῦ βιβλιογράφου ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως· διότι εἶνε
μὲν ἀληθές ὅτι ὁ Ψελλὸς ἱκανῶς καθαρεύει κατὰ τὸ λεκτικόν, ἀλλ'
εὐρίσκονται παρ' αὐτῷ καὶ τινες ἡμαρτημένοι τύποι, οὓς ἡ συνήθεια τῶν
κατ' αὐτὸν συγγραφέων τοσοῦτον κατὰ κόρον μετεχειρίζετο, ὥστε καὶ
αὐτοὶς παρηκολούθει αὐτὴν ἀνεπαισθητῶς· οὕτως σελ. 149, 13 εὐρίσκο-
μεν αἰπισσεσυμβήκει· τὸν αὐτὸν τύπον καὶ σελ. 159, 28· εὐρίσκομεν
ὅμως καὶ τοὺς ὀρθοὺς.

ὅτι προήλθεν ἐξ ἀβλεψίας ἢ ἀμαθείας τοῦ βιβλιογράφου· ἐνταῦθα δὲ ὁ λόγος περὶ τῆς ἐννοίας καὶ συντάξεως, ὡς ἀμφοτέρων μὴ εὐδοουμένων κατὰ τὴν ἐκδεδομένην γραφὴν. Ὅτι τὸ ἄρθρον τὸ γραπτέον κατὰ τὴν δοτικὴν τῷ εἶνε φανερόν· διότι ἄλλως ἢ ὀνομαστικῇ ἐκείνη ἢ αἰτιατικῇ μένει μετέωρος ἐν τῷ λόγῳ. Μετὰ δὲ τὴν διόρθωσιν ταύτην εὐδοοῦται μὲν ἡ σύνταξις, ἀλλ' ἡ ἐννοια νῦν μάλιστα προφανῶς ἀπαιτεῖ τὸ ἑναντίον τῶν λεγομένων· ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐδειλία, ὡς ἀνωτέρω εἶπεν, ἐν τοῖς κινδύνοις· δὲν ἐδύνατο λοιπὸν νὰ πείθῃ τοὺς πολλοὺς ὡς κτλ. τῷ κατεπτηχέαι τὰ πράγματα, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐναντίου, τῷ μὴ κατεπτηχέαι. Οὕτω λοιπὸν πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ διόρθωσις προστιθεμένου τοῦ μή. Ὑπολείπονται ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἄλλα δύο ἀμαρτήματα, τὸ ἐπισυστάντος, ὅπερ ἀνάγκη νὰ μετατραπῇ εἰς τὸ ἐπισυμβάντος. (ἰδ. τὰ ἀνωτέρω διὰ τὸν τύπον τοῦ ῥήματος τοῦτου παρατεθέντα χωρία) καὶ τὸ ἔχει εἰς τὸ ἔχοι, διὰ τὸ προηγούμενον καταφρονοῖ.

Σελ. 149, 15.

Τῷ αὐτοκράτορι Κωνσταντίνῳ δύο ἐγεγόνεισαν ἀδελφαί, Ἑλένη μὲν ἡ πρεσβυτέρα τὸ ὄνομα, Εὐπρεπία δὲ ἡ μετ' ἐκείνην· τῆς μὲν οὖν Ἑλένης οὐδένα ἐπεποίητο λόγον, [τὴν δ' ἐτέραν] * οὔτε τι λαμπρὸν ἐξ ἀρχῆς κομῶσαν καὶ εἰς περιφάνειαν τύχης ἐλληλυθῦϊαν φρονήματός τε πλήρη τυγχάνουσαν καὶ γυναικῶν ἀπασῶν ὧν ἐγὼ τεθέαμαι σταθηροτάτην τε οὔσαν καὶ δυσπαράγωγον, ταύτην τοιγαροῦν εὐλαβεῖτο μὲν ὁ ἀδελφός, ὡς μοι εἴρηται, οὐκ ἔστεργε δὲ παράγωγον, ἀλλ' ἐδεδίει μάλλον ἢ περιεῖπεν.

Οὕτως ἐξέδωκε τὸ χωρίον τοῦτο ὁ κ. Σάθας, κατὰ μὲν τὰ ἄλλα συμφώνως πρὸς τὸ χειρόγραφον, μόνον δὲ τὸ ἐν ἀγκύλαις [τὴν δ' ἐτέραν] ἐξ ἰδίων προσέθηκεν, ἵνα πληρώσῃ τὸ προφανὲς ἐκεῖ ὑπάρχον χάσμα. Καὶ αὕτη μὲν ἡ προσθήκη καλῶς ἐγένετο, ἀλλὰ τὸ χάσμα εἶνε εὐρύτερον ἢ ὅσον ὑπέθεσεν ὁ κ. Σάθας· διότι ἡ αἰτιατικὴ τὴν ἐτέραν μετὰ τῶν συμπληρωμάτων αὐτῆς δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ κατωτέρω ἐπόμενον ῥῆμα εὐλαβεῖτο· ἡ ἀπόδοσις κωλύεται προφανῶς ὑπὸ τοῦ τοιγαροῦν, ὅπερ ἀπο-

δεικνύει ἀρχὴν νέας περιόδου. Ἐάν λοιπὸν ἀπὸ τοῦ : ταύτην τοι-
 γαροῦθ' εὐλαβεῖτο κλπ. ἀρχεται ἄλλη περίοδος, ἡ αἰτιατική
 τῇ δ' ἐτέραν κτλ. ἀνάγκη ν' ἀποδοθῇ εἰς ἄλλο ῥῆμα. Ποῖον
 δὲ εἶνε τοῦτο ; συνεξερύη μὲν καὶ αὐτὸ μετὰ τοῦ τῇ δ' ἐτέραν,
 ὅπερ ἀπεκατέστησεν ὁ κ. Σάβας, δὲν εἶνε ὅμως δύσκολον νὰ μαν-
 τευθῇ, ἐάν τις μετ' ἐπιστασίας τινὲς ἀναγνώσῃ τὰ κατωτέρω.
 Κατωτέρω λέγει ὁ Ψελλός : Ταύτην τοιγαροῦν (τὴν Εὐπρεπίαν
 δηλ.) εὐλαβεῖτο μὲν ὁ ἀδελφός, ὥς μοι εἴρηται κτλ. Ἐντέυθεν
 εἶνε πασίδηλον ὅτι ὁ Ψελλὸς εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω ρητῶς ὅτι ὁ
 Κωνσταντῖνος εὐλαβεῖτο τὴν ἐτέραν ἀδελφὴν, τὴν Εὐπρεπίαν·
 ἀλλ' οὔτε τοῦτο τὸ ῥῆμα οὔτε ἄλλο τι συνώνυμον εὐρίσκεται ἐν
 οἷς τὸν λόγον ποιεῖται περὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κωνσταντίνου.
 Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτον ῥῆμα ἐν τοῖς
 ἔμπροσθεν, ὀρθῶς νομίζω εἰκάζομεν ὅτι εἰς ἐντελῇ συμπλή-
 ρωσιν τοῦ χάσματος πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ῥῆμα εὐλα-
 βεῖτο εὐθὺς μετὰ τὸ τῇ δ' ἐτέραν, μετὰ δὲ τὸ δυσπαράγω-
 γον νὰ στίζωμεν τελείαν. Καὶ περὶ ταύτης μὲν τῆς διορθώσεως
 οὐδεμία, νομίζω, δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία. Τὸ δὲ περὶ τὰ
 τέλη τοῦ παρατεθέντος χωρίου οὐκ ἔστεργε δὲ παράγωγον,
 ὅπερ εἶνε προφανῶς ἡμαρτημένον ὡς πάντῃ ἀδιανόητον, πῶς πρέ-
 πει νὰ διορθώσωμεν ; Ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἡ διαφθορὰ προῆλθεν ἐκ
 μικροῦ τινος ἐλλείμματος ἢ χάσματος, ὅπερ συμπληροῦται ὡς
 ἐξῆς : οὐκ ἔστεργε δὲ τὸ δυσπαράγωγον (αὐτῆς—ἐννοεῖται).
 Ἄλλως διαγραπτέον τὸ παράγωγον.

Σελ. 154, 15.

τὴν εὐθὺ Μακεδονίας ἐλαύνουσι· καὶ ἵνα μὴ τινες αὐτοῖς
 κατόπιν ἐξιππασάμενοι προλάβωσί τε τὰς εἰσβολὰς τούτων ἢ
 θηράσωσιν ἰχνηλατήσαντες, τὴν δημοσίαν ἵππον ἐπειδὴ κατὰ
 λύσσαν μὲν ἀπεκτόνασι καὶ οὕτως ἀπνευστί τὸν δρόμον συν-
 τείναντες Μακεδονίας τε ἐντὸς γίνονται κτλ.

Οὗτοι εἶνε οἱ Μακεδόνες οἱ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Τορνικίου κρυ-
 φίως ἐν Κωνσταντινουπόλει παρασκευάσαντες. Ἀλλὰ τί ἐπραξαν
 οὗτοι, ἵνα φθάσωσιν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, πρὶν ἐνναηθῶσι καὶ
 προκαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν ; Ὡς μὲν ἐξεδόθη τὸ

χωρίον ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα, εἶνε τὸ δὴ λεγόμενον *arena sine calce*· ἀλλὰ τὸ χειρόγραφον εὐτυχῶς καὶ ἐνταῦθα παρέχει γραφὴν ὁμο-
λογουμένως μὲν ἡμαρτημένην, ἀσφαλῶς δὲ ὀδηγοῦσαν εἰς τὴν
ὀρθὴν ἀνάγνωσιν. Ἀντὶ τῆς παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθα *κατὰ*
λύσαιεν μὲν, ἥτις εἰσάγει μεγίστην ταραχὴν καὶ σύγχυσιν εἰς
τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ χωρίου, ὁ κωδὶξ φέρει τὴν γραφὴν : *κατα-*
λύσαμεν. Ἀρκεῖ δὲ αὕτη νὰ μεταγραφῇ διὰ μικρᾶς μεταβολῆς
εἰς τὸ *καταλύσαιεν*, ἵνα ἐπέλθῃ τὸ ποθοῦμενον φῶς. Οἱ ἀποστά-
ται δηλ. κρύφα ἐξεληθόντες ἐκ τῆς Πόλεως, ἵνα μὴ ἐννοηθῶσι καὶ
προκαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν, εὐθὺς ἅμα ἤθελον
καταλύσῃ — ἐπειδὴ *καταλύσαιεν* — εἰς τινα σταθμὸν (ταχυδρο-
μικόν), ὅπου ὑπῆρχε δημοσία ἵππος, ἐφόνευον αὐτὴν καὶ ἤλαυνον
ἐπὶ τὰ πρόσω· ἐπραττον δηλ. ὅ τι πράττουσι τὴν σήμερον οἱ
ἐπαναστάται οἱ διακόπτοντες τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα καὶ τὰς
σιδηροδρομικὰς τροχιάς. Ὅτι τὸ *καταλύω* ἔχει τὴν σημασίαν
τοῦ *καταπαύω τὴν ὁδὸν ἐν τινὶ σταθμῷ*, εἶνε πασίγνωστον·
ὅτι δὲ ὁ εὐκτακὸς τύπος *καταλύσαιεν* εἶνε ἀνεκτὸς παρὰ Ψελλῶ,
εἶνε μὲν καὶ οἰκοθεν φανερόν, μαρτυρεῖται δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν
χωρίων, ἐν οἷς εὐρίσκεται, πρὸλ. μόνον τὸ ἐν σ. 153, 13 «ἵνα
δὴ τι... βοηθήσαιεν», καὶ σ. 154, 20 *ἀκαταπλήξαιεν*.

Σελ. 153, 25.

Οἱ δὲ πλείους τῶν Μακεδόνων, δῆμος ὄντες αὐθαδεῖα χαί-
ροντες καὶ θρασύτητι, καὶ οὐ στρατηγικῆς ἀφελείας, ἀλλὰ
πολιτικῆς βωμολοχίας ὄντες ἐθᾶδες, τῶν ἵππων τε οἱ πλείους
ἀπέβαινον καὶ χορείας εἰς τοῦμφανὲς συνιστῶντες αὐτοσχε-
δίους ἐποιοῦντο κωμωδίας τῷ αὐτοκράτορι.
Δὲν εἶνε δυνατόν ἄνθρωποι δημόται, αὐθαδεῖα χαίροντες καὶ θρα-
σύτητι, ἐκ τοῦ προχείρου συνιστῶντες χορείας καὶ ποιούμενοι
κωμωδίας τῷ αὐτοκράτορι, νὰ λέγωνται ὅτι δὲν ἦσαν ἐθᾶδες
στρατηγικῆς ἀφελείας, ἀλλὰ πολιτικῆς βωμολοχίας. Ἀντίθετος
πρὸς τὴν πολιτικὴν βωμολοχίαν δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ στρατη-
γικὴ ἀφέλεια, διότι ὁ στρατηγὸς εἶνε τι πολὺ ὑπερέχον καὶ με-
μονωμένον πρόσωπον ἢ ὥστε ν' ἀντιπαρβάλλεται πρὸς τὸν πο-
λιτικὸν ὄχλον, τὸν ἀπαυθαδιζόμενον καὶ ἀσχημονοῦντα ἐνώπιον

τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Ψελλὸς, ὅστις ὡς αὐλικὸς τοῦ Βυζαντίου ἐγίνωσκε καλῶς τὴν εὐπρέπειαν, ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τὴν ἀντίθεσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τοῦ Μακεδονικοῦ δήμου καὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐγίνωσκεν ὅτι οἰανδῆποτε σχέσιν καὶ ἂν εἶχε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὁ τακτικὸς στρατός, ἡ σχέσις αὕτη ἦτο ἀφελής, οὐδέποτε προβαίνουσα μέχρις αὐθαδείας, θρασύτητος καὶ ἀσχημοσύνης. Ὅθεν πιστεύω ὅτι ἔγραψεν οὐχὶ στρατηγικῆς, ἀλλὰ ἐστρατιωτικῆς ἀφελείας. Ἴδε καὶ κατωτέρω σελ. 157, 3, ἀντιτιθέμενα τὸ ἐστρατιωτικὸν φῶλον πρὸς τὸ ἀπολιτικὸν πλῆθος κ. ἀλχ.

Σελ. 156, 6.

Τῶν δέ γε πολιτῶν ἔνιοι ἐκτὸς τοῦ τείχους γινόμενοι τὴν ἵππον ἀνεῖργον αὐτοῖς, οἱ μὲν λίθους ἀπὸ σφενδόνης ἀπορριπτοῦντες, οἱ δὲ ἐπιτοξάζοντες· οἷς καὶ φυγὴν ἐπιτετηδεύμεν πλάσσαντες, ἐπεὶ δὲ κατόπιν θέειν αὐτοὺς ἐξηπάτησαν, ἀθρόον ἐπιστραφέντες ξίφεσι, δόρασιν ἀνηρέκασιν.

Εἶνε προφανὲς ὅτι ἡ δοτικὴ ἐκείνη οἷς καὶ οἱ σύνδεσμοι ἐπεὶ δὲ, καὶ νοῦν καὶ σύνταξιν ἀθλίως συνταράσσοντες, προῆλθον οὐχὶ ἐκ τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀβλεψίας τοῦ βιβλιογράφου, καὶ ἀνάγκῃ νὰ διορθωθῶσιν. Ἡ δὲ διόρθωσις δὲν εἶνε δύσκολος. Ἐάν ἀντὶ τοῦ οἷς γράψωμεν οἱ δὲ, τὸ δὲ ἐπεὶ δὲ ἐνώσωμεν εἰς ἓνα σύνδεσμον ἐπειδὴ, τὰ πάντα εὐοδοῦνται. Ἡ ἔννοια εἶνε : ἄλλοι δὲ καὶ φυγὴν ἐπιτετηδευμένην πλάσαντες (προσκοπιθέντες), ἀφ' οὗ ἐξηπάτησαν αὐτοὺς (διὰ τῆς πλαστῆς φυγῆς) νὰ τρέχωσι κατόπιν των, διὰ μιᾶς ἐπιστραφέντες μὲ ξίφη καὶ μὲ δόρατα τοὺς ἐφόνευσαν.

Αὐτόθι, στ. 10.

ἐφ' ἵππου τοξεύειν εἰδώς.

Δὲν λέγεται ἐλληνιστὶ ἐφ' ἵππου τοξεύω, ἀλλ' ἀφ' ἵππου· μυριάκις καὶ ὁ Ψελλὸς μεταχειρίζεται ταύτην τὴν σύνταξιν.

Αὐτόθι, ς'. 14.

καὶ τις . . . ἐπ' αὐτὸν (τὸν αὐτοκράτορα) τὸ βέλος ἀφίησι. τὸ δὲ τὸν μεταξὺ ἀέρα εὐπετῶς περιπτυσσόμενον, βραχύ τι

παρεκνεύσαν τοῦ αὐτοκράτορος, *μειράκιον* οὐκ ἀνώνυμον. . .

βραχύ τι παραξέει τὴν πλευρὰν παρελάσαν.

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον, φαίνεται ὅτι τὸ βέλος *βραχύ* τι *παρεξένευσε* τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπερ μοὶ φαίνεται πολὺ ἄτοπον. Τὸ βέλος, ἀφ' οὗ ἀπαξ λάβῃ τὴν ἀπὸ τοῦ τόξου ὁρμὴν καὶ διεύθυνσιν, δὲν δύναται νὰ παρεκκλίνη οὔτε νὰ παρεκτραπῇ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ *παρεκνεύσῃ*, νὰ τρέψῃ δηλ. πλαγίως τὴν κεφαλὴν του, ἵνα μὴ προσκρούσῃ εἰς τι. Ἐκεῖνος ὅστις δύναται νὰ πράξῃ τοιοῦτόν τι εἶνε ὁ ἄνθρωπος, ἐνταῦθα ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις, ἰδὼν ἐπερχόμενον κατ' αὐτοῦ τὸ βέλος, *βραχύ* τι *παρεξέκλινε* τὴν κεφαλὴν καὶ ἀφῆκεν αὐτὸ νὰ παρελάσῃ παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ *μειρακίου* τοῦ οὐκ ἀνώνυμου. Ὅθεν ἀδιστακτικῶς γραπτέον: *παρεκνεύσαντος* τοῦ αὐτοκράτορος. (ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.*)

§ 21. Τότε ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ὑπεχώρησεν εἰς τὰ ἐνδον τῆς πόλεως· οἱ δὲ σταυροφόροι διαρπάσαντες τὰ ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνάκτορα προήλασαν πρὸ τοῦ ὄχυροῦ πύργου τοῦ Γαλατᾶ, ὅστις ἐπεκράτει τοῦ λιμένος, καὶ ἀπώσαντες τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐκχυθέντας Γραικοὺς ἐγένοντο κύριοι αὐτοῦ. Ἐκ τῆς νίκης αὐτῆς καὶ τῆς τοῦ πύργου ἀλώσεως θαρβὺς λαβόντες οἱ σταυροφόροι ἤρξαντο προθύμως νὰ πολιορκώσῃ τὴν πόλιν καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης, ἐκ θαλάσσης μὲν οἱ Ἑνετοὶ, ἐκ γῆς δὲ οἱ ἄλλοι, οἵτινες ἔστησαν ὅπου τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν. Οὗτοι οὐκ ἔχοντες ἱκανὸν στρατόν, ὥστε νὰ περικαθῇται περὶ τὴν ἀπέραντον ἐκείνην πόλιν τοῦ Κωνσταντινίου, ἀφῆκαν ἀφρουρήτους ἔξ πύλας, ἐξ ὧν οἱ πο-

*) Συνέχεια καὶ τέλος· ἰδὲ τεύχους ς' τοῦ Ζ' τόμου σελ. 448.

λιορκούμενοι ἐξερχόμενοι ὠμίλουν πρὸς τοὺς περὶ αὐτῶν φίλους καὶ τοὺς πολεμίους ἐβλαπτον. Ὁ δὲ στόλος ἐτάχθη εἰς σχῆμα μηνοειδές.

§ 22. Τοὺς πολιορκητὰς συχνὰ ἐτάραττε καὶ ἐβλαπτεν ὁ τῶν φρουρούντων στρατηγός, ὁ γενναῖος καὶ συνετὸς Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις. Ἦν δ' οὗτος ἐξ ἐπιφανεστάτου οἴκου τῶν Γραικῶν. Οἱ τοῦτου γονεῖς πολλὰ ἐπεμελήθησαν τῆς τροφῆς αὐτοῦ καὶ παιδείας· διότι αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς γράμμασι καὶ λόγοις πάνυ φιλοτίμως ἐπαίδευσαν καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἀσκήσεσιν. Ἐκ τῆς ἐλευθερίου ἀγωγῆς φανερῶς ἐγένετο ὁ Λάσκαρις καὶ φιλανθρωπότατος καὶ φιλοτιμότητος καὶ ἀνδρείοτατος, ὧν ἕνεκα ὑφ' ἀπάντων καὶ ἐπῆνέτο καὶ ἐστέργετο, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Γ., ὅστις προθύμως ἔδωκεν αὐτῷ πρὸς γάμον τὴν ὥραίαν του θυγατέρα Ἀνναν. Τῆς φιλοτιμίας καὶ ἀνδρίας δείγματα ὁ Λάσκαρις παρέσχε πολλὰ καὶ ἄλλα ἄλλοτε ἐν ἄλλαις ἐπιδρομαῖς τῶν Λατίνων εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος καὶ ἐν τῷ νῦν πρὸς αὐτοὺς πολέμῳ· ἐν ᾧ οὗτος στρατηγῶν μοίρας τινὲς τοῦ στρατοῦ οὕτως εὐρώστους ἐξόδους συχνῶς ἐποίει κατὰ τῶν πολιορκητῶν Λατίνων, ὥστε πολλοὺς καὶ γενναίους μαχητὰς αὐτῶν διέφθειρε, καὶ τὰς τούτων τάξεις φοβερά συνετάραττε. Τὸν γενναῖον Λάσκαριν πολλοὶ τῶν ἡγεμόνων τῶν σταυροφόρων βλέποντες οὕτω ὑπέρολμα καὶ ἄρδην ὑπερπηδῶντα τὰς τάφρους καὶ τὰς τάξεις τῶν συμμάχων κλονοῦντα καὶ διασπῶντα, καὶ βαρέως φέροντες τὸ θνείδος ἐξώρμων ἐκ τῶν τάξεων ὡς αἰμοχαρεῖς τίγρεις, καὶ προῦκάλουν εἰς μονομαχίαν αὐτόν· ὁ δὲ θαρράλῳς ἐδέχετο αὐτὴν καὶ γενναίως μαχόμενος πολλοὺς αὐτῶν προέπεμψεν εἰς τὸν μαῦρον ἄδην, διδάξας τοὺς ὑπερόπτας ἐκείνους σταυροφόρους ὅτι ὑπῆρχον ἔτι παρὰ τοῖς Γραικοῖς καὶ διὰ παντὸς θέλουσιν ὑπάρχει ἄνδρες, οἵτινες μὲ περισσὴν φιλοτιμίαν καὶ ἀφειδοῦντες τῆς ζωῆς θέλουσιν ὑπερμαχεῖ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς φίλης πατρίδος.

§ 23. Ἐκ τῶν θανατηφόρων ἐκείνων ἐξόδων πολλὰ παθόντες οἱ σταυροφόροι ἠναγκάσθησαν νὰ περιχαρὰ κωθῶσι καὶ

ἐκ τῶν περιφραγμάτων ν' ἀμύνωνται τοὺς περὶ τὸν Δάσκαριν. Ἀποροῦντες ὁμῶς τροφῶν καὶ ἐπιτηδείων καὶ φοβοῦμενοι μὴ διαφθαρέσιν ὑπὸ λιμοῦ ἐπῆλθον κατὰ τακτὴν ἡμέραν ὁμοῦ ἅπαντες κατὰ τῆς πόλεως. Ἦδη ἐκ τῶν πλοίων λυσσῶδῶς ἀνέβαινον τὰς πρὸς τὰ τείχη προσεκκολλημένας κλίμακας, οὕτω ἀφειδούντες τῆς ψυχῆς, ὥς οὐδέποτε κατὰ τῶν ἀπίστων οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ εὐρεταὶ οὗτοι τοῦ ἐμποτισμοῦ ἐπολέμησαν. Ἦδη ἡ σημαία τῆς δημοκρατίας ἤνεμοῦτο ἐπὶ τῶν τειχῶν. Ἐκκοσι δὲ καὶ πέντε πύργοι ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες ὥς πεινῶντες λύκοι ἐπέπεσαν εἰς τὰς πρώτας οἰκήσεις τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ ὁ στρατηγὸς Δάσκαρις μετὰ λογάδων ἀνδρῶν θαρράλῶς ἐπιπεσὼν ἐπέσχε αὐτοὺς τῆς ὁρμῆς.

§ 24. Κινδυνεύων οὖν ὁ Δάνδολος ταχέως προσεκάλεσε βοηθούς τοὺς συμμάχους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἐδέοντο ταχείας ἐπικουρίας, διότι τέσσαρα τάγματα στρατιωτῶν ὑπὸ τοῦ Βονιφاتیου στρατηγούμενα καὶ βοηθούμενα ὑπὸ δύο ἐφέδρων ταγμάτων πολλάκις μὲν προῦθυμῆθησαν ἀφειδῶς μαχόμενοι ν' ἀναβῶσι τὰς κλίμακας, ἀλλ' αἰεὶ ἀπωθοῦντο ὑπὸ τῶν ἐκθύμως ἀμυνομένων Γραικῶν, οἵτινες τέλος ἐπεξελθόντες ἐπὶ τοὺς κεκμηκότας ἤδη σταυροφόρους τοσοῦτον ἐκλόνισαν αὐτούς, ὥστε ἐφαίνοντο ἤδη οὗτοι πλησίον τοῦ ὁλέθρου καὶ τῆς ἀπωλείας. Τότε ὁ Δάνδολος μαθὼν περὶ τοῦ κινδύνου καὶ τῶν συμμάχων ἔκρινε καταλιπὼν τὰ δορύκτητα νὰ προσέλθῃ ἀρωγὴς ἐκείνων· ἀλλ' ὅπως κωλύσῃ τῆς διώξεως τοὺς Γραικοὺς ὁ Δάνδολος μετεχειρίσθη ἀπανθρωπότηaton καὶ ὡμοῖς καὶ ἀθέοις λαοῖς προσῆκον ἔθος, ἐνέβαλε πῦρ εἰς τὰς προκειμένας οἰκίας, ἐξ ὧν βοῦρᾶ πνέοντος ταχέως μετεδόθη ἡ πυρκαϊὰ πανταχοῦ τῆς πόλεως. Ἀπασαὶ σχεδὸν αἱ οἰκίαι ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων Βλαχερνῶν ἕως τῆς μονῆς τοῦ Εὐεργέτου, διαστάσεως τριῶν μιλίων οὔσης, ἀπετεφρώθησαν. Ὁ δ' ἐκ τοῦ μέρους τῶν Ἑνετῶν ἐπιπνέων ἄνεμος ἐπέβαλλε τὸν καπνὸν καὶ τὰς φλόγας ἐπὶ τοὺς Γραικοὺς, οἵτινες ἐκπεπληγμένοι πρὸς τὸ πέλαιος τῆς συμφορᾶς ἀφῆκαν τοὺς ἀγρίους Ἑνετοὺς μετὰ τοῦ ἀντιχρίστου Δανδόλου νὰ ἐκσωθῶσιν. Οὕτως οὖν ἐκσωθεὶς ὁ Δάνδολος ἦλθε πρὸς τοὺς συμμάχους, οὓς βοηθῶν ἐξέσωσε τοῦ κινδύνου καὶ

ἠνάγκασε τοὺς Γραικοὺς νὰ παύσωνται τοῦ φόνου καὶ τῆς διώξεως.

§ 25. Οὕτως ἐπολεμήθη ὁ πόλεμος τὴν ἡμέραν αὐτήν. Πρὶν δὲ δῦσῃ ὁ ἥλιος, ὁ γενναῖος καὶ φρόνιμος Θεόδωρος ὁ Δάσκαρις συνεβούλευσε τῷ αὐτοκράτορι βουλὴν ὀρθὴν καὶ συνετήν, νὰ ἐπιπέσῃσι κατὰ τῶν πολεμίων ἐκπεπληγμένων ἤδη ὄντων καὶ ἀποτεθαρρυσμένων. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως, ὅστις κατὰ τὴν μάχην τοσοῦτον εὐσταθὴς ἦν, οὐκ ἐδέξατο τὴν συμβουλὴν εἰτ' ἐξ ἀπροσδοκήτου δειλίας, εἴτε διότι ὑπώπτευε τὸν Δάσκαριν, ἀλλ' ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις ἀγανακτοῦσα δυσμενῶς αὐτὸν ὑπεδέξατο. Ἐκ τούτου ἐνοήσας ὁ Ἀλέξιος ὃν ἐκινδύνευεν ἔσχατον κίνδυνον, ἔκρινε καλὸν καταλιπὼν τὰ σκῆπτρα σιγῇ καὶ ἀταράχῳ νὰ φύγῃ. Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν γινώσκοντες τὴν βουλὴν αὐτοῦ μετεκόμισαν συναγαγόντες ταχέως τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ πολυτιμότερα σκεύη εἰς ταχεῖαν ναῦν ἐπὶ τούτῳ ἐτοιμασθεῖσαν. Ὁ αὐτοκράτωρ λοιπὸν καταλιπὼν νυκτὸς τὰ ἀνάκτορα ἐπέβη τῆς νῆος μετὰ τῆς θυγατρὸς Εἰρήνης καὶ μετὰ τινων γυναικῶν· εὐθὺς δὲ ἀπάρας ἀφίκετο ἄγνωστος εἰς τὰ ἐν Θράκῃ παρὰ τὸν Εἰξείναν κείμενον Δεβελτόν.

§ 26. Ἐν τούτῳ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει σφόδρα ἐταράσσοντο καὶ ἐσαλεύοντο ὑπὸ τοῦ παροξυνθέντος καὶ ἐπὶ τῇ ἀναλγησίᾳ τοῦ Ἀλεξίου ἀγανακτοῦντος λαοῦ· ὧν τινὲς μὲν εἰσπεσόντες εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐκράτησαν τῆς αὐτοκρατείας Εὐφροσύνης καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς καταλειπομένων οἰκειῶν τοῦ φυγάδος αὐτοκράτορος, τινὲς δὲ θραύσαντες τὴν θύραν τοῦ δεσμωτηρίου καὶ εἰσελθόντες ἔλυσαν τὰς ἀλύσεις τοῦ γέροντος καὶ τυφλοῦ Ἰσαακίου, ὃν ἐκπεπληγμένον πρὸς τὴν ἀπροσδόκητον τῆς τύχης μεταβολὴν ἤγαγον εὐφημοῦντες εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα.

Δ.

§ 27. Ἀναλαβὼν ὁ Ἰσαάκιος τὴν ἀρχὴν ἀνέδειξε συνάρχοντα τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν νέον Ἀλέξιον, ὃν μετεπέμψατο ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν σταυροφόρων, οἵτινες διενυκτέρευσαν ὥπλισμένοι ἐκ φόβου μὴ αἴφνης ἐπιπέσῃσι κατ' αὐτῶν οἱ Γρακοί, καὶ

ἔχοντες κατὰ νοῦν τὴν πρωίαν τῆς ἐπαύριον νὰ ἐπέλθωσι καὶ δεύτερον κατὰ τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ ὑπερχαρεῖς ἔμαθον τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει γενόμενα. Ὁ νεανίας Ἀλέξιος ἐν τῇ νυκτὶ αὐτῇ ἀνεκοίνωσε τῷ Μαρκίῳ τῆς Μοντφερράτης περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταβολῆς τῶν πραγμάτων· ὁ δὲ συγκαλέσας εὐθὺς τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς ἐδήλωσεν αὐτοῖς τὰ γενόμενα. Φοδούμενοι ὁμῶς οὗτοι τὸ ἐπιχειρητικὸν τῶν Γραικῶν οὐκ ἤθελον οὔτε τὰ ὄπλα νὰ καταθέσωσιν, οὔδὲ τὸν Ἀλέξιον ν' ἀφῆσωσι ν' ἀπέλθῃ, πρὶν ἢ ὁ πατὴρ ἀποδεχθῇ καὶ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐν Ζάρα γενομένην πρὸς ἀλλήλους συνθήκην. Ἐκρίθη λοιπὸν ἐν τῇ συνελεύσει ν' ἀποσταλῶσιν ὁ Μοντμορενσής, ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ δύο ἔνστοι πρὸς τὸν Ἰσαάκιον, ἵνα εἰπῶσιν αὐτῷ τὴν τῶν σταυροφόρων γνῶμην.

§ 28. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἐντιμότατα ἐν τῇ εὐρυχώρῳ αἰθούσῃ τῶν ἀνακτόρων παρόντων πολλῶν καὶ ἄλλων ἐπιστῆμων καὶ τῆς αὐτοκρατείας Μαργαρίτης, ἥτις ἦν θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ μητρὶα τοῦ νέου Ἀλεξίου. Ὁ Βιλλεαρδουῖνος μετὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους δεξιώσεις καὶ χαιρετισμοὺς ἀνέγνωσεν ἡν πρὸς τὸν Ἀλέξιον ἐποίησαντο συνθήκην, καὶ ὑπέμνησεν ἡν χρεωστῇ χάριν αὐτοῖς ὁ πρίγκιψ Ἀλέξιος. Ὁ Ἰσαάκιος ἐξεπλάγη ἀκούσας τὰ συμπεφωνημένα, διότι καίτοι γέρον καὶ ἀμβλὺς τὸν νοῦν ἔγνω ὅτι ἦν ἀδύνατον αὐτὰ νὰ πληρωθῶσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν περιστάσεων ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ αὐτά. Ὁμολογήσας λοιπὸν χάριν τοῖς σταυροφόροις ὥμοσεν ὅτι θέλει τελέσει τὴν πρὸς αὐτοὺς τοῦ υἱοῦ διομολογίαν. Καταγράψαντες δὲ τὴν ἔνορκον συνθήκην χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ πορφυροειδοῦς περγαμνῆς ἐνέθηκαν ὑπογραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ σφραγισθεῖσαν διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ κράτους εἰς χρυσὴν κίστην.

§ 29. Τούτων γενομένων ὁ νέος Ἀλέξιος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Δανδόλου καὶ ἄλλων στρατηγῶν τῶν σταυροφόρων εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν εὐφημούμενος καὶ χειροκροτούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Οἱ σταυροφόροι ἀδεῶς ἀπὸ τοῦδε φοιτῶσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρίστανται τοῖς βασιλεῦσι καὶ τυγχάνουσι παρὰ τῶν Γραικῶν πάσης ἐπιμελείας, ὥς σύμμαχοι καὶ φίλοι. Ἴνα δὲ μὴ

αυμῶσιν ἐκ τῆς τούτων συγχῆς πρὸς τοὺς Γραικοὺς ἐπιμειζίας ταραχαὶ καὶ ἐριδες, παρεχωρήθη αὐτοῖς εἰς κατοικίαν τὸ πέραν τοῦ λιμένος μέρος τῆς πόλεως, ὅπερ *Πέρα* λέγεται. Ὁ πατὴρ ἀνέδειξεν ἐπιστήμῳ τὸν νέον Ἀλέξιον, τὸν Δ. ἐπονομασθέντα, συναυτοκράτορα καὶ συνάρχοντα, ἐν δὲ τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἔνθα ἐγένετο ἡ τελετὴ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1203, παρῆσαν καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν σταυροφόρων.

§ 30. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἀναιδῶς ἠνώχλουν οἱ ἀπληστοὶ σταυροφόροι τὸν νέον Ἀλέξιον, αἰτοῦντες τὴν ταχέαν ἐκτέλεσιν ὧν ὑπέσχετο αὐτοῖς. Ἀλλ' ὁ κακόμορος αὐτοκράτωρ ἠθύμει ἀπορῶν οὐχὶ τοσοῦτον περὶ τῆς ἐκτίσεως τοῦ πλήθους τῶν χρημάτων, ἐξ ὧν πολλὰ ἤδη ἀπέτισεν εἰς τοὺς σταυροφόρους, ἀλλὰ πῶς νὰ πείσῃ τοὺς Γραικοὺς νὰ δεχθῶσιν ἄρχοντα τῆς Ἐκκλησίας τὸν Πάπαν καὶ νὰ ἐνώθῳσι μετὰ τῶν Λατίνων, ὑφ' ὧν σφόδρα ὑπεβλέποντο καὶ ἐμισοῦντο. Τὸν κίνδυνον λοιπὸν ἀναλογιζόμενος ὁ αὐτοκράτωρ ἐφρίσεν· ὑπεμίμησκει δὲ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων πόσον ἤθελον ἀγανακτήσει οἱ Γραικοὶ ἐπὶ τοῖς συμπεφωνημένοις, καὶ πόσον χαλεπῶς καὶ ἀθύμῳς ἤθελον ὑπακούσει εἰς τὰς ἐκ Ῥώμης διαταγὰς· ἀναγκαῖον λοιπόν, ἔλεγεν, εὐλαδῶς λίαν νὰ προσενεχθῶμεν πρὸς τε τὸν λαὸν καὶ τὸν κληρὸν, ἕως ἂν ἰσχυρὰν καταστήσωμεν τὴν αὐτοκρατορίαν. Τέλος δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐκλιπαρῶν πολλὰ καὶ ὑποσχόμενος τὸν μὲν στρατὸν τῶν Ἑνετῶν νὰ μισθοῖ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, τοῖς δὲ ἄλλοις νὰ παρέχεται τροφὰς καὶ ἐπιτήδεια, νὰ ἀποκλείσῃ δὲ καὶ τοὺς Πισαίους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἐπεισε νὰ ἀναβάλῳσιν οἱ σταυροφόροι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δύο σπουδαίων ζητημάτων καὶ τὸν εἰς Παλαιστίνην ἀπόπλουν, διὰ δὲ τῆς παραμονῆς καὶ παρουσίας αὐτῶν ν' ἀνορθώσωσι τὴν αὐτοκρατορικὴν τιμὴν. Ἡ εἰρημνὴ ἀναβολὴ τῶν συνθηκῶν ἐπιστήμῳς ἐκυρώθη ἐξ ἑκατέρων.

§ 31. Οὕτω πολλὰ ἐβόηθησαν οἱ σταυροφόροι τὸν αὐτοκράτορα. Πολλοὶ γὰρ τῶν δυσηρεστημένων Γραικῶν ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν ὀνομαστὸν Θεόδωρον τὸν Δάσκαριν καὶ ἄλλους ἐπιστήμους ἄνδρας συνήχθησαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ εἰς τὴν Θράκην. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης ἐπῆλθε μετὰ τοῦ

Ἀλεξίου κατ' αὐτῶν, εἶλε μὲν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ κατέλυσε τὰς ἐν Θράκῃ ταραχάς, ἀπώλεσεν ὅμως πολλοὺς τῶν συμμάχων ἐκ τῆς ἀνδρίας καὶ στρατηγικῆς τοῦ γενναίου Λασκάρεως, ὃν ἐθαύμαζον καὶ ἐφοβοῦντο οἱ ἐπισημότεροι τῶν σταυροφόρων, οἵτινες ὡμολόγουν ὅτι, ἂν αὐτοκράτωρ τῶν Βυζαντινῶν ἦτο τότε ὁ Λάσκαρις, βαρεῖάν τινα τίσιν θὰ ἐξέτινον τῆς ἀνόμου κατὰ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐπιβουλῆς καὶ ἐπιδρομῆς αὐτῶν. Εἶτα ὁ Βονιφάτιος ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν ἀνδρεῖον βασιλεῖα τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτζα ἡ Καλωϊάννην ὀνόματι, ὅστις ἤρχε καὶ τῶν Βλάχων καὶ πολλὰς καὶ καλὰς πόλεις τῶν Γραικῶν ἀφείλετο.

§ 32. Κατὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἀποδημίαν οἱ Γραικοὶ ἀεὶ ἤρizon πρὸς τοὺς ἀπὸ πολλοῦ κατοικοῦντας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλλοφύλους Ἑνετοὺς καὶ Πισαίους καὶ ἄλλους περὶ τὰς 60000 τὸ πλῆθος ὄντας(1), οἱ ὅποιοι μάλιστα ἐκ φόβου μὴ πάθωσιν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἠναγκάσθωσιν νὰ προτιμήσωσι τὰ τῶν σταυροφόρων, μεθ' ὧν ἀδεῶς ἐλυμαίνοντο τὰ τῶν Γραικῶν, ὡς δηλοῖ τὸ ἐξῆς φοβερὸν συμβεβηκός. Στῆφός τις Φιλανδρῶν μετὰ Πισαίων καὶ Ἑνετῶν διήρπασαν ἐν τέμενος τῶν Σαῤῥακηνῶν, οἵτινες διέμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τὴν αὐτοκρατορικὴν. Οἱ

(1) Πολλοὶ ἐκ τῆς Δύσεως μάλιστα οἱ Ἑνετοὶ ἐνέκουν ἐν πολλαῖς πόλεσι τῆς Γραικικῆς χώρας, ἰδίᾳ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἔχοντες, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας μαθαίνομεν, ἰδίους νόμους καὶ ἀρχὰς καὶ ἰδίας δυνάμεις. Τὰ προνόμια ταῦτα ἔδωκαν αὐτοῖς οἱ αὐτοκράτορες τῶν Κομνηνῶν ἀντὶ τῆς συμμαχίας αὐτῶν κατὰ τῶν Νορμανῶν καὶ κατ' ἄλλων ἐθνῶν, οἵτινες ἐπεβουλεύθησαν τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Τὰς ὥφελειας καὶ κέρδη τῶν Ἑνετῶν ζηλοτυπήσαντες ὕστερον καὶ φθονήσαντες οἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν Πισαῖοι καὶ Γενουαῖοι ὥρμησαν καὶ αὐτοὶ εἰς δόξωσιν καὶ ἀρπαγὴν γραικικῶν χωρῶν, ἐξ ὧν ἠναγκάσθησαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ παραχωρήσωσι καὶ τοῦτοις χωρῖα ἐπίκαιρα εἰς κατοικίαν καὶ ταῦτ' ἀπὸ προνόμια, ἅτινα ἀπειργάσαντο αὐτοὺς καὶ μάλιστα τοὺς Ἑνετοὺς αὐτοκράταις ἐν τῷ κράτει τῷ βυζαντιακῷ, καὶ οὕτω ὑπερέπτας, ὥστε ἡτίμαζον ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους, ὡς δηλοῖ ὁ Κίνναμος λέγων· αὐθεν καὶ πολλοῖς τῶν εὐ γεγονότων βασιλεῖς τε καθ' αἷμα προστηρόντων πληγὰς τε ἐπέθεντο καὶ ἄλλως πικρότατα ἐπ' αὐτοῖς ὕβρισαν. . . . »

Γραικοὶ προσῆλθον βοηθοὶ τῶν ἀδικουμένων κατὰ τῶν ἀρπάγων ξένων, πρὸς οὓς ἐνέστη αἱματηρὰ ἔρις, ἐξ ἧς παροξυνθέντες οἱ ἀλλόφυλοι ἔβαλον πῦρ εἰς τινὰς οἰκίας πλουσίων ἐμπόρων. Τὸ δὲ πῦρ ἐκριπιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ταχέως ἐχύθη ἐπὶ τοῦ εὐδαίμονεστέρου καὶ πολυανθρωποτέρου μέρους τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἐμαίνετο· καίτοι πολλὰ ἔκαμον οἱ Γραικοὶ πρὸς κατάσβεσιν αὐτοῦ, φοβερὸς ὄλεθρος ἐπῆλθεν ἐκ τοῦ κακοῦ τούτου. Ἄπαντα γὰρ τὰ τῶν πολιτῶν καὶ τὰ δημόσια οἰκοδομήματα ἀπασῶν τῶν ὁδῶν, εἰς ἀπόστασιν περὶ τὸ ἐν Γαλλικὸν μίλιον, ἀπετεφρώθησαν, πολλαὶ δὲ χιλιάδες ἀνθρώπων συνεκάησαν, περὶ τὰς 15000 ἠναγκάσθησαν ἄστεγοι μέιναντες νὰ μεταβῶσιν εἰς Πέραν. Δικαίως οἱ Γραικοὶ ἤχθαιρον καὶ ἐμίσουν τοὺς σταυροφόρους, ὡς αἰτιωτάτους τῆς φοβερᾶς ἐκείνης πυρκαϊᾶς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀμυθῆτου φθορᾶς. Πλὴν καὶ ἐκεῖνοι σφοδρότερα παρὰ πρότερον ἐμίσουν αὐτοὺς, καὶ τὴν τούτων χώραν ὡς πολέμιαν φοβερώς ἐλωδῶντο. Εἰσῆρχοντο εἰς τὰ ἱερά, καὶ δι' ἀξινῶν ἐξέκοπτον τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων, ἐξ ὧν ἀπέσπων ὡς ἔτυχε τὰ πολύτιμα κοσμήματα· ἀλλὰ καὶ τὰ σεπτὰ καὶ παναγῇ ποτήρια ἀθέως ἀρπάζοντες ἐχώνευον, ἵνα κορέσωσι μικρὸν ἐκ τοῦ κεχυνευμένου ἀργυρίου καὶ χρυσίου τὸ φιλοχρήματον αὐτῶν.

§ 33. Ὑπὸ τῶν κακῶν κατὰ πάντα τετραχωμένοι οἱ ταλαίπωροι Γραικοὶ ἠγανάκτουν σφόδρα κατὰ τοῦ ἄνου γέροντος Ἰσακίου καὶ κατὰ τοῦ ἄφρονος υἱοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἐξ ἀπειρίας ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὁρμῆς τῶν ἀπλείστων ἐκείνων καὶ ἐπιβούλων ἀνθρώπων. Διὸ, ὅτε ἐπανῆλθεν οὗτος ἐκ τῆς κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Βλάχων ἐκστρατείας, παρεκλήθη ὑφ' ἀπάντων τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου νὰ κινήσῃ πάντα λίθον εἰς τὴν ὅσον οἶόν τε ταχεῖαν ἀπὸ τῆς χώρας ἀπομάκρυνσιν τῶν ὀρδῶν ἐκείνων, ὧν ἡ ἐπὶ πλέον παραμονὴ ἤθελε ταχέως καὶ αὐτοὺς καὶ τὸ κράτος ἀφανίσῃ καὶ διαφθείρῃ.

§ 34. Τύχη κακῇ ὁ Ἀλέξιος ἤκουε τὰς συμβουλὰς καὶ διδασκαλίας νεανίου ἀπίστου, ὅστις ἐκ φιλαργυρίας καὶ φιλοδοξίας ἐβουλεύετο νὰ ἐκκυλίσῃ ἐκ τοῦ θρόνου τὸν Ἀλέξιον καὶ νὰ γένηται αὐτὸς κύριος τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς. Ὁ προδότης αὐτὸς

νεανίας ἦν ἐκ τοῦ γένους τῶν Δούκων, ὠνομάζετο δὲ Ἀλέξιος, ἐκ δὲ τῶν δασέων καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπικρεμαμένων ὀφρύων παρωνομάζετο Μούρτζουφλος. Ἐκ προτροπῶν τοῦ κόλακος αὐτοῦ ὁ Ἀλέξιος πολλὰ συνέλεξε χρήματα δι' ἀδίκων τρόπων· εἴτα κατὰ τὰς τούτου συμβουλὰς ἤρξατο δεικνύμενος ἀφίλος πρὸς τοὺς σταυροφόρους, ὧν πολλὰ ἐκάκιζε τὴν ἀκολασίαν καὶ ἀπληστίαν, τελευτῶν δὲ ἐπαύσατο ἀποστέλλων αὐτοῖς χρήματα, δηλώσας ὅτι οὐκέτι ἦν αὐτοῖς χρεώστης· ἐκ τούτων παροξυνθέντες οἱ σταυροφόροι ἔγνωσαν νὰ ἀναγκάσωσι τὸν πρὸ μικροῦ εὐνοούμενον Ἀλέξιον πολέμῳ ν' ἀποτίσῃ ἅπερ ὑπέσχετο αὐτοῖς, μεθ' ὧν πρὸ μικροῦ συνεκραιπάλα καὶ συνδιμέρευνεν ὁ Ἀλέξιος κυβέων καὶ παίζων καὶ καταρρύπαίνων τὸ σεμνὸν καὶ τίμιον τῆς τῶν Γραικῶν βασιλείας. Λέγεται ὅτι οἱ συμπαίγμονες Λατίνοι ἀφαιροῦντες αὐτοῦ τὸ τῆς κεφαλῆς διάδημα ἐφόρουν αὐτοί, τὸν δ' Ἀλέξιον περιέβαλλον αὐτὸ λαχνῆεν, κατὰ τὸν Χωνειάτην, καὶ ἔρεον καὶ τῆς Λατινικῆς θαλασσίας περίβλημα».

§ 35. Ἐπεμψαν οὖν οἱ σταυροφόροι ἕξ πρεσβευτὰς πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας, τρεῖς ἐκ τῶν Ἑνετῶν καὶ τρεῖς ἐκ τῶν ἄλλων, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ ὁ Βεθούνης (Béthune). Οὗτοι καθωπλισμένοι καὶ ἀγέρωχοι εἰσῆχθησαν εἰς τὴν αἵθουσαν τῆς ἀκροάσεως, ἔνθα οἱ αὐτοκράτορες καθήμενοι ἐπὶ θρόνου, περὶ θν ἐστῶτες ἦσαν οἱ ἐπισημότεροι τοῦ κράτους, ἐδέξαντο τοὺς πρεσβευτὰς, οἱ δὲ παρελθόντες οὕτω ἀλαζονικῶς καὶ ἀγερώχως ὡμίλησαν, ὥς οὐδέποτε πρὸς μονάρχας ἐλάλησαν πρεσβευταί· ἐξήρουν ὑπερηφάνως τὴν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας βοήθειαν καὶ ὑψηροσίαν τῶν σταυροφόρων καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγνωμοσύνην αὐτῶν· τελευτῶντες δ' ἀπήτησαν τὴν αὐθωρεὶ ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν, ἄλλως, ἔλεγον, θέλουσι διὰ τοῦ ξίφους λάβει αὐτοὶ τὸ δίκαιον. Πρὸς τὰ ἀγέρωχα ῥήματα καὶ ἀπειλὰς ἐξεπλάγησαν οἱ βασιλεῖς, οἱ δὲ περὶ τοὺς βασιλεῖς δυνατοὶ σφόδρα ἠγανάκτουν. Οἱ πρεσβευταὶ ἐνόησαντες ἐκ τῆς ὀψεως τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν ἀπῆλθον οὐδὲν οὔτε προσειπόντες οὐδὲ προσακούσαντες.

§ 36. Μετὰ δὲ ταῦτα εὐθὺς ἤρξαντο αἱ πρὸς ἀλλήλους ἀφίμαχίαι· οἱ μὲν Λατίνοι κυκλώσαντες τὴν πόλιν ἐζήτουν πολλα-

χῶς μαχόμενοι νὰ βλέπτωσι τοὺς Γραικοὺς, οὗτοι δὲ ἐπιπλεύσαντες μετὰ τῶν 17 ὠπλισμένων νεῶν ἐπειράθησαν δι' εὐπρήστων ὑλῶν νὰ ἐμπρήσωσι τὸν τῆς Ἑνετίας στόλον· οἱ Ἑνετοὶ ὁμῶς ἐπιμελῶς ἀπέωσαν ἀπὸ τῶν νεῶν αὐτῶν δι' ἀγκυστρῶν καμάκων τὰ πυροφόρα σκάφη τῶν Γραικῶν, ἅτινα πλέοντα μόνον κατεκάησαν ἐν τῇ στενοπόρῳ. Ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς εἰρημένης ἀποπειράς καὶ ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ συνωμοσίας κατὰ τῶν αὐτοκρατόρων σφόδρα ἠθύμησεν ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀγωνίων δὲ συνεσκέπτετο μετὰ τοῦ πιστοῦ του, ὁ δὲ συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς σταυροφόρους. Γνοὺς δ' ὁ Ἀλέξιος ὅτι οὐδαμῶς ἄλλως ἡδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ κινδύνου ἐπεμψεν ἄκων πρεσβευτὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων, παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ πάλιν εἰς φιλίαν καὶ εἰς ἀρωγὴν κατὰ τοῦ ἀντάρτου λαοῦ, εἰς οὗ τὰς κραυγὰς ἐνδίδων ἡναγκάσθη νὰ ἐχθρευθῇ πρὸς αὐτούς· παρεδίδου δ' αὐτοῖς αὐτόν τε καὶ τὰ ἀνάκτορα Βλαχερνῶν, ἐνθα κατῴκει αὐτός. Οἱ σταυροφόροι ἄσμενοι ἀπεδέξαντο τοὺς λόγους τοῦ πρεσβευτοῦ καὶ συνεφώνησαν τὴν ἐπαύριον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, νὰ κατὰσχωσι τὰ ἀνάκτορα.

§ 37. Ἐν τούτῳ ὁ Μούρτζουφλος σπεύσας ἐξεῖπε πρὸς τοὺς δυνατοὺς τοῦ κράτους, ὅτι ὁ Ἀλέξιος βουλευέται ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τῆς πόλεως πρὸς τοὺς μισητοὺς Λατίνους καὶ νὰ προστατῇται ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τούτοις σφόδρα ὀργισθέντες οἱ δυνατοὶ συνωμολόγησαν νὰ ἐκλέξωσιν ἕτερον αὐτοκράτορα. Καὶ δὴ ἔκριναν τινὰς ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς γνωρίμων ἀξίους τοῦ στέμματος, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἐδέχετο αὐτὸ διὰ τὴν δυσχέρειαν τῶν πραγμάτων· τελευτῶντες δ' ἐξέλεξαν ἄκοντα ἐπίσημόν τινα ὀνόματι Νικόλαον Καναβόν, ὃν ἡνάγκασαν νὰ φορέσῃ τὸ τοσοῦτον ἀκανθῶδες στέμμα.

§ 38. Τὴν αὐτὴν νύκτα ὁ ἄθλιος Δούκας εἰσέρχεται αἶφνης εἰς τὸν θάλαμον τοῦ Ἀλεξίου, ὅστις ἀγνοῶν τὰ γενόμενα ἡσυχῶς ἐκοιμήτο, ἐγείρει αὐτὸν καὶ προσποιούμενος ὀρκίζει αὐτὸν τάχιστα ν' ἀπολούθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς ἀσφαλῆ τόπον, ὅπως σωθῇ ἐκ τῶν ἀνταρτῶν, οἵτινες λυσσῶντες συντρίβουσι τὰς πύλας τοῦ παλατίου καὶ ἀπειλοῦσι νὰ θανατώσωσιν αὐτόν· ἅμα ἔλεγε καὶ

ἐκάλυψε μετὰ τοῦ πλατέος ἐπενδύτου τοῦ τὸν ἐκ τοῦ ὕπνου ἡμίγυμονον ὄντα καὶ τεθηπότα ἡγεμόνα, δι' ἀπαγαγὼν εἰς σκοτεινὸν καὶ κάθυρον δωματίον δέσμιον ἐνέκλεισεν.

§ 39. Τὴν δ' ἐπαύριον πρωὶ ἦλθεν ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφεράτης μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων Λατίνων πρὸ τῶν ἀνακτόρων Βλαχερνῶν, καθ' ἃ συνεφώνησε πρὸς τὸν Ἀλέξιον σφόδρα ὁμως ἐξεπλάγη πρὸς τὴν ἀπροσδόκητον ἐχθρικήν ὑποδοχὴν, ἐξ ἧς ἠναγκάσθη ἀγανακτῶν νὰ φύγῃ, κακίζων τὸ παλίμθουλον τοῦ νεανίου.

§ 40. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀλέξιον Δούκαν τὸν Μούρτζουφλον ὑπολαβόντες εὐθετον τὸν καιρὸν ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν αὐτοκράτορα· ὁ δὲ Μούρτζουφλος ἐπιφανεῖς εἰς τὸν λαὸν καὶ φορῶν στολὴν αὐτοκρατορικὴν καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ σημεῖα, ὑπέσχετο ἐνθαρρύναις αὐτοὺς νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Λατίνους καὶ ν' ἀνορθώσῃ τὸ ἀξίωμα τῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἅπαντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνέδειξαν αὐτὸν αὐτοκράτορα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1204. Ἀλλὰ τὰ σκῆπτρα δὲν ἦσαν βέβαια ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἐν ὅσῳ ἔζη ὁ Ἀλέξιος ὁ Δ. Διὸ δὴ ἐπειράθη ὁ κακοῦργος Μούρτζουφλος νὰ δηλητηριάσῃ τὸν νέον, ἐματαιώθη ὁμως ἡ ἀπόπειρα διὰ τὴν εὐεξίαν αὐτοῦ· τελευτῶν δ' ἐπεμψεν εἰς τὴν εἰρικήν ἀνθρώπους, οἵτινες ἀπεστραγγάλισαν αὐτόν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ γέρον πατὴρ αὐτοῦ Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος μικρὸν πρότερον ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης καὶ ἀγωνίας. Ὁ δ' Ἀλέξιος Δούκας, ὃς Ἀλέξιος ὁ Ε. μετωνομάσθη, ἔθαψεν ἀμφοτέρους βασιλικῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀποστόλων.

Ε.

§ 41. Οἱ σταυροφόροι σφόδρα ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς δολοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπὶ τῇ κατασχέσει τοῦ θρόνου τῶν Γραικῶν ὑπὸ τοῦ δολοφόνου· ἀλλ' ὁ ὀλεθρὸς Δάσδολος ὑπερέχαιρε βλέπων καὶ τὴν τύχην καὶ τὸν καιρὸν συναγωνιζόμενον εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθυμητῆς βουλῆς, ἧς συνίστορες ἦσαν, ὡς προεδηλώθη, ὁ Βαλδουῖνος καὶ ὁ Βονιφάτιος καὶ ἔτεροι ἐπί-

σημοί, καὶ ἥς κοινωνοὺς ἐποίησε νῦν καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς καὶ ἐπισκόπους καὶ ἅπαντα τὸν στρατὸν, νὰ γίνωνται κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ καταλύσαντες τὴν ἀρχὴν τοῦ Βυζαντίου νὰ ιδρύσωσι Λατίνων καὶ κράτος καὶ ἐκκλησίαν. Ἡ συνέλευσις ἀκούσασα ἐθαύμασε τὴν τολμηρὰν βουλὴν, ὑπὸ δὲ τῆς ἀπληστίας καὶ φιλαργυρίας παρορμώμενοι ἔκριναν ν' ἀναβάλωσι καὶ δευτερον τὴν εἰς Παλαιστίνην ἐκστρατείαν καὶ ν' ἀρπάσωσιν ἀπὸ τῶν Γραικῶν τὰς καλλίστας τῆς γῆς χώρας. Ἐν ταύτῃ δὲ ἐπεμψαν πάλιν ἄγγελον πρὸς τὸν Πάπαν ζητοῦντες τὰς εἰς εὐδόωσιν τοῦ ἔργου εὐχὰς αὐτοῦ. Οἱ σταυροφόροι λοιπὸν προφάσει ὅτι κινοῦνται ὡς τιμωροὶ καὶ ἐκδικηταὶ τοῦ δολοφονηθέντος ἀθώου αὐτοκράτορος ἐπεδύλοντο δραστηρίως τοῦ ἔργου.

§ 42. Ἐν τούτῳ ἐπανέρχεται καὶ ὁ Ἑρρίκος τῆς Φλανδρίας ἐκ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὅπου ἐγένετο κύριος τῆς Φινοπόλεως, ἐξ ἥς πολλὴν καὶ πλουσίαν ἐκόμισε λείαν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἄλλας χώρας τῆς αὐτοκρατορίας λεηλατήσαντες ἐπανῆλθον εἰς τὸν στρατὸν. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ μαθὼν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἑρρίκου ἀντεπεξῆλθεν, ἀλλ' οἱ σταυροφόροι καὶ αὐτὸν ἔτρωσαν γενναίως πολεμήσαντα καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐνίκησαν, ἐγένοντο δὲ καὶ κύριοι τῆς αὐτοκρατορικῆς σημαίας, ἐν ἣ ἦν ἐζωγραφημένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ, ὡς λέγουσιν, Παναγία ἡ ὁδηγήτρια, ἣν ὁ Δόγης ἀπέστειλεν εἰς Ἑνετίαν, ἐνθα ἐπὶ πολὺ ἐφυλάσσετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Μάρκου ὡς δεῖγμα νίκης.

§ 43. Ἐν τούτοις ἦλθε καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν σταυροφόρων ἀπόκρισις τοῦ Πάπα, ἥτις ἦν λίαν καλὴ καὶ παρακελευστική. Ὁ γὰρ Ἰννοκέντιος ὁ Γ. καὶ τὴν βουλὴν τῶν σταυροφόρων ἐνέκρινε καὶ αὐτοὺς προὔτρεψε ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τῶν σχισματικῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπειπὼν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἦν τοσοῦτον πολῦτιμον καὶ ἅγιον, ὡς ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἱερᾶς γῆς ἀπὸ τῶν ἀπίστων. Ἡ τοῦ Πάπα νοθεσία, ἣν ὑπελάμβανον πρόσταγμα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, θαυμαστῶς ἐνεθάρρυνε πάντας.

§ 44. Ἐπειδὴ ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφαίνετο αὐτοῖς βεβαία, συνεφώνησαν, ἵνα μὴ ἐμπέσωσιν εἰς ἔριδας περὶ τῆς διευθετήσεως τῆς αὐτοκρατορίας τὰ ἐξῆς. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν

τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐκλεχθῶσι δέκα ἐκλογεῖς, ἐξ ὧν οἱ πέντε ἐκ τῶν Ἑνετῶν, οἱ δ' ἑτεροὶ πέντε ἐκ τῶν ἄλλων Λατίνων· οὗτοι ἐμελλον ὁμόσαντες ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου νὰ ἐκλέξωσιν αὐτοκράτορα τὸν ἀξιώτατον. Ὁ δὲ μέλλων νὰ ἐκλεχθῇ αὐτοκράτωρ λαμβάνει τὸ τέταρτον τῆς κτήσεως, τ' ἀνάκτορα, τὰ φρούρια καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὀχυρὰ τῆς μητροπόλεως, τὰ δ' ἄλλα τρία μέρη θέλουσιν ἴσα διανεμέσθαι πρὸς ἀλλήλους οἱ τε Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἄλλοι· τὰς δ' ἀρχὰς καὶ τὰ κληρουχήματα θέλουσι λαμβάνει οἱ ἀνδριότεροι ἀρχηγοὶ ὁμόσαντες πρῶτον τὸν τῆς κληρουχίας ὄρκον, ὃν δὲν ὤφειλε μόνος ὁ Δόγης νὰ ὁμώσῃ· πάντες δὲ οἱ ἱερεῖς πλὴν τῶν ἱερέων τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ἐξ οὗ ἐγένετο ὁ αὐτοκράτωρ, θέλουσιν ἐκλέγει ἐξ αὐτῶν τὸν πατριάρχην, ὅστις θέλει ἐδρεύει ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας· ἥς δὲ ἂν γένωνται κύριοι λείας θέλουσι διανεμέσθαι ἴσα οἱ τε Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἄλλοι, πλὴν ἐνὸς τετάρτου, ὅπερ θέλουσι λαμβάνει οἱ Ἑνετοί, ἕως ἂν οἱ Γάλλοι ἀποτίσωσι τὰ λοιπὰ τῶν χρεῶν· ὀφείλει δὲ ὁ μέλλων αὐτοκράτωρ νὰ ὁμώσῃ ὅτι ἀποδέχεται αὐτά, τὸν δ' ὄρκον θέλουσιν ἀποστείλει εἰς πίστωσιν πρὸς τὸν Πάπαν· τέλος δὲ χρεωστεῖ ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων νὰ παραμένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ νέου αὐτοκράτορος καὶ ἐμπέδωσιν τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς.

§ 45. Ὁ Πάπας δὲ νῦν ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων δραστηριῶς ἐργάζεται εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν στενωὺς ἐπολιόρκουν διὰ θαλάσσης. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Β. ἠπόρει περὶ τῆς σωτηρίας τῆς μητροπόλεως, διότι ἅπαντα τὰ δημόσια εἶχον κάκιστα, ἰδίᾳ τὰ ταμεία ἦσαν κενὰ ὑπὸ δημοβόρων ἀρχόντων, τὸν δὲ στρατὸν ἀπειθῇ καὶ ἀκόλαστον εἶχον παρασκευάσει αἱ πρὸς ἀλλήλους ἀντιζηλίαι καὶ ἐριδες τῶν δυνατῶν, οἵτινες προσεταιρίζοντο αὐτόν, ὅπως λάχωσι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς τιμὰς, καὶ δι' αὐτοῦ ἐτάρασσον αἰεὶ καὶ ἐκίνουν τὰ καθεστῶτα. Εἰς θεραπείαν τῶν εἰρημένων κακῶν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεδίωξε τοὺς προτέρους λειτουργοὺς τῶν δημοσίων, ἐδήμειυσε τὴν κτῆσιν αὐτῶν, ἐπέβαλε νέους φόρους, ἅμα δὲ καὶ διέταξε τοὺς στρατηγοὺς νὰ ἐπιμεληθῶσι περὶ τῆς εὐπειθείας καὶ τάξεως τοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' αἱ συνεταὶ αὐταὶ διατάξεις παρώρμησαν εἰς στάσιν τὸν ἀκόλαστον στρατόν, ἐφ' ᾧ ἠναγκάσθη ὁ

αὐτοκράτωρ νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους περὶ εἰρήνης πρὸς τὸν Δόγην, ὅπως ἀποσοδήσῃ ἐπὶ χρόνον τὸν ἐξ αὐτῶν κίνδυνον. Ὁ Δόγης ὅμως ἤτησε τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα, ὥστε ἐματαιώθη ἡ εἰρήνη. Οὕτως οὖν φοβεροὶ ἐπελθόντες οἱ σταυροφόροι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσβάλλουσι πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ ἐνεπρήσθη κατὰ τὴν πρίωτην πολιορκίαν. Οἱ δὲ Γραικοὶ κρεῖττον νῦν ἢ τὸ πρῶτον ὀπισθενόντες καὶ ἐτοιμασθέντες κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξίου ἐδέξαντο προθύμως τοὺς ἐπὶ τὰ τεῖχη ὁμόσε ἐπελθόντας πολεμίους, ὧν σωροὺς νεκρῶν ἐσώρευον ἐπὶ τὸ πεδῖον λυσσαλέως βάλλοντες αὐτοὺς ἀνωθεν διὰ βελῶν καὶ πετρῶν, ἕως οὗ ἠνάγκασαν τοὺς σταυροφόρους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ ν' ἀποχωρήσωσιν, ἐφ' ᾧ σφόδρα ἐχάρησαν καὶ ἠλάλαζον οἱ Γραικοί.

§ 46. Ἡ ὁδυνηρὰ αὕτη ἔκβασις τῶν προσβολῶν κατέστησεν ἀθύμους πάντας τοὺς σταυροφόρους, οὓς συγκαλέσας ὁ Ἀνάνδολος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ καὶ Διαμαντοῦ ἐνεθάρρυνε διὰ λόγων καὶ διεπράξατο νὰ ἐγκριθῇ, ὥστε μετὰ τρεῖς ἡμέρας νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ δεύτερον τὰς ἐφόδους κατὰ τῆς πόλεως. Οἱ Γραικοὶ σφόδρα ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ ἡττῇ καὶ τῷ ὀλέθρῳ τῶν πολεμίων καὶ ἡσύχαζον, διότι ὑπελάμβανον ὅτι πολὺς χρόνος θὰ παρήρχετο, ἕως ἂν οἱ πολέμιοι ἐνδυναμωθῶσι καὶ ἐπέλθωσι καὶ πάλιν ἐφ' αὐτούς. Οἶαν ὅμως ἐξεπλάγησαν ἐκπληξιν ἰδόντες μετὰ τρεῖς ἡμέρας τοὺς σταυροφόρους πάλιν ἐπελθόντας καὶ ὡς λυσσαλέους λύκους ἐπαπειλοῦντας τὸ πᾶν νὰ διαρπάσωσι καὶ νὰ ἀπολέσωσιν! Ἀλλ' οὗτοι προθύμως ἀντεπεξῆλθον καὶ ἐμάχοντο, διότι συνείδον ὅτι περὶ τῶν ὅλων ἦν ὁ ἀγὼν. Μέχρι μεσημβρίας λαμπρῶς ἡμύνοντο τοὺς πολεμίους πολλοὺς φθείροντες, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ὅμως ἡ νίκη τρέπεται πρὸς τοὺς σταυροφόρους· διότι νῦν σύμμαχος φοβερὸς τούτων γίνεται καὶ ὁ τῶν Ἑνετῶν στόλος, ὃς μέχρι τοῦδε ὑπὸ ἐναντίων ἀνέμων κωλυθεὶς ἀπέσχε τῆς μάχης. Νῦν δ' οἱ Ἑνετοὶ πρὸς τὰ τεῖχη προσπελάσαντες προσέθηκαν τὰς κλίμακας, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν τολμηροὶ ἀνέβησαν εἰς τινὰς τῶν πύργων, ἐξ οὗ λαβόντες θάρρος πολλοὶ τῶν σταυροφόρων γενναίως ἀνέβησαν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν· τότε δὴ τότε φονικωτάτῃ ἤρξατο μάχη, καὶ τὸ αἷμα πολὺ ἔρρεε, διότι καὶ οἱ

Γραικοὶ καὶ οἱ Λατίνοι ἀφειδῶς ἐμάχοντο, ὥς οὐ τὸ ἱππικὸν τῶν πολεμίων ἀποδὸν εἰς τὴν γῆν εἰσῆλασεν ὁρμητικῶς εἰς τὴν πόλιν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἡγούμενος τοῦ πλείστου τοῦ στρατοῦ ἵστατο παρὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντεπόπτεου, ὅθεν διανοεῖτο αἰφνης ἐπελθὼν ἐπὶ τοὺς προσλάσαντας σταυροφόρους νὰ θορυβήσῃ αὐτοὺς καὶ ἐξώσῃ. Ἡ προφανείσα ὁμῶς ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν σταυροφόρων φοδερὸν ἐνέβαλε φόβον εἰς τοὺς περὶ τὸν αὐτοκράτορα, οἵτινες εὐθὺς τραπέντες εἰς φυγὴν κατέλιπον μόνον αὐτόν· διὸ καὶ οὗτος ἠναγκάσθη ταχέως νὰ φύγῃ εἰς τὸν πρὸς τὸ νότιον κείμενον Βουκολέοντα. Φονικοὶ νῦν οἱ ἱππεῖς διαχύνονται εἰς τὴν πόλιν καὶ σφάζουσι πάντας, οὐδεμιᾶς φειδόμενοι ἡλικίας οὔτε γερόντων οὔτε γυναικῶν οὐδὲ νηπίων· τὸ δὲ πολὺ ῥέον αἷμα αἰμοδιψότερους αὐτοὺς ἀπειργάζετο. Μυθώδης γίνεται ἡ φρικώδης ἀπανθρωπία καὶ τὰ ἀντίχριστα ἔργα τῶν ὑπὲρ πίστεως τοῦ Χριστοῦ μαχομένων σταυροφόρων. Μικρὸν ἐλώφησε τὸ φονικὸν κακὸν ἐκ τῆς ἐπιγενομένης νυκτός· ὅτε δὴ οἱ σταυροφόροι ἀπεχώρησαν εἰς ὕπνον ἐν τοῖς κατασχεθεῖσι μέρεσι τῆς πόλεως, ἥς τὰς πρὸς ἀνατολὰς κειμένες οἰκοδομαὶ πρὸς ἀσφάλειαν μεῖζονα ἐνέπρησαν. Οἱ δὲ Ἑνετοὶ ἐπιμελῶς ἐφρούρουν ἀπὸ τῶν ἐαλωκότων πύργων, ἵνα μὴ ἀποκοπῶσιν ἀπὸ τοῦ στόλου. Ὁ δὲ Βαλδουῖνος διενυκτέρευσε ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ σκηνῇ, ἥς ἐγένετο κύριος, ὁ δὲ Βονιφάτιος τῆς Μοντεφεράτης ἐστρατοπέδευσε ἐν τῷ πολυανθρωποτάτῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέρει.

§ 47. Ἐν τῇ τρομερᾷ ἐκείνῃ καὶ θορυβῶδει νυκτὶ ὁ Ἀλέξιος ὁ Ε. ἐζήτει νὰ συναγάγῃ τὸν τεθηπότα καὶ ὡς ἔτυχε περιτρέχοντα λαόν, βλέπων δὲ ὅτι οὐδὲν ἦνυε, καὶ φοβούμενος μὴ ζωγρηθῇ, ἀνέβη εἰς πλοῖον παραλαβὼν καὶ τὴν βασιλίσσαν Εὐφροσύνην, τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου γυναῖκα, καὶ τὴν ταύτης θυγατέρα Εὐδοκίαν, ἣν εἶτα καὶ ἔγημε.

§ 48. Ἀμα δ' ἐγένετο δειλὴ ἐν τῇ πόλει ἡ τοῦ βασιλέως φυγὴ, τότε λαὸς καὶ στρατὸς ἐξελέξαντο ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα τὸν συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν· οὗτος συναγαγὼν τινὰς τῶν φιλοτίμων νέων ἐφορμᾷ ὡς ἡγριωμένος λέων κατὰ τῶν εἰσπιπτόντων Φράγκων, καὶ πολλοὺς καὶ γνωρίμους ἄνδρας

ἐξ αὐτῶν ἰδίᾳ χαρὶ ἀπέκτεινε· βλέπων ὅμως τοὺς μὲν πολεμίους πολλοὺς, τοὺς δὲ τούτων ἡγέτας θρασύτερους καὶ ἰταμωτέρους ἐκ τῆς τροπῆς τῶν Γραικῶν γενομένους, τοὺς δὲ ἰδίους τεθηπότας καὶ φεύγοντας, διελογίζετο τί νὰ ποιήσῃ, νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς οὕτω ἀνάνδρως ἢ νὰ ὁρμήσῃ εἰς τοὺς στίχους τῶν ἀγρίων σταυροφόρων, καὶ πολλοὺς αὐτῶν θανατώσας νὰ συναποθάνῃ καὶ αὐτὸς ὡς πρέπει γενναίῳ ἀνδρί. Τὸ δεύτερον προτιμήσας εἵλκυεν ἤδη τὸ ξίφος νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ τῶν πολεμίων, ὅτε ἐκωλύθη ὑπὸ τινος ἐκ Θεοῦ ἐμπесόντος αὐτῷ λογισμοῦ. Ἴσως ὁ σωτήριος ἐκεῖνος λογισμὸς προὔτρεπεν αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἀλλαχοῦ ἀπελθὼν τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀνδρίαν του εἰς ἴδρυσιν νέου κράτους, ἐξ οὗ ὠρισμένον ἦν νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἐμελλε ταχέως πάλιν νὰ σώσῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἐθνῶν, οὗς ὁ Θεὸς ἐπήγειρε κατὰ τῶν Γραικῶν, ἵνα σωφρονίσῃ αὐτούς· διότι οὗτοι ἀπομακρυνθέντες αὐτοῦ ἐποίησαν εἰδωλον τῆς λατρείας αὐτῶν πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ πονηρίαν. Ὁ ἀνδρεῖος Λάσκαρις ἐννοήσας τὸν ὑπεράνθρωπον λογισμὸν ἀπῆλθε μετὰ ὀλίγων φίλων εἰς Βιθυνίαν, ὅθεν διατέλει φοβερά βλέπων τοὺς πολεμίους.

§ 49. Τὴν δ' ἐπαύριον ἅμα τοῦ ἡλίου ἀνατείλαντος ἐξεχύθησαν αὖθις οἱ ἄγριοι σταυροφόροι εἰς τὰ ἀνάλκτα μέρη τῆς δυσμοίρου πόλεως. Οἱ μὲν περὶ τὸν μαρκίωνα τῆς Μονφερράτης ὡς λύκοι λυσσαλέοι προσέβαλον τὸν ὄχυρὸν Βουκολέοντα, ἐνθα πολλοὶ τῶν διαπρεπεστέρων οἰκῶν τῆς πόλεως εἶχον καταφύγει μετὰ παιδῶν καὶ γυναικῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἀγνή, ἀδελφὴ οὖσα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου Αὐγούστου, ἥτις ἐγένετο γυνὴ δύο αὐτοκρατόρων Ἀλεξίου τοῦ Β. καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Α. Κομνηνοῦ, καὶ ἡ ἐξ Οὐγγαρίας Μαργαρίτα, ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου. Οἱ ἐν τῷ Βουκολέοντι κλεισμένοι χρόνον πολὺν ἐκθύμως ἡμύνοντο τοὺς σταυροφόρους, δικαίως ἀπιστοῦντες εἰς τοὺς περὶ παραδόσεως καὶ συνθηκῶν μαλακοὺς λόγους αὐτῶν, διότι οὗτοι ἐγνώσθησαν ἅτὰ μὲν εἰς πῖστιν ἀδέσβαιοι, κατὰ τὸν Χωνειάτην, τοῖς δὲ προσχωροῦσι θηριώδεις, τοῖς δὲ πολέμῳ χειρουμένοις ἀνηλεέστατοι· ἐν ταύτῳ αἱ

τούτων γυναῖκες γονυπετεῖς πρὸ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἐδέοντο περί-
φοβοι καὶ ὀδυρόμεναι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀγω-
νιζομένων πατέρων, συνικέτευον δὲ καὶ αὐτὰ τὰ παῖδια μετὰ
τῶν μητέρων. Κύριε, ἐκράυγαζον, δὸς δύναμιν πρὸς τοὺς ταλαι-
πώρους πατέρας ἡμῶν καὶ ἰσχὺν εἰς τὰ ὄπλα αὐτῶν, ὅπως σω-
θῶμεν ἀπὸ τούτων τῶν ἀγρίων καὶ ἀσεβῶν σταυροφόρων. Μὴ
ἐξουδενώσης, Κύριε, τὴν ἐκλεκτὴν ταύτην πόλιν, τὴν ἑδρὰν τοῦ
ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ. Ῥύσαι ἡμᾶς, Κύριε, ῤύσαι ἀπὸ τῶν λυττών-
των τούτων λύκων. Τέλος διαφθαρέντων τῶν πλείστων ἀμυντήρων
τοῦ Βουκολέοντος ἠναγκάσθησαν οἱ λοιποὶ νὰ παραδώσωσιν ἑαυ-
τοὺς πρὸς τὸν Βονιφάτιον. Τότε εἰσπεσόντες οἱ σταυροφόροι τοὺς
μὲν ἀντιχρίστως ἀπέκτεινον, τοὺς δὲ ἀπανθρώπως ἱμαστίγουν,
ἄλλους δὲ ἀπηνῶς ἐκάκουν, ὅπως δηλώσωσι τοὺς θησαυρούς, τὰς
δὲ σεμνὰς γυναῖκας αἰχμαλωτίζοντες ἀπήγαγον εἰς ὕβριν καὶ
ἀτιμίαν. Ἐν τούτῳ αἱ δύο μνημονευθεῖσαι ἡγεμονίδες ἐκδραμοῦσαι
ἐκ τοῦ μεγάρου προσέπεσαν εἰς τὰ γόνατα τοῦ λυττῶντος μαρκίω-
νος τῆς Μονιφερράτης καὶ ἰκέτευεν αὐτὸν νὰ τύχωσιν ἐλέους·
«στρατηγέ, εἶπεν ἡ εὐπρεπὴς καὶ ὡραία Μαργαρίτα μετὰ θάρ-
ρους, οἷον προσγίνεται ἐν καιρῷ κινδύνων καὶ ὥρα φοβερᾶ πᾶσι
τοῖς εἰς τὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου πιστεύουσι καὶ θαρροῦσιν, ἐν-
κῆσατε ἡμᾶς κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἀπὸ
πολλοῦ ἀπεμακρύνθημεν καὶ παρεδόθημεν τῇ ἁμαρτίᾳ, νῦν δ' ἔργον
ὑμέτερον νὰ γένητε οἰκτίρμονες καὶ φιλόανθρωποι πρὸς τοὺς ἡττη-
θέντας. Ὁ γενναῖος μαχητής, Μαρκίων, ὀφείλει ἐκ παντὸς τρόπου
νὰ ὑπλίζεται καὶ μάχεται κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐπιβουλεύεται τὴν
πατρίδα, καὶ ζητεῖ νὰ δουλώσῃ αὐτήν, ἀλλ' ὀφείλει νικῆσας βοη-
θεῖα τοῦ Θεοῦ νὰ προσφέρῃται ὡς ἀληθὴς χριστιανὸς πρὸς τοὺς ἡτ-
τηθέντας, νὰ οἰκτιρῇ καὶ ἐλεῇ τοὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κει-
μένους τραυματίας, νὰ εὐσπλαγχνίζηται τοὺς παραδίδοντας ἑαυ-
τούς, νὰ μεταχειρίζηται καθόλου τοὺς ἐχθρούς, ὡς ἂν ᾔθελε νὰ γέ-
γωνται καὶ ἐκείνοι πρὸς αὐτὸν ἡττηθέντα, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ
Κυρίου εἰπόντος· «καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ
ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως». Τοιαῦτα ἔργα δηλοῦσι, στρατηγέ,
γενναίαν ψυχὴν καὶ φιλόχριστον καρδίαν· ὁ τοιαῦτα ἔργα ποιῶν

μαρτυρεῖ ὅτι πολυτεύεται κατὰ τὰ δόγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι εἶναι πάσης ἀξίας ἀνὴρ· ἄλλως ὁ πόλεμος πολυδάκρυον ἐκφέρων πρὸς δορυκνησίαν καὶ δουλείαν τῶν ἀνθρώπων ἐπ' ὀνόματι μάλιστα τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐλύτρωσε τὸν κόσμον ἀπὸ πάσης δουλείας, μαρτυρεῖ ὅτι μισεῖ τὸν Κύριον, δουλεῖ δὲ ἐκθύμως τῷ Σατανᾷ, ὅστις πληροῖ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μίσους, ἀπάτης, πλεονεξίας καὶ πάσης κακίας». Ὁ Βονοφάντιος ἐκπλαγεὶς πρὸς τὴν ἀξιοδάκρυτον θέαν τῶν εὐσχημόνων γυναικῶν καὶ ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν παραινέσεων αὐτῶν νοθετηθεὶς προσηνώως ἠνθρώωσε καὶ γενναίως παρεμυθήσατο τὰς ἐκέτιδας ἡγεμονίδας, πρὸς ἃς ὑπεσχέθη ὅτι οὐδένα κίνδυνον κινδυνεύουσιν οὔτε αὐταὶ οὔτε οἱ περὶ αὐτάς, εἴτα εὐμενῶς ἀποχαιρετίσας ἀπῆλθε· καθ' ὃδὸν δ' ἀνελογίζετο τὸ εὐπρεπὲς καὶ εὐσχημον τῶν γυναικῶν καὶ τὸ ἀμύθητον κάλλος τῆς ὥραιας χάρας τοῦ Ἰσαακίου Μαργαρίτας, ἥς οἱ λόγοι καὶ οἱ τρόποι θαυμάσιόν τινα ἀπέπνεον χάριν καὶ ἀρετὴν, ἥτις ὁμολογούμενως ἡμερώτερον καὶ ἀνθρωπινώτερον ἀπειργάσατο αὐτόν, ἀφ' οὗ μάλιστα οὗτος ἐγένετο ἀνὴρ αὐτῆς. Ἐν βραχεῖ δ' ἀπαντες οἱ σταυροφόροι εἰσήλασαν εἰς τὰ ἐνδύτατα καὶ ἐγένοντο κύριοι, οὐδενὸς τῶν Βυζαντίων ἐναντιωμένου, ἀπάσης τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἥτις ἦν ἡ εὐδαιμονεστάτη καὶ πολυανθρωποτάτη πασῶν τῶν πόλεων. Τίς δὲ θέλει δυνηθῆ νὰ περιγράψῃ ὅσα καὶ ἡλικία κακὰ ἀνόσια καὶ ἀθέμιστα ἀνωσιούργησαν ἐν τῇ πόλει οἱ σταυροφόροι, ὅσα ἐλύττησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ οἱ χριστεπώνομοι ἐκεῖνοι λαοὶ καὶ ὡς ἀπηνῶς κατεπάτησαν τὸν σταυρὸν οἱ ἐπ' ὧμων αὐτὸν φέροντες σταυροφόροι; Οἱ χριστιανομάχοι ἐκεῖνοι εἰσπεσόντες εἰς τὴν πόλιν ἐγύμνωσαν τὰς οἰκίας τῶν χρημάτων, τῆς ἐσθῆτος καὶ παντὸς ἀξίαν τινα ἔχοντος, ἔσφαζον ἀνδρας, κατεπάτουν καὶ ἀπέπνιγον παιδία, ἠτίμαζον παρθένους, ὕβριζον καὶ ἡνδραπόδιζον γυναῖκας, ἐκπληρώθη καθόλου ἡ πόλις θρήνων καὶ κλαυθμῶν καὶ οἰμωγῶν. Ἐν στενωποῖς θρήνοι, λέγει ὁ Κωνειάτης, καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμοί, ἐν τριόδοις ὁδυρμοί, ἐν ναοῖς ὀλοφυρμοί, ἀνδρῶν οἰωγαί, γυναικῶν ὀλολυγαί, ἐλκυσμοί, ἀνδραποδισμοί, διασπασμοί τε καὶ βιασμοὶ σωματῶν συναφῶν πρότερον. . . . Χριστὲ βασιλεῦ τῆς τότε θλίψεως καὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἀνθρώπων! » Ὅποια βασαν

μιστήρια δὲν ἐπενόησαν τὰ ἄγρια ἐκεῖνα θηρία κατὰ τῶν Βυζαντινῶν εἰς ἀνακάλυψιν τῶν χρημάτων καὶ πολυτίμων πραγμάτων αὐτῶν! καὶ πέδας μετεχειρίσθησαν, καὶ ξύλα, καὶ ἀρθρέμβολα, καὶ ἀστραγάλους ἐπέθετον ἐπὶ τῶν κροτάφων.

§ 50. Μιᾶς τῶν ἀγρίων πράξεων αὐτῶν ἐκρίναμεν καὶ ἡμῖς καλὸν νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα, ὅπως δηλωθῶσι καὶ τ' ἀπανθρώπη ὄργανα, ἅτινα μετεχειρίσθησαν οἱ σκυλευταὶ αὐτοὶ εἰς ἀνακάλυψιν κεκρυμμένου πλούτου. Εἰσχυθέντες τινὲς τούτων εἰς οἰκίαν ἐπισήμου ἀνδρὸς διήρπασαν αὐτήν. Νομίσαντες ὅμως ὅτι καὶ ἄλλα πολύτιμα ἐκρύπτοντό του τῆς οἰκίας, ἠπείλουν τὸν οἰκοδεσπότην νὰ θανατώσωσιν, ἂν μὴ δείξῃ αὐτοῖς ποῦ κρύπτονται τὰ κειμήλια αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' αὐτὸς ἔλεγεν ὁμνῶν ὅτι οὐδὲν ἕτερον κρύπτεται, οἱ σταυροφόροι ἀγριωθέντες ἔδωσαν αὐτὸν ὀπισθάγκωνα, καὶ ἐξαγαγόντες εἰς τὴν αὐλὴν ἀπανθρώπως ἐμαστιγίου δι' ἀστραγαλιωτῆς μαστιγὸς πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν τῆς νέας καὶ εὐσχήμονος γυναικὸς καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, οἵτινες ἔκλειον τὸν πατέρα οἰκτρῶς μαστιγούμενον. Βλέποντες δ' οἱ ὤκησται ὅτι οὐδὲν ἐκέρδαινον, ἔθεσαν ἀστραγάλους ἐπὶ τῶν κροτάφων αὐτοῦ, ὥστε φοβερὰ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξωγκώθησαν (1). Ἡ κακόμορος γυνὴ προσπεσοῦσα πρὸς τὰ γόνατα αὐτῶν ἐλιτάνευεν ὀδυρομένη μετὰ τοῦ παιδὸς ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός· ἀλλ' οὐδόλως ἠδυνήθησαν νὰ μαλάξωσι τοὺς ἀμειλίκτους σταυροφόρους, οἵτινες ἔτι μᾶλλον ἐπέτεινον τὰς βασάνους, ἕως οὗ ὁ ἀνὴρ λειποθυμήσας ἐξέπνευσεν. Ἡ ταλαίπωρος γυνὴ ἐχύθη ἐπὶ τὸν καταπεσόντα ἄπνουν σύζυγον, ὃν ὑπολαβοῦσα λειπόθυμον ἐζήτει διὰ τῆς πνοῆς τῆς νὰ θερμάνῃ τὰ κρῦα χεῖλη αὐτοῦ· τέλος γνωρίσασα ἐκ τῆς ἐπιχυθείσης θανάτου ὠχρότητος καὶ τοῦ κρύους, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ φιλάτου ἀπέπτα εἰς τοὺς οὐρανούς, πικρὰ ἐστέναζε καὶ ἐθρῆνει αὐτόν. Ἀλλ' ὁποία ἡ φρίκη τῆς ταλαίνης γυναικὸς, ὅτε μικρὸν στραφείσα εἶδε τοὺς φονεῖς τοῦ φιλάτου ἀνδρὸς ἐτοιμαζομένους νὰ σύρωσι καὶ αὐτὴν μετὰ

(1) Κατὰ τὸν Χωνικέτην λέγοντα· ἀρθρέμβολα καὶ σχινοδεσμούς καὶ ἐπὶ τῶν κροτάφων ἀστραγάλους.

τοῦ παιδὸς εἰς ἀτιμίαν καὶ ὕβριν! Τότε ἡ γυνή, ὡς τις μαινὰς ἀρπάσασα τὸν παῖδα εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ διωθήσασα αὐτούς, ἔτρεχε γοῶσα οἰκτρῶς καὶ φωνάζουσα· Σώσατέ με, ἀδελφοί, ἀπὸ τῶν τεράτων τούτων, οὓς ὁ ἄδης αὐτὸς ἐξέβρασεν εἰς τὴν χώραν τὴν ἡμετέραν πρὸς ὄλεθρον τέλειον. Φρίκη κατέλαβε πάντας τοὺς θεωμένους, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ προσέλθῃ εἰς βοήθειαν. Βλέπουσα δὲ ἡ τάλαινα τοὺς διώκτας ἐγγύς, καὶ προκρίνασα τὸν ἐν- τιμον θάνατον πρὸ τῆς ἀτιμώσεως θαρράλῃς ἐβρίφθη μετὰ τοῦ φιλτάτου τέκνου εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγη (1).

§ 54. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὑπὸ τῆς φιλαργυρίας καὶ ἀπληστίας ἐλαυνόμενοι οὐδ' αὐτῶν τῶν ναῶν ἐφείσθησαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσχυθέντες διήρπαζον τὰ ἱερὰ ποτήρια, ἐξέχεον τὸ θεῖον αἶμα καὶ σῶμα κατὰ γῆς, καὶ θραύοντες αὐτὰ ἀφήρουν τὰ τίμια κοσμήματα αὐτῶν. Τὴν ἱεράν τράπεζαν τῆς ἀγίας Σοφίας, τὸ ἐκ πασῶν τιμίων ὑλῶν σύνθεμα, τὸ κάλλιστον καὶ ἀξιάγαστον ἐκεῖνο χρῆμα, κατετεμάχισαν καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ σκυλευταὶ Λατῖνοι διεμοιράσθησαν. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας συνέτριψαν καὶ ἐξέσπασαν ἐξ αὐτῶν τὸν προσκεκολλημένον χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ὅ,τι ἄλλο πολύτιμον. Οὐκ ἠρκέσθησαν δὲ αὐτοὶ εἰς τὴν φρικώδη βεβήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ παναγίων σκευῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἱερὸν θρόνον τοῦ πατριάρχου ἐνέπαιξαν καὶ ἐκωμώδησαν, διότι εἰς τὸ σύνθρονον αὐτοῦ φέροντες ἐκάθισαν γυναικάριον πῶρον καὶ ἄθλιον, ὄργανον τέλειον τοῦ Σατανᾶ, ὅπερ ἀσχήμως σχηματιζόμενον ἐτραγῶδει καὶ ὠρχεῖτο· ἀπηνιφιάζετο καὶ τότε ὡς πάλαι ποτὲ ὁ Χριστὸς καὶ ὕδριζετο, καὶ μερισμοὶ καὶ κληροὶ τῶν αὐτοῦ ἱματίων ἐγίνοντο. Τοιαύτη δέ, συντόμως εἰπεῖν, ἐνέπесε τοῖς σταυροφόροις λύσσα χρημάτων, ὥστε καὶ τοὺς τάφους τῶν ἐπισήμων νεκρῶν καὶ αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων ἀνορύξαντες ἐξεφόρησαν τὴν κόνιν καὶ εἴ τι κειμήλιον ἦν διήρπασαν.

(1) Πολλοὶ τε καὶ ἄλλαι ἀπανθρωπίαι καὶ κακώσεις τῶν ταλαιπώρων Βυζαντινῶν ὑπὸ τῶν ὠμοτάτων σταυροφόρων γενόμεναι παρέχουσι πολλὴν ὕλην εἰς ποιήσιν καὶ ἄλλων ὄντως δραματικῶν ἱστοριῶν. Ἴδὲ Χωνειάτην.

§ 52. Εἴτα δὲ ἐτράπησαν καὶ πρὸς τὰ ἐν τῇ πόλει ἰδρυμένα περίπυστα ἑλληνικὰ καλλιτεχνήματ᾽, ὧν τὰ μὲν ἐχώνευσαν, τὰ δὲ συνέτριψαν, ἄλλα δ' ἄλλως διέφθειραν, καθόλου δὲ εἰπεῖν οἱ βάρβαροι σταυροφόροι ἐγένοντο λύμη καὶ φθορὰ ἀνήκεστος τοῖς καλλίστοις ἑλληνικοῖς καλλιτεχνήμασιν, ὧν τὴν φθορὰν καὶ τὴν ἀπώλειαν πολλὰ θρηνεῖ ὁ Νικήτας ὁ Χωνειάτης, ὃς τις διὰ μακρῶν περιγράφει τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατείαν ἐκείνων, τὴν φοβεράν πτώσιν αὐτῆς, τὸν ὄλεθρον τῶν κατόικων καὶ τὴν πολύκλαυστον διαφθορὰν τῶν πολυδαιδάλων ἔργων τῶν ὀνομαστοτέρων Ἑλλήνων τεχνιτῶν, διότι καὶ αὐτὸς παρῶν ἐκεῖ ἦν καὶ πολλὴν ἐκινδύνευσε κίνδυνον, ἐξ οὗ θεῖα συνάρσει ἐσώθη μετὰ τῆς ἐγκύου γυναικὸς του. Δὲν ἠθέλομεν δ' ὀκνήσει νὰ καταχωρίσωμεν ὧδε ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἐν ᾧ διαγράφεται τὸ πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῶν καταστραφέντων καὶ χωνευθέντων ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων, ἂν ὁ ἄλλως χρηστὸς Χωνειάτης δὲν μετεχειρίζετο ἐν τῇ ἱστορίᾳ του καὶ λέξεις καὶ φράσεις ἀσαφεῖς καὶ ποιητικὰς εἰκόνας καὶ μεταφορὰς πυκνὰς καὶ τραχείας καὶ ἀήθη τινὰ καλλιέπειαν καὶ ἄλλα παραπλήσια, ἅτινα ἀπεργάζονται τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ὑποσκότεινον καὶ κοπῶδη· ἐκρίναμεν ὁμῶς καλὸν χάριν τῶν φιλαρχαίων διὰ βραχέων νὰ μνημονεύσωμεν ἐξ αὐτοῦ μεταγραφάμενοι τὰ ἀξιολογώτερα καὶ τῶν διαφθαρέντων ἔργων (1).

§ 53. Διέφθειραν λοιπὸν οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραςτοι σταυροφόροι πρῶτον τὰ ἐν τῇ Κωνσταντινείῳ ἀγορᾷ δαιδάλματα, οἷον κατέκοψαν τὸ ὀλόχαλκον καὶ παμμέγιστον ἄγαλμα τῆς Ἥρας, ἧς ἡ κεφαλὴ μόνη ἀπεκομίσθη εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος

(1) Τὸν Χωνειάτην ὁμολογουμένως ὡς πηγὴν ἀρίστην μετεχειρίσθησαν ἅπαντες οἱ ἱστορήσαντες τὰ κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιδρομὴν τῶν σταυροφόρων· καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς τὴν ἡμετέραν διατριβὴν αὐτῷ τε τοῦτ' ἐχρησάμεθα καὶ τισι τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, ὧν ἐπίσχομεν νὰ μνημονεύσωμεν τὰ ὀνόματα, ἵνα μὴ καταπικνῶμεν τὸ ἔργον πλήθει ὀνομάτων τε καὶ παραδειγμάτων.

διὰ τεσσέρων ζευγῶν βοῶν· ἀνέτρεψαν δ' ἐκ τῆς βάσεως τὸν χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ Πάριδος, ὅς τις ἐνεχείριζε τῇ Ἀφροδίτῃ τὸ χρυσοῦν μῆλον τῆς Ἑριδος· παρέδωκαν δὲ πρὸς τοὺς χωνευτάς συντρίψαντες τετράπλευρον μηχανήμα, ὅπερ ἡμιλλᾶτο εἰς ὕψος πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑψηλὰς κίονας· ἦν δ' αὐτὸ θαυμαστόν τι χρεῖμα διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰκονιζομένων, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἦσαν ἐγκεχαργμένα μουσικὰ πτηνὰ τὰ ἐαρινὰ μελωδοῦντα, καὶ ἔργα γεωπόνων καὶ αὐλοὶ καὶ γαυλοὶ καὶ προβάτων βληχήματα καὶ ἀνῶν σκιρτήματα· ἐξετείνετο δὲ καὶ θαλάσσιον πέλαγος, ἐν ᾧ ἐφαίνετο πλῆθος ἰχθύων, ὧν οἱ μὲν ἐσπαγνεύοντο, οἱ δὲ ταρασσόντες τὸ δίκτυον ἐξεπηδῶν πάλιν ἐλευθεροὶ εἰς τὸ βάθος· ἀλλαχοῦ δὲ τοῦ μηχανήματος ἦσαν πεποικημένοι σύνδυο καὶ σύντρεις ἔρωτες γλαυκὰ γαλῶντες καὶ παίζοντες μηλοβολούμενοι. Τὸ εἰρημένον περικαλλὲς ἔργον ἀπέληγεν ὡς πυραμὶς εἰς ὀξὺ, ἐφ' οὗ ἦν γυναικὸς εἶδος, ὅπερ ἐστρέφετο ὑπὸ τῶν πρώτων κινήσεων τῶν ἀνέμων, ὅθεν καὶ Ἀναμοδούλιον αὐτὸ ἐκαλεῖτο. Δεύτερον κατέκοψαν τὸν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ταύρου ἐπὶ τραπεζώδους βάσεως ἰστάμενον ἀξιόθαύμαστον ἐπιππον ἄνδρα, ὃν ὑπελάμβανον τινὲς μὲν ὅτι ἦν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, διότι ἐξέτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ἥδη δύοντα ἥλιον, οἷον εἰ λέγων «Στήτω ὁ ἥλιος», οἱ δὲ πλείονες, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ἐπὶ τοῦ Πηγάσου καθήμενος Βελλεροφόντης, διότι ὁ ἵππος ἦν ἀχάλινος, ὡς παραδέδοται ὁ Πήγασος, ἀφοβὰ προῦν τὴν γῆν, καὶ περιφρονῶν πάντα ἀναβάτην ὡς πτηνὸς φερόμενος καὶ πεζός· τὸν εἰρημένον ἐπιππον ἄνδρα κατακόψαντες μετὰ τοῦ ἵππου ἐνέβαλον εἰς τὸ χωνευτήριον. Τρίτον ἐχώνευσαν καταστρέψαντες εἰ σταυροφόροι τὰ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἰστάμενα θαυμαστά καὶ περικαλλῆ ἀγάλματα, οἷον τὸν Ἡρακλέα τὸν τριέσπερον, ὅστις ἐκάθητο ἐπὶ βάσεως στρογγύλης, ἥς ἀνωθεν ὑπεστρωμένη ἦν ἡ λεοντῆ, ἥτις φόβον ἐνεποίει εἰς τοὺς προσβλέποντας διαβάτας. Ἐρερε δὲ ὁ ἥρως οὐχὶ φάρετραν οὔτε τόξον οὐδὲ ρόπαλον, ἀλλ' ἐκάθητο σύννους ἔχων τὸν μὲν δεξιὸν πόδα καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκτεταμένην, τὸν δ' ἀριστερὸν πόδα κάμπτων εἰς τὸ γόνυ καὶ στη-

ρίξων ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος τὴν ἀρστέραν χεῖρα, ὑποκλίνων δὲ ἡσυχως καὶ περιλῦπα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς παλάμης αὐτῆς, ἀποκλαιόμενος οὕτω τὴν τύχην αὐτοῦ, καὶ ἀγανακτῶν ἐπὶ τοῖς αἰθλοῖς, ὅσους ἐπέβαλεν αὐτῷ ὁ Εὐρυσεύς· οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ φθόγου· ἦν δὲ τὸ στέφανος εὐρύς, τοὺς ὤμους πλατύς, τὴν τρίχα οὖλος, τὰς πυγὰς παχύς, τοὺς βραχίονας σπιθαμῶς, καὶ τόσον μέγας, ὅσον τὸν ἀρχέτυπον Ἡρακλέα ἐχαλοῦργησεν ὁ Δυσέμαχος ἢ κατὰ τινὰς τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων ὁ Δύσιππος. Οὕτω μέγιστος ἦν ὁ χαλκοῦς ἐκεῖνος Ἡρακλῆς, ὥστε ἡ περιβάλλουσα τὸν ἀντίχειρα αὐτοῦ κλωστή ἀπατέλει ζωστήρα ἀνδρός, ἡ δὲ κνήμη αὐτοῦ ἦν ἴση πρὸς ἀνάστημα ἀνδρός. Τὸν θεὸν αὐτὸν τῆς ἀνδρείας κατακρημνίσαντες οἱ ἀτίθασοι σταυροφόροι ἐχώνευσαν, ἀνδρείαν ἐνωθεύτες οὐχὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ ἀχώριστον σύντροφον τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἀλλὰ τὴν θρασύτητα καὶ τὸ ἄγριον καὶ ἀπάνθρωπον· Συγκατέβηψαν δὲ καὶ τὸν ἐγκώμενον ὄνον μετὰ τοῦ ὄνηλάτου, οὗς ἐστῆσεν ἐν Ἀκτίῳ ὁ Αὐγουστός εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὄνου καὶ ὄνηλάτου, οἷς ἐνέτυχεν, ὅτε οὗτος κατσακόπει τὴν νύκτα τὸν στρατὸν τοῦ Ἀντωνίου, καὶ ἐρωτήσας τίς ἦν ὁ ὄνηλάτης καὶ ποῦ πορεύεται, ἤκουσεν ὅτι καλεῖται Νίκων καὶ ὁ ὄνος αὐτοῦ Νικάνδρος, πορεύεται δὲ πρὸς τὴν στρατιάν τοῦ Καίσαρος. Οὐδὲ μὴν τὴν δαίνα καὶ τὴν λυκαίνην ᾗδέσθησαν, ἃς εἰήλασαν ὁ Ῥώμος καὶ Ῥωμύλος, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς κατέβαλον εἰς τὸ χωνευτήριον. Προσέτι κατέκοψαν καὶ τὸν ἄνδρα τὸν παλαιόντα λέοντα, καὶ τὸν ἵππον τὸν Νειλφόν, οὗτινος τὰ ὀπισθεν τοῦ σώματος ἔλγον εἰς οὐρανὸν ἠκανθωμένην λεπίεις, καὶ τὸν σείοντα τὴν προδοσκίδα ἐλέφαντα, καὶ τὰς Σφίγγας, καὶ τὸν ἀχάλινον ἵππον τὸν ὀρθιάζοντα τὸ οὖς καὶ φρυάσσοντα, τὸν γαῖθρον καὶ εὐήνιον. Ἐχώνευσαν δὲ καὶ τὴν Σκύλλαν τὴν μέχρι ὀσφύος γυναικὸς εἶδος ἔχουσαν, τὰ δ' ἄλλα διεσχισμένα εἰς θῆρας ἐμπηδῶντας εἰς τὴν τοῦ Ὀδυσσεὺς ναῦν καὶ συχνοὺς τῶν ἐταίρων αὐτοῦ καταδροχίζοντας. Ὁμοίως δὲ κατέκοψαν καὶ τὸ ἀξιάγαστον ἔργον, τὸν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἐπὶ στήλης ἐστῶτα χαλκοῦν ἀστέα, ὅστις ἀνέπτυσσε τὰς πτέρυγας εἰς πτήσιν, ἀλλ' ἐκωλύετο ὑπὸ πε-

ριτιλισσομένου ὄψεως περὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ζητούντος νὰ δῇῃ τὰς πτέρυγας, ἀλλ' ὁ αὐτὸς σπαράξας αὐτὸν διὰ τῶν ὀνύχων τὸν ἐπῆρεν εἰς τὸν αέρα, γαυριῶν καὶ κράζων τὰ ἐπινίκια. Τὸ ἀέτειον αὐτὸ εἰκασμα ἐδήλου διὰ τῶν ἐν ταῖς πτέρυξι κεχαραγμένων γραμμῶν τὰ δώδεκα ὥριαῖα τῆς ἡμέρας μέρη, ὅτε ὁ ἥλιος δὲν ἐσκοτίζετο ὑπὸ νεφελῶν. Ὅμοίως δὲ συνέτριψαν καὶ εἰς πῦρ παρέδωκαν οἱ ἀφιλόκαλοι σταυροφόροι τὸ πανάριστον ἄγαλμα τῆς λευκωλένου Ἐλένης, ἥς τὸ πολυθρύλητον κάλλος θαυμασίως καὶ ὄντως ἐλληνικῶς ἐν τῷ χαλκῷ ἐνετύπωσε ὁ τεχνίτης, διότι ἅπαντα τοῦ ἀγάλματος ἦσαν θαυμάσια, ὁ χιτὼν, τὸ κρηδεμνον, ἡ στεφάνη, τὸ χρυσοῦν καὶ ἐκ τιμαλφῶν λίθων κεκοσμημένον διάδημα, τὸ τῆς κόμης κεχυμένον καὶ ἕως κνημῶν ἐκτενόμενον καὶ περισφιγγόμενον ὀπισθεν διὰ δεσμοῦ· ἰδίᾳ δ' ἔρωτα τῶν θεωμένων προῦκάλουν τὰ ἥρέμα δίκην καλύκων παρανοιγόμενα χεῖλη αὐτῆς, ὥστε νὰ φαίνωνται ὅτι ἀφίνουσι φωνήν, τὸ χάριεν μειδιάμα καὶ βλέμμα, τὸ καμαρωτὸν τῶν ὀφρύων καὶ ἡ ἄλλη τοῦ σώματος εὐφυΐα.

§ 54. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἔργα ἐνόξων Ἑλλήνων ἀνδρῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν τέχνην ἄμαχα ὄντα καὶ τὴν ὕλην σπάνια, διέφθιρε καὶ ἐχώνευσε τὸ χρυσομανὲς τῶν σταυροφόρων, περὶ ὧν ἰδὲ τὸν Παχυμέρη καὶ Νικήταν τὸν Χωνειάτην, ὅστις τελευτῶν λέγει· «ὅθεν, μεθ' ἐτέρων ἀνδρικήλων, ἐκ χαλκοῦ πεποιημένων, ἃ τῶν προτέρων κατενῆνεκται βάσεων καὶ πυρὶ παρεδόθησαν συνεχυνεῦθη καὶ τὰ τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους καὶ Λυσίππου ἀριστουργήματα, ὅσα τὸν Ἰππόδρομον κατεκόσμου» (1). Ὁ-

(1) Ἄπανα ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπληροῦτο ἐλληνικῶν ἀριστουργημάτων, ὡς δηλοῦσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἀποστρεφόμενος τὰ εἰδώλεια χαλκουργήματα Εὐσέβιος λέγων· «Ἐπληροῦτο δὲ διόλου πᾶσα ἡ βασιλείως ἐπώνυμος πόλις τῶν κατὰ πᾶν ἔθνος ἐντέχνους καλοῦ φιλοκαλίας ἀφιερωμένων». Τὰ περιφημότερα δ' αὐτῶν μετεκομίσθησαν, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας γινώσκωμεν, ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων ἐλληνικῶν πόλεων Ἀθηνῶν, Κορίνθου, Ἐφέσου, Δήλου, Ἀντιοχείας καὶ ἄλλων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν καὶ Νέαν

λίγα μόνον ἐσώθησαν ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου τοῦ χωνευτηρίου πυρὸς καὶ τῆς φθορᾶς, ἐν οἷς καὶ οἱ ἐκ χαλκοῦ περίφημοι τέσσαρες ἵπποι, οἵτινες ἐκόσμουσαν τὸν Ἱππόδρομον, οὗς ἀπέστειλεν ὁ Δόγης εἰς τὴν Ἑνετίαν, ὅπου ἐπὶ αἰῶνας ἐκόσμουσαν τὴν ἀγορὰν τοῦ Μάρκου. Ἐκ τῆς εἰρημένης ἀρπάγῃς τῆς διαπρεπεστάτης καὶ πλουσιωτάτης πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς φθορᾶς τῶν ἐν αὐτῇ τοιούτων καὶ τηλικούτων ἔργων οἱ σταυροφόροι ἐγένοντο κύριοι ἀμυθῆτου πλούτου, ὥς δηλοῖ πλὴν ἄλλων καὶ ἡ παρὰ Μυλλέρφ ἐπιστολὴ ἱστορικοῦ, ὃς τῖς γράφων πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν Γ. περὶ τοῦ κάλλους καὶ τῆς λαμπρότητος καὶ τοῦ πλούτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγει καὶ τάδε· «Παναγιώτατε πάτερ, τοσοῦτον πλῆθος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πολυτίμων λίθων καὶ πραγμάτων καὶ κειμηλίων εὑρομεν ἐν αὐτῇ, ὥστε ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Ῥώμῃ πολύτιμα καὶ τὰ ἐν ἀπάσαις ταῖς παρ' ἡμῖν χριστιανικαῖς πόλεσιν ὁμοῦ συλλεγένητα δὲν ἤθελον συγκριθῇ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸ τίμιον τῶν ἀρπαγέντων ἐκ τῶν Βυζαντινῶν (1).

§ 55. Τὸν ἐκ τῆς λεηλασίας φανερόν γεγόμενον πλοῦτον διενείμαντο συλλεγένητα πρὸς ἀλλήλους ἅπαντες οἱ σταυροφό-

Ῥώμην. Τὴν γόμνωσιν τῶν εἰρημένων πόλεων κακίζων ὁ ἱερὸς Ἱερώνυμος λέγει· *omnes illum pene urbes nudasse, ut suam Novam Romam exornaret*. Ἀλλ' οὐ μόνον ἀγαλμάτων καὶ εἰδώλων ἔγεμεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀλλὰ καὶ λειψάνων καὶ εἰκόνων ἁγίων καὶ βιβλίων πολυτίμων καὶ ἄλλων κειμηλίων, ὧν τὰ μὲν διέφθειραν οἱ σταυροφόροι, ὥς προεβρέθη, τῶν δὲ λειψάνων καὶ εἰκόνων τῶν ἁγίων τὰς πλείστας μετακομίσαντες εἰς τὰς πατρίδας ἀπεμπόλησαν πρὸς τοὺς δυνατοὺς καὶ πλουσίους· εἶτα δὲ καὶ ἄλλαι πρὸς τὸ κέρδος ἀποδλίψαντες ἀπεμμήθησαν ἄλλα παρόμοια, ἕτινα ἀπεμπόλων ὥς μετακομισθέντα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀντὶ πολλῶν ἀργυρίων, ἐξ οὗ ἐγαμίσθη ἡ Δύσις λειψάνων καὶ εἰκόνων. Ἰδὲ Σκαρλάτου Βυζαντίου Κωνσταντινούπολιν, τόμ. Α', σελ. 56.

(1) Allerheiligster Vater, was wir an Gold, Silber, Edelsteinen und allen Kostbarkeiten gefunden, übertrifft weit alles, was in der Stadt Rom und in unserer ganzen Christenheit befindlich seyn mag. Johan. von Müller.

ροι. Παραλείποντες δὲ νῦν ἐκεῖνα, ἅπαρ ἔλαβον οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἱερεῖς, οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται, μνημονεύομεν μόνον ὅσα ἔλαβεν ὁ Δόγης. Οὗτος ἔλαχεν, ὡς λέγουσι, πλῆθος τῶν 10000 μαρκῶν χρυσοῦ, 50000 ἀργύρου καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων, καὶ λίθων πολυτίμων, καὶ μαργαριτῶν, καὶ κειμήλιων τιμαλφῶν, καὶ ἀγγείων, οἷς ἦσαν προσκεκολλημένοι ἀχάται, ἰάσπιδες καὶ ἄλλα κειμήλια, πρὸς δὲ καὶ ἄλλα πολλῆς θάλας ἀξία πράγματα, ἅτινα ἐπὶ πολὺ θαυμαστόν τι χρῆμα ἀπειργάζοντο τὸν θησαυρὸν τοῦ ἐν Ἐνετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου.

§ 56. Τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας λαμπρῶς ἑώρασαν οἱ ἐπίσκοποι τῶν σταυροφόρων. Ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας ἐψάλη ἡ εὐχαριστία καὶ ἐδοξολόγησαν τὸν Θεόν, ἐνθα προσήλυθε καὶ ὁ Δόγης, ὁ μαρκίων τῆς Μοντφεράτης, καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ μετὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν. Ὁ δὲ Πάπας σφόδρα ἐχάρη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς εὐδοσίαις τῆς δυσχεροστέτης ἐπιχειρήσεως τῶν σταυροφόρων. Ὁ Θεός, ἀναρνήσας περὶ χαρῆς, ὁ Θεός ἀφείλετο τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν ἀπὸ τῶν ὑπερηφάνων καὶ δεισιδαιμόνων Γραικῶν καὶ παρέδωκεν αὐτὴν πρὸς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ὀρθοδόξους Λατίνους.

§ 57. Ἀφ' οὗ δὲ μικρὸν τι ἐκόπασεν ὁ φόνος καὶ ἡ ἀρπαγὴ, τότε συνῆλθον οἱ ἄρχοντες τῶν ἀπλήςων σταυροφόρων, ὅπως ἐκλέξωσιν ἐξ αὐτῶν αὐτοκράτορα ἢ διήρπασαν αὐτοκρατορίας τῶν Γραικῶν ἐξελέχθησαν, καθὰ συνεφώνησαν, δώδεκα ἐκλογεῖς ἄνδρες, ἔξ Γάλλοι καὶ ἐπίσκοποι τινες καὶ ἔξ εὐγενεῖς ἐκ τῶν Ἐνετῶν. Οὗτοι συγκεψάμενοι ἐν τῇ Αὐγουστείᾳ ἐξέλεξαν τὸ πρῶτον αὐτοκράτορα τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφεράτης, ἀλλ' ἐναντίωμα πρὸς τὴν εἰρημένην ἐκλογὴν ἐγένετο ὁ φόβος πρὸς τὴν ἔξαρσιν ἀνδρὸς ἐκ πόλεως γείτονος τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας. Ἀκυρωθείσης τῆς ἐκλογῆς ἐξελέξαντο δεύτερον αὐτὸν τὸν Δόγην, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς ὡς ἀτόπου ἀκυρωθείσης ἐξελέχθη τέλος ψήφῳ ἀπάντων ὁ Βαλδουῖνος ἐκ Φλάνδρας, ὃν ἀνέδειξαν πρῶτον αὐτοκράτορα τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὗτος ἐχρίσθη αὐτοκράτωρ ἐν τῇ ἁγίᾳ

Σοφία τὸν Μάϊον τοῦ 1204. Ὁ Δόγης ἐγένετο δεσπότης, ὅπερ ἦν ἀξίωμα μέγιστον μετὰ τὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ γραικικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Θωμᾶν δὲ τὸν Μαραζίνη, ἄνδρα ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου τῆς Ἑνετίας καὶ διάκονον τοῦ Πάπα, ἀνηγόρευσαν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

§ 58. Μετὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο, ἀλλὰ λίαν δυσχερῶς, ἡ διανομὴ τῶν χωρῶν τῆς αὐτῆς αὐτοκρατορίας· ὁ μὲν μαρκίων τῆς Μοντφεράττης ὠνομάσθη βασιλεὺς τῶν ἐκείθεν τοῦ Βοσπόρου χωρῶν καὶ τῆς Κρήτης· τὰς εἰρημένους ὁμοῦς χώρας ἔδωκε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, παρ' οὗ ἔλαβε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰς ὑπ' αὐτῇ χώρας, τὴν δὲ Κρήτην παρέδωκε πρὸς τοὺς γλιχομένους τῶν νήσων Ἑνετούς. Ἡ δὲ Ἑνετία ἐγένετο κυρία τοῦ πλείστου τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Βοιωτίας, τῆς Προποντίδος, τοῦ Βύζεινου πόντου, τῶν Κυκλάδων, τῶν Σποράδων καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ νήσων. Τῆς δ' Ἀχαΐας ἡγεμὼν ἐγένετο ὁ Οὐδέλμος, ὅστις κατέλιπε διάδοχον τὸν Βιλλεαρδουῖνον καὶ τοὺς ἀπὸ τούτου. Ὁ δὲ Ὅθων ὁ Λαρόγης ἐγένετο κόμης Ἀθηνῶν, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἐπιστάμων Φράγκων ἄλλων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνες ἐγένοντο. Ὁ δὲ γενοαῖος Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις κρατήσας τῆς Νικαίας ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν· δύο δ' ἄλλοι ἡγεμόνες ἐκ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν ἵδρυσαν ἀλλαχοῦ ἡγεμονίας, ὁ μὲν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ὄχθαις τοῦ Πόντου, ἥτις ἐκ τῆς πρωτεύουσας Τραπεζοῦντος ὠνομάσθη αὐτοκρατορία Τραπεζοῦντος, ὁ δ' Ἀγγελος Κομνηνὸς ἵδρυσεν δεσποτάτον ἐν τῇ Ἠπείρῃ, Ἀκαρνανίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ, ὅπερ ἐξετάθη μετ' οὐ πολὺ πρὸς βορρᾶν μέχρι Δυρράχίου, πρὸς μνησημβρίαν δὲ μέχρι Ναυπάκτου.

§ 59. Οὕτως οὖν ἡ λαμπρὰ καὶ περικύνυμος πόλις τοῦ Κωνσταντίνου ἐκυριεύθη, ἡρπάγη, ἐκενώθη τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ καὶ ἱεροῦ πλούτου ὑπὸ τῶν χριστεπωνύμων ἐθνῶν τῆς Ἑσπερίας, οἵτινες ἀρπαγῆς ἕνεκα, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον, ἐποίησαν τὴν ληστρικὴν ἐκείνην ἐφοδὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀρπαγαὶ ὁμοῦς καὶ κέρδη ἄνομα οὐ μόνον ἀδέβαια καὶ

σφαλερά, ἀλλὰ καὶ φθόρος καὶ λύμη φοβερά γίνεται ἡ εὐθύς ἡ ὀλίγον ὕστερον αὐτοῖς τε τοῖς ἄρπαξι καὶ τοῖς ἀπὸ τούτων, οἳ ἐπαθον ἐν βραχεὶ καὶ οἱ καταλυταὶ τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας Λατίνοι. Σκοτισθέντες γὰρ οὗτοι ὑπὸ τῆς εὐτυχίας, καὶ ὑπολαβόντες δούλα καὶ ὑποχα αὐτῶν πάντα τὰ τῶν Γραικῶν, ἐζήτησαν μετ' ἀλαζονείας καὶ ὕβρεως ν' ἀντικαταστήσωσιν ἀντὶ τῆς τῶν Γραικῶν ὀρθοδόξου θρησκείας τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα, ἀντὶ τῶν σοφωτέρων νόμων αὐτῶν τὸν παρ' αὐτοῖς ἄχαριν φεουδαλισμόν· ἐφ' οἷς ἀγανακτήσαντες οἱ Γραικοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν κατακτητῶν, συνεπήγειραν δὲ καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει ὁμόδοξα ἔθνη· ὧν δεινῶς πολεμούμενοι οἱ Λατίνοι πολλὰ καὶ δεινὰ ἐπαθον, καὶ τελευτῶντες φοβεροὺς ἔθανον θανάτους οἱ ἐπισημότεροι μάλιστα τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν. Οἰκτρότατον θάνατον ἔθανε πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βλάχων Ἰωάννου καὶ τῶν τούτου συμμάχων Γραικῶν· ἀπέθανε δὲ μετ' ὀλίγον ἐν ἔτει 1205 σφόδρα λυπούμενος ὁ Ἀάνδολος· δύο δ' ἔτη ὕστερον καὶ ὁ ἀνδρεῖος Μαρκίων τῆς Μοντηφόρτης καὶ πολλοὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἱπποτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἡττηθέντες δεινὴν ἀπώλειαν ἀπώλοντο. Ἀποθανόντων δὲ τῶν εἰρημένων ὀνομαστῶν ἡγεμόνων συναπώλετο καὶ ἡ τῶν Λατίνων ἰσχὺς ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν ἰδρυθεῖσῃ ὁμωνύμῳ αὐτοκρατορίᾳ, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος περιεφρονήθη τοσοῦτον ὑπὸ τῶν κληρούχων ἡγεμόνων, ὥστε ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς λατίνης αὐτοκρατορίας Βαλδουῖνος ὁ Β, μικρὸν πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ἐκ Νικαίας ἐν ἔτει 1261 Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου γενομένης, οὐδὲν ἕτερον ἐκείνητο εἰ μὴ τὰ δειλοῦντα τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος παρὰ ἡμᾶς, ἅτινα δηλοῖ ἡ παρὰ Δουγγαντίῳ κειμένη γραφὴ χρυσῆς σφραγίδος Βαλδουίνου τοῦ Β, ἣν καὶ ἡμεῖς παρατιθέμεθα ὧδε εἰς δῆλωσιν τοῦ πῶς ἐγράφοντο οἱ ἐκ Λατίνων αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ σφραγίδι ἐγκεχάραται τῇ μὲν ἑφιππος ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος, ὡς δηλοῦσι τὰ περιγεγραμμένα γράμματα, ΒΑΛΔΟΙΝΟC. ΔΕCΠΟΤΗC. ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝ-

ΝΗΤΟΣ Ο. ΜΑΗΝΑΡΑΣ (1)· ἐτέρωθεν δὲ γέγραπται ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὸ παρὰ Βυζαντίνοις ἔθος καθήμενος καὶ ποικίλην στολὴν ἐνδεδυμένος, πέριξ δὲ τὰ λατινικὰ γράμματα B. DI. GRA. IMPATOR. ROMAN. SEP. AVG. (2).

Τοσαῦτα περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν προειλόμεθα ὑπόθεσιν τῆς ἐν τῷ συλλόγῳ τοῦ Παρνασσοῦ ἡμετέρας ὁμιλίας πρὸς διδασκαλίαν καὶ νοθεσίαν ἰδίᾳ τῆς παρ' ἡμῖν νεότητος, πρὸς ἣν ἀναγκαῖον καθ' ἐκάστην νὰ λέγωνται καὶ νὰ προβάλλωνται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς παραδείγματα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς οἰκείας μάλιστα λεφθέντα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἶπομεν, ὅπως ἐκ παντὸς τρόπου μισθ' αὐτῇ καὶ φεύγῃ τὴν κακίαν, δι' ἧς τὰ ἔθνη γίνονται

(1) Ἐπωνομάζετο πορφυρογέννητος, διότι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Πέτρος ἦν αὐτοκράτωρ πρὶν γεννηθῆ ὁ Βαλδουῖνος.

(2) Γραικοὺς καὶ Ἀνατολικοὺς ὠνόμαζον ἑαυτοὺς οἱ Βυζαντινοὶ καὶ Ῥωμαῖοι, ὡς διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία, ἀφ' οὗ καὶ ἡ χώρα ἔνθα καίται ἡ Κωνσταντινούπολις μέχρι δεῦρο Ῥοῦμ. Ἴλι ὑπὸ τῶν Τούρκων λέγεται, ἥτοι χώρα τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ σταυροφόρους ἐκάλουον Φράγκους καὶ Λατίνους καὶ Δυτικούς.

ἀδοξα, μικρά καὶ δοῦλα, ἀσκεῖ δὲ τὰς ἀρετὰς ἐκείνας, δι' ὧν αὐτὰ γίνονται μεγάλα καὶ εὐδαίμονα, τὴν εὐσέβειαν, λόγον, καὶ τὴν χρηστότητα, ἰδίᾳ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐξ ὧν ὁμολογουμένως βλαστάνει τὸ ἀκέραιον τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία, ἂν ἀληθῶς αὐτὴ ὀρέγεται γενναίων πράξεων καὶ ἐπιθυμῇ νὰ ἴδῃ ὄντως ἐλευθέραν καὶ μεγάλην καὶ εὐδαίμονα τὴν πατρίδα, ἣτις καὶ μητὴρ καὶ πατὴρ, κατὰ τὸν Σωκράτην, καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιωτέρων ἐστὶ καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοῖρα καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι».

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. οἰδαλεώτερα—οἱ δ' ἀλεώτερα.

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 368 α' Ἴσμεν γὰρ τὰ κατάρροπα σχήματα ρευμάτων αἰτία γινόμενα τοῖς πέρασι τῶν κώλων καὶ διὰ τοῦθ' ὥς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες, οἱ δ' ἀλεώτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη πρὸ παντὸς ποιοῦνται νύκτωρ αὐτὰ σχηματίζειν ὑψηλότερα τοῦ ὅλου σώματος. Οὕτως οὖν καπὶ τῆς ὅλης χειρὸς ὁ Ἱπποκράτης κελεύει φυλάττεσθαι μὲν τὸ κατάρροπον σχῆμα μεταδιώκειν δὲ τὸ ἀνάρροπον ».

Παρ' Ἑσυχίου φέρεται α' *Ἀλεόν* : θερμὸν ἢ χλιαρόν » καὶ α' *Ἀλεός* : διάπυρος » ἴσως δὲ καὶ τὸ α' *Ἐλεώτερον* : ἐλεεινότερον » οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλημμελὴς ἀνάγκωσις τοῦ α' *Ἀλεώτερον* : ἀλειυνότερον ».

Ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον ἡμεῖς πειθόμεθα ὅτι ἐποίησατο ὁ Γαληνὸς χρῆσιν τοῦ ἐπιθέτου *ἀλεώτερα*, ἵνα μὴδὲν εἰπωμεν περὶ τῆς ἀτοπώτατ' ἐχούσης συντάξεως α' ὥς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες, Οἱ Δ' ἀλεώτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη κτλ.».

Ἰάμβοις ἀπεπλανήθη τοῦ ἀληθοῦς ὁ μεταφράσας ῥωμαῖοι : « Propterea et qui totum diem odambulanti et quibus crura calidiora sunt omnino existimant ipsa noctu universo corpore sublimiora componere. Itaque sic imperat Hippocrates etc. ». Ἡ ὀρθὴ γραφὴ ἀναντιλέκτως εἶνε : « καὶ διὰ τοῦθ' ὥς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες οἰδαλεώτερα πῶς ἔχοντες τὰ σκέλη πρὸ παντός ποιοῦνται νύκτωρ αὐτὰ σχημακτίζειν ὑψηλότερα τοῦ ὅλου σώματος, οὕτως οὖν κατὰ τῆς ὅλης χειρὸς κτέ. » Πρβ. καὶ Ἀλέξ. Τραλλιαν. σελ. 213.

Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἀπόλυτον εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, οἷον Τόμ. Γ', σελ. 996 « τουτὶ γὰρ τὸ ὕδωρ καὶ τοῖς ὑδερῶσι καὶ τοῖς ἄλλοις οἰδαλέοις ἐπιτήδειόν ἐστιν ἰσχυρῶς ξηραῖον ». Ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις ἀπαντᾷ καὶ τὸ σύνθετον ὑποιδαλέος, οἷον Τόμ. Β', σελ. 225 « καὶ ἡ χροὴ μέλαινα καὶ υποιδαλέη » καὶ σελ. 329 « καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκθὺς μέλας γίγνεται καὶ υποιδαλέος ». Εὐ ποιῶν δ' ὁ Ἑρμερίσιος ἐξέδωκεν ἐν σελ. 347 « ὁ χρῶς υποιδαλέος » ἀντὶ τοῦ ἐποιδαλέος.

§ 2. χοῖαῖα—χοῖδια.

Σουῖβ. σελ. 1128 Βεκκ. « Χοῖδια : Σταμνία κατεσκευάσαν χοῖδια τὸ μέγεθος λεπτὰ ταῖς κατασκευαῖς διαφόρως ».

Ἀδύνατον ἡμῖν φαίνεται κατὰ φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ λεχθῇ σταμνία χοῖδια τὸ μέγεθος ὅθεν μεταβάλλοντες τὴν ἀνάρμοστον οὖσαν κατάληξιν ΙΑΙΑ εἰς τὴν προσφεύστατ' ἔχουσαν ΙΑΙΑ ἀναγινώσκομεν « Χοῖαῖα : Σταμνία κατεσκευάσαν χοῖαῖα τὸ μέγεθος λεπτὰ ταῖς κατασκευαῖς διαφόρως ».

Πολλάκις ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συνεχύθησαν αἱ καταλήξεις ΙΑΙΟΣ-ΙΑΙΟΣ, ΙΑΙΟΝ-ΙΑΙΟΝ, κτλ., ὥς παρεστήσαμεν ἐν τῇ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας 1877, σελ. 74 κέξ.

§ 3. πλιχάδα—διχάλαρ.

Γαλην. Τόμ. ΙΔ', σελ. 707 α' Ἐντεῦθεν δὲ ἠνωμένον τὸ σῶμα διχοφυὲς γίνεται διαμερίζεται γὰρ εἰς δύο, ἃ καλεῖται σκέλη, ὧν τὴν διασχίδα διχάλαρ οἱ παλαιοὶ λέγουσιν ».

Ἐπειδὴ ὄνομα διχάλα οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, τὴν δὲ περὶ ἧς ὁ λόγος διασχίδα *πλιχάδα* ὠνόμαζον οἱ παλαιοί, οὐδαμῶς ὀκνοῦμεν νὰ γράψωμεν παρὰ τῷ Γαληνῷ « ὡς τὴν διασχίδα *πλιχάδα* οἱ παλαιοὶ λέγουσιν », ὡς καὶται ἐν Τόμ. ΙΗ', α, σελ. 741 α *Πλιχάδα* μὲν ὀνομάζουσιν εἶωθεν ἅπαν τὸ μεταξὺ τῶν βουδῶνων ἐκατέρου σκέλους· ἐνταῦθα δὲ τῆς *πλιχάδος* τὸ μέσον προσαγορεύει περίνεων, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἐκ φύσεως τοῦ αἰδοίου καθήκει πρὸς τὴν ἔδραν, ἐν αὐτῷ δὲ καὶ τῆς κύστεως ὁ τράχηλος τέτακται· μεταξὺ δὲ τούτου τε κατὰ μήκος ἐν τῇ *πλιχάδι* μέση καὶ τῆς τοῦ μηροῦ κεφαλῆς ἀξιοὶ θέντα τὸν πῆχυν κτέ.». Λέγεται δὲ καὶ κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν *πλιχάδες*, οἷον Ῥοῦφ. παρ' Ὀρειδασ. Τόμ. Γ', σελ. 391, β « Βουδῶνες δὲ αἱ ἀρχαὶ τῶν μηρῶν, τῶν δὲ μηρῶν τὰ μὲν εἰσω μέρη παραμήρια, τὰ δὲ μεταξὺ τούτων τὰ πρὸς τὸν περίνεων *πλιχάδες* ». Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Β', 172.

Παρήχθη δὲ τὸ ὄνομα *πλιχάς* ἐκ τοῦ ῥήματος *πλίσσω* - *πλίσσομαι*, τούτεστι δύστημι ἢ ἀνοίγω τὰ σκέλη (βαδίζω διστὰς ἢ ἀνοίγων τὰ σκέλη, κτλ. κοινῶς ἀδρασκελῶ ἢ ἀδρασκελῶ), ὅπερ αἰετοτε σχεδὸν κατὰ σύνθεσιν ἐξεφέρετο, οἷον *διαπλίσσω*-*διαπέπλιχα* καὶ *διαπλίσσομαι*-*διαπέπλιγμαι*, *ἀποπλίσσομαι*-*ἀπεπλιξάμην*, *ἐκπλίσσομαι*-*ἐκπέπλιγμαι*, *καταπλίσσομαι*-*καταπλιγῆσομαι*, *περιπλίσσομαι*-*περιπέπλιγμαι*. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ὄνομα *πλίγμα* καὶ ἐπιρρήματα *ἀμφιπλίξ* καὶ *περιπλίξ* καὶ *περιπλίγδην*. Ἄλλ' ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ πλημμελῆ τῶν βιβλιογράφων ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τοῦ Π γραφῆ, οἷον *πληχάς*, *πλήγμα*, *πλήσσοτο*, *διαπεπληχός*, κτλ. καὶ *ἀμφιπλήξ*, *περιπλήξ*. Εὗρέθη δὲ καὶ *πλέγμα* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *πλίγμα* καὶ *περιπλέγδην* ἀντὶ τοῦ *περιπλίγδην*, ὡς καὶ *διαπεπλεγμένα*, κτλ. ἀντὶ τοῦ *διαπεπλιγμένα*, κτλ. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ *διαπεπλήσθαι* καὶ *ἐκπεπλήσθαι* ἀντὶ τοῦ *διαπεπλιγῆθαι* καὶ *ἐκπεπλιγῆθαι* προσέτι δὲ *διαπεπηγμένον* ἀντὶ τοῦ *διαπεπλιγμένον* καὶ *ἐκπεπισμένον* ἀντὶ τοῦ *ἐκπεπλιγμένον*.

Ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 120 παρέχουσι τινὰ

τῶν ἀντιγράφων τὸν ἀδιάφορον τύπον α ἔσωθεν δὲ ὁ μὲρὸς παρὰ τὴν *πληγάδα* καλεομένην κυλλότερος καὶ ἀσαρκότερος φαίνεται » (Πρῶ. καὶ σελ. 28 καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 519), ἀλλὰ παρ' Ἀρεταίου φέρουσι πάντα πλημμελῶς σελ. 56, 12 « καὶ ἔντασις βουδώνων καὶ *πληχάδος* » καὶ σελ. 234, 1 « τὰ τε αἰδοῖα καὶ τὰς ἰξύας καὶ τὴν *πληγάδα* καὶ τοὺς ὄρχιας » καὶ σελ. 234, 7 « τὰ αἰδοῖα καὶ τὴν *πληχάδα* καὶ τὰ ἰσχία ». Πρῶ. καὶ σελ. 229, 11, ἔνθα κατὰ τοῦς κώδικας κεῖται α τὰ μνειν τὴν *τριχάδα* καὶ τὸν τῆς κύστιος τράχηλον » ἀντὶ τοῦ *πληχάδα*.

Παρὰ Γαληνῷ ἀναγινώσκειται Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 521 « *Πληχάδα* δὲ τινὲς μὲν διὰ τοῦ Γ γράφουσι *πληγάδα*, τινὲς δὲ διὰ τοῦ Χ *πληχάδα*· δηλοῖ δὲ τοῦνομα τὸ μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν χωρίον· ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἐκπεπληῆσθαι καὶ διαπεπληῆσθαι παρ' αὐτῷ γέγραπται· καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ τοι δ' ἐπλησσοῦντο πόδεσσι » καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 92 « *Διαπεπληγμένα*· τὰ ἐπὶ πολὺ κατὰ τὴν *πληχάδα* διεσπῶτα· *πληχὰς* δὲ τὸ μεταξὺ τῆς τῶν σκελῶν ἐκφύσεως ». Μόνον τὸ διὰ τοῦ Ι καὶ τοῦ Χ προσηνεγμένον *πληχάδα* καὶ *πληχὰς* ἔχει ὀρθῶς. Δὲν εἶπε δ' ὁ Ὁμήρος τοι δ' ἐπλησσοῦντο πόδεσσι, ἀλλὰ (Ὀδ. Ζ, 318):

αἱ δ' εὖ μὲν τρώων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν.

Παραφθαρμένον δ' εἶνε καὶ τὸ *διαπεπληγμένα*, ὅπερ μεταβλητέον εἰς τὸ *διαπεπληγμένα*. Ἀλλὰ πολλῷ χεῖρον διάκεινται τὸ ἐκπεπληῆσθαι καὶ τὸ διαπεπληῆσθαι, ἅτινα ἀποκαθίστανται ὑγιῇ, ἂν μεταγραφῶσι ἐκπεπληῆσθαι καὶ διαπεπληῆσθαι. Ἐν Τόμ. ΙΘ', σελ. 96 τὰ μὲν ἄλλα ἀντίγραφα ἔχουσιν α' *Ἐκπεπλημέρον*· ἐκτετραμμένον », ἐν δὲ *ἐκπεπληγμέρον*, ὅπερ καὶ παρ' Ἐρωτιανῷ κεῖται σελ. 70, 4 α' *Ἐκπεπληγμέρον*· ἔξεπτυγμένον ».

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου φέρεται

Πλήσων· ῥηγνύων, σχίζων.

Πλήσσοτο· διέδαινον.

καὶ

Πλίνθος : μέρος τι τῆς κεφαλῆς τοῦ κίονος.

Πλήξαργα : διαναβάντα καὶ ἀναστάντα καὶ διαβάντα.

Πλήσσορτο : διέβαινον.

Πρβ. καὶ Ἀπολλών. Σοφ. Ὅμηρ. Λεξ. σελ. 132, 16 α Πλήσσορτο : διέβαινον. Εὖ δὲ πλήσσορτο πόδεσσιν. Τῶν ἅπαξ εἰρημένων, ἀλλὰ σελ. 75, 4 α Ἐπλήσσορτο : διέβαινον, ἀπὸ τῆς πλιχάδος. Εὖ δ' ἐπλήσσορτο πόδεσσιν. Τῶν δ' ἅπαξ εἰρημένων η. Τὴν διὰ τοῦ Ι ἐκφορὰν εὐρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις Ἀχαρν. 217 α Ἀπεπλήξατο : ἀπεσεύσατο, ἀπέφυγεν· πλιξ γὰρ τὸ βῆμα καὶ πλιγματα τὰ πηδήματα· ἐνθεν καὶ τὸ περιβάδην ἀμφιπλιξ παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν Τριπτολέμῳ. Καὶ Ὅμηρος.

αἱ εὖ μὲν τρώων, εὖ δ' ἐπλήσσορτο πόδεσσιν.

Ἐλεγον δὲ πλιξιν καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀντίχειρος εἰς τὸν λιχάνον δάκτυλον διάστημα καὶ τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν ὅστούνη (Πρβ. καὶ Γρηγ. Κορ. σελ. 548 καὶ Σουίδ. λ. πλιξ). Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ ἀναγινώσκεται σελ. 395, 11 α Ἐπλήσσορτο : τὸ καλῶς ἐβάδιζον καὶ διέβαινον· πλίσσεσθαι γὰρ τὸ βάδην διαβαίνειν καὶ πλιγμα τὸ διάστημα τῶν ποδῶν. Σοφοκλεῖς Τριπτολέμῳ·

δράκοντε θαιρὸν ἀμφιπλιξ εἰληφότε.

περιβάδην. Ἀριστοφάνης ἀπεπλήξατο Ἀχαρνέυσιν». Παρατηρητέον δ' ὅτι τοῦ ἀπλοῦ πλίσσομαι οὐδὲν ἄλλο παράδειγμα γινώσκεται πλὴν τοῦ Ὀμηρικοῦ. Τὸν ἐνεργητικὸν αὐτοῦ τύπον ἀποκατέστησαν πολλοὶ τῶν κριτικῶν ἐν τῷ εἰς Ἀρτεμιν Ὑμνῳ τοῦ Καλλιμάχου στίχ. 243 :

ὕπηισαν δὲ λίγμαι

λεπταλὶον οὐρίγγες, ἵνα πλίσσωσιν ὁμαρτή.

ἀντὶ τοῦ πλίσσωσιν (ἢ πλίσσωσιν). Συνεφώνησε δ' αὐτοῖς καὶ ὁ Κόβητος (Μνημοσ. 1861, σελ. 436), ἀλλ' ἀποφηνάμενος ὅτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν πλίσσομαι, οὐχὶ πλίσσω, ἐλέχθη, ἐπήνεγκεν ὅτι ὁ Καλλιμάχος ἐν τῷ παρόντι, ὡς πολλάκις ἄλλοτε,

ἀμελῆς ὑπῆρξε. Τῷ Κοβήτῳ ἀντεῖπεν ὁ Ὁθ. Σνειδῆρος (*Καλλιμ.* Τόμ. Α', σελ. 248), ὅστις φιλοτιμούμενος ἐσφαλμένην τὴν γνώμην αὐτοῦ ν' ἀποδείξῃ ἐπηγάγετο μάρτυρα τὸν Ἑσυχίον λέγοντα οὐ μόνον « *Πλισσορτο* : διέβαινον » ἀλλὰ καὶ « *Πλιξαρτα* : — διαβάντα ». Πόθεν δ' ὅμως γίνεται δῆλον ὅτι τὸ παρ' Ἑσυχίου κείμενον *πλιξαρτα* εἶνε εἰλημμένον ἐκ τῆς γλώσσης τῶν παλαιῶν καὶ ἐνδόξων Ἑλλήνων ; Ὁ Ἰακώβιος ἐτόπασεν ὅτι τὸ παρ' Ἀντων. Λιβερ. κεφ. 31 « *Ταῖς δὲ νύμφαις πᾶν ὅσον ἡ *πλιστορ* ἐπέδωκεν εἰς κάλλος* » εἶνε πλημμελὲς γραφὴ τῆς ποιητικῆς λέξεως *ἐπλισσορ* ἢ *ἐπλίσσορτο*, τουτέστι πάντα (τὰ) τῶν νυμφῶν βήματα καὶ κινήματα (Ἴδε Βάστιον Ἐπιστ. *Κριτ.* σελ. 185). Ἀλλ' ἤκιστ' εὐλογος ἡ εἰκασία αὕτη ἡμῖν φαίνεται. Ἀποδοκιμάζομεν δὲ καὶ τὴν γενομένην ὑπὸ τινων μεταβολὴν τοῦ *πλιξαρτες* εἰς τὸ *πλιξαρτες* ἐν ἀποσπασματι τοῦ Ἀνακρέοντος μνημονευομένῳ ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου « *Γυναῖκες εἰλίποδες* : διὰ τὴν δέσιν τῶν σκελῶν καὶ πλοκὴν τὴν κατὰ τὴν συνουσίαν. Καὶ Ἀνακρέων

πλιξαντες *μηροῖσι περὶ μηρούς* ».

Περ. Εὐστάθ. σελ. 1394, 41 « *Παυσανίας δὲ λέγει καὶ γυναῖκας εἰλίποδας διὰ τὴν ἐνδεσιν τῶν μηρῶν* » καὶ Λοβέκκιον *Ῥηματ.* σελ. 161 καὶ *Στοιχ.* Τόμ. Α', σελ. 123, 44. Ὁ Βέργκιος (*Ποιητ. Αὐρ.* σελ. 1044 ἐκδ. γ') νομίζει ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ :

πλιξαντες *μηροῖς περὶ μηρούς* * *

Ὡς δ' ἀνεγνώσθη *πλίσσορτο* ἀντὶ τοῦ *πλίσσορτο* καὶ *πλίσσωσιν* ἀντὶ τοῦ *πλίσσωσιν*, οὕτω καὶ *ἐκπλίσσοιτο* ἀντὶ τοῦ *ἐκπλίσσοιτο* ἐν τοῖς Ἰπποκρατείσις Τόμ. Γ', σελ. 70 « *ἤσσαν μὲν γὰρ ἂν διαψύχοιτο, ἤσσαν δ' ἂν ἐκπλήσσοιτο* » (Περὶ Ἑσυχ. « *Ἐκπλήσσοιτο* : διάγοιτο »). Ἀλλ' οἱ νέοι ἐκδύται ἀποκατέστησαν τὸ ὑγιῶς ἔχον, καθάπερ ἐν σελ. 384 τὸ « *μήτε ξυμμεμυκέτω μήτ' ἐκπεπλήχθω* » ἀντὶ τοῦ *ἐκπεπλήχθω* καὶ ἐν σελ. 385 τὸ « *ἡ γὰρ ἀνεσπασμένον ἐστὶ ἢ ἐκπεπληγμένον* »

ἀντὶ τοῦ *ἐκπεπληγμένον*. Πρβ. καὶ σελ. 44 «ὡς ἡκιστὰ σε-
ρηρὸς καὶ *ἐκπληγμένον* ἔσται παρὰ τὴν ἐπίδεσιν», ἀνθ' οὗ παρὰ
τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 596 φέρεται *ἐκπεπληγμένον*,
ὡς καὶ ἐν τοῖς γεγραμμένοις ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐν τῇ
Ἱπποκρατεῖ ῥῆσι μετοχῶν σελ. 597 «Κατὰ μεταφορὰν ἀμ-
φοτέροις κέχρηται τοῖς ὀνόμασι, τὸ μὲν σεσηρὸς ἀπὸ τῶν χειλῶν
τοῦ σώματος (Γρ. *στόματος*) ὅλως προσαγορεύσας, τὸ δ' *ἐκπε-
πληγμένον* ἀπὸ τῶν πολὺ διεστώτων σκελῶν· ἡ γὰρ ἐκείνων
διάστασις ὀνομάζεται *πλῆκτα*, ὥσπερ καὶ σεσηρῆναι λέγομεν
τοὺς δυστάντας ἀπ' ἀλλήλων (τὰ χεῖλη) χωρὶς τοῦ (τὸ) τῆς
γένυος ὅσπου κινῆσαι». Εἶνε δὲ τὸ *πλῆκτα* ἡμαρτημένη γραφὴ
τοῦ *πλήγμα*, τουτέστι *πλίγμα*. Πρβ. Φώτ. Δεξ. σελ. 433, 20
«*Πλήγμα*: βῆμα». Ἐπειδὴ δ' ἀδιανόητον ὑπάρχει τὸ «ἀπὸ
τῶν χειλῶν τοῦ στόματος ὅλως προσαγορεύσας» δύναται τι-
νὰ εἰκόσθ' ἀπὸ ΤΗΣ τῶν χειλῶν τοῦ στόματος (*διαστ*) *ολΗΣ*».

Ἐγένετο δὲ καὶ τριττὴ ἀνάγνωσις τῆς μετοχῆς *ἐκπεπλιγ-
μένον* ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖσι Τόμ. Γ', σελ. 32 «ἄχροον μὲν καὶ
ἐκπεπληγμένον» καὶ *ἐκπεπισμένον* καὶ *ἐκπεπλιχμένον*.
Πρβ. Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 769 «ἀναγκαίως οὖν ἔχει ἄχροον μὲν
καὶ *ἐκπεπισμένον* εἶναι τὸ ἔλκος» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 544.

Πλημμελῶς ἐφέρετο ἄλλοτ' ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖσι Τόμ. Β',
σελ. 758 «τὸ στόμα εὐρήσεις *διαπεπληχός*» ἀντὶ τοῦ *διαπε-
πλιχός*, ὅπερ ἐσώθη ἀβλαβὲς ἐν τινι τῶν κωδίκων. Πρβ. Ἡσύχ.
«*Διαπέπλιχε*: διαβέβηκε· *πλίγματα* γὰρ βήματα» καὶ «*Δια-
πεπλιχός*: διεστώς, κεχηνώς» (Ἴδε Φοῆσιον *Οἶχον*. Ἱπποκρ.
σελ. 95 καὶ Ἀλβερτον Ἡσυχ. Τόμ. Α', σελ. 958). Τοῦ ἐνε-
στώτος *διαπλίσσω* οὐδὲν ὑπάρχει παράδειγμα. Κακῶς ἐγρά-
φτο ὑπὸ τινων ἐν Ἰλιάδῃ Ψ, 120 «τὰς μὲν ἔπειτα *διαπλίσ-
σοντες* Ἀχαιοὶ ἔκδεον ἡμιόνων» ἀντὶ τοῦ *διαπλήσσουντες*
Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Β', σελ. 252, 13 «*Διαπλήσσουντες*: Οὕτως
διαπλήσσουντες διὰ τοῦ Η αἰ Ἀριστάρχου ἀντὶ τοῦ *διακόπτον-
τες*· ἄλλοι δὲ *διαπλίσσουντες* διὰ τοῦ Ι. Παρασημεῖσάιτο
δ' ἂν τις τοῦτο πρὸς τὸ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ τῷ οἱ ἀποπλήξας *κε-
ραλὴν* ἀντὶ τοῦ ἀπονόψας» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 309, 29 «*Δια*;

πλήσσοιτες : διακόπτοντες πρὸς τὴν συμμετρίαν· τὸ δὲ *διαπλίσσοιτες* ἀντὶ τοῦ τοῖς ποσὶ διαδάντες» καὶ Ἀπολλών. Σοφ. Ὅμηρ. Δεξ. σελ. 58, 18 «*Διαπλήσσοιτες* : διασχιζόντες» ἐὰν δὲ σὺν τῷ Ι γράφηται, ἔσται διαβαίνοντες». Πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 1291, 52 «*Διαπλήσσειν* δὲ τὸ εἰς μικρὰ τέμνειν φησίν, ὅπερ ὁ Πausανίας κατακορμίσαι λέγει· ἕτεροι δὲ ἀντὶ τοῦ διαπλήσσοιτες διάρρῃσσοιτες γράφουσιν». Σημειωτέον δ' ὅτι προη-
νέχθη ὑπὸ τινων γνώμη, καθ' ἣν ἐν τῷ κειμένῳ παρ' Ἑσυχίου «*Διαπλήσσειν* : διέλκειν, διαπλέκειν» ἡ διὰ τοῦ *διαπλέκειν* ἐξήγησις ἀναφέρεται εἰς τὴν γραφὴν *διαπλίσσειν*.

Τὴν ἀνάγνωσιν *διαπεπηγμένον* ἀντὶ τοῦ *διαπεπληγμένον* εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 605 «*Δηλοῦται δὲ τοῦτο καὶ ἂν Ἀρχίλοχος εἶπεν· οὐ φιλέω μέγαν στρατηγὸν οὐδὲ διαπεπηγμένον ἀλλ' ὅς μοι, φησί, μικρὸς εἴη καὶ περὶ κνήμας ἰδεῖν ῥοικός*». Παρὰ Δίῳν τῷ Χρυσοστόμῳ Τόμ. Β', σελ. 8 ἔχουσιν οἱ κώδικες *διαπεπληγμένον*, ἀνθ' οὗ ἀτόπως ὁ Ῥεῖσιος ἐκέλευσε νὰ γραφῇ *διαπεπλεγμένον*.

Τὴν μετὰπτωσιν δὲ τοῦ *διαπεπληγμένα* εἰς τὸ *διαπλεγμένα* βλέπει τις ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖσι Τόμ. Α', σελ. 100 καὶ σελ. 131 «καὶ τὰ σκέλεα ὑπτίου κειμένου συγκεκαμμένα εἶναι ἰσχυρῶς καὶ *διαπεπλεγμένα*». Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 894 «*Θανατῶδες τὸ κεχηνότα καθεύδειν καὶ τὰ σκέλεα ὑπτίου κειμένου συγκεκαμμένα εἶναι καὶ διαπεπλεγμένα*, ὅπερ σημαίνει τὰ διεστῶτα μέχρι πλείονος» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 63 «*Γράφεται γὰρ ἑκατέρως διὰ τοῦ Γ καὶ διὰ τοῦ Χ· σημαίνει δὲ τὰ διεστῶτα μέχρι πλείουτου. Καὶ εἴη ἂν ἀτοπος ἡ τοιαύτη κατάκλισις, ὥς παραφροσύνην ἐμφαίνειν, οὐδενὸς γε οὕτως εἰθισμένου κραιπῆσθαι, ὥσπερ καὶ εἰ περιπεπλεγμένα γράφοιτο· καὶ γὰρ οὕτως ἀλλόκοτος ἡ κατάκλισις, ἐὰν ὑπτίως τις κείμενος ἔχῃ τὰ σκέλη συγκεκαμμένα τε καὶ ἀλλήλοις περιπεπλεγμένα*». Παρ' Ἀρεταίῳ σελ. 4 ἐξέδωκε μὲν ὁ Ἑρμερίνσιος «σκέλεα οὐ *διαπεπληγμένα* μόνον», ἀλλ' ἀπεδοκίμασεν ἐν τῷ Προλόγῳ τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἣν ἡμεῖς εὐλογωτάτην εὐρίσκομεν. Πρβ. Εὐστάθ. σελ. 1564, 48 «*Τὸ δὲ πλίσσοιτο* λέξις μὲν ἐστὶν Ἰω-

νική, κατὰ δὲ τοὺς πλείονας Δωρικὴ· δηλοῖ δὲ τὸ βηματίζειν καὶ μεταφέρειν σκέλος παρὰ σκέλος· ὅθεν καὶ πλῖξ τὸ βῆμα, τὸ δ' αὐτὸ καὶ πλίγμα, καὶ πλίξας ὁ βηματίσας καὶ περιπεπλιγμένον τὸ περιβεβηκὸς καὶ ἀπεπλίξατο τὸ ἀπέβη παρὰ τῷ κωμικῷ ἐν Ἀχαρνεύσι. Καὶ Ἱπποκράτης δέ, φασί, πλίγμα λέγει τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν διάστημα· ὅθεν καὶ διαπεπλίχθαι τὸ περιπλέκειν τοὺς πόδας· καὶ Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 319, 12 «Πλίσσιν ἐστὶ τὸ μεταφέρειν σκέλος παρὰ σκέλος· οἱ Δωριεῖς δὲ τὰ βήματα πλίξας καλοῦσιν, Ἱπποκράτης δὲ πλίγμα τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν διάστημα· ὅθεν καὶ διαπεπλίχθαι, φασί, τὸ περιπλέκειν τοὺς πόδας» καὶ σελ. 319, 19 «Πλίσσοντο· διέβαινον· πλίχος γὰρ τὸ ὑπὸ τὰ αἰδοῖα δέρμα, ὃ δεῖται διαβαινόντων· πλίσσεσθαι γὰρ τὸ βάδην διαβαίνειν καὶ πλίγμα τὸ διάστημα τῶν ποδῶν» καὶ σελ. 319, 24 «Τὸ δὲ πλίσσειν πόδεσσι τὸ βηματίζειν δηλοῖ ἀπὸ τοῦ πλῆσσειν τὴν γῆν· οἱ μέντοι Ἴωνες τὸ ἐκτρέχειν τὰ σκέλη· σκέλος γὰρ παρὰ σκέλος θέντα πλίσσειν λέγουσι. Δωριεῖς δὲ καὶ τὰ βήματα πλίξας καλοῦσιν». Περὶ τοῦ μονοσυλλάβου ὀνόματος *πλίξ*, οὗ ἡ πληθυντικὴ αἰτιατικὴ διττῶς εἶνε ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσσειαν Σχολίοις προενηνεγμένη, *πλίξας* καὶ *πλίχας*, ἴδε Δοθένκιον *Παραλειπ.* σελ. 103. Ἀντὶ δὲ τοῦ «ὃ δεῖται διαβαινόντων» ἔγραψε *τείνεται* ὁ Ἀλβερτος Ἡσυχ. Τόμ. Β', σελ. 981.

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου ἀναγινώσκεται «*Διαπεπλίχθαι*· διηλλάχθαι τὰ σκέλη καὶ ἀντιβαίνειν» καὶ «*Περιπεπλιγμένα*· περιπεπλεγμένα τοῖς μέλεσιν (Γρ. *σκέλεσιν*)· οἱ γὰρ ἀλείπται τὸ βῆμα *πλίγμα* λέγουσιν» καὶ «*Περιπεπλήχθαι*· διηλλαχῆναι τὰ σκέλη ἀσχημόνως» καὶ «*Πλήγμα*· βῆμα ἀπὸ τῶν κύλιονμένων καὶ παλαιόντων, ὅταν παραβάντες (Γρ. *περιβάντες*) τοῖς σκέλεσι κατέχωσιν»· ἀλλὰ τοῦ στοιχείου Η τῆς λέξεως *πλήγμα* ὑπέρκειται τὸ Ι πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς πλημμελοῦς γραφῆς. Ὡς δὲ τὸ *πλίγμα* μετεβλήθη παρ' Ἡσυχίῳ εἰς τὸ *πλέγμα*, οὕτω καὶ τὸ *περιπλίγδην* εἰς τὸ *περιπλέγδην*, οἷον «*Περιπλη*..· *περιπλέγδην*, *περιβάδην*» καὶ «*Περιπλήξ*· περιειληφώς». Ὁρθῶς ὁ Δινδάρσιος μετέγραψε «*Περιπλήγδην*· περιβάδην» καὶ

«Περιπλῖξ : περιειληφώς» (Πρβ. καὶ Κόδωντον *Μνημοσ.* 1859, σελ. 55).

Τῆς μετοχῆς *περιπεπλιγμένα* ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ καμικὸς Στράττις, ὡς διδασκόμεθα ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκου γράφοντος βιβλ. Β', 172 «Τὰ μέντοι μεταξύ ὑποστήματος καὶ ὁσχείου καὶ μηροῦ *πλιχάδες* καλοῦνται· ὅθεν καὶ τὸ διαβαίνειν οἱ ποιηταὶ ἀμφιπλίσσειν λέγουσι καὶ τὸ περιβάδην ἀμφιπλῖξ, ὡς καὶ Σοφοκλῆς κατεχρήσατο ἐπὶ δρακόντων εἰπὼν θαιρὸν ἀμφιπλῖξ εἰληφότε, οἷον περιβεβηκότε. Καὶ Στράττις

τὰ θυγάτρια

περὶ τὴν λεκάνην ἅπαντα περιπεπλιγμένα.

τουτέστι διηχότα τὰ σκέλη. Καὶ Ὅμηρος δ' ἐπὶ τοῦ διέβαινον εὐδὲ πλίσσοντο πόδεσσι· Ἄλλ' ἐν τοῖς κώδιξιν εἶνε κακῶς γεγραμμένον *περιπεπλῆγμένα* καὶ *περιπεπλῆγμένα*. Εὐρίσκειται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ ὄνομα *πλιχάδες* διὰ τοῦ Η προσηνεγμένον καὶ τὸ ἐπίρρημα *ἀμφιπλῖξ* καὶ τὰ ῥήματα *ἀμφιπλίσσειν* καὶ *πλίσσοντο* (*πλῆσσαν*). Τοῦ ἐνεργητικοῦ τύπου *περιπλίσσω* οὐδείς χρόνος εὐρέθη. Ἠθέλησε μὲν ὁ πολλὸς Κόδωντος (*Var. Lect.* σελ. 135) ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν ἀόριστον *περιπλῖξας* καὶ *περιπλῖξτε* ἐν τῷ Ἀναχάρσειδι τοῦ Δουκιανοῦ § 1. ἀτέλος δὲ ἤδη *περιπλῖξας* αὐτῷ τὰ σκέλη κατὰ τὴν γαστέρα· ἄγχι τὸν ἄθλιον καὶ § 31 «δεδιότες—μὴ *περιπλῖξτε* αὐτοῖς τὰ σκέλη περὶ τὴν γαστέρα»· ἀλλ' ἡμεῖς λίαν ὀκνοῦμεν νὰ κινήσωμεν τὴν παραδεδομένην γραφὴν. Ἀμφίβολον δ' εἶνε τὸ ἐπίθετον *περίπλιτος*· διότι ἀναγινώσκεται μὲν κατὰ τινὰς τῶν κωδίκων παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ 1Η', 8 ποσσοὶ *περιπλῖτοις* ἀντὶ τοῦ *περιπλῖτοις*, ἀλλ' ἀνάρμοστος φαίνεται ἡ διὰ τοῦ Ι ἐκφορά, καθὰ παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Μεινικίου (*Θεοκρ.* σελ. 321 ἐκδ. γ'). Ὁ Ἀρήσιος ἐξέδωκε ποσσοὶ *περὶ πλιχτοῖς*.

Δεινῶς παρεφθαρμένον εἶνε τὸ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου κείμενον «*Καταπληγμῆσει*· τὸ βῆμα καταπλῆγμα λέγουσι. Τὸ οὖν καταθῆσαι μετὰ γόντες ἀπὸ τῶν κυλιόμενων καὶ τοῖς ποσὶ κατατρέχόντων οὕτως φασὶν κατακρατηθεῖς. Ὁ Ἡσύχιος ἔγρα·

ψε «Καταπληθήσει: κατακρατηθήσει» τὸ βῆμα γὰρ πλίγμα λέγουσι. Τὸ οὖν κατακρατῆσαι μετάγοντες ἀπὸ τῶν κυλιόμενων καὶ τοῖς ποσὶ καταχρόντων οὕτως φασίν». Ἐγένετο δὲ χρῆσις τοῦ καταπληθήσει ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τοῖς Δαιταλεῦσιν, οἷον :

Α. Ἦ μὴν ἴσως σὺ καταπληθήσει τῷ χρόνῳ.

Β. Τὸ καταπληθήσει τοῦτο παρὰ τῶν ρητόρων.

Ἄλλ' εἶνε κακῶς γεγραμμένον καταπληθήσει (Ἴδε Κόδητον *Orai.* σελ. 152 καὶ *Var. Lect.* σελ. 135 καὶ *Nov. Lect.* σελ. 180 καὶ *Μνημοσ.* 1859, σελ. 55).

Ἰκανῶς, νομιζομεν, ἐκ τῶν διειλημμένων δηλοῦται ὅτι αἰετοποτε σχεδὸν κατὰ σύνθεσιν παρχλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα πλίσσεται καὶ ὅτι σπανίως ὁ ἐνεστώς αὐτοῦ καὶ παρτατικὸς καὶ ὁ ἀόριστος ἀπαντῶσι καὶ ὅτι ὁ ἐνεργητικὸς τύπος πλίσσω οὔτε ἀπλοῦς οὔτε σύνθετος φέρεται ἐν τῇ γλῶσσῃ τῶν παλαιῶν ἴδιος ὢν τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, ἐξ οὗ δύο μόνον προηnéχθησαν παραδείγματα, τὸ τοῦ Καλλιμάχου πλίσσωσιν καὶ τὸ τοῦ Ψευδιπποκράτους διαπλεπλήχος γίνεται δὲ μνεῖα καὶ τοῦ διαπέπλιχε καὶ πλίξαντα ἐν τῷ Δεξιαῷ τοῦ Ἡσυχίου καὶ τοῦ πλίξας ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον Παρεκδοχαῖς τοῦ Εὐσταθίου καὶ τοῦ ἀμφιπλίσσειν ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πηλυδεύκου. Πολλὴ εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου διαπέπλιγμαι, ἐκπέπλιγμαι, κτλ. Ὁ παθητικὸς μέλλων μετὰ τῆς προθέσεως ΚΑΤΑ συντεθειμένος καταπληθήσει εὐρίσκεται ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἀριστοφάνους ἐκ τῶν Δαιταλέων, ἀλλ' ἴσως ἔγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης καταπλελήσει, ὅπερ οἱ βιβλιογράφοι μέλλοντα τοῦ καταπληττομαι ἐκλαβόντες ἐξήνεγκον διὰ τοῦ Γ, καταπληθήσει. Λέγεται μὲν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλῶσσῃ πτύσσομαι (πτύξ-πτυχός, πτυχή)-ἐπτύγην (ἀνεπτύγην) καὶ ψύχομαι-ἐψύγην, ἀλλ' οἱ δόκιμοι τύποι εἶνε ἐπτύχθην (ἀνεπτύχθην, κτλ.) καὶ ἐψύχθην ἢ ἐψύχην, ὡς ἀκριβῶς θὰ παραστήσωμεν ἀλλαχοῦ. Φρονοῦμεν δ' ὅτι οὐδεὶς τῶν παλαιῶν εἶπε πλιγας, οἱ δ' ἀναγινώσκοντες οὕτως ἐν τοῖς Ἱπποκρατείους εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πληγας, συμπληγας. Πρὸ. καὶ πλίχος

καὶ *πλῖξ-πλιχός*, οὗ ἡ πληθυντικὴ αἰτιατικὴ μνημονεύεται ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσειαν Σχολίοις καὶ κατ' ὀρθὴν ἐκφορὰν *πλῖΧας* καὶ καθ' ἡμαρτημένην *πλῖΚας*. Παρ' Ἑρωτιανῶ σελ. 58, 6 κεῖται «Βληχῶδες : οἱ δὲ γλισχρῶδες. Ἐπικλῆς μὲν φησι τὸ λε-
λιπασμένον μετὰ γλοιώδους ὑγρασίας ἀκαθάρτου, Εὐφορίων δὲ τὸ ἐκπεπισμένον καὶ κατὰξῆρον. Βακχεῖος δὲ καὶ Δυσίμαχος διὰ τοῦ Π γράφουσι *πλιχῶδες* σημάναι θέλοντες τὸ ἐξεπτυγμένον» (Πρβ. Δαρεμβέργην Ὀρειδασ. Τόμ. Δ', σελ. 534). Φέρεται δὲ παρ' αὐτῶ καὶ (σελ. 109, 13) «Πηχέδσορ : τὸν ταῦρον, οἱ δὲ τὸ περίνεον, Βακχεῖος δὲ διάδασίν τινα» (Πρβ. Φοήσιον Οἰκον. Ἰπποκρ. σελ. 305). Ἀλλὰ τὸ *πηχέδσορ* εἶνε τερατῶδες καὶ ἀλλόκοτον, εἰκασε δ' ἀντ' αὐτοῦ *πλιχάδα* ὁ Ἑρμερίσιος, ὅστις καὶ τὸ *διάδασιν τινα* μετέγραψε *τὴν διάδασιν*.

§ 4. ἀπίωρ—ἀγρίωρ.

Διοσκορίδ. Τόμ. Β', σελ. 97 Σπρεγγ. «Ἐπιτηδεύονται δέ, διαμασσωμένων (Γρ. *διαμασσωμένων*) τούτων, δαρνοειδοῦς σπέρματος, κακπάρεως τοῦ ἐκ τῶν ἀγρίων καρποῦ».

Ἄλλος μὲν τις ἴσως ἐπιτήδειος ὦν νὰ νοῇ γρίφους δύναται νὰ διδάξῃ τί σημαίνει τὸ κακπάρεως τοῦ ἐκ τῶν ἀγρίων καρποῦ, ὅπερ ῥωμαῖστί εἶνε μεταπεφρασμένον *capparis agrestis fructus*, ἡμεῖς δ' ἀντικρυς ὁμολογοῦντες ὅτι παντάπασιν ἀδυνατοῦμεν, διατεινόμεθα ὅτι τὸ ΑΓΡΙΩΝ εἶνε κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ ΑΠΙΩΝ. Οὐδεὶς, νομίζομεν, θ' ἀρνηθῇ ὅτι εὐκόλως ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὸ Π καὶ ΓΡ συγχέονται· ἵνα δὲ πᾶς τις πεισθῇ ὅτι μετὰ λόγου ὁ ἰσχυρισμὸς ἡμῶν γίνεται, παρατιθέμεθα μαρτύρια αὐτοῦ τοῦ Διοσκορίδου λέγοντος Τόμ. Β', σελ. 127 «κακπάρεως ῥίζα καὶ ὁ ἐκ τῶν ἀπίων αὐτῆς καρπός». σελ. 213 καὶ 218 «κακπάρεως ἐκ τοῦ τῶν ἀπίων καρποῦ». σελ. 273 καὶ 289 «κακπάρεως ὁ ἐκ τῶν ἀπίων καρπός».

§ 5. δρῶμεν, αἰσπερ, εἰ τύχη (τύχοι)—δρωμέραις περιτύχη.

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 709 «Ἐτέρα δὲ γραφὴ τοιάδε ἐστίν· ὄνυχας μήτε ὑπερέχειν μήτε ἐλλείπειν· εἴτα ἐφ' ἐτέρας

(Γρ. 'Αφ' ἐτέρας) ἀρχῆς δακτύλων κορυφῇσι χρῆσις, κατὰ δοτικὴν γεγραμμένου τοῦ κορυφῇσι ὀνόματος, ὡς εἶναι τὴν ὅλην διάνοιαν τοιάνδε· τοὺς ὄνυχας οὔτε ὑπερέχειν οὔτε ἐλλείπειν χρὴ τὸ μήκος τῶν δακτύλων ἀλλ' ἀκριβῶς ἐξισοῦσθαι· ταῖς γὰρ κορυφαῖς αὐτῶν χρῆσις ἐστὶ. Δόξει δὲ τοῦτο ψεῦδος, ἐὰν ὡς προσήκει αὐτάς ἀκούῃ. Τινὰ μὲν ἔργα ταῖς ὄλαις χερσὶ δρωμέναις περιτύχῃ περιλαβόντες ἀμφοτέραις αὐταῖς πῆχυν ἢ μηρὸν ἢ κνήμην ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἀντιτείνονμέν τε κατατείνονμεν· ἐν οἷς ἔργοις ὡς μόρια τῆς χειρὸς ἐνεργοῦσιν οἱ δάκτυλοι παραπλησίως τοῖς θέναραι καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτῆς μέρεσι· παρακεντοῦντες δὲ καὶ ἀναρράπτοντες ἢ καταρράπτοντες ἢ πτερύγιον ἐξ ὀφθαλμοῦ κομιζόμενοι τοῖς δακτύλοις ὡς δακτύλοις, οὐχ ὡς μορίοις τῆς χειρὸς, χρώμεθα.

Κάκιςτ' εἶνε ἡ ῥῆσις αὕτη διατεθειμένη ὑπὸ τῶν γραφέων, νομίζομεν δ' ὅτι ἀποκαθίσταται ὑγιής, ἂν ἀναγνωσθῇ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· «Δόξει δὲ τοῦτο ψεῦδος, ἐὰν μὴ ὡς προσήκει αὐτὸ τις ἀκούῃ· τινὰ μὲν γὰρ ἔργα ταῖς ὄλαις χερσὶ δρώμεν, αἰσπερ, εἰ τύχῃ (εἰ τύχοι), περιλαβόντες ἀμφοτέραις αὐταῖς πῆχυν ἢ μηρὸν ἢ κνήμην ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἀνατείνονμέν τε καὶ κατατείνονμεν». Καλλίων δ' ἴσως ὁ λόγος γίνεται, ἐκβαλλομένης τῆς ἀντωνυμίας αὐταῖς.

Περὶ τῆς γραφῆς εἰ τύχοι καὶ εἰ τύχηθ' ἂν γράψωμεν ἀκριβέστατ' ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Ἰουλίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Mythologie de la Grèce antique par P. Decharme, professeur de littérature grecque à la faculté des lettres de Nancy, ancien membre de l'école française d'Athènes. Ouvrage orné de quatre chromolithographies et de 178 figures d'après l'antique. Paris 1879 [8°, p. XXXV et 644].

Τὸ ἀναγγελλόμενον τοῦτο σύγγραμμα, ἐνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων φοιτητῶν τῆς ἐν Ἀθῆναις γαλλικῆς Σχολῆς, ἥτις παρήγαγε καὶ ὁσημέραι παράγει οὐκ ὀλίγους τῶν νῦν διαπρεπόντων ἐν ταῖς λογίοις Γάλλοις διὰ τὴν ἑλληνομάθειαν καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ βίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐβραβεύθη πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν Συλλόγου. Ἡ τε ὑπόθεσις τοῦ συγγράμματος καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ βραβεύσαντος αὐτὸ Συλλόγου προκαλοῦσιν ἡμᾶς νὰ ποιήσωμεν λόγον περὶ τοῦ νεοφανοῦς τούτου ἐν τῇ γαλλικῇ γραμματολογίᾳ μυθολογικοῦ πονήματος.

Οἱ Γάλλοι λόγιοι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἔσχον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς περὶ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας ἐρεῦνας τῶν Ἀγγλων καὶ Γερμανῶν, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πολλὰ περὶ τῆς ἑλλην. μυθολογίας συγγράμματα αὐτῶν, ἃ εἶδον τὸ φῶς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος· ὧν ἐξέχει καθ' ἡμᾶς ἡ τοῦ Quigniaut μετάφρασις καὶ ἐν πολλοῖς διαλεύκανσις τῆς τοῦ Creuzer Symbolik καὶ Mythologie der Griechen, γενομένη κατὰ τὰς πρώτας δεκάδας τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ἐπιδοκιμασθεῖσα δὲ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως ὡς κάλλιον τοῦ πρωτοτύπου σαφηνίζουσα ἐνιαχοῦ τὰς ἐννοίας αὐτοῦ, ἥτις εἶναι καὶ θέλει εἶσθαι διὰ παντὸς μνημεῖον τῆς ἀκριβείας τῶν μυθολογικῶν γνώσεων τοῦ Γαλάτου μυθολόγου· τὸ δὲ τρίτομον πόνημα τοῦ A. Maury Histoire des religions de la Grèce antique πρὸ εἰκοσαετίας ἐκδοθὲν παρέχει ἀπόδειξιν τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπιτεινομένης μελέτης τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν προεκτωμένης πολυ-

μαθείας καὶ ἐμβριθοῦς γνώσεως τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἐν τῇ τῶν Ἑλλήνων μυθολογίᾳ καὶ θρησκείᾳ. Ἐν τῷ α' τόμῳ τοῦ συγγράμματος τούτου ἐξετάζεται ἡ γένεσις τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας παρὰ τοῖς ἐλληνικοῖς λαοῖς καὶ τοῖς γείτοσι καὶ συγγενέσιν αὐτῶν, ἡ διάφορος φύσις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς κατὰ τὰς μυθικὰς παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων, τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον καὶ τοὺς ὕστερον ἀναφανέντας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς μέχρις Ἀλεξάνδρου, καὶ κατὰ τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας καὶ μυθολογίας ἐν τῷ β' τόμῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς τῶν θεῶν λατρείας, ἐν δὲ τῷ γ' περὶ τῆς ἐπενεργείας τῶν ξένων θρησκευμάτων καὶ τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας.

Ἐπειδὴ ἐν ἑκατέροις τοῖς συγγράμμασι τούτοις περιέχονται μᾶλλον θεωρίαι καὶ κρίσεις περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας, οὐχὶ δὲ συστηματικὴ ἐκθεσις τῶν μύθων θεῶν καὶ ἡρώων, οἳ οὗτοι εἴτε ἐπλάσθησαν εἴτε παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν καὶ οἳ ἐσώζοντο ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ καὶ παρὰ τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ καθ' ἃς εἰδήσεις παρέχουσιν οἱ διάφοροι συγγραφεῖς, ἀνεδέχθη τὸ ἐλλείπον τοῦτο παρὰ τοῖς Γάλλοις μέρος τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ λόγιος Decharme ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τούτῳ. Ὅθεν ἐξέθηκεν εἰς πλεον τῶν 600 σελίδων τοὺς τῶν θεῶν καὶ ἡρώων μύθους διὰ τῆς συνήθους τοῖς Γάλλοις σαφηνείας καὶ λεκτικῆς χάριτος καὶ ἀκριβείας, ὅση ἦτο ἱκανὴ νὰ περιλάβῃ ἐν μικρᾷ ἐκτάσει τὸ σύνολον τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων μύθων τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, οὓς παρέχουσιν ἡμῖν οἱ ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι καὶ λοιποὶ συγγραφεῖς. Ἐπιβεβαιοῖ δὲ τὰ λεγόμενα πανταχοῦ δι' ἀρχαίων μαρτυριῶν, παρέχων οὕτω τῷ ἀναγνώστῃ μέσον ὅπως καὶ αὐτὸς ὑποβάλλῃ, ἂν θέλῃ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ φερόμενα εἰς βάσανον καὶ ὅπως συμπληρώσῃ αὐτὰ κατ' ἀρέσκειαν.

Παντὸς μύθου ζητεῖται πρῶτον, καθ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, ὁ ἀρχαιότατος αὐτοῦ τύπος, μεθ' ὃ ἔπονται αἱ νεώτεραι προσθήκαι καὶ μεταβολαί, ἃς ὑφίσταται οὗτος ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου καὶ ἐν τῇ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ συνειδήσει. Οὕτω κα-

θίσταται δυνατόν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ γνωρίσῃ τὰς διαφόρους ἐκάστου μύθου φάσεις καὶ μορφάς, καὶ χειραγωγούμενος τρόπον τινὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν μύθων, ὡς οὗτοι παραδίδονται ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Μὴ ἀρκεσθεῖς δὲ εἰς ἀπλὴν ἐκθεσιν τῶν μύθων, ὡς ποιεῖ ὁ ἄγγλος Grote ἐν τῷ 6' τόμῳ τῆς αὐτοῦ ἐλληνικῆς ἱστορίας, δοξάζων σύμφωνα τῷ Σωκράτει ὅτι οἱ ἐλληνικοὶ μῦθοι δέον νὰ γινώσκωνται ὡς παραδίδονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, πᾶσα δὲ ἐρευνα καὶ ἀναζήτησις τῆς ἐν αὐτοῖς ὑποκρυπτομένης ἐννοίας εἶναι ἀδύνατος νῦν, καὶ ὡς τοιαύτη ματαία, ἐπιχειρεῖ ὁ Decharme πολλὰ χοῦ νὰ δείξῃ τίς καὶ ποία ἡ πρώτη καὶ ἀρχικὴ μύθων τινῶν ἐννοία· ὁμολογεῖ ὅμως καὶ αὐτὸς οὐχ ἥττον ὅτι αἱ πολλαὶ πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τῶν μύθων ἀπόπειραι τῶν νεωτέρων, καὶ ἰδίως τῶν τῆς συγκριτικῆς μυθολογίας ὁπαδῶν, μὴ καταλήξασαι ἔτι εἰς βέβαιον ἐξαγόμενον, εἰσὶ ἀμφίβολοι καὶ ἀντιφατικά· ὅθεν ἀρκεῖται νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας, ὅτι φαίνεται αὐτῷ μᾶλλον πιθανὸν ἢ βέβαιον ἐν ταῖς τοιαύταις ἐρευναῖς, ὧν ὁμολογῶν τὴν ἐν τισιν ἀβεβαιότητα καὶ ἀοριστίαν, ἐπιδοκιμάζει ἐν ἄλλοις τὴν ὀρθότητα ἢ μᾶλλον πιθανότητα, οὐδαμοῦ ἀποσιωπῶν τὰ ὀνόματα τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γερμανῶν, ὅσοι ἐξήνεγκον τὰς ἀποδεκτὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐρμηνείας.

Γενικῶς εἰπεῖν τὸ μυθολογικὸν τοῦτο σύγγραμμα βάσιν ἔχει, ὡς εἶδος, τὰς ἀρχαίας πηγάς· ὁ εὐσυνεῖδητος ὅμως συγγραφεὺς ὁμολογεῖ ὅτι πλεῖστον ὠφελήθη ἐκ τῶν μυθολογικῶν ἔργων τῶν Γερμανῶν Gerhard, Welcker καὶ Preller, οἵτινες ἐξεπόνησαν ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τὰ σπουδαιότερα καὶ τελειότερα συγγράμματα τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας· ἡ τοῦ Preller ἐλληνικὴ μυθολογία πρὸ πάντων, φαίνεται, παρέσχεν αὐτῷ πλείστην ἐπικουρίαν διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν καὶ συστηματικωτέραν ἐκθεσιν τῶν μύθων, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πολλαὶ εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτὸ παραπομπαί.

Πλὴν τούτων προσέθηκεν ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ κεμένῳ καὶ 182 εἰκόνας διαφόρων μυθικῶν ἀντικειμένων, ληφθείσας ἐκ μνη-

μειών τῆς ἀρχαίας τέχνης ἢ ἐκ γνωστῶν ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων, ὅπως παραστήση σαφέστερόν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὑπὸ τίνα τύπον ἐξέλαβον καὶ ἐδήλωσαν οἱ Ἕλληνες τὰς περὶ θεῶν καὶ ἡρώων δοξασίας των. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης δὲν ἡδυνήθη νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ συγγραφεὺς τὴν διὰ τῆς τέχνης ἀκριβῆ παρὰστασιν τῆς μυθολογίας, διότι τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀπῆτει καὶ ἔκτασιν καὶ δαπάνην πολλήν, δι' ἧς αἰτίας θὰ καθίστατο τὸ πόνημα δυσπόριστον τοῖς πολλοῖς, ὧν χάριν φαίνεται ὅτι συνετάχθη, παρέσχεν ὅμως δι' αὐτῆς οὐ μικρὸν ἐπικούρημα τοῖς ἄλλοθεν μὴ ἔχουσι πρόχειρα οὔτε μνημεῖα οὔτε συγγράμματα ἀπεικονίζοντα τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ μυθολογίαν τῶν Ἑλλήνων.

Διαιρεῖται δὲ τὸ ὅλον σύγγραμμα εἰς 4 βιβλία. Ἐν τῷ α' ἐξετάζονται οἱ μῦθοι τῶν τοῦ οὐρανοῦ θεῶν, ἐν τῷ β' οἱ τῶν ὑδάτων, ἐν τῷ γ' οἱ τῶν τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ δ' οἱ τῶν ἡρώων. Πρὸ τούτων ὅμως προτάσσεται εἰσαγωγή ἐκ 35 σελίδων, ἧς ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ ἐκθέσωμεν ἐν ὀλίγοις τὴν ὑπόθεσιν. Ἐν αὐτῇ εὐρίσκομεν ἐκτεθειμένους τὰς δόξας, ἃς ἐξήνεγκον περὶ τῆς ἑαυτῶν θρησκείας καὶ μυθολογίας οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι ἀπὸ τοῦ Ξενοφάνους μέχρις Εὐημέρου· πῶς ἐφεξῆς ἀπειραθῆσαν νὰ συμβιδάσωσι τινες τὴν ἐν τοῖς μῦθοις καὶ τῇ θρησκείᾳ διάφορον φύσιν τῶν θεῶν· πῶς διάφοροι σοφοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἡρμήνευσαν τὴν φύσιν τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτε πρῶτος ὁ ὀξυνούστατος Γερμανὸς Κάρολος Ὁ. Μύλλερ, ὁ ἐν Ἀθήναις τελευτήσας τῷ 1840, οὗ ἐκτιμῶντες τὴν ἐξοχὸν παιδείαν καὶ τὴν μοναδικὴν ὀξύνοϊαν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῷ βίῳ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ἀνεγείραμεν ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος λόφου ἀξιόζηλον τάφου μνημεῖον, ἀπεφάνθη, ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτοῦ εἰς ἐπιστημονικὴν μυθολογίαν, ἐκδοθεῖσι τῷ 1825, ὅτε μόλις ἦγεν 27 ἐτῶν ἡλικίαν, ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ μῦθοι οὔτε δόγματα μυστηριώδη ἱερατικῆς τάξεως, οὔτε ἀλληγορίας καὶ συμβολικὰς ἐννοίας περιέχουσιν, οὔτε ἐπινοήματα ποιητῶν εἰσιν, ὥς πολλοὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐδόξαζον, ἀλλ' ἀπλοὺν ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἐτι ὄντος,

ὅτε μὴ δυνάμενος νὰ συλλάβῃ καὶ δηλώσῃ ἀφηρημένας ἰδέας, ἐδήλωσε διὰ τῶν μύθων συγκεκριμένως ὅσα ἐν τῇ φύσει καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἐβλεπε γινόμενα· νομίζων ὅτι ταῦτα ἦσαν ἔργα ὁμοίων αὐτοῦ ὄντων, ζώντων καὶ ἐνεργούντων ὡς αὐτός. Οἱ μῦθοι οὗτοι μεταβιβάζονται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐφεξῆς, κῆρυγθῆσαν καὶ διαφόρως μετεποιήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ποιητῶν οὕτως ἡλλοιώθησαν, ὥστε κατέστη ἄγνωστος ἡ πρώτη αὐτῶν ἔννοια καὶ μορφή. Ἔργον δὲ τῆς κριτικῆς εἶναι νῦν νὰ διακρίνῃ τὰς προσθήκας, νὰ ὀρίσῃ δι' ὧν μέσων δύναται τὸν χρόνον καὶ τόπον καὶ τὰ πρόσωπα, εἰ δυνατόν, ἀφ' ὧν ἐγένοντο αἱ προσθήκαι αὗται, ν' ἀποχωρίσῃ αὐτάς ἀπὸ τῶν μύθων, καὶ οὕτω νὰ δείξῃ αὐτοὺς ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἀρχικῇ αὐτῶν μορφῇ. Τοῦτο δὲ ἀπεπειράθη καὶ ἐξετέλεσεν αὐτός ἐν τισὶ μύθοις, δείξας τὸ δύνατον τῆς τοιαύτης ἐργασίας καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς.

Ἄλλ' ὅτι αὐτὸς ἀπέδειξε μὲν δυνατόν γενέσθαι δὲν ἡδυνήθη δὲ νὰ φέρῃ εἰς πέρας εἴτε ἀπὸ ἄλλων πολλῶν ἔργων εἴτε ἀπὸ τοῦ προῦρου θανάτου κωλυθεὶς, ἄλλοι πολλοὶ ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτοῦ βαινόντες ἐξακολοθοῦσι μετ' ἐπιμονῆς, μάλιστα δὲ οἱ εἰς τὴν συγκριτικὴν μυθολογίαν ἀσχολούμενοι.

Ἀποδεχόμενοι καὶ οὗτοι ὅτι ἡ μυθολογία πάντων τῶν Ἀρίων ἐθνῶν εἶναι δῆλωσις διὰ μυθικῆς γλώσσης τῶν ἐντυπώσεων τῶν φαινομένων τῆς φύσεως ἐπὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, διαφέρουσι μόνον κατὰ τοῦτο οἱ δύο κορυφαῖοι αὐτῶν, ὁ Max Müller καὶ Adalbert Kuhn, καθ' ὅσον ὁ μὲν Müller δοξάζει ὅτι διὰ τῆς μυθολογίας τῶν συγγενῶν τούτων ἐθνῶν ἐδηλώθησαν ἐν ἀρχῇ αἱ ἐκ τοῦ ἡλίου ἰδίως καὶ αἱ τοῦ θεοῦ ἐν γένει φωτὸς ἐντυπώσεις, ὁ δὲ Kuhn οὐχὶ αἱ ἐκ τούτων ἐντυπώσεις, διότι αὗται, κωνικῶς γινόμεναι καὶ ἰσοχρόνως ἐπαναλαμβάνονται, δὲν ἡδύναντο νὰ διεγείρωσι τὴν περιέργειαν καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν πρώτων ἐκείνων ἀνθρώπων, ἀλλ' αἱ εἰς τούτους παρουσιαζόμεναι ἀνωμαλῖαι, ἥτοι τὰ ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ ἑκτακτα καὶ βίαια φαινόμενα, ἥτοι αἱ βρονταί, ἀστραπαί, καταιγίδες καὶ λοιπὰ τοιαῦτα, ἅτινα διὰ τῆς σφοδρότητος καὶ βίης αὐτῶν καταλείπουσιν εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου διαρκεῖς καὶ μεγάλας ἐντυπώσεις· ὥστε

βάσει τῆς τοῦ Müller θεωρίας εἶναι τὸ φῶς, τῆς δὲ τοῦ Kuhn καὶ καταιγίδες καὶ οἱ χειμῶνες καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα.

Δεῖξας οὕτως ὁ Decharme τὴν συγγένειαν τῆς τοῦ K. O. Mullérou θεωρίας πρὸς τὰς τοῦ Max Müller καὶ Kuhn, παρατηρεῖ ὁρθῶς ὅτι, ἐπεὶ πάντες οἱ μῦθοι οὔτε διὰ τῆς θεωρίας τοῦ φωτός μόνον οὔτε διὰ τῆς τῶν φαινομένων τῆς ἀτμοσφαίρας ἐξηγοῦνται, ἀνάγκη νὰ ληθῇ ὡς βάσις αὐτῶν πᾶσα ἡ φύσις, ἥτις εἶναι ἡ ἀληθὴς πηγὴ καὶ μήτηρ τῶν μύθων· ἐτι δὲ καὶ ἡ ποιότης τῆς γῆς καὶ τοῦ κλίματος τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν κατέλαβε καὶ ἐν ᾗ διεβίωσεν ἕκαστον τῶν συγγενῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν ἐθνῶν μετὰ τὸν ἀπ' ἀλλήλων χωρισμὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ.

Ὅτω λοιπὸν ὁρισθείσης τῆς πηγῆς τῆς μυθολογίας καὶ ἐν πολλοῖς βεβαιωθείσης αὐτῆς δι' ἐρμηνείας μύθων τινῶν, ἔσται δυνατὴ κατὰ τὸν Decharme ἐρμηνεία καὶ ἄλλων πολλῶν μύθων τῶν συγγενῶν λαῶν, λαμβανομένων ὅμως ὑπ' ὅψιν τῶν ἰδιαίτερων στοιχείων, ἃ ἕκαστον τῶν συγγενῶν ἐθνῶν προσέθηκεν εἰς τὴν ἰδίαν του μυθολογίαν σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν τῆς χώρας καὶ τὸν βίον αὐτοῦ.

Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία πρὸ πάντων ἔχει πλεῖστα ἴδια στοιχεία διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς ἑλληνικῆς χώρας καὶ τοῦ κλίματος αὐτῆς καὶ διὰ τὴν ἐξοχὸν φαντασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις τὰ πάντα ἐθεοποίησε καὶ πανταχοῦ ἐγκατέστησε θεοὺς καὶ δαίμονας, ἐμψυχον καὶ ζῶσαν ἐκλαβὼν πᾶσαν τὴν περίξ αὐτοῦ φύσιν, συνάψας μὲ τοὺς θεοὺς τοὺς ἰδίους προγόνους διὰ μακρᾶς γενεαλογίας. Ἐντεῦθεν τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας διακρίνονται δύο μέρη, ἡ τῶν θεῶν καὶ ἡ τῶν ἡρώων μυθολογία. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν μερῶν τούτων ἔπεται μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἡ ἐξέτασις.

Τοιοῦτο τὸ μυθολογικὸν πόνημα τοῦ Decharme, ὅπερ, ὡς ἀναπληροῦν ἔλλειψιν ἐπαισθητὴν παρὰ τοῖς Γάλλοις καὶ προάγον τὰς παρ' αὐτοῖς μυθολογικὰς μελέτας, δὲν ἐδίστασεν ὁ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων τῆς Γαλλίας Σύλλογος νὰ βραβεύσῃ. Δὲν εἶδομεν ἐτι τὸ κατ' ἔτος ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τούτου Annaire, ἵνα μάθωμεν τοὺς λόγους ἀφ' ὧν οὗτος ἐπείσθη ν' ἀ-

πονεμένη αὐτῷ τὸ ἄθλον, εἰκάζομεν ὅμως ὅτι οὗτοι ἦσαν οἱ ῥη-
θέντες. Ἐπειδὴ δὲ οἱ λόγοι οὗτοι ἰσχύουσιν ἐπὶ πλέον καὶ παρ' ἡ-
μῖν, οὐδόλως διστάζομεν νὰ συστήσωμεν τὸ πόνημα τοῦτο εἰς
τὴν μελέτην παντὸς λογίου Ἑλλήνου, καὶ μάλιστα τῶν εἰς τὰς
μελέτας τῶν ποιητῶν καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μνημείων τῆς τέ-
χνης ἀσχολουμένου. Προτρέπομεν δὲ μάλιστα τοὺς εἰδήμονας
τῆς Γαλλικῆς γλώσσης νὰ μεταφράσωσιν αὐτὸ εἰς τὴν ἡμετέραν,
ᾧπως οὕτω κατασταθῇ καὶ παρ' ἡμῖν εὐχερεστέρα ἡ μελέτη αὐ-
τοῦ καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια.

Παρ' ἡμῖν, οἵτινες νῦν πάντα χάριν πορισμοῦ τοῦ ἄρτου μετερ-
χόμεθα, αἱ μυθολογικαὶ μελέται εἰσὶ χρῆμα ἄχρηστον, διότι δὲν
ῥοθάνομεν ἔτι οἷαν ἀξίαν αὐταὶ ἔχουσι παρὰ τοῖς περὶ τὴν φι-
λολογίαν ἀσχολουμένοις καὶ πᾶσιν ἐν γένει τοῖς Ἑλλήσιν, οἵτινες
καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ἀναγινώσκουσιν καὶ τὰ τῆς
πατρίδος ἡμῶν ἀρχαῖα μνημεῖα πρὸ ὀφθαλμῶν βλέπομεν. Ἐπειδὴ
δὲ ἡ ἀξία τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας μένει ἡμῖν ἔτι ἄγνωστος,
μένουσιν ὡσαύτως καὶ πᾶσαι αἱ περὶ αὐτῆς ἔρευναι τῶν νεωτέ-
ρων, αἱ ἐπ' ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἀρξάμεναι καὶ σπουδαίως δι-
ξαγόμεναι ὑπὸ τῶν σοφῶν τῆς ἐσπερίας καὶ βορείου Εὐρώπης,
ὅλως σχεδὸν ἄγνωστοι· διότι μετὰ τὴν Ὀλυγίαν τοῦ Ἀθην. Στα-
γυρίτου, περιέχουσιν ἄνευ συστήματος τοὺς τῶν ἑλλήνων θεῶν
καὶ ἡρώων μύθους, καὶ τυπωθεῖσαν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος,
ἕτε καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς εὐρωπαίοις αἱ μυθολογικαὶ ἔρευναι μόλις
εἶχον ἀρχίσει, ἔπεται, τῆς αὐτῆς φύσεως οὔσα, ἡ ὑπὸ τοῦ πρὸ μι-
κροῦ ἀπερβύσαντος πολυτίμου συναδέλφου Κ. Κωνσταντίνου πρὸ τρι-
σαράκοντα ἐτῶν ἐκδοθεῖσα συνοπτικὴ μυθολογία. Ἀξίαν τιμὴ ἔχει
τὸ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Π. Ἰασμίδου ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρα-
σθέν *ἀγγειρίδιον* τῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων
καὶ Ῥωμαίων, συνταχθὲν πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων ὑπὸ Η.
Stoll κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεῖνας, καὶ περιλαμβανόν ἐν ταῖς πρώ-
ταις 246 σελίδι τὴν τῶν Ἑλλήνων, ἐφεξῆς δὲ ἐν ταῖς τελευ-
ταίαις 66 τὴν τῶν Ῥωμαίων μυθολογίαν καὶ θρησκείαν. Τὸ
μικρὸν τοῦτο πόνημα ἐκδοθὲν τὸ 1865 ἐξηντλήθη ταχέως, ὥστε
ἐδέησε νὰ γείνη καὶ β' μετὰτύπωσις αὐτοῦ παρ' ἡμῖν· δυστυχῶς ὅμως

αὐτὴ ὑπολείπεται πολὺ τῆς πρώτης διὰ τὴν παράλειψιν τῶν 32 εἰ-
κόνων, ἃς ἔχει ἡ πρώτη, καὶ δι' ἄλλας τοῦ τύπου ἀτελείας. Ὁμοίως
φύσεως εἶναι καὶ ἡ καθ' ὃν χρόνον γράφομεν ταῦτα ἐκδοθεῖσα ὑπὸ
τοῦ Δ. Πανταζῆ *ἑλληνικὴ μυθολογία μετὰ συνόψεως ῥω-
μαϊκῆς μυθολογίας καὶ εἰκονογραφιῶν*. Ὁ κ. Πανταζῆς, συγ-
γραφεὺς καὶ πολλῶν ἄλλων διδακτικῶν συγγραμμάτων, συνηρ-
μολόγησε τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν ἣν Ἀγγλὸς τις συνέ-
ταξεν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, προσθέσας καὶ ἴδια πολλὰ, ὥς ἐν τῷ
προλόγῳ λέγει, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν ταῦτα, δι' ὧν δηλοῦται ἡ φύσις
καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου· α' Ἡ μυθολογία αὕτη δύναται νὰ
χρησιμεύσῃ τοῖς μαθηταῖς καὶ μαθητρίαις εἰς τὰς μελέτας μά-
λιστα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ εἰς τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐκα-
σταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀρχαίων μνημείων καὶ τῶν μουσείων. Εἰς
τὴν ἡλικίαν δὲ πρὸς ἣν προωρίσθῃ τὸ βιβλίον θὰ ᾔτο γελοῖον ἂν
ἀνεμιγνύοντο ἐν αὐτῇ ἀλληγορίαι τῶν μύθων καὶ συμβολικαὶ ἐξη-
γήσεις».

Τῶν δύο τούτων ἐγχειριδίων ἡ ἐκδοσις μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἔλλειψις
μυθολογικοῦ συγγράμματος ἐγένετο ᾗδὲ ἐπαισθητή. Πρὸς ἀπόκτη-
σιν ὅμως σπουδαίου μυθολογικοῦ πονήματος ἐγένετο πρὸ πολλοῦ
ἡ ἐφεξῆς ἀπόπειρα.

Ἡ ἐπὶ τινος φιλολογικοῦ διαγωνίσματος ἐπιτροπεία, ἐκ κα-
θηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου συνισταμένη, θέλουσα νὰ ἀναπλη-
ρῶσιν κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν ἔλλειψιν ταύτην διὰ δυνατόν παρ' ἡ-
μῖν τρόπον, προσκήρυξε κατ' εἰρήνησιν τοῦ γράφοντος ταῦτα δια-
γώνισμα πρὸς σύνταξιν ἐπιστημονικοῦ μυθολογικοῦ συγγράμμα-
τος, ὑποσχεθεῖσα γενναίαν ἀμοιβὴν τῷ εὐδοκίμησοντι τῶν διαγω-
νιζομένων. Δι' ἔλλειψιν ὅμως εἰδικῶν σπουδῶν τῆς μυθολογίας
ἐδέησε νὰ ἀνακηρυχθῇ τρίς ἐφεξῆς τὸ αὐτὸ θέμα, ὃ τελευταῖον
ἔλυσεν ὁ ἐκ Μακεδονίας Ἑλλήν λόγιος Γεώργιος Κωνσταντινίδης,
ἐκδούς τὸ 1876 τὸ βραβευθὲν αὐτοῦ πόνημα, ἐπιγραφόμενον
*Ὁμηρικὴ θεολογία, καὶ περιέχον τὴν καθ' Ὁμηρον μυθολο-
γίαν καὶ θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων* ἐν σελ. 204. Ἡ αὕτη
ἐπιτροπεία διενεοῖτο νὰ προκαλέσῃ τὴν συγγραφὴν καὶ ἐτέρου
μυθολογικοῦ πονήματος, περιέχοντος τὴν μυθολογίαν καὶ θρη-

σκεῖαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς μεθ' Ὁμηρον ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ὅπως οὕτως ἀποκτήσωμεν πλήρη καὶ τελείαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, στηριζομένην εἰς τὰς ἐρεῦνας τῶν συγχρόνων σοφῶν τῆς βορείου καὶ ἐσπερίας Εὐρώπης. Ὁ ἀγνοητής ὅμως καταλύσας τὸ διαγώνισμα τοῦτο, ὅπερ πολλοὺς τῶν νέων παρώτρυνεν εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, καὶ τινα λόγου ἄξια πονήματα προήγαγεν εἰς φῶς, δυνατόν δὲ εἰς τὸ μέλλον νὰ προήρχετο ἐξ αὐτοῦ πλείων καὶ ὀριμώτερος καρπός¹⁾, ἐματαιώσε τὰς προθέσεις καὶ προσδοκίας τῆς ἐπιτροπείας.

Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἀνεστάλη ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου παντὸς θέλοντος νὰ συνταχθῇ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ ἡμῶν σπουδαῖον καὶ πλήρες σύγγραμμα, περιλαμβάνον τὰ τελευταῖα ἐξαγόμενα τῶν ἐν ταῖς μυθολογικαῖς μελέταις ἀσχολουμένων σοφῶν τῆς Εὐρώπης, ἀνάγκη νὰ ἀρκεσθῶμεν νῦν καὶ εἰς μετὰφρασίν τινας τῶν παρ' Εὐρωπαίοις σπουδαιοτέρων μυθολογικῶν πονημάτων· ὡς τοιαῦτα δὲ νομίζομεν τὸ νῦν ἀγγελλόμενον τοῦ Γάλλου Decharme καὶ τὸ τούτου πληρέστερον καὶ ἐν πολλοῖς τελειότερον τοῦ Γερμανοῦ Preller ἐν δυοὶ τόμοις, ὧν ὁ α' ἐν 6' ἐκδόσει ἐκ σελ. 673 περιλαμβάνει τὴν τῶν θεῶν μυθολογίαν, ὁ δὲ 6' ἐν σελ. 546 τὴν τῶν ἡρώων. Ἀμφότερα εἰσὶν ἐξ ἴσου σπουδαῖα καὶ στηρίζονται εἰς τὰς νεωτάτας ἐρεῦνας. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Preller εἶναι, ὡς ἐρρήθη, πληρέστερον, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς δυσκολίας ἣν παρέχει· ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα ἦττον γνωστὴ παρ' ἡμῖν οὖσα, ἴσως δὲν θὰ ἦτο εὐκολος ἡ μετὰφρασις αὐτοῦ· τὸ τοῦ Decharme ὁμῶς δὲν παρέχει τὰς δυσχερεῖας ταύτας, καὶ ἄλλως εἶναι προτιμότερα ἡ μετὰφρασις αὐτοῦ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ εἰκόνας, ἃς δύναται ὁ Ἑλλην μεταφραστής νὰ ἀνατυπώσῃ ἐκ τῶν αὐτῶν πινάκων ἢ πλακῶν τοῦ γαλλικοῦ πρωτοτύπου, συγχωροῦντος βεβαίως τοῦ συγγραφέως τὴν τοιαύτην χρῆσιν. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης

(1) Τὰ τοῦ διαγωνίσματος τούτου ἐκτίθενται ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 4ῳ ἐκδ. σελ. 74 κ. ε. καὶ ἐν σελίδι 220 οἱ λόγοι τῆς καταπεύσεως ἐπ' αὐτοῖς

οὐ μόνον κοσμεῖται ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις, ἀλλὰ καὶ μάλλον ἐπαγωγὸς καὶ διδακτικὴ καθίσταται.

Ἐπειδὴ τοιοῦτου συγγράμματος μετάφρασις ἔσται οὐκ ὀλίγον πολυδάπανος καὶ πόνους πολλοὺς θέλει. παρὲς τῷ μεταφραστῇ, δίκαιον εἶναι νὰ χορηγηθῇ αὐτῷ δι' ἐγγραφῆς συνδρομητῶν ἐπικουρία. Πιστεύομεν δὲ ὅτι καὶ τινες τῶν ἡμετέρων φιλομούσων πλουσίων δὲν θέλουσιν ἀρνηθῇ γενναιοτέραν βοήθειαν εἰς ἔργον ἐθνικόν. Ναι ἐθνικὸν καλούμεν ἔργον τὴν ἐκδοσιν ἑλληνικῆς μυθολογίας, διότι ἡ μελέτη καὶ γνῶσις ταύτης εἶναι ἐξ Ἰσού ἀπαραίτητος ἡμῖν ὡς καὶ ἡ τῆς γλώσσης. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἀνευ μυθολογίας ἑλλιπής, ἑλλιπστατὴ καθίσταται ἡ τῶν ἐλλήνων ποιητῶν κατανόησις ὡς καὶ ἡ τῶν πλοίστων ἔργων τῆς ἑλλην. καλλιτεχνίας; Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἐν πάσῃ τῇ ἑλληνικῇ χώρᾳ ὑπάρχουσι μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ὧν ἡ κατανόησις ἀπαιτεῖ ἐξ Ἰσού τὴν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας ὡς καὶ τὴν τῆς ιστορίας; Τίς ἑλληνικὴ χώρα δὲν ἔχει παραδόσεις μυθικὰς συνοφασμένας ἐν τῇ ιστορίᾳ αὐτῆς; Δύσθ' ἡ ἑλληνικὴ ιστορία τί ἄλλο εἶναι ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἀρχῶν μέχρι τῶν περσικῶν περίπου πολέμων ἢ μυθολογία τὰ πλοίστων; Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἡμετέρου ταύτης ὠφελείας τῆς μυθολογίας ἔχει αὕτη καὶ ἴδιον ἐνδιαφέρον, ὡς αὐτοτελὲς καὶ ἀνεξάρτητος γνῶσις. Δι' αὐτῆς ἐξέφρασεν ὁ Ἕλλην ἐν τῇ νεανικῇ, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοῦ ἡλικίᾳ ἅς ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις ἔλαβεν ἐκ τῆς ἀμέσου κοινωνίας πρὸς τὴν περίξ αὐτοῦ φύσιν. Διὰ τῆς ζωηρᾶς αὐτοῦ φαντασίας ἐξέλαβεν ὡς ζῶντα καὶ ἐνεργὰ πάντα τὰ περισταχοῦντα αὐτὸν ὄντα, ἐπροσωποποίησεν αὐτὰ συμφῶνως τῇ ἰδίᾳ φύσει καὶ μετέδωκε αὐτοῖς τὰς ἑαυτοῦ ἀρετὰς καὶ κακίας. Ἐφαντάσθη ὅλον τὸν κόσμον ἐμψυχον καὶ ἐνεργόν. Παρήγαγεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς θεοὺς του καὶ συνῆγαγεν αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν ὁμοίαν τῇ ἑαυτοῦ, συνῆψε τοὺς οὕτω πλασθέντας θεοὺς καὶ θεὰς μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ διὰ τῆς κοινωνίας ταύτης παρήγαγε πάντα τὰ βασιλεύοντα καὶ ἄρχοντα ἐν Ἑλλάδι γένη καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἥρωας, οἵτινες εἰς κοινωνίαν πάλιν ζῶντες μετὰ τῶν θεῶν ἐργάζονται

μετὰ τούτων πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς τότε νεαρᾶς κοινωνίας, πρὸς καθαρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν κακοποιῶν ὄντων διδάσκουσι τοὺς ἀνθρώπους πάντα δι' ὧν καθίσταται ὁ βίος εὐάρεστος καὶ ἡδύς, βελτιοῦται ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὕτω καθίσταται οὗτος κύριος τῆς γῆς, ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν ταύτης, συνευθυμεῖ, συμπαίζει καὶ συναγάζεται μετὰ τῶν ἰδίων θεῶν, οὗς ὁμοίους αὐτῷ ἐκλαμβάνει, καὶ διὰ τοῦτο μεταδίδει αὐτοῖς πᾶσιν ἀνθρώπινην τελειότητα, ὡς καὶ τὰς ἰδίας κακίας καὶ ἀσθενείας, ὅπως δικαιολογήσῃ καὶ καθαγιάσῃ αὐτάς. Καὶ γενικῶς εἰπεῖν πληροῖ τὴν φύσιν δι' ὄντων ὁμοιοπαθῶν αὐτοῦ, μεθ' ὧν ἐπίστευεν ὕστερον ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ εὗρισκαντο εἰς κοινωνίαν καὶ ὅτι ἡ ἐν ὑστέροις χρόνοις μὴ ἀναστροφή αὐτῶν μετὰ τῶν ἀνθρώπων προῆλθεν ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς προόδου τῆς κακίας, ἣν ἐξ Ἰσου ἀποστρέφονται οἱ θεοὶ ὡς καὶ τοὺς ἐργάτας αὐτῆς· οὐχ ἥττον ὁμοῦ καὶ μετὰ τοῦτο οἱ θεοὶ χορηγοῦσι προστασίαν καὶ βοήθειαν τοῖς ἀγαθοῖς καὶ φίλοις αὐτῶν. Ὡστε οὐδέποτε ἐκλείπει ἡ ἀγαθοποιὸς σχέσις τῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Οὕτως ἡ μυθοτόκος Ἑλλάς ἀνέπλασεν ἰδανικὸν κόσμον ἐν κοινωνίᾳ εὐεργητικῇ αἰείποτε ὄντα πρὸς τὸν ἀνθρώπον καὶ σχέσει διηνεκεῖ, ἐξ ἧς πλείστα καλὰ προῆλθον. Τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ καλὰ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας διδάσκόμεθα ἐκ τῆς μυθολογίας.

Ἐπιδοκιμάζομεν τὴν δαπάναις τοῦ γενναίουφρονος Στ. Ζαφειροπούλου ἐκτύπωσιν τῶν γεωγραφικῶν πινάκων τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δωρεᾷ διανομὴν αὐτῶν εἰς πάντα τὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ μὴ ἐλευθέρως Ἑλλάδος σχολεῖα, ὅπως δι' αὐτῶν οἱ ἐλληνόπαιδες εὐκοπώτερον διδασθῶσι τὴν ἐλληνικὴν χώραν. Μακαρίζομεν πάντας τοὺς ὅπωςδῆποτε συντελοῦντας εἰς σύνταξιν καὶ ἐκδοσιν συγγραμμάτων, δι' ὧν καθίσταται εὐκαλὸς ἡ μελέτη καὶ γνῶσις τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας καὶ γλώσσης. Ἐξ Ἰσου ὁμοῦ θέλομεν μακαρίζει καὶ ἐκείνον, ὅστις θὰ ἔχῃ τὴν γενναίφρονα θέλησιν νὰ συντελέσῃ δι' ἐκδόσεως καὶ εἰ δυνατόν διὰ δωρεᾶν διαγομῆς μυθολογικοῦ πονήματος εἰς τοὺς σπου-

δάζοντας νέους, ὅπως εἰσαχθῇ εἰς πάντα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια ἡ διδασκαλία καὶ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἥτις δυστυχῶς ἐλλείπει νῦν, καὶ συμπληρωθῇ οὕτως ὁ κύκλος τῶν τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως μέσων. Διὰ τῆς μαθήσεως ταύτης θέλομεν γνωρίσει ἡμᾶς αὐτοὺς, θέλομεν ἐκτιμήσει κάλλιον πάντα τὰ τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας μνημεῖα, ἃ ἐκληροδόθησαν ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἃ κοσμοῦσι τὴν χώραν ἡμῶν, θέλομεν κατασταθῇ αὐτῶν ἄγρυπνοι φύλακες καὶ προσελκύσει διὰ τούτου τὴν ἀγάπην καὶ συμπάθειαν ἐκείνων, οἵτινες ἐκλαμβάνουσιν αὐτὰ ὡς πολυτιμώτατα κειμήλια τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ ὡς προῖόντα πνεύματος ἐξόχου καὶ μοναδικοῦ, καὶ ἡμᾶς ἐπιζήλους αὐτῶν κληρονόμους.

Über Wesen und Stellung der Klassischen Philologie;
Rede bei der öffentlichen Feier der Übernahme des
Prorektorats der Universität Freiburg, am 13 Juni
1879 gehalten von Bernhard Schmidt. Freiburg in
Breisgau 1879 [4ον p. 29].

Ὁ ἀγγελλόμενος πανηγυρικός οὗτος λόγος, ἐκφωνηθεὶς πρὸ μικροῦ ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ Φρειβούργης ὑπὸ τοῦ ἀντιπρυτάνεως Βερνάρδου Σμιδίου, ἀναδεχομένου τὴν τοῦ ρηθέντος Πανεπιστημίου ἀντιπρυτανείαν — τὴν πρυτανείαν, ὡς γνωστὸν, ἔχει πάντοτε ὁ ἡγεμὼν τῆς χώρας τοῦ Βάδεν — ὑπόθεσιν ἔχει τὴν φύσιν καὶ τὴν σημερινὴν θέσιν τῆς κλασικῆς λεγομένης φιλολογίας, ἥς ἀντικείμενον εἶναι ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

Ὁ ἐκφωνήσας τὸν λόγον τοῦτον εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων φιλόλογων Γερμανῶν, οἵτινες καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν φιλολογίαν καὶ τὸν βίον δὲν ἀπαξιοῦσι νὰ ἐνδιατρίβωσιν. Οὗτος μάλιστα εἶναι γνωστός ὡς συγγραφεὺς δύο σπουδαίων συγγραμμάτων, ὧν τὸ μὲν ἐπιγράφεται

Das Volksleben der Neugriechen und das hellenisches

Alterthum, 1871, τὸ δὲ ἕτερον καὶ νεώτερον

Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder, 1877.

Ἀμφότερα, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς γίνεται δῆλον, ὑπόθεσιν ἔχουσι τὸν βίον, τὰ παραμύθια, τὰς μυθικὰς παραδόσεις καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα τῆς νέας Ἑλλάδος, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τῆς ἀρχαίας, καὶ εἰσι συντεταγμένα μετ' ἀκριβείας οὐ τῆς τυχούσης, διότι ὁ συγγραφεὺς καὶ τὰ ἡμέτερα ἐξ αὐτοψίας καὶ μελέτης καλῶς γινώσκει καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀκριβῶς ἐξέμαθε καὶ ἀπροσκόπτως ὁμιλεῖ. Ἀλλὰ νῦν ὁ λόγος περὶ τοῦ εἰσιτηρίου πρυτανικοῦ λόγου αὐτοῦ.

Ὁ κ. Βερνάρδος Σμιδίος, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς τελευταίας ἐν Ἑλλάδι περιόδου τοῦ κατὰ τὸν τελευταῖον χειμῶνα εἰς Φρεμβούργην ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν συναδέλφων τοῦ ἀντιπρύτανις, καὶ κατὰ τὰ παρὰ Γερμανοῖς εἰθισμένα, συντάξας ἐξεφώνησε τὸν ἀνωτέρω λόγον, ὑπόθεσιν λαβὼν τὴν φύσιν, ὡς εἰπομεν, καὶ τὴν νῦν θέσιν τῆς φιλολογίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν τούτοις κρίσις σπουδαίου φιλολόγου δὲν εἶναι ἀδιάφορος εἰς ἡμᾶς, ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ γνωστοποιήσωμεν τοῖς ἔλλησιν ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου τοῖς περὶ τὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένοις τὰ κεφάλαια τοῦ λόγου τούτου, περιέχοντος οὐκ ὀλίγα νέα καὶ ἀξία τῆς προσοχῆς, καὶ μάλιστα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν χώραν ἡμῶν, ὧν ἡ ἀκριβοὺς γνῶσις κατὰ τὸν ῥήτορα οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς κατανόησιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ τῶν ἀρχαίων βίου, ὃ ἄλλοι, ἀπειροὶ καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς χώρας ἡμῶν, ὅλως ἠρνήθησαν. Τὸν δι´σχυρισμὸν τοῦ ῥήτορος ἐπιβεβαιουῖσι καθ' ἡμᾶς οἱ ἐνταῦθα τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν βίον ἡμῶν ἐκ τοῦ πλησίον γνωρίσαντες πολλοὶ ἀλλόγλωσσοι λόγοι, οἵτινες, ἐξ αὐτοψίας καλῶς τὰ ἡμέτερα κατανοήσαντες, ἀπέρριψαν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὡς ῥητορικὰς ὑπερβολὰς ὅλως ἀναποδείκτους τὰς περὶ καταγωγῆς ἡμῶν δοξασίας τοῦ πρό τιнос τελευτήσαντος ἀκαδημαϊκοῦ τοῦ Μονάχου.

Μετὰ βραχεῖαν προσλαλῶν πρὸς τοὺς συναδέλφους τοῦ ἀπο-
φαίνεται ὁ ῥήτωρ, ὅτι ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας γίνεται
δῆλον ὅτι αὕτη τὸ πρῶτον περιωρίζετο κυρίως εἰς τὴν ἐξέτασιν
τῆς γλώσσης καὶ τῶν συγγραμμάτων, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἐξη-
γησιν καὶ κρίσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων, καὶ
ὅτι κατὰ μικρὸν προσέλαβεν εἰς ἐξέτασιν πάντα τὸν βίον τῶν
δύο πρωτεύοντων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ὁμοῦς ἐπὶ μακρὸν
χρόνον, λέγει, δὲν εἶχεν ἀκριβῆ συνείδησιν οὕτε τῆς φύσεως οὕτε
τῆς συνοχῆς τῶν μερῶν τῆς ἢ φιλολογία, οὐδὲ ὡς αὐθόπαρ-
κτος ἐπιστήμη θεωρεῖτο, ἀλλ' ὡς ἐπικουρικὴ θεράπαινα τῆς
θεολογίας καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν¹⁾. Πρῶτος ὁ Φ. Αὐγουστος
Βόλφιος, ἐν ἔαρι τοῦ 1777, ἑτῶν 18 ἡλικίαν ἔχων, ἐπέμεινε
νὰ ἐγγραφῇ παρὰ τὰς προτροπὰς τοῦ πρυτάνεως ἐν τοῖς φοι-
τηταῖς τοῦ Πανεπιστημίου Γοττίνγης, ὡς φοιτητὴς τῆς φιλο-
λογίας, πρωτακούστου τότε ἐπιστήμης. Πρῶτος ὁ Βόλφιος,
διδάκτωρ καὶ καθηγητὴς ὕστερον γενόμενος, ἀπήλλαξε τὴν
ἐπιστήμην ταύτην ἀπὸ τῆς δουλείας, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀπέ-
δειξεν ἐλευθέραν καὶ αὐθόπαρκτον ἐπιστήμην, δειξας ἐν ἰδίᾳ
περὶ τούτου μαθήμασι καὶ συγγράμμασι τὴν οὐσίαν, τὴν ἑκτα-
τασιν, τὰ συστατικὰ καὶ τὴν ἰδίον σκοπὸν αὐτῆς, ἣν ἐκάλεσεν
ἐπιστήμην τῆς ἀρχαιομαθείας (Alterthumswissenschaft), σκο-
πὸν ἐχούσης τὴν γνῶσιν τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥω-
μαίων.

Μετὰ τὸν Βόλφιον ὥρισε σαφέστερον τὸν σκοπὸν τῆς φιλο-
λογίας καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν μερῶν αὐτῆς κατέδειξεν ὁ
ἄξυνάυστατος μαθητὴς αὐτοῦ Βοίχιος²⁾. Ὁ ὑπὸ τούτου δο-

(1) Τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ τὰς ἐν τῇ μακρῇ διαστάσει τῶν
αἰώνων ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν μέχρις ἡμῶν διαφορὰς φάσις αὐτῆς κατὰ
τὴν διάφορον ἐκδοχὴν αὐτῆς ὑπὸ τῶν φιλολόγων, καὶ τὰς περὶ αὐτῆς
διαφόρους θεωρίας καὶ δοξασίας ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐξεθέσαμεν τὸ
1869 ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, ἐπιγραφομένην εἰσαγωγικὸν μάθημα εἰς τὴν
μελέτην τῶν ἑλλην. ἀρχαιολογιῶν (antiquitates), καὶ ἄλλιν ἐν 6' ἐκδό-
σει μετὰ προσθηκῶν τὸ 1858 ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ τῶν φιλομαθῶν.

(2) Αἱ περὶ φιλολογίας ὡς ἐπιστήμης αὐθόπαρκτου θεωρίαι τοῦ δια-

θείς ὁρίσμος τῆς φιλολογίας μεθ' ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἀντιφρονούντων καὶ μάλιστα τοῦ Γ. Ἑρμάννου ἐπικρατήσας εἶναι σήμερον κοινῶς ἀποδεκτός. Σκοπὸς τῆς κλασικῆς ἰδίας φιλολογίας κατὰ Βοίτχιον εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ κατανόησις τοῦ σύμπαντος βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Ἀλλ' ὁ ὁρίσμος οὗτος φαίνεται ὅτι συμπίπτει μὲ τὸν τῆς ἱστορίας τῶν δύο ἐθνῶν, διότι κατ' αὐτὸν ἡ ἱστορία καὶ ἡ φιλολογία τοῦτων ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Ἡ σύμπτωσις ὅμως αὕτη εἶναι φαινομένη, ὡς παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ ῥήτωρ, διότι αὗται διαστρίλλονται καλῶς κατὰ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐρεύνης ἐνὸς ἑκάστου μέλους τοῦ βίου καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐρεύνης· ἡ μὲν ἱστορία ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν ῥηθέντων ἐθνῶν, τὰ λοιπὰ πάντα ἐξετάζει ἀκροθιγῶς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ καθ' ὅσον συντελοῦσι πρὸς ἀκριβοτέραν γνῶσιν τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἡ φιλολογία τούναντίον ἐρευνᾷ ἐξ ἴσου ἀκριβῶς πάντα τὰ μέρη τοῦ βίου ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ καὶ σχέσει αὐτῶν· οὕτω δὲ διεύκρινίζουσα καὶ σαφηνίζουσα αὐτά, συντελεῖ πρὸς ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ σύμπαντος βίου καὶ τῶν μερῶν ἀμφοτέρων τῶν ἀρχαίων τούτων ἐθνῶν· διότι ἐξέτασις τῶν μερῶν καὶ τοῦ ὅλου ἐν τῇ σχετικῇ αὐτῶν ἀλληλουχίᾳ γινομένη, συμβάλλει οὐ μόνον εἰς ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ ὅλου ἀλλὰ καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ.

Δέον δὲ νὰ ᾔηται ἀντικείμενον τῆς κλασικῆς λεγομένης φιλολογίας ἡ κατανόησις τοῦ βίου ἀμφοτέρων τῶν ἀρχαίων τούτων ἐθνῶν, οὐ μόνον διότι ὁ βίος τούτων ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς ἐδράζεται σύμπας ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ μὲν Ἕλληνες παρήγαγον ἐν ταῖς τέχναις ὅ,τι τέλειον ἔχει ἡ ἀνθρωπότης, καὶ πάντα τὰ μέρη τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἀνέπτυξαν ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ, παραλαβόντες πᾶν ὅ,τι καλὸν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ καὶ τελειοποίησαντες αὐτὰ εἰς ἀνυπέρβλητον βαθμόν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, εἰ καὶ μόνον μέρη τινὰ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐκαλλιέργησαν, καὶ ταῦτα οὐχὶ κα-

οήμου τούτου φιλολόγου ἐξετέθησαν ἐν τῇ πρὸ μικροῦ ἐκδόσει ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τῆς φιλολογίας ὑπὸ Bratuscheck.

θόλου, ἀλλὰ μόνον καθόσον εἶχον σχέσιν πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον, εἰσὶν ἐξ ἰσού ἀντικείμενον τῆς φιλολογίας ταύτης ὡς ἔχοντες κοινὸν τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, καὶ διότι πᾶς ὁ πολιτισμὸς αὐτῶν συνδέεται τοσοῦτον στενῶς μὲ τὸν ἐλληνικόν, ὥστε παρίσταται ὡς ἰδιοφυῆς ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ ἰταλικοῦ ἐδάφους, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο συμπληρωτικὸν τούτου μέρος. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὰ ἔθνη παριστῶσι διὰ τοῦτο πλήρη καὶ τελείαν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου βίου.

Οὕτω λοιπὸν ἀνευρὼν ὁ ῥήτωρ τὸν ὅρισμόν καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς κλασικῆς φιλολογίας, μεταβιβάζει τὸν λόγον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μέσων, δι' ὧν ἡ φιλολογικὴ ἐργασία ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ταῦτα ἦσαν καὶ εἶναι, λέγει, τὰ διασωθέντα μέχρις ἡμῶν μνημεῖα τῆς γραφῆς, ἥτοι συγγράμματα παντὸς εἶδους, ἐν οἷς ἀπεικονίζεται ὁ πνευματικὸς βίος Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, καὶ δι' ὧν κατανοοῦμεν καὶ τὰ τῆς τέχνης μνημεῖα αὐτῶν. Ταῦτα ὅμως μόνον καὶ καθ' ἑαυτὰ δὲν ἰδόναντο νὰ δώσωσιν ἡμῖν ζωηρὰν καὶ ἀκριβῆ τὴν εἰκόνα τοῦ βίου τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἀνευ τῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας, ἐξ ἧς προήλθον καὶ ὧν τὴν φύσιν ἀπεικονίζουσιν. Αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι ὅμως ἦσαν ὅλως ἄγνωστοι τοῖς Εὐρωπαίοις κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ὡς μαρτυροῦσιν αὐταὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου πρὸς ἑλληνας κληρικοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ αὐτοῦ, ἐκδοθεῖση τῷ 1573 ἐν Τυβίγγῃ μόνον ἄμυδρά τις γνώσις αὐτῶν διεδόθη διὰ τῶν ὀλίγων ἀπὸ τοῦ 16 αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐπισκεπτομένων αὐτὰς Εὐρωπαίων περιηγητῶν. Ἀκριβοτέρα γνώσις τῶν χωρῶν τούτων ἦτο δυνατὴ μόνον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ὅτου μέγα πλῆθος λογίων ἤρξατο νὰ ἐπισκέπτηται, νὰ γνωρίξῃ καὶ νὰ περιγράψῃ τὴν ἐλληνικὴν χώραν καὶ τοὺς νῦν κατοίκους αὐτῆς. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν λογίων Εὐρωπαίων πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ ἡ ἔρευνα τούτων, αἱ ἐπὶ τόπου γενόμεναι ἔρευναι, οὐδέποτε πρότερον ἦσαν μελίζονες, γονιμώτεραι καὶ ἀκριβέστεραι ἢ αἱ γενόμεναι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετη-

ρίδας, καθ' ἃς μέγας ἀριθμὸς Ἀγγλων, Γάλλων, Γερμανῶν, Ἀμερικανῶν καὶ ἄλλων σοφῶν ἀνδρῶν διατρέχοντες τὰς ἑλληνικὰς χώρας πορίζονται καὶ μεταδίδουσιν ἡμῖν πλῆθος νέων εἰδήσεων ἑλληνικῶν, τέως ἀγνώστων, διαλευκαίνουσι καὶ καταληπτότερον ἡμῖν καθιστῶσι τὸ πνεῦμα τὸ ἐν τοῖς γραπτοῖς καὶ τεχνικοῖς μνημείοις τῶν Ἑλλήνων ἐνυπάρχον. Εἰς τὸν αὐτὸν γῶνα τοῦτον τῆς ἐρεῦνης τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, δι' ἧς πρὸς τοῖς ἡδὴ ῥηθεῖσιν εὐρύνεται καὶ ὁ κύκλος τῶν τῆς ἀρχαιότητος γνώσεων δι' ἀνακαλύψεως νέων μνημείων γραφῆς καὶ τέχνης καὶ ἐπιβεβαιοῦνται πολλὰ τέως ἀμφίβολοι εἰδήσεις, ἀμιλλῶνται ἀξιεπαίνως ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις Γερμανοὶ καὶ Ἑλληνες καὶ Γάλλοι διὰ συστάσεως ἰδίων ἐπιστημονικῶν καθιδρυμάτων, ὧν κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ ἀνακάλυψις νέων φιλολογικῶν γνώσεων, νέων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ ὧν οἱ καθ' ἑκάστην εἰς φῶς προαγόμενοι καρποὶ προκαλοῦσι τὸν θαυμασμόν τῶν συγχρόνων.

Ἐνταῦθα μνείαν ποιεῖται ὁ ῥήτωρ τῶν πολλῶν ἀνακαλύψεων τῆς ἡμετέρας ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τῶν Γερμανῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῶν τοῦ κ. Schliemann ἐν Τροίᾳ καὶ Μυκῆναις, τοῦ κ. Καραπάνου ἐν Δωδώνῃ, τῶν προσδοκωμένων ἐν προσεχεῖ μέλλοντι γενέσθαι ἐκ μέρους τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐν Ἐλευσίνι καὶ Δελφοῖς, ὅπου αὐτῇ, ἐξαγοράζουσα τὰς ἐπὶ τῶν ἱερῶν τούτων τόπων οἰκίας τῶν ιδιωτῶν, μελετᾷ νὰ ἐνεργήσῃ ἀνασκαφάς.

Εὐφήμου ἐτι μνείας ποιεῖται καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ γενομένων ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἐν Πομπηῇ καὶ Ῥώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τῶν ἐν ἄλλαις χώραις ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἢ ὑπὸ ιδιωτῶν ἐνεργουμένων ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν, δι' ὧν ὁσημέραι εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν γνώσεων τῆς ἀρχαιότητος, διαλευκαίνονται πλεῖστα τῶν συγγραφῶν καὶ ποιητῶν χωρία, συμπληροῦνται αἱ τοπογραφικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ ἡμῶν γνώσεις.

αὐτῷ τὸ ἔδαφος τῶν κλασικῶν χωρῶν εἶναι, προσθέτει, μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐτι σωζομένων πολλῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς

ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς πλαστικῆς καὶ γραφικῆς, μετὰ τῶν καθ' ἐκάστην ἀνευρισκόμενων ἀπειραριθμῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν πολλῶν τοῦ οἰκιακοῦ βίου σκευῶν πλουσιωτάτῃ τῆς φιλολογίας πηγῇ, παρέχουσα ἡμῖν ἄμεσον καὶ ζωνρὴν εἰκόνα τῆς ἀρχαϊότητος καὶ σαφὴ ἀντίληψιν τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν τοῦ ἀρχαίου βίου. Ὁ Winckelmann, συγγράφων πρῶτος τὴν ἱστορίαν τῆς καλλιτεχνίας, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀπομιμήσεις τῆς τέχνης ῥωμαϊκῶν χρόνων· ἡμεῖς τούναντίον θυνάμεθα ἀνέτως καὶ βεβαίως νὰ γνωρίσωμεν τοὺς κανόνας τοῦ διὰ τῆς τέχνης ἀπεικονιζομένου κάλλους (Formenschönheit) ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἐλληνικῆς τέχνης προσελθόντων πρωτοτύπων, ἅτινα σάφως καὶ ὠρισμένως παριστάνουσιν ἡμῖν τὰς τῆς ἀναπτύξεως ἐποχάς. Αἱ ἡμέτεραι γνώσεις τοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, θρησκευτικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων, οὐχ ἥττον δὲ καὶ αἱ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν, ἐξετάθησαν πλείστον ὅσον κατὰ τε ἔκτασιν καὶ κατὰ βάθος.

Ὡὐλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι τὰ μόνα καλὰ, ἀ πορίζόμεθα ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως αὐτῶν· αὐταὶ παρέχουσιν ἡμῖν καὶ ἄλλας πηγάς. Ἡ τοὺς ἀρχαίους περιστοιχοῦσα φύσις ἐπενήργει πολὺ πλέον ἐπ' αὐτῶν ἢ ὅσον ἐφ' ἡμῶν· ἡ ἐπενέργεια αὐτῆς ἦτο πολὺ ἰσχυροτέρα ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἀντιλήψεων, ἠθῶν καὶ νομοθετημάτων. Εἶναι δὲ λίαν ἐπαγωγὸν καὶ διδασκτικὸν συνάμα νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἐπενέργειαν ταύτην ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ὁμολογῶ δὲ φιλαρέσκως ὅτι αἱ περὶ τούτου ἐν ταῖς προτέrais καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ περιοδείαις μου παρατηρήσεις ἦσαν ἀείποτε πηγὴ νέων ἀπολαύσεων. Ἡ ἀκρα λεπτότης καὶ ζωνρότης τοῦ πνεύματος, ἥτις διέκρινε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀποτέλεσμα κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους τῆς ποιότητος τῆς ἀττικῆς ἀτμοσφαίρας. Καὶ ἀληθῶς τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἐξ αὐτοψίας πεφραν. λαβὼν τοῦ ἀπλέτου φωτός, τῆς διηκεοῦς καθαρότητος καὶ διαφανείας τοῦ ἀττικοῦ καὶ μάλιστα τοῦ τῶν Ἀθηνῶν οὐρα-

νοῦ ; Πόσον δὲ σαφὲς καὶ ἀναμφίλεκτος εἶναι ἡ ἐν πολλαῖς περιπτώσεσιν ἐπενέργεια τῆς φύσεως τῆς χώρας ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας τῶν κατοίκων ; Δυσκόλως δύναται τις νὰ εὕρῃ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χρηστὴριον ἐν χώρᾳ, ἐνθα τὸ ἐξέχον μεγαλῶν τῆς φύσεως δὲν ἦτο καθ' ἑαυτὸ κατάλληλον νὰ διαθῇ τὸν ἄνθρωπον εὐκόλῳ πρὸς θείας ἀντιλήψεις καὶ νὰ διεγείρῃ ἐν αὐτῷ ὑπόνοιαν μυστηριώδους ἐνεργείας θείων δυνάμεων. Ὁ ἰδὼν τὴν περίξ ἀγρίαν φύσιν τοῦ καταρβέντος ὕδατος τῆς Στυγῆς καὶ τὴν καταπληκτικὴν σιωπὴν τῆς περιχλειομένης ἀπὸ ὑψηλῶν μελανοπρασίνων δασῶν καταφύτων ὁρέων λίμνης τοῦ Φενεοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ μετὰ τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις αὐτῆς ὑπογείων χασμάτων ἢ βαράθρων, καταλαμβάνει εὐκόλως πῶς ἐξ ἀνάγκης σχεδὸν συνήπτοντο μετὰ τῶν χωρῶν τούτων ὑποχθόνιοι ἔννοιαι¹⁾.

Ἐπὶ πολλοῦ ἤδη ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ ἐξ αὐτοφίας γνώσις συμπτώσεως τῆς φύσεως τῶν κλασικῶν χωρῶν συμβάλλει πλείστον εἰς τὴν ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ βίου καὶ τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων· ἀλλ' ἐν τοῖς τελευταίοις κατὰ πρῶτον χρόνοις πεισθεῖσα ἡ ἐπιστήμη περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, ἀπεδέχθη τὰς ἐν τούτοις καρποφόρους ἐρεῦνας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν περὶ τῶν κλιματικῶν σχέσεων διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Μικρασίας, περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνταῦθα ἐμφανίσεως καὶ

1) Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καθ' ἡμᾶς περὶ τῆς φύσεως τῆς τῶν Δελφῶν χώρας ὅπου τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τῆς ἐν Λεβαδείᾳ ὅπου τὸ τοῦ Τροφώνιου μαντεῖον. Ἐν ἑκατέροις τούτοις τὰ δι' ὑπογείων ἐνεργειῶν διαβρῆχθέντα ὄρη, ἀποτόμως ὑφεύμενα ἐπὶ βαθείας ἐν μέσῳ αὐτῶν φάραγγος ἀφ' ἧς μόνον ὁ ἀνω οὐρανὸς φαίνεται, καὶ πᾶσα ἡ περίξ φύσις ἐκπληττουσι τὴν διένειαν τῷ θεατοῦ καὶ διεγείρουσιν ἐν αὐτῇ ἔννοιαν ὑπάρξεως ἐν ταῖς χώραις ταύταις δαιμόνων καὶ θεῶν, οὐχὶ δὲ ἀνθρώπων. Γνώσις δὲ ἀκριβὲς τῆς φύσεως τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ὠδήγει τοὺς ἐνταῦθα ἱερεῖς εἰς ἐπωφελῆ ἐπενέργειαν τῆς μυστηριώδους ταύτης φύσεως τῆς χώρας ἐπὶ τῆς διανοίας καὶ τοῦ βίου τῶν ἐπισκεπτομένων τὰ ἱερὰ ταῦτα, ὡς διδάσκει ἡ ἱστορία αὐτῶν, ἐπὶ πολλοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας μέχρι τῆς παρακμῆς τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας.

ἀναχωρήσεως τῶν πτηνῶν καὶ τῆς ἐποάσεως αὐτῶν αὐτόθι. Περὶ τῆς χλωρίδος τῆς Ἀττικῆς ἔχομεν πολυτεῖς καὶ ἀκριβεῖς παρατηρήσεις ἐκ προτροπῆς φιλολόγου, ἀναγνωρίσαντος ὅτι ἐντεῦθεν πηγάζουσι γόνιμα συμπεράσματα περὶ θρησκείας, λατρείας τοῦ θεοῦ καὶ χρονολογίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ αὐτὸς φιλόλογος συνήγαγε διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὰς τῶν σημερινῶν γεωργῶν τῆς Ἑλλάδος παρατηρήσεις, ἐκ πεποιθήσεως ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει καὶ νῦν τὰς αὐτὰς ἐν γένει ἐννοίας περὶ τῶν ὥρων τοῦ ἔτους ὅς εἶχον καὶ οἱ πρὸ χιλιετηρίδων Ἑλληνες. Διὰ τῆς γνωστοποιήσεως τοιούτων παρατηρήσεων, ὅτι δηλαδή ἐν Ἀθήναις ἐν καιρῷ τοῦ θέρους ἐπέρχεται ἐντελής ἔλλειψις δρόσου, ἐξηγεῖται θαυμασίως ὁ τῶν τριῶν ἀδελφῶν Ἑρσης, Πανδρόσου καὶ Ἀγραύλου μῦθος, καθ' ὃν ὁ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν θάνατος δὲν φαίνεται παράδοξος εἰς τὸν γινώσκοντα ὅτι οἱ ἐπὶ φυσικῶν φαινομένων στηριζόμενοι μῦθοι, ἀφοῦ ἐξέλιπεν ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν ἐννοία, μεταβάλλονται συνήθως εἰς θρησκευτικὰ δόγματα. Πανομοιογούμενον εἶναι πρὸς τούτοις, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ τῆς Εὐρώπης ἐπέρχονται τοσαῦται βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ μετὰ καταιγίδων καὶ θυελλῶν, ὅσαι ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων χώρᾳ, ἐξ οὗ φαινομένου ἐξηγεῖται ἡ λατρεία τοῦ ἐν Δωδώνῃ ἐριγδοῦπου, τερψικεραύνου, βρονταίου καὶ ὑψιβρεμέτου Διός.

»Ὅπως ἡ φύσις τῶν κλασικῶν χωρῶν, οὕτω καὶ οἱ νῦν καίτοι αὐτῶν συντελοῦσιν ἐν πολλοῖς εἰς γνῶσιν τῆς ἀρχαιότητος. Μὲγα πλῆθος φαινομένων ἐν τῷ χαρακτῆρι, ταῖς συνηθείαις καὶ τῷ βίῳ καὶ ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν παριστῶσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀρχαῖα ὅμοια φαινόμενα, διότι ὑπὸ ὁμοίαν φυσικὴν κατάστασιν καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανὸν διατηροῦνται ἀείποτε καὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων πολλὰ ὅμοια. Ἐντεῦθεν διατηροῦνται συνήθως πανταχοῦ ἐν ταῖς κατωτέρω τάξεσι τοῦ λαοῦ πολλαὶ ἐννοιαί καὶ συνήθειαι τῆς ἀρχαιότητος ἀνεξάλειπτοι. . . . Ἐν τούτοις ὅμως ὑπερέχουσι πολὺ καὶ ἑλληνικαὶ τῶν ἰταλικῶν χωρῶν. Ἐν τῷ βίῳ τῶν Νεαπολιτῶν

καὶ Σικελῶν ἰδίως σώζονται ἀληθῶς διάφορα ἀξιοσημείωτα λείψανα ἀρχαίων ἡθῶν καὶ ἐθίμων· τῇ ἐλληνικῶν ὁμῶς ἔθνος, ἐπειδὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἰταλικὸν δὲν ἀνέπτυξεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρις ἡμῶν νέον ἴδιον πολιτισμὸν (cultur), διατηρεῖ πιστότερον καὶ ἐν μείζονι ἀναλογία ἀρχαίας ἐννοίας καὶ συνηθείας. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε πολὺ ἡ φύσις τῆς χώρας, ἡ τῶν διαφορῶν μερῶν αὐτῆς ἀπομόνωσις καὶ ἀποκλειστικότης καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν νήσων, ὡς καὶ ὁ μείζων περιορισμὸς τοῦ γυναικείου φύλου, ὅπερ πλέον τοῦ ἀρρένου ἐμμένει πιστὸν εἰς τὰ ἀρχαῖα. Τὸ ὑπὸ Φαλλμεραῦερου ἄλλοτε ῥηθὲν καὶ διὰ θαυμασίας ῥητορικῆς εὐγλωττίας ὑποστηρικθὲν παράδοξον, ὅτι οἱ νῦν κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι Ἕλληνες, ἀλλὰ Σλαῦοι, οὐδεμιᾶς προτοχῆς ἄξιον δύναται νὰ ᾔῃαι, διότι τοῦτο, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ ἐκφράσας περιώρισεν ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς ἐν Εὐρώπῃ Ἑλλάδος, δὲν ἐξέτεινε δὲ ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῆς Μικρασίας, εἰ καὶ ἐνίοτε μετὰ διαβολικῆς αὐταρσεύσεως ἐκφέρει γενικῶς, διατηρεῖται μὲν ἔτι ἐν ταῖς κεφαλαῖς ἰδιωτῶν τινων, θεωρεῖται ὁμῶς νῦν ὡς ἐντελῶς ἀκυρωθὲν δι' ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν. Ἀληθῶς ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι σλαυικαὶ μεταναστεύσεις, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐξεσλαβίσθησαν, οἱ Σλαῦοι τοῦναντίον ἐξελληνίσθησαν. Λέγοντες λοιπὸν ὅτι περιεσκεμμέναι ἐρευνᾶναι τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συντελοῦσιν εἰς ὄφελος τῆς ἀρχαιομαθείας, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι διὰ τούτου πορίζομεθα ὑπὲρ αὐτῆς ὄλως νέον ὕλικόν, ἀλλ' ὅπου ἀποδεδειγμένως ὑπάρχει παρὰ τοῖς νῦν Ἕλλησιν ἀρχαῖόν τι ἐλληνικὸν κληροδότημα, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἀγραμμάτοις, δέον ἡ ζῶσα αὕτη δημοτικὴ παράδοσις νὰ συμπληρῶνῃ τὴν πολλὰκις ἀτελεῖ παράδοσιν τῶν συγγραφέων, νὰ ἐξηγῇ καὶ νὰ διαλευκαίνῃ σπουδαίως.

» Καὶ αὗται τέλος αἱ τοῦ λαοῦ διάλεκτοι δύνανται νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν οὐ μικρὸν κέρδος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ὑπερέχει πλέον ἡ Ἑλλὰς τῆς Ἰταλίας. Ἀληθῶς καὶ ἐκ τῆς ἰταλικῆς καὶ ἐκ πασῶν ἐν γένει τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν δυνατὸν νὰ προέλθῃ οὐχὶ μικρὸν κέρδος διὰ τὴν γνῶ-

σιν τῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ γλώσσης, διότι αὐταὶ ὡς θυγατέρες τῆς λατινικῆς ὁδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς ὀρθὴν κρίσιν περὶ τινων τύπων τῆς τοῦ Πλαύτου γλώσσης. Ἡ νεωτέρα ὁμῶς ἑλληνικὴ γλώσσα κεῖται πολὺ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἢ αἱ ῥωμανικαὶ γλώσσαι πρὸς τὴν λατινικὴν, οὐσα οὐχὶ νέα ἐν γένει γλώσσα, ἀλλ' ἡ νεωτάτη φάσις τῆς ἑλληνικῆς, καὶ ἐν τοῖς πλουσίοις διαλεκτικοῖς αὐτῆς ιδιώμασι διατηροῦσα πλεῖστα ἰχνητῶν ἀρχαίων διαλέκτων, καὶ μέγαν πλοῦτον γνησίων ἑλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων. Ἐντεῦθεν δύναται ἡ νεοἑλληνικὴ νὰ παρέχῃ ἐν γένει μέγα κέρδος εἰς ἀκριβοῦς σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἰδίως δὲ καὶ οὐ μικρὰν ἐπικουρίαν εἰς κατανόησιν χωρίων τινῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Οὐ μικρὸν εἶναι πρὸς τούτοις τὸ κέρδος, ὃ παρίσσεται ἐκ τῆς νεοἑλληνικῆς καὶ ἡ λεξικογραφία, διότι ἐξ αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ὀρισθῶσι πλεῖστα ὀνόματα τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἅτινα σώζει ἔτι ἡ τοῦ λαοῦ γλώσσα» ¹⁾).

Οὕτως ἀπέδειξεν ὁ ῥήτωρ ὅποیان ὠφέλειαν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ φιλολογία ἐκ τῆς δι' αὐτοψίας γνώσεως καὶ ἐρεῦνης τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, τοῦ βίου τῶν κατοίκων αὐτῶν καὶ τῶν κατὰ τόπους γλωσσικῶν ιδιωμάτων τῶν νῦν Ἑλλήνων. Τοὺς λόγους αὐτοῦ τούτους μετεφράσαμεν ἐλευθέρως χάριν τῶν μὴ γνωσκόντων τὴν γερμανικὴν ἢ μὴ ἔχόντων αὐτὸν τὸν λόγον τοῦ ῥήτορος, ὅπως γίνωσι γνωστότεροι τοιαῦται κρίσεις εἰς τοὺς ἡμετέρους καὶ ἰδίως τοὺς διδάσκοντας τὰ ἑλληνικά· διότι πιστεύομεν ὅτι πολὺ ἔσται τὸ ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ὀρθοτάτων τούτων παρατηρήσεων τοῦ εἰδήμονος τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ τοῦ βίου σοφοῦ καθηγητοῦ κ. Βερνάρδου Σμιδίου κέρδος αὐτῶν, οἵτινες οὐ μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὰς ἀληθείας αὐτὰς εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν διδασκομένους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ, ἔχοντες αὐτὰς ὁδηγὸν εἰς τὰς ἰδίας τῶν μελέτας, νὰ πο-

(1) Ἐνταῦθα ἔδει νὰ προσθήσῃ ὁ ῥήτωρ, ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ὀνόματα τῶν ἰχθύων εἰσὶν ἑλληνικά, ὡς καὶ πλεῖστα τῶν τῆς γεωργίας ἀντικειμένων.

ρισθῶσι πολλοὺς καὶ καλοὺς καρπούς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὰς φιλολογικὰς τῶν ἐρεῦνας.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας, συμπληρῶν τὸν λόγον τοῦ ὁ ρήτωρ, ἐπάγει, ὅτι οὐδεὶς τῶν εἰδημόνων θέλει θέσει ἐν ἴσῃ σημασίᾳ τὰς διαφοροὺς ταύτας καὶ ἐμμέσους πηγὰς, ἀς παρέχουσι νῦν αἱ κλασικαὶ χῶραι, καὶ τὰς ἀμέσους, ἧτοι τὰς τῶν συγγραφέων καὶ τῶν σωζομένων μνημείων, καὶ ὅτι οἱ ὀλιγοροῦντες αὐτῶν κατ' ἀρχὴν εἰσι σχολαστικαὶ καὶ ἐπιζήμιοι πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην. Ὁ ἀληθῶς ἐρευνῶν φιλόλογος σόνοιδε πάντοτε ὧν δεῖται, καὶ οὐδέποτε ἀποκρούει πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διαφωτίσῃ αὐτὸν εἰς ἀκραιβάστεραν γνῶσιν τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ἐντεῦθεν ποριζομένων γνώσεων ἔρχεται εἰς κοινωνίαν ἡ φιλολογία πρὸς πολλὰς ἄλλας παλαιὰς καὶ νέας ἐπιστήμας, τηροῦσα οὕτω νεανικὴν ζωὴν. Διὸ ὁ νομίζων αὐτὴν νεκράν ἐπιστήμην δὲν ἔχει ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς οὐσίας αὐτῆς.

Ἐφ' ὅσον δὲ μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου εὐρύνεται διὰ τοῦτο ὁ κύκλος τῶν γνώσεων τοῦ φιλολόγου, ἐπὶ τοσοῦτον ἀφείλει οὗτος νὰ τηρῇ ἀκέραια ὅσα ὡς ἴδια τῆς ἐπιστήμης του ἐθεώρησεν ἐξ ἀρχῆς, μὴ ἀνεχόμενος νὰ περιστέλληται αὐτὴ εἰς τὴν θεωρίαν μόνον τῆς γραμματικῆς καὶ κριτικῆς, εἰς ἣν ἤθελε νὰ περιορίσῃ αὐτὴν ὁ Γ. Ἑρμαννος. Ἀληθῶς ἡ γραμματικὴ καὶ κριτικὴ εἶναι ἀναγκαῖα στοιχεῖα τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ὑπάρξεως, ἡ δὲ γλώσσα τὸ μέσον δι' οὗ κατανοοῦμεν τὸ περιεχόμενον τῶν τῆς γραφῆς καὶ τέχνης μνημείων, καὶ διὰ τοῦτο ἡ μὲν ἀκριβὴς γνῶσις αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος εἰς πάντα φιλόλογον, ἡ δ' ἀτελής ἐπιζήμιος ἐν πάσαις ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ. Πλὴν τούτου δὲ ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης εἶναι λίαν ἐνδιάφερουσα, οὐχὶ διὰ τὸν πρακτικὸν τοῦτον σκοπὸν αὐτῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὴν, διότι αὐτὴ ἐκ τῶν κυριωτέρων μνημείων τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων οὕσα καὶ οὐσιώδεις στοιχεῖον τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἀρχαιότητος, δέον νὰ ἐξετάζεται ἐπιμελέστατα μέχρι τῶν ἐλαχίστων αὐτῆς μερῶν.

Ἐπὶ τῶν ἡμετέρων μάλιστα χρόνων ἡ τῆς γλώσσης μελέτη

προήχθη πολύ δι' ὅλως νέων ἐρευνῶν, ἀφ' οὗτου ὁ Βόμπ, ἀνακαλύψας τὸν κύκλον τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἐθεμελίωσε τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν, ἥτις ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου ταχέειν καὶ μεγάλην ἐπίδοσιν λαβοῦσα, διεφώτισε πολυειδῶς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, αἰτινές εἰσι μέλη τῆς γλωσσολογίας ταύτης. Ἀλλ' εἰ καὶ ἡσχέσις τῆς κλασικῆς φιλολογίας πρὸς τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν καὶ πρὸς τὴν ἐφ' ἡμῶν κατὰ πρόωτον ἀναφανείσαν συγκριτικὴν μυθολογίαν ἀπεδείχθη ἥδη ἱκανῶς, καὶ ὅμως παραγνωρίζεται αὕτη ὑπὸ τινων ἔτι, δοξαζόντων ὅτι ἡ κλασικὴ φιλολογία, ὑπόθεσιν ἔχουσα μόνον τὸν βίον τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, οὐδόλως ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν ἐξαγομένων τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἥτις οὐδὲν μέρος τῆς κλασικῆς φιλολογίας εἶναι. Καὶ ὅμως ἀναγκαῖον ἐξ ἴσου εἶναι νὰ γνωρίσῃ ὁ φιλόλογος τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας καὶ νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτὰ ἐν ταῖς γλωσσικαῖς αὐτοῦ μελέταις, ὅπως καὶ ὁ ταύτης ὁπαδὸς τὰ τῆς κλασικῆς φιλολογίας. Ἡ ἀλληλουχία δὲ καὶ ἀλληλεπίδρασις αὕτη ὑπάρχει καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιστήμαις, ἀφ' ὧν ἡ φιλολογία οὐκ ὀλίγον ὠφελεῖται. Ὁ ἐνδιατρίβων π. χ. εἰς τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς νομοθεσίας αὐτῶν, ὀφείλει νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις πολιτικὰς καὶ τοῦ δικαίου, ὧν ἄνευ ἀδύνατος εἶναι ἀληθὴς κατανόησις ἐκείνων. Οὕτω καὶ ὁ θέλων νὰ χρησιμοποίησῃ εἰς τὰς ἰδίας μελέτας καὶ ἐρεῦνας φιλόλογος τὰ τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας ἐξαγόμενα, ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ τὴν μέθοδον τῆς ἐπιστήμης ταύτης, δι' ἀκροάσεως ἐν πανεπιστημίῳ μαθημάτων τινῶν τῆς συγκριτικῆς γραμματικῆς ἢ ἀπαστῶν ἢ τινων μόνον ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῆς ἱστορίας τῆς γλῶσσης. Μακρὰ ὅμως καὶ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν γλωσσῶν τούτων εἶναι ἐπιζήμιος εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν, ὥς ἀποτρέπουσα ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως ταύτης ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ ἀνθρώπου, μὴ δυναμένου εἰς πολλὰ συγχρόνως μετ' ἐπιστασίας ἀσχολεῖσθαι.

Ἡ κριτικὴ μετὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς συνημμένη σκοπὸν ἔχει

τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο οὐ-
σιώδεις στοιχεῖον τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, οὐ ἄνευ ἀδύνα-
τος ἡ ἀκριβὲς καὶ ἀληθὲς τῆς ἀρχαιότητος ἀναγνώρισις· διότι
οὔτε ἡ παράδοσις τοῦ πραγματικοῦ ταύτης, οὔτε ἡ τῶν
ἡμετέρων πηγῶν εἶναι σαφὲς καὶ καθαρὰ. Ἀνάγκη λοιπὸν
νὰ διακριθῇ τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς, τὸ γνήσιον τοῦ νόθου, τὸ
πρωτότυπον ἀπὸ τοῦ τυχαίως ἢ σκοπίμως μεταποιηθέντος.
Πάντα δὲ τὰ τῆς φιλολογίας μέρη ἔχουσιν ἐξ ἴσου ἀνάγκην
τῆς κριτικῆς, ἡ δὲ ταύτης μέθοδος εἶναι ἐν γένει ἡ αὐτὴ
πανταχοῦ· ἐν τῇ ἐρευνῇ ὅμως τῶν ἀρχαίων κειμένων διαμορ-
φώθη αὕτη κατὰ μικρὸν εἰς αὐστηρῶς κανονισθεῖσαν ἐμπειρίαν
ἢ τέχνην. Ἐν ᾧ πρότερον παρηκολούθουν τὰ ἄριστα χειρόγρα-
φα κατ' ἀρέσκειαν καὶ ἄνευ ὀρισμένων κανόνων, ἐν ἀρχαιοτέ-
ροις δὲ χρόνοις ἠρίθμουν ἀντὶ νὰ σταθμίζωσι τὰς μαρτυρίας,
ἀπὸ τῶν ἐργασίων τοῦ Ἐμμ. Βεκκέρου καὶ Λαχμάννου διδα-
χθέντες, ἤρξαντο οἱ κριτικοὶ διὰ περιεσκεμμένης συγκρίσεως
τῶν χειρογράφων νὰ ἀναζητῶσι τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἄλλη-
λα, νὰ διακρίνωσι τὰς ἐμμέσους ἀπὸ τὰς ἀμέσους μαρτυρίας,
τὰς ἀξιοπίστους ἀπὸ τῶν ὑπόπτων, καὶ οὕτω νὰ ὀρίζωσι τὴν
σχετικῶς γνησίαν παράδοσιν. Δι' ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῆς με-
θόδου ταύτης δύναται τις νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ἱστο-
ρίας τῶν κειμένων, καὶ οὕτω νὰ προσδιορισθῇ μετὰ τινος ἀ-
κριβείας προσεγγιζούσης εἰς τὴν ἀλήθειαν ἡ ποιότης πρὸ πολ-
λοῦ ἀπολεσθέντος ἀρχικοῦ κώδικος, ἐξ οὗ ἐπήγασαν κατὰ
διαφόρους βαθμοὺς συγγενείας οἱ σωζόμενοι. Οὕτως ἡ τοῦ
ἡμετέρου αἰῶνος διπλωματικὴ κριτικὴ ἔσχεν ἀνάπτυξιν ἐπι-
στημονικὴν, συγχρόνως δὲ καὶ τῆς ἐξ εἰκασίας κριτικῆς τὸ
στάδιον ἰσοπεδώθη διὰ τῆς ἀνευρέσεως τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ
ἀληθοῦς παραδόσεως καὶ δι' ἀκριβοῦς ἐρέυνης τῶν γλωσσικῶν
ιδιωμάτων ἐνὸς ἐκάστου τῶν συγγραφέων καὶ τῶν προσφδια-
κῶν καὶ μετρικῶν νόμων τῶν ποιητῶν.

Ἄν δὲ μεθ' ὅλα ταῦτα φαίνεται ὅτι ἡ φιλολογία δὲν ἵστα-
ται ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν εἰς ἱκανὸν ὕψος, αἰτία τούτου εἶναι
οὐχὶ ἑλλειψις σπουδαίων, ἀλλὰ τὸ ὁσημέραι αὐξάνον πλῆθος

ἀσθενῶν καὶ ἡμαρτημένων κριτικῶν ἐργασιῶν· διότι μέγας ἀριθμὸς ἀνικάνων, λυπηρὸν εἰπεῖν, προσερχόμενοι εἰς τὸν φιλολογικὸν τοῦτον κλάδον, τολμῶσιν οὐχὶ σπανίως νὰ ἐπιλύωσι δυσχερέστατα ζητήματα· ἀλλὰ καὶ τινες ἔτι ἱκανοὶ καὶ γεγυμνασμένοι καὶ ἄλλως σπουδαῖοι φιλόλογοι, μὴ προσέχοντες εἰς τὰ τῶν συγγραφέων ἰδιώματα, ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ δὲ ἰδέᾳ ὅτι καθαρίζουσι τὰ ἀρχαῖα κείμενα ἀπὸ ἀλλοτρίων προσθηκῶν, πολυειδῶς ἐπιβουλεύονται τὸ τῆς ἰδιοκτησίας δικαίωμα τῶν συγγραφέων· ὅπερ μετὰ λύπης βλέπομεν γινόμενον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὑπὸ μικρῶν καὶ μεγάλων φιολόγων, μὴ ἐχόντων ὁμῶς τὴν πρὸς τὴν κριτικὴν ἀπαιτουμένην φυσικὴν ἱκανότητα μηδὲ τῶν ἰδιωμάτων τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἀκριβεῖς γνώσεις.

Κατὰ τὰ εἰρημένα τὸ ἔδαφος τῆς φιλολογίας εἶναι νῦν εὐρύτατον, καὶ διὰ τοῦτο ἀδύνατον νὰ τὸ διατρέξῃ εἰς, καὶ ἂν οὗτος τύχη νὰ ἔχῃ σιδηρὰν ὑγείαν καὶ σχολὴν ὑπὸ οὐδενὸς ἄλλου ἔργου ταρασσομένην. Ἀνάγκη διανομῆς τῆς ἐργασίας. Ἐκαστος δέον νὰ ἀσχολῇται περὶ τὸν κλάδον τῆς ἐπιστήμης, ὃν κλίσις καὶ ἱκανότης ὑποδεικνύει αὐτῷ, οἷοι δὴ ποτε καὶ ἂν ἦναι οὗτος, διότι πάντες οἱ τῆς φιλολογίας κλάδοι εἰσὶ σπουδαῖοι καὶ οὐδεὶς τοῦ ἄλλου ὑποδεέστερος κατὰ τὴν ἀξίαν. Ἀνάγκη ὁμῶς νὰ ἔχῃ πᾶς τις γνῶσιν τῆς ἐκτάσεως τῆς φιλολογίας, διότι ἄνευ γνώσεως τοῦ ὅλου, ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ τὸ μέρος, οὐδὲ τὸ ὅλον ἄνευ γνώσεως τῶν μερῶν· ἀμφοτέρω εὐρίσκονται ἐν ἀμοιβαίᾳ σχέσει καὶ ἀλληλεπιδράσει. Ὁ ἀσχολούμενος εἰς ἕνα τινὰ κλάδον μόνον, ὅσον καὶ ἂν ἀκριβολογήσῃ ἐν αὐτῷ, ἄνευ γνώσεως τῆς ὅλης ἐπιστήμης, οὗτος μένει πάντοτε ἐν τοῖς προπυλαίοις τοῦ ναοῦ, οὐδέποτε δυνάμενος νὰ εἰσέλθῃ καὶ θεάσῃται καὶ θαυμάσῃ τὰ ἐν τῷ ναῷ ἱερά. Ὁ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ἐνδιατρίβων, ἀπεβλέπων ὁμῶς πάντοτε εἰς τὸ ὅλον, ὃ εἶναι τῆς ἐπιστήμης σκοπός, εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς αὐθαιρεσίας καὶ σμικρολογίας, καὶ δύναται νὰ ἀντικρούσῃ ἀποτελεσματικῶς ἀπάσας τὰς κατὰ τῆς φιλολογίας πολεμικὰς ἐπιθέσεις, ἅς οὐχὶ σπανίως τολμᾷ κατ' αὐτῆς

ἄξιος ὕλισμος, καὶ νὰ κατορθώσῃ ἵνα παρίσταται πρὸ τῶν ὁμμάτων τοῦ πνεύματος ἡ γενικὴ εἰκὼν τοῦ ἀρχαίου βίου ἀείποτε ἐν καθαρᾷ ὄψει καὶ ἐν φωτεινῇ μορφῇ, καὶ νὰ μένῃ πάντοτε τῆς ἀνθρωπότητος κτῆμα ἐς αἰεὶ κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Θουκυδίδου.

Τοιοῦτος ἐν περιλήψει ὁ τοῦ κ. Βερνάρδου Σμιδίου περὶ φύσεως τῆς φιλολογίας λόγος, οὗ τὴν ἀνάγνωσιν συσταίνομεν τοῖς παρ' ἡμῖν νέοις φιλόλοις.

«*Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωριάτου τὰ σωζόμενα, τὰ πλεῖστα ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ, Ὁξωρίῳ, Παρίσις καὶ Βιέννῃ κώδικας δαπάνῃ τοῦ δήμου Ἀθηναίων ὑπὸ Σπυρίδωνος Π. Ἀμπρον, δ. φ. καὶ ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Τόμος α', περιέχων τὰς ὁμείας, τοὺς λόγους καὶ τὰ προσφωνήματα. Ἐν Ἀθήναις 1879 [8ον, σελ. η' καὶ 368].*

Διατρίψας ὁ ἐκδότης τοῦ ἀναγγελλομένου συγγράμματος ἐν τῇ βορείῳ καὶ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἀκρόασιν μαθημάτων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν αὐτοῦ γνώσεων, τελευταῖον ἡσχολήθη εἰς περισυναγωγὴν ὕλης ἀναφερομένης εἰς τὴν καθόλου ἑλληνικὴν γραμματολογίαν καὶ ἱστορίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν τῶν μέσων αἰώνων, συλλέξας αὐτὴν ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Γερμανίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας παρέσχεν εὐθὺς δείγματα τῆς φιλοπονίας καὶ ἀκριβείας καὶ χρησιμότητος τῶν αὐτοῦ πολυετῶν σπουδῶν, ἐκδοὺς πρὸς ἄλλοις τισὶ περὶ Ἀθηναίων διεξοδικὴν ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ διατριβὴν, ἐν ᾗ ἐξετάζει κατὰ πηγὰς ἀνεκδότους ὅποια ἦτο ἡ κατάστασις τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὸν 16' μ. Χ. αἰῶνα, ἐρανισάμενος πολλὰς περὶ αὐτῆς εἰδήσεις ἐξ ἀνεκδότων ἐν μέρει συγγραμμάτων τοῦ τότε Ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Μ. Ἀκομινάτου τοῦ Χωριάτου. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἦτο πρόδρομος τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὑφ' ἡμῶν νῦν ἀγγελλομένου συγγράμματος, ὃπερ περιέχει μό-

νον μέρος τῶν συγγραφῶν τοῦ λογίου τούτου ἱεράρχου τῶν Ἀθηνῶν, ἐκδοθὲν πρὸ μικροῦ καὶ περιέχον νέαν ἀπόδειξιν τῶν φιλολογικῶν γνώσεων τοῦ εὐπαιδευτοῦ ὑφηγητοῦ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου.

Ἐν τῷ βραχεῖ προλόγῳ τῷ προταττομένῳ εἰς τὸν ἤδη ἐκδοθέντα α' τόμον τῶν σωζομένων τοῦ Ἀκομινάτου παρέχει ἡμῖν ὁ ἐκδότης τὰς ἐξῆς εἰδήσεις περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἱεράρχου τούτου, ὅτι αὐτὸς ἦτο ἐκδεδομένος τὸ ὄγδοον μέρος αὐτοῦ ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν λατινικῇ μεταφράσει, τὰ δὲ λοιπὰ κατέκειντο ἀνέκδοτα καὶ δὴ καὶ ὅλως ἄγνωστα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Φλωρεντίας, τοῦ Ὁξωνίου, τοῦ Βοκουριάλου, τῶν Παρισίων, τῆς Βιέννης, τῆς Ρώμης· καὶ ὅτι αὐτὸς ἐδιατρίψας ἐπὶ διετίαν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς βιβλιοθήκαις καὶ τοῖς ἀρχείοις περὶ τὴν ἐξερεύνησιν καὶ μελέτην τῶν κωδίκων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, μετ' ἰδιάζοντος δὲ διαφόρου περισυνάγων τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας Ἀθηναϊκὴν ἱστορίαν, δὲν ἡδυνάμην νὰ παρέλθω ἀμελέτητα τὰ ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου· καὶ δὴ ἀντέγραψα ἐν ταῖς ἄνω εἰρημέναις βιβλιοθήκαις, πλὴν τῆς τοῦ ἰσπανικοῦ Βοκουριάλου ὅπου δὲν ὑτύχησα νὰ μεταβῶ, ἐξ ἑννέα κωδίκων καὶ ἀντέβαλον κριτικῶς πάντα τὰ σωζόμενα τοῦ Μιχαήλ, ἐτοιμάσας αὐτὰ πρὸς ἐκδοσιν.

Οὕτω λοιπὸν διὰ πολλῶν πόνων καὶ δαπανῶν ἡτοιμάσθη πρὸς ἐκδοσιν ἡ ὕλη, ἥτις βεβαίως θὰ ἔμενεν ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον ἀνέκδοτος, εἰ μὴ παρῆεν ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων τὴν πρὸς ἐκδοσιν ἀπαιτουμένην δαπάνην, διὰ τὴν οἱ παρ' ἡμῖν λόγοι ὀφείλουσι δυστυχῶς νὰ εὕρωσιν αὐτοὶ καὶ τὴν τοῦ τύπου δαπάνην. Ἄλλως οἱ πόνοι τῶν μένουσι γνωστοὶ μόνον αὐτοῖς καὶ ἐν χαρτοφυλακίοις καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ὄφελος τῇ ἡμετέρᾳ φιλολογίᾳ. Ὁ κ. Δάμπρος ὁμῶς ὑτύχησε νὰ εὕρῃ ἀρωγὴν πρὸς γνωστοποίησιν τῶν πόνων τοῦ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ὅστις ἐκ τῆς περὶ Ἀθηνῶν διατριβῆς αὐτοῦ πεισθεὶς περὶ τῆς ἀξίας τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀκομινάτου, παρέσχε πᾶν ἐλευθερίως τὴν πρὸς ἐκδοσιν αὐτῶν δαπάνην. Οὕτως ἔχομεν νῦν

ἐξηκριβωμένον καὶ ἐν κομφῇ ἐκδόσει ἐκτετυπωμένον τὸ κείμενον συγγραφῶν τινων τούτου, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐλπίζομεν νὰ ἔχωμεν καὶ τὸ σύνολον αὐτῶν ἐν β' τόμῳ· ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐκδότου, ἐν ᾗ γίνεται λόγος, καθὰ οὗτος λέγει, περὶ τῆς καθόλου βυζαντιακῆς φιλολογίας καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου ιδίως, περὶ τοῦ βίου τοῦ συγγραφέως, περὶ τῆς κριτικῆς τῆς ἐφαρμοστέας εἰς τὴν ἔκδοσιν βυζαντινῶν συγγραφέων, περὶ τῶν κωδίκων ἐν οἷς σώζονται τὰ ἔργα τοῦ Μιχαήλ κτλ. ὡς ἀναφερομένην εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα τοῦ συγγραφέως τὰ δημοσιευόμενα ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόμοις.

Ἀναμένοντες τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὅλου ἔργου ἐκ τῆς φιλοπονίας τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐλευθεριότητος τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἐκφράζομεν ἀπὸ τοῦδε τὴν χαρὰν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, ἥτις μετέχει οὐ μόνον φιλοκαλίας καὶ χάριτος τυπογραφικῆς σπανίας παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ φιλολογικῆς ἀκριβείας, ἣν δυστυχῶς δὲν εὐρίσκομεν εἰς πάσας τὰς ἐκδόσεις τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων, διότι αὗται ἐκδίδονται ἐνίοτε ὑπὸ λογίων οὐχὶ ἀκριβῶς γινωσκόντων τὴν τῶν συγγραφέων τούτων γλῶσσαν. Νομίζομεν δὲ ὅτι δὲν ἐκφράζομεν ὑπερβολὴν φίλαυτον, διισχυρίζομενοι ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα καταλληλότεροι νὰ ἐκδῶσμεν ἀκριβέστερον τοὺς βυζαντινοὺς, ὅταν ὁμοῦς πρὸς τοῦτο καλῶς παρασκευασθῶμεν, ὡς δυνάμενοι νὰ εἰσδύσωμεν βαθύτερον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης αὐτῶν, συγγενοῦς τῆς ἡμετέρας καὶ μὴδὲ πολὺ ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς νῦν λαλουμένης. Ἀνάγκη ὁμοῦς νὰ πληθυνθῇ παρ' ἡμῖν πρότερον ἢ γυνῶσις καὶ νὰ ὑπάρχωσι τὰ πρὸς ἔκδοσιν μέσα καὶ ἀναγνώσται πολλοί· διότι ὁμοῦς νῦν οὗτοι εἰσὶ λίαν εὐάριθμοι καὶ τὰ χρηματικὰ μέσα μικρά, ἐντεῦθεν καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἐκδιδόμενα φιλολογικὰ ἔργα σπάνια καὶ ἰσχνὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ.

Ἐγγραφον κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1879.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

1.

Ἐπὶ.....ἄρχοντος, μηνὸς Ποσιδε-
 ῶνος.....)πισταμένου ΟΥΞ
ἔδοξεν Σαλαμινί-
 ος· ἐπειδὴ.....)(δης Εὐδοῦλου Σαλ-
 5 ἀμίνιος ἐπιμελῇ ;)τῆς γενόμε(ν)ος..
τάς τε θυσί(α)ς (πά-
 σας ἔθυσεν ὅσας προσῆκεν αὐτῷ ὑπὲρ
 ρ.....)ἰ τῇ Ἀφροδίτῃ κ-
 ... ὄμενον εἰς (τ)ὴν τ-
 40 ἰ εἰς τὰ Ἀδῶ(ν)ια Ε;
 ...ΓΕ;
 ...

Τὸ ἀνωτέρω κολοβὸν ψήφισμα εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ στήλης λίθου Ὑμπτίου, σωζούσης ἄνω μέρος τοῦ ἀετωματίου της, ἄλλως δὲ ἡκρωτηριασμένης τὰ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὀρῶντι καὶ κάτω, ὕψους 0,23, πλάτους 0,17, πάχους 0,11. Εὐρέθη ὁ λίθος ἐν Πειραιεὶ καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἀθην. Ἑταιρίας.

Τὰ γράμματα εἶναι στοιχηδὸν κεχαραγμένα, πλὴν ὅτι ἐν στίχῳ δ'. ἐν γράμματι, τὸ δεύτερον Υ, εἶναι στριμμωμένον μεταξὺ τοῦ Ο καὶ τοῦ Λ. Ὑποθέτω ὡς ἐκ τοῦ ὑπολειπομένου ἄνω μέρους τοῦ ἀετωματίου, ὅτι ἀκριβῶς τὸ ἡμισυ τοῦ πλάτους τοῦ λίθου θὰ ἐξέλιπε, καὶ λοιπὸν ὅτι 28 περίπου γράμματα θὰ εἶχεν ἑκαστος στίχος, πλὴν τοῦ τετάρτου, περιλαβόντος πιθανῶς 29. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τοῦ δ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, μεσοῦντος ἢ μᾶλλον τελευτῶντος. Τὸ ἐκλιπὸν ὄνομα τοῦ ἀρχοντος ἐν τῷ α'. στίχῳ θὰ εἶχεν ἕξ ἢ τὸ πολὺ ἑπτὰ γράμματα.

Τὸ ψήφισμα, ὡς ἐκ τοῦ γ' στίχου φαίνεται, εἶναι τῶν Σαλαμινίων, τυχὸν τῶν ἐν Πειραιεὶ κατοικούντων καὶ συγκεκροτημένων ἰσως ὡς θιασωτῶν ἢ ὀργεῶνων πρὸς τέλεσιν λατρείας τινὸς εἰδικῆς τῆς Ἀφροδίτης (ἴδε στίχ. η'). Τὰ δὲ Ἀδῶνια, τὰ ἐν στίχ. ι'. μνημονευόμενα, γνωστὰ ὡς τελούμενα πενθίμως ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ Πλουτάρχου (ἐν βίῳ Νικίου, ιγ'), πιθανώτατα δὲ τὰ αὐτὰ ἐτελοῦντο καὶ ἐν Πειραιεὶ, ἔνθα ἱερὸν ἦτο τῆς Ἀφροδίτης ὑπὸ Κό-

ωνος κτισθὲν (Παυσαν. Α, 1, 5) καὶ ἄλλο ὑπὸ τῶν ἐκ Κύπρου
Κιτιέων, ὡς ἐξ ἐνὸς ψηφίσματος ἡξεύρομεν τοῦ ἐν Corp. Inscr.
Attic. II, ὑπ' ἀριθ. 168.

Τὸ δυσκολώτατον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μέρος μοι φαίνονται
τὰ τρία τελευταῖα γράμματα τοῦ β'. στίχου, τὰ ὅποια δὲν ἡξεύ-
ρω πῶς νὰ οἰκονομήσω. "Ἐν τῷ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἡδύνατο νὰ
ἐκληφθῇ ὡς θῆτα, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι λαμβάνει ἐκεῖ ἡ ἀρχὴ φρά-
σεώς τιнос κατὰ γενικὴν ἀπόλυτον τεθειμένης οἶον· θυσιᾶς τε-
λεσθείσης), ἡ κανὲν ὄνομα κύριον, ὄνομα δηλ. ἀνδρὸς τοῦ εἰπόν-
τος τὸ ψήφισμα, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς συλλαβῆς Θυσ. ἀλλ' οὔτε
βλέπω ἐγὼ ἐντὸς τοῦ καλῶς διατετηρημένου Ο σημεῖόν τι ἡ
κεραίαν ὑποδηλοῦσαν τὸ θῆτα, οὔτε ἡξεύρω ὑπάρχον ὄνομα εὐ-
χρηστον Ἑλληνικόν, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς συλλαβῆς Θυσ, ἡ Ουσ.
"Ἐν δέ τις συνεπλήρου οὔσ(ης ἐκκλησίας), θὰ ἦτο πολὺ ἀβεδαία
ἡ φράσις καὶ δὲν θὰ ἀνεπλήρου καὶ ὅλον τὸν χῶρον, ὅσος ὑποθέ-
τομεν εὐλόγως ὅτι ἐξέλιπεν. Εἰς μείζονας δυσχερεῖας καὶ ἀτοπίας
πιθανῶς θὰ ἐνέπιπτε καὶ ὅστις ἀπὸ τῶν τριῶν τούτων γραμμα-
τῶν ΟΥΣ ἤθελε τυχὸν ἐξάρτησιν δύο συλλαβὰς *τερος*, ἵνα ἀπο-
τελέσῃ ἐναρθρον ἐπίθετον ὁ ὕστερος· διότι δὲν θὰ εἶχεν ὕστερον
καὶ κατ' ἄλληλον οὐσιαστικὸν νὰ προσθέσῃ μετὰ τοῦ ῥήματος *εἴ-
περ*. Ὡστε πανταχόθεν ἀπορία.

2.

.....

. ων καὶ μ...

θυσίαν του ...

τῆς πανο(πλίας)...

πράττει...

5 Θεσπεῖς...

δὲ περὶ του...

των Ἑλευσι(ν)...

ν.ς τιμ...κ...

...αρ...

40 τιμαῖς· (ἀγ)αθῇ τύχῃ, δεδόχθαι τῇ βουλῇ τοὺς λαχόντας προέδρους
εἰς τὴν ἐπο(ῦσαν ἐκκλησίαν χρηματίσαι περὶ τούτων, γνῶμην δὲ ξυμ-
βάλλεσθαι τ(ῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅτι δοκεῖ...

του Ἑρ(α)κλε...

- δων ε...η...
- 15 τ. ας τις ἐν τ Ο...
 ἀπάντων καὶ Γ...
 ὑπὲρ τῇ(ς τ;) ὦν π...
 τας ἀποδημησ...
 οντες τ.. ὑπὲρ του...
- 20 ν...ντων (α)τ.....
 αν α(υ)τῶι Ἑρακλ(ε...
 σ)τρατιωτικῶν...
 πα)νοπλίαν καὶ ει...
σ./..

Στήλης Ὑμηττίας τεμάχιον εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῇ 12 Δεκεμβρίου 1878 ἔχει τὰς ἀνωτέρω ἀρχαῖς στίχων 24. Πᾶσα ἡ λοιπὴ τῆς στήλης ἐπιφάνεια ἐξέλιπεν. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται τὸ τοῦ γ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Εἶδος γραφῆς ὅχι τὸ στοιχηδόν. Ἐκ τῆς βεβαίαις συμπληρώσεως τοῦ ια'. στίχου γίνεται φανερόν ὅτι περὶ τὰ 54 γράμματα θὰ εἶχεν ἕκαστος στίχος τοῦ ψηφίσματος τούτου. Περὶ τῆς ὑποθέσεώς του οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ δυσφοροῦμεν ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν κάλλιον τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πολὺ ἐφθαρμένων εἰς τινα μέρη γραμμάτων.

3.

-
 ΙΟΒ;
 ... συνη.
 ...ων τ.
 ...οις πρ.
- 5ως δι-
τούς λαχόντας) προέ-
 δρους εἰς τὴν ἐπιούσαν ἐκκλησίαν χρηματίσαι περὶ τούτων, γνώμην δὲ συμβάλλεσθαι τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅτι δο-
- 40 καὶ τῇ βουλῇ..... ηγγ)ελμέν-
τ)ῆς βου-
 λῆς.. ...ἐπα)νέσα-
 ι... ..ἐνεκ(α

καὶ... ..τῆς πρ-
 15 δς.....(ΩΙ δε Λ
ἀνα)γράφα-
 ι δὲ τό δε τὸ ψήφισμα τὸν γραμματεῖα τῆς βουλῆς εἰς)στήλη-
 ν λιθίνην... ..)I αναν.
 τὸ γ(εν-
 20 (όμενον ἀνάλωμα).

Τεμάχιον στήλης λίθου Ὑμηττίου ἔχει τὰ ἀνωτέρω, εὑρεθὲν ἐν
 Ἀθήναις περὶ τὸ στάδιον καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας οὐ
 πρὸ πολλοῦ. Ὑψος 0, 30, πλάτος 0, 07, πάχος 0, 07. Σχῆμα
 γραμμάτων φαίνεται πως τὸ τῶν πρὸ Χριστοῦ ῥωμαϊκῶν χρόνων.
 Εἶδος δὲ γραφῆς ὄχι τὸ στοιχηδόν. Ὅμως δὲ, ὡς ἐκ τῆς παρ'
 ἡμῶν γενομένης συμπληρώσεως τυπικῶν φράσεων τῶν ἐθισμέ-
 νων ἐν τοῖς ψηφίσμασι φαίνεται, 49 περίπου γράμματα θὰ εἴ-
 χεν ἕκαστος στίχος, ἐξ ὧν μόλις ἀνά 5—6 τὰ πρὸς δεξιὰν τῷ
 ὁρῶντι ἐσώθησαν, τῆς ἄλλης τοῦ λίθου ἐπιφανείας ἐκλιπούσης
 ὀλοτελῶς.

4.

Ἡ δὲ ἐξῆς ἐπιγραφή, ἥτις εἶναι, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, τιμητικῇ,
 εὑρεθεῖσα πρὸ ἐτῶν ἐν ταῖς παρὰ τὴν ἁγίαν Τριάδα ἀνασκαφαῖς
 τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, καὶ κειμένη αὐτόθι ἐν ὑπαίθρῳ
 παρὰ τὸ φυλακεῖον, φαίνεται ὅτι εἰσέτι δὲν ἐξεδόθη, παροραθεῖσα
 ἴσως διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν γραμμάτων τῆς· διότι δὲν τὴν εὐ-
 ρίσκω ἐν τῷ πέρυσιν ἐκδοθέντι γ'. τόμῳ τοῦ C. I. A., ἐνθα αἱ
 τιμητικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων πᾶσαι περιελήφθησαν.
 Διὰ τοῦτο τὴν ἐκδίδω ἐδῶ, καθ' ὅσον μάλιστα φαίνεται περιέ-
 χουσα καὶ φράσιν τινὰ τυπικὴν, ὅχι συνήθη.

.....ον Διονυσο(.....οί;.....
 αἰτησάμενοι; τὴν βουλ)ὴν τὴν ἐξ Ἑ(ρείου πάγου, ἀρετῆς ἕνεκα
 καὶ τῆς εἰς ἑαυτοὺς εὐνοίας καὶ κ)ηδεμον)ας...
ἀνέθηκα;)/ν.

Δίθος Ὑμηττίος ἐνὸς ποδὸς μήκους εἶναι ὁ ἔχων τὰ ἀνωτέρω,
 ὅλως ἀκόσμητος τὰ ἄνω, ἐνθα σώζεται ἀβλαβῆς. Δεξιόθεν καὶ

ἀριστερόθεν καὶ κάτωθεν εἶναι ἡκρωτηριασμένους, ἐξ οὗ ἀμφίβολον μένει τὸ πόσα ἐκατέρωθεν γράμματα ἐξέλιπαν· μόνον δὲ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ δ'. στίχος δὲν εἶχε γράμμα ἄλλο μετὰ τὸ Ν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος οἷον συνήθως τὰ ἐπὶ βάθρων ἢ ἐπιστυλίων, ἐκλαμβάνω αὐτὰ ὡς λείψανα τιμητικῆς ἐπιγραφῆς καὶ οὕτω συμπληρῶ μετοχὴν αἰτησάμενοι μετ' αἰτιατικῆς, ἃν καὶ τὸ σύνθηες τῆς φράσεως εἶναι· αἰτησάμενοι παρὰ τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς. (ἴδε C I A, III, 1, ἀριθ. 710. 735, 774 a.) ἢ κατὰ τὰ δόξαντα τῇ ἐξ Ἀρ. πάγ. βουλῇ, ἢ κατὰ τὸ ἐπερώτημα τῆς ἐξ Ἀρ. π. βουλῆς, ἢ ψηφισαμένης τῆς ἐξ Ἀρ. π. β. ὧν πάντων ὑπάρχουσι πολυπληθῆ παραδείγματα. Ἡ δὲ λέξις *κηδεμονία*, ἥτις βεβαίως ὑπάρχει ἐν τῷ γ'. στίχῳ, ἐνῶ ἀρμόζει εἰς ἄνδρας Ῥωμαίους καὶ ἄρχοντας ἀρχὰς μεγάλας (οἷον ἐν C I A. III, 1, ἀριθ. 611), ἐδῶ φαίνεται ὅτι εἶναι τεθειμένη εἰς τιμὴν ὅχι Ῥωμαίου, καθ' ὅσον ὁ α'. στίχος δὲν παρουσιάζει, ἀριδῆλως Ῥωμαϊκὸν ὄνομα. Περὶ τούτων πάντων ὡς ἀποφανθῶσιν οἱ ἐιδικῶς μελετήσαντες τὰς τῶν χρόνων τούτων ἐπιγραφάς.

5.

Καὶ ἡ ἐξῆς δὲ ἐπιγραφὴ δὲν εὐρίσκεται ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ Corp. Inscr. Attic. ὥστε ἴσως εἶναι ἀνέκδοτος·

Θάλεια Πολυστράτου Φιλαίδου θυγάτηρ
τὸν αὐτῆς δὸν Πολύστρατον Δαμίχου Φιλαίδην
νικήσαντα Παναθήναια τὸν μακρὸν δρόμον
ἀνέθηκεν.

5 Διο

Ἀντέγραψεν αὐτὴν ὁ υἱός μου Ἰωάννης τῇ 21 Μαΐου 1877 ἀπὸ βάρθρου κεיμενόνος τότε ἐν τῷ κήπῳ τῆς Ἰλισσίας οἰκίας τῆς ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἄκρῳ τῶν Ἀθηνῶν, νῦν δὲ ἀπὸ ἐνὸς ἔτους περὶ πού μετὰ κομισθέντος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἑθνικοῦ Μουσείου. Τετράγωνον καὶ ὅλως ἀκόσμητον εἶναι τὸ βάρθρον καὶ λίθου Ὑμητίου, ὕψους 0,44, πλάτους 0,69, βάρους 0,52. Ἀγώνισμα ἐν

τοῖς Παναθηναίοις ἰδιωνυμούμενον μακρὸν δρόμον, ὡς ἐνταῦθα, ἀνγνωρίζεται καὶ ἀλλαγόθεν ἐκ βιβλίων ἢ ἐπιγραφῶν, ἣ ἀν ὁ μακρὸς δρόμος ταυτιστέος μὲ τὸν «δόλιχον» ἢ μὲ τὸν ἀπρὸς Ἀγρας δρόμον», δὲν ἡδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω, εἰ καὶ ἐποίησά τινας ζητήσεις. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Κατωτέρω τῶν 4 στίχων ἐν ἀποστάσει τινὲ εἶναι τρία ὀλίγον μικρότερα γράμματα, ἀ ὡς πέμπτον στίχον ἀπεδώκαμεν. Πιθανώτατον, ὅτι ὁ λιθοξόος ἀρξάμενος ἐκεῖ νὰ ἐγκολάψῃ τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου τοῦ ποιήσαντος τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πολυστράτου, ἀπέστη πάλιν δι' ὀντιναδῆποτε λόγον. Ἐχει δὲ τὸ βᾶθρον τοῦτο καὶ τόδε ἐστὶ τὸ παράξενον· καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω ὀρίζοντιοῦ ἐπιφανείας καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου αὐτῆς ὑποκάτω εἶναι λελαξευμένα ὅμοια κοιλώματα, ἐν οἷς ἔβαινον πόδες ἀνδριάντος. Ἴσως ἐγένετό ποτε διπλῇ χρήσις τοῦ βᾶθρου.

Καὶ τοι δὲ ἀπέχοντες τῆς ἐκδόσεως κοινῶν ἐπιτυμβίων τῆς Ἀττικῆς ἐπιγραφῶν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, δὲν κρίνομεν ὅμως νῦν ἀνάρμοστον νὰ ἐκτυπώσωμεν ὧδε τὴν ἐξῆς ἐπιτύμβιον, ἅτε σχετιζομένην κάπως πρὸς τὴν ἀνωτέρω.

Φυτὸν
Πολυστράτου
Φιλαιδου γυν(ή).

Εἶναι γεγραμμένη ἐπὶ κιονίσκου λίθου Ὑμητιῖου, ὅστις εὑρέθη παρὰ τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικοδήμου καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῷ 1876, Μαρτίου 8. Σχημα γραμμάτων φαίνεται παλαιότερόν πως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων· καὶ λοιπὸν ῥητέον ἴσως, ὅτι ὁ Πολύστρατος οὗτος ὁ ἀνὴρ τῆς Φυτοῦ ἦτον εἷς τῶν προγόνων τοῦ ἀνωτέρω νικητοῦ ἐν τοῖς Παναθηναίοις. Περὶεργον δὲ καὶ τὸ γυναικεῖον ὄνομα Φυτόν, ὅπερ νῦν πρῶτον γνωρίζεται. Ῥόδον δὲ καὶ Ῥόδιον ὡς γυναικῶν ὀνόματα ἤδη πρότερον ἐγνώσθησαν καὶ εἶναι ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ τοῦ Pape-Benseler λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἐνθα καὶ τὸ Μύρτιον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ Μύρτον, ὃ ἐγὼ τρεῖς τοῦλάχιστον ἀπῆντησα μέχρι τοῦδε ἐν ἐπιγραφαῖς καὶ βιβλίοις.

6.

Πλακός, μικρᾶς ἀνέκαθεν, ὡς ὑποθέτομεν, λίθου δὲ Πεντελη-
σίου γωνιαῖον τεμάχιον, τὸ ἄνω δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, ἔχει τὰ γράμ-
ματα ταῦτα, σχήματος τῶν Ῥωμ. χρόνων.

.....α Διτ ὑψί-
στη εὐχ)ήν
.....;...

Εὐρέθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑται-
ρίας. Εἶναι γνωστόν, ὅτι καὶ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις τοιαῦται βρα-
χεῖαι ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ εἰς τὸν Δία τὸν ὕψιστον εὐρέθησαν
καὶ ἰδίως πρὸς τῷ βήματι τῆς Πνυκός. Τοῦ δὲ παρόντος λίθου
ἀκριβῶς ὁ τόπος τῆς εὐρέσεως ἀγνοεῖται. Δὲν θὰ ἔλειψαν ἐν ἀρχῇ
πολλὰ γράμματα, ἀλλ' ὅσα περιεῖχεν ὄνομα ἐν γυναικὸς εἰς α, τῆς
ἀναθείσης τὸ οἰονδήποτε ἀνάθημα, τὸ ὁποῖον θὰ ᾔτο εἰργασμένον
ἐκ χωριστοῦ λίθου ἢ ἄλλης ὕλης· διότι ὅλως ἀπίθανον εἶναι, ὅτι
μόνον ἐπιγραφαὶ ἔχουσαι τὸ εὐχ)ήν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνατι-
θέντος καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἀνετίθεντο. Ταῦτα χάριν τῶν ἀπειροτέ-
ρως ἐχόντων περὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Αὐγούστου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΠΑΡΑ ΤΟ ΔΙΠΥΛΟΝ.

Ἀνακοινοῦμεν ὀλίγα τινὰ εἰς τοὺς φιλαρχαίους περὶ τῆς παρὰ
τὸ Δίπυλον ἀνασκαφῆς, ἣν ἀπὸ μηνῶν ἐπανέλαβεν ἡ Ἀρχαιολο-
γικὴ ἡμῶν Ἑταιρία καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμῃ, εἰ καὶ δὲν ἐξέλιπον
τὰ ἐμπόδια τὰ μεγάλᾳ, ἕνεκα τῶν ὁποίων αἱ ἐργασίαι δὲν ἔκτε-

λοῦνται ὅπως εἶναι ἐφετόν, ἀλλ' ὅπως ἡ ἀμείλικτος θεὰ Ἀνάγκη ἐπιβάλλει. Τῶν ἐμποδίων τὸ μέγιστον εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ὑπαρξίς τῶν μεγάλων τοῦ φωταερίου σω- λήνων, τῶν ὁποίων ἀκόμη δὲν ἀπεφασίσθη ἡ ἄρσις ἐντεῦθεν, ὡς ὤφειλεν. Ὅταν οὗτοι ἀρθῶσι, θὰ φανῇ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡ καλὴ συνέχεια τῶν βλεπόντων πρὸς δυσμὰς ἀρχαίων τειχῶν τῆς πό- λεως, τὸ δὲ νῦν μόνον σχεδὸν τῇ φαντασίᾳ τῶν ἀρχαιολόγων θεωρούμενον Δίπυλον θέλει ἀναγνωρίσει καὶ ὁ ἀγύρναστος τοῦ ἰδιώτου ὀφθαλμὸς καὶ θέλουσι τότε ἐκτιμηθῇ κατ' ἀξίαν τὰ πο- λυδάπανα ἀπὸ ἐτῶν ἔργα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Ὅμως δὲ καὶ οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κατὰ τοὺς τε- λευταίους μῆνας ἀνέδειξαν αἱ ἐργασίαι, μετὰ τὴν ἀποκόμισιν παχυτάτων γῆς στρωμάτων, μέρος σημαντικώτατον τοῦ ἀρχαίου τείχους τοῦ ἄστεος πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἐκκλησιδίου τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἧ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, νοτιοανατολικῶς τῶν δύο δημο- σίων μνημάτων (τῶν πρέσβεων τῆς Κερκύρας καὶ τοῦ προξένου τῆς Σηλυβρίας) ἐν ἀποστάσει 90 περίπου βημάτων καὶ πλησίον τῆς παλαιᾶς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Πειραιᾶ. Ἐκεῖ, εἰς τὸ βαθύτατον μέρος (ὀπόθεν ἀποτόμως τὸ ἔδαφος ὑψοῦται πρὸς νότον), ἐφάνη σωζόμενον τὸ τεῖχος εἰς ὕψος 16 λίθινων δόμων καὶ διατηρούμενον οὕτω καλῶς, ὅπως εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος βο- ρειώτερον. Ἰσως δὲ ἔχομεν ἐδῶ καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ ὕψος μέχρι τῶν ἐπάλξεων, ὡς τοῦτο εἰκάζομεν ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἀνωτά- του λίθου. Σχηματίζει δὲ τὸ τεῖχος γωνίαν σχεδὸν ὀρθήν, ἥς τὸ ἐν σκέλος τείνει πρὸς βορρᾶν, τὸ δὲ πρὸς δύσιν, ἐκάτερον ἐπὶ μέτρα ἱκανά. Σῶζεται δὲ καὶ ὁ ἐξώτερος τοῖχος τῆς ποτὲ τάφρου, ὡς ἡμεῖς ὑποθέτομεν, ἀλλ' οὗτος ὄχι τόσον καλῶς ἐκτισμένος. Ἀπὸ τοῦ χείλους δὲ τῆς τάφρου τὸ παλαιὸν ἔδαφος γυμνωθὲν ἀνεφάνη ὃν ἐστρωμένον εἰς τινὰ μέρη μὲ ψηφίδας κοινάς, ἐξ οὗ γίνεται δῆ- λον ὅτι ἦσαν ποτε πλησιέστατα τῇ τάφρῳ οἰκίαι ἰδιωτικαὶ ἢ μία μόνη μὲ μεγάλην αὐλήν. Εἰς δὲ τετράγωνος χῶρος δωματίου ἔχει ψηφιδωτὸν ἔδαφος κατὰ τι τεχνικώτερον παριστάνονται ἐν αὐτῷ διὰ ψήφων πολυχρῶμων ἰχθὺς διάφοροι καὶ μαλάκια ὡς 13 τὸν ἀριθμόν. Ἐν δὲ τῇ περιοχῇ ταύτῃ καὶ φρέατα ἐφάνησαν ἔχοντα

ῥόδωρ καλὸν καὶ κορὴν τις ἐρειπωμένη καὶ πρὸς αὐτῇ δεξαμενὴ ἐπιμήκης. Οἱ δὲ τοῖχοι οἱ ἐνταῦθα, καὶ περ ὄντες ἐκτισμένοι ἐν μέρει διὰ ἰλικικοῦ εἰλημμένου ἐξ ἀρχαιοτέρων οἰκοδομῶν, ὑποδακνύουσιν ἡμῶς διὰ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομίας των χρόνους παλαιότερους τῶν Βυζαντινῶν, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, καὶ θὰ εἶναι σύγχρονοι τῶν ἰδιωτικῶν ἐκείνων οἰκιῶν, ἃς εὗρομεν πρὸ ἐτῶν τινῶν ἐνδοτέρω τοῦ τείχους, ὀλίγῳ βορειότερον τοῦ Διπύλου (*).

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτατα ὧν εἶχομεν ν' ἀνακοινώσωμεν πρὸς τὸ παρόν. Ἐπειδὴ δὲ κατ' αὐτὰς ἀγορασθέντος ἐνὸς ἰδιωτικοῦ ἀγροῦ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἐξακολουθεῖ ἀνεπτώτερον ἡ ἀγασσπαρῆ, θέλει φανῇ λίαν προσεχῶς ἡ συνέχεια τοῦ ἀρτιφανοῦς τείχους καὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν κληθείσης τάφρου πρὸς τὰ πρὸ ἐτῶν φανέντα καθὼς καὶ ἡ συνέχεια τοῦ ἄλλου παραλλήλου τείχους τοῦ ἐσωτέρω πρὸς τὰ ἐπίσης πρότερον φανέντα μέρη. — Ἐξήχθησαν δὲ ἐκ τῶν χωμάτων καὶ διάφορα κινητὰ ἀρχαῖα λίθινα καὶ ὀπτῆς γῆς καὶ ἄλλων ὑλῶν, ἀλλὰ ταῦτα δευτερεύοντος λόγου. Διὸ καὶ δὲν ἐκτεινόμεθα πλεῖστον τό γε νῦν. Ἐπιλέγομεν δὲ ἔτι τόσον μόνον, ὅτι ὅταν τὸ ὅλον ἔργον τῆς Ἑταιρίας ἐνταῦθα περανθῇ (αἰρομένων, ἐννοεῖται, πρῶτον τῶν σωλήνων τοῦ φωταερίου ἐκ τῆς νῦν θέσεώς των), ὁ προσερχόμενος εἰς Ἀθήνας δυσμῶθεν θέλει ἔχει κάλλιστον θέαμα ἐνώπιόν του, πρῶτον τὴν μοναδικὴν ὄντως νεκρόπολιν τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ἔπειτα τὰ γεραρὰ τείχη τοῦ ἄσζος μετὰ τὸ περιώνυμον Δίπυλον, οὗ τὰ ἀνοίγματα δὲν θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ παρέχωσιν ἀκώλυτον δίοδον εἰς τὰ ἔσω τῆς πόλεως, ἐὰν δι' ἀποκομίσεως μέρους τῆς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τῶν τειχῶν γῆς γίνῃ τὸ ἔδαφος ἡρέμα κατακλινὲς πρὸς τὴν τάφρον.

Τῇ 10 Αὐγούστου 1879.

Σ. Α. Κ.

(*) Ὅρα τὰ σχέδια αὐτῶν ἐν τῷ πίνακι τῷ προσηρτημένῳ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἀρχαιολογ. Ἀθ. Ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1875.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Ἀρχαῖα ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὑρεθέντα.

Τὸν παρελθόντα Ἰούνιον ἀγγελλέντος ὅτι ἐν τῇ θέσει πέραν τοῦ Δαφνίου Ἀθηνῶν παρὰ τὴν εἰς Ἐλευσίνα ἄγουσαν ὁδὸν ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα, μετέβην ἐκεῖ μετὰ τῶν συναδέλφων Φιντικλοῦς καὶ Κοκκίδου, μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας· καὶ ἀληθῶς εὐρομέν τι, οὐχὶ ὅμως ὅ,τι ἐλέγετο, ἀφῆσαντες εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν νὰ ἐρευνήσωμεν ἀκριβέστερον. Εἴτα μετέβημεν εἰς τὸ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἀπέχον χωρίον, Χασιώτικα καλύβια καλούμενον, ἐπὶ τοῦ Θριασίου πεδίου, ὅπου ἐρευνήσαντες ἐμάθομεν ὅτι οἱ γεωργοὶ καλλιεργοῦντες τοὺς ἀγρούς των ἀνευρὼν ἀρχαῖά τινά, ἅτινα εἶδομεν καὶ ἀμέσως ἡγοράσαμεν, ὅπως δόντες δικαίαν τιμὴν ἐνθαρρύνωμεν τοὺς χωρικοὺς νὰ προτιμῶσι νὰ δίδωσιν εἰς τὴν ἐταιρίαν ἐπὶ ἀμοιβῇ ὅ,τι ἂν εὐρίσκωσι καὶ νὰ μὴ πωλῶσιν εἰς ἀρχαιοκαπηλοὺς, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὁσημέραι δυστυχῶς αὐξάνει. Τὰ ἀγορασθέντα ἀρχαῖα μετακομίσθέντα εἰς Ἀθήνας κατετέθησαν ἤδη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐν Πατησίοις ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, εἰσὶ δὲ τὰ ἐξ ἧς·

1) Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον παρίστανον ἐπὶ λευκοῦ λίθου καὶ ἐν φυσικῷ μεγέθει γέροντα καθήμενον ἐπὶ ἔδρας, οὗ τὸ ἱμάτιον καλύπτει τὸ ἐπὶ τῆς ἔδρας κάτω σῶμα, καὶ παρ' αὐτῷ ἰστάμενον νεανίαν γυμνὸν τὸ σῶμα, φέροντα δὲ ἐπ' ὤμου χλαμύδα. Ὅπισθεν τοῦ γέροντος καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ νεανίου παρίστατο γυνή, ἧς ἡ μὲν χεὶρ φαίνεται ὀπισθεν τοῦ γέροντος καὶ ἡ πολύπτυχος μέχρι ποδῶν καθήκαυσα ἐσθῆς ὀπισθεν τῆς ἔδρας αὐτοῦ, ἡ δὲ κεφαλὴ ἐλλεῖπει, ἧς μικρὸν μέρος φαίνεται καὶ ἑτέρα γυνὴ παρέκει, ὑψοῦτο δὲ ὑπὲρθεν τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ γέροντος. Καὶ τοῦ μὲν γέροντος εἶναι ἀποκεκομμένον μόνον τὸ ἄκρον τῆς ῥινός, τοῦ δὲ κού ἐλλεῖπει μόνη ἡ κεφαλὴ, ἥτις ἦτο πρόσθετος. Τὸ ἔργον φαίνεται τῶν καλῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος καὶ τέχνης δοκίμου, τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος. Παρὰ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εὑρέθη καὶ γέισωμα ναΐσκου, δς πιθανῶς περιεκάλυπτε τὸ αὐτὸ ἀνάγλυφον, διότι καὶ ὁ λίθος καὶ ἡ ἐργασία καὶ τὸ μέγεθος συμφῶν

νοῦσι πρὸς τὰ τούτου. Φέρει δὲ τοῦτο ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιμή-
κους πλευρᾶς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην·

Ἐπιχάρης	Δημοστράτη Θεοτίμου	Πλάτων
Πλάτωνος	Περγασειῶς	Ἐπιχάρου
Οἰναῖος·	θυγάτηρ, μήτηρ δὲ	Οἰναῖος.
	Πλάτωνος·	

ὧν ὁ μὲν Ἐπιχάρης εἶναι ὁ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου γέρων πατήρ, Δη-
μοστράτη ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ μήτηρ τοῦ χλαμυδοφόρου νεανί-
σκου, ἡ ὀπισθεν τοῦ γέροντος ἐν τῷ βάθει μόλις φαινομένη, Πλά-
των δὲ ὁ υἱὸς τούτου· ἡ δὲ ἄλλη κατὰ τὸ ἄκρον γυνὴ ἔμεινεν
ἀνώνυμος.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἐφωτογραφήθη ἤδη ὑπὸ τοῦ ὕφηγητοῦ
τῆς ἀρχαιολογίας κ. Μυλωνᾶ, ἵνα τυπωθῇ ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς
ἐνταῦθα γαλλικῆς Σχολῆς.

2) Ἐπιτύμβιος κίων δύο περίπου μέτρων ὑψηλὸς καὶ ὅλως
πρωτοφανὴς τὸ εἶδος, διότι δὲν εἶναι ἰσοπαχὺς· ἔχει τὸ μὲν ἄνω
μέρος εὐρύτερον, τὸ μέσον στενώτερον, καὶ τὸ κάτω ὁμοιον τοῦ
ἄνω, ἀλλ' ἦττον εὐρὺ, τὰ δὲ μεταξὺ χωρίζουσι δύο ζῶναι ἐξέ-
χουσαι ὡς ταινίαι, καὶ ὁ μεταξὺ τούτων χῶρος διατέμενεται ὑπὸ
ἄλλων πλαγίως ἀγομένων καὶ ἐξεχουσῶν ταινιῶν, αἵτινες διατε-
μνόμεναι σχηματίζουνσι ῥομβοειδῆ κοιλώματα. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἄνω
εὐρυτέρου μέρους ὑπάρχει ἀνάγλυπτος στέφανος καὶ ἐν δεξιῇ
ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή·

Πῶλλα Δικιννία
Ἐρμιόνη Στράτωνος
Κυδαθηνεῶς γυνή.

ἥτις φαίνεται σχεῖν ἔχουσα πρὸς τὴν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἐπι-
τυμβίων ἀττικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ κ. Κουμανοῦδῃ ὑπ' ἀριθ. 714
ἐπιγραφὴν, ἀναγινωσκομένην ἐπὶ τῶν ἑρειπίων μνημείου, κειμένου
ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ, οὐ μακρὰν τῶν ῥηθέν-
των Καλυβίων, περὶ ἧς ἐκτενέστερον πραγματεύεται ὁ κ. Παγ-
καθῆς ἐν τοῖς *Ant. Hell.* 2, 695.

3) Χρησμολογικὴ ἐπιγραφὴ, περιέχουσα χρησμὸν δοθέντα δῆ-
θεν εἰς Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα.

Ἐπὶ Σόλωνος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἤδη, ἐφέροντο οὐκ ὀλίγοι χρη-

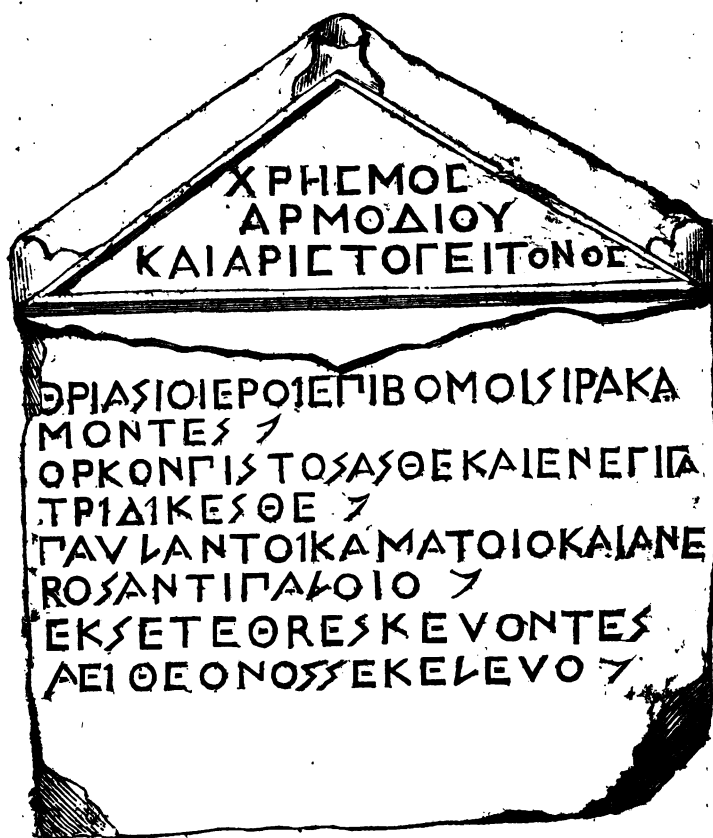
σμοί, ἀποδιδόμενοι εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς χρηστήριον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ εἰς τὰς Σιδύλλας, ἢ εἰς πρόσωπα ἀρχαῖα καὶ ἱερά, οἷος ὁ Ἕλλην, Βάκις καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι. Τοιούτους χρησμούς συνήγαγον οἱ Πεισιστρατίδαι, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ νόθοι ὑπὸ συγχρόνων πλασσόμενοι χάριν πολιτικῶν καὶ προσωπικῶν σκοπῶν, ὡς οἱ ὑπὸ Ὀνομακρίτου συγχρόνου τῶν Πεισιστρατιδῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου¹⁾. Καὶ ἐπὶ τῶν περσικῶν τοιοῦτοι χρησμοί, ὧν πολλοὺς φέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἦσαν συνήθεις, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν ὑστέροις χρόνοις. Ἐν τοῖς Χριστοῦ μάλιστα χρόνοις καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν, ὅτε πᾶσα ἀσιατικὴ ἀληθὴς καὶ ψευδὴς θρησκεία εὗρισκεν ὑποδοχὴν ἐν Ἑλλάδι, ἔτι μᾶλλον ἐπεκράτησεν ἡ τῶν χρησμῶν παρὰ τῷ λαῷ ἀναζήτησις. Τότε ἐπλάσσοντο χρησμοὶ ἀποδιδόμενοι εἰς τὸν μυθολογούμενον Ὀρφέα Μουσαῖον, τὰς Σιδύλλας καὶ εἰς ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος ἱερά πρόσωπα, ἐν οἷς καὶ χρησμοὶ περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄλλοι θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ὑποθέσεως. (Ὁ Πausanίας²⁾ ὀνομάζει οὐκ ὀλίγους τοιούτους χρησμολόγους τῶν ἀρχαίων χρόνων. Τὸ ψεῦδος τοῦτο ἤρξανεν ἔτι μᾶλλον μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς πατρῴας θρησκείας, αἰτούντων τῶν πασχόντων θενδθήποτε ἐπικουρίαν. Ἐντεῦθεν τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀσιανῶν θεῶν καὶ ἡ τούτων λατρεία ἐν Ἑλλάδι, καὶ οἱ ποικίλοι τρόποι τοῦ προμαντεύειν τὸ μέλλον διὰ τῶν πολλῶν τῆς τότε μαντικῆς εἰδῶν, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τοῖς περὶ τῶν θρησκευτικῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων τῶν χρόνων τούτων συγγράμμασι³⁾).

Τῆς τοιαύτης θρησκευτικῆς καταχρήσεως ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις χρόνοις ἀπόδειξιν παρέχει καὶ ἡ κατωτέρω πανομοιότυπως ἀντιγεγραμμένη ἐπιγραφή αὕτη, εὐρεθεῖσα πρὸ μικροῦ εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Θριασίου πεδίου χωρίον, Χασιώτικα καλύβια καλούμε-

1) Ἡρόδ. 5, 90 καὶ 93. 7, 6.

2) 10, 12.

3) K. F. Hermann gr. Antiquit. 2 Theil § 37 x. i. Becker-Marquard röm. Antiqu. 4, 81 x. i. A. Maury religions de la Grèce antique, tom. 3, 66 x. i.

νον, ἐν ἀμπέλῳ οὐ μακρὰν κειμένη τῆς εἰς Ἑλευσίνα ἀγούσης ὁδοῦ, μεταξὺ Ἑλευσίνος καὶ τῆς τῶν Πειτῶν λίμνης, ὡς εἶπέ μοι ὁ ἐκ τῶν καλυβίων τούτων χωρικός, παρ' οὗ ἔλαβον ταύτην. Ὁ λίθος εἶναι ὑπομέλει, ἔχων ὕψος 0,45, μῆκος 0,35, καὶ πᾶχος 0,4, κατετέθη δὲ ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἀρχαίων. Ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς, γραφείσης ὡς δύναται τις ἐκ τοῦ εἶδους τῆς γραφῆς νὰ εἰκάσῃ περὶ τοῦ χρόνου τοῦ Χριστοῦ, καθίσταται πιθανόν ὅτι αὕτη συνετάχθη ἐν ᾧ χώρῳ καὶ εὐρέθη, καὶ ὅτι ἴστατο ἴσως ἐν ἱερῷ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀναφερομένου Θριασίου ἥρωος, οὗ τὸ ὄνομα οὔτε ἡ ἐπι-

γραφὴν φέρει οὕτε ἄλλοθεν εἶναι ἡμῖν γνωστόν. Ἄν δὲ ἡ εἰκασία αὕτη εἶναι ἀληθής, τότε ἔχομεν νέον *Θριάσιον ἥρωα*, οὗ οἱ ἱερεῖς ἐδίδον ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις χρησμούς τοῖς προσερχομένοις, καὶ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἤθελον νὰ δείξωσιν ὅτι τὸ τοῦ ἥρωος τούτου χρηστήριον εἶναι τοσοῦτον ἀρχαῖον, ὥστε καὶ τοῖς τυραννοκτόνοις Ἀρμόδιῳ καὶ Ἀριστογείτονι ἔδωκε χρησμόν, τὸν παρόντα, οὗ ἡ ἀλήθεια, ἐκ τῶν γενομένων βεβαιουμένη, παρεῖχεν ἐγγύησιν τοῖς χρηστηριαζομένοις ὅτι καὶ αὐτοῖς ἀληθεῖς ἔσονται οἱ δοθησόμενοι χρησμοὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ χρηστηρίου. Ὅπως δώσωσι δὲ πλεῖον κῦρος εἰς τὸν παρόντα χρησμόν, ἀνέγραψαν τοῦτον ἐν γλώσσῃ καὶ μέτρῳ τῷ τοῖς χρησμοῖς συνήθει, μὴ δυνηθέντες ὅμως ἢ μὴ θελήσαντες νὰ μιμηθῶσιν ἐν πᾶσι τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὸν τύπον τῶν γραμμάτων τῶν χρόνων εἰς οὓς ἀνέφερον δοθέντα τὸν χρησμόν τοῦτον· διότι ἀναμιζέρονται τύποι γραμμάτων τῶν ὑστέρων χρόνων καὶ ὀρθογραφία ἐν πολλοῖς τῶν πρὸ Εὐκλείδου χρόνων.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μικροῖς γράμμασιν ἔχει οὕτω κατὰ τὴν συνήθη ὀρθογραφίαν.

Χρησμός Ἀρμόδιου καὶ Ἀριστογείτονος.

*Θριάσιφ ἥρω ἐπὶ βωμοῖς ἱρὰ καμόντες,
ὄρκον πιστώσασθε, καὶ ἦν ἐπὶ πατρίδ' ἵκησθε,
παῦλιν τοι καμάτοιο καὶ ἀνέρος ἀντιπάλοιο
ἔκυστε, θρησκευόντες ἀεὶ θεόν, ὥς σε κελύω.*

Ἡ δὲ τοῦ χρησμοῦ ἔννοια εἶναι αὕτη·

Προσκαλεῖ αὐτοὺς νὰ θύσωσι τῷ ἥρωϊ καὶ δι' ὅρκου νὰ πιστώσωσι τὰς ἐπαγγελίας, μεθ' ἃ ἐλθόντες εἰς τὴν πατρίδα (τὰς Ἀθήνας), βεβαιῶσι ὁ χρησμός ὅτι θέλουσιν ἀπαλλαγῇ τῶν πόνων, ἤτοι τῶν καταδιώξεων, καὶ τοῦ ἀντιπάλου ἀνδρός (Ἰππάρχου), ὃν θέλουσι φονεύσει, μεθ' ὃ ὀφείλουσι νὰ λατρεύωσιν εἰς ἀεὶ τὸν θεόν κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ χρηστηρίου.

Ὁ παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς πατάρχαιος τάφος.

Πρὸ μηνῶν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία ἀπεφάσισε νὰ ἀνασκάψῃ τὸν παρὰ τὸ χωρίον Μενίδιον (Ἀχαρνὰς) πρὸ ἐξ ἐτῶν γνωσθέντα πανάρχαιον θολοειδῆ τάφον, οὗ τὴν θέσιν οἱ κάτοικοι Λυκότρου-παν καλοῦσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τῆς ἀνασκαφῆς ἐναρξίς ἀνεβλήθη ἐνεκὰ τῶν τοῦ παρελθόντος Πάσχα ἐορτῶν καὶ τῆς ἐπισυμβάσης ἀσθενείας τοῦ ἐφόρου κ. Π. Σταματάκη, ἡ ἐνταῦθα γερμανικὴ Σχολὴ ἐξητήσατο ἐν τῷ μεταξὺ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου νὰ συγχωρηθῇ νὰ ἐνεργήσῃ αὐτὴ ἰδίαις δαπάναις τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἔρευναν τοῦ τάφου, οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα δι' ἑαυτὴν τηροῦσα ἢ τὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν εὐρεθησομένων ἀρχαίων, ἃ πάντα ἔσονται κτῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ μουσείου. Ἀποδεκτῆς γενομένης τῆς αἰτήσεως ταύτης, ἤρχισεν ἡ ἀνασκαφὴ καὶ ἐξετελέσθη μετὰ πλείστης προσοχῆς ἐντὸς τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου, Μαΐου καὶ Ἰουνίου, τῆς μὲν γερμανικῆς Σχολῆς καταβαλούσης τὴν τῶν ἐργατῶν δαπάνην, τῆς δὲ Ἑλλ. Κυβερνήσεως τὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν παρακειμένων ἀγρῶν καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ τάφου διὰ τάφρων, τοίχου καὶ φυλακείου πρὸς κατοικίαν φύλακος. Τὰ πολλὰ ἐν αὐτῷ ἀνευρεθέντα κτερίσματα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, ἐλέφαντος, λίθου, ὕλου, ὀπτῆς γῆς κλπ. μετακομισθέντα κατετέθησαν ἐν οἰκείῳ χώρῳ ἐντὸς τοῦ Μυκηναίου μουσείου, τοῦ ἐν τῷ νέῳ πολυτεχνείῳ, πρὸς θέαν καὶ μελέτην τοῦ κοινοῦ. Πάντα δὲ ταῦτα, ἢ τοῦλάχιστον τὰ πλεῖστα, προσομοιάζουσι τοῖς ἐν Μυκῆναις καὶ Σπάρτῃ εὐρεθεῖσι καὶ φαίνονται συγχρόνου ἐποχῆς καὶ τέχνης, ἥτις ὅμως πολύ τιμα τῶν ἐκ Μυκηνῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς οὔτε σίδηρος, οὔτε νόμισμα, οὔτε ἐπιγραφὴ τις ἀνευρέθη, οὐδὲ εἰδώλιον πῆλινον, οἷα ἐν Σπάρτῃ, Μυκῆναις καὶ Ναυπλίᾳ εὐρέθησαν. Τινὲς τῶν παρασταθέντων εἰς τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἰδόντων τὰ ἐξ αὐτῆς προελθόντα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς εἰσόδου καὶ τῶν ἔνδον τοῦ τάφου νομίζουσιν ὅτι καὶ οὗτος ὁ τάφος ἐσυλήθη εἰς πολὺ ἀρχαίους χρόνους ὥς καὶ οἱ ἐν Σπάρτῃ. Ἀπὸ τῆς πρὸ ἐξαετίας ὅμως ἀνευρέσεως τοῦ τάφου μέχρι τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ

εὐδεμία ἀνγκίνησις τῶν ἐν αὐτῷ χωμάτων ἐγένετο, καὶ ἐπομένως οὐδεμία ἐρευνα καὶ σύλησις αὐτοῦ.

Οὕτως εἰς τοὺς ἤδη γνωστοὺς παναρχαίους θολοειδεῖς τάφους προστίθεται καὶ ὁ παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς οὗτος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πολλὰ εὐρήματα προϊστορικῆς τέχνης εἰς τὰ τῶν Μυκηνῶν, Σπάτα καὶ Ναυπλίου, ἅτινα διαφωτίζουν τὴν κατάστασιν τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι ἐν παναρχαίοις χρόνοις καὶ τὴν συγγένειαν αὐτῆς πρὸς τὴν τῶν γειτόνων Ἀσιανῶν ἐθνῶν δεικνύουσιν. Ἡ τοῦ τάφου περιγραφή καὶ ἀπεικόνισις, ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὐρεθέντων, καὶ τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἕκαστον τούτων εὐρέθη, καὶ ὅ,τι ἄλλο συντελεῖ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτῶν θέλει ἐκτελεσθῇ ἐν καιρῷ ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς γερμανικῆς Σχολῆς, ἅτινα ἐπεμελήθησαν τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἐφόρου Σταματάκη.

Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων.

Ὁ κοινὸς πόθος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ξένων περιηγητῶν, φίλων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πλησιάζει νὰ ἐκπληρωθῇ. Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων, τὸ σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης, οὗτινος ἐκ τοῦ πολλοῦ χρόνου διελύθησαν τὰ μέλη καὶ ἔκειντο μέχρι τοῦδε κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, συνάπτεται ἐκ νέου καὶ ἀνορθοῦται πάλιν ἐπὶ τῆς βάσεώς του.

Πρὸ τινων μηνῶν ἐνέκρινε τὸ συμβούλιον τῆς ἐταιρίας τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς σύνθεσιν τοῦ λέοντος τούτου καὶ ἀνέγερσιν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ βάσεως. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀπῆλθον ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ὁ τῆς ἐταιρίας ἀντιπρόεδρος κ. Φιντικλῆς καὶ ὁ ἐφορος Π. Σταματάκης, οἵτινες ἤρχισαν ἤδη τὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας, καθαρίσαντες ἀπὸ τῶν πολλῶν χωμάτων τὴν βᾶσιν καὶ τὸ κρηπίδωμα αὐτῆς. Ἐν τέλει δὲ τοῦ Ἰουλίου ἀπῆλθεν ἐκεῖ ὁ καθηγητῆς Καστόρχης μετὰ τῶν γλυπτῶν Siegel καὶ Φυτάλη, οἵτινες ποιήσαντες τὰς ἀναγκαίας καταμετρήσεις καὶ μελέτας μέλλουσιν νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἀρχαιολογικῆς

εταιρίας ἐκθέσιν περὶ τούτου, μεθ' ἑλπίζεται ὅπως γένηται ἐναρξίς τοῦ πολυδαπάνου τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνεβλήθη μέχρι τοῦδε ἕνεκα τῶν μικρῶν τῆς εταιρίας πόρων καὶ ἄλλων τινῶν λόγων¹, οἵτινες ἤδη ἐν μέρει ἐξέλιπον.

Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον.

Πρὸ ἐτῶν χρήμασι τοῦ αἰοιδίμου ὁμογενοῦς Δημητρίου Μπερναρδάκη τοῦ Κρητὸς ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων τὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἡμῶν μουσείου, *Μπερναρδακείου* καλουμένου ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ μεγάλου τούτου τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτου· ἀπεπερατώθη δὲ ἤδη ἐν μέρει ἡ τῆς προσόψεως πλευρὰ, ἐνθα κατετέθησαν τὰ σπουδαιότερα ἐκ μαρμάρου ἀρχαῖα, ἃ ἔκειντο τέως ἐν τῷ Θησίῳ, τῇ Ἀδριανείῳ στοᾷ, τῷ ὥρολογίῳ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ἐν ταῖς συλλογαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν εταιρίας. Ἀλλ' ἐν τῇ πλευρᾷ ταύτῃ μόλις ἐτέθησαν τὰ ἐκλεκτότερα, τὰ δὲ λοιπὰ ὑπάρχουσιν ὅπου καὶ πρότερον σεσωρευμένα ἐν στενῷ χώρῳ.

Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν ἀποπερατώσεως τοῦ μουσείου καθίστατο ὁσημέραι μᾶλλον ἐπαισθητῇ, καθόσον ἤρξαντο καὶ τὸ πλῆθος τῶν δι' ἀνασκαφῶν καὶ ἀγορῶν ἢ δωρημάτων προσχωμένων ἔργων τῆς τέχνης. Ἐπειδὴ δὲ ἀποβιώσαντος τοῦ γενναίου φρονος ἐκείνου τέκνου τῆς Ἑλλάδος, ἐξέλιπον ἡ ἐλπὶς τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ μουσείου τούτου χρήμασιν αὐτοῦ ἢ τῶν τέκνων του, ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία ἐνέκρινεν ἐν τῇ τελευταίᾳ γενικῇ τῶν μελῶν αὐτῆς συνελεύσει νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ νὰ χορηγήσῃ ταύτῃ λόγῳ δανείου 100,000 δραχμᾶς, ὅπως ἔγερθῇ καὶ ἑτέρα τοῦ μουσείου τούτου πτέρυξ. Ἡ συνεννόησις ἐγένετο, ὑποσχεθείσης τῆς Κυβερνήσεως ν' ἀποδώσῃ τὸ δαπανηθασόμενον χρηματικὸν ποσὸν μετὰ τὴν ἔγκρισιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Βουλῆς· οὕτω δὲ ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τινῶν ἐβδομάδων ἡ οἰκοδομὴ τῆς βορείου πλευρᾶς κατὰ τὸ ἐγκεκρι-

1) Ἐν Ἀθηναίῳ τόμῳ 4, σελ. 304 ἐκτιθενται οἱ λόγοι τῆς ἀναβολῆς ταύτης. Ἐν ἄλλῃ μελέτῃ ἡμῶν θέλομεν ἐκθέσειν πλείονα περὶ τοῦ λείοντος τούτου.

μένον τοῦ μουσείου σχέδιον θέλει δὲ ἀποπερατῶθῃ αὕτη ἐντὸς ἔτους, μεθ' ὃ ἐλπίζομεν διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου νὰ οἰκοδομηθῇ καὶ ἡ τρίτη πλευρὰ καὶ ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἐτῶν νὰ ἔχωμεν τέλειον κατὰ τὸ δυνατόν τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν μουσεῖον. Τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ καταθέσωμεν ἐν αὐτῷ ἀξιοπρεπῶς τοὺς πολυτίμους θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, οὓς περικλείουσι νῦν αἱ πολλαχοῦ τῆς πόλεως ἐνυπάρχουσαι ἀρχαιολογικαὶ ἡμῶν συλλογαί, ἐν πενυχοῖς καὶ στενοῖς χώροις σεσωρευμένους.

*Βγαφρον ἐν ἀρχῇ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς 1879.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

BIBLIA NEOΦΑΝΗ.

* Γενικὸν εὐρετήριον τῆς ἑλλην. νομοθεσίας, ἥτοι τῶν ψηφισμάτων, θεσπισμάτων, διαταγμάτων, συνθηκῶν, συμβάσεων κλπ. ἀπὸ τῆς ἐν Κατεταγταῖς Συνελεύσεως τοῦ ἔτους 1821 μέχρι τοῦ 1878 συμπεριλαμβανομένου, καταρτισθὲν καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ Σ. Γεωργαντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρέρηγων 1878. [8ον, σελ. 4 καὶ 232].

Περὶ ἐποπτικῆς διδασκαλίας πραγματεία ἐπὶ ὀφηγεσίᾳ τοῦ μαθήματος τῆς παιδαγωγικῆς, ὑπὸ Ἀριστ. Σπαθᾶκη, Δ. Φ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας 1879 [8ον, σ. 52].

* Ἐκ τῶν ἀνεκδόμενων τῆς Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης (λέξεις μεθ' ἱστοριῶν ἐκ τῶν Δημοσθένους καὶ Αἰσχίνου λόγων), ὑπὸ Ἰωάννου Σακκάλωνος. Extrait du Bulletin de Correspondance Hellénique. Athènes, typographie de Pierre Perris, 1879. [8 p. 35].

Ἀόγιος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν κς' νοεμβρίου 1878 ὑπὸ Ἀνδρέου Ἀναγνωστάκη, παραδιδόντος τὴν πρυτανείαν τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ Νικολᾷ Δαμαλᾷ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Παρρῆ, 1879. [8ον, σελ. 155 καὶ 136].

Synopsis numorum veterum, qui in Museo numismatico Athenarum adservantur; disposuit et impensis publicis edidit Aekilles Postolaka, ejusdem musei custos. Athenis typis Ephemerdidis τῶν Συζητήσεων MDCCCLXXVIII [4ον p. 204].

Οἱ δύο πρῶτοι τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς διευθύνται Ἱερόδωρος Δενδρινός καὶ Χρύσανθος Καραβίας, σύντομα βιογραφήματα ὑπὸ Σ. Σολομωνίδου. Ἐν Σμύρνῃ τύποις Ν. Α. Δαμιανοῦ 1879, [8ον σ. 34]

Sur la nomenclature moderne de la Faune Grecque par M. D. Bikélas (Extrait de l'annuaire de l'association ect. 12e année 1878) Paris 1879. [8ον p. 32].

Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου Πετρώνιος Μάξιμος, Νικηφόρος Φωκάς καὶ Ἄντος ὁ Αὐδὸς βασιλόπαις, τραγῳδαί, ἔτι δὲ ὁ Ἄσωτος σωφρονιζόμενος, κωμῳδία. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 4,50 [8ον, σελ. 344].

Δουκῆς Δάρας ὑπὸ Δ. Βικέλα. Ἐν Ἀθήναις, γραφεῖον τῆς Ἑστίας, 1879. [16ον, σελ. 492].

Πλάτωνος Κρίτων, καίμενον, σχόλια, μετάφρασις, ὑπὸ Παναγ. Δ. Κουπιτῶρη καθηγητοῦ. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1879. Τιμᾶται δρ. 4,50 [8ον σελ. 80].

Δόγος εἰσιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ῥωμαϊκῆς γραμματολογίας, ἀναγνωσθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ Σ. Κ. Σακαλλαροπούλου κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ὀφηγεσίας αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1879 [8ον, σελ. 14].

Φωκαϊκά· ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ μελέτη μετὰ 7 εἰκόνων καὶ ἐνδὸς τοπογραφικοῦ χάρτου ὑπὸ Α. Παπαδόπουλου τοῦ Κεραμείως. Σμύρνη, τυπογραφεῖον Β. Ταττικιάν, 1879 [8ον, σελ. 96].

Ἡ Ἑλλάς, ἐξεταζομένη γεωλογικῶς καὶ ὀρυκτολογικῶς ὑπὸ Α. Κορδέλλα, ὀρυκτολόγου, κατ' αἵτησιν τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν παγκόσμιον ἐκθεσιν τοῦ 1878. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σελ. ια' καὶ 189].

Περὶ τοῦ Ἑκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Ὀμήρου, λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 30 Ἰανουαρ. 1879 κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τῶν Σχολείων ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Τριτασιαίας Σχολῆς Δημητρίου Βενετοκλέους. [4ον, σελ. 7].

Λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 14 Δεκεμβρίου 1878 ἐν τῷ ἑλλ. Συλλόγῳ Στραπέω, ὑπὸ Δημ. Βενετοκλέους [4ον σελ. 8].

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλλ. Φιλολογικὸς Σύλλογος. Σύγγραμμα περιοδικόν, τόμος ιβ' 1877—1878. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1879, τύποις Βουτρά καὶ Σας. Τιμᾶται 10 φρ. [4ον σελ. κδ' καὶ 176]

Γεωγραφικά. Πραγματεία περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίαν νείων τῆς Ἑλλάδος ὁρίων. Φυλλάδιον εἰς 4ον σελ. 29, ἐκδοθὲν Ἀθήνησι τῇ 7 Φεβρ. 1879 μὲ τὴν ὑπογραφὴν· Εἰς Ἡπειρώτην.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι

ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1879 Μάρτιος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,12	χμ.
Μεγίστη »	759,90	(τὴν 16 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	743,52	(τὴν 1 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	12,44	
Μεγίστη »	21,3	(τὴν 26 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	1,1	(τὴν 1 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 23,18 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΔ, 10 ΒΑ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ἀπρίλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,67	χμ.
Μεγίστη »	759,03	(τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	739,00	(τὴν 25 ^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	17,01	
Μεγίστη »	26,4	(τὴν 22 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	8,1	(τὴν 2 ^{αν})

Ἡμέραι βροχῆς 6 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 24,12 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 22 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΑ, 2 ΝΑ, 5 Ν.

Μάϊος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,09	χμ.
Μεγίστη »	756,47	(τὴν 17 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,01	(τὴν 10 ^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 20,11

Μεγίστη » 32, 0 (τὴν 30^h)Ἐλαχίστη » 9, 6 (τὴν 7^h)

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 3,61 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 26 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΑ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ίούλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 750,66 χμ.

Μεγίστη » 754,99 (τὴν 1^h)Ἐλαχίστη » 746,90 (τὴν 19^h)

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 27,88

Μεγίστη » 36, 8 (τὴν 11^h)Ἐλαχίστη » 19, 5 (τὴν 24^h)

Ἡμέραι βροχῆς 1 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 0), ἀστραπῶν 6. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 17 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 10 ΒΑ, 2 Ν.

Ίούλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 748,97 χμ.

Μεγίστη » 754,40 (τὴν 8^h)Ἐλαχίστη » 743,11 (τὴν 6^h)

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 28,84

Μεγίστη » 37, 4 (τὴν 3^h)Ἐλαχίστη » 19, 6 (τὴν 10^h)

Ἡμέραι βροχῆς 0. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΑ, 17 ΒΑ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 82, στίχ. 19 ἀντὶ τῶν «βλέπων» γράφει βλέπτων — Σελ. 83, στ. 9 γράφει ἀβῦσαι — Σελ. 96 γράφει «Δούκαγγίω»

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΣ ΟΥΡΑΝΙΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ
ΔΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ.

Ἐν τῶν μεγίστων βεβαίως κατορθωμάτων τῆς νεωτέρας ἀστρονομίας, ἐν ταύτῳ δὲ καὶ ἀπόδειξις, ἂν τούτου ἦτο ἀνάγκη, καταφανῆς τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου βαρύτητος, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις οὐρανίων σωμάτων, τὰ ὅποια πρότερον ὁ ὀφθαλμὸς δὲν εἶχε παρατηρήσει, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρατηρήσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀγνώστων σωμάτων ἐπὶ τῆς κινήσεως ἄλλων γνωστῶν.

Τοιαύτας ἀνακαλύψεις ἔχομεν τρεῖς, ἵνα μὴ ἀναφέρωμεν καὶ τετάρτην μὴ βεβαιωθείσαν ἔτι ὑπὸ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως ἕνεκα τῆς πρὸς τοῦτο ἀδυναμίας τῶν ἡμετέρων ὀπτικῶν ὀργάνων. Κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῶν αἱ ἀνακαλύψεις αὗται εἶναι ἡ τοῦ δευτερεύοντος ἀστέρος τοῦ Σειρίου, ἡ τοῦ πλανήτου Ποσειδῶνος καὶ ἡ τῶν πλανητῶν τῶν εὐρισκομένων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ Ἡλίου. Ἡ τετάρτη, ἡ μὴ ἐπιστεφθεῖσα ἔτι ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις ἑνὸς ἡ καὶ πλείονων δευτερευόντων ἀστέρων, συναποτελούντων ἐν σύστημα μετὰ τοῦ λαμπροῦ ἀστέρος Προκυβός. Πρῶτον ὅμως ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη καὶ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου μετὰ τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν, ἦτο ὁ Ποσειδῶν.

Ἰδῶμεν νῦν τίς ἡ ἀφετηρία τῆς ἀνακαλύψεως σωμάτων μὴ παρατηρηθέντων ἔτι καὶ τίνα τὰ πρὸς τοῦτο μέσα.

Ἐκ πρώτης ὀψεως ἡ λύσις τοιούτου προβλήματος φαίνεται ἁπλῶς παράδοξος, εἰς τινὰς δ' ἴσως καὶ ὑπερφυσικῇ. Καὶ ὅμως ἡ φυσικὴ βάσις, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ ἀστρονομία πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν, εἶναι ἀπλῇ, ὅπως καὶ ἡ τῆς λύσεως ἄλλων ζητημάτων δυναμένων νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν κοινὸν βίον. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται τὸ μὲν ὅτι εἰς τὴν ἀστρονομίαν πρόκειται περὶ τῶν πόρρω ἡμῶν εὐρισκομένων οὐρανίων σωμάτων, τὸ δὲ εἰς τὴν λεγ. πτότητα, ἥτις ἀπαιτεῖται εἰς τοὺς ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμοὺς

πρὸς λύσιν τῶν τοιούτων ζητημάτων. Ὅπως δὲ γίνῃ καταφανὴς ἡ ταυτότης τῆς φυσικῆς βάσεως τῆς τοιαύτης λύσεως τῶν τοιούτων ἀστρονομικῶν ζητημάτων μετὰ τῆς ἄλλων ζητημάτων πολὺ ἀπλουστερῶν, ἀπαντωμένων καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν βίον, ἃς ὑποθέσωμεν ὅτι εὐρισκόμενοι ἐπὶ πλοίου παρατηροῦμεν παρέκκλισιν τινα ἀπροσδόκητον τῆς μαγνητικῆς βελόνης· ἀμέσως βεβαίως θὰ συμπεράνωμεν ὅτι πλησίον που εὐρίσκεται σιδηρὸς προξενῶν τὴν παρέκκλισιν, ἐκ τῆς διευθύνσεως δὲ τῆς παρεκκλίσεως ταύτης θὰ συμπεράνωμεν τὸ μέρος πρὸς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ὁ ταύτην προξενῶν σιδηρὸς. Ἐτερον παράδειγμα κοινότερον εἶναι τὸ ἐξῆς. Ἔστω ὅτι ἠκούσαμεν κρότον πυροβόλου. Ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἤχου θὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ τόπου ἐξ οὗ αὐτὸς ἦλθεν· ἐκ τῆς ἐντάσεως δ' αὐτοῦ θυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ὕπλον ἐκρότησε, χωρὶς ἡμεῖς νὰ ἴδωμεν αὐτό. Ἡ ἀκρίβεια δὲ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς θέσεως, εἰς ἣν τὸ πυροβόλον ἐκρότησεν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκριβείας μεθ' ἧς ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις. Ἐὰν αὗται ᾖσαν ἱκανῶς ἀκριβεῖς, θυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ὁ πυροβολισμὸς ἐγένετο. Αὐτὸ λοιπὸν τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν οὐρανίων σωμάτων διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ· ἡ δὲ μεγάλη ἀσφάλεια καὶ ὑπεροχὴ τῆς ἀστρονομίας ἔγκειται εἰς τὴν ἀπλότητα τῶν νόμων, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἐπιστήμη αὕτη κατὰ τὴν λύσιν τῶν τοιούτων προβλημάτων, καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἀκρίβειαν τῶν παρατηρήσεων. Ἡ ἀπλότης δὲ τῆς φυσικῆς βάσεως ἐπιτρέπει τὴν καθαρὰν καὶ ἀμιγῇ ἰδίῳν σκέψιν χρῆσιν τῆς αὐστηρᾶς λογικῆς τῶν μαθηματικῶν, ἥτις ἄγει εἰς συμπεράσματα ἐντελῶς σύμφωνα πρὸς τὴν βάσιν. Ἐὰν αὕτη ἐξήχθη ὀρθῶς ἐκ τῆς πείρας τῶν φαινομένων, τότε καὶ τὰ κατόπιν ἐξ αὐτῆς ἐξαγόμενα εἶναι ὀρθά. Τοῦτο λοιπὸν συμβαίνει ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ πληρέστερον ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην φυσικὴν ἐπιστήμην, καὶ ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀσφάλεια.

Ἰδωμεν νῦν τίς ἡ ἀπλὴ βᾶσις τῆς ἀστρονομίας, ἥτις παρέχει τὸ ἐνδόσιμον καὶ τὰ μέσα πρὸς ἀνακάλυψιν σωμάτων οὐρανίων μῆτρω παρατηρηθέντων.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀστρονομίᾳ βάσις τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἦτο ἡ ἐγκύκλιος αὐτῶν πορὰ συμφώνως πρὸς τὴν περὶ ταύτης φιλοσοφικὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις κυρίως ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς θεωρητικῆς τῶν ἀρχαίων ἀστρονομίας. Ἐνεκα τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, τῆς ἐγκυκλίου πορᾶς, εἰσήχθησαν αἱ πολύπλοκοι ἐπικύκλιοι κινήσεις τῶν πλανητῶν περὶ τὴν γῆν, ἥτις ὑπετίθετο ἀκίνητος. Ἀφοῦ ὅμως μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ Κοπερνικείου συστήματος ἀνεκαλύφθησαν οἱ νόμοι τοῦ Κεπλέρου, καθ' οὓς οἱ πλανῆται, ὥν εἷς καὶ ἡ γῆ, κινεῦνται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ τροχιῶν ἐλλειπτικῶν, ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη λόγου τινὸς τῆς τοιαύτης κινήσεως. Ἡ κυκλικὴ κίνησις εἶχεν ὡς λόγον τὴν ἀπλότητα αὐτῆς· ἡ ἐλλειπτικὴ ὅμως κίνησις δὲν εἶχε τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐτέρωθεν ἡ ὑπαγωγή τῆς γῆς εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πλανητῶν ἦγε λογικῶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὗτοι εἶναι σώματα ὅμοια πρὸς αὐτὴν, ἐνῶ συγχρόνως ἡ ἐλλειπτικὴ κίνησις τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν εὐκόλως ἦγεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ὅτι δηλαδὴ δυνατόν ἢ σελήνη νὰ ᾖ ὁμοίως φύσεως πρὸς τὴν γῆν, ἐπομένως, ὡς τὰ γῆινα σώματα, νὰ ὑπείκῃ καὶ αὐτὴ εἰς τοὺς νόμους εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάγονται ταῦτα.

Βύτυχως κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Κεπλέρος ἀνεκάλυπτε τοὺς νόμους τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως τῶν πλανητῶν, ἕτερος ἔξοχος νοῦς, ὁ Ἰταλὸς Γαλιλαῖος, ἀνεκάλυπτε τοὺς νόμους τῆς πρὸς τὴν γῆν πορᾶς τῶν γῆινων σωμάτων καὶ ἔθετε τὰ θεμέλια τῆς μηχανικῆς, ἥτοι τοῦ κλάδου τῆς καθόλου φυσικῆς, τοῦ ἐξετάζοντος τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων. Καθ' ὅσον δὲ τὸ λοιπὸν τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ θανάτου τῶν δύο ἐξόχων ἀνδρῶν, τοῦ Κεπλέρου καὶ τοῦ Γαλιλαίου, μέχρι τῶν ἐργασῶν τοῦ Νεύτωνος, ἔβαινον παραλλήλως αἱ πρόοδοι τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς μηχανικῆς, ἐτέρωθεν δὲ καὶ τῆς καθαρᾶς μαθηματικῆς, ἥτις εἶναι τὸ ἀπαραίτητον ὄργανον ἀμφοτέρων τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ τοῦ Νεύτωνος ἡ ἀστρονομία ἐν τῇ θεωρητικῇ αὐτῆς μέρει εἶναι κλάδος τῆς ἐτέρας, τῆς μηχανικῆς, ἐφηρμοσμένης εἰς τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐπωνυμία οὐράνιος μηχανική.

Ἐν τῇ ἐκ παραλλήλου προόδῳ τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἡ μὲν ἀστρονομία ἐτελειοποιεῖ τὰς παρατηρήσεις, συνέλεγεν ὕλικὸν καὶ προσεπάθει νὰ ἀνέυρῃ φυσικὴν τινα αἰτίαν τῶν νόμων τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως τῶν πλανητῶν· ἡ δὲ μηχανικὴ ἀνεκάλυπτε γενικὰς ιδιότητες τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, τὰς ὁποίας προσεπάθει νὰ διατυπώσῃ δι' ὀλίγων ἀπλῶν ἀρχῶν· τέλος δὲ ἡ μαθηματικὴ ἔβαινε πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ λογισμοῦ τῶν ἀπειροστών, τοῦ ἀπαραιτήτου αὐτοῦ ὄργάνου ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν φυσικῶν φαινομένων, τῶν παραγομένων ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἐνεργείας τῶν παραγόντων αὐτὰ αἰτίων, δηλαδὴ τῶν δυνάμεων.

Ὅπως δὲ διὰ πάσας τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος, οὕτω καὶ διὰ τὰς τοῦ Νεύτωνος εἰργάσθησαν πρότερον διάφοροι, ἄλλοι μὲν καρποφόρως, ἄλλοι δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀκάρπως, πράγματι ὅμως ἐπίσης καρποφόρως, καθόσον διὰ τῆς ἀκάρπου αὐτῶν ἐργασίας ἀπεκλείοντο ὑποθέσεις μὴ ἄγουσαι εἰς εὐχάριστον λύσιν. Αἱ τοιαῦται προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι οὐδόλως μειοῦσι τὴν ἀξίαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Νεύτωνος, διότι ἐν μὲν τῇ μηχανικῇ ἐξ ὕλικου ἐσκορπισμένου διὰ τῆς αὐτοψίσεως αὐτοῦ ἐξήγαγε τοὺς κυρίως θεμελιώδεις νόμους τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ ἀστρονομίᾳ μεταφέρων εἰς ταύτην τὰς ἀρχὰς τῆς μηχανικῆς καὶ ἀποδίδων εἰς τὰ οὐράνια σώματα ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν τὰς ιδιότητας τῶν γῆινων, ἀνεκάλυψε τὸν νόμον τῆς γενικῆς βαρύτητος, τὸν ρυθμίζοντα τὴν πρὸς ἄλληλα φυσικὴν σχέσιν τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν.

Τὰ ἀξιώματα, οἱ γενικοὶ νόμοι τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, ὅπως διετύπωσεν αὐτοὺς ὁ Νεύτων, εἶναι τρεῖς, ὧν ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ὁ τῆς ἀδρανείας, ὁ δὲ δεύτερος ὁ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων, ὁ δὲ τρίτος ὁ τῆς ισότητος τῆς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν νόμων, οὓς μετὰ τῶν ὁρισμῶν προτάσσει ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι *Philosophiae naturalis principia mathematica*, ἐξάγει

ὁ Νεύτων πορίσματα γενικά περὶ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων.

Δίδει δὲ ἐν τῷ γ' βιβλίῳ καὶ κανόνας γενικοὺς περὶ τοῦ πῶς δεῖ φιλοσοφεῖν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν φυσικῶν φαινομένων.

Ὁ ἄ γενικὸς νόμος τῆς ἀδρανείας διδάσκει ὅτι τὰ σώματα ἐμμένουσιν εἰς ἣν κατάστασιν εὐρίσκονται, ἐνόσω ἐξωτερικὴ τις αἰτία, δύναμις, δὲν ἐπιδρᾷ, ἐπ' αὐτῶν. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἂν μὲν εὐρίσκεται σῶμα τι ἐν ἡρεμίᾳ, θὰ μένῃ ἡρεμον, ἐνόσω δυνάμεις τις δὲν ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ· ἂν δ' εὐρίσκεται εἰς κίνησιν, θὰ ἐξακολουθῇ νὰ κινῆται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως ἣν ἔχει καὶ ἰσοταχῶς μετὰ τὴν ταχύτητα ἣν ἔχει, ἐνόσω ἡ ἐπίδρασις δυνάμεως τινος δὲν μεταβάλλῃ ἢ τὴν διεύθυνσιν ἢ τὴν ταχύτητα ἢ συναμφοτέρα ταῦτα τὰ στοιχεῖα τῆς κινήσεως.

Ὁ δεῦτερος γενικὸς νόμος παρέχει τὸ μέσον τῆς συνθέσεως πλείονων δυνάμεων συνεπιδρωσῶν ἐπὶ τινος σώματος διὰ τοῦ παραλληλογράμμου τῶν δυνάμεων.

Ὁ τρίτος νόμος διδάσκει τέλος, ὅτι εἰς τὴν ἐπὶ τινος σώματος ἐπίδρασιν δυνάμεως τινος ἀντιτάσσεται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας τούτου ἀντίδρασις ἴση καὶ ἀντίθετος τῆς δράσεως τῆς δυνάμεως. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη παρουσιάζεται ὡς φυγόκεντρος δύναμις, ἐὰν τὸ σῶμα καταναγκάζεται ὑπὸ τῆς δυνάμεως εἰς ἀλλαγὴν διεύθυνσεως τῆς κινήσεως, ἣν ἔχει.

Οἱ κανόνες τοῦ φιλοσοφεῖν (Regulae Philosophandi) εἶναι τοσοῦτον ὀρθοὶ καὶ σαφεῖς, ὥστε πάντοτε καὶ εἰς πᾶσαν φυσικὴν ἔρευναν δεόν νὰ χρησιμεύωσιν ὡς κανόνες ἐρεύνης, ἀφ' ὧν δὲν πρέπει ὁ τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐρευνῶν ν' ἀπομακρύνεται.

Κατὰ τὴν κανόνας αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ δεχώμεθα αἰτίας τῶν φυσικῶν φαινομένων πλείονας τῶν ἐπαρκῶν πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν καὶ εἰς τὰ φαινόμενα ταῦ αὐτοῦ γένους νὰ ἀποδίδωμεν, ἐνόσω τοῦτο ἐπιτρέπεται, τὰς αὐτὰς αἰτίας. Τὰς ἀναποσπάστους ιδιότητας δὲ τῶν σωμάτων, τὰς διὰ πειραμάτων βεβαιωθείσας, δεόν νὰ θεωρῶμεν ὡς ιδιότητας πάντων γενικῶς τῶν σωμάτων· καὶ τὰ πορίσματα τὰ ἐξαχθέντα δι' ἐπαγωγῆς ἐκ πειραμάτων, δεόν νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀληθῆ, ἢ πλησιέστατα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐνόσω δὲν ἐπέρχονται ἄλλα φαινόμενα ἀντιστρατευόμενα πρὸς

αὐτά. Τοιαύτη ἐν συνάψει ἡ ἔννοια τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος καὶ νόμων.

Τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων αὐτοῦ δὲν ἀφῆκεν ὁ Νεύτων, ἀλλ' ἐπόμενος τῇ ἀρχαίᾳ μᾶλλον μαθηματικῇ μεθόδῳ, ἐκθέτει ἀξιοματικῶς διὰ σειράς θεωρημάτων τὰ πορίσματα τῶν βαθειῶν αὐτοῦ μελετῶν. Δυνάμεθα ὁμῶς διὰ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων κανόνων καὶ νόμων νὰ κατασκευάσωμεν σειρὰν σκέψεων χρησίμων πρὸς κατάληψιν τῶν θεμελίων τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς ἐκ τούτων ἀνακαλύψεως ἀγνώστων σωμάτων ὡς λογικῆς αὐτῶν συνεπείας.

Ἐπειδὴ ἡ γῆ εἶναι εἰς τῶν πλανητῶν, δυνάμεθα νὰ δεχθώμεν ὅτι καὶ οὗτοι ὑπόκεινται εἰς τοὺς γενικοὺς νόμους τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς παρατηρηθέντας διὰ τὰ γῆινα σώματα, ἄρα καὶ εἰς τὸν νόμον τῆς ἀδρανείας. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι, ἵνα οἱ πλανῆται καταναγκάζωνται νὰ κινῶνται καμπυλογράμμως περὶ τὸν ἥλιον, δεόν ὅπως δυνάμεις τις ἔχουσα κέντρον τὸν ἥλιον τὰ καταναγκάζῃ εἰς ἀλλαγὴν τῆς ἐκάστοτε διευθύνσεως, τῆς ἄλλως ἐκ μόνης τῆς ἀδρανείας εὐθυγράμμου κινήσεως αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁμοία φαινόμενα ἔχουσιν ὁμοίαν φυσικὴν αἰτίαν, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ σελήνη, κινουμένη καμπυλογράμμως περὶ τὴν γῆν, ὅπως οἱ πλανῆται περὶ τὸν ἥλιον, καταναγκάζεται, ὅπως μεταβάλλῃ τὴν ἐκάστοτε διεύθυνσιν τῆς κινήσεως αὐτῆς καταπίπτουσα πρὸς τὴν γῆν, ὑπὸ δυνάμεως ἐχούσης κέντρον τὴν γῆν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ πάλιν κανόνα, δυνατὸν ἡ δύναμις αὕτη νὰ ᾖναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν δύναμιν, ἧς ἕνεκα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα ἀναρρίπτομενα πρὸς τὰ ἄνω δὲν δύνανται νὰ ἀπομακρυνθῶσι ταύτης, ὅπως θὰ ἔπραττον διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἀλλὰ καταναγκάζονται ὑπὸ τῆς βαρύτητος νὰ καταπίπτωσι πρὸς τὴν γῆν. Ὅπως μὴ γίνῃ δὲ σόγγυσις τις ἐννοιῶν, ὑπεθυμίζομεν ὅτι ἡ σελήνη δὲν καταπίπτει κυριολεκτικῶς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀποκλίνουσα ἀπὸ τῆς εὐθυγράμμου διευθύνσεως ἣν θὰ εἶχε διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας, πλησιάζει πρὸς τὴν γῆν ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὴν καταπτώσεως, ἀφ' ἧς θὰ ἀπεμακρύνετο, ἐὰν ἐκινεῖτο εὐθυγράμμως.

Ἡ ἔντασις ὁμῶς τῆς βαρύτητος δὲν δύναται νὰ ᾖναι ἡ αὐτὴ

καὶ διὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα καὶ διὰ τὴν πολὺ πλεῖον τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπέχουσιν σελήνην. Βεβαίως ἡ ἔντασις πρέπει νὰ ἦναι ἐλάσσων διὰ τὴν ἀπωτέρω εὐρισκομένην σελήνην. Τίς ὅμως ὁ νόμος τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐντάσεως, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιοῦτος; Ἐὰν ὑπάρχῃ πράγματι τοιοῦτος, θὰ ἐξαρτᾶται βεβαίως ἐκ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἐλκομένου σώματος. Τίς ὅμως ὁ νόμος τῆς ἐξαρτήσεως τῆς ἐντάσεως ἐκ τῆς ἀποστάσεως; Πρὸς εὐρεσιν αὐτοῦ δεόν νὰ γίνωσι διάφοροι ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἐκείνη εἶναι ἡ ἀληθής, ἥτις τυχὸν ἐξηγεῖ τὰ φαινόμενα. Τοιαύτην λοιπὸν ἔκαμμεν ὁ Νεύτων, δεχθεὶς ὅτι ἡ ἔντασις τῆς πρὸς τὴν γῆν βαρύτητος εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως τοῦ πρὸς αὐτὴν καταπίπτοντος σώματος. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπόστασις τῆς σελήνης ἦναι ἐξηκονταπλασία τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς εὐρισκομένων σωμάτων, ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος εἶνε 3600 ἐλάσσων διὰ τὴν σελήνην παρὰ διὰ ταῦτα.

Ἰδωμεν νῦν τίνα φαινόμενα παράγει ἡ βαρύτης, ὅπως, ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης, κρίνωμεν περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ὑποθέσεως. Ἡ βαρύτης, ὥς καὶ πᾶσα δύναμις ἐπιδρῶσα ἐπὶ σώματος, τείνει νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν ταχύτητα τοῦ σώματος ἐφ' οὗ ἐπιδρᾷ κατὰ τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ, ἢ, καθὼς λέγομεν, τῷ προξενεῖ ἐπιτάχυνσιν, ἥτις θεωρεῖται ὡς θετικὴ μὲν, ἐὰν αὐξάνῃ τὴν ταχύτητα τοῦ σώματος, ἀρνητικὴ δὲ, ἐὰν ἐλαττώσῃ αὐτήν. Ὑποθέτοντες τὴν δρῶσαν δύναμιν σταθεράν, καλοῦμεν ὀρισμένως ἐπιτάχυνσιν τὴν εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου ἀλλοιώσιν τῆς ταχύτητος. Ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιταχύνσεως ἐξαρτᾶται τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον ἕνεκα ταύτης θὰ διανύσῃ τὸ σῶμα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως, τὸ ὁποῖον διάστημα συντίθεται μετὰ τοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον τὸ κινητὸν θὰ διήνυσεν εὐθυγράμμως ἕνεκα τῆς ἀδρανείας αὐτοῦ. Ἐὰν λοιπὸν κατορθώσωμεν νὰ χωρίσωμεν ἐκ τοῦ πράγματι διανυομένου διαστήματος, τὸ διάστημα τὸ διανυθὲν εἰς ὀρισμένον τινὰ χρόνον (λ. χ. εἰς ἓν δευτερόλεπτον) ἐκ τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς προξενηθείσης ἐκ τῆς δυνάμεως, ἣν ἔχο-

μεν ὑπ' ὧν, θέλομεν ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιταχύνσεως αὐτῆς· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀποτελέσματος τὴν ἐπιτάχυνσιν, δηλαδὴ τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς θρασείας δυνάμεως, τὸ χρησιμεῦον καὶ πρὸς μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἀντιλαμβάνομεθα, διὰ μόνων τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἦτο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος γνωστὴ ἡ ἐπιτάχυνσις τῶν πρὸς τὴν γῆν καθέτως πιπτόντων σωμάτων διὰ τῶν πειραμάτων τοῦ πατρὸς τῆς νεωτέρας μηχανικῆς, τοῦ Γαλιλαίου. Πρὸς εὐρεσιν τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς πρὸς τὴν γῆν καταπτώσεως τῆς σελήνης ἔπρεπε νὰ ἦναι γνωστὴ μὲ ἱκανὴν ἀκρίβειαν ἡ τροχιά τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν, ὥπως εὐρεθῇ ἡ ἀπομακρυνσις τῆς κινήσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς εὐθείας γραμμῆς, ἣν θὰ διέτρεχε διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας αὐτῆς ἡ σελήνη, ὥπως ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῆς ἐξαχθῇ τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς βαρύτητος τῆς ἐπιδρώσης ἐπὶ τῆς σελήνης, δηλ. ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος, δρώσης ἐπὶ τῆς σελήνης εἰς τὴν ἀπόστασιν εὐρίσκεται. Ὅπως δὲ ἡ αὐτὴ ἐπιτάχυνσις συγκριθῇ πρὸς τὴν τῆς καταπτώσεως τῶν πλοίων τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σωμάτων, ἵνα οὕτω βεβαιωθῇ ὁ ὑποθετικὸς νόμος ὅτι ἡ βαρύτης εἰς δύο διαφόρους ἀποστάσεις ἐπιδρᾷ ἀντιστρόφως ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῶν ἀποστάσεων, ἔπρεπε νὰ ἦναι γνωστὴ ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπόστασις καὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σωμάτων, ἥτοι καὶ ἡ ἀκτίς τῆς σφαιρικῆς ὑποτιθεμένης γῆς. Τούτων γνωστῶν ὄντων πάντων τῶ Νεύτων, ἐβεβαιώθη ὑπ' αὐτοῦ ταύτοτης τῆς δυνάμεως, ἥτις καταναγκάζει καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα νὰ καταπίπτωσι πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν σελήνην νὰ καταπίπτῃ ἐπίσης πρὸς αὐτὴν ἀπομακρυνομένη τῆς εὐθείας, ἣν θὰ διέτρεχεν ἄνευ τῆς ἐπιδράσεως τῆς βαρύτητος· ἐβεβαιώθη δ' ἐν ταύτῃ καὶ περὶ τοῦ νόμου, καθ' ὃν ἡ ἐντασις τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποστάσεως. Ὅπως δὲ ἡ γῆ ἔλκει τὴν σελήνην, βεβαίως καὶ αὕτη ἔλκει τὴν γῆν. Ἀφοῦ ὁ Νεύτων ἐβεβαιώθη περὶ τῆς μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης φυσικῆς σχέσεως, ἐξήτασεν ἔτι ἡ αὐτὴ σχέσις ἀμοιβαίας ἐλ-

ξως ὑπάρχει καὶ μεταξὺ τοῦ ἡλίου καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν, ἐὰν δηλαδὴ οὗτοι ἔλκωνται ὑπὸ τοῦ ἡλίου κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπ' αὐτοῦ ἀποστάσεώς των· τοῦτου οὕτως ἔχοντος, ἐὰν ἡ περὶ τὸν ἡλιον τροχιά αὐτῶν ἔπεται ὅποια πράγματι εἶναι, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, τοὺς ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῆς κινήσεως ὑπὸ τοῦ Κεπλέρου ἐξαχθέντας. Μάλιστα δὲ ὁ Νεύτων, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν δοκιμὴν ταύτην διὰ τῆς ὑποθετικῆς τὸ κατ' ἀρχὰς παραδοχῆς τοῦ νόμου αὐτοῦ τῆς ἐλξεως, ἔκαμε καὶ διαφορὰς ἄλλας ὑποθέσεις περὶ τοῦ νόμου τῆς ἐλξεως τοῦ ἡλίου, ὑπέθεσε δηλαδὴ ὅτι ἡ ἐλξις εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως ἢ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ κύβου τῆς ἀποστάσεως καὶ ἐξήγαγε τὰς τροχιάς ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Ἐδρε λοιπὸν ὅτι μόνον ἐὰν ὑποτεθῇ ἡ ἐλξις ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως, τότε οἱ πλανῆται καταγράφουσι τὰς περὶ τὸν ἡλιον τροχιάς αὐτῶν συμφώνως πρὸς τοὺς ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἐξαχθέντας νόμους τοῦ Κεπλέρου. Ὅπως ὁμως ὁ ἥλιος ἔλκει ἕκαστον τῶν πλανητῶν, καὶ ἕκαστος τούτων δέον νὰ ἔλκῃ τὸν ἡλιον κατὰ τὸν αὐτὸν εὐρὸν τοῦ ἀντιστρόφου τετραγώνου τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως, μὲ τὴν διαφορὰν ὁμως ὅτι ὁ ἥλιος ὡς πολὺ μείζων καὶ βεβαίως πολὺ πλεῖον ποσὸν ὕλης περιέχων, δέον νὰ ἔλκῃ πολὺ ἐντονώτερον, ὅπως οὕτω καταναγκάζῃ τοὺς πλανήτας ἵνα κινῶνται περὶ αὐτόν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀμέσως ἔπεται ὅτι ἡ ἐλξις δὲν ἐξαρθᾶται ἀπὸ μόνης τῆς ἀποστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ὕλης τῶν ἀμοιβαίως ἐλκομένων σωμάτων. Ὅπως δὲ ὁ ἥλιος ἔλκει ἕκαστον πλανήτην, ἔλκεται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τούτου. Ὁ νόμος λοιπὸν ὁ κανονίζων τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος εἶναι ὅτι ταῦτα πάντα ἔλκονται ἀμοιβαίως κατ' εἰδὼν λόγον τῆς μάζης αὐτῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀποστάσεως.

Ἀλλ' ἐνθ' ἐν τῇ ἐρώσει τῆς ταυτότητος τῆς ἐπιδράσεως τῆς βαρύτητος τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς σωμάτων καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης ἐλαμβάνετο ὑπ' ὅψιν ἡ ἐπίδρασις μιᾶς καὶ μόνης δυναμικῆς πρὸς παραγωγὴν, τῆς περὶ τὴν γῆν κινήσεως τοῦ οὐ-

ρανίου αὐτοῦ σώματος, ἐπίσης δὲ καὶ πρὸς ἐξήγησιν τῆς κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου κινήσεως τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον ἢ ἐπίδρασις μόνης τῆς ἑλξεως τούτου ὑφ' ἐκάστου ἐκείνων, ἐν τῇ πραγματικότητι ἢ κίνησις καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως οὐχὶ μιᾶς μόνης, ἀλλὰ τόσων δυνάμεων, ὅσα εἶναι τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ συστήματος αὐτοῦ. Ἰσως ἐνταῦθα φαίνεται ἂν οὐχὶ ἀντίφασίς τις, βεβαίως ὅμως ἀτέλεια τῆς ἐρεῦνης περὶ τῆς κινήσεως τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν καὶ τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον, ἐπεὶ δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὅψιν κατ' αὐτὴν πᾶσαι αἱ δρῶσαι δυνάμεις. Τὴν ἀτέλειαν ταύτην δεόν νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀξίαν.

Ἐφ' ἐκάστου τῶν πλανητῶν πλὴν τῆς ἑλξεως τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ αἱ μερικαὶ ἑλξεις τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἀπασαί ὅμως αὗται συγκρινόμεναι πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου εἶναι τοσοῦτον μικραὶ, ὥστε δυνάμεθα νὰ παραμελήσωμεν αὐτάς, ἐνόσω δὲν ἀπαιτεῖται πολὺ μεγάλη ἀκριβεία ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, ἀλλὰ πρόκειται νὰ ἐξηγηθῶσιν οἱ κατὰ προσέγγισιν μόνον ἀληθεῖς νόμοι τοῦ Κεπλέρου, προσέγγισιν ὅμως ἐπέχουσαν τόπον ἀληθείας διὰ τὰς τότε μὴ ἀρκούντως ἀκριβεῖς παρατηρήσεις.

Ἄμα τῇ ἀνακαλύψει τοῦ νόμου τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ὁ Νεύτων ἠρέσθησε καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀμοιβαίων ἑλξεων τῶν πλανητῶν ἐπ' ἀλλήλους, ἢ δὲ μετὰ ταῦτα πείρα τῶν πραγμάτων, στηριζομένη ἐπὶ παρατηρήσεων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀκριβῶν, ἐβεβαίωσε τὴν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως ἀλληλεπιδράσιν πάντων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος συμφώνως πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα νόμον.

Ὁ νόμος λοιπὸν οὗτος (ἐπανάλαμβάνομεν αὐτὸν), ὁ συνδέων πάντα ταῦτα τὰ σώματα ὅπως συναποτελῶσι σύστημα, εἶναι ὅτι ἔλκονται ἀμοιβαίως καθ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης (ποσοῦ τῆς ὕλης) αὐτῶν, κατ' ἀντίστροφον δὲ λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως. Δι' αὐτοῦ μόνου τοῦ συνδέσμου τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως τὰ σώματα πάντα θὰ κατέπιπτον κυριολεκτικῶς

ἐπ' ἄλληλα· ἀπὸ τούτου ὁμως ἐμποδίζονται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἥς ἕνεκα τείνουσι νὰ κινῶνται εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς μὲ τὴν φορὰν, ἣν ἔχουσιν ἐκάστοτε. Πράγματι λοιπὸν ἔχουσι κίνησιν σύνθετον ἐκ τῆς φορᾶς τῆς ἐκ τῆς ἀδρανείας καὶ ἐκ τῆς φορᾶς, ἣν προσκτῶσιν ἕνεκα τῆς ἑλξεως τῶν λοιπῶν σωμάτων. Σημειοῦμεν ὁμως ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀδρανείας, ὡς γενικώτατος καὶ ὡς θεμελιώδης ιδιότης πάντων τῶν σωμάτων, θὰ ἦτο ὁ αὐτὸς καὶ ἐὰν ὁ νόμος τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλεπιδράσεως ἦτο ἄλλος παρὰ τὸν νόμον τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως, δρώσης κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα τρόπον.

Ὁ νόμος τῆς ἑλξεως ἀνεκαλύφθη καὶ ἐβεβαιώθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ὡς ἰσχύων μόνον διὰ τὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἐνόσω ἡ πείρα δὲν ἐβεβαίωσεν τὸ κύρος αὐτοῦ καὶ διὰ τοὺς ἀπλανεῖς καλουμένους, μόνον ἐξ ἀναλογίας ἠδύνατο τις νὰ τὸν δεχθῇ ὡς ἰσχύοντα καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν σωμάτων τυχὸν συναποτελούντων μεθ' ἐκάστου αὐτῶν σύστημα, ὅμοιον πρὸς τὰ τοῦ ἡμετέρου ἡλίου μετὰ τῶν πλανητῶν, ἢ ὡς ἰσχύοντα καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν μεταξύ πλειόνων ἀπλανῶν ἀστέρων συναποτελούντων οὕτω σύστημα οὐρανίων σωμάτων τάξεως ἀνωτέρας παρ' ἑκάστον τῶν μερικῶν συστημάτων, τῶν ἀποτελουμένων ἐξ ἐνὸς κυρίου σώματος, καθὼς ὁ ἥλιος, καὶ ἐκ πλανητῶν. Ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀναλογίας μεθόδου θεὸν ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις νὰ μὴ γίνεταί χρησις ἄνευ ἀνάγκης, ἥτις ὁμως συνεπάγεται καὶ τὴν ἐκ τῆς πείρας βεβαίωσιν τῶν πορισμάτων τῶν ἐκ τῆς ἐξ ἀναλογίας ἐπεκτάσεως. Δικαίως λοιπὸν μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῶν διπλῶν ἀστέρων ὁ νόμος τοῦ Νεύτωνος ἐθεωρεῖτο ὡς νόμος διέπων τὰς σχέσεις τῶν σωμάτων μόνον τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἀφοῦ ὁμως ἀνεκαλύφθησαν οἱ διπλοὶ ἀστέρες, τῶν ὑποίων τὰ συστατικὰ σώματα εὗρισκονται τοσοῦτο πλησίον ἀλλήλων, ὥστε ὑπάρχει μετὰξὺ των ἀλληλεπιδράσις δι' ἀμοιβαίας ἑλξεως, ἐβεβαιώθη τὸ γενικὸν κύρος τοῦ νόμου τοῦ Νεύτωνος διὰ πάντα τὰ οὐράνια σώματα.

Ἰδωμεν νῦν τὰς συνεπιείας τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως πάντων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος.

Ἐὰν ἕκαστος τῶν πλανητῶν εἴλετο ὑπὸ μόνου τοῦ ἡλίου, τότε ἡ τροχιά, ἣν ἐκεῖνος θὰ διέτρεχε περὶ τοῦτον, θὰ ἦτο ἑλλειπτικὴ (*) συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου (**).

Τὰ στοιχεῖα δὲ τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιάς ἐκάστου τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον, ἐνὸς μὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τοῦτου τὴν ἑλξιν, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἐὰν ἔχωμεν ἱκανὸν ἀριθμὸν παρατηρήσεων τοῦ πλανήτου, δι' ὃν πρόκειται νὰ γίνη ὁ προσδιορισμός. Τὸν προσδιορισμὸν τῶν στοιχείων αὐτῶν θεωροῦμεν ὡς πρώτην προσέγγισιν πρὸς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, ὡς τοιοῦτον δὲ θεωροῦμεν τὸν γινόμενον κατόπιν λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐκ τῆς ἑλξεως τῶν ἄλλων πλανητῶν. Τὰ στοιχεῖα δὲ τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιάς ἐκάστου πλανήτου εἶναι τὰ ἐξῆς: 1) ὁ μέγας ἡμιάξων α τῆς ἑλλείψεως, ἣν διατρέχει περὶ τὸν ἥλιον· 2) ἡ ἐκκεντρότης ταύτης ε· 3) ἡ ἐν τῷ καθόλου χώρῳ θέσις τοῦ περι-

(*) Γενικώτερον ἔπεται ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως ἀντιστροφῶς πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀλληλελκομένων σωμάτων, ὅτι ἡ τροχιά τῶν περὶ τὸν ἥλιον κινουμένων σωμάτων δύναται νὰ ᾖται μία τῶν τριῶν κωνικῶν τομῶν, ἑλλειψς, ὀρθολογῆς, παραβολῆς ἢ ὑπερβολῆς. Πράγματι δὲ παρατηρήθησαν κομήται καταγράφαντες περὶ τὸν ἥλιον μίαν τῶν δύο τελευταίων κωνικῶν τομῶν, αἵτινες εἶναι καμπύλαι ἀνοικταὶ καὶ οὐχὶ κεκλεισμέναι ὅπως ἡ ἑλλειψς. Τὰ σώματα λοιπὸν, τὰ διατρέχοντα περὶ τὸν ἥλιον παραβολὴν ἢ ὑπερβολὴν, μόνον ἄπαξ ἐν τῇ περὶ αὐτὸν τροχίᾳ των διέρχονται διὰ τοῦ περιήλιου, εἴτα δὲ ἀπομακρύνονται αὐτοῦ διὰ παντός, καὶ οὕτω παύουσιν ἐπὶ τέλος ν' ἀποτελῶσι μέρος τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Οἱ πλανῆται ὅμως διατρέχουσι περὶ τὸν ἥλιον τροχιάς ἑλλειπτικὰς, αἵτινες μέλιστα διὰ τοὺς μέζοντας καὶ τοὺς μεσαίους μεγέθους ὀλίγον διαφέρουσι τοῦ κύκλου.

(**) Ὁ τελευταῖος νόμος τοῦ Κεπλέρου, καθ' ὃν τὰ τετράγωνα τοῦ χρόνου τῆς περὶ τὸν ἥλιον περιφορᾶς εἶναι ἀνάλογα πρὸς τοὺς κύβους τῶν μεγάλων ἡμιαξόνων τῶν ἑλλειπτικῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, εἶναι αὐστηρῶς ἀληθὴς μόνον ἐὰν ὑποθέσωμεν τὴν μέζαν αὐτῶν ὡς μηδενίζομένην ἀπέναντι τῆς μέξης τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀληθής, καὶ ὁ τελευταῖος νόμος τοῦ Κεπλέρου εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀληθής.

λίου τοῦ πλανήτου, ὀριζομένη διὰ τοῦ καλουμένου μήκους αὐτοῦ Γ' 4) ἡ θέσις τῆς γραμμῆς καθ' ἣν τέμνεται τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιάς μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐκλειπτικῆς, ὀριζομένη διὰ τοῦ μήκους τοῦ ἀνόντως δεσμοῦ Ω' 5) ἡ κλίσις ἑκ τῶν δύο αὐτῶν ἐπιπέδων· καὶ 6) ἡ θέσις εἰς ἣν καθ' ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν εὐρίσκετο ὁ πλανήτης, ὀριζομένη συνήθως διὰ τοῦ καλουμένου μήκους ἐν τῇ τροχίᾳ Δ.

Ἐὰν ἡ μάζα τοῦ περὶ τὸν ἥλιον κινουμένου σώματος δὲν ᾖ ὅλως ἀσῆμαντος συγκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου, τότε δεόν νὰ προσδιορισθῇ καὶ αὕτη, ὡς ἔχουσα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τροχιάς τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὁ λόγος δ' εἶναι εὐνόητος, διότι ἡ τροχιά ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ πλανήτου· ἂν λοιπὸν ἡ μάζα τούτου ἔχῃ μέγεθος ἐπαισθητὸν, τότε καὶ ἡ ἐπιδράσις τῆς ἑλξεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἡλίου θὰ ᾖ ἐπαισθητή. Εἰς τὸν ὑπολογισμὸν μάλιστα τῶν διαταράξεων τὰς ὁποίας προξενεῖ πλανήτης τις ἐπὶ τῆς τροχιάς ἑτέρου, ἡ μάζα αὐτοῦ εἶναι στοιχείον ἀπαραίτητον, διότι ἐκ τοῦ ποσοῦ αὐτῆς ἐξαρτᾶται τὸ μέγεθος τῶν διαταράξεων. Προσδιορίζεται δ' ἡ μάζα τῶν πλανητῶν εἴτε διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ ἄλλων πλανητῶν, εἴτε διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν οἰκείων δορυφόρων, ἐὰν ἔχωσι τοιοῦτους. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν ὁ προσδιορισμὸς εἶναι πολὺ ἀκριβέστερος, διότι τὸ ἐκ τῆς ἑλξεως ἐνὸς πλανήτου ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν πλησιοχώρων αὐτῷ δορυφόρων εἶναι πολὺ μείζον παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν πλέον μακρυσμένων ἄλλων σωματίων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος.

Ἐὰν ὑπῆρχε μόνη ἡ μεταξὺ ἡλίου καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν ἀμοιβαία ἑλξις, ἐὰν δηλαδὴ τὰ ἀλληλεπιδρῶντα σώματα ᾗσαν ἐν τῇ κινήσει ἐκάστου τῶν πλανητῶν μόνον δύο, τότε, ἅπαξ προσδιορισθέντων τῶν ἄνω ἀπαριθμηθέντων στοιχείων τῆς ἐλλειπτικῆς τροχιάς τῶν πλανητῶν, θὰ ᾗτο λελυμένον ἀκριβῶς δι' ἑκαστον τούτων τὸ πρόβλημα τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας, τοῦ νὰ δυνάμεθα δηλαδὴ νὰ ὑπολογίζωμεν τὴν θέσιν τῶν πλανητῶν δι' οἵανδήποτε δεδομένην ἐποχὴν, ἐὰν τὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν αὐτῶν ᾖ ἡ γινωστὰ, ἢ τὰν ἀπαλιν νὰ ὑπολογίζωμεν

ταῦτα (δηλ. τὰ στοιχεῖα) ἐξ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ παρατηρήσεων (*).

Πράγματι ὅμως ἐφ' ἐκάστου πλανήτου πλήν τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ πάντα τὰ ἄλλα σώματα τοῦ συστήματος. Πρὸς ἀκριβῆ λοιπὸν καὶ πλήρη λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς εὐρέσεως τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐκάστου τῶν πλανητῶν δέον· νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἑλξεως οὐ μόνον τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ συστήματος. Ὁ νόμος τῆς ἑλξεως εἶναι γνωστὸς καὶ ἡ μηχανικὴ ἐκφράζει δι' ἐξισώσεων τὰς ἐπὶ τινος πλανήτου ἐπιδράσεις ἑλξεως τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ συστήματος· ἡ ἐπίλυσις ὅμως τῶν ἐξισώσεων αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὴ, τοῦλάχιστον διὰ τῶν σημερινῶν μέσων τῆς μαθηματικῆς. Μόνον γενικὰς τινας ιδιότητας ἐξάγομεν τῆς κινήσεως, δὲν ἐπιλύομεν ὅμως ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ γενικότητι τὸ κύριον καὶ τελικὸν ζήτημα. Ἀλλ' ἡ σύνθεσις τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἶναι κατορθωτὴ ἡ διὰ βαθμιαίων προσεγγίσεων λύσις τοῦ προβλήματος, τοῦ νὰ δυνάμεθα νὰ εὐρίσκωμεν τὴν κίνησιν ἐκάστου τῶν σωμάτων αὐτῶν· ἡ τοιαύτη δὲ λύσις ἀποτελεῖ τὸ κύριον πρόβλημα τῆς οὐρανοῦ μηχανικῆς.

Ἡ σύνθεσις τοῦ συστήματος, ἡ ἐπιτρέπουσα τὴν διὰ προσεγγίσεων λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, εἶναι ὅτι ἐν τῷ συστημάτι ὑπάρχει ἐν σῶμα ὑπερβάλλον κατὰ πολὺ πάντα τὰ ἄλλα ὁμοῦ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς ὕλης, διότι ὁ ἥλιος ἔχει ἐπτακοσιοπλασίονα μάζαν πάντων αὐτῶν ὁμοῦ, ἐνῶ συγχρόνως αἱ μεταξὺ τῶν πλανητῶν ἀμοιβαῖαι ἀποστάσεις εἶναι διὰ πάντας ἀρκούντως μεγάλαι, ὥστε ἡ ἑλξις, ἣν πλανήτης τις δύναται νὰ ὑπο-

(*) Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ διὰ τὴν μεταξὺ τῶν δορυφόρων καὶ τῶν οἰκείων πλανητῶν σχέσιν· ἐὰν δηλαδὴ ἕκαστος δορυφόρος εἴλκετο ἀμοιβαίως μετὰ μόνου τοῦ πλανήτου εἰς ὃν ἀνήκει, τότε ἡ τροχὰ ἐκείνου περὶ τοῦτον θὰ ἦτο ἐλλειπτικὴ, ἥτις ἄπαξ προσδιορισθεῖσα θὰ ἔλυσεν τὸ σχετικὸν πρὸς τὸν δορυφόρον αὐτὸν πρόβλημα. Ἐπίσης ὅσα θὰ εἴπομεν παρακατιόντες περὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν, πλην τῆς τοῦ ἡλίου, συνεπιδράσεως τῶν ἄλλων πλανητῶν, ἰσχύουσιν ἐν γένει καὶ περὶ τῆς κινήσεως τῶν δορυφόρων.

στῇ ἐξ ἄλλου πλανήτου, εἶναι πάντοτε μικρὰ συγκρινομένη πρὸς τὴν ἑλξιν τοῦ ἡλίου (*). Λέγομεν λοιπὸν ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἄλλων πλανητῶν ἑλξις δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως μετὰ τὴν τοῦ ἡλίου. Ἐνεκα τούτου θεωροῦμεν ὡς πρώτην προσέγγισιν πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τὸν προσδιορισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ πλανήτου, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν μόνως τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου δι' ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν, περὶ τὴν ὁποίαν ἐγένοντο αἱ πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς τροχιάς χρήσιμοι παρατηρήσεις. Αὕτη δ' εἶναι ἑλλειπτικὴ ὀριζομένη διὰ τῶν ἐξ στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἵπομεν ἐν τοῖς πρότερον.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἰσχύοντα διὰ τὴν ἐποχὴν, δι' ἣν ἐγένετο ὁ προσδιορισμὸς, θὰ ᾔσαν ἀμετάβλητα, ἐάν δὲν συνεπέδρων πλὴν τοῦ ἡλίου καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆται ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ πλανήτου ὃν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Δευτέρα λοιπὸν προσέγγισις εἶναι ἡ πρόσληψις ἐν τῇ περὶ ταύτης ἐρευνῇ καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων πλανητῶν, ἡ ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, οἵτινες προξενοῦσιν ἀποτέλεσμα ἐπαισθητόν. Βάσις δὲ τῆς πρὸς τοῦτο μεθόδου εἶναι ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ περὶ τὸν ἡλιον τροχιά τοῦ πλανήτου εἶναι ἑλλειπτικὴ, τὴν ὁποίαν τροποποιεῖ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἄλλων πλανητῶν. Οὕτω τὸ πρόβλημα ἀνάγεται εἰς τὴν ἀνέυρεσιν τῶν τροποποιήσεων, ἃς οὗτοι προξενοῦσι εἰς τὴν περὶ τὸν ἡλιον ἑλλειπτικὴν κίνησιν τοῦ ὑπ' ὄψιν πλανήτου. Ἐντεῦθεν ἡ ἔννοια καὶ ὁ ὅρος τῶν διαταράξεων (perturbations), καθότι ὡς κανονικὴ τροχιά θεωρεῖται ἡ περὶ τὸν ἡλιον ἑλλειπτικὴ, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων σωμάτων θεωρεῖται ὡς διατάραξις ταύτης. Δεχόμενοι δὲ τὸν ὅρον αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ ὑπονοῶμεν τὴν λέξιν διατάραξιν κυριολεκτικῶς, διότι ἡ ἐπίδρασις τῶν πλανητῶν ἐπ' ἀλλήλους εἶναι κανονικὴ, ὅπως καὶ ἡ ἑλξις τοῦ ἡλίου. Ὡς ἐκ τοῦ τρόπου ὅμως, καθ' ὃν διὰ προσεγγίσεων βαίνομεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προ-

(*) Εἰς τοὺς δορυφόρους συμβαίνει ὥστε ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ οἰκείου πλανήτου νὰ ᾔηται τόσον μικρὰ, ὥστε αὐτοῦ ἡ ἑλξις κυρίως κανονίζει τὴν κίνησιν αὐτοῦ, ἡ δ' ἑλξις τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων τροποποιεῖ μόνον τὴν κίνησιν αὐτοῦ.

βλήματος, ἀναγκαζόμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς διατάραξιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἑλξεως τῶν πλανητῶν ἐπὶ τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Καὶ τοῦτον μὲν καλοῦμεν διαταρασσόμενον πλανήτην (ἢ σῶμα, διότι δυνατὸν νὰ ᾖ καὶ δορυφόρος ἢ κομήτης), τοὺς ἄλλους δὲ διαταράσσοντας.

Ἰδῶμεν νῦν πῶς κατορθοῦται ὁ προσδιορισμὸς τῶν διαταράξεων.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ διαταράσσοντος πλανήτου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀναλλοιώτου ποσοῦ τῆς μάζης αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεώς του ἀπὸ τοῦ διαταρασσομένου σώματος. Ἡ ἀπόστασις αὕτη δέον νὰ ᾖ ἐκάστοτε γνωστὴ, πρὸς τοῦτο δ' ἀπαιτεῖται νὰ ᾖ γνωστὴ ἡ ἐκάστοτε ἐν τῷ χώρῳ θέσις ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων. Ἡμεῖς διὰ τῆς πρώτης προσεγγίσεως δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν θέσιν τούτων, ὑποθέτοντες ὅτι τὰ σώματα αὐτὰ κινούνται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἐλλειπτικῶν τροχιῶν. Ἡ ἐκ τῆς οὕτως ὑπολογιζομένης θέσεως ἐκτόπισις καὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος καὶ τῶν διαταρασσόντων, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ὑφίστανται διαταράξεις, εἶναι πάντοτε, ἕνεκα τῆς εἰδικῆς συνθέσεως τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἀρκούντως μικρὰ δι' ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα, ὥστε ἄνευ λάθους ἐπαισθητοῦ εἰς τὸν ὑπολογισμόν νὰ ἀντικαθιστῶμεν τὰς ἀκριβεῖς ἀποστάσεις μεταξύ διαταρασσομένου σώματος καὶ διαταρασσόντων διὰ τῶν ἀποστάσεων, τὰς ὁποίας θὰ εἶχον, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἀλληλεπίδρασις μεταξύ αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ ἡ ἀντικατάστασις αὕτη ἐπιτρέπεται, ἔπεται ὅτι δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καθ' ἑαυτὴν τὴν ἐπίδρασιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν διαταρασσόντων σωμάτων ἐπὶ τοῦ διαταρασσομένου χωριστὰ καὶ οὐχὶ πάντων ἁμοῦ συγχρόνως. Οὕτω τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς τροχιάς ἐνὸς πλανήτου, ἐφ' οὗ πλὴν τῆς ὑπερβαλλούσης ἑλξεως τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ αἱ μικραὶ ἑλξεις πολλῶν ἄλλων σωμάτων, ἀνάγεται εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ καλουμένου τῶν τριῶν σωμάτων, ἐν ᾧ πρόκειται νὰ προσδιορισθῇ ἡ κίνησις ἐνὸς σώματος (τοῦ διαταρασσομένου πλανήτου) ἀλληλελκόμενου μετ' ἄλλων δύο (τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ διαταράσσοντος πλανήτου), τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἀλ-

ληλέλκονται κατὰ τὸν γνωστὸν νόμον, τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα. (*)

Ἀλλὰ καὶ τὸ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων, ἐν ᾧ πρόκειται ὁ προσδιορισμὸς τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐκ τῶν τριῶν σωμάτων, ἀλληλοκρομένων κατ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης αὐτῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως ἀποστάσεως, δὲν εἶναι ἀεὶ λελυμένον, διότι δὲν παρέχει τὰ πρὸς τοῦτο μέσα ἢ μαθηματικῇ. Ἐὰν ὅμως ὑποθεθῇ ὅτι ἡ ἑλξ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὴν τῶν ἄλλων δύο, τότε κατορθοῦται ἡ διὰ βαθμιαίων προσεγγίσεων λύσις αὐτοῦ.

Αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μέθοδοι εἶναι διάφοροι ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν περιστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκεται τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Καθὼς ὅμως καὶ ἐκ τῶν πρότερον ῥηθέντων γίνεται δῆλον, εἰς πάσας τὰς μεθόδους δεχόμεθα ὡς βάσιν δι' ὠρισμένην ἐποχὴν τροχίαν ἐλλειπτικὴν περὶ τὸν ἥλιον δι' ἑκαστον πλανήτην, ὅπως οὕτω δυνηθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν σχετικὴν θέσιν τῶν σωμάτων αὐτῶν κατὰ προσέγγισιν ἱκανήν, καὶ οὕτω κατορθώσωμεν νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαταράξεων ἐνὸς ἐκάστου τῶν διαταρασσόντων ἐπὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος.

Ἐκ πασῶν τῶν μεθόδων πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν διαταράξεων διὰ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἡ ἀρχαιότερα μέθοδος, τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μεσαίου μεγέθους πλανητῶν, ὧν αἱ περὶ τὸν ἥλιον τροχιαί καὶ ὀλίγον διαφέρουσι τοῦ κύκλου ἕνεκα τῆς μικρᾶς αὐτῶν ἐκκεντρότητος καὶ κινεῦνται ἐπὶ ἐπιπέδων ἐχόντων πρὸς ἄλληλα μικρὰν κλίσιν.

Ἐν τῇ λύσει τοῦ προβλήματος τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν δια-

(*) Τὸ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων ἔλαβε κατὰ πρῶτον τὴν ὀνομασίαν αὐτοῦ ταύτην ἐκ τῆς θεωρίας τῆς περὶ τὴν γῆν κινήσεως τῆς σελήνης, ἐλκομένων ἀμφοτέρων ὑπὸ τρίτου σώματος τοῦ ἡλίου. Εἶναι δὲ τὸ πρῶτον τὸ μετ' ἀκριθείας ἐρευνηθὲν καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τῆς σελήνης εἰς πολλὰ προβλήματα, καὶ μάλιστα ναυικά, καὶ διὰ τὸ μέγεθος ἔτι τῶν διαταράξεων.

ταράξεις διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ἀποσυντίθενται αὗται εἰς περιοδικὰς διαταράξεις, αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐκάστοτε σχετικῆς θέσεως τοῦ διαταρασσοντος καὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος καὶ εἰς τὰς δι' αἰώνων βαίνουσας (perturbations seculaires), αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν τροχιῶν τῶν σωμάτων αὐτῶν. Καὶ αἱ μὲν περιοδικαὶ θεωροῦμεν ὅτι μεταβάλλουσιν ἀπλῶς τὴν ἐν τῇ οἰκείᾳ τροχίᾳ θέσιν τοῦ διαταρασσομένου σώματος, μεταβάλλουσι δηλαδὴ τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος αὐτοῦ· αἱ δὲ δι' αἰώνων βαίνουσαι μεταβάλλουσιν αὐτὴν τὴν τροχίαν του. Καὶ αἱ μὲν περιοδικαὶ ἔχουσιν ἀποκατάστασιν ἐν χρονικοῖς διαστήμασιν οὐχὶ λίαν μεγάλοις, ὅπως τοῦτο γίνεται ὅλον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς σχετικῆς τοποθεσίας τῶν δύο σωμάτων, ἥτις μετὰ χρόνον τινὰ ἀποκαθίσταται περίπου ἡ αὐτὴ· αἱ δὲ δι' αἰώνων βαίνουσαι μεταβάλλουσιν ἀδιαλείπτως σὺν τῷ χρόνῳ αὐτὰς τὰς τροχιάς. Πράγματι καὶ αἱ δι' αἰώνων βαίνουσαι ἐξαρτῶνται ἐκ περιόδων, τοσοῦτον ὅμως μακρῶν (δεκάδων χιλιάδων ἐτῶν ἢ καὶ ἑκατοντάδων) καὶ πολλάκις πολυπλόκων, ὥστε διὰ μακρότατα χρονικὰ διαστήματα, συγκείμενα ἐκ χιλιάδων ἐτῶν, τὰς θεωροῦμεν ὡς ἐξαρκούμενας ἐκ μόνης τῆς προόδου τοῦ χρόνου καὶ οὐχὶ ἐκ περιόδου τινός.

Δαμβάνοντες ὑπ' ὅψιν τὰ ἀποτελέσματα καὶ τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν δι' αἰώνων βαίνουσῶν διαταράξεων, ἃς προξενοῦσιν οἱ ἄλλοι πλανῆται ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὅψιν πλανήτου, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἐκάστοτε ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τούτου.

Πλὴν ἐάν, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὅψιν πάσας τὰς ἐπὶ τινος πλανήτου ἐπαισθητὰς διαταράξεις, τὰς προκυπτούσας ἐκ τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ συστήματος, ἐάν, λέγομεν, καὶ μετὰ τοῦτο ἡ ἐκ τῶν παρατηρήσεων πείρα δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῆς θεωρίας, ἐάν δηλαδὴ ἡ θέσις, εἰς τὴν ὑποίαν παρατηροῦμεν τὸν πλανήτην αὐτὸν, δὲν ᾖ καὶ ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς προϋπολογισθείσης, τότε κατ' ἀνάγκην δεόν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδρᾷ δύναμις τις, ἣν δὲν ἐλάβομεν ὑπ' ὅψιν ἐν τῇ ἐρεύῃ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἡ λοιπὸν θὰ δεχθῶμεν πλὴν τῆς ἑλξως καὶ ἄλλας δυνάμεις δρώσας ἐν τῷ ἡμετέρῳ πλανητικῷ συστήματι, ἢ, ἐάν ταύτην μόνην

ὥς ἐπαισθητῶς δρῶσαν, τότε κατ' ἀνάγκην θὰ δεχθῶμεν ἢ τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς ἢ πλειόνων σωματίων ἀγνώστων ἐτι ἡμῖν, ἢ τροποποιήσιν τινὰ τοῦ νόμου τῆς ἑλξεως, ἢ ὅτι τὰ στοιχεῖα δι' ὧν διεξήχθη ὁ ὑπολογισμὸς τῶν διαταράξεων ἦσαν ἐσφαλμένα.

Τὸ τελευταῖον δέον νὰ ἐξετάζηται πρὸ παντὸς ἄλλου, διότι ἐὰν ὑπάρχῃ λάθος ἐπαισθητὸν εἴτε εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς μάζης πλανήτου προξενούντος διαταράξεις ἐπαισθητάς, εἴτε ἐν τῷ προσδιορισμῷ κατὰ προσέγγισιν ἐπαρκῇ τῆς ἀποστάσεως τῶν σωματίων τὰ ὅποια ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, τότε πᾶσα περαιτέρω ἐρευνα εἶναι ἄσκοπος, διότι ἡ βᾶσις ἐφ' ἧς θὰ στηριχθῶμεν εἶναι ἐσφαλμένη.

Τροποποιήσις τοῦ νόμου τῆς γενικῆς βαρύτητος δὲν συγχωρεῖται, διότι τοιαύτη τροποποιήσις ὑπονοεῖ ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως εἶναι ἄλλος διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν τινῶν τῶν σωματίων καὶ ἄλλος διὰ τὴν μεταξὺ ἄλλων, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν καὶ καθ' ὃ εἵπομεν, ὅτι ὁ νόμος αὐτὸς ἐξήχθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῆς κινήσεως τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν καὶ τῶν νόμων τοῦ Κεπλέρου. Αὐτὸς δ' οὗτος ὁ νόμος βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐρεῦνης περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς, καθ' ὃ περὶ τοῦ αὐτοῦ εἵπομεν ἐν ἄλλῃ ἡμῶν διατριβῇ. (*)

Ἄλλ' ἡ μόνη δύναμις, πλὴν τῆς ἑλξεως, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὥς ἐπιδρῶσαν ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωματίων, εἶναι ἡ τριβή, ἣν προξενεῖ βεβαίως ἐπ' αὐτῶν ὁ αἰθέρ, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἐν τῷ χώρῳ ὑπαρξιν τοιούτου. Ὅτι αἰθὴρ ὑπάρχει ἐν τῷ χώρῳ πειθόμεθα, ἂν οὐχὶ καὶ ἐξ ἄλλων φυσικῶν λόγων, οἷον τοῦ τῆς μεταβιβάσεως τοῦ φωτὸς διὰ τῶν κυμάνσεων αὐτοῦ, πειθόμεθα καὶ ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ κομήτου τοῦ Ἑνκίου, ἐφόσον δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῆς περὶ αὐτοῦ ἐργασίας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀστρονόμου (**). Ὁ κομήτης δηλαδὴ αὐτὸς, ἔχων

(*) Ἰδε Ἀθην. τόμ. 6', σελ. 300 καὶ 439.

(**) Τελευταῖον ὁ δυστυχῶς προώρως ἀποθανὼν Ἀστενος, ἠθέλησε νὰ ἐρευνήσῃ μήπως ἡ ἐπιτάχυνσις ἐν τῇ κινήσει τοῦ κομήτου τοῦ Ἑνκίου δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ μόνων τῶν ἐκ τῶν πλανητῶν διαταράξεων, πλὴν ἡ ἐργασία αὕτη ἔμεινε ἀτελής. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἐξηγεῖται δι' αὐτῶν.

περίοδον κινήσεως περί τὸν ἥλιον $3 \frac{1}{2}$ σχεδὸν ἐτῶν, ἐπανέρχεται εἰς τὸ περιήλιον αὐτοῦ καθ' ἑκάστην περίοδον ταχύτερον, χωρὶς ἢ ἐπιτάχυνσις αὕτη νὰ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μόνην τὴν δύναμιν τῆς ἑλξεως τῶν σωμάτων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Ἐξηγεῖται δ' εὐχερῶς, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν αἰθέρος προξενουῦντος τριβῆν, διότι αὕτη τείνει νὰ ἐλαττώσῃ τὴν φορὰν, ἣν ὁ κομήτης ἔχει ἕνεκα τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς ἀδρανείας, τὴν ἑλξιν ὅμως τοῦ ἡλίου δὲν τὴν ἐπηρεάζει· ὅθεν αὕτη καταναγκάζει τὸν κομήτην νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ κινῆται βαθμηδὸν ταχύτερον περὶ αὐτόν. Ἐπὶ τῶν πλανητῶν ὅμως ἕνεκα τῆς μικρότητος τοῦ ὄγκου αὐτῶν ἢ τριβῆ τοῦ αἰθέρος εἶναι ὅλος ἀνεπαίσθητος καὶ διὰ τὰς ἀκριβεστεράς παρατηρήσεις. Ἴσως ἕνεκα τοῦ συνεχοῦς τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἢ ἐκ τοῦ αἰθέρος τριβὴ γίνῃ ἐπαίσθητὴ μετὰ παρέλευσιν μακροτάτου χρόνου (τοιούτον δὲ λέγοντες ἐννοοῦμεν διάστημα ἴσως ἐκ μυριάδων ἐτῶν συγκείμενον)· νῦν ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν τριβὴν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, πλὴν ἴσως τῶν κομητῶν εἰς εἰδικὰς περιστάσεις.

Ἄλλας δυνάμεις τυχὸν ἐπιδρώσας ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, ὡς π. χ. ἠλεκτρικὰς ἐπιδράσεις, δὲν δυνάμεθα μὲν ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀρνηθῶμεν ὡς ὑπαρχούσας, δὲν δυνάμεθα ὅμως ὑποθετικῶς νὰ τὰς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ἐνόσω δὲν καταναγκάζομεθα εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐπὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων πείρας.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ κίνησις σώματός τινος τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος δὲν ἐξηγῇται, ἀφοῦ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις τῶν γνωστῶν σωμάτων, τότε ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλων σωμάτων, ἐνὸς ἢ πλειόνων, ἀγνώστων μὲν ἔτι ἡμῖν, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ὑπαρξίς γίνεται δῆλη διὰ τῆς ἐπαίσθητῆς αὐτῶν ἑλξεως ἐπὶ ἐνὸς ἢ πλειόνων τῶν γνωστῶν σωμάτων.

Αὐταὶ εἶναι αἱ βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηριζόμενοι θὰ ἐξετάσωμεν τὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου πλανητῶν, περὶ ὧν νῦν ὁ λόγος.

Τῷ 1781 τὴν 13 Μαρτίου ἀνεκαλύφθη ὑπὸ Ἑρσχέλου τοῦ πρεσβυτέρου διὰ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ τηλεσκοπίου ἀστὴρ φαινόμενος ὡς δίσκος καὶ οὐχὶ ὡς λαμπρὸν σημεῖον ὅπως οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες. Ὅτι δὲ δὲν ἦτο ἀπλανὴς ἀστὴρ, ἐδεδαιώθη ὁ Ἑρσχελος ἐκ τῆς πρὸς ἄλλους ἀστέρας σχετικῆς κινήσεως τοῦ ἀνακαλυφθέντος σώματος. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐξέλαβεν αὐτὸ ὡς κομήτην· ταχέως ὅμως ἡ δοξασία αὕτη ἐγκατελείφθη, καὶ ἐδεδαιώθη ὅτι εἶναι πλανήτης ἔχων περίοδον κινήσεως περὶ τὸν ἥλιον 8½ ἐτῶν. Εἰς τὸν νέον αὐτὸν πλανήτην ὁ Ἑρσχελος ἔδωκε τὴν ὀνομασίαν *sidus Georgii* ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τότε βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου τοῦ γ', ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία Οὐρανός, ὡς σύμφωνος πρὸς τὴν ὠραίαν μυθολογικὴν ὀνοματολογία τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τῆς προαγαγούσας εἰς ἐπιστήμην τὴν ἀπλὴν καὶ ὡς εἶπεν μηχανικὴν ἀστρὺγωσίαν τῶν ἀρχαιοτέρων λαῶν.

Ἀφοῦ ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεών τινων γενομένων μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ ὑπελογίσθη ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχία τοῦ νέου πλανήτου, ἀνεζητήθη μὴ τυχὸν αὐτὸς παρετηρήθη προηγουμένως ἐκληφθεὶς ὡς ἀπλανὴς ἀστὴρ. Ὁ πλανήτης αὐτὸς δηλαδὴ, ἐὰν δὲν γίνῃ χρήσις ἰκανῆς μεγεθύνσεως, φαίνεται ὡς ἀσθενὴς ἀπλανὴς ἀστὴρ ἐκτὸς τάξεως· ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ εἶχε παρατηρηθῇ ὡς τοιοῦτος. Ὑπολογισθεῖσιν λοιπὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εὐρεθείσης τροχιάς αὐτοῦ. τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας εἰς προτέρους χρόνους ἐφαίνετο κατέχων ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θόλου, ἀνεζητήθη ἐὰν εἶχε τυχὸν παρατηρηθῇ ὡς ἀπλανὴς ἀστὴρ. Πράγματι λοιπὸν ἀνεκαλύφθη ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐγένοντο δεκαεννέακις παρατηρήσεις αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχαιότερα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοφλαμιστῆδος τῷ 1680 γενομένη, τελευταία δὲ ἡ τῷ 1771 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Μεσσονιέρου. Ἡ ἀνέφερις τῶν παρατηρήσεων δ' αὐτῶν ἐχρησίμευσεν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ κατὰ συνέπειραν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν σώματος ἀγνώστου ἐπαθρόντος ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ.

Πρὸς προσδιορισμὸν δηλαδὴ τῆς τροχιάς ἐνὸς πλανήτου ἀπαιεῖται ἐλάχιστός τις ἀριθμὸς παρατηρήσεων (2ξ, η, ὅπερ ταῦτό,

τριῶν διπλῶν), αἵτινες δὲν πρέπει νὰ γίνωσιν ἐντὸς χρονικῶν διαστημάτων μὴ ἀρκούντως μεγάλων· τοῦτο δὲ ὅπως ἢ ἐν τῷ μεταξὺ κίνησις τοῦ πλανήτου ἦναι ἀρκούντως ἐπαισθητὴ καὶ μὴ ἔχωσιν ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων πολὺ ἐπαισθητὴν ἐπιρροὴν τὰ ἀναπόφευκτα λάθη πάσης παρατηρήσεως. Ὅπως δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ κοινῷ βίῳ, ὅταν π. χ. πρόκηται νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ταχύτητα πεζοδρόμου τινός, δὲν ἀρκεῖ νὰ μάθωμεν πόσον διήνυσεν εἰς ὀλίγα λεπτά, ἀλλὰ πόσον διήνυσεν εἰς χρόνον μακρὸν, ἀπαρλλάκτως τὸ αὐτὸ θέον νὰ πράττωμεν καὶ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, διότι καὶ ἐν ταύτῃ αἱ παρατηρήσεις μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν καὶ τελειότητα, ἣν ἔχουσι σχετικῶς πρὸς ἄλλας, ὑπόκεινται εἰς σφάλματα ἀναπόφευκτα.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν παρατηρήσεων ἀρκούντως ἀφεστωσῶν ἀλλήλων δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὰ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιάς ἐνὸς πλανήτου τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαταράξεων, αἵτινες ἐπροξενήθησαν ἐξ ἄλλων πλανητῶν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις. Ἐὰν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν, ἦναι μείζων τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου, τότε διὰ τοῦ καταλλήλου αὐτῶν συνδυασμοῦ προσδιορίζομεν ἀκριβέστερον τὴν ζητούμενην τροχίαν καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀκριβείας μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπροσδιωρίσθη αὕτη ἀπαρλλάκτως, ὅπως ὅταν πρόκηται περὶ τῆς μετρήσεως μήκους τινός, ἐὰν ἐπαναλάβωμεν τὴν μέτρησιν πλέον ἢ ἅπαξ (τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου ἀριθμοῦ), τότε καὶ ἀκριβέστερον προσδιορίζομεν τὸ ζητούμενον μῆκος λαμβάνοντες τὸν μέσον ὅρον καὶ ἐκ τῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀναμετρήσεων διαφορᾶς κρίνομεν περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀκριβείας μεθ' ἧς ἡ μέτρησις ἐγένετο. Καὶ εἰς τὴν κίνησιν λοιπὸν τοῦ Οὐρανοῦ, ἀφοῦ ἡ τροχιά αὐτοῦ ὑπελογίσθη ἐπὶ τῇ βάσει ὀλίγων κατὰ πρῶτον παρατηρήσεων, καὶ ἀφοῦ ὁ μέγας Λαπλάσιος ἀνέπτυξε τὸ θεωρητικὸν μέρος τῶν διαταράξεων αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου, ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Βουβάρδος ἀνέλαβε τῷ 1820 τὸν ἀκριβὴ ὑπολογισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ νέου πλανήτου. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ὁ Βουβάρδος ἠθέλησε νὰ χρησιμο-

ποιήση πάσας τὰς γνωστὰς παρατηρήσεις· ἀνεκάλυψεν ὅμως ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ συναρμολογήσῃ τὰς ἀρχαιοτέρας παρατηρήσεις μετὰ τῶν νεωτέρων πρὸς προσδιορισμὸν τροχιάς δυναμένης νὰ συμβιβάσῃ πάσας ταύτας, ἢ, καθὼς λέγομεν, νὰ παραστήσῃ πᾶσας αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις. Πρὸς ἄρσιν λοιπὸν τῆς δυσχερείας ταύτης παρέλιπε τὰς ἀρχαιοτέρας παρατηρήσεις ὡς μὴ ἀρκούντως ἀκριβεῖς, ἀπέδωκε δηλαδὴ εἰς τὴν ἀτέλειαν τῶν ἀρχαιοτέρων παρατηρήσεων τὰς προκυπτούσας μεγάλας διαφορὰς ἐν τῇ παραστάσει αὐτῶν. Καὶ ὅμως καὶ αἱ μετὰ τὸ 1820 γεγόμεναι παρατηρήσεις δὲν παριστάνοντο ἀκριβῶς διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Βουβάρδου εὐρεθείσης τροχιάς, αἱ δὲ διαφοραὶ ἐγένοντο τοσοῦτον μείζονες, ὅσον ὁ χρόνος περὶχώρει. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως πῶς ἢ διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἐπιδράσεως ἀγνώστου τινὸς δυνάμεως, ἐχούσης ἐπαισθητὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἐγένοντο λοιπὸν διάφορα ὑποθέσεις, πᾶσαι ὅμως ἀβάσιμοι, πλὴν μιᾶς καὶ μόνης, τῆς ἀπλουστεράς, ὅτι δηλαδὴ ὑπάρχει πλανήτης ἀγνώστος ἀπώτερος τοῦ Οὐρανοῦ σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον, ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἐγενήθη λοιπὸν τὸ πρόβλημα νὰ ἀνακαλυφθῇ ὁ πλανήτης αὐτὸς διὰ τῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ Οὐρανοῦ. Καὶ εἰς μὲ τὸ κατ' εὐθείαν πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς ὑπολογίζομεν μικρὰς ποσότητας, τὰς διαταράξεις, τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐκάστοτε μεγάλων ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεων τῶν σωμάτων, τὰ ὅποια ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, καὶ τῶν μετ' ἱκανῆς ἀκριβείας γνωστῶν μαζῶν αὐτῶν· εἰς τὸ ἀντίθετον ὅμως πρόβλημα, τὸ γεννηθὲν ἐκ τῶν διαταράξεων τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ σώματος ἀγνώστου, ἐπρόκειτο ἐκ τῶν μικρῶν ἀποτελεσμάτων τούτου ἐπὶ ἐκείνον νὰ προσδιορισθῶσιν ἡ τε τροχία καὶ ἡ μάζα τοῦ ἀγνώστου σώματος. Εἰς τὸ ἀντίθετον αὐτὸ πρόβλημα τὰ μικρὰ σφάλματα τῶν παρατηρήσεων εἶχον μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ζητούμενων αὐτῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ προσδιορισμὸς αὐτὸς ἦτο ἐπισφαλής. Καὶ ὅμως τὸ πρόβλημα ἐλύθη μετὰ μεγάλης σχετικῶς πρὸς τὰς δυσχερείας αὐτοῦ ἐπιτυχίας ὑπὸ δύο συγχρόνως, τοῦ δεινοῦ ὑπολογιστοῦ καὶ γνώστου τῆς οὐρανόφου

μηχανικῆς, τοῦ Γάλλου Λαβερόριέρου, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιστήμου Ἀγγλοῦ γεωμέτρου Ἀδαμίου (Adams).

Ὅπως προηγουμένως εἰπομεν, χωρίζομεν τὰς διαταράξεις τῶν πλανητῶν εἰς περιοδικὰς, μεταβαλλούσας τὴν ἐκάστοτε θέσιν αὐτῶν, καὶ εἰς τὰς κατ' αἰῶνας βαινούσας, μεταβαλλούσας βραδέως τὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν των. Ἀλλὰ καὶ αἱ τελευταῖαι μεταβάλλουσι τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τῶν πλανητῶν. Ὅπως λοιπὸν εὗραμεν τὴν ἐκ τῶν διαταράξεων καθόλου μεταβολὴν τῆς θέσεως τῶν πλανητῶν, δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιρροὴν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἀναμνησθῶμεν νῦν πῶς ὀρίζομεν τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Διὰ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας μεταχειρίζομεθα, ὅπως ἐν ἄλλῃ διατριβῇ ἡμῶν ὑπεμνήσαμεν (*), τὴν ὁρθὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν ἀπόκλινσιν αὐτῶν, σχετίζομεν δηλαδὴ τὴν θέσιν αὐτῶν πρὸς τὸν οὐράνιον ἰσημερινόν. Τὴν θέσιν ὁμῶς τῶν πλανητῶν ὀρίζομεν διὰ τῆς θέσεως αὐτῶν πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχίαις τῆς γῆς (ἐπίπεδον τῆς ἐκλειπτικῆς), καὶ τοῦτο, διότι τὰ ἐπίπεδα τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν ἔχουσι μικρὰν πρὸς ἀλλήλα κλίσιν. Ὅρίζεται δὲ ἡ πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν θέσις διὰ τοῦ πλάτους καὶ τοῦ μήκους τοῦ ἀστέρος. Καὶ πλάτος μὲν καλεῖται ἡ εἰς τόξον μεγίστου κύκλου ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος ἀπὸ τῆς ἐκλειπτικῆς, μήκος δὲ ἡ ἐπὶ ταύτης εἰς μοίρας ἀπόστασις τοῦ καθέτου κύκλου τοῦ πλάτους ἀπὸ τοῦ ἱερινοῦ σημείου. Καὶ ἐὰν μὲν λάβωμεν ὡς βάσιν τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐκλειπτικῆς, τὸ διαρχόμενον διὰ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, ἔχομεν τὸ γεωκεντρικὸν μήκος καὶ πλάτος· ἐὰν δὲ λάβωμεν τὸ ἐπίπεδον τὸ παράλληλον τῇ ἐκλειπτικῇ, τὸ διαρχόμενον διὰ τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου, τότε ἔχομεν τὸ ἡλιοκεντρικὸν μήκος καὶ πλάτος τοῦ πλανήτου. Γινώσκοντες τὴν πρὸς ἀλλήλα θέσιν τῶν τριῶν σωμάτων ἡλίου, γῆς καὶ πλανήτου, εὐχερὲς ἐκ τῶν γεωκεντρικῶν εὐρίσκομεν τὸ ἡλιοκεντρικὸν μήκος καὶ πλάτος τοῦ πλανήτου καὶ τάνεπαλιν.

(*) Ἰδε' Ἀσθ. τόμ. ζ' σελ. 126.

Τὴν ὑπόμνησιν ταύτην ἐκάμαμεν, διότι τοὺς ὅρους αὐτοὺς θέ-
 ἀναγκασθῶμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Ἡ ἐπίδρασις λαμπρὸν τοῦ συνόλου τῶν διαταράξεων, περιοδι-
 κῶν τε καὶ κατ' αἰῶνας βραχυουδῶν, μεταβάλλει καὶ τὸ πλάτος
 καὶ τὸ μῆκος τῶν πλανητῶν. Καὶ τὰ μὲν πλάτος, ἕνεκα τῆς μι-
 κρῆς πρὸς ἄλληλα κλίσεως τῶν ἐπιπέδων τῶν τροχιῶν, δὲν με-
 ταβάλλεται πολὺ ἐν τῶν διαταράξεων· τὸ μῆκος ὅμως πολὺ
 ἐπαισθητότερον, ἐπομένως ἐπὶ τῶν ἀρκούντων ἐπαισθητῶν μετα-
 βολῶν τοῦτου ἐβασίσθησαν ἀμφότεροι οἱ ἐρευνηταὶ πρὸς ἀνακά-
 λυψιν τοῦ ἀγνώστου σώματος, τοῦ γενομένου ἐπαισθητοῦ διὰ
 τῶν διαταράξεων, τὰς ὑποίας προξενεῖ ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ.

Ὁ Δεδερρίερος, πρὶν προβῆ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς τάπαθεσίας
 τοῦ ἀγνώστου σώματος, εἰς ἣν παρώτρυνεν αὐτὸν ὁ Ἀραγῶ, ἐξή-
 τασεν ἀκριβῶς μήπως ἡ διαφορὰ μεταξύ θεωρίας καὶ παρατηρή-
 σεως προέρχεται τυχὸν ἐξ ἀτελείας τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν δια-
 ταράξεων τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ Διδὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Ἀφοῦ
 δ' ὑπελόγισε ταύτας μεθ' ὅλης τῆς ἐπιθυμητῆς ἀκριβοῦς, ἐτύγ-
 χηκε τὰ ἐξαγόμενα τῆς θεωρίας πρὸς τὰ παρατηρήσεις, τὰς
 ὑποίας ἐπίσης ἐξηκρίβωσε. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγκρίσεως ἦτο
 ὅτι δὲν συνημολογοῦντο αἱ παρατηρήσεις μετὰ τῆς θεωρίας.
 Ἀλλὰ καὶ πάλιν πρὶν προβῆ εἰς περαιτέρω ἐρεῦνας καὶ ἀναζη-
 τήσῃ ἄλλην αἰτίαν (ἕτερον σῶμα) ἐπιδράσαν ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ
 καὶ προξενῆσαν τὰς ἀνωμαλίας αὐτὰς, ἀνεζήτησεν ὁ Δεδερρίερος
 μήπως αἱ μεταξύ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων διαφοραὶ ἐξαλεί-
 φωνται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν δυνατῶν λαθῶν διὰ διορθώσεώς
 τινος τῶν στοιχείων τῆς τροχιάς τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα
 ἦτο ὅτι, ἀφοῦ ἔκαμε καὶ τὴν διορθώσιν ταύτην, ὑπελείποντο με-
 ταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων ἐπαισθηταὶ διαφοραὶ, αἵτινες
 ἀπὸ τοῦ 1780. — 1845 ἔβαινον μεταβαλλόμεναι κανονικῶς.
 Ἡ κανονικότης αὕτη ὑπεδείκνυσεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ αἰτία
 τις προξενούσα τὰς διαφορὰς αὐτὰς οὐχὶ τυχαίως, ἀλλὰ κα-
 νονικῶς, τοιαύτη δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ᾖναι τὰ τυχαῖα λάθη
 ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις σώματος ἀγνώστου διαταράσσοντος τὸν ὅρο-
 μιν τοῦ Οὐρανοῦ, τὸν προκύπτοντα ἐκ μόνης τῆς ἑλξεως τοῦ

ἡλίου καὶ τῶν διαταράξεων τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Οὕτως ἐγεννήθη τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἀναζητήσεως τοῦ ἀγνώστου αὐτοῦ σώματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαφορῶν τῆς θέσεως, ἣν κατὰ διαφορὰς ἐποχὰς θὰ εἶχεν ὁ Οὐρανὸς ὑπείκων εἰς τὴν ἔλξιν τοῦ ἡλίου καὶ τῶν δύο μνημονευθέντων μεγάλων πλανητῶν, καὶ τῆς θέσεως ἣν πράγματι εἶχε κατὰ τὰς αὐτὰς ἐποχὰς συνεπιδρῶντος ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀγνώστου πλανήτου. Καὶ ἐν τῇ ἀναζητήσει δὲ ταύτῃ, ὅπως καὶ ἐν ταῖς προηγουμέναις (δηλαδὴ τῇ διορθώσει τῶν στοιχείων καὶ τῇ διορθώσει τῆς θεωρίας μὲ μόνας τὰς διαταράξεις Διὸς καὶ Κρόνου) ἐλήφθη πρὸς εὐκολίαν ὑπ' ὧν ἦ ἐπίδρασις τοῦ ἀγνώστου πλανήτου ἐπὶ μόνου τοῦ μήκου, ἄνευ βλάβης τῆς δυνατικῆς ἀκριβείας ἐν τῇ τελικῇ λύσει τοῦ προβλήματος.

Πρῶτον ζήτημα ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ ἀγνώστου πλανήτου ἦτο, ἂν αὐτὸς εὐρίσκεται πλησιέστερον τοῦ ἡλίου παρὰ ὁ Οὐρανός, ἢ τοῦναντίον ἀπώτερος. Δι' ἀπλουστάτων σκέψεων τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι εἶναι ἀπώτερος, διότι, ὅπως ἐπιδρᾷ ἐπαισθητῶς ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ, βεβαίως ἔχει μάζαν ἱκανὴν, ἐπομένως δὲν εἶναι μικρὸς ἔχων λοιπὸν ἱκανὸν μέγεθος καὶ ἐπομένως καὶ λαμπρότητα, θὰ ἦτο ἀστὴρ ὁρατὸς εἰς ὀφθαλμοὺς ἀόπλους τηλεσκοπίου, διότι αὐτὸς ὁ Οὐρανὸς εἶναι ἀστὴρ ἀσθενὴς ἑκτῆς τάξεως, τῆς πέμπτης δηλαδὴ ἐκείνης, ἣτις εἶναι ὁρατὴ εἰς λίαν ὀξύδερκεις ὀφθαλμοὺς. Πρὸς τούτοις, ἐὰν τὸ ἀγνώστον σῶμα ἦτο μεταξὺ Κρόνου καὶ Οὐρανοῦ, δὲν θὰ ἐπηρέαζε λίαν ἐπαισθητῶς μόνον τούτου τὴν τροχιάν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου. Ἡ ὑπαρξὶς ὅμως αὐτοῦ δὲν ἐγένετο ἐπαισθητὴ διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Κρόνου διαταράξεων αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν τοῦ Οὐρανοῦ, ὥστε τὸ συμπέρασμα ἦτο ὅτι ὁ ἀγνώστος πλανήτης εἶναι σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον ἀνώτερος τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἡ ἀναζήτησις τοῦ ἀγνώστου σώματος ὡς ἐκ τοῦ πολυπλόκου τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἔπρεπε νὰ γίνῃ δι' ὑποθέσεων περὶ τῶν στοιχείων τῆς τροχικῆς αὐτοῦ περὶ τὸν ἥλιον, χρησιμευσουσῶν ὡς προσεγγίσεων πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ. Πρώτη ὑπόθεσις ἔπρεπε νὰ γίνῃ περὶ τῆς μέσης ἀποστάσεως τοῦ ἀγνώ-

στου πλανήτου ἀπὸ τοῦ ἡλίου· ὡς μέση δὲ ἀπόστασις λαμβάνεται ὁ μέγας ἡμιάξων τῆς περὶ τὸν ἥλιον ἐλλειπτικῆς τροχῆς τῶν πλανητῶν. Ἡ πρώτη λοιπὸν ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Δεβερίέρος περὶ τῆς μέσης ἀποστάσεως, ἦτο ὅτι αὕτη εἶναι διπλασία τῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Ἐσταρίχθη δὲ εἰς τὴν παραδοχὴν ταύτην εἰς τὸν νόμον τοῦ Τιτίου, τὸν γνωστότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ νόμου τοῦ Βόδου (Bode). Ὁ περίεργος αὐτὸς νόμος, ὅστις εἶναι μᾶλλον κανὼν μνημονευτικός, συνίσταται εἰς τὰ γράψωμεν τὴν σειρὰν τῶν ἀριθμῶν 0, 3, 6, 12, 24, 48, 96, 192 καὶ εἰς ἕκαστον ὅρον αὐτῆς νὰ προσθέσωμεν 4, ὅθεν προκύπτει ἡ σειρὰ τῶν ἀριθμῶν 4, 7, 10, 16, 28, 25, 100, 196. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ὑποτιθεμένης τῆς ἀποστάσεως τῆς γῆς ἴσης πρὸς 10, παριστάνουσι τὰς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀποστάσεις τῶν πλανητῶν Ἑρμοῦ, Ἀφροδίτης, Γῆς καὶ Ἀρεως. Ὁ ἀριθμὸς 28 παρουσιάζει ἢ κενὸν, ἢ παριστάνει τὴν ἀπόστασιν κατὰ μέσον ὅρον τῶν ἀστεροειδῶν καλουμένων, τῶν μικρῶν δηλαδὴ πλανητῶν, τῶν μεταξὺ Ἀρεως καὶ Διὸς· εἴτα οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ τοῦ 52 καὶ καθεξῆς παριστάνουσι τὴν ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπόστασιν τοῦ Διὸς, Κρόνου καὶ Οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ ὁ νόμος αὐτὸς δὲν εἶναι ἀκριβής, οὔτε ἔχει γνωστὴν τινα φυσικὴν αἰτίαν, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἀπόστασιν τοῦ Οὐρανοῦ διπλασίαν τῆς τοῦ Κρόνου 100· ἐπεκτείνων λοιπὸν τὴν σχέσιν ταύτην ὁ Δεβερίέρος καὶ εἰς τὸν ἄγνωστον πλανήτην, ἐδέχθη ἐν τῇ πρώτῃ προσεγγίσει τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ διπλασίαν τῆς τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ οὕτως εἶχεν ἐξ ὑποθέσεως γνωστὸν ἐν σπουδαίῳ στοιχείῳ τῆς τροχῆς τοῦ ἀγνώστου πλανήτου, τὸν μέγαν αὐτοῦ ἡμιάξωνα. Πρὸς διευκόλυνσιν ὅμως τῆς λύσεως τοῦ ὅλου προβλήματος δὲν ἤρκει μόνη ἡ παραδοχὴ αὕτη. Ἐναγκάσθη λοιπὸν ὡς ἐκ τῆς περιπλοκῆς τῶν μαθηματικῶν τύπων τοῦ προβλήματος αὐτοῦ νὰ δεχθῇ ὁ Δεβερίέρος καὶ ὑποθετικὴν τινα θέσιν τοῦ πλανήτου δι' ὠρισμένην τινα ἐποχὴν, καὶ οὕτω βοηθούμενος διὰ ταύτης καὶ τοῦ ὑποθετικοῦ ἡμιάξονος νὰ εὕρῃ τὰ λοιπὰ στοιχεία, ἐξ ὧν καὶ ἡ μάζα τοῦ πλανήτου, εἴτα δὲ νὰ δοκιμᾷσθῃ ἀν δι' ὅλων αὐτῶν ἐξηγουντο αἱ ἀνωμαλῖαι ἐν τῇ κινήσει τοῦ Οὐρανοῦ. Διὰ δοκιμῶν λοιπὸν εὗρεν ἐντὸς τίνων ὁρίων ἔπρεπε νὰ δεχθῇ

τὰ ἡλιακεντρικὸν μῆκος τοῦ πλανήτου, παριστάνον τὴν ἐν τῇ χώρῃ θέσιν αὐτοῦ, οὕτω δ' ἔσχε πρώτην προσέγγισιν πρὸς τὴν τελικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Διὰ τῆς προσεγγίσεως ταύτης προέβη εἰς διόρθωσιν τῶν εὐρεθέντων στοιχείων, ὧν σπουδαιότερον ὁ μέγας ἡμιάξων καὶ ἡ τοποθεσία τοῦ πλανήτου εἰς ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν, ἐκάστη δ' ἐπομένη διόρθωσις τῶν στοιχείων ἦτο ὡς εἰκὸς καὶ νέα προσέγγισις, τῆς ὁποίας τὸ κριτήριον ἦτο νὰ ἀφίη ὅσον οἶόν τε μικροτέρας διαφορὰς μεταξὺ θεωρίας καὶ τῶν παρατηρήσεων, ὧν οὐδεμίαν παρέλειπεν ὁ Δεδερβιέρους εἰς τὰς ἐπομένας προσεγγίσεις, ἐνῶ εἰς τὴν πρώτην εἶχε παραλίπει προσαρινῶς τὰς παλαιότερας.

Διὰ τῶν μακρῶν καὶ ἐπιπόνων αὐτοῦ ὑπολογισμῶν κατέληξεν ὁ Δεδερβιέρους εἰς τὸν προσδιορισμὸν στοιχείων ἱκανῶς μὲν διαφερόντων τῶν ἀληθῶν στοιχείων τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιάς τοῦ πλανήτου, ὅπως ταῦτα κατόπιν προσδιωρίσθησαν ἐπὶ τῇ βέβαιῃ παρατηρήσει γεννημένων ἐπ' αὐτοῦ ἀλλὰ τὸ ἐξαγόμενον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσδοκᾷται ἄλλοιόν ἐνεκα τῆς μικρότητας τῶν ποσότητων, δι' ὧν ἐγένετο ἢ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψις. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως πάντων, ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ πλανήτου ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου, ἐγένετο μετ' ἀκριβείας ἱκανῆς, ὅπως ἀνακαλυφθῇ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τὸ κατὰ πρῶτον διὰ τῶν ὑπολογισμῶν ἀναζητηθέν οὐράκιον αὐτὸ σῶμα. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὁ Δεδερβιέρους ἀπεπεράτωσε τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἔγραψε τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1846 πρὸς τὸν ἐν Βερολίνῳ ἀστρονόμον Γάλλον (Galle) καὶ τὸν παρεκάλει ὅπως ἀναζητήσῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακαλυφθέντα πλανήτην. Πράγματι δὲ ὁ Γάλλος τὴν νύκτα τῆς 23 Σεπτεμβρίου ἀνεῦρε τὸ οὐράκιον αὐτὸ σῶμα εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας μόνον περίπου μοίρας μακρὰν τῆς διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ εὐρεθείσης θέσεως, καὶ οὕτως ἐπιστέφθησαν οἱ κόποι τοῦ Δεδερβιέρου διὰ πλήρους ἐπιτυχίας. Εἰς τὸν νέον δὲ πλανήτην ἐδόθη τὸ ὄνομα Ποσειδῶν.

Ἀλλ' ἐνῶ ὁ Δεδερβιέρους εἰργάζετο πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ πλανήτου τοῦ διαταράσσοντος τὴν τροχίαν τοῦ Οὐρανοῦ, ἀνεζητεῖ συγχρόως τὸ ἀγνωστον σῶμα ἐπίσης διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ

ὁ Ἀδάμιος. Καὶ οὗτος δ' ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ κυρίως ἐπὶ τῶν διαφορῶν τοῦ μήκους τοῦ Οὐρανοῦ μεταξὺ ὑπολογισμοῦ καὶ παρατηρήσεων.

Ἡ ἐργασία τοῦ Ἀδαμίου ἦτο συντομωτέρα τῆς τοῦ Δεδερρίερου, ὅστις ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς αὐτοῦ δὲν παρέλιπε τίποτε τὸ δυνάμενον νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν τινὰ ἐπὶ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος. Ἡκολούθησε δὲ καὶ ὁ Ἀδάμιος τὴν αὐτὴν διὰ προσεγγίσεων μέθοδον δευθεῖς καὶ αὐτὸς κατ' ἀρχὰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀγνώστου σώματος διπλασίαν τῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ ἐξαγόμενον δὲ εἰς τὸ ὑποῖον κατέληξε, δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τοῦ Δεδερρίερου. Μετὰ τὴν γνωστοποίησιν τῆς ἐργασίας τοῦ Ἀδαμίου μέγας ἠγέρθη θόρυβος ὑπὸ τρίτων περὶ τῆς προτεραιότητος, καθ' ὃν ἔσχον ἐπιρροὴν τινὰ καὶ ἐθνικαὶ συμπάθειαι καὶ ἀντιπάθειαι· βάσις δὲ τῆς ἀμφισβήτησεως ἦτο ὅτι ὁ Ἀδάμιος εἶχε κάμει τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ πρὸ τοῦ Δεδερρίερου, δὲν ἐγνωστοποίησεν ὁμῶς αὐτὴν τοσοῦτον ἐγκαίρως. Ἀλλ' ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Ἀδάμιος ἀναγωνίζει τὴν ἐπὶ τῆς ἀνακαλύψεως Ποσειδῶνος προτεραιότητα τοῦ Δεδερρίερου, περιττὸν ἡμεῖς νὰ ἐνδιατρίψωμεν, ἔστω καὶ ἐπὶ σιγμῇ, εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ἡ τιμὴ τοῦ μεγάλου γεωμέτρου Ἀδαμίου ὡς ἐπιτυχῶς ἐργασθέντος μένει ἀκεραία.

Ἀφοῦ παρατηρήθη ὁ Ποσειδῶν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου καὶ ὑπελογίσθη ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχιά του, ἀνεκαλύφθη ὅτι εἶχε παρατηρηθῇ ὁ Ποσειδῶν τρεῖς ὥς ἀπλανὴς ἀστὴρ, ὅπως τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸν Οὐρανόν. Αἱ παρατηρήσεις αὗται, ὧν ἀρχαιότερα εἶναι ἡ τοῦ 1795, ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ τελειότερα ἐργασία εἶναι ἡ τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀστρονόμου Νεοκόμβου.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ, γενομένους ἐπὶ τῇ βίψει πολυαριθμῶν καὶ ἀκριδῶν παρατηρήσεων, ἡ μέση ἀπόστασις τοῦ Ποσειδῶνος ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἰσοῦται μὲ 30,07 τῆς ἀπὸ τούτου ἀποστάσεως τῆς γῆς, ἐνῶ ὁ μὲν Δεδερρίερὸς εὗρεν εἰς τὸ τέλος τῶν διὰ προσεγγίσεων γενομένων ἐργασιῶν αὐτοῦ 36,15, ὁ δὲ Ἀδάμιος 37,24. Κατὰ τὸν Νεοκόμβον ἡ μάζα τοῦ Ποσειδῶνος ἰσοῦται μὲ $\frac{1}{21000}$ τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, ἐνῶ ὁ Δεδερρίερὸς εὗρεν

αὐτὴν ἴσην μετὰ $\frac{1}{9322}$, ὁ δὲ Ἀδάμιος $\frac{1}{6667}$. Ἐπίσης ἐπαισθηταὶ διαφοραὶ εἶναι καὶ διὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα μεταξὺ τῶν ἐξαγομέων τοῦ Νεοκόμβου καὶ τῶν τοῦ Λεβερριέρου καὶ τοῦ Ἀδαμίου. Ὅπως ὅμως εἵπομεν, δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσι τοιαῦται διαφοραὶ, αἵτινες ἀναλόγως τῶν περιστάσεων δὲν εἶναι καὶ πολὺ μεγάλαι, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς τῆς ἀκριβείας, ἧτις ἡδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ἕκαστον στοιχεῖον εἰς τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν τοῦ ζητουμένου πλανήτου.

Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος διὰ τοῦ λογισμοῦ ἐλύθη μέγα πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, ἡ δὲ ἀστρονομία ἀπέκτησε νέον μέσον πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων σωμάτων, τὰ ὁποῖα τὸ τηλεσκόπιον παρῆλθεν ἀπαρατήρητα, ἢ τὰ ὁποῖα ἴσως οὔτε δύναται νὰ διακρίνῃ. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως δὲ τοῦ Ποσειδῶνος αἱ διαστάσεις τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ἠδρύνθησαν λίαν, διότι, ἐνῷ ὁ Οὐρανὸς ἀπέχει τοῦ ἡλίου 640 ἐκ. λευγῶν, ὁ Ποσειδῶν ἀπέχει κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ ἐρεῦνας τοῦ Νεοκόμβου (Newcomb) 1000 ἐκ. λευγῶν, ἐνῷ ἡ γῆ ἀπέχει περὶ τὰ 33 ἐκ.

Ἄλλ' ὑπάρχει ἄρα γε καὶ ἕτερος πλανήτης πέραν τοῦ Ποσειδῶνος; Τοῦτο ἐν χρόνῳ ἱκανῶς μεμακρυσμένῳ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος θὰ δείξῃ ἡ ἐρευνα τῆς κινήσεως τοῦ ἀπωτάτου αὐτοῦ γνωστοῦ πλανήτου. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἀσυμφωνία μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Ποσειδῶνος, οὕτω ὁμοίᾳ τυχὼν ἀσυμφωνία τοῦ πλανήτου τούτου θὰ δώσῃ ἀφορμὴν καὶ τὰ μέσα πρὸς ἀνακάλυψιν ἄλλου ἀπωτέρου πλανήτου ἢ καὶ πλειόνων, μάλιστα δὲ εἰς τοιαύτην ἐρευναν ἀσχολεῖται ὁ Νεοκόμβος.

Ἄλλ' ἐνῷ τὸ ζήτημα τῆς ἀνακαλύψεως πλανήτου εὐρισκομένου τυχὼν πέραν τοῦ Ποσειδῶνος ἀνήκει εἰς χρόνον ἴσως ἱκανῶς μεμακρυσμένον, ὁ Λεβερριέρου ἐρευνῶν τὴν κίνησιν τοῦ πλῃσιεστάτου εἰς τὸν ἥλιον ἐκ τῶν γνωστῶν πλανητῶν, τοῦ Ἑρμοῦ, κατέληξε τῷ 1859 εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει καὶ τούτου πλησιέστερον πρὸς τὸν ἥλιον εἴτε εἷς, εἴτε σύστημα πλειόνων πλανητῶν.

Ἡ ὑπαρξίς τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἐκ τῆς μεταβολῆς, τῆς προξενουμένης ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν θέσιν τοῦ περιηλίου τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιάς τοῦ Ἑρμοῦ. Πράγματι δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὑπάρχει σύστημα σωμάτων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, ἡ ὑπαρξίς τοῦ συστήματος αὐτοῦ θὰ γίνῃ ἐπαισθητὴ ἰδίως διὰ τῶν δι' αἰώνων βαινουσῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ αὐτὸ εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιάς τοῦ Ἑρμοῦ, οὐχὶ δὲ διὰ τῶν περιοδικῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενοῦσιν εἰς τὴν ἐκάστοτε θέσιν αὐτοῦ, διότι ἕνεκα τῆς ταχείας αὐτῶν περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως γίνεται ταχέως ἡ ἀποκατάστασις τῶν τελευταίων αὐτῶν διαταράξεων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν διὰ τοῦ λογισμοῦ εἶναι ἀδύνατος, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἐκ τῶν πολλῶν σωμάτων περιπολικῆς, τὸ δ' ἕνεκα τῆς ταχύτητος τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν μικρῶν διαταράξεων τῆς θέσεως τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις καὶ αὐτὸς κινεῖται ταχέως περὶ τὸν ἥλιον. Ἐὰν λοιπὸν αἱ σημαντικαὶ διαταράξεις τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, αἱ ἐπὶ μακρὸν ἐνεργεῖσαι κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, παρέσχον ὅπως δῆποτε λελανθασμένην τὴν θέσιν τοῦ ἀγνώστου ἔτι Ποσειδῶνος, πολὺ μεῖζονα ἐπιρροὴν ἔχουσι βεβαίως τὰ λάθη εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως τῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου μικρῶν σωμάτων, τῶν μεταβαλλόντων ταχέως τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν αὐτῶν. Ἡ διὰ τοῦ λογισμοῦ ἔρευνα τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῶν τροχιῶν τοῦ Ἑρμοῦ ἐχρησίμευσεν μόνον πρὸς ἀνακάλυψιν ἀπλῶς τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, εἰς τὴν παρατήρησιν δ' ὑπελείφθη ἡ ἀνεύρεσις αὐτῶν.

Αἱ παρατηρήσεις, αἵτινες ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν Δεβερρίερον πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου τοῦ Ἑρμοῦ ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως ἀγνώστων ἔτι σωμάτων, ἦσαν παρατηρήσεις διαβάσεων τοῦ Ἑρμοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου.

Αἱ παρατηρήσεις τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, καὶ ἂν δὲν ἦναι ὑπερβαλλόντως ἀκριβεῖς, παρέχουσι μεγάλην ἀκρίβειαν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου ἕνεκα δὲ τούτου ἡδυνήθη ὁ Δεβερρίερος νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ παρατηρήσεις πολὺ ἀρχαίας, οἷα αἱ τοῦ Κασσίγη. Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν ἐξήγαγεν ὅτι τὸ

περιήλιον ἐκτοπίζεται κατὰ 38" ἀπὸ ἑκαπτον αἰῶνα πλειότερον παρ' ὅσον ὁ ὑπολογισμὸς παρέχει, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς διαταράξεις πάντων τῶν γνωστῶν πλανητῶν. Ἡ τοιαύτη λοιπὸν αὐξήσις τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς ἐν ἣ πλείονα σώματα ἀγνωστα, εὐρισκόμενα βεβίως μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, τὰ ὅποια ὁμως ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτῶν χειρνασσεως πρὸς τὸν φωτοβόλον ἥλιον δὲν φαίνονται. Οἱ κατώτεροι δηλαδὴ πλανῆται (οἱ πλησιέστεροι πρὸς τὸν ἥλιον παρὰ τὴν γῆν), δὲν δύνανται νὰ φανῶσιν ἀπέχοντες τοῦ ἡλίου πλεον ὀρίου τινός, τὸ ὅποιον ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν ἀπὸ τούτου ἀπόστασιν τῆς γῆς. Ὅσον ὁ λόγος αὐτῆς εἶναι ἐλάσσων, τοσοῦτον ἡ μεγίστη δυνατὴ ἀποχὴ εἶναι μικροτέρα. Οὕτως αὕτη εἶναι τὸ πολὺ 48° διὰ τὴν Ἀφροδίτην, καὶ 28 $\frac{1}{2}$ διὰ τὸν Ἑρμῆν. Ἐὰν λοιπὸν πλανήτης τις εὕρισκῃται καὶ τούτου πλησιέστερος πρὸς τὸν ἥλιον, ἡ μεγίστη αὐτοῦ ἀποχὴ θὰ ᾖναι ἔτι μικροτέρα· ἀλλὰ τότε ὁ πλανήτης αὐτός θὰ εὕρισκῃται δι' ἡμᾶς πάντοτε πολὺ πλησίον τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπομένως θὰ ᾖναι ἡμαυρωμένος ὑπὸ τοῦ ἀπλέτου φωτός τούτου· ἡ μόνη λοιπὸν εὐκαιρία ὅπως ἴδωμεν ταιοῦταν σῶμα, εἶναι ἡ κατὰ τὰς διαβάσεις αὐτοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, ὅποτε θὰ φαίνεται ὡς μελανὴ κηλὶς ἐπ' αὐτοῦ, ἢ αἱ ὀλκαὶ ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου, ὅποτε ἴσως εἶναι δυνατόν νὰ φανῇ, ἐὰν εὕρισκῃται εἰς ἱκανὴν τινα ἀποχὴν. Εἰς τὴν περίπτωσιν διαβάσεως ἡ κηλὶς θὰ φανῇ κανονικὴ καὶ στρογγύλη, διότι τοιοῦτον εἶναι τὸ σχῆμα τῶν πλανητῶν· πρὸς τούτοις δὲ δὲν θὰ παρουσιάζῃ οὔτε παρασκιάν τινα, ὅποιαν παρουσιάζουσιν αἱ συνήθεις κηλίδες, αἱ εὐρισκόμεναι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἡλίου καὶ τὰ φαινόμενα τῶν ὁποίων διεξήλαθμεν συντόμως ἐν τῇ περὶ τοῦ ἡλίου ἡμετέρα διατριβῇ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἡ κηλὶς εἶναι πλανήτης, εἰς τὴν πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου διάβασιν αὐτοῦ θὰ ἔχῃ καὶ ἰδίαν κίνησιν μεγάλην ἕνεκα τῆς ταχέως κινήσεως τῶν λίαν προσηλίων πλανητῶν αὐτῶν περὶ τὸν ἥλιον. Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα δὲν παρέχουσι πλήρη ἀσφάλειαν ὅτι ἡ κηλὶς εἶναι πλανήτης, διότι ἀναφαίνονται καὶ κηλίδες ἔχουσαι

σχήμα στρογγύλον καὶ ἄνευ παρασκιάς, ἐτι δὲ καὶ μεγάλην ἰδίαν κίνησιν, διότι, ὅπως εἵπομεν, αἱ κηλίδες ἔχουσιν ἰδίαν κίνησιν.

Μετὰ τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1860 γνωστοποίησιν τοῦ συμπεράσματος τῆς θεωρητικῆς ἐργασίας τοῦ Λεβερριέρου, ὁ ἐν Ὁργέρας (Orgères) τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας διαμένων ἱατρός Λεσκαρβώλτος (Lescaurbault), ἐραστὴς τῆς ἀστρονομίας, ἐγνωστοποίησεν ὅτι μῆνὰς τινὰς πρότερον, τὸν Μάρτιον τοῦ 1859, παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου κηλίδα παρουσιάζουσαν τὰ χαρακτηριστικὰ πλανήτου. Ὅμως μαθὼν τοῦτο ὁ Λεβερριέρος ἐξέλαβε τὴν παρατήρησιν αὐτὴν τοῦ Λεσκαρβώλτου ὡς πλαστὴν καὶ μετὰ τοιαύτης προκαταλήψεως μετέβη εἰς τὰς Ὁργέρας, ὅπως ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα· ἐκ τῶν ἐρωτήσεων ὅμως, ἃς ἀπέτεινε πρὸς τὸν Λεσκαρβώλτον καὶ τῆς ὅλης ἐρεύνης ἐπέισθη, τοῦλάχιστον αὐτὸς, ὅτι δὲν ἐφανακίζετο ὑπὸ τοῦ αὐτοσχεδίου ἀστρονόμου. Εἰς πάσας λοιπὸν τὰς ἐφεξῆς αὐτοῦ ἐργασίας περὶ πλανήτου μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου ὁ Λεβερριέρος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ἐν μέτρῳ τινὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Λεσκαρβώλτου· εἰς τὸν ὑποθετικὸν δ' αὐτὸν πλανήτην, ὅστις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ᾖ καὶ ὁ μόνος, ἐδόθη τὸ ὄνομα Ὁφαιστος.

Ἰδωμεν τὰ ἐξαγόμενα τῶν πραγματικῶν ἢ ἐξ ἰδίας ἀπάτης προκυψασῶν παρατηρήσεων τοῦ Λεσκαρβώλτου. Τὸ νὰ ἐπιρρίψῃ τις μομφὴν φανάκως ἐναντίον προσώπου ἀνεπιλήπτου ἄνευ δεδομένων καὶ βάσεώς τινος δὲν ἐπιτρέπεται. Δυνατὸν νὰ ἡπατήθῃ αὐτὸς, δυνατὸν ν' ἀντελήφθῃ κακῶς τῶν πραγμάτων, δυνατὸν ὅμως καὶ πρᾶγματι, πλὴν λαθῶν τινων, νὰ παρετήρησῃ τὴν διάβασιν πλανήτου προσηλιωτέρου τοῦ Ἑρμοῦ.

Ἡ παρατήρησις τοῦ Λεσκαρβώλτου διὰ τηλεσκοπίου, δι' οὗ εἶχε παρατηρήσει καὶ τῷ 1845 διάβασιν τοῦ Ἑρμοῦ, ἐγένετο τῇ 26 Μαρτίου 1859 περὶ τὰς 4 μετὰ Μ. Εἶδε λοιπὸν κηλίδα μελανὴν, τῆς ὁποίας ἡ διάβασις διήρκεσε μίαν ὥραν καὶ 17' διήκουσε δ' αὕτη χορδὴν ἴσην μὲ τὸ τέταρτον καὶ τι πλεον τῆς φαινομένης διαμέτρου τοῦ ἡλίου. Ἐὰν ἡ παρατήρησις αὕτη ᾖ αἰσθητὴς, τότε κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Λεβερριέρου ὁ Ὁφαιστος (ἃς ὀνομάζωμεν οὕτω τὸν ἀμφίβολον πλανήτην) ἀπέχει τοῦ

ηλίου 0,147 τῆς μέσης ἀποστάσεως τῆς γῆς καὶ περιφέρεται περὶ τὸν ἥλιον εἰς 19 ἡμέρας καὶ 17 ὥρας ἐπὶ ἐπιπέδου ἔχοντος κλίσιν 12° περίπου πρὸς τὸ τῆς ἐκλειπτικῆς. Ἡ γραμμὴ δὲ τῶν δεσμῶν τῶν δύο αὐτῶν ἐπιπέδων ἔχει τοιαύτην ἐν τῇ χώρῃ θέσιν, ὥστε αἱ κεντρικαὶ διαβάσεις γίνονται τὴν 3 Ἀπριλίου καὶ 6 Ὀκτωβρίου, ὅπως αἱ τοῦ Ἑρμοῦ γίνονται (ὅταν συμβαίνωσι) τὸν Μάϊον καὶ Νοέμβριον, αἱ δὲ τῆς Ἀφροδίτης τὸν Ἰούνιον καὶ Δεκέμβριον. Αἱ ἄλλαι λεπτομέρειαι ὅμως τῆς παρατηρήσεως τοῦ Λεσκαρβώλτου ἄγουσιν εἰς συμπεράσματα μὴ συμβιβαζόμενα μετὰ τῶν πραγμάτων· οὕτω τὸ φαινόμενον μέγεθος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς παρετήρησεν, εἶναι τοσοῦτον, ὥστε ὁ Ἡφαίστος θὰ εἶχε τοσαύτην λαμπρότητα, δι' ἧς θὰ ἐγίνετο μετ' εὐχερείας ὁρατὸς εἰς διαφόρους ὀλικὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου. Εἰς τὴν ἐκτίμησιν ὅμως τοῦ φαινομένου μεγέθους, γενομένην διὰ μόνου τοῦ ὀφθαλμοῦ ἄνευ μικρομετρικοῦ τινος ὀργάνου, εὐκόλως ἡδύνατο ν' ἀπατηθῇ ὁ Λεσκαρβώλτος.

Μετὰ τὴν θεωρητικὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Δεβερρίερου ἐνὲς ἡ πλειόνων σωμάτων μετὰξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, ἤρχισεν ἡ ἀναζήτησις τοιούτων μετὰξὺ τῶν κηλίδων, ἰδίως διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς ταχύτητος τῆς ἐκτοπίσεως ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Ἐγένετο δὲ καὶ ἀναδίφησις ἀρχαιοτέρων παρατηρήσεων τῶν κηλίδων, παρεχουσῶν τὸ ἐνδόσιμον ὅτι αὗται δὲν ἦσαν συνήθεις κηλίδες, ἀλλ' ἴσως πλανῆται ἐν τῇ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου διαβάσει αὐτῶν. Πάσας τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις, καὶ τὰς πρὶν καὶ τὰς μετὰ τὸ 1860, ἐξήτασε λεπτομερῶς ὁ Δεβερρίερος, ἐκ δὲ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτῶν ἐξεκαθάρισεν ἐκείνας, αἵτινες συναρμολογοῦνται ὅπως δώσωσι τροχιὰν τοιαύτην, ὥστε αἱ διαβάσεις τοῦ ὑποθετικοῦ πλανήτου νὰ γίνωνται περὶ τὰ τέλη Μαρτίου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου. Συνδυάσας λοιπὸν αὐτὰς μετὰξὺ τῶν διὰ τύπου ἐμπειρικοῦ, ἐξήγαγε πέντε διαφόρους πιθανὰς τροχιὰς, ἐξ ὧν διετήρησεν ὡς πιθανωτέραν τὴν ἀφίνουσαν ὡς σφάλματα τὰς μικροτέρας διαφορὰς μετὰξὺ παρατηρήσεων καὶ λογισμοῦ. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν τροχιὰν αἱ περὶ τὰ τέλη Μαρτίου διαβάσεις ἔχουσι περίοδον 17 ἐτῶν, ὅπως καὶ αἱ περὶ τὰς ἀρχὰς

Ὀκτωβρίου. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν τροχίαν ἐμελλε νὰ γίνῃ διάβασις τοῦ Ἡφαίστου πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου τὸν Μάρτιον τοῦ 1877, τελευταία δ' ὁρατὴ ἐν τῇ δεκαεπταετῇ περιόδῳ τὸν Μάρτιον τοῦ 1879. Καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ δὲ τοῦ Βιενναίου ἀστρονόμου Ὀπολτσέρου τῷ 1879, δεχομένου ὡς λίαν πιθανὴν τὴν ὑπαρξιν τοῦ Ἡφαίστου, τοῦ παρατηρηθέντος ὑπὸ τοῦ Λεσκαρβώλτου, κατέληξεν εἰς τροχίαν μὴ πολὺ διαφέρουσαν τῆς τοῦ Λεβερριέρου, ὅπερ οὐχὶ λίαν ἐκτακτον, ἀφοῦ ἡ βάσις τοῦ προσδιορισμοῦ ἦναι περίπου ἡ αὐτή. Καὶ ὅμως, μεθ' ὅλας τὰς πολλαπλᾶς ἐρεῦνας, ὁ Ἡφαίστος δὲν ἀνευρέθη· ὅθεν βεβαίως δὲν κατεστράφησαν αἱ περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἀμφιβολίαι, αἵτινες ὅμως δὲν ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν καθ' ὅλου ὑπαρξιν σώματος, ἢ μᾶλλον σωμάτων μικρῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου εὐρίσκομένων.

Εἰπομεν ὅτι οἱ πλανῆται, οἱ πλησιέστεροι τοῦ Ἑρμοῦ πρὸς τὸν ἥλιον, δυνατόν νὰ παρατηρηθῶσιν ἐκτὸς τῶν διαβάσεων αὐτῶν πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ τὰς ὀλικὰς ἐκλείψεις τούτου, ὅταν κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς διαρκείας τῆς ὀλικότητος δι' ὠρισμένον τινὰ τόπον ἐπέλθῃ σκότος, διότι τότε ἀναφαίνονται ἀστέρες. Κατὰ τὴν ὀλικὴν λοιπὸν ἐκλείψιν τῆς 23 Αὐγούστου 1878, ἥτις ἦτο ὁρατὴ εἰς τὰς Ἠνωμένας πολιτείας, προσήλωσαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρατηρήσεως τοιούτων πλανητῶν οἱ Ἀμερικανοὶ ἀστρονόμοι Οὐάτσων καὶ Σουίφτος, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἶχε τὸν σταθμὸν αὐτοῦ ἐν Ῥαουλίνσῃ (Rawlins) τῆς πολιτείας Οὐῶμίγγης (Wojomig), ὁ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ τῆς Πίκης (Pike's Peak) τοῦ Κολοράδου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἥλιος εὕρισκετο ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Καρκίνου μεταξὺ τῶν ἀστέρων δ, θ καὶ ζ τοῦ ἀστερισμοῦ αὐτοῦ, ἐξ ὧν ὁ μὲν δ εὕρισκετο πρὸς Α, ὁ δὲ θ πρὸς τὰ Δ καὶ ὁ ζ ἀπωτέρω πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Κατὰ τὴν στιγμὴν λοιπὸν τῆς ὀλικότητος ὁ Οὐάτσων παρετήρησε ὀλίγον ΝΑ τοῦ θ ἀστέρα 4 τάξεως, λαμπρότερον τοῦ θ. Ὁ Σουίφτος παρετήρησε πρὸς Δ τοῦ θ ἀστέρα πέμπτης τάξεως καὶ ἕτερον πρὸς Α τῆς θέσεως τοῦ ζ τρίτης τάξεως, ἐνῷ ὁ ζ εἶναι πέμπτης τάξεως. Οἱ δύο λοιπὸν ἀστρονόμοι νομίζουσιν ὅτι παρετήρησαν ὁ μὲν ἕνα, ὁ δὲ

δύο άγνώστους τέως άστέρας, ξένους του άστερισμού του Καρκίνου, έπομένως πλανήτας.

Έάν αί παρατηρήσεις των δύο Άμερικανών άστρονόμων ήναι όρθαί, τότε παρατήρησαν άμφότεροι τρεῖς πλανήτας, εύρισκομένους μεταξύ Έρμου και ήλίου, μάλιστα δέ ο Σουίφτος νομίζει ότι δέν είδε ποσώς τόν θ του Καρκίνου, άλλ' ότι και ο άστήρ τόν όποιον εξέλαβεν ως τόν άστέρα αυτόν, ήτο πλανήτης· είς τοιαύτην δέ περίπτωσιν οί ανακαλυφθέντες πλανήται είναι τέσσαρες.

Έάν πράγματι αί παρατηρήσεις των δύο αυτών άστρονόμων είναι όρθαί, ουδέν των ανακαλυφθέντων σωμάτων δύναται να ήναι ο ύποθετικός Ήφαιστος του Λεβερριέρου, του όποιου η ύπαρξις από της άποτυχίας του να παρατηρηθῇ κατά τόν παρελθόντα Μάρτιον έν τη πρὸ του δίσκου διαβάσει αυτού, έγινετο πολὺ πλέον άμφίβολος παρά πρότερον. Και περί της ακριβείας όμως των παρατηρήσεων (ούχι της άληθείας) των Άμερικανών άστρονόμων ύπάρχουσιν άμφιβολίαι· η σύγχυσις και ο ψυχικός έρεθισμός κατά τήν σύντομον διάρκειαν του καταπληκτικού φαινομένου όλικῆς έκλείψεως και η άτέλεια της προπαρασκευῆς πρὸς παρατηρήσεις, δυνατόν να έξηπάτησαν τους άλλως πεπειραμένους αυτούς άστρονόμους. Το ζήτημα λοιπόν μένει άνοικτόν και θα λυθῇ έν τη προόδῳ του χρόνου διά της έπιμελοῦς παρατηρήσεως πολλῶν όλικῶν έκλείψεων του ήλίου. Η ύπαρξις συστήματος σωμάτων μεταξύ Έρμου και ήλίου, ίσως και πολλῶν μικρῶν διαφευγόντων πᾶσαν παρατήρησιν, είναι βεβαία κατά τὰ θεωρητικάς έργασίας του Λεβερριέρου, άδιάφορον δ' έάν τὰ σώματα ταῦτα δέν ήναι ο ύποθετικός Ήφαιστος, η οί ύπὸ του Ουάτσωνος και Σουίφτου παρατηρηθέντες άστέρες.

Πρὸ της ανακαλύψεως έτι του Ποσειδῶνος ο Ίππαρχος του ήμετέρου αἰῶνος, ο άστρονόμος της Καινισβέργης Βέσσελος, άνεκάλυψε τῷ 1844 διά του ύπολογισμοῦ, ότι ο λαμπρότερος των άπλανῶν καλουμένων άστέρων, ο Σείριος, και ο λαμπρὸς άστήρ Προκύων είναι διπλοὶ άστέρες.

Ὡς γνωστὸν, πολλοὶ άστέρες παρατηρούμενοι διά του τηλεσ-

σκοπίου ἀναλόνται εἰς δύο, ἐνίοτε δὲ καὶ πλείονας ἀστέρας. Ἡ γαιτνίας αὕτη δύο ἢ καὶ πλείονων ἀστέρων δὲν εἶναι ὀπτική, διὰ τὸ πλείστον τοῦλάχιστον αὐτῶν, ἀλλὰ φυσική· τὰ σώματα δηλαδὴ αὐτὰ δὲν φαίνονται ἀπλῶς ὀπτικῶς πρὸς τὴν αὐτὴν δι' ἡμᾶς διεύθυνσιν, ἀλλὰ πράγματι εὐρίσκονται πλησίον ἀλλήλων καὶ συνεχόνται διὰ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἑλξεως. Συνέπεια ταύτης εἶναι ὅτι ἀμφοτέρω τὰ συστατικὰ σώματα ἐνὸς διπλοῦ ἀστέρος κινούνται περὶ τὸ κοινὸν κέντρον τοῦ βάρους, καταγράφοντα ἑλλειψιν· ὅθεν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν κινεῖται ἐν τῷ χώρῳ. Τὴν κίνησιν ὅμως ταύτην δὲν πρέπει νὰ συγχύσωμεν μετὰ τῆς καλουμένης ἰδίας κινήσεως τῶν ἀστέρων. Διὰ ταύτης μὲν ἐκτοπίζεται ἕκαστος ἀστὴρ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἐπὶ τόξου μεγίστου κύκλου (*), τοῦλάχιστον διὰ μακρότατα χρονικὰ διαστήματα, ὅπως ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ ἐννοοῦμεν τὸ μακρὸν τοῦ χρόνου· διὰ τῆς ἐν τῷ συστήματι ὅμως κινήσεως περὶ τὸ κοινὸν κέντρον βάρους ἑκάστου τῶν συστατικῶν σωμάτων ἐνὸς διπλοῦ ἀστέρος, ἕκαστον αὐτῶν κινεῖται περιοδικῶς ἐπὶ καμπύλης κεκλεισμένης, τῆς ἑλ-
λαίψεως, ἣν ἕκαστον αὐτῶν διατρέχει.

Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι, ἐὰν παρατηρήσωμεν ἀστέρα ἔχοντα κίνησιν ἄλλην παρὰ τὴν ἰδίαν καλουμένην κίνησιν, ὀφείλομεν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πλησίον αὐτοῦ εὐρίσκονται σώματα ἐν ἡ πλείονα εἴτε ὅλως σκοτεινὰ, εἴτε ἄορατα μὲ τὰ ὑπάρχοντα ὀπτικὰ μέσα, συναποτελοῦντα μετ' αὐτοῦ σύστημα διπλοῦ, ἢ πολλαπλοῦ ἀστέρος, τοῦ ὁποῦ τὰ συστατικὰ σώματα συνδέονται διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως καὶ κινούνται περὶ τὸ κοινὸν κέντρον τοῦ βάρους. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰ πρότερον ῥηθέντα ἡ τροχία εἶναι ἑλλειπτική, ἐὰν τὸ σύστημα συνίσταται ἐκ δύο ἀστέρων. Ἐὰν αἱ παρατηρήσεις τῆς κινήσεως τοῦ ὁρατοῦ ἀστέρος γίνωσι μετὰ τῆς προσσηκούς ἀκριβείας, δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ τροχία αὐτοῦ.

Τοιαύτην κίνησιν ἀνεκάλυψεν ὁ Βέσσελος, ἀνευρὼν ἀνωμαλίας

(*) Περὶ τῆς ἰδίας καλουμένης κινήσεως τῶν ἀστέρων ἐπραγματεύθημεν ἐν τῇ περὶ τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου διατριβῇ. Ἴδε Ἀθηναίου τόμ. ζ'.

ἐπαισθητάς ἐν τῇ ἰδίᾳ κινήσει τοῦ Προκυνὸς καὶ τοῦ Σειρίου· τὰς ἀνωμαλίας αὐτάς, ἀφοῦ κατέδειξε τὸ ἀπίθανον ἄλλων δυνατῶν τρόπων ἐξηγήσεως, ἀπέδωκεν ὁ Βέσσελος εἰς τὴν ὑπαρξίν σωμάτων συναποτελούντων μεθ' ἐκάστου τῶν δύο ἀστέρων σύστημα διπλῶν ἀστέρων, συνδεομένων μετ' αὐτῶν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως. Ὁ νόμος δὲ τῆς συνενοχῆς μεταξὺ τῶν σωμάτων ἐκάστου συστήματος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθεὶς διὰ τὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ὅπως τοῦτο ἦτο ἤδη βεβαιωμένον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Βεσσέλου.

Τὴν ἐργασίαν τοῦ Βεσσέλου ἐξακολουθήσας ὁ ἐπίσημος ἀστρονόμος Πέτερσος ὑπελόγισε τῷ 1851 τὰ στοιχεῖα τῆς ἐλλειπτικῆς τροχιάς τοῦ Σειρίου, καὶ εὗρεν ὅτι ἡ περίοδος αὐτοῦ εἶναι 50 ἐτῶν καὶ 35 ἡμερῶν, ὅπως περίπου ἐσυμπέρανε καὶ ὁ Βέσσελος, ὁ δὲ χρόνος τῆς διαβάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ περιηλίου ὅτι ἦτον ἡ 6 Ἰουνίου τοῦ 1791. Τὰ λοιπὰ προσδιορισθέντα στοιχεῖα παραλείπομεν συντομίᾳ χάριν.

Τέλος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1862 ἐβεβαίωσεν ἡ ἄμεσος παρατήρησις τὴν ὑπαρξίν τοῦ δευτερεύοντος σώματος τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου, τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ Κλάρκιος διὰ τοῦ μεγάλου διαθλάστου τῆς ἐν Ἀμερικῇ Κανταβριγίας (Cambridge). Ὁ ἀστὴρ αὐτὸς εἶναι ἀσθενέστατος ἀστὴρ 13^η τάξεως, ὁρατὸς μόνον διὰ τῶν ἰσχυροτέρων τηλεσκοπίων καὶ διὰ τὸ ἀσθενὲς τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν γειτνίασιν πρὸς τὸν λαμπρότατον Σείριον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εὐκόλως ἀμαυροῦται, μάλιστα ὅταν δι' ἡμᾶς πλησιάζῃ πολὺ πρὸς αὐτὸν ὀπτικῶς.

Κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ βράσει παρατηρήσεων ὑπὸ τοῦ ἐν Βερολίῳ ἐπιστήμου ἀστρονόμου Ἀουβέρσου (Awers) ὑπολογισθεῖσαν τροχίαν τοῦ Σειρίου, ἡ διάβασις διὰ τοῦ περιηλίου ἐγένετο τῇ 6 Νοεμβρίου τοῦ 1793, (*) ὁ μέγας ἡμιᾶζων ἰσούται μὲ 2'', 33, ὁ

(*) Λέγοντες περιήλιον, δὲν ἔννοοῦμεν τὸ σημεῖον τῆς μεγίστης δυνατῆς πλησιέσεως πρὸς τὸν ἥλιον, ἀλλὰ τὸ ἔτερον ἄκρον τοῦ μεγάλου ἕξονος τῆς ἐλλείψεως, τὸ εὐρισκόμενον πλησίον τῆς ἐστίας, περὶ τὴν ὁποίαν καταγράφεται ἡ τροχία τοῦ ἐτέρου σώματος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὅπ' ὄψιν.

δὲ χρόνος μιᾶς περιόδου ἰσοῦται μὲ 49 ἔτη καὶ 46 ἡμέρας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόστασις τοῦ Σειρίου ἀφ' ἡμῶν εἶναι γνωστὴ καὶ ἴση μὲ 1,120,000 ἀποστάσεις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἔπεται ὅτι ἡ μέση ἀπόστασις τῶν δύο συστατικῶν σωμάτων τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου εἶναι ἴση πρὸς 37 ἀποστάσεις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ, ὅταν ᾖναι γνωστὰ ὁ μέγας ἡμιᾶξων καὶ ὁ χρόνος τῆς περιόδου, δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἡ μάζα τῶν ἀλληλοκρομένων σωμάτων, ὅπως περὶ τούτου εἶπομεν ἄλλοτε ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (*), εὔρεν ὁ Δούβερσος, ὅτι ἡ μάζα τοῦ Σειρίου εἶναι δεκατετραπλασία τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, τοῦ δὲ δευτερεύοντος ἀστέρος τοῦ συστήματος σχεδὸν ἑπταπλασία.

Ὁ Δούβερσος ἠρέυνησε καὶ τὰ τῆς κινήσεως τοῦ Προκυνός τοῦ συστήματος ὅμως τούτου δὲν ἀνεκαλύφθη εἰσέτι μετὰ βεβαιότητος ἕνερον συστατικὸν σῶμα. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1874 παρετήρησεν ὁ τῆς Πουλκόβης γνωστὸς ἀστρονόμος Ὅθων Στρούβης διὰ τῶν αὐτόθι ἐξαισίων ὀπτικῶν ὀργάνων πλησίον τοῦ Προκυνὸς μικροῦς ἀσθενεστάτους ἀστέρας, οἵτινες δυνατόν νὰ ᾖναι συστατικὰ τοῦ συστήματος σώματος τοῦτο ὅμως δὲν ἐβεβαιώθη εἰσέτι.

Ὅπως ἡ παρατήρησις τῶν κινήσεων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ἤγαγεν εἰς τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν σωμάτων, οὕτω καὶ εἰς τοὺς ἀστέρας, τοὺς πόρρω ἡμῶν ἀπέχοντας. Ἡ ἐνδελεχὴς δ' ἔρευνα βεβαίως θέλει ἀγάγει καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἄλλων σωμάτων ἢ τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ἢ τῶν συστημάτων τῶν καλουμένων ἀπλανῶν ἀστέρων.

Α. Κ. ΚΟΚΚΙΑΝΣ.

(*) Ἴδε Ἀθηναίου τόμ. ζ'.

§ 1. δύναμις ἴσως—δύναμις ὥς.

Διδάσκ. Ἐπιστ. 1107 «Ἐπεὶ καὶ τὸ παρὸν σχῆμα καὶ ἡ νῦν ὑπάρχουσα δύναμις, ὥς μὲν καὶ δι' ἄλλο τι, πλεόν δὲ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν».

Εὐκόλον μὲν εἶνε, νομίζομεν, νὰ κατανοήσῃ τις τὴν πλημμέλειαν τῆς προκειμένης ῥήσεως, οὐχὶ δὲ δύσκολον νὰ εὔρῃ τὴν ὀρθὴν αὐτῆς γραφὴν οὕσαν: «Ἐπεὶ καὶ τὸ παρὸν σχῆμα καὶ ἡ νῦν ὑπάρχουσα δύναμις, ἴσως μὲν καὶ δι' ἄλλο τι, πλεόν δὲ καὶ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν». Πρβ. Ἐπιστ. 1110 «Ἡμᾶς δὲ ὁμοίους ἴσως μὲν τι καὶ ἄλλο ποιεῖ, μέγιστον δὲ τὸ φίλους εἰδέναι βοηθεῖν».

Φανερώτατον ὑπάρχει ὅτι μεταγράφων ὁ βιβλιογράφος τὸ *δύναμις ἴσως* παρέλιπεν ὑπ' ἀπροσεξίας τὸ δεύτερον *ἴσως*.

§ 2. συνειληχότα—συνειληχότα.

Ἰω. Χρυσόστ. Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 324, 6' «Τρίτον τὸ πολὺν ἤδη συνειληχότα πλουτεῖν τοῦτο παθεῖν».

Ἐπειδὴ παντελῶς ἀνάρμοστος ἐν τῇ χωρῇ τούτῳ εἶνε ὁ παρακείμενος τοῦ *συνελλαχάτω*, ἀναγκαιῶς ἔχει νὰ τραπῇ εἰς τὸν ἐκ τοῦ *συνελλγω* ἐσχηματισμένον *συνειληχότα*.

Καὶ ἀλλαχοῦ φέρεται παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ κατὰ πλημμελῆ γραφὴν «ἐνὸς ἀνθρώπου πάντα συνειληχότος ἑαυτῷ τὰ καλὰ», ὑπερ ἐπηνώρθωσεν ὁ Βαλκενάριος (*Orusc.* Τόμ. Β', σελ. 208) μεταγράφας *συνειληχότος*.

Εὐρίσκεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ γεγραμμένον Τόμ. Β', σελ. 338 «ἐν δυοὶ τόμοις *συνειληχότες*» ἀντὶ τοῦ *συνειληχότες* καὶ ἐν τοῖς Ῥήτορσι τοῦ Οὐαλζίου Τόμ. Γ', σελ. 472, 21 «ταῦτα *συνειληχότες* καὶ συνεψίσαντι» ἀντὶ τοῦ *συνειληχότες* καὶ *συνΟψίσαντι*. Τῆς μετοχῆς *συνοψίσας* γίνεται χρῆσις καὶ ἐν Τόμ. Σ', σελ. 29, 13 (Πρβ. καὶ Κοραῖν *Ἀτάκτ.* Τόμ. Δ' 2

σελ. 573 καὶ Βοισσονάδην *Παχυμ.* καὶ *Ἰεροκλ.* σελ. 270).

Παρὰ Δημοσθένει σελ. 328, 308 ἀναγινώσκεται κατὰ τάντί-
γραφα ἐπεφωνασκηκῶς καὶ *συνειλοχῶς* ῥήματα καὶ λόγους
συνεῖρει τούτους σαφῶς καὶ ἀπνευστί καὶ *συνειληχῶς* καὶ
συνειλεχῶς. Μόνον τὸ διὰ τοῦ Ο προσηνεγμένον ἔχει ὑγιῶς.
Πρβ. καὶ σελ. 522, 23 «*συνειλοχα* ὕβρεις αὐτοῦ καὶ ἀτιμίας
τοσαύτας» καὶ *συνειλεχα* (Ἴδε Βοιμέλιον *Δημοσθ. κατ' Αι-
σχίν.* σελ. 352).

Ὁρθῶς νῦν εἶνε ἐκδεδομένον παρ' Ἀριστείδη κατὰ τινα τῶν
κωδίκων «πολλὰ καὶ παντοῖα *συνειλοχῶς* τῷ σώματι» (Τίμ.
Α', σελ. 466) ἀντὶ τοῦ *συνειληχῶς*. Καὶ παρὰ Φιλοστράτῳ
(σελ. 307) ἀποκατέστησεν ὁ Τούπιος τὸν γνήσιον τύπον αἰοῖσι
τῶν συκοφαντικῶν οἱ *συνειλοχότες* ὁκτὼ ῥήματα ἢ δέκα» ἀντὶ
τοῦ *συνειληχότες*.

Πολλάκις ποιεῖται χρῆσιν τοῦ *συνειλοχέιναι* ὁ Πλούταρχος,
οἷον Ῥωμύλ. 5 «*συνειλοχῶς* οὐσίαν ἱκανήν» καὶ Πελοπ. 12
«*συνειλοχότες* οὐκ ὀλίγους τῶν νέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς
βελτίστους» καὶ Σύλλ. 5 αὖς πολλὰ χρήματα *συνειλοχότε*
παρὰ τὸν νόμον» καὶ Κράσσ. 6 «*συνειλοχότα* στρατιῶν οὐκ εὐ-
καταφρόνητον» καὶ Πομπ. 38 «ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρα-
τοῦντος καὶ *συνειλοχότος* ἀξιόμαχον δύναμιν» καὶ Καίς. 56
«νέους μὲν ὄντας ἔτι, θαυμαστὴν δὲ τῷ πλήθει στρατιῶν *συνει-
λοχότες*» καὶ Φωκ. 4 «μυρία *συνειλοχῶς* καὶ εἰρηκῶς κατ'
αὐτοῦ κακά» καὶ Βρούτ. 30 «ἀ πολλὰ *συνειλόχει* Κάσσιος».
Ἄλλ' ἐνιαχοῦ παρέχουσι τάντίγραφα τὴν διὰ τοῦ Η ἐκφράν.
Κοραῆς *Πλουτ. Παραλλ.* Μέρ. Γ', σελ. 377 «*συνειλοχότι*. Ἐξ
ΗΔ, ΔΤ, *συνειληχότι*. Τοῦτο μὲν γὰρ παρὰ τὸ *συλλαγχάνω*
ἐκείνο δὲ παρὰ τὸ *συλλέγω*». Πρβ. καὶ Μέρ. Δ', σελ. 377 καὶ
Κόβητον *Μνημοσ.* 1878, σελ. 161.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. 553, 9 ἀναγινώσκεται «*Συ-
νειλόχασιν* : συνήθροισαν». Πρβ. καὶ Ζουίδ. «*Συνειλόχασιν* :
συνήθροισαν καὶ *συνειλοχότες*» καὶ «Ἀγάπιος : — ἐνδοξὸς τε
ἐπὶ τῇ τέχνῃ γέγονε καὶ χρήματα μεγάλα *συνειλόχευ*». Ἄλλ'
ὑπάρχει καὶ γραφὴ *συνειλήχασιν*.

Καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἡσυχίου Λεξικῷ φέρεται «*Συνειλοχας* : συνάγαγες, ἥθροισας» ἀλλὰ κεῖται ἐν αὐτῷ καὶ ὁ παρακεκομμένος τύπος «*ΣυνειλΕχώς* : συναγαγών». Πρβ. καὶ Ἰώσηπ. Ἀρχ. Η', ιγ', 2 «πορεύεσθαι δὲ *συνειλΕχυῖαν* τὰ ξύλα».

Παρά Δίωκ τῷ Κασσίῳ ΜΖ', κς', 26 τριττὴν φέρουσιν οἱ κώδικες γραφὴν, «δύναμιν ἐπ' αὐτὸν *συνειλοχότος*» καὶ *συντειλΕχότος* καὶ *συνειλΗχότος*, ὡς παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 328, 308 (ἴδε Στούρζιον ΔΙ. Κασσ. Τόμ. Β', σελ. 414).

Ὡς δ' ἐλέγετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ *συνειλοχέται* ἐκ τοῦ *συνλλέγειν*, οὕτω καὶ *κατειλοχέται* ἐκ τοῦ *καταλέγειν* καὶ *ἐξειλοχέται* ἐκ τοῦ *ἐκλέγειν*, οἷον Πausan. Φωκ. ΚΔ', 1 «ἀντὶ Περιάνδρου τοῦ Κυψέλου Μύσωνα *κατείλοχε* τὸν Χανέα» καὶ ΔΓ', 8 «Ἡρόδοτος *καταλέγων* τὰς πόλεις—καὶ Παραποταμίους *κατείλοχεν* ἐν αὐταῖς πόλιν». Σχολ. Ἰλιάδ. σελ. 394, 25 Bekk. ἀκαλῶς δὲ ὁ μὲν ποιητὴς *κατείλοχε* τὴν δύναμιν τοῦ κεστοῦ» καὶ σελ. 573, 15 «ὃν οὐ *κατείλοχε* διὰ τοῦ καταλόγου» καὶ σελ. 578, 1 «*δαμονίως κατείλοχε* πάντα». Δί. Κάσσ. ΞΖ', ιβ', 4 «*ἐξειλόχει* τε καὶ ἀνεγίνωσκε».

Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 113, 1 «*ἘΞειλοχεν*, οὐκ *ἐκλέλοχε*» καὶ Δουκιαν. Πseudoσop. ἢ Σολοικιστ. 5 «ἐτέρου δὲ (εἰπόντος) *ἐκλειλοχότας*, διπλασιάζεις ἔφη τοὺς *ἐξειλοχότας*».

Ἀλλ' εὐρίσκεται καὶ ἐκφορὰ ἀδόκιμος ἢ ἐσφαλμένη *ἐξειλΕχέται* (Πρβ. *συνειλΕχέται*), οἷον Ἀρποκρατ. σελ. 23, 11 «οἱ μὴπω *ἐξειλΕχότες* τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς» (Πρβ. Ζωναρ. σελ. 121 Τιτμ. καὶ Σουίδ. σελ. 70 Bekk.). Κόβητος *Collect. Crit.* σελ. 169 «In sqq. repone *ἐξειλοχότες* τὸ ἐπιβάλλον pro *barbara forma ἐξειλΕχότες*». Θαυμαστὸν ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ Γ. Διονόρριος προῦκρινε παρ' Ἀριστείδῃ Τόμ. Β', σελ. 514 τῆς κοινῆς γραφῆς *ἐξειλοχώς* τὴν ἐν δυσὶν ἀντιγράφοις φερομένην *ἐξειλΕχώς*.

§ 3. ἀλλὰ—ἄμα.

Ἀλέξ. Τραλλιαν. Τόμ. Β', σελ. 193 ἐκδ. Puschm. «Τῶν δὲ σύκων ἀπεχέσθωσαν καὶ τραγημάτων, πιστακίων μάλιστα καὶ ἀμυγδάλων καὶ ροιᾶς· σπανίως δὲ προσφερίσθωσαν στροβιλίων

καὶ σταφίδων, ἅμα καὶ τούτων αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγὴν».

Ἀτοπώτατα κεῖται ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ τὸ χρονικὸν ἐπίρρημα ἅμα, ἀνενδοιάστως δ' ἀποφαινόμεθα ὅτι ἡ ἀληθὴς γραφή εἶνε· «ἀλλὰ καὶ τούτων αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγὴν».

Πολλάκις ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων συνεχύθησαν αἱ λέξεις ΑΔΔΔ ἢ ΑΔΔ' καὶ ΑΜΑ ἢ ΑΜ' διὰ τὴν πολλὴν ὁμοιότητα τοῦ Μ καὶ τοῦ διττοῦ ΔΔ. Παραδείγματα τῆς συγχύσεως ταύτης κατελέξαμεν ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει § 5 (Τόμ. Ζ', σελ. 118 κίξ. Πρβ. καὶ Δελτ. Ἑλλην. Ἀλληλ. 1879, σελ. 284).

§ 4. ἐπεισκυλῆσαι—ἐπικυλῆσαι.

Σουίδ. σελ. 402 Βεκκ. α' Ἐπικυλῆσαι : ἐπεισαγαγεῖν». Πρβ' καὶ Ζωναρ. σελ. 839 Τιτμ.

Οὐδαμῶς ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὸ ἐπικυλῆσαι εἶνε πλημελὲς ἀνάγνωσις τοῦ ἐπΕΙΣκυλῆσαι. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Σουίδῃ σελ. 390 α' Ἐπεισκυλεῖ : εἰσφέρει, ἐπισυνάπτει καὶ ἐπεισκυλεῖσθω : ἐπιφέρεισθω, ἐπισυναπτέσθω καὶ α' Ἐπεισκυκλησις : ἡ ἀνακύκλησις». Πρβ. καὶ σελ. 337 α' Εἰσκυλεῖ : εἰσφέρει καὶ ἐπισυνάπτει καὶ ἐπεισκυλεῖ καὶ εἰσκυλεῖσθαι : κυκλοειδῶς τρίβεσθαι».

Ὡς δ' ἀνεγνώσθη ἐπικυλῆσαι ἀντὶ τοῦ ἐπΕΙΣκυλῆσαι, οὕτω καὶ ἐπικυλεῖσθαι ἀντὶ τοῦ ἐπΕΙΣκυλεῖσθαι ἐν τῇ Ῥητορικῇ Τέχνῃ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεύς Γ', 17 «καὶ οὐ δεῖ ἔξωθεν λόγους φαντασίας ἐπικυλεῖσθαι» (Ἴδε Τούπιον Δογμ. σελ. 351 Οὐεισκ.).

Ἰκανὰ δ' ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν παραδείγματα τοῦ ῥήματος ἐπεισκυλῶ καὶ ἐπεισκυλοῦμαι ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, οἷον Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 106, 7 «ἀσάφειαν ἡμῖν ἐπεισκυλοῦντες τοσαύτην». Γαλην. Τόμ. Η', σελ. 575 «πληθος ἐπεισκυλήσαντες σηματομένων». Ἡλιόδ. Αἰθιοπ. Β', 24 «ἐπεισόδιον δὴ τοῦτο, οὐδὲν φασὶ πρὸς τὸν Διόνυσον, ἐπεισκυλήσας». Μέγ. Βασίλ. Τόμ. Γ', σελ. 187 «οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐκ τῶν προσώπων ἐπεισκυλεῖ ταῖς ὑποθέσεσιν». Δογμ. περὶ Ὑψ.

ΚΒ', 4 «ἀλλ' ἐπ' ἄλλοις διὰ μέσου καὶ ἔξωθεν ποθεν ἐπεισχυ-
κλῶν» καὶ ΙΑ', 1 «ὅταν—ἕτερα ἐτέροις ἐπεισχυκλόμενα με-
γέθη συνεχῶς ἐπιστάγηται κατ' ἐπίβασιν». Δουκιαν. πῶς δεῖ
ἱστορ. συγγρ. 13 «ὧν ἀμελήσαντες οἱ πολλοὶ τὰ μηδὲν προσή-
κοντα ἐπεισχυκλοῦσιν» καὶ Θεῶν ἐκκλ. 9 «ἀλλ' ὁ Ἄττις γε,
ὦ Ζεῦ, καὶ ὁ Κορύβας καὶ ὁ Σαβάζιος πόθεν ἡμῖν ἐπεισεκκλη-
θησαν οὗτοι ἢ ὁ Μίθρης ἐκεῖνος κτέ.». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ
ἐπεισεκλήθησαν, καθάπερ καὶ ἐν τῷ Φιλοφειδεῖ § 29 «θεὸν
ἐπὶ μηχανῆς ἐπεισεκκληθῆναι μοι τοῦτον ὥμην» ἀντὶ τοῦ ἐπει-
σχυκληθῆναι ('Ἴδε Οὐείσκιον Λογγίν. σελ. 301 καὶ Φρίσχιον
'Αριστοφ. Θεομοφ. σελ. 97). Εἶπε δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος
(Στήλιτευτ. Α') «ταῦτα ἐπεισχυκλεισθῶ τοῖς θαυμαστοῖς τῆς
θειολογίας ἀχροαταῖς». 'Εν τῷ 'Ονομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου
Θ', 158 ἀναγινώσκεται ἐισήρρηκεν ἐπεισῆρρηκεν, εἰσπεπήδηκεν
ἐπεισπεπήδηκεν, εἰσεκκληθῆ ἐπεισεκκληθῆ.

'Ὡς δὲ λέγεται ἐπεισχυκλῶ καὶ ἐπεισχυκλοῦμαι ἀντὶ τοῦ
ἐπεισάγω καὶ ἐπεισάγομαι, οὕτω καὶ παρειακλῶ καὶ παρεια-
σχυκλοῦμαι ἀντὶ τοῦ παρειαάγω καὶ παρειαάγομαι, οἷον Ἀθη-
νίων παρ' Ἀθην. σελ. 661, 6' αἰχθὺν παρειαεκύκλησεν οὐδ'
δράμενον». Μιχ. Ἀκομιν. Τόμ. Α', σελ. 17, 17 «καὶ τὰς ἀρ-
γυροφαλάρους ἡμιόνους παρειασχυκλεῖτε» καὶ σελ. 161, 7 «κἀν
παρειασχυκλῇ τις τῷ λόγῳ τοὺς περὶ Μίνοα καὶ Ραδάμανθυ»
(Ἠρβ. καὶ σελ. 275, 13). Πρόκλ. Διάδ. σελ. 268, 15 Τεῦθον.
«μήποτε οὖν, φασί, περιττῶς ἐκεῖνο παρειασχεύκλῃται τῷ στοι-
χειωτῇ». Ὁ Εὐστάθιος γράφει ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκδοχαῖς
σελ. 683, 61 «Ὅμηρος μέντοι εὐηρέσθηται κυκλήσομεν εἰπεῖν,
ἐξ οὗ παρὰ τοῖς ὕστερον παρειασχυκλεῖν λόγους τὸ ὥς ἐκ περιό-
δου τινὸς κυκλικῶς παρειαάγειν καὶ στρογγύλλειν τὸ φραζόμε-
νον» ἔτι δὲ καὶ ἄλλως τὸ πολλάκις περὶ τὸ αὐτὸ στρέφεται καὶ
οἷον τροχοειδῶς εἰλεῖσθαι.

Τῇ ἡμαρτημένῃ ἀναγνώσει ἐπεισεκλήθησαν ἀντὶ τοῦ ἐπεισε-
κκληθῆσαν καὶ ἐπεισεκκληθῆναι ἀντὶ τοῦ ἐπεισεκκληθῆναι
ὁμοία εἶνε ἡ κοινῶς ἄλλοτε φερομένη ἐν ταῖς Σφηξὶ τοῦ Ἀριστο-
φάνους στίχ. 1475:

νῆ τὸν Διόνυσον, ἄπορ' γ' ἡμῖν πράγματα
δαίμων τις εἰσκέκληκεν εἰς τὴν οἰκίαν.

ἀντὶ τοῦ *εἰσΚΕκλήκεν* (ἢ κάλλιον *εἰσεκλήκεν*), ὅπερ οὐ μόνον ἐν ἀντιγράφοις ἐσώθη ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς εἰς τὸν Ἀριστοφάνη σχολίοις «*Εἰσεκλήκεν* : εἰσήνεγκεν, εἰσήγαγεν». Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. *εἰσεκλήκεν* ('Ἴδε Τούπιον *Λογγίτ.* σελ. 354 Οὐεισκ.). Εἶπε δ' ὁ Ἀριστοφάνης καὶ (Θεσμοφ. 265) :

εἴσω τις ὥς τάχιστα μ' εἰσκυκλησάτω.

περὶ οὗ ἴδε Φρίσχιον Ἀριστοφ. Θεσμοφ. σελ. 93 κἑ. Ἐν τῷ Λεξιφάνει τοῦ Δουκιανοῦ § 8 κεῖται «εἴτ' ἐχρίομεθα βακχάρδι, καὶ *εἰσακλήσε* τις ἡμῖν τὴν ποδοκτύπην καὶ τριγωνίστριαν». Τοῦ παθητικοῦ τύπου εὐρίσκεται χρῆσις παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ σελ. 270, ε' καὶ ἄλλων παντοδαπῶν ὄψων παρασκευὴν *εἰσκυκλούμενην*» καὶ παρὰ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 684, 28 «ἀλλ' ἢ γε ῥητορικὴ κατὰ τὸν νόμον *εἰσεκλήκεται*». Ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Μακκαδαίων § 25 ἀπαντᾷ «Συνορῶντες γὰρ τὸ χῦμα τῶν ἀριθμῶν καὶ τὴν οὖσαν δυσχέρειαν τοῖς θέλουσιν *εἰσκυκλεῖσθαι* τοῖς τῆς ἱστορίας διηγήμασι διὰ τὸ πλῆθος τῆς ὕλης ἐφροντίσαμεν κτέ.». Δίαν δ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ἀδιάφορα εἶνε τὰ κείμενα ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου «*Εἰσκυκλεῖσθαι* : περιφέρεισθαι» καὶ «*Εἰσκυκλήσας* : περιελθών», ἀνθ' ὧν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἘΓκυκλεῖσθαι καὶ ἘΓκυκλήσας. Πρβ. α' Εγκυκλα : τὰ *ἐγκυκλούμενα* τῷ βίῳ καὶ συνήθει» καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 314, 49 «Κύκλος γὰρ ὁ ἐναυτὸς ἀπὸ τοῦ *ἐγκυκλεῖσθαι* τῇ τῶν ἡμερῶν περιόδῳ». Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Β', σελ. 15 «ἐν οἷσι αἱ ξυμβολαὶ τῶν κινεομένων ὁστέων *ἐγκυκλίσονται*».

§ 5. *ἐπαρακυκλεῖν*—*ἐπαρακυκλοῦν*.

Σχολ. Ἱλ. Τόμ. Α', σελ. 42, 13 «Πᾶσι δὲ σημαίνειν : ἴδιον τῶν θυμουμένων *ἐπαρακυκλοῦν* τὰ αὐτά· οὐδέποτε γὰρ οἶοντα, ἱκανῶς εἰρηκεῖναι οἱ θυμούμενοι. Καλεῖται δὲ τὸ σχῆμα ἐπιβολὴ ἐν μιᾷ περιόδῳ ἀρχᾶς πλείους ἐπιφερόμενον. Οὕτως ἔχει καὶ τὸ ἐν δ' ἔρις, ἐν δὲ κυδοιμός». Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 50, 25.

Ἐπειδὴ παντελῶς ἡμῖν ἀδύνατον φαίνεται κατὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ λεχθῇ *ἐπαρακυκλοῦν* ἀντὶ τοῦ *ἐπαλαλαμβάνειν*, διορθοῦντες τὴν ἡμαρτημένην κατάληξιν ἀναγινώσκομεν ἅϊδιον τῶν θυμουμένων *ἐπαρακυκΛΕΙΝ* τὰ αὐτά», ὅπερ κάλλιστα, νομίζομεν, καὶ προσφεύσται· ἔχει.

Ἐκ τοῦ ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 105, 23 κειμένου αὐδέποτε γὰρ οἰόνται οἱ θυμούμενοι ἱκανῶς εἰρηκέναι, ὥς φασιν οἱ σοφοί, ἀλλὰ πολλάκις *ἐπαρακυκλοῦσι* τὰ αὐτά» οὐδεὶς δύναται ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνῃ ἂν τὴν ὀρθὴν γραφὴν *ἐπαρακυκΛΕΙΝ* εὗρην ὁ Εὐστάθιος ἢ τὴν ἐσφαλμένην *ἐπαρακυκΛΟΥΝ*. Ἀλλ' ὅμως πιθανώτερον ἡμῖν προσπίπτει ὅτι ἐκ τοῦ *ἐπαρακυκΛΕουσι* συνηλείφθη τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου εἰρηκένον. Πρβ. σελ. 1638, 60 «καὶ κάλλος δὲ ἔχει κατὰ ἐπαναφορὰν διὰ τὴν τοῦ πρῶτος *ἐπανακύκλῃσιν*». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Φιλόπονος «ἡ τῶν αὐτῶν πολλάκις *ἐπανακύκλῃσις*».

Τὸ ῥῆμα *κυκλοῦν* σημαίνει ὅτε μὲν *ποιεῖν κύκλον* ἢ *καθίσταται κυκλοτερές*, ὅτε δὲ (ποιοῦντα κύκλον) *περιλαμβάνειν ἐν κύκλῳ*· ὅθεν ἄλλοτε μὲν λέγεται *κυκλοῦν τόξον*, *κυκλοῦν χέρα*, *κυκλοῦν πτερά*, κτλ. καὶ παρ' Εὐριπίδῃ *κυκλοῦτο δ' ὥστε τόξον ἢ κυρτὸς τροχός* καὶ παρὰ Πλάτωνι *περὶ τὸ πεδίον κυκλωθεῖσα τάφρος*, τουτέστι δίκην κύκλου ἢ ἐν σχήματι κύκλου ὀρυχθεῖσα, ἄλλοτε δὲ *κυκλοῦν χθόνα*, *κυκλοῦν τοὺς πολεμίους* ἢ *τοὺς ἐναντίους*, κτλ. Πρβ. καὶ Σουῖδ. «*Περιέπτυξαν: ἐκύκλωσαν*. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι *κυκλωθέντες* ὑπὸ τῶν βαρβάρων καὶ τὸ πλάσιον λύσαντες εἰς λόχους περιέβαλον τοὺς περιέχοντας. Οὕτω θᾶττον ἀναπνοῆς αὐτοὺς περιέπτυξαν καὶ συγχλίσαντες ἅπαντας κατηκόντισαν, δείξαντες ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ὅπως χρὴ διαφεύγειν κύκλωσιν καὶ ὅπως κυκλώσασθαι δι' ὑπερβολὴν ἀνδρείας» καὶ «*Περιστεφανωσάντων: κυκλωσάντων*. *Περιστεφανωσάντων τοῖς ὅπλοις τὸ τεῖχος*» καὶ Τζέτζ. Λυκόφρον. σελ. 681 «*ῥαϊθώσας καὶ κλίνας καὶ κυκλώσας ἦτοι κυκλοτερές ποιήσας*» καὶ σελ. 488 «*τῇ περιρρύτῳ ἦτοι τῇ κυκλουμένη ὑπὸ θαλάσσης*», κτλ.

Θωμάς ὁ Μάγιστρος γράφει σελ. 212, 1 «*Κυκλῶ κυκλῶ*

τὸ στρέφω, *κυκλώ* δὲ *κυκλῶ* τὸ περιλαμβάνω· *κυκλοῦμαι* δὲ τὸ περιλαμβάνω καὶ τὸ περιλαμβάνομαι. Θουκυδίδης ἐν τῇ τετάρτῃ· περιέσχον τῷ κέρει οἱ Πελοποννήσιοι καὶ ἐκυκλοῦντο τὸ δεξιὸν τῶν ἐναντίων· καὶ αὖθις ἐν τῇ πέμπτῃ· τὸ δεξιὸν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Τεγεατῶν ἐκυκλοῦτο τοὺς Ἀθηναίους». Τὸ μέσον *κυκλοῦσθαι* δηλοῖ κυρίως μεταβάλλεσθαι εἰς κύκλον, λαμβάνειν σχῆμα κύκλου ἢ ἀποτελεῖν κύκλον, οἷον Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Σ', β', 12 «ἐκυκλοῦντο τε καὶ μετὰ ἦν πάντα ἀλλήλους ἐρωτῶντων περὶ τούτων καὶ διαλεγομένων» καὶ Ἀναβ. Σ', δ', 20 «καὶ σχεδόν τι πᾶσα ἡ στρατιὰ διὰ τὸ μέλειν ἄπασιν ἐκυκλοῦντο περὶ τὰ ἱερά» καὶ Ἑλλην. Ζ', β', 8 «ἐν δὲ τούτῳ τῷ καιρῷ οἱ μὲν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι περὶ τὴν πόλιν ἐκυκλοῦντο», κτλ. Πρβ. καὶ Καλλίμ. Ὑμν. εἰς Ἀρτ. 207 «οὐδὲ γὰρ Ἰππῶ ἀκλαυτὶ περὶ βωμὸν ἀπείπατο *κυκλώσασθαι*». Ἐπειδὴ δὲ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ *κυκλοῦσθαι* παρομαρτεῖ συνήθως ἡ τοῦ *περιλαμβάνειν*, διὰ τοῦτο πολλάκις τὸ προκείμενον ῥῆμα ἰσοδύναμον ἀποβαίνειν τῷ *κυκλούμενον περιλαμβάνειν* ἢ *περικλείειν* συντάσσεται μετ' αἰτιατικῆς πτώσεως ἐμφαινούσης τὸ περιλαμβανόμενον ἢ περικλειόμενον (Πρβ. *περίστασθαι*, *περικαθεῖσθαι*, κτλ.), οἷον Αἰσχύλ. Ἐπτ. 120 «Ἀργεῖοι γὰρ πόλιςμα Κάδμου *κυκλοῦνται*». Ἀριστοφ. Βατρ. 1358 «τὰ κῶλά τ' ἀμπάλλετε *κυκλούμενοι* τὴν οἰκίαν». Ἡρόδ. Γ', 157 «*κυκλωσάμενος* τοὺς χιλίους—τούτους κατεφόνευσεν καὶ *κυκλωσάμενος* κατεφόνευσεν τοὺς τετρακισχιλίους» καὶ Η', 10 «καταφρονήσαντες ταῦτα ἐκυκλοῦντο αὐτοὺς ἐς μέσον». Πρβ. καὶ Η', 16 «οἱ δὲ βάρβαροι μνηοειδὲς ποιήσαντες τῶν νεῶν ἐκυκλοῦντο, ὡς *περιλάβοιεν αὐτούς*» καὶ Η', 76 (Ἴδε Βρεδύδιον π. *Διαλ. Ἡροδ.* σελ. 391). Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Καλλιμάχῳ Ὑμν. εἰς Ἀρτ. 170 «ἦνίκα δ' αἱ νύμφαι σε χορῶ ἐν *κυκλώσονται*» (Πρβ. Ὅθ. Σνειδῆρον *Καλλίμ.* Τόμ. Α', σελ. 233). Τό τε μέσον καὶ τὸ παθητικὸν εἶνε ὁμοῦ παρειλημμένα ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος Κύρ. Παιδ. Σ', γ', 20 «ἀλλ' οὗτοι ἂν εἰδεῖεν εἰ οἱ *κυκλούμενοι* *κυκλωθεῖεν*». Ὁ Πλούταρχος ἀντὶ τοῦ παρακειμένου *κεκυκλωσθαι* ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ περιέχεσθαι κύκλῳ ἐν Πομπηίῃ

καρ. 18 «*κυκλοῦσθαι* γὰρ αὐτὸν εἰηθεὶς καὶ τι μεγαληγορήσας αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη *περιεχόμενος κύκλῳ*». Πρβ. καὶ Ἀντων. 3 «ἐμφανέστατα δὲ τῷ *κυκλώσασθαι* καὶ *περιβαλεῖν* κατόπιν τοὺς πολεμίους» καὶ Πελοπ. 23 «τὸ δεξιὸν ἀνέπτυσσον καὶ περιῆγον ὡς *κυκλωσόμενοι* καὶ *περιβαλοῦντες* ὑπὸ πλῆθους τὸν Ἐπαμεινώνδαν».

Φυσικώτατον δ' εἶνε νὰ ἐκφέρηται καὶ μετὰ τῆς προθέσεως ΠΕΡΙ τὸ ῥῆμα *κυκλοῦν* καὶ *κυκλοῦσθαι*, οἷον *περικυκλοῦν* καὶ *περικυκλοῦσθαι*. Σχολ. Θουκυδ. Γ', 54 «Περίεστη: *περικύκλωσεν*». Φώτ. Λεξ. σελ. 422, 19 «Περιτίξαι: *περικυκλώσαι*, *περιελθεῖν*, *περιελάσαι* ἀπὸ τοῦ στίχου» (Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. *περιστίζει*) καὶ σελ. 417, 2 «Περίεστηξαν: *περικύκλωσαν*» (Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. *περίεστηξαν*). Ἀλλ' ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1859, σελ. 52) μετέγραψε *περίεστιξαι*, ὅπερ καὶ ὁ Ναβῆρος ἐνέκρινε (Φωτ. Λεξ. Τόμ. Β', σελ. 80). Ὁ Σμυδίτιος ἀκολουθήσας τῷ Διηγορίῳ ἐξέδωκε παρ' Ἡσυχίου (Τόμ. Γ', σελ. 320) «*Περιστιῖξαι* (τουτέστι *περιστειῖξαι*): *περικυκλώσαι*, κτέ.». Τοῦ *περικυκλοῦν* ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης π. Ζφ. Ἰστ. Α', η', 6 «ὅταν γὰρ ἀθρόως *περικυκλώσωσι* τοῖς μονοξύλοις» καὶ ὁ Ψευδαριστοτέλης π. Φυτ. Α', 8 «καὶ φλοιὸν τὸν *περικυκλοῦντα* τὸν καρπὸν». Ἀλλὰ παρὰ τοῖς παλαιότεροις εὐρίσκεται τὸ μέσον *περικυκλοῦσθαι*, οἷον Ἡρόδ. Β', 78 «ὅτι σφέας *περικυκλοῦντο* τῇσι νηυσὶ οἱ βάρβαροι». Ξενοφ. Ἀναβ. Σ', γ', 11 «οἱ δὲ Θράκες πάντες *περικυκλωμένοι* εἶεν αὐτούς». Ὡς δ' ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους Ὀρν. 346 «*περίβαλε* *περὶ* *τε κύκλωσαι*», οὕτως ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου Πέρσ. 458 «*ἀμφὶ* δὲ *κυκλοῦντο* *πᾶσαν* *νῆσον*». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου κεῖται σελ. 160, ζ' «*ἀδελφῖνας* ὥφθησαν, οἱ μὲν ἀθρόοι *πέριξ κυκλοῦντες*, οἱ δὲ κτέ.».

Γίνεται δὲ καὶ μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως σύνθεσις τοῦ περὶ οὗ δὲ λόγος ῥήματος, οἷον *ἐγκυκλοῦμαι*. Εὐριπίδ. Βάκχ. 292 «*ῥήξας* μέρος τι τοῦ *χθόν'* ἐγκυκλουμένου αἰθέρος». Ἀριστοφ. Σφ. 395 «ὥσπερ *φωνή* μέ τις ἐγκυκλῶται». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 50, δ' «οὐδὲ τοὺς ἀμφὶ πλουσίαν τράπεζαν ἐγκυκλουμένους».

καὶ Μαρκέλλ. 6 «ὡς μὴ φθαῖεν αὐτὸν ἐγκυκλωσάμενοι καὶ περι-
 χυθέντες ὀλιγοστέον ὄντα» καὶ Τίβερ. Γράρχ. 5 «τὸ δὲ πᾶν ἐγ-
 κυκλωμένων στρατεύματα καὶ συναθρούντων εἰς τόπους χαλεπούς»,
 Δί. Κάσσ. Μ', λθ', 1 ἀπέλαθεν ἐν Σηκουανοῖς γενόμενον καὶ
 ἐνεκυκλώσατο καὶ ΜΑ', ξ', 2 «καὶ διὰ τοῦτο πόρρωθεν τε ἐγ-
 κυκλούμενοί τινες προσβολαῖς αἰφνιδίως ἐχρώντο καὶ συνταρά-
 ξαντες αὐτοὺς ἐξανεχώρουν» καὶ ΜΘ', λξ', 8 «καὶ νῦν πᾶσαν
 τὴν πόλιν ἐγκεκύκλωται» καὶ ΝΓ', ιθ', 4 «ἀφάραξι βαθύαις
 ποταμίοις χειμάρροις ἐχούσαις ἐγκεκυκλωμένον» ('Αλλ' ὁ Διο-
 δόρφοις ἐξέδωκεν *ἐγκεκλειμένον*). Ἀσμενίζει δὲ μέλιστα τῇ
 ῥήματι *ἐγκυκλοῦσθαι* ὁ Στράβων λέγων σελ. 88 «ἐν αἷς τὴν
 Τίγγριν καὶ τὸν Εὐφράτην *ἐγκυκλοῦσθαι* τὴν τε Μεσοποταμίαν
 καὶ τὴν Βαβυλωνίαν» καὶ σελ. 91 «ὁ δὲ Τίγγρις καὶ ὁ Εὐφρά-
 τες *ἐγκυκλωσάμενοι* τὴν Μεσοποταμίαν» καὶ σελ. 193 «*ἐγκυ-
 κλοῦνται* μὲν δὴ τινα χώραν ταῖς σκολιότησι καὶ οὕτως καὶ ὁ
 Σηκοάνης» καὶ σελ. 216 «ὅσῃν *ἐγκυκλοῦται* τὰ Ἀπεννίνα ἔρη
 πρὸς τὰ Ἀλπεῖα» καὶ σελ. 217 «*ἐγκυκλούμενος* τὰ ἔλη» καὶ
 σελ. 521 «οἱ τὴν Μεσοποταμίαν *ἐγκυκλούμενοι* ποταμοῖς καὶ
 σελ. 527 «ὁ Κασκάσος *ἐγκυκλούμενος* τὰ ἔθνη ταῦτα» καὶ
 σελ. 724 «*ἐγκυκλούμενοι* μικρά πως» καὶ σελ. 744 «τὴν μὲν
 οὖν Καρμανίαν *ἐγκυκλοῦται*—ἡ Περσίς πολλὴ οὕσα». Ἰσως δὲ
 καὶ ἐν σελ. 125 ἀναγνωστέον «ἐντεῦθεν δὲ Συρία τε καὶ Φαινίκη
 καὶ Αἴγυπτος *ἐγκυκλοῦται* πρὸς νότον τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς
 δύσιν ἕως Ἀλεξανδρείας» ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φερομένου
ἐγκυκλοῖ ἢ ἐγκυκλεῖ. Παρ' Ἀριστοτέλει π. Ζφ'. Ἰστ. Δ', η', 7
 ἔχουσιν οἱ κώδικες «παρὰ γέλλουσι τε πᾶσι τοῖς ναύταις ὅτι
 μέλιστα αἰγὴ πλεῖν μέχρι περ ἂν *συγκυκλώσωνται*» (καὶ *κυ-
 κλώσωσιν*), ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλημμυλῆς γραφὴ τοῦ ἘΓ-
κυκλώσωνται. Πολλάκις ὑπὸ τῶν γραφῶν συνεχύθησαν αἱ προ-
 θέσεις ΕΝ καὶ ΣΥΝ, ΕΓ- καὶ ΣΥΓ-, ὡς θὰ παραστήσωμεν ἀκρι-
 βῶς ἄλλαχού. Παθητικὸς ἀόριστος μετὰ μέσης σημασίας ἀπαντᾷ
 ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, οἷον βιβλ. Δ', κγ', 1
 «μετὰ δὲ ταῦτα βουλόμενος *ἐγκυκλωθῆναι* πᾶσαν Σικελίαν
 ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ἀπὸ Πελοριάδος ἐπὶ τὸν Ἐρικαν καὶ βιβλ.

Δ', κε', 1 αὐτὸς δ' ἐγκυκλωθεὶς τὸν Ἀδρίαν καὶ πεζῇ περιελθὼν τὸν προειρημένον κόλπον κατήντησεν εἰς τὴν Ἑπειρον». Δέγει δὲ καὶ κατ' ἐνεστώτα ὁ Διόδωρος βιβλ. Δ', κγ', 4 αὐτὸς δ' ὁ Ἡρακλῆς ἐγκυκλούμενος τὴν Σικελίαν, κτέ.». Σφάλλεται Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος γράφων ἐν τῷ Δεξικῷ σελ. 357 «Βουλόμενος ἐγκυκλωθῆναι πᾶσαν Σικελίαν (ὁ Ἡρακλῆς). Διόδ., γὰρ περιπελύσθη, γὰρ κάμῃ τὸν γυρὸν τῆς» ἀντὶ τοῦ γὰρ περιέλθῃ πεζῇ, τουτέστι γὰρ περιπορευθῇ κύκλῳ πεζῇ βαδίζων, ἐν τῇ παραλίᾳ ποιοῦμενος τὴν ὁδοιπορίαν. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Διόδωρῳ καὶ (βιβλ. Γ', λς', 1) αὐτὰν τὰ μέγιστα τῶν θηρίων περισπειραθῇ, ποιῇ ταῖς ἐγκυκλωθείσαις ἐπ' ἀλλήλαις σπεύραις ἀναστήματα πόρρωθεν φαινόμενα λόφῳ παραπλήσια».

Ἐπάρχει καὶ σύνθετον μετὰ τῆς ΚΑΤΑ προθέσεως κατακυκλοῦν καὶ κατακυκλοῦσθαι, οὗ σπανιώτατα γίνεται χρῆσις, οἷον Κριτ. ΙΓ', 2 «καὶ κατεκύκλωσαν καὶ ἐνήδρευσαν ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν νύκτα». Πλούταρχ. Σερτωρ. 9 «καὶ κατακυκλωσάμενος τὸν Ἀσκαλιν ἐπολιόρκει». Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Γ', η', 6 αὖσπερ τὰ κατακυκλωθέντα τῶν θηρίων αἰεὶ πρὸς τὸν καταπτόμενον ἀντιστρέφόμενος». Ἀλλ' ἐν τῇ Διωδεδείῳ ἐκδύσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναγινώσκεται καὶ ἐκύκλωσαν καὶ ἐνήδρυσαν», παρὰ δὲ τῷ Πλουτάρχῳ φέρεται καὶ γραφὴ καταμαχεσάμενος, ἥτις προσερίθη ὑπὸ τινων ἀνεγνώσθη δὲ καὶ καταμαχεσάμενος καὶ κυκλωσάμενος.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ῥήματος κυκλοῦν καὶ τῶν συνθέτων αὐτοῦ.

Τὸ δὲ κυκλεῖν ἐρμηνεύον τὴν ἔννοιαν τοῦ κυκλικῶς κινεῖν καθόλου εἶνε συνώνυμον τῷ στρέφειν ἢ περιστρέφειν, διρεῖν ἢ περιδιρεῖν, εἰλεῖν ἢ κυλινδεῖν, κτλ. Ἡ διαφορὰ τοῦ κυκλεῖν καὶ κυκλοῦν παρετηρήθη καὶ ὑπὸ παλαιῶν γραμματικῶν, οἷον Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 212, 1 «Κυκλέω κυκλῶ τὸ στρέφω, κυκλώ δὲ κυκλῶ τὸ περιλαμβάνω». Σχολ. Σοφοκλ. Τόμ. Β', σελ. 207, 27 «Ἰδεσθε : σκοπήσατε ὁποῖον κύμα περιδρομον ὑπὸ μανίας φονικῆς κυκλεῖται ἥγουν ποντίζει ἐμὲ ἄρτι. Κυκλέω κυκλῶ τὸ στρέφω, κυκλώ δὲ κυκλῶ τὸ περιλαμβάνω» καὶ σελ. 278.

30 α Κυκλοῦσι: κατὰ κύκλον στρέφονται. *Κυκλέω κυκλῶ* τὸ στρέφω, *κυκλώω* δὲ *κυκλῶ* τὸ περιλαμβάνω. Ἐνταῦθα δὲ κυκλοῦσιν ἀμεταβάτως ἀντὶ τοῦ κατὰ κύκλον στρέφονται ἀπὸ τοῦ *κυκλώω κυκλῶ*» (Πρβ. καὶ Κραμ. Ἄν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 9. Ἴδε δὲ καὶ Σπαννέμιον *Καλλιμ.* Τόμ. Β', σελ. 365 Ἑρν.).

Εὐλογώτατα λοιπὸν λέγεται *κυκλεῖν* *ἑαυτόν*, *κυκλεῖν πόδα*, *κυκλεῖν βάσιν*, *κυκλεῖν πρόσωπον*, *κυκλεῖν ὄμμα*, κτλ. καὶ *κυκλεῖσθαι τὸν ἄντρακτον*, *κυκλεῖσθαι τὸν χρόνον*, κτλ. Παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ φέρεται βιβλ. Α', α', 3 «ἐκείνη τε γὰρ τὴν τῶν ὀρωμένων ἀστρων διακόσμησιν καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων φύσεις εἰς κοινὴν ἀναλογίαν συνθεῖσα *κυκλεῖ* συνεχῶς ἅπαντα τὸν αἰῶνα» καὶ βιβλ. ΙΗ', νθ', 6 «ὁ γὰρ κοινὸς βίος ὥσπερ ὑπὸ θεῶν τινος οἰακίζόμενος ἐναλλάξ ἀγαθοῖς τε καὶ κακοῖς *κυκλεῖται* πάντα τὸν αἰῶνα».

Παντὶ δὲ φανερόν ὑπάρχει ὅτι εὐκόλως ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ *κεῖν* *κυκλικῶς* ἢ *περιφέρειν* γίνεται μετὰπτωσις εἰς τὴν τοῦ *συχνάκις* *χρησθαι*, οἷον Διονύς. Ἀλικαρν. π. Δεκτ. Δημοσθ. Δειν. 56 «οὐ γὰρ δὴ γε εἰ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος πολλὰ καὶ ἄλλα εἰκὴ τιθεῖς ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ὀνόματα καὶ ταύτην ἀδιαφόρως *κυκλεῖ* τὴν λέξιν ἐπὶ τῆς πολυπραγμοσύνης, οὕτω καὶ τοὺς ἀρχαίους εἰκὸς αὐτῇ *πεχρησθαι*». Ὡς δ' ὁ Φρύνιχος εἶπε σελ. 328 α' Ἐνάρτετος: πολὺ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς *κυκλεῖται* τοῦτομα οὐκ ὄν ἀρχαῖον», οὕτω καὶ ὁ Πλούταρχος Ἠθικ. σελ. 118, γ' «τὸ *κυκλούμενον* τοῦτο παρὰ πᾶσιν ἔπος», τουτέστι τὸ *περιφερόμενον* ἢ *θρυλούμενον* ἢ *σύνηθες* ὄν. Πρβ. Ἀριστοφ. Σφ. 492 αῶστε δὴ καὶ τοῦτομ' αὐτῆς ἐν ἀγορᾷ *κυκλίνδεται*», κτλ. (Ἴδε Βυττεμβάχιον *Πλουτ.* Τόμ. Σ', σελ. 782 καὶ Δοδέκκιον *Φρυν.* σελ. 380).

Λέγεται δὲ μεταφορικῶς καὶ *κυκλεῖν βούλευμα*, οἷον Πλούτ. Βρούτ. 13 ἀμεστός ἐστι ταραχῆς ἀθήους καὶ *κυκλεῖ* τι παρ' ἑαυτῷ δύσφορον βούλευμα καὶ δυσεξέλικτον». Πρβ. Αἰλιαν. π. Ζφ. Ι', 48 «στρέφοντι δ' ἐν ἑαυτῷ *βουλὴν* καὶ διαποροῦντι» καὶ Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', κα', 23 «καθήμενος αὐτὰ (τὰ θεωρήματα) *στρέφει* αὐτὸς ἐπὶ σεαυτοῦ» καὶ Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ.

σελ. 450, 6' «κατ' εἶδος αὐτὰ στρέφει» συνεχῶς καὶ ἀναλογίζεσθαι» καὶ σελ. 456, 8' «δομοῦ τε γὰρ κατεκλίσθμεν καὶ τὰ βιωτικά στρέφομεν ἅπαντα» καὶ σελ. 445, 6'. Παρὰ Δίωιν τῷ Χρυσοστόμῳ Τόμ. Α', σελ. 124 ἀναγινώσκεται κατὰ τάντι-γραφα «ἡ ψυχὴ δὲ ὑπὲρ ἐκείνου πάσας μὲν φροντίδας, πάσας δὲ ἐπινοίας σκύλλει»· ἀλλ' ἐπειδὴ παντελῶς ἀνάρμοστον εἶνε τὸ σκύλλει, ἔγραψεν ὁ Ἑμπερίος *κυκλοῖ*, ὀρθότερον δ' ὁ Γήλιος *κυκλεῖ* (*Δι. Χρυσ. Ὀλυμπ.* σελ. 154. Πρβ. καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1877, σελ. 59). Ὁμοίως τῷ *κυκλεῖν* παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Λατίνων τὸ *volvare* (Πρβ. Φορβιγῆρον *Bergl.* Τόμ Β', σελ. 80 ἐκδ. δ').

Τοῦ ῥήματος *κυκλεῖν* ἐποθέσατο καὶ ὁ Ὅμηρος χρῆσιν ἅπαξ ἐν Ἰλιάδῳ Η, 382 :

αὐτοὶ δ' ἀγρόμενοι κυκλήσομεν ἐνθάδε νεκροὺς
βουσί καὶ ἡμιόνοισι.

Σχολ. «Τὸ δὲ *κυκλήσομεν* ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τὰς ἀμάξας θήσομεν κύκλα γὰρ οἱ τροχοί». Ἀπολλών. Σοφ. Ὅμηρ. Δεξ. σελ. 105, 2 «*Κυκλήσομεν* : ἐφ' ἀμαξῶν ἄξομεν». Ἡσύχ. «*Κυκλήσομεν* : ἀνάξομεν, ἐφ' ἀμαξῶν κομιοῦμεν». Φώτ. σελ. 184, 22 «*Κυκλήσομεν* : ἀναζεύξομεν». Δηρεῖ ὁ Εὐστάθιος λέγων σελ. 683, 57 «Τὸ δὲ *κυκλήσομεν* νεκροὺς ἀντὶ τοῦ τροχοῖς ἀγάγωμεν ἢ μάλιστα ἐφ' ἀμαξῶν κομίσομεν, ὡς ἀπὸ μέρους· τὰ γὰρ κύκλα, ἦγουν οἱ τροχοί, μέρος ἀμάξης. Προῦν οὖν ἐρεῖ ἀμαξῶν ἐπάειραν. Ἰστέον δὲ ὡς οὐκ ἦν ἄρ ἀπαθον καὶ *ΚΥΚΛΩΣΟΜΕΝ* εἰπεῖν κοιρότερον, εἰ γε παρ' Εὐριπίδῃ κύκλωμα Ἰξίονος φέρεται ῥηθὲν ἐπὶ τροχοῦ κινήσεως κατὰ τὸν ἐπὶ τῷ Ἰξίῳ τοῦ μύθου λῆρον. Ὅμηρῳ μέντοι εὐηρέστηται *κυκλήσομεν* εἰπεῖν». Πρβ. καὶ σελ. 412, 30 «κυκλῶ κυκλώσω κοινῶς, κυκλῶ δὲ κυκλήσω παρ' Ὅμηρῳ τὸ ἐφ' ἀμάξης ἄξω» καὶ σελ. 70, 32.

Μετὰ τῆς ΕΙΞ προθέσεως συντιθέμενον τὸ *κυκλεῖν* γίνεται *εἰσκυκλεῖν*· εὐρίσκεται δὲ καὶ *ἐπεισκυκλεῖν* καὶ *καρεῖσκυκλεῖν*. Περὶ τῶν ῥημάτων τούτων ἐποιησάμεθα λόγον ἐν § 4 (σελ. 204).

Τὸ ἐναντίον τοῦ *εἰσκυκλεῖν* καὶ *εἰσκυκλεῖσθαι* λέγεται *ἐκ* :

κυκλεῖν καὶ ἐκκυκλεῖσθαι, ἐξ οὗ παρήχθη τὸ ὄνομα ἐκκύκλημα.
Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 408 :

Α. Ἀλλ' ἐκκυκλήθητ'. Β. Ἀλλ' ἀδύνατον. Α. Ἀλλ' ὅμως.
Β. Ἀλλ' ἐκκυκλήσομαι· καταβαίνειν δ' οὐ σχολή.

Σχολ. α' Ἀλλ' ἐκκυκλήθητι: Εἰ μὴ σχολὴν ἔχεις κατελθεῖν, ἀλλ' ἐκκυκλήθητι, τουτέστι συστράφηθι. Ἐκκύκλημα δὲ λέγεται μηχανήμα ξύλινον τροχούς ἔχον, ὅπερ περιστρεφόμενον τὰ δοκοῦντα ἐνδον ὡς ἐν οἰκίᾳ πράττεσθαι καὶ τοῖς ἔξω ἐδείκνυε, λέγω δὴ τοῖς θεαταῖς. Βούλεται οὖν εἰπεῖν ὅτι κἀν φανερός γενοῦ». Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Δ', 128 «Καὶ τὸ μὲν ἐκκύκλημα ἐπὶ ξύλων ὑψηλὸν βάθρον, ᾧ ἐπίκειται θρόνος· δείκνυσι δὲ τὰ ὑπὸ σκηνῇ ἐν ταῖς οἰκίαις ἀπόρρηταπραχθέντα. Καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ ἔργου καλεῖται ἐκκυκλεῖν. Ἐφ' οὗ δὲ εἰσάγεται τὸ ἐκκύκλημα, εἰσκύκλημα ὀνομάζεται· καὶ χρὴ τοῦτο νοεῖσθαι καθ' ἐκάστην θύραν, οἷον ἐκαστὴν οἰκίαν» (Ἴδε Ἑρμαννὸν *Orusc.* Τόμ. Σ', 6', σελ. 165 καὶ Φρίσχιον *Ἀριστοφ. Θεσμοφ.* σελ. 93. Ἔτι δὲ Ποττῆρον *Κλήμ.* Ἀλεξ. Τόμ. Δ', σελ. 7 Δινδ.). Τὸ ἐκκυκλεῖσθαι εἶνε λέξις σκηνικὴ σημαίνουσα ἐκ τῶν ὀπισθεν τῆς σκηνῆς ἔμπροσθεν ἐπὶ ξυλίνου μηχανήματος διὰ τροχῶν κινουμένου φέρεσθαι καὶ φανερόν οὕτω τοῖς θεαταῖς καθίστασθαι. Κακῶς ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίαις σελ. 77, 80 Διδ. ἀναγινώσκεται «ἐκλυθείσης δὲ τῆς διατριβῆς, οἱ τε μαθηταὶ πιναροὶ συνορῶνται καὶ αὐτοὶ δὲ Σωκράτης ἐπὶ τῆς κρεμάθρας αἰωρούμενος» ἀντὶ τοῦ ἐκΚΥΚΛΗθείσης (Πρβ. σελ. 418 καὶ Φρίσχιον *Θεσμοφ.* σελ. 97). Κομψῶς καὶ χαριέντως εἶπεν ὁ Φιλόστρατος ἐν σελ. 245 αὐτὸν δὴ ἀπαικὸς τι παθεῖν μοι δοκῶ φιλοσοφίας ἡττηθεὶς εὖ κεκοσμημένης, ἣν ἐς τὸ πρόσφορον Ἰνδοὶ στείλαντες ἐφ' ὑψηλῆς τε καὶ θείας μηχανῆς ἐκκυκλοῦσιν», ψυχρῶς δὲ καὶ κακοζήλως ἐν σελ. 828 ἀκαὶ τὸ μὲν ἵπποτροφεῖν αὐτοὺς κἀπὶ ζευγῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκκυκλεῖσθαι λευκῶν καὶ ἡ ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ ὀψοφαγία κτέ.» (Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ.* 1859, σελ. 177). Καλὸν τῆς μεταφορικῆς χρήσεως παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ Πλούταρχος λέγων ἐν Ἠθικ. σελ. 80, α' αὖς τοὺς γε μανθάνοντας ἔτι καὶ πραγματευομένους καὶ σκοποῦντας ὁ λα-

βόντες ἐκ φιλοσοφίας εὐθύς εἰς ἀγορὰν ἢ νέων διατριβὴν ἢ βασιλικὸν συμπόσιον ἐκκυκλήσουσιν οὐ μᾶλλον οἶσθαι χρὴ φιλοσοφεῖν ἢ κτέ.» Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ σελ. 886 αὐτὸ γὰρ ἐκκυκλεῖν χρὴ τὸ μυστήριον». Παρατηρητέον δ' ὅτι τάντίγραφον τοῦ Κλήμεντος ἐν σελ. 11 ἔχουσιν αἰὼν ἐπὶ σκηπῆς τοῦ βίου τοῖς τῆς ἀληθείας ἐγκυκλήσω θεαταῖς», ὅπερ εὖ ποιῶν μετετύπωσεν ὁ Ποττῆρος εἰς τὸ ἙΚκυκλήσω. Πρβ. § σελ. 523 αἰ τῆς ζηλοτυπουμένης ἐκκύκλησις γυναικός», ὅπερ παρ' Εὐσεβίῳ Ἑκκλ. Ἱστορ. Γ', κθ', 3 εἶνε γεγραμμένος ἙΓκύκλησις. Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Κλήμεντι γραφὴ διὰ τοῦ Γ, ἀλλ' ὑπέρκειται τὸ Κ πρὸς ἐπανάρθωσιν τῆς πλημμελοῦς ἐκφορᾶς. Καὶ παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινώσκεται α' Ἑγκυκλήσω: ἐγκαλύψω» ἀντὶ τοῦ α' ἙΚκυκλήσω: ἙΚκαλύψω». Πρβ. α' Ἑκκυκλεῖ: ἐκκαλύπτει». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουΐδα ὁρθῶς μὲν κεῖται α' Ἑκκυκλεῖ: ἐκκαλύπτει καὶ ἐκκυκλούμενος: ἐκκύκλημα ἔχων», ὥς καὶ α' Ἑξεκύκλησαν: ἐξήνεγκαν. Αἰλιανός· ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ θέατρον ἐξεκύκλησαν αὐτόν, ἐπηλυγασάμενος τὴν κεφαλὴν ἦστο ἄφωνος», πλημμελῶς δὲ α' Ἑγκυκλήθητι: Εἰ μὴ σχολὴν ἔχεις κατελθεῖν, ἐγκυκλήθητι, τουτέστι συστράφηθι. Ἑγκύκλημα δὲ λέγεται κτέ.» ἀντὶ τοῦ ἙΚκυκλήθητι καὶ ἙΚκύκλημα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὐρίσκεται γεγραμμένον ἙΓκυλισθέντας ἀντὶ τοῦ ἙΚκυλισθέντας (Ἰδε Ρουγκήμιον Ξενοφ. Ἀπομν. σελ. 217 Δινδ. καὶ Κόβητον Παράτηρ. εἰς Διον. Ἀλικ. σελ. 210. Πρβ. καὶ σελ. 127), ἙΓγραφόμενος, κτλ. ἀντὶ τοῦ ἙΚγραφόμενος, κτλ. ἙΓκείμενον, κτλ. ἀντὶ τοῦ ἙΚκείμενον, κτλ. (Ἰδε Δελτ. Ἑλλ. Ἀλληλογρ. 1879, σελ. 275). Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τοῦ ἐκκυλινδεσθαι γίνεται μεταφορικὴ χρῆσις ἀντὶ τοῦ ἐκθέρεσθαι καὶ γνωστὸν ἢ ἐκπυστον γίνεσθαι, οἷον Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 507, ε' αὐτῷ δ' εἰς ἀγορὰν τοῦ διηγήματος ἐκκυλισθέντος». Μετ' ὀλίγα λέγει ὁ Πλούταρχος «τὸ γὰρ ἀπόρρητον ἐκ τῆς ἐμῆς οἰκίας πεφώραται δεδημοσιωμένον».

Περὶ τοῦ μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως συνθέτου ἐγκυκλεῖν καὶ ἐγκυκλεῖσθαι ἐγένετο λόγος ἐν § 4 (σελ. 203). Ἐν τοῖς Σφηξί

τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 699 ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν αἰετῶν δημιζόντων οὐκ οἶδ' ὅτῃ *ἐγκεκλήσῃ*. Σχολ. «*Ἐγκεκλήσῃ* δὲ μεταβέβησῃ» καὶ Σουίδ. «*Ἐγκεκλήσῃ*· ἀνέστραψαι». Παρὰ δὲ τῷ Ἀριστείδῃ φέρεται Τόμ. Β', σελ. 796 αὐτὸς λόγος ἐκ τῶν *ἐπεγκυκλουμένων* ἀσφαλῆς γίνεται. Νομίζομεν δ' ὅτι τὸ παρ' Εὐριπίδῃ Ἰφ. Τ. 76 «ἀλλ' *ἐγκυκλοῦντ'* ὀφθαλμὸν εὖ σκοπεῖν χρεὼν» ἀναγκαιῶς ἔχει νὰ ἐκληφθῇ μετοχὴ τοῦ *ἐγκυκλεῖν*, οὐχὶ τοῦ *ἐγκυκλοῦν*. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Βαλκηνάριος ἀνέγνω ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Φερεκράτους αἰκῇ μ' ἐπῆρας ὄντα τηλικουτονὶ πολλοῖς ἑμαυτὸν *ἐγκυκλῆσαι* πράγμασιν» ἀντὶ τοῦ *ἐγκυλῆσαι*, ἀλλ' ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἔχει ὑγιέστατα (ἴδε Κ. Φ. Ἑρμαννὸν *Λουκ. πῶς δεῖ ἰστ. συγγρ.* σελ. 97 καὶ Φρύσιον *Θεσμ.* σελ. 282).

Εὐρίσκεται δὲ καὶ μετ' ἄλλων προθέσεων σύνθετιμὸν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα, οἷον *μετακυκλεῖν* καὶ *προκυκλεῖν* καὶ *περικυκλεῖν* καὶ *ἐπικυκλεῖν*. Ψευδοπλάτ. Ἐπινομ. σελ. 982, δ' «ἀλλ' οὐ μεταβουλεύμενον ἄνω καὶ κάτω, τοτὲ μὲν ἕτερα ἄλλοτε δ' ἄλλα πράττον πλανᾶσθαι τε καὶ *μετακυκλεῖσθαι*». Χελιδ. Ῥοδ. παρ' Ἀθην. σελ. 360, γ' ἀπαλάθαν σὺ *προκύκλει* ἐκ πίονος οἴκου». Αἰλιαν. π. Ζφ. ΙΓ', 9 «*περικυκλεῖν* καὶ *περιδινεῖσθαι*» καὶ «*περικυκλεῖν* καὶ *περιάγειν*». Ἀλέξ. Τραλλιαν. Τόμ. Β', σελ. 444 ἀδιὰ τὸ ὡς ἐν ἀσκή τινι *περικυκλεῖσθαι* τὸ περιεχόμενον». Σοφοκλ. Τραχ. 130 «ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ πᾶσι *κυκλοῦσιν*, οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι». Σχολ. α' *Ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ*· ἐπὶ *χαρὰ* δὲ καὶ πῆματι πᾶσι *κυκλοῦσιν* οἱ θεοί. Πῆμα δὲ ἀντὶ τοῦ πῆματι κατ' ἀποκοπὴν καὶ «*Πᾶσι κυκλοῦσιν*· ἀντὶ τοῦ *κυκλοῦνται* τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα» ἢ τὸ *κυκλοῦσιν* ἐπὶ τῶν θεῶν». Αἴριοι καὶ φλῆναφοι. Ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε «ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ *χαρὰν* πᾶσι *κυκλοῦσιν* οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι», ἥτοι· ἀλλ' οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι *ἐπικυκλοῦσι* πᾶσι πῆμα καὶ *χαρὰν* (ἴδε Δινδόρφιον *Λεξ. Σοφοκλ.* σελ. 269). Ὁ Ναύκιος μετέβαλε τὸ *ὄλον* εἰς τὸ *αἰέν*. Ὁ Κυνῆρος ποιούμενος λόγον ἐν τῇ Διεξοδικῇ Γραμματικῇ περὶ τῶν ἀμεταβάτως λαμβανομένων ῥημάτων μνη-

μονύει καὶ τὸ παρὰ Σοφοκλεῖ *κυκλοῦσιν* (Τόμ. Β', σελ. 84 ἐκδ. 6') «S. Tr. 138 Ch. ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ πᾶσι κυκλοῦσιν, αἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι, ἐπὶ, *adversus*, gehört zu πᾶσι (*Herm. e conj.* χαρὴν)». Πρὸς. Σχολ. Σοφ. Τόμ. Β', σελ. 193, 4 «Ἄλλ' ἐπὶ πῆμα : τὸ ἐξῆς' ἄλλ' ἐπὶ πᾶσι πῆμα καὶ χαρὰ κυκλοῦσιν» ('Ἴδε καὶ Ἀπίτζιον *Σοφοκλ. Τραχ.* σελ. 106). Ἀλλὰ πλείστα ἀδασανίστως καὶ ἀνεπισκέπτως προφέρεται ὁ Κυννῆρος, ὅστις καὶ καταγελαστοτάτοις ἐνίοτε περιπίπτει σφάλμασι. Παρασημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῇ Εἰρήνῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 7 κατὰ μὲν τάντίγραφα ἀναγινώσκεται αὐλὴν ἐνέκαψε περικυκλίσας τοῖν ποδοῖν», κατὰ δὲ τὰ σχόλια «*Περικυλίσας* : περιελκύσας καὶ περισύρας· ἔθος δὲ τοῖς καθάρους τὰς ὀνίδας *περικυλλεῖν*». Οἱ νέοι ἐκδίδεται ἐνέκριναν τὴν γραφὴν *περικυλίσας* πλὴν τοῦ Ἰουλ. Ῥιχτήρου, ὅστις ἐκδούς *περικυκλίσας* ἐσημειώσατο (*Ἀριστοφ. Εἰρ.* σελ. 92) «*Verumtamen, quum scarabaei, quod devorent, pedibus comprehendere et circumcingere dicantur, aut περικυκλίσας vel codicum auctoritate aut περικυκλώσας, quae melioris notae vox est, legendum videtur*». Οὐδὲν λέγει ὁ Ῥιχτήρος ταῦτα λέγων.

Τὸ παρὰ Γαληνῷ φερόμενον Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 787 «*μετωπιαία δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ μετώπου κατακυκλουμένη*» ἐπαραλαμβάνεται μετοχὴ τοῦ *κατακυκλοῦσθαι*, ἀλλ' ἡμεῖς εὐρίσκομεν πιθανώτερον ὅτι συνηλείφθη ἐκ τοῦ *κατακυκλΕομένη*.

Εἰπόντες τὰ δέοντα περὶ τε τοῦ ἀπλοῦ ῥήματος *κυκλεῖν* καὶ τῶν πλείστων συνθέτων αὐτοῦ μέλλομεν ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὸ *ἀνακυκλεῖν* καὶ τὸ *ἐπανακυκλεῖν*, ὅπερ ἐνομίσαμεν ἐπάναγκες ν' ἀναγνώσθῃ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίαις ἀντὶ τοῦ *ἐπανακυκλΟΥΝ*.

Ἄν ὑπῆρχε ῥῆμα *ἀνακυκλοῦν* καὶ *ἐπανακυκλοῦν*, οὐδὲν ἄλλο θὰ ἐσήμαινεν ἢ *πάλιν κυκλοῦν* καὶ *πάλιν αὐθις κυκλοῦν* ἥτοι *περικυκλοῦν*, *περιλαμβάνειν*, ὅπως δ' ἄλλοτρίᾳ αὐτοῦ θὰ ἦτο ἡ ἔννοια τοῦ *ἐπαραλαμβάνειν*, ἥτις φυσικώτατα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ *ἀνακυκλεῖν*, ταυτέστι *πάλιν κυκλεῖν*, καὶ τοῦ *ἐπανακυκλεῖν*, ἥγουν *πάλιν αὐθις κυκλεῖν*.

Τὸ *ἀνακυκλεῖν* εὐρίσκεται ἐν τῷ Ὀρέσῳ τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 231 αὐθὺς μ' ἐς ὄρθον στήσον, *ἀνακύκλει δέμας*. Σχολ. αὐθὺς : πάλιν στήσόν με εἰς ὄρθον καὶ στρέψε τὸ δέμας καὶ α' *ἀνακύκλει* : ἀνακίνει, ἀνόρθου, ἐξέγειρε· συμβαίνει γὰρ τὸν κείμενον κυκλοτερεῇ τὴν ἀνάστασιν ποιεῖσθαι. Πλημμελῶς ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουΐδα εἶνε γεγραμμένος α' *ἀνακυκλῆιον* : τὸν ὄρθον, ἀνθ' οὗ ὀρθῶς παρ' Ἡσυχίου κεῖται α' *ἀνακύκλει* : ἀνόρθου. Τὸ δὲ *ἀνακυκλεῖσθαι* ἀπαντᾷ ἐν τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 37, α' αὐτὴ τε *ἀνακυκλουμένη* πρὸς αὐτήν. Πρβ. καὶ Πολιτ. σελ. 271, ε' ἀπάλιν ἐκεῖ ξυνοσταμένους καὶ ἀναδωσκομένους ἐπεσθαι τῇ τροπῇ *συνανακυκλουμένους* εἰς τὰναντία τῆς γενέσεως καὶ Πολιτ. σελ. 617, ε' αὐτίκον δὲ φορᾷ ἵεσθαι, ὡς σφίσι φαίνεσθαι, *ἐπανακυκλούμενον* τὸν τέταρτον.

Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς διαθέσεως παρὰ βλαμβάνει ὁ Ἀριστοτέλης τό τε *ἀνακυκλεῖσθαι* καὶ τὸ *ἀνακυκλεῖν*, οἷον Ἡθικ. Νικομ. Α', ι', 7 αὐτὰς δὲ τύχας πολλάκις *ἀνακυκλεῖσθαι* περὶ τοὺς αὐτοὺς καὶ π. Γενέσ. καὶ Φθορ. Β', ια', 6 αὖτις ἀρα τινὸς ἐξ ἀνάγκης ἀπλῶς ἡ γενέσεις, ἀνάγκη *ἀνακυκλεῖν* καὶ ἀνακάμπτειν καὶ Μετεωρολ. Α', γ', 4 αὐτὸ γὰρ δὴ φησόμεν ἅπαξ οὐδὲ δις οὐδ' ὀλιγάκις τὰς αὐτὰς δόξας *ἀνακυκλεῖν* γινομένης ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀλλ' ἀπειράκις. Φιλόπονος αὖτις τὰς αὐτὰς *ἀνακυκλεῖσθαι* δόξας ἀνάγκη· οὐ γὰρ μέχρις Ἀριστοτέλους ἀπειράκις αὐταὶ δόξαι ἀνεκυκλήθησαν, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ λίαν χρόνον πολὺν ἀπειράκις ἦσαν ἀνακυκλήθεισαι. Καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ τοῦ ἀνακυκλήθηναι καὶ ἀνακυκλεῖσθαι ποιεῖται χρῆσιν ὁ Φιλόπονος. Ἀμεταβάτως κεῖται τὸ *ἀνακυκλεῖν* καὶ παρὰ τῷ Δογγίνῳ π. Ὑψ. ΚΒ', 1 αὖτις ἐπὶ τὰ πρῶτα *ἀνακυκλούντες* καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείους Τόμ. Γ', σελ. 340 ἐν πόλισι *ἀνακυκλούντες* οἱ αὐτοί. Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἀπλοῦν ἀμεταβάτως προσηνεγμένον, οἷον Πλούτ. Κἀτ. Νεωτ. 67 ἀλλων ἐπ' ἄλλοις λόγων φιλοσόφων *κυκλούντων* καὶ Ἡθικ. σελ. 159, δ' αὖτις περὶ τὴν τῆς ψυχῆς χρεῖαν *κυκλούσαν* καὶ σελ. 473, ε' ἀλλ' ἐκεῖ στρεφομένους καὶ *κυκλούντας* ἐναποθήσκειν (Πρβ. καὶ σελ. 433, ζ'). Ὁριγέν.

Τόμ. Δ', σελ. 114 «καὶ ἀναστᾶσα καὶ κυκλοῦσα ἐν πόλει». Παρ' Αἰλιανῷ π. Ζῷ. ΙΓ', 9 ἀναγινώσκεται «ἀναγκάζουσι δὲ αὐτοὺς ὅμως οἷδε οἱ τὴν ἱππείαν σοφισταὶ περικυκλεῖν καὶ περιδιδεῖσθαι εἰς ταὐτὸν στρεφομένους», ἀλλὰ μετ' ὀλίγα «πειρῶνται δὲ οἱ προήκοντες εἰς ἄκρον τῆς σοφίας καὶ ἄρμα οὔτω περικυκλεῖν καὶ περιάγειν».

Καὶ ἄλλα δὲ παραδείγματα τοῦ ἀνακυκλεῖν καὶ ἀνακυκλεῖσθαι ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν, οἷον Ηλούτ. Ἡθικ. σελ. 106, ε' «οὕτω καὶ ἡ φύσις ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης πάλαι μὲν τοὺς προγόνους ἡμῶν ἀνέσχευεν, εἴτα συνεχεῖς αὐτοῖς ἐγέννησε τοὺς πατέρας, εἴτα ἡμᾶς, εἴτ' ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ἀνακυκλήσει» καὶ σελ. 968, γ' «κινήσεις δυσεξελέκτους ἀνακυκλεῖν» καὶ Ἀντων. 24 «ἄγων σχολὴν καὶ εἰρήνην ἀνεκυκλεῖτο τοῖς πάθεσιν εἰς τὸν συνήθη βίον». Ἰουλιαν. σελ. 394, γ' «τῆς πρώτης δεκάδος τὴν εἰς αὐτὸ περιφέρειαν ἀνακυκλοῦσης». Δί. Κάσσ. ΔΖ', ιη', 4 «καὶ τοὺς ἐφόρους σφῶν θεοὺς ἀνακυκλῶν ἐπιλέγοι ταῖς ἡμέραις» καὶ ΞΗ', κζ', 2 «νῦν δὲ αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ ἀνακυκλούμενον κατὰ χώραν μένει». Θεμίστ. σελ. 284, δ' «τοῦτο αὐθις καὶ νῦν ὥσπερ νόσημα περιτρεπόμενον ἀνακυκλεῖται». Ἀθῆν. σελ. 44, ζ' εὐδὲ δὲ πορνοδοσκῶν καὶ μεθυσκόμενος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκάστην προγαστῶρ ἡμῖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀνακυκλεῖται». Ὀριγέν. Τόμ. Α', σελ. 365 «εἰ μακραῖς χρόνων περιόδοις ἀνακυκλουμέναις τὰ παραπλήσια πάλιν δυνατόν γενέσθαι».

Ὡς δὲ λέγεται κυκλεῖν βούλεμα, οὔτω καὶ ἀνακυκλεῖν τὰς ἐννοίας, οἷον Φιλόστρατ. Νεώτ. σελ. 882 «αὐτὴ τε πρὸς ἑαυτὴν ἀνακυκλεῖν δοκεῖ μοι τὰς ἐννοίας διορῶσα τῇ ψυχῇ ἕκαστα». Πρβ. καὶ Λουκιαν. Πλοῖ. ἢ Εὐχ. 11 «ἀλλὰ καὶ φροντίζοντι ἕκαστος ἐπὶ συννοίας τινός, οὐ μικρὸν οὐδὲ εὐκαταφρόνητον πρᾶγμα, ὥς δοκεῖς, ἀνακυκλῶν» καὶ Νιγρ. 6 «δὶς ἢ τρίς τῆς ἡμέρας ἀνακυκλῶ πρὸς ἑμαυτὸν τὰ εἰρημένα» καὶ Ψευδολουκιαν. Φιλοπάτρ. 2 καὶ 17. Πρβ. καὶ Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 9 «Κυκλῶσαι τινα ἀντὶ τοῦ κύκλῳ αὐτοῦ στήναι» κυκλεῖν δὲ τὸ κατὰ κύκλον στρέψαι καὶ ἀναπολῆσαι ἐπὶ λαγισμοῦ, ὥς τὸ ἀνακυκλεῖ τις τὰ εἰρημένα». Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ

ἀναγινώσκεται Τόμ. Α', σελ. 331 «ἐπειδὴ τῶν ἡμερινῶν φροντίδων ἀναχωρήσας ὁ ροθς—ἀνακυκλεῖν αὐτὸν ἄρξεται καὶ τὰ νοήματα καθαρῶς ἐφ' ἑαυτοῦ σκοπεῖν». Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἀναστρέφειν ὁμοίως τῷ ἀνακυκλεῖν παρελημμένον, οἷον Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ. σελ. 545, δ' «ταῦτα δὴ πάντα ἀναπλάττοντες παρ' ἑαυτοῖς καὶ ἀναστρέφοντες».

Πᾶς δὲ τις νοεῖ εὐκόλως ὅτι προσφεύστατ' ἔχει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα εἰς δῆλωσιν τῆς ἐπαναλήψεως, οἷον Ἀλέξ. Τραλλιαν Τόμ. Α', σελ. 617 «ἀνακυκλεῖν τὰ βοηθήματα». Ἰωάνν. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ. σελ. 363, γ' αὐχὶ τὰ αὐτὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁρῶμεν ἀνακυκλούμενα», κτλ. Τὴν αὐτὴν δὲ σχεδὸν ἔννοιαν, ἣν ὁ Ἀριστείδης ἐμφανίζει λέγων Τόμ. Β', σελ. 164 αὐὸ ταῦτα κυκλεῖς ἄνω καὶ κάτω», παριστῶσιν ἄλλοι διὰ τοῦ ῥήματος ἀνακυκλῶ, οἷον Πλούτ. Δημοσθ. 29 «καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀνακυκλῶν λόγους αὐθις ἐπηγγέλλετο διαλλαγὰς πρὸς Ἀντίπατρον». Πρόκλ. Διάδ. σελ. 409, 24 Τεῦθν. «καὶ οὐδὲν δεῖ τὰ αὐτὰ ἀνακυκλεῖν». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος «πάλιν καὶ πολλάκις ἀνακυκλεῖς ἡμῖν τὸ ἄγραφον» καὶ ὁ Θεμιστίσιος «ἀλλ' εὖ μάλα ἀνακυκλήσας τὸ δῆπουθεν καὶ τὸ κἄπειτα καὶ τῷ Διοσκόρῳ κτέ.». Ὡς δὲ λέγεται ἀνακυκλεῖν, οὕτω καὶ ἐπανακυκλεῖν, οἷον Διονύς. Ἀρεοπαγ. σελ. 218, γ' «ταῦτα μὲν οὖν ἤδη πολλάκις εἰρημένα περιττόν ἐστι τοῖς αὐτοῖς ἐπανακυκλεῖν λόγοις» καὶ ἀλλαχοῦ «τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς ἐπανακυκλοῦντας». Σημειωτέον δ' ὅτι, ὡς λέγεται κυκλεῖν ἄνω καὶ κάτω, οὕτω καὶ στρέφειν ἄνω καὶ κάτω, οἷον Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ. σελ. 783, δ' «διὸ καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο ἄνω καὶ κάτω στρέφει» καὶ σελ. 804, δ' «ταῦτα ἄνω καὶ κάτω Παῦλος στρέφει» καὶ σελ. 810, δ' «ὃ μάλιστα ἄνω καὶ κάτω συνεχῶς ἔστρεφον». Πρβ. καὶ σελ. 345, δ' «καὶ συνεχῶς αὐτὰ ἔστρεφον» καὶ σελ. 757, ε' «ἣν συνεχῶς στρέφοντες οὐ διαλιμπάνομεν».

Ἐκ τῶν διεκλημμένων ἀρκούντως, νομίζομεν, ἀπεδείχθη ὅτι ἐπ' ἄλλης μὲν ἐννοίας παρελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα κυκλοῦν καὶ κυκλοῦσθαι, ἐπ' ἄλλης δὲ τὸ κυκλεῖν καὶ

κυκλεῖσθαι. Καὶ τὰ σύνθετα δ' αὐτῶν αἰέποτε διεστέλλοντο παρὰ τοῖς ἐπισταμένοις ὅπωςδῆποτε γὰ ἐλληγίζωσιν, ὥς καὶ τὰ παράγωγα κύκλωσις καὶ κύκλησις. Πρβ. καὶ περικύκλωσις, ἐγκύκλωσις, κύκλωμα, κυκλωτός, εὐκύκλωτος καὶ ἀνακύκλησις, ἀνακύκλημα, ἐπανακύκλησις, περικύκλησις, ἐκκύκλησις, ἐκκύκλημα (ἐγκύκλημα, ἐγκύκληθρον). Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν ἂν εἶνε ἐνίοτ' ἐν τοῖς κώδιξι γεγραμμένον κυκλοῖς ἀντὶ τοῦ κυκλεῖς, περικυκλοῖς ἀντὶ τοῦ περικυκλεῖς, κυκλοῦται ἀντὶ τοῦ κυκλεῖται, κτλ. καὶ κύκλωσις ἀντὶ τοῦ κύκλησις, ἀνακύκλωσις ἀντὶ τοῦ ἀνακύκλησις.

Ἐν ἀποσπασματι τοῦ Μενάνδρου παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. Β', 4 «πολλοὺς λογιζομένους ἢ πονηρία κυκλεῖ» ὑπάρχει καὶ γραφὴ κυκλοῖ, ἣν ἀλογίστεως προῦκριναν ὃ τε Γαϊσφόρδος καὶ ὁ Μεινέκιος. Ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1874, σελ. 446) ἀνέγνω «πολλοὺς ἙΑΙΓμοὺς ἢ πονηρία κυκλοῖ». Ἐν τῷ Ὁρέστη τοῦ Εὐριπίδου ἐκδοὺς ὁ Πόρσων «ποῖ σὸν πόδ' ἐπὶ συνοίᾳ κυκλεῖς» (στίχ. 624) ἔγραψεν ἐν ταῖς σημειώσεσι «κυκλοῖς L. M. P. et a pr. m. A. Utraque forma proba. Eadem Mss. dissensio infra 1373». Ἀμφότεροι οἱ τύποι εἶνε δόκιμοι, ἀλλὰ μόνον τὸ πόδα κυκλεῖς ἀρμόζει ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, εἰς ὃ φέρεται σχόλιον «ποῖ κυκλεῖς, ἦγουν στρέφεις τὸν σὸν πόδα κτέ.». Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Ὀρν. 1379 αὐτί δεῦρο πόδα πρὸ κυλλὸν ἀνὰ κύκλον κυκλεῖς;» (Ἴδε Βρούγκιον Ἀριστοφ. Τόμ. Δ', σελ. 228 Βεκκ.). Παρεμφαρμένον πάντως εἶνε τὸ παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Νύσσης κείμενον Τόμ. Β', σελ. 305, 6' «ἐπανακυκλοῖ πάλιν καὶ ἐκ τρίτου τὰ αὐτά» (Πρβ. καὶ Ῥήτ. Οὐαλλζ. Τόμ. Β', σελ. VII), ὅπερ μεταγραφπτέον ἐπανακυκλεῖ. Παρὰ τῷ Τζέτζῃ Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Α', σελ. 64, 7 ἀναγινώσκεται «ἀνακυκλοῖ καὶ γράφει τε πάλιν ταῦτα τοῖς μέτροις» καὶ μετ' ὀλίγα «οὐκ ἀνακύκλῃσιν τινα οὐ μενοῦν κεκτημένα». Ὁρθῶς νῦν γράφεται ἐν τῷ Ἰωάννου τοῦ Ψευδολουκιανοῦ στίχ. 63 «περικυκλεῖς ψευδῇ λέγων» ἀντὶ τοῦ περικυκλοῖς. Μεταβλητέον δὲ καὶ τὸ ἐν Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 135, 6 «Ἐπεισκυκλοῖ: εἰσφέρει, ἐπισυνάπτει» εἰς τὸ ἐπεισκυκλεῖ.

Ἐν τῇ Παλατίνῃ Ἀνθολογίᾳ Θ', 342 τὸ ὕμῳ ἔχον εἶναι οὐχὶ «πόλλ' ἀνακυκλοῦναι δολιχὸς δρόμος», ἀλλ' ἀνακυκλεῖται. Ἀναγκαστέον δὲ καὶ παρὰ τῷ Δαμασκηνῷ «διὸ καὶ μέχρις ἐπτά ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς προβαίνων πάλιν ἀνακυκλεῖται καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχεται» ἀντὶ τοῦ ἀνακυκλοῦναι. Τούναντίον δὲ ἐν τῷ Αἰκντί τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 352 γίνεται ὁ λόγος ἀπλούστερος καὶ φυσικώτερος, ἂν γραφῇ «ἴδυσθέ μ' οἷον ἄρτι κύμα φοινίας ὑπὸ ζάλης ἀμείδρμον κυκλοῦναι» (τουτέστι περιλαμβάνει, περικαλύπτει) ἀντὶ τοῦ κυκλεῖται, οὗ ἐν τοῖς παλαιαῖς σχολίαις Τόμ. Β', σελ. 207, 28 γίνεται ἐξήγησις διὰ τοῦ ποτιρίζει. Καὶ ἐν τοῖς εἰς Λυκόφωνα Σχολίαις τοῦ Τζέτζου σελ. 736 ἀνεγινώσκεται πρὸ τοῦ Ποττήρου «ὅτι ἀπὸ (Γρ. ὑπὸ) τοῦ ὤκεανου κυκλεῖται καὶ περιρρεῖται» ἀντὶ τοῦ κυκλοῦναι. Περὶ τῆς παρ' Ἡροδότῳ φερομένης ἀτόπου γραφῆς ἐκυκλόοντο ἀντὶ τοῦ ἐκυκλόοντο (ἢ ἐκυκλεῖοντο) ἴδε Βαίριον Ἡρακλ. Τόμ. Δ', σελ. 16 ἐκδ. 6'. Ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος ἄκριτος καὶ ἀνεπίστατος ὢν οὐδαμῶς ὑπώπτευσεν τὴν ἐκφορὰν ἐκυκλόοντο ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 304, § 39 ἐκδ. 6'.

Ἀνοίκειον καθ' ἡμᾶς εἶναι τὸ κυκλώσω ἐν τῷ Κύκλωπι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 462 «οὕτω κυκλώσω δαλὸν ἐν φαισφορῷ Κύκλωπες ὄψει καὶ συναυανῶ κόρας», μετατυπούμεν δ' αὐτὸ ἀνευδοιάστως εἰς τὸ κυκλήσω, τουτέστι στρέψω ἢ δινήσω. Πρβ. Ὀδυσσ. Ι, 387 «ὥς τοῦ ἐν ὀφθαλμῷ περιήκασα μοχλὸν ἔχοντες δινέμεν», κτλ. Ἐν τῷ καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν δράματι Εὐσταθίου τοῦ φιλοσόφου ἀναγινώσκεται βιβλ. ΙΑ', 11 «σὺ δέ μοι τὴν μηχανεὶδῃ ἀνακύκλωσον», ἥπερ σημαίνει κυκλοτερῆ κατάρτησον καὶ ἀναπλήρωσον. Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ «σὺ δέ μοι τὴν μηχανεὶδῃ ἀελέην ὀλακύκλωσον», τουτέστιν ὀλόκυκλον ποίησον.

Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους βιβλ. Δ', 156 κεῖται «στρεφόμενα, περιστρεφόμενα, κυκλούμενα (=κυκλούμενα)—στροφῇ, περιστροφῇ, κύκλος, κύκλωσις, εἴλησις, περιεἴλησις, περιμαγωγή». Ἄλλ', ἂν μὴ σφαλλώμεθα, ὁ Πολυδεύκης ἔγραψε κύκλωσις. Μεταβλητέον δὲ καὶ τὸ παρὰ Πολυδίῳ Σ', θ', 10 αὕτη

πολιτειῶν ἀνακύκλωσις, αὕτη φύσεως οἰκονομία, καθ' ἣν μεταβάλλει καὶ μεθίσταται καὶ πάλιν εἰς αὐτὰ καταντᾷ τὰ κατὰ τὰς πολιτείας» εἰς τὸ ἀνακύκλῃσις. Πρβ. Πλούτ. Σόλ. 4 «ἡ τοῦ τρίποδος περίοδος καὶ διὰ πάντων ἀνακύκλῃσις». Ἑφαιστ. Ἑγγχειρ. σελ. 115, 18 ατάξιν δὲ καὶ ἀνακύκλῃσιν οὐκ ἔχει» καὶ σελ. 122, 2 καὶ 6. Σουίδ. α' Ἀνάλυσις:—ἀνάλυσις ἡ ἀπὸ σχήματος ἐπὶ σχῆμα τῶν τρόπων ἀνακύκλῃσις», κτλ. Ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ Πολιτικῷ σελ. 269, ε' εἶπε ἀδιὸ τὴν ἀνακύκλῃσιν εἰληγεν», ἐν δὲ τῷ Τιμαίῳ σελ. 40, γ' «περὶ τὰς τῶν κύκλων πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανακυκλήσεις». Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ Τόμ. Γ', σελ. 170 ἀπαντᾷ αἰσοταχέσι ταῖς ἀνακυκλήσεσι», ἀλλ' ἐν Τόμ. Ε', σελ. 25 ὑπάρχει καὶ πλημμελὲς ἀνάγνωσις «σελήνης αὐξομένης τε καὶ μειουμένης ἀνακυκλώσεσι»: Πρβ. καὶ Ὀριγέν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 100 καὶ 102 καὶ 104. Ὡς δὲ παρὰ τῷ Πολυβίῳ μετέπεσε τὸ ἀνακύκλῃσις εἰς τὸ ἀνακύκλωσις, οὕτω παρὰ τῷ Ἡρωδιανῷ τὸ ἀνακυκλῃσεως εἰς τὸ ἀνακυκλώσεως Ἰστορ. Δ', 6', 9 ἀμετὰ τινος εὐταξίας καὶ ἀνακυκλώσεως πυρριχίῳ δρόμῳ καὶ ῥυθμῷ». Ἡμαρτημένον εἶνε καὶ τὸ ἀνακύκλωμα ἀντὶ τοῦ ἀνακύκλῃμα. Διαφέρει δὲ τὸ περικύκλῃσις, οἷον περικύκλῃσις τοῦ χρόνου, τοῦ περικύκλωσις.

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι τὸ ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 997 ἀδιναις κυκλοῦμενον κέαρ», ἐὰν μὲν εἶνε ἐκ τοῦ κυκλοῦσθαι, ὥς κοινῶς νομίζεται, δὲν δύναται ἄλλο τι νὰ σημαίνει ἢ τὸ περικυκλοῦμενον, ἐὰν δ' ἐκ τοῦ κυκλεῖσθαι, ὥς ἡμεῖς φρορούμεν, ἔχει προφανῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ στρεφόμενον ἢ στροβοῦμενον. Δὲν φαίνεται δ' ὅμως ἀπίθανον ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἀδιναις κυκώμενον κέαρ». Πρβ. Ἀρχιλόχ. 66 αθυμέ, θύμ' ἀμηχάνοισι κήδεσιν κυκώμενε» ἔτι δὲ Ἐπίκτ. Διατρ. Δ', η', 27 ἀμὴ ἀγνοεῖτε, ὦ ἄνθρωποι, ὅτι ὑμῶν κυκώμενων καὶ θορυβουμένων περὶ τὰ μηδενὸς ἄξια, μόνος ἐγὼ ἀπῆλλαγμαί πάσης ταραχῆς». Καὶ παρὰ τῷ Πολυβίῳ ΙΑ', κθ', 10 ἀντὶ τοῦ ἀκαθάπερ γὰρ κἀκείνης (τῆς θαλάττης) ἡ μὲν ἰδία φύσις ἐστὶν ἀβλαβὴς τοῖς χρωμένοις καὶ στάσιμος, ὅταν δ' εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ τὰ πνεύματα βία, τοιαύτη φαίνεται τοῖς χρωμένοις, οἳοί τινες ἀν' ὧσι

οἱ *πυκλοῦντες* αὐτὴν ἀνεμοὶ» εἰκασεν ὁ 'Ρεῖσιος *πυκῶντες*, ὅπερ, καίτοι ἀποδοκιμασθὲν ἔπειτα ὑπ' αὐτοῦ, σφόδρ' ἐνέκρινε καὶ ἀπεδέξατο ὁ Ναβύρος (*Μνημοσ.* 1857, σελ. 244). Παρ' Ἰωάννη τῷ Χρυσόστομῳ Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 844, α' ἀντὶ τοῦ «πάντα δὲ *ἐκύκων* καὶ ἑστρεφον» ἐν τῶν ἀντιγράφων *ἔχει ἐκύκλων*.
 Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ «ΟΥ ΜΗΝ ΑΛΛΑ» «ΟΥ ΜΕΝΤΟΙ ΑΛΛΑ»
 «ΟΥ ΓΑΡ ΑΛΛΑ».

Τὰ παρὰ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν γραμματικῶν περὶ τοῦ συστήματος τούτων τῶν μορίων λεγόμενα οὐτ' ὀρθῶς οὐτ' ἀκριβῶς ἔχειν ἔδοξέ μοι· ὁρῶν δὲ καὶ πολλοὺς τῶν παρ' ἡμῖν λογίων φιλοτιμouμένους ἑλληνίζειν, οὐ πάνυ προσήκουσαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν ποιουμένους, ἀμυδρὰ τινι, ὡς ἔοικε, φαντασίᾳ ὑπαγομένους, ἐπεθέμην ἀκριβῆ πραγματεία διεξελθεῖν, ὅπως τὸ σαφὲς αὐτῶν καὶ ἀκριβὲς ἐπὶ πλείστων σκοποῦντί μοι παραδειγμάτων ἔχειν φαίνεται. Οὐ λέληθε δέ με, ὅτι πολλοῖς ἀπλᾶ καὶ εὐτελεῖ τὰδ' εἶναι δόξει· ἀλλὰ γὰρ πολλὰ πρὸ τοῦ μὲν εὐρῆσθαι πράγματα παρειχε καὶ χαλεπὰ ἦν διαγινῶναι, εὐρεθέντα δὲ καὶ σαφῆ καταστάντα, οὕτως ἀπλᾶ καὶ εὐκόλα ἐφάνη, ὥστε πᾶς ἂν τις, καὶ εἰ μηδέπω ταῦτα σκεψάμενος ἔτυχε, ἔδοξεν ἂν οὐδ' ἂν αὐτὸς ἐτέρως γινῶναι περὶ τούτων. Τοὺς βουλομένους τοίνυν ἐπιεικῶς ταῦτα κρίνειν, ἐκεῖνο χρὴ σκοπεῖν καὶ εὐθυμεῖσθαι, ὅτι γραμματικῶν τε καὶ σχολιαστῶν οὐχ οἱ ἀδυνατώτατοι περὶ τὴν ἐρμηνείαν τὴν τούτων, ὥσπερ αὐτίκα δειχθήσεται, διημαρτηκότες φαίνονται.

Κρυγῆρος μὲν γάρ (ἐν γραμ. 67, 14, 2) φησὶν, ὡς δεῖ ἀναπληροῦν εἰς τὸ πρῶτον τῆς συμπλοκῆς μέρος σπανίως μὲν τὸ ῥῆμα τὸ προηγουμένον, συνήθως δὲ φράσιν τινὰ τῶν καθόλου, οἷον· «οὐχ οὕτως, ἐστί, οὐ πρόπει»· ἐπὶ μέντοι τῶν παραδειγμάτων, ἅπερ ἐπάγεται, οὐδὲν φαίνονται αἱ φράσεις ἐκεῖναι οὔσαι προὔργου, ὥσπερ δ' ἐπὶ τοῦδε τοῦ Δημοσθένους (4, 38)· «Τούτων ἀληθῆ μὲν

ἐστι τὰ πολλά, οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν· τίς γὰρ φήσῃ καλῶς ἂν ἔχειν ἐνταῦθ' ἀναπληροῦν αὐοὺ μὴν ἐστὶ ταῦτα ἢ οὐ πρόπει ταῦτα, ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν.» Καὶ μὴν καὶ Κυνῆρος (Διεξοδ. γραμ. σ. 826) οὐδέν τι μάλλον σαφέστερον εἰσηγεῖται, κελεύων ἐκπιμπλάναι ἥτοι τὸ πρότερον ῥῆμα, ἢ τι τῶν καθόλου, οἷον «τοῦτ' ἐγένετο, τοῦτ' ἐστί, τοῦτ' ἐγὼ ἡγοῦμαι, λέγω καὶ εἴ τι τοιοῦτον»· ἐπάγεται δὲ τὸ Ξεν. ἐν Κύρ. παιδ. 1, 4, 8 αὐτοῖς ἵππος πίπτει εἰς γόνατα καὶ μικροῦ ἀκακίον ἐξετραχήλισεν· οὐ μὴν (δηλονότι ἐξετραχήλισε, φησὶν ὁ γραμματικὸς), ἀλλ' ἐπέμεινεν ὁ Κύρος μόλις πως καὶ ὁ ἵππος ἐξανέστη· μόλις ἂν πως νῆ Δί' ἐνταῦθα γε καὶ οὐ πάνυ αὖ, οἶμαι, εὐαρμόστως ἐγχωροῖν ἂν ἢ συμπλήρωσις ἐκείνη, ἐπὶ δὲ ἄλλων ἥκιστα· ὁ δὲ συνιδὼν Βαυμλεῖνος (*), ἀνὴρ πλείστη μελέτη καὶ σπουδὴ περὶ τὰ μόρια κεχρημένος καὶ ἰδίαν περὶ τούτων βίβλον συντεταγμένος, τὰ μὲν ἄλλα οὐχ ἐτέρως οὐδ' αὐτὸς ἡγεῖται συμπληρωτέον εἶναι τὸ τῆς φράσεως ἑλλεῖπον, ἐπιφέρων δ' ἐν ἐκ τοῦ Ἰσοκράτους πανηγυρικοῦ (ἐν 85) παράδειγμα α' Αἰ μὲν οὖν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτιμίως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ καλλίστων ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐφιλονέκησαν (γραπτέον ἐφιλονέκησαν διὰ τοῦ αἰεῖ, ὡς δὴ κάλλιστα ὁ Κρόντος ὑπέδειξε), ἐπεσκοτῆσθαι ἀποφαίνεται τὴν τοῦ οὐ μὴν ἀρ-

(*) Μῆδεῖς μεμφθῇ μοι τὴν τοιάνδε τοῦ γερμανικοῦ ὀνόματος Βαυμλεῖν μεταφοράν, ὡς μὴδὲ τῶν ἐτέρων ὀνομάτων οὐ γὰρ ἂν οὕτως μετήνεγκον εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν· νῦν δὲ προσῆκέ μοι τῇ ἀρχαίᾳ χρωμένῳ φωνῇ μιμῆσθαι τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες τοῖς ἑαυτῶν φθόγγοις τὰ τῶν Ῥωμαίων ὀνόματα μετέγραφον· ἐτέρας γὰρ οὔσης, ὡς οὐδεὶς ἂν ἔμφορον ἀμφισδητήσῃς, τῆς τῶν γραμμάτων ἐκφωνήσεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὰ νῦν δοκοῦντ' ἡμῖν ἄτοπα καὶ δύσφωνα, καλῶς ἂν πάνυ ἐκείνοις εἶχον. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἀρχαίας ἐκφωνήσεως ἐν ἐτέρῳ καιρῷ πραγματευσόμεθα· εἰ δ' οὖν τις δυσχεραίνει τὸ δύσφωνον τῆς αὐτοῦ φθόγγου πρὸ τοῦ μλ, λανθάνει τὴν ἑαυτοῦ ἐκφωνήσιν εἰς τὴν τῶν παλαιῶν μεταφέρων· δυσφωνότερον γὰρ δῆπουθεν οὐκ ἔστι τὸ Βαυμλεῖνος τῶν Κλεῦμβροτος, Κλευκράτους, Θευγίνους καὶ ἐτέρων τοιούτων ἐν ἐπιγραφαῖς εὐρισκομένων· ἐπηχεῖ δὲ ταῦτα κάλλιστα, εἰ τὴν αὐτοῦ φθόγγον καὶ τὴν αὐτοῦ ἐκφωνήσιν ὁμοίως ταῖς λατινικαῖς ἐν καὶ αὐ-

νησιν τοῦ προηγουμένου, τῆς ὅλης φράσεως ἀποδόσης ἴσης τοῖς ἀλλ' ὅμως, ἀλλὰ μέντοι, ἀλλὰ μὴν (dennoch, demungeachtet, indessen)· παραπλήσιον δέ φησιν εἶναι καὶ ἐν § 172 καὶ παρὰ Δημ. Ὁλ. I, 4. II, 22.

Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐθ' ἡ συμπλήρωσις ἐκείνη προσήκουσα φαίνεται, οὐδαμοῦ ἐμμελῶς ὥς εἰπεῖν ἀρμόττουσα, οὐτ' αὖ τὴν τοῦ οὐ μὴν ἐπισκότησιν προσίεμαι καὶ τὴν πρὸς τὰ ἄλλα μόρια σύγχυσιν καὶ ἐπαλλαγὴν ἐπιστήμης γάρ ἐστι τὸ ἕκαστον ἀκριβῶς διαρίσαι καὶ διακρίναι, ἀλλὰ μὴ συγχεῖν καὶ συμφύρειν. Πῶς οὖν κάλλιστ' ἂν μοι δοκεῖ συμπληροῦσθαι καὶ ἐρμηνεύεσθαι; ἀπλοῦν δὴ καὶ σαφὴ ὑπογράψω τρόπον, ὥστ' ἔγωγε καὶ μάλα θαυμάζω, πῶς οὐδενὶ τοῦτο ἐπῆλθεν οὕτως ἐπιφανῶν γραμματικῶν καὶ σχολιαστῶν φημί τοίνυν χρῆναι τὸ μὲν ἐκ τοῦ προηγουμένου ἀναπληροῦν χαίρειν ἔαν, ἐκ δὲ δὴ τοῦ ἐπομένου τὸ ἀντίθετον παραλαμβάνειν τοῦ διὰ τοῦ ἀλλὰ σημαινομένου· αὐτίκα ἐπὶ τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος τοῦ Δημοσθένους χωρίου· «Τούτων ἀληθῆ μὲν ἐστὶ τὰ πολλὰ, οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν» συμπληρωτέον εἶναι φημί τὸ ἀντίθετον τοῦ οὐχ ἡδέα, ὅπερ ἐστὶ κεχαρισμένα (οὐ βούλομαι γὰρ λεγεῖν ἡδέα, ὅπως μὴ ἡ τῆς ἰδέας ταυτότης προσισταμένη τῇ ἀκοῇ λυπήσῃ τὸ διανόημα)· «οὐ μὴν κεχαρισμένα, ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν» τὸ Ἰσοκράτους· «ἀεὶ μὲν οὔθ' ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους εἶχον· οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ καλλίστων ἐφιλονίκησαν» ἀρμόττει συμπληροῦσθαι οὕτως· «οὐ μὴν περὶ φαύλων, ἀλλὰ—ἴσως οὕτως τὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν § 174 καὶ· ἀνὺν δ' οἱ ἐν ταῖς μεγίσταις δόξαις ὄντες ἐπὶ μικροῖς σπουδάζουσιν, ἡμῖν δὲ τοῖς τῶν πολιτικῶν ἐξεστῶσι περὶ τηλικούτων πραγμάτων συμβουλεύειν παραλελοίπασιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅσῳ μικροψυχότεροι τυγχάνουσιν ὄντες οἱ προεστώτες, τοσούτῳ τοὺς ἄλλους ἐρρωμενεστέρας δεῖ σκοπεῖν» κτέ· τὸ οὖν πλήρες· οὐ μὴν ἀθυμητέον, ἀλλ'—ἐρρωμενεστέρας δεῖ σκοπεῖν. Ἐν Νικοχ. 27 ἀπερὶ μὲν οὖν τῶν πολιτειῶν—ἅπαντα μὲν οὐθ' εὔρεῖν, οὐτ' εἰπεῖν δυνατόν ἐστιν· οὐ μὴν ἀλλὰ πρὸς γε τὸ παρὸν ἀποχρώντως καὶ νῦν εἴρηται· οὐ μὴν ἐνδεῶς δηλονότι, ἀλλ' ἀποχρώντως· αὐτ. 17, διὰ πλειόνων

μὲν ἂν τις ἀποδείξειεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τούτων συνδεῖν ῥαδίον ἐστίν· τὸ δὲ πλήρες ταύτη· αὐὸ μὴν οὐδὲ διὰ τούτων χαλεπὸν ἐστὶ καταμαθεῖν, ἀλλὰ κτέ.»

Μάλιστα δὲ Δημοσθένης τῷ σχήματι φιληδεῖ τούτῳ· καὶ γὰρ ῥητορικὸν τυγχάνει ὃν, ὥσπερ ἐξῆς ἐροῦμεν, καὶ εἰς δεινότητα ἐπιτῆδειον· ἄξιον τοίνυν προενέγκασθαι τινὰ ἐκ τοῦ ῥήτορος παρδείγματα· 1, 3 κέ. «ὡς ἐστὶ μάλιστα τοῦτο δέος μὴ—τρέψῃται (Κόδωντος δὲ διορθοῦται κλέψῃ τε) καὶ παρασπάσῃται τι τῶν ὄλων πραγμάτων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεικῶς—δὲ δυσμαχώτατόν ἐστι τῶν Φιλίππου πραγμάτων καὶ βέλτιστον ὑμῖν»· εἶχε δ' ἂν τὸ ἐντελὲς ἐκείνη· οὐ μὴν οὕτω δεινὸν καὶ φοβερόν ἐστι, ἀλλ'—». 2, 22, εἰ δέ τις ὑμῶν, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸν Φίλιππον εὐτυχοῦνθ' ὁρῶν ταύτη φοβερόν προσπολεμῆσαι νομίζει, σώρρονος μὲν ἀνθρώπου λογισμῷ χρῆται—οὐ μὴν ἀλλ' ἔγωγε—τὴν τῆς ἡμετέρας πόλεως τύχην ἂν ἐλοίμην· οὐ μὴν τὴν Φιλίππου τύχην, φησί, προτιμήσαιμι ἂν, ἀλλ'—8, 8: ὅτι μὲν δῆπουθεν, οὐθ' ὅσια οὐτ' ἀνεκτὰ λέγουσιν, οὐθ' ὑμῖν ἀσφαλῆ, δῆλόν ἐστιν ἅπασιν, οὐ μὴν ἀλλ' ἐναντία συμβαίνει ταῖς κατηγορίαις, ἃς Διοπείθους κατηγοροῦσι καὶ αὐτὰ ταῦτα λέγειν αὐτούς· ὁ. ἔ. καίπερ δὴ τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐ μὴν σύμφωνά γε καὶ ὁμολογούμενα ἑαυτοῖς λέγουσιν, ἀλλ'—». Ἐνταῦθα τὸ οὐ μὴν ἀλλὰ Οὐσετερμᾶνός τε (ἐν τοῖς σχολίοις) καὶ Φουγχαίνελος (ἐν Z. f. GW. 11. σ. 364) ἐξηγοῦνται ὡς ἐπιδοτικὸν καὶ δὴ ἴσον τῷ αὐὸ μόνον ἀλλὰ καί· οὐκ, ἔμοιγε δοκεῖν, εὐστόχως· ἐπεὶ τὸ οὐ μὴν οὐ δύναται δῆπουθεν οὐ μόνον σημαίνει· καίτοι πάρεστι καὶ αὐτὸ τὸ μόνον συμπληροῦντα προστιθέναι τῷ οὐ μὴν, ἥνικ' ἂν ἡ ἐν τῷ τοῦ ἀλλὰ κώλῳ ἀντίθεσις ἀπαιτῇ τοῦτο, ὥσπερ ἐν τῷ 8, 38 αὐῖς ἐγὼ μὲν τὸ δικαιοτάτον καὶ ἀληθέστατον τοῦτ' ἀποκρινούμαι, ταῦτα μὴ ποιεῖν, ἀ νυνὶ ποιεῖτε, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον ἀκριβῶς ἐρῶ· ὁ. ἔ. οὐ μὴν τοῦτο γέ (μόνον) μοι τὸ καθόλου ἀπόχρη, ἀλλὰ—· ἐστὶ γὰρ τῷ ἐπιδοτικῷ καὶ ἐναντίον τὸ γέ συστατικὸν ὃν ἢ τὸ μόνον· παραπλήσιον δὴ καὶ τὸ Θουκυδίδειον ἐν 5, 43, 2: αἶψ' ἐδόκει μὲν καὶ ἄμεινον εἶναι πρὸς τοὺς Ἀργεῖους χωρεῖν, οὐ μέντοι ἀλλὰ καὶ φρονήματι φιλονικῶν ἠναντιοῦτο· τὸ

δ' ἐντελές· οὐ μέντοι ταύτη γε *μόνον* τῇ δόξῃ ἐπῆρετο ἢ προήγιστο, ἀλλὰ κτέ. Ἄλλ' ἱκανά μοι ἐπισικῶς δοκεῖ ταῦτα εἶναι τὰ παραδείγματα· εἰ δέ τις βούλεται παραβαλλέτω χωρὶς τῶν εἰρημένων παρὰ Δημοσθένει μὲν τάδε, 5, 3. 8, 49. 15, 28 καὶ 32. 19, 135 καὶ 203. 57, 3 καὶ ἄλλα· παρ' Ἰσοκράτει δὲ 1, 9. 5, 101 καὶ 138. 6, 24 καὶ 33. 7, 6 καὶ 37. 8, 1. 10, 14 κτλ. Τὸ σύμπαν δὲ οὐδ' ἂν ἐν οὐδαμοῦ εὔροι τις παρά γε τοῖς δοκίμοις παράδειγμα, πρὸς δὲ μὴ ἢ τοιαύτη συμπλήρωσις ἐπιτηδεῖα εἴη, ὥστε τό τε πρῶτον κῶλον οὐ μὴν μὴ ἀργόν, ὡς ἐνομίζετο, καθιστάναι, καὶ τὴν ὅλην διάνοιαν σύμμετρον καὶ ἐναργῇ ἐμφανίζειν.

Ἔτι δ' ἐκείθεν κατίδοι τις ἂν τὴν ἐρμηνείαν ἡμῶν ὀρθῶς ἔχουσαν, εἰ τοιαῦτα ἀντιπαραθεῖτο χωρία, ἐν οἷς ἐντελές τὸ οὐ μὴν ἐκφέρεται· οἷον Ἰσοκράτης ἐν τῷ πανηγυρικῷ ἐν ἀρχῇ μεμψάμενος ὡς τοὺς ἀθλητὰς μᾶλλον τιμῶεν τῶν τῇ φρονήσει τῇ σφαιτέρᾳ ὠφελεῖν δυναμένων, ἐπιλέγει «οὐ μὴν ἐπὶ τούτοις ἀθυμήσας, φησὶν, εἰδόμην ῥαθυμεῖν, ἀλλ'—ἦκω συμβουλεύσων κτέ.» τὸ γοῦν «ἀθυμήσας» δῆλον ὡς ἐναντίον ἐστὶ τῇ προθυμίᾳ τοῦ ἦκειν συμβουλεύσοντα· ἔτι 69 αὐο μὴν κατῴρθωσαν—ἀλλὰ διεφθάρησαν». 5, 85 αὐο μὴν ἀποστατέον ἐστὶν ἀλλὰ λεκτέον» ἀνθ' οὗ Δημοσθένης ἐν 57, 3· αὐο μὴν, φησὶν, ἐλλείπων τὸ ἀποσῆσομαι, ἀλλὰ καίπερ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀ νομίζω... δίκαια, ἐρῶ».

Νῦν δὲ καλὸν ἀνασκοπεῖν τίς ποθ' ἡ ἰδέα καὶ ἡ ἔμφασις ταύτης οὔσα τυγχάνει τῆς συμπλοκῆς· φαίνεται μοι τοῖνυν ἀναγομένη εἰς τὸ παρὰ τοῖς ῥήτορι καὶ σοφισταῖς κατ' ἄρσιν καὶ θέσιν καλούμενον σχῆμα, ὅπερ γίγνεται ἐξ ἀποφάσεως καὶ καταφάσεως τῶν ἐναντίων τὰς ἰδέας πεφυκόντων· συχνὰ δ' ἂν τις εὔροι τούτου ὑποδείγματα· οἷον Θουκ. 6, 87, 2 «οὐκ ἀκλιητοὶ παρακληθέντες δέ». Ἰσ. 7, 58 «οὐκ ἀποκεκρυμμένης ἀλλὰ φανεραῖς». 7, 30 «οὐκ ἐμπλήκτως ἀλλ' εὐκαίρως» 4, 52 «οὐ γὰρ μικροὺς οὐδ' ὀλίγους οὐδ' ἀφανεῖς ἀγῶνας ὑπέμειναν ἀλλὰ πολλοὺς καὶ δεινοὺς καὶ μεγάλους» καὶ πλείστα ἄλλα καὶ δι' ὧν δὴ κώλων ἐντέχνως καὶ χαριέντως ἀντιτιθεμένων· καὶ γάρτοι συμβάλλεται εἰς δεινότητα καὶ αὐξήσιν τὸ σχῆμα· ἐπιλαμπρυνόμενη

γὰρ τῇ ἀντιθέσει ἡ ἔννοια μείζονα καὶ ἐναργεστέραν τὴν φαντασίαν παρέχεται. Καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ οὐ μὴν ἀλλὰ ἔχρην μὲν ἀκριβολογουμένους προσθεῖναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀλλὰ οὔσης δὲ τῆς τῶν ἀντιθέτων φύσεως τοιαύτης, ὥστε τοῦ ἐτέρου λεγόμενου τὸ ἕτερον, εὐθὺς ὑποσημαινόμενον προσπέτεσθαι καὶ ἐπαχθεῖν τῇ ψυχῇ, εἰκὸς ἦν τῆς βραχυλογίας στοχαζομένοις παραλιπεῖν τὸ ἐν τῇ ἄρσει ἀντίθετον ῥᾶδιον ὃν ἀπεικάζει, ὑποσημαίνοντος αὐτὸ τὸ οὐ μὴν. Εἰ δὲ δεῖ ἐτέρῳ ὁμοίῳ παραδείγματι χρῆσθαι, τὸ ἀλλὰ νῦν γε» ἔχει τις ἂν προχειρίσασθαι, ἐν ᾧ παραπλησίως ἡ τοῦ ἀντιθέτου ὑπόκειται ἔλλειψις. Δημ. Ὀλ. Γ'. 33 «εἰάν οὖν ἀλλὰ νῦν γ' ἔτ' ἀπαλλαγέντες τούτων τῶν ἐθνῶν ἐβέλθητε στρατεύεσθαι» κτέ' λέει γὰρ δὴ τὸ αἰ μὴ πρότερον». Κεφάλαιον δὲ τὴν τοῦ οὐ μὴν (οὐ μέντοι) ἀλλὰ δύναμιν τε καὶ χρῆσιν ᾧδ' ἂν ἔχοιμι δηλώσαι· χρωῖνται γὰρ τούτῳ, ὅποταν παρρησιόμενον τι μὲν τοῖς προηγουμένοις καὶ ἐπεικάζόμενον, οὐ μέντοι ἡ ἰδέα ἐκ τῆς ἐπιφερομένης σημαίνεται ἀντιθέσεως, ἀποτρέπεται, ἕτερον δὲ τούτῳ ἀντιφέρεται· τοιγάρτοι ὥς τὰ πολλὰ προηγείται τὸ μὲν· λέγεται δ' αἰετοτε μετὰ πάθους τινὸς καὶ ἐμφάσεως.

Βουλοίμην δ' ἂν πρὶν τέλος ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ καὶ περὶ ἐτέρας ἐπιπολαζούσης δόξης ἐχομένης τῷ πεπραγματευμένῳ φράσαι ἃ ἐγὼ νομίζω. Κρυγῆρός τε γὰρ καὶ Κλασσῆνιος ἐν Θουκ. 1, 3, 3 «οὐ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἶρηκε» τὸ οὐμὴν οὐδὲ ὑπολαμβάνουσιν ὁμοίως ἐλλειπτικὸν εἶναι καὶ δὴ ἀποφατικὸν πρὸς τὸ καταφατικὸν οὐ μὴν ἀλλὰ· τοῦτο δ' οὐ σοφῶς εἰρησθαι δοκεῖ μοι τοῖς ἄλλως πάνυ σαφοῖς καὶ δοκίμοις ἐκείνοις φιλολόγοις· ἀποφατικὸν μὲν γὰρ τοῦ οὐ μὴν ἀλλὰ εἶη ἂν τὸ οὐμὴν ἀλλ' οὐ (οὐδέ), ὥσπερ τὸ Δημοσθένειον ἐκείνο «οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα»· τάχα δ' ἂν εἶπε καὶ «οὐδ' ἡδέα» εἰ οὕτως ἔτυχε· τὸ δ' αὖ οὐ μὴν οὐδὲ ἀπόφασις μὲν φαίνεται οὔσα τοῦ καὶ μὴν καὶ, δέον δὲ φάναι «καὶ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἶρηκε» ἢ «οὐ μὴν εἶρηκε καὶ βαρβάρους» κατ' ἀφομοίωσιν καὶ συμφωνίαν συνᾶθῃ καὶ ἡ ἐτέρα κατὰφασις εἰς ἄρνησιν μεθέστηκε· ἔλλειψις μέντοι ἐνταῦθα οὐδὲν τι ἂν μᾶλλον εἶη, ἢ εἰ πεφρακῶς ἐτύγχανεν οὐ μὴν εἶρηκεν οὐδὲ βαρβάρους».

Σχεδὸν δ' εὐδηλον ἐστὶν ἤδη καὶ τὸ οὐ γὰρ ἀλλὰ τίνα τρόπον ἀρμόττει συμπληρωσαί τε καὶ διασαφῆσαι Ἀριστ. Βατ. 58. «Μὴ σκῶπτέ μ' ὥδελεφ'» οὐ γὰρ ἀλλ' ἔχω κακῶς· ὁ. ἔ. οὐ γὰρ καλῶς ἔχω, ἀλλὰ κακῶς. Πλάτ. ἐν Πολιτ. 49, 2· αὐτοὶ μὲν οὐδένα (δηλ. κρατήσιν), ἡ δ' ὅς· οὐ γὰρ, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια· τ. ἔ. οὐ μόνον τὸ ἐπιτελέσαι ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια· ἀντίκεινται γὰρ τὸ ἐπιτελέσαι καὶ ἐπιχειρεῖν, ὥσπερ τέρμα καὶ ἀρχή.

Ταῦτα μὲν περὶ τούτων ἡγοῦμαι δὲ οὐδὲ τῶν ἄλλων πάντων μορίων διηκριβώσθαι πῶς τὴν φύσιν καὶ δύναμιν καὶ τὴν εὐλογον χρῆσιν· ἦν δὲ θεὸς ἐθέλη καὶ μοι ὕστερον σχολὴ ἐγγένηται, πειράσομαι καθ' ὅσον ἐστὶν ἐπ' ἐμοὶ συντελέσαι πρὸς τ' ἐναργεστέραν αἴσθησιν καὶ ἀκριβοστέραν κατανόησιν κόσμου τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου ἐξαίρετου καὶ ἀνυπερβλήτου· ὥσπερ γὰρ ἡ μουσικὴ διὰ τῶν φθόγγων ἀόριστους τινὰς καὶ μυστηριώδεις πέφυκεν ἐμβάλλειν τῇ ψυχῇ διαθέσεις καὶ πάθη καὶ ὁρμάς, οὕτως, οἶμαι, καὶ τὰ μόρια τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀόριστόν τινα καὶ καθολικὴν τὴν φύσιν ἔχοντα, ὁμοίας τινὰς ἐνεργάζεται μυχίας ἐμφάσεις, οἷας δὴ πολλαὶ τε καὶ παντοδαπαὶ λέξεις οὐκ ἂν ἐξαρκέσαιεν. Χρὴ δὲ τοὺς περὶ τὴν ἀρχαίαν μοῦσαν διατρίβοντας καὶ σπουδάζοντας τῆς συμπάσης ἰδέας καὶ καλλονῆς τῶν ἑλληνικῶν λόγων γεύεσθαι, μὴδὲ τὰ ἐλάχιστα ἀπαξιοῦν θεωρεῖν τε καὶ διασκοπεῖν· καί μοι δοκεῖ πᾶν ἐμμελῶς τοῦτο παραινεῖν ὁ περικλεέστατος τῶν Γερμανῶν ποιητῶν Γοίθιος, ὅς οὐκ ἀναξίως δόξαν ἔσχηνεν ἀρχαίας ἑλληνικῆς εἰληχένας φύσεως καὶ μούσης· ἔχουσι δ' οἱ στίχοι ὧδε, εἰ καλῶς ἀπομνημονεύω τὰς λέξεις, ἐν τῇ γερμανικῇ διαλέκτῳ·

Wenn du willst dich des Ganzen erquicken,
so musst du auch das Kleinste erblicken.

εἶσαν δ' ἂν ταῦτα ἑλληνιστὶ τοιάδε·

Θεῖαις λαβεῖν τοῦ παντὸς ἡδονὴν καλοῦ;
ἐπισκόπει καὶ τοῦλάχιστον εὐ μέρος.

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΒΑΛΛΑΣΣΙΑΔΗΣ;

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ
ΠΑΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΠΟΥΔΑΝ ΠΑΣΑΝ.

Τὸ νῦν κατὰ πρῶτον δημοσιευόμενον τοῦτο ἔγγραφον ἐδόθη μοι ἐν Πάρῳ ἐφέτος, ὅπου εἶχον μεταβῆ κατὰ τὰς παύσεις, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δελαγραμμάτου· εἶναι δὲ ἄξιον δημοσιεύσεως διὰ τὸ ὕψος, εἰς ὃ εἶναι συντεταγμένον καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὕρισκοντο αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐν τοῖς προθύροις αὐτοῖς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· διότι εἶναι συντεταγμένον τῇ 15^ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 1820.

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

Υψηλότετε, ὑπέρτατε εὐεργετικώτατε καὶ θεοφρούρητε ἄπτου-
λάχ πασσᾶ βεζύρη καὶ καπουδᾶν πασσᾶ ἐφένθη μας, τὴν
ὕψηλότητά της ὡς πιστοὶ βαγιαῖδες καὶ σκλάβοι προσκυνοῦν-
τες, τὰ ἵχνη τῶν ποδῶν της κατασπαζόμεθα :

καὶ ἀναφέρομεν γονυκλιτῶς εἰς τὸ θεοφρούρητον ὕψος της ἡμεῖς οἱ σκλάβοι καὶ πιστοὶ βαγιαῖδές της, ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Πάρου, ὅτι ἐρχόμενος εἰς τὸ πτωχικὸν μας νησίον ὁ ἐνδοξότατος καὶ φρονιμώτατος σερασκέρ-πέης Ἑμὶν ἀγάς μᾶς ἐφάνερωσεν ὕψη-
λὸν προσκυνητὸν της πουγιορουλδὶ, ἐν ᾧ μᾶς εἰδοποιεῖ τὸ θεο-
τίμητον ὕψος της, ὅτι ὁ κραταιότατος καὶ γαληνότατος ὕψιστος βασιλεὺς σολτὰν Μαχμουτ ἐφένδης μας (οὗ τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα νὰ ᾔηται αἰώνια), ἐλεῶν βασιλικῶς καὶ εὐσπλαγχνισθεὶς θεοπνεύ-
στως τὴν ἀθλίαν κατάστασιν ἡμῶν τῶν νησιωτῶν, ἐλεεινῶν σκλάβων τοῦ κράτους του, θέλει νὰ διάγωμεν μὲ ἡσυχίαν καὶ χωρὶς κάμμιαν ἐνόχλησιν ὑπὸ τὸν μέγαν καὶ χαρμόσουνον ἴσκιον τῆς κραταιᾶς καὶ ἀνικῆτου βασιλείας του, τὸ ὅποιον ἀκούσαντες ὅλοι μὲ χαρὰς δάκρυα ὑψώσαμεν τὰς χεῖρας πρὸς κύριον τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ ἐκάμαμεν μυρίους δοξαῖδες καὶ δεήσεις διὰ τὴν πολυχρόνιον καὶ πανευφρόσουνον ζωὴν καὶ στερέωσιν τῆς

ὑπερτάτης του μεγαλειότητος ἐπὶ τὸν ἱερὸν καὶ ὑπέρλαμπρον θρόνον της.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ βασιλικὴ θεόπνευστος νεῦ-
σις καὶ βουλή, καὶ ἐπειδὴ οὕτω μᾶς προστάζει σφοδρῶς τὸ ἡγε-
μονικὸν πουργιουρουλδὶ, ὅτι νὰ ὁμολογήσωμεν τὸ χάρι μας, ἀνα-
φέρομεν γοερῶς εἰς τὸν εὐσπλαγχνικώτατον βεζύρην ἐφένδην μας,
ὅτι μετὰ τὸ πασαλῆκι τοῦ αἰοιδίου γαζῆ Χουσεῖν πασσᾶ ἐφέν-
δῃ μας, ἐξ αἰτίας τῶν νέων δόσεων καὶ ἀσυνθίστων ἐπιφορτι-
σμῶν, ὅπου ἐπληρώναμεν καὶ πληρώνομεν, καὶ ἐξ αἰτίας τῶν
πουμπασίρηδων, οἱ ὅποιοι στελλόμενοι εἴτε διὰ κοινὰς, εἴτε διὰ
μερικὰς ὑποθέσεις, καὶ ὄντος ἀπροσδιορίστου τοῦ χιςμετίου των,
μεταχειρίζονται κάθε βίαν καὶ δυναστείαν, καὶ πέρνουν ποσότη-
τας χρημάτων ὑπερόγκους, κατήντησε τὸ ἀθλιέστατον νησί μας
κοινῶς τε καὶ μερικῶς εἰς χρεὴ βαρύτατα καὶ εἰς μίαν ἐλεεινὴν
καὶ ἐσχάτην πτωχίαν, ὥστε ἀμηχανοῦμεν πλέον, ὕστερούμενοι
καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Ὅθεν, ὑψηλότατε καὶ εὐσπλαγ-
χνικώτατε βεζύρη μας, προστρέχομεν μετὰ θερμῶν δακρύων εἰς
τὸ ἔλεός της, γονυκλιτῶς δεόμενοι νὰ εὐσπλαγχνισθῇ καὶ νὰ
ἐλεήσῃ ἡμᾶς τοὺς πτωχοὺς βαγιαδᾶς της, καὶ νὰ συνεργήσῃ δι'
ὑψηλῆς προστασίας της ὅπου νὰ ἐκδοθῇ ὑψηλὸν προσκυνητὸν βα-
σιλικὸν χάρι, διὰ νὰ σηκωθοῦν εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ ἡμᾶς ὅλαι αἱ ἀσυ-
νήθισται δόσεις καὶ ἐπιφορτισμοί, αἱ ὅποιαι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι.
Πενδὲ προβάτων νὰ μὴ πληρώνωμεν, ἐπειδὴ μήτε διὰ τὴν πτω-
χικὴν ζωτροφίαν μας δὲν εὐρίσκονται πρόβατα εἰς τὸ νησί μας,
καὶ ἐπειδὴ ἄλλοτε δὲν ὑποχρεώθημεν νὰ τὸ πληρώσωμεν, εἰμὴ
ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὑψηλοτάτου Σαῖδ Χασάν πασσᾶ σουγεμ.
παρομοίως νὰ μὴ πληρώνωμεν, ὡς νέον δόσιμον καὶ αὐτό πεσι-
νάτι καὶ πακιγὲ νὰ πληρώνωμεν μόνον τόσον, ὅσα ἐπληρώναμεν
καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αἰοιδίου γαζῆ Χουσεῖν πασσᾶ. Προσφο-
ρὰν καὶ συνεισφορὰν νὰ γίνῃ ἕλεως εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ πληρώνω-
μεν βοήθειαν νέας δραγουμανίας νὰ μὴ πληρώνωμεν ζαπίτης ἢ
ταχσηλδάρης νὰ μὴν ἔρχεται εἰς τὸ νησί μας, μήτε πιτερμέ ζα-
πιτληκίου ἢ ταχσηλδαρληκίου νὰ μὴ πληρώνωμεν, ἀλλὰ νὰ ἔρ-
χεται καδῆς, κατὰ τὸ παλαιὸν, νὰ κρίνῃ τὰς μερικὰς ὑποθέσεις

μὲ τὸ μαραφέτι τῶν προεστώτων καὶ κατὰ τὰς τοπικὰς μας συν-
νηθείας, ὁ ὁποῖος ἀπὸ μὲν τὰς ὑποθέσεις ὁποῦ κάμει ταχσῆλι νὰ
πέρνῃ ῥέσιμον ἀνὰ δέκα εἰς τὰ ἑκατὸ, ἀπὸ δὲ τοὺς σερετ δαβᾶ-
δες νὰ μὴν ζητῇ οὔτε νὰ πέρνῃ λόγῳ ῥεσίματος οὔτε ὀβολόν.
Νὰ μὴν ἐρχονται εἰς τὸ ἐξῆς βεκίληδες τῶν δραγουμανέων εἰς
τὰ νησία μας, διὰ νὰ συνάζουν τοὺς πακιγιέδες, μῆτε βηκιαλέτι
νὰ πληρώνωμεν, ἀλλὰ νὰ στέλνωμεν ἡμεῖς τοὺς πακιγιέδες μας
εἰς τὴν Πόλιν, ἣ ὅπου εὐρίσκεται ὁ δραγουμάνος. Ὅταν ἐρχων-
ται μαμούρηδες πουμπασίρηδες εἰς τὸ πτωχὸν νησίον μας διὰ
κοινὰς ὑποθέσεις, νὰ διορζίζεται ἐγγράφως εἰς τὸ πουγιουρουλδὶ
τὸ χισμέτι των κατὰ τὸ χάλι μας, καὶ ὅταν δὲν ἦναι διωρισμέ-
νον τὸ χισμέτι των ἐγγράφως, οἱ πουμπασίρηδες νὰ μὴ ζητοῦν
ἐδῶ τίποτε. Ὅσοι πουμπασίρηδες σταλθοῦν διὰ ὑποθέσεις μερι-
κάς, νὰ μὴν ἡμποροῦν νὰ ζητοῦν οὔτε νὰ πέρνουν ἀπὸ τὴν κοι-
νότητα οὔτε χισμέτι οὔτε ταῖνάτι, ἀναθεωρουμένου τοῦ δαβᾶ
κατὰ τὴν τοπικὴν μας συνθήειαν, καὶ νὰ πληρῶνῃ τὸ χισμέτι
ὅποιοι ἔχει τὸ ἄδικον.

Οὕτω δεόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν μετὰ θερμῶν δακρύων τὸ
ἔλεός της νὰ εὐσπλαγχνισθῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὰς πανεκλάμ-
πρους ἡμέρας της τοὺς πτωχοὺς ῥαγιᾶδες καὶ σκλάβους της, καὶ
νὰ συνεργήσῃ νὰ σηκωθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ νεωτερισμοὶ
δι' ὑψηλοῦ χατίου, ὄντες ὑπὲρ τὴν δύνάμιν μας, ὁποῦ τακάτι
πλέον δὲν ἔχομεν οἱ πτωχοὶ, διὰ νὰ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς ἡμέραν
καὶ νύκτα θερμοὺς δαβᾶδες πρὸς κύριον τὸν θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀκλο-
νήτου διαμονῆς καὶ στερεώσεως τοῦ θεοφρουρήτου ὕψους της.

Καὶ ταῦτα μὲν σκλαβικῶς, μένομεν δὲ

1820, Φεβρουαρίου 15, Πάρος

(Τ. Σ.)

δοῦλοι καὶ πιστοὶ ῥαγιᾶδες
οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Πάρου.

ΑΤΤΙΚΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

1.

- Θ ε) ο ι'
- 'Επ' 'Αντιπάρχου ἀρχοντος, 'Εκα(το)νδαιώ-
 νος ὀγδόει μετ' εἰκάδας, ἀγορᾷ κυρ(ι)αι,
 'Αριστόδημος Διονυσίου εἶπεν' ἐπειδὴ
- 5 οἱ προ(σ)αίρε(θ)έντες μετὰ τοῦ ἐπιμελη-
 τοῦ ...ΙΞΙΟΞ; τῆς προσοικοδομίας (τοῦ
 ἱεροῦ τοῦ) 'Αμμωνος τό τε ἔ(ρ)γον καλὸν καὶ
 ἄξιον τοῦ δήμ(ου) ἐποίησαν καὶ ἐπεστέτησα(ν
φ)λοτίμως καὶ λόγον ἀπείδω-
- 40 καν τοῦ ἀναλ(ώ)ματος, ἐπαινέσαι καὶ στερα-
 νῶσαι ἕκαστο(ν) αὐτῶν θαλλοῦ στεφάνωι κ(α-
 τὰ τὸν νόμον κα) ἀναγορεῦσαι τοῦ(ς σ)τεφά-
 νους τῶν ἀγῶν(ς); τοῦ 'Αμφιαράου μετὰ τας
 ΛΠΙΟΝΤΟΝΕ...
- 45ΝΘΗΞΕΙ ΞΤΟΥΞΟ..

Ο.
 .Ο..

Ἐν Πειραιεὶ εὐρέθη τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα καὶ ἡγοράσθη τὸ
 παρελθὸν θέρος ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ἀγνωστον δὲ
 τὸ ποῦ ἀνεσκάφη καὶ πότε, φαίνεται ὁμως, ὅτι πρὸ πολλοῦ και-
 ροῦ, διότι εἶχεν ὁ λίθος, ὅτε ἦλθεν εἰς ὄψιν ἡμῶν, τὴν κακοδαί-
 μονα ἐκείνην χορηγίαν, τῇ χορηγοῦσιν εἰς τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα οἱ
 ἀπειρόκαλοι ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἱ ἐντοιχίζοντες αὐτὰ εἰς τὰ ὑπέρ-
 θυρα τῶν οἰκιῶν των, μιμούμενοι, ὡς μὴ ὦφελε, κατὰ τοῦτο τοὺς
 ἐν Εὐρώπῃ δῆθεν πολιτισμένους, εἶχε χορῆγι καὶ κιτρινωπῆς ἀλοι-
 φῆς λείψανα. Νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Βαρδακείῳ, ὡς καὶ οἱ ἐξῆς, οἱ
 ἐξ ἀγορᾶς προερχόμενοι.

Εἶναι δὲ στήλη λίθου Ὑμηττίου, πολὺ τετριμμένη τὰ μέσα
 καὶ τὰ κάτω τῆς ἐπιφανείας τῆς καὶ τὰ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὀρῶν-
 τι, σώζουσα δὲ ἱκανῶς ἄνω τὸ ἀετωμάτιον. Ὑψος ἔχει 0,35,
 πλάτος 0,39, πᾶχος 0,12. Εἶδος γραφῆς ὅχι τὸ ἀκριβῶς στοι-

χηδόν, καὶ ὅσον προβαίνουν οἱ στίχοι, καὶ περ ἰσομήκεις, περιλαμβάνουσι πλείονερα γράμματα.

Ἄν ὁ ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ ψηφίσματος ἄρχων Ἀντίπατρος εἶνα, ὃ ἐν τοῖς καταλόγοις τιθέμενος εἰς τὸ ἔτος 389 πρὸ Χριστοῦ, ἔχω ἀμφιβολίαν, διὰ λόγους τινάς, κλίνω δὲ νὰ ὑποθέσω ὅτι θὰ εἶναι μᾶλλον ὁμώνυμός τις, ὅστις νὰ ἤρξε μετὰ τὴν ρκβ' Ὀλυμπιάδα, ἥτοι μετὰ τὸ 292 π. Χρ. ἔτος, ὅτε ἐκλείπει ἡ σειρὰ τῶν ἀρχόντων, ἐν νεωτέροις δὲ χρόνοις παρὰ τῶν φιλολόγων ἐτέθησαν τινὰ ἀρχόντων ὀνόματα ἐκεῖ μετὰ πλείονος ἢ ἐλάσσονος πιθανότητος. Πάντως ὁμοῦς ἐντὸς τοῦ γ'. αἰῶνος πρ. Χρ. ἤρξεν ὁ Ἀντίπατρος, ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων φαίνεται ἀπαιτοῦν. Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα μὴ τις ὑποθέσῃ ἄλλον τινὰ Ἀντίπατρον πολὺ μεταγενέστερον, ὅστις εἰς τὸ 45 μετὰ Χριστὸν ἔτος ἐτέθη ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων εἰκαστικῶς. Εἰς τοῦτο ἀντίκειται μεγάλως τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων.

Περὶ τοῦ Διδυκοῦ θεοῦ Ἀμμωνος ὅτι ἤδη πρόῳμα ἐν Ἑλλάδι ἐλατρεύετο, ἰδίως ἐν Σπάρτῃ καὶ Θήβαις, εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραφέων· ἂν δὲ εἶχε καὶ ἱερὸν ἴδιον ὁ θεὸς οὗτος ἐν Ἀθήναις, ὡς ὑποφαίνεται ἐκ τούτου τοῦ σημερινοῦ ψηφίσματος, δὲν ἤξεύρω ἐγὼ λεγόμενον ἀλλαχοῦ ἐν συγγράμμασιν ἢ ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, θυσίαν ὁμοῦς δημοσίαν τελεσθεῖσαν τῷ Ἀμμωνι ἐν Ἀθήναις παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐν ἔτει 333 πρ. Χρ. ἀναφέρει ἡ ἐν τῷ C. I. Gr. ὑπ' ἀρ. 157 ἐπιγραφή. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ εἷς τινα σχέσιν μὲ τὸν Ἀμφιάραιον ἦτο ὁ Ἀμμων, καὶ διὰ τοῦτο ἰσως ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ Ἀμφιαράου ν' ἀναγορευθῶσι κελεύει τὸ ψήφισμα οἱ στέφανοι τῶν τιμηθέντων ἀνδρῶν. Ταῦτα καὶ ἄλλα ἐλπίζομεν, ὅτι θέλουσιν ἐξετασθῇ καὶ διασαφηθῇ ὑπὸ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἐκδοτῶν τοῦ ἀξιοπεριέργου τούτου ἐγγράφου.

2.

.....

...ΟΑΙΕ..

...ΙΤΟΞΛΕΙ καί..

...τος δὲ ἐπηγγείλα(το..

..ιων εἰς ἅπαντα τὰ..

- 5 .οντα τῷ κοινῷ Με(σογειῶν; ἀπο-
δεδώκασιν δὲ καὶ λόγον καὶ
εὐθύναι(ς ἀπὸ)ντων τῶν ὠικο-
νομημένων αὐτοῖς ἐν τῷ
ἐν)ιαυτῷ· ἔν' οὖν καὶ (τὸ κοινόν
40 τῶν θιασωτῶν φανερόν ποιῇ
πᾶσιν τοῖς βουλομένοις φι-
λοτιμῆσθαι εἰς τε
καὶ εἰς ἑαυτοὺς, ἀγαθῇ τύχῃ,
δεδοῖσθαι τοῖς θιασώταις
45 ἐπ)αινέσαι ΤΙ....
.....

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησιῦ, κολοβοῦ ἄνω, κάτω καὶ
πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ὁ τόπος τῆς εὐρέ-
σεώς του ἄγνωστος, ἀλλὰ πάντως ἐν Ἀττικῇ. Ἐγοράσθη ὑπὸ
τῆς Ἑταιρίας τῇ 11 Ἰανουαρίου 1877. Εἶδος γραφῆς ὅχι τὸ
στοιχηθόν. Γραμμάτων σχῆμα τὸ τῶν Μακεδονικῶν ἐν γένει
χρόνων. Τοῦτο τὸ θιασιτικὸν ψήφισμα, ὡς καὶ τὸ ἐφεξῆς, ἃς πα-
ραβληθῶσι πρὸς τὰ ἐν τῷ C. I. A., καὶ ἰδίως τὰ ὑπ' ἀριθ. 602
καὶ 603, ὄντα τῶν Μεσογειῶν.

Μετὰ τὸν δέκατον στίχον τοῦ ψηφίσματος, θέλει πᾶς τις πα-
ρατηρήσει, ἡ ἔννοια τοῦ λόγου δὲν εἶναι ἀρτία, διότι λείπει τὸ ὅτι
τὴν εὐχαριστίαν του ἤθελε νὰ ποιῇ τὸ κοινὸν φανεράν εἰς τοὺς
εὐεργετοῦντας αὐτό, καὶ λοιπὸν ῥητέον, ὅτι ἡ συντομίας χάριν
παρέλειψε μίαν τῶν συνήθων φράσεων ὁ ψηφισματογράφος, ἡ ὁ
χαράκτης τῶν γραμμάτων τὴν παρέδραμε.

3.

-
...πιων ΛΙ...
.... ἰ α ἐν στ.....
... | ας ἐν τῷ ἱερῷ...
· δΓ; ὁ τῆς Ο; συ(ας);...
5 . το γραμματ(..... Μεσο-
ο)γειῶν τὰ ἐψ(ηφισμένα τῷ κοινῷ τ-
ῷ Μεσογε(ῶν..... δο-
ῦνα[ι] τὸν ταμ(ῆαν τῆς διοικήσεως; εἰκ-

οσι δραχμ(ας ἐκ τῶν εἰς τὰ ψήφισμα-
40 α ἀναλισκόμενων τῶν δέμῳ;

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου πάντοθεν σχεδὸν κολοβὸν καὶ μόνον κάτω ἔχον μέρος τι ἄγραφον, ἔχει τὰ ἀνωτέρω στοιχηθὲν γεγραμμένα. Ἐρέθη ἡμῖν, ὅτι εὑρέθη ὀπίσω τοῦ χωρίου Καματεροῦ, μεταξὺ Χασιδῶς καὶ Διοσίων. Ἐγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας τῇ 4 Ἀπριλίου 1877. Ὑψος αὐτοῦ 0,13, πλάτος 0,17, πάχος 0,07. Εἶχον πιθανῶς οἱ στίχοι ἀνὰ 28 γράμματα, ὡς ἐκ τῶν οὐχὶ τόσον ἀβεβαίων συμπληρώσεων τῶν στίχων ζ'. η'. καὶ θ'. ὑποδεικνύεται.

4.

Ἔδοξεν τοῖς δημόταις· Πυθό-
δωρος Φιλοκλέους Ἐπικηφί-
σιος εἶπεν· ἐπειδὴ οἱ αἰρεθ-
έντες ὑπὸ τῶν δημοτῶν κατή-
5 γοροι Νεοκλέους καλῶς καὶ
δῆκαίως ἐπεμελήθησαν τοῦ
ἀγῶνος καὶ εἶλον αὐτὸν ἐν τ-
ῶ) δικαστηρίῳ, δεδόχθαι τ-
οῖς δημό)ταις, ἐπαινεῖσαι αὐ-
40 τοὺς ἀρετῆς) ἔνεκα καὶ δικα-
ιοσύνης).....
.....

Στήλης λίθου Ὑμηττίου τεμάχιον εὑρεθὲν ἐν ταῖς πρὸ τοῦ Δι-
πύλου ἀνασκαφαῖς τῆς Ἑταιρίας ἔχει τὰ ἀνωτέρω στοιχηθὲν
γεγραμμένα. Ὑψος τοῦ λίθου 0,25, πλάτος 0,28, πάχος 0,07.

Ἄλλο τοιαύτης ὑποθέσεως ψήφισμα εἴτε δήμου ἐνὸς τῶν
πολλῶν εἴτε τοῦ μεγάλου δήμου τῶν Ἀθηναίων δὲν γνωρίζω
νὰ ἐφάνη ἕως τώρα, καὶ κρῖμα ὅτι οὕτω ἀνευ ἀρχοντος καὶ
ἄλλως κολοβὸν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ περιεργότατον τοῦτο ἐγ-
γραφον, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἀνή-
κει. Οὐδὲν δὲ ἡδυνήθην νὰ εὔρω ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ οὕτω γυμνῶς
ἀναφερομένου ὡς ἀλόγους Νεοκλέους οὔτε περὶ τοῦ εἰπόντος τὸ
ψήφισμα Πυθοδώρου, εἰ καὶ ἐποίησά τινας ζητήσεις, μάλιστα ἐν

τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀττικῶν ῥητόρων, τῇ ὑπὸ Sauppe καὶ Baiter, ἐνθα πλουσιώτατοι πίνακες τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνων, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δ' πρὸ Χρ. αἰῶνος ἐκριστολογοῦντο ἡμέραν καὶ νύκτα.

5.

....?.....	...?...
. εν Ι
Δ)ωρίων	Καλλ(ιστιο)ν
Ν)ουμήσιος	Δόρκιον
Φ)ειδίας	Κόμφη
5 Κλ;)σιγένης	Σιμέλη
...ης	Μηλίσ.

- Ἀγαθὴ τύχη, ἐπὶ Διομίδοντος ἄρχοντος, Σ-
κιρ)οφοριῶνος ἀγορᾷ κυρίαι, Διονόσιος T-
ενέδ;)ις εἶπεν· δεδόχθαι τῷ κοινῷ τῶν θι-
40 ασωτῶ(ν)· ἵπαι τέ τς ἔλλα πράττουσιν καλῶς
καὶ εὐ)σεβῶς τὰ κατὰ τοὺς θεούς, ἀναθῆναι
αὐ)ταὺς καὶ στήλην ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέ-
μυδο)ς καὶ τὰ ὀνόματα ἀναγράφαι τῶν θιασωτῶ-
ν ἀπ)άντων, ἀναγράφειν δὲ καὶ τῶν ἱερειῶν τῶ-
45 ν ἐπιγ(γ)νομένων κατ' (ἐ)νιαυτὸν ἀπὸ Διομίδο-
ν)τος ἄρχοντος, ἐὰν θόξῃ τῷ κοινῷ ἄρθῶς ἀ-
π)μμελῆσθαι τῶν κατὰ τὴν θεόν· ἀναγράφ-
ειν δὲ καὶ τῶν ἐπεισιόντων συνθιασωτῶν
τ)ὰ ὀνόματα, ἐπὶ ἀν καταβάλωσιν τὸ ἐπιβάλλο-
20 ν αὐτοῖς τοῦ ὑπάρχοντος ἀργυρίου κατὰ τῶ-
ν υ)δ(μ)ον ἐν τῷ ἱερένῳ· ἐνγραφίτω δὲ ἕκαστ-
ος αὐτὸν τῷ αὐτοῦ ἀναλῶματι μετὰ τοῦ ταμ-
(ι)ου καὶ τοῦ γραμματέως.

25 τὸν ταμί-	τὸν γραμ-
αν	ματέα
Διονόσιον.	Θεόπροπον.

Στήλη λίθου Ὑμπερτίου, ὕψους 0,58, πλά-
τους 0,38, πάχους 0,07, εὐρεθεῖσα τῇ 18 Αὐγούστου 1879
ἐν τετοιχισμένη ἐν τοίχῳ τινὶ κακοκτίστῳ μετὰξὺ τῆς πρώτης
καὶ τῆς δευτέρας γραμμῆς τοῦ ἀρχαίου τῆς πόλεως περιβόλου,

τοῦ ἀρτίως φανέντος νοτίως τοῦ Διπύλου, ἔχει τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα θιασωτῶν, γεγραμμένον ὄχι ἀκριβῶς κατὰ τὸ σύστημα τῆς στοιχηθδὸν γραφῆς, ἀλλὰ πλησιάζον εἰς αὐτό. Εἶναι δὲ ἀδύηλον ὁπωσοῦν, ἂν δὲν ἐκολοβώθη ἄνω ἢ στήλῃ. Εἶναι μὲν ἡ τομὴ ἐκεῖ εὐθεῖα, ἀλλὰ φαίνεται ὡς ἐκ θραύσεως καὶ δὲν ἔχει οὐδὲν γεῖσον ἢ κανόνα, καὶ τὰ ὀνόματα τὰ κύρια ἀρχονται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χεῖλους τοῦ ἀνωτάτου· ὥστε ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπεκόπη ἐκεῖ ποτε ὁ λίθος ὑπὸ τῶν αὐτὸν ἐντοιχισάντων, καὶ ἔλειψάν τινες ὄχι ἴσως ὀλίγοι στίχοι. Τοῦτο ἄγεται τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ δ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος λείπει τὸ ὑποκείμενον τῆς τοῦ λόγου προτάσεως, καὶ οὕτω δὲν φαίνεται τίνες εἶναι οἱ πράττονσι καλῶς καὶ εὐσεβῶς τὰ κατὰ τοὺς θεοὺς. Ἀλλὰ πιθανῶς θὰ ἦσαν ἱερεῖς, ὧν δὴ βλέπομεν ἄνω τινὰ ὀνόματα, ἀντικρὺ των δὲ καὶ τὰ ἱερειῶν, ὡς ὀρίζεται ἐν τῷ ιδ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος. Ἐχει δὲ τὸ θιασιτικὸν τοῦτο ψήφισμα καὶ ἄλλως ἀμέλειάν τινα περὶ τὴν σύνταξιν τῶν φράσεων καὶ δυσκολίας τινὰς, εἰς αἷς δὲν εὐκαιροῦμεν νὰ διατρίψωμεν.

Τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ Διομέδοντος τίθεται εἰς τὸ 262 πρὸ Χρ. ἢ καὶ εἰς τὸ 265 ὑπὸ τοῦ Α. Dumont. Ἴδε τὰς δύο αὐτοῦ πραγματείας *Essai sur la chronologie des archontes Athéniens postérieurs à la cxx^e Olympiade*. Paris, 1870, καὶ *Fastes éponymiques d'Athènes*, 1874, ἐνθα συζητεῖ τὰς διαφορὰς περὶ τούτου τῶν λογίων γνώμας.

Ἐν τῷ γ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος συνεπληρώσαμεν τὸ ἐπὶ τοῦ λίθου κενὸν διὰ τῶν ἐνέθ' μόνον χάριν παραδείγματος, ὄχι μετ' ἀξιώσεως ὅτι ἐτύχομεν τοῦ ἀληθοῦς. Ἄν ἐκεῖ δὲν ἦσαν γράμματα δηλοῦντα τὸν πατέρα τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα, ἀλλὰ τὴν πατρίδα ἢ τὸν δῆμον, τότε ἴσως ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ ἀληθές, διότι ξένον θιασώτην καὶ δὴ Τενέδιον ἡδυνάμεθα πολὺ καλὰ νὰ ἐμβάλωμεν, ὄχι δὲ καὶ δημότην Ἀττικόν, Τειθράσιόν τινα ἢ Τρικορούσιον, ὡς μὴ χωροῦντος τοῦ τόπου πλείονα τῶν τεσσάρων γράμματα ἢ τὸ πολὺ πέντε.

6.

Σκευάριον αὐτοτελές ἐξ ὀπτῆς γῆς, ὁποῖον καὶ ὁπόσον τὸ δεῖ-
κνύει τὸ ξυλογράφημα, εὐρεθὲν ἐν ταῖς τοῦ Διπύλου ἀνασκαφαῖς,
ἔχον οὐδὲν ἄλλο ἐπιγεγραμμένον εἰμὴ τὸ δημοτικὸν ὄνομα Ξυ-
πεταιῶν καὶ μίαν τρύπαν διαμπερές, ὅλως ἀτριβῆ, ἔπρεπε νὰ
φανῇ εἰς πάντας ὅσοι τὸ εἶδαν πρᾶγμα ἀκατάληπτον καὶ οἶον νὰ
ἐνασκήσῃ τὴν ἀγχίνοιαν τῶν ἀρχαιολόγων πρὸς μάντευσιν τῆς
ποτὲ χρήσεώς του. Ἡμεῖς οὐδὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκφροντίσωμεν.
Δέγομεν δὲ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ τὸ μελετήσωσιν, ὅτι τὰ ἐπ' αὐ-
τοῦ γράμματα εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐγκεκαυμένα καθ' ὃν
καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς ἀρίστης ἐποχῆς, ἡ δὲ ἄλλη ἐπιφά-
νεια, λειοτάτη οὔσα, ἔχει ἐρυθρόξανθον χροιάν κεράμου· ἡ δὲ ὅλη
ἀπεργασία λίαν ἐπιμελής. Μηδεὶς δὲ ὑποθέσῃ, ὅτι ἤτό ποτε καθη-
λωμένον που τὸ σκευάριον τοῦτο διὰ τῆς τρύπας, διότι ἡ ὁπίσω
ἐπιφάνεια ὁμοίως οὔσα λειοτάτη ἐναντιοῦται εἰς τοιαύτην ὑπό-
θεσιν.

7.

Νεοκλῆς Θορίκιος ἀνέθηκεν,
Δωρίδος ἱερωμένης.

Ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὸ νότιον τέρμα τῆς ὁδοῦ Ὑψηλάντου καὶ
ἀνατολικῶς τῆς δημοτικῆς δεξαμενῆς ὑδάτων ἐκτίζετο πρὸ δύο
περίπου μηνῶν οἰκία τοῦ Νικολάου Ἰωαννίδου. Ἐν τῇ σκαφῇ
τῶν αὐτῆς θεμελίων εὐρέθησαν γραμμαῖαι τινες πωρίνων λίθων, ὧν
ἡ φορὰ καὶ τὸ σχῆμα δὲν ἐξητάσθησαν, κεῖνται δὲ ταυῶν ἐν μέ-
ρει μὲν ἐπικεκαλυμμένοι ὑπὸ τῆς νεοκτίστου οἰκίας, ἐν μέρει δὲ

ὑπὸ τὴν ὁδὸν αὐτὴν. Εὐρέθησαν δὲ αὐτοῦ ἀρχαῖά τινα ἃ ὑποδη-
λοῦσι τὴν ὑπαρξίν ναοῦ ἴσως, οἷον ἐν πώρινον γεισοειδὲς μέγα
τεμάχιον με ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν θεὰν Ἀφροδίτην
ἐπὶ ἱερέως Κίκωνος, ἧς ἐπιγραφῆς τὸ ὅλον καίμενον δὲν ἀντεγρά-
ψαμεν, δευτέρα δὲ ἐπιγραφὴ εἶναι ἡ ἀνωτέρω παρατεθειμένη, ἐπὶ
Ῥημητίου λίθου ἐπιστυλιοειδοῦς, γράμμασι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρό-
νων, ἐνῷ ἡ τοῦ Κίκωνος πολὺ ἀρχαιοτέροις. Τρίτον εὐρέθη αὐτοῦ
ἀρχαῖον, τὸ ὀργεωνικὸν ψήφισμα, ὃπερ ἀντιγράψας ἐτύπωσεν ἐν
τῇ Παλιγγενεσίᾳ (φύλλῳ τῆς 18 Σεπτεμβρίου) ὁ ἐν Πειραιεὶ
τὰ ἀρχαῖα φιλῶν Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος. Καλὸν εἶναι ἡ δη-
μαρχία τοῦ Πειραιῶς νὰ φροντίσῃ ὑπὲρ ἀποκτήσεως πάντων τού-
των τῶν εὐρημάτων, ἵνα τὰ ἀποθέσῃ εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ δήμου,
νὰ ἐξετάσῃ δὲ καὶ περαιτέρω δι' ἀνασκαφῆς τὸν τόπον ὅπου
εὐρέθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 22 Ὀκτωβρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Πλάτωνος Κρίτων εἰς τὴν καθωμιλημένην γλῶσσαν μεταβεβλη-
μένος καὶ πολλαχοῦ διὰ σημειώσεων διευκρινημένος ὑπὸ Δη-
τρίου Γούναρη Τριπολίτου. Ἐκδόσις δευτέρα. Ἐν Πειραιεὶ, ἐκ
τοῦ τυπογραφείου Ποσειδῶνος, 1879, [8^ο], σελ. ε'. καὶ 38].

Τὸ ὅτι δευτέραν φοράν ἐκδίδεται τὸ μετάφρασμα τοῦτο δύ-
ναται νὰ σημαίνει ὅτι ἔτυχεν ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ κοινοῦ, καὶ
πιστεύομεν, ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Πιστεύομεν δὲ εὐκόλως
ὅ,τι ἐπιθυμοῦμεν καὶ εὐχόμεθα. Ἡ δὲ ἐπιθυμία ἡμῶν καὶ ἡ εὐχὴ
ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἦτο καὶ εἶναι, οἱ ἑφηβοὶ καὶ οἱ ἄνδρες, καὶ

αἱ γυναῖκες δὲ τοῦ ἡμετέρου γένους, ὅσοι δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐγκρατεῖς τῆς παλαιᾶς γλώσσης, νὰ ἀναγινώσκωσιν ἀντὶ τῶν ζήνων, πολλὰκις ἀνωφελῶν ἢ καὶ ἐπιβλαβῶν βιβλίων, μεταφράσεις τοῦλάχιστον τῶν ἐγκρίτων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος συγγραφέων πρὸς μὀρφωσιν τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας των. Πάντες οἱ λαοί, μετὰ τοὺς εὐδαίμονας ἡμῶν προπάτορας, ἀπὸ μεταφράσεων ἤρξαντο ἐν τῇ τῆς φιλολογίας των ἀναπτύξει καὶ δὲν μετενόησαν διὰ τοῦτο· οὕτω οἱ Ῥωμαῖοι, οὕτω σχεδὸν οἱ Σύροι, Ἀρμένιοι καὶ Ἀραβες, οὕτω καὶ οἱ νεώτεροι βορειοδυτικοὶ Εὐρωπαῖοι. Καὶ ἡμεῖς καθόλου εἰπεῖν ἀνεγνωρίσαμεν τὸ ὠφέλιμον τῶν μεταφράσεων ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ ἐπεδόθημεν ἱκανῶς εἰς αὐτὰς μέχρι τοῦδε. Εἰς τοῦτο μάλιστα συνεφωνήσαν καὶ οἱ ἄλλως διαφωνήσαντες περὶ τοῦ ὁποῖαν ὁδὸν πρέπει νὰ λάβῃ ἡ νέα ἡμῶν γλῶσσα εἰς τὴν μὀρφωσιν καὶ ἀνάπτυξίν της. Ὅθεν καὶ οἱ ὑπέρμαχοι τῆς κοινῆς ὁ Ἀθ. Χριστόπουλος καὶ ὁ Ἰω. Βηλαρᾶς καὶ ἄλλοι ἐξέδωκαν δείγματα μεταφράσεων, ὅπως καὶ οἱ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καθαρεύοντες οὐκ ὀλίγοι.

Ἀλλὰ τὸ δύσκολον εἶναι νὰ εὐχαριστήσωσιν οἱ μεταφρασταὶ τὸ μέγα κοινόν ᾧς μὴ ἀπελπιζῶνται ὁμῶς. Οὕτω καὶ ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Εὐρώπῃ πολλαὶ ἐγένοντο δοκιμαί, πρὶν ἢ ἐπιφανῇ ἡ ἐπιτυχία. Εὐκταῖον μόνον εἶναι οἱ προσερχόμενοι εἰς τὸ μεταφραστικὸν ἔργον, εἴτε τὴν κοινωτέραν ὑφὴν γλώσσης ἀσπάζονται, εἴτε τὴν καθαρεύουσαν, νὰ εἶναι πρότερον καλῶς συγκεκροτημένοι εἰς τὴν μάθησιν ἐν γένει καὶ γινῶσται πρὸ πάντων τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ἀκριβεῖς.

Ὁ τὸν Κρίτωνα μεταφράσας φαίνεται ἡμῖν ὅτι εὐσυνειδήτως ἐπεβάλετο εἰς τὸ ἔργον. Παρηκολούθησεν ὅσον ἡδύνατο πιστῶς τὸ ἀρχαῖον κείμενον καὶ προσεπάθησε ν' ἀποδώσῃ οὐ μόνον τὰ νοήματα, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τὸ ἦθος αὐτῶν καὶ τὴν μορφήν εἴτε χροιάν. Ἀλλ' ἐδῶ δὲ εἶναι ἡ μεγίστη τῶν δυσκολιῶν, διότι ἡ καθαρεύουσα ἡμῶν γλῶσσα ἢ διόλου ἢ σπανιώτατα μᾶς βοηθεῖ· δὲν ἔχει ἡ εὐλογημένη ἀκόμη βραχυλογία καὶ εὐκαμψίαν, δὲν ἔχει χάριν, δὲν ἔχει ἀφέλειαν καὶ πολλὰ ἄλλα δὲν ἔχει ἐκ τῶν ἀναγκαίων, τῶν ἀπαραιτήτων εἰς ἀπόδοσιν καλλιτεχνημάτων.

οἷα τὰ τοῦ δαμονίου Πλάτωνος καὶ ἄλλων ὁμοταγῶν του συγ-
γραφῶν. Ἀλλὰ τί νὰ κάμωμεν; Αὕτη εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ αἰωνός
μας. Ἄς στέρξωμεν αὐτὴν καὶ ἄς κοπιᾶζωμεν ἐργαζόμενοι. La-
boremus.

Ἦδυνάμεθα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων νὰ φέρω-
μεν ἐκ τῆς προκειμένης μεταφράσεως μαρτύρια τινῶν φράσεων,
δι' ὧν ἤθελε γίνεи καταφανές, πόσον ἡ καθαρεύουσα ἐπιπροσθεῖ
εἰς τὴν ζωντανὴν καὶ αἰσθηματικὴν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν, ἀλλ'
ἠθέλομεν κινήσει ἐσμὸν λόγων, ὅστις ἤθελε μᾶς φέρεи ἀναγκαιώς
πολὺ μακράν δι' ὃ καὶ ἐν μόνον ἀναφέρομεν μικρὸν λεξίδιον, τὸ
ταύτη τῆς ἀρχαίας, καὶ τὸ ἀντιτάσσομεν εἰς τὸ δωδεκάπηχυ
τοιουτοτρόπως τῆς καθαρευούσης, μὲ τὸ ὁποῖον, ὡς ἡμεῖς δὲν
ἠθέλομεν, δις ἐπανειλημμένον, κλείει ἡ προκειμένη τοῦ διαλόγου
μετάφρασις. Τὰ τοῦ Πλάτωνος ἐκεῖνα· α' Ἐατοῖνυν, ὦ Κρίτων, καὶ
πράττωμεν ταύτη, ἐπειδὴ ταύτη ὁ θεὸς ὑφηγεῖται. β' ἀπεδόθη-
σαν οὕτω· Ἄφες λοιπόν, ὦ Κρίτων, καὶ ἄς πράττωμεν ταῦτα
τοιουτοτρόπως, ἐπειδὴ τοιουτοτρόπως ὁ θεὸς προστάζει. Ὁ Βη-
λαρᾶς, πρὸ ἐξηκονταετίας μεταφράσας καὶ αὐτὸς τὸν Κρίτωνα,
ἀπέδωκε τὴν φράσιν διὰ τῶν ἐξῆς· Ἀφῆσε ἀδὰ, Κρητονα, νὰ
καμομε ἐτζη, γιατί κιο θεος αφτον το δρομο μας δηγνη. (*)

Ἐγὼ δὲν τολμῶ ν' ἀποφανθῶ περὶ τοῦ τίς τῶν δύο μᾶλλον
ἐπέτυχε. Τόσον μόνον ἠξέυρω, ὅτι τὸ τοιουτοτρόπως εἶναι ἀνο-
στον δι' ἐμέ, ἀλλ' εἰς ἄλλους ἴσως ὅχι. Καὶ ἂν ἄλλοι δὲν προσ-
κρούουσιν εἰς τοῦτο καὶ εἰς ἄλλα τῆς καθαρευούσης, ὁ νῦν μετα-
φραστὴς τοῦ Κρίτωνος θὰ ἔχη λόγον νὰ μένη εὐχαριστημένος.

Ἐπὶ τέλους ἄς ῥηθῇ, ὅτι τὸ βιβλίον ἐξῆλθε τῶν πισστηρίων
ἐλευθέρων τυπογραφικῶν ἀμαρτημάτων, ὅπερ δὲν εἶναι μικρὸν
κατόρθωμα εἰς τοὺς καιροὺς μας.

Σ. Α. Κ.

(*) Ὅρα Ἀπαντα Ἴω. Βηλαρᾶ, ἐν Ζακύνθῳ, 1871, ἐν σελ. 49.

BIBLIÃ NEOΦᾶNH.

*Κλαίς πατρολογίας καὶ βυζαντινῶν συγγραφέων, ἥτοι εὐρετήριον πάντων τῶν συγγραμμάτων τῶν θείων ἡμῶν πατέρων, διδασκάλων καὶ συγγραφέων, τῶν περιεχομένων ἐν τῇ ἐν Παρισίοις ἐκδόσει τῆς πατρολογίας εἰς τόμους 169 (ἀπὸ 1857—1866) ὑπὸ Μιγνίου (Migne), ἐν ᾗ προσετέθησαν καὶ τὰ συγγράμματα ἐπὶ τὰ βυζαντινῶν συγγραφέων ἐκ τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως, αὐτῶν μόνον μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐν τῇ τοῦ Μιγνίου ἐκδόσει, ὑπὸ Ἀωροθέου τοῦ Σχολαρίου, πρώην Μητροπολίτου Δαρίσεως, τοῦ Θεταλοῦ. Ἦδη πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐξιώσει πολλῶν σοφῶν καὶ ἰλλογίμων ἀνδρῶν. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλῃ 1879 [4ον σελ. μζ' καὶ 644]. Τιμᾶται φράγκα 20.

Περὶ τῆς ἀξίας καὶ δυνάμεως τῆς κλασικῆς παιδεύσεως, πραγματεία φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ, μεθερμηνευθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Μαρ-γαρίτου Γ. Δήμητσα. Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης. 1879. [8ον σελ. 34.]. Τιμᾶται φράγκου.

Ἐπίτομος ἱστορία τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς Τουρκοκρατίας πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλλ. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων τῆς Μακεδονίας, συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ Παλαμήδης, 1879 [8ον σελ. γ' καὶ 43] τιμᾶται φράγκου.

Πολιτικὴ γεωγραφία, πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλλ. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Μέρους α', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Ἀθήνησι 1878 [8ον σελ. ι' καὶ 235] Τιμᾶται δραχ. 3. Μέρους β' τεῦχος α', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς Εὐρώπης πλὴν τῆς ἑλλ. Χερσονήσου. Ἐν Ἀθήναις 1879 [8ον, σελ. ς' καὶ 276]. Τιμᾶται δραχ. 3. Μέρους γ', τεῦχος β', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καὶ Ὠκεανίας. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης, 1879 [8ον, σελ. β' καὶ 277—506]. Τιμᾶται δραχ. 3.

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολ. ἐταιρίας ἀπὸ Ἰανουαρίου 1878 μέχρις Ἰανουαρίου 1879. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Ἀγγελοπούλου 1879. [8ον, σελ. 48 μετὰ δύο πινάκων].

Κωνσταντινίδος βαφιδίαι δεκατέσσαρες μετὰ προλόγου καὶ σημειώσεων, φιλοπονηθέντα ὑπὸ Μιχ. Γριμάνη, τεῦχος α', περιέχον τὴν α' βαφιδίαν καὶ ἐν ποιημάτων. Ἐν Μιτυλήνῃ, τύποις Ἐμμ. Α. Βουλαδᾶ καὶ Σ. 1878. [8ον μικρὸν, σελ. ιγ' καὶ 36].

Τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης συντακτικόν, συνταχθὲν ὑπὸ Π. Ἰασσιδίου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς γ' καὶ δ' τάξεως τοῦ γυμνασίου. Ἐν Ἀθή-

ναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Ἰασσεμίδου, 1879. [8ον, σελ. η' καὶ 293]. Τιμᾶται δραχ. 6.

Τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης συντακτικὸν, συνταχθὲν ὑπὸ Π. Ἰασσεμίδου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητευομένων ἐν τοῖς ἑλλήν. σχολείοις καὶ τοῖς γυμνασίοις, ἑκδόσις 6'. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Ἰασσεμίδου, 1879 [8ον, σελ. η' καὶ 168.]. Τιμᾶται δραχ. 2,50.

Βιβλιοθήκη τοῦ μαθητοῦ. Ὁ δεσμοφύλαξ τῆς Χαλκίδος, ἡ ἑβδόμη ἐντολή, μὴ κλέψης, διήγημα διὰ τοῦ νέου, μεταφρασθὲν ὑπὸ Π. Ἰασσεμίδου. Ἐν Ἀθήναις τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων 1878 [42ον, σελ. 142]. Τιμᾶται δραχ. 2.

Ἀλχηστις, τραγωδία Εὐριπίδου εἰς πέντε σκηνάς, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν σημερινὴν ἑλλ. γλῶσσαν ὑπὸ Α. Οἰκονομίδου Θεσσαλομάχνητος. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ [8ον, σελ. ς' καὶ 74.]. Τιμᾶται ν. δραχμῆς.

Ἰδιωτικὴ τῆς νεωτέρας ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου. Ἐν Σμύρνῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀμαλθείας, 1866. [8ον, σελ. 96].

Περὶ τοπικῆς διοικήσεως ἐν Ἑλλάδι ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ὑπὸ Γ. Ἰω. Ἀγγελοπούλου, διδάκτορος τὰ νομικὰ καὶ διπλωματούχου τῆς ἐν Παρίσι Σχολῆς τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγησίᾳ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας 1879. [8ον, σελ. 77].

Συνέδριον τῶν ἑλληνικῶν συλλόγων. Πρακτικὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ συνόδου, συγκροτηθείσης ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1879. Δαπάναις τοῦ φιλογενοῦς Χρηστάκη Ζωγράφου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1879. [8ον μέγα, σελ. κδ' καὶ 324]. Πωλεῖται φρ. 5.

Essai politique et morale sur Thucydide par M. N. J. Saripolos. Lu à l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, dans la séance de 4 Aout 1879. Bruxelles 1879. [8ον, p. 86].

Βιογραφία τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ Ἀριστοτέλους Βαλααρίτου ὑπὸ Ἰω. Ν. Σταματίου, σχολάρχου. Ἐν Ζακύνθῳ, τυπογραφίῳ ὁ Παριασάς 1879. [8ον, σελ. 19].

Ἰπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν. Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1874—1877. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἰδ. τυπογραφείου 1879. [4ον, σελ. ιγ' καὶ 63+63+63+63=252.].

Die Thorfrage in der Topographie Athens von Bernhard Schmidt, prorector der Universität. Freiburg. I. B. 1879. [4ον, σελ. 44].

* Π. Γ. Πολίτου ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς τελευταίας ἐν Θεσσαλίᾳ

ἐπαναστάσεως. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται ἀντὶ δραχμῆς νῆας. [8ον, σελ.

- * Ἡ σύγχρονος Ἑλλὰς, ἥτοι ἀπάντησις τῷ Γάλλῳ Edmond About, μετὰ φρασὶς ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀγγλίδος F. E. M. ὑπὸ Ἑμμ. Σ. Σκοῦφου. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν νῆων 5. [16ον, σελ. 7' καὶ 116].
- * Ὁ Ἀπόστολος Μακράκης, ἡ ἀνατροπὴ τῶν κακοδοξιῶν αὐτοῦ, ὑπὸ Ἰωάννου Μαρτίνου πρεσβυτέρου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Νικολάου Ρουσοπούλου, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σελ. 80].
- * Ἑμπορικῆς βιβλιοθήκης τόμος δ' καὶ ε'.—Ἑμπορικὴ λογιστικὴ περίεχουσα στοιχειώδεις γνώσεις περὶ ἐμπορίου, ἐμπορικὴν ἀριθμητικὴν καὶ καταστιχογραφίαν, συνταχθεῖσα κατὰ πρωτότυπον μέθοδον εὐχερῆ πρὸς ἐφαρμογὴν καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐμπορίου, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐμπόρων, τῶν βιομηχάνων καὶ τῶν μαθητευομένων, ὑπὸ Σενοφώντος Ζύγουρα, εἰδικοῦ καθηγητοῦ τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται φράγκ. 6. [8ον, σελ. 7 καὶ 88, καὶ 144 καὶ 16' καὶ 120].
- * Περὶ τῆς καμπρωτῆς ἀρχῆς ἡ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, τῆς διαδόσεως τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῆς δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολυτρώσεως ἡμῶν, πραγματεία θεολογικὴ ἐκ φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν συγγραφῶν ἐρανισθεῖσα ὑπὸ Παφνουτίου Βασιλεΐδου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σελ. δ' καὶ 60].
- * Ὁ κόμης Μανσφίλδος, ἱστορικὴ μυθιστορία τοῦ Γάλλου Ἀλεξάνδρου Δελαβέρν, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Α. Ε. Σ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων, 1879. Τιμᾶται δραχ. 4,50. [16ον, σελ. 166].
- * Μέλισσα, ἥτοι σύντομοι φράσεις καὶ διηγήματα μετὰ εἰκόνων πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐκ τῆς γερμανικῆς, ὑπὸ Χαρίτη Πούλιου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Λυκείῳ. Τόμος πρῶτος. Δαπάνη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γ. Σεϊτανίδου, ἀδελφ. τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπουργείου τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκδοσις ἕκτη βελτιωμένη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου, 1878. Τιμᾶται δραχ. 4. [16ον, σελ. 124].
- * Συντακτικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων κατ' ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Α. Χριστοδούλου, τειλοφοῦτου τοῦ πανεπιστημίου καὶ νῦν σχολάρχου Θηρῶν. Ἐκδοσις τρίτη βελτιωμένη καὶ ἐπηυξημένη. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν 2,50. [8ον, σελ. 7 καὶ 272].
- * Συντακτικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχο-

λαίων ἔγκρισει τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Α. Χριστοδοπούλου, τελειοφοίτου τοῦ πανεπιστημίου καὶ νῦν σχολάρχου Θηβῶν. Ἔκδοσις δευτέρα βεβελτιωμένη. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχ. 4,50. [8ον, σελ. 144].

* Τὰ ἀπόκρυφα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ λύσις τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ ζητήματος ὑπὸ Ι. Δ. Παπαϊωάννου, δαπάνη Εὐθυμίου Πιλοπούλου. Ἀριστεύονται εἰς τὸ πανελλήνιον καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ διέλθωσιν ἐν θριάμβῳ διὰ τῆς χρυσοῦς πύλης ἐν Ἑπταλόφῳ. Ἐν Ἀθήναις, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2. [8ον, σελ. 177].

* Συκοφαντία πονηρὰ καὶ ἀπολογία ἄστοχος. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη. [8ον, σελ. 69].

* Κανονισμὸς τοῦ ἑφημεριακοῦ ταμείου τῆς ἐπισκοπῆς Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 45].

* Ἡ νῆσος Κάλυμνος, ὑπὸ Θέμελη Ι. Κινδύνη, φοιτητοῦ τῆς ἱατρικῆς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [16ον σελ. 32].

* Ἑρμηνεία εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν—ἔκδοσις 6'—ὑπὸ Ν. Ζαννουβίου, Κρητός. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [32ον, σελ. 96].

* Ἀριθμητικὴ κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως πρὸς τὴν ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκαλίαν, συνταχθεῖσα ὑπὸ Β. Δάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ ἴδν. Πανεπιστημίῳ. Ἐκδοσις ἑκτη, διεσκευασμένη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 5. [8ον, σελ. 8' καὶ 256].

Γραμματικὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις διδασκομένων παιδῶν ὑπὸ Α. Α. Σακελλαρίου, καθηγοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Βαρβακείου Λυκείου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Α. Σακελλαρίου, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς. [8ον, σ. 8' καὶ 406.]

Ἑλληνικὴ γραμματικὴ εἰς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ὑπὸ Ἀθ. Α. Σακελλαρίου, κατ' ἔγκρισιν τῆς Κυβερνήσεως, ἔκδοσις 6' μετὰ πολλῶν βελτιώσεων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Α. Σακελλαρίου, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2 νέων. [8ον, σελ. 5' καὶ 208].

* Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου συντακτικὸν τῆς ἑλλ. γλώσσης μετὰ πρακτικῶν γυμνασμάτων καὶ ἐπιμέτρου περὶ τῆς ὁμηρικῆς διαλέκτου. Ἐν Ἀθήναις, 1879.

* Μεγάλη γραμματικὴ τῆς ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Ῥαφαῆλ Κυννέρου, ἔκδ. 6', ἐντελῶς διεσκευασθεῖσα ὑπὸ Εὐστ. Γ. Σταθάκη καθηγητοῦ τοῦ 6' γυμνασίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Α. Σακελλαρίου,

1879. α' τόμος. Τιμᾶται δρ. 3 [τὸ ὅλον θὰ ἀπαρτισθῇ ἐξ 11 τευχῶν].
- * Ἑλληνικῆς γραμματικῆς τὸ 6' μέρος, ἦτοι τὸ συντακτικὸν κατὰ Κόν-
νερν ὑπὸ Ἀ. Ἰ. Ἀντωνιάδου, 1879. [8ον].
- Κρίσις ἐπὶ τοῦ Οἰκονομείου διαγωνίσματος τοῦ κατὰ τὸ 1879, ὑπὸ τοῦ
εἰσηγητοῦ Θ. Ἀφεντοῦλη. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Πα-
λιγγνεσίας, 1879. [8ον, σελ. 72].
- Ἐπετηρὶς τῶν ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ἔτος 1879, ἐκδο-
θεῖσα παρὰ τῆς γεν. διευθύνσεως τῶν ταχυδρομείων κατ' ἀπρὸς
τοῦ 1879. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τυπογραφείου. [8ον, σ. 108].
- * Ἑλληνικὴ μυθολογία μετὰ συνόψεως ῥωμαϊκῆς μυθολογίας καὶ εἰκο-
γραφικῶν ὑπὸ Δ. Πανταζῆ. Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ ἐκδότῃ Σ. Κ. Βλα-
στῷ, 1879. Τιμᾶται 4 δραχ. [8ον, σ. 15' καὶ 359].
- Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, τὰ πλεῖστα ἐκδιδό-
μενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ, Ὁξωνίῳ, Παρίσιος
καὶ Βιέννῃ κώδικας δαπάνῃ τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ὑπὸ Σ. Π. Λάμ-
πρου Δ. Φ. καὶ ὁρηγητοῦ τῆς ἑλλην. ιστορίας καὶ γραφογνωσίας ἐν
τῷ ἔθν. Πανεπιστημίῳ, τόμος 4, περιέχων τὰς ὁμιλίας, τοὺς λόγους
καὶ τὰ προσφωνήματα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσ-
σοῦ, 1879. Τιμᾶται ὁ παρὼν τόμος δρ. ν. 42. [8ον, σ. 4 καὶ 368].
- Ἵπουργεῖον Ἑσωτερικῶν. Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1879.
Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἔθν. τυπογραφείου 1879 [4ον, σ. 16].
- Ἡ κόμισσα Ποτόσκη, ἱστορικὸν διήγημα ὑπὸ Κ. Ῥάμφου, ἐκδιδόμενον
ὑπὸ Ν. Κ. Ῥάμφου. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφ. Δ. Παπαλεξάνδρῃ
1879. [8ον σελ. 94].
- Ὁ Παιώνιος καὶ τὰ ἐν ταῖς ὀλυμπιακαῖς ἀνασκαφαῖς ἀνακαλυφθέντα
ἔργα αὐτοῦ, ὑπὸ Π. Καβδαθία, Δ. Φ. Διατριβὴ ἐπὶ ὁρηγείᾳ. Ἀθή-
νησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγνεσίας, 1879. [8ον, σελ. 52].
- De diebus contionum ordinariorum apud Athenienses. Scripsit
Adam Reusch. Argentorati, 1879. (8ον, σελ. 42.).

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

1879 Αὐγούστος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 750,37, χμ.
Μεγίστη » 754,84 (τὴν 29^{ην})
Ἐλαχίστη » 745,81 (τὴν 11^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία 28,38
Μεγίστη » 37, 4 (τὴν 9^{ην})
Ἐλαχίστη » 20, 8 (τὴν 25^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 0. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 12 ἡμέρας ΝΔ,
19 ΒΔ.

Σεπτέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 752,28 χμ.
Μεγίστη » 756,92 (τὴν 28^{ην})
Ἐλαχίστη » 747,06 (τὴν 23^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία 25,33
Μεγίστη » 34, 2 (τὴν 2^{ην})
Ἐλαχίστη » 14, 9 (τὴν 27^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 15,68
χμ.), ἀστραπῶν 14, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 14 ἡμέ-
ρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 12 ΒΔ, 1 Δ, 2 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐκ τῶν παρεισφρησάντων ἐν τῷ προηγουμένῳ α' καὶ β' τεύ-
χει ἀμαρτημάτων διόρθου.

Ἐν σελ. 75, στίχ. 2 δασειῶν—Αὐτόθ. στίχ. 24—25 ἐξῆρον—Σελ.
84, στίχ. 30 δῆλη—Σελ. 84, στίχ. 19 ἐναντιουμένου,—Αὐτόθ. στίχ.
22 ἀνοσιούργησαν—Σελ. 89, στίχ. 5 στέρνον—Σελ. 89—90, στίχ.
34 καὶ 1 περιελισσομένου

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ.

Μεσαιωνική βιβλιοθήκη ἡ συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιστολὰ *Κ. Ν. Σάθα*, τόμ. Δ',

καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑκατονταετηρίς Βυζαντινῆς ἱστορίας (976—1077), ἐν Παρίσις 1874, σελ. CXIX καὶ 299. Ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ *Λόγοι ἐπιτάφιοι* εἰς τοὺς πατριάρχας Μιχαὴλ Κηρουλάριον, Κωνσταντῖνον Δειχοῦδην καὶ Ἰωάννην Ξιφιλῖνον (1043—1076) σελ. 303—462.*)

B'.

Σελ. 156, ς. 21.

τοὺς ἵππους παραγαγόντες ἐπὶ τὸν χάρακα ἤσαν, μηχανάς τε παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν πάλιν πολιορκήσαντες ἀντικρυς.

Οὕτως, ἀηδῶς πάννυ, ἐξέδωκε τὸ χωρίον ὃ κ. Σάθας ἀντὶ τῆς πολλῇ ἀηδεστέρως τοῦ χειρογράφου ἀναγνώσεως: μηχανάς τε παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν πάλιν πολιορκήσαντες. Ἄλλ' ὅπως διωρθώθῃ τὸ χωρίον παρέχει πάντῃ ἄτοπον ἔννοιαν, ὅτι δηλ. οἱ ἀποστάται προσελθόντες εἰς τὰ τεῖχη τῆς Πόλεως, καὶ τὸ μὲν θωπεύσαντες τοὺς πολίτας, τὸ δὲ ὑβρίσαντες καὶ τοξεύσαντες τὸν αὐτοκράτορα, ἀπῆλθον εἰς τὸ κεχαρακωμένον αὐτῶν στρατόπεδον (ἐπὶ τὸν χάρακα ἤσαν), ἀφ' οὗ παρεσκευάσαν μηχανάς, καὶ τὴν πόλιν παρεσκευάσαν καὶ τὴν πόλιν πάλιν ἐπολιορκήσαν ἀντικρυς, ὅπερ ἀνοητότατον. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὴν διττογραφίαν, εἰς ἣν νυστάζων περιέπεσεν ὁ βιβλιογράφος, δις γράψας τὸ παρασκευάσαντες καὶ τὸ τὴν πόλιν, μετατρέψωμεν δὲ καὶ τὸν ἀόριστον τῆς μετοχῆς εἰς μέλλοντα (διότι μυριάκις εὐρίσκονται συγκεχυμένοι παρὰ τε τῷ βιβλιογράφῳ καὶ παρὰ τῷ ἐκδότῃ οἱ χρόνοι οὗτοι ἐν τῇ μετοχῇ), ἀποδίδομεν εἰς τὸ χωρίον τὴν γνησίαν ἔννοιαν καὶ χάριν γράφοντες: μηχανάς τε παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν πολιορ-

(*) Ἰδὲ Ἀθηναίου τόμ. ζ', σελ. 322.

(Ἀθηναίου τεύχος δ' τόμου η')

κῆσοιτες ἀντικρυς. Ἀφαιροῦμεν δὲ οὐ μόνον τὸ παρασκευάσαν-
τες καὶ τὴν πάλιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο πάλιν θεωροῦντες ὡς
ἀτυχῇ καὶ τοῦτο διόρθωσιν τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ πόλιν, ὅπερ
προῆλθεν ὡσαύτως ἐκ νέας διττογραφίας· διότι ἡ ἤδη γενομένη
προσέλασις τῶν ἀποστατῶν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Πόλεως δὲν ἦτο
κυρίως πολιορκία, ἀλλ' ἀπλῇ ἀπόπειρα ἀλώσεως. Ταύτης δὲ ἀπο-
τυχούσης, ἀπέρχονται ἐπὶ τὸν χάρακα, ἵνα παρασκευασθῶσιν εἰς
ἀντικρυς πολιορκίαν· αὕτη λοιπὸν ἡ παρασκευαζομένη δὲν ἦτο
νέα τις καὶ δευτέρα, ἀλλ' ἡ μόνη καὶ κυρία πολιορκία.

Σελ. 157, 8.

καὶ διὰ πάσης τῆς νυκτὸς περὶ τῆς πόλεως τόπον περιτα-
φρεύσας, χάρακα ἐκεῖσε ἰδρῦεται.

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον εἶνε ἀκατάληπτον· διότι οὐδεὶς ἐννοεῖ
τί σημαίνει τὸ ἀπερὶ τῆς πόλεως τόπον περιταφρεύσας». Δὲν
εἶνε δυνατόν νὰ σημαίῃ τὸ περίξ τῆς πόλεως· διότι πῶς εἶνε
δυνατὸν νὰ περιταφρευθῇ εἰς τόπος περίξ τῆς πόλεως; Προφα-
νῶς ἐξ ἀβλεψίας προῆλθεν ἡ περὶ ἀντὶ τῆς πρὸ, ἣν βεβαίως
ἔγραψεν ὁ Ψελλός.

Σελ. 158, 26.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Θ' κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ
Τορνικίου μόνος καταλείφθεις «ὡς αὐτίκα τεθνηζόμενος» καὶ
μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὰς φωνὰς τῆς ἀποδυρομένης αὐτοῦ
ἀδελφῆς

ταυρηδὸν πρὸς αὐτὴν ἀποβλέψας «ἀπαγέτω τις αὐτήν, ἔφη-
σεν, ἥτις ἡμῖν καταλέλειπται, ἵνα καθ' ἑαυτὴν τὸν θρῆνον
ποιοίτο.

Οὕτως διώρθωσε δῆθεν ὁ κ. Σάθας τὸ χωρίον, γράψας ἥτις ἀντὶ
τοῦ ὀρθότατα ἐν τῷ ἀντιγράφῳ φερομένου εἰ τις. Ἀλλ' εἶνε φα-
νερὸν ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης παραδιορθώσεως ἀτόπως ἀλλοιοῦται
τῶν αὐτοκρατορικῶν λόγων ἡ ἔννοια. Ὁ αὐτοκράτωρ προσέταξεν
«ἀπαγέτω τις αὐτήν» ἀναλογισθεὶς δὲ ὅτι ὁ τις οὗτος δὲν
ὑπῆρχε, διότι «μόνος κατελέλειπτο» προσέθηκεν, οἷον ἐπανορ-
θῶν ἑαυτόν, τὸ πικρὸν ἐκεῖνο «εἰ τις ἡμῖν καταλέλειπται» (λέγω
«ἀπαγέτω τις» ἐὰν ὑπάρχῃ τις ἔτι μεθ' ἡμῶν). Τοῦ δὲ κ. Σάθα

ἡ ἀνάγνωσις ἦτις ἀναφερομένη εἰς τὸ προηγούμενον *αδτην* (τὴν ἀδελφὴν), προϋποθέτει τὸν αὐτοκράτορα ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀπαγάγῃ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ὡς αὐτῷ καταλειφθεῖσαν, καὶ ἀγανακτοῦντα διότι κατελείφθη, ἐν ᾧ ὁ μόνος λόγος, δι' ὃν προστάσσεται ἡ ἀπαγωγή αὐτῆς, εἶνε ὁ θρήνος καὶ ὀδυρμός.

Σελ. 159, 24.

πρὸς τοῦτοις καὶ τὰ περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν βασιλέως ἐπιτραγώδουν δεινὰ, καὶ ὡς κατ' ἀρχὰς ταῖς ἐλπίσι τῆς πόλεως ἐπάρας, εἰς τοῦσχατον ἐκ τῶν νεφῶν ἀφῆκεν ἐπὶ κρημνόν. Οὕτως γραφόμενον καὶ στιζόμενον τὸ χωρίον, ὅπως ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐξεδόθη, οὐδεμίαν σαφῆ οὐδ' ὑγιᾶ παρέχει ἐννοίαν διότι ἄπορον εἶνε, τίνα ἐπῆρε ταῖς ἐλπίσι τῆς πόλεως, τίνες δὲ αὐταὶ τῆς πόλεως αἱ ἐλπίδες, τί δὲ σημαίνει τὸ ἀφῆκεν ἐκ τῶν νεφῶν εἰς τοῦσχατον ἐπὶ κρημνόν; Καὶ ἐνταῦθα, καθ' ἃ πολλὰκις παρετηρήσαμεν, εἰς εὐρεσιν τοῦ ἀληθοῦς μικρόν τι ὑποβοηθεῖ τὸ ἀντίγραφον, ἐν ᾧ φέρεται τὰς ἐλπίσι. Τὸ ὅλον δηλ. νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ καὶ στιχθῇ ὡς ἐξῆς: κατ' ἀρχὰς τὰς ἐλπίδας τῆς πόλεως ἐπάρας εἰς τοῦσχατον, ἐκ τῶν νεφῶν ἀφῆκεν ἐπὶ κρημνόν, ὅ. ἔ. κατ' ἀρχὰς ἀνυψώσας τὰς ἐλπίδας τῆς πόλεως εἰς τὸ ἔσχατον (οἶονεὶ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ), ἔπειτα ἀφῆκεν αὐτὰς ἐκ τῶν νεφῶν ἐπὶ κρημνὸν καταπεσεῖν.

Σελ. 163, 11.

Περιγράφων ὁ Ψελλὸς τὴν σωματικὴν καλλονὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, πλὴν τῶν ἄλλων λέγει ὅτι ἡ φύσις ἔδωκεν αὐτῷ καὶ ἰσχύν. Ταύτην δὲ οὐκ ἐν μήκει χειρῶν οὐδ' ἐν μεγέθει τῶν ἄλλων μερῶν φέρουσα ἔκλεισεν, ἀλλ' ἐν καρδίας βάθει κρύψασα»,

ἀφῆκε τοῦ σώματος τὰ φαινόμενα, κάλλεσι μᾶλλον καὶ ῥυθμοῖς διαπρέπουσα, ἢ ἀλλοκότοις μεγέθεσι.

Ἐκ τοιαύτης γραφῆς καὶ στίξεως τοῦ χωρίου τούτου οὐδὲν ὑγιὲς προκύπτει νόημα διότι πρῶτον μὲν δὲν λέγεται ὅποιά τινα ἡ φύσις ἀφῆκε τοῦ σώματος τὰ φαινόμενα, ἀφ' οὗ τὴν ἰσχὺν ἔκρυψεν ἐν τοῖς βάθει τῆς καρδίας· ἔπειτα τὸ διαπρέπω οὐδέποτε λαμβάνεται ὡς ἐνεργητικὸν μεταβατικὸν (ἡ φύσις διαπρέπει τὰ

φαινόμενα τοῦ σώματος), ἀλλὰ πάντοτε τίθεται ὡς οὐδέτερον ἐν τῇ λόγῳ. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ άτοπα ἐκλείπουσιν, ἐάν διορθωθῇ τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς ἐκφῆκε τὰ τοῦ σώματος φαινόμενα κάλῃ μᾶλλον καὶ ρυθμοῖς διαπρέποντα ἢ ἀλλοκότοις μεγέθεσι.

Σελ. 164, 17.

Διηγούμενος ὁ Ψελλὸς τὰ κατὰ τὴν ἀρρώστιαν τοῦ Κωνσταντίνου λέγει ὅτι αἱ φύσις πρὸς τοσοῦτον θαῦμα καὶ ἡδονὴν (τὰ κάλλη καὶ τὴν εὐρωστίαν τοῦ βασιλέως) οἶον μὴ ἐξαρκέσασα, ἀλλ' ἐνδοῦσα καὶ ἀτονήσασα,

τὴν τε ἰσχὺν ἐκείνῃ καθεῖλε καὶ τὴν ὥραν διεσώσατο.

Ἀπαρώτερον εἶνε τὸ τελευταῖον ῥῆμα, διότι ἂν ἡ φύσις ἐνέδωκε καὶ ἡτάνησε καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἰσχὺν τοῦ βασιλέως καθεῖλε, πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ διασώσῃ τὴν ὥραν τοῦ σώματος; Πῶς δὲ δύναται τοῦτο νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὰ ἐξῆς λεγόμενα περὶ δυσμορφίας τῶν μελῶν τοῦ σώματος, οἶον σελ. 165, 8 ἐπὶ μέλη τῆς ἀρμονίας μετέστησαν, οἷς ἀρρυθμίαι καὶ ἀτονίαι συνεείποντο κτεῖ.» ; Ἡμεῖς μὲν διὰ ταῦτα οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὸ διεσώσατο εἶνε ἡμαρτημένον, ἀλλὰ διόρθωσιν ἀναμφισβήτητον δὲν ἔχομεν πρόχειρον· ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ τὸ διόρθωσιν ἢ διελυμήνατο, ἡ δ' εὐχερεστάτη τῶν διορθώσεων διεσεύσατο. ἐπὶ ἡλθεν εἰς ἡμᾶς· ἀλλ' ἐπέχομεν.

Σελ. 165, 3.

Προβαίνων ὁ Ψελλὸς εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ νοσήματος τῶν ρευματισμῶν ἢ τῆς ἀρθρίτιδος τοῦ βασιλέως, λέγει ὅτι ἀήρξατο τὸ κακὸν οὐκ ἀθρόον εὐθύς, ἀλλ' οἱ πόδες πρότερον τὴν τῶν ρευμάτων ῥώμην ὑπήνεγκαν· ἔπειτα ὅτι ἐπήρξατο ἡ νόσος κατὰ περιόδους, αἵτινες προϊόντος τοῦ χρόνου ἐγίνοντο βραχυτέραι. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπονται τὰ ἐξῆς·

καὶ τούτων οὕτω γιγνομένων ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ῥέμμα ἠλαύνετο, καὶ αὐθις ἐπ' ὤμους ὥσπερ ἀνάρρουον ποιούμενον.

Γελοία εἶνε ἡ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ σχεδὸν καὶ ἐπὶ γελοιοτέρα ἡ ἔννοια ὅτι ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ῥέμμα ἠλαύνετο. Ἐκ τῶν εἰρημένων εἶνε πρόδηλον ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἐκ τῶν

ποδῶν, τὸ ὅλον δὲ στικτέον ὡς ἐξῆς : καὶ τούτων οὕτω γιγνόμενων, ἐκ τῶν ποδῶν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ρεύμα ἡλαύνετο, καὶ αὐθις ἐπ' ὤμους, ὥσπερ ἀνάρρουν ποιοῦμενον.

Αὐτόθι, ς. 7.

ἔθεν τοι ἅπαν αὐτῷ μέλος τῷ δεινῷ ἐκείνῳ κατακλυζόμενον ρεύματι ἀφῆρητο τὴν ἐνέργειαν, τῶν τεινῶν αὐτῷ καὶ τῶν συνδέσμων διασπασθέντων, τὰ μέλη τῆς ἁρμονίας μετέστησαν, οἷς ἀρρυθμαίαι καὶ ἀτονίαι συνείποντο.

Οὕτω μὲν ἐξέδωκε τὸ χωρίον δ κ. Σάθας, ἀλλ' ἐννοήσας τὸ τετρατώδες τῆς γραφῆς τῶν τεινῶν, προτείνει τὴν διόρθωσιν τῶν τερόντων, ἐπειδὴ ὀλίγον ἀνωτέρω (σ. 164, 20) μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῆς νόσου προσβεβλημένων μερῶν τοῦ σώματος συγκατέλεξεν δ συγγραφεὺς καὶ τοὺς τέροντας. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ διόρθωσις δὲν εἶνε εὐστόχος· διότι ὅσον καὶ ἀν φαίνεται ὡς πρὸς τὴν ἐννοίαν εὐοδοῦμενον τὸ οὕτω διορθωθὲν χωρίον—πλὴν ἴσως ὅτι τένοντες καὶ σύνδεσμοι δὲν διαφέρουσι πολὺ ἀλλήλων—ἡ γραφὴ τῶν τερόντων ἀνευ ἀνάγκης πολὺ ἀπομακρύνεται τῆς τοῦ ἀντιγράφου ἀναγνώσεως· τὸ δὲ κυριώτερον, παραμένει ἐν τῇ περιόδῳ ἀηδές τι καὶ συγχυτικὸν τῆς ἐννοίας ἀσύνδετον. Ἡμεῖς βλέπομεν πολλὰ ἀπλουστεράν τὴν διόρθωσιν, καὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς : ἐένθεν τοι — — — ἀφῆρητο τὴν ἐνέργειαν, τῶν τε ἰνῶν αὐτῷ καὶ τῶν συνδέσμων διασπασθέντων, κτλ. β. Διὰ ταύτης τῆς ὀρθοτέρας ἀναγνώσεως καὶ στίξεως τῆς ἐν τῷ κώδικι γραφῆς τὰ πάντα θεραπεύονται· διότι αἱ μὲν ἴνες αἱ τοὺς μῦς ἀποτελοῦσαι εἶνε διάφοροι τῶν συνδέσμων· ὁ δὲ σύνδεσμος τε συνδέει οὐχὶ τὰς ἴνας καὶ τοὺς συνδέσμονας, ἀλλὰ τὸ δευτέρον κῶλον πρὸς τὸ πρῶτον, καὶ οὕτως ἀφαιρεῖ τὸ ἀστοχὸν ἀσύνδετον.

Σελ. 166, 26.

Οὕτως ἐκεῖνος ἐφιλοσόφει περὶ τὸ πάθος· καὶ εἰ τις ἐκείνων τῶν ἄλλων ἀφίει ἐπὶ τούτου καταθεωρήσει τοῦ μέρους, θεῖον ὡς ἡληθῶς ἄνδρα κατανομάσει.

Ταῦτα λέγονται περὶ τοῦ σωματικῶς κακοπαθοῦντος αὐτοκράτορος, ὅστις ἀάπεφαίνετο καταδίκην ἑαυτῷ ἐπιβεβλήσθαι τὴν

συμφοράν, μάλλον δὲ χαλινὸν ταύτην τῆς ἰδίας κατωνόμαζε φύσεως, καὶ διὰ ταῦτα οὐ μόνον ἐπαινεῖται, ἀλλὰ καὶ θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ.

Ἀλλὰ πῶς ἐρμηνεύεται τὸ προκείμενον χωρίον; καὶ πῶθεν ἐξαρτάται ἡ γενικὴ *ἐκείνων τῶν ἄλλων*; Οὐδεμία σύνταξις εὐδοοῦται οὐδὲ νοῦς ὑγιής οὐδεις προκύπτει ἐκ τῆς τοιαύτης γραφῆς. Τὸ *ἀφείς*, ὅπερ πολλάκις ὁ Ψελλὸς μεταχειρίζεται ἀντὶ τοῦ *παραλιπὼν* καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ἀφῆσας, βεβαίως συντάσσεται οὐχὶ ἄλλως ἢ μετ' αἰτιατικῆς· τὸ δὲ *καταθεωρῶ* ἐπίσης ἀπαιτεῖ κατ' αἰτιατικὴν τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἴναι ἢ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ἀδιστακτικῶς διορθωτέον ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον: καὶ εἴ τις *ἐκείνον* (τὸν αὐτοκράτορα δηλ.), *τὰ ἄλλα ἀφείς* (ἀφῆσας τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἐλαττώματα), *ἐπὶ τούτου καταθεωρήσει* τοῦ μέρους (τὸν θεωρήσει ὑπὸ ταύτην μόνον τὴν ἔποψιν, τὴν τῆς εὐσεβοῦς καρτερίας), κλ.

Σελ. 172, 3.

Διηγείται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὁ Ψελλὸς πῶς ὁ βασιλεὺς, ἔχων ἀδυναμίαν πρὸς τοὺς τραυλίζοντας καὶ τερπόμενος εἰς τοὺς ὀπωπὸς δῆποτε σφαλλομένους κατὰ τὴν λαλίαν, περιέπεσεν εἰς ἀγύρτην πινὰ «ἡμίφωνόν τι κάθαρμα», ὑφ' οὗ τοσοῦτον ἐκυριεύθη, ὥστε οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς οὐδὲ τὸ ἀκαριαῖον τῆς ἐκείνου συνουσίας ἀπολελειφθαι ἐβούλετο. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε, φαίνεται, νὰ δυσχεραίνει πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀχώριστον τοῦτον βίον, ἀγαπῶν τὰς ἐλευθέρους διατριβάς. Ἰνα τύχη λοιπὸν τῆς ἐλευθερίας, ἐπινεῖ τοιοῦτόν τι. Ἰππον τινὰ τῶν πρὸς τὴν σφαῖραν ἐπιτηδείων ἀπολέσας, ὑποκρίνεται ὅτι κατ' ὄναρ εὗρεν αὐτόν, καὶ ἀνασκιρτήσας ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς ἐγείρει τὸν αὐτοκράτορα, πλησίον τοῦ ὁποίου συνεκάθευδε, καὶ πολλὰ καταφίλησας τὸ πρόσωπον

εὗρηται μοι, φησὶν, ὁ βασιλεῦ, ὁ ἀπολωλὸς ἵππος, ἐκτομίας δὲ τις αὐτόν ἐποχεῖται, ἔξωρος ἤδη καὶ ρυτίδων ἀνάπλεως, καὶ εἴ γε βούλει, νῦν ἐντεύθεν ἀφιππευσάμενος αὐτόν σοι μετὰ τοῦ σχήματος κομιοῦμαι.»

Τί εἶνε τοῦτο τὸ σχῆμα, μεθ' οὗ ὁ ἄνθρωπος θέλει κομίση εἰς τὸν βασιλέα τὸν ἵππον, οὐδαμῶθεν δῆλον· διότι οὐδὲ ἔχει σχῆμά τι ὁ ἵππος. Ἐάν δὲ ἀναφέρῃ τις τὸ αὐτὸν εἰς τὸν ἱκτομίαν, οὐδὲν ἦττον ἀνεξήγητον εἶνε τὸ σχῆμα· διότι οὐδὲν προεῖπε περὶ σχήματός τινος τοῦ ἱκτομίου, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν ῥυτίδων αὐτοῦ. Εἶνε λοιπὸν πρόδηλον ὅτι ἡ λέξις εἶνε ἡμαρτημένη· ἡ δὲ διώρθωσις αὐτῆς ἐπιτυχάνεται διὰ μεταγραφῆς ἐνὸς μόνου γράμματος. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψε συμφώνως πρὸς τὸν ἀστειὸν χαρακτῆρα τοῦ γελωτοποιοῦ ἐκείνου τοῦ αὐτοκράτορος, αὐτόν σοι μετὰ τοῦ δόχηματος κομοῦμαι· δόχημα δὲ ὠνόμασεν οὐχὶ ὅ,τι συνήθως οὕτω λέγομεν, τὴν ἄμαξαν, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τείρος ὀχοῦμενον, ἐνταῦθα τὸν ἱκτομίαν, περὶ οὗ εἶπεν ἡδη ἀνωτέρω ὅτι ἐποχεῖται αὐτόν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἔννοια εἶνε : θέλω σοὶ κομίση τὸν ἵππον μετὰ τοῦ ἱππέως.

Ἐν παρόδῳ σημειοῦμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὁ τοσαύτην δύναμιν ἀποκτήσας παρὰ τῷ βασιλεῖ ὠνομάζετο Ῥωμανὸς Βοῦλας κατὰ τὸν Κεδρηνόν (τόμ. II, σελ. 605, ἐκδ. Βόνν.), ὅστις καὶ τὰδε διηγείται περὶ αὐτοῦ αὐτὴν γλώτταν ὑγρὸς ὦν καὶ δοκῶν κατὰ τοῦτο ἀστειὸς καὶ εὐτράπελος, ἐπεὶ ποτε εἰς ὄψιν ἦλθε τῷ βασιλεῖ καὶ ὁμιλήσας χαριέστατος ἔδοξε, τὸ ἀπὸ τούτου ἀχώριστος ἦν αὐτοῦ διὰ παντός καὶ τούτῳ ἐχρήτο καὶ συμβούλῳ καὶ διακόνῳ καὶ ὑπουργῷ πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν, ὃν κατὰ μικρὸν ταῖς τιμαῖς προεβίβάζων ἐς μέγα ἐξῆρε καὶ ὕψωσεν ὡς τὰ πρῶτα φέρειν ἐν βασιλείῳς κτλ.

Εὐθὺς δὲ μετὰ τὰ ἀνωτέρω τοῦ Ψελλοῦ ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ ὡσαύτως ἔχει χρείαν διορθώσεως,

Ἄ' Ἐπὶ τούτοις ἡδέως πάνυ γελάσας ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ἀφίημί σε, φησί, σὺ δὲ ὡς τάχιστα μοι ἐπάνελθε ἐπαγγελλόμενος τῷ εὐρήματι.»

Οὐδὲν σημαίνει τὸ ἐπαγγελλόμενος τῷ εὐρήματι. Ὁ συγγραφεὺς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως ἐπαγγελλόμενος.

Αὐτόθι ὀλίγον κατωτέρω

Ἄ' Ἦκεν ἐσπέρας ἀσθμαίνων καὶ πνευστιῶν, καὶ τινα ἱκτομίαν ἐπισυρόμενος. Οὗτος γοῦν, ἔφησεν, ὦ βασιλεῦ, ὁ τὸν ἐμὸν

ἐπελαύνων ἵππον· ὁ δὲ ἔχων οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ *μηδὲν* τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κεκλοφέναι ἐπόμνυται·»

Ὁ ἐκτομίας δι' ὅρκων ἠρνεῖτο μὴ μόνον μὴ ἔχειν τὸν ἵππον, ἀλλὰ *μηδὲ* τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κεκλοφέναι. Οὕτως λοιπὸν γραπτέον τὸ πλημμελὲς *μηδὲν*.

Αὐτόθι στίχ. 20.

Τὸ δὲ γε δεινότερον, ὅτι πάντες μὲν ᾔδεμεν τὴν ὑπόκρισιν, ἐλέγχειν δὲ τὴν ὑπόκρισιν πολλοῦ δὲ καὶ δεῖ.

Τὰ τελευταῖα τῆς περιόδου ταύτης φαίνονται μοι σαφῶς ἡμαρτημένα· διότι πρῶτον μὲν οὐδεὶς συγγραφεὺς, καὶ παιδαριωδέστατα γράφων, ᾔθελεν ὑπομείνῃ νὰ ἐπαναλάβῃ ἐν οὕτῳ βραχεῖ διαστήματι τὸ αὐτὸ οὐσιαστικὸν ἀντὶ τῆς συνηθεστάτης ἐν τοιαύταις πλοκαῖς ἀντωνυμίας. Ἐπειτα ἡ χρῆσις τοῦ ἐνδοτῶτος δεῖ ἐπὶ χρόνου παρωχημένου καὶ ἡ παραμόρφωσις σταθερᾶς φράσεως εἶνε ὡσαύτως ἄτοπος. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀελέγχειν δὲ τὸν ὑποκριτὴν πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

Σελ. 174, 6.

Ὁ δεινὸς ἐκείνος ὑποκριτὴς Ῥωμανός, περὶ οὗ τοσούτον λόγον κατέτεινεν ὁ Ψελλός, ὑπὸ ἔρωτος ἀκαταμαχίτου ἐλαυνόμενος, ἐβουλεύθη νὰ φονεύσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ἄλλως τε καὶ φανταζόμενος ὅτι πολλοὺς τοῦτο βουλομένους ἐστίν·»

πολλὰ γὰρ οὐκ ὀλίγη μερὶς αὐτῷ παρετρέφετο καὶ τις εὖ παρ' αὐτῷ κορυφαίων (κατὰ τὴν ἀνεπίληπτον διαόρθωσιν τοῦ κ. Σάθα) ὅλον ἐκείνον εἰσοικισάμενος, τὰ πρῶτα τῶν μισοφύρων ἐτύγγχανεν ὦν.

Τί σημαίνει ἐν τούτοις τὸ εἰσοικισάμενος εἶνε λίαν ἀπορον· εἰσοικίζω σημαίνει τὸ εἰσάγω εἰς τινα χώραν ἢ πόλιν καὶ οἰκίζω τινά· καθιστῶ τινα κάτοικον χώρας ἢ πόλεως· τὸ δὲ μέσον εἶνε φανερόν τί δύναται νὰ σημαίνῃ· ἀλλὰ πῶς ἐνταῦθα ὁ εἰς ἐκεῖνος τῶν παρ' αὐτῷ κορυφαίων εἰσοικίζεται ὅλον ἐκείνον τὸν ὑποκριτὴν καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν; Τοῦτο φαίνεται μοι ἀκατανόητον, καὶ νομίζω ὅτι ἡ λέξις εἶνε παρεφθαρμένη ἀπὸ τῆς γνησίας εἰσοικισάμενος. Τὸ ῥῆμα εἰσποιουῖμαι ἀπὸ τῆς συνηθετέρας αὐτοῦ σημασίας τοῦ νιοθετεῖν, μετέπεσεν εὐκόλως εἰς τὴν τοῦ οἰ-

κειοῦμαι, καθιστῶ τινα οἰκείον, ἴδιον ἑμαυτῷ, καθ' ὃ πρὸ μικροῦ (σελ. 143, 25) ὁ Ψελλὸς εἶπε «ὅπως ἂν ἐγκρατὴς τοῦ ἔρωτος γένοιτο καὶ ὅλην τὴν ἐρωμένην εἰσποιήσαιο». Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα «ὅλον ἐκεῖνον εἰσποιησάμενος».

Εὐθύς μετὰ τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν ἐπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ εἶνε πολλαχῶς ἡμαρτημένον·

Τοῦτο τοιγαροῦν τὸ βούλευμα πρῶτον μὲν ἀπορρήτως εἶχε καὶ οὐδενὶ τῶν πάντων καταφανὴς ἦν περὶ τοῦ τοιοῦτου σκεπτόμενος· ἐπεὶ δὲ ὁ ἔρως αὐτὸν ἐξεκύμαινε καὶ ὑπέραντα ἐγεγόνει, τολμᾷ δὴ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀνακαλύπτει πολλοῖς τὴν γνῶμην, ὅφ' οὗ δὴ καὶ τάχος ἀλίσκεται.

Καὶ πρῶτον μὲν τὸ ἀπορρήτως εἶχε, ὅπερ προήλθεν ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάββα ἀντι τοῦ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ πολὺ πλημμελεστέρου ἀπορρήτων εἶχε, ἀδύνατον νὰ εἶνε ὀρθόν· διότι θὰ ἐδεχόμεθα ὡς ὑποκείμενον αὐτοῦ τὸ βούλευμα (ἀπορρήτως εἶχε=ἦν ἀπόρρητον), ἐν ᾧ ἐκ τοῦ εὐθύς ἐπομένου αὐθενὶ τῶν πάντων καταφανὴς ἦν· γίνεται πρόδηλον ὅτι ὑποκείμενον τοῦ ὅλου λόγου εἶνε ὁ ὑποκρίτης ἐκεῖνος Ῥωμανός. Ἰνα λοιπὸν ἐπέλθῃ ἡ ἀναγκαία ἐν τῷ λόγῳ ταυτότης τοῦ ὑποκειμένου, ὀφείλομεν νὰ μεταγράψωμεν τὸ τοῦ ἀντιγράφου ἀπορρήτων εἰς αἰτιατικὴν ἀπόρρητον. Τὸ δὲ κατωτέρω ὑπέραντα κατενόησε μὲν καὶ ὁ κ. Σάββας ὅτι εἶνε τερατώδες, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως πᾶν εὐστόχος ἐν τῇ προτεινομένῃ διορθώσει ὑπὲρ ἄνδρα· διότι τί σημαίνει ὅτι «ὁ ἔρως ἐγεγόνει ὑπὲρ ἄνδρα»; νομίζω μὲν ὅτι ἐν γένει ἡ τοιαύτη ἔννοια δὲν εἶνε ὑγιής· διότι ὁ ἔρως πάθος ἂν καὶ οὐχὶ κατόρθωμα δὲν δύναται ὀρθῶς νὰ παραβάλληται πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις· ὁ ἀνθρώπος δύναται νὰ λέγῃται, καθ' ὅπερ ἐβόλην ἐνίοτε, ὅτι πράττει ὑπὲρ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ· ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ λέγῃται ὅτι πάσχει ὑπὲρ δυνάμιν, ἐν ᾧ ἄλλως τολμᾷ πρᾶγματα πολλὰν δυνάμιν ἀπαιτοῦντα καὶ δραστηριότητα. Ἐκτός δὲ τούτων ὀφείλει ὁ συγγραφεὺς τοῦλάχιστον ὑπὲρ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ ὑπὲρ ἄνδρα νὰ εἴπῃ. Ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν οὐδέν, νομίζω, ἐφαντάσθη ὁ Ψελλός· πρὸς δὲ τὴν ὅλην ἔννοιαν συμφωνότατα ἔγραψεν ὑπὲρ πάντα, τούτεστιν ὁ ἔρως, ὅστις αὐτὸν ἐξεκύμαι·

γεν, εἶχε καταλάβῃ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἐνέργειαν ὑπὲρ πάν
 ἄλλο. Τὸ δὲ ὅφ' οὗ, ὅπερ ὀρθότατα ἔχει ἐν τῷ ἀντιγράφῳ, ὡς
 ἀναφερόμενον εἰς τὴν ὅλην προηγουμένην πρότασιν (τὸ ἀνακαλύ-
 ψαι πολλοῖς τὴν γνώμην), ἀτόπως θέλει νὰ διορθώσῃ ὁ κ. Σάθας
 εἰς τὸ ὅφ' ὧν, νομίζων ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ πολλοῖς· διότι ὁ
 ἄνθρωπος ἐνταῦθα ἀλίσκεται οὐχὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς
 εἰς τοὺς πολλοὺς ἀνακωνώσεως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Τέλος τὸ καὶ
 τάχος εἶνε προδήλως ἡμαρτημένη ἀνάγνωσις τοῦ μόνου ὀρθοῦ
 κατὰ τάχος.

Σελ. 173, 1.

Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Θ' τοσοῦτον ἀνόητον ἀδυναμίαν
 εἶχε πρὸς τὸν Ῥωμανόν, ὥστε καὶ ἀνακαλυφθείσης τῆς ἐπιβου-
 λῆς, δὲν εὐχαρίστει τὸν Θεὸν διότι ἐσώθη, ἀλλ' ὅτι ἐαλώκει ὁ
 φίλτατος ἐβαρυνμένα τῷ προσαγγείλαντι καὶ προὔλαμβανε τῇ
 ἀπολογίᾳ τὴν κατηγορίαν.

Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν κρύψαι τὴν ἐπιβουλὴν εἰς τοῦμφανὲς ἀναρρ-

ρυγεῖσαν,

Ἀντὶ τοῦ ἀνυπάρκτου ἀναρρυγεῖσαν, ὅπερ φέρεται ἐν τῷ ἀντι-
 γράφῳ, ὁ κ. Σάθας προτείνει τὴν διόρθωσιν ἀναρρυεῖσαν, ὡς
 ἐκ τοῦ ἀναρρέω. Ἀλλ' ἄρα γε ἀρμόζει εἰς τὴν παρούσαν
 περίστασιν τὸ ἀναρρέω; Τὸ ἀναρρέω σημαίνει, ὅπου εὗρισκε-
 ται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὸ ὀπίσω ῥέω, καλινδρομῶ, οἷον
 ἐν ταῖς παλιρροίαις· μόνον δὲ ἅπαξ παρὰ Δουκιανῷ Ἀληθοῦς
 Ἱστορίας Δ', 7 ἐγράφετο ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀναβλέζω
 ἅπαρ δὲ τὴν ῥίζαν ἐκάστης (ἀμπέλου) ἀνέρρει σταγὼν οἴνου
 διαυγοῦς· ἀλλ' ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσι διωρθώθη ἀπέρρει· ὥς
 μία μόνη ὑπολείπεται ἀληθῆς σημασία τοῦ ἀναρρέω, ἡ πρώτη,
 ἥτις ἐνταῦθα οὐδαμῶς ἀρμόζει. Τί λοιπὸν ποιητέον; Νομίζω ὅτι
 ἀληθέστερον καὶ πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ ἀντιγράφου ἐγγύτερον διορ-
 θοῦμεν τὸ χωρίον μεταγράφοντες τὸ ἀναρρυγεῖσαν εἰς τὸ ἀναρ-
 ραγεῖσαν. Ἡ ἐπιβουλὴ τῷ ὄντι, ὅπως ἀνακαλύφθη, ἀνεβράγη
 ἐς τοῦμφανές, ὃ ἐ. αἶφνης ἐξεδηλώθη, ἐξέσπασε καὶ ἐβγήκεν
 εἰς τὸ φανερόν. Ὅτι δὲ τὸ ῥῆμα ἀναρρήρηναι ἔχει ταύτην
 τὴν σημασίαν παρὰ τῷ Ψελλῷ, ἀρκοῦσι δύο χωρία πρὸς ἀπόδειξιν

ξιν τούτου, σελ. 84, 17 αὐτὸ δὲ τῇ βασιλικῇ ἀποχρώμενος ἐξουσία, καθαρῶς ἤδη πρὸς ἀπέχθειαν ἀναβρόγγυται» καὶ σελ. 177, 13 ἀλλ' εἰ (γρ. ἔως) μὲν ἡ βασιλὶς βιώσιμος ἦν, οὐ πάνυ τι ἀνεβρόγγυτο, ἀλλ' ἡγάπα λαμβάνειν καὶ συγκαλύπτεσθαι».

Σελ. 176, 18.

Ἄφ' οὗ ἀπέβη γελοῖος ὁ αὐτοκράτωρ, ἀγωνισθεὶς ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου, οὗ τινος προήδρευεν, ὡς ὁ θερμότατος αὐτοῦ συνήγορος, νὰ κηρυχθῇ ἀθῶος ὁ ἀγαπητὸς αὐτῷ Ῥωμανός,

ἡ βασιλὶς Θεοδώρα καὶ ἡ ἀδελφὴ Εὐπρεπία κατὰ τὰς ποιητικὰς θεὰς δεινῶς ἐπεμίζαντο, οὐδὲν ἐπιδεικνύμεναι χάριεν, ἀλλὰ μεμφόμεναι τὰ πλείονα τὴν τοῦ βασιλέως ἀπλότητα.

Τί ἐνόησεν ὁ κ. Σάθας ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, ἀδιόρθωτον ἐκδούς ἐκεῖνο τὸ ἐπεμίζαντο, εἶνε τῇ ἀληθείᾳ θαυμασμοῦ ἄξιον, καὶ εὐχαρίστως ἠθέλομεν ὑπολάβῃ αὐτὸ ὡς τυπογραφικὸν ἀμάρτημα, ἂν δὲν εἴχομεν καὶ ἄλλα ὅμοια παραδείγματα πλημμελείας ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ τοῦ Ψελλοῦ. Τὸ ἐπεμίζαντο εἶνε πρῶτον μὲν κατὰ τύπον βάρβαρον· διότι τὸ μίγνυμαι, ἔχει μὲν τὸν μέλλοντα μίξομαι, ἀλλὰ τὸν ἄορ. οὐδέποτε ἐμιζάμην, ἀλλ' ἐμίχθην ἢ ἐμίγην· κατὰ δὲ τὴν σημασίαν ἐξεταζόμενον εἶνε παντελῶς ἀκατανόητον· διότι οὐδεὶς ἐννοεῖ τί σημαίνει τὸ ὅτι αἱ ἀδελφαὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπεμίζαντο ἢ μᾶλλον ἐπεμίγησαν τοῖς τελουμένοις, καὶ τοῦτο μάλιστα κατὰ τὰς ποιητικὰς θεὰς. Ταῦτα εἶνε ἀντικρυς ἀνοησία. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως ἐπεμύζαντο διὰ τοῦ υ, μετεχειρίσθη δηλ. τὸν μέσον ἄορ. τοῦ δημηρίου ῥήματος ἐπιμύζω, ὅπερ παρὰ τῷ ποιητῇ κεῖται περὶ τῶν δύο χαλεπαινουσῶν θεῶν, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἡρας, δοάκις ὁ Ζεὺς λέγει τι ἀπαρέσκον αὐταῖς, οἷον Ἰλ. Δ. 20 ἐρεθίσαντος τοῦ Διὸς «κερτομίους ἐπέεσσι» τὴν Ἡραν καὶ Ἀθηνᾶν, λέγει ὁ Ὅμηρος καὶ δ' ἐπέμυζαν Ἀθηναίη τε καὶ Ἡρῃ· ὡσαύτως καὶ Θ 457, μετὰ δεινὴν ἀπειλὴν τοῦ Διὸς. Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ ἡμετέρου χωρίου εἶνε πλεον φανερά. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ αὐτοκράτορος δυσηρεστήθησαν, ἐγόγγυσαν ἐπὶ τοῖς τελουμένοις, ὅπως αἱ παρὰ τῷ ποιητῇ θεαί.

**ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΤΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΘΕΡΜΗΣ.**

Ἐπειδὴ πάντες σχεδὸν οἱ γεωγράφοι καὶ πινακογράφοι, γεωγραφοῦντές τε καὶ πινακογραφοῦντες ἐν ἀρχαίαις καὶ νέαις γεωγραφίαις, τῇ Θέρμῃ ταυτίζουσι τὴν Θεσσαλονίκην, ἥ ἄμεινον εἰπεῖν ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ἡ δευτέρα ἰδρύθη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς πρώτης, σκόπιμον θεωρῶ καὶ χρήσιμον ἐνταῦτ᾽ ἐπὶ τῇ γεωγραφικῇ καὶ ἱστορικῇ ἐπιστήμῃ, διατυπώσας τὴν περὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν γνώμην μου ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς, ἐν τοῖς ἐπομένοις διὰ βραχέων νὰ ἀναπτύξω, διασαφηνίσω καὶ τόγ' ἐπ' ἐμοὶ ὀριστικῶς λύσω τὸ ζήτημα τῶν δύο πόλεων, ὧν ἡ μὲν Θέρμη ἐξηφανίσθη ἐν τῇ πολυχρονιότητι τοῦ παρελθόντος, ἡ δὲ Θεσσαλονίκη εὐτυχῶς ὑφίσταται ὥσα καὶ ἀκμαία τῆς Μακεδονίας πρωτεύουσα καὶ δευτέρα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας πόλις κατὰ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν, εὐχαρίστως ἀποδεχόμενος πᾶσαν περὶ τοῦ ἐναντίου κρίσιν ἵνα πεισθῶ ἐπὶ τέλους ὅτι ἐγὼ μὲν ἐν ἀμαρτίᾳ καὶ πλάνῃ διατελῶ, οἱ δὲ ἀντιφρονοῦντές μοι ὀρθοδοξοῦσι καὶ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὀρθοτονοῦσι.

Ἐπειδὴ ὁμως οἱ νεώτεροι ἐρεῖδονται ἐπὶ τῆς διαβεβαιώσεως τῶν ἀρχαίων, ἀνάγκη τὰς περισθείσας μαρτυρίας τούτων νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν βάσανον ἵνα καταφανῇ κατὰ πόσον ἔχουσι δίκαιον ἀβασανίστως καὶ ἀνενδοιάστως ἀποδεχόμενοι τὴν ταυτότητα τῶν δύο πόλεων.

Τῆς Θέρμης πρῶτος τῶν ἀρχαίων μνεῖαν ποιούμενός ἐστιν Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος λογογράφος, ὀνομάζων αὐτὴν πόλιν Ἑλλήνων Θρακῶν (1) καὶ δεύτερος Σκυλαξὶς ὁ Καρυανδεὺς λογογράφος, ἀκμάσας ἐν ἀρχῇ τοῦ 5' αἰῶνος, μνημονεύει τῆς Θέρμης ὡς πόλεως παραλίας καὶ οὐδὲν πλεόν (2), ἐξ ὧν ἐξάγεται ὅτι ἡ Θέρμη

(1) Ἐκατ. ἀποσκ. 416. παρὰ Στεφαν. Β. ἐν λ. Χαλδάστρα, πόλις Θράκης περὶ τὸν Θερμαῖον κόλπον. Ἐκαταῖος Εὐρώπῃ. α' ἐν δ' αὐτῇ Θέρμῃ πόλις Ἑλλήνων (Θρηίκων), ἐν δὲ Χαλδάστρῃ πόλις Θρηίκων.

(2) Σκυλακ. Περ. α' Ἀξίδος ποταμὸς, Ἐχίδωρος ποταμὸς, Θέρμη πόλις, Αἰναια Ἑλληνίς.

ἔστι προγενεστέρα τοῦ 5' αἰῶνος π. Χ., ἐντελῶς ὅμως ἀγνοεῖται πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐκτίσθη. Μετὰ δὲ τούτους πολλὰκις ἀναφέρει αὐτὴν ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ἱστορῶν ὅτι ἡ Θέρμη ἦν ἐπισημοτέρα τῶν ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ κειμένων πόλεων, ἐξ ἧς καὶ ὁ κόλπος αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν (1) καὶ ὅτι ὁ Ξέρξης ἐξ Ἀκάνθου διέταξε τοὺς στρατηγούς μετὰ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ νὰ περιμένωσιν αὐτὸν ἐν Θέρμῃ, εἰς τὴν ὑποίαν, περιπλέων τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἐκ τῶν πόλεων ναῦς καὶ στρατὸν συναθροίζων, ἀφίκετο ὁ Περσικὸς στόλος καὶ ἐστρατοπέδευσε μέχρι τοῦ Ἀξίου (2). Μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας καὶ ὁ Ξέρξης αὐτὸς μετὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀκάνθου καὶ διὰ τῆς Παιονίας καὶ Κρηστωνίας πορευόμενος κατὰ ξηρὰν, ἔφθασεν εἰς τὴν Θέρμην καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν αὐτῇ, ἐξετάθη δὲ ὁ στρατὸς μέχρι τοῦ Λουδίου καὶ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ, ὅτε λέγεται ὅτι ὁ Ἐχέδωρος ποταμὸς δὲν ἐξήρκεσεν εἰς πόσιν τοῦ στρατοῦ (3). Ὁ δὲ Ξέρξης ἐδρεῦν ἐν Θέρμῃ ἐθεᾶτο τὰ οὐρανομήκη ὄρη τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐτὸς μὲν ἀπῆλθε κατευθυνόμενος διὰ τῆς Θεσσα-

(1) Ἡροδοτ. 7, 121. «Ξέρξης δὲ ἐκ τῆς Ἀκάνθου ἐντεταλμένος τοῖσι στρατηγοῖσι τὸν ναυτικὸν στρατὸν ὑπομένειν ἐν Θέρμῃ, ἀπῆκε ἀπ' ἐσωτοῦ τὰς νέας πορεύεσθαι, Θέρμῃ δὲ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ οἰκημένην, ἀπ' ἧς καὶ ὁ κόλπος οὗτος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει».

(2) Ὁ αὐτὸς 123. «Ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς... ἔπλωε ἐς τὸ προσηρμένον, παραλαμβάνων στρατιὴν καὶ ἐκ τῶν προσεχίων πολλῶν τῇ Παλλήνῃ, ὁμορρεουσέων δὲ τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ... πλώων δὲ ἀπῆκετο ἐς τὴν προσηρμένην Θέρμην». 124. «Ὁ μὲν δὴ ναυτικὸς στρατὸς αὐτοῦ περὶ Ἀξιδὸν ποταμὸν καὶ πόλιν Θέρμην... περιμένων βασιλεῖα ἐστρατοπεδεύετο».

(3) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι. «Ξέρξης δὲ καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς ἐπορεύετο βουλόμενος ἐς τὴν Θέρμην ἀπικέσθαι. Ἐπορεύετο δὲ διὰ τῆς Παιονικῆς καὶ Κρηστωνικῆς ἐπὶ ποταμὸν Ἐχέδωρον». 127. «Ὡς δὲ ἐς τὴν Θέρμην ἀπῆκετο ὁ Ξέρξης Ἰδρῶς αὐτοῦ τὴν στρατιήν. Ἐπέσχε δὲ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐστρατοπεδεύμενος τὴν παρὰ θάλασσαν χώραν τραγῆνδε, ἀρξάμενος ἀπὸ Θέρμης πόλιος. τῶν δὲ... ποταμῶν ἐκ Κρηστωνίης βέων Ἐχέδωρος μόνος οὐκ ἀντέχρησε τῇ στρατιῇ πινόμενος, ἀλλ' ἀπέλιπε».

λίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὃ δὲ Περσικὸς στόλος ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς Θέρμης πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν (1).

Τοσοῦτον δὲ σπουδαίαν παριστάντος τοῦ Ἡροδότου τὴν Θέρμην, ἥτις κατὰ προτίμησιν τῶν λοιπῶν ἐξελέχθη ὡς κέντρον καὶ ὁμηγηρίον τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὃ Θουκυδίδης δις μόνον λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσῃ αὐτῆς, ἱστορῶν πρῶτον μὲν ὅτι ἡ Θέρμη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος Μακεδονικὴ γενομένη ἀπὸ τοῦ 453 π. Χ., κατελήφθη τῷ 431 π. Χ. ὑπὸ χιλίων Ἀθηναίων ὁπλιτῶν (2), δευτερον δὲ ὅτι ἀκολούθως διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Ἀδδηρίτου Νυμφοδώρου ἀπεδόθη ἡ Θέρμη τῷ βασιλεῖ τῆς Μακεδονίας Περδίκκᾳ τῷ 429 π. Χ. διὰ τὴν μετ' αὐτῶν συμμαχίαν (3). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 360 οὐδεμία γίνεται μνεία αὐτῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὅτε ἐν ἔτος πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ἀνάβασεως τοῦ Φιλίππου ἐν ταῖς τότε ταραχαῖς τοῦ κράτους κατέλαβεν αὐτὴν ὁ Πausanίας κατὰ τὴν μεμονωμένην μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Δίσχινου (4). Δίαν δ' ἄπορον φαίνεται μοι ὅτι ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῆς Θεσσαλονικῆς (360—315 π. Χ.) οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῆς Θέρμης, καὶ ἐκ τῆς παντελοῦς ταύτης σιωπῆς τῶν ἀρχαίων ἐπὶ 45 ἔτη εὐλόγως δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ δυοῖν θάτερον ἢ ὅτι κατεστράφη ἐντελῶς, ἢ ὅτι ἐκπεσοῦσα τῆς προτέρας ἀκμῆς, ἄση-

(1) Ὁ αὐτὸς 128. «Ξέρξης δὲ ὀρέων ἐκ τῆς Θέρμης οὖρεα τὰ Θεσσαλικά τὸν τε Οἰλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν. . ὃ δὲ ναυτικὸς Ξέρξης στρατὸς ὁρμηόμενος ἐκ Θέρμης πόλιος παρέβαλε. . 183. Ἄνταῦθα οἱ βάρβαροι. . ὁρμηθέντες αὐτοὶ ἐκ Θέρμης ἐπέπλων πάσῃσι τῇσι νηυσὶ ἑνδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν βασιλείω ἐξέλασιν ἐκ Θέρμης».

(2) Θουκυδ. 1, 64 «Οἱ ἀφικόμενοι ἐς Μακεδονίαν πρῶτον καταλαμβάνουσι τοὺς προτέρους χιλιούς Θέρμην ἄρτι ἡρηκότας καὶ Πύδναν πολιορκοῦντας».

(3) Ὁ αὐτὸς 2, 29. «Ξυνοβίβασε δὲ καὶ τὸν Περδίκκαν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ Θέρμην αὐτῷ ἔπεισεν ἀποδοῦναι».

(4) Δίσχιν. περὶ Παραπρ. 34, 36. «Βίληφότος δὲ Ἀνθεμούντα καὶ Θέρμαν καὶ Στρέψαν καὶ ἄλλ' ἔττα χωρίαν».

μος ἐγένετο καὶ ἐπομένως ἀκατανόμαστος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τῆς Θέρμης μέχρι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφανίσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

Νῦν δὲ ἰδρυσίσης ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου τῆς νέας πόλεως, πρόκειται νὰ ἐξετασθῇ τῶν δύο πόλεων ἡ σχέσις, εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ὁποίας δύο μόνον ἀρχαίων συγγραφέων αἱ μαρτυρίαι δύνανται νὰ ἔχωσι βαρύτητα καὶ ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ τεθέντος ζητήματος, ὡς πλησιεστέρων εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχὴν καὶ ὡς ἀξιοπιστοτέρων. Συγχρόνων δὲ μαρτυρίαν οὐδεμίαν ἔχομεν. Οἱ δὲ προμνημονευθέντες εἰσὶν Στράβων ὁ τῆς γεωγραφίας πατὴρ (66 π. Χ.—24 μ. Χ.) καὶ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος (23—79 μ. Χ.).

Ἀλλὰ τοῦ μὲν πρώτου, ἐπειδὴ μέγα μέρος τοῦ ἐβδόμου βιβλίου, ἐν ᾧ περιεγράφετο ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη, δυστυχῶς ἀπωλέσθη, καὶ μόνον ἀποσπάσματα τοῦ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα μ. Χ. ἀκμάσαντος ἐπιτομέως αὐτοῦ περιεσώθησαν ἡμῖν, ἡ ἔμμεσος μαρτυρία αὐτοῦ μικρὰν παρέχει ἀσφάλειαν εἰς τὴν ἀξιопιστίαν αὐτοῦ. Οὐχ ἥττον ὅμως δέον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν βάσανον 4 μόνον ἀποσπάσματα (20. 21. 23. 24.), ἐν οἷς καὶ μόνους γίνεται λόγος περὶ Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης. Τούτων δὲ τὰ μὲν δύο (20. 23.) σχεδὸν ταυτίζονται (1), ἱστοροῦντα ὅτι ὁ Ἀξιὸς ἐκβάλλει μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης καὶ ὡς τοιαῦτα μηδεμίαν σημασίαν ἔχουσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ζητήματι.

Τῶν δὲ λοιπῶν δύο τὸ μὲν 24 διαρρήδην λέγει ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη πρότερον ἐκαλεῖτο Θέρμη (2) καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ἀρχαία μαρτυρία τοῦ ἐπιτομέως περὶ τῆς ταυτότητος τῶν δύο πόλεων, ἐφ' ἧς στηρίζονται πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ ἐπιτομέως Βυζαντινῶν καὶ οἱ νεώτεροι γεωγράφοι, πινακογράφοι καὶ ἱστορικοί. Ὅτι μὲν ἐν γένει τὰ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι

(1) Στράβ. 330. ἀποσπ. 20. α'Ο Ἀξιὸς ἐκδίδωσι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης». 23. α'Ο Ἀξιὸς... ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης».

(2) Ὁ αὐτὸς ἀποσπ. 24. α'Οτι μετὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἣ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο. Κτίσμα δὲ Κασσάνδρου... μετόικισε δὲ τὰ περὶ πόλιν εἰς αὐτήν, οἷον Χαλάστραν, Αἰνιαν, Κισσὸν καὶ τινα ἄλλαν.

λεγόμενα νοσοῦσι καὶ θεραπείας χρῆζουσιν, εὐκόλως δύναται τις νὰ διῶδῃ πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἀφορήτου ταῦτολογίας καὶ παλιλογίας τῶν δύο προηγουμένων ἀποσπασμάτων ἥτοι τοῦ 20 καὶ τοῦ 23, ὡν τὸ μὲν λέγει «Ὁ Ἀξιὸς ἐκδίδωσι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης», τὸ δὲ 24 «Ὁ Ἀξιὸς . . . ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης», ἣν ἐὰν θελήσῃ τις νὰ ἀποδώσῃ τῷ πατρὶ τῆς γεωγραφίας, ἀδικεῖ τὰ μέγιστα αὐτόν. Δεύτερον δὲ ἐκ τῆς μεγάλης συγχύσεως καὶ διαφωνίας περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων, ἥτις ἐμφαίνεται ἐν τοῖς λοιποῖς τρισὶν ἀποσπάσμασιν οἷον ἐν τῷ 23· «Ὁ Ἀξιὸς διαίρων τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξίτιδα γῆν καὶ παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν ἐξίησι», ὅπερ φύσει ἀδύνατόν ἐστι γενέσθαι καὶ ἐπομένως διορθωτέον εἰς τὸ «Ὁ Ἀξιὸς παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν καὶ διαίρων τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξίτιδα γῆν ἐξίησι». Διότι ὁ Ἀξιὸς πρὸς βορρᾶν τῶν δύο ἐπαρχιῶν Βοττιαίας καὶ Ἀμφαξίτιδος παραλαμβάνει τὸν Ἐριγῶνα, καὶ οὕτω συνηνωμένος ῥέων πρὸς νότον, διαίρει αὐτάς καὶ οὐχὶ τάνάπαλιν, ὡς ἱστορεῖ ὁ ἀδέξιος ἐπιτομὴς, ἀντιστρέφων καὶ ἀνατρέπων τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

Ἡ δὲ διαφωνία συνοδευομένη καὶ αὐθις μετὰ τῆς ταῦτολογίας καὶ παλιλογίας παρατηρεῖται ἐν τοῖς ὑπολοιποῖς ἀποσπάσμασιν ἥτοι ἐν τῷ 21· «Εἴτα Θεσσαλονίκηια Κασσάνδρου κτίσμα . . . Ἐπωνόμασε δὲ τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς Θεσσαλονίκης Φιλίππου δὲ τοῦ Ἀμύντου θυγατρὸς καθελὼν τὰ ἐν Κρουσίδι πολίσματα καὶ τὰ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ περὶ ἑξ καὶ κ' καὶ συνοικίας εἰς ἓν. Ἡ δὲ μητρόπολις τῆς νῦν Μακεδονίας ἐστὶ. Τῶν δὲ συνοικισθεῖσων ἦν Ἀπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησὸς καὶ Αἴνεια καὶ Κισσός». Καὶ ἐν τῷ μεθεπομένῳ 24· «Ὅτι μετὰ τὸν Ἀξιὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἡ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο. Κτίσμα δ' ἐστὶ Κασσάνδρου, ὃς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, παιδὸς δὲ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου ὀνόμασε» μετόκισε δὲ τὰ πέριξ πολίχνηα εἰς αὐτὴν, οἷον Χαλάστραν, Αἴνειαν, Κισσὸν καὶ τινὰ ἄλλα».

Ὅτι δὲ ταῦτα, οὕτως ἔχοντα, ἀδύνατον νὰ ἀποδοθῶσι τῷ Στράβωνι καὶ ὅτι εἰσὶν ἄστοχα κατασκευάσματα τοῦ ἐπιτομέως,

ἀρυσθέντα ἐκ τῶν Στραβωνείων χειρογράφων, ἀπλῆ ἔρυνα καὶ παραθέσις τοῦ περιεχομένου αὐτῶν δύναται νὰ πείσῃ τὸν προσε-
κτικὸν ἀναγνώστην περὶ τούτου, εὐκόλως παρατηροῦντα ὅτι τὸ
μὲν 24 ἀποσπασμα κλεσενεκτῇ τοῦ 21 μόνον κατὰ τὴν ἀναφο-
ρικὴν πρότασιν αἱ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο, τὸ δὲ 21 ὑπερέ-
χει τοῦ 24 1) κατὰ τὸ ἀκαθελὼν τὰ ἐν Κρουσίδι πολίσματα
καὶ τὰ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ περὶ ἑξ καὶ κ' καὶ συνοικίσας εἰς
ἐν» ἐνθα καλῶς ὀρίζεται καὶ ἡ θέσις καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτι-
σμάτων καὶ ὁ συνοικισμὸς αὐτῶν, ἐν ᾧ ἐν τῷ 24 ἀορίστως ἀνα-
φέρεται ὅτι μετέκτισε τὰ περίξ πολίχνια εἰς αὐτὴν καὶ οὐδὲν
πλέον· 2) κατὰ τὸ «Τῶν δὲ συνοικισθεισῶν ἦν Ἀπολλωνία καὶ
Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκὸς καὶ Αἰνεία καὶ Κισσὸς», ἐν
ᾧ ὀνομαστί μνημονεύονται ἑξ τὰ κυριώτερα πολίσματα, καὶ τὸ
σπουδαιότερον πάντων ἐστὶν ὅτι καὶ ἡ Θέρμη ἀναφέρεται ὡς μία
τῶν συνοικισθεισῶν ἐν τῇ νεοκτίστῳ πόλει, ἐν ᾧ ἐν τῷ 24 τρία
μόνον πολίσματα μνημονεύονται ἡ Χαλάστρα, ἡ Αἰνεία καὶ ἡ
Κισσὸς καὶ τὰ λοιπὰ ἐντελῶς ἀγνοοῦνται. Τῶν δὲ ἀποσπασμά-
των τούτων τὸ μὲν 21 περιέχεται ἐν τῷ Βατικανῷ χειρογράφῳ,
ὅπερ πληρέστερον, ἀκριβέστερον καὶ περικτικιώτερόν ἐστιν (1),
τὸ δὲ 24 ἐν τῷ Παλατίνῳ χειρογράφῳ, ὅπερ ἀπεδείχθη ἤδη ἐλ-
λιπέστατον.

Ταύτην τοίνυν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ 21 ἀποσπάσματος πρὸ ὀ-
φθαλμῶν τιθεμένη, φαίνεται μοι ὅτι ἡ ἀναφορικὴ πρότασις αἱ πρό-
τερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» νόθος καὶ παρεμβεβλημένη ἐστὶ, πρῶτον
μὲν ὡς μὴ περιεχομένη ἐν τῷ περιεκτικιώτερω καὶ ἀκριβεστέρῳ
ἀποσπάσματι, δεύτερον δὲ ὅτι ἐν τούτῳ ἡ Θέρμη ῥητῶς ἀναφέ-
ρεται ὡς μία τῶν πόλεων, ἀς καθελὼν ὁ Κάσσανδρος καὶ τοὺς

(1) Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ Ταφίλιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἀποσπασμάτων
τοῦ Στράβωνος σελ. 17. σημ. 41. «In enumerandis urbibus, qua-
rum incolae in urbem s. novam s. instauratam transpositi sunt,
Vaticanus uberior Palatino est tum quoad summam oppidorum,
tum quoad eorum nomina. Sant urbes XXVI, quarum potiores
significantur, et quidem praeter eas, quas Palat. habet: Apol-
lonia, Therma, Garescus».

κατοίκους αὐτῶν μετοικίσας εἰς τὴν νεόκτιστον πόλιν Θεσσαλονίκην συνώκισε, καὶ οὐχὶ τὴν Θέρμην μετοικίσας εἰς τὴν Θέρμην συνώκισεν, ὅπερ ἀτοπώτατον καὶ φύσει ἀδύνατόν ἐστιν. Ὅτι. δὲ τοῦτα οὕτως ἔχει καὶ οὐχὶ ἄλλως, μαρτυρεῖ ἕτερον παράδειγμα, ἀναφερόμενον εἰς τὸν αὐτὸν Κάσσανδρον, ὅστις αὐτὸ τοῦτο ἐπραξε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 316 π. Χ. καὶ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ὅπου ὡσαύτως νέαν ἱδρυσε πόλιν καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐκάλεσεν αὐτὴν Κασσάνδρειαν, καίπερ τῆς παρακειμένης Ποτιδαίας ἐξανδραποδισθείσης μὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸ 357, ὕφισταμένης ὅμως καὶ οἰκουμένης ἔτι ὑπ' Ὀλυνθίων κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Διοδώρου «Κάσσανδρος δὲ ἔκτισε πόλιν ἐπὶ τῆς Παλλήνης ὁμώνυμον αὐτοῦ Κασσάνδρειαν, εἰς ἣν τὰς τε ἐκ τῆς χερσονήσου πόλεις συνώκισε καὶ τὴν Ποτίδαιαν, ἔτι δὲ τῶν σύνεγγυς χωρία οὐκ ὀλίγα» κατῴκισε δὲ εἰς αὐτὴν καὶ τῶν Ὀλυνθίων τοὺς διασωζομένους, ὄντας οὐκ ὀλίγους» (1). Ἐνταῦθα προφανέστατα βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ Κάσσανδρος ἔκτισε νέαν πόλιν, ὅτι εἰς αὐτὴν μετοικίσας τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων τῆς Παλλήνης, τῆς Ποτιδαίας αὐτῆς, τῶν παρακειμένων χωρίων καὶ πολλοὺς Ὀλυνθίους, συνώκισεν εἰς τὴν Κασσάνδρειαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Ποτίδαιαν, ἣν ἐσφαλμένως πάντες οἱ νεώτεροι ταυτίζουσι τῇ Κασσανδρείᾳ.

Ἐκ πάντων δὲ τούτων συμπεραίνεται ὅτι ἂν μὴ νόθον θελήσῃ τις νὰ ἐκλάβῃ τὴν περὶ τῆς ταυτότητος τῆς Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης μαρτυρίαν τοῦ ἐπιτομῆως, ἐξ ἄπαντος ὅμως ὑποκπτον πρέπει νὰ θεωρήσῃ αὐτὴν, καὶ ὡς τοιαύτη ἀδύνατός ἐστι νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις καὶ θεμέλιον ἱστορικῆς ἀληθείας. Καὶ εἰ μὲν οὐδεμίαν ἄλλην μαρτυρίαν εἵχομεν περὶ τοῦ ἐναντίου, οὐδόπως ἐδικαιούμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν ταύτην ὡς ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ μόνον ὡς εἰκασίαν ὠφείλομεν νὰ προβάλωμεν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει εὐτυχῶς πολλῶ σπουδαιότερα καὶ βαρυτέρα τῆς τοῦ

(1) Διοδωρ. 19, 52, ὅρα καὶ 16, 8. «Οὐ μὲν, ἀλλ' ὁ Φίλιππος Ποτίδαιαν ἐκπολιόρκησας. . . Τὴν δὲ πόλιν ἐξανδραποδισθέντος παρίδωκε τοῖς Ὀλυνθίοις δωρησάμενος ἕνα καὶ τὰς κατὰ τὴν χώραν κτήσεις».

κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἀκμάσαντος ἐπιτομέως περὶ τῆς ἐμφα-
τικῆς διακρίσεως τῆς Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης ὡς δύο διαφόρων
πόλεων, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εὐλόγως καὶ δικαίως δυνάμεθα
νὰ ἀποκηρύξωμεν τὴν τοῦ ἐπιτομέως ὡς νόθον καὶ παρεμβεβλη-
μένην καὶ ἀνευδοιάστως νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῆς ἰσχυροτέρας καὶ
βεβαιότερας. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ τοῦ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου, συγ-
γραφείως, ὡς γνωστὸν, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν α' μ. Χ. αἰῶνα (23
—79) ἡ γεννηθέντος τὸ ἐπόμενον ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Στρά-
βωνος (66 π. Χ.—24 μ. Χ.) καὶ ἐπομένως κατὰ 9 αἰῶνας ἀρ-
χαιοτέρου τοῦ ἐπιτομέως καὶ πλησιεστάτου εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ
περὶ οὗ ὁ λόγος ἡμῶν γεγονότος, ὃς διαβρῆθην διαστέλλει τὴν
Θέρμην ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης· «In ora sinus Macedonici
Chalastra, et intus Phileros, Lete, medioque flexu lito-
ris Thessalonica liberae conditionis. Ad hanc a Dyrrha-
chio CXIV millia passuum. Therme» (1).

Ὁ Πλίνιος συγγραφεὺς σπουδαιότατος (scriptor gravissi-
mus κατὰ Ταφέλιον) ἀναντιρρήτως ἐγίνωσκε κρεῖττον παντὸς
ἄλλου τὰ περὶ Θεσσαλονίκης καὶ Θέρμης καθ' ὅσον ἡ Μακεδονία
ἦν ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ ἡ Θεσσαλο-
νικὴ διετέλει πρωτεύουσα αὐτῆς καὶ ἔδρα τῶν Ῥωμαίων ἀνθυ-
πάτων καὶ ἀρχόντων, ἐν ᾗ ὁ περιώνυμος ῥήτωρ Κικέρων ἐξορισθεὶς
τῷ 58 π. Χ. εὔρεν ἄσυλον καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διέτριψεν ἐν
αὐτῇ. Ἐνεκα δὲ τῶν περιστατικῶν τούτων φαίνεται μοι ἡ τοῦ
Πλινίου μαρτυρία ἀξιοπιστοτέρα οὐ μόνον τῆς τοῦ ἐπιτομέως,
ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Στράβωνος αὐτοῦ, εἰ περιεσώζετο ἡμῖν τοιαύ-
τη, ἅτε μηδὲλως ἐπισκεφθέντος τὰ μέρη ταῦτα.

Τῷ δ' ἐπιτομῇ τοῦ Στράβωνος φαίνονται μοι ἐπόμενοι καὶ ὅσοι
τῶν Βυζαντινῶν μνείαν ποιοῦνται αὐτῆς, οἵτινες ἀρχαίῃσιν σπου-
δάζοντες καὶ ἐλάχιστα περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἀκριβείας φροντί-
ζοντες, οὐ μόνον Θέρμην καλοῦσι τὴν Θεσσαλονικὴν, ἀλλὰ καὶ
ἄλλα ἀρχαῖα ἐπινοοῦσιν ὀνόματα ἵνα φαίνωνται μάλα ἀρχαίον-
τες καὶ κλασικίζοντες, οὕτω π. χ. ὁ μὲν Ζωναρᾶς καὶ Τσέτσης

(1) Plin. H. N. 4, 40, (17).

(1) ὀνομάζουσιν αὐτὴν Ἡμαθίαν, ὃ δὲ Στέφανος Βυζάντιος καὶ ὁ Μ. Ἑτυμολόγος (2) Ἀλίαν, καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης, καίπερ γράφων ἱστορίαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλειστάκις ὅμως καὶ σχεδὸν πανταχοῦ τὴν Θεσσαλονικὴν καλεῖ Θέρμην καὶ οὐχὶ τῷ ἐν κοινῇ χρήσει ὀνόματι (3), καὶ ὁ Μαλαλάς πληθυντικῶς Θέρμας (4). Μόνος δὲ ὁ Προκόπιος διακρίνει τὴν Θέρμην ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἴσως κατὰ τύχην συμφωνῶν τῷ Πλινίῳ (5).

Οὕτω δὲ συγχέοντες τὰ πράγματα, πρὸς ἀλλήλους διαφωνοῦντες καὶ ἀντὶ ἐνὸς ἢ δύο τὸ πολὺ τέσσαρα ἀπονέμοντες ὀνόματα τῇ νεοδημῳ πόλει τοῦ Κασσάνδρου, ἀπαλλάττουσιν ἡμᾶς πάσης περαιτέρω συζητήσεως περὶ τῆς ἀξιοπιστίας αὐτῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ζητήματι, ὅπερ ἐλύθη ἤδη ὀριστικῶς διὰ τῆς μόνης ἡμῖν περιωθείσης ἀρχαίας μαρτυρίας τοῦ Πλινίου, ἧς ἡ δύναμις μένει ἐδραία καὶ ἀκλόνητος, ἕως ἂν ποτε εὐρεθῇ ἄλλη τις μαρτυρία σπουδαιότερα καὶ πολυτιμότερα ταύτης.

Ἀλλ' οὕτω τεθέντος ὡς ἀληθοῦς καὶ ἀναμφισβητήτου ἤδη ὅτι ἡ Θέρμη διάφορος ἐστὶ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὅτι αὕτη ἰδρύθη οὐχὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Θέρμης, ἀλλ' ἐπ' ἄλλης κατὰ τὸ μᾶλ-

(1) Τόττε. ἱστορ. 42, 26. «Θεσσαλονικὴν ἐπολιόρουν, ἥ πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται». Ἐν δὲ ταῖς Χιλ. 43, 306, ἀντιφάσκων ἑαυτῷ καλεῖ Θέρμην. Ζωναρ. ἱστορ. 42, 26. «Θεσσαλονικὴν... ἥ πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται». Tafel Thessal. p. iv. *aldem repetitur in Schedis mis. Angeli Aprotii apud Wassium ad Thucyd. 1, 61. αΘέρμη ἢ Θεσσαλονίκη καὶ Ἡμαθία. Quod ultimum quis sibi persuadebit.*

(2) Στεφαν. Β. ἐν λ. Θεσσαλονίκη, πόλις Μακεδονίας, ἧτις ἄρα ἐκαλεῖτο Ἀλία Κασσάνδρου κτίσμα. Μ. Ἑτυμολ. σ. 447, 33.

(3) Δ. Χαλκοκονδ. ἱστορ. 23, 24 καὶ ἀλλαχοῦ, περὶ οὗ Tafel Thessal. p. xi. *aldem Laonicus Epidamni, Byzantii, Hellenum nomine utitur, numquam Dyrrachii, Constantinopoleos, Romanorum (i. e. Graecorum). Sunt archaismi hominis docti capta peditaque patria ad nomen incunabula recutrentis, antiquiorem regni Byzantini scriptorem aliquem ita locutum nondum ego inveni praeter epitomatores Strabonis lib. viii.*

λον καὶ ἦττον ἀπεχούσης, ἀναφύεται τὸ ζήτημα πρὸς ποῖον μέρος τῆς Θεσσαλονικῆς ἔκειτο ἡ Θέρμη καὶ πόθεν ἔσχε τὸ ὄνομα τοῦτο. Τὸ μὲν πρῶτον τῶν ζητημάτων τούτων λύεται ἐκ τῆς ἀναγραφῆς τῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὃς ὁ Περσικὸς στόλος ἐξ Ἀκάνθου ὁρμώμενος περιέπλεε καὶ ἐξ αὐτῶν παρελάμβανε ναῦς καὶ στρατὸν, ὧν τελευταία ἐστὶν ἡ Αἰνεία (1) καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Θέρμη, πρώτη πόλις τῆς Μυγδονίας πρὸς τὴν Παλλήνην. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἔκειτο πλησίον τοῦ ὁμωνύμου Αἰναίου ἀκρωτηρίου, ἡ δὲ Θέρμη πρὸς βορρᾶν ταύτης παρὰ τῇ λιμένι τῇ σχηματιζομένῃ ἐκ τοῦ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐκτεινομένου εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον Αἰναίου ἀκρωτηρίου (2). Τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς ἐλήφθη ἐκ τοῦ πράγματος ἥτοι ἐκ τῶν θερμῶν ἀλατούχων καὶ θειούχων ὑδάτων, ἅπερ καὶ νῦν ἐτι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ (3) παρὰ τὸ χωρίον Σέδες, ἐνθα προσέτι παρατηροῦνται καὶ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, καὶ ταῦτα οὐδεμιᾷ ἄλλῃ πόλει ἀνήκουσιν ἢ τῇ Θέρμῃ. Διότι μετὰ τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ τῆς Αἰνείας οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἀναφέρεται ὑπάρξασά ποτε· ἐτι δὲ πρὸς νότον τῆς Θεσσαλονικῆς καταλέγει αὐτὴν καὶ Πλίνιος. Κατὰ ταῦτα δὲ ἐπιθεδαιοῦται καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Βατικανοῦ ἀποσπασματος, καθ' ἣν μία τῶν 26 πόλεων, ὧν τοὺς κατοίκους ὁ Κᾶσσανδρος μετοικίσας εἰς τὴν νεόκτιστον πόλιν, συνήκισεν, ἦν καὶ

(1) Ἡρόδοτ. 7, 123. «Παραλαβέντων στρατὴν καὶ ἐκ τῶν προεχίων τῇ Παλλήνῃ πολλῶν, ὁμουμευσίων δὲ τῇ Θερμαίῳ κόλπῃ. Τῇσι σὺνόνματα ἔστι τάδε, Αἰπάζος, Κώμβρεια, Αἰσαι, Γίγωνος, Κάμψα, Σμίλα, Αἰνεία. . Ἀπὸ δὲ Αἰνείης. . ἐς αὐτόν τε τὸν Θερμαῖον κόλπον ἐγένετο τῷ ναυτικῷ στρατῷ ὁ πλόος καὶ γῆν τὴν Μυγδονίην, πλώων δὲ ἀπῆκτο ἐς τε τὴν προσηρημένην Θέρμην καὶ Σίνδον τε πόλιν καὶ Χαλέστρην ἐπὶ τὸν Ἀξιὸν ποταμόν».

(2) Felix Beaujour Tabl. de Commerce de la Grèce vol. 1, p. 20. «Le grand Bournou est à trois lieues du port et fait en mer une Saillie de plus d'une lieue». Tafel Thessal. p. 218. «Horum majus horarum trium vel amplius spatio a Thessalonica dissunctum est, atque in mare procurrit per unam horam».

(3) Pocock Besch. des Morgenlands vol. 3, p. 213. «Vier Meilen von Salonica giebt es auf eben der Strasse Bäder, deren».

ἡ Θέρμη αὐτῶν δὲ συνοικισθεισῶν ἦν Ἐπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκός καὶ Αἰνεια καὶ Κισσός».

Ἐκ πάντων τοίνυν τῶν εἰρημένων ἐξάγεται

1) Ὅτι ἡ ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ Παλατίου χειρογράφου ἀναφορικὴ πρότασις αἷ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» νόθος ἐστὶ καὶ οὐ τοῦ Στράβωνος, ὡς οὕτω μεμονωμένη καὶ μὴ περιεχομένη ἐν τῷ πληρεστέρῳ καὶ ἀκριβεστέρῳ ἀποσπάσματι τοῦ Βατικανοῦ χειρογράφου.

2) Ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο διαρρήδην ἀναφέρει τὴν Θέρμην ὡς μίαν τῶν 26 συνοικισθεισῶν πόλεων, οὐχὶ εἰς τὴν Θέρμην πάλιν, ἀλλ' εἰς τὴν νεόδμητον πόλιν τοῦ Κασσάνδρου.

3) Ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Πλινίου, ἐγκρίτου συγγραφέως, ἀνήκοντος εἰς τὸν 2 αἰῶνα μ. Χ., προγενεστέρου τοῦ ἐπιτομῆως κατὰ 9 αἰῶνας καὶ διαρρήδην διακρίνοντος τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τῆς Θέρμης, ἀξιοπιστοτάτη ἐστὶ μὴ δυναμένη νὰ προσβληθῇ ὑπ' ἄλλης τινός.

4) Ὅτι αἱ μαρτυρίαι τῶν μεταγενεστέρων Βυζαντινῶν, καλούντων τὴν Θεσσαλονίκην Ἡμαθίαν, Ἀλίαν καὶ Θέρμην οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν.

5) Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι λίαν ἔμπειροι ὄντες εἰς τὴν ἐκλογὴν θέσεων καταλλήλων πρὸς ἵδρυσιν πόλεων, κάλλιστα ἐξελέξαντο τὴν θέσιν τῆς Θέρμης, ἐξησφαλισμένην ὑπὸ τοῦ Αἰναίου ἀκρωτηρίου κατὰ τῆς προσβολῆς τῶν νοτίων ἀνέμων, ἐν ᾧ ὁ τῆς Θεσσαλονίκης λιμὴν μένει ἀνοικτὸς αὐτοῖς ἐκ τοῦ ΝΔ μέρους.

6) Ὅτι ἐν τῇ ὑποδειχθείσῃ θέσει τῆς Θέρμης ὑπάρχουσι καὶ νῦν ἔτι θερμὰ ὕδατα, ἐξ ὧν ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἐν ᾗ ἐν τοῖς καλλιτεχνικοῖς καὶ γραπτοῖς μνημείοις τῆς Θεσσαλονίκης αὐδὲν μέχρι τοῦδε εὐρέθη ἀνήκον εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν αὐτῆς, ἀλλὰ πάντα σχεδὸν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ.

1. Ἡ θέσις τοῦ ἐπισημοτάτου ἱεροῦ τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος, πολιοῦχου Μαντινείας, δὲν εἶναι ὠρισμένη μέχρι τοῦδε ἀκριβῶς διὰ τὴν διαφωνίαν χωρίου τινὸς τοῦ νῦν κειμένου τοῦ Πausανίου (8, 10, 2), καθ' ὃ ἀπεῖχεν αὐτὸ πρόσω σταδίου Μαντινείας», πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυβίου (9, 8, 11, 11 καὶ 14), καθ' ἣν ἀπεῖχεν αὐτῆς ἀέπτὰ σταδίους».

Καὶ ὁ μὲν Δῆμιος (Μωρ. 1, 111. 3, 49 καὶ 85), ἀκολουθῶν τῷ Πολυβίῳ, ἀποφαίνεται ὅτι τὸ διάστημα μεταξὺ Μαντινείας καὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἦν ἐπτὰ στάδια, ὃ δ' Ε. Κούρτιος (Πελ. 1, 240 καὶ 268, 9) ἀποδέχεται τὴν ὑπὸ Σχαιφῆρου διόρθωσιν τοῦ παρὰ Πausανίᾳ χωρίου αὐτὸ πρόσω σταδίου Μαντινείας» εἰς αὐτὸ πρόσω 5' σταδίων Μαντινείας», καθάπερ καὶ ὁ Βουρσιανὸς (Γεωγρ. 2, 215, 4), ἀποδεχόμενος ὡς δυνατὴν καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ αὐτοῦ χωρίου εἰς αὐτὸ πρόσω ἐπτασταδίους».

Ἐξερρευνήσας τὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου, εὗρον ὅτι ἀληθεύει μὲν ἡ μαρτυρία τοῦ Πολυβίου, διεφθάρη δὲ τὸ προκείμενον χωρίον τοῦ Πausανίου ὡς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ Μαντινείας, ἐπειδὴ α') τὰ ἔσχατα τοῦ ὅρου Ἰππίου, παρ' ὃ κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον τοῦ Πausανίου ἔκειτο τὸ Ποσειδῶν, ἀπέχουσι τῆς Μαντινείας ὑπὲρ τὰ ἐπτὰ στάδια· β') πεντεκαίδεκα σχεδὸν λεπτά ἐκ Μαντινείας, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἡμῖς σχεδὸν Ἀγγλικὸν μίλιον ἢ ἐπτὰ στάδια, κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ μεσημβρινοῦ πέρατος ἢ κατὰ Πausανίαν ἐσχάτων τοῦ Ἀλησίου, ἀνεσκάφη μετ' ἄλλων ἀρχαίων ἐπιγραφῆ, μνημονεύουσα ὡς ἐπωνύμου αἱρέως τοῦ Ποσειδῶνος Κορνηλίου Ἐπιτυγχανίωνος» (α') γ') ἡ θέσις, ἐν ᾗ ἡ ἐπιγραφὴ ἀνεσκάφη, ἀπέ-

(α) Ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ ἔστιν ἡ ἐφεξῆς·

α' Ἐπὶ ἱερῶς τοῦ Ποσειδῶνος
Κορνηλίου Ἐπιτυγχανί-
ωνος Εὐδία Συμμάχου
Μαντινικῆ Ἐλπίδρινι

χει οὐ μόνον περὶ τὰ ἑπτὰ στάδια ἐκ Μαντινείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ πέντε ἀπὸ τοῦ τάφου τῶν Πελιαδῶν, ὅσα καὶ διεῖχον ἀπ' ἀλλήλων τὰ σημεῖα ταῦτα κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Πausανίου (8, 11, 4)· ἐν δὲ τῇ θέσει τῶν τάφων τῶν θυγατέρων τοῦ Πελίου ἔτι καὶ νῦν διακρίνεται τύμβος, ἥτοι σωρὸς γῆς κο- λωνοῦ δίκην, ἐπὶ τῷ ἐρημοκλησίῳ τῆς Παναγίας Φανερωμένης.

2. Ὁ Πausanίας (8, 10, 4) ἀναφέρει ὅτι ἀναφαίνεται ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος «θαλάσσης κύμα», τὰ δ' αἷτια τῆς πλάσεως τοῦ μύθου τούτου δὲν ἐξητάσθησαν εἰσέτι (Alden. itin. σ. 280. Ross reis. im Pel. σ. 122).

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ποσειδίου, ἐπίπεδος καὶ εὐφυῆς πρὸς ἱππικὴν χρειαὴν (Πολύβ. 11, 12), ἐστὶ τὸ πεδῖον τῶν τριῶν τῶν πέντε ἐν Μαντινείᾳ μαχῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, περιγράφοντος τὴν πρώτην (5, 64—74), γενομένην τῷ 418 π. X., Πausανίου, περιγράφοντος τὴν τετάρτην (8, 20, 5—8), γενομένην τῷ 243 π. X., καὶ Πολυδίου, περιγράφοντος τὴν πέμπτην (11, 11—18), γενομένην τῷ 206 π. X. καθ' ὃν (9, 8) καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας μάχης ἡ πρωτοπορεία τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἑπαμι-

- 5 ἰδίαν θυγατέρα καὶ δο-
λην ὑλευδέρωσεν. ἐλευθέ-
ραν τε εἶναι καὶ αὐτεξούσι-
ον ἐπίτρεψεν, μηδενὶ μηδὲν
προσέταυσεν κατὰ μηδέ-
να τρέφανον.
- 10

Ἐν στήλῃ μαρμάρου λευκοῦ ὕψους 0,65, πλάτους 0,33 καὶ πάχους 0,25, ὠκοδομημένη νῦν ἐν τῇ θύρῃ τῆς οἰκίας II. Κουρέτου ἐν χωρίῳ Χατζαλῆ.

Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανέου μέχρι τοῦ τετάρτου μετ. X. αἰῶνος. Καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ Μαντινείας μνημονεύεται ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος ὡς ἐπώνυμος (Ross reis. im Pelop. σ. 122). Ἦσαν δ' ἐπώνυμοι καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος οἱ ἱερεῖς (Δαμ. Πιστιφ. §§ 90, 153, 154 καὶ Dissen αὐτόθι. Ἑπιγρ. Φραντ. σ. 323—4). Ἀγνοῶ ἐν ἡ ἐπιγραφῇ αὕτη ἢ προσκεδομένη ὑπ' ἄλλου· ἀλλ' ὅπως δὴ ποτὶ ἐστὶν ἄξια μνείας ἐπὶ τῷ προσδιορισμῷ τῆς τοποθεσίας ἐπισημοτάτου ἱεροῦ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

νέονδου πρόβη μέχρι Ποσειδίου (Δήκ. Μωρ. 3, 77 καὶ 84)· ἡ δὲ τρίτη ἐν Μαντινείᾳ μάχη βραχέως μνημονεύεται ὑπὸ Πλουτάρχου (Δημ.τρ. 35), γενομένη τῷ 296 π. Χ. (Δήκ. Μωρ. 3, 86).

Ἔστι δ' ἡ περιοχὴ τοῦ Ποσειδίου μέχρι Μαντινείας καὶ ἡ ταπεινότερα τοῦ ὀροπεδίου Μαντινείας, κατακλυζομένη ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Ὀφειως, διόπερ ἡ μὲν φύσις ἐπεδαψιλεύσατο αὐτῇ τρία βάραθρα κατὰ τὸ προκειμένον μέρος τοῦ Ἀλφειοῦ, τυφλά νῦν, ἡ δὲ τέχνη τῶν παλαιῶν, ἐπίκουρος τῆς φύσεως, κατεσκεύασε τὴν τάφρον, ἐφ' ἧς ὁ Φιλοποίμην ἐφόνευσε τὸν Μαχάκιδαν (Πολύβ. 11, 18), πρὸς διοχέτευσιν τῶν ἐπιπολαζόντων ὑδάτων οὐ μόνον εἰς τὰ παρακειμένα βάραθρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἀντικειμένων προπόδων τοῦ ὄρους Μαινάλου.

Καὶ νῦν μὲν τὰ ὕδατα τῶν καλουμένων Συμβόλων (Παυσ. 8, 54, 1—2), ἦτοι τοῦ νῦν Σαρανταποτάμου, μετοχτετευθέντα κατὰ τὴν θέσιν Περπύρι, πέρας οὔσαν τοῦ ὄρους Κρησίου καὶ τῆς βαθείας αὐτοῦ χαράδρας, δι' ἧς φέρονται, πρὸ μιᾶς καὶ ἡμισείας σχεδὸν ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τινος Ὀθωμανοῦ Περιελῆ, ἐκωνύμου τοῦ παρακειμένου χωρίου Πιαλίου, κατέχοντος τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς (Δήκ. Μωρ. 1, 90 καὶ 97. Ross reis. im Pelop. 67), διατελοῦσι ῥέαντα εἰς τὸν Ὀφιν καὶ Γαράτην ἢ Γαριάτην (Ε. Κούρτ. Πελ. 1, σ. 249. Ross reis. im Pelop., σ. 71. Puill. Bohl. α. 65), ἐνῷ πάλαι εἰργάζοντο πρῶτα τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ Ἀλφειοῦ κατὰ Πausανίαν (8, 54, 2), φερόμενα κατὰ παράδοσιν διὰ τῶν χωρίων Πιαλίου, σώζοντος μέχρι νῦν ἵχνη τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ τοῦ Ἀλφειοῦ, Κερρασίτης, Δεμοιρίου καὶ διὰ τῶν μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀγίου Σώστου καὶ Τσίβα παρὰ τὸ χωρίον Θάνα (ὕδωρ Πελασγ. = Ἀθάνα. Ἡ Θάνα δ' ἔτι καὶ νῦν πηγὴ ἐν Καρυάτιδι), εἰς τὰ βάραθρα τοῦ ὄρους Βορείου, ἔχοντα ἐκρυσιν εἰς Ἀσάν (Πaus. αὐτ.).

Τὰ ὕδατα τοῦ Σαρανταποτάμου καὶ τὸ πάλαι ἡδύναντο ἐκ τέχνης νὰ λάθωσι τὸν νῦν ῥοῦν ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν μερῶν τῆς Τεγεάτιδος εἰς τὰ ἀνατολικά αὐτῆς ἢ εἰς Μαντινικὴν κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Ποσειδίου καὶ οὐχὶ βέβαια καὶ ἀνάπαλιν κατὰ τινα σημείωσιν παρὰ Πόππην ἐν Θουκυδίδῃ (5, 65, 4), λέγοντι περὶ

τῆς ὑπ' Ἀγίδος ἐκτροπῆς τοῦ ὕδατος τῆς Τεγεάτιδος ἀποτέ-
ρωσε ἂν ἐσπίπτῃ» καὶ ἐννοοῦντι τὴν ἑκτακτον μὲν τότε, τεχνι-
κὴν καὶ ἐχθρικὴν, διαρκῇ δὲ νῦν φορὰν αὐτοῦ κατὰ τὰ βάραθρα
τοῦ ὄρους Παρθενίου ἢ Μαντινικῆς, ὁπόθεν ἐστὶν ἀδύνατος ὕδα-
τος ἀναδρομὴ, διότι τὸ ἔδαφος ἀνέχει ἡρέμα πρὸς Τεγεάτιδα.

Ὁ Λήκιος (Μωρ. σ. 62—63) φρονεῖ ὅτι ὁ Ἄγις ἐξέτρεψε τὰ
ὕδατα τῆς Τεγεάτιδος εἰς Ἀργὸν πεδίον, ἐνῷ ἐξέτρεψεν αὐτὰ
πρὸς τὴν περιοχὴν Ποσειδίου καὶ Μαντινείας, μεταξὺ δὲ ταύτης
καὶ Ἀργοῦ πεδίου ἐπιπροσθεὶ χώρος ὑπέρτερος, ὁ τὸ πάλαι κα-
λούμενος Χορὸς Μαιρᾶς, δι' οὗ ὑπέλαβεν ὁ Λήκιος ὅτι ἔρρει καὶ
ὁ Ὀφει εἰς Ἀργὸν πεδίον, ὃν συνεργάζονται τὰ ὕδατα Τεγεάτι-
δος καὶ τῆς ἄλλης Μαντινικῆς καὶ οὐ τὰ ὕδατα οὐδεμίαν κοινω-
νίαν ἔχουσι πρὸς τὰ τοῦ Ἀργοῦ πεδίου, ἀλλὰ βάραθρα ἴδια πρὸς
ἔκρυσιν αὐτῶν εἰς Δίνην Ἀργολίδος κατὰ τὴν δόξαν τῶν πα-
λαιῶν (Παυσ. 8, 7, 2). Καὶ ὁ Ἀγησίπολις κατέφυγεν εἰς τὸ
στρατήγημα τοῦ Ἀγίδος τῷ 385 π. Χ. ἐκτρέψας τὰ ὕδατα,
ὧν νῦν μέρος λιμνάζει ἐξ ἀβελτηρίας περὶ τὰς καταβόθρας τῶν
χωρίων Σιμαδάων καὶ Κάψα ἐν τοῖς πρόποσι τοῦ Μαινάλου, ἐπὶ
τὰ πλίνθινα τῆς Μαντινείας τείχῃ, διαβράγνεντα καὶ διαλυθέντα
(Ξενοφ. Ἑλλ. 5, 2, 1—7. Παυσ. 8, 8, 6—9. Δῆκ. Μωρ. σ.
68—77). Ὡστε ἡ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ποσειδίου συνάθροις καὶ
ἐπιπόλασις τῶν ὑδάτων τῆς ἐπικρατείας τοῦ Ὀφειος, τὰ ὑφάλ-
μυρα φρεατιαῖα ὕδατα τῆς τοποθεσίας ταύτης, καὶ τὰ τυφλὰ
νῦν χάσματα αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ περὶ τὸ ἱερὸν στροφή καὶ δινώδης
καταφορὰ τῶν ὑετίων ὑδάτων ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἑδάφους
Τεγεάτιδος τε καὶ Μαντινικῆς, ἔδωκαν ἀφορμὴν τοῦτο μὲν εἰς
τὴν ἀνέκαθεν (Παυσ. 8, 10, 2) ἀφιέρωσιν τῆς θέσεως ταύτης τῷ
Ποσειδῶνι, δοτῆρι τῶν ὑδάτων, τοῦτο δ' εἰς τε τὴν ὀνομασίαν
τοῦ Ὀφειος καὶ τοῦ παρακειμένου τῷ Ποσειδίῳ Χοροῦ Μαιρᾶς
καθ' ὃν καὶ ὑπάρχει ἡ γραμμὴ τῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων
(Μαιρᾶς, *magis* λατ. μεῖρᾶ ἐβρ. Μερὸν καὶ Μάρεια αἰγ.) εἰς Ἀρ-
γὸν πεδίον καὶ περιοχὴν Ποσειδίου, καὶ εἰς τὴν πλάσιν τοῦ μύθου
περὶ ἀναφανομένου θαλασσίου κύματος, καθὼς ὅπαι τινες φυσικαὶ
ἐπὶ βράχου καὶ φρέαρ ἀλμυροῦ ὕδατος εἰς τὴν ὑπαρξιν δῆθεν τῆς

Ἑρεχθίδος καλουμένης θαλάσσης ἐν Ἑρεχθείῳ, ἐνθα συνελατρεύετο καὶ ὁ Ποσειδῶν Ἑρεχθεὺς ἐπονομαζόμενος (Παυσ. 4, 26, 5. 8, 10, 4. Ἡρόδ. 8, 55. ἔκδ. Stein. Ῥαγκ. Ἀρχ. 1, σ. 257. Πανταζή περιήγ. Ἀθηνῶν σ. 100—1).

Καὶ ἐν αἰγιαλῷ Αἰγίου, εἰς ὃ συναπώκησαν ἐξ Ἀθηνῶν Ἴωνες, τὸ ἱερὸν Ποσειδῶνος (Παυσ. 7, 24, 2) ἔκειτο παρ' ὑφαλμύρους πηγὰς καὶ ἀπὸ σεισμῶν σχηματισθέντας ὄχθους μεταξὺ ἀνω καὶ κάτω πόλεως.

Ἐν Αἰγίῳ, τῇ 22 Αὐγούστου 1879.

Π. Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ,

γυμνασιάρχης αὐτόθι.

ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ (*).

Ἀνεμόχολον οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν φαινόμενόν τι φυσικὸν εἰς μῆκος ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα ἐπιφαινόμενον. ἔχει δὲ ὄφιν πρασινοειδῆ λαμπράν. ὅταν οἱ ναυτικοὶ ἴδωσι τὸ φαινόμενον τοῦτο, προλέγουσιν ὅτι μετ' ὀλίγας ὥρας ἢ τὸ πολὺ μετὰ εἴκοσι καὶ τέσσαρας θά πνεύσῃ σφοδρὸς ἄνεμος ἢ ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ μέρους τοῦ ὀρίζοντος, ὅθεν τὸ φαινόμενον φανεροῦται ἢ ἀπὸ τοῦ ἀντιθέτου. Τὸ ἀνεμόχολον εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἀνεμος καὶ χολή· τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος ὑποσημαίνει προφανῶς τὸ χρώμα τοῦ φαινομένου. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἤκουσα καὶ παρὰ ναυτικῶν Σιφνίων ὥστε ἡ λέξις θά ᾔῃαι ἴσως κοινὴ πᾶσι τοῖς ναυτικοῖς τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ἀντικρούστης οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὁ ἄνεμος, ὅστις πνέει εὐθὺς ὡς παύσῃ τοῦ νᾶ πνέῃ ὁ ἀντίθετος αὐτοῦ· οἷον ἐὰν πνεύσῃ

(*) Ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Πρωτοδίου.

νότος εὐθύς ὡς ὁ βορρᾶς παύσῃ, ὁ νότος καλεῖται ἀντικρούστης, καθὼς καὶ ὁ βορρᾶς μετὰ τὴν παύσιν τοῦ νότου. Τὸ ὄνομα ἀντικρούστης παραγόμενον ἐκ τοῦ ἀντικρούω ἂν καὶ ἐκ τῶν ἀκραιφνεστάτων Ἑλληνικῶν λέξεων κατὰ τε τύπον καὶ σημασίαν, ὅμως δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας γλώσσης.

Ἀστροιβή οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ φυτὸν τι ἀκανθώδες, φρύγανον, ὅπερ φυόμενον πλησίον τῶν τοίχων τῶν χωραφίων, ὧν οἱ γυροὶ συνήθως μέουσιν ἀκαλλιέργητοι, ἐνίοτε μὲν ἐκτείνεται κατὰ μῆκος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἄλλοτε δὲ ἐφέρπει ἐπὶ τῶν τοίχων. ἐντεῦθεν ἐγένετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ, διότι προφανῶς παράγεται ἐκ τοῦ στοιβῶ (στοιβή, ἀ-στοιβή). τὰ φύλλα αὐτοῦ εἶναι μικρὰ καὶ σαρκώδη καὶ φύονται ἀκτινοειδῶς εἰς τὸ πλάγιον τῆς ἀκάνθης, ἥτις εἶναι μακρὰ καὶ λεπτὴ ὡς βελόνη. ἐκ τῆς ἀκαρπίας τῆς ἀστοιβῆς λέγεται παροιμιακῶς τὸ ἐξῆς δίστιχον

σὺν κέρμῃ ἢ ἀστοιβῇ καρπὸν καὶ ἀντίδωρον ἢ ἤρα
τότε θὰ πανδρευθῇς καὶ σὺ νὰ τὴν ἰδῇς τὴν μοῖρα.

Ὁ μὲν Βυζάντιος δὲν σημειώνει τὴν λέξιν ἐν τῷ λεξικῷ τῆς νεωτέρας γλώσσης, ὁ δὲ Κοραῆς ἀναγράφει μὲν αὐτὴν ἐν Ἀτακτ. τόμ. 4, σελ. 711, ἀλλὰ μὲ διάφορον τονισμόν ἀστοιβή καὶ συσχετίζει μὲ τὸ ἐν σελ. 545 τοῦ αὐτοῦ τόμου σταβίδα ἢ στοιβήδα λέγων ἀστοιβή ἑλλην. κατὰ τινες τὸ *poterium spinosum* τῶν σημερινῶν φυτολόγων, ἄλλοι ὅμως διστάζουσιν. τὰ δύο τελευταῖα ὀνόματα ἐγὼ παντάπασιν ἀγνοῶ. Ἡ ἀστοιβή εἶναι ἀνευ ἀμφιβολίας ἡ τοῦ Θεοφράστου στοιβή, ἥτις καὶ φέως ἐκαλεῖτο, Φυτ. ἱστορ. 6, 1, 3. ἀτὰρ δὲ καὶ παρὰ τὴν ἀκανθάν ἕτερον ἔχει φύλλον ὥσπερ ἡ ὄνυξ καὶ ὁ τρίβλος καὶ ὁ φέως, ὃν δὴ τινες καλοῦσι στοιβήν» πρὸς 1, 10, 4 καὶ 6, 4, 1. Καὶ ὁ παλαιὸς τοῦ Θεοφράστου ἐκδότης Schneider καὶ ὁ νεώτερος τῆς στερεοτύπου ἐκδόσεως Wimmer γράφουσιν ἐν τῷ πίνακι τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν ποτὲ μὲν στοιβή ἄλλοτε δὲ στοιβή καὶ τοῦτο ποιοῦσι συχνάκις. νομίζω ὅτι ὁ τονισμὸς τῆς νεωτέρας γλώσσης, ἥτις σχεδὸν πανταχού ὀρθοῦς διετήρησε τοὺς τόνους, δύναται καὶ ἐνταῦθα νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὴν τοῦ τόνου ἀσφάλειαν (ἀ-στοιβή, στοιβή).

Ἀδμή οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ ὁ ἀγωγὸς, δι' οὗ εἰσάγεται

τὸ θαλάσσιον ὕδωρ εἰς τὰ διάφορα τῆς ἀλικῆς χωρίσματα, ἅτινα καλοῦνται πρασαί, πρασιαί, ἵνα πηχθῇ ἐν αὐταῖς εἰς ἄλας· εἶναι λοιπὸν ἐν τῇ ἀλικῇ ἡ αὐλὴ ὅ,τι ἐν τοῖς κήποις ὁ καλούμενος ναός (πρβ. Ἰδιωτικῶν σελ. 49). Ἀλλὰ πόθεν τὸ ὄνομα αὐλὴ ἐκ τῆς κοινῆς καὶ γνωστῆς αὐτοῦ σημασίας ἐν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νεωτέρᾳ γλώσσῃ μετέπεσεν εἰς τοιαύτην τὴν τοῦ ἀγωγοῦ σημασίαν; τὸ ὄνομα αὐλὴ εἶναι θηλυκὸς τύπος τοῦ αὐλός· αὐλὸς δὲ ἐκτὸς τοῦ ὀργάνου δι' οὗ αὐλοῦσι, σημαίνει προσέτι καὶ πᾶν ἄλλο πρᾶγμα ἔχον σχῆμα αὐλοειδές· ἔπειτα πᾶν στενόν, βαθύ καὶ ἐπίμηκες, ἐφ' οὗ μάλιστα τάσσεται πλέον ὁ ἕτερος τύπος αὐλῶν. ἀλλὰ μήπως καὶ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης παραγόμενον ὄνομα αὐλαξ δὲν σημαίνει παρόμοιον πρᾶγμα, δηλαδή τὸ σχῆμα τοῦ ἀρότρου;

Γαγγάβα· θηλυκῶς, ἡ γαγγάβα. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ καὶ ἐν ἄλλαις τοῦ Αἰγαίου νήσοις εἰδός τι δικτύου χρήσιμου πρὸς ἄγραν σφόγγων, ὀστρέων, ἐχίνων καὶ τῶν τοιούτων, ἅτινα εὐρίσκονται ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης. ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς· περὶ τόξον σιδηρᾶς στεφάνης προσράπτουσι δίκτυον ἔχον σχῆμα κώνου· ἡ τοῦ τόξου χορδὴ εἶναι ἐπίσης σιδηρᾶ καὶ πλατεῖα· ἐκ δὲ τοῦ τόξου καὶ τῆς χορδῆς ἐξάπτουσι σχοινία ἀκτινοειδῶς ἐπὶ ἐν σημείον συννεόμενα· ἐκ τούτου τοῦ σημείου ἐξάπτουσιν ἄλλο μέγα καὶ χονδρὸν σχοινίον ἐξ οὗ ὀρεται ἡ γαγγάβα, ὅταν ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν. τὸ ἄκρον τοῦ μεγάλου σχοινίου προσδένεται εἰς τὴν πρύμναν πλοιαρίου κινουμένου διὰ κωπηλασίας. ἡ γαγγάβα συρομένη ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης εἰσδέχεται πᾶν ὅ,τι πρὸ αὐτῆς εὐρίσκει. ἡ γαγγάβα εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὸν γρίπον ἢ γρίφον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ δίκτυον αὐτῆς εἶναι πεπλεγμένον μὲ ἀπαιτονιάν, ἐν ᾧ τοῦ γρίπου εἶναι μὲ λεπτότερον λίνον. Τὸ ὄνομα γαγγάβα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον γαγγάμη μικρὸν μόνον παραλλαχθέν. Ἰσως δὲ καὶ ἡ τοῦ *μ* προφορὰ ὡς *β* εἶναι ἀρχαία διαλεκτικὴ μέχρι σημερινῶν περιωθεῖσα. ἡ γαγγάμη ἔχει καὶ ἄλλον τύπον γάγγαμιον, ὃν ἔχει ὁ ποιητὴς Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμν. 361, ὅστις πρῶτος ἀναφέρει τὸ τοιοῦτον δίκτυον. α γαγγάμη· σαγήνη ἢ δίκτυον ἀλιευ.

τικόν» καὶ «γάγγαμον, δίκτυον», Ἡσύχιος. Ἐν δὲ ταῖς παρα-
λίσαις πόλεις τοῦ Πόντου *Κερασσοῦντικαὶ* Οἰνὴ λέγεται γαγγά-
μιον.

Δαυλός. Ἐκτὸς τῆς σημασίας, καθ' ἣν λέγεται ἐπὶ τέμαχίου
ξύλου καίοντος· ἡ ἡμιφλέκτου σημαίνει καὶ εἰδὸς τι ζιζανίου,
ὅπερ φύεται ἐντὸς τοῦ σίτου. ὁ κόκκος αὐτοῦ ὁμοιάζει μὲν πρὸς
τὸν τοῦ σίτου, ὅμως εἶναι λεπτότερος, ἐπιμηκέστερος καὶ μέλας,
ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ὁ δαυλὸς δὲν εἶναι βλαπτικὸς ὡς ἡ
αἶρα. ἂν δὲν ἀποδληθῇ εἰς τὸ κοσκίνισμα, κάμνει τὸν ἄρτον μέ-
λανα, εὐκόλως δὲ καταπίπτει ἐκ τῶν ὀπῶν τοῦ κοσκίνου. ὁ δαυ-
λὸς γεννᾶται ἐν τῷ σίτῳ ὅταν τὸ ἔτος ᾖναι πολυόμβρον, ἐν ᾧ ἡ
αἶρα ὅταν ᾖναι ἀνομβρον. ὑπὸ Θεοφρ. ἐν Φυτ. Ἰστ. 8, 4, 6 κα-
λεῖται μελάμπυρον· ἀκαθαρὸς δὲ ἐπεικῶς καὶ ὁ σικελὸς (σίτος)
καὶ μάλιστα ὁ ἀκραγαντίνος οὐκ αἰρώδης· ὁ δὲ σικελὸς ἴδιον
ἔχει τὸ *μελάμπυρον* καλούμενον, ὃ ἐστὶν ἀβλαβὲς καὶ οὐχ ὡς
περ ἡ αἶρα βαρὺ καὶ κεφαλαγές.»

Διαπόρι. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ διάπορος,
διαπόριον, σημαῖνον στενὸν μέρος θαλάσσης, πόρον· λέγεται δὲ
οὕτω τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ Πάρου καὶ Ὀλιάρου κείμενον. Καὶ ὁ
Ross ἐν τῷ *Reisen auf den Griechischen Inseln* τόμ. 2,
σελ. 116 λέγει ὅτι τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ Καλύμνου καὶ Λέρου
καλεῖται ἐπίσης σήμερον διαπόρι. τὸ ὄνομα διάπορος ἐξ οὗ τὸ
διαπόριον, δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας γλώσσης·
ὅμως ἔχομεν ἄλλα ἀνάλογα σύνθετα ὀνόματα οἷον τὰ διάπλους,
δίοδος ἐπὶ τόπου καὶ αὐτὰ ἐνίοτε τιθέμενα.

Δράκαινα· οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ νόσος τις τῶν βρεφῶν.
ἐπὶ τοῦ στομίου δῆλον ὅτι τοῦ φάρυγγος φύεται μικρὰ φλύκται-
να ἢ οἰδημάτων, ὅπερ ἐμποδίζει τὸν θηλασμόν. ἐντεῦθεν δὲ ἀρ-
ρώστοῦσι τὰ βρέφη καὶ πάσχουσι· θεραπεύουσι δὲ τοῦτο αἱ γραῖαι
καὶ ἔμπειροι γυναῖκες ὡς ἐξῆς· λαβοῦσαι κάρφος ἐλαίας, τοῦ
ὀποίου τὸ ἕτερον ἄκρον ἐμβάπτουσιν ἐντὸς ἐλαίου, ἔπειτα θερ-
μαίνουσιν εἰς τὴν φλόγα τοῦ λύχνου καὶ ἐπιθέτουσιν εἰς τὸ πά-
σχον μέρος καίουσαι· κάμνουσι δὲ τοῦτο πολλάκις κατὰ δια-
λείμματα, ἕως οὗ ἰαθῇ ἐντελῶς τὸ παιδίον. Δράκαινα λέγεται

προσέτι ἐν Πάρῳ μικρός τις ἰχθύς, ὅστις φέρει ἀκάνθας ὀξείας ἐκ τὴν ῥάχιν καὶ εἰς τὰ δύο ὑπὸ τὴν κοιλίαν πτερόγια. τὸ χρώμα τῶν λεπίων εἶναι πρασινωπὸν· ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὰ λεγόμενα πετρόψαρα, εἶναι δὲ αἱ ἀκάνθαι αὐτοῦ φαρμακεραὶ καὶ ὁ πληγὴς ὑποφέρει πόνους δρμυτάτους. ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ λεξικῷ σημαίνει τὴν λέξιν *δρακόνι*, ἣν ἐρμηνεύει διὰ τοῦ ἀρχαίου *τρογών*· ἀλλ' ἡ τρογὼν εἶναι σελαχοειδὴς (ἴδε τὴν λέξιν *τρογὼνα*), ὥστε τὸ *δρακόνι* τοῦτο καὶ ἡ τῆς Πάρου δράκαινα, ἃν δὲν ἀποδίδονται σφαλερῶς, ὡς ἐγὼ νομίζω, εἶναι ὅλως δι' ὅλου δύο διαφορα πρᾶγματα.

Θρηνοβολῶ· τὸ ὥραϊον τοῦτο ῥῆμα ἤκουσά ποτε ἐν Σμύρῃ παρὰ τινος Κυπρίου ἐπαίτου, Χατζῆ Νικολάου Παύλου καλουμένου, ὅστις κατὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἔψαλλε συνεχεῖς δεκαπεντασυλλάβους στίχους ἐν εἰδὲ ὑποθηκῶν περὶ τῆς ματαιότητος τοῦ παρόντος βίου. μίαν τοιαύτην ὀλόκληρον ὑποθήκην συνισταμένην ἐκ στίχων 44 ἔχω ἀντιγεγραμμένην καθ' ὑπαγὼρευσιν τοῦ αὐτοῦ ἐπαίτου· ὅμως ἀγνοῶ ἂν ἴσως καὶ ὑπὸ ἄλλου τινὸς ἀντεγρᾶφη καὶ ἐδημοσιεύθη. ἡ ἀρχὴ αὐτῆς εἶναι ἡ ἐξῆς·

Ἄρχοντες καὶ μεγιστᾶνοι καὶ λοιπὴ φτωχολογία
θάνατος μᾶς παντυχάνει, γέρους, νέους καὶ παιδιά·
βλέπετε μὴν πλανηθῆτε εἰς τὴν πρόσκαιρον ζωὴν
τὸν καλλωπισμὸν τοῦ κόσμου καὶ ματαίαν ἡδονήν.

οἱ δὲ στίχοι, ἐν οἷς ὑπάρχει τὸ *θρηνοβολῶ*, εἶναι οἱ ἐξῆς 15-16

θανατώνεται τὸ σῶμα, μένει ἡ ψυχὴ γυμνή,
κλαίει, χύνει μαῦρα δάκρυα καὶ πικρὰ θρηνοβολεῖ.

Τὸ θρηνοβολεῖ εἶναι περαιτέρω περιγραφὴ καὶ αὐξησις τοῦ *κλαίει*, *χύνει δάκρυα*· ἡ φράσις *χύνει δάκρυ* εἶναι ἀρχαία, πολὺ συνήθης παρ' Ὁμήρῳ *δάκρυ χέειν*· λέγεται ὅμως καὶ *δάκρυ βάλλειν* (Ὁδ. Δ. 114, 198, 228 κτλ.). κατ' ἀναλογίαν δὲ τῆς δευτέρας ταύτης φράσεως (*δάκρυ βάλλειν*, *θρήνον βάλλειν*) προῆλθεν ἡ ἐκ παραθέσεως σύνθεσις τοῦ νεωτερικοῦ ῥήματος. πολλὰς τοιαύτας συνθέσεις ὀνομάτων καὶ ῥημάτων εὕρισκει τις ἐν τῇ μεθ' Ὁμήρων γλῶσση καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ. τὸ θρηνοβολῶ λέγεται συνθέστερον θρηνολογῶ. ἀλλὰ ἐκ τοῦ βάλλω σύνθετα τῆς νεω-

τέρας γλώσσης γινώσκω τὰ ἐξῆς, *δροσοβολῶ, φεγγοβολῶ, ἀχτινοβολῶ, πετροβολῶ* καὶ τὸ νεωστὶ ὁμοίως σχηματισθὲν *πυροβολῶ*.

Κάπαλον. Τὸ κάπαλον οὕτω λέγεται ἐν Σμύρνῃ ἡ γινομένη σκληρὰ ἐσχάρα ἐπὶ τοῦ ἔλκουσ τῆς εὐλογίας. φράσις συνήθης εἶναι ὅταν πίπτωσιν αἱ τοιαῦται ἐσχάραι ἡ ἐξῆς, «*ἀρχισαν νὰ τοῦ πέφτουν τὰ κάπαλα*». Τὸ ὄνομα κάπαλον δὲν εἶναι ὀθνεῖον ἡ ῥίζα αὐτοῦ εἶναι κάπ-αλο-ν, ἥτις εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ ὀνόματος κεφ-αλή· ἡ δὲ ῥίζα κεφ προῆλθεν ἐκ τῆς καπ, cap, ὅθεν τὸ ἀρχαῖον Ἰνδικὸν ὄνομα Kap-ala-s κεφαλή καὶ τὸ λατινικὸν cap-ut· ὠνομάσθη δὲ ἡ ἐσχάρα κεφαλή ἐκ τινος ὁμοιότητος, καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς σκληρότητος.

Κέραμος· ἐν τῇ ἐπομένῃ παροιμίᾳ ἐσώθη ἀκεραία ἐν τῇ συνηθείᾳ ἡ λέξις κέραμος, ἐν ᾧ κοινῶς λέγεται κεραμίδι:

ὁ πηλὸς ἂν δὲν δαρθῇ κέραμος δὲν γίνεταί.

καὶ τὸν πηλὸν ἀντικατέστησεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἡ λάσπη. ὄχι μόνον τὸ πρωτότυπον ἀλλὰ καὶ παράγωγον ἐπίθετον καὶ σύνθετον ἐκ τοῦ πηλὸς περισώθησαν, οἷον τὸ *πηλέριος* κατὰ τὰ νεωτερικὰ καλαμένιος, ξυλένιος, ἀσημένιος· ἃ δὲν θέλω μῆτε καλῇ(ν μῆτε κακῇ)ν μῆτε πηλένια(ν πενθερά)ν· παροιμιωδῶς λέγεται τοῦτο περὶ τῆς νόμφης, ἥτις συνήθως δὲν ἀνέχεται τὴν πενθεράν της, σύνθετον δὲ ἐκ τοῦ πηλὸς ἐπίθετον εἶναι τὸ *πηλόχτιστος*, δηλ. τοῖχος κατ' ἀντίθεσιν λεγόμενον πρὸς τὸ *ξεροτρόχαλος* ἢ *ξερολίθι*. ἐν ταῖς παροιμίαις περισώθησαν πολλὰ ἀρχαῖα ὀνόματα ἀκεραία μὴ ἀπαντῶντα ἄλλως ἐν τῇ κοινῇ καὶ καθημερινῇ ὁμιλίᾳ· ἐν τῇ ἐπομένῃ παροιμίᾳ ἐσώθη ἡ λέξις *ρομῇ*

οὗ παλῶ κέστρο καινούργια νομῇ μὴ κάρης·

εἶναι δὲ τὸ νομῇ θυληκὸς τύπος τοῦ νόμος. καὶ τοιαῦτα διγενῇ οὐσιαστικὰ ἔχει ἱκανὰ καὶ ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νεωτέρα γλῶσσα, ἐνίοτε μὲ διαφορὰν σημασίας· καὶ ἡ μὲν ἀρχαία ἔχει τὰ φθόγγους καὶ φθογγῇ, ἤχος καὶ ἤχῃ, πόθος καὶ ποθῇ κλ. ἡ δὲ νεωτέρα τὰ λόγος καὶ λογῇ, βόλος καὶ βολῇ, βρόχος καὶ βροχῇ, βρόντος καὶ βροντῇ κλ. ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐσώθη τὸ ὀπλῇ,

τὸν λόγον βλέπομεν καὶ τὴν ὀπλὴν γυρῶμεν.

ὀπλὴ εἶναι ὁ ἄσχιστος ὄνυξ τῶν ζώων· ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἶχνος τῆς ὀπλῆς. ἐν δὲ τῇ ἐξῆς τὸ μέσον *διανέσθαι* διὰ νεύματος ἀνταποκρίνομαι· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ εἶναι εὐχρηστον τὸ ἐνεργητικὸν διανεύω

Ἄλλα λέγω τοῦ καλοῦ μου· καὶ ἄλλα μοῦ διανεύεται.

ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐσώθη τὸ ἐπίθετον ἄκαιρος, ὅπερ οὔτε ὑπὸ Βουζαντίου ἐν τῷ λεξικῷ οὔτε ὑπὸ Κοραῆ ἐν Ἀτάκτοις σημειοῦται·
 κοῦκκος ἄκαιρος ποτίς του μὴ λαλήση.

ἡ συνήθεια ἔχει καὶ τὸ παράκαιρος. ἄκαιρος μὲν εἶναι ὁ μὴ ἐν καιρῷ γινόμενος, παράκαιρος δὲ ὁ παρὰ τὸν καιρόν. Ὡστε ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παροιμιῶν κερδαίνομεν τὰ ἐξῆς ὀνόματα, κέραμος, πηλός, νομή, ὀπλή, ἄκαιρος, καὶ τὸ βῆμα διανεύομαι. πόσα δὲ ἄλλα ἔτι εἶναι ἐλπὶς νὰ κερδίσωμεν, ἂν συναχθῶσιν εἰς ἓν καὶ ἐκδοθῶσιν ὅλαι αἱ παροιμίαι καὶ αἱ ἐκδεδομένα καὶ αἱ ἀνέκδοτοι ἔτι;

Μαυραγαρίτης. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ εἰδός τι σίτου, τοῦ ὁποίου ὁ στάχυς ἔχει μέλαν ἄγανον, ἀθήρα. ἡ μελανία τῶν ἀγάνων τοῦ σίτου τούτου δὲν προέρχεται ἐκ τινος ἀσθενείας, ἀλλ' εἶναι τοιοῦτος τὴν φύσιν. εἶναι δὲ σφόδρα καρποφόρος, διότι σχηματίζει μέγαν καὶ ἄδρὸν στάχυν. ἡ δὲ καλάμη αὐτοῦ διαφέρει κατὰ τὴν στερεότητα καὶ παχύτητα τῆς καλάμης ἄλλου εἶδους σίτου. ἄλλο εἶδος σίτου καλεῖται ἐν Εὐβοίᾳ *ἀλευρίτης*· εἶναι μαλακός καὶ παρέχει ὀλίγον πίτυρον, πολὺ δὲ ἄλευρον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα ἀλευρίτης εἶναι ἀρχαῖον, ἀλλὰ λέγεται ἐπὶ εἰδός τι ἄρτου, ὡς λέγει Δίφιλος ὁ Σίφνιος παρ' Ἀθηναίῳ 3, σελ. 115. 6: ἀδίφιλος μὲν ὁ Σίφνιος ἐν τῷ περὶ τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν ἄρτοι, φησὶν, οἱ ἐκ πυρῶν κριθίνων εἰσὶ πολυτροφώτεροι καὶ εὐοικονομητότεροι καὶ τὸ ὅλον κρείττονες· εἰθ' οἱ σεμιδαλῖται, μεθ' οὓς αἱ ἀλευρίται· εἰθ' οἱ συγκομιστοὶ ἐξ ἀσῆστων ἀλεύρων γινόμενοι». τοιούτου σχηματισμοῦ εἰς -ιτης ὀνόματα παράγωγα κατέχει καὶ ἡ νεωτέρα

γλῶσσα μέγα πλῆθος· ἐκ τούτων καταλέγω ἐνταῦθα ὅσα προ-
χείρως ἐνθυμούμαι

Ἀφρίτης (εἶδος λεπτοῦ ἁλατος).

Βασκίτης (βόσκω· εἶδος λαύρακος, βόσκοντος κατὰ τὴν πα-
ραλίαν).

Δροσίτης (εἶδος σκυλλοψάρου).

Θαλασσίτης (ἄγιος, οὗ ὁ ναὸς πρὸς τῇ θαλάσσῃ).

Κοπρίτης (εἶδος κυνός).

Κριθαρίτης (εἶδος πέπονος ἔχοντος ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ σημεῖα
ὡς εἶναι ἡ κριθή).

Μαργγαρίτης (εἶδος οἴνου, ὁ τῶν ἀρχαίων τρυγηφάνιος).

Κλαδίτης (κλαδευτής).

Νωμίτης (ὤμος, νῶμος, νωμίτης· τεμάχιον ὑφάσματος, ὅπερ
ράπτεται κατὰ τοὺς ὤμους τῶν φορεμάτων).

Πετρίτης (πτηνόν).

Ῥοδίτης (Ῥόδος, Ῥοδίτης· ἡ γνωστὴ σταφυλή).

Σιδερίτης (εἶδος σταφυλῆς).

Σιταρίτης (εἶδος μικροῦ πτηνοῦ, ὅπερ καὶ σιταρήθρα λέγεται).

Σπορίτης (σίκυος φυλασσόμενος διὰ τὰ σπέρματα αὐτοῦ).

Σταφυλίτης (ἡ ἐπιγλωττίς).

Τριμηνίτης (εἶδος σίτου) ἑφταμηνίτης (παῖς).

Τραπεζίτης (ὁδοός).

Τυφλίτης (ὄφις).

Σουραυλίτης (πτηνόν).

Φίτης (ὄφις, ὀφίτης, φίτης· νόσος τοῦ δέρματος τῶν παιδῶν·
εἶδος ἐρπητος).

Φωλίτης (ὥν).

Φρομιλίτης (ὁδοός).

Φουσλίτης (εἶδος κοχλίου).

Ψωρίτης (ψωραλέος).

Μύκητες

Ἀμαρίτης (μύκης, τὸ γένος· οἱ ἐξῆς εἶναι εἶδη).

Ἀγκαθίτης

Ἀπρακίτης.

Γλιστρίτης.

Πευκίτης.

Φαρμακίτης.

Χωστίτης.

Παραστάτης. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι εὐχρηστον ἐν Πάρῳ καὶ λέγεται ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ *«παρασάται-ς»*. σημαίνει δὲ τὰ δύο ὄρθια ξύλα καὶ παραλλήλως ἰστάμενα, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων στηριζόμενος ὁ τροχὸς τῆς σβίγας ἢ ῥοδανιοῦ, κλωστικοῦ τῶν γυναικῶν ἐργαλείου, περιστρέφεται. ἡ σημασία αὕτη τοῦ ὀνόματος εἶναι ἀρχαϊκὴ καὶ κυριολεκτικὴ.

Πάσπαρος. Ἀρσενικῶς, ὁ πάσπαρος· οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ εἶδος τι λίθου λευκοῦ καὶ σκληροῦ ἔχοντος σύστασιν μανοτέραν μὲν τοῦ μαρμάρου, πυκνότεραν δὲ τοῦ πῶρου· ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καλούμενον Sandstein. ὁ Κοραῆς λαβὼν τὴν λέξιν ἐκ τοῦ Σομαυέρα ἀναγράφει αὐτὴν ἐν Ἀτάκτ. τόμ. 4, σελ. 396· ἀνέγραψα δὲ καὶ ἐγὼ αὐτὴν ἐνταῦθα τὸ μὲν διὰ τὴν δηλώσω δύο τοῦλάχιστον ἐκ τῶν τόπων, ὅπου τὸ ὄνομα τοῦτο μέχρι σήμερον σώζεται, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν στηρίξω τὴν ἑτέραν τῶν ἐτυμολογιῶν ὡς ὀρθότεραν, ἃς ἀμφοτέρας ἔχει μὲν ὁ Κοραῆς, ὅμως οὐδεμίαν αὐτῶν κάμνει διάκρισιν λέγων ἀπὸ πάσπαρος (ὡς γράφεται μὲ διπλοῦν α) ἢ ἐσυντέθη ἀπὸ τὸ πᾶς πόρος, δηλαδὴ ὀλόπορος, πέτρα (roche) ὀλότελα γυμνὴ ἀπὸ χῶμα ἢ εἶναι συλλαβικὴ ἐπαναδίπλωσις κατὰ τὸ πάσπαλη». Ἡ δευτέρα ἐτυμολογία εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, διότι ῥίζα εἶναι ἡ συλλαβὴ παρ, ἥτις δι' ἀναδιπλώσεως γίνεται πάρ-παρ-ος, ἐπανελθόντος τοῦ πρώτου ρ εἰς τὸν ἀρχικὸν φθύγγον σ (πάσ-παρ-ος) ὡς ἐγένετο καὶ εἰς τὸ ἀνάλογον πάσ-παλ-η, οὗ ῥίζα εἶναι ἡ πάλ (πάλ-παλ-η, πάσπαλ-η) ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ ὀνόματι παι-πάλ-η ἐκπεσοῦντος τοῦ λ τῆς ῥίζης ἐγένετο ἐπέκτασις). Τὸ ὄνομα πάσπαρος ἐτυμολογικῶς εἶνε συγγενὲς μὲ τὸ πόρος ἢ πῶρος (παρ, περ, πορ, πῶρ-ος). Ἐκ τοῦ ὀνόματος πάσπαρος, μόνον τὸ παράγωγον ἐπίθετον πασπάριος εἶναι εὐχρηστον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ· πασπάριος δ' Ἀπόλλων παρὰ Παρίοις καὶ Περγαμηνοῖς· λέγει ὁ Ἡσύχιος. φαίνεται ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐκλήθη οὕτω ὑπὸ Παρίων καὶ Περγα-

μηνῶν, διότι ἐκ πασπάρου κατεσκευάζετο. ἐντεῦθεν μαρτυρεῖται ὁ πάσπαρος, ὅτι εἶναι ἀρχαῖον ὄνομα μέχρι σήμερον περιωθὲν ἐν Πάρῳ καὶ Νάξῳ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι οὐδένα λόγον ἔχει ἡ ἀπορία τοῦ Κοραῆ λέγοντος ἐν Ἀτάκτοις τόμ. 4, σελ. 397 « ἄρα ὠνόμασαν οἱ Πάριοι τὸν ἴδιον Ἀπόλλωνα πασπάριον ὡς ὅλον Πάριον, γλυμμένον δηλαδὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πάρον καὶ ἀπὸ λίθον Πάριον; ἀν οἱ Περγαμῆνοί ἐφύλαξαν τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον, τοῦτο ἐσυνεβη καταχρηστικῶς ἢ καὶ διότι τῆς Περγάμου ὁ Ἀπόλλων ἦτον ὄχι μόνον ἀπὸ λίθον Πάριον, ἀλλὰ καὶ γλυμμένος κατὰ μίμησιν τοῦ Παρίου Ἀπόλλωνος. »

Πικραγγουριά. Πάντες γινώσκουσι τὸ φαρμακερὸν τοῦτο φυτὸν, ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ ὑποίου πολλάκις μικροὶ παῖδες ἐξ ἀγνοίας φαγόντες ἐκινδύνευσαν νὰ δηλητηριασθῶσι, διότι φύεται καὶ εἰς τὰ πέριξ τῶν πόλεων καὶ χωρίων, ὅπου οἱ παῖδες καθ' ἐκάστην περιφέρονται παίζοντες. ἀναγράφω δὲ ἐνταῦθα τὴν λέξιν ἀν καὶ συνηθεστάτην, ἵνα δηλώσω τὸ ἀντίστοιχον αὐτῇ ἀρχαῖον ὄνομα καὶ σαφηνίσω, τὸ ἐξ αὐτῆς τὸ πάσαι κατασκευαζόμενον φάρμακον, τὸ καλούμενον ἐλατήριον, διότι ἐν τοῖς ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν λεξικοῖς ἐπικρατεῖ πολλὴ ἀμάθεια. ὁ Βυζάντιος ἐν ϕ ἐν τῷ λεξικῷ τῆς ἀρχαίας σελ. 402, λέγει, ἀελατήριον, καθαρτικὸν κατασκευαζόμενον ἀπὸ πικράγγουρον, ὅμως ἐν τῷ λεξικῷ τῆς νεωτέρας γλώσσης ἐρμηνεύει τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ πάλιν διὰ τοῦ ἐλατηρίου σελ. 289 « πικραγγουριά, ἐλατήριον. » ὁ δὲ Σακελλάριος ἐν τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι λεξικῷ τόμ. α (α-κ) σελ. 950 « τὸ, ἐλατήριον=μέσον ἀπὸ μακρύνσεως, Θεοφρ. Ἱατρ. ν. Ἰδοὺ δὲ ἐγὼ τί σαφῶς περὶ τούτου ἔμαθον ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Θεοφράστου » τὸ μὲν φυτὸν ἢ πικραγγουριά καλεῖται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ *σίκυος ἄγριος* (κατὰ λέξιν ἀγριαγγουριά), τὸ δὲ καθαρτικόν, ὅπερ τὸ πάσαι κατεσκευάζετο ἐκ τῶν σπερμάτων τῶν ἀγγουρίων τῆς πικραγγουριάς λέγεται ἐλατήριον, Φυτ. Ἱστορ. 9, 15, 6 ἀφύεται δὲ καὶ ὁ *σίκυος ὁ ἄγριος*, ἐξ οὗ τὸ ἐλατήριον συντίθεται » ἐν δὲ 9, 9, 4 λέγει τάδε « καὶ τοῦ σικύου δὲ τοῦ ἀγρίου τὴν μὲν ρίζαν πρὸς ἀλφουὺς καὶ ψώρας βοσκημάτων » τὸ δὲ σπέρμα χυλισθὲν ποιεῖ τὸ ἐλατήριον » συλλέγεται δὲ τοῦ φθιγοπώρου » τότε

γὰρ βέλτιστον». περὶ δὲ τῆς ιδιότητος τοῦ ἐλατηρίου λέγει ἐν ἐκτάσει ἐν 9, 14, 1.

Ῥιγῶ. Τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο ῥῆμα εἰσάζεται μέχρι σήμερον ἐν Τσεσμὲ ἀντὶ τοῦ πανταχοῦ κοινοτάτου κυρίως λεγόμενον. Κατὰ πρῶτον τὸ ἤκουσα παρὰ Τούρκου τινὸς ἐν τῇ φράσει ἀκλῆσε τὸ παράθυρον καὶ ῥιγῶ· ἔπειτα ἐρωτήσας ἔμαθον ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις περὶ τὸν Τσεσμὲν χωρίοις εἶναι εὐχρηστον ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ. Μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος παρετήρησα ὅτι πάντες οἱ Τούρκοι, οἵτινες εἶναι διεσπαρμένοι εἰς τὰ ἑλληνικώτατα χωρία τῆς μικρᾶς χερσονήσου τοῦ Τσεσμὲ ὁμιλοῦσι καθαρώτατα τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. οἱ πλείστοι αὐτῶν κατὰ γονταὶ ἐκ Καρύστου τῆς Εὐβοίας.

Σαρδούνια. οὕτω κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν λέγεται ἐν Πάρερ ὑπὸ τῶν ἁλίων εἰδός τι δικτύου πεπλεγμένου ἐκ τριγίνου λεπτοῦ σχοινίου. τὸ δίκτυον δὲ ταῦτο, τὰ σαρδούνια, προσράπτεται ὥσπερ φῶν εἰς τὰ δίκτυα τῆς τράτας ἐκατέρωθεν κατὰ τὰ πλάγια· ὥστε κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος ἔρχεται πρῶτον τὸ σχοινίον, ὅπερ ἔχει τοὺς φελλούς, τὸ φελλόσχοινον, ἔπειτα εἶναι τὰ σαρδούνια, μετὰ ταῦτα τὸ καθ' αὐτὸ δίκτυον, τὸ ἐκ λίνου ἢ μετὰξῆς. κατὰ δὲ τὸ ἀντίθετον μέρος, τὸ κάτω ὑπάρχει πάλιν σχοινίον ἄλλο, ὅπερ ἔχει κρίκους ἐκ σιδήρου ἢ μολύβδου, τὸ μολυβδόσχοινον. Ἡ λέξις σαρδούνια εἶναι ἀρχαία καὶ ἀπαντᾷ εἰς διπλοῦν τύπον, σαρδῶν, γεν. σαρδῶνος καὶ σαρδόνιον γεν. σαρδονίου. ἀμφότεροι δὲ οἱ τύποι εἶναι εὐχρηστοὶ μόνον ἐν τῇ πληθυντικῇ ἀριθμῷ, σαρδῶνες, σαρδόνια καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρήσεως, μετὰ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ λέγονται διὰ τὰ δίκτυα τοῦ κυνηγεσίου καὶ οὐχὶ τῆς ἁλιείας. Ἡσύχιος «σαρδῶνες» ἐν κυνηγετικῇ μέρη τινὰ δικτύων καλοῦνται». Πολυδεύκης ὀνομ. 5, 31 αὐτοῖς δὲ (τοῖς δικτύοις) καὶ σαρδῶνες προσπλέκονται, ὅπερ ἐστὶν ὅρα τοῦ δικτύου, μετὰ τὸν τελευταῖον βρόχον ἀνέχουσα τὸ δίκτυον, ὅπερ ἦν ὁ περὶδρομος ἢ ἐπιδρόμος ταῖς σχαλίαις κατὰ τὸ δίκτυον ἔπεστιν». Ξενοφῶν ἐν κυνηγετικῇ 6, 9 α τὰ δὲ δίκτυα τενέτω ἐν ἀπέδοις, ἐμβαλλέτω δὲ τὰ ἐνόδια εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκ τῶν τριμμῶν εἰς τὰ συμφέροντα, καθάπτων τοὺς περι-

δρόμους ἐπὶ τὴν γῆν, τὰ ἀκρωλένια συνάγων, πτηγνών τὰς σχαλίδας μεταξὺ τῶν *σαρδορίων*, ἐπὶ ἀκρας ἐπιβάλλων τοὺς ἐπιδρόμους καὶ παράδρομα συμφράττων.

Σουραυλίτης. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ πτηνόν τι νυκτόβιον. κατὰ μὲν τὸ μέγεθος εἶναι ἴσον μὲ ἀλεκτορίδα, τὸ δὲ πτέρωμα αὐτοῦ εἶναι στικτὸν καὶ τὸ χρῶμα τεφροεῖδές ἀνοικτόν· τὸ ῥάμφος αὐτοῦ εἶναι χονδρὸν καὶ ἴσον τὸ μῆκος μὲ ἓνα δάκτυλον· οἱ πόδες εἶναι πρασινοκίτρινοι· τὸ κρέας αὐτοῦ εἶναι νόστιμον ὥς τὸ τοῦ σκολόπακος. καλεῖται δὲ τὸ πτηνὸν τοῦτο σουραυλίτης διότι ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ αὐλοῦ, ὅστις κοινῶς λέγεται σουραύλιον. συνήθως ἐνδιατρίβει τὸ πτηνὸν τοῦτο εἰς μέρη πεδινὰ καὶ παράλια.

Σχοινόποδος. οὕτω λέγεται ἐν τινι χωρίῳ τῆς Πάρου, ὅπερ καλεῖται Δεῦκαι, τὸ ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις ἰδίᾳ καλούμενον *φρύγαρον*, φυτὸν ἀκανθῶδες. Τὸ σχοινόποδον εἶναι βραχυστέλεχος καὶ πολὺκλαδον καὶ σκολιόν· εἶναι ῥηξίφλοιον ὥςπερ ἡ ἀμπelos· ἀπὸ τῶν κλάδων αὐτοῦ φύονται πυκναὶ, βραχεῖαι καὶ λεπταὶ ἀκανθαί, ὁμοιάζουσαι κατὰ τε τὸ χρῶμα, τὸ σχῆμα καὶ τὸ πάχος ταῖς ἀκάνθαις τοῦ σχοίνου, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγένετο. αἱ περόναι ἢ ἀκανθαί φύονται ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἀπτινοειδῶς· τὸ δὲ ἄνθος αὐτοῦ εἶναι κίτρινον φυόμενον εἰς τὰ πλάγια τῶν ἀκανθῶν. εἶναι φαρμακερὸν καὶ διὰ τοῦτο αἱ μέλισσαι λαμβάνουσαι ἀπ' αὐτοῦ ποιοῦσι τὸ μέλι πικρόν. φύεται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων. τὸ σχοινόποδον καίόμενον ἀναδίδει πυκνὴν καὶ παχεῖαν φλόγα καὶ διὰ τοῦτο μεταχειρίζονται αὐτὸ ἰδίᾳ εἰς πύρωσιν τῶν κλιδάνων. ἐντεῦθεν προσέλαβεν καὶ τὸ γενικὸν ὄνομα *φρύγαρον*. ὁ ἀναφερόμενος ἐξ αὐτοῦ καπνὸς εἶναι δυσώδης καὶ πνιγῶδης ὁμοιάζων κατὰ τὴν ὁσμὴν μὲ τὸν τοῦ σθεννυμένου μύκητος τοῦ λύχνου. τὸ ὄνομα εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ σχοῖνος καὶ πούς· καὶ ὁ μὲν πούς σημαίνει ἐνταῦθα στέλεχος, τὸ δὲ πρῶτον συνθετικὸν ὄνομα σχοῖνος μόνον ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ ἐσώθη ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ, καθόσον ἐγὼ τοῦλάχιστον γινώσκω· διότι ἡ λέξις βροῦλον πανταχοῦ εἶναι εὐχρηστος ἀντὶ τοῦ σχοίνου.

Τρόχαλος. οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὁ λίθος, ὅστις καταφερό-

μενος καὶ κατακυλιόμενος ὑπὸ τῶν ποταμίων ὑδάτων τρίβεται· καὶ ἀποστρογγυλοῦται. ὁ ἐκ τοιούτων λίθων κτισθεὶς ἄνευ πηλοῦ τοῖχος καλεῖται ξεροτρόχαλος, ὅστις ἀλλαχοῦ καλεῖται ξερολίθι. ὁ τρόχαλος εἶναι τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τρόχμαλος κατ' ἀποβολὴν τοῦ μ γενόμενος· Θεοφρ. περὶ Φυτ. αἰτίων 3, 6, 4 εὖλως δὲ ἐν ὁποιαοῦν ἐὰν ὀρύττων τις λίθους εὖρη ἢ τρόχμαλον ἢ ἄμμον ἢ γῆν μοχθηράν, οὐκ ἄκος τὸ μὴ συμμιγνύναι μηδὲ σκεδαρνῆναι ταύτην, ἀλλὰ τοσοῦτω βαθύτερον τὸν γῆρον ἢ τὴν τάρφρον ὀρύξαντα τὸν τε τρόχμαλον ὑποστρωννύναι καὶ τὴν ἄμμον.»

Τρυγὸνα. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ καὶ Σμύρνῃ εἶδος τι σελαχίου. ἡ τρυγὸνα ὁμοιάζει πολὺ κατὰ τὸ σχῆμα μὲ βιολίον, ὃ ἐστὶ κατὰ μὲν τὸ ἐμπρόσθιον μέρος εἶναι τοξοειδές, κατὰ δὲ τὸ μέσον στενεύεται καὶ πάλιν κατ' ὀλίγον πλατυνομένη ἀποστενεύεται καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν οὐράν ἢ τὴν κέρκον. οἱ ἀλκιεῖς λέγουσιν ὅτι γίνεται ἴση τὸ βάρος μὲ μίαν ὀκάν. ἡ τρυγὸνα λέγεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ τρυγών· ὑπὸ δὲ τῶν νεωτέρων ἰχθυολόγων trygon pastinaca, γαλλ. pastenaque. ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ τὰ ζῶα ἱστορίᾳ 1, 27 λέγει περὶ αὐτῆς τάδε· «τῶν δὲ σελαχῶν, ἓνα μὲν οὐκ ἔχει πτερύγια οἷον τὰ πλατέα καὶ κεκοφόρα ὥσπερ βάτος καὶ τρυγών, ἀλλ' αὐτοῖς νεὶ τοῖς πλατέσιν» πρβ. 8, 87 καὶ 9 134. ὁ δὲ Ἡσύχιος λέγων «τρυγών, ἰχθύς θαλάσσιος, ἧς τὸ κέντρον δηλητήριον» συγχέει προφανῶς τὴν τρυγὸνα μὲ τὴν νάρκην. (γαλλ. torpille, γερμ. Kramprfisch), ἧτις ναρκᾷ τοὺς ἀπτομένους αὐτῆς.

Φλογοκοπῶ. Καὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο ὑπάρχει ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευομένῃ ὑποθήκῃ (ἴδε θρηναβολῶ) τοῦ Κυπρίου Νικολάου· Παύλου στιχ. 19—20 εἰς παθητικὸν σχηματισμὸν καὶ σημασίαν. φλογοκοποῦμαι=ὑπὸ τῶν φλογῶν κόπτομαι, ἢ ὡς ἀπλούστερον ἀλλ' ἐκφραστικώτερον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν εἰς κοινήν φράσιν, μὲ δέρνουν αἱ φλόγες

κάλλιε διορθώσω τῶρα πῶχεις λίγον τὸν καιρὸν
παρὰ νὰ φλογοκοπᾷς εἰς καμίνν φλοερὸν.

φλοερὸν=φλογερὸν). Ἡ κοινὴ συνήθεια ἔχει καὶ ἄλλα τοιαύτης συνθέσεως ῥήματος, οἷον τὸ οὐδετ, μεθοκοπῶ, τὰ ἐνεργ. ποδο-

καπῶ (ἐξ οὗ καὶ τὸ ποδοκάπῳ) ξυλοκαπῶ (ξυλοκόπος) βωλοκάπῶ (βωλοκόπος), καὶ τὸ μέσον σταυροκοποῦμαι. Ἡ δὲ ἀρχαία πλὴν τὸ τοῦ Σοφοκλέους ἐν Αἰάντ. 236· πλευροκάπῳ καὶ τὰ ἐξῆς Ἀριστοφάνει θυροκοπῶ σφ. 1234· μετώροκαπῶ Εἰρ. 92· θαλαττοκοπῶ Ἰππ. 830· κυνεκοπῶ Εἰρ. 290. ἀνάλογον τοῦ μεθοκοπῶ εἶναι τὰ τῆς Π. Διαθήκης συμβολοκοπῶ, περὶ οὗ ἴδε Κοραῖν ἐν Ἀτακτ. τόμ. 1, σελ. 96—7. Ὁμοιάζει πρὸς τὸ μέσον σταυροκοποῦμαι τὸ παλαιὸν μὲν, ἀλλὰ μὴ δόκιμον στεργοκοποῦμαι Σχολ. Ἀρατ. 195. Ἐκ τῆς ἀρχαίας συνήθειας ἐλήφθη καὶ τὸ τοῦ Θεοφράστου Ἱστορ. Φυτ. 4, 14, 4, χαλαζοκοποῦμαι.

Φόνος. οὕτως καλεῖται ἐν Πάροι εἰδὸς τι φρούγανου ὁμοίου πρὸς τὴν ἀστοιγάν, πλὴν ὅτι δὲν ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ῥιζοῦμενος ἰσχυρῶς ἀνυψοῦται καὶ λαμβάνει σχῆμα σφαιρικόν· ἐντεῦθεν ὅταν ξηρανθῇ ὁμοιάζει πρὸς ἐγῆσον προβάλλοντα τὰς ἀκάνθας πανταχῶθεν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ ἐκριώσῃ τις διὰ τῆς χειρὸς φόνον, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἀξίνης. αἱ μὲν ἀκανθαὶ αὐτοῦ εἶναι ἰσχυρότεραι τῶν τῆς ἀστοιγῆς καὶ βραχυτέραι, τὰ δὲ φύλλα φύονται ὁμοίως. φύεται εἰς τὰ πλάγια τῶν ὁρέων, ὅπου ἐπάρχει χῶμα καὶ εἰς χωρία ἀκαλλιέργητα. τὸ φρούγανον τοῦτο ὑπάρχει ἀφθονὸν ἐν ταῖς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὥστε ἐξ αὐτοῦ καίθουσι τὰς καμίνους τῆς ἀσβέστου. Τὸ ὄνομα φόνος ἀπενεφέ καὶ παρὰ Θεοφράστῳ ἐν Φυτ. Ἱστορ. 6, 4, 6, ὅστις καὶ ἀτρακτυλὴς θηρ' αὐτοῦ λέγεται. Ὁ τοῦ Θεοφράστου ὅμως φόνος εἶναι ἀκανθα καὶ οὐχὶ φρούγανον. φαίνεται δὲ ἐκ τῆς περιγραφῆς ὅτι ἡ ἀτρακτυλὴς ἢ ὁ φόνος εἶναι τὸ σήμερον ἐν Πάροι καλούμενον Χριστάγκαθον, διότι πιστεύουσιν ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐπλήχθη ποτὲ ὁ ταῖς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ ἀκάνθινος στέφανος συμπεραίνοντα δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι ἔχει αἱματώδη χυλὸν καὶ ὁσμὴν Ἰδὸν ἡ τοῦ Θεοφράστου περιγραφή: ἀτρακτυλὴς δὲ τις καλεῖται καὶ λευκοτέρα τούτων. Ἰδίον δ' ἔχει τὸ περὶ τὸ φύλλον ὅτι ἀφαιρούμενον καὶ τῇ σαρκὶ προσφερόμενον αἱματώδη ποιεῖ τὸν χυλόν, δι' ὃ καὶ φόνον ἔκκει καλοῦσι τὴν ἀκανθὰν ταύτην. ἔχει δὲ καὶ τὴν ὁσμὴν δεινὴν καὶ φακώδη. ὅψα δὲ καὶ τελειᾷ τὸν καρπὸν πρὸς τὸ μετώπορον.

Φυρρός. οὕτω προφέρεται ἐν Πάρῳ τὸ ἀρχαῖον ἐπίθετον *φυρρός* λεγόμενον ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῶν θυχόντων *φυρρὰν γῆν*, οἷον *φυρρόν* (ἢ *χωράφιον*). Ἡ τροπὴ αὕτη τοῦ ψιλοῦ *π* εἰς τὸ *δασύ φ* εἶναι συχνοτάτη ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ. πρὸ τινων μάλιστα συμφώνων εἶναι σχεδὸν κανονικὴ οἷον πρὸ τοῦ *τ π. χ.* *πταῖω*, *φταῖω*, *πτύον*, *φτυάριον*, *πτύω*, *φτύνω* κλ. Ἔτι σπόγγος, σφογγάριον, σπόνδυλος, σπονδύλιον· πνεύμων, φλεμόνιον· κόλπος, κόρφος, πλόμος, *πλομιζῶ* (παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ περὶ τὰ ζῶα Ἱστορίᾳ, 8, 132). *φλόμος*, *φλομιζῶ*. Ἡ τοιαύτη τροπὴ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τινὰ τῆς ἀρχαίας ὀνόματα, οἷον *πατνώματα*, *φατνώματα*, Ἡσυχ.—*πάτνη* (ἐκ τῆς *ρίζης πατ* ὅθεν τὸ λατ. *pasci* καὶ τὸ τῆς συνηθείας *παχνίον*) *φάτνη*, *πιστάκια*, *φιττάκια* (ὅθεν τὸ ἡμέτερον *φιστίκια*). *Πιττακός*, *Φίττακος*, ἐν νομίσματι *Μιτυλήνης*· *Περσεφόνη*, *Περσέφαττα*, *Φερσεφόνη*, *Φερσέφαττα*.

Χοιροσφάγια. οὐδετέρως καὶ πληθυντικῶς τὰ *χοιροσφάγια* οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν σφάζουσι τοὺς χοίρους. ἐκάστη οἰκογένεια τρέφει ἐν *χοιρίδιον*, ὅπερ συνήθως σφάζεται πρὸς χρῆσιν αὐτῆς μετὰ τὰ Χριστούγεννα. τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῶν *χοιροσφαγίων* ἅπασα ἡ οἰκογένεια ἀσχολεῖται περὶ τὴν σφαγὴν, τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν ἄλλην οἰκονομίαν τοῦ σφακτοῦ. μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς τοιαύτης πραγματείας παρατίθεται *τράπεζα* καθ' ἣν ἐσθίουσι τὰ τοῦ χοίρου ἐντόσθια ὡς τὰ προχειρότερα τῶν ὀστέων εἰς παρασκευὴν. μετὰ τοῦτο τρέπονται εἰς εὐθυμίαν καὶ ἄγουσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰδὸς τι ἑορτῆς. Καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα φέρουσι τύπον ἀρχαῖον λαβόντα ἴσως τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων θυσιῶν καὶ μέχρι σήμερον διατηρηθέντα. Ὁ Ἡσυχίος ἔχει μόνον τὸ ὄνομα *χοιροσφάγιος*, ὅπερ ἑρμηνεύει διὰ τοῦ τύτου. Καὶ παρὰ τοῖς σημεριναῖς Γερμαναῖς ὑπάρχει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ὅπερ καλεῖται *Schlachtfest*.

Ἰω. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

Ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ πρὸς βορρᾶν κατακλίσει τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, ἐφ' οὗ τὸ ἀστεροσκοπεῖον, ἐκτίσθη πρὸ δύο περίπου ἑτῶν σειρὰ ἀγροτικῶν οἰκιῶν, διεύθυνσιν ἔχουσα ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. Κατὰ τὴν σκαφὴν τῶν θεμελίων μιᾶς τῶν οἰκιῶν τούτων πρὸς τῷ δυτικῷ τέρματι τῆς σειρᾶς εὐρέθησαν τρεῖς ἐν-
πίγραφοι λίθοι, οὓς κατ' αὐτὰς ἡγόρασεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρία. Τούτων ὁ πρῶτος ὢν κυλινδρικοῦ σχήματος ὅπως οὖν ἀνωμάλου καὶ χονδρικῶς ἐξεργασμένος ἔχει ἀνωθεν ἐπὶ τῆς ὀριζοντείου ἐπιφανείας κοίλωμα πρὸς ὑποδοχὴν ἀναθήματος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνωτάτου ἄκρου τῆς καθέτου κυκλικῆς περιφερείας τὰ ἐξῆς γράμματα, σχήματος τῶν μέσων Μακεδονικῶν χρόνων

Διτ μειλιχίωι

Ζω πυρίων.

Ὑψος τοῦ λίθου 0,53, περιφέρεια 1,50.

Ὁ δεῦτερος λίθος εἶναι τετραγωνικὸς περίπου καὶ κολοβὸς πολ-
λαχῶς. Ἰσως, ὅτε ἦτο ἀκέραιος, εἶχε σχῆμα ὁποῖον ὁ ἐν CIA,
III, 132 a (p. 485) ἐκδοθεὶς. Σῶζει δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἀνω
ὀριζοντείου ἐπιφανείας του κοιλώματα πρὸς ὑποδοχὴν ἀναθήμα-
τος, γράμματα δ' ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου ἄκρου τῆς καθέτου ἐπιφα-
νείας ἔχει τὰδε, ὅντα καὶ αὐτὰ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων

Ἑλλωι καὶ Διτ μειλιχίωι

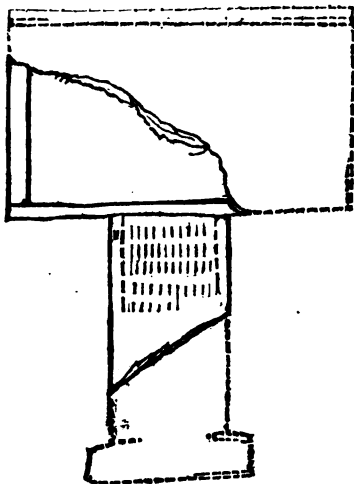
Μ α μ μ ι α.

Ὑψος τοῦ λίθου 0,58, πλάτος 0,44, πάχ. 0,37.

Ὁ τρίτος λίθος ὢν Πεντελήσιος ἔχει σχῆμα ἱκανῶς περίεργον.
Εἰ καὶ κολοβὸς τὰ νῦν ἄνω τε καὶ κάτω καὶ πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι,
φαίνεται ὅμως ὅτι, ὅτε ἦτο ἀκέραιος, ἄνω μὲν ἐπλατύνετο τε-
τραγωνικῶς καὶ εἰς μῆκος, ἐνθα εἶχε τὴν νῦν κολοβὴν ἀνάγλυφον
παράστασιν, ἰσως καὶ μὲ ὀρθοκεράμια ὢν κεκοσμημένος ἐπὶ τοῦ
γείσου, ἐπὶ τῆς κατωτέρω δὲ στηλοειδοῦς βάσεως τῆς νῦν ἡκρω-
τηριασμένης εἶχε τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν, ἣτις περισωθεῖσα
ἀνελλιπὴς λέγει τὰδε

Ἐβαν[ι]σταί Δι
 φίλοι ἀνέ-
 θεσαν ἐφ' Ἡ-
 γησίου ἄρχον-
 5 τος.

Τὸ ὅλον σχῆμα τοῦ λίθου ἦτο πιθανῶς τοιοῦτο :

Ἄνω πλάτος τὸ νῦν σωζόμενον 0,25, κάτω πλάτος τὸ ἐπιγεγραμμένον 0,16, ὕψος 0,32, πᾶχος 0,06.

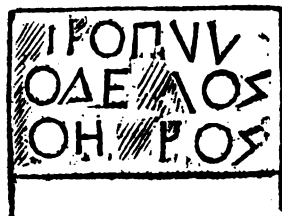
Ἡ παράστασις εἶναι· Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου, ἀκέφαλος τὰ νῦν καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα τὴν ὀριζοντεῖως τεταμένην ἠκρωτηριασμένος (ἡ δ' ἀριστερὰ ὅλως λείπει), ἐστραμμένος πρὸς δεξιὰ τῶ ὄρωντι, ὑπόθεν προσάγεται αὐτῷ χοῖρος εἰς θυσίαν παρὰ τῶν λατρευτῶν του, ἐνὸς ἢ δύο ἴσως, οἵτινες τώρα ὅλως ἐξέλιπον, τοῦ δὲ βωμοῦ μέρος σώζεται. Οἱ πόδες τοῦ θεοῦ μετ' εὐμαρείας βαίνουσιν ἐπὶ θρήνους, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ὁρᾶται τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ὄρνεον ὁ αἰετός. Ἡ ἐξεργασία τῆς ἐπιφανείας εἶναι μὲν ἀμελεστέρα, ἀλλ' αἱ γραμμαὶ αἱ γενικαὶ τῆς γλοφῆς ὅχι κακαὶ οὔτε ἀνάξια τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, οὐ καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ ἐτι μᾶλλον τὸ ὄνομα τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος φανεράνει, διότι ὁ Ἡγησίας κατὰ τοὺς περισωθέντας καταλόγους ἦρχε τῷ 324 πρὸ Χριστοῦ.

Τοῦ *μειλιχίου* Διὸς μνείαν ποιεῖται ὁ Πausanías ἐν τοῖς Ἀττικοῖς (κεφ. 4) οὕτω· Διαβάσει δὲ τὸν Κηφισὸν [ἐν τῇ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Ἑλευσίνα ὁδῷ] βωμός ἐστιν ἀρχαῖος *μειλιχίου* Διός. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρει ὁ περιηγητὴς λατρευόμενον τὸν θεὸν τῷ ὀνόματι τούτῳ. *Φίλιον* δὲ Δία ἐν ταῖς Ἀττικοῖς δὲν ἀναφέρει, ἀλλ' ἐν τοῖς Ἀρκαδικοῖς, ἐνθα (κεφ. 31) γράφει, ὅτι ἐν Μεγαλοπόλει ἦτο *φιλίου* Διὸς ναός, καὶ τὸ ἄγαλμα ἔργον Πολυκλείτου τοῦ Ἀργείου, κατὰ ἰδιάζοντά τινα τύπον κατεσκευασμένον προσεμφερὲς τῷ Διονύσῳ. Ἄν τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ἐσώζετο πλήρες, θὰ ἐβλέπομεν ἂν εἶχε τινα ὁμοιότητα πρὸς τὸ Πολυκλείτειον, ὅπερ ὁ περιηγητὴς ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ διὰ πλειόνων περιγράφει, προστιθεὶς καὶ τῖνα ἰδίαν παρατήρησιν. Ὅπωςδ' ἦτοτε τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον εἶναι, καὶ περ κολοβόν, πολὺ ἀξιολογώτερον τοῦ παρὰ τῷ R. Schöne ἐν Griech. Reliefs ὑπ' ἀριθ. 105 ἀπεικονισμένου, τοῦ μετ' ἐπιγραφῆς Μόνιον Αὐτὸν φίλιον ἀνέθηκ(εν). Ἐκεῖνο καὶ μικρότερον πολὺ καὶ ἀπλούστερον καὶ χυδαίωτερον τὴν τέχνην ἐν τούτοις ἦτο μέχρι τοῦ 1871 τὸ πρῶτον γνωστὸν τοῦ *φιλίου* Διός.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Διὰ τί δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν νῦν ἐκδομένων λίθων τὸ ὄνομα τοῦ μικροτέρου θεοῦ Ἡλίου προτάσσεται τοῦ μεγάλου Διός, καὶ ἂν ὅμοια ἄλλα παραδείγματα ἐπὶ συμβώμων ἢ συνάων θεῶν εὐρίσκονται ἐν ἐπιγραφαῖς, δὲν ἠνυκαίρησα ἱκανῶς ἵνα ἐρευνήσω. Εὐρέθη δὲ ποτε βωμός μικρὸς ἐν Ἀθήναις μ' ἐπιγραφὴν Ἡλίῳ (ἴδε C. I. Gr. αρ. 494) εἰ καὶ ὁ Πausanías οὐδὲν τοῦ θεοῦ τούτου μνημεῖον ἀναφέρει ἐν τοῖς Ἀττικοῖς.

Ἐν Πειραιεὶ δέ, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν πρὸς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Τζάννε ἀγουσαν, σκαφῆς τινος γενομένης οὐ πρὸ πολλοῦ εὐρέθησαν αἱ ἐξῆς δύο ἀξιόλαστοι βροὶ καὶ ἡγοράσθησαν παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας.

1.

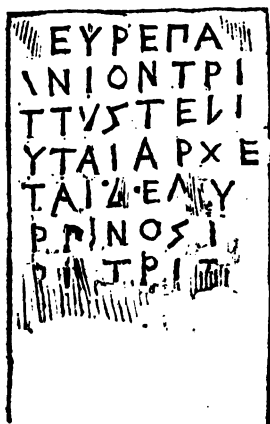

Ἡ ἔχουσα τὰ γράμματα στήλῃ εἶναι σχήματος τετραγωνικοῦ, λίθου πωρίνου, ὡς συνήθως οἱ ἐν Πειραιεῖ κατὰ καιροὺς εὐρεθέντες ὅμοιοι. Ὑψους 1,74, πλάτους 0,38, πάχους 0,22. Ἀναγινώσκω τοὺς τρεῖς στίχους οὕτω·

Προπύλ-
ο δεμοσ-
!(ο) Η(δ)ρος.

ἦτοι· προπύλου δημοσίου ὁρος· πρόπυλον δὲ οὐδετέρως ἐννοῶ τὸν πρὸ πύλης τινὸς ἢ ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τοῦ Πειραιῶς τόπον δημοσίον, ὅστις ἔδει νὰ μένῃ κενὸς ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν. Λυπηρόν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μαρθάνωσιν οἱ ἀρχαιολογοῦντες ἀκριβῶς τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως τῶν τόσον σπουδαίων τούτων μνημείων καὶ πῶς εὕρισκονται, ἀν ὁρᾷ ἱδρυμένα, ἢ κείμενα, ἵνα οὕτω προβιβάzzηται ἡ γνῶσις τῆς τοπογραφίας. Ἰδιῶται ἄνθρωποι σκάπτοντες διὰ θεμελίωσιν οἰκιῶν καὶ εὕρισκοντες αὐτὰ οὐδὲν πρὸς προσέχουσιν εἰς τοῦτο, καὶ πολὺ τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι καὶ δὲν τὰ φθείρουσιν ἐκ καταφρονήσεως πρὸς τὸ ὅχι λαμπρὸν αὐτῶν ἐξωτερικόν, καθ' ὅσον μάλιστα καὶ διαβεβρωμένην βλέπουσι τὴν ἐπιφάνειάν των.

2.

Τῆς δευτέρας ταύτης στήλης (ἐπίσης πωρίνης, καὶ ὕψους 0,92, πλάτους 0,38, πάχους 0,23) τὰ γράμματα εἶναι ὡς ὁρῶν·

ται ἀνωτέρω κατὰ τι μικρότερα τῶν τῆς πρώτης καὶ πολὺ κομψότερα κατὰ πάντα, μόνον δὲ τὸ σίγμα ἔτι ἀκαλλές μένει, ἔχον δηλ. ὄχι παραλλήλους τὰς δύο του ἀκρας κεραίας. Ἀναγνώσκω δέ·

(Δ)ευρεὶ Πα(ι)-
ανῶν τρι-
τὺς τελε-
υτᾷ, ἀρχε-
ῖται δὲ Μυ-
ρρινούσι-
ον τριτ-
(τύς).

ἦτοι· (Δ)ευρεὶ Πα(ι)ανῶν τριττὺς τελευτᾷ, ἀρχεται δὲ Μυρρινούσιων τριτ(τύς). Μόνον ἀμφιβάλλω, ἂν ὀρθῶς τὸ πρωτοφανές δευρε μετέγραψα δευρεὶ (=δευρεὶ) ἢ μήπως ἔπρεπε νὰ τὸ μεταγράψω δεῦρε, κατὰ τὸ γνωστὸν δεῦτε. Ἐπροτίμησα τὸ δευρεὶ, ἐπεὶ καὶ τόκοινόν ἦτοι Ἀττικὸν δευρεὶ ἔχει μακράν τὴν λήγουσαν, οἷον ἐν Ἀριστοφάνους Ἑκκλησιαζούσαις στίχ. 1074:

Μὴ σκώπτέ μ', ἀλλὰ δεῦρ' ἔπου.—Δευρεὶ μὲν οὖν.

Ἀλλὰ περὶ τούτου οἱ γραμματικώτεροι ἐμοῦ ἄς ἀποφανθῶσι. Ἐγὼ δὲ ὑπομιμνήσκων ὅτι ὄροι ἄλλοι, ὥς ὁ παρών, δηλοῦντες τὸ ποῦ τριττὺς τις τελευτᾷ καὶ ἄλλη ἀρχεται, εὐρέθησαν ἔως τώρα δύο, εἷς μὲν ἐν Πειραιεὶ λέγων· (δευρε; Ἐλε)υσινῶν (τρ)ιττὺς τελε(ε)υτᾷ, Πειραιῶν δὲ τριττὺς ἀρχεται, ἕτερος δὲ (κολοβός ἐκεῖνος) λίαν παραδόξως λέγεται εὐρεθεὶς ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, οὗς ὄρα ἐν CIA, I, 517-8. πρβλ. Supplem. σελ. 52. Εἶπα δὲ λίαν παραδόξως, διότι οἱ ὄροι οὗτοι, καθὼς ὁ ἐκδότης τοῦ CIA Kirchhoff παρετήρησε, φαίνεται ὅτι ἦσαν ἰδρυμένοι παρὰ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς, ὀρίζοντες τοὺς τόπους τῶν τριήρων, ὥς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους περὶ συμμοριῶν, § 13, ὅπερ ἄξιον κρίνω ὀλόκληρον νὰ παθέσω.

αΦημὶ τοὺς στρατηγούς δειν διανεῖμαι τόπους δέκα τῶν νεωρίων, σκεψαμένους ὅπως ἐγγύτατ' ἀλλήλων κατὰ τριάκοντ' ὥσει γεώσοικοι, ἐπειδὴν δὲ τοῦτο ποιήσωσι, δύο συμμορίαι καὶ τριά-

κοντα τριήρεις τούτων ἐκάστω προσνεῖμαι τῶν τόπων, εἴτ' ἐπικληρῶσαι τὰς φυλάς, τὸν δὲ ταξίαρχον ἕκαστον ὃν ἂν ἡ φυλὴ τόπον λάχῃ διελεῖν τρίχα καὶ τὰς ναῦς ὡσαύτως, εἴτ' ἐπικληρῶσαι τὰς τριττύς, ὅπως ἂν τῶν μὲν ὄλων νεωρίων ἐν ἐκάστη μέρῳ ἢ τῶν φυλῶν, τοῦ δὲ μέρους ἐκάστου τὸ τρίτον μέρος ἡ τριττὺς ἔχῃ, εἰδῆτε δ', ἂν τι δέῃ, πρῶτον μὲν τὴν φυλὴν, ὅπου τέτακται, μετὰ ταῦτα δὲ τὴν τριττύν, εἴτα τριήραρχοι τίνες καὶ τριήρεις πόσαι, καὶ τριάκοντα μὲν ἡ φυλὴ, δέκα δὲ τριττὺς ἐκάστη τριήρεις ἔχῃ.»

Εἰ καὶ οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Δημοσθένους εἶναι κατὰ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα νεώτεροι τῶν νῦν ἐμφανιζομένων ὄρων, ἀνάλογά τινα ὅμως καὶ ὅμοια τοῖς παλαιοῖς πράγματα δηλοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο συντείνουσιν εἰς κατάληψιν τοῦ περιεχομένου τῶν ὄρων. Ῥητέον δὲ περὶ τοῦ ἐνὸς τῶν παρὰ τῷ Kirchhoff ὄρων, τοῦ κολοβοῦ, ὅτι θὰ μετεκομίσθη ποτὲ ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας καὶ εἰσέχθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καθὼς νῦν οἱ σήμερον ἐκδιδόμενοι ἐκομίσθησαν αὐτόθεν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἑθνικοῦ Μουσείου τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων.

3.

Τ) ε δ' ἐπράθη ἐδ(άφη...;

ἀτ(μηταδντα...;

Ξενοκλείους Ἀντι(γ)ένους Σημ(α)χίδου
Πολυκλείους Τισίππου Εὐων(υ)μῆος

5 Δυσιστράτου Ἀλαιῆος

Θεοδώρου Δυσανίου Δουσιῶος

Κλεοχάρους Κλεοστράτου /

Ἡροστράτου Ξανθιππίδου . . .

Τιμάρχιδου Φ /

10 Ὁ;φίλου

Κλε;...

....

Στήλη ἀπλὴ λίθου Πεντελησίου, κολοβὴ τὰ πρὸς δεξιὰν τῇ ὀρῶντι καὶ τὰ κάτω, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος εὐρεθεῖσα ἐν Πειραιεῖ, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ὑψος 0,19, πλάτος 0,16, πάχος 0,07. Εἶναι καὶ τὸ ἐπάνω ποτὲ γεῖσόν της ἀποκεκρουσμένον ὅλως καὶ

ἢ ἐκεῖ ὁ τόπος ὑπόκοιλος, ἐνῷ πάλαι ποτὲ θὰ ἐξεῖχε. Τῶν πρώτων δύο στίχων τὰ γράμματα εἶναι κατὰ τὸ διπλοῦν μείζονα τῶν κατωτέρω. Σχῆμα γραφῆς τὸ τῶν πρώτων Μακεδονικῶν χρόνων. Τὴν τελευταίαν τοῦ α' στίχου λέξιν συνεπλήρωσα ὁδηγηθεὶς ἐκ τίνος μετὰ τὸ Δ ὁρωμένου ὑπολοίπου κεραίας πεκλιμένης ἐπὶ δεξιᾷ, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ὑπεμφαίνῃ ἄλλο γράμμα εἰμὴ τὸ Δ, ἀποῦ Δ μετὰ Δ δὲν ἐγγχωρεῖ εἰς Ἑλληνικὰς λέξεις.

Οὐδὲν περὶ τῶν παρθένων τούτων ἑδαφῶν καὶ τοῦ ἀτιμῆτου αὐτῶν ἔχω νὰ εἴπω ἐξηγητικόν.

4.

Ἦσαύτως δ' ἐν Πειραιεῖ, ἀλλ' ἐν ἀγνώστῳ θέσει, εὐρέθη πλίνθος λίθου Πεντελησίου τετραγωνικῇ, μήκους πλευρ. $0,65 \times 0,73$, ὕψους $0,15$ μὲ κοιλότητα ἄνω ἐλλειψοειδῇ καὶ ἐπιγραφὴν τήνδε·

Διονύσιος καὶ Βαθυλλὰ τῷ Μῆνι τὸ ἱερὸν ἀνέθεσαν.

Σχῆμα ἔχουσι τὰ γράμματα τὸ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Ὁ θεὸς Μῆν (Lunus) δὲν εἶναι ἴσως ἄλλος παρὰ τὸν ἐκ τριῶν τοῦ Λαυρίου ἐπιγραφῶν γνωσθέντα Μῆνα τύραννον.

Ἐκρίνα δὲ εὖλογον νὰ ἀνατυπώσω ὧδε καὶ τὸ καίμενον δύο λίθων ἄλλων ἐν Πειραιεῖ εὐρεθέντων, ὅπερ ὁ φιλόρχαιος Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος ἐξέδωκε πρό τινος χρόνου ἐν δυσὶ πολιτικαῖς ἐφημερίσιν, ἵνα καὶ οἱ ἀναγνώσται τοῦ Ἀθηναίου ἔχωσιν αὐτό.

Ἐκ τῆς Παλιγγενεσίας Ἀθηνῶν, φύλλου τῆς

18 Σεπτεμβρίου 1879.

α' Ἐπὶ στήλης μαρμάρου εὐρεθείσης ἐν Πειραιεῖ ἐν ἀγνώστῳ μέχρι τοῦδε θέσει, ὕψους $0,83$, πλάτους $0,39$, πάχους $0,08$, καὶ εὐρισκομένης νῦν παρὰ τῷ ἐμπόρῳ κ. Νικολάῳ Χατζημητρίου, ἀναγινώσκονται τὰδε·

Ἀγαθεὶ τύχει, ἐπὶ Σωνίκου ἄρχοντος, Μουνι-
χιῶνος ἀγορᾷ κυρίῳ, Ὀνησίκριτος Διοκλέ-
ους Πειραιεὺς εἶπεν· ἐπειδὴ Χαιρέας εὖνους ὦν
διατελεῖ ἐν παντὶ καιρῷ τοῖς ὀργεῶσιν, κατα-

δ' σταθεὶς δὲ καὶ γραμματεὺς ὑπ' αὐτῶν ἀπὸ
Θεοξένου ἄρχοντος οὐδὲν ἑλλείλει πεν φιλο-

- τιμίας, συναύξων τε διατετέλεσεν τοῖς ὀργεῶσιν τὴν σύνοδον πεφρόντικεν δὲ καὶ θεραπίας τοῦ ἱεροῦ πλεονάκεις, οὐκ ἀπολείπεται δὲ οὐδ' ἐν ἐπιδόσει οὐδεμιᾷ, εἰσήνεγκεν δὲ καὶ ψηφίσματα ἐπὶ τῷ συμφέροντι, ἵνα σινσταλῶσιν αἱ λίαν ἄκαιροι δαπάναι, ἐφρόντισεν δὲ τοῦ καὶ τοὺς δημοτικούς μετέχειν τῶν δεδομένων ὑπὸ τῶν ὀργεῶνων φιλανθρώπων, διατετέλεσεν δὲ καὶ
- 15 συνλειτουργῶν ἐν τοῖς ἀγεμοῖς καὶ ταῖς στρώσεσιν ταῖς ἱερῇαις, προσευχρήστηκεν δὲ καὶ διάφορον πλεονάκεις ἄτοκον, ἀποδημοῦντος τοῦ ταμίου, ἐπαγγέλλεται δὲ καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον συμφροντεῖν εἰς ὃ ἂν αὐτὸν παρακαλῶσιν οἱ ὀργεῶνες· ἵνα ο(ῦν
- 20 ἐφάμιλλον ἢ τοῖς δει φιλοτιμουμένοις, εἰδότες, ὅτι χάριτας ἀξίας κομιοῦνται ὧν ἂν εὐεργετήσωσιν, ἀγαθὴ τύχῃ, δεδόχθαι τοῖς ὀργεῶσιν, ἐπαινέσαι Χαιρέαν Διονυσίου Ἀθμονία καὶ στεφανῶσαι αὐτὸν θαλλοῦ στεφάνῳ ἀρετῆς ἔνεκεν καὶ
- 25 εὐσεβείας εἰς τε τὰς θεὰς καὶ τοὺς ὀργεῶνας, καὶ ἀναγορεύειν τὸν στέφανον τῇ (θ)υσίᾳ τοῦ Μουνηχιῶνος, ὅταν καὶ τὰς ἱερείας, δοῦναι δὲ αὐτῷ καὶ ἱκόνοσιν ἀνάθεσιν ἐν τῷ ναῷ, ἀναγράψαι δὲ τούδε τὸ ψήφισμα εἰς στήλην λίθινην καὶ στήσαι ἐν τρεῖς αὐλαὶ τοῦ ἱεροῦ.

30

Οἱ ὀργεῶνες

Χαιρέαν

Διονυσίου

Ἀθμονία.η

Ἐγὼ σημειῶ τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ Σώνικος ἀρχων τίθεται εἰκαστικῶς περὶ τὴν ρκβ' Ὀλυμπιάδα (292 ἢ 291 πρὸ Χρ.) ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Hermann griech. Antiquitäten, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο πιθανόν, ἀφοῦ ἐν τῷ ψηφίσματι ἐδῶ Θεόξενος ἀρχων μνημονεύεται πρὸ αὐτοῦ, ὃ δὲ κατάλογος ἀρχόντων ἐν τῷ βηθέντι ἐγγχειριδίῳ δὲν ἔχει κενὸν ἀρχοντος ἔτος πρὸ τῆς ρκβ'. Ὀλυμπιάδος. Θὰ εἶναι ἴσως ὁ Σώνικος ἀρχων νεώτερος τοῖς χρόνοις, ἥδη δὲ αὐτὸς ἀνεγνώσθη καὶ ἐν ἄλλοις ψηφίσμασι, ὅχι δὲ καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Θεόξενος, ὅσον ἠξέερω.

2.

Ἐκ τῆς ἐν Πειραιεὶ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Κόσμου»
φύλλου τῆς 10 Νοεμβρίου 1879.

α' Ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς οἰκίας τοῦ κ. Σταματίου Κωστούλια,
κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ
ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, εὐρέθη στήλη μαρμαροῦ ὕψους 1,25, πλά-
τους 0,33, πάρχους 0,24, ἐφ' ἧς τὰ ἐξῆς·

Ἐπὶ Νικοκλείους ἄρχοντος,
ἔδοξεν τοῖς θιασώταις· ἐπει(δὴ
Στέφανος ὁ θεωρακοποιὸς ἐπι(με-
λητῆς γενόμενος τῶν κοινῶ(ν εἰσοφ;
5 ρ;)ῶν ἐπιμεμέλῃται τὴν ἐπι(μέλ-
σιαν ἦν ἔδει αὐτὸν ἐπιμεληθ(ῆν-
αι καὶ τᾶλλα φιλοτιμούμενος δ-
ιετίλεισεν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καὶ
τ)ὴν πομπὴν τῶν Ἀδωνίων ἐπεμ(ψε
40 κατὰ τὰ πάτρια—τύχαι ἀγαθῇ (δ-
εδόχθαι τοῖς θιασώταις, ἐπει(ν-
έ)σαι Στέφανον τὸν ἐπιμελητῆ(ν
φιλοτιμίας ἔνεκεν καὶ ἀνδρα(γ-
α)θίας τῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν θια-
15 σωτῶν καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ στ-
εφάνου, δοῦναι δ' αὐτῷ Δ(Δ) δραχ(·)
Στεφανῶ θείς ὑπὸ τ-
οῦ κοιν οὔ ἀνέθ-
ηκε τὴν Δῆμητρ(α
20 ὁμόνοι αν τοῦ
κοινο(ῦ).

Ἀφροδίτης
οἱ θιασῶται Στέ-
φανον Μυλόθρου.

25 Ἐπὶ Κλεάρχου ἄρχοντος—ἔδοξε-
ν) τοῖς θιασώταις, ἐπειδὴ Στέ(φα-
νος πρότερόν τε ἐπιμελητῆς (γε-
νόμενος καὶ νῦν ἱεροποιὸς α(ὑτ-
ῶν μετὰ τῶν ἄλλων συνιεροποι(ῶ-
30 ν ἀνὴρ ἀγαθὸς γέγονεν καὶ τὰς (θ-
υσίας ἔθυσε τοῖς θεοῖς, ὡς πάτερ-

ΕΠΙΘΕΤΑ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΠΑΡ' ΟΜΗΡΩ (*)

Πρό τινος (1) ἐπειράθην ἵνα δείξω, διὰ πλείστων ὧσων περὶ χρωμάτων φράσεων τοῦ Ὅμηρου, ὅτι ἡ διάκρισις τῶν διαφόρων μορφῶν τοῦ ἀναλελυμένου φωτὸς ἦν ἐν αὐτῷ ἀτελῶς ἀνεπτυγμένη, ἐνῷ αἱ ἐντυπώσεις αὐτοῦ, ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ φῶς, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρώματος, ἦσαν ἐξόχως ζωηραὶ καὶ ἐνεργεῖς. Διαφέρει δὲ νὰ ἐξετάσῃ τις ὡς συγγενῇ θέματα, τὸν τρόπον καθ' ὃν οὗτος ἔκρινεν ἄλλα ὁρατὰ φαινόμενα, οἷα τὰ τῆς μορφῆς καὶ κινήσεως. Ἐγὼ προτίθεμαι νῦν νὰ ἐξετάσω τὴν παρ' αὐτῷ χρῆσιν τῶν ἐπιθέτων ὡς πρὸς τὴν κίνησιν. Τὰ ἐπιθετά ταῦτά εἰσιν οὐ μόνον ἄφθονα καὶ ποικίλα, ἀλλὰ κατὰ τινὰς σπουδαίας ἐπόψεις δύνανται νὰ κληθῶσι καὶ ἐπιστημονικὰ, τουτέστιν ὅπου ἀναφέρονται εἰς ταχυτῆτα, κατὰ τοὺς διαφόρους αὐτῆς βαθμοὺς καὶ καθ' ὃν τρόπον αὕτη παράγεται.

Ἡ σωματικὴ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῇ πρῶτον πάντων ὡς βραδεῖα ἢ ταχὺα. Οἱ ὅροι οὗτοί εἰσιν ἀπλῶς σχετικοὶ καὶ δὲν διακρίνονται ἀλλήλων ὡς ἐκ τινος ὁριστῆς οὐσίας. Ἀλλὰ καθὼς τὸ σκότος προσφέρει μικρὰν ὕλην καὶ μικρὰν ἔλξιν τῷ ποιητῇ, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ φῶς, οὕτως ἡ βραδυτῆς ἐστὶν ἀνάξιον ὡς πρὸς αὐτὸν καὶ ἄγονον ἀντικείμενον, παραβαλλομένη τῇ ταχυτῇ. Ὅθεν ἀμέσως ἐν τῷ οὐδῷ βλέπομεν τὸ γεγονός τοῦτο, ὅτι βραδεῖα κίνησις ὀλίγον περιγράφεται παρ' Ὅμηρῳ. Ἐγὼ δὲν ἐνθυμοῦμαι παρ' αὐτῷ διάκρισιν σεμνῆς καὶ ἀξιοπρεποῦς ἀπὸ βραδεῖας μόνον κινήσεως. Φαίνεται ὥσεί ὁ νοῦς του ἤδη ἐδείκνυν ἐν σπέρματι ἀντίδρασιν τινὰ κατὰ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης, καὶ τῆς κυρίας αὐτῆς ἀρχῆς, τῆς ἀκινήσεως, ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως, ἥτις μᾶλλον ἐχαρακτήριζε τὴν τῶν Ἀσσυρίων σχολήν. Βεβαίωτατα δὲ ἡ διάκρισις δὲν ὑπῆρχεν ὅπου ἡδύνατό τις θετι-

(*) Ἄρθρον τῆς 49 th Century, N° 25 March, 1879, μεταφρασθὲν ὑπὸ Ἑμμανουὴλ Στάη, διδάκτορος τῆς Νομικῆς.

(1) 49. th Century, October 1877, καὶ Studies on Homer (1858) Vol. III.

κῶς νὰ τὴν περιμένῃ, ὡς ὅτε ὁ Ζεὺς συνεντευχθεὶς τῇ Θέτιδι, κινεῖται πρὸς τὸν ὕμιλον τῶν θεῶν. Καὶ ὅπως δὴποτε, ἀνεξαρτήτως πάσης αἰτίας, ἡ λέξις *βραδὺς*, ἥτις δύναται νὰ θεωρῇται ὡς ἡ κυρία φράσις τῆς βραδυτῆτος, τίθεται μόνον ἐξάκις ἐν τοῖς ποιήμασι. Τὸ οὐσιαστικὸν αὐτῆς *βραδυτής* ἀπαντᾷ ὡσαύτως, ἀλλ' ἀπλῶς ἅπαξ. Ἐκ τῶν ἐπὶ χωρίων, τὰ τέσσαρα ἀναφέρονται τῷ βήματι τῶν ἵππων. Ὁ Ὅμηρος δὲν χρῆται ἄλλῃ λέξει πρὸς περιγραφὴν τοῦ βραδέος βήματος τοῦ ζώου τούτου. Περὶ τοῦ ταχέος αὐτοῦ βήματος ἔχει, μεταξὺ ἐπιθέτων καὶ φράσεων, ὁκτὼ ἡ ἑνέα.

Ἡ ρίζα τοῦ *βραδὺς* ἐστὶ *βραδ*, *βαρδ*, καὶ ἡ ἔννοια τῆς ρίζης ταύτης *träg*, *stumpfsinnig*, καὶ τὰ τοιαῦτα. (*Benfey*, I. 509). Σημαίνουσα *ῥωθρός* καὶ *ῥωχελής*, οὐκ ἐστὶ συγγενὴς τῇ ρίζῃ τοῦ *ὄθριμος*, *θρι*, καὶ περ οὔσης μεταξὺ αὐτῶν ὅρου μέσου τῆς ιδέας τοῦ βάρους, καθότι τὸ βάρος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐξ ἐνὸς μὲν ὡς ἐνσωματοῦν δύναμιν, ἐξ ἄλλου δὲ ὡς ἀνθιστάμενον διὰ τῆς ἀδρανείας τῇ κινήσει.

Πάρ' Ὁμήρῳ *βραδὺς* ἐφαρμόζεται τῷ νῷ, ἀλλὰ μόνον συγκριτικῶς (Ἰλ. κ., 226, *βράσσων τε ῥόος*), καὶ μεταφορικῶς. Ὡς ἐπίθετον κινήσεως, ἀποτελεῖ τὸν πυθμένα τῆς ποσοτικῆς κλίμακος, καθὼς ὡκὺς τὴν κορυφὴν αὐτῆς. Ἐν ἐκείνῳ μὲν ὁ ὄγκος ἐστὶ μέγιστος, τὸ δὲ στοιχεῖον τῆς ταχυτῆτος ἐξίτηλον, ἐν τούτῳ δὲ ἡ ταχυτής ἐστὶν ὑπεράττη, ὁ δὲ ὄγκος σχεδὸν μηδέν.

Ἐνταῦθα δύναται τις καταλλήλως νὰ σημειώσῃ δύο τιὰ, πρὶν τοῦ γενικοῦ περὶ τοῦ πράγματος λόγου.

Πρῶτον. Πᾶσα χρῆσις ἐπιθέτων περὶ τοῦ νοῦ ἐστὶν, ἐξ ἀνάγκης, μεταφορικὴ καὶ δευτερεύουσα. Ἐν τινι λίαν περιέργῳ χωρίῳ, (Ἰλιάδ. ο, 80) ἡ τροπικὴ αὕτη κίνησις γίνεται πράγματι. ἡ βάσις παραβολῆς τινος, πρὸς ἐξεικόνισιν τῆς πτώσεως τῆς Ἥρας ἐξ Ἰδης εἰς Ὀλυμπον. Τοῦτο θέλει σημειωθῇ ὑπὸ τὸν ὄρον *πραιπνός* ἀλλ' ἡ γενικὴ ἔρευνα θὰ στραφῇ κυρίως περὶ τὴν ὕλικὴν κίνησιν.

Δεύτερον. Ἡ ὕλικὴ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῇ κατὰ τὸ ποσὸν αὐτῆς ἢ τὸ ποιόν. Ποιὸν κινήσεως ἐγνοῶ μόνον τὸ ἀναφερά.

μενον τῷ βαθμῷ ἢ τῇ ταχυτῇ· ποσὸν δὲ τὸ περιλαμβάνον ἄλλας ιδέας, οἷον διευθύνσεως ἢ διαλείμματος, ἢ ιδιότητος τοῦ νοῦ, δεικνυμένας ἐν τῇ κινήσει, ἢ παρ' αὐτῆς ὑπαγορευομένας.

Νῦν δὲ προχωρῶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀντικειμένου.

Ἡ ἀπλῆ αὕτη ὡς πρὸς τὸ ποσὸν κίνησις τῶν ὕλικῶν ἀντικειμένων ἐκφράζεται διὰ τοῦ μαθηματικοῦ τύπου $M=QV$, σημαίνοντος ὅτι ἡ ὁρμὴ (Momentum) τρέπεται κατὰ τὸ ποσὸν (Quantity), ἢ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ ποσὸν, τῆς ὕλης, ἢ τοῦ ὄγκου, πολλαπλασιαζομένου ἐπὶ τὴν ταχυτῆτα (Velocity), ἢ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ δοθέν τι διάστημα διανύεται. Ἡ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν αὕτη κίνησις ἐστὶ γινόμενον τῶν δύο τούτων παραγόντων, ἡ δὲ ὁρμὴ ἐστὶν ἡ δύναμις τῆς ἐν κινήσει ὕλης, ἀναλίσκομένη εἴτε κατὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς πίσεως, ἢ τὴν διάνυσιν ἀερίου διαστήματος. Ἐπειδὴ δὲ δοθεῖσά τις ὁρμὴ ἐστὶν οὕτω τὸ ἐξαγόμενον δύο παραγόντων, αὕτη ἐνδέχεται ν' ἀποτελῇται, ἀμεταβλήτου μένοντος τοῦ M , ἐκ διαφόρων τῶν αὐτῶν παραγόντων συνδυασμῶν, ἐκάστου τῶν συνδυασμῶν τούτων ἔχοντος μείζονα τὸν ἓνα τῶν παραγόντων ὅσον τὸν ἄλλον ἐλάσσονα. Βραδὺς καὶ ὠκὺς δεικνύουσι τὰ ἅκρα τοῦ συνδυασμοῦ. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσιν ἄλλαι λέξεις, οἷον *θοός*, *θοῦρος* καὶ *δριμος*· τὰ δὲ πάντε ἐπίθετα ταῦτα δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ὡς ἔπεται ἐν τινὶ ποσοτικῇ κλίμακι.

1. Ὡκύς. Ἐνταῦθα τὸ Q ἐστὶν ἐλάχιστον, μόλις ὑπὸ τοῦ νοῦ συλλαμβανόμενον, δυνάμενον δὲ νὰ μὴ ληφθῇ πράγματι ὑπ' ὄψιν, μέγιστον δὲ ἐστὶ τὸ V .

2. Θοός. Ἐνταῦθα τὸ τε Q καὶ τὸ V παρίστανται ἀμφοτέρα προδήλως ὡς οἱ παράγοντες ἀφ' ὧν ἡ ὁρμὴ, ἢ ἡ ὠστικὴ δύναμις, ἀποδίδεται. Ἀλλ' ἡ ταχυτῆς βεβαίως ὑπερισχύει τοῦ ὄγκου, ἢ τοῦ τῆς ὕλης ποσοῦ.

3. Θοῦρός ἐστὶν ὁ μέσος τῆς σειρᾶς ὁρος. Ἐνταῦθα πάλιν ἀμφοτέροι οἱ παράγοντες Q καὶ V παρίστανται διακεκριμένοι· ἐκάτερος δ' αὐτῶν ὑψοῦται πληρούντως, ἐκάτερος ἀναλόγως ἀντισταθμίζεται τῷ ἑτέρῳ. Παραβαλλομένων τῶν ὁρων *θοῦρος* καὶ *θοός*, δὲν ὑπάρχει ἐλάττωσις ταχυτῆτος ἐν τῷ *θοῦρος*. Ἐξ ἄλ-

λου δὲ ὑπάρχει προφανῶς μείζων τις ὁρμή, ἢ ὥστικὴ δύναμις. Αὕτη παρέχεται, μὴ μεταβαλλομένου τοῦ V, διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ Q. Ἡ θέσις τοῦ *θοῦρος* ἐστὶ μᾶλλον διαφωτίζεται παραβαλλομένη πρὸς τὸ ἐξῆς μέλος τῆς κλίμακος.

4. *Ὁδριμος*. Θέλει δειχθῆ ὅτι τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐνσημαίνει πάντοτε κίνησιν, παροῦσαν ἢ ἐγγυτάτην, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀκριβὲς ἀντίθετον τοῦ *θοός*. Καθότι, συνδυαζομένων τῶν δύο στοιχείων τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτήτος, ἑκατέρου δὲ τούτων ἔχοντος οὐσιώδη τινα, καὶ οὐχὶ ἐξίτηλον δύναμιν, ἐν ἑκατέρᾳ τῶν δύο λέξεων ἰδίως, ὁ ὄγκος ὑπερισχύει προφανῶς ἐν τῷ *ὀδριμος* ὅσον ἢ ταχυτῆς ἐν τῷ *θοός*.

5. *Βραδύς* ἐστὶ τὸ ἀντίθετον τοῦ *ώκός*. Ἡ ταχυτῆς καταντᾷ ἐξίτηλος ἢ μένουσα κίνησις φαίνεται μὲν παρὰ γούσα ὥστικὴν δύναμιν, ἣν πρὶν τῆς ἀτμομηχανῆς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶχε μάθει νὰ συνενοῖ πάντοτε μετὰ μείζονός τινος ἢ ἐλάσσονος ὁρμῆς ἢ βολῆς. Ἡ βραδυτῆς τῆς κινήσεως συλλαμβάνεται σχεδὸν ὡς ἑλλειψίς κινήσεως, ἢ δὲ δύναμις τῆς ἀδρανείας ἐστὶ τὸ ὑπόλοιπον, ἢ δύναμις τῆς ὁρμῆς μὴ αἰσθητῶς συνεισφέρουσα τῇ ιδέᾳ, καθότι, καίπερ ὑπάρχουσα, δὲν δεικνύται τῷ νῷ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ἐπανελάβωμεν νῦν εἰς τὸν τύπον $M=QV$. Ἐστω δὲ M, ποσὸν τι κινούσης δυνάμεως 12. Ζητεῖται νὰ παραχθῇ, διὰ τῶν διαφορῶν συνδυασμῶν τοῦ Q καὶ τοῦ V, τὸ αὐτὸ ποσὸν τῆς δυνάμεως 12, καθ' οὓς τρόπους δεικνύονται ὑπὸ τῶν πέντε ἀνωθεν ἐπιθέτων.

Ὡς πρὸς τὰ *ώκός* καὶ *βραδύς*, ὁ παρ' ἐμοῦ κληθεὶς ἐξίτηλος παράγων δεικνύται ἀρμοδίως διὰ τῆς μονάδος.

$$M=12=QV=1 \times 12=12.$$

Ἐν τῷ *βραδύς* τὸ Q ἀναβαίνει ἀπὸ τῆς μονάδος εἰς 12, τὸ δὲ V καταβαίνει ἀπὸ τοῦ 12 εἰς τὴν μονάδα.

$$M=12=QV=12 \times 1=12.$$

Ἐν τῷ *θοῦρος*, ὅρα μὲσω τῆς σειρᾶς, τὰ δύο σταθεῖα τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτήτος ἰσορροποῦσι πρὸς παραγωγὴν τοῦ ποιοῦ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ὁρμῆς, ἅπερ ἀπαιτοῦνται πρὸς ὑπαρξιν τοῦ τοιοῦτου ὅρου ὅθεν

$$Q=\sqrt{12}=V=\sqrt{12}.$$

καὶ ἔχομεν

$$M=12=QV=\sqrt{12}\times\sqrt{12}=12.$$

Ἄλλ' ἐν τῷ *θοός* καὶ ἐν τῷ *ὄβριμος*, ἐνῶ ἐκάτερον τῶν στοιχείων ἐστὶν οὐσιώδεις καὶ μετρητὸν, ἐν τούτων ὑπερισχύει κατὰ τινα τάξιν βαθμοῦ. Ἐὰν ὑπερισχύῃ *λίαν*, δυνάμεθα εἰπεῖν περὶ τοῦ *θοός*

$$Q=2 \text{ καὶ } V=6.$$

Οὕτως ἔχομεν

$$M=12=QV=2\times 6=12.$$

Ἐὰν ἦττον, οἶον, φερεῖπειν, περὶ πλοίου, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q=3 \text{ καὶ } V=4,$$

καὶ

$$M=12=QV=3\times 4=12.$$

Περὶ δὲ τοῦ *ὄβριμος*, οἱ συνδυασμοὶ οὗτοι ἀπλῶς ἀνατρέπονται. Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον ᾖ ὡς ἡ θύρα τοῦ σπηλαίου ἐν Ὀδυσ. ι, 244, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q=6 \text{ καὶ } V=2.$$

Ἐὰν δ' ᾖ τὸ ἔγχος ριπτόμενον κατὰ τὴν μάχην, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q=4 \text{ καὶ } V=3,$$

τοῦ γινομένου κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ὄντος 12.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν περιγράφουσι βεβαίως μετ' ἀκριβείας τὰ ποσὰ τῆς ὀρμῆς, τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτήτος, ἀλλὰ δεικνύουσιν ὡς ἔγγιστα καὶ ἀναφορικῶς τὴν ἀξίαν ἐκάστου ἐπιθέτου τοιούτοτρόπως, ὥστε νὰ μαρτυρῶσιν ἡμῖν λέγουσιν ὅτι ὁ Ὅμηρος συνέλαβε καὶ ἐφήρμοσε τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἐν τινι ποσοτικῇ κλίμακι, καὶ κατὰ τρόπον τοῦλάχιστον παρεμπερῇ ἐπιστημονικῇ τινι κατατάξει.

Ὅπως δ' ἴποτε αἱ λέξεις αὗται ἀναφέρονται πᾶσαι (α') εἰς κίνησιν ἤδη γεγεννημένην (β') εἰς κίνησιν, οὕτως εἰπεῖν, ὁμοιᾶ δ' καὶ κατ' εὐθείαν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν (γ') εἰς κίνησιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ὡς φυσικὸν φαινόμενον, ἀνεξαρτήτως τῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς ἣν δύναται νὰ δεικνύῃ, ἢ ἥτις ἐνδέχεται νὰ παρήγαγεν

αὐτὴν ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὡς πρὸς τὴν λέξιν *θοῦρος*, ἐν χρήσει μόνον περὶ τοῦ Ἄρειος, ἡδυνάτό τις νὰ εἰκάσῃ, καί ται ἀμφιβόλως, ὅτι ἐνοημαίνεται δι' αὐτῆς ψυχικόν τι ποῶν ὁρμῆς· ἀλλ' ὁ Ὀμηρος ἔχει ἄλλας λέξεις δυναμένας νὰ ἐπαρμέσωσι πρὸς τὴν σήμανσιν τῶν διαφορῶν ἰδεῶν τούτων. Ἐκ τῶν τριῶν κεφαλαίων τὸ πρῶτον, ὃ ἐστὶν ἡ κίνησις ἡ ἥδη γεγεννημένη ἀπαιτεῖ ἰδιαίτεράν τινα προσοχὴν.

Ἐκτὸς τῆς ἥδη γεγεννημένης κινήσεως, ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν τὸν τρόπον καὶ τοὺς ὅρους τῆς γεννήσεως αὐτῆς. Ἐκ τῶν δύο τῆς ὁρμῆς παραγόντων, ὁ Q, εἴτε ὁ ὄγκος τῆς ὕλης, λίαν ἀπέχει τοῦ συνεισφέρειν, οὕτως εἰπεῖν, ἀρχικῶς τῇ κινήσει, καθὼς ἀντέχων διὰ τῆς ἀδρανείας πάσῃ ἀποπειρᾷ πρὸς ἔγερσιν αὐτοῦ, μόνον δὲ λαμβάνων κίνησιν ἐξωθεν συνερανίζει καὶ αὐτὸς τῇ ὁρμῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἡ ἐνέργεια αὕτη, τοῦ κινεῖν τὸν ὄγκον νικωμένης τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ, τελεῖται διὰ τινος πρὸς τοῦτο καταναλώσεως τοῦ χρόνου· κατὰ τὸ μείζον δὲ ἡ ἔλασσον τοῦ χρόνου τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς τὴν πρώτῃν γέννησιν τῆς κινήσεως, τὰ κινήτὰ δαίκνυνται καὶ ἔτοιμα πρὸς ταύτην ἡ μή. Τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ἡ κίνησις γεννᾶται εὐκόλως καὶ ταχέως, καλεῖται ζωηρὸν, ἑλαφρὸν ἢ εὐκίνητον. Τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, εἴτε εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐνεργείας δι' ὧν ἡ συνεχὴς αὐτῆς γέννησις ὁρατῶς τελεῖται, πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτῆς κινήσεως, οἷον ὅταν τρέχῃ τις. Ἀλλ' ἡ οὐσιώδης διάκρισίς ἐστιν ὅτι ἡ ἀναφορὰ ἐστὶ πάντοτε ὡς πρὸς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, οὐχὶ τὴν κίνησιν αὐτὴν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Τὴν αὐτὴν δὲ θέσιν, ἣν τὸ ἐπίθετον ὥχς ἔχει ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τὴν τέλειον γεγεννημένην, ἔχει τὸ ταχὺς ὡς πρὸς τὴν γέννησιν ταύτης. Τὸ ὥχς οὐδόλως ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, ἢ εἰς τὴν μᾶλλον ἢ ἥττον ἔτοιμον εἰς ταύτην μετάβασιν, ἢ τὸ ζωηρὸν τῶν διατηρουσῶν ταύτην ἀποπειρῶν, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς παρατεταμένην ταχυτῆτα ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Τὸ ταχὺς, ἐξ ἄλλου, ἐστὶ τὸ ὁρμώμενον εὐκόλως εἰς κίνησιν, ἢ ἐκτελοῦν ζωηρῶς καὶ τελεσφόρως, ἀνευ κοπιώδους καὶ ἐπίσχετικῆς ἀποπειρας, τὴν ἀναγκαίαν πρὸς διατήρησιν ταύτης ἐνέργειαν.

γειαν. Οὕτως ὁ σκολόπαξ ἐστὶ ταχὺς ἕνεκα τῆς ἀμέσου ταχυ-
τάτης αὐτοῦ κινήσεως. Ὡσαύτως ὁ κύνικλος· ἀλλ' ὁ κύνικλος
οὐκ ἐστὶν ὥπως ἕνεκα τοῦ βραχέος αὐτοῦ δρόμου, ἐνῶ ὁ λαγῶς
ἐστὶν ὥπως, καὶ ὁ φασιανὸς κατὰ τὴν πλήρη αὐτοῦ πτήσιν·
ἀλλ' ὁ φασιανὸς οὐκ ἐστὶ ταχὺς ἕνεκα τοῦ συγκριτικῶς ἐμπε-
ποδισμένου τρόπου καθ' ὃν ἐγείρεται.

Ἄχρι τοῦδε ἡ σχολήθην ἀπλῶς εἰς περιγραφὰς καὶ ἀποφάν-
σεις, μὴ ἀποτελούσας ἀπόδειξιν· ἥδη δὲ ὀφείλω νὰ στραφῶ εἰς
τὰ Ποιήματα, καὶ νὰ δείξω εἰ καὶ πῶς, κατὰ πάντα, αἱ δοθεῖ-
σαι περιγραφαὶ δύνανται νὰ ἐπικυρωθῶσι διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν
πολλῶν χωρίων τῶν περιεχόντων τὰς λέξεις.

Ὁ ἀρμοδιώτερος τρόπος ν' ἀνακαθάρωμεν τὸ ἀντικείμενον τῆς
φαινομένης ἐν αὐτῷ συγχύσεως, ἐστὶ νὰ λάβωμεν κατὰ πρῶτον
τὰς ἐξοχωτάτας δύο μεταξὺ τῶν μνημονευθεισῶν λέξεων. Αἱ λέ-
ξεις αὗται, ὥπως καὶ ταχὺς, κοινῶς ἐθεωρήθησαν ὡς συνώνυμοι.
Ἐν τῷ θησαυρῷ τοῦ *Maliby* αὗται θεωροῦνται ὡς τοιαῦται. Τὰ
κοινὰ λεξικά δύνανται νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς περιέχοντα πᾶν τὸ
ἄχρι τοῦδε βεβαιωθὲν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων. Τὸ δὲ τα-
χὺς ἐξηγεῖται ὡς ἔπεται· «celer», καὶ τάχος «celeritas», ἐν
Ebeling, τῷ νεωτάτῳ, ἔτι δὲ ἀτελειώτῳ, ὁμηρικῷ λεξικῷ.
«Quick, (=ταχὺς), swift (=ὥκως), fleet (=εὐλαφὸς καὶ ὥκως)»,
Autenrieth, Eng. Tr.—«Schnell», *Lünemann*. «Like (=ὡς)
ὥκως, opp. to (=ἀντίθετον τῷ) βραδὺς», *Liddell καὶ Scott*.
«Idem quod ὥκως fere», *Damm*. Ἡ ὁμοιότης τῶν δύο λέ-
ξεων ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι οὐδεμία τούτων αἰσθάνεται βάρος
ὕλης, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς. Ἡ διαφορὰ τούτων
ἐστὶν ὅτι ταχὺς ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, ὥπως
εἰς τὴν κίνησιν ἥδη γεγενημένην καὶ ἐν πλήρει προόδῳ.

Χωρίον τι ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἀρματοδρομίας (ἐν Ἰλιάδ. ψ,
364—5) βοηθεῖ ἀμέσως πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου·

οἱ δ' ὦκα ὀϊέπρησσαν πεδίον

νόσφι νεῶν ταχέως.

Αἱ δύο λέξεις ὦκα καὶ ταχέως, τιθέμεναι ἐπυρρηματικῶς
ἑοῦ, παρέχουσιν, ἰσοδυναμοῦσαι, παράδειγμά τι ἀνυποφόρου

ταυτότητος. Ἐγὼ πέποιθα ὅτι τοιαύτη τις ταυτολογία οὐδαμοῦ παρ' Ὀμήρῳ ἀπαντᾷ. Ὅπωςδὴποτε πιθανολογεῖ καθαράν τινα διάκρισιν ὡς πρὸς τὴν ἐννοίαν τῶν λέξεων ὁ δὲ σκοπὸς ἐν γένει τοῦ χωρίου δέχεται ἀμέσως τὴν τοιαύτην διάκρισιν. Ἡ γεννημένη πρόοδος ἐπὶ τοῦ πεδίου, τὸ πρᾶγματι διανυθὲν διάστημα, ὅπερ τὸ ὦκα ἀμέσως ἐφαρμόζεται, ἔστιν ἐν, ἡ δὲ ἐλαφρὰ κίνησις τῶν μελῶν τῶν ἵππων κατὰ τὸν δρόμον αὐτῶν ἔστιν ἕτερον.

Ἐνδέχεται δὲ ἵνα σκοπῇ ὁ Ποιητὴς τὴν σύναψιν τοῦ ταχῶς πρὸς τὸ νόσφι γεῶν, καθὼς συνάπτει τὸ ὦκα πρὸς τὸν διειρησσοῦν πεδίοιο. Οὕτως ὁ Voss φαίνεται ἐκλαμβάνων τὴν ἐννοίαν, Schnell von den Schiffen hinweg, ἥτις ἤθελεν εἶναι τότε αὐτοὶ διδρασκονταί, ἡ ἐξέλιπον ὑπισθεν αὐτῶν, τὸ πεδίον, (ὀρμήσαντες) ἐλαφρῶς (νόσφι) ἐκ τῶν πλοίων, συναπτομένου τοῦ ταχὺς πρὸς τὴν ἐξόρμησιν, τοῦ ὡκὺς πρὸς τὴν ἄκραν ὡκύτητα.

Ἅλτερον πρόσφυές παράδειγμα ὑπάρχει ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἑκατέρου τῶν ἐπιθέτων τῇ θεᾷ Ἰριδι. Ὅτε αὕτη διαλέγεται τῷ Προσευδῶνι, προσαγορεύεται διὰ τῆς κλητικῆς, οὐδὲν δὲ τίθεται ἐπίθετον ταχυτήτος, ἀκίνητουσιν αὐτῆς ἡ φράσις ἔστιν ἀπλῶς Ἰρι θεὰ (ἐν Ἰλιάδ. ο, 206). Τῆς αὐτῆς φράσεως γίνεται χρῆσις ὅτε αὕτη ἔστιν ἐν τῷ σταθμῷ τοῦ Ἀχιλλεύως (ἐν Ἰλ. σ, 182). Τετράκις ὅμως τὸ ἐπίθετον ταχὺς ἐφαρμόζεται αὐτῇ (ἐν Ἰλιάδ. θ, 399· λ, 186· ο, 188· ω, 144). Ἐν ἑκάστη δὲ τούτων ὅτε ὁ Ζεὺς ἐντέλλεται αὐτῇ·ν' ἀπέλθῃ ὡς ἀγγελιαφόρος αὐτοῦ· βάσκη' ἴθι, Ἰρι ταχεῖα. Ἡ εὐκίνησις αὐτῆς, ἡ ἄμεσος εὐκολία μεθ' ἧς τὸ ἐναέριον θν ἐξορμᾷ, ἔστιν ἰδέα καταλληλοτάτη οὐ μόνον τῷ ἀτόμῳ, ἀλλὰ τῇ θέσει. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τοιαύτη ἰδέα οὐδ' ὅλως ἐφαρμόζεται αὐτῇ εἰ μὴ ὡς πρὸς τὸ ἀπέρχεσθαι, αὕτη οὐδέποτε ὑπ' ἄλλην ἐποψὴν καλεῖται ταχεῖα, καθότι πρᾶγματι κινουμένη, ἡ διὰ κυρίου τινὸς χαρακτηριστικοῦ περιγραφομένη, αὕτη πάντοτε ἔστιν ὡκεία, ἡ πόδας ὡκεία, ἡ ποδὴγεμος ὡκεία. Τὸ ἐπίθετον ὡκὺς ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις διαφόροις τύποις, τίθεται περὶ τῆς Ἰριδος κατὰ πᾶσαν, πλὴν μιᾶς, θέσιν ὅ ἐστι ταύτης δῦπταμένης (ἐν Ἰλ. ο, 172), διαλεγομένης (ἐν Ἰλ. ε, 790· σ,

186, 193), ἀφικνουμένης (6, 786, ψ, 198), ἀπερχομένης μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀγγελίας αὐτῆς· τετράκις (θ, 425· λ, 210· σ, 202· ω, 188) ἐπαναλαμβάνεται ὁ στίχος

ἢ μὲν ἄρ' ὥς εἰποῦσ' ἀπέβη πόδας ὠκία Ἴρις.

Οὕτως ὠκὺς τίθεται ἐν τῇ γενικῇ αὐτῆς περιγραφῇ, πληρωθεὶς ἐκαστοτε τῆς αὐτῆς ἐντολῆς, καὶ ἐν ἐκάστῃ εἰδικῇ θέσει, ὥς εἴρηται, πλὴν μιᾶς. Οὐδέποτε ἐφαρμόζεται αὐτῇ πρᾶγματι ὁρμώσῃ· πλὴν μάλλον παρατηρητέον τοῦτο, καθότι δις δίδεται αὐτῇ πρὶν ἢ λάβῃ τὴν διαταγὴν ν' ἀποβῇ λ, 195· ο, 168),

ὥς ἔφατ'· οὐδ' ἀπίθησε ποδῆνεμος ὠκία Ἴρις·

ἀλλ' ἢ πρᾶξις τοῦ ὁρμᾶν κεχώρισται πάντοτε ἀπὸ τοῦ ὠκὺς, ἀμέσως ἐκφραζομένη ἐν τῷ ἐξῆς στίχῳ

βῆ δὲ κατ' Ἰδαίων ὀρέων εἰς Ἴλιον ἱρήν.

Δυσκόλως ἡδύνατο ὁ Ποιητὴς νὰ διακρίνῃ σαφέστερον τὰς δύο λέξεις, ταχὺς διὰ τὴν ἀρχικὴν, καὶ ὠκὺς διὰ τὴν συνεχῆ ἢ τὴν πορευτικὴν κίνησιν. Ἡ δὲ ρίζα τῆς διακρίσεως ταύτης ἐγκτεται ἐν τῇ περαιτέρω διακρίσει, ὅτι ἡ ἀρχικὴ ταχυτὴς σημαίνει παραγωγὴν ταχυτήτος, τὸ δὲ ἐπίθετον ταχὺς ἐστίν, ὥς ὁ *Döderlein* (Lat. Synonym. I, 168) παρατηρεῖ, ὑποκειμενικὸν ἐπίθετον· περιγράφει δηλαδὴ τὸ ποῖον τοῦ σώματος τὸ παράγον τὴν ταχυτήτα, τὴν εὐκνησίαν ἢ τὴν ζωρότητα.

Ἡ δόξα ὅτι ταχὺς ἐκφράζει ὑποκειμενικόν τι ποῖον, ἐνισχύεται δι' οὐ τρόπου ὁ Ὅμηρος τὸ ἐφαρμόζει εἰς κύνας καὶ εἰς ἵππους. Ἐφαρμόζεται ἐπτάκις εἰς κύνας. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐρωτᾷ περὶ τοῦ ἀπογυωθέντος κυνὸς Ἄργου ἐὰν εἴχῃ δειχθῇ ταχὺς ἀναλόγως τοῦ σχήματός του, ὁ δὲ Εὐμαιὸς ἀποκρινόμενος ἐπαινεῖ τὴν προτέραν αὐτοῦ ταχυτήτα, ἢ τὸ ἐνεργητικόν. Ἐν Ὀδυσ. φ, 363 (ταχέες κύρες) ἐστὶν ἀσύνδετόν τι ἐπίθετον γενικῆς περιγραφῆς. Ἐν Ἰλιάδι τὰ χωρία εἰσὶ πέντε. Ἐν δυοῖν τούτων οἱ κύνες ὑποτίθενται καταβιβρώσκοντες (ρ, 558) τὸ σῶμα τοῦ Πατράκλου, καὶ (φ, 89) τὸ τοῦ Ἑκτορος. Ἐν γ, 26 προσ-

βάλλουσι λέοντα καταβιβρώσκοντα κρέας. Ἐν λ, 817 βόσκονται ἀνθρώπινον πτῶμα. Ἐν σ, 584 βοσκοί, μάτην πειρώμενοι νὰ ἐκδιώξωσι δύο λέοντας ἐκ τοῦ σώματος ταύρου τινός, ἐξεγείρουσι τοὺς *ταχέας κύνας*, ἵνα προσβάλωσιν αὐτούς. Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς περιπτώσεσι πρόκειται περὶ τοῦ ποιοῦ τῆς ἐκινήσεως, οὐδόλως δὲ ἀπλῆς ὠκύτητος. Ὅθεν ἔχομεν *ταχὺς οὐχὶ ὠκύς*. Πράγματι δὲ ὠκύς οὐδέποτε παρ' Ὀμήρῳ ἐφαρμόζεται τῷ κυνί.

Ὡς πρὸς τὸν ἵππον, ὠκύς μετὰ τῶν συγγενῶν ἐπιθέτων *ποδῶκης, ὠκύπους καὶ ὠκυπέτης* τίθεται ὡς κύριον ἐπίθετον. Προφανῶς ὁ ἵππος ἐστὶ ζῶον ὠκὺ μᾶλλον ἢ ἐλαφρὸν, ἐνῷ ὁ κύων πολλῶν εἰδῶν ἐστὶν ἐλαφρὸν μᾶλλον ἢ ὠκὺ. Ἐν τοῖς τριάκοντα τῆς Ἰλιάδος χωρίοις, ἐκτός τινων τῆς Ὀδυσσεΐας, ὅπου ὠκύς ἐφαρμόζεται τοιοῦτοτρόπως, ἐστὶ πάντοτε περὶ ἵππου τρέχοντος, ἢ τοῦλάχιστον ὠπλισμένου καὶ ἐν τῷ ἄρματι. Ἀλλὰ *ταχὺς* ἐφαρμόζεται ἀπλῶς τετράκις· ἅπαξ μὲν τοῖς ἵπποις τοῦ Ἀρεως ἀκινήτουσιν (Ἰλιάδ. ε, 356)· τοῖς τοῦ Εὐμήλου, ὡσαύτως ἀκινήτουσιν (ψ, 545)· τῷ ἵππῳ Ἀρείοι ἐν ἀφρημένη τινὶ περιγραφῇ (ψ, 347)· ἅπαξ ἀπλῶς τοῖς ἵπποις κινουμένοις, δηλαδὴ τοῖς τοῦ Ἀχιλλέως σύρουσι τὸ πτῶμα τοῦ Ἑκτορος τῷ ἄρματι δεδεμένον· ἴσως δ' ἐνταῦθα γίνεται τοιαύτη τις αὐτοῦ χρήσις, καθότι ἡ λέξις ὠκύς ἤθελεν ἥττον ἄρμόζει εἰς ἵππους οὕτως ἐμπυκνισμένους ὑπὸ τοῦ βάρους, ὅπερ ὤφειλον νὰ σύρωσι δυσχερῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ μέτρον ἐλευθέρως ἐδέχετο τὴν ἐτέραν χρῆσιν, τοῦ *ταχέας δέ μιν ἱπποὶ* δυναμένου νὰ ᾖ *τῶνδ' ὠκέας ἱπποὶ*.

Ἐπαρχουσιν ἔτι χρήσεις τινὲς τοῦ *ταχὺς* ὡς πρὸς ζῶντα πλάσματα, αἰτινὲς εἰσιν αἷλαι σημειώσεως, ἐπικυροῦσι δὲ τὰ ἥδη ῥηθέντα περὶ αὐτοῦ. Ἐν Ἰλιάδ. θ, 248 καὶ λ, 113 ἐφαρμόζεται τῇ ἐλάφῳ, *ἐλαφος ταχεῖα*, ἀπλῶς ἀναφερομένη ἐν ἀμοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν ὡς μητρὶ τοῦ ἐλαφίνου, δι' ἧς εἰκόνας ὑπαγορεύεται βίος ἡσυχος. Ἀλλ' ὅτε πρόκειται περὶ ἐλάφου ἐν κινήσει, οἷα ἡδύνει τὴν Ἀρτεμιν, τότε ὁ Ποιητὴς τρέπεται πρὸς τὸ ὠκύς (Ὀδ. ζ, 104).

τερπομένη κάπροις καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισιν.

Ταχέες ἐφαρμόζεται ἐν Ὀδυσ. ζ, 133 εἰς οἰωνούς· ἀλλ' οἰωνοὺς ἐκδύοντας ὁστᾶ καὶ ἐπομένως στασίμους. Δίς, ἐν Ἰλ. ω, 292, 310, ἰδιός τις αὐτός ἐστιν ὁ *ταχύς ἄγγελος* τοῦ Διός. Τοῦτο δὲ ἀνακαλεῖ πῶς τὸ περὶ Ἰριδος. Ἰπάρχει πράγματι ἐν γενικῇ τινι περιγραφῇ τῆς κινήτικῆς τοῦ ἀετοῦ δυνάμεως· ἀλλ' ὅπου ἔχομεν, ἐν Ὀδ. π, 468, *ἄγγελος ὠκὺς*, ἀναφέρεται πρὸς ἀγγελίαν μόλις ἐννευγμένην, οὕτω δὲ παρέχουσιν συγκεκριμένην τινὰ ἀντὶ ἀφρημένης εἰκόνα. Ἀλὸς ἐφαρμόζεται τοῖς οἰωνοῖς ἐν Ἰλιάδ. ο, 238· π, 533· φ, 253· ἀλλ' ἐν ἐκάστῃ τῶν περιπτώσεων τούτων ὡς πρὸς κίνησιν πράγματι τελουμένην.

Μεταξὺ ἀψύχων ἀντικειμένων ἡ σημαντικωτέρα χρῆσις τῶν λέξεων τούτων ἐστὶ περὶ οἴστοῦ. Ἐν Ἰλ. λ, 478 λέγεται περὶ τούτου ὅτι ὑποτάσσει ἢ κυλλοῖ τὸν ἄνθρωπον. Ἐν Ἰλ. ε, 395 ἐκτίθεται τί ὁ Ἄρης ἐπαθεν ἐξ αὐτοῦ. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι τὸ ἐπίθετον ἐστὶν ὠκὺς. Ἐν Ὀδυσ. φ, 416 τίθεται πάλιν, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς, λαμβάνων τὸν παρ' αὐτῷ ἔτοιμον οἴστον διὰ τὴν μεγάλην βολήν, βάλλει αὐτόν. Οἱ λοιποὶ τῶν οἴστων αὐτοῦ, λέγει ὁ Ποιητής, ἦσαν ἐντὸς τῆς φαρέτρας· ἡ δὲ διὰ τῆς χειρὸς ὕψους παρέχεται ἐνταῦθα ὡς μέρος τῆς συγκεκριμένης πράξεως. Τὸ δὲ ἐπίθετον *ταχύς* ἰδίως ἀρμόζει τῷ οἴστῳ αὐτῷ, καθὼ εὐκόλως φεύγοντι, ὀρμῶντι δὲ, κατὰ τὸ φαινόμενον, ὅσον τάχιστα· ἐφαρμόζεται δὲ πληθυντικῶς πλέον ἢ ἅπαξ τοῖς οἴστοις. Ἰλιάδ. φ, 492· Ὀδυσ. χ, 3· ω, 178. Ἀλλ' ἐν σὺνδεσμῷ τῶν περιπτώσεων τούτων τίθεται περὶ πτήσεως οἴστων· πάντοτε δὲ περὶ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς φαρέτρας πρὸς παρασκευὴν τῆς τοιαύτης πτήσεως. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ μέρος τῆς πράγματι βολῆς· ὥστε περιγράφεται μόνον τὸ ὑποκειμενικὸν ποῶν τοῦ οἴστοῦ. Πρὸς τούτοις ἡ Ἀθηνᾶ προτείνει ἵνα πέμψῃ ὁ Πάνδαρος οἴστον τινα. Ἡ πρότασις αὕτη κεχῶρισται τέλεον τῆς πράξεως· καὶ ἐπομένως ἡ φράσις ἐστὶ *ταχὺν ἰόν* (Ἰλ. δ, 94).

Συμφωνότατα τῇ ἐπόψει ταύτῃ τοῦ πράγματος, ὁ Ὅμηρος ἐνίοτε ἐφαρμόζει τὸ ὠκὺς τῷ πλοίῳ, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ *ταχύς*

καθότι τὸ πλοῖον δύναται μὲν νὰ ᾗ ὠκὺ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ᾗ εὐκίνητον ἢ ζωηρόν.

Περὶ ἀνθρώπων παρατηρητέον ὅτι ὁ Ὅμηρος τίθησι *ταχυτῆς* ὡς πρὸς τὴν ἀρματοδρομίαν ἐν τῇ ψ βραφωδίᾳ τῆς Ἰλιάδος (*ταχυτῆτος ἀσθλα*, στ. 740). Δὲν θὰ δοκιμασθῇ δὲ διὰ τοῦ βραδείου ἢ ὠκύτης, ἀλλ' ἡ δύναμις ἢ ἡ ἱκανότης τῆς ὠκύτητος, δηλαδὴ ἡ *ταχυτῆς*. Ὁμοίως λέγει ἐν τῇ ἀρματοδρομίᾳ, ὅτι ὁ Ἀντίλοχος προέβη τοῦ Μενελάου *κέρδεσσι*, οὕτε *τάχει γε* (ε, 515). Ἐνταῦθα, καθὼς τὸ *κέρδος* δὲν σημαίνει *πρᾶξιν*, ἀλλὰ ποιοὺν ἢ ἱκανότητα, ὁμοίως καὶ τὸ *τάχος*. Ὁ δὲ Ἀντίλοχος ἐνίκησε διὰ τῆς τέχνης, οὐχὶ δι' ἀνωτέρας κινητικῆς τοῦ ἰδίου ζεύγους δυνάμεως. Ὁμοίως δὲ (στ. 406) ἡ Ἀθηνᾶ ἔδωκε *τάχος* τοῖς ἵπποις τοῦ Διομήδους· οὐχὶ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τὴν ἱκανότητα τῆς ὠκύτητος ἢ τὸ εὐκίνητον.

Ὁ Ὅμηρος συνήθως δὲν συνάπτει τὴν ἰδέαν τῆς ὠκύτητος πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ζῶον, μὴ καλῶς πρὸς ταύτην μεμορφωμένον, λίαν δὲ κατώτερον ὢν ὡς πρὸς ταύτην ὑποδεεστέρων αὐτοῦ πλασμάτων. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ὠκὺς, *ποδώκης* καὶ *πόδας ὠκὺς*, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ *ποδάρχης*, δίδονται ὡς ἐπίθετα μόνον τῷ Ἀχιλλεῖ (καὶ τοι *Ποδάρχης* ἐστὶ τὸ ὄνομα πολεμιστοῦ τινος· ὁ Ὅρσίλοχος ἐν Ὀδυσ. ν, 260, ἐστὶ *πόδας ὠκὺς* καὶ *ποδώκης*, τίθεται πρὸς περιγραφὴν τοῦ Δόλωνος ἐν Ἰλ. κ, 316). Ὡς πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· ταῦτά εἰσι βέβαια λίαν προσφιλῇ ἐπίθετα. Τίθενται συνεχῶς, καὶ ἐν πάσαις ταῖς θέσεσιν· οἶον, φερεῖται, ὅτε οὗτος προσαγορεύει τὸν Ὀδυσσεά ἐν τῷ σκηνώματι αὐτοῦ, κατὰ τὴν περίστασιν τῆς πρεσβείας τοῦ ἐννάτου βιβλίου (ι, 307). Ὁ λόγος φαίνεται ὅτι ὁ Ὅμηρος προτίθεται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἵνα στολίσῃ τὸν Ἀχιλλέα διὰ πάσης σπανίας ιδιότητος, οἶον, φερεῖται, τὸ φέρειν χρυσᾶ κοσμήματα (ε, 875) καὶ τὸ παῖζειν τὴν λύραν (ι, 186), οὐχὶ δ' ἀπλῶς δι' υπερβαλλούσης ἐξοχότητος ὡς πρὸς τὰς κοινωτέρας ιδιότητας τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἰσχύος. Ὁ Ἄρης ἦν ὁ ὠκύτατος τῶν θεῶν (Ὀδυσ. θ, 331), ὠκὺς δὲ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν βραδὺν καὶ χωλαίνοντα Ἑφαιστον (Ὀδ. θ, 329).

Ἄλλ' ὁ Ἀχιλλεύς ἔχει πάντοτε τὸ ἄριστον παντὸς εἶδους πράγματος. Ὅθεν, ἐνῶ τὰ ἐπίθετα τῆς ἀπλῆς ὠκύτητος, ἧτις ἐστὶν ἡ ὑψίστη ἰδέα περὶ κινήσεως, ἀφθόνως διδόνται αὐτῷ, τὰ τῆς ἐλαφρότητος σπανίως μὲν φαίνονται, συνήθως δὲ μόνον περὶ ἐλαφρότητος τῶν ποδῶν, οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου (ἐν Ἰλιάδ. θ, 13, 249, 348· ρ, 709· σ, 2, 354, 358· φ, 564· υ, 189, ἐν Ὀδυσ. ν, 261). Μόνον ἅπαξ καλεῖται ταχὺς, καὶ τότε δὲ προφανῶς ὡς πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν ποῖον τῆς εὐκινήσιας, καθότι τότε ἀκίνητεϊ καὶ πενθεῖ, ἔχων τοὺς Μυρμιδόνας περὶ αὐτὸν (ἐν Ἰλιάδ. σ, 69). Ἐξ ἄλλου δέ ἐστι τὸ λίαν προσφιλὲς ἐπιθετον περὶ Αἴαντος τοῦ ἐλάσσονος. Ἐκ μικροῦ τινος συνόλου ἀναφορῶν, ἡ φράσις Ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας ἀπαντᾷ ἐνεακίς ἐν Ἰλιάδι, δις δὲ (κ, 110, 175) καλεῖται ἀπλῶς ταχὺς, τῆς ἐλαφρότητος, οὐχὶ τῆς ὠκύτητος, οὕσης τῆς κυρίας ποιότητος μαχητοῦ τινος τοῦ εἶδους αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ταχὺς ἀνήκει τοιοιυτοτρόπως τῷ σωματικῷ ὄργανισμῷ, οὐδόλως ὁ Ὅμηρος ποιεῖται χρῆσιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν αὔλον κόσμον, ἀλλὰ τοῦ ὠκὺς ἀντ' αὐτοῦ ψυχῆς ὠκιστος ὀλεθρος (Ἰλ. χ, 325), καὶ πάλιν περὶ τοῦ ἀπερχομένου πνεύματος, ὠκὺς δ' ἐκ μελέων θυμὸς πτάτο (ψ, 880).

Δὲν πρέπει δὲ νὰ θαυμάζωμεν βλέποντες τὰ δύο ταῦτα ἐπίθετα ἐφαρμοζόμενα τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ, καθότι ἐνδέχεται νὰ ᾖ ἀμφοτέρω, καὶ ὠκὺ καὶ ἐλαφρόν. Ἄλλ' ὡς εἶδομεν, ἐκότερον τούτων ἐφαρμόζεται ἐνίοτε ἀποκλειστικῶς, οὐδέποτε δὲ τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' οὕτως, ὥστε νὰ δεικνύωσι τὸ κύριον ποῖον, οἷον περὶ Ἀχιλλέως καὶ Ὀϊλῆος Αἴαντος, ἢ στενῶς ἀναφερόμενα τῇ τῆς στιγμῆς θέσει, εἴτε ἐκτιθεμένης τῆς ἐνεργείας εἴτε μὴ, οἷον περὶ ἐλάφου καὶ οἰστοῦ.

Χωρίσας οὕτω, ἐλπίζω δὲ πράγματι, τὰ δύο ἐπίθετα ταῦτα, ὡς πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ ποιοῦ αὐτῶν, προβαίνω νῦν ὡς πρὸς τὴν ποσοτικὴν κλίμακα, ἀπὸ τοῦ ὠκὺς μέχρι τοῦ ἀντιθέτου βραδὺς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον.

Τὸ τε ὠκὺς τὸ τε ταχὺς εἰσὶν ἀπηλλαγμένα πάσης ἐννοίας βάρους ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ ὑλικοῦ ἀντικειμένου. Ἄλλ' ὅταν

ἐλθωμεν εἰς τὴν λέξιν *θοός*, ἡ ἰδέα τοῦ βάρους ἀμέσως προστίθεται. Διαφέρει δὲ ἡ λέξις αὕτη καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν θεωρημειουσῶν ἢ παραγωγῶν σημασιῶν.

Παρατηρητέον ὅτι ἐνταῦθα, ὡς καὶ πρότερον, τὰ Λεξικά μόλις φαίνονται ἄχρι νῦν καταγράψαντα τὰς ἀληθεῖς διακρίσεις, οὐτε, νομίζω, δεικνύουσι καθαρῶς τὴν εἰδικὴν τῆς λέξεως ἰδέαν ὡς πρὸς τὴν ὁμηρικὴν αὐτῆς χρῆσιν (*). *Alacer, velox, strenuus, celer* κατὰ τὸν *Ebeling*—Τρεῖς ἔννοιαι τοῦλάχιστον παρήχονται ἐν ταῖς τέτταρσι ταύταις λέξεσι, καὶ οὐδεμία κλείς πρὸς ῥιζικὴν τινα ἔννοιαν ἢ πρὸς τὴν σχέσιν τὴν συνάπτουσαν τὰς τρεῖς ταύτας. *Quick* (=ταχύς)—*nimble* (=ζωηρὸς)—*active* (=ἐνεργής)—*Liddell* καὶ *Scott*. Ὁ *Builmann*, ἱκανοποιητικὸς μᾶλλον, κατὰ τὸ σύνθημα, ἐξηγεῖ διὰ μακρῶν τὰς παρ' Ὀμήρῳ χρήσεις τῆς λέξεως, ἀλλὰ δὲν δύναμαι ν' ἀρκεσθῶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν αὗται κατατάσσονται παρ' αὐτοῦ καὶ συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας.

Θέλω δὲ ἐκθέσει πρῶτον τὰ ἰδιά μου συμπεράσματα περὶ τούτων, καὶ ἔπειτα τοὺς λόγους αὐτῶν.

Πρῶτον μὲν οὖν, ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ σταχυῶν ἢ τὸν παράγοντα τοῦ βάρους, προστεθειμένον τῇ ἀπλῇ ὠκύτητι· σύνθετός τις ἰδέα ἀντικαθίσταται ἀπλῇ τινι. Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα ὅτι ἡ σύνθετος, καὶ οὐκέτι ἑτερομερής, αὕτη ἰδέα ἔχει ἡμᾶς εἰς μεῖζονα σημασιῶν ποικιλίαν, ὥστε τὸ *θοός* ποικίλλεται, ἐνῶ τὸ ὠκὺς μένει ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει, ὡς ἀπλῇ περιγραφῇ ὠκύτητος.

Ἐξεταστέον ἔπειτα τὴν παραδεδεγμένην παραγωγὴν, ἥτις

(*) Ἐλπίζω ὅτι αἱ λέξεις αὗται δὲν θέλουσιν ἐκληφθῇ ὡς ἐνημερυνούσαι ψόγον ἢ ὑποτίμησιν. Πᾶν ὅ,τι δύναται τις νὰ περιμένη παρὰ τῶν Λεξικῶν ἐστὶ νὰ δεικνύωσι, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐντὸς τῶν στίχων ὁρίων των, πᾶν ἐξαγόμενον τῆς σταθερᾶς χρήσεως ἢ τῆς ἀκριβοῦς καὶ εἰδικῆς ἐρεῦνης τοῦ πράγματος. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τελεῖται ὑπ' αὐτῶν χάριν ἡμῶν. Ἀδύνατον, φερεῖν, νὰ ὑπάρξῃ ἐν Ἀγγλίᾳ μαθητῆς τῆς Ἑλληνικῆς, μὴ εἰσθανόμενος τί ὀφείλει τοῖς *Deans Liddell* καὶ *Scott* διὰ τὸ ἀνεκτίμητον αὐτῶν ἔργον.

ἐστὶν ἐκ τοῦ *θέω* (ὄρα *Buttmann, Ebeling* καὶ ἄλλους). Ὁ *Buttmann* ἀληθῶς ἀμφιβάλλει μὴ ὑπάρχει χρεία ἄλλης τινὸς ρίζης πρὸς ἐξήγησιν τινων τῶν σημασιῶν, ἀλλ' ἰδῶμεν. Ἡ λέξις *θέω* (ἐν χρήσει ὡσαύτως ὡς πρὸς τὴν κίνησιν θεῶν ὄντων,) φαίνεται ἰδίως σημαίνουσα τὸ βιαίως τρέχειν τοῦ ἀνθρώπου. *Curro vehementer* ἐστὶν ἡ διδομένη ὑπὸ τοῦ *Damm* σημασία.

Τούτου τεθέντος, τὸ βιαίως τρέχειν τοῦ ἀνθρώπου παρίστανται βάρος μετὰ κινήσεως, ἀλλ' ἡ ὠκύτης ἐστὶν ἡ κυρία ἰδέα, τὸ βάρος δὲ τὸ δευτερεύον στοιχεῖον. Τὸ χαρακτηριστικὸν τούτου, πρὸς διακρίσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐκφραζομένης διὰ τοῦ ὁμοῦ, ἐστὶν ὅτι προχωρεῖ καλῶς, ὡς λέγεται περὶ πλοίου ἢ περὶ λέμβου. Οὕτως ἡ ἀτμάμαξα δύναται νὰ κληθῇ *θοή*, καθὼ ἐν βραχεῖ χρόνῳ διανύουσα μακρὸν διάστημα· ἀλλ' ἡ ὠκύτης ἐστὶν ἡ κυρία ἰδέα ἣν αὕτη παρέχει τῷ νῶ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ κατ' ἐμὲ ἀρίστη ἀγγλικὴ λέξις πρὸς περιγραφὴν τῆς εἰδικῆς ταύτης κινήσεως ἐστὶν *a vehement or rushing movement* (=σφοδρά τις ἢ εἰσπίπτουσα κίνησις). Αὕτη δὲ, νομίζω, ἐστὶν ἡ ῥιζικὴ τοῦ *θοός* ἰδέα—ὠκύτης μετὰ σφοδρότητος.

Νῦν δὲ πρῶτον (1), τὸ εἰσπίπτον δύναται νὰ θραύῃ τὰ ἀντικείμενα ἐφ' ὧν προσκρούει, καὶ νὰ χωρίῃ τὰ μέρη των. Ἐνεργεῖ ὡς ὀξύ τι ἐργαλεῖον, λαμβάνον οὕτω τὴν συγγενῇ τοῦ ὀξέος ἔννοιαν, καὶ δυνάμενον νὰ περιγράφῃ τὸ ὀξύ κατ' ὀξέως γωνιώδη ὑλικὸν τύπον.

Δεύτερον (2), τὸ εἰσπίπτον δύναται νὰ παρῇλθε πέραν τῆς μεμετρημένης κινήσεως εἰς τινα μὴ τοιαύτην. Ἐχει δὲ τότε τὸ ἀποτελεσμα τῆς σπουδῆς ὡς ἀντικειμένης τῇ τάξει, τὸ δὲ *θοός* οὕτω τυγχάνει τῆς συγγενοῦς ἰδέας τοῦ σπουστικοῦ.

Τρίτον (3), τὸ εἰσπίπτειν κατὰ τὴν μάχην ἐστὶν ἴδιον τοῦ ἀνδρείου μαχητοῦ, καὶ ἐφαρμόζεται αὐτῷ στενῶς, οἷον ἐν τῇ σταθερᾷ ὁμηρικῇ φράσει *ἐπόρουσε*. Ὁ ὁμηρικὸς μαχητὴς πηδᾷ, εἰσθρῶσκει ἢ σκιρτᾷ. Οὕτω δὲ *θοός* λαμβάνει τὴν συγγενῇ ἔννοιαν τοῦ *τολμηροῦ* ἢ τοῦ ἀνδρείου.

Τέταρτον (4), τὸ εἰσπίπτον καὶ θραῦον ἐμπνέει φόβον· οὕτω δὲ *θοός* λαμβάνει τὴν συγγενῇ ἔννοιαν τοῦ *δεινοῦ* ἢ *φοβεροῦ*.

Αἱ πέντε αὐται ἔννοιαι, ἡ ἀρχικὴ καὶ αἱ τέσσαρες παράγωγοι, περιλαμβάνουσι, νομίζω, ἅπαντα τὰ χωρία ἐν οἷς ὁ Ὅμηρος χρῆται τῇ λέξει ταύτῃ.

Ἡ χρῆσις ἣν ἐγὼ ἀπεκάλεσα πρωτεύουσαν τοῦ *θοός*, τὸ εἰσπίπτειν, ἢ τὸ προβαίνειν μετὰ τε βάρους καὶ μετ' ὠκύτητος, εὐκόλως δείκνυται διὰ παραδειγμάτων. Ὁ ὅρος οὗτος, φερειπεῖν, ἐστὶ κυρίως τὸ ἐπίθετον τοῦ Ἄρεως, ἐφαρμοζόμενον αὐτῷ ὀκτάκις (ἴλ. ε, 430 καὶ ἄλλαχού). Ἐν τῷ ἀναφερομένῳ χωρίῳ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι σωματικόν τι, καὶ οὐχὶ ψυχικόν, ποιὸν κυρίως σημαίνεται· καθότι ὁ Ἄρης τοῦ Ὁμήρου οὐδέποτε περιγράφεται δι' ἄλλων ψυχικῶν ποιῶν ἢ κακῶν—τὸ δὲ *θοός* οὐκ ἐστὶ τοιούτον· καθότι ἐνδέχεται μὲν νὰ τείνῃ πρὸς ὑπερβολήν, ἀλλὰ δὲν τὴν περιλαμβάνει. Ὁ *Bullmann* ἐκφράζει ἄλλην τινὰ γνώμην περὶ τοῦ χωρίου τούτου, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἐννοήσας τὴν λίαν ὀρισμένην ὁμηρικὴν ἐποφὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἄρεως.

Μεταξὺ ὅμως ἐβδομήκοντα περίπου χωρίων, ὅπου ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν Ἰλιάδι, πεντήκοντα ἔχουσιν αὐτὴν ὡς ἐπίθετον πλοίων. Ἐν Ὀδυσσεΐᾳ ἀναφαίνεται ἔτι μᾶλλον ὀρισμένως ὡς κύριον ἐπίθετον· μεταξὺ δὲ τριῶν καὶ πεντήκοντα χωρίων, οὐχ ἥττον ἢ ἐν ἐνὶ καὶ πεντήκοντα τίθεται ἐπὶ πλοίων. Ὅθεν τὸ πλοῖον πιθανῶς παρέχει τὴν κυρίαν ιδέαν. Ὁ *Bullmann* παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἔννοια ἐνταῦθα ἐνδέχεται νὰ ᾖ «ὅξυ τὸ σχῆμα» ἕνεκα τῆς μορφῆς τοῦ ῥάμφους (in voc. § 2). Ἀλλ' ἂν ἡ παλαιὰ κατασκευὴ τοῦ σκάφους ἦν ἄγροικος, φαίνεται ἀπίθανον ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ ῥάμφους, ὃ ἐστὶν ἀπλοῦν τι ἐφόλκιον, ἤθελεν ὑπαγορεύσῃ ἐπίθετον τοσούτον ἐξέχον, ὥστε βεβαίως νὰ σημαίνῃ κυρίαν τινὰ ιδιότητα. Αὕτη ἐπομένως πρέπει νὰ εὐρεθῇ ἐν τῇ κινήσει τοῦ πλοίου· τοιαύτη δὲ κινήσις συνενοῖ τὰς τρεῖς ιδιότητάς τοῦ εἶναι λεία, βαρεῖα ἢ βιαία, καὶ ὠκεία. Τοῦτο πληρέστατα συμφωνεῖ τῇ ἐφαρμογῇ τῆς λέξεως τῷ Ἄρει, καθ' ἣν μόνῃν ἄλλην περίπτωσιν αὕτη τίθεται ὡς κύριον ἐπίθετον. Ὅθεν νομίζω ὅτι αὕτη καθίσταται ἡ ἀρχικὴ καθ' Ὅμηρον ιδέα τῆς λέξεως, αἱ δὲ λοιπαὶ σημασίαι εἰσὶ παράγωγοι καὶ τυχαῖαι. Αἱ δύο κινήσεις παρέχουσι τῷ *θοός* τὴν θέσιν ἣν ἐγὼ ἀπέδωκα αὐτῷ ἐν τῇ πό-

σοτικῇ κλίμακι. Δυνατὸν δὲ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι σημαίνει ὡς πρὸς τὸ πλοῖον, προχωροῦν καλῶς· ὡς πρὸς τὸν Ἄρην, μετὰ τινος ἀπλῆς ἀποχωρήσεως διαφορᾶς, εἰσπίπτων ἢ σφοδρὸς, βίαιος.

Τοῦτο ἰσχυρῶς ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ παραγώγου βοῶς. Τὸ ἐπίρρημα τοῦτο ἀπαντᾷ ὁκτάκις ἐν Ἰλιάδι· πάντοτε φαινόμενον ὡς σημαίνει «ζωηρῶς» ἢ «προθύμως»· οὕτω δὲ ἐπικυροῦν τὸ κατ' αὐτὸ τὴν ἀρχικὴν ἔννοιαν τῆς ζωηρᾶς ἢ ταχείας κινήσεως. Ἐν Ὀδυσσεΐᾳ τὸ ἐπίθετον ἀπαντᾷ ἐκακίδεκάκις· ἐν δυσὶ δὲ τῶν χωρίων, ἀναφερομένοις πράξεσι φόβου (χ, 19, 364), ὅπερ ὁ *Bullmann* δὲν παρετήρησεν (in voc. S 1), δυνάμεθα ν' ἀνιχνεύσωμεν τὴν ἰδέαν τῆς σπουδῆς. Ἐν ἅπασι τοῖς λοιποῖς ἡ λέξις ἔχει ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν τὴν ἀκριβοῦς ἔννοιαν, ἥτις φαίνεται ἐν Ἰλιάδι. Ἐν Ἰλιάδ. σ, 40, Μηρηὶς τίς ἐστι βοή· ἐν ε, 758, ὁ μαχητὴς Ἡρόδοος ἐστι βοός· καὶ ἐν Ὀδ. α, 71, ἡ μήτηρ τοῦ Πολυφῆμου ἐστὶ Θόωσα. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν χωρίων τούτων μόλις δύναται νὰ ὑποτεθῇ στοιχεῖον τι βίας ἐν τῇ δι' αὐτοῦ παρεχομένη ἰδέᾳ. Ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ δύναται.

Αἱ ἔτεραι ἐφαρμογαὶ τοῦ βοός εἰσιν ὡς ἑξῆς. Δίδεται τῷ Ἀντιλόχῳ, τῷ Αἰνείᾳ, τῷ Γλαύκῳ, τῷ Ἀκάμαντι, καὶ ἄλλοις τισὶ μαχηταῖς, ἔτι δὲ τοῖς Ἀδασι τῆς Εὐβοίας, ἀναφερομένοις λίαν εὐνοϊκῶς ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν ὁρμὴν τῆς μάχης ὡς βάσιν τῆς ιδέας, ἀκριβῶς ὡς ἔχομεν ἐν τῇ φράσει βοὴν ἀγραθὸς τὴν βοὴν τῆς μάχης. Ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ Αἰνείου (ν, 477), αἱ δύο ιδέαι συνεννοῦνται. Οὗτός ἐστιν ἐκεῖ βοὴ βοός. Ἀμφοτέραις ταῖς ιδέαις ταύταις ἡ τοῦ στιβαροῦ ἢ ἀλκίμου πλησιάζει· αὕτη δὲ φαίνεται ἡ ἔννοια ὅπου ἡ λέξις δίδεται μαχηταῖς. Ἐχομεν δὲ αὐτὴν ἐν τῇ συναθροιστικῇ ὑπὸ τοῦ Σαρπηδόνοος κλήσει τῶν Λυκίων (Ἰλ. π, 422), ἀναχωρούντων ἀπὸ τοῦ Πατρόκλου,

αἰδῶς, ὦ Λύκιοι, πόσσε φεύγετε; νῦν θοοὶ ἐστε.

Ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἐνταῦθα ἐννοεῖται ἄλλο τι τῆς εὐθείας σημασίας (ὡς ἐν τῇ λεπτῇ εἰρωνείᾳ νῦν θοοὶ ἐστε, τουτέστι πρὸς τὸ φεύγειν), οὐδόλως συνάδει τῇ ὑψηλῇ ὁμηρικῇ ὑπολήψει περὶ τοῦ

στρατοῦ τῶν Δυκίων καὶ τῇ χρήσει τῆς ὑψηλῆς λέξεως αἰδώς. Δυνάμεθα βέβαια νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν φράσιν ατολήσατε· πράξατε ὡς ἄνδρες·.

Εἶτα, ἐπειδὴ τὸ ὠκέως κινούμενον, ἐνῶ φέρεי βάρος, πρέπει πάντοτε νὰ πλησιάζῃ εἰς ὑπερβολὴν τινα ὠκύτητος, ἡ ἰδέα τῆς σπουδῆς ἐστὶ συγγενὴς καὶ πλησία τῇ ἀρχικῇ ἐννοίᾳ· οὕτω δὲ φαίνεται ἐν Ὅδ. θ, 38, *βοὴν ἀλογύνετε δαῖτα*.

Δι' ἑτεραι τῆς λέξεως ἐφαρμογαί εἰσιν ὡς ἐξῆς·

Τῇ νυκτὶ, ἐν Ἰλ. κ, 394, 468· μ, 463· ξ, 261· ω, 366, 653.
Ὅδ. μ, 284·

Τῷ ἄρματι, λ, 533· ρ, 458·

Τῇ μάστιγι, ρ, 430·

Τῇ (τοῦ μηχαντοῦ) χειρὶ, μ, 306, καὶ ἐν Ὅδ.

Νῆσται, ο, 298·

Ὅϊστον τινα, χ, 83.

Ἐν τῇ πρώτῃ μόνον τούτων τῶν περιπτώσεων τὸ *θοδς* μετέχει πως τοῦ χαρακτῆρος κυρίου τινὸς ἐπιθέτου. Ἀναμφιδόλως ἡ ταχῆα κατὰδρασις τῆς νυκτὸς δίδωσιν αὐτῇ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιθέτου. *Et jam nox humida coelo Praecipitat* (Aen. II,) 8. Ἀλλ' ἡ ἀπλῇ ἐννοια τῆς ταχείας ἢ εἰσπιπτούσης νυκτὸς ἤθελεν εἶναι μᾶλλον ἡμερος καὶ ἰσχνή ὡς πρὸς τι χωρίον, οἶον τὸ τῆς Ἰλιάδ. ξ, 261, ἐνθα ὁ προσωποποιούμενος Ἵπνος περιέγραφε πῶς ἡ Νύξ ἰσχυσε νὰ τὸν σώσῃ ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ Διὸς,

Ἐξετο γὰρ, μὴ Νυκτὶ θοῇ ἀποθύμια ἔρδοι.

Τὸ πνεῦμα τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ, ἵνα τείνῃ τὸ ἐπίθετον πρὸς παράστασιν τῆς Νυκτὸς, ὡς προσώπου πρὸς δ καὶ ὁ Ζεὺς αὐτὸς ἤθελε δυσωπεῖσθαι ἵνα ποιήσῃ προσβολήν, οἶον τῆς δεινῆς ἢ φοβερᾶς Νυκτὸς. Τοῦτο συμφωνεῖ πᾶσι τοῖς ἐπιθέτοις τῆς Νυκτὸς παρ' Ὅμηρῳ, παρ' ᾧ μνημονευτέον, ἄλλο Νύξ, καὶ ἄλλο σεληναία Νύξ. Ἐξαιρευμένου μόνον τοῦ ἀμβροσίη, ἐπιθέτου πάντοτε τιθεμένου περὶ Νυκτὸς ὡς ὑπερφυῶς τινος ὄντος, πάντα τὰ ἐπίθετα αὐτῆς εἰσι φρικώδους καὶ ἀπωστικοῦ χαρακτῆρος. Αὕτη ἐστὶν οὐ μόνον *δροφερή*, *ὄργρατη* καὶ *μέλαιτα*, ἀλλ' *ερεμνή*, *ερεβερνή*, καὶ *κακή*. Ἐν Ἰλιάδ. ξ, 260, ἐστὶ *θεῶν δμήτειρα*.

καὶ ἀνδρῶν. Οὕτως ἡ ταχεῖα εἰσβολὴ τῆς Νυκτός, καθ' ἑαυτὴν ἴσως ἀπωστικῆς ὡς τῆς ἐχθρᾶς τοῦ φωτός, ἀποτελεῖ αὐτὴν φοβικὴν ἢ φοβερὰν, καὶ μεταδίδωσι τὴν ἐννοίαν ταύτην τῷ θοός, ὡς μίαν τῶν παραγῶγων αὐτῆς σημασιῶν. Τοιαύτη τις διάνοια ἀρμόζει ἐν γένει τοῖς χωρίοις ὅπου τὸ ἐπίθετον δίδεται τῇ Νυκτὶ, ὑπὸ τινων δὲ τούτων φαίνεται πράγματι ἀπαιτουμένη. Σημειωτέον δὲ ἰδίως τὴν ἐξῆς περίπτωσιν. Ἐν Ὀδυσ. μ, 279, ὁ Εὐρύλοχος οἰκτιρίζεται ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπαιτεῖ νὰ μείνῃ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου διὰ νύκτα θοήν. Ἐνταῦθα ἡ ἐννοια δὲν δύναται νὰ ᾖ ταχεῖαν, καθότι ἡ ταχυτῆς ἤθελεν ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ οἰκτισμοῦ. Ἡ ἐννοιά ἐστὶ δεινὴν, ὁ δὲ λόγος ἔπεται ἀμέσως ἐν στ. 285, τουτέστιν ὅτι ἡ Νύξ ἐστὶν ἡ μήτηρ τῶν θυελλῶν, τῶν ὀλεσιγερῶν τῶν πλοίων.

Ὁ δρόμος τοῦ ἄρματος προφανῶς ἀνήκει τῇ ἀρχικῇ σημασίᾳ Ὅμοιως ἡ κίνησις τοῦ βραχίονος καὶ τῆς χειρὸς τοῦ μαχητοῦ, βάλλοντος τὸ ἀκόντιον (Ἰλιάδ. μ, 306). Ὅμοιως ἡ ἐφαρμογὴ τῷ βέλει. τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐν Ὀδυσ. χ, 83. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ἐπίθετον τῆς κινήσεως, τὸ συνήθως ἐφαρμοζόμενον παρ' Ὀμήρῳ τῷ βέλει, οὐκ ἐστὶ θοόν, ἀλλ' ὥκον, ὁ οὐδεμίαν ἔχει βάρους ἰδέαν. Φαίνεται δὲ ἡ διαφορὰ, κατὰ τὸ σύνθετες, ἔχουσα λόγον τινα ἐν οἷς ὑπάρχει χωρίοις. Ἐνταῦθα ὁ στίχος ἐστὶ

ἐν δέ οἱ ἦ πατι πῆξε θοὸν βέλος.

Ὁ Ποιητὴς περιγράφει τὴν πράγματι πληγὴν ὅθεν λαμβάνει ἐπίθετον προστιθὲν δύναμιν τῇ ιδέᾳ τῆς κινήσεως τὸ δὲ ὥκον δὲν ἤρκει πρὸς τοῦτο βλέπομεν δὲ τὴν ἀξίαν τῆς διακρίσεως ἐν τινι χωρίῳ, οἷον Ἰλ. ε, 106,

ὡς ἔφατ' εὐχόμενος τὸν δ' οὐ βέλος ὥκον δέμασσε.

Ὁ Πάνδαρος, καυχώμενος περὶ τῆς βολῆς του, εἶχε πρὸ μικροῦ (ε, 104) καλέσῃ τὸ ἀκόντιον κρατερὸν βέλος· ἀλλ' ὅτε τὸ ὄπλον εἶχε φθάσῃ, πρόκειται δὲ περὶ τῆς μόνης ἀποτυχίας του τὸ ἐπίθετον τῆς δυνάμεως ἤθελεν εἶναι ἀτοπον διὰ τὸν Ὀμηρον. Οὕτω πάλιν ἐν ε, 112, ὅπου τὸ βέλος ἐξάγεται ἐστὶν ὥκον· ἀλλὰ τὸ βέλος τὸ ἐνεργοῦν, φονεῦον δὲ τὸν καθ' οὗ ἐβλήθη ἐστὶ θοόν.

Θεωρητέον δ' ἔτι ἄλλην τινὰ ἔννοιαν. Τὸ εἰσπίπτον μετὰ δυνάμειος θραύει καὶ διαίρει, διαίρουσιν δὲ ἐνεργεῖ ὀξύως· διὸ θοδὸς καταντᾷ νὰ σημαίῃ ἀντικείμενον ὀξύος καὶ κοπτεροῦ σχήματος. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀξύτητος τοῦ σχήματος, ἡ λέξις ἐφαρμόζεται (Ὅδυσ. α, 248) ταῖς νήσοις Ἑχινάσιν, ἐν τῇ ἐκβολῇ τοῦ Ἀχελφοῦ. Οὕτως ὁ *Buttmann* νομίζω δὲ ὀρθῶς. Ἡ ἔννοια τοῦ ταχέως, ἃ ἐστὶν ἀμέσως ἀφανιζόμενα ὡς πρὸς τὰ παρερχόμενα πλοῖα, ἐστὶ λίαν βεβιασμένη. Τὸ μεταγενέστερον ὄνομα τῶν νήσων τούτων, ὡς Ἑχινάδων, φαίνεται δεικνύον ὅτι ἡ ὀξύτης αὐτῶν ἦν κἀκετος, ἴσως δ' οἷα ἡ ὑπαγορεύσασα, ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν ἀκτῇ, τὸ ὄνομα τῶν *Needles* (=Βελονῶν).

Μένει μόνον ἡ μᾶστιξ θοή. Ἡ ῥῆσις αὕτη ἀπαντᾷ ἐν εἰδικῇ τινι περιπτώσει, ὅπου ἐγένετο τοῦ ἱμάντος ἔντονος χρήσις· προῦκειτο δὲ, ἢ διὰ θαυπίας, ἢ διὰ κολάσεως, νὰ ἐπαχθῶσιν οἱ ἵπποι τοῦ Ἀχιλλέως, ἵνα κινήθωσι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου· ἀλλ' οὗτοι ἔμνον ἀνευδρότως ἀκίνητοι (ρ, 430).

πολλὰ μὲν ἔρ μᾶστιγι θοῇ ἐπεμαίετο θείνων,
πολλὰ δὲ μειλιχίοισι προσηόδα, πολλὰ δ' ἄρειψι.

Ὅ,τι προφανῶς καὶ ἀμέσως βλέπομέν ἐστιν ἡ ἔντονος τοῦ ἱμάντος χρήσις ὡς πρὸς τὴν τῶν ἵππων μαστίγωσιν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ταχεία μᾶστιξ, ταχεία δ' ὡς ἐκ τῆς ἐντόνου καὶ δρμείας χρήσεως αὐτῆς. Ἀλλ' ἂν ἐνταῦθα προτιμηθῇ ἡ ἐξήγησις τοῦ ἐπιθέτου διὰ τῆς λέξεως ἔντονος, ἡ ἐξήγησις αὕτη ἡδύνατο ἴσως νὰ ὑποστηριχθῇ ὑπὸ τοῦ τύπου, ὅστις τίθεται ὅπου ἡ Ἑρὰ ἐντόνως μαστίζει τοὺς ἑαυτῆς ἵππους (Ἰλ. ε, 748, θ, 392),

Ἦρῃ δὲ μᾶστιγι θοῶς ἐπεμαίετ' ἄρ ἵππους.

Ἡ ἔννοια ἐν ἅπασιν τοῖς χωρίοις φαίνεται αἰωρουμένη μεταξὺ ἐντόνου καὶ ταχείας· ταχείας μετὰ δυνάμειος, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ὠκύτητος. Συνήθως ὁ Ὅμηρος οὐδὲν ἔχει ἐπιθετον περὶ μᾶστιγος, ποιούμενος δὲ χρῆσιν τινὸς, ποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον τοῦ φαινή. Ἐν λ, 532 ἔχει μᾶστιγι λιγυρῇ, the shrill (=δξεία), cracking (=βοφοῦση) μᾶστιγι. Ὁ τρόπος τῆς χρήσεως σημαίνεται διὰ τοῦ θοδός.

· Ἐν τῷ *θοός* οἷν εἶδαμεν κίνησιν τινα ἰσχυράν, ταχέϊαν, βαρεῖαν, ἀλλ' ὥς ἐπὶ τὸ πλείστον τακτικῇ. Ἐν τῷ *θοός* δὲ ὑπάρχει διαφορά τις· τὸ στοιχείον τοῦ βάρους ἐστὶν αἰσθητότερον· μετὰ δὲ καὶ ἕνεκα τοῦ ταιούτου βάρους, οὐχὶ δ' ἕνεκα αὐξήσεως τάχους, ὑπάρχει μείζων τις βία.

Ἡ χρῆσις τοῦ *θοός* ἐστὶ λίαν περικομισμένη, καθότι ἐφαρμόζεται μόνον τῷ Ἄρει, τοῦτο δὲ ἐν ἑνδεκα χωρίοις, οἷον κύριον ἐπιθέτον. Τὸ συγγενὲς αὐτοῦ *θοός* ἐστὶν ὁμοίως κύριον ἐπιθέτον τοῦ ἑλκῆ. Ἀμφότεραι αἱ λέξεις αὗται φαίνονται σημαίνουσαι φυσικὴν, σωματικὴν ὁρμήν. Ἀλλὰ τὸ *θοός* τίθεται καὶ περὶ ἀσπίδος τινός (Ἰλιάδ. λ, 32 καὶ υ, 162), καὶ τῆς δεινῆς Διγίδος ἐν α, 308. Ὁ Ὅμηρος δὲν ἤθελε δύνασθαι νὰ συνδέσῃ τὸ *θοός* ταῖς λέξεσι ταύταις, ταύτου ὄντος ἐπιθέτου λίαν ὥς πρὸς ταύτας ταχέως. Τὸ δὲ ἀπλοῦν γεγονός ὅτι αὗται εἰσι δεκτικαὶ τοῦ *θοός* δείκνυσιν προσθήκην τινὰ τοῦ στοιχείου τοῦ ὄγκου, τροποποιούντος τὸ σύνθετον, τὰ δὲ στοιχεῖον τοῦτο ὡς βαθμὴν τινα τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ὠκύτητος μέχρι τῆς βραδυτήτος καὶ τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἀδρανείας.

Ἐγὼ δὲν ἀμφιδάλλω ὅτι, ὥς πρὸς τὴν ιδέαν τῆς βίας, τὸ *θοός* μετὰ τῆς συγγενοῦς λέξεώς ἐστὶ βῆμά τι πρόσθεν τοῦ *θοός*, ἤθελον δὲ προτείνει νὰ μεταφράζῃται *impetuous* (=ὁρμητικός), ἢ ἴσως *overwhelming* (=κατακλύζων). Ἐξ ἑνὸς μὲν διαφέρει τοῦ *θοός*, καθ' ὅσον ἡ δι' αὐτοῦ περιγραφομένη κίνησις οὐκ ἐστὶν ἔτι, ἐν γένει, τακτικὴ κίνησις· ἐξ ἄλλου δὲ διαφέρει τοῦ *ὀβριμος*, οὐχὶ κατὰ τὴν κατακλύζουσαν ἢ θραύουσαν δύναμιν, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἡ ιδέα τῆς ὠκύτητος μένει πάντοτε ἐξέχουσα, καίπερ συνευγμένη μετὰ τῆς ἄλλης, νῦν ὁμοίως ἐξεχούσης, τοῦ ὄγκου ἢ τοῦ τῆς ὕλης ποσοῦ. Τὸ ἡμέτερον ἐπιθέτον *impetuous* (=ὁρμητικός), ὃ ἐνσημαίνει βίαν κατὰ τι υπερέλλουσαν καὶ ἀπυλαγμένην τοῦ θέοντος περιορισμοῦ, φαίνεται προσήκον τῷ *θοός*. Ὡς πρὸς τὸ *θοός*, κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, δὲν εὐρίσκω λέξιν πλησιεστέραν τοῦ *vehement* (=βίαιος, σφοδρός), καίπερ τοῦ ἐπιθέτου τούτου μὴ φαινομένου ἐν χρῇσει παρὰ τῷ Shakespeare ἢ τῷ Milton ὥς πρὸς ὕλικα πράγματα. Ἀλλ' ἢ

λέξις *vehemence* (=βία, σφοδρότης) ἐφαρμόζεται τῷ ἤχῳ ἐν *Par. Lost*, II, 954. Ἡ λέξις ὁμῶς *sweeping* (=σαίρων), εἰ καὶ μὴ πλήρως καθ' ἅπαντά, ἐκφράζει πλησιέστερον τὸ εἶδος τῆς κινήσεως τὸ σημερινόμενον ὑπὸ τοῦ *θοός*.

Ἡ λέξις *δδριμος*, ἡ τετάρτη τῆς ποσοτικῆς ἡμῶν κλίμακος, δέον νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψῳ. Προηγουμένως, μόλις ἐγνωρίζετο ὡς ἐπίθετον κινήσεως. Ἀλλ' ὁ K. Weymouth (*) ὥρισε τὴν ἀληθῆ αὐτῆς δύναμιν τοσοῦτον λογικῶς καὶ σαφῶς, ὥστε δὲν μένει ἢ νὰ κτίσωμεν ἐπὶ τῶν θεμελίων αὐτοῦ.

Αἱ κοινῶς διδόμεναι σημασίαι εἰσὶν αἱ ἐξ ἧς: *strong* (=ἀλκιμος), *mighty* (=κρατερός), *Liddell* καὶ *Scott*. *Gravis*, *wuchtig*, *de personis*, *vehemens*, *impetuosus*. *Ebeling*. *Stärke mit sich habend*, *gewaltig*. *Benfey*. *Schwer*, *gewichtig*, *stark*, *gewaltig*, *Lünemann*. Περὶ ἡρώων, *mighty* (=κρατερός), περὶ πραγμάτων, *ponderous* (=ἐπιβαρύνων), *heavy* (=βαρὺς), *Autenrieth Transl.* *Fortis*, *gravis*, *vehemens*, *stark von Kräften*, *stark von Anfall*, *schwer*, *Damm*.

Ὁμολογεῖται ὅτι ἡ λέξις σύγκειται ἐκ τοῦ προθετικοῦ *ο* καὶ τῆς ρίζης *δρι*, προστιθεμένης τῆς καταλήξεως. Ἔστι δὲ συγγενῆς τῷ *βαρὺς*, *βρίθω*, *βριαρός*, καὶ πρὸς τοῦτοις τῷ *βρίθος*. Ἡ παραγωγή καὶ ἡ φύσις τῶν συγγενῶν λέξεων δεικνύουσιν ὅτι τὸ βάρος, ἢ ὁ ὄγκος τῆς ὕλης, ἐστὶ τὸ κεντρικόν τῆς λέξεως στοιχείον, καθὼς ἡ ὠκύτης τοῦ ἀντιθέτου *θοός*. Κατὰ τὸν πρῶτον αὐτῆς σκοπὸν, ἡ λέξις ἐστὶν ὅλως ὕλική· ἀλλ' ἐφαρμόζεται, κατὰ δεῦτερον σκοπὸν ἢ τρόπον, εἰς αἰσθητικὰ ὄντα, προσκολλωμένη τῇ αὐτῇ ιδέᾳ τοῦ μὴ εὐκόλως κινητοῦ, ὡς ἐκ τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους, τῶν ἀποτελούντων τοσοῦτον ὀφειδὸν τὸ ἀντικείμενον, ὅταν τεθῇ εἰς κίνησιν. Ὅθεν ἡ ὠκύτης ἐστὶ δευτερεῖον στοιχείον ἐν τῇ λέξει *δδριμος*, ὁ ὄγκος δὲ τὸ πρῶτεον.

Τὸ κύριον χαρακτηριστὸν τοῦ εἶδους τούτου τῆς κινήσεως ἐστὶ τὸ δραstickὸν τῆς προσβολῆς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου της. Ἀνακα-

(*) *Trans. Philos. Soc.*, 1861, pp. 250 seqq.

λαὶ τὸν ὠραῖον στίχον τοῦ *Coleridge* ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσει τοῦ *Wallerstein* τοῦ *Schiller*,

Shattering that it may reach, and shattering what it reaches-
(=συντριβόμενον ἵνα φθάσῃ καὶ συντρίβον πᾶν ὅ,τι φθάσῃ).

Ἐκ πάντων τῶν ἀγγλικῶν ἐπιθέτων τῶν πληρούντων τὸν κύριον ὅρον, τοῦ ἐκφράζειν κίνησιν, ἐν ᾗ τὸ βάρος καὶ ἡ δύναμις εἰσι βεβαίως ὑπέρτερα τῆς ὠκύτητος χωρὶς νὰ φθείρωσιν αὐτὴν ἐξ ἀνάγκης, ἴσως (1) violent (=βίαιος), οἷον ἡ violent sea (=βιαία θάλασσα) τοῦ *Shakespeare* (*Macbeth*, Πρ. IV, Σκ. 2) ἐστὶν ἡ ἀρίστη. Ἀλλ' ὑπάρχουσι πολλαὶ ἄλλαι, οἷον (2) overpowering (κατισχύων). (3) overwhelming (=κατακλύζων). (4) shattering (=συντρίβων). (5) charging (=ἐλαύνων). (6) plunging (=καταποντίζων). (7) crushing (=ἀποθρύπτων). (8) crashing (καταθρύπτων). (9) smashing (=συναράσσων). (10) driving (κλονῶν). (11) forceful (=βιατὰς) ὅπερ ἐσχατον ἀρκοῦντως ἀρμόζει ἀπάσαις, ἡ σχεδὸν ἀπάσαις, ταῖς τοῦ ὁδρμος χρήσθαι ὡς πρὸς ὕλικὰ ἀντικείμενα.

Ὁδρμος παρ' Ὀμήρῳ ἐκφράζει τι οὐδέποτε ἀποτυγχάνον. Διὸν ἵνα ἡ κίνησις ὑπερισχύουσα, τελοῦσα τὸ ἑαυτῆς ἔργον, οὐχὶ καθὼς τὸ βέλος ὠκὺ, ὅπερ ἐτώσιον ἐκφυγε χαιρὸς (*Ἰλιάδ.* χ, 292). Κατὰ δὲ τὴν ἡθικὴν ἢ αὔλον ἔννοιαν, ὥφειλε νὰ ἐξηγηθῇ κατ' ἐμὲ 1. masterful (=δεσποτικὸς). 2. overbearing (=ὑπερβίος). 3. obstinate (=ἰσχυρογνώμων). 4. violent (=βίαιος). Ἡ ἐνσημανομένη κίνησις πρέπει νὰ ᾖ 1. βαρεῖα, 2. διηνεκὴς, 3. δραστὴς· ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ ᾖ ἡ πράγματι, ἡ πλησίον καὶ δυνάμει, ὡς εἶδομεν ἄλλος περὶ βέλους ἐν Ὀδ. χ, 839, ὅπερ ἦν ἤδη καὶ πράγματι πεπηγμένον. Μόνος ὁ *Damni* συμπεριλαμβάνει ἐν τῷ ὀρισμῷ αὐτοῦ τὴν ἰδέαν τῆς κινήσεως, τῆς δυνάμεως ἐν συναφῇ πρὸς τὴν προσβολὴν (*Anfall*). Ἐνταῦθα δὲ ἀρμόζει ἐξόχως ἡ λέξις forceful (=βιατὰς).

Forceful τίθεται παρὰ *Shakespeare* μόνον περὶ νοητικῆς ἐργασίας follow our forceful instigation (*) (=ἀκολουθεῖν

(*) Winter's tale, II, 1.

τῷ ἡμετέρῳ βιαστικῷ παρακλευσμοῦ), ἀλλ' ὑπάρχει ἐν *Dryden*,

Against the steed he threw
His forceful spear, which, hissing as it flew,
Pierced through the yielding planks (*).

(κατὰ τοῦ ἵππου ἔρριψε τὸ βιαστικὸν δόρυ του, ὅπερ, συρίζον κατὰ τὴν πτῆσιν, διεπέρα σι τοὺς ὑπείκοντας πίνακας).

Τέλος παρατηρῶ ὅτι ἡ λέξις *ὄδριμος* οὐδέποτε τίθεται κατὰ καλὴν σημασίαν.

Θέλω νῦν ἀναλύσει τὴν ἐφαρμογὴν τῆς λέξεως αὐτῆς, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν συνθέτων αὐτῆς.

Ἀπαντᾷ ἐν 26 χωρίοις τῆς Ἰλιάδος, καὶ ἐν 3 τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐν συνόλῳ 29 χωρίοις.

Ἐφαρμόζεται εἰς 21 ὑλικά ἀντικείμενα, εἰς 8 δὲ πρόσωπα, ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τέλη πολέμου.

Ἐκ τῶν προσωπικῶν χρήσεων, τρεῖς εἰσι περὶ τοῦ Ἄρεως (Ἰλ. ε, 845· ν, 521· ο, 112). Ἐνταῦθα ἡ λέξις οὐδόλως ἀναφέρεται τῇ θέσει αὐτοῦ κατὰ τὴν στιγμήν, ἀλλ' ἀπλῶς τῷ γενικῷ αὐτοῦ χαρακτῆρι, καὶ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ δεσποτικὸς ἢ βίαιος, ἀνεξαρτήτως τοῦ τυχεῖν τοῦ σκοποῦ τῆς βίας.

Ἐφαρμόζεται ἀπαξ τῷ Ἀχιλλεῖ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἵππου Ξάνθου (Ἰλ. τ, 408). Τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπιπλήξαντος τοὺς ἵππους αὐτοῦ, ὡς καταλιπόντας νεκρὸν τὸν Πάτροκλον ὀπισθεν αὐτῶν, ὁ Ξάνθος ἀποκρίνεται, εὐλόγως αἰσθανόμενος τὸ ἄδικον,

καὶ λίαν σ' ἔτι νῦν γε σωώσομεν, ὄδριμ' Ἀχιλλεῦ,

ὅ, ἵνα πληρύντως ἐξηγηθῇ, ἀπαιτεῖ εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν. Αἱ δύο πρῶται λέξεις σημαίνουσι πῶς τὸ παρὰ *Shakespeare* ἐκφραζόμενον διὰ τῆς λέξεως *marry*:

You bid me make it orderly and well.
Marry and did, Sir (**).

(*) Aen. II, 64 (Aen. II, 50).

(**) Taming of the Shrew IV, 3.

«Θὰ πράξωμεν τὸ καθήκον, καί τι πλέον τοῦ καθήκοντος.». Ἔτα τὸ *εἰ* ἀναφέρεται τῇ ἐπικρεμαμένη τῷ βραχυβίῳ (ὠκυμύρῳ) Ἀχιλλεῖ μοῖρᾳ. Τὸ δὲ *νῦν γε* φαίνεται σημαῖνον ἀποσπῶν τε κατὰ τὸ παρὸν, ἢ «τοῦλάχιστον ἀν δυνηθῶμεν νὰ τὸ πράξωμεν νῦν, πρὶν ἢ μοῖρά σε φθάσῃ πράγματι». Ἀπωθῶν οὕτω τὴν ἐπίπληξιν, ὁ ἵππος ἀποδίδωσι τῷ Ἀχιλλεῖ δευχθέν τι ἀλόγῳ πρὸς τοῦτον, ὑπαγορευομένην τινὰ ἐπίπληξιν, ὡς πράττοντι παραλόγως, ὡς δεσποτικῶ, δυναστικῶ, ἢ ἀλόγῳ, δυστρόπῳ, ἰσχυρογνώμονι. Ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ τὸ ἐπίθετον ἀνήκει στενῶς τῇ τῆς στιγμῆς θέσει. Ἀλλοθι δὲ οὐδαμοῦ ἐφαρμόζεται τῷ Ἀχιλλεῖ.

Ἐν ταῖς ὑπολειπομέναις τέτταρσι περιπτώσεσι δίδεται τῷ Ἑκτορι, οὗτινος τὸ νοητικὸν σημεῖον δὲν ὑψοῦται ὅσον τὸ τοῦ μεγάλου Πρωταγωνιστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δίδεται αὐτῷ, οὐχὶ καθὼς τῷ Ἄρει, ὅστις ἐστὶν ἀπλῇ δυνάμει ἐνσωμάτωσις, ἀλλ' ἀναφορικῶς εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν, ὡς πρὸς τὴν κίνησιν αὐτοῦ προβαίνοντος καὶ νικῶντος (α'), ἐν τῇ μάχῃ πρὶν τῆς μακρᾶς ἡμέρας, κ, 200· (6') κατὰ τὴν μακρὰν ἡμέραν ἐν τῷ πεδίῳ, λ, 347, καὶ παρὰ ταῖς ναυσί, θ, 473, ξ, 44. Ἔστιν ἐντελὲς ἡ αὐτὴ ἰδέα ἣτις δίδεται ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἀχιλλέως, π, 74, 78, περὶ Ἑκτορος, ὡς τότε ἄγοντος καὶ φέροντος τὰ πάντα πρόσθεν αὐτοῦ. Ὅθεν δυνάμεθα νὰ τὸ μεταφράσωμεν the overpowering (= ὁ καταδαμάζων), ἢ all shattering (= τὰ πάντα συντρίβων) Ἑκτωρ, ἢ, ἀν ἐν τῷ στόματι Ἀχαιοῦ τινος, (λ, 347· ξ, 44), ὥφειλε νὰ χρωματισθῇ διὰ μορφῆς τινος, δυνάμεθα νὰ τὸ μεταφράσωμεν the violent (= βίαιος, ἀκρατος) ἢ overbearing (= ὑπέρβιος).

Λαμβάνω νῦν τὴν ὑλικὴν προσβολὴν τῆς λέξεως, ἣτις ἐστὶν ἡ πρωτεύουσα. Ἡ κρατοῦσα χρῆσις αὐτῆς ἐστὶ περὶ δόρατος. Ἐκ τῶν ἥδη ρηθέντων 21 χωρίων, τὸ ἐπίθετον ἐνοῦται μετὰ τοῦ ἔγχος, οὐχ ἡττον ἢ ἐν 17. Ἐν τρισὶ τούτων ὁ ὅλος στίχος ἐστὶν ὁ αὐτός (γ, 357· η, 251· λ, 435)

διὰ μὲν ἀσπίδος ἦλθε φαεινῆς δερμιμον ἔγχος.
περιγράφει δὲ θαυμασίως τὴν ἀφ᾽ ἐξ τοῦ δόρατος, ῥιπτομένου μεθ' ἀπάσης τῆς ὠστικῆς, ὀξυτόρου, συνθλώσεως αὐτοῦ δυνάμειος.

Ἐν τρισὶν ἄλλοις τὸ οὐσιαστικὸν ἐστὶν Ἄρης, μεταφορικῶς ἀντὶ τοῦ ὅπλου, ἥδη κληθέντος *ἔγχος* ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ (ν, 444· π, 613· ρ, 529).

οὐρίαν πελόμεινον

ἔγχος· ἐνθα δ' ἐπεί τ' ἀφίει μένος ὄβριμος Ἄρης.

Ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις χωρίοις τὸ ὅπλον ἐκπνέει, οὕτως εἰπεῖν, ἢ ἐκπέμπει τὸ μὴ δαπανηθὲν περίλειμμα τῆς δυνάμεως, δι' ἧς εἶχε τελέσει τὸ θανάσιμον ἔργον του. Ἐν ταῖς ἐξ ταύταις περιπτώσεσι περιγράφεται ἡ πράγματι τοῦ δόρατος κίνησις. Ὁμοίως δὲ ὡς πρὸς τὸ δόρυ τοῦ Αἰνείου ν, 259, 267· τοῦ Ἰδομενέως, ν, 519· τοῦ Πολυδάμαντος, π, 451· ἐν συνόλῳ δέκα.

Ἀλλὰ τῆς πράγματι κινήσεως οὐκ ἔστι χρεία. Ἔστιν ὅτε αὖτη συνέβη πρότερον, οἷον περὶ τοῦ δόρατος τοῦ Θόαντος, ζ, 529· τοῦ Ὀδυσσεως, λ, 456· τοῦ Μηριόνου, ν, 532· τοῦ Πηνέλεω, ξ, 498. Ἀλλὰ τότε πρόκειται πάντοτε περὶ κινήσεως μόλις συμβάσης· οἷον ὅταν τὸ δόρυ ἐξάγῃται ἀπὸ πληγῆς παραυτίκα ἐμβληθείσης. Ἐν ἐνὶ μόνῳ χωρίῳ μεταξὺ 17 (ἰλ. ε, 729), τὸ δόρυ, τὸ πάντοτε ὑπερισχύον, τοῦ Ἀχιλλέως περιγράφεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου τούτου, ἀνεξαρτήτως πάσης κινήσεως. Οὕτως ἐξ ἄλλου ἡ κίνησις δύναται μὲν ἥδη νὰ ἐπῃται ἀμέσως, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἡγγίσιεν ἔτι. Ὁ Ἰδομενεὺς παρακαλεῖ τὸν Μηριόνην νὰ φέρῃ πρὸς ἄμεσον χρῆσιν τὸ δόρυ (*ὄβριμον ἔγχος*, ν, 294), δι' οὗ ἀμέσως (532) πλήσσει τὸν Διήφοβον.

Ὅτι ὁ μᾶλλον ἐξέχων τύπος τῆς κινήσεως τῆς σημαινομένης ὑπὸ τοῦ *ὄβριμος*, ἐστὶ τὸ δραστικὸν αὐτῆς, δεικνύται ἐκ τοῦ ὅτι, ἐν ἐκάστη τῶν περιπτώσεων τούτων, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δόρυ τελεῖ τὸ ἔργον του· καθότι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ περιπτώσει τοῦ Αἰνείου, διαπερᾶ τὰ ἐξωθεν περικαλύμματα τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως, ἴσχεται δὲ ὑπὸ μόνης τῆς ὑποκειμένης χρυσῆς πτυχός.

Ἐν αὐδεμιᾷ τῶν περιπτώσεων τούτων δίδεται τῇ πτῆσει τοῦ δόρατος ἐπίθετον περιγράφον τάχος. Ἐν δυσὶ παραδείγμασι, τοῦ Ἑκτορος μετὰ τοῦ Αἰάντος, καὶ ὁμοίως τοῦ Ἀχιλλέως, ἀποκαλεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑκτορος ῥιφθὲν δόρυ *βέλος ὥχον*. Ἐν ἀμφο-

τέραις ταῖς περιπτώσεσι τὸ ὄπλον ἀπέτυχεν· ἔτι δὲ οὐκ ἦν ἀπολήψμων. Ἦθελε δὲ ἀντιδαίνει τῷ τρόπῳ τοῦ Ὀμήρου τὸ ἀποκαλέσαι τοῦτο *δδριμον*· ἀποκαλὼν τὸ ἐπαχθὲς ὄπλον βέλος ὡς φαίνεται σκοπῶν, καὶ ἐκφέρων, λεπτήν τινα μικρολογίαν. Εἶχε πόχει *tellum imbelle, sine ictu*.

Ἡ δύναμις τοῦ *δδριμος* ἐφαρμοζομένου τῇ λόγχῃ ἢ τῷ δόρατι, θέλει ἔτι μάλλον νοηθῇ, προσεπιθεωρουμένου ὅτι, ἀνεξαρτήτως πάσης σχέσεως πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ὁ Ὅμηρος ἀπαιτεῖ ἄλλο ἐπίθετον· *ἀλκιμος* ἀντὶ τοῦ *δδριμος*. Τοιαῦταί εἰσιν αἱ περιπτώσεις ἀρχηγῶν ὀπλιζομένων, ἐν κ, 135· ξ, 12· ο, 482, ὅπου, πρὶν τῆς πράγματι μάχης, ἑτερόν τι θὰ παρεμπέσῃ. Ἀληθὲς μὲν ὅτι ὁ Πάρις λαμβάνει τὸ ἑαυτοῦ *ἀλκιμον ἔγχος* (γ, 838), διὰ τὴν μάχην πρὸς τὸν Μενέλαον, ἅμα δὲ λαμβάνων αὐτὸ τὸ ρίπτει· ἀλλ' ἡ βολὴ ἐστὶν ἀδύνατος καὶ πλήρης ἀποτυχία (347). Τοιούτῳ τινὶ δόρατι, τοιουτοτρόπως ριφθέντι, οὐδέποτε ὁ Ὅμηρος ἤθελε δώσει τὸ ἐπίθετον *δδριμον*, ἐνσημαῖνον πράγματι ἡρωϊκὴν δύναμιν ἐν τῷ βραχίονι τοῦ αἰχμητοῦ. Οὐδέποτε δὲ δίδωσιν οὗτος τῷ Πάριδι τὴν ιδιότητα τοῦ ἀληθοῦς ἥρωος, ἢ τοῦ ἀνδρείου.

Τὰ τέσσαρα ἄλλα χωρία ἀναφέρονται εἰς ἀντικείμενα διαφοροῦ τάξεως. Ἐν Ἰλ. δ, 458, χεῖμαρροι ποταμοὶ μίγνυνται πίπτοντες ἐντὸς κοίτης χαράδρας. Τὸ ὕδωρ αὐτῶν πίπτον· ἐστὶν *δδριμον*·

εἰς μισγάγκειαν συμβάλλετον *δδριμον* ὕδωρ.

Ἐν Ὀδ. ι, 233, ὁ Πολύφημος φέρει οἶκαδε φορτίον (*δδριμον ἄχθος*) ἀζαλέης ὕλης, ρίπτων αὐτὸ πάραυτα κατὰ γῆς·

ἔκτοσθεν δ' ἐντροιο βαλὼν ὀρυμαγδὸν ἔθηκεν.

Εἴτα ἐπιτίθῃσι τῇ εἰσόδῳ τοῦ σπηλαίου αὐτοῦ τὸν πελώριον θυρεὸν, ὅστις ἀπετέλει τὴν θύραν (240),

αὐτίκ' ἐπειτ' ἐπέθηκε θυρεὸν μέγαν ὀψὲς αἰέρας, *δδριμον*.

ρίψας καὶ τοῦτον ὁμοίως μετὰ δυνάμειος, ὕψος' αἰέρας, ὃ ἐστὶν εἰκὼν ἐντελῶς σύμφωνος πρὸς τὸ ἐπίθετον.

Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς τρισὶ περιπτώσεσιν ἡ κίνησις ἐστὶ πραγματικὴ, ὀρμητικὴ ἢ βιαία· ἐνταύτῃ δὲ ἔμπεδος ἡ ἐνδελεχής. Ἐν τῇ ὑπολειπομένῃ ἐστὶ μᾶλλον δυνάμει. Ὁ λίθος ἐστὶ (305), *λίθος ὄβριμος, ὃν προσέθηκεν*· τοῦτον δὲ οἱ δεσμῶται δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀπωθήσωσιν· ἀλλ' ἡ περιγραφή τῆς πράγματι κινήσεως εἰσάγεται καὶ ἐνταῦθα ἐν ταῖς δυοὶ τελευταίαις λέξεσιν *ὃν προσέθηκεν*, οὐχὶ πρὸς ἄλλην φαυνομένην χρῆσιν ἢ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ιδέας τῆς κινήσεως, ὡς ἐκφέρεται διὰ τοῦ *ὄβριμος*, ἣν ιδέαν ἡ λέξις αὕτη διατηρεῖ ζῶσαν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τρόπου τινὸς ἰδίου καὶ καταλλήλου.

Οὕτω τὸ σύνολον τῶν 29 χωρίων, ἐν οἷς ἀπαντᾷ ἡ λέξις, συμφωνεῖ ὡς πρὸς τὸν ὅρισμόν αὐτῆς ἐκφράζοντα

1. βάρος ἢ ὄγκον, κατὰ τὴν ρίζαν *βρι*·

2. τὸ βάρος τοῦτο ἢ τὸν ὄγκον μετὰ κινήσεως μὲν, ἀλλ' ὁ περτεροῦντα, ὥστε οὐδέποτε τὸ τάχος νὰ ᾖ ἡ κυρία ιδέα·

3. τὴν κίνησιν ἐνδελεχῆ, οὐδέποτε διακοπτομένην καὶ ἐπαναλαμβάνουμένην ἐκ νέου·

4. κίνησιν μὴ ἀποτυγχάνουσαν, ἀλλ' ὑπερισχύουσαν·

5. κίνησιν εἴτε πράγματι, εἴτε δυνάμει· ἀλλ' εἰ δυνάμει·

6. τότε πλησίον ἐντελῶς ἢ τοῦ τέλους ἢ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς.

Ὁ K. Weymouth πρὸς τούτοις δείκνυσι τὴν χρῆσιν τοῦ *ὄβριμος* παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις τῶν συγγραφέων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξέπεσον τοσοῦτον ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἀκριβείαν τοῦ Ὁμήρου, ἐξαιρουμένου τοῦ Διοσχύλου, ὥστε φαίνεται ὅτι ἀπώλεσαν τὸ ἀληθὲς σθένος τῆς λέξεως.

Τὰ σύνθετα τοῦ *ὄβριμος* εἰσιν ἐπίσης ἐξεταστέα.

Ὁβριμοεργός. Ποιῶν ἔργα δυνάμει, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ κακὴν σημασίαν· ποιῶν ἔργα βία καὶ ἀδίκῃ (*Liddell καὶ Scott*). Ὁ ὄβριμος οὗτος συμφωνεῖ πρὸς τὰ ρηθέντα περὶ τοῦ *ὄβριμος*. Τὸ ἐπίθετον ἀνήκει ὅλως τῇ σφαίρᾳ τοῦ νοῦ, ἢ τοῦ χαρακτῆρος· ἐπειδὴ δὲ σημαίνει τὸ ποιεῖν τῆς βίας κατὰ τὴν ἐνέργειαν, ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν φυσικὴν κίνησιν. Ἡ πλησιεστέρα κατ' ἐμὲ λέξις πρὸς ἐκφρασιν τοῦ πράγματός ἐστίν ἡ ἰταλικὴ *prepotente*, ἥτις σημαίνει σταθεράν τινα διάθεσιν πρὸς τὴν ἀ-

δικόν, ἄλογον χρῆσιν ἀνωτέρας δυνάμεως — καταπατητὴν τινὰ τῶν δικαίων. Ἡ ἀρίστη ἀγγλική ἐστι πιθανῶς masterful (=δεσποτικὸς ἢ oppressive (=τυραννικὸς ἢ ἐπαχθής).

Τὸ σύνθετον τοῦτα ἐπιθετον ἀπαντᾷ δις παρ' Ὀμήρῳ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι μετ' ἄλλων ἐπιθετῶν χρησίων πρὸς ὁδηγίαν.

Ἐν Ἰλιάδ. χ, 418, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑκτορος, ὁ Πρίαμος κρᾶζει ὅτι θὰ πορευθῇ ὡς ἐκέτης πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, τὸν αἰετὴν (*αἰτάσθαλον*), καὶ τὸν ὀβριμοεργόν (τὸν βίαιον)· τέμνμα τοῦ χαρακτῆρος γενόμενον, ἐν ὧρα φρίκης καὶ παροξυσμοῦ, παρ' αὐτοῦ.

Ἐν Ἰλ. ε, 403, ἡ Διώνη περιγράφει τὸν Ἡρακλέα ὡς

1. *σχέτιμον* = ἀπαραίτητον, παρὰ φύσιν σκληρόν καὶ δύστροπον·

2. *ὀβριμοεργόν* = δεσποτικόν, ἐπιθετικόν·

3. *ὅς οὐκ ὀθεῖ' αἰσὺλα ῥέζων* = οὐδόλως φροντίζοντα ἵνα βυθμίζῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ κατὰ τὴν αἴσαν.

Ὀβριμοπάτερη. Θυγάτηρ ἰσχυροῦ πατρὸς (*Liddell* καὶ *Scott*). Quae praepotente patre utitur (*Ebeling*).

Καίπερ μὴ ἀμφισβητῶν ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ παραδεδεγμένη μετὰ φρασικ, ἐγὼ ἤθελον ἐγείρει τὸ ζήτημα, εἰ συμφωνεῖ τῷ γενικῷ τρόπῳ τοῦ Ὀμήρου, ἢ τῇ ἐννοίᾳ τῶν ἰδίων χωρίων, τὸ διδοσθαι παρ' αὐτοῦ ἐπιθετον τῇ Ἀθηνᾷ, περιγράφον οὐχὶ ἰδίαν τινὰ ποιότητα αὐτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Ὑποβάλλω δὲ ὅτι ἡ λέξις δὲν σημαίνει «θυγάτηρ πατρὸς ὀβρίμου», ἀλλὰ «θυγάτηρ λαμβάνουσα παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τὴν ποιότητα τῆς ὀβρίμης» ἢ «ὑπερισχύουσα, πανδαμάτειρα, θέμιδι γενετῆς.»

Τὸ ἐπιθετον τίθεται δις ἐν Ἰλιάδι, τρίς ἐν Ὀδυσσεΐᾳ. Τὰ χωρία Ἰλ. ε, 745—7· θ, 389—91· Ὀδ. α, 99—104 σχεδὸν συμφωνοῦσι· περιγράφουσι δὲ τὴν Ἀθηνᾶν λαμβάνουσαν τὸ δόρυ,

βριθᾷ, μέγα, στιβαρόν, τῷ δ' ἄμνησι σείχας ἀνδρῶν ἡρώων, τοῖσιν τε κοτίσσεται ὀβριμοπάτερη.

Τὸ ἐπιθετόν ἐστιν ἐνταῦθα, ὡς παρατηρήσαμεν ἀλλαχοῦ, ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὸ ῥῆμα κοτίσσεται. Οὐδέτερον τούτων ἐκ-

φράζει ἰδανικὴν τινα τελειότητα, ἀλλ' ἔστιν ἴδιον τῆς φύσεως τοῦ ὀβριμος τὸ ἐπαρκεῖν καὶ ὑπερισχύειν, κατὰ δέ ἐστιν ἡ μνήμη τοῦ κακοῦ, ἣν ἀναξ τις ἐν σιωπῇ τηρεῖ κατὰ τοῦ προσδολέντος αὐτόν (Ίλ. α, 82). Προέχουσά τις ὕψις τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἀθηνᾶς ἐστίν, ἡ πάντοτε ὑπερισχύουσα, οὐδέποτε σφαλλομένη δύναμις. Ἀλλη τις ἐστίν ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη αὐτῆς. Τὸ σύμφωνον τοῦτο τῶν φράσεων ὑποστηρίζεται βέβαια ἀλλήλων, ὑποτιθεμένου ὅτι ὀβριμοπάτρῃ περιγράφει μᾶλλον τὴν ἰδίαν αὐτῆς ποιότητα ἢ τὴν ποιότητα τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Οὔτε ὁ Ζεὺς ἀποκαλεῖται ποτὲ ὀβριμος, οὔτε περιβάλλεται χαρακτῆρα στενὴν ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὸ ἐπιθέτον, καίπερ ἔχων τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν κίνησιν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τοῦ ἐπιθέτου. Ὁ τοῦ Διὸς τόνος ἐστὶ πῶς ἐπικουρείος· συμβουλεύει καὶ σκέπτεται, ἀλλὰ δὲν πράττει μετ' ἐνεργείας, εἰμὴ ὠθοόμενος ὑπὸ ἐπείγουσας ἀνάγκης.

Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἄλλαις περιπτώσεσιν, ὁ τίτλος οὗτος τίθεται ἐν ἀμέσῳ προσφύσει μετὰ τοῦ μᾶλλον ἐμπαθοῦς καὶ βιαίου τρόπου ἐνεργείας τῆς θεᾶς. Πολλοὶ τῶν Γραικῶν ἀπόλλυνται μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τρωάδος οὐχὶ ἀδίκως, ἀλλὰ (Ὁδ. γ, 135)

μήνιος ἐξ ὀλοῆς Γλαυκῶπιδος ὀβριμοπάτρης.

Ὁ δὲ κεραυνὸς τοῦ Διὸς, τείνων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν τῇ τελευταίᾳ σκηνῇ (ω, 589), πίπτει ἀμέσως ἐμπροσθεν τῆς ὀβριμοπάτρης, καὶ τότε αὕτη ἐμποδίζει τὸν Ὀδυσσεά δι' ἀμέσου τινὸς προστάγματος, μὴ δοθέντος παρ' αὐτῆς πρότερον, ἔν' ἀπέχῃται σφαγῶν περαιτέρω. Καὶ πάλιν αἱ προσωπικαὶ αὐτῆς ιδιότητες φαίνονται ἀμέσως φερόμεναι ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐξ ἐκείνης τῆς ὕψους τοῦ χαρακτῆρός της, ὅπου λανθάνει ἐνδεχόμενόν τι, εἰμὴ καὶ τάσις τις, πρὸς ὑπερβολήν.

Διηλθόμεν ἤδη ἐξ κυρίας λέξεις, προσεπιθεωρήσαντες καὶ τινὰς ἄλλας, παραγώγους τε καὶ συνθέτους, ἡ ἄλλως εἰς αὐτὰς ἀναφερομέναις. Αἱ ἐξ αὐτῶν, ὥκδς, θοδς, θοδρος, ὀβριμος καὶ θραδός, μετὰ τῆς λέξεως ταχὺς ἐν ἄλλῃ τινὶ τάξει ἰδεῶν, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς αἱ προϋργαίεσθαι πῶν λοιπῶν, καθὼ δεικνύουσαι τὰς τοῦ ποιητοῦ ἰδέας περὶ κινήσεως, διαφωτιζούσας δὲ καὶ τὸ εἶδος τῆς διανοίας αὐτοῦ.

Μένουσιν ὅμως ἄλλαι τέσσαρες λέξεις, ὧν ἐκάστη φαίνεται ἔχουσα ἰδίον τινα τρόπον ἢ ἰδέαν, δηλ. *κραιπνός*, *λάβρος*, *αἰόλος*, *ἀργός*. Ἐπειδὴ δὲ φαίνονται τοιοῦτοτρόπως διακρινόμεναι τῶν λοιπῶν, δεόν ἐξετάσαι καὶ ταύτας.

(1) *Κραιπνός* wirbelnd, reissend (*Benfey*). *Rapidus*, *quick* (=ταχύς), *hasty* (=σπευστικός), *hot* (θερμός) (*Autenrieth Tr.*). *Leicht*, *behend*, *schnell* (*Lünemaun.*). ῥίζα ἀρ-πάζω snatching away (=ἐξερώων), sweeping (=σαίρων, ἀπαράσσων), rushing (=ἐφορμῶν)· ὅθεν *swift* (=ταχύς), *rapid* (=ὠκύς) (*Liddell καὶ Scott.*).

Ἐπιθετικῶς ἢ ἐπιρρηματικῶς ἡ λέξις ἀπαντᾷ δεκαπεντάκις ἐν Ἰλιάδι, καὶ πεντάκις ἐν Ὀδυσσεΐᾳ.

Συνάπτεται πάντοτε μετ' ἀντικειμένων ἐλαφρῶν καὶ ἐλευθέρων βάρους. Κατὰ τοῦτο δὲ συμφωνεῖ πρὸς τε τὸ ὠκύς καὶ τὸ ταχύς. Ἄλλ' οὐκ ὀλίγον συνάπτεται καὶ μετὰ τοῦ τάχους τῆς μεταβάσεως, ἢ τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κινήσεως. Ἐνταῦθα ἀφήσιν τὸ ταχύς, ἀντέχεται δὲ πάντοτε τοῦ ὠκύς. Ἀλλὰ πάλιν, ἐνῷ ὠκύς σημαίνει λειόν τι ἢ ἀτάραχον τάχος, *κραιπνός* ἐκφράζει τάχος εἴτε

1. διὰ θορύβου τεταραγμένον, ἢ τοῦλάχιστον

2. νύξημένον διὰ σπουδῆς ἢ ὀξύτητος.

1. Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὸ ἐλαφρόν. Αὕτη ἐστὶ καθολικὴ. Δὲς ἡ λέξις τίθεται (ἐν Ἰλιάδ. υ, 247· χ, 138) περὶ τῶν ὠκέων ποδῶν τοῦ Ἀχιλλέως· ζ, 505 τοῦ Πάριδος· ρ, 190 τοῦ Ἑκτορος. Ἐν ε, 223—θ, 107 περιγράφει τὴν ὀξείαν κίνησιν τῶν ἵππων, οὓς ὁ Διομήδης ἔλαβε παρὰ τοῦ Αἰνείου, οἱ δὲ, ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν, εἶποντο ἀμέσως τοῖς τοῦ Εὐμήλου. Ὁ ὕπνος καὶ ὁ Θάνατος καλοῦνται *κραιπνοί*, ὡς οἱ ἄγγελοι οἱ ἀποκομίσοντες τὸν νεκρὸν τοῦ Σαρπηδόνο, προφανῶς μετὰ τῆς μεγίστης ἐλαφρότητος καὶ ὠκύτητος (π, 671, 681), εἰς τὸν ἐν Λυκίᾳ οἶκον αὐτοῦ. Ὁ Ποσειδῶν ἐβάδισε *κραιπνὰ ποσὶ προβιάς*, ὅτε, διὰ τεσσάρων βημάτων, ἐπορεύθη ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς Σαμοθράκης εἰς τὰς Αἰγὰς. Τὸ ἄθλον τοῦ δρόμου ἀνήκει πῶ δυναμένῳ νὰ δειχθῇ ἐλαφρότατος *ποσὶ κραιπνοῖσι* (ψ,

749). Ἡ δὲ κίνησις τῆς Ἑρας, ὁδοιπορούσης *κραιπνῶς* καὶ τεταραγμένως, παραβάλλεται ἐν ο, 80—3 τῷ τάχει τοῦ νοῦ. Οὕτως ἡ τῆς Ἰριδος (ο, 170—2) παραβάλλεται τῇ πτώσει τῆς χαλάζης ἢ τῆς νιφάδος. Ἐν χ, 138, ἐνθα τὸ ἐπίθετον τοῦτο τίθεται περὶ τῆς ὠκύτητος τοῦ Ἀχιλλέως, οὗτος παραβάλλεται τῷ κίρκῳ, τῷ ἀελαφροτάτῳ πετεηνῶν.

2. Ἡ ὠκύτης, συναπτομένη ἀγριωτέρῳ τινὶ τρόπῳ κινήσεως, ἐκφράζεται ἰδίως ἐφαρμοζομένη τῷ Βορρᾷ (Ὀδ. ε, 285) καὶ ταῖς θυέλλαις (Ὀδ. ζ, 171).

Οὐδαμοῦ παρέχεται ἰδέα βάρους. Ἀλλὰ τὸ στοιχεῖον τῆς προθυμίας πολλάκις μνημονεύεται, λίαν δὲ κοινῶς ἐνσημαίνεται. Ἡ Ἑρα, ἐν ἰδιαιτέρᾳ σπουδῇ (ο, 83), κινεῖται *κραιπνῶς μεμαυῖα* καὶ ἡ Ἴρις ὡσαύτως (ο, 172). Ἡ προθυμία τῆς νεότητος (ψ, 590) ἐστὶ *νῶς κραιπνότερος*.

Τοιούτων αὐτῶν τῶν ἰδεῶν τῶν ἐγχειρομένων ἐκ τοῦ *κραιπνός*, δὲν φαίνεται ὑπάρχουσα λέξις ἐντελῶς ἀντίστοιχος ἐν τῇ ἀγγλικῇ, ἀλλὰ *sharp* (=ὀξύς), *eager* (=πρόθυμος, ὁρμητικὸς), (*vehement* (=φοδρὸς,) καὶ *hasty* (=σπευστικὸς) φαίνονται μᾶλλον ἀνάλογα ταῖς διαφόροις αὐτοῦ προσόψεσιν. Ἡ λέξις *violent* (=βίαιος) σπανίως δύναται νὰ τεθῇ, ἀλλ' ἡ ἰδέα τοῦ βάρους ἢ τῆς ὁρμῆς τῆς ὕλης δέον ἵνα μὴ συμπεριλαμβάνηται· οἷον ἐν *Milton*,

How soon would ease recant
Vows made in pain, as violent and void ! (*)

(=Πόσον ταχέως ἐν εἰρήνῃ ἀνακαλοῦνται ὅρκοι ἐν ὀδύνῃ γεγόμενοι, ὡς βίαιοι καὶ μάταιοι !)

(2) *Λάβρος*. Κατὰ *Liddell* καὶ *Scott* συγγενὲς τῷ *λαμβάνω*, καθὼς *κραιπνός* τῷ *αἰσθάνω*, μεταφραζόμενον *furious* (=μάργος), *boisterous* (=ψοφώδης), κατὰ δὲ τὸν μεταγενέστερον ἑλληνικὸν λόγον *gluttonous* (=λαίμαργος).

Τὸ ἐπίθετον ἀπαντᾷ μόνον τετράκις ἐν Ἰλιάδι καὶ ἅπαξ ἐν

(*) *Paradise Lost*, IV, 96.

᾽Οδυσσεΐα. Ἐν Ἰλιάδ. φ, 271 ἐστὶν ὁ Σκάμανδρος ῥέων ὑπὸ τὸν Ἀχιλλέα,

Ἀέβροϋς, ὕπαιθα ῥέων, κονίην δ' ὁ πέρεπτε ποδοῖιν.

Ἐν Ἰλιάδ. ο, 625 ἐστὶ βαρὺ τι κύμα ἐξωθηκὸς, οὐχὶ κύμα θύελλης, ἀλλ' ἐξ ἀνέμου, πίπτον ἐπὶ τινος πλοίου, παραβαλλόμενον τῇ ἐφόδῳ τοῦ Ἑκτορος κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Ἰλιάδ. π, 385, ἐστὶ ῥεῦμα φθινοπωρινόν, τοῦτο δὲ ἐστὶ *λαβρότατον*. Ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις σημαίνει τὴν κίνησιν τοῦ ἀνέμου. Ἡ κίνησις ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ παραβάλλεται πεδίῳ, ὃ ταράττει *Ζέφυρος λάβρος ἐπαιγίζων*. Ἀλλ' ἡ κλείς τῶν χωρίων φαίνεται ἐν Ὀδ. ο, 292, ὅπου ἡ Ἀθηνᾶ πέμπει διὰ τὸν Τηλέμαχον *ἔκμενον σῶρον* μετὰ τῆς ὅλης δυνάμεως τῆς δεικνυμένης ὑπὸ τῆς φράσεως *λάβρον ἐπαιγίζοντα*· τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς ἐστὶ θύελλα, ἀλλ' ἀνεμος δεδομένος ὅπως τὸ πλοῖον τρέχῃ ἔμπροσθέν του, ἐκεῖνος δὲ φθάσῃ ὅσον τάχιστα εἰς τὴν οἰκίαν του (*ὄφρα τάχιστα ῥῆῳ ἀνύσειε κτλ.*). Ὅθεν φαίνεται ὅτι ἡ λέξις δεικνύει μεγάλην τινὰ δύναμιν, ἀλλὰ τακτικὴν καὶ λείαν· ὅπως διάφορον τοῦ *κραιπνός*, καθὼ μὴ ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ παρασχῆς στοιχεῖον.

Ἐπάρχουσι πρὸς τοῦτοίς ἄλλα τρία χωρία διαφωτίζοντα τὴν λέξιν ταύτην — ἅπαντα ἐν Ἰλιάδ. ψ, καὶ ἐν τῷ βραχεῖ χολωτῷ λόγῳ τοῦ Διάντος τοῦ ταχέος τῷ Ἰδομενεῖ· «διὰ τί ἔχεις τὴν συνήθειαν τοῦ εἶναι *λάβρος*; (τί πάρος *λαβρεύσαι*;) σὺ οὔτε νέος εἶ, οὔτε ὄξυδερκής, ἀλλὰ πάντοτε *λάβρος* κατὰ τὸ λαλεῖν (*αἰεὶ μύθοις λαβρεύσαι*)». Νῦν δ' ἔπεται κατ' ἐμὲ ἡ κλείς· «Ἀλλ' οὐδὲν δίκαιον ἔχεις ἵνα ᾗς *λάβρος* κατὰ τὸ λέγειν (*λαβραγόρης*), καθότι ἐνταῦθα, μέμνησο, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ἀνώτεροί σου (πάρα γὰρ καὶ *ἀμείνορες ἄλλοι*). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ φαίνεται καθαρώτατα ὅτι *λάβρος* σημαίνει *λάλος*, καθότι αἱ τελευταῖαι λέξεις σημαίνουσιν εἴτε ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἄλλοι ἔχοντες μᾶλλον σοῦ δίκαιον ἵν' ἀκούωνται διὰ μακρῶν», ἢ ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἄλλοι, ὧν ἔμπροσθεν σὺ ὤφειλες ἐκ σεβασμοῦ νὰ περιορίζῃς τὴν στωμυλίαν σου».

Ὅθεν τὸ ποσὸν ἢ τὸ μέγεθός ἐστιν ἡ κατ' οὐσίαν ἰδέα τῆς κινήσεως, τῆς ἐνσημαινομένης ὑπὸ τοῦ *λάβρος*. Τοῦτο συμφωνεῖ

πρὸς τὸν ποταμὸν ὑπὸ τὰς βροχὰς τοῦ φθινοπώρου, καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ τὸ μὴ κατακλύζον ἀλλ' ὑποσκάπτον τὸν Ἀχιλλεῖα, καὶ πρὸς τὸ κύμα ὑφ' οὗ τὸ πλοῖον προσεβλήθη, καὶ πρὸς τὸ οὐριον πνεῦμα ὑφ' οὗ ἐπληρώθησαν τὰ ἱστία τοῦ Τηλεμάχου. Συμφωνεῖ δὲ καὶ πρὸς τὴν μεταγενεστέραν χρῆσιν τῆς λέξεως ὡς σημαίνουσης τὸν λαίμαργον. Ἐνσημαίνει λείαν τινά, ὁμαλὴν, ἀφθονον δύναμιν, ἄνευ τινὸς βάρους ὕλης, ὡς οὐσιώδους αὐτῆς στοιχείου. Συμφωνεῖ πρὸς τὸ ὠκύς, ἀλλὰ προστίθῃσι ποσὸν τι ἢ μέγεθος ὡς πρὸς τὸ κινούμενον ρεῦμα. Πλήρης καὶ ἀφθονος κίνησις ἄνευ ταραχῆς ἀποτελεῖ τὴν ἰδέαν ἡ ἀγγλικὴ δὲν ἔχει λέξιν πρὸς τοῦτο ἀντίστοιχον. Ἡ γλῶσσα ἣτις ἐστὶ *λάβρος* ἐστὶ *λάλος*. Ὁ ἄνεμος ὁ ὢν *λάβρος* ἐστὶν ἄνεμος λαμπρῶς πνέων—στερρὰ τις αὖρα. Τὸ ρεῦμα ἢ τὸ κύμα ἐστὶν ἐξωθηκὸς· ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ δὲν παρέχει τὸν κοινὸν κρίκον μεταξὺ τούτων πάντων. Ἴσως ἐφαρμοζόμενον τῷ ὕδατι δύναται νὰ κληθῇ *full-flowing* (=εὐρουν). Ρεῦμα μύλης ἐξαίρῳμενον γίνεται *λάβρον*, ὃ ἐστὶ πληρέστερον καὶ ἰσχυρότερον τοῦ προτέρου.

(3) *Αἰόλος*. Μεταξὺ πάντων τῶν ἐξετασθέντων ἐπιθέτων, οὐδὲν εὐρίσκω δυνάμενον νὰ παραβληθῇ τῷ *αἰόλος*, ἐκτὸς τοῦ *ταχύς*. Ἴσως καθὼς *κραιπνός* ἐστὶ *λάβρος* μετὰ τινος στοιχείου σπουδῆς ἢ ἀταξίας, οὕτως *αἰόλος* ἐστὶ *ταχύς*, προστιθεμένου αὐτῷ τοιοῦτου τινὸς στοιχείου. Σημαίνει δὲ τὸ ἀτάκτως ἐλαφρὸν, τουτέστι περυγίζον, εὐτρεπτον, πολύστροφον. Ἀλλὰ φαίνεται καὶ ἕτερόν τι εἰδικὸν ἐν τούτῳ στοιχείῳ· ἀναφέρεται ἰδίως τῷ ὄμματι τοῦ θεατοῦ, καθὼς *κραιπνός* τῷ νῶ, καθὼς δὲ *ροῖζειν* καὶ *ροῦδος* συνάπτουσι πρὸς τὸ οὗς ἄλλο τι εἶδος κινήσεως. Ὅθεν *αἰόλος* μεταβαίνει εἰς τινὰ σημασίαν, ἐν ᾗ ἀπόλλυσι τὴν δύναμιν τῆς κινήσεως, καὶ ἀντικαθίστησιν ἀλλαγὴν τόπου δι' ἀλλαγῆς χροιάς, καταντῶν οὕτω νὰ σημαίῃ *ποικίλος*. Ἀναφέρω τοὺς ἐξῆς λόγους ἐκ τινος ἄρθρου, πρὸ τινων ἐτῶν δημοσιευθέντος ἐν τῇ *Contemporary Review*. «Φυσικόν τι εὐτρεπτον, δεικνύμενον ἐν τῇ κινήσει, φαίνεται ἡ ἀρχικὴ ἰδέα· ἀλλ' ἡ κίνησις δέον ἵνα ᾖ εὐτρεπτος καθ' ἑαυτὴν, εὐμετάβολος, εὐστροφος, διαρρίπτουσα, αἵσσουσα, ἀστραπιδής, περυγίζουσα, κυ-

μαίνουσα, ἐλισσομένη, zig, zag (=μεταπαιφασσομένη=ἐνθεν καὶ ἐνθεν). Πάντοτε κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον ἄτακτος, οὐδέποτε σημαίνουσα ὁμαλὴν ὠκύτητα, οἷον πετομένου πτηνοῦ.

Ὁ *Bensley* (II, 301) παράγει τὸ αἰόλος ἐκ τινος ῥίζης σημαίνουσης κίνησιν, καὶ πραγματεύεται αὐτὸ ὡς συγγενὲς τῷ *velox* καὶ τῷ *varius*. Ὁ *Buttmann* (ἐν λέξ.) ἐξάγει αὐτὸ ἐκ τοῦ ἀνω = ἀνιμι, *Comp. ἀελλα*. *Quick-moving* (=ταχυκίνητος), *nimble* (=ἱλαφρός), *rapid* (=ὠκὺς), *Liddell καὶ Scott*. *Micans, Autenrieth, Tr. Mobilis, Ebeling*.

Ἐφαρμόζεται (Ὁδ. χ, 300) τῷ οἴστρω, ὡς αἶσσοντι Ἰλ. χ, 509, τοῖς σκώληξιν, ὡς ἐλισσομένοις Ἰλ. μ, 167, τοῖς σφηξιν, ὡς στρεφομένοις κατὰ τὴν μέσσην καὶ ἐν Ὁδ. υ, 27 ἀπαντᾷ αἰάλλειν ὡς πρὸς τὸ στρέφεσθαι ἢ κάμπτεσθαι τοῦ κρέατος ἐμπροσθεν τοῦ πυρὸς, ἵνα ὀπτηθῇ.

Μόνον, καὶ ἐν τοῖς συνθέτοις αὐτοῦ κορυθαίολος, αἰολοθώρηξ, αἰολομίτρης, ἐφαρμόζεται τῷ ἀστραποειδεῖ ἢ εὐμεταβόλῳ φωτὶ τῷ ὑπὸ τῶν ὅπλων ἀνακλωμένῳ. Τοῦτο παρίστησι μέσον τινὰ ὅρον μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας τῆς κινήσεως καὶ τῆς μεταγενεστέρας ἀπλῶς ὁρατικῆς ἐννοίας, δεικνὺν μὲν εἰδός τι κινήσεως, ἀλλ' εἰδός τι ἰδίως ἀναφερόμενον εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Πόσον πλησιέστερόν ἐστι τῇ μεταγενεστέρᾳ ἐννοίᾳ δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν παρατηροῦντες, ὅτι ἐν Ἰλ. κ, 149, καὶ π, 134, σάκος τι καλεῖται ποικίλον, ἀλλὰ τὸ σάκος τοῦ Αἴαντος, η, 222, ἐστὶν ὡσαύτως αἰόλον, ὅπερ ἀπίθανον νὰ σημαίνῃ εὐκίνητον, ἀφοῦ ἐν ε, 220 παραβάλλεται, μετὰ τοῦ ἐπταπλοῦ αὐτοῦ δερματίου καλύμματος, πύργῳ τινί.

Ἐν τῷ ἥδη μνημονευθέντι ἄρθρῳ ἐξέθηκα τοὺς λόγους τῆς ὑποθέσεως ὅτι (Ἰλ. τ, 404) πόδας αἰόλος δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἵππου, ἀλλ' εἰς τὸ λευκὸν ποδεῖον, τοσοῦτον ἰδιάζον τῷ ξανθῷ ἵππῳ ὅτι δὲ οἱ Φρύγες εἰσὶν αἰολόπωλοι, ὡς ἔχοντες οὐχὶ ὠκείς, ἀλλὰ στικτοὺς, ποικίλους ἢ πολύχρους ἵππους. Ὅθεν τὰ χωρία ταῦτα οὐδόλως τρέπουσι τὸ ἡμέτερον ἐπιχείρημα περὶ τῶν ἐπιθέτων κινήσεως.

(4) Ἀργός. 1. *Velox*. 2. *Candidus* (Ebeling.). *White*

(=λευκός) swift (=ώκυς) (*Autenrieth, Tr.*)—*Benfey* (παράγων ἐκ τοῦ ἀργῆ ἢ ραγ), bright (=λαμπρὸς), white (=λευκός). Ὅθεν καὶ ἀργυρος. Ὁ *Liddell* καὶ *Scott* δέχονται δύο διακεκριμένας λέξεις, 1. ἀργός, bright (=λαμπρὸς), σημαίνων καὶ swift (=ώκυς), αὐτῆς ωκύτητος παραγούσης εἰδός τι ἀστραποειδοῦς ἢ πτερυγίζοντος φωτός. 2. ἀργός, συνηρημένον ἐκ τοῦ ἀεργός, μὴ ἐργαζόμενος, ἰδίως δὲ μὴ ἐργαζόμενος τὴν γῆν, ζῶν ἄνευ ἐργασίας ὅθεν ὀκνηρός, βραδύς. Τῆς δευτέρας ταύτης λέξεως οὐδὲν ἀναφέρουσι παράδειγμα ὁμηρικόν. Ἡ χρῆσις αὐτῆς ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἑλληνικῇ εὐκόλως ἀνάγεται τῇ παρ' αὐτῶν δοθείσῃ παραγωγῇ.

Φαίνεται κατὰ πρῶτον ἀναμφίβολον ὅτι τὸ ὁμηρικὸν ἀργός δέχεται, καὶ ἀπαιτεῖ ἐνίοτε, τὴν ἔννοιαν ἐπιθέτου κινήσεως. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἐπὶ κυνῶν, καὶ ἡ χρῆσις περὶ τοῦ κυνὸς Ἄργου ἐν Ὅδ. ρ, πιθανολογεῖ τὴν τοιαύτην ἔννοιαν, ἀλλ' ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ ἐφαρμογὴ τοῖς ποσὶν αὐτῶν (Ἰλ. σ, 578 Ὅδ. 6, 41 ρ, 62 υ, 145) ἀπαιτεῖ ταύτην, φαίνεται, ἀπολύτως, καθὼς οὐδενὸς ἄλλου ποιοῦ ὑπαγορευομένου ὑπὸ τῶν ποδῶν τῶν κυνῶν, ἐκτός ἐκείνου ὅπερ ἀποβλέπει τὴν κίνησιν.

Πρὸς τούτοις δύσκολον τὸ ἐξαίρεσαι ἀπὸ τῆς τοιαύτης λέξεως τὴν ἰδέαν τοῦ λευκοῦ. Ὁ ἄγριος χῆν (Ἰλ. ο, 464) δέχεται ταύτην τὴν ἔννοιαν. Ἀρμόζει ἐξόχως τοῦλάχιστον τοῖς βουσὶν ἐν τῇ ἐπισήμῳ τοῦ Πατρόκλου κηδείᾳ, ψ, 30. Φαίνεται διακεκριμένως ἀπαιτουμένη ὑπὸ τῶν ἀγελάδων ἐν κασσιτέρῳ, Ἰλ. σ, 574 ὑπὸ τῶν οἶων (ἀργεννῶν), γ, 198, καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ τῆς χρήσεως τῆς αὐτῆς λέξεως περὶ τῆς ἐσθῆτος τῆς Ἑλένης, γ, 141 ὑπὸ τῶν ὁδόντων τοῦ υἱὸς (ἀργιόδοτος), κ, 264 κ. ἀλ., Ὅδ. θ, 60 καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου λίπους (ἀργήτος δημοῦ), Ἰλ. φ, 127. Ἡ συγγένεια τοῦ λευκοῦ τούτου τῇ ιδέᾳ τοῦ φωτός δεικνύται διὰ τοῦ ἀργῆς κεραυνός (Ἰλ. γ, 419 θ, 133 Ὅδ. ε, 128 κ. ἀλ., καὶ ὥς καὶ διὰ τοῦ ἐπιθέτου Ἀργικέραυνος περὶ τοῦ ἀστράπτοντος Διός. Πρὸς τούτοις δύναται τὸ ἐπίθετον ἀργίλοδες περὶ βοῶν νὰ ἑρμηνευθῇ καθ' ὃν ὀφείλει προφανῶς τρόπον τὸ ἀργινύεις (Ἰλ. 6, 647 θ, 656), πρὸς περιγραφὴν τύπων τινῶν;

Τὸ λευκὸν καὶ τὸ λαμπρὸν συνδέονται στενότερα παρ' Ὀμήρῳ· οὔτε φαίνεται δύσκολος ἡ παραγωγὴ τῆς ἐννοίας ταύτης ἐκ τῆς ὠκύτητος, καθότι αὕτη γεννᾷ τοιοῦτόν τι φαινόμενον εἰς τὴν ὄρασιν. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ρίζαν σημαίνουσαν τὴν ὠκύτητα, οὔτε φαίνεται ἐξ ἐναντίας εὐκολος ἡ παραγωγὴ τῆς ὠκύτητος ἐκ τῆς λευκότητος ἢ τῆς λαμπρότητος. Ἡ ὠκύτης γεννᾷ μὲν λαμπρότητα, ἀλλὰ δὲν γεννᾶται ὑπ' αὐτῆς.

Θεωρητέον ἔτι τὴν σχέσιν τοῦ ἐπιθέτου ἄργος τῷ λίαν σημαντικῷ κυρίῳ ὀνόματι Ἄργος, καὶ τὰς πιθανὰς συγγενείας τοῦ κυρίου τούτου ὀνόματος. Ἐγὼ ἐπιβανολόγησα διὰ μακρῶν ἀλλαχού ὅτι συνάπτεται πρὸς τὴν σύστασιν (*) τῆς γεωργικῆς φάσεως τῆς κοινωνίας ἐν τῇ ἐλληνικῇ χερσονήσῳ, καὶ ἀναφέρεται τῇ σπουδαίᾳ λέξει *ἔργον*, ἐνίοτε καλούμενον *ἀργόν*, σημαῖνον δὲ ἰδίως γεωργικὴν ἐργασίαν καὶ τὰ ἐξαγόμενα αὐτῆς.

Φαίνεται μοι ὅτι ἡ ἰδέα, ἥτις περιέχεται ἐν τῷ *ἔργον* ἢ *ἀργόν*, συνάπτει κάλλιον πάσας τὰς χρήσεις καὶ τὰς ἐννοίας τοῦ Ἀργούς ὡς τοπικοῦ ὀνόματος, τοῦ Ἀργούς ὡς ἐθνικοῦ ὀνόματος, τοῦ πλοίου Ἀργοῦς, τοῦ κυνὸς Ἀργου, καὶ τὰς διαφόρους ἐφαρμογὰς τοῦ ἐπιθέτου ἄργος καὶ τῶν συνθέτων αὐτοῦ. Περὶ τῶν δύο πρώτων τούτων οὐδεμία ἐξήγησις ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα. Ὡς πρὸς τὰς ἄλλας χρήσεις, ἡ ἰδέα ἐκείνη τοῦ ἔργου ὑπαγορεύει, ὡς βᾶσιν, τὴν ἐννοίαν τοῦ *τληθύμου* καὶ *ἐνεργοῦ*.

Ἡθέλωμεν ἔχει τότ᾽ τὸ κρατερόν καὶ καλὸν πλοῖον Ἀργῶ, (εἰ μὴ προτιμῶμεν νὰ συνάπτωμεν τὴν λέξιν ἀμέσως πρὸς τὸ σύγχρονον ἐθνικὸν ὄνομα τῶν Ἀργείων) ἴσως τὸν ἐπιμελῆ ἢ καπιῶντα βουῖν, καὶ τοὺς ἀκαμάτους ἐνεργοὺς πόδας αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτοις τὸν ἐνεργὸν ἢ τληθύμον κύνα Ἀργον. Τοῦτό ἐστι βέβαια φράστικώτερόν τι ἢ πληρέστερον ἐπίθετον περὶ κυνῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν τῆς ἀπλῆς ὠκύτητος. Ἀνὲν ἐξαιρεῖ ὅμως τὴν ὠκύτητα, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν περιέχει, δεικνύον τοῦτον τὸν κρίνον μετὰ τὸν τληθύμον καὶ ὠκέος, ὅτι πᾶς ἀληθὴς ἐργάτης ἐξέχει κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἰκανότητα. Οὕτως, ὄντος τοῦ κυνὸς καλῶς

(*) *Juventus Mundi*, pp. 53 seqq.

κατεσκευασμένου πρὸς τὴν ὠκύτητα, ὁ τλήθυμος ἢ ἐνεργὸς κύων ἐστὶν ὠκύς. Ὅτι δὲ ὑπάρχει ἐν τῷ ἀργὸς παραγωγὴ τις ἐννοιῶν, φαίνεται πάντοθεν παραδεδεγμένον. Ἡ παρ' ἐμοῦ ὑπαγορευμένη ἐστὶ πρῶτον, ἐνεργὸς ὡς ἐκφράζων τὴν ιδέαν τοῦ ἔργου. Δεύτερον, καθὼς ἐνεργὸς, ὠκύς, ὅπου ἀρμόζει τῇ ὠκύτητι. Τρίτον, λευκός, καθὼς ὠκύς, τεινύσης τῆς ὠκύτητος νὰ παράγῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λευκοῦ.

Οὕτω θεωρουμένη ἡ λέξις ἀργὸς λαμβάνει τὴν θέσιν τῆς ὡς λέξις κινήσεως ἐκ τινος πνευματικῆς ιδιότητος, ἀπόλλυσι δὲ πάλιν αὐτὴν μεταβαίνουσα εἰς ὁρατὸν τι φαινόμενον. Ἐν ἐκείνῃ τῇ θέσει ἔχει εὐδιάκριτόν τινα differentiam. Σημαίνει κίνησιν συνεστῶσαν ἐσωτερικῇ τινι ιδιότητι ἐπιμελείας καὶ προθυμίας ὡς κυρίας αὐτῆς πηγῆς· ἐνεργὸν τινα κίνησιν (*).

Τὸ ἄρθρον τοῦτο οὐδόλως σκόπεῖ νὰ ἐξαντλήσῃ ἅπαντα τὰ ὁμηρικὰ ἐπίθετα τῆς κινήσεως· ἀλλὰ τὰ ἐξῆς δέκα ἐπίθετα, α, μετὰ τῶν συνθέτων αὐτῶν, σχεδὸν συμπληροῦσι τὸ περὶ τούτων λεξιλόγιον τοῦ Ποιητοῦ, θέλουσι κριθῇ δεικνύοντα τοὺς κυρίους τύπους αὐτῆς, καθὼς ἐκεῖνος, μετ' ἐξόχου τινὸς λεπτότητος καὶ ἀκριβείας, φαίνεται συλλαβῶν καὶ ἐκφράσας αὐτοῦς. Αἱ ἀγγλικάι μεταφράσεις ὑπαγορεύονται ὡς ἀτελεῖς, ἀλλ' ἰσῶς αἱ ἄρισται ὅσων ἡ γλῶσσα παρέχει. Κατὰ τὸ σύνολον, ἡ ζήτησις, ἐλπίζω, λυσιτελεῖ ὡς πρὸς τὸ μέγα προκείμενον τῆς κατανοήσεως τοῦ Ποιητοῦ· ἀλλ' ἐκλαμβάνει, κατ' ἐμὲ, καὶ πρόσθετόν τινα

(*) Τὸ ἐπίρρημα βίμφα, παραγόμενον ἐκ τοῦ βίπτω, οὐδὲν ἔχει ἀντίστοιχον παρ' Ὀμήρῳ ἐπίθετον· καὶ παρ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐνοούμενον τῇ ὠκύτητι, δὲν ἔχει οὕτω πάντοτε. Τιθέμενον περὶ πλοίων καὶ ἱππῶν, ἐνίοτε καὶ ταχίστων, καὶ περὶ κινήσεως θεῶν, καὶ περὶ τῆς ταχείας ἢ ὀξείας διαπράξεως δείπνου ('Ιλ. θ, 54), ἐφαρμόζεται ὁμοίως, ἐν 'Ιλ. ω, 799, εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Ἑκτορος (βίμφα δὲ σῆμ' ἔχων), καὶ ἐν υ, 497, εἰς τοὺς βόας πατοῦντας τὸν σίτον (βίμφα τε λῆπε' ἐγένοιο). Πρὸς ἐξήγησιν πάντων τῶν χωρίων ὅπου τίθεται, δεόν νὰ θεωρηθῇ ὡς μᾶλλον ἀναφερόμενον πρὸς τὸ προκείμενον ἔργον ἢ τὸ γινόμενον, καὶ ὡς ἔμφαντικῶς μᾶλλον λέξιν ἐνεργείας ἢ κυρίας κινήσεως. Ἰσῶς δὲ ἡδύνато νὰ μεταφρασθῇ promptly (=προθύμως), at once (=ἄθρόον) ἢ forthwith (=παραυτα).

σπουδαιότητα, διαφωτιζομένου δι' αὐτῆς τοῦ λεπτοῦ, ἀκριβοῦς καὶ περιττοῦ ὀργανισμοῦ τῶν νοητικῶν ἐκείνου δυνάμεων.

Α'. Ἐν τῇ ποσοτικῇ κλίμακι, τῇ παρισταμένη
διὰ $M=QV$.

1. ὤκδς, fleet (=ελαφρὸς καὶ ταχύς).
2. θοδός, vehement (=έντονος, σφοδρὸς), ἡ sweeping (=σαίρων).
3. θοδρός, impetuous (=δρμητικός).
4. ὀδριμος, forceful (=βιατὰς), ἡ violent (=βίαιος).
5. βραδὸς, slow (=διανύων ἐν μακρῷ χρόνῳ μικρὸν διάστημα).

Β'. Κίησις ἐν ἐτέροις τύποις.

6. ταχὺς, nimble (=ζωηρὸς, εὐκίνητος).
7. κραιπνός, eager (=πρόθυμος), ἡ sharp in motion (=ὀξύς τὴν κίνησιν).
8. λάβρος, copious in motion (=ἄφθονος τὴν κίνησιν).
9. αἰδῶλος, shifting (=εὐτρεπτος).
10. ἀργός, strenuous (=ένεργός).

W. E. GLADSTONE.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Γραμματική τῆς νέας Ἑλλ. γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα φοιτῶντων ὑπὸ Γ. Γεράκη, ἔκδ. δ'. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται 4 1/2 δραχμῆς. [8ον μικρὸν σελ. 452].

Διατριβαὶ περὶ τῆς παρ' Ἀλβανοῖς ἀνωτατοῦς τοῦ γ' προσώπου κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν, μάλιστα τὴν τῶν Ὑδραίων, ὑπὸ Παναγ. Κουπιτώρη. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμῆδης, 1879. [8ον, σελ. 47, ἀνατύπωσις ἐκ τῆς τῶν Φιλομαθῶν ἐφημερίδος].

Μελέτη ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν, ὑπὸ Παναγ. Κουπιτώρη, Ὑδραίου. Μέρους α'. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Βύρωνος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Μέλлонτος, 1879. Τιμᾶται 4 1/2 δραχμῆς. [4ον, σελ. 64].

Beitraege zur neugriechischen Wortbildungslehre von N. Dosios Dr Philos. aus Jannina, Zürich, 1879, [8ον, σελ. 64].

Δόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου τῆς 24 Ἰουνίου 1879 ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Γ. Σουρῆ. Ἐκθεσις περὶ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τῶν ἐν Χίῳ ἐκπαιδευτηρίων καὶ ὁ ἰσολογισμὸς τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1878 — 1879 ὑπὸ τῆς ἐφορέας τῶν δημοσίων τῆς Χίου σχολείων. Τύποις Γυμνασίου Χίου, 1879. [8ον σελ. 39].

• Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις ὑπὸ Ν. Δραγούμη, ἔκδ. β'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως, 1879. Τιμῶνται φρ. 12. [8ον, α' τόμος, σελ. μ'. καὶ 348· ὁ β' τόμος σελ. 18' καὶ 374].

• Χημικὴ ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος τῆς θέσεως Μπέλεσι, μέλλοντος νὰ διοχετευθῇ εἰς τὴν πόλιν Πόρον, ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ Α. Χρηστομάνου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἐθν. τυπογραφείου, 1879. [8ον, σελ. 25].

Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος, ὑπὸ Εὐθ. Καστόργη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμού, 1879. [8ον, σελ. ζ' καὶ 430].

Περὶ τῶν μύθων κατὰ Πλάτωνι ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου, διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας. Ἐν Γοττίγγῃ, 1879. [8ον, σελ. 68.]

Περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κατὰ Πλάτωνα, διατριβὴ ἐπὶ ὀφηγεσίᾳ ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κορίννης, 1880. [8ον, σελ. 55].

Ἠθικὸς κόσμος. Ἐποποιία, ὑπὸ Σπυρίδωνος Μελισσηνοῦ. Ἐν Κερκύρα, τυπογραφεῖον Κάδμος Νεοφύτου Καραγιάννη, 1879. Τιμᾶται φρ. 5. [8ον, σελ. 240].

Ἐλεγχος τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Β. Καπέρτου ὡς πρὸς τὴν Μακεδониαν, συνταχθεὶς ὑπὸ Μαρμαρίτου Γ. Δήμιτσα. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον Δ. Ἰασσιμίδου, 1879. [8ον, σελ. 40].

Γεωργίου Μαρτινέλη τὰ Ἑρωτικά· ἔκδοσις 4. Κίρκυρα, τυπογραφεῖον ὁ Κέδμος, 1879. Τιμᾶται φρ. 2. [8ον, σελ. 47].

Περὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῆς σταθερᾶς καμπυλότητος, ὑπὸ Ι. Ν. Χατζιδάκη, καθηγητοῦ τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Βυελπίδων. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδύλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 30].

Περὶ τῶν γραμμικῶν καὶ ὁμογενῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων καὶ τῶν εἰς αὐτάς ἀναγομένων, διατριβὴ ἐπὶ ὀφηγασίᾳ ὑπὸ Ι. Ν. Χατζιδάκη καθηγητοῦ κτλ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδύλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 33].

Ueber die Quellen des sogenannten Photianischen Nomokanon, von Dr. K. Ed. Zachariae von Lienthal. Athen. Druck von P. Perris, 1879, [8ον, σελ. 23].

De civium Atheniensium muneribus eorumque immunitate, scripsit Victor Thumser. Vindobonae, 1880. [8ον, σελ. 154].

Thanatos. 39tes Programm zum Winckelmannsfeste der Archäol. Gesellsch. zu Berlin. von Carl Robert. mit. 3 Tafeln und 4 Holzschnitten. Berlin, 1879. [8ον, σελ. 44].

Lautsystem der griechischen Vulgärsprache von Dr. Karl Foy. Leipzig, 1879. [8ον, σελ. X καὶ 146].

• Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878 ἐν Μακεδονίᾳ, Ἡπειρῷ καὶ Θεσσαλίᾳ μετὰ εἰκονογραφιῶν ὑπὸ Μιλτιάδου Δ. Σειζάνη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς α' Ἀθηναίδος, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν νέων 5 [8ον, σελ. 410].

• Συλλογὴ τῶν Ἑγκυκλίων διαταγῶν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Ὑπουργείου τοῦ ἔτους 1878. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς α' Ἀθηναίδος, 1879. Τιμᾶται δραχ. 3. [8ον, σελ. 207].

• Ἀθηναϊκὸν Ἡμερολόγιον τοῦ διαέκτου ἔτους 1880, ἐμπεριέχον ἱστολογικούς πίνακας τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ δόγματος καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς αἰρέσεως ὑπὸ Φραγκ. Πρίντζη, τηλεγραφετοῦ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θρ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 2. [16ον μέγα, σελ. 192].

• Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ Ἑρρίκου Θερσίου, διδάκτορος κτλ. (ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ), ὑπὸ Νικολάου Β. Βωτυρᾶ, ὁπολοχαγοῦ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις α' Ἑθνικοῦ Πνεύματος, 1879. Τιμᾶται δραχ. 1 1/2. [16ον μέγα, σελ. 144].

• Περὶ ἱκτερώδους αἱματουρικοῦ πυρετοῦ, παρατηρηθέντος ἐν Πάτραις,

- ὑπὸ Χ. Π. Κορύλλου Δ. Ι. 'Εν 'Αθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη. Τιμᾶται δραχ. 2 1/2 [8ον, σελ. ις' καὶ 470].
- * 'Η ἀξία τῶν γυναικῶν, δρᾶμα εἰς πράξεις πέντε μετὰ προλόγου. 'Υπόθεσις ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος τοῦ Γάλλου Jules Rupuelle, ὑπὸ Βρασίδου Θ. Δημάκου καὶ Γ. Ι. Οἰκονομοπούλου, φοιτητοῦ. 'Εν 'Αθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1880. Τιμᾶται δραχ. ν. 4 1/2 [8ον, σελ. 188].
- * Π. Δ. Συνοδίου ἀθύρματα ποιήσεων, συλλογὴ ἑνδεκάτη. 'Αθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 3. [16 μέγα, σελ. 256].
- * Εἰρήνῃ ἡ 'Αθηναία, τραγωδία εἰς μέρη πέντε. 'Ενας σκύλος ἀντεραστῆς καὶ ὁ ἀγράμματος δημοσιογράφος, κωμῳδία μονόπρακτος, ὑπὸ 'Ιωάννου Μαργαρίτου. 'Εν 'Αθήναις, τυπογραφεῖον 'Εθνικοῦ Πνεύματος, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [16ον μέγα, σελ. 208].
- * Λυκάδαντες, ἥτοι καθολικὴ ἐκτενὴς ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, χρονολογικῶς διηρημένη, συνταχθεῖσα ἐκ τῶν εἰδικῶν ἐκάστου ἔθνους συγγραφεῶν ὑπὸ Νικολάου Β. Μακρῆ, ἀξιωματικοῦ τῆς 'Ελλάδος καὶ ἱππότητος τοῦ τάγματος τοῦ Σωτῆρος. 'Αθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. [8ον, σελ. 128, τεῦχος 4.].
- * Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν πτηνῶν ὑπὸ Κωνσταντίνου 'Ιω. Μαρουδῆ, τηλεγραφητοῦ 4. τάξεως, μετὰ 90 εἰκόνων. 'Εν 'Αθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς α' Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, 1880. Τιμᾶται δραχ. 2, 30. [8ον, σελ. 1. καὶ 255].
- * Λογοδοσία Δ. Σαρδάβα, προέδρου τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου Σ. 'Αλεξανδράκη, ἐν ᾗ προστεθὴ καὶ ἕτερος λόγος τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ κανονισμὸς τοῦ 'Αλεξανδρακείου πτωχοκομείου [ἐν Καλάμαις]. 'Αθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς α' Φιλοκαλίας, [8ον, σελ. 40].
- * Νόσοι τῶν γυναικῶν, ὑπὸ 'Αντωνίου Βισσάρη, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. — Μέρος τρίτον. — Ἐπιλόχεια νοσήματα. 'Εν 'Αθήναις, τύποις 'Ιωάννου Κουδέλου καὶ 'Αναστασίου Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 5. [8ον, σελ. 255.]
- * Τὰ θύματα τοῦ ἔρωτος. Δρᾶμα εἰς πράξεις πέντε, ὑπὸ Κωνσταντίνου Τρ. Λαζαρέτου. 'Εν 'Αθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περίρη, 1879. [σελ. 62].
- * Sp. Zambélios. Parler Grecs et Romans. Leur point de contact préhistorique. Tome premier. Paris, Maisonneuve et C. 1880. [σελ. X καὶ 250].
- * Περὶ τῶν ἐπιμελειῶν τοῦ 'Ερυθροῦ Σταυροῦ ἐν τῷ ἐν 'Αθήναις Πολιτικῷ Νοσοκομείῳ α' Ἡ ἐλπίς νοσηλευθέντων τραυματιῶν ἐκ τοῦ πολέμου,

- ὕπὸ Θ. Ἀρεταίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 40].
- Λόγος περὶ τῶν προόδων τῆς χειρουργίας κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Θ. Ἀρεταίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 38].
- * Δημοτικὴ παιδείσις καὶ καθολικὴ ψηφοφορία, ὑπὸ Νεοκλέους Καζέζη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδαφέως, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 4. [8ον, σ. 52].
- * Διδακτικὴ μέθοδος διὰ τὴν σπουδὴν τῶν γλωσσῶν Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμουνικῆς, ὑπὸ Στυλιανοῦ Α. Σαράντσογλου. Ἐν Βραβί, τυπογραφεῖον Π. Μ. Πεστεμαλτζιδόγλου, 1879. Τιμᾶται φρ. 5. [8ον, σελ. 243].
- * Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ὑπὸ Ι. Α. Σούτσου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 59].
- * J. Marguardt Ἱστορία τῆς Κυζίκου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Γρηγοριάδου, Κυζικηνοῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1879. τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας. Τιμᾶται 4/2 ἀργυροῦν Μετζιτιῆ [8ον, σελ. 206].
- * Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ βουλευτηρίου περὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς βουλῆς τῶν Ἑλλήνων (1878—1879). Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθν. τυπογραφείου 1879 [8ον, σελ. 46].

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

1879 Ὀκτώβριος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	752,77, χμ.
Μεγίστη »	757,69 (τὴν 31 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,57 (τὴν 22 ^{αν})

Θερμόμετρον εκ.

Μέση θερμοκρασία 18,49

Μεγίστη » 29, 2 (τὴν 1^{ην})

Ἐλαχίστη » 10, 7 (τὴν 11^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 63,17 χμ.), ἀστραπῶν 8, βροτῶν 3. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΑ, 1 Δ, 13 ΒΑ, 1 ΝΑ, 3 Ν.

Νοέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 752,97 χμ.

Μεγίστη » 762,72 (τὴν 22^{αν})

Ἐλαχίστη » 744,28 (τὴν 14^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία 13,85

Μεγίστη » 23, 4 (τὴν 4^{ην})

Ἐλαχίστη » 2, 4 (τὴν 19^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 58,10 χμ.), ομίχλης 4 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 0,29 χμ.), ἀστραπῶν 5. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΑ, 1 Δ, 15 ΒΑ, 1 ΝΑ.

Δεκέμβριος.

Βαρόμετρον

Μέση θλίψις 755,84

Μεγίστη » 766,67 (τὴν 28^{ην})

Ἐλαχίστη » 742,30 (τὴν 2^{αν})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία 8,04

Μεγίστη » 20,9 (τὴν 1^{ην})

Ἐλαχίστη » 2,2 (τὴν 29^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 10, βροχῆς καὶ χιόνος 2, χιόνος 1, ομίχλης 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 47,10 χμ.), πάγου 4, ἀστραπῶν 3. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 5 ἡμέρας ΝΑ, 1 Β, 21 ΒΑ, 1 Δ, 3 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐν σελ. 310, στίχ. 24, μετὰ τὰς λέξεις αὐδόμενοι δὲ προσεθή-
 τωσαν αἱ ἐξῆς αὐτὰ ἐφαρμόζονται». Ἐν σελ. 322, στίχ. 28, ἀντὶ
 «κρατοῦσα» γράφει ἐπικρατοῦσα

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΑ ΕΥΡΥΠΗΔΟΥ ΚΑΙ ΑΔΑΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ, ΕΚ ΠΑΠΥΡΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΥ.

Ἡ γηραιά Αἴγυπτος πρὸ δεκαετηρίδων τινῶν δὲν διαλείπει χαρίζουσα ἡμῖν λείψανα οὐχὶ εὐκαταφρόνητα τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων γραμματολογίας, τὰ ὁποῖα τέως μὲν φιλοστοργῶς ἐκρυπτεν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, ὅτε δὲ ἔγνω τὴν φιλομαθῆ περιέργειαν τῶν ἐξ Εὐρώπης λογίων περιηγητῶν, ἀσμέντως τὰ ἀναδίδει πρὸς χρῆσιν τοῦ νεωτέρου κόσμου, τοῦ ποθοῦντος νὰ συμπληρώσῃ καὶ ὥραισι τὸν πολιτισμὸν τοῦ διὰ τοῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν χρόνοις ἡ κατάστασις τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἀγρία. Καταστροφαι μόνον διεδέχοντο ἀλλήλας. Οἱ ἐγγύριοι κάτοικοι εἰς ἀμάθειαν καὶ δουλείαν ἐμπεσόντες, ἀπαθῶς ἄφιναν νὰ ἐπινέμεται τὰ πέριξ αὐτῶν ἡ ἐρήμωσις καὶ συνετέλουν εἰς αὐτήν. Ἀλλοδαποὶ δέ, κρείττονα μοῖραν ἐν τῷ βίῳ λαχόντες, σπανίως ἐκεῖ εἰσεχόρουν, ὅπως διασώσωσι τι τῶν ὑπολειπομένων κειμηλίων τῆς πάλαι εὐδοξίας, διότι αἱ συγκοινωνίαι αἷ τε διὰ ξηρᾶς καὶ αἱ διὰ θαλάσσης ἦσαν δυσκολώταται. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς μεγάλης τῶν Γάλλων ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἤρχισαν τὰ πράγματα ἐπαισθητῶς μεταβαλλόμενα περὶ τὴν Μεσόγειον. Καὶ ἡ δουλεία καὶ ἡ ἄλλη κοινωνικὴ ἀταξία ἐμετριάσθησαν, φῶτά τινα ἀμυδρὰ παιδείας διεδόθησαν, πολὺ δὲ πλέον αἱ συγκοινωνίαι καὶ αἱ ἐπιμιξίαι διευκολυνθεῖσαι διὰ τῆς πλείονος ἀσφαλείας καὶ διὰ σιδηροδρόμων καὶ ἀτμοπλοίων ἐλκύουσι καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν Ἀνατολὴν πλείστους Εὐρωπαίους, ἰδίως ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα προΐστανται τοῦ νεωτέρου ἐν τῷ κόσμῳ πολιτισμοῦ. Ὅθεν καὶ ἀνασκαφαὶ ἐπιχειροῦνται καὶ ἄλλαι ἐπισημονικαὶ ἐρευναι, ὁποίας οὐδὲ νὰ φαντασθῇ τις ἡδύνατο κατὰ τὸν ἡ'. αἰῶνα. Ἀπ' Αἰγύπτου δὲ αὗται ἤρχισαν ὡς γνωστὸν πρῶτον, ἐξετάθησαν δ' ὕστερον μετὰ διὰλείψιν ἐτῶν τινῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὀλίγον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλγερίαν, ἐξακολου-

Θοῦσι δὲ γινόμεναι μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1854 καὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας. Κωνσταντινούπολις, Θεσσαλονίκη, Ἄθως, Θάσος, Σαμοθράκη, Δωδώνη, Ἀσσυρία, Σινᾶ ὄρος, Φοινίκη, Κύπρος, Λυκία, Ἀλικαρνασσός, Ἐφεσος, Τρῳάς, Πέργαμος εἶναι οἱ κυριώτατοι τόποι, οἱ ὅποιοι μᾶς ἐνθυμίζουσι τὰς ἐν ἐκάστῃ αὐτῶν γενομένας ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας ὑπὸ ἰδιωτῶν τε καὶ ἐταιριῶν καὶ κυβερνήσεων, ἵνα τὰ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὅμοια ἐπιχειρήματα ὥς γνωστότερα ἀπρωσιωπήσωμεν.

Ἐναργὲς δέ, φρονούμεν, καθίσταται εἰς πάντα προσεκτικὸν παρατηρητὴν, ὅτι αἱ ἐν τοῖς εἰρημένοις τόποις συντελεσθεῖσαι ἐπιστημονικαὶ ἐρευναι σχεδὸν πᾶσαι ἐγένοντο κατὰ συνέπειαν μεγάλων πολέμων ἢ ἀλλοίων ἐπικρατήσεων, προελθουσῶν ἐκ τῆς ἐξελιξέως πολιτικῶν γεγονότων. Οὕτως ἔχουσι τὰ ἀνθρώπινα μοιραίως. Οὐδὲν νέον ἢ ὠφέλιμον ἐν τῷ κόσμῳ παράγεται ἐπὶ χρόνων ἡσυχίας εἰρήνης, ἥτις μᾶλλον ἴσως νάρκη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὀνομαστέα. Τοῦλάχιστον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, τοῖς τόσον τεταραγμένοις, πολλὰ εὐκταῖα τοῦ πολιτισμοῦ ἔργα διεξήχθησαν περὶ τὴν Μεσόγειον.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τινὰ τούτων, τὰ ἀρχαιολογικά, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῇ ἄλλῃ Τουρκίᾳ ἐγένοντο οὕτως, ὅπως ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν ἠθέλομεν· διότι λυπούμεθα βεβαίως βλέποντες ἀπογυμνουμένους πολλῶν καὶ καλῶν πραγμάτων τοὺς τόπους τοὺς ὁποίους οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι κατελάμπρυνον ἐφ' ὅσον χρόνον ἐν αὐτοῖς ἔζησαν καὶ ἤκμασαν ἐν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ. Ἀλλὰ, ἐπεὶ οὐδὲν γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ ἀνευ αἰτίου, τὰ δὲ αἷτια τὰ ἐπαγαγόντα τὴν τε ἀπὸ αἰώνων καὶ τὴν νῦν ἐν ταῖς περὶ τὴν Μεσόγειον χώραις κατάστασιν δὲν εἶναι ἀσχετα πρὸς μεγάλας ἀμαρτίας αὐτῶν τῶν ἡμετέρων προγόνων ὥς καὶ ἡμῶν τῶν νῦν ζώντων, πρέπει νὰ ἤμεθα μετριώτεροι εἰς τὴν ἐπικρίσιν τῶν κατὰ τὸ παρὸν γινομένων καὶ νὰ μὴ ἀπροσεκτῶμεν καὶ εἰς τὸ γενικὸν καλόν, ὅπερ ἐξ αὐτῶν παράγεται διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἥς καὶ ἡμεῖς εἴμεθα μέρος. Τῷ ὄντι τέ

δύναται ἐπιεικῶς σκεπτόμενος νὰ μὴ δικαιολογήσῃ πως τὴν ἀπὸ τοῦ Σινᾶ ἢ τοῦ Ἀθῶ ἢ ἀπὸ τῆς Τρωάδος καὶ Ἐφέσου ἀφαίρεσιν καὶ μετακομιδὴν εἰς Εὐρώπην χειρογράφων ἢ ἔργων τέχνης, ἂν ἐμελλον ταῦτα ν' ἀπολεσθῶσι διὰ παντὸς ἀμελοῦμενα, ἢ φυλακτόμενα νὰ κρύπτονται ἀνωφελῆ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ μακρὸν χρόνον; Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν δύναμαι, τὴν συνείδησίν μου ἀνερωτῶν. Ὅτινα ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγγω πικρῶς τὴν παρὰ τῶν Εὐρωπαίων σύλησιν τῶν ἔξω τῆς Ἑλλάδος χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἔπρεπε νὰ μὲ ἐπὶρρώσωσι διὰ τῶν πράξεών των οἱ ἐκεῖ ἔξω κατοικοῦντες ὁμογενεῖς μου, δεικνύοντές μοι τί ὄντως ἔπραξαν καὶ ἐνήργησαν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀρχαίων τοῦ τόπου κειμηλίων. Καὶ ἂς μὴ εἴπωσιν, ὅτι δὲν τοὺς το ἐνθύμισε μέχρι τοῦδε κανεὶς ἐκ τῶν λογίων τοῦ ἡμετέρου γένους. Ὁ Κοραῆς, γράφων ἐν ἔτει 1807 τὰ εἰς τὸν Ἰσοκράτην προλεγόμενα, ὡς ἐν τῶν προὔργιατάτων καὶ τοῦτο ἐσυμβούλευσε τοὺς συγχρόνους, τὴν διάσωσιν (ἐννοεῖται καὶ χρησιμοποίησιν) τῶν χειρογράφων καὶ τῶν ἔργων τέχνης, καὶ δὲν ὠκνησεν ὁ αἰοίδιμος καὶ κατὰ παραγράφους ἐτι λεπτομερῶς νὰ διαγράψῃ τὸν τρόπον ἐνεργείας, ὃν ἔκρινεν ὅτι ἔδει ν' ἀκολουθήσωσιν οἱ τότε προσετώτες τῶν πόλεων εἰς ταύτην τὴν ἐθνωφελῆ ἐπιμέλειαν. Ἀλλ' ἐλαχίστας τῶν συμβουλῶν του καὶ μόλις μετὰ ἐξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των ἔκριναν εὐλογον ὀλίγοι τινὲς νὰ δεχθῶσι καὶ κατ' αὐτάς νὰ ἐνεργήσωσιν, ἰδίως οἱ ἐν Σμύρνῃ. (*) Ἀλλ' εἶναι βέβαιον, καὶ ὁ

(*) Δὲν ἔχομεν κατὰ τὸ παρὸν ἱκανὰς καὶ ἀκριβεῖς πληροφορίες, ἵνα δικαιώσωμεν ὅπως οὖν καὶ ἄλλας τινὰς τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὁμογενῶν κοινοτήτων. Οὐτε πρέπει τὰ ἀνωτέρω γραφέντα νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἱστορία ταλαίπωρος τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος παρ' ἡμῖν γενομένων καὶ γινομένων. Ἀλλῶς ἔπρεπεν οὐκ ὀλίγα νὰ ἀναγράφωμεν καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ταύτῃ Ἑλλάδι πολλῆς περὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀμελείας καὶ ἀδιαφορίας. Σημειοῦμεν μόνον, ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτι νῦν ἡγανακτήσαμεν οἱ ἐν Ἀθήναις ἀνωφελῶς, ὅτε ἐπίσημὸς τις τῶν παρ' ἡμῖν πολιτικῶν (νῦν μακαρίτης) ἠνέσχeto, ἐξ ἀπορίας ἴσως πικρῶς, νὰ ἀπεμπολήσῃ εἰς Παρίσιους παπύρου Αἰγυπτιακοῦ κύλινδρον, ἐνέχοντα χειρόγραφον Ἑλληνικόν, χωρὶς κἄν νὰ τὸν ἀναλίσκωσι πρῶτον

Göthe τὸ εἶπε πρὸ πολλοῦ, ὅτι οὐδεὶς λαὸς βραδυπορῶν ἐν τῷ πολιτισμῷ μένει ἀτιμώρητος. Ἄς αἰτιώμεθα λοιπὸν ἡμᾶς αὐτούς, ἂν γίνωνται περὶ ἡμᾶς τὰ γινόμενα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, σφρονήσαντες ἄς ἀλλάξωμεν τρόπον διαγωγῆς τέλος πάντων, ὥστε νὰ παύσωμεν αἰτιώμενοι ἄλλους τε καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω προοιμιασάμενοι, ἔχι ἄνευ πολλῆς ἀνάγκης, χωροῦμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἡ Αἴγυπτος, ἐλέγομεν ἀρχόμενοι, ἐφιλοδώρησεν ἡμῖν πρὸς τινων ἐτῶν ἀρχαῖά τινα κείμενα συγγραφῶν Ἑλλήνων. Τούτων τὰ κυριώτατα ἦσαν λόγοι τέσσαρες τοῦ ῥήτορος Ὑπερίδου καὶ ἐν παρθένιον ἄσμα τοῦ ποιητοῦ Ἀλκμᾶνος, τὰ ὅποια ἅμα γνωσθέντα ὡς τοιαῦτα ἐξεδόθησαν καὶ διελευκάνθησαν πολλαχῶς ὑπὸ τῶν φιλολόγων. Τὸ δυστυχές ἐν τοῖς ἀξιολόγοις τούτοις εὐρήμασιν ἦτο, ὅτι οἱ πάπυροι οἱ ἔχοντες αὐτὰ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Εὐρωπαίων διεσπασμένοι εἰς πολλὰ τεμάχια· διότι οἱ πρῶτοι αὐτοὺς εὐρόντες ἐν τάφοις Ἀραβες τυμβωρύχοι τοὺς διέσχιζον ἐπίτηδες, ἵνα πωλῶσιν οὕτω ἀκριβώτερον ἐν πρὸς ἐν τὰ πολλὰ τεμάχια. Οὕτω δὲ περιήρχοντό τινα τούτων καὶ εἰς ἀφιολόγους ἀγοραστάς καὶ μὲν μετὰ πολὺν χρόνον ἀνεγνωρίζετο κατὰ τύχην ἢ ἀξία των παρὰ τῶν ἐπαίωντων. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται τῶρα περὶ τούτου. Ἄς εἰπώμεν ἀμέσως τὰ περὶ τῶν ἐσχάτως ἀναγνωρισθέντων ἀποσπασμάτων τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἄλλων ποιητῶν.

Ὁ ἔχων αὐτὰ πάπυρος εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διὰφορέ τινα σημειώματα πρόχειρα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τῶν ἀρχαίων περιελάμβανον. Ἐχει λοιπὸν πρὸς ἄλλοις τισὶ ταῦτα τὰ ἀποσπασμάτια, πιθανῶς ὡς γυμνάσματα γραφῆς μαθητῶν, ὅπερ μάλιστα τεκμηριοῦται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ πρῶτον τῶν τεμαχίων, τὰ τοῦ Εὐριπίδου εἶναι δις γεγραμμένον καὶ διαφόρως ἐν τισιν. Κατὰ τινα δὲ ἄλλα τεκμήρια, ἱκανῶς ἀσφαλῆ, ἐγράφη ὁ πά-

ἐνταῦθα λόγοι ὁμογενεῖς. Καὶ ἄλλος πάλιν ἄνθρωπος γραμμάτων (ὡσαύτως νῦν μακαρίτης) κατέχων συγγραφὴν ὅλην ἀνέκδοτον συγγραφίως ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ δ' αἰῶνος τὴν ἐπώλησεν ὁμοίως εἰς Γάλλον φιλόλογον, ἀδιαφοροῦσης τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς.

πυρος οὗτος ἐπὶ τῶν χρόνων Πτολεμαίου τοῦ φιλομήτορος περὶ τὸ 161 ἔτ. πρὸ Χρ. Ἀφοῦ δὲ πρὸ τινων ἐτῶν ἐξήχθη τῆς γῆς, ἀνῆκε πρῶτον εἰς τὸν περίφημον Αἰγυπτιολόγον Champollion-Figeac, ἔπειτα ἐγένετο κτῆμα τοῦ Ἀμβροσίου Φερμίνου Διδότου. Ὁ δὲ ἐν Παρίσις εὐδοκίμως καλλιεργῶν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα H. Weil μελετήσας τὸ χειρόγραφον ἀρτίως ἐξέδωκε πανομοιότύπως ἐν τοῖς *Monuments grecs publiés par l'Association pour l'encouragement des études grecques en France*. Τὴν ἐκδοσιν ταύτην ἡμεῖς δὲν εἶδομεν, ἅτε μήπω ἐλθοῦσαν εἰς Ἀθήνας διὰ τῆς βιβλιομπορίας. Ἐνετύχομεν δὲ κατ' αὐτάς τῳ περιοδικῳ *Neues Rhein. Museum* (τεύχει α'. τοῦ λε'. ἔτους) ἐνθα ὁ Γερμανὸς φιλόλογος F. Blass, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Weil ἔργον, σταλὲν αὐτῷ φιλικῶς, μετεξέδωκε καὶ ἐπεξεργάσθη τὸ κείμενον τοῦ παπύρου καὶ ἐπλούτισεν ἰδίαις σημειώσειςιν. Ἐκρίναμεν λοιπὸν καλὸν νὰ ἀντιγράψωμεν ἐξ αὐτοῦ τὸ ὅλον τῶν στίχων, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου. Ὅστις δὲ θέλει νὰ μάθῃ καὶ μερικώτερα περὶ τῆς ποιότητος τοῦ παπύρου καὶ τῆς ὀρθογραφίας ἢ τῶν πολλῶν σφαλμάτων τῆς ἐν αὐτῷ γραφῆς καὶ ὅσα ὁ πρῶτος ἐκδότης καὶ ὁ δεύτερος ἐξ εἰκασίας διώρθωσαν καὶ ὅσα ἔτι οἱ αὐτοὶ ἔγραψαν προσπαθοῦντες νὰ ἐξιχνιάσωσιν, εἰ δυνατόν, εἰς ποίαν τυχὸν τῶν ἀπολεσθεισῶν τραγωidiῶν τοῦ Εὐριπίδου ἀνήκουσιν οἱ ὡς πρῶτον τεμάχιον ἐκδιδόμενοι καλοὶ ὄντως στίχοι τοῦ Εὐριπίδου, καὶ τίνος ἄλλου ποιητοῦ στίχοι εἶναι οἱ τὸ δεύτερον ἀποτελοῦντες τεμάχιον, ταῦτα καὶ εἰ τι ἄλλο, δύναται ὁ βουλούμενος νὰ ἀναζητήσῃ παρ' αὐτῷ τῷ Weil καὶ τῷ Blass.

Ἰδοὺ νῦν οἱ στίχοι κατὰ τὸν Blass.

« Εὐριπίδου :

ὦ πάτερ, ἐχρῆν μὲν οὐδ' ἐγὼ λόγους λέγω
τούτους λέγειν σέ· καὶ γὰρ ἄρμόζει φρονεῖν
σὲ μᾶλλον ἢ 'με καὶ λέγειν ὅπου τι δεῖ·
ἐπεὶ δ' ἀφῆκας, λοιπὸν ἔστ' ἴσως ἔμε
ἐκ τῆς ἀνάγκης τὰ γε-ἔλκει' αὐτὴν λέγειν.
Ἐκείνος εἰ μὲν μείζον ἤδεικται,

οὐκ ἐμὲ προσήκει λαμβάνειν τούτων δίκην,
 εἰ δ' εἰς ἔμ' ἡμάρτηκεν, αἰσθῆσθαι μ' ἔδει·
 ἀλλ' ἄγνοῶ δὴ τυχὸν ἴσως ἄφρων ἐγὼ
 οὐσ', οὐκ ἂν ἀντείπαιμι· καὶ τοι γ', ὦ πάτερ,
 εἰ τᾶλλα κρίνειν ἐστὶν ἀνόητον γυνή,
 περὶ τῶν γ' αὐτῆς πραγμάτων ἴσως φρονεῖ.
 "Ἔστω δ' ὃ βούλει· τοῦτο, τί μ' ἀδικεῖ, λέγε.
 "Ἔστ' ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ κείμενος νόμος,
 τῷ μὲν, διὰ τέλους ἣν ἔχει στέργειν δέ,
 τῇ δ', ὅσ' ἂν ἀρέσκη τάνδρῃ, ταῦτ' αὐτὴν ποιεῖν.
 Γέγονεν ἐκείνος εἰς ἔμ' οἷον ἤξιον,
 ἔμοι δ' ἀρέσκει πάνθ' ἃ κακείνῳ, πάτερ·
 ἀλλ' ἔστ' ἔμοι μὲν χρηστός, ἡπόρηκε δέ·
 σὺ δ' ἀνδρὶ μ', ὡς φῆς, ἐγδίδως νῦν πλουσίῳ,
 ἵνα μὴ καταζῶ τὸν βίον λυπούμενῃ.
 καὶ ποῦ τοσαῦτα χρήματ' ἔστιν, ὦ πάτερ,
 ἃ μᾶλλον ἀνδρὸς εὐφρανεῖ παρόντα με;
 ἢ πῶς δικαίον ἐστὶν ἢ καλῶς ἔχον,
 τῶν μὲν ἀγαθῶν με τὸ μέρος ὧν εἶχεν λαβεῖν,
 τοῦ συναπορηθῆναι δὲ μὴ λαβεῖν μέρος;
 Φέρ' ἦν ὃ νῦν δὲ λαμβάνειν μέλλων μ' ἀνὴρ
 (ὃ μὴ γένοιτο, Ζεῦ φιλ', οὐδ' ἔσται ποτέ,
 οὐκουν θελούσης οὐδὲ δυναμένης ἐμοῦ)
 ἦν οὗτος αὐθις ἀποδόλῃ τὴν οὐσίαν,
 ἑτέρῳ με δώσεις ἀνδρὶ; καὶτ' ἐὰν πάλιν
 ἐκείνος, ἑτέρῳ; μέχρι πόσου τῆς τύχης,
 πάτερ, δὲ λήψαι πείραν ἐν τῷμῳ βίῳ;
 "Οτ' ἦν ἐγὼ παῖς, τότε σ' ἐχρῆν ζητεῖν ἐμοὶ
 ἄνδρ' ὃ μὲ δώσεις· σὴ γὰρ ἦν τόθ' αἵρεσις·
 ἐπεὶ δ' ἄπαξ ἔδωκας, ἦδη 'στίν, πάτερ,
 ἔμδον σκοπεῖν τοῦτ' εἰκότως· μὴ γὰρ καλῶς
 κρίνας, ἐμαυτῆς τὸν ἴδιον βλάψω βίον.
 Ταῦτ' ἐστὶν ὥστε μὴ με πρὸς τῆς Ἑστίας
 ἀποστερήσης ἀνδρὸς, ᾧ συνῆκισας
 χάριν δικαίαν καὶ φιλένθρωπον, πάτερ,
 αἰτῶ σε τεύτην· εἰ δὲ μὴ, σὺ μὲν βίῳ
 πράξεις ἃ βούλει· τὴν δ' ἐμὴν ἐγὼ τύχην
 πειράσομ', ὡς δεῖ, μὴ μετ' αἰσχύνῃς φέρειν.
 στίχοι ΜΔ.»

Πρόδηλον, ὅτι τ' ἀνωτέρω εἶναι ῥήσις γυναικὸς τινος, παρὰ:

καλούσης τὸν πατέρα της, νὰ μὴ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὸν τωρινόν
της ἄνδρα καὶ τὴν ἑξαναδώσῃ εἰς ἄλλον πλουσιώτερον. Περι-
εργοὶ δέ, ὡς ὅμοιοι μέχρι τινός, οἱ ἐξῆς τοῦ Ἑνίου στίχοι, δια-
σωθέντες παρὰ τῷ Κυέρωνι ἐν Rhetor. ad Heren. II, 24 :

Injuria² abs te afficior indigna, pater,
nam si improbum esse Cresphontem aestumaveras,
cur me huic locabas nuptiis? sin est probus,
cur talem invitam invitum cogis linquere?

Οἱ δ' ἐξῆς στίχοι, ἀνεπίγραφοι φερόμενοι ἐν τῷ παπύρῳ,
εἶναι πιθανῶς τοῦ Δισχύλου ἢ τινος αὐτοῦ μιμητοῦ. Ὅμιλεῖ
δὲ, ὡς φαίνεται, ἡ Εὐρώπη ὥστε ἴσως ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀ-
πολεσθείσης τραγωδίας Δισχύλου, τῆς ἐπιγραφομένης Κἄρες ἢ
Εὐρώπη.

— — — — —
αταύρω τε λαιμῶν ξίνα πέμβοτος παρῆν.
τοῖόν δε μὲν Ζεὺς κλέμμα πρεσβύτου πατρὸς
αὐτοῦ μένων ἄμοχθον ἤνυσεν λαθεῖν.
Ἰν' οὖν τὰ πολλὰ κείνα διὰ παύρων λέγω,
γυνὴ θεῶ μιχθεῖσα παρθένου σίβας
ἤμικφα, παίδων δ' ἐζύγην ξυνάονι
καὶ τρεῖς πονοῦσα τοὺς γυναικείους πόνους
ἐκαρτέρησ' ἄρουρα, κοῦκ ἐμέμψατο
τὸ μὴ ἑνεγκεῖν σπέρμα γενναίου πατρὸς.
ἐκ τῶν μεγίστων δ' ἠρξάμην φυτευμάτων
Μένω τεκοῦσα· [δεύτερον δ' ἐγεινάμην]
Ῥαδάμανθον, δς περ ἀφθίτους παίδων ἐμῶν
εἴληχ' ἐπ' αἶας τέρμασι ζῶας ἔχον·
τὸ μὴ παρὼν δὲ τέρψιν οὐκ ἔχει φίλοις.
τρίτον δέ τοι νῦν φροντίς εἰ χειμάζεται
Σαρπηδόν', αἰχμὴ δ' ἐξ Ἀρεως καθίκετο·
κλέος γὰρ ἦκεν Ἑλλάδος λωτίσματος
πάσης ὑπερφέροντος ἀλκίμου στολῆς,
αὐχεῖ δὲ Τρώων ἄστει πορθήσιν βίβ·
πρὸς οὐ δέδοικα, μή τι μαργαίνων δορὶ
ἄνυπέρβατον ὁράσῃ τε καὶ πάθῃ κακόν.
λεπτὴ γὰρ ἑλπίς ἦδ' ἐπὶ ξυροῦ μένει,
μὴ πάντα παίσας ἐκχεῶ πρὸς ἔρματι.·»

Τὰ δὲ ἐξῆς εἶναι ἐκ κωμωδίας ἀνωνόμου τινὸς ποιητοῦ

εἴρημα μὲν ἔστι, κοῦκ ἀκούσεται
οὔτε παρὼν μου τῶν λόγων ὦν ἔν λέγω·
ἐγὼ τὸν ἄλλον, ἄνδρες, ἐτεθνήκαμ πάλαι
αἰῶν' ὃν ἔζην, τοῦτό μοι πιστεύσατε.
ἤλλακτο τὸ καλόν, τάγαθόν, τὸ σεμνὸν ὃν
τὸ κακόν· τοιοῦτον ἦν τί μοι πάλαι σκότος
περὶ τὴν διάνοιαν, ὡς ἔοικε, καίμενον
ὃ πάντ' ἔκρυπτε ταῦτα κηφάνιζέ μοι.
νῦν δ' ἐνθάδ' ἔλθων, ὥσπερ εἰς Ἀσκληπιοῦ
ἐγκατακλιθεῖς, ὅπισθε τὸν λοιπὸν χρόνον
ἀναθεβίσκαα, περιπατῶ, λαλῶ, φρονῶ.
Τὸν τηλικούτον καὶ τοιοῦτον ἦμιον
νῦν τοῦτον εὐρών, ἄνδρες, ἐν τῇ σήμερον
ὁμᾶς ὄρω, Δικαδηττὸν ἄρα, τὴν ἀκρόπολιν,
τὸ θέατρον· ἄριστον φιλόσοφος, μαθήματα.»

Σημειωτέον, ὅτι τοὺς δύο μάλιστα τελευταίους στίχους κά-
κιστα διατεθειμένους περιέχει ὁ πάπυρος, καὶ ὡς ἐκ τούτου
μεγάλως διαφέρει ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Blass τῆς τοῦ Weil. —
Ἔπονται τέλος δύο ἐπιγράμματα τοῦ Ποσειδῖππου, γνωστοῦ
ἡμῖν καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραμμάτων ποιητοῦ, τάδε·

« Ποσειδῖππου ἐπιγράμματα.

Ἑλλήνων σωτήρα, Φάρου σκοπὸν, ὦ ἄνα Πρωτεύ,
Σώστρατος ἔστησεν Δεξιφάνου Κνίδιος·
οὐ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ σκοπαὶ οὐρεᾶ θ', οἳ ἐπὶ νήσων,
ἀλλὰ χαμαὶ χηλὴ ναύλοχος ἐκτέταται.
τοῦ χάριν εὐθείαν τε καὶ ὄρθιον αἰθέρα τέμνων
πύργος δδ' ἀπλάτων φαίνεται ἀπὸ σταδίων
ἤματι· παννύχιος δὲ θέων σὺν κύματι ναύτης
ῥύσεται ἐκ κορυφῆς πῦρ μέγα καίόμενον.
καὶ κεν ἐπ' αὐτὸ δράμοι Ταύρου κέρας, οὐδ' ἔν ἀμέρῳ
σωτήρως, Πρωτεύ, Ζηνὸς ὁ τῇ δε πλείων.

Ἄλλο.

Μίσσον ἐγὼ Φαρίης ἀκτῆς στόματός τε Κανώπου
ἐμ περιφαινομένῳ κλίματι χώρον ἔχω,
τῆς δὲ πολυῤῥήνου Διόνης ἀνεμώδεα χηλὴν
τὴν ἀνατεινομένην εἰς Ἴταλὸν Ζέφυρον,

ἐνθα με Καλλικράτης ἰδρύσατο καὶ βασιλίσσης
 ἱερὸν Ἀρσινόης Κύπριδος ὠνόμασεν.
 ἀλλ' ἐπὶ τὴν Ζεφυρίτιν ἀκουσομένην Ἀφροδίτην
 Ἑλλήνων ἀγναὶ βαίνετε θυγατέρες,
 οἷθ' ἄλδς ἐργάται ἀνδρες· ὁ γὰρ ναύαρχος ἔτευξεν
 τοῦθ' ἱερὸν παντὸς κύματος εὐλόμενον.»

Παραβληθῆτω τὸ παρ' Ἀθηναίῳ τῷ Δειπνοσοφιστῇ (VII, p. 318) ἄλλο τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ σωζόμενον εἰς τὸ αὐτὸ ἱερὸν ἐπίγραμμα, στίχων ἑξ.—Τοῦ δὲ προτέρου ἐπιγράμματος, τοῦ εἰς τὸν φάρον, τὸ κείμενον ἐξήτασε φιλολογικῶς ὁ ἡμέτερος Ἰω. Οἰκονομίδης ἐν τινι τῶν τελευταίων φύλλων τῆς Τεργεσταίας Κλειοῦς, ἔχων ὑπ' ὄψιν του μόνον τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ὀλλανδοῦ Cobet τὴν δημοσιευθεῖσαν μετὰ τὴν τοῦ Weil, καὶ ἐποίησέ τινας ἀξιολόγους προτάσεις διορθώσεως. Δὲν εἶναι δὲ ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἄλλοι φιλόλογοι θὰ φιλοτιμηθῶσιν ἐντὸς ὀλίγου νὰ μετεκδώσωσι καὶ διακαθάρωσι κατὰ τὸ δυνατόν καὶ πάντα τὰ νῦν ὑφ' ἡμῶν ἀπλῶς μετατυπωθέντα λείψανα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 24 Ἰανουαρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

Η ΩΛΙΑΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΑΥΤΗΣ.

Πρὸς νότον τῆς Πάρου κεῖται ἡ μικρὰ νῆσος Ὠλίαρος, ἣτις καλεῖται κοινῶς Ἀντίπαρος, μία τῶν κυκλάδων νήσων, χωριζομένη ἀπὸ τῆς Πάρου διὰ στενοῦ καὶ ἐπιμήκους πορθμοῦ ὀλίγον πρὸς μισημέριαν εὐρυνομένου· καλεῖται δὲ ὁ πορθμὸς οὗτος σήμερον ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων ναυτικῶν διαπόρι. Τὸ στενώτατον τοῦ πορθμοῦ εἶναι πλοῦς μόλις ἐνὸς τῆς ὥρας τετάρτου ἐν καιρῷ γαλήνης καὶ διὰ συνήθους κωπηλασίας. Ἡ μικρὰ τῆς Ὠλιάρου κώ-

μη ὀλίγα βήματα ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπέχουσα καὶ ἐπὶ τοῦ στε-
νοῦ τοῦ πορθμοῦ πρὸς τὸ βόρειον ἀνατολικὸν τῆς νήσου κεκλιμένη
ἔχει ἑπτακοσίους περίπου κατοίκους· μετὰ δὲ τῆς πρωτευούσης
τῆς Πάρου, τῆς Παροικίας, ἀποτελεῖ ἓνα δῆμον δευτέρας τάξεως,
μεθ' ἧς καὶ κατὰ ξηρὰν διὰ τοῦ πορθμοῦ καὶ κατὰ θάλασσαν
διὰ πλοιαρίων κοινωνεῖ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωρ-
γίαν, κτηνοτροφίαν καὶ ἀλιείαν. Ἡ νῆσος εἶναι ὀρεινὴ ὥσπερ καὶ
αἱ λοιπαὶ τῶν Κυκλάδων· ὁμῶς τὸ ἔδαφος τῶν ὀλίγων πεδινῶν
μερῶν καὶ τῶν κοιλάδων εἶναι ἐπιτήδειον εἰς τὴν φυτείαν τῆς
ἐλαίας καὶ τῆς ἀμπέλου. Ὁ οἶνος τῆς Ὠλιάρου εἶναι ἀριστος τὴν
γεῦσιν καὶ τὴν ἡδύτητα· ὁμῶς κατασκευάζεται λίαν ἀμελῶς καὶ
αὐτοσχεδίως ὥσπερ καὶ ὁ μέλας τῆς Πάρου οἶνος. Ὀλίγος σῖτος
καὶ κριθὴ γίνεται πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων. Ὁ πορθμὸς εἶναι πε-
λύγθης· καὶ ἀλιεύουσιν ἐν αὐτῷ ὁμοῦ Πάριοι καὶ Ὠλιάριοι. Πρὸ
ὀλίγων ἀκόμῃ ἐτῶν ἅπαντα τῆς νήσου τὰ ὄρη ἐκαλύπτοντο ὑπὸ
ἀγρίας ἐλαίας καὶ σχίνου· ἀλλ' ἡ μὲν ἀγρία ἐλαία ἀντὶ τῆς ἐξη-
μερωθῆ καὶ πλουτίσῃ τοὺς πτωχοὺς κατοίκους, παντελῶς ὑπ' αὐ-
τῶν ἐξηφανίσθη χρησιμεύσασα εἰς καύσιμα ξύλα, ἡ δὲ σχίνος
ἔτι καὶ νῦν πρὸς τοῦτο εἶναι χρήσιμος. Ἡ Ὠλίαρος κέκτηται με-
ταλλικὸν πλοῦτον μολύβδου καὶ ψευδαργύρου· ἀλλ' ἡ μὲν μεταλ-
λαία τοῦ μολύβδου ἕνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ κακῆς πίστεως τῶν
συνεταιρισθέντων παντελῶς ἀπέτυχεν· τὸν δὲ ψευδάργυρον ἐκμε-
ταλλεῖται ἐπιτυχῶς ἀγγλικὴ τις ἐταιρία.

Ἄλλ' ἡ μικρὰ καὶ ἀφανὴς πρότερον νῆσος Ὠλίαρος ἐγένετο
περίφημος εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἀφ' οὗτου πρὸ
διακοσίων περίπου ἐτῶν ἐγένετο γνωστὸν τὸ ἐν αὐτῇ ὑπάρχον
σπήλαιον. Διότι πάντες σχεδὸν οἱ περιηγηταί, ὅσοι τὴν Ἀνα-
τολὴν ἐπισκέπτονται, πλέουσιν εἰς Ὠλίαν, ἵνα ἰδόντες θαυμά-
σωσι τὸ ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς κεκρυμμένον μεγαλοπρεπὲς
θέαμα, τὸ αὐτοφύες ἐκείνο τῆς φύσεως ἀριστοτέχνημα. Πλεῖστας
δὲς πρὸ τινων ἐτῶν εἰς τὴν νῆσον καὶ τὸ σπήλαιον αὐτῆς ἐπι-
σκεφεῖς διατηρῶ μέχρι τῆς σήμερον ζωηρὰν τὴν ἐκ τοῦ θεάμα-
τος ἐκείνου ἐντύπωσιν, ἣν πολλάκις καὶ εἰς πολλοὺς τῶν φίλων
προφορικῶς ἀφηγήθην. Θὰ δοκιμάσω δὲ ἐν τοῖς ἐπομένοις, ὅσον

δύναμαι, νὰ περιγράψω αὐτὸ δι' ὀλίγων προτάσεων πρὸ τῆς περιγραφῆς καὶ τινα ἱστορικά. Τὸ σπήλαιον τῆς Ὠλιάρου ἐγένετο γνωστὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τῷ 1673 διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γάλλου πρέσβεως τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου δεκάτου τετάρτου de Nointel, ὅστις περιηγούμενος τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἦλθε καὶ εἰς Ὠλιάρον μετὰ πολυαριθμῶν ἀκολούθων, ὅπου ἐπληροφορήθη τὰ τοῦ σπηλαίου παρὰ τῶν ἐγχωρίων. Ὅμως ἕκτινος παλαιᾶς παραδόσεως, ἥτις μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῆς νήσου διασώζεται, εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ πρὸ τούτου τοῦ χρόνου τὸ σπήλαιον ἦτο γνωστὸν. Ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει ναΐδιον εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου, ἐν ᾧ ἡ μνήμη αὐτοῦ τελεῖται τὴν ὁγδόην Μαΐου. Λέγουσι λοιπὸν οἱ τὴν παράδοσιν ἐκ τῶν ἐγχωρίων διαφυλάξαντες ὅτι ὅτε ποτὲ πολλοὶ τῶν Ὠλιαρίων καὶ Παρίων μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν ἦσαν ἐνταῦθα χάριν τῆς ἐορτῆς συνηθροισμένοι, εἶδον αἰφνης περὶ τὰς Σαρακηνούς ἐκ τῆς παραλίας ἀνερχομένους. Κινδυνεύοντων λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς δεήσεις πρὸς τὸν ἅγιον τραπέντων ἀντίσμεται παραχρῆμα ὡς ἐκ θαύματος τὸ τοῦ σπηλαίου στόμιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καταφυγόντες ἐκρύβησαν καὶ ἐσώθησαν. Ἐντεῦθεν τὸ σπήλαιον ἐπωνομάσθη καταφύγιον. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἀπ' οὗτου τὸ πρῶτον οἱ Σαρακενοὶ κατέλαβον τὴν μεγίστην τῶν τοῦ Αἰγαίου νήσων, τὴν Κρήτην (823), οὐδέποτε ἐπαύσαντο φοβερὰς καταστροφὰς ἐκάστοτε ἐπιφέροντες καθ' ὅλων τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων πόλεων. Ἐξ ἐκείνων τῶν ὀλεθρίων χρόνων τῆς ἐρημώσεως καὶ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ καὶ ἀλλαγῆς τῶν νήσων οἱ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐπιτηδεῖσι τόποι ἐλάβον τὴν τῶν καταφυγίων ἐπωνυμίαν (Ἴδε Ross, Reisen auf den griechischen Inseln ἐν τῇ 18^ῃ ἐπιστολῇ σελ. 66.). Τὸ σπήλαιον λοιπὸν τῆς Ὠλιάρου ἦτο γνωστὸν καὶ κατὰ τοὺς μέσους λεγομένους αἰῶνας. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πιστεύω ὅτι τὸ σπήλαιον δὲν ἦτο ἄγνωστον, τοῦλάχιστον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν δύο νήσων, Πάρου καὶ Ὠλιάρου. Πρῶτον διότι ἡ φυσικῶς ὠραιότης τοποθεσία αὐτοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἀπαράτητος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἔπειτα τὰ λείψανα ἀρχαίας ἐξ

παγραφῆς εὐραθείας ἐν τῇ τοῦ σπηλαίου αὐλῇ καὶ δημοσιευθείσας ὑπὸ τοῦ καλαίου περιηγητοῦ Tournefort (ἴδε ὁδοιπορικῶν σελ. 288 τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως) σαφῶς τοῦτο ἐπιβεβαιούσιν.

Ἀπὸ τῆς μικρᾶς τῆς Ὀλιδάρου κόμης, ἥτις, ὡς προελέχθη, κεῖται εἰς τὸ βόρειον ἀνατολικὸν τῆς νήσου ἄκρον, ὠδεύων τις φθάνει ἐντὸς δύο ὥρων διὰ τοῦ μὲν ὁμαλῆς, τοῦ δὲ ἀνωφεροῦς ὁδοῦ εἰς τὸ ἕτερον νότιον μεσημβρινὸν αὐτῆς ἄκρον ὑπὸ ἀκρώρειαν ὄρους μετρίου ὕψους, ὅπου ὑπάρχει τὸ σπήλαιον. Ἐνταῦθα ἰσάμενός τις ἐὰν μὲν στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς βορρᾶν βλέπει κάτω ὑπὸ τοῦς πόδας τὸν μεταξὺ τῶν δύο νήσων κορθμὸν ὥσπερ μακρόν τινα αὐλῶνα πρὸς μεσημβρίαν διανοιγόμενον, τὰς δὲ ἄκτάς καὶ τὰ ὄρη τῆς ἀντιπέρας κειμένης Πάρου ἐλαφρῶς περικαλυπτόμενα ὑπὸ τινος ἀεροειδοῦς χροιάς, ἥτις εἰς πάσας τὰς τοιαύτας ἀπόψεις παρέχει γραφικώτατον θέαμα. Ἐὰν δὲ τις πάλιν πρὸς μεσημβρίαν καὶ νότον στρέψῃ τὸ βλέμμα, καθορᾷ ὡς ἐν κύκλῳ περικειμέναις τὰς νήσους Ἴον, Σίκκινον, Μῆλον, Κίμωλον καὶ Σίφνον καὶ πλῆθος ἄλλο μικρῶν νησιδρίων καὶ μονήρων βράχων ὥσπερ δορυφόρων τῇ Ὀλιδάρῳ παρακειμένων, τὸ δὲ μεταξὺ πέλαγος ὡς πεδίων αὐλακοτομημένον ὑπὸ τῶν διαφριζόντων κυμάτων. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ σπηλαίου θέσις. Ἡ δὲ αὐλὴ αὐτοῦ εἶναι καὶ αὕτη μέγα σπήλαιον θολωτόν, βλέπον πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἔχον εὐρείαν εἰσοδὸν καὶ μέχρι τοῦ θόλου ὑψηλήν. Καὶ τὸ μὲν ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν, ἡ δὲ ὀροφὴ καὶ οἱ τοῖχοι ἐξ αὐτοφυῶν μὲν σταλακτιτῶν, ἀλλ' ἀγρίας καὶ πετρώδους συστάσεως, κατὰ δὲ τὰ πλάγια παρὰ τὸ ἔδαφος ὑπάρχουσι παντοῖαι καταδύσεις ἀντρώδεις, εἰς αἷς μετὰ μικρᾶς δυσκολίας δύναται τις νὰ εἰσδύσῃ. Ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι κεῖται παρὰ τὸν τοῖχον τὸ ναΐδιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἐν δὲ τῷ βᾶθει τῆς αὐλῆς ἡ τοῦ πρώτου τούτου σπηλαίου ἀνοίγεται σκοτεινὸν χάσμα ἱκανῶς εὐρύ, τὸ στόμιόν τοῦ ὑπὸ τὸ ὄρος ὑπογείου σπηλαίου. Παρὰ τὸ στόμιον κατέρχεται ἀνωθεν ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀροφῆς μέγας σταλακτίτης, ὥσπερ στήλη παχεῖα, ἐφ' ἧς προσδένουσιν οἱ ἐγγῶροι ὀδηγοὶ τὰ ἄκρα παχέων σχοινίων, ἐφ' ὧν ἡ τῶν καταβαίν-

νότων περιέργων ανθρώπων σωτηρία ἐξαρτᾶται. Ἡ θεά τοῦ ζοφώδους ἐκείνου χάσματος δὲν εἶναι πολὺ οἰκοδομητική. Ὁ φιλόκαινος περιηγητὴς ἀρχίζει κάπως νὰ ὀκνή καὶ ἀποβάλλει μέγα μέρος τῆς περιεργείας καὶ τοῦ θάρρους· πάντως δὲ ὅταν ἀρχίσῃ νὰ καταβαίνει μεταμελεῖται· ἀλλ' ἡ πρὸς τοὺς συνοδοιπόρους αἰσχύνη πολλοὺς καὶ ἄκοντας κατεβίβασε καὶ ἀνεβίβασεν ἀδελφεῖς. Λέγουσιν ὅτι ὁ μακαρίτης βασιλεὺς Ὅθων ἂν δὲν εἶχε παρασταμένην καὶ παροτρύνουσαν τὴν εὐκάρδιον ἀνασσαν Ἀμαλίαν δὲν ἔστεργε νὰ καταβῇ.

Ἡ διὰ τοῦ στομίου κατὰβασις εἶναι βαθεῖα καὶ ἀπότομος· διὰ τοῦτο ὁ καταβαίνων καθιμᾷ πως ἑαυτὸν ἐκ τοῦ προσδεδεμένου κατὰ τὴν εἰσοδὸν στερεοῦ σχοινίου στηρίζων τοὺς μὲν πόδας ἐπὶ τοῦ αὐτοφυοῦς τοίχου καὶ πρὸς τὰ κάτω ἐναλλάξ διεκθύνων, τὰ δὲ ὡτὰ πρὸς τὸ ἔνδον τῆς εἰσόδου ἐστραμμένα ἔχων. Ἀφ' οὗ φθάσῃ τις εἰς τὸ κάτω ἔδαφος, προχωρεῖ ἔπειτα διὰ στενῆς καὶ ὀλισθηρᾶς καὶ σκοτεινῆς διόδου ἐχούσης μῆκος 20—25 βημάτων. Πρὸς τὸ πέρας δὲ τῆς διόδου ταύτης ἀνοίγεται ὑπὸ τοὺς πόδας χάσμα βαρυσπῶδες, ὅπερ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ κινδύνου διέρχεται τις ἐντιθέμενος ὀρθὸς μεταξὺ τοῦ ἐξ ἑκατέρου τοῦ χείλους προσδεδεμένου σχοινίου καὶ τοῦ αὐτοφυοῦς τοίχου. Διελθὼν τις τὸ μέρος τοῦτο, ὅπερ ἔχει εὖρος 8—10 βημάτων, φθάνει εἰς τὴν κορυφὴν κρημοῦ, ἐξ ἧς καταβαίνει διὰ κλίμακος ἐκ σχοινίων κατεσκευασμένης. Καὶ ἡ κατὰβασις αὕτη εἶναι δυσχερής. Ἀφ' οὗ δὲ τις καὶ ἐκ ταύτης τῆς δυσκολίας ἀπαλλαγῇ καὶ προχωρήσῃ ὀλίγα βήματα πρὸς τὰ ἔνδον ἐπὶ ἀνεμάλου ἐδάφους ἵσταται τέλος ἐν τῷ τοῦ σπηλαίου κέντρῳ. Ἐνταῦθα περιμένει ὀλίγον χρόνον μέχρις οὗ ὁ ὀδηγὸς συλλέξῃ τὰ ἐκ τοῦ στομίου καταρριφθέντα πρὸ τῆς καταβάσεως φρύγανα καὶ ἀνάψῃ πυρὰν. Τοῦτου γενομένου διαφαίνεται αἶφνης ὥραϊον καὶ μαγευτικὸν θέαμα. Καὶ ὑπεράνω μὲν τῆς τοῦ θεώοντος κεφαλῆς ἀπλοῦται ὁ μέγας καὶ εὐρὺς τοῦ σπηλαίου θόλος, ὅστις ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς κοιλότητος τῆς τοῦ ὅρους κορυφῆς ἀποτελεῖται, κύκλῳ δὲ κατέρχονται ἀνώμαλοι τὴν ἐπιφάνειαν οἱ τοῖχοι, οἵτινες ἀπολήγουσι πολλαχοῦ κατὰ τὸ ἔδαφος εἰς βαθείας παρεισδύσεις.

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ θόλου ἀποκρέμονται σταλακτίται ὥσπερ λογχοειδῆ δόρατα ἢ κῶνοι, πολυέλαιοι, δένδρα πολυσχιδῆ καὶ πολύκλαδα, φυτά, ὧν τὰ φύλλα καὶ ἄνθη ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς κοινῆς κράμβης, καρποὶ βοτρυώδεις. Πάντα τὰ σχήματα ταῦτα ἔχουσι πρὸς μὲν τὸ ἔνδον ἐντεριώνην, πρὸς δὲ τὸ ἐξω ὁμοιωμὰ τι φλοιοῦ τῶν δένδρων. Καθόλου δὲ οἱ σταλακτίται φαίνονται μᾶλλον ὡς ἀπολιθωμένα φυτά, πρὸς τὰ ὅποια κατὰ τὸν σχηματισμὸν πολὺ ἀμιλλῶνται, παρὰ διαφανεῖς καὶ ἀπεκρυσταλλωμένοι λίθοι. Ἀπὸ δὲ τῶν πλαγίων τοίχων κατέρχονται σταλακτίται εἰς τὸ ἐδάφος πολλαχοῦ ὡς παραπετάσματα ἢ τοξοειδεῖς αὐλαῖαι ἔχουσαι ἐντὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ποικίλας γραμμὰς καὶ παντοίους σχηματισμοὺς μετὰ κανονικῶν ἐλιγμῶν ὡς εἶναι ἓνα τῶν γεγραμμένων τοιούτου εἶδους ὑφασμάτων. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν σταλακτιτῶν φαίνονται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑψούμενοι ὡς στελέχη λεπτὰ καὶ εὐθέα, ἄλλοι δὲ τοιοῦτοι ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀροφῆς κατ' εὐθείαν κατέρχονται καὶ πλησιάζουσι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἀνερχομένων. Οὐ μικρὸν τέρπει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ ἀπλοῦν καὶ φυσικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ποικίλον καὶ κανονικόν τῶν πολλῶν τοιούτων σχηματισμῶν. Φαίνεται ὅτι ἐν τῇ ὑποχθονίῳ ἐκείνῃ ἐργαστηρίῳ νοῦς τις τεχνίτου διευθύνει σοφῶς ἅπασαν τὴν τῆς φύσεως ἀνάμικτον ἐργασίαν.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν σχημάτων καὶ ἕτερον παραδοξότερον πρᾶγμα παρατηρεῖται. Νομίζει τις ὅτι οἱ σταλακτίται δὲν εἶναι ὕλη ἀδρανὴς καὶ ἀνόργανος, ἀλλὰ ζῶντα μέλη ὀργανικοῦ τινος σώματος ἔχοντα αἷμα καὶ σάρκας καὶ ἀκαταπαύστως πλασσόμενα. Καταφαίνεται δὲ μάλιστα τοῦτο ὅπου κακοποιός τις χεὶρ ἀνθρώπου βιαίως ἀπέσπασε μέρος τι σταλακτίτου. ἐνταῦθα ἄρχεται πάλιν νέα θρέψις τοῦ ἀποκοπέντος μέρους, ἥτις μετὰ τινα χρόνον τελειοῦται οὕτως, ὥστε σαφῶς διακρίνεται τῆς παλαιᾶς ἢ νεωστὶ τραφεῖσα σὰρξ. Ὅμως τὸ λαμπρότερον τοῦ θεάματος εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἀναφθείσης πυρᾶς προερχομένη ἀνταύγεια τῶν σταλακτιτῶν. Ὁ θόλος φαίνεται ὥσπερ μικρὸς τις διάστερος οὐρανός, ἐν ᾧ οἱ σταλακτίται ὑποφωτιζόμενοι μαρμαίρουσιν ὥσπερ κρεμαστοὶ ἀστέρες ἢ ὑπερμεγέθεις ἀδάμαντες. Ὁ πολλαχοῦ λε-

πτότατος τῆς μαρμαρυγῆς χρωματισμὸς ἐπαυξάνει τὴν τοῦ θεά-
ματος τέρψιν. Ἡ αἰσθησις συναρπάζεται καὶ ὁ θεώμενος ἀπλή-
στως καὶ κεχηνῶς προσηλώνει ἄνω τὰ βλέμματα μέχρις οὗ τὸ
φῶς ὑπομαρυνθῇ καὶ ἀποσβεσθῇ τέλεον ἢ πυρὰ καὶ εὐρεθῇ πάλιν
εἰς τὸ ψηλασθητὸν σκότος τοῦ ὑπογείου βαράθρου. Ἄλλ' ἢ ἐκ τῆς
ἀντιθέσεως ταύτης ἐντύπωσις ἔχει τὸ προτέρημα ὅτι τὸ θέαμα
μένει ἐν τῇ φαντασίᾳ ἀνεξάλειπτον τοῦ ἄπαξ αὐτὸ ἰδόντος καὶ
ἢ μεθ' ὅλης τῆς ζωηρότητος ἀναπόλησις αὐτοῦ μετὰ ταῦτα δὲν
εἶναι πολὺ δύσκολος. Ἄν τὸ σπήλαιον εἰσεδέχeto ἐκ τοῦ στομίου
ἱκανὸν ἡμερινὸν φῶς, ὥστε παραχρῆμα καὶ ἀνέτως νὰ καθορῶν-
ται οἱ σταλακτίται, θὰ ἀπέβαλλον πολὺ τῆς ἐαυτῶν καλλονῆς.
Ἐντεῦθεν προχωρῶν τις ὀλίγα ἔτι βήματα εἰς βάθος φθάνει εἰς
τὸ τοῦ σπηλαίου πέρας. Καὶ ἐν ἀριστερᾷ μὲν τῷ ἰσταμένῳ καὶ
πρὸς τὸν μυχὸν ὄρωντι οἱ τοῖχοι ὑψοῦνται βραχέως καὶ πολ-
λαχοῦ ὑπὸ τῶν σταλακτιτῶν φλοιωδῶς περιειλημμένοι· κατὰ δὲ
τὴν ἀριστερὰν γωνίαν κατέρχονται ἄνωθεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας
τοῦ τοίχου τοῦ πυθμένος ἄλλοι σταλακτίται σχηματίζοντες
πτυχὰς πολλὰς κυματοειδεῖς· ἀπὸ δὲ σημείου τινὸς ὡς ἀπὸ κο-
ρυφῆς ἀποσχιζόμενοι δελτοειδῶς ποιοῦσι μακρὰ κράσπεδα ὥς περ
τὰ τῶν παραπετασμάτων τῶν τοίχων τῶν παραθυρίων. Ἐν τῷ
μέσῳ ὑπὸ τὸ παραπέτασμα σχηματίζει ὁ βράχος εἰδὸς τι λα-
ξευτῆς εὐνῆς, εἰς ἣν κάτωθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχει ὀλισθηρὰ
ἀνάβασις. Ἐν δὲ δεξιᾷ οἱ τοῖχοι ἀπολήγουσιν εἰς καταγείους θα-
λάμους.

Ἐν ἐνὶ τούτων τῶν θαλάμων ἀποστάζουσιν ἄνωθεν σταγόνες
ὑδατος γλυκεροῦ. Ὀλίγα βήματα πρὸ τοῦ μυχοῦ ἐν δεξιᾷ ὑπάρ-
χει δένδρον ἔχον ὕψος μὲν 25 ποδῶν, σχῆμα δὲ πυραμίδος μετὰ
παραφυάδων ὁμοίων πρὸς τὰ ἄνθη τῆς κοινῆς κράμβης. Τὸ δέν-
δρον τοῦτο νῦν μὲν εἶναι μέλαν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ κεκακωμέ-
νον ὑπὸ χειρῶν βαρβάρων ἀνθρώπων καὶ ἀναισθητῶν πρὸς τὰ τῆς
φύσεως κάλλη· κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ σοφωτάτου περιηγη-
τοῦ Tournefort ἅπαν λευκὸν καὶ ἀκέραιον. Περὶ αὐτοῦ λέγει
(ἐν ὁδοπορικῷ, σελίδι 293) ὅτι ἦτο τὸ ὠραιότατον ἐν τῷ
κόσμῳ πάντων τῶν τοιούτου εἶδους δένδρων (diese Pyramide

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ θόλου ἀποκρέμονται σταλακτίται ὥσπερ λογι-
 χοειδῇ δόρατα ἢ κῶνοι, πολυέλαιοι, δένδρα πολυσχιδῇ καὶ πο-
 λύκλαδα, φυτά, ὧν τὰ φύλλα καὶ ἄνθη ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς
 κοινῆς κράμβης, καρποὶ βοτρυώδεις. Πάντα τὰ σχήματα ταῦτα
 ἔχουσι πρὸς μὲν τὸ ἐνδον ἐντεριώνην, πρὸς δὲ τὸ ἐξω ὁμοιωμά τι
 φλοιοῦ τῶν δένδρων. Καθόλου δὲ οἱ σταλακτίται φαίνονται μάλ-
 λον ὥς ἀπολιθωμένα φυτά, πρὸς τὰ ὅποια κατὰ τὸν σχηματι-
 σμὸν πολὺ ἀμιλλῶνται, παρὰ διαφανεῖς καὶ ἀπεκρυσταλλωμένοι
 λίθοι. Ἀπὸ δὲ τῶν πλαγίων τοίχων κατέρχονται σταλακτίται
 εἰς τὸ ἐδάφος πολλαχοῦ ὥς παραπετάσματα ἢ τοξοειδεῖς αὐ-
 λαῖαι ἔχουσαι ἐντὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ποικίλας γραμμὰς καὶ
 παντοίους σχηματισμοὺς μετὰ κανονικῶν ἐλιγμῶν ὥς εἶναι ἔνα
 τῶν γεγραμμένων τοιούτου εἶδους ὑφασμάτων. Καὶ ἄλλοι μὲν
 τῶν σταλακτιτῶν φαίνονται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑψούμενοι ὥς στε-
 λέχη λεπτὰ καὶ εὐθέα, ἄλλοι δὲ τοιοῦτοι ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀρο-
 φῆς κατ' εὐθείαν κατέρχονται καὶ πλησιάζουσι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ
 τῶν ἀνερχομένων. Οὐ μικρὸν τέρπει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ ἀπλοῦν καὶ
 φυσικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ποικίλον καὶ κανονικόν τῶν πολλῶν
 τοιούτων σχηματισμῶν. Φαίνεται ὅτι ἐν τῷ ὑποχθονίῳ ἐκείνῳ
 ἐργαστηρίῳ νοῦς τις τεχνίτου διευθύνει σοφῶς ἅπασαν τὴν τῆς
 φύσεως ἀκάματον ἐργασίαν.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν σχημάτων καὶ ἕτερον παραδοξότερον πρᾶγ-
 μα παρατηρεῖται. Νομίζει τις ὅτι οἱ σταλακτίται δὲν εἶναι ὕλη
 ἀδρανὴς καὶ ἀνόργανος, ἀλλὰ ζῶντα μέλη ὀργανικοῦ τινος σώμα-
 τος ἔχοντα αἷμα καὶ σάρκας καὶ ἀκαταπαύστως πλασσόμενα.
 Καταφαίνεται δὲ μάλιστα τοῦτο ὅπου κακοποιός τις χεὶρ ἀν-
 θρώπου βιαίως ἀπέσπασε μέρος τι σταλακτίτου. ἐνταῦθα ἀρχε-
 ται πάλιν νέα θρέψις τοῦ ἀποκοπέντος μέρους, ἥτις μετὰ τινα
 χρόνον τελειοῦται οὕτως, ὥστε σαφῶς διακρίνεται τῆς παλαιᾶς
 ἢ νεωστὶ τραφεῖσα σάρξ. Ὅμως τὸ λαμπρότερον τοῦ θεάματος
 εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἀναφθείσης πυρᾶς προσερχομένη ἀνταύγεια τῶν
 σταλακτιτῶν. Ὁ θόλος φαίνεται ὥσπερ μικρὸς τις διάστερος οὐ-
 ρανός, ἐν ᾧ οἱ σταλακτίται ὑποφωτιζόμενοι μαρμαίρουσιν ὥσπερ
 κρεμαστοὶ ἀστέρες ἢ ὑπερμεγέθεις ἀδάμαντες. Ὁ πολλαχοῦ λεγ-

πτότατος τῆς μαρμαρυγῆς χρωματισμός ἐπαυξάνει τὴν τοῦ θεάματος τέρψιν. Ἡ αἰσθησις συναρπάζεται καὶ ὁ θεώμενος ἀπλήστως καὶ κεχνηὼς προσηλώνει ἄνω τὰ βλέμματα μέχρις οὗ τὸ φῶς ὑπομαρανθῇ καὶ ἀποσβεσθῇ τέλειον ἡ πυρὰ καὶ εὐρεθῇ πάλιν εἰς τὸ ψηλαφητὸν σκότος τοῦ ὑπογείου βαράθρου. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ἐντύπωσις ἔχει τὸ προτέρημα ὅτι τὸ θέαμα μένει ἐν τῇ φαντασίᾳ ἀνεξάλειπτον τοῦ ἅπαξ αὐτὸ ἰδόντος καὶ ἡ μεθ' ὅλης τῆς ζωηρότητος ἀναπόλησις αὐτοῦ μετὰ ταῦτα δὲν εἶναι πολὺ δύσκολος. Ἄν τὸ σπήλαιον εἰσεδέχετο ἐκ τοῦ στομίου ἱκανὸν ἡμερινὸν φῶς, ὥστε παραχρῆμα καὶ ἀνέτως νὰ καθορῶνται οἱ σταλακτίται, θὰ ἀπέβαλλον πολὺ τῆς ἐαυτῶν καλλονῆς. Ἐντεῦθεν προχωρῶν τις ὀλίγα ἔτι βήματα εἰς βάθος φθάνει εἰς τὸ τοῦ σπηλαίου πέρας. Καὶ ἐν ἀριστερᾷ μὲν τῷ ἱσταμένῳ καὶ πρὸς τὸν μυχὸν ὄρωντι οἱ τοῖχοι ὑψοῦνται βραχύδεις καὶ πολυλαχοῦ ὑπὸ τῶν σταλακτιτῶν φλοιωδῶς περιειλημμένοι· κατὰ δὲ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν κατέρχονται ἄνωθεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ τοίχου τοῦ πυθμένος ἄλλοι σταλακτίται σχηματίζοντες πτυχὰς πολλὰς κυματοειδεῖς· ἀπὸ δὲ σημείου τινὸς ὡς ἀπὸ κορυφῆς ἀποσχιζόμενοι δελτοειδῶς ποιοῦσι μακρὰ κράσπεδα ὡς περ τὰ τῶν παραπετασμάτων τῶν τοίχων τῶν παραθυρίων. Ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ τὸ παραπέτασμα σχηματίζει ὁ βράχος εἰδὸς τι λαξευτῆς εὐνῆς, εἰς ἣν κάτωθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχει ὀλισθηρὰ ἀνάβασις. Ἐν δὲ δεξιᾷ οἱ τοῖχοι ἀπολήγουσιν εἰς καταγεῖους θαλάμους.

Ἐν ἐνὶ τούτων τῶν θαλάμων ἀποστάζουσιν ἄνωθεν σταγόνες ὕδατος γλυκεροῦ. Ὀλίγα βήματα πρὸ τοῦ μυχοῦ ἐν δεξιᾷ ὑπάρχει δένδρον ἔχον ὕψος μὲν 25 ποδῶν, σχῆμα δὲ πυραμίδος μετὰ παραφυάδων ὁμοίων πρὸς τὰ ἄνθη τῆς κοινῆς κράμβης. Τὸ δένδρον τοῦτο νῦν μὲν εἶναι μέλαν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ κεκακωμένον ὑπὸ χειρῶν βαρβάρων ἀνθρώπων καὶ ἀναισθητῶν πρὸς τὰ τῆς φύσεως κάλλη· κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ σοφωτάτου περιηγητοῦ Tournefort ἅπαν λευκὸν καὶ ἀκέραιον. Περὶ αὐτοῦ λέγει (ἐν ὁδοπορικῷ, σελίδι 293) ὅτι ἦτο τὸ ὠραιότατον ἐν τῷ κόσμῳ πάντων τῶν τοιούτου εἶδους δένδρων (diese Pyramide

ist wohl ohne Zweifel die schönste Marmorpflanze, die man in der Welt antreffen kann). Περὶ αὐτὸ ὑπάρχον καὶ ἄλλα μικρότερα φυτὰ ὁμοίου σχήματος. Ἐνταῦθα ἐπὶ τινες σταλακτίτου ὁ πρέσβυς de Nointel ἐτέλεσε μετὰ τῆς ἀκολουθίας του λειτουργίαν κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων. Καὶ πρὸς μνήμην ἐνεχάραξε κάτωθι τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν λατινιστὶ

Hic ipse Christus adfuit
ejus natali die media nocte
celebrato MDCLXXIII.

Ἐν τέλει προσθέτω ὅτι τὸ τῆς Ὠλιάρου σπήλαιον ὁσημέραι ἐρημοῦται ὑπὸ τῶν εἰσερχομένων εἰς αὐτὸ παντοίων ἀνθρώπων, οἵτινες ἀδιακρίτως θραύουσι τοὺς ὠραίους σταλακτίτας καὶ μεθ' ἐαυτῶν ἀποκομίζουσι πρὸς κόσμον τῶν οἰκιῶν. Διὰ τοῦτο δὲν βλέπει τις ὅλα τὰ πράγματα ἀκέραια, ὅσα οἱ παλαιότεροι περιηγήται περιέγραψαν. Λίαν ἐπαινετὸν θὰ ἦτο ἂν ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ Πάρου, εἰς τὸν δῆμον τῆς ὁποίας ἀνήκει, ἐφρόντιζε καὶ ἐσωζεν ὅ,τι ἐν αὐτῷ ἔτι ὑπελείφθη.

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΘ' ΕΛΛΗΝΑΣ.

*Περὶ τῆς ιδρύσεως καὶ καθιερώσεως ἀγαλμάτων
καὶ ναῶν, ὡς αἰτίας τῆς ιερότητος
καὶ θρησκευτικῆς αὐτῶν λατρείας.*

Ἐν ἄλλαις διατριβαῖς, ἐκδοθείσαις ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ¹⁾, ἐδείξαμεν πόθεν καὶ πῶς ἤρξατο ἡ τοῦ θεοῦ ἀπεικόνισις παρ' Ἑλλήσιν ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ, καὶ τίνα σημασίαν εἶχον παρὰ

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ, γ' ἀπὸ σελ. 177. καὶ δ' ἀπὸ σελ. 55.

τοῖς εὐσεβείαι τῶν Ἑλλήνων τὰ ἀρχαιότατα τῶν θεῶν ἀγάλμα-
τα, ἃ οὐρανοπετῇ ἐνόμιζον οὗτοι καὶ ἔργα θεῶν, τοῖς ἀνθρώποις
σταλάντα παρ' αὐτῶν τῶν θεῶν εἰς φρευρὰν καὶ σωτηρίαν αὐτῶν,
Ἐνταῦθεν διατηροῦντο ταῦτα αἰετοτε ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν μορ-
φῇ, οἷα δὴ ποτε καὶ ἂν ἦτο αὕτη, καὶ ὡς πολυτιμότερα κεκμηλία
ἐν τοῖς ἀσφαλεστάτοις τῶν πόλεων τόποις, διότι ἐκ τῆς ἀσφα-
λείας καὶ σωτηρίας αὐτῶν ἐξηρπᾶτο καὶ ἡ τῶν πόλεων ἀσφάλεια
καὶ σωτηρία. Ὅθεν ἐχθρικοὶ καὶ ἀντίζηλοι πόλεις, τοῦτο γινώ-
σκουσαι, προσεπάθουν ὡς τρόποις ἡδύναντο νὰ ἀρπάσωσιν ἐκ
τῶν πολεμίων τὰ προστατεύοντα αὐτοὺς θεῶν ἀγάλματα, διότι
μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν καὶ κατοχὴν τούτων ἔπαυεν ἡ προστασία
αὐτῶν ἐπὶ τῶν πολεμίων, καὶ τότε ἡ ἡττα αὐτῶν ἦτο δυνατὴ
καὶ εὐκολος. Τοιαύτην ἔνοιαν ἔχει ἡ ἐκ τοῦ Ἰλίου ἀρπαγὴ τοῦ
Παλλαδίου ὑπὸ Διομήδους καὶ Ὀδυσσεύς, καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ τήρη-
σις ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἑστίας τῶν ἐκ Τροίας δῆθεν μετακομισθέν-
των ὑπὸ Αἰνείου ἱερῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων ἐν πόλεσι
τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ὑπῆρχον ἑλληνικαὶ
ἀποικίαι.

Ἡ ἱερότης τῶν τοιούτων ἀγαλμάτων, ἡ καὶ ἄλλων θρησκευ-
τικῶν ἱερῶν, προήρχετο ἐξ αὐτῆς τῆς θεότητος καταγωγῆς των·
διότι ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν πεπληρωμένα ἐκ τῆς χάριτος καὶ τοῦ
πνεύματος τοῦ θεοῦ, οὐ ἀφομοιώματα ἦσαν ταῦτα, καὶ ὅφ' οὗ
ἐπέμψθησαν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἱερότης αὕτη ἐνυ-
πῆρχεν ἐν αὐτοῖς αἰετοτε καὶ οὐδέποτε κατέλειπεν αὐτά.

Ὅσα ὅμως ἀγάλματα θεῶν ἐπλάσθησαν ὕστερον ἕνεκα τῆς
προόδου τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης ὑπὸ ἀν-
θρωπίνων χειρῶν εἴτε κατὰ μίμησιν αὐτῶν τῶν θεοπέμπτων
εἴτε μὴ, οἷα δὴ ποτε καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα τὴν ὕλην καὶ τὴν μορ-
φήν, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ λαμπρότατα καὶ τελειότατα τῆς τέχνης
ἔργα, δὲν εἶχον τὴν ἱερότητα ἐκείνων εἰ μὴ μετεδίδετο αὐτοῖς δι'
ἱεροτελεστίας γνωστῆς τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς πιστοῖς μόνοις, ἧς
μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπιστεύετο ὅτι ἐπληροῦτο τὸ νέον χειρο-
ποίητον ἄγαλμα θεοῦ τινος ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ ἦτο ἀπὸ
τοῦδε κατοικητήριον αὐτοῦ· καὶ οὕτω καθίστατο ἀντικείμενον

θησκευτικῆς λατρείας, καὶ ἡ ἱερότης αὐτοῦ ἠῤῥανε μὲ τὴν πρόσ-
 θεν τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πιστῶν δῆλωσιν τῆς ἐπενερ-
 γείας αὐτοῦ διὰ θαυμάτων. Διὸ ὅσον ἀρχαιότερον εἶναι ἀγαλμά-
 τι, τοσοῦτον σεβαστότερον καὶ ἱερώτερον. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐν Ἀ-
 κροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀριστουργήματος τοῦ Φειδίου, τῆς χρυσε-
 λεφαντίνης Ἀθηνᾶς, οὐδέποτε ἐξισώθη πρὸς τὴν τῆς Πολιάδος
 Ἀθηνᾶς, τοῦ οὐρανοπετοῦς ἐκείνου ξυλίνου καὶ δυσμέμφου παναρ-
 χαίου ἀγάλματος τῆς θεᾶς ταύτης, τοῦ ἐν τῷ Ἐρεχθεΐᾳ τηρου-
 μένου καὶ μετ' ἄκρας εὐλαθείας καὶ τιμῆς φυλασσομένου ὑπὸ
 ἱερειῶν καὶ θεραπόντων πολλῶν. Ἡ αὐτὴ διαστολὴ ὑπῆρχε καὶ
 ἐπὶ ἄλλων νέων καὶ ἀρχαίων ἀγαλμάτων πολιοῦχων θεῶν ἄλλων
 πόλεων. Καὶ ἡμεῖς νῦν διαστέλλομεν ὡσαύτως τὰς εἰκόνας τῆς ἡ-
 μετέρας θρησκείας οὐχὶ κατὰ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης καὶ τὴν
 ὕλην, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν σωζομένην περὶ αὐ-
 τῶν παράδοσιν περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς θαυματουργοῦ δυ-
 νάμεως. Καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως δὲν ἀποδίδομεν θρησκευτικὴν λα-
 τρείαν εἰς εἰκόνα, ἀμα ἐξελοῦσαν τῶν χειρῶν τοῦ ζωγράφου,
 οἷαδῆποτε καὶ ἂν ἦναι αὕτη τὴν τέχνην καὶ τὴν ὕλην, ἂν προη-
 γουμένως δὲν κατατεθῇ ἐπὶ 40 ἡμέρας εἰς ναόν τινα, ἐν ᾧ τε-
 λεῖται τακτικῶς λειτουργία. Οὕτως ἀποκτᾷ αὕτη ἱερότητα, καὶ
 μετὰ τοῦτο ἀποδίδεται αὐτῇ θρησκευτικὴ λατρεία παρὰ τῶν
 πιστῶν, διότι τότε πιστεύεται ὅτι ἐνοικεῖ ἐν αὐτῇ θεία χάρις.

Τὰ περὶ ἱερότητος ἀρχαίων καὶ νέων ἀγαλμάτων ρηθέντα ἰσχύ-
 ονσι καὶ ἐπὶ ἀρχαίων ἱερῶν τόπων καὶ ναῶν καὶ παρὰ τῶν ὕστε-
 ρον ὑπὸ ἀνθρώπων ὀρισθέντων τόπων καὶ οἰκοδομηθέντων ναῶν
 πρὸς λατρείαν τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν οἱ ἱεροὶ τόποι, οὓς ἐξ ἀρ-
 χῆς οἱ ἀνθρώποι ἐξέλαβον καὶ ἐπίστευσαν ὡς κατοικητήρια θεῶν,
 καθ' ἃ ἀλλαχοῦ εἵπομεν¹⁾, καὶ ὅσοι ναοὶ ἐκτίσθησαν ἐν ἀρχαίους
 χρόνοις ὑπὸ ἀνθρώπων εὐσεβῶν, φίλων ἢ ἱερῶν ἢ τέκνων αὐτῶν
 τῶν θεῶν, οὗτοι πάντες ἔφερον ἐξ ἀρχῆς τὴν ἱερότητα, καὶ διὰ
 τοῦτο ἐν αὐτοῖς ἐτελεῖτο αἰετοτε ἡ τῶν θεῶν λατρεία²⁾ ὅσοι ὅμως
 τόποι ὠρίσθησαν ὕστερον εἰς λατρείαν θεῶν καὶ ὅσοι ναοὶ ἐκτί-
 σθησαν ἐπ' αὐτῶν, οὗτοι πάντες, ὅπως κατασταθῶσιν ἱεροὶ καὶ

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. α' σελ. 387 κ. ἑ.

ἐν αὐταῖς τελῆται λατρεία τοῦ θεοῦ, ἔδει προηγουμένως νὰ καθιερωθῶσι διὰ ἱεροτελεστίας, ὅπως καὶ τὰ τῶν θεῶν ἀγάλματα. Διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἱεροτελεστίας ἐπισταύετο ὅτι ὁ θεὸς προσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ κατοικεῖ ἐν αὐτῷ, καὶ οὕτω προστατεύει καὶ σώζει τοὺς λατρεύοντας αὐτόν. Ἄνευ τῆς ἱεροτελεστίας ὅμως καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ χτισθεὶς ναὸς εἶναι κενὸς τόπος καὶ κενὸν ἀποδόμημα ἄχρηστον πρὸς λατρείαν θεοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτο οὐδὲν τοῖς ἀνθρώποις σεβαστὸν καὶ ἀπαράβιαστον, ὡς μὴ προστατευόμενον παρὰ θεοῦ τινος.

Τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἡ ἰσχὺς τῆς ἱεροτελεστίας. Ἐπειδὴ ὅμως αὕτη ἀνέκει εἰς τὰ μυστηριώδη ἱερά, ἃ ἐτελοῦντο κρύφα ὑπὸ τῶν πιστῶν, καὶ ὧν οὐδέποτε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐσυγχωρεῖτο ἡ γνωστοποίησις αὐτῶν εἰς ἄλλους, διότι ἡ γνωστοποίησις αὐτῶν ἦτο οὐ μόνον μέγιστον ἁμάρτημα, καὶ ὡς τοιοῦτο προεκάλει τὴν ἔργην τῶν θεῶν κατὰ τῶν γνωστοποιησάντων αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἠδύνατο γνωστοποιηθεῖσα νὰ ἐπενέγκῃ ὅλως ἀντίθετα ἀποτελέσματα κατὰ τῶν πιστῶν· διότι καὶ οἱ τούτων ἐχθροὶ ἠδύνατο δι' αὐτῆς νὰ ἐκκαλέσωσι τὸν θεὸν ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος καὶ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν καὶ νὰ ἔχωσιν οὕτω τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ τοιαύτη ἱεροτελεστία ἐξετελεῖτο κρύφα καὶ ἐνώπιον ὀλίγων ἱερῶν προσώπων, ἅτινα ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτήν, καὶ ἅτινα συμφέρον εἶχον νὰ τηρῶσιν αὐτὴν μυστικὸν τὸν τρόπον ταύτης καὶ ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς.

Τούτου ἕνεκα ὅπως οὐδὲν σχεδὸν γνωρίζομεν περὶ τῶν κυρίως μυστηρίων, διότι τούτων ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο ἐν ἀποκρύφῳ καὶ ἐνώπιον τῶν μεμνημένων, καὶ ἐτήρετο αἰετοτε μυστικῇ, οὕτως οὐδὲν σχεδὸν καὶ περὶ τῆς ἀποκρύφου ἱεροτελεστίας τῶν πρὸς καθιέρωσιν ναῶν καὶ ἀγαλμάτων γινομένων γινώσκομεν· διότι οὔτε ἱερεῖς οὔτε ἄλλοι ἐτόλμων νὰ γνωστοποιήσωσι τὰ καθ' ἕκαστον αὐτῆς, καὶ ἂν ποτε ἤρχοντο ὅπωςδὴποτε εἰς γυνῶσιν αὐτῶν. Ὅσα δὲ ἡμῖν γνωστὰ περὶ τούτων ἐκ συγγραφέων καὶ ἐκ τῆς καθόλου λατρείας τοῦ θεοῦ παρ' Ἑλλήσιν εἰσὶ ταῦτα. Πρῶτον ἔδει νὰ ἐρωτηθῇ διὰ μαντειῶν ἢ ὅπωςδὴποτε ἄλλως ὁ θεὸς ἂν ἀρέσκηται νὰ δεχθῇ τὸ προσφερόμενον αὐτῷ ἄγαλμα,

ναὸν ἢ ἄλλο τι. Καὶ ἂν μὲν ἀπεδέχετο δι' αἰσίῳν σημείων, τότε προέβαινον εἰς τὴν καθιέρωσιν αὐτοῦ, ἄλλως ὅμως οὐχί. Ἄλλ' ἡ ἀποδοχὴ ἦτο σχεδὸν πάντοτε βεβαία· διότι, ἂν ὁ θεὸς ἐρωτώμενος κατὰ πρῶτον δὲν εἶδιδε σημεία ἀποδοχῆς, ἐπανελαμβάνετο καὶ πάλιν ἡ ἀμέσως ἢ μετὰ καιρὸν ἡ ἐρώτησις διὰ θρησκευτικῶν μέσων, ἕως οὗ ἐδηλοῦτο καταφανῶς ἡ θέλησις αὐτοῦ, ὡς ἐγίνετο καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας περιστάσεις. Δηλωθείσης τῆς συγκαταθέσεως τοῦ θεοῦ, τότε προέβαινον εἰς τὰ τῆς ἱεροτελεστίας τῆς ἰδρύσεως καὶ καθιερώσεως. Καὶ ἂν μὲν τὸ εἰς τὸν θεὸν προσφερόμενον ἦτο ἀγάλμα, ἢ ἄλλο τι κινητὸν ἀνάθημα, ἐκομίζετο τοῦτο διὰ πομπῆς καὶ δαδουχίας καὶ ἁσμάτων εἰς τὸν ναὸν ἐπομένων τῶν πιστῶν. Ἄν ὅμως ἦτο ναὸς, εἶδει πρὸ τῆς ἱεροτελεστίας νὰ ἰδρυθῇ ἡ θυμέλη ἢ ὁ βωμὸς πρὸ τοῦ ναοῦ¹⁾, καὶ ἡ ἱερὰ τράπεζα πρὸ τοῦ ἀγάλματος ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ, ἐφ' ἧς ἐτίθεντο τὰ ἄπυρα ἱερά, οἶον ἀπαρχαὶ καρπῶν, ἀνθή, στέφανοι κ.τ.λ., ὁ ἐν τῷ ναῷ ἀκοίμητος λύχνος, τὸ θυμιάμα ἐκ θύου ἢ θύμου, λιβάνου καὶ ἄλλων ὑστερον ἀρωμάτων, καὶ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ διὰ στεφάνων ἐξ ἀνθέων ἢ ἐκ κλάδων φυτοῦ ἀρεστοῦ τῷ θεῷ στέψις τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος καὶ πάντων τῶν τοῦ ναοῦ πραγμάτων.

Ταῦτα πάντα τηρούμενα καὶ ἐκτελούμενα κατ' ἐνιαυτὸν ἢ καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς πρώτης παραδοχῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος, καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐξετελέσθησαν κατὰ πρῶτον ἐν τῇ καθιερώσει καὶ ἀνιδρύσει τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ· διότι ἡ αὐστηρὰ τήρησις καὶ ἐκτέλεις τῶν ἁπαξ καθιερωθεισῶν τελετῶν, καὶ ἡ ἀνευ νεωτερισμῶν καὶ μεταβολῶν ἐκτέλεις αὐτῶν, ἦτο ἱερὸς καὶ ἀπαράδατος θρησκευτικὸς νόμος, οὗ ἡ παράβασις καὶ ἀθέτησις συνεπῆγε δεινὰ ἐπακλόλουθα κατὰ τὴν θρησκευτικὴν πεποιθήσιν τῶν πιστῶν, ὡς ἀλλαχοῦ ἀπεδείξαμεν²⁾.

Τούτων πάντων ἐκτελεσθέντων ἤρχιζεν ἡ ἱεροτελεστία τῆς

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. 1, 395.

2) Αἰτ. 3, 293 καὶ 299.

ιδρύσεως¹⁾. Ἐπειδὴ πάσης ἱεροτελεστίας κύρια στοιχεῖά εἰσι θυσία καὶ προσφοραί, εὐχαὶ καὶ δαΐπνα, εἰς δ' ἐν μεγάλαις ἑορταῖς προσετίθεντο καὶ ἀγῶνες, εἰκάζομεν ὅτι καὶ ἐν τῇ τελευτῇ τῆς ιδρύσεως τῶν ἱερῶν τὰ αὐτὰ ἐξετελοῦντο. Ἄν ὅμως αἱ τῆς ιδρύσεως εὐχαὶ ἦσαν στερεότυποι τρόπον τινὰ καὶ ἀμετάβλητοι, ὥς παρ' ἡμῖν ἐν τῇ ἐγκαινιάσει τῶν ναῶν, καὶ ἂν εἶχον ἰδιαίτερά τινα καὶ ποῖα ἐν ἐκάστη περιστάσει, ἀγνοοῦμεν ἐντελῶς δι' ὃν λόγον εἶπομεν. Τὰ εἰς θυσίαν ὅμως προσφερόμενά εἰσιν ὅπως οὖν γνωστὰ, ὡς μὴ ἀπόρρητα καὶ μυστικά.

Ἐν τῷ Πλούτῳ²⁾ τοῦ Ἀριστοφάνους βλέπομεν ὅτι ἐν τῇ ἱδρύσει τοῦ θεοῦ τούτου προηγεῖται τις φέρων δαΐδας ἡμέτερας, ἔπεται δὲ γυνὴ φέρουσα σεμνῶς χύτρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ποικίλην στολὴν ἐνδεδυμένη.

Περὶ τῶν χυτρῶν τούτων παρατηρεῖ ὁ σχολιαστὴς ἐνταῦθα ὅτι αἶθος ἦν ἐν ταῖς ἱδρύσεσι τῶν ἀγαλμάτων ὁσπρίων ἐψημένων χύτρας περιπομπεύεσθαι ὑπὸ γυναικῶν ποικίλως ἡμφιεσμένων³⁾ καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἢ ἄλλος·

α' Ἀφιεροῦντές τι ἐν ναοῖς ἢ καθιδρύοντες αὐτοὺς ἔθος εἶχον

1) Ἡ λέξις ἱδρυσις καὶ ἱδρύω δηλοῖ κυρίως τὴν ἐν οἰκίῳ τόπῳ θέσιν τοῦ ἀγάλματος καὶ παντὸς ἄλλου ἀναθήματος· ἀλλὰ πλὴν τούτου, ὅπερ ἄληθῶς ἐγίνετο, καὶ τὰ τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς πάντα αὐτῇ προσέκειτο ἢ πρᾶξις αὕτη. Ὅθεν καὶ τὸ ἱδρύομαι λέγεται ἐπὶ τοῦ ἐκτελοῦντος τὴν πρᾶξιν· ὡς παρὰ Πλάτωνα ἐν Πρωταγ. 323· ἀπερχεῖται βωμοῦς τε ἱδρῦσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν». Ὁ αὐτὸς ἐν Νόμ. 40, 940· αἰετὰ καὶ βωμοὺς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἱδρύνουσιν». Ἐνεπύθεν τὸ παρὰ Διοδόρου κατὰ Διοκράτους ἐν ἐρχῇ ἀφ' ἧς οἱ κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἱδρυμένοι δηλοῖ τοὺς τῶν φυλῶν ἥρωας, ὅσοι εἶχον βωμοὺς καὶ ἱερὰ καὶ ἀγάλματα καθιερωμένα ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἑλατρεύοντα.

2) στιχ. 1194·

Ἰδρυσόμεθ' οὖν αὐτίκα μέλα· . . .
 ἀλλ' ἐκδέτω καὶ δεῦρο δαΐδας ἡμέτερας,
 ἐν' ἔχων προηγῇ τῷ θεῷ σέ, . . .
 Ἐγὼ δὲ εἰ ποιῶ;

τὰς χύτρας, αἷς τὸν θεὸν
 ἱδρυσόμεθα, λαβοῦσ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρε
 σεμνῶς ἔχουσα δ' ἄλλος αὐτὴ ποικίλη.

προςάγειν χύτρας ἀθάρας καὶ σεμιδάλεως μεστάς, ἡ πελάνων καὶ ὀσπρίων ἀλληλεσμένων· προωδοποιοῦν δὲ φέρουσαι ταῦτα ἐπὶ κεφαλῆς γυναῖκες σεμναί.» εἶτα

α' Ἐπὶ κεφαλῆς· ἐπειδὴ ὁπότε μέλλουσιν βωμοὺς ἀφιδρύειν ἡ ἀγαλμα θεοῦ, ἔψοντες ὀσπρια ἀπῆρχοντο τούτων τοῖς ἀφιδρυμένοις, εὐχαριστήρια ἀπονέμοντες τῆς πρώτης διαίτης· ὅθεν καὶ ἐν ταῖς Δαναίσι

Μαρτύρομαι δὲ Ζηνὸς Ἑρκείου χύτρας,

Παρ' αἷς ὁ βωμὸς οὗτος ιδρύθη ποτέ.»

Ὅμοιά τινα φαίνεται ὅτι ἐγένοντο καὶ ἐν τῇ καθιερώσει ἰδιωτικῶν ἱερῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ παντὸς πολίτου· ἐνθα πιθανόν ὅτι παρευρίσκοντο πλὴν τῶν τῆς οἰκίας μελῶν καὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ οἰκογενειάρχου. Ἰδίως περὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ καθιερώσεως τοῦ κτησίου Διός, τοῦ προστάτου καὶ ἐφόρου οὐ μόνον τῆς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς περιουσίας πολίτου τινός, ἀφ' ἧς καὶ ὁ θεὸς κτήσιος λέγεται, μανθάνομεν ἐξ Ἀθηναίου¹⁾, ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν πρώτων Πτολεμαίων ἀκμάσας Ἀντικλείδης ὁ Ἀθηναῖος ἐν τῷ ἐξηγητικῷ αὐτοῦ ἱερσκειυτικῶν ἐθίμων καὶ πράξεων γράφει· αἱ Διὸς κτησίου σημεῖα ιδρύσθαι χρὴ ὥδε· καθίσκον κανὸν δίωτον ἐπιθηματοῦντα, στέψαντα ὄτα ἐρίῳ λευκῷ, καὶ ἐκ τοῦ ὤμου τοῦ δεξιοῦ καὶ ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ κροκίου, καὶ ἐσθεῖναι, ὅ,τι ἂν εὕρης καὶ εἰσχέαι ἀμβροσίαν· ἡ δ' ἀμβροσία ὕδωρ ἀκραιφνές, ἔλαιον, παγκαρπία· ἅπερ ἔμβαλε.»

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον ὅτι ἐν τῇ ιδρύσει ναῶν, βωμῶν, ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων προηγούντο ἄνδρες φέροντες δαδὰς ἀνημμένας, εἶποντο δὲ γυναῖκες σεμναί, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσαι χύτρας, πλήρεις ὀσπρίων ἐψημένων ἡ ἀθάρας καὶ σεμιδάλεως καὶ πελάνων· καὶ ὅτι αἱ χύτραι αὗται ἔδει νὰ ὦσι νέαι, δίωτοι καὶ ἐστεμμέναι ἐρίῳ λευκῷ, καὶ νὰ φέρωσι τὴν ῥηθεῖσαν ἀμβροσίαν. Τῶν χυτρῶν τούτων ἦσαν πιθανῶς καὶ τὰ κεράμια ἄγγεῖα, κέρνος καὶ κοτύλος, ἃ εἶχον ἐν αὐτῷ κατ' Ἀθηναίων²⁾ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους, ἐν οἷς ἦσαν αὐδρινοί,

1) Ἐν βιβλ. ΙΑ' σ. 473.

2) Ἐν βιβλ. ΙΑ', σ. 476 καὶ 478.

μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πισοί, λάβυρα, ὤχροι, φακοί, κύαμοι, ζεαί, βρόμος, παλάθιον, μέλι, ἔλαιον, οἶνος, γάλα, οἶον ἔριον ἄπλυτον».

Πάντα ταῦτα, εὐχαριστήρια τοῖς ἀφιδρυμένοις καλούμενα, καὶ σύμβολα τῆς πρώτης τῶν ἀνθρώπων διαίτης ὄντα, ἐκομίζοντο ἐν πομπῇ καὶ ἐπὶ καθαρῶν καὶ πολυτελῶν σκευῶν ὑπὸ ἀγνῶν προσώπων, μάλιστα δὲ ἱερῶν παρθένων, λαμπρῶς ἐνδεδυμένων, καὶ κατετίθεντο πρὸ τοῦ ἀφιδρυμένου θεοῦ, τὰ μὲν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης, ἥτις ἴστατο πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ ἐν τῷ σκηφί τοῦ ναοῦ, τὰ δὲ ἐκαίοντο ἐπὶ τοῦ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ἵσταμένου βωμοῦ. Διὸ πρὸ τῆς τελετῆς τῆς ἀφιδρύσεως ναῶν ἔδει τὰ προϋπάρχειν, ὡς εἵπομεν, ὁ βωμὸς καὶ ἡ ἱερὰ τράπεζα, ὡς ἀναγκαῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς λατρείας τοῦ ἀφιδρυμένου θεοῦ ἢ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ. Τὰ εἰς θυσίαν προσφερόμενα βεβαίως ἦσαν οὐχὶ τὰ αὐτὰ πάντοτε, ἀλλὰ διάφορα κατὰ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ εἰς ὃν προσεφέροντο· διότι οὐχὶ τὰ αὐτὰ θύματα προσεφέροντο τοῖς θεοῖς πᾶσιν, οὐδὲ ὁ αὐτὸς τρόπος τῆς λατρείας ἦτο συνήθης ἐπὶ πᾶσι¹).

Πάντα ταῦτα τὰ δῶρα, κομιζόμενα τοῖς θεοῖς ἐπὶ κανῶν ἢ ἀγγείων, ἦσαν ἐστεμμένα ἢ δεδεμένα μὲ ταινίας, εἰς σημεῖον τῆς ἱερότητος καὶ τελειότητος αὐτῶν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη παρ' Ἀθηναίῳ²), ὡς καὶ νῦν βλέπομεν ἐν πολλοῖς μνημειαῖς τῆς τέχνης ἐπὶ ἀναγλύφων καὶ μάλιστα ἀγγείων, ἐν οἷς ἀπεικονίζονται τοιαῦτα προσφερόμενα δῶρα, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι στεφάνοι καὶ ταινίαι καὶ ἄνθη. Ὑπερέφοντο ὡσαύτως διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ἄγαλμα καὶ πάντα τὰ τοῦ ναοῦ πράγματα καὶ οἱ

1) Βλ. Ἑρμαννον ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2. §. 6.

2) Ἐν βιβλ. ΙΕ', 674· α' Ἀριστοτέλης ἐν τῷ συμποσίῳ φησὶν, ὅτι οὐδὲν κολοδὸν προσφερόμεν πρὸς τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ τέλεια καὶ ὅλα. Τὸ δὲ πλήρες τέλειόν ἐστι· τὸ δὲ στέφειν πλήρωσιν τινα σημαίνει. . . ἔοικεν ὁ στέφανος τοῦτω καεῖν βοῦλεσθαι. Διὸ καὶ περὶ τὰ πένθη τοῦναντίον παρασκευάζομεν· ὁμοιοπαθεῖα γὰρ τοῦ κακηκότος κολοδοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τῇ τε κορυφῇ τῶν τριχῶν καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἀφαιρέσει.

μετέχοντες τῆς τελετῆς ἱερεῖς καὶ ὑπηρέται καὶ πάντες οἱ παρίσταμενοι¹⁾).

Πρὸ τῆς ἱεροπραξίας λαμβάνων τὰ προσφερόμενα ὁ ἱερεὺς ἢ καὶ ὁ ἐκτελὼν ἔργα ἱερέως κατέθετε τὰυτὰ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης πρὸ τοῦ ἀγάλματος καὶ ἔφαινεν αὐτά, τὸν ναὸν καὶ πάντας τοὺς παρισταμένους εἰς τὴν τελετὴν διὰ κλάδου δένδρου ἢ φυτοῦ ἱεροῦ τῇ θεῷ, εἰς ὃν προσεφέροντο τὰ δῶρα, ὃν κλάδον ἐνέβαπτεν εἰς τὸ ἐντὸς λεκάνης²⁾ ὕδωρ, ὃ ἐλαμβάνετο ἐξ ἱερᾶς πηγῆς, ρεούσης ἢ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἢ πλησίον αὐτοῦ, ἢ ἐκ παραρρέοντος ποταμοῦ³⁾. Ἦτο δὲ ὁ βαντισμὸς οὗτος ἀναγκαῖος, ὅπως ἐξαγινθῶσι δι' αὐτοῦ πάντα τὰ εἰς τὴν τελετὴν προσφερόμενα καὶ πλησιάζοντα τῇ θεῷ πρόσωπα καὶ πράγματα.

Πάντες δὲ οἱ λαμβάνοντες μέρος εἰς τὴν ἱεροτελεστείαν ἱερεῖς, ἱερεῖαι καὶ λαιποὶ ἔφερον λευκὰ νέα ἢ νεοπλυνῇ ἐνδύματα εἰς δόλυσιν ἐξωτερικῆς καθαριότητος⁴⁾, καὶ ὑποδήματα νέα ἢ καθαρά⁵⁾· διότι καθαρὸς καὶ ἅγιος ὁ θεὸς νομιζόμενος, εἶδε καὶ πάντες οἱ πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι νὰ ὦσι καθαροὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ὅτε ὅμως ἡ ἱεροτελεστεία ἐγένετο ἤρωςιν ἢ νεκροῖς ἢ καταχθονίαις θεοῖς, συνήθη ἦσαν ἐρυθρὰ ἐνδύματα ἢ φοινικίδες, ὥς γίνεται τοῦτο δῆλον ἐν Πλούτ. Ἀριστ. 21, Δυσίου κ. Ἀνδροτ. S, 51, καὶ Δίσχύλ. Εὐμ. 1010.

Ἀρξαμένης τῆς ἱεροτελεστείας πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἢ ἐν αὐτῷ εἶδε

1) Boetticher Tecl. der Hellenen 4 Buch σ. 52 καὶ 64. Πλουτ. Δικ. 26. Ἀθήν. 15, 674, ἐνθα πολὺς περὶ τούτου λόγος.

2) Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἐπῆρχεν ἐν τῷ Παρθενῶνι ἀργυροῦν περιβραντήριον καὶ ἕτερον χρυσοῦν ἐν τῷ προνάῳ (C. I. G. 2. N. 138—40). Ἄλλα τοιαῦτα ἐδωρήσατο ὁ Κροῖσος τῷ ἐν Δελφοῖς θεῷ καθ' Ἡρόδοτον (1, 51)· βέβαιον δὲ ὅτι καὶ ἐν παντὶ ναῷ ἐπῆρχον τοιαῦτα περιβραντήρια.

3) Βλ. Ἑρμαννον ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2 § 19, 4 καὶ ἄλλα παραδ. παρὰ Boetticher ἔ. ἀ. σελ. 58, 41.

4) Πλάτ. ἐν νόμ. 12, 936, Πολυδ. ὄνομ. 1, 1, 25· ἀκαθαρῶ νῶ, ὅπῃ νεοαργῶ σταλῇ, ὅπῃ νεοπλυνεῖ ἐσθῆτι προσέτιναι θεοῖς· πρὸς. Liv. 5, 22.

5) Ὀδυσ. δ 750, Ἰλ. π, 228, Πορφυρ. περὶ ἀποχῆς 2, 46.

να τηρῆται ἄκρα ἡσυχία καὶ τάξις παρὰ τῶν προσερχομένων διὸ προειχόν πολὺ οἱ ἱερεῖς ἵνα μὴ τις σύγχυσις ἐν αὐτῇ γένηται, μηδὲ παραλειφθῇ λέξις τις τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀποτεινομένης εὐχῆς τοῖς θεοῖς ἢ προθυσιάζῃ ῥηθῇ· ὥστε, ἀφ' οὗ προσκάλει ὁ ἱερεὺς διὰ τοῦ κήρυκος νὰ εὐφημῶσι καὶ ἡσυχάζωσι πάντες οἱ μετέχοντες τῆς ἱεροτελεστίας, καὶ οὕτως ἐγένετο ἄκρα σιωπὴ, τότε ἀνεγίνωσκε τις τὰς εὐχὰς ἀπὸ βιβλίου, οἱ δὲ πιστοὶ ἐπανελαμβάνον αὐτολεξεί, τηρουμένης ἄκρας σιγῆς παρὰ πάντων, ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ αὐλητὴς πύλει, ἵνα μὴ τι ξένον τῆς εὐχῆς διαταράξῃ τὴν τελετήν. Τοῦτο δὲ, γινόμενον ἐν πάσῃ θυσίᾳ καὶ εὐχῇ δι' ἧς ἐζητεῖτο τι παρὰ τῶν θεῶν, ὡς λέγει ὁ Πλίνιος¹⁾, ἐτηρεῖτο μετὰ πλείονος λόγου βεβαίως καὶ αὐστηρότητος ἐν τῇ καθιερώσει ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ ἐλευσις καὶ οἰκησις τῶν θεῶν ἐν τῷ ὑπὸ τῶν πιστῶν παρασκευασθέντι ναῷ καὶ ἀγάλματι Μετὰ τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ²⁾ καὶ ἐκτέ-

4) Ἐν βιβλ. 28, 3: «Victimam caedi sine præcatione non videtur referre aut deos rite consuli. Præterea alia sunt verba mīpetritis, alia depulsoriis, alia commendatoriis, videmusque certis præcationibus obsecrasse summos magistratus et, nequid verborum prætereatur aut præposterum dicatur de scripto præire aliquem rursusque alium custodem dari qui attendat, alium vero præponi qui favere linquis jubeat, tibicinem cenere, ne quid aliud exaudiatur.»

2) Ὁ Πλούταρχος (ἐν βίῳ Ποπλίου. 16) ποιῆται λόγον περὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς, ἐν ἀποτελείωσιν ὁ τελευταῖος Ταρκύνιος. Ἐπειδὴ ὁμοίως οὗτος ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ καθιερώσῃ, καθιέρωσεν (dedicavit) αὐτὸν ὁ ἕτερος τῶν δύο πρώτων ὑπάτων, ὁ Ὀρέστιος, οὗτινος καὶ τὸ ὄνομα ἐπεγράφη ἔνω τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ, ὃ μεγίστη τιμὴ ἐνομίζετο παρὰ Ῥωμαίους· δι' ὃ ἡμιλλῶντο οἱ ἄρχοντες νὰ ἐκτελείωσιν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς των τὴν καθιέρωσιν, ἵνα μὴ ὁ διάδοχος ἀξιωθῇ τῆς τιμῆς ταύτης, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἐνταῦθα ἱστορούμενον ὑπὸ Πλουτάρχου. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τῆς λατρείας τῶν θεῶν περὶλαβόν οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν, ὡς ἀλλαχοῦ εἵπομεν (ἐν τῷ πονήματι ἡμῶν περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Ἑλληνας σελ. 26 κ. ἑ.), ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι ὁ παρὰ Ῥωμαίους συνήθης οὗτος τρόπος τῆς καθιερώσεως (dedicatio) ἐλή-

λεσιν πάντων τῶν εἰρημένων ἐγένετο ἡ τελευταία τῆς καθιερώσεως πράξις, καθ' ἣν ὁ ἀρχων (παρὰ Ῥωμαίους ὑπατος ἢ δικτάτωρ ἢ στρατηγός), εἰς ὃν ἡ πόλις ἀνέθετο τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, προσερχόμενος εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ ναοῦ ἐλάμβανε διὰ τῆς χειρὸς τὴν θύραν καὶ ἐπικαλούμενος ἐξ ὀνόματος τὸν θεὸν ἐξέφερε τὰς τελευταίας εὐχὰς¹), μεθ' ἧς ἐπεγράφετο ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου ἢ τοῦ ἐπιστυλίου ἡ τῆς καθιερώσεως ἐπιγραφή.

Ὅτι δὲ καὶ ἡ τῆς ἰδρύσεως ἱεροτελεστία ἐγένετο μετὰ θυσίας καὶ εὐχῶν καὶ δώρων πρὸς τὸν θεόν, μεθ' ἧς εἶπετο καὶ δεῖπνον, ἴσως δὲ καὶ ἀγῶνες ἐνίοτε, περιττὸν νὰ εἰπωμεν, διότι πάντα ταῦτα ἦσαν κοινὰ πάσης δημοτελοῦς ἱεροτελεστίας. Ὅτε δὲ αὕτη ἐγένετο κατὰ τοὺς συνήθεις τύπους καὶ ἀκριβῶς (rite), ἡ πεποιθήσις τῶν πιστῶν ἦτο, ὅτι ὁ θεὸς εἰσακούσας κατήλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ, καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ μένει ἐν αὐτοῖς μετὰ τῶν πιστῶν αὐτοῦ. Οὕτως ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλμα πληροῦσι τὸν προορισμὸν τῶν καὶ εἰσὶν ἀπὸ τούδε ἀληθῶς κατοικητήριον θεοῦ. Τοῦτο δὲ μανθάνομεν παρὰ τῶν ἐξῆς ἀρχαίων συγγραφέων.

Ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Ἀρνόβιος²) λέγει διὰ στόματος ἐθνικοῦ ὅτι θεοὶ εἰσὶν οὐχὶ οἱ ἐκ χαλκοῦ ἀπλῶς καὶ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἢ ἐξ οἷαςδήποτε ἄλλης ὕλης κατασκευασθέντες, ἀλλ' οἱ ἐν τούτοις

φθῆ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, εἰ καὶ δὲν δυνάμεθα διὰ μαρτυριῶν νὰ βεβαιώσωμεν τοῦτο. Ἀναθεματικὰς ὁμῶς ἐπιγραφὰς οἱ Ἕλληνες δὲν ἴσονται· ζοῦν νὰ ἐπιγράψωσι καὶ ἐπὶ τῶν ναῶν· διὸ οὐδὲ ἔχουσι τοιαύτας οἱ σωζόμενοι ναοί· ἀλλ' ἐν τῇ ἰδρύσει καὶ καθιερώσει ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀνεσθημάτων καὶ βωμῶν ἐπέγραφον τοιαύτας, δ βεβαίοι ἢ ὑπὸ Θουκυδίδου (6, 54) ἀναφερομένη καὶ ἐσχάτως ἀνευρεθεῖσα τῶν Παισιστρατιδῶν ἀρχαιοτάτη ἐπιγραφή, ἣτις ἐτυπώθη ἐν Ἀθηναίου τόμ. 6 σελ. 149.

1) Liv. 2, 8. Διον. Ἀλικαρ. Ῥωμ. ἀρχ. 5, 35, καὶ Πλούτ. 3. 2.

2) Ad Gent. 6, 17—20· «Sed erras, inquit, et laberis, nam neque nos æra neque auri argentique materies, neque alias quibus signa confluunt, eas esse per se deos et religiosa decernimus numina; sed eos in his colimus, eosque veneramus, quos dedicatio infert sacra, et fabrilibus efficit inhaerere simulacris.

οικοῦντες, λατρευόμενοι καὶ προσκυνούμενοι, οὗς ἡ ἱερὰ ἰδρύσις ἐπεκαλέσθη καὶ ἐπίσει νὰ ἐνοικῶσιν ἐν τοῖς τεχνητοῖς τούτοις ὁμοιώμασιν. Ἄλλος ἀρχαῖος, ὁ Μινούκιος Φηλιξ¹⁾, ἀποφαίνεται ὡσαύτως περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀγάλμασι λατρευόμενων θεῶν ὅτι δηλαδὴ θεοὶ εἰσὶν οὐχὶ ταῦτα ἅμα γεγόμενα ἐξ οἰαζομένης ὕλης καὶ ὁπωσδήποτε, ἀλλ' ὅτε οἱ εὐσεβεῖς καθιερώσωσιν αὐτὰ καὶ ἐπικαλεσθῶσι τοὺς θεοὺς νὰ ἐνοικήσωσιν ἐν αὐτοῖς, τότε εἰσὶν αὐτὰ ἀληθινοὶ θεοί.

Ἐκ τῆς τελετῆς τῆς ἀφιδρύσεως προῆλθον πιθανῶς ἡ εἰρσιώνη καὶ τὰ ὡσχοφόρια, δι' ὧν προσεφέροντο ἀπαρχαὶ καρπῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἢ κατ' ἄλλα χρονικὰ διαστήματα ἐν καιρῷ δημοτελῶν ἑορτῶν εἰς μνήμην τῆς πρώτης παραδοχῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος καὶ τῆς καθιερώσεως ναοῦ ἢ ἀγάλματος τούτου· ὥστε τὰς τοιαύτας προσφοράς καὶ τελετὰς ἐκλαμβάνει οὐχὶ ἀτόπως ὁ Γερμανὸς Boetticher²⁾ ὡς συνδεσμέναι μετὰ τῆς ἀφιδρύσεως τῆς λατρείας καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ πολιούχου θεοῦ χώρας τινός, τὰς ὁποίας καθιερώσασα ἡ συνήθεια ἐπανελάμβανε κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ αὐτῇ τῆς ἀφιδρύσεως ἡμέρᾳ.

Καὶ ἡ μὲν τῆς εἰρσιώνης³⁾ τελετὴ ἐκλήθη ἐκ τοῦ κλάδου τοῦ λαμβανομένου ἐκ τῶν ἐν Ἀκαδημίᾳ ἱερῶν μοριῶν ἢ ἐλαιῶν, ὅν περιτυλίσσοντες μὲ ταινίας καὶ ἕρια καὶ προσαρτῶντες εἰς αὐτὸν παντὸς εἶδους ἀκρόδρυα, ἀνήγον εἰς Ἀκρόπολιν τῇ Πολιάδι Ἀ-

1) Octav. 23, 40. Quando igitur hic nascitur? ecce funditur, fabricatur, sculpitur, nondum deus est; ecce plumbatur, construitur, erigitur, nec adhuc deus est; ecce ornatur, consecratur, oratur, tunc postremo deus est, quum homo illum coluit et dedicavit.

2) Ἐν τῇ Tectonik der Hellenen 4 Buch p. 224 x. i.

3) Σχολ. Κλέμεντος Ἀλεξ. ἐν σελ. 9 Pott. αὐτὴν λεγομένην εἰρσιώνην φησὶν, ἣν οὗτοι περιελούντες ἐρίοις καὶ ταινίαις ὀφασμάτων λιγνέων (ἣν δὲ κλάδος ἀπὸ τῆς μορίας ἐλαίας) καὶ ἀκροδρύοις παντοίοις περιαρτῶντες, ἀνήγον εἰς ἀκρόπολιν τῇ Πολιάδι Ἀθηναῖοι Παναθήναια, οὕτως ἐπευφημοῦντες· Εἰρσιώνη σῦκα φέρει καὶ μῆλα καὶ ἐξῆς. Τὰ λοιπὰ τοῦ ἁγίου ἔχει ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Θησ. 22^α πρὸς καὶ Ἐρμ. ἐν ἑλλ. ἐρχ. 2. § 56, 9.

θηαί ἐν τῇ τῶν Παναθηναίων ἑορτῇ, ἥτις ἐτελεῖτο κατ' ἔτος τῇ 28 Ἰουλίου ἐν τοῖς μικροῖς, κατὰ τετραετίαν δὲ ἐν τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις εἰς μνήμην τῆς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ γεννήσεως τῆς θεᾶς καὶ τῆς ἀφιδρύσεως τοῦ ἀγάλματος καὶ τῆς παραδόχῃς τῆς λατρείας αὐτῆς.

Καὶ εἰς ἄλλας ἐστὶ τῶν Ἀθηναίων ἑορτὰς ἦτο συνήθης ἡ εἰρᾶσιωνη, οἷον εἰς τὰ Πυανέσια καὶ Θαργήλια¹⁾, ἦν καὶ εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν ἐκρέμων κατ' ἔτος χάριν εὐφορίας καὶ ἀγνισμοῦ οἱ Ἀθηναῖοι²⁾, ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον στέφομεν μὲ ποικίλα ἄνθη καὶ καρπούς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὰς τῶν οἰκιῶν θύρας τῇ πρώτῃ τοῦ μαΐου ἡμέρᾳ.

Τὰ δὲ ὠσχοφῶρια ἐκλήθησαν οὕτως ἀπὸ τοῦ ὠσχου, ἦτοι κλάδου ἀμπέλου ἔχοντος σταφυλὰς, ὃν λαμβάνοντες ἔφηβοι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου, ἔφερον τρέχοντες μέχρι τοῦ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς ἐν Φαλήρῃ³⁾ ὃ δὲ νικήσας ἐλάμβανεν ἄθλον κύλικα, τὴν λεγομένην πενταπλόαν, πλήρη οὔσαν οἴνου, μέλιτος, τυροῦ, ἀλφίτων καὶ ἐλαίου⁴⁾).

Καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς ἑορτὰς θεῶν ἡ τῶν ἀπαρχῶν τῶν πρώτων καρπῶν προσφορά ἦτο συνήθης, τὴν ἀρχὴν πιθανῶς ἔχουσα ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος καὶ τῆς ἐδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ, ἐπαναλαμβανομένη κατ' ἔτος μετὰ τῶν λοιπῶν θυσιῶν ἐν ταῖς δημοτελείαις ἑορταῖς⁵⁾).

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

1) Βλ. Πλουτ. ἐν Θησεΐ κεφ. 22.

2) Σχ. Ἀριστοφ. ἐν Πλούτῳ στίχ. 1055.

3) Ἀθην. ια'. σ. 495—6· καὶ Ἑσυχ. ἐν λ. ὠσχοφῶρια.

4) Ἑρμάννος ἐλλ. ἀρχ. 2. § 25, 9 καὶ 10.

ΠΕΡΙ ΟΡΟΣΗΜΟΥ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΣΗ.

ΙΕΡΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ*).

Πρὸς ΝΑ τοῦ Ναυπλίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑξ ὥρων συνήθους ὁδοῦ ὑπάρχει ἡ μικρὰ πεδιάς "Ηρι, σχῆμα ἔχουσα Λ, καὶ δριζομένη δυτικῶς μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, κατὰ τὰς ἄλλας δὲ αὐτῆς πλευρὰς ὑπὸ ὀρέων, καὶ διατεταμένη ὑπὸ χειμάρρου, τὸν πρῶτον αὐτοῦ σχηματισμὸν λαμβάνοντος ἐν τῷ δήμῳ Δρυόπης τῆς Τροιζηνίας.

Πρὸς μεσημβρίαν τῆς πεδιάδος ταύτης καὶ ἐπὶ μικροῦ λόφου, ἐνθα ὑπάρχει ἡδὴ χωρίον, ὑπάρχουσι τὰ θεμέλια κτιρίου τετραγώνου, κυκλωπίου τειχοδομίας, οὗτινος φαίνεται μία μόνη σειρὰ μεγάλων λίθων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Πρὸς Β πλησίον τῆς εἰς τὴν πεδιάδα εἰσόδου, ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς πεντακοσίων περίπου μέτρων, ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους, ὑπάρχει ἕτερον τῆς αὐτῆς πιθανῶς ἐποχῆς κτίριον κυκλώπιον τετραγώνον, πλευρῶν μήκους 15 περίπου βημάτων, καὶ ὕψους δύο περίπου μέτρων, ὀνομαζόμενον ἡδὴ *Παλιόπυργος*, κάτωθεν δὲ τούτου καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὑπάρχουσι μεγάλοι τινὲς λίθοι, ὧν ὁ εἰς ἡμικεχωσμένοις εἶναι ἐνεπίγραφος, ἔχει ὁμως τὴν ἐπιγραφὴν ἐφθαρμένην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἠδυνήθην ν' ἀναγνώσω αὐτήν. Κατὰ τὴν θέσιν ταύτην σημειοῦσί τινες πίνακες γεωγραφικοὶ τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃν ὁμως ὁ χάρτης τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελείου σημειοῖ εἰς τὴν παρακειμένην μικρὰν πεδιάδα *Κάντιαν* Προχωροῦντες εἰς τὴν πεδιάδα ἀπαντῶμεν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ ὁ-

*) Ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἀθηναίου ἀσμένως δημοσιεύει διὰ τοῦ περιοδικοῦ τούτου τὴν τοπογραφικὴν ταύτην διατριβὴν τοῦ κ. Κονδάκη, ὡς καὶ ἄλλας τινὰς πρότερον ἀποσταλείσας αὐτῇ παρὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου, εὐχομένη ὅπως καὶ ἄλλοι λόγοι αὐτοῦ, μάλιστα καθηγηταὶ καὶ γυμνασιάρχαι, στρέψωσι τὴν προσοχὴν των ἐνίοτε εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐξέτασιν τῶν παρ' αὐτοῖς μνημείων τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ γνωστοποιῶσιν ὅ,τι νέον καὶ ἄξιον ἀνακοινώσεως ἀνευρίσκωσι. Καιρὸς εἶναι ὅπως καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις λόγοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς εὐτυχῶς ὀσημέραι αὐξάνει, ὁδηγῇ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν νέων περιηγητῶν μελετῶσι τὰ παρ' αὐτοῖς μνημεῖα, περιφραυῶσιν αὐτὰ καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος των διδάσκωσι τοὺς ἀπλουτέστερους νὰ σέβωνται αὐτὰ καὶ προφυλάττωσιν ἀπὸ πάσης βλάβης, διότι ἡ σωτηρία τούτων οὐ μικρὰν τιμὴν φέρει καὶ τῇ πατρίδι καὶ αὐτοῖς. — Σὺ, ἐκδότη.

μοίας τειχοδομίας κτίριον τετράγωνον, οὔτινος ἐκάστη τῶν πλευρῶν ἔχει μήκος 14 συνήθων βημάτων^{*)}). Τοῦ ἐδάφους ἔξέχει μία σειρὰ μεγάλων λίθων, φαίνεται ὅμως τὸ κτίριον κεχωσμένον ὀλίγον, διότι εὐκόλως δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι εἰς παλαιὰν ἐποχὴν διήρχετο ἐντεῦθεν κλάδος τις τοῦ χειμάρρου.

Πορρύτερῳ καὶ δεξιᾷ ἐπίσης τῆς ὁδοῦ ἐφάνησαν πρὸ δύο ἐτῶν λίθοι πελεκητοὶ ἀποκαλυφθέντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ εἰς τούτων εἶχεν ἐπιγραφὴν, ἐζήτησα νὰ ἶδω τὸν λίθον, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀποκοπῇ εἰς δύο τεμάχια καὶ μεταφερθῇ ἀνωτέρῳ εἰς τὰς οἰκίας Καρνέζη, ἐνθα ἐκτίσθησαν εἰς οἰκίαν τινὰ εὐτυχῶς ὅμως ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι εἰς τὸ πρόσωπον καὶ δύναται ν' ἀναγνωσθῇ.

Τὸ ὕψος τοῦ λίθου ὀλοκλήρου εἶναι 1,56, τὸ πλάτος 0,30, καὶ τὸ πάχος 0,23, τὰ δὲ γράμματα ἔχουσι μέγεθος 0,6.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως:

Ο Ρ Ο Σ
Α Σ Κ Λ Α
Π Ι Ο Υ

Ἡ θέσις, ἐνθα ὁ ἐνεπίγραφος οὗτος λίθος ἔκειτο, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι οὗτος ἐδείκνυε τὰ σύνορα τῆς περιφερείας τοῦ ἐν Δήσῃ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ^{**)}), ἥ καὶ τὰ σύνορα αὐτῆς τῆς Δήσης, ἅτινα φιλονεικούμενα παρὰ τῶν Ἀργείων καὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἀπησχόλησαν. Καὶ πράγματι, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ῥοὰς τῶν ὑδάτων, τὰς κλίσεις καὶ τὰς κορυφογραμμὰς τῶν πρὸς Β ὀρέων, παρατηροῦμεν ὅτι κανονικὴ γραμμὴ, ἀπὸ τοῦ ὀροσήμου ἀρχομένη καὶ τὴν ῥοὴν τῶν ὑδάτων ἀκολουθοῦσα, ἀνέρχεται ἐπὶ κορυφῆς ὕψους 890 ποδῶν, σχηματίζουσα δὲ μικρὰν καμπύλην, φθάνει, τὴν κορυφογραμμὴν ἀκολουθοῦσα, εἰς κορυφὴν ὕψους 674 ποδῶν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς ἑτέραν ποδῶν 766, ἥτις συμπίπτει πρὸς

*) Ὁ ὄρος οὗτος ἐπιβεβαιεῖ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σκύλακος (σελ. 43 τῆς τοῦ Γαζῆ ἐκδόσεως), λέγοντος ὅτι ἡ τῆς Ἐπιδαύρου χώρα, ὅπου τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔπεται μετὰ τὴν τοῦ Ἀργους ἐκαθήμεναι γὰρ εἰς τὸν κόλπον τοῦτον (τὸν ἀργολικόν) στέδια λ'. Πρβλ. καὶ E. Curtius Pelopon. II, σ. 429 καὶ 574. Σημ. ἐκδ.

**) Μὴ ἔχων ἄλλο μέτρον πρόχειρον, κατεμέτρησα διὰ τῶν βημάτων πάντα τὰ κτίρια.

τὸ σημερινὸν μεταξὺ Δρυόπης καὶ Δήσσης σύνορον. Τῶν κορυφῶν καὶ κλιτύων τούτων τὰ ὕδατα δέχεται ὁ τὴν πεδιάδα διατέμνων χεῖμαρρος, ὥστε ἢ αὐτὸς ἢ ἡ κορυφογραμμὴ εἶναι φυσικὸν ν' ἀποτελῇ τὸ μεσημβρινὸν τῆς Δήσσης σύνορον· ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὁ λίθος ἦν καλῶς τεθειμένος, καὶ ἀδιστακτικῶς δύναται τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἐσημεῖον οὗτος ἐπὶ τῆς πεδιάδος Ἡρι τοῦ σύνορον τῆς χώρας τῆς Δήσσης ἢ τῆς περιφερείας τοῦ ἱεροῦ.

Εἰς τὸν τόπον, ἐνθα ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λίθος ἔκειτο, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι κεχωσμένοι, ὧν ἡ ἔκχωσις καὶ ἀναστήλωσις ἀπαιτεῖ δαπάνην μόνον 25 δραχμῶν, καὶ οἵτινες πιθανὸν νὰ ἔχωσι καὶ ἄλλας ἐπιγραφάς.

Ἀνωθεν τῆς παρακειμένης μικρᾶς πεδιάδος *Κάντιας* καὶ παρὰ τὸν διατέμνοντα ταύτην χεῖμαρρον, ὅστις εἰς Δήσσαν λαμβάνει τὸν πρῶτον αὐτοῦ σχηματισμὸν, καὶ πλησίον τῆς θέσεως Ἁγίου Νικόλαος, ὑπάρχει μικρὰ κοιλάς, ἐνθα ἕτερον κτίριον, ὁμοίας πρὸς τὰ μνησθέντα τειχοδομίας, ὑπάρχει, ἀλλὰ μεγαλειτέρων διαστάσεων. Τὴν μικρὰν ταύτην ἀκρόπολιν ὁ χάρτης τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελείου ὀνομάζει Ἀσίνην, κατὰ λάθος βεβαίως ἐκληφθείσης ταύτης ἀντὶ τῆς παρὰ τοῦ Παυσανίου περιγραφομένης παραλίου ἀκροπόλεως.

Πρὸς Δ τῆς πεδιάδος ταύτης καὶ εἰς τοὺς Ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ μικροῦ ἀκρωτηρίου *Κονδύλι*, ὑπάρχουσι πλησίον ἀλλήλων κείμενα δύο κτίρια κυκλώπια, τετράγωνα, ἐκάστη πλευρὰ τῶν ὁποίων ἔχει μῆκος 12—13 συνήθων βημάτων. Τῶν πλευρῶν σώζονται τρεῖς μόνον σειραὶ λίθων.

Πάντα ταῦτα τὰ κτίρια εἶναι τῆς αὐτῆς τειχοδομίας μὲ τὰς ἀκροπόλεις Ναυπλίας καὶ Ἀσίνης, καὶ τὰς δύο παρὰ τὴν ἐκ Ναυπλίου πρὸς Δήσσαν ὁδὸν ὑπαρχούσας.

Τὰ κτίρια ταῦτα εἶναι βεβαίως γνωστὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις, ἀνέφερα δὲ περὶ αὐτῶν μόνον χάριν συνδυασμοῦ πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴν.

Ἐκ Ναυπλίου, τῇ 17 Νοεμβρίου 1879.

Ι. Α. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

**ΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑ ΕΝ ΦΑΛΗΡΩ
ΚΑΙ ΤΟ ΝΥΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΖΟΜΕΝΟΝ ΖΑΠΠΕΙΟΝ.**

Φίλε κύριε Καστόρχη.

Σὺ γινώσκεις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὅτι ἐγὼ, θέλων νὰ ζῶ σύμφωνα πρὸς τὸ ἀρχαῖον ῥητὸν, *λάβε βιώσας*, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἀπέχω ἐντελῶς νὰ ἀναμιγνύωμαι εἰς τὰ σήμερον ἐκτελούμενα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα· οὐδὲ ἀφορμή τις ἐδόθη μοι ἵνα ἶδω τὰ πρῶτα σχέδια τοῦ Ζαππείου καὶ τὰς ὑστερον ἐπενεχθείσας πολλὰς μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ· προσηθάνομην ὅμως ἕνεκα τῶν ἀντιθέτων περὶ αὐτοῦ ἐνεργειῶν τὴν ἐντελῆ ἀποτυχίαν, ἣτις καὶ ἀληθῶς ἐπῆλθεν ἐν τέλει.

Οἰκουρῶν ἕνεκα τοῦ ἐκτάκτου ἐφετεινοῦ χειμῶνος καὶ παρὰ τὴν ἐστίαν καθήμενος τὸ ἐσπέρας, καθ' ἣν ὥραν ἐπέρχονται αὐτομάτως εἰς τὸν νοῦν ὡς ἀπὸ μαγικοῦ λαμπτήρος πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἰδέαι, ἔσχον ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ νυκτερινοῦ φύλλου τοῦ ἐθνικοῦ Πνεύματος νὰ ἐκθέσω ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς ἐπομένους σκέψεις μου περὶ Ὀλυμπίων καὶ Ζαππείου οἰκοδομήματος, τὰς ὁποίας παρακαλῶ νὰ φιλοξενήσῃς εἰς τὸ Ἀθήναιον.

Ἐρρώσο.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Δεκεμβρίου 1879.

Ὁ φίλος

ΑΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΤΤΑΝΖΟΓΛΟΣ.

Πρὸ μηνὸς εἶδον τυχαίως ἐν τῷ ἐθνικῷ Πνεύματι τὴν ἀκόλουθον εὐχάριστον ἀγγελίαν· «Ἡ πρὸ καιροῦ σταματήσασα οἰκοδομὴ τῶν Ὀλυμπίων ἀρχεταὶ ἐντὸς ὀλίγου, μετερρυθμισμένου τοῦ σχεδίου ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον, ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς γερμανοῦ »[δανοῦ] ἀρχιτέκτονος Κ. Χάνσεν».

Ἄγαθὴ τύχη. Τὸ ἀναφυὲν ἀρχιτεκτονικὸν ζήτημα περὶ ἀποπερατώσεως τοῦ δαπάνη τοῦ φιλοπάτριδος Β. Ζάππα ἀνεγερμένου οἰκοδομήματος τῶν Ὀλυμπίων ἐλύθη· διότι ἐγένετο ἀσπαστὴ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀριστοτέχνου Θ. Χάνσεν ἐκφρασθεῖσα γνώμη, καθ' ἣν πρέπει ἅπασα ἡ μεσημβρινὴ τοῦ παρόντος οἰκοδομήματος πλευρὰ νὰ κατεδαφισθῇ, ὅπως ἐπανορθωθῶσιν αἱ ἀτέχνως γινόμεναι μεταβολαὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Φ. Βουλανζέρου, ἃς οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ μηχανικοὶ, μὴ ὄντες κυρίως ἀρχιτέκτονες¹⁾ ἐπήνεγκον· καὶ οὕτω καταστῇ αὐτὸ πρακτικῶς μὲν χρήσιμον, ἀρχιτεκτονικῶς δὲ εὐρυθμον. Εἰς τὰς μεταβολὰς δὲ ταύτας, μετὰ τῆς πρὸς ἀποπεράτωσιν ἀναγκαίας δαπάνης, ἀνάγκη ἐνὸς περίπου ἑκατομμυρίου. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ γνωστοῦ πᾶν κ. Χάνσεν παράδεχθεις ὁ εὐεργέτης τοῦ ἔθνους κ. Κωνσταντ. Ζάππας, γενναιοφρόνως προσέθηκε τὴν ὑπολογισθεῖσαν δαπάνην πρὸς καταστροφὴν τῶν κακῶς γενομένων, καὶ πρέπουσαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου. Καὶ ταῦτα μὲν ἀρίστα. Ἀλλ' ὅταν τις ἀναπολήσῃ εἰς τὴν μνήμην τὰς ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῶν Ὀλυμπίων μέχρι τοῦδε καταβληθεῖσας δαπάνας πρὸς ἔκθεσιν τῶν ἐλληνηκῶν προϊόντων τῆς τέχνης, γεωργίας καὶ βιομηχανίας, ἀδιστακτικῶς δύναται ν' ἀποφανθῇ ὅτι αὐταὶ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν προτιθέμενον σκοπὸν, ὥς τοῦτο δυστυχῶς ἐβεβαίωσε πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἡ τελευταία ἐν Παρισίοις παγκόσμιος ἑκθεσις. Ἐπομένως πρέπει τις ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν καὶ διὰ τῆς νέας ταύτης γενναιοδωρίας τοῦ μεγάλωφρονος Ζάππα θέλει κατορθωθῇ ὁ ποθοῦμενος σκοπός, καὶ ἂν τὸ ἐκ γενετῆς διαστρεβλωθὲν τοῦτο τῶν Ὀλυμπίων οἰκοδόμημα θέλει χρησιμεύσει ἐν τῷ μέλλοντι πρὸς

4) Ἐν Γαλλίᾳ ὡς καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ πανταχοῦ ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ ἀρχιτέκτονος, γεφυροποιοῦ καὶ ὀχυρωματοποιοῦ, καὶ διακριτικῶς πᾶν οἱ κλάδοι οὗτοι τῆς τεκτονικῆς πράσσονται ἀλλήλοις. Παρ' ἡμῖν δὲ οἱ τρεῖς οὗτοι κλάδοι, συγχωνευθέντες εἰς ἓνα μόνον ὑπὸ ἀλλοτρίαν ὀλως ὀνομασίαν, ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην τριεσπύστατον ἐπιστήμην, ἣς ἀκυρολέκτως μηχανικὴ καὶ ἐκλήθη, καὶ ὁ μύστης αὐτῆς μηχανικός.

ὅν ὁ ἰδρυτῆς ὤρισεν αὐτὸ σκοπὸν· διότι τὸ λόγιον ἀρχῆς κακῆς, κάκιστον καὶ τὸ τέλος· πρὸ πάντων ἐφαρμόζεται ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Ἡ δὲ ἱστορία τῆς τέχνης παρέχει μεταξὺ πολλῶν παραδειγμάτων δύο ἐπίσημα μαρτύρια τοῖς πᾶσι γνωστὰ ἐν τε τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ καὶ τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῶν Μεδιολάνων.

Ἐπὶ τῆς ἱστορίας λοιπὸν στηριζόμενός τις καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πρὸς ἐκθέσεις ἀνιδρυθέντων οἰκοδομημάτων ὁδηγούμενος, δύναται ἀδιστακτικῶς νὰ προμαντεύσῃ ὅτι ἀτυχῶς τὸ τοσάκις μεταρρυθμισθὲν Ζάππειον δὲν θέλει φέρεῖ καὶ διὰ τῆς νέας ταύτης μεταρρυθμίσεως τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τῆς πρωτοτυπίας, ἥτις ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ὥς καὶ ἐν παντὶ καλλιτεχνικῷ ἔργῳ ἀπαιτεῖ τὸ ἐνιαῖον τῆς ἐπινοίας τοῦ καλλιτέχνου· διότι ἐν τῷ προκειμένῳ οἰκοδομήματι ἡ ἀρχικὴ ἐνότης καὶ ἀρμονία ῥιζικῶς διαταράχθη. Προσέτι δὲ ἔνεκα τῆς ἀναρμονοῦ ἐκλογῆς τῆς θέσεως ἐν ἣ κεῖται διὰ τε τὸ στενὸν καὶ τὸ περιωρισμένον τοῦ χώρου, δὲν θέλει τύχει τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν εἰδημόνων, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι θέλει δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ προσηκόντως πᾶσας τὰς ἀνάγκας τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ταῦτα ἔχων τις ὑπ' ὄψιν καὶ εἰς τὰς παρούσας καὶ μελλούσας ἀνάγκας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἀφορῶν, ῥαδίως πείθεται ὅτι μονίμου λιθοκτίστου μεγάρου ἰδρυσις πᾶν ἀκαίρως καὶ ἀπερισκέπτως ἐγένετο παρ' ἡμῖν. Πλὴν, ἀφοῦ ἤδη ἐγένετο, νομίζομεν ὅτι καλὸν εἶναι νὰ μελετηθῇ ὁ τρόπος καθ' ὃν δύναται τὸ νῦν οἰκοδόμημα προσφορώτερον νὰ ἐπανορθωθῇ, καὶ χρησιμώτερον τῇ τε παρουσίᾳ καὶ μελλούσῃ Ἑλλάδι καταστῇ, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ μεγαλεπιδόλου εὐεργέτου καταλληλότερον ἐκπληρώσῃ.

Εἵπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἰδρυσις μεγάρου μονίμου πρὸς ἐκθεσιν ἀκαίρως παρ' ἡμῖν ἐγένετο· πρὸς ἐπιβεβαίωσιν δὲ προσθέτομεν, ὅτι τὰ τοιαῦτα οἰκοδομήματα διηνεκῶς μεγεθύνονται καὶ τροποποιουνται, ἀναλόγως τῶν ἀναφαινομένων ἀναγκῶν ἐκ τῆς προόδου καὶ εὐημερίας τῶν ἐθνῶν, ὥς ἐκ τοῦ ἐπισυνημμένου συγκριτικοῦ πίνακος δηλοῦται.

Ἐκθέσεις ¹⁾	Ἔτη	ἀριθμὸς ἐκθετῶν	Ἐπιφάνεια καταληφθεῖσα	Ἀριθ. ἐπισκεφθέντων	
				ἐν συνόλῳ	καθ' ἑκ. ἡμέρ.
Λονδίνῳ	1851	13,910	93,000 μ. □	6,000,000	42,000.
Παρισίοις	1855	24,000	100,000	5,000,000	26,000.
Λονδίνῳ	1862	28,000	125,000	6,000,000	36,000.
Παρισίοις	1867	50,000	150,000	10,000,000	48,000.
Βιέννῃ	1873	52,000	200,000	7,000,000	39,000.
Φιλαδελφείῃ	1876	27,000	200,000	9,000,000	62,000.
Παρισίοις	1878	53,000	300,000	16,000,000	89,000.

Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ παρατηρεῖ τις, ὅτι ἐν τῷ μικρῷ διαστήματι τῶν εἰκοσιοκτῶ ἐτῶν τὸ ἐν Παρισίοις κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκθεσιν οἰκοδόμημα ἐτριπλασιάσθη κατὰ τὴν ἑκτασιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκθετῶν καὶ τῶν ἐπισκεψαμένων θεατῶν. Ἀλλὰ πάλιν καὶ τοῦτο τὸ τελευταῖον τῆς ἐκθέσεως οἰκοδόμημα τοῦ 1878 δὲν ἐκρίθη ὡς μόνιμον, ἀλλ' ὡς προσωρινόν, διὰ τε τὸ ἀόριστον τῶν ἀναγκῶν τοῦ μέλλοντος καὶ διὰ τὴν μελέτην καταλληλοτέρας ταξιδιότησεως τῶν ἐκθεμάτων, ἐν ᾗ ἔξ τοιαῦται ἐκθέσεις προηγήθησαν. Καὶ ταῦτα ἐν Γαλλίᾳ, ἐνθα αἱ βιομηχανικαὶ, καλλιτεχνικαὶ καὶ γεωργικαὶ καὶ ἄλλαι γνώσεις δύναται τις εὐλόγως εἰπεῖν ὅτι προήχθησαν εἰς τὸ τέλειον. Παρ' ἡμῖν ὅμως, ἐνθα ἡ τε γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι τέχναι ἐν σπαργάνοις εὑρίσκονται, καὶ οὐδεμία κατεβλήθη μελέτη καὶ φροντίς πρὸς ἐμφύχωσιν αὐτῶν, ἀποφασίζεται ἐν πατάγῳ καὶ βίᾳ ἡ ἰδρυσις μονίμου μεγάρου τῶν Ὀλυμπίων πρὸς ἐκθεσιν τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων ἕνεκα τῆς παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς ἐπικρατούσης ἀκρίτου μμῆσεως πάντων τῶν ἄλλοτριῶν. Σπεύδομεν δηλαδὴ κούφως καὶ ἐπιδεικτικῶς εἰς θερισμὸν, ἐν ᾗ περὶ σπερσῆς οὐδεμία φροντίς ἐγένετο.

Ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ ἀσφάλεια, αἱ πρῶται βάσεις τῆς εὐημερίας τοῦ γεωργοῦ καὶ γαιοπόνου, ἐντελῶς παρημελημέναι ὑπάρχουσι. Συστασιν σχολείων γεωργικῶν κατὰ νομοὺς οὐδ' ἐφαντάσθημεν

1) Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πίνακι παρελείφθησαν αἱ ἀπὸ τῆς πρῆτης ἐκθέσεως, γενομένης ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1798, μέχρι τοῦ 1851.

ἔδραν γεωργίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ πρὸς ἀνύψωσιν αὐτῆς εἰς τὰ ὄμματα τῆς γαιοκτηματικῆς νεολαίας οὕτε ἰδρῦσαμεν, νομίζοντες αὐτὴν ταπεινὸν καὶ ἀγενὲς ἔργον, οὕτε ἀκαπὸν ἴσως ἔχομεν νὰ ἰδρῦσωμεν. Τὸ κεντρικὸν γεωργικὸν σχολεῖον, τὸ ἐν Τίρυνθι ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου, τὸ ἱερὸν μνημεῖον τῆς πατρικῆς αὐτοῦ προνοίας, διελύσαμεν, καὶ τὰς γαίας αὐτοῦ οἱ ἰσχυροὶ φιλοτίμως ἐσφετερίσθημεν. Σχολεῖα καλλιτεχνικὰ πρὸς διάδοσιν τοῦ ἀναγκαίου παρ' ἡμῖν αἰσθήματος τοῦ καλοῦ καὶ πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν ἡθῶν, καὶ πρὸς ὁδηγίαν καὶ συνδρομὴν τῇ χειροτεχνίᾳ οὐ μόνον δὲν ἐφαντάσθημεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπινομήσαν αὐτῶν ἐπεσκορακίσσαμεν. Τοῦναντίον καὶ αὐτὰ τὰ ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν θαυμαζόμενα ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας τῶν ἡμετέρων προγόνων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀναιδῶς καὶ ἀναλγῆτως πολλάκις καταστρέφονται ὑπ' αὐτῶν τοῦτων, ἀφ' ὧν ἀνέμεινε τις σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἔργων αὐτῶν, καὶ ἡ ἀρχαιοκαπηλία ὥς ἐγγώριος βιομηχανία ἀναιδῶς παρίσταται καὶ ὥς ἐντιμὸν ἐπιτήδευμα ἐν μέσαις Ἀθήναις ἐξασκεῖται. Οὐδὲ περὶ συλλογῶν γεωργικῶν καὶ τεχνικῶν ἐργαλείων ἐλήφθη φροντίς ἡ δέουσα· οὕτε πρὸς μόρφωσιν ἐγγωρίων διδασκάλων τῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας, οὕτε περὶ τῆς τῶν ἡμετέρων ἐργοστασιαρχῶν προαγωγῆς δι' ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ τὴν ἀλλοδαπὴν κατὰ καιροῦς γενομένας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκθέσεις ἐμεριμνήσαμεν· τοῦθ' ὅπερ παρὰ πᾶσι τοῖς εὐνομούμενοις ἔθνεσι γίνεται. Ποῦ δὲ τῶν κυβερνώντων ἐστράφη κυρίως ἡ προσοχή; δυστυχῶς εἰς ἀντιγραφὰς διατάξεων καὶ κανονισμῶν ἀλλοδαπῶν, ἀκαταλήπτων καὶ ἀνεφαρμόστων ὥς ἐπὶ πλείστον παρ' ἡμῖν.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὰ Λάμπειον ἀπέβη οἰκοδόμημα ἀτυχέστατον, διότι ὁ χώρος ἐν ᾧ ἐτέθη εἶναι ἀκατάλληλος. Τοῦτο δὲ ἦτο ἐπόμενον, διότι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἐγένοντο ἀντιστρόφως· ἀντὶ δηλαδὴ πρὸς τὸν χώρον νὰ συνταχθῇ τὸ σχέδιον, ἐκ τοῦ ἐναντίου συνετάχθη προηγουμένως τὸ σχέδιον ἀνευ ὁρισμοῦ τοῦ χώρου· τὸ δὲ χεῖριστον ἰδρύθη τοῦτο καὶ μόνιμον, ἐν ᾧ τὰ τοιαῦτα φύσεως καὶ λειτουργίας οἰκοδομήματα αὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης ὠκοδομήθησαν μόνιμα. Πλὴν δὲν εἶναι τοῦτο μόνον τὸ ἐκ

τῆς μονιμότητος κακόν, ἀλλὰ καὶ ἀνδρὶν ἐπὶ θεμελίων οἰκοδομήματος ἀρχαίου καὶ ἀξιοθαυμάστου, ὅπερ ὡς ἀριστοτέχνημα τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰππίου ἔργον, γλαφυρώτατα περιγράφεται παρὰ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἐκθειάζεται. Ἡ παρ' ἡμῖν ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία διεμαρτυρήθη ἐντόνως, πληροφορηθεῖσα ὅτι ἐμελλενὰ καταστραφῇ τὸ λείψανον τοῦτο, ἐξ οὗ σαφῶς διασαφηνίζεται ἡ τῶν ἀρχαίων βελανείων ἐν Ἑλλάδι διάθεσις καὶ οἰκονομία. Καὶ ὁ σεβαστὸς αὐτῆς πρόεδρος Φίλιππος Ἰωάννου συγκινητικώτατα ἐξέθηκε τὰ κατὰ τὴν νέαν ταύτην βανδαλικὴν πράξιν¹⁾, ἀλλ' εἰς μέτρη' τὰ πάντα ἔσπευδον κατὰ σκόπιμον τέλος, ὡς ἐάν τὸ τῶν Ὀλυμπίων οἰκοδόμημα ἀνεγείρετο πρὸς ἔκθεσιν τῆς ἀπειροκαλίας τῶν νέων Ἑλλήνων, καὶ πρὸς ἐνδείξιν τῆς ἀσεβείας αὐτῶν πρὸς τὴν πολιὰν ἀρχαιότητα. Τὰ μὲν λοιπὸν τοῦ ἀρχαίου βαλανείου κατεσχίσθησαν, τὰ δὲ καὶ ἀσεβῶς κατεστράφησαν, ὡς οἱ περιέργον κατασκευῆς κλίβανοι καὶ οἱ ὑπόκαυστοι, αἱ μεγαλοπρεπεῖς ψηφιδωταὶ αἰθουσαι, τὸ ἀμφιστράγγυλον, οἱ λουτήρες δι' ὀρθοπλάκωσων κεκοσμημένοι²⁾ διεσώθησαν ἐκ τούτων πάντων μόλις μαρμαρίνᾳ τινα ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα, δῶγμα πλουσίας καλλιτέχνης οἰκοδομῆς· τὰ δὲ ἀγάλματα τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ἑγείρας, ἅπερ περικοσμοῦσαι νῦν τὸ ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἐξελέγχουσι τὴν ἀβελητηρίαν ἐκείνων, οἵτινες κατέστρεψαν αὐτὰ ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δῆθεν ἦτο ἔργον ἀσήμεντον μεσαιωνικῆς ἐποχῆς (1). Καὶ ἡ μὲν βανδαλικὴ πράξις τοιαύτη· ἡ δὲ εὐθύνῃ ἐπὶ τῇ ρίπτει τοῦ δυστυχῶς, ὡς συνήθως γίνεται, ἐφ' ὃν οὐκ ὤφειλεν.

Ἀλλ' ὅπως δέηποτε, ἐδικαιολογήθησαν ἐν μέρει οἱ τότε διευθύνοντες τὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μεγάρου, ὑποσχεθέντες ὅτι τὸ νέον οἰκοδόμημα θέλει ἀνεγερθῇ παρὰ τὸ βαλανεῖον ἐκτὸς τῶν ἐρείπων αὐτοῦ. Δυστυχῶς ὅμως μετὰ τὴν θεμελίωσιν ἡ ὑπόσχεσις δὲν ἐτηρήθη ἀκριβῶς²⁾. Ἡδὲ ὅμως διὰ τῆς νέας τροποποιήσεως ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ τοῦ μεγάρου, ἡ ὀρίζουσα τὸ πρὸς τὸ βαλανεῖον ὄριον, ἅπασα κατεδαφίζεται καὶ πρὸς τὰ πρόσω ἐπεκ-

1) Ὅρα Πρακτ. τῆς ἐν Ἀθῆν. Ἀρχ. Ἑταιρ. 1872—3 ἐν ἀρχῇ.

2) Πρακτ. Ἀρχ. Ἑταιρ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1872—1873.

τείνεται ὥστε κατ' ἀνάγκην θέλει ἐπενέγκαι τὴν τελείαν τοῦ βαλανείου καταστροφὴν, πρὶν ἢ φανερωθῇ πᾶν τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ μνημείου τούτου.

Ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα θέλει ἄρα γε ἐκτελέσει. τὸ οὕτω μεταρρυθμισθὲν σχέδιον τοῦ μεγάρου τὰ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ; ἔπιπομεν ἀνωτέρω τοὺς λόγους, δι' οὓς νομίζομεν ὅτι διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἡ χρήσις αὐτοῦ πρὸς τὸν οἰκοδομεῖται σκοπὸν ἔσται ἀναρμόδιος. Τί λοιπὸν δεόν γενέσθαι; Ἰνωματεδόμεν τὸ οἰκοδόμημα τῶν Ὀλυμπίων νὰ ἀποπερατωθῇ ὡς ἐθεμελιώθη καὶ εὑρίσκεται ἀντὶ μικρᾶς δαπάνης, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράρτημα ἀναγκασιότατον τῶν μελλουσῶν ἐκθέσεων τῶν Ὀλυμπίων εἴτε ὡς βιομηχανικὸν καὶ γεωργικὸν εἴτε ὡς ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ἐν ᾧ νὰ τοποθετηθῶσι πρὸς σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ἀρχαιοφίλων πάντα τὰ ἐκτύπα τῶν ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς συλλογαῖς τῆς Εὐρώπης σωζομένων ἔργων τῆς γλυπτικῆς τῶν Ἑλλήνων τέχνης, ἅτινα μεγάλην ἐπὶ τῆς προόδου τῆς γλυπτικῆς τέχνης ἐπάρρουν ἔξουσι, σπουδαζόμενα ὑπὸ τὸν αἶθριον καὶ διαυγῆ οὐρανὸν, ὑφ' ὃν καὶ παρήχθησαν. Τὸ δὲ καταχωσθὲν βαλανεῖον, τὸ ὡς φορτίον φέρον τὰς ἀρὰς τῶν ἀρχαιοφίλων, νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς φῶς, τακτοποιούμενον καὶ διακοσμούμενον πρεπόντως διὰ δειροφυτείας, ὡς τὰ ἐν Παρισίοις ἐρείπια τοῦ βαλανείου τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ ὁ χώρος οὗτος λάβῃ πάλιν τὸν ὑπὸ τῆς φιλοκάλου βασιλίσσης Ἀμαλίας ἀρχικὸν αὐτοῦ προορισμὸν, ὅπως χρησιμεύσῃ καὶ ὡς κήπος τοῦ λαοῦ.

Περὶ δὲ τοῦ κυρίως Ζαπτείου, ἥτοι τοῦ οἰκοδομήματος τῶν νέων Ὀλυμπίων, λέγομεν ὅτι ἐξ ἅπαντος πρέπει νὰ ἀνδρυνθῇ, ἀλλ' ἐν χώρῳ εὐρυχωροτάτῳ, ἀρμοδίῳ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀλτεως τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπίων, περιόπτῳ, γραφικῷ καὶ εὐκοινωνήτῳ. Διότι οὕτως ἐκπληροῦται δεόντως ἡ πρώτη καὶ μεγαλύτερῃς ἰδέα τοῦ μεγαλόφρονος Ε. Ζάππα, ὅστις, τὴν τῶν νέων Ὀλυμπίων σύστασιν συλλαβὼν, ἐθεώρει ταύτην ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος τοῦ ἀθανάτου Ῥήγα τοῦ Φεραίου. Ἀΐδιον ὄντως τὸ κλέος τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἠθέλησεν ἵνα οἱ νέοι ἀγῶνες, ἀντικαταστήσαντες τοὺς παλαιούς, γείνωσιν ἀφορμὴ, ὡς

τὸ πάλαι, οὐχὶ ἀπλῆς θεωρίας καὶ βραβεύσεως τῶν ἐλλήνων μικρῶν προϊόντων, ἀλλὰ πολλῶ τούτων ὑψηλοτέρου σκοποῦ, ἦτοι τοῦ συγχρωτισμοῦ οὐ μόνον τῶν ἐκατασταχοῦ διεσπαρμένων Ἑλλήνων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνερχομένων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμοιοπαθῶν λαῶν. Καὶ οὕτως οἱ νέοι ἀγῶνες διαδίδοντες εἰς τοὺς συνερχομένους τὸ πνεῦμα τῆς εἰρηνικῆς ἐργασίας, ἐπαξίως βραβευομένης, προπαρασκευάσωσι τοὺς λαοὺς τούτους πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν τῆς εὐδαίμονος ἐλευθερίας διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἐνότητος, ὥστε καὶ πάλιν δι' αὐτῶν νὰ εἰσαχθῇ βαθμηδὸν καὶ ἀνεπακιστήτως ἡ σύμπνοια καὶ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν λαῶν, ὡς τὸ πάλαι ὑπῆρχεν ἡ ἐκκεχειρία, ἦτοι ἡ κατάκρυψις τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ τῶν προσερχομένων, θεσπισθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγαλοφυοῦς Ἰφίτου, τοῦ κανονισαντος τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Ἀλλ' ἡ μεγαλουργὸς αὕτη ἰδέα τῆς ἀναδιώσεως τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, ἀποκύημα τῆς μεγάλης τῶν ἀνδρῶν τοῦ 1821 γενεᾶς, μετοχτευθεῖσα δυστυχῶς εἰς βασιτικὴν γενεάν, ἐπήνεγκεν ἀνάλογον ἐπικαρπίαν, περιορισθεῖσαν εἰς ἀνίδρυσιν ἀπλοῦ οἰκοδομήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κεκοσμημένου, δυσαναλόγου ὅμως πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ ἀμφιβόλου χρήσεως¹⁾.

1) Ὁ,τι συνίδη εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ζαππεῖων Ὀλυμπίων, τὸ αὐτὸ καὶ χεῖρον συνίδη καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ Ἡρώου, ἦτοι τοῦ ναοῦ τῆς δόξης τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Τὸ σχέδιον ἐκεῖνο, συνταχθὲν κατ' ἐνεολήν τοῦ Κυβερνήτου ἐν ἔτει 1829 ὑπὸ ἀρχιτέκτονος Ἑλλήνος, καθυπεβλήθη μετὰ ταῦτα ἐπιστήμῳ κατὰ τὸ 1836 ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίῳ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος L. Κωλῆττου εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἐκείνῃ Ἰνστιτούτου, ὅπερ ἐνέκρινε αὐτὸ μετ' ἐπαίνων καὶ ηὐχέθη τὴν ταχεῖαν πραγματοποιήσιν του· τὸ αὐτὸ ἐπραξεν καὶ ἄλλαι τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημίαι. (Ἰδὲ τὴν ἀ' Ἀπάντησιν εἰς τὴν τοῦ Κλεάνθους ἐκθεσιν περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀνεγερθησομένου καταστήματος τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς ἑταιρείας ἐν τῇ αἰ τοῦ ἐν Ῥώμῃ αἰ Tiberino τὸ φύλλον τῆς 20 αὐγούστου 1836· τοῦ ἐν Λονδίνῳ αἰ The Carlton Cronicles τὴν σελ. 294 τοῦ 1836, καὶ τοῦ αἰ The Atlas τὴν σελ. 727 τοῦ 1836· τῆς ἐν Αἰγυπτῷ αἰ Allgemeine Zeitung N° 599—600· τοῦ ἐν Ἀθήναις αἰ Ἄλωος ἐν ἀριθ. 11 τῆς 30 ὁκτωβρίου 1838). Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, περιελθούσης

σεως τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τῆς Ἑργάνης Ἀθηνᾶς. Πρὸς μεσημέριαν ὀρίζεται ὑπὸ τῆς εὐρείας καὶ χαρισσεάτης φαληρικῆς παρῶν, ἐξωφαίζομένης ὁσημέραι διὰ νέων καὶ τερπνῶν οἰκοδομῶν, καὶ ζωογονουμένης ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου, ὅστις διηλεκτῶς μεταφέρει τοὺς φοιτῶντας ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Παιραιῶς πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν θαλασσίων λουτρῶν, τῆς θαλασσίας αἰθρας καὶ τῶν θεατρικῶν παραστάσεων.

Ἔχει πρὸς τούτοις ὁ χώρος καὶ ἄλλα σημειώσεις ἀξίας πλεονεκτήματα· ἴται θὰ ἀντιτάσῃ τὰ περιφανῆ μέγαρά τῶν Ὀλυμπίων εἰς τὴν θέαν τῶν ναυλαχούντων καὶ παραπλεόντων πλοίων, καὶ θὰ καθιστᾷ προφανῆ τὴν εἰσημέριαν καὶ πρόδον τῆς χώρας καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἰδρυτοῦ. Πλὴν τούτων ἐν αὐτῷ τῷ χώρῳ θὰ ἦναι δυνατὴ ἡ σύστασις μεγάλου ἵπποδρομίου, ἀπαραιτήτου, ὡς τὸ πάλαι, εἰς μάρφωσιν καὶ ἀνατροπὴν ἀνδριῶν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας¹⁾, καὶ θεάτρου ἑλληνικοῦ κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἀρχαίων. Ἐπίσης ὁ χώρος οὗτος εἶναι κατάλληλος πρὸς σύστασιν διαφορῶν ἄλλων σωματικῶν ἀγῶνων, οἷον ἀγωνιστηρίου δισκοβολῆς, σφαιριστηρίων κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἀρχαίου βίου, ἐν χρήσει ἐτι ὄντων ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ κατὰ τὸν ἀγγλικὸν τρόπον εἰσαγόμενον ἤδη καὶ παρ' ἡμῖν· ὡς καὶ ἀνάλογον χώρον διὰ τε τὸ ἔθνικόν πλῆθημα, ὡς καὶ ἀγωνιστήριον σκοποβολῆς. Οἱ σωματικοὶ οὗτοι ἀγῶνες, τελούμενοι συμφῶνως πρὸς τὸν σήμερον βίον, θέλουσι συντελέσει σπουδαίως εἰς ἀνάπτυξιν καὶ εὐρωστίαν τῆς ἀγωνιζομένης νεολαίας. Τὸ δὲ μέγαρον τῶν Ὀλυμπίων δεόν νὰ ἰδρυθῇ ἐπὶ περιφανεστάτης θέσεως ἔχον σχῆμα πολύποδος, τὸ μὲν σῶμα ἔχοντος μόνιμον καὶ μαρμαρόκτιστον, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀγωνοθέτου Β. Ζάππα, τοῦ συλλαβόντος τὴν μεγαλουργὸν ταύτην ιδέαν, τοὺς δὲ πλοκάμους ἢ βραχίονας σιδηροκτίστους, ἵνα κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὴν ἐλπίζομένην πρόδον λαμβάνωσι τὰς δεούσας διαστάσεις.

4) Ὁ μέγας Ναπολίαν μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας, ἵνα ἀπομακρῶνῃ τὴν νεολαίαν τῶν Μεδιολάνων ἀπὸ τῆς τρυφλότητος, συνέστη τὴν ἵππασίαν καὶ ἵπποδρομίαν.

Ἄλλ' ἡ ἐκλογή τῶν διαφόρων τούτων τοποθεσιῶν ἐν τῷ φα-
ληρικῷ πεδίῳ ἀνάγκη πᾶσα νὰ γαίνη οὐχὶ ἐπιπολαίως, ὡς συνή-
θως δι' ἐπιτροπῶν, αἵτινες παρ' ἡμῖν μᾶλλον βλάβης ἢ ὠφε-
λείας εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα ἐξ ἀγνοίας παραίτιοι γίνονται,
ἀλλὰ διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Θ. Χάνσεν, ὅστις, ἔχων
ἤδη τὴν ἐντολὴν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶς γενομένων ἐν τῷ
ἡμικτίστῳ μεγάρῳ τῆς Ζαππείου ἐκθέσεως, κέκτηται καὶ τὴν
προσέλευσαν εὐνοίαν τοῦ εὐεργέτου Κωνστ. Ζάππα.

Ταῦτα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος νυκτερινῇ καὶ παρὰ τῇ ἐστίᾳ ἔγραψα
περὶ τῶν ἐξ ἀμαθείας ἐν ταῖς δημοσίαις οἰκοδομαῖς γινομένων,
ἀναλογιζόμενος τὴν ἐκ τούτων εἰς τὸ ἔθνος προσγινόμενην ὑλικὴν
καὶ ἠθικὴν βλάβην. Ἐν αὐταῖς περιλαμβάνεται οὐ μόνον τὸ Ζάπ-
πειον, τὸ βουλευτήριον, τὸ μουσεῖον καὶ αὐτὸ τὸ πανεπιστήμιον
διὰ τὰς ὑστερον ἐπενεχθείσας εἰς αὐτὸ ἀκόσμους διακοσμήσεις,
ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πολυτεχνεῖον, ὑπερ, ἀγνὸν τηρηθὲν μέχρι τοῦ-
δε καὶ ὡς δεῖγμα νέας ἑλληνικῆς τέχνης θεωρούμενον, μεταμορ-
φοῦται ἤδη κακῇ μοίρᾳ κακοτέχνως καὶ ἀπειροκάλως διὰ τῆς
τῶν νέων ἐφόρων ἀγνοίας καὶ ἀκηδεΐας ὑπὸ τὰ ὅμματα τοῦ φι-
λοτέχνου καὶ φιλοκάλου λογιζομένου κοινοῦ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20. Δεκεμβρίου 1879.

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΥΤΑΝΖΟΓΛΟΥ.

Τοῦ Ἀρμούρη ᾄσμα δημοτικὸν τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς,
ἐκδοθὲν, ῥωσιστεῖ μεταφρασθὲν καὶ διαρμηνευθὲν
παρὰ Γαβριὴλ Διστοῦνη. Ἐν Πιερουπόλει 1877,
[8ον, σελ. XXII καὶ 22].

Ἐπειδὴ τὸ μεσαιωνικὸν τοῦτο ἑλληνικὸν ἔπος, ἐκτυπωθὲν μετὰ
προλεγομένων σημειώσεων καὶ μεταφράσεως ῥωσικῆς ἐν Πιερου-
πόλει τὸ 1877, ἀπεστάλη πρὸ μικροῦ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πε-
ριοδικοῦ τούτου, εἶναι δὲ παρ' ἡμῖν οὐχὶ πολὺ γινωστὸν, κρίνομεν
ἄξιον ἀνατυπώσεως ἐν τῇ Ἀθηναίᾳ μετὰ τῶν ἐπομένων περὶ αὐ-
τοῦ παρατηρήσεων, ὡς ἐκ τῶν προλεγομένων τοῦ ἐκδότου συνέ-
ταξε, σεβαστὸς φίλος εἰδήμων τῆς ῥωσικῆς γλώσσης, ἵνα προ-
καλέσωμεν τὴν ἐπ' αὐτοῦ μελέτην τῶν εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν
γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἀσχολουμένων.

Σήμερον ἄλλος οὐρανός, σήμερον ἄλλη ἡμέρα,
σήμερον τὰ ἄρχοντάπουλα θέλουν καθαλλικεύσει·
μόνον τοῦ κύρ Ἀρμούρη ὁ υἱὸς οὐδὲν καθαλλικεύει.
καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν εἰς τὴν μάναν του ὑπαγαίνει·

5 «μάνα, νὰ πιχαρῆς τ' ἀδέλφια μου

νὰ ἰδῆς καὶ τὸν πατέρα μου, μάνα ἄς καθαλλικεύσω».
καὶ τότε πάλιν ἡ μάνα τοῦ Ἀρμούρη συντυχαίνει
«ἐσὺ μικρὸς καὶ ἀνέλικον, καθάλλα δὲν σὲ πρέπει,
ἀμμὴ ἂν θέλῃς, υἱὲ καλέ, διὰ νὰ καθαλλικεύσης,

10 ἀπάνω χρέμεται τὸ κοντάριν τοῦ πατρός σου,
τὸ ἄρπαξεν ὁ κύρης σου ἐκ τὴν Βαβυλωνίαν,
ἀπάνω κάτω ὀλόχρυσον διὰ λίθου μαργαριτάρι· (?)
καὶ ἂν τὸ λυγίσῃς μίαν φορὰν, καὶ ἂν τὸ λυγίσῃς δύο,
ἂν τὸ λυγίσῃς τρεῖς φοραῖς, τότε νὰ καθαλλικεύσης».

15 καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν τὸ μικρὸν Ἀρμουροπούλιν
κλαίοντας ἀναιθαίνει τὴν σκάλαν, γελῶντας κατατθαίνει·
πρὸ τοῦ τὸ πιάση ἐπιάνετον, πρὸ τοῦ τὸ σείση ἐσειέτον,

- εἰς τὸν βραχίονά του τό'δεσεν, ἐσείστη, ἐλυγίστη·
καὶ τότε πάλιν τὸ παιδὶν εἰς τὴν μάναν του ὑπαγαίνει·
- 20 «θέλεις, θέλεις, μάνα μου, ὁμπρὸς σου νὰ τὸ τσακίσω»;
καὶ τότε πάλιν ἡ μάνα του τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
ἄμετε ἰδέτε οἱ ἄρχοντες καὶ στρώσετε τὸν μᾶρον·
. . . . στρώσετε τὸν μᾶρον τοῦ πατρὸς του,
ὅπου ἔχει χρόνους δώδεκα, νερὸν οὐδὲν ἐπίε,
- 25 ὅπου ἔχει χρόνους δώδεκα, οὐδὲν καθαλλιπεύθη,
καὶ τρώγει τὸ καρφοπέταλον, στέκει παλουκουμένον!»
ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ στρώνουν τοὺς μᾶρον.
ἔδωκεν εἰς τοὺς βραχίονές του καὶ εὐρέθη καθαλλάρης.
ὥστε νὰ εἰπῇ ὅτι ἔχετε ὑγείαν, ἐδιέβη τριάντα μίλια,
- 30 ὥστε νὰ τὸν ἐπιλογηθοῦν, ἐδιέβη ἐξήντα πέντε.
ἐκεῖ ἐδιέ καὶ ἀναιβοκατέβαινε ἀντίπερα τὸν Ἀφράτην,
ἀνέβη καὶ ἐκατέβη τον, καὶ πόρον οὐδὲν εὐρίσκει.
Σαρακηνὸς ἐστέκετον, στέκει, ἀναγελαῖ τον·
«Σαρακηνοὶ ἔχουσιν φαρία ὅπου διώχνουν τοὺς ἀέρες.
- 35 τὴν φάσαν καὶ τὴν πέρδικα ἀπὸ πτεροῦ τὴν πέρνουν,
καὶ τὸν λαγὸν εἰς τὸ ἀνήφορον ἀπὸ δρομοῦ τὸν σώνουν.
κρατοῦν καὶ κολακεύουν τα.
καὶ πάλαι δὲ ὅταν τοὺς φανῇ τρέχουσιν πιάνουσίν τα·
καὶ τὸν Ἀφράτην παταμόν οὐκ ἔμποροῦν περᾶσαι.
- 40 καὶ ἐσὺ μὲ τὸ παρίππιν σου θέλεις νὰ τὸν περάσης»!
τὸ νὰ τ' ἀκούσῃ ὁ νεώτερος πολλὴν μανίαν ἐπῆρεν·
κροῦ πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του διὰ νὰ περάσῃ πέρα.
ἦτον ὁ Ἀφράτης δυνατὸς, ἦτον καὶ βουρκωμένος,
εἶχεν καὶ κύματα βαρέα, ἦτον καὶ ἀποχυμένος.
- 45 καὶ κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του καὶ ὑπάγει,
στριγγίαν φωνὴν καὶ ἀνέσυρεν, ὅσῃν καὶ ἂν ἐδυνέτον·
«εὐχαριστῶ σε, Θεέ καλὲ, καὶ μυριοευχαριστῶ σε·
ἐσὺ με ἐδῶκες τὴν ἀνδρείαν, καὶ . . . μὲ τὴν παίρνει τώρα».

- ἀγγελικὴ φωνὴ τοῦ ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ ἀπάνω·
- 50 «μπῆξε τὸ κοντάρι σου εἰς τὴν φοινικεάν· τὴν ῥίζαν,
καὶ μπῆξε καὶ τὰ ρούχα σου ὀμπρὸς εἰς τὸ μπροστοδοῦρκιν,
κέντεσε καὶ τὸν μαῦρον σου καὶ νὰ περάσης πέρα»·
κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του καὶ πέρασέ τον πέρα·
οὐχὶ ν' ἀφήσῃ καὶ τὰ ρούχα του ὁ νέος νὰ στεγνώσουν,
- 55 ἀμμή εὐθύς ἐγλήγορα πτερνιστηρέαν κρούει
. . . . τὸν μαῦρον του εἰς τὸν Σαρακηγὸν ὑπάγει.
καὶ σφάνδυλον τὸν ἔδωσε καὶ ἐξεσαγώνιασέ τον·
«Εἰπέ, μωρὲ Σαρακηγὲ, ποῦ ἔναι τὰ φουσάτα»;
καὶ τότε θεέ μου . . . ἔχουν οἱ ἀνδρειωμένοι.
- 60 πρῶτα νὰ κροῦν ταῖς σφονδυλαῖς καὶ τότε νὰ ῥῶτοῦσιν;
μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν του μάνα,
ἐψές ἐξεδιαλέχθημεν καὶ ἑκατὸν χιλιάδες,
ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ πρασινοσκουταράτοι, [ταί·
ἔναι καὶ τέτοιοι ἄνδρες δυνατοὶ ὅτι οὐδὲ χιλίους φοβοῦν-
- 65 οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ ὅσοι τοὺς ἀπαντήσουν»·
κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του, ἄνω εἰς βουνὸν ἀνέβη,
φουσάτον ἶδεν καὶ γνώμιασεν, ἀρίφνησιν οὐκ ἔχει.
καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν ἀνανογᾶται, λέγει· [λουν,
«Ἄν τοὺς πηδῇσω ἀρμάτωτους (?), πάντα καυχᾶσθαι θέ-
- 70 ὅτι ἀρμάτωτους (?) τοὺς ἡῆρα καὶ ἐπήρα τοὺς τὴν πρόβαν»·
στριγγίαν φωνὴν ἐλάλησεν, ὅσῃν καὶ ἂν ἐδυνέτον·
«Σαρακηνοί, ἀρματώνεσθε, σκυλιὰ μαγαρισμένα,
λουρικωθῆτε γλήγορα
εἰς ἀπισθίαν μὴ τόχετε ὅτι ἀπέρασεν ὁ Ἀρμούρης,
- 75 ὁ Ἀρμουρόπουλος, τοῦ Ἀρμούρη ὁ υἱός, ὁ ἀρεύστης (?),
[ὁ ἀνδρειωμένος.
μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν του μάνα,
ὅς' ἄστροι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρι,
οὕτως τοὺς

- ἔστρωσαν καὶ ἐχαλίνωσαν, πηδοῦν, καθαλλικεύουν.
- 80 καὶ τότε πάλιν τὸ παιδὶν καὶ αὐτὸ καλὸ τ' ἀρίστι
 ὠραῖον σπαθίτζιν ἔσυρε ἀπὸ ἀργυρὸν φηκάριν·
 εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ἀπέταξεν, εἰς τὸ χέριν· του· τὸ δέχθη·
 χροῦ πτερινιστηρέαν τὸν μαύρον του, ἐκεῖ κοντὰ ζυγώνει·
 «ἀπὸ τὸ γένος τοῦ διαβό ἂν σᾶς ἀλησμονήσω».
- 85 καὶ συγχροτάει πόλεμον καλὰ, ἀνδρειωμένα·
 τὰς ἄκρας, ἄκρας ἔκοπε, ἡ μέση ἔδαπανᾶτον·
 μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκύν, μὰ τὴν γλυκεῖαν του μάνα,
 ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς ἔκοπτε τὴν ἄνω ποταμίαν,
 καὶ ὅλην τὴν νύκτα τοὺς ἔκοπτεν τὴν κάτω ποταμίαν.
- 90 ἔθεσεν καὶ ἀπόθεσέν τους, κανένα δὲν ἀφήκε.
 ἀπέζεψε ὁ νεώτερος διὰ νὰ τὸν βαρήση ὁ ἀέρας,
 καὶ ἓνας σκυλὶν Σαρακηνός, σκυλὶν μαγαρισμένον,
 ἐγκρύμματα τὸν ἔβαλε καὶ ἐπήρε του τὸν μαῦρον,
 ἐπήρε τὸ ραβδὶν του·
- 95 μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκύν, μὰ τὴν γλυκεῖαν του μάνα,
 σαράντα μίλια τὸν ἐδίωχνε πεζὸς μὲ τὰ γονάτια,
 ἐκεῖ τὸν ἐκατέφθασε εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν·
 καὶ ἐβγάνει τὸ σπαθίτζι του καὶ παίρνει του τὸ χέριν·
 «ἄμε καὶ ἐσύ, Σαρακηνὲ, νὰ πῆς καὶ σὺ μαντάτο».
- 100 ὁ κύρης ἔξω κάθητο εἰς τῆς φυλακῆς τὴν πόρταν·
 τὸν μαῦρον του ἀνεγνώρισεν καὶ τὸ ραβδὶν τοῦ υἱοῦ του·
 τὸν καθαλλάρην οὐδὲν θεωρεῖ καὶ πᾶνὰ βγῇ ἡ ψυχὴ του·
 βαρέα βαρέα ἀναστέναξεν καὶ ἐσείστη ὁ πύργος ὅλος·
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηνῶς τοὺς ἀρχοντες ἐλάλει·
- 105 «ἄμετ' ἰδέτε οἱ ἀρχοντες, τί ἔχει καὶ ἀναστένάζει;
 ἂν ἐν τὸ γιώμα του κακόν, νὰ φάγη ἐκ τὸ δικό μου,
 εἴτ' ἐνε τὸ οἰνάρην του κακόν, νὰ πῖν ἐκ τὸ ἐδικόν μου,
 εἴτε βρωμᾷ ἡ φυλακὴ, νὰ τὴν μοσχοχαπνίσουν,
 εἴτε εἶναι βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τὰ λαφροκοπήσουν».

- 110 καὶ τότε πάλαι ὁ Ἀρμούρης τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
 «οὐδὲν τὰ γίωμα μου κακόν, νὰ φάγω ἐκ τὸ ἐδικόν του,
 οὐδὲ τὸ σινάριν μου κακόν, νὰ πῖω ἐκ τὸ δικόν του,
 οὐδὲν εἶν βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τὰ λαφροκοπήσουν·
 τὸν μαῦρον ἀνεγνώρισα καὶ τὸ βαδὶν τοῦ υἱοῦ μου,
- 115 τὸν καθαλλάρην οὐδὲν θεωρῶ κατεῖπα νὰ ἐβγῇ ἡ ψυχὴ μου».
 καὶ τότε πάλαι ὁ ἀμηρᾶς τὸν Ἀρμούρη ἐλάλει·
 «ἀκαρτέρεσε, Ἀρμούρη μου, ἀκαρτέρεσε ὀλίγον,
 νὰ δώσουν τὰ ὄργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
 νὰ μαζωχθῇ ἡ Βαβυλωνία καὶ ὅλη ἡ Καππαδοκία,
- 120 καὶ ὅπου καὶ ἂν ἐνὶ ὁ οὐόκας σου
 πιστάγκωνα καὶ ἐξάγκωνα ὀμπρὸς σου νὰ τὸν φέρουν.
 ἀνέμενε, ὁ Ἀρμούρης μου, ἀνέμενε ἄλλον ὀλίγον».
 καὶ ἔδωσαν τὰ ὄργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
 νὰ μαζωχθῇ ἡ Βαβυλωνία καὶ ἡ Καππαδοκία.
- 125 τινὰς οὐκ ἤμαζόνετον, μόνον καὶ ὁ κουτζοχέρης.
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τοῦ κουτζοχέρην ἐλάλει·
 «εἰπὲς μωρὲ
 Σαρακηνὸς τὸν ἀμηρᾶν ἐλάλει·
 «ἀνάμενε, ὁ αὐθέντης μου, ἀνάμενε ἄλλον ὀλίγον,
- 130 νὰ φέρουν φῶς εἰς τὰ ὀμμάτια μου καὶ τῆς ψυχῆς μου ἀέρα·
 νὰ μαχθῇ τὸ αἷμα μου τὸ δειλὸν εἰς τὸ καλὸν μου χέριν.
 καὶ τότε νὰ ἀφηγηθῶ τὸ ποῦ εἶναι τὰ φουσάτα.
 μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἄρχοντες, ἄστοχα σὰς τὸ λέγω·
 ὀψὲς ἐξεδιαλέχθημεν κὰν διακοσίαις χιλιάδες·
- 135 ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ πρασινοσκουταράτοι,
 ᾗσαν καὶ τέτοιοι ἀπὸ ἐκείνους, χιλίους οὐδὲν ἐφοβοῦνταν,
 οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ ὅσοι τοὺς ἀπαντοῦσαν·
 μικρὸν παιδὶν ἐφάνηκεν ἀπάνου εἰς ἄγριόν ὄρος·
 στριγγίαν φωνίζαν ἔσυρεν ὅσῃν καὶ ἂν ἐδυνέτον·
- 140 «Σαρακηνοὶ ἀρματώνεσθε, σκυλία λουρικωθῆτε,

εἰς ἀπὶς ἰάν μὴ τὸ ἔχετε ὅτι ἀπέρασεν ὁ Ἀρμούρης,
 ὁ Ἀρμουρόπουλος, τοῦ Ἀρμούρη ὁ υἱός, ὁ ἀρέστης ὁ
 [ἀνδρειωμένος.

μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκεῖαν τοῦ μάναν,
 ὅσα ἄστρα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρι,

445 οὕτως

ἔστρωσαν καὶ χαλίνωσαν, πηδοῦν, καθαλλικεύουν.

καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν καὶ τότε ὁ Ἀρμουροπούλης
 καὶ αὐτὸ καλὸ τ' ἀρίστι

ῥαῖον σπαθίτζιν ἔσυρε ἀπ' ἀργυρὸν φηκάριν,

450 εἰς τὸν οὐρανὸν τ' ἀπέταξεν, εἰς τὸ χέριν τοῦ τὸ ἐδέχθη.
 κροῦ πτερινιστηρέαν τὸν μαῦρον τοῦ, ἐκεῖ κοντὰ ζυγώνει
 ἀπὸ τὸ γένος τοῦ διαβὸ ἄν. σᾶς ἀλησιμονήσω·

ταῖς ἄκραις, ἄκραις ἔκοπεν καὶ ἡ μέση ἐδαπανᾷτον.

μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκεῖαν τοῦ μάναν,

455 ὅλη μέρα μᾶς ἔκοπεν τὴν ἄνω ποταμίαν,

καὶ ὅλην νύκτα μᾶς ἔκοπεν τὴν κάτω ποταμίαν,

ἔθεσε καὶ ἀπόθεσέν μας, κανένα οὐδὲν ἀφήνει.

καὶ ἐπέζευσεν ὁ νεώτερος νὰ τὸν δώσῃ ὁ ἀέρας.

καὶ ἐγὼ ὥς καλὸς καὶ φρόνιμος ἐγchrύμματα τὸν βάνω,

460 ἐgchrύμματα τὸν ἐβαλα καὶ ἐπήρα τοῦ τὸν μαῦρον.

(μὰ) τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκεῖαν τοῦ μάναν,

σαράντα μίλια μὲ ἐδίωχεν πεζὸς μὲ τὰ γονάτια,

καὶ ἄλλα σαράντα τέσσαρα πεζὸς μὲ τὸ λουρίκιν,

ἐδῶ κοντὰ μὲ ἐφθασεν εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν.

465 καὶ σύρνει τὸ σπαθίτζιν τοῦ καὶ παίρνει μου τὸ χέριν·

ἄμει καὶ ἐσὺ, Σαρακηνέ, νὰ εἰπῇς καὶ ἐσὺ μαντάτον».

καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηνρᾶς τὸν Ἀρμούρη ἐλάλει·

«καλὰ εἶναι αὐτὰ, ὁ Ἀρμούρης μου, τὰ κάμνει ὁ υἱός σου»;

καὶ τότε πάλιν ὁ Ἀρμούρης μου ῥαῖον χαρτίτζιν γράφει,

470 μὲ τὸ πρὺλιν τὸ ἔστειλεν τ' ῥαῖον χελιδονάκι.

- «εἰπέ τῆς σκύλας τὸν υἱόν, τῆς ἀνομίας τὸ τέκνον·
 ὅπου εὗρη Σαρακηνόν, νὰ τὸν ἐλεημονᾷται,
 μὴ λάχῃ εἰς τὰς χεῖρας τοὺς καὶ ἐλεημοσύνη οὐκ ἔχει».
 καὶ τότε πάλιν τὸ παιδίον ὥραϊον χαρτίτιζιν γράφει,
 15 μὲ τὸ πουλὶν τὸ ἔστειλεν τὸ ὥραϊον χελιδονάκιν·
 «εἰπέτε τὸν ἀθόεντη μου καὶ τὸν γλυκύν μου κύρην,
 ὅτι ἕως ἐβλέπω τὰ ὀσπίτια μου διπλομανταλωμένα,
 ἕως οὐ βλέπω τὴν μάναν μου τὰ μαῦρα φορεσμένην
 καὶ ἐβλέπω καὶ τὰ ἀδέλφια μου τὰ μαῦρα φορεμένα,
 30 ὅπου καὶ ἂν εὗρω Σαρακηνόν, τὸ αἷμα τοῦ νὰ πίνω.
 καὶ ἂν μὲ παραμανιώσουσιν εἰς τὴν Συρίαν νὰ πέσω,
 τὰ στεμνορύμνια (?) τῆς Συρίας κεφάλια τὰ γεμίσω,
 τὰ ξηροράκια (?) τῆς Συρίας αἷμα νὰ τὰ γεμίσω».
 τὸ νὰ τὰ ἀκούσῃ ὁ ἀμηνῆς, πολλὰ τὸν ἐφοβήθη.
 15 καὶ τότε πάλαι ὁ ἀμηνῆς τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
 ἄμετε ἄμετε οἱ ἄρχοντες, ἐβγάλετε τὸν Ἀρμούρην,
 καὶ ἄμετε τὸν εἰς τὸν λουτρὸν, διὰ νὰ λουστῇ ν' ἀλλάξῃ.
 εἰς τὸ γιῶμαν (μου) τὸν φέρετε, νὰ φάγῃ μετ' ἐμένα».
 ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ ἐβγάνουν τὸν Ἀρμούρην,
 0 ἐβγάνουν τὸν ἐκ τὰ σίδερα καὶ ἐκ τὰ βαρέα χερόψια,
 εἰς τὸ λουτρὸν τὸν ἐδιάβησαν καὶ λούστη καὶ ἀλλάσσει,
 εἰς τὸν ἀμηνῆν τὸν ἐδιάβησαν καὶ γεύθη μετ' ἐκεῖνον.
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηνῆς τὸν Ἀρμούρην ἐλάλει·
 «ἄμε, ἄμε ὁ Ἀρμούρης μου, ἄμε εἰς τὰ γονικά σου,
 5 καὶ παίδευε καὶ τὸ παιδίον, γαμπρὸν τὸν θέλω πάρει,
 οὐδὲ εἰς τὴν ἀνεψίαν μου, οὐδὲ εἰς τὴν ἐξαδέλφην,
 μόνον εἰς τὴν θυγατέρα μου, τὴν ἔχω φῶς καὶ μάτια·
 καὶ παίδευέ το τὸ παιδίον
 ὅπου καὶ ἂν εὗρῃ Σαρακηνόν, νὰ τὸν ἐλεημονᾷται,
 1 καὶ ἂν λάχῃ κέρδος τίποτες, ἀντάμα νὰ τὸ μοιράζουνη.
 καὶ νὰ νε ἀγαπημένοι.

Τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται ἐν τῇ δημοσίᾳ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πετροπολέως, καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς συλλογῆς τῶν μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἡ δὲ συλλογὴ αὕτη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης φέρει ἀριθμὸν CCII.

Ἐγράφη δὲ κατὰ τὸν ἐκδότην οὐχὶ πρωϊαίτερον τοῦ 1365· διότι τὰ 9 χειρόγραφα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν συλλογὴν, εἶναι γεγραμμένα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός· ἐν δὲ τούτων, ἐπιγραφόμενον ἐδιήγησις παιδόφραστος τῶν τετραπόδων ζώων, ἀναφέρει, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν ζώων ἕρις ἐγένετο τῷ 1365. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀκριβῆ ὁρισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς· διότι ἡ αὐτὴ συλλογὴ κατὰ τὸν ἐκδότην περιέχει χειρόγραφον περὶ τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ἣ γέγραπται ὑπὸ τῶν *Περσῶν εἰς Ἀττικὴν Ἀθήνα*, ὃ ἐστὶ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ τῷ 1456· ὥστε δυνατόν νὰ συνεγρᾶφη καὶ μετὰ τὸ 1365.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐν αὐτῷ ἔπους ἐλήφθη κατὰ τὸν ἐκδότην ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐνόπλων συγκρούσεων τοῦ Βυζαντίου μετὰ τῶν Καλιφῶν (Ζ'—ΙΑ ἑκατοντ.). τοῦτο δὲ εἶναι πρόδηλον ἐκ τοῦ περιεχομένου, ὅπερ ἔχει ὡς ἑξῆς.

Ὁ Ἀρμουρόπουλος, υἱὸς τοῦ Ἀρμούρη, εἶχε κύρην (πατέρα στ. 11), ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐκρατεῖτο δέσμιος ἐπὶ 12 ἔτη (στ. 25) ἐν Συρίᾳ (στ. 95), εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν (στ. 97, 164). Ὁ Ἀρμουρόπουλος, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ πατρὸς του, λαμβάνει τὸ κοντάριν (στ. 10), ὅπερ ἄρπαξεν ὁ κύρης του ἐκ τὴν Βαβυλωνίαν (στ. 11), καὶ τὸν μαῦρον ἵππον του, τὸν καβδαλικεύει, καὶ ὥστε νὰ εἰπῇ «ἔχετε ὑγείαν» (στ. 29.), ἐδιέβη τριάντα μίλια, καὶ ὥστε νὰ τὸν ἀποχαιρετίσωσιν (ἐπιλογηθῶν στ. 30) ἐδιέβη 65, φθάνει τὸν ἀντίπεραν Ἀφράτην (στ. 31), περὰ αὐτὸν, καὶ ἐπειτα συγκροτεῖ μάχην πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, καὶ σφάζει 100 χιλιάδας (στ. 63) καὶ 200 (στ. 134), καὶ κανένα δὲν ἀφῆκεν (στ. 90). Ἀλλ' εἰς μόνους Σαρακηνὸς σωθεὶς κατώρθωσε δι' ἐνέδρας νὰ ἐπάγῃ τὸν μαῦρον καὶ τὸ ῥαβδὶν τοῦ Ἀρμουροπούλου (στ. 94). Οὗ:

τος ὁμως τὸν καταδίδωκει σαράντα μίλια πεζὺς μετὰ τὰ γονάτια (στ. 96.), καὶ ἄλλα 44 πεζὺς μετὰ τὸ λουρίκιν (στ. 163), τὸν καταφθάνει εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν, καὶ ἐδγάζει τὸ σπαθίτιζιν του, καὶ παίρνει του τὸ χέριν (στ. 98), καὶ οὕτω τὸν κάμνει κουτσοχέρην. Ὁ κύρης, καθήμενος εἰς τὴν πόρταν τῆς φυλακῆς, βλέπει καὶ ἀναγνωρίζει τὸν μαῦρόν του καὶ τὴν ῥάβδον τοῦ υἱοῦ του· διὸ ἀναστενάζει, μὴ βλέπων καὶ τὸν υἱόν του. Ὁ Ἀμνήας (Ἑμίρης, ὃ ἐστὶ ὁ Σαρακηνὸς ἄρχων), θέλων ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τῶν ἀναστεναγμῶν, μανθάνει παρὰ τοῦ κουτσοχέρη τὴν γενομένην καταστροφὴν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ τούτου ἕνεκα παραπονεῖται εἰς τὸν Ἀρμούρην (στ. 168) κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀρμούρης ὥραϊον χαρτίτιζιν γράφει, μετὰ τὸ πουλὶν τὸ ἐστειλεν τ' ὥραϊον χελιδονάκι (στ. 170), καὶ παρακαλεῖ τὸν υἱόν του, ἵνα φεῖδῃται (ἐλεημονᾷται, στ. 170) τῶν Σαρακηνῶν, ὅπως καὶ αὐτὸς, αἰχμάλωτος ὢν, τύχῃ παρ' αὐτῶν χάριτος. Ἀλλ' ὁ Ἀρμούρόπουλος ἀποκρίνεται, ὅτι (στ. 176—185), ἐνόσω βλέπει τὴν μάναν του καὶ τ' ἀδέλφια του τὰ μαῦρα φορεμένους, ὅπου καὶ ἂν εὕρῃ Σαρακηνόν, τὸ αἷμά του θὰ πίνῃ, καὶ θὰ πληρώσῃ τὴν Συρίαν αἵματος, φονεύων τοὺς Σαρακηνούς. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἑμίρης, πολλὰ τὸ ἐφοβήθη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐλευθερώσῃ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν κύρην τοῦ Ἀρμουροπούλου Ἀρμούρην, καὶ μάλιστα τῷ προτείνει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα νὰ δώσῃ σύζυγον εἰς τὸν υἱόν του Ἀρμούρόπουλον.

Ἀλλ' εἶναι ἱστορικὴ ἢ πλαστὴ ἡ ὑπόθεσις;

Ὁ ἐκδότης παραδέχεται μὲν βάσιν ἱστορικὴν φρονεῖ ὁμως, ὅτι ἐν τῷ δημοτικῷ τούτῳ ἄσματι ἐνυπάρχει ἀφήγησις γεγονότος μεταγενεστέρου, ὃ περ ἐνεδύθη ἐπικὴν μορφήν καὶ στίχους ποιητικούς, ἀδομένους ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι τὸ ἄσμα, προῖόν τοῦ λαοῦ, προὔπῃρχεν ἤδη, καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα μόνον ἥλλαξαν ἐν αὐτῷ.

Ἀλλ' ἴσως ὁ Ἀρμούρόπουλος (арма), ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος, εἶναι προσωποποίησις τῆς πολεμικῆς δυνάμεως τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ ποιητὴς τοῦ δημοτικοῦ τούτου ἄσματος ἴσως πρόεθετο νὰ ἐξάψῃ μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ τὸ μῖσος κατὰ

Τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται ἐν τῇ δημοσίᾳ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πέτρουπόλεως, καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς συλλογῆς τῶν μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἡ δὲ συλλογὴ αὕτη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης φέρει ἀριθμὸν CCH.

Ἐγράφη δὲ κατὰ τὸν ἐκδότην οὐχὶ πρωϊαίτερον τοῦ 1365· διότι τὰ 9 χειρόγραφα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν συλλογὴν, εἶναι γεγραμμένα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός· ἐν δὲ τούτων, ἐπιγραφόμενον ἐδήγησις παιδόφραστος τῶν τετραπόδων ζώων», ἀναφέρει, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν ζώων ἕρις ἐγένετο τῷ 1365. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀκριβῆ ὁρισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς· διότι ἡ αὕτη συλλογὴ κατὰ τὸν ἐκδότην περιέχει χειρόγραφον περὶ τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ἣ γέγραπται ὑπὸ τῶν *Περσῶν εἰς Ἀττικὴν Ἀθήνα*», ὃ ἐστὶ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ τῷ 1456· ὥστε δυνατόν νὰ συνεγράφη καὶ μετὰ τὸ 1365.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐν αὐτῷ ἔπους ἐλήφθη κατὰ τὸν ἐκδότην ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐνόπλων συγκρούσεων τοῦ Βυζαντίου μετὰ τῶν Καλιφῶν (Ζ'—ΙΑ ἑκατοντ.).· τοῦτο δὲ εἶναι πρόδηλον ἐκ τοῦ περιεχομένου, ὅπερ ἔχει ὡς ἑξῆς.

Ὁ Ἀρμουρόπουλος, υἱὸς τοῦ Ἀρμούρη, εἶχε κύρην (πατέρα στ. 11), ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐκρατεῖτο δέσμιος ἐπὶ 12 ἔτη (στ. 25) ἐν Συρίᾳ (στ. 95), εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν (στ. 97, 164). Ὁ Ἀρμουρόπουλος, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ πατρὸς του, λαμβάνει τὸ κοντάριν (στ. 10), ὅπερ ἄρπαξεν ὁ κύρης του ἐκ τῆν Βαβυλωνίαν (στ. 11), καὶ τὸν μαῦρον ἵππον του, τὸν καβδαλικεύει, καὶ ὥστε νὰ εἰπῇ «ἔχετε ὑγείαν» (στ. 29.), ἐδέεθη τριάντα μίλια, καὶ ὥστε νὰ τὸν ἀποχαιρετίσωσιν (ἐπιλογηθῶν στ. 30) ἐδέεθη 65, φθάνει τὸν ἀντίπεραν Ἀφράτην (στ. 31), περᾶ αὐτὸν, καὶ ἔπειτα συγκροτεῖ μάχην πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, καὶ σφάζει 100 χιλιάδας (στ. 63) καὶ 200 (στ. 134), καὶ κανένα δὲν ἀφῆκεν (στ. 90). Ἀλλ' εἰς μόνος Σαρακηνὸς σωθεὶς κατάρθρωσε δι' ἐνέδρας νὰ ἐπάγῃ τὸν μαῦρον καὶ τὸ ῥαβδὶν τοῦ Ἀρμουροπούλου (στ. 94). Οὗ:

τος ὁμοῦ τὸν καταδιώκει σαράντα μίλια πεζὸς μετὰ τὰ γονάτια (στ. 96.), καὶ ἄλλα 44 πεζὸς μετὰ τὸ λουρίκιν (στ. 163), τὸν καταφθάνει εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν, καὶ ἐβγάζει τὸ σπαθίτζιν του, καὶ παίρνει τοῦ τὸ χέριν (στ. 98), καὶ οὕτω τὸν κάμνει κουτσοχέρην. Ὁ κύρης, καθήμενος εἰς τὴν πόρταν τῆς φυλακῆς, βλέπει καὶ ἀναγνωρίζει τὸν μαῦρόν του καὶ τὴν ῥάβδον τοῦ υἱοῦ του· διὸ ἀναστενάζει, μὴ βλέπων καὶ τὸν υἱόν του. Ὁ Ἀμυρᾶς (Ἐμίρης, ὃ ἐστὶ ὁ Σαρακηνὸς ἄρχων), θέλων ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τῶν ἀναστεναγμῶν, μακθάνει παρὰ τοῦ κουτσοχέρη τὴν γενομένην καταστροφὴν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ τούτου ἕνεκα παρὰ-πονεῖται εἰς τὸν Ἀρμούρην (στ. 168) κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀρμούρης ὥραιον χαρτίτζιν γράφει, μετὰ τὸ πούλιν τὸ ἐστελεν τ' ὥραιον χελιδονάκι (στ. 170), καὶ παρακαλεῖ τὸν υἱόν του, ἵνα φεῖδῃται (ἐλεημονᾷται, στ. 170) τῶν Σαρακηνῶν, ὅπως καὶ αὐτὸς, αἰχμάλωτος ὢν, τύχῃ παρ' αὐτῶν χάριτος. Ἀλλ' ὁ Ἀρμούρόπουλος ἀποκρίνεται, ὅτι (στ. 176—185), ἐνόσφ βλέπει τὴν μάναν του καὶ τ' ἀδέλφια του τὰ μαῦρα φορεμένους, ὅπου καὶ ἂν εὖρῃ Σαρακηνόν, τὸ αἷμά του θὰ πίνη, καὶ θὰ πληρώσῃ τὴν Συρίαν αἵματος, φονεύων τοὺς Σαρακηνούς. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἐμίρης, πολλὰ τὸ ἐφοβήθη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐλευθερώσῃ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν κύρην τοῦ Ἀρμουροπούλου Ἀρμούρην, καὶ μάλιστα τῷ προτείνει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα νὰ δώσῃ σύζυγον εἰς τὸν υἱόν του Ἀρμούρόπουλον.

Ἀλλ' εἶναι ἱστορικὴ ἢ πλαστὴ ἡ ὑπόθεσις;

Ὁ ἐκδότης παραδέχεται μὲν βάσιν ἱστορικὴν· φρονεῖ ὁμοῦ, ὅτι ἐν τῷ δημοτικῷ τούτῳ ἄσματι ἐνυπάρχει ἀφήγησις γεγονότος μεταγενεστέρου, ὃ, περ ἐνεδύθη ἐπικὴν μορφήν καὶ στίχους ποιητικούς, ἀδοκίμως ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι τὸ ἄσμα, προῖόν τοῦ λαοῦ, προὔπηρχεν ἤδη, καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα μόνον ἥλλαξαν ἐν αὐτῷ.

Ἀλλ' ἴσως ὁ Ἀρμούρόπουλος (arṣma), ὃ ἥρως τοῦ ποιήματος, εἶναι προσωποποίησης τῆς πολεμικῆς δυνάμεως τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ ποιητὴς τοῦ δημοτικοῦ τούτου ἄσματος ἴσως προέθετο νὰ ἐξάψῃ μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ τὸ μῖσος κατὰ

τῶν Σαρακηνῶν, νὰ παραστήσῃ δὲ ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ ὡς ἀκαταμάχητον καὶ καταπληκτικὴν τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν δύναμιν. Ἴσως Ἀρμούρης μὲν εἶναι ἡ δύναμις τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, Ἀρμουρόπουλος δὲ ἡ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς θυγατρὸς (— πούλος) τῆς Ῥωμαϊκῆς. Τὸ μέτρον τῶν στίχων εἶναι δεκαπεντασύλλαβον. Ἡ τμῆσις μετὰ τὴν ὀγδόην συλλαβὴν. Ὁ ῥυθμὸς τονικός.

στίχοι

Ἐ δὴ κον τὰ μὲ ἔφθα σεν εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν	464
καὶ σύρ νει τὸ σπαθί τζιν του καὶ παῖρ νει μου τὸ χέριν	465
εἰ πέ τε τὸν αὐθέν τη μου καὶ τὸν γλυκύν μου κύρην	476
καὶ βλέπω καὶ ταῦ δέλφια μου τὰ μαῦρα φορεμένα.	479

Ἡ ἐποχὴ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ εἶναι πιθανῶς οὐχὶ ἄλλη ἢ ἡ τῆς συγχρούσεως τῶν Βυζαντινῶν καὶ Σαρακηνῶν πρὸς ἀλλήλους. Ἀλλὰ τὸ πότε ἀκριβῶς ἀφίεται εἰς ἄλλους νὰ ὀρίσωσιν.

Θ. Β.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΙΣ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ

ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΘΩΝ.

Τὸ συγγραμμάτιον τοῦτο τοῦ Γαλήνου ἐξέδωκεν ἐσχάτως (1879) ἐν Ἑρλάγγῃ ὁ Jwan Müller κατὰ πολὺ ἐρρότερον παρὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ ἐκδότην F. R. Dietz (ἐν Λειψ. 1832). διότι καὶ νέαν πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχεν ἀντιπαραβολὴν τοῦ μόνου ὑπάρχοντος ἀντιγράφου, τοῦ Λαυρεντιακοῦ, καὶ ἄλλα μετεχειρίσθη βοηθήματα πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου, οἷον Λατινικὰς μεταφράσεις αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἰδίας εἰκασίας πολλὰ εὐστόχως ἐπηνόρθωσε. Διὸ καὶ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ἄξιος ὁ ἀνὴρ. Ἀλλ' ὑπολείπονται ὅμως, νομίζω, χωρία τινὰ οὕτω διεφθαρμένα ὑπὸ τῶν

ἀντιγραφένων, ὥστε καὶ νῦν ἔτι δυσχεραίνουσι τὴν κατάληψιν τοῦ βιβλίου. Τούτων τὴν διόρθωσιν ἐπιχειροῦμεν ἐν τοῖς ἐξῆς :

Σελ. 5, στίχ. 17.

καὶ γὰρ οἱ πιθανὴν δόξαντες εὐρηκέναι κατὰ μίαν ὕλην ἄλλοι ἄλλην εὐρήκασιν, ἔνιοι μὲν ἐπὶ ἐδεσμάτων μόνων, ἔνιοι δ' ἐπὶ γυμνασίων ἢ ἐπιτηδευμάτων, ἐπὶ πασῶν δὲ τῶν ὑλῶν οὐδεῖς.

Τὸ χωρίον τοῦτο νομίζω ὅτι, ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ, νοσεῖ λογικῶς· διότι ἂν εἶνε ἀληθές ὅτι αἱ κατὰ μίαν (τινὰ) ὕλην πιθανὴν δόξαντες εὐρηκέναι αἰτίαν ἄλλοι ἄλλην εὐρήκασιν, δὲν ἦτο λογικὸν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐπεξηγήσιν, ἀένιοι μὲν ἐπὶ ἐδεσμάτων μόνων, ἔνιοι δ' ἐπὶ γυμνασίων ἢ ἐπιτηδευμάτων, ἐπὶ πασῶν δὲ τῶν ὑλῶν οὐδεῖς· ἀλλ' ὥφειλε νὰ ἐπεξηγήσῃ τίς τίνα αἰτίαν εὐρηκε, καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ μὲν ταύτην, ὁ δ' ἐκείνην, ὁ δὲ ἄλλην, οὐδεῖς δὲ μίαν ἐπὶ πασῶν τῶν ὑλῶν. Ὅσα ἐπέλθῃ λοιπὸν λογικὴ συμφωνία τῶν ἐπομένων πρὸς τὰ ἡγούμενα, νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ἡ ἐκρυσσισα πρόθεσις κατὰ μεταξὺ τοῦ ἄλλοι καὶ ἄλλην (ἄλλοι κατ' ἄλλην). Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς εἰκασίας ταύτης παραθέτομεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος τοῦ Γαληνοῦ τὸ ἐν σελ. 11, 8 χωρίον ἀπισκεψώμεθα, τίς ποτ' ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ πολὺ δύνασθαι τὸ ἔθος καὶ εἴτε μία τίς ἐστὶν ἢ καὶ καθ' ἑκάστην ὕλην ἑτέρα· ὁ ἔ. ἐν ἄλλαις λέξεσιν : εἴτε μία τίς ἐστὶν ἐπὶ πασῶν τῶν ὑλῶν, ἢ ἄλλη κατ' ἄλλην.

Σελ. 10, στίχ. 9.

φαίνεται δὲ καὶ τινα τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα ἐπὶ ἰάμβων· εἴτις κελεύσεις ἐμᾶς εἰπεῖν ἐκ μέσου στίχους δύο ἢ τρεῖς ἀσυνήθεις ὄντας τοῦ τοιοῦτου, οὐκ ἂν εὐπόρως δυναίμεθα· κατὰ δὲ τὴν ἐφεξῆς ἀρίμνησιν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις ἐλθόντες στίχους ἐξ ἐτοίμου ῥαδίως ἐροῦμεν.

Τὸ ἐκ τοῦ Ἑρασιστράτου παρατιθέμενον τοῦτο χωρίον εἶνε πολλὰ ἁπλοῶς ἡμαρτημένον· πρῶτον μὲν ἄπορον εἶνε καὶ ἀδιανόητον, τίνες αἱ συνήθειαι ὧν ἐπιστάμεθα ἐπὶ ἰάμβων ; Ὁ Ἑρασιστράτος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀποσπάσματος τούτου ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ ἱατροῦ εἰς

τὰ συνήθη καὶ ἀσυνήθη, εἰς τὰς συνηθείας καὶ ἀσυνηθείας, ὡς αὐτὸς λέγει· ἔπειτα δὲ φέρει ὡς παραδείγματα τῶν περὶ τὸ σῶμα συνηθειῶν πόνους συνήθεις καὶ μὴ, βρώματα συνήθη καὶ μὴ, ἐκκρίσεις συνήθεις· μετὰ δὲ ταῦτα ἐν ἀρχῇ τοῦ παρατεθέντος χωρίου προσθέτει ἄλλας συνηθείας ψυχικάς, καὶ τούτων πάλιν ἐπιφέρει παραδείγματα. Ἄλλ' ἐκ τῆς γραφῆς, ἣν καὶ ὁ νεώτατος ἐκδότης παρεδέχθη, δὲν εἶνε καταφανής ἡ τοιαύτη οἰκονομία τοῦ συγγραφέως· ἀλλ' ἡ μετάδοσις γίνεται ἀμέσως εἰς ἄτοπὸν τι παράδειγμα, εἰς *συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα ἐπὼν ἰάμβων*. Ἀναμφιδόλως ὁ Ἑρασίστρατος ἔγραψεν ἢ μᾶλλον ἔστιξεν ὡς ἐξῆς: *φαίνεται δὲ καὶ τινὰ τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα* κτλ. Ἐκτὸς δηλ. τῶν εἰρημένων περὶ τὸ σῶμα συνηθειῶν φαίνεται ὅτι καὶ τοιαῦτά τινὰ γίνονται κατὰ τὰς συνηθείας· καὶ ἔπειτα ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιφέρονται, φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀσυνδέτως, παραδείγματα, πρῶτον μὲν τὸ μνημονικόν, εἴτα δὲ τὸ τῆς εὐμαθείας, καὶ τέλος τὸ τῆς ζητήσεως ἢ ἐρεύνης. Οὕτω λοιπὸν διὰ μόνης ὀρθοτέρας στίξεως θεραπεύεται τὸ πρῶτον ἁμάρτημα τοῦ χωρίου· τὸ δὲ δεύτερον εἶνε τὸ *ἐπὼν ἰάμβων*, ὅπερ ὑπολαμβάνομεν μᾶλλον τυπογραφικὸν σφάλμα, καθ' ὃ παρελείφθη ὁ ἀναγκαιότατος διαζευκτικὸς σύνδεσμος ἢ (*ἐπὼν ἢ ἰάμβων*)· διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι *ἐπη* μὲν λέγονται οἱ ἐξάμετροι *δακτυλικοὶ* στίχοι, *ἱamboi* δὲ (*ἢ ἱαμβεῖα*) οἱ τρίμετροι *ἱαμβικοὶ*· καὶ οὗτοι οἱ στίχοι εἶνε τῷ ὄντι οἱ συχνότερον ἀπομνημονευόμενοι, οὐδὲ μάλιστα ἠπίσταντο οἱ παλαιοί, εἴτε ἐκ τοῦ Ὅμηρου εἴτε ἐκ τῶν τραγικῶν. Τὸ τρίτον ἁμάρτημα δύναται καὶ νὰ μὴ ὑποληφθῇ τοιοῦτον· διότι τὸ *ἀσυνήθεις ὄντας* δύναται ὀρθότατα ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ *εἰ τις κελεύσειεν ἡμᾶς*· ἀλλ' ὅταν τις παρατηρήσῃ ὅτι ἐν τῷ ἐπομένῳ ἀντιθέτῳ κώλῳ ἔθηκε τὴν μετοχὴν *ἐλθόντες* κατ' ὀνομαστικὴν, ὡς ἀποδιδομένην εἰς τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀερούμενον, δὲν θέλει διστάσῃ χάριν τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς συντάξεως νὰ τρέψῃ καὶ τὸ *ὄντας* εἰς *ὄντες*. Οὕτω λοιπὸν τὸ ὅλον χωρίον μεταγραπτέον καὶ στικτέον ὡς ἐξῆς: Φαίνεται δὲ καὶ τινὰ τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας· ὧν ἐπιστάμεθα *ἐπὼν ἢ ἰάμβων* εἴτις κελεύσειεν ἡμᾶς εἰπεῖν ἐκ μέσου στί-

χους δύο ἢ τρεῖς, ἀσυνήθεις ὄντες τοῦ τοιούτου οὐκ ἂν εὐπόρως
δυναίμεθα· κατὰ δὲ κτλ.

Σελ. 11, στίχ. 17.

νυνὶ δ' ἀπὸ τῶν δι' ἔθος ἄμεινον πεττόντων ὀτιοῦν *ἔδεσμά-
των* τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας ποιησώμεθα.

Ἑλληνιστὶ δὲν λέγεται *πέττω* ὀτιοῦν *ἔδεσμάτων*, ἀλλ' ἦτοι
πέττω ὀτιοῦν *ἔδεσμα* ἢ π. ὀτιοῦν *τῶν ἔδεσμάτων*, ἀλλὰ καὶ
ταῦτα οὐχὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς προ-
φανῶς θέλει νὰ κάμῃ τὸν λόγον περὶ τῶν ἐκ συνηθείας *ὅ,τι* *δή-
ποτε ἔδεσμα* χωνευόντων, οὐχὶ δὲ καὶ οἰονδήποτε μέρος τῶν
ἔδεσμάτων, οἷον ὅσα καὶ κελύφη καὶ πυρῆνας κ. τ. τ. Ὅθεν
ἀναντιρρήτως γραπτέον *ἔδεσμα*.

Αὐτόθ. στίχ. 21 ἐξ.

καθάπερ γὰρ ἄρτους οἱ σιτοποιοὶ λέγονται πέττειν οὐκ
ἐπειδὰν ἀλουντές τε καὶ *διαττοντες* εἰς λεπτὰ μόρια κατα-
θραύσωσι τοὺς πυροὺς, ἀλλ' ὅταν ἐπὶ τῷ τοιοῦτο *πράξαι* δεύ-
σαντες ὕδατι ζύμην μίξαντες μαλάξωσιν, εἶτα καλύψαντες
..... ὀπτήσωσιν, οὕτω κτλ.

Ἐν τούτοις ἡμαρτημένον εἶνε πρῶτον ὁ τύπος *διαττοντες* ἀντὶ
τοῦ *διαττώντες*. Τὸ ἔργον τοῦ ἀρτοποιοῦ, δι' οὗ ἀποχωρίζον-
ται τὰ λεπτότερα τοῦ ἀλεύρου ἀπὸ τῶν ἁδροτέρων μορίων, τὸ
ἄλλως *διασῆθαι*, ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν *διαττᾶν* καὶ οὐχὶ
διάττειν. Ἀλλ' οἱ ἀντιγραφεῖς, μὴ ἐννοοῦντες τὸ σπάνιον τοῦτο
ῤῆμα, ἄλλοτε ἄλλως παρεμόρφωσαν αὐτό. Οὕτως παρὰ μὲν
Πλάτ. Τιμ. 73 ε τὸ *διαττήσας* εὐρίσκεται γεγραμμένον που
διατρήσας· τὸ δὲ παρὰ Στράβ. Γ', 148 Κ. *διαττᾶσθαι* κεῖται
ἐκ διορθώσεως τοῦ Κοραῆ ἀντὶ τοῦ ἡμαρτημένου *διαρτᾶσθαι*
καὶ ἀλλαχού ἄλλως παρέφθειραν αὐτό. Ἐπειτα δὲ τὸ ἐπὶ τῷ
τοιοῦτο *πράξαι* ὡσαύτως νομίζω ἡμαρτημένον. Ἡ ἐπὶ μετὰ τῆς
δοτικῆς σημαίνει βεβαίως ἐνταῦθα τὸ *κατόπιν τινός*, τὸ *μετά
τι*. Τὸ δὲ ἐπὶ τῷ τοιοῦτο *πράξαι* ἀναφερόμενον εἰς τὸ προει-
ρημένον «ἀλουντές τε καὶ διαττώντες εἰς λεπτὰ μόρια κατα-
θραύσωσι τοὺς πυροὺς» ἀναφέρεται εἰς ὠρισμένην *πράξιν*, τὴν τῆς

ἀλέσεως καὶ διακτήσεως, μεθ' ἣν ἔπονται αἱ ἄλλαι ἀρτοποιητικαὶ ἐργασίαι, ἡ τῆς δεύσεως καὶ μίξεως καὶ ζυμώσεως καὶ ὀπτήσεως. Ἡ ὠρισμένη ἐκείνη πράξις ἀνάγκη διὰ τῆς ἀντωνυμίας οὗτος καὶ οὐχὶ τῆς τοιοῦτος νὰ ἐπαναληφθῇ. Ὅθεν ἀνάγκη νὰ διορθωθῇ ἐπὶ τῷ ταῦτο πράξαι ὁ. ἔ. μετὰ τὴν πράξιν τούτου (ἢ μετὰ τὴν πράξιν ταύτην), ἀφ' οὗ πράξωσι τοῦτο.

Σελ. 13, στίχ. 21.

πιλεῖται μὲν γὰρ καὶ συνάγεται καὶ σφίγγεται καὶ πυκνοῦται τὸ δέρμα πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν ψυχόντων, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ τούτῳ συνεχῇ.

Ὁ μὲν δὲ μετὰ τὰ πρῶτον» πᾶν ἀτόπως κεῖται· διότι εἶνε πρόδηλος ἡ ἔννοια τοῦ συγγραφέως ὅτι : ὑπὸ τῶν ψυχόντων πρῶτον μὲν πιλεῖται καὶ συνάγεται καὶ σφίγγεται καὶ πυκνοῦται τὸ δέρμα, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ τούτῳ συνεχῇ· καὶ θὰ ἀπεδίδοτο ἡ ἔννοια αὕτη ὀρθῶς, ἐὰν ἐγράφετο πρῶτον μὲν τὸ δέρμα· ὅπως δὲ νῦν ἐτέθη τὸ «πρῶτον μὲν» συνάπτεται πρὸς τὸ ἐπόμενον «ὑπὸ τῶν ψυχόντων», ὅπερ ἄτοπον. Δύναται δὲ νὰ ἐκλίπῃ τὸ ἄτοπον τοῦτο, ἐὰν διαγραφῇ ὁ μὲν, ὅτε κάλλιστα συνάπτεται τὸ πρῶτον πρὸς τὸ δέρμα.

Σελ. 13, στίχ. 1.

ὥσπερ οὖν αἱ φυσικαὶ τῶν σωμάτων ιδιότητές τε καὶ τῆς ὅλης οὐσίας διαφοραὶ τε τοῦ δέρματος κατὰ σκληρότητα καὶ μαλακότητα πυκνότητά τε καὶ μανότητα διαφορῶν μὲν ἐδυσμάτων καὶ πομάτων χρήζουσι. . . οὕτως κτλ.

Εἶνε, νομίζω, προφανές ὅτι ὁ τε ὁ μετὰ τὸ διαφορὰς ἀτόπως κείμενος ἐπιφέρει μεγίστην σύγχυσιν εἰς τε τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σύνταξιν. Ὅθεν διαγραπτέος.

Σελ. 17, 9.

γυμνάζεσθαι γὰρ ἐκάστην τῶν δυνάμεων ἀξιοῦμεν, οὐ δῆπου χωρὶς ὄρων καὶ μέτρων προσηκόντων ἐπὶ πλείστον ἐκτεταμένων τῶν γυμνασίων, ὥς καταλῦσαι τὴν δύναμιν.

Ὁ παρακείμενος ἐκτεταμένων περὶ ἐνεργείας συνεχούς ἢ ἐπανα-

λαμβανομένης δὲν κεῖται ὁρθῶς· ἀνάγκη τάχιστα νὰ μεταγραφῇ εἰς τὸ μόνον ὁρθόν: *ἐπτευομένηων*.

Ἰανουαρίῳ 1880.

ΙΩ. ΠΑΝΤΑΖΙΑΝΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΩΣ.

4

.....
.....πρόνοιαν πο(ι.....
.....πρ)οαιρουμένου(ς).....

Ἐπὶ. ἄρχοντος οἶδε ἐν(ικων τὸ)ν ἀγῶνα τῶν Θησε(ων.
ἀγωνοθετοῦντος. τοῦ.....δ)νδρου Πειραιεύ(ς).

5 παῖδας πυγμὴν τῆς πρώτης ἡλι(κίας
..... ἐου Κεκροπίδος φυλ(ῆς)
..... παῖδας πυγμὴν τῆς δευτέρας ἡ(λικίας
..... κλέους Αἰγείδος φυ(λῆς)
... παῖδας πυγμὴν) τῆς τρίτης ἡλικ(ίας
40 ντίδος φυλ(ῆς)
παῖδας ἐκ πάντων πυγμὴν
.....

Στήλης λίθου Ὑμηττίου, πάντοθεν ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμέ-
νον τεμάχιον, ὕψους 0,34, πλάτους 0,16, πάχους 0,09, ἔχει
τὰ ἀνωτέρω, γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν τῇ
κάτω πόλει καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογ. Ἑταιρίας. Οἱ
ἀνωτάτω δύο στίχοι εἶναι τὸ μόνον λείψανον ἐκ τῶν τελευταίων
φράσεων τοῦ ποτὲ μακροῦ ψηφίσματος, ὅποια τὰ ἐν C. I. A. II,
445 κ. ἐξ. δημοσιευθέντα. Ἐπειτα ὑπάρχει ὡς 10 στίχων ἀ-
γραφος τόπος. Ἐκεῖ δὲ, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὰριστερὰ τῷ ὁρῶν-
τι, θὰ ἦσαν ποτὲ 4—5 βραχεῖς στίχοι πρὸς τιμὴν τοῦ ἀγνο-
θέντος, ὅποιοι οἱ ἐν ἀρ. 444. 446. 448 τοῦ C. I. A.

2

.....ή)τιος νικήσας Ἀ(πό)λλω-
(νι ἀνέθηκεν ;)

... ; . . .	Ἐλε)υσίνια	Θησεία
.....	ὀπλ)ικῶι	ἐγδάτης;
.....	ἀκ)άμπιον	

Βάθρον μικρὸν λίθου Ὑμηττίου ὅλως ἀκόσμητον, ἔχον μόνον ἄνω ἐν κοίλωμα πρὸς ἐνθεσιν ἀναθήματος, ὕψους δὲ 0,13, πλάτους 0,17, πάχους 0,19, φέρει τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν, γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, ἀμελοῦς χαράγματος. Εὐρέθη ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογ. Ἐταιρίας. Δείπει, ὑποθέτω, τὸ ἐν τρίτον τοῦ ποτὲ ἐπιγεγραμμένου πλατέος προσώπου τοῦ λίθου· δι' ὃ καὶ ὑπεδήλωσα στιγμαῖς ἀνωτέρω, ὅτι πιθανὸν ἐκεῖ νὰ ἦτο ἀναγεγραμμένος καὶ τρίτος ἀγὼν ὃν νὰ ἐνίκησεν ὁ ἀναθεὶς τὸν λίθον. Ἡ λέξις ἐγδάτης (=ἐκδάτης), ἡ κατὰ δοτικὴν κειμένη, εἰ καλῶς ἀνέγνω, φαίνεται νεοφανὴς καὶ ἴσως σημαίνει ὅ,τι ὁ ἀθῆνιος ἐγδοῦζων ὁ ἀγνωσθεὶς ἐν ἐπιγραφῇ Ἀθηνῶν τῇ ὑπὸ ἄλλων τε καὶ ὑπὸ Α. Ῥαγκαβῇ ἐκδοθείση ἐν Anitq. hellén. τ. 6' ἀρ. 962.

3.

Φεῖδ(ας).....

Ἐπειδὴ οἱ πρυτάνεις τῆς Αἰαντίδος φυλῆς; καὶ ;
οἱ ἀΐσονται ἐπα(νίσαντες καὶ στεφανώσαντες... ὃν εἴλοντο; ἐξ ἐαυ-
τῶν διὰ βίου ΤΙΙ (ἀποφαίνουσι
δ τῇ βουλῇ; τάς τε θυσίας τεθυκέναι ἀπάσας τὰς καθηκούσας ἐν τῇ πρυτανείᾳ καὶ τὴν ΓΛ . . .
αὐτοκράτορος
καὶ τοῦ σύνπαν(τος αὐτοῦ οἴκου..... ἐξ Ἀ-
ρείου πάγου βου(λη...
40 ων ἐπιμελεῖσθαι δὲ καὶ
πρυτανείαν ὦν....
λείπειν εἰς τη(... κα-
τ' ἔτος ταξΥ
μερισμὸν καὶ ΤΙ...
45 ΚΩΔΕΞΤΑΤΑΞ...

τοῖς χαλκῶν ΑΙ(. ἀνα- ;
 γραφὴν ποιησ(. Οὐ-
 βουλῆαν ΑΛ; κίαν . . .

Τμηττίου λίθου στήλης τεμάχιον, ὕψους 0,35, πλάτους 0,19, πάχους 0,14, μὲ περιθώριον ἐξέχον ἄνω καὶ ἀριστερὰ τῷ ὀρῶντι, ἔχει τὸ ἀνωτέρω κολοβὸν ψήφισμα γράμμασι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιο-λογικῆς Ἑταιρίας.

Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐγγράφου σχεδὸν εἰκάζω, ὅτι ἦτο τιμητικὴ ἔνεκα δὲ τῶν δύο κυρίων ὀνομάτων, τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν στίχῳ ιη', ὑποθέτω, ὅτι τὸν β' μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἐγράφη, ἐπὶ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ· διότι ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐξεδόθη ἐν τέλος ψηφίσματος τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὸ ἐν Corp. Inscr. Attic. III, εὐρέθην ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἐν ᾧ γίνεται μνεῖα Οὐιβουλῆας Ἀλκίας τῆς γυναικὸς τοῦ Ἡρώδου, καὶ ἐν ᾧ κατωτάτω μεταξὺ ἄλλων πρυτάνεων καὶ Φειδίας τις Ῥαμνούσιος ἀναγράφεται ἔχων, ὡς καὶ ἐνταῦθα, μετὰ τὸ Φειδίας, τὸ σημεῖον Ϛ, ὅπερ δηλοῖ, ὡς γνωστόν, ὅτι ἦτο ὁμώνυμος τοῦ πατρὸς του. Ὅμως δὲ ἐκεῖνο τὸ τεμάχιον καὶ τὸ παρὸν βεβαίως δὲν συνανήκουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν στήλην, διότι ἐκεῖνο μὲν εἶναι λίθου Πεντελησίου, τοῦτο δὲ Τμηττίου. Διὰ τί δὲ ἐνταῦθα ἐπὶ κεφαλῆς ἀναγέγραπται τὸ Φειδίας Ϛ , ἄδηλον ἐμοί. Τοῦτο νομίζω ἀσφαλέστερον νὰ εἴπω, παρὰ νὰ ἀναγράψω ὅσα πρῶν ἐξεφρόντισα, οἷονεὶ ἀπολύσας τὸν νοῦν μου εἰς τὸν ἀέρα ὥσπερ μηλολόνθην λινόδετον ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὅτι Ῥαμνούσιος τὸν δῆμον ἦτο οὗτος ὁ Φειδίας καὶ τοῦ ὅτι φαιδυνταὶ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἦσαν, κατὰ Πausanίαν, ἐν Πίσῃ οἱ ἀπόγονοι τοῦ πάνυ Φειδίου, τοιοῦτοι δὲ φαιδυνταὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ καὶ ἴσως τοῦ αὐτοῦ γένους, ἦσαν, κατ' ἐπιγραφὰς Ἀττικὰς, καὶ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῶν μ. Χρ. Ῥωμ. χρόνων κτλ. κτλ.

4.

.
 Ε; ΝΟΙΞΑ — .
 Ν

	Νίκων Νικοφώντας	Σύμμαχος Δάτου
5	Λεπτίνης Ε. παρ. ου	(Α)γασίων Σαμαρίτης
 επι- μελητήν	
40	ε)στεφάνωσαν Νί- κωνα Νικοφώντ- ος, Έρμογένην ΈρμαΦ; ίδου γρα- μματείας —	
45	
46	ης οὐνεκα.	

Στήλης λίθου Πεντελησίου τὸ κάτω μέρος, τὰ νῦν ὕψους 0,96, πλάτους 0,43, πάχους 0,11, ἔχει τὰ ἀνωτέρω λείψανα ψηφίσματος, γράμμασι τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος. Εὐρέθη ἐν Πειραιεῖ καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Έταιρίας.

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὰ ἐν κεφαλαίοις ἀποδοθέντα ἀνωτάτω εἶναι τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος, τὰ δὲ ἐφεξῆς ἐν τέσσαρσι στίχοις κύρια ὀνόματα εἶναι ἐγκεχαραγμένα ἐντὸς στεφάνων γλυπτῶν ἐλαίας, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ κατωτέρω πλείονες ἐν συνεχεῖς στίχοι, ἀλλ' οὗτοι ἐντὸς μείζονος στεφάνου ὁμοίου. Ὑποθέτω δὲ ὅτι τὸ ψηφίσμα θὰ ἦτο ὅχι τῆς πόλεως, ἀλλὰ θιασωτῶν τινῶν ἢ ὀργεῶνων, καθ' ὅσον καὶ εἰς τῶν ἀναγεγραμμένων ἀνδρῶν εἶναι ξένος, Σαμαρίτης. Σημειωτέον ἔτι, ὅτι τοῦ προτελευταίου στίχου τὰ γράμματα φαίνεται ὅτι ἐπίτηδες ἐξηλείφθησαν ἑκπαλαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβησαν δυσανάγνωστα.

5.

Ἐν Πειραιεῖ πρὸς τῇ γωνίᾳ τῶν ὁδῶν Σωκράτους καὶ Φιλελλήνων ὑπάρχει βρύσις καὶ παρ' αὐτῇ βάθρον κυλινδρικόν, λίθου Ὑμηττίου, κεκοσμημένον ἄνω καὶ κάτω ἀρχιτεκτονικῶς, ἔχον τὴν ἐπιγραφὴν

Ἐρωτ(ο)ς
οὐρανίου.

Δὲν ἤξεύρω, ἀν ἤδη που ἐξεδόθη. Τὰ γράμματα φαίνονται τῶν Ῥωμ. χρόνων.

6.

Γλαυ(κ)ῆτης Γ(λ)αυ(κ)ο Λα-
μπτρ(;)νός ἤρω(ι) Εὐρυμ-
έδοντ(ι) ἀνέθηκεν.

Τὸ ἀντίγραφον τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς ἔχω παρὰ τοῦ ἐν Πειραιεὶ Ἀλεξάνδρου Ν. Μελετοπούλου μετὰ τῆς ἐξῆς σημειώσεως· ἀπὲι Πειραιικοῦ λίθου, ὕψους 1,95, πλάτους 0,35, πάχους 0,30, εὐρεθέντος τῇ 29 Δεκεμβρίου 1879 ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Ἀθηνᾶς καὶ νεωσοίκων, ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς οἰκίας τοῦ Ἀντωνίου Ἀρατσοῦ. Αἱ συμπληρώσεις ἐξ ἐμοῦ.

Νεοφανῆς φαίνεται ὁ Εὐρυμέδων ὡς ἤρω. Ἴσως εἶναι ὁ Εὐρυμέδων ὁ κατὰ Νόννον ἐν Διονυσιακοῖς XIV, 22 κ. ἐξ. υἱὸς τοῦ Ἠφαίστου καὶ τῆς Καθεירוῦς.

7.

Ὁ αὐτὸς ἀνὴρ ἐπέστειλέ μοι καὶ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν μετὰ προηγουμένης σημειώσεως οὕτω·

« Παρὰ τὴν ὁδὸν Βουβουλίνας ἐντὸς φρέατος εὐρέθη τῇ 5 Φεβρουαρίου ε. ε. Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἀκέφαλος, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,96, πλάτους 0,18, πάχους 0,15, φέρων πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐντὸς κεχρωματισμένου στεφάνου τὰ ἐξῆς·

Οἱ συνήφθα

τὸν ταμίαν

Ἀθήναιον

Κεφάλωνος

5 Μαραθ(ώνιον). »

Δὲν ἔχω ἐγὼ νὰ προσθέσω τι ἄλλο, εἰμὴ ὅτι τὸ ἄλφα ἔχει κεκλασμένην τὴν μέσην κεραίαν, καὶ ὅτι ἔργον τῶν ἀρχαιολόγων θὰ εἶναι προσεχῶς νὰ ἐξετάσωσιν, ἀν καὶ αὕτη ἡ παρ' Ἀττικῶν ἐφήβων τεθεῖσα ἐπιγραφὴ, ἐτέθη ὅντως διὰ τινος

ἰδιαίτερον λόγον ἐν Πειραιεῖ, ὡς εἶκασεν ἐσχάτως ὁ U. Koehler περὶ ἐνὸς ἐφηβικοῦ ψηφίσματος, ὅπερ εὑρεθὲν ἐν Πειραιεῖ ἐξεδώκεν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῶν Mittheilungen d. deutsch. Arch. Institutes. Θὰ εἶναι ὡσαύτως ἐξεταστὲον καὶ τὸ τίνος ταμείου ταμίαν ἠδύναντο νὰ τιμῶσιν οἱ συνέφηβοι.

Ἀποῦ τὰ ἄνω ἔγραψα καὶ παρέδωκα εἰς τύπον, ἡγοράσθη ὁ ἔχων τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν λίθος, ὧν ἐξ Ἀθηνῶν.

8.

.....	Ἑρμ;...
.....ος.....	Ἀστ...
.....ς Ἀμισσηνός	Κρ....
Δημ)ήτριος Ἀπολλωνίου Σινωπέος	Διο...ος(ς...
5 ...οκλῆς Μιλήσιος	Νικόστρα(τος
...ς Καστρίκιος Ἀλέξανδρος	Σ...ος.....
...ς;της Εὐδήμου Μιλήσιος	Σεραπί(ων..
...τος Εὐδήμου Μιλήσιος	Ἀνδρέ;α(ς
...ραστος Θεοφράστου Δευκονοεύς	Δημήτ(ριος
10 Δημ)ήτριος Ἀριστοξένου Κηφισιεύς	Ἄδρo;τος.....
Οἱ συνέφηβοι	Οἱ συν(έ)φ(η)βοι
τὸν ταμίαν	τὸν γυμνασίαρχον
Ἀ πόληξιν	Σίμωνα
ἐξ Οἴου.	.ξ...Α.

Διὰ τὰ χους ἀντιγράφας ἐκδίδω καὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν, οὗσαν τέλος ἐφηβικοῦ ψηφίσματος καὶ περίπου τῶν περὶ Χριστὸν χρόνων, ὅχι δι' ἄλλο, εἰμὴ διότι περιέχει καὶ αὐτὴ ταμίαν τιμώμενον ὑπὸ συνεφεβῶν, ὅπως καὶ ἡ ἀνωτέρω.

Τέλος γράφομεν ὀλίγας λέξεις διὰ τὸ ἐν τέλει τοῦ φυλλαδίου τούτου τεθὲν ἀπεικόνισμα ἐνὸς ἀναγλύφου ἐκ Πειραιῶς, ὅπερ ἐχαράχθη καὶ ἐτυπώθη δι' ἐπιμελείας καὶ δαπάνης τοῦ κ. Ἀλ. Ν. Μελετοπούλου, παρ' ᾧ καὶ εὕρισκεται νῦν ὁ λίθος.

Εἶναι λίθου Πεντελησίου, ὕψους τανῦν 0,23, τὸ δὲ ἀρχικόν του πλάτος σώζεται ὀπίσω τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τῆς θεᾶς, ὃν 0,21, τὸ πᾶχος ἄνω, ὅπου τὸ ἀπλοῦν γεῖσον, 0,04.

Ἀνέκει μὲν εἰς ἐκεῖνα τὰ εὐτελῆ ἀναθήματα τῶν πενήτων, ὥς ἐκ τε τῆς μικρότητος αὐτοῦ καταφαίνεται τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ἀπλότητος δὲ τῆς πολλῆς, καθ' ἣν ἐπεγράφη ἐπάνω ἀπλῶς μόνον τὸ ὄνομα τῆς ἀναθείσης αὐτὸ γυναικὸς *Δημητρία*, ἀνευ τοῦ ἀνέθηκε καὶ τοῦ ὀνόματος τῆς θεότητος εἰς ἣν ἀνετέθη. Δύναται δὲ ἡ θεότης αὕτη, ἥτις προτείνει τὴν χεῖρα ἵνα δεχθῇ σπονδὴν παρὰ τοῦ ἀνθρωπίου, οὐ μόνη ἡ κεφαλὴ ἐν μέρει διεσώθη, νὰ εἶναι ἡ ἡ Δῆμητρα ἡ ἡ Μήτηρ θεῶν. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι ἡ γλυφὴ εἶναι σαφεστέρα καὶ τεχνικωτέρα πολὺ τῆς ἀποδοθείσης ἐν τῇ λιθογραφίᾳ. Τὰ γράμματα ὅμως πιστῶς ἀπεδόθησαν, καὶ εἶναι βεβαίως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Φεβρουαρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΑΤΤΙΚΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟ ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ*).

Εὐρέθη πρό τινος καιροῦ ἐν Ἐλευσίνι οὐχί μακρὰν τῆς θαλάσσης ἐν γηπέδῳ ἰδιωτικῷ καὶ μετεκομίσθη κατ' αὐτὰς εἰς τὸ κεντρικὸν ἐν Ἀθήναις μουσεῖον *στήλη μαρμαρίνη* μήκους ἐνὸς μέτρου καὶ τριακοσίων τριάκοντα χιλιοστῶν, πλάτους τετρακοσίων ἐνεήκοντα πέντε χιλιοστῶν καὶ πάχους ὀγδοήκοντα πέντε, ἑχούσα ἐν τῇ μιᾷ τῶν πλατειῶν πλευρῶν στοιχηδὸν ἐγκεχαραγμένην ἐπιγραφὴν ἐνὸς καὶ ἐξήκοντα στίχων κατεχόντων τὰ ὀκτακόσια τριάκοντα χιλιοστὰ τοῦ μήκους τῆς στήλης. Ἐκαστος δὲ τῶν στίχων ἔχει πεντήκοντα γράμματα πλὴν τοῦ πρώτου ἔχοντος εἰκοσιοκτῶ, τοῦ ἐξηκοστοῦ πρώτου ἔχοντος τριακονταοκτῶ,

*) Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, δημοσιευθεῖσα κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ τῇ 18 καὶ 28 Φεβρουαρίου ὑπὸ τοῦ κ. Π. Εὐστρατιάδου, δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ μετὰ τῶν περὶ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀνάγνωσιν μεταβολῶν, ἃς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ αὐτῇ ἡμερίδι τῇ 28 Φεβρουαρίου.

τῶν στίχων 20, 53, 57 καὶ 58 ἐχόντων μίαν θέσιν κενὴν καὶ τῶν στίχων 42 καὶ 54 ἐχόντων ἐν γράμμα παρεμβεβλημένον. Καὶ εἶναι μὲν βεβλαμμένα τὰ ἄκρα στίχων τινῶν ἢ ἀσαφῶς κε-
χαραγμένα ἐνεκα τῆς τραχύτητος τοῦ μαρμάρου, ἀλλ' οὐδαμῶς
διακόπτεται ἐντελῶς ἡ σειρὰ τῶν ἐννοιῶν.

Ἡ ἐπιγραφή εἶναι γεγραμμένη κατὰ τὴν πρὸ Εὐκλείδου γραμ-
ματικὴν, περιέχει δὲ ψήφισμα ἀνευ ἄρχοντος μετὰ προσθήκης
εἰς αὐτὸ, γενομένης ὑπὸ τινος Δάμπωνος. Καὶ ἔχει μὲν ἤδη τὸ
σίγμα τετραμελές, οἷον τὸ καθ' ἡμᾶς κεφαλαῖον Σ, καὶ δὲν δύ-
ναται νὰ ἦναι ἀρχαιοτέρα τῆς Ὀλ. 82 4, π. X. 459, ἀλλ' ἔχει
ἔτι τὴν δοτικὴν πληθυντικὴν τῆς πρώτης κλίσεως εἰς εσι, καὶ
δὲν δύναται νὰ ἦναι νεωτέρα τῆς Ὀλ. 90, π. X. 420.

Διὰ τοῦ ψηφίσματος ψηφίζεται, ἵνα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ αἱ συμμα-
χικαὶ πόλεις ἀπάρχωνται τῶν δημητριακῶν καρπῶν κριθῶν καὶ
πυρῶν τοῖν θεοῖν κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν,
ἀποστέλλωσι δὲ τὸν συλλεγόμενον καρπὸν τῆς ἀπαρχῆς εἰς Ἑ-
λευσίνα καὶ παραδίδωσιν εἰς τοὺς ἐξ Ἑλευσίνος ἱεροποιοὺς. Δια-
τάττεται δὲ ἡ βουλὴ νὰ ἐκλέξη καὶ ἀποστείλῃ ὡς ἀχίστα κή-
ρυκας εἰς τὰς πόλεις, ἵνα ἀναγγείλωσι τὸ ψήφισμα τοῦτο τοῦ
δῆμου. Διατάττονται δὲ καὶ ὁ ἱεροφάντης καὶ ὁ δαδούχος τῶν
μυστηρίων, ἵνα προτρέπωσι τοὺς Ἑλλήνας νὰ ἀπάρχωνται τῶν
καρπῶν τούτων κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν ἐκ Δελφῶν μαντείαν.
Ἡ δὲ βουλὴ διατάττεται πρὸς τούτοις ν' ἀναγγείλῃ ταῦτα καθ'
ὃν τρόπον δύναται καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις ἀπάσας
καὶ νὰ προτρέψῃ αὐτὰς νὰ ἀπάρχωνται, ἐὰν θέλωσι, κατὰ τὰ
πάτρια καὶ τὴν ἐκ Δελφῶν μαντείαν. Διατάττονται δὲ οἱ ἐξ Ἑ-
λευσίνος ἱεροποιοὶ νὰ παραδέχωνται καὶ παρὰ τούτων τῶν πό-
λεων τὴν τῶν καρπῶν ἀπαρχήν, ἐὰν τις ἀποστέλλῃ εἰς Ἑλευσίνα.

Εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο προσθέτει ὁ Δάμπων τὰ περὶ τῆς ἀνα-
γραφῆς τοῦ ψηφίσματος εἰς στήλας καὶ τὰ περὶ τοῦ τόπου, ἐνθα
πρέπει νὰ τεθῶσιν· ἀλλὰ προτείνει καὶ διατάξεις τινὰς περὶ τοῦ
ἐν Ἀθήναις Πελαργικοῦ· καὶ τελευταῖον διατάττεται αὐτὸς οὖ-
τος, ἵνα συντάξῃ ψήφισμα περὶ τῆς τοῦ ἐλαίου ἀπαρχῆς, ἐπειδεί-
ξη αὐτὸ εἰς τὴν βουλήν, ἡ δὲ βουλὴ ὑποβάλλῃ εἰς τὸν δῆμον.

Ἄλλα καὶ ταῦτα λεπτομερέστερον καὶ ἄλλα οὐχὶ μικροῦ λόγου ἄξια δύνανται νὰ ἀναγνώσωσιν οἱ θέλοντες ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αὐτῇ, ἥτις χάριν αὐτῶν δημοσιεύεται κατωτέρω μεταγεγραμμένη μικροῖς γράμμασιν ἐκ τοῦ λίθου ἔχουσα μόνον τὰς λέξεις διακεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων καὶ συμπληρώσεις τινὰς ἡμετέρας ὡς οἶόν τε πιθανωτάτας. Σημαιοῦται δὲ ἐνταῦθα τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ ἐμφωνιζόμενος Ἀάμπων, ὅφ' οὗ ἐγένετο ἡ προσθήκη εἰς τὸ ψήφισμα, δὲν δύναται, νομίζομεν, νὰ ᾖναι ἄλλος κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐκ τῆς γραφῆς ποριζομένην ἐποχὴν τῆς στήλης ἢ ὁ σύγχρονος τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ Περικλέους Ἀάμπων ὁ μάντις καὶ χρυσμολόγος, δι' οὗ ὁ Περικλῆς ἐξέπεμψε τὴν εἰς τοὺς Θουρίους ἀποικίαν Ὀλ. 84 4, π. Χ. 444, πρῶτος δὲ ἐκ τῶν Ἀθηναίων ὑπογράφεται εἰς τὰς μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων σπονδὰς καὶ τὴν περὶ συμμαχίας αὐτῶν σύμβασιν τὴν γενομένην Ὀλ. 89 4, π. Χ. 421. Μέχρις οὗ δὲ τὸ ἔτος τῆς στήλης δὲν ὁρισθῇ ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων ἀκριβῶς, δύναται τις πάνυ ὀρθῶς νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἂν τὸ ψήφισμα ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, συμβάντα Ὀλ. 87 4, π. Χ. 429, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ.

Εἶναι δὲ τὰ ἐν τῇ στήλῃ, μεταγεγραμμένα μικροῖς γράμμασι πιστῶς μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ περὶ τὴν χρῆσιν τῆς δασείας Ἡ ἀνωμαλιῶν, τάδε·

Τιμοστ]ελ[ε]ς Αχ[α]ρν[ευς] εγγραμματαυς
 ἔδοχσ]εν τει βολαι και τοι δεμοι Κενροπικ επρυτανους Τιμοστ
 λες ε]γγραμματαυς Κυκνεας επωστατα Ταδε αι χουγγραφες χουνε
 γρα]ψαν απαρχεσθαι τοιν θεοιν το καρπο κατα τα πατρια και τε
 5 υ ν μεντικαν τεν εγ Δελφον Αθηναιος απο τον Ηεκατον μεδιμνον [κ
 ριθον με ελαττον ε Ηεκτε[α] πυρον δε απο τον Ηεκατον μεδιμνον μ
 ε ελαττον Ηεμεκτειον Εε[υ] δε τις πλειο καρ[π]ον πονει ετ[ε] του]το
 Η ε ολειζο κατα τον αυτον λογον απαρχεσθαι Εγλεγειν δε [τος δ]εμ
 αρχος κατα τος δεμος και παραδιδοναι τοις Ηιεροποιοις τοις
 40 Ελευσινοθεν Ελευσιναδε Οικοδομεισαι δε αιρος τρες Ελευσιν
 ι κατα τα πατρια Ηοπε αν δοκει τοις Ηιεροποιοις και τοι αρ[χ]ιτ
 εκ[τ]ονι επιτεδειον εναι απο το αργυριο το τοιν θεοιν το [τον κε
 ρπον ενθαυθι εμβαλλεν Ηον αν παραλαβοσι παρα τον δεμαρχον
 Απαρχεσθαι δε και τος χουμμαχος κατα ταυτα Τας δε [κ]ολας εγλο

- 45 γας Ηλείσθαι το καρπο καθοτι αν δοκει αυτεσι [α]ρι[σ]τα ο [κ]αρπο
 ς] εγ[λ]ηγεσσεσθαι Βπειδαν δε εγλεχθαι αποπεμφσαντον Αθνεαζε
 Τος δε αγαγοντας παραδιδοναι τοις Ηιεροποιοι[ς] τοις Ελευσι
 νοθεν Ελευσιναδε Ε[α]ν δε με παραδεχονται πεντε εμερον [αυτ]ο
 επειδαν επαγγ[ε]λι παραδιδοντον τον εκ τες πολεις Ηοθεν αν [ε
 20 ι] ο κα[ρ]πος ευθυνοσθον Ηοι Ηιεροποιοι χιλιασιον δραχ[μ]ε[σ]ιν
 ε[κ]α[σ]το[ς] Και παρα τον δεμαρχον κατα ταυτα παραδεχεσθαι [Κερυ
 κας; δ]ε [Η]ελομενε Ηε βολε πεμφσατο ες τας πολεις αγγελλον[τ]ας [νυ
 ν τα] Ηεφεσιμενα τοι δεμοι το μεν νυν εναι Ηος ταχιστα το [δε λ
 οικον Ηοταν δοκει αυτει Καλυστο δε και Ηο Ηιεροφαντες και δ
 25 δαιδοχος μυστεριοις απαρχεσθαι τοις Ηελλενα[ς] το καρπο κατα
 τα πατρια και την μαντιαν την εγ Δελφον Αναγραφσαντας δε εμ
 πινακιοι το μετρον το καρπο το τε παρα τον δεμαρχον κατα τω[ν] δ
 εμον Ηεκαστον και το παρα τον πολειο[ν] κατα την πολιν Ηεκαστ[ε]ιν
 κ[α]ταθεντον εν τε τοι Ελευσινιοι Ελευσιν[ι] και εν τοι βολευτε
 30 ρ[ι]οι Επαγγελλεν δε την βολην και τεσι ελλεσι [π]ολεσιν τε[σ]ι Ηε
 λ[λ]ενικεσιν απασει Ηοποι αν δοκει αυτει δυνατον εναι [κυρον;
 τας μεν κατα Ηα Αθηναιοι απαρχονται και οι χουμμαχοι εκνεο[ι
 ς] δε με επιταττοντας κε[λ]ευοντας δε απαρχεσθαι εαν βολονται
 κ[α]τα τα πατρια και την μαντιαν την εγ Δελφον Παραδεχεσθαι δ
 35 ε κ[α]ι παρα τουτον τον πολειον εαν τις απαγει τοις Ηιεροποιοις [κ]α
 τα ταυτα Θυεν δε απο μεν το πελαγο καθοτι αν Ευμολπιδαι ε[παρχ
 σοντ;]αι τριτο[ι]αν δε βοαρχον χρυσοκερον τοιν θεοιν Ηεκα[τερ
 ε[ι]α]πο τον κριθον και τον πυρον και τοι Τριπτολεμοι και τοι [Θε
 ο]ι και τε[ι] Θεαι και τοι Ευβολοι Ηιεριοιν Ηεκαστοι τελειον και
 40 τε[ι] Αθηναιοι βον χρυσοκερον Τας δε αλλας κριθας και πυρος απ
 οδομενος τοις Ηιεροποιοις μετα τις βολεις αναθεματα ανατιθεν
 ναι τοιν θεοιν ποιεσαμενος Ηαττ αν τοι δεμοι τοι Αθηναιον δοκε
 ι και επιγραφεν τοις αναθεμασιν Ηοτι απο το καρπο τις απαρχε
 ς ανεπιθε και Ηελλενον τον απαρχομενον Τοις δε ταυτα ποιοσι
 45 πολλα αγαθα εναι και ευκαρπιαν και πολυκαρπια[ν] Ηο[ι]τινες αν
 με αδικοσι Αθηναιος μεδε την πολιν την Αθηναιον μεδε το Θε[ον
 Δ]αμπον ειπε τα μεν αλλα καθαπερ αι χουγγραφαι τις απαρχες [τ]ο
 κ[α]ρπο τοιν θεοιν Τας δε χουγγραφας και το φεσφισμα τοδε αναγ
 ραφσατο Ηο γραμματευσ Ηο τις βολεις εν σελαιν δυοιν λιθιναι
 50 ν και καταθετο την μεν Ελευσιν εν τοι Ηιεροι την δε Ηετσαν [ε
 μ πολει Ηοι δε πολεται απομισεσαντον το στε[λ]α Ηοι δε κολα[κ]η
 εται δοντον το αργυριον Ταυτα μεν περι τις απαρχες το καρ[πο] τ
 οιν θεοιν αναγραφσαι ες το στε[λ]α] Μενα δε εμ[β]αλλεν Ηεκατονδ
 αιονα τον νεον αρχοντα Τον δε βασιλεα Ηορισαι τα Ηιερα τα εν τ[ο]

55 ἡ Πελαργικοὶ καὶ τὸ λοιπὸν με ἐνὶ ἡδρυσθεὶς βρομος ἐν τῇ Πελαργικοὶ ἀνευ τῆς βολῆς καὶ τὸ δέμο μεδὲ τὸς λιθοὺς τεμνεν ἐκ τοῦ Πελαργικοῦ μεδὲ γενεῖν ἔχσασεν μεδὲ λιθοὺς Ἐὰν δὲ τις πα[ρ]αβαιν[ε]ῖ, τοῦτον τι ἀποτινέτω πεντακοσίας δραχμὰς Ἐσαγγελλέτω δὲ ἡ βασιλεὺς ἐς τὴν βολὴν Περὶ δὲ τὸ ἐλαίον τῆς ἀπαρχῆς χυσιγγαφ
60 σας Δαίμων ἐπιδείχσασθαι τὰ βολαὶ ἐπὶ τῆς ἐνατῆς πρυτανείας Ἡ δὲ βολαὶ ἐς τὸν δέμον ἔχσεναικετο ἐπαναγὰς

Ταῦτα μεταγραφόμενα κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς γραμματικὴν, παραιοπομένων τῶν ἀγκυλῶν, ἐν αἷς περιέχονται συμπληρώσεις γραμμάτων ἀναμφισβήτητοι, εἶναι τάδε·

Τιμοτέλης Ἀχαρνεὺς ἐγγραμμάτευσ.

Ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, Κεκροπίς ἐπρυτάνευσ, Τιμοτέλης ἐγγραμμάτευσ, Κυκνέας ἐπιστάται. Τάδε οἱ συγγραφεῖς συνέγραψαν ἀπάρχεσθαι τοῖν θεοῖν τοῦ καρποῦ κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν
5 μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν ἑκατὸν μεδίμνων κερῶν μὴ ἔλαττον ἢ ἑκτέα, πυρῶν δὲ ἀπὸ τῶν ἑκατὸν μεδίμνων μὴ ἔλαττον ἡμιεκτέον. Ἐὰν δὲ τις πλείω καρπῶν πονῇ ἔτ[η] τούτω· ἢ ὀλίγῳ, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπάρχεσθαι. Ἐκλέγειν δὲ τοὺς δημάρχους κατὰ τοὺς δήμους καὶ παραδιδόναι τοῖς ἱεροποιοῖς τοῖς
10 Ἐλευσινίοθες Ἐλευσινιάδες. Οἰκοδομῆσαι δὲ σιρούς τρεῖς Ἐλευσίνε κατὰ τὰ πάτρια, ὅπου ἂν δοκῇ τοῖς ἱεροποιοῖς καὶ τῷ ἀρχιτέκτονι ἐπιτήδειον εἶναι, ἀπὸ τοῦ ἀργυρίου τοῦ τοῖν Θεοῖν τοῦ τὸν καρπὸν ἐνταυθοῖ ἐμβάλλειν, ὃν ἂν παραλάβωσι παρὰ τῶν δημάρχων. Ἀπάρχεσθαι δὲ καὶ τοὺς συμμάχους κατὰ ταῦτά. Τὰς δὲ πόλεις ἐκλο-
15 γεῖς ἐλέσθαι τοῦ καρποῦ, καθότι ἂν δοκῇ αὐταῖς ἄριστα ὁ καρπὸς ἐκλεγεῖσθαι. Ἐπειδὴν δὲ ἐκλεγθῇ, ἀποπεμψάντων Ἀθῆνας. Τοὺς δὲ ἀγαγόντας παραδιδόναι τοῖς ἱεροποιοῖς τοῖς Ἐλευσινίοθες Ἐλευσινιάδες. Ἐὰν δὲ μὴ παραδέξωνται πέντε ἡμερῶν [αὐτοῦς], ἐπειδὴν ἐπαγγελῇ, παραδιδόντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως, ὅθεν ἂν ἡ
20 ὁ καρπὸς, εὐθυνόσθων οἱ ἱεροποιοὶ χιλίαις δραχμαῖς ἕκαστος. Καὶ παρὰ τῶν δημάρχων κατὰ ταῦτα παραδέχεσθαι. [Κτήρυ-
κα;] δὲ ἐλομένη ἢ βουλή πεμψάτω εἰς τὰς πόλεις ἀγγέλλοντας [νῦ-
ν;] τὰ ἐψηρισμένα τῷ δήμῳ, τὸ μὲν νῦν εἶναι ὡς τάχιστα, τὸ δὲ λοιπὸν, ὅταν δοκῇ αὐτῇ. Καλεσέτω δὲ καὶ ὁ ἱεροφάντης καὶ
25 δαδούχος μυστηρίους ἀπάρχεσθαι τοὺς Ἕλληνας τοῦ καρποῦ κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν. Ἀναγράψαντες δὲ ἐν

- πινακίῳ τὸ μέτρον τοῦ καρποῦ τό τε παρὰ τῶν δημάρχων κατὰ τὸν δή-
μον ἕκαστον καὶ τὸ παρὰ τῶν πόλεων κατὰ τὴν πόλιν ἐκάστην,
καταθέντων ἔν τε τῷ Ἐλευσινίῳ Ἐλευσίνι καὶ ἐν τῷ βουλευτη-
30 ρίῳ. Ἐπαγγέλλαιεν δὲ τὴν βουλὴν καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι ταῖς Ἑ-
λληникаῖς ἀπάσαις, ὅποι ἂν δοκῇ αὐτῇ δυνατόν εἶναι, [κυροῦν-
τας μὲν κατὰ τὰ Ἀθηναίῳ ἀπάρχονται καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐκείνου-
ς δὲ μὴ ἐπιτάττοντας, καλεῦντας δὲ ἀπάρχεσθαι, ἐὰν βούλωνται,
κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν. Παραδέχεσθαι δ-
35 ἔ καὶ παρὰ τούτων τῶν πόλεων, ἐάν τις ἀπάγῃ, τοὺς ἱεροποιοὺς κα-
τὰ ταῦτά. Θέοις δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ πελάγους καθότι ἂν Εὐμολπίδαι [ἐπαρ-
ωνται, τριτοῖαν δὲ βόρχον χρυσόκερων τοῖν θεοῖν ἑνα[τέρ-
φ ἀ]πὸ τῶν κριθῶν καὶ τῶν πυρῶν καὶ τῷ Τριπολίεω καὶ τῷ Θε-
ῳ καὶ τῇ Θεᾷ καὶ τῷ Εὐδούλῳ ἱερίοις ἐκάστη τέλειον καὶ
40 τῇ Ἀθηναίᾳ βουὴν χρυσόκερων. Τὰς δὲ ἄλλας κριθὰς καὶ πυροὺς ἀπο-
δομένους τοῖς ἱεροποιόσι μετὰ τῆς βουλῆς, ἀναθήματα ἀνατιθέν-
αι τοῖν θεοῖν, ποιησαμένους, ἅττ' ἂν τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων δοκῇ,
καὶ ἐπιγράφειν τοῖς ἀναθήμασιν, ὅτι ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῆς ἀπαρχῆς
ἀνετέθη, καὶ Ἑλλήνων τὸν ἀπαρχόμενον. Τοῖς δὲ ταῦτα ποιοῦσι
45 πολλὰ ἀγαθὰ εἶναι καὶ εὐκαρτίαν καὶ πολυκαρπία, οἵτινες ἂν
μὴ ἀδικῶσιν Ἀθηναίους μηδὲ τὴν πόλιν τὴν Ἀθηναίων μηδὲ τὸ Θεῖον.
Ἀάμπων εἶπε· τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ αἱ συγγραφαὶ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ
καρποῦ τοῖν θεοῖν. Τὰς δὲ συγγραφὰς καὶ τὸ ψήφισμα τὸδε ἀναγ-
ραψάτω ὁ γραμματεὺς ὁ τῆς βουλῆς ἐν στήλαιν δυοῖν λιθίνοι-
50 ν καὶ καταθέτω τὴν μὲν Ἐλευσίνι ἐν τῷ ἱερῷ, τὴν δὲ ἐτέραν ἐν
πόλει. Οἱ δὲ πωλεῖται ἀπομισθωσάντων τῷ στή[λ]ῃ, οἱ δὲ κωλαρχ-
εῖται δόντων τὸ ἀργύριον. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ καρποῦ το-
οῖν θεοῖν ἀναγράφαι εἰς τὴν στή[λ]αν. Μῆνα δὲ ἐμβάλλειν ἑκατομβ-
αῖῳνα τὸν νέον ἔρχοντα. Τὸν δὲ βασιλεῖα ὀρίσαι τὰ ἱερὰ τὰ ἐν τῷ
55 Πελαργικῷ καὶ τὸ λοιπὸν μὴ ἐνιδρύεσθαι βωμοὺς ἐν τῷ Πελα-
ργικῷ ἄνευ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, μηδὲ τοὺς λίθους τέμνειν ἐκ τοῦ Π-
ελαργικοῦ, μηδὲ γῆν ἐξάγειν, μηδὲ λίθους. Ἐὰν δὲ τις παραβαίῃ
τούτων τι, ἀποτινέτω πεντακοσίας δραχμὰς. Εἰσαγγελλέτω δὲ
ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν βουλὴν. Περὶ δὲ τοῦ ἐλαίου τῆς ἀπαρχῆς συγγρα-
60 φας Ἀάμπων ἐπιδειξάτω τῇ βουλῇ ἐπὶ τῆς ἐνάτης πρυτανείας,
ἥ δὲ βουλὴ εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκέτω ἐπάναγκας.

Π. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ,

γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Πρὸ μικροῦ μετεκομίσθησαν ἐκ Βοιωτίας καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Πατησίων ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τὸ ἀρχαῖον ἀνάγλυφον, τὸ τέως ἐν τῷ χωρίῳ παρὰ τὸν Ὀρχομενὸν Ῥωμαϊκὸν εὐρισκόμενον, καὶ ὁ ἀρχαῖκός Ἀπόλλων, ὁ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς μονῆς Σκριποῦς ἐν Ὀρχομενῷ ἐκτεθειμένος. Τὸ μὲν ὁμοίωτά ἐχει πρὸς τὸ τοῦ Ἀριστίωνος, τὸ δὲ εἶναι ὅλως ἰδιωρύθμον κατὰ τε τὴν τέχνην καὶ τὴν παράστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀμφοτέρω θάλας ἀξία.

Δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐνεργεῖ ἀπὸ τῆς 13 τοῦ παρελθόντος φεβρουαρίου ὁ κ. Ἰωάννης Κονδάκης ἀνασκαφὰς ἐν τοῖς παρὰ τὴν πόλιν Ναύπλιον παναρχαίοις τάφοις, ἀνευρὼν πρὸς τοῖς ἤδη γνωστοῖς καὶ ἄλλους νέους, τοὺς μὲν σεσουλημένους ἐν ἀρχαίοις χρόνοις, τοὺς δὲ ὅλως ἀσυλήτους. Εὔρε δ' ἐν αὐτοῖς πηλῖνα εἰδώλια, ἀγγεῖα τέλεια καὶ τεθραυσμένα μετὰ γραφῶν, ψέλλια ἐξ ἀργύρου, ὄρμον ἐκ 46 τμημάτων ὀπτῆς ἀργίλου, ἄλλον ὄρμον ἐκ 5 χρυσῶν ἀνθέων καὶ ἄλλα διάφορα κτερίσματα παρακείμενα τοῖς νεκροῖς, πάντα παρεμφερῇ τοῖς ἄλλοτε ἀνευρεθεῖσιν ἐν ἄλλοις ἐνταῦθα τάφοις, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τόμῳ 7, ἀπὸ σελ. 183 καὶ ἐξῆς τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἐν τῇ ἐρεύῃ τῶν τάφων τούτων παρετηρήθησαν διαφοροὶ τρόποι ταφῆς· ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἦσαν πολλῶν νεκρῶν σώματα παρακείμενα ἐπὶ γυμνοῦ ἐδάφους, ἐν ἄλλῳ εἰς ἡ δύο μόνον καὶ ἐντὸς λαξευτῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους λαγνέμενων. Ἐν τισιν αὐτῶν εὗρέθη τέφρα καὶ ἀνθρακες καὶ ὅσα ζώων, αὐ συνεκάθησαν μετὰ τῶν νεκρῶν, ἐν ἄλλοις οὐδὲν ἶχνος πυρᾶς.

Ἀκριβῇ περιγραφὴν τῶν ἀνασκαφέντων τάφων καὶ σχεδιαγράφημα αὐτῶν, ὡς καὶ πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντα κτερίσματα, ἀπέστειλεν ἡδη ὁ ῥηθεὶς κ. Κονδάκης εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας.

τῇ 6 μαρτίου.

E. K.

BIBLIA ΝΕΟΦΑΝΗ.

Σύντομοι βιογραφίαι τῶν διασήμεων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος μετὰ ἐκδό-
 των ὑπὸ Μ. Δ. Καλοποθέκη (Ι. Δ.). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Λακωνίας
 1879. [8ον, σελ. 138]. Τιμᾶται δρ. 2.

Ἀλήθειαι διὰ τὸν λαόν, ἡ ζητήματα τινα θεολογικὰ σαφῶς ἐκτεθειμένα
 ὑπὸ Οὐίλλιελλμου Σ. Πλωμερ (Θ. Δ.) ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ Μ. Δ.
 Καλοποθέκη (Ι. Δ.). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Λακωνίας 1879. [8ον, σελ.
 220]. Τιμᾶται δρ. 2.

Δημοτικὴ παιδείαις καὶ καθολικὴ ψηφοφορία ὑπὸ Νεοκλείους Καζάκη.
 Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως 1879. [8ον,
 σελ. 52]. Τιμᾶται δραχμῆς.

*Κόσμου νέτης, τουτέστιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡρωικῆς ἐποχῆς.
 Σύγγραμμα Γ. Ε. Γλάδωντος, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Ἀνδρίου Μ. Ἰδρω-
 μένου. Τεῦχος α'. Ἐν Κερκύρα, τύποις Ἰωσήφ Ναχαμαύλη 1879.
 [8ον, σελ. η' καὶ 220].

*Ἰουστινιανοῦ 118 Νεαρά μεθ' ἐρμηνευτικῶν καὶ ἱστορικῶν σημειώσεων
 πρὸς τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν μετ' αὐτὸν νομοθεσίαν ὑπὸ Σπ. Γ. Βελίντσα.
 Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Βαρβαρέρηγων 1880.
 [8ον, σελ. 39].

*Ἐλεγχος τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Ε. Κυπέρτου ὡς πρὸς τὴν Μακε-
 δονίαν ὑπὸ Μαργαρίτου Δήμιτσα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου
 Δ. Ἰασιμίδου 1879. [8ον, σελ.

*Μελέτη ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Κωνστ.
 Ἰσχυράκου, λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογρα-
 φείου Παρνασσοῦ 1880. [8ον, σελ. 191]. Διανέμεται δωρεάν.

Περὶ τοῦ ἀνδρακος τῆς ἀμπέλου. Φύσις καὶ θεραπεία τῆς νόσου, ὑπὸ
 Π. Γενναδίου, καθηγητοῦ καὶ διδάκτορος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν
 Ἀθήναις, τύποις ἑλλην. Ἀνεξαρτησίας 1880. [8ον μικρὸν, σελ. 45].
 Τιμᾶται δρ. 1, 50.

Περὶ κοκκοειδῶν (ψωρίσεως τῶν φυτῶν), καὶ ἰδίας περὶ τοῦ κοκκίνου
 κρεμζίου τῶν ἐσπεριοειδῶν, ὑπὸ Π. Γενναδίου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις
 ἑλλ. Ἀνεξαρτησίας 1880. [8ον μικρὸν, σελ. 52]. Τιμᾶται δρ. 1, 50.

Οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου, λόγος ἀπαγγελοῦς τῇ 30 Ἰανουαρίου 1880,
 κατὰ τὴν ἐπίτειον ἐορτὴν τῶν σχολείων, ὑπὸ Δημ. Βενετοκλείους,
 διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑλληνικοῦ Λυκείου τῆς ἑλληνοαιγυ-
 πτιακῆς κοινότητος. Τιμᾶται ἐνδὸς φρ. ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα ἑλλ. ἐλευθέρου

νος εταιρίας. 'Εν 'Αλεξανδρείᾳ, τύποις Ξενοφώντος Ν. Σάλητη 1880. [8ον, σελ. 20].

Κανονισμός τοῦ ἐν Σμύρνῃ ἑλλ. συλλόγου ἡ 'Ανατολή. 'Εν Σμύρνῃ, τύποις Νικολάου Α. Δαμιανού 1880. [8ον, σελ. 14]

Ν. Α. Μακρῇ κληροδότημα εἰς τὴν Σχολὴν Δημητσάνης, τεῦχος 6', περιέχον ἀπολογισμοὺς τῆς διαχειρίσεως τῶν τόκων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1874 ἀρχομένου μέχρι τέλους τοῦ 1879, μεθ' οὓς ἔπεται ἀπολογισμὸς τῶν ὑπὲρ τοῦ τάφου τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' συλλεγέντων χρημάτων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη. 'Εν 'Αθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου 'Ερμού 1880. [8ον, σελ. 30].

Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Δογοδοσία τῶν κατὰ 1Δ' ἔτος γενομένων, ὑπὸ 'Εμμ. Δραγούμη, προέδρου. 'Εν 'Αθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσού 1880. [8ον, σελ. 107].

Das Erechtheion und der Tempel der Athene Polias von James Fergusson. Herausgegeben von Dr. H. Schliemann mit 4 Tafeln und 2 Holzschnitten. Leipzig F. G. Brockhaus 1880. [4ον, p. 30].

Φιλολογικὰ ἀέρεργα Θ. 'Αφεντούλη. I. Νόθον ὁ σοφὸς, μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ, μετὰ εἰκονογραφιῶν. 'Αθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [εἰς 12ον, σελ. θ'. καὶ 288].

'Εκθεσις ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ δήμου Πειραιῶς τοῦ ἔτους 1878. 'Εν 'Αθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης 1879 [4ον σελ. 23].

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

'Εν σελ. 354, στίχ. 2 γράφει· ἴδε τόμ. Α'.

» » 357, » 33 γράφει· ὁδοιπορικῶν τόμ. Α'.

» » 376, » 3 μετὰ τὴν λέξιν μαρτόρια πρόσθετος ἀκακῆς μεταρρυθμίσεως»

» » 384, » 3 γράφει ἐκασταχοῦ

» » 384, » 41 » ἐκχειρία

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

Ἰανουάριος (Ε. Ν.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 758,40 χμ.
Μεγίστη » 767,91 (τὴν 28^{ην})
Ἐλαχίστη » 747,80 (τὴν 16^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία 5,51
Μεγίστη » 13, 9 (τὴν 1^{ην})
Ἐλαχίστη » — 2, 2 (τὴν 25^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 7, χιόνος 4 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 29,99 χμ.), ἀστραπῶν 4, πάγου 7. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 6 ΒΔ, 5 Β, 13 ΒΑ, 2 ΝΑ, 1 Ν.

Φεβρουάριος.

Βαρόμετρον

Μέση θλίψις 754,88
Μεγίστη » 764,27 (τὴν 3^{ην})
Ἐλαχίστη » 744,31 (τὴν 29^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία 8,94
Μεγίστη » 17,0 (τὴν 24^{ην})
Ἐλαχίστη » 1,1 (τὴν 21^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 7, δρόσου 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 25,78 χμ.). Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 19 ΒΑ, 1 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Ἐν σελ. 344, στίχ. 28 τῶν μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων
ἀντὶ 2, 2 γράφει — 2, 2

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΣΤΡΑΒΩΝΑ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Ὡςπερ Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, πρῶτος τὴν λογογραφίαν ἐκνήψωας, συστηματικὴν συνέγραψεν ἱστορίαν καὶ δικαίως πατὴρ αὐτῆς ἐπεκλήθη, οὕτω καὶ Στράβων ὁ Ἀμασεύς, Στωϊκὸς φιλόσοφος, πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ πληρεστέραν καὶ φιλοσοφητέραν συγγράψας γεωγραφίαν καὶ διὰ ταύτης ἐπεκτείνας τὸν κύκλον τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, νέαν ἠνέωξεν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ εὐλόγως πατὴρ τῆς γεωγραφίας ἐπωνομάσθη.

Ἀλλ' εἰ καί, παρὰ πάντων ἀνομολογούμενος ὡς ὁ δοκιμώτατος τῶν γεωγράφων τῆς ἀρχαιότητος (*princeps Græcorum geographus*), ἐπαινεῖται ὡς τοιοῦτος, οὐχ ἥτιον ὅμως ἕνεκα τῆς ὑπερμέτρου ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Ὅμηρον, ὃν ἀρχηγέτην τῆς γεωγραφίας ἀποκαλεῖ, καὶ τῆς παραλόγου καταφρονήσεως τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου, ὃν ἀδίκως μυθολόγον ὀνομάζει, οὐχὶ ἀδίκως ψέγεται ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ τῇ προκαταλήψει ὑπὲρ τοῦ πρώτου καὶ τῇ ὀλιγωρίᾳ τοῦ δευτέρου, ἐξ οὗ σπουδαίως ἡδύνατο νὰ ὠφεληθῇ ὡς μὴ περιηγηθεῖς πολλὰ μέρη, ὧν ὁ τῆς ἱστορίας πατὴρ αὐτόπτης γενόμενος, μετὰ πολλῆς περιγραφῆς ἀκριβείας, ὡς ἐκ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων καὶ περιηγήσεων ἀναμφισβήτητον ἤδη καθίσταται.

Ἐνεκα δὲ τούτου ὁμολογούμενός πολλοῖς περιέπεσεν ἀμαρτήμασιν, ὧν τὰ μὲν οἱ ἐκδύται, τὰ δὲ οἱ μεταφράσται τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἐπηνώρθωσαν, καὶ ἄλλα δὲ τινα ὑπολείπονται πρὸς διόρθωσιν. Πολλὰ δὲ πλείονα ἀναντιρρήτως εὐρίσκει ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης ἐν τοῖς ἀποσπάσμασιν αὐτοῦ, προελθόντα ἐκ τῆς γεωγραφικῆς ἀπειρίας τοῦ Βυζαντινοῦ ἐπιτομέως μάλλον, δεινῶς ἀκρωτηριάσαντος καὶ διαστρεβλώσαντος τὸ ἀπολεσθὲν τοῦ ἐκδόμου βιβλίου μέρος, ἢ ἐκ τοῦ συγγραφέως, ὅπερ ἀδύνατόν ἐστιν ἀποδοθῆναι τοιαῦτα ἀμαρτήματα, οἷα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ἀδεξίου ἐπιτομέως.

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὁρμώμενος, ἐπιχειρῶ τινα τῶν διορθωτέων

τόν ἐστιν ἀποδοθῆναι τοιαῦτα ἁμαρτήματα, οἷα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ἀδεξίου ἐπιτομέως.

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὁρμώμενος, ἐπιχειρῶ τινα τῶν διορθώσεων φαινομένων μοι νὰ ὑποδείξω ἐν τοῖς ἐπομένοις, τὰ μὲν τῷ Στράβωνι αὐτῷ ἀναφερόμενα, τὰ δὲ τῷ ἐπιτομῇ αὐτοῦ, καὶ νὰ ὑποβάλω τῇ κρίσει τῶν περὶ τὴν γεωγραφίαν ἀσχολουμένων καὶ περὶ τοιούτων πραγμάτων ἐπαϊόντων, ἐπιφυλασσόμενος καὶ ἄλλα παρὰ πλῆσια νὰ προσθέσω, ἂν ταῦτα τύχῃσι τῆς προσηκούσης ἐπιδοκμασίας τῶν κριτικῶν καὶ διορθωτῶν τοῦ γεωγράφου.

Α'. Στράβων 7, 323.

«Ταύτην δὴ τὴν ὁδὸν ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἐπίδαμνον καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἰούσιν ἐν δεξιᾷ μὲν ἐστὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη κλυζόμενα τῷ Σικελικῷ πελάγει μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου· ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὰ ὄρη τὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ἃ προδιήλθομεν, καὶ τὰ ἔθνη τὰ παροικούντα μέχρι Μακεδονίας καὶ Παιόνων.»

Ὁ πατὴρ τῆς γεωγραφίας, περιγράφων τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιωτικὴν ὁδὸν Ἑβνατίαν, λέγει ὅτι αὕτη, ἀρχομένη ἐκ τε τῆς Ἐπιδάμνου καὶ Ἀπολλωνίας καὶ συναντωμένη ἐν Ἰλλυρίδι, διευθύνεται πρὸς ἀνατολὰς καὶ διὰ τῆς Μακεδονίας ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ Ἑβρου ποταμοῦ, ὅτι πρὸς νότον μὲν τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰσὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη καὶ ὅτι ταῦτα περιβρέχονται ἐκ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰ Ἰλλυρικὰ ὄρη (ἥτοι ἡ Κανδαουία, ἣν προηγουμένως ἀνέφερε καὶ ἀκολουθῶς ἐπαναλαμβάνει) καὶ τὰ Ἰλλυρικὰ ἔθνη τὰ παροικούντα τοῖς Μεκεδόσιν.

Ὅτι μὲν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ αἱ λέξεις ἐν τῷ Σικελικῷ πελάγει εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος γραφεῖσαι, εἴτε ὑφ' οἰουδ' ἑποτε ἄλλου μεταγραφεῖσαι, οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσι πρὸς τὰς λοιπὰς λέξεις «Τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη κλυζόμενα μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου», τοῦτο, εἰ καὶ οὐδεὶς τῶν πολυαριθμῶν καὶ δοκιμωτάτων ἐκδοτῶν καὶ μεταφραστῶν παρετήρησε μέχρι τοῦδε, ἀναμφισβήτητόν ἐστιν. Ὅτι δὲ, τούτου τεθέντος, ἀνάγκη νὰ ἀντικατασταθῶσιν αἱ λέξεις τοῦ χωρίου δι' ἄλλων, τὴν ἀλή-

θειαν τοῦ πράγματος παριστωσῶν, καὶ ὠρισμένως διὰ τῶν λέξεων «τῷ Ἰονίῳ πελάγει ἢ Ἰονίῳ κόλπῳ», τοῦτο πρόκειται ν' ἀποδειχθῇ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐν' ἀποχρώντως δικαιολογηθῇ ἡ προτεινόμενη ἀντικατάστασις καὶ ὑποδεικνυμένη διόρθωσις τοῦ κειμένου.

Ὁ Στράβων (7, 316), περιγράφων τὸν Ἰόνιον κόλπον καὶ τὸν Ἀδρίαν, ἀκριβῶς ὀρίζει τὰ ὅρια αὐτῶν, καὶ ὡς τοιαῦτα τίθησι τὴν πόλιν Ὀρικόν μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Πανόρμου καὶ τὰ Ἀκροκεραύνια ὄρη, ὧν πρὸς βορρᾶν μὲν ἐκτείνεται ὁ Ἀδρίας, πρὸς νότον δὲ ὁ Ἰόνιος κόλπος. «Καὶ Ὀρικόν καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτοῦ Πάνορμος καὶ τὰ Κεραύνια ὄρη, ἡ ἀρχὴ τοῦ στόματος τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ τοῦ Ἀδρίου. Τὸ μὲν οὖν στόμιον κοινὸν ἀμφοῖν ἐστὶ· διαφέρει δὲ ὁ Ἰόνιος, διότι τοῦ πρώτου μέρους τῆς θαλάττης ταύτης ὄνομα τοῦτ' ἐστίν, ὁ δὲ Ἀδρίας τῆς ἐντὸς μέχρι τοῦ μυχοῦ, νυνὶ δὲ καὶ τῆς συμπάσης(1)». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, προηγουμένου τοῦ προμνημονευθέντος, ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι πᾶσαν τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου καὶ τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη περικλύζει οὐχὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος, ἀλλὰ ὁ Ἰόνιος κόλπος ἢ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, καὶ ὅτι πρὸς ἄρσιν τῆς ἀντιφάσεως τοῦ Στράβωνος, ἐν μὲν τῷ προγεγενεστέρῳ χωρίῳ (7, 316) λέγοντος ὅτι ὁ Ἰόνιος κόλπος περικλύζει τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη, ἐν δὲ τῷ μεταγενεστέρῳ (7, 323) ὅτι τὸ Σικελικὸν πέλαγος, καὶ πρὸς παράρσιν τῆς ἀληθείας, ἀνάγκη, ὡς προσίρηται, νὰ γραφῇ «τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἢ τῷ Ἰονίῳ πελάγει» ἀντὶ τοῦ «τῷ Σικελικῷ πελάγει».

Ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο καὶ μόνον τὸ χωρίον αὐταρκές ἐστι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, οὐχ ἥττον ὁμως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα

(1) A. Tardieu t. I. p. 49. «Ces deux golfes ont en effet la même entrée, mais, pour les distinguer, on est convenu d'appeler du nom du golfe Ionien la partie intérieure de la mer et du nom d'Adriatique (lequel s'est du reste étendu aujourd'hui à la mer tout entière) la partie intérieure jusqu'au fond.» Groskurd Strabons uebersetz. t. 4. p. 558. «Beide nämlich haben eine gemeinschaftliche Mündung; aber der Ionische ist dadurch verschieden, dass er der Name des ersten Theils dieses Meeres, Adrias hingegen des inneren bis zum Winkel, wiewohl jetzt auch des ganzen ist.»

χωρία τοῦ πατρὸς τῆς γεωγραφίας, αὐτὸ τοῦτο μαρτυροῦντα, ὡν πρῶτον μὲν τὸδε «ὁ δὲ Ἰόνιος κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν Ἀδρίου λεγομένου, τούτου δὲ τὴν μὲν ἐν δεξιᾷ πλευρὰν ἡ Ἰλλυρίς ποιεῖ, τὴν δὲ εὐώνυμον ἡ Ἰταλία» (2, 123). Δεύτερον δὲ τὸ ἀκόλουθον «ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον παραλίας» αὕτη δ' ἐστίν, εἰς ἣν ὁ ἔκπλους ὁ ἐκ τοῦ Ἀδρίου τελευτᾷ· «ταύτης δὲ τὰ πρῶτα μέρη τὰ περὶ Ἐπίδαμνον καὶ Ἀπολλωνίαν ἐστίν (7, 322). Τρίτον δὲ τὸ ἐπόμενον «Μολοττοὶ καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοί τε καὶ Ἀττινᾶνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μᾶλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» καὶ τελευταῖον κατωτέρω «Ἰλλυρικά ἔθνη... τὰ ὑπὲρ τοῦ Ἰονίου κόλπου».

Ἐκ τούτων τοίνυν τῶν τριῶν χωρίων προφανέστατα βλέπει τις ὅτι τὰ Ἠπειρωτικά ἔθνη καὶ τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου περικυλύζει ὁ Ἰόνιος κόλπος καὶ οὐχὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος. Ἐὰν γὰρ πρὸς στιγμὴν ἀποδεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν καὶ καλῶς ἔχουσαν τὴν γραφὴν «τῷ Σικελικῷ πελάγει» τότε οὐδεμία θέσις καὶ οὐδεὶς χώρος ὑπολείπεται τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ καὶ ἐπομένως οὐδεμία ἔπρεπε νὰ γίνηται μνεία τοῦ Ἰονίου κόλπου, ὅπερ ἀτοπώτατόν ἐστιν. Ἄλλως δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ αἱ παρακείμεναι τῇ Ἠπείρῳ καὶ Ἑλλάδι ἑλληνικαὶ νῆσοι ὁμωνύμως ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ ἐν ᾧ κεῖνται κόλπου ἢ πελάγους Ἰόνιοι καὶ οὐχὶ Σικελικαί. Τὸ αὐτὸ δὲ προκύπτει συμπέρασμα καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς θέσεως τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, περὶ οὗ σφῶς λέγει ὁ Στράβων (7, 323) «Ἀπὸ δὲ Σουνίου μέχρι Πελοποννήσου τὸ Μυρτώδον ἐστὶ καὶ τὸ Κρητικὸν πέλαγος καὶ Διὸνικὸν σὺν τοῖς κόλποις μέχρι τοῦ Σικελικοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ Κορινθιακὸν καὶ Κρισαῖον ἐκπληροῖ κόλπον», ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι εἰ καὶ οὐκ ὀρθῶς ἐπεκτείνει τὸ Σικελικὸν πέλαγος μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πάλιν τὰ Ἠπειρωτικά κατακλύζονται ὑπὸ τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, περὶ οὗ λέγει κατωτέρω ὅτι αὖξεται διὰ τοῦ Ἰονίου κόλπου μέχρι τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Στράβων ἀνευ λόγου τοσαύτην ἀπονέμει ἑκτασιν τῷ Σικελικῷ πελάγει, ὁ Πολύβιος τούναντίον

περιορίζων αὐτὸ μέχρι τῆς ΜΑ ἄκρας τῆς Ἰταλίας, τίθησιν ὡς ὄριον τοῦ Σικελικοῦ καὶ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριο Κόκυνθον(1). Ὁ δὲ Πλίνιος ὅλως ἀντιστρόφως τῷ Στράβωνι τὸ Σικελικὸν πέλαγος θεωρεῖ ὡς μέρος τοῦ Ἰονίου πελάγους, καθὼς καὶ τὸ Κρητικὸν καὶ Ἰκάριον «*Nam Græci et Ionium dividunt in Siculum ac Creticum ab insulis. Item Icarium*» (4, 18) καὶ ἀλλάχου «*In eo duo maria (quo distinguimus fines) Ionium in prima parte; interius Adriaticum, quod superum vocant*» (4, 29). Ἡ δὲ πλάνη καὶ ἀπάτη τοῦ Στράβωνος ἐξελέγχεται καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχαιοτέρων τε καὶ μεταγενεστέρων συγγραφέων, πάντων ἀνεξαίρετως βεβαιούντων ὅτι πρὸς νότον τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἐκτείνεται τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἢ ὁ Ἰόνιος κόλπος καθ' ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Ἠπειροῦ καὶ Ἑλλάδος(2). Καὶ ἐκ τούτων ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι ἀντὶ τοῦ Σικελικῷ πελάγει» γραπτέον ἐστὶ «τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἢ τῷ Ἰονίῳ πελάγει» ὕπερ ἔδει δεῖξαι.

Β'. Στράβων 7, 326.

«Ἡπειρώται δ' εἰσὶ καὶ Ἀμφίλοχοι καὶ οἱ ὑπερκείμενοι καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυρικοῖς ὄρεσι τραχεῖαν οἰκοῦντες χώραν, Μολοττοὶ τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοι τε καὶ Ἀτιντᾶνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μάλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ.»

(1) Πολυβ. 2, 14, & α' Τῆς δὲ συμπόσης Ἰταλίας. . . τὴν μὲν μίαν ὀρίζα πλευρὰν αὐτῆς τὴν πρὸς τὰς ἀνατολὰς κεκλιμένην ὅ τ' Ἰόνιος πόρος καὶ κατὰ τὸ συνεχές ὁ κατὰ τὸν Ἀδρίαν κόλπος, τὴν δὲ πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμὰς τετραμμένην τὸ Σικελικὸν καὶ τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος· αὗται δὲ αἱ πλευραὶ συμπέπτουσαι πρὸς ἀλλήλας κορυφῇ ποιούσι τοῦ τριγώνου τὸ προκείμενον ἀκρωτήριο τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν μεσημβρίαν, ὃ προσαγορεύεται μὲν Κόκυνθος, διαίρει δὲ τὸν Ἰόνιον πόρον καὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος.

(2) Ἡροδοτ. 9, 92. α' Ἀπολλωνίης δὲ πῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ. Θουκυδιδ. 1, 24· «ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον» Ἀριστοταλ. πολιτ. 4, 3, 8· αἶον ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἰονίῳ Θεοφραστ. περὶ φυτ. 3, 2· ἀνὲν Ἀπολλωνίᾳ οὖν τῇ περὶ τὸ Ἰόνιον Ἀππιαν. ἐμφυλ. 9·

Ὅτι μὲν τῷ Στράβωνι ἀδύνατος ἦν ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν μεσογειῶν τῆς Ἰλλυρίδος, Ἡπειροῦ καὶ Μακεδονίας χωρῶν, καὶ ὅτι ἐπομένως δυσχερὴς ἦν αὐτῷ ἡ διάκρισις τῶν ἐν αὐταῖς πρότερον οἰκούντων ἐθνῶν καὶ φύλων τῶν Ἰλλυριῶν, Ἡπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων, τοῦτο διαρρήδην αὐτὸς ὁμολογεῖ ἀρχόμενος τῆς περιγραφῆς αὐτῶν «Πρότερον μὲν . . . οὐ πᾶν χαλεπὸν διαλαβεῖν τοὺς ὄρους αὐτῶν, νυνὶ δὲ . . . οὐδ' εἰ δύναίτο τις ἀκριβοῦν ταῦτα, οὐδὲν ἂν ποιοίη χρήσιμον διὰ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὸν ἀφανισμόν αὐτῶν. . . Ὅμως δ' οὖν ἐγγειρήσομεν, ἐφ' ὅσον γραφῇ τε προσήκει καὶ ἡμῖν ἐφικτὸν ἐπιλθεῖν τὰ καθ' ἕκαστα ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον παραλίας.»

Ὅτι δὲ, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καθ' ἣν ἔγραφεν ἐποχὴν ὁ γεωγράφος, ἐν πολλοῖς καὶ μάλιστα ἐθνογραφικοῖς γίνε-ται σύγχυσις(1) καὶ ἀνάγκη διασαφήσεως αὐτῶν ἐστὶ, τοῦτο παρετήρησαν καὶ τῶν νεωτέρων τινὲς καὶ οὐκ ὀλίγα ἐπινώρθωσαν. Οὐχ ἥττον ὅμως ὑπολείπονται καὶ ἄλλα θεραπείας δεόμενα, ἐν τῶν ὁποίων ὑποδείξας προηγουμένως, προστίθημι ὅτι ἐν τῷ προταχθέντι χωρίῳ οἱ Ὅρεσται φύλον Μακεδονικὸν, ἀτόπως καὶ ἀλόγως παρενεβλήθησαν εἴτε ὑπὸ τοῦ Στράβωνος εἴτε ὑπ' ἄλλης χειρὸς ἐν τῷ κειμένῳ ὥς Ἡπειρωταὶ μεταξὺ τῶν λοιπῶν Ἡπειρωτικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν φύλων(2).

αἰς Ἀπολλωνίαν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰονίου Πausan. 6, 14, 4. «Μενεπόλεμος ἐξ Ἀπολλωνίας τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ Δ. Κέσσιος, 45, 3. αἰν τῇ Ἀπολλωνίᾳ τῇ πρὸς τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ Αἰλιαγ. Π. Ιστ. 43, 46. Ἀπολλωνιάται πόλιν οἰκοῦσι γείτονα Ἐπιδέμου ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ Τσίτσο. εἰς Λυκορρ. 906. ἀπερὶ τὸ Ἰόνιον Ἀπολλωνίαν» καὶ ἄλλα πολλοί.

(1) Müller Makedon. S. 8. «Obgleich nun Strabons ethnographische Notizen in einer Zeit, wo diese Gegenden sehr verödet und mannigfach umgewandelt waren lange nicht den Werth haben, wie Herodots und Thuecydides Nachrichten.»

(2) Müller Makedon. p. 46. «Auffallender ist es, dass er die von Polybios als Makedoner anerkannten Oresten den Epeiroten zurechnet, wovon der wahrscheinliche Grund in der Trennung derselben von der Sache der Makedonischen Könige liegt, welche ihnen im J. d. St. 556 die Autonomie verschaffte.»

Οὗτοι γὰρ εἴτε Ἑπειρόθεν εἴτε καὶ ἀλλαχόθεν ἐν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις ὀρμηθέντες καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκατασταθέντες ἔκπαλαι, ἦσαν Μακεδόνες καὶ ἡ χώρα αὐτῶν Μακεδονικὴ οὐ μόνον καθ' ἣν ἔγραφεν ἐποχὴν ὁ Στράβων, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πρότερον τοιοῦτοι ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἷον ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου(1), Πολυβίου(2), Διδίου(3) καὶ ἄλλων, ἀρχῆθεν μὲν ἀνεξάρτητοι ὑπὸ ἰδίου βασιλεῖς διατελέσαντες, εἴτα δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλέλληνος ἐπικληθέντος μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους ἀποτελέσαντες, ὡς αὐτὸς ὁ Στράβων ὁμολογεῖ(4). Ἡ δὲ χώρα αὐτῶν ἐκαλεῖτο Ὀρεστίς, Ὀρεστία καὶ Ὀρεστιάς(5) ἐκ τῶν ὀρέων αὐτῆς καὶ μάλιστα τοῦ Βοΐου, τοῦ χωρίζοντος τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς Ἰλλυρίδος καὶ Ἑπειροῦ ἐν μέρει, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πεδινὴν Ἑμαθίαν, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Ὀρεστού, ὡς διατείνεται αὐτὸς τῇ μυθολογίᾳ ἐπόμενος(6).

(1) Θουκυδ. 2, 80. α' Ὀρέσται δὲ χιλιοί, ὧν ἐβασίλευεν Ἀντίοχος, . . . Ἐπεμφε δὲ καὶ Περδίκκας κρύφα τῶν Ἀθηναίων χιλίους Μακεδόνων, οἳ ὕστερον ἦλθον.»

(2) Πολυβ. 18, 30, 6. «Μακεδόνων μὲν οὖν τοὺς Ὀρέστας καλωμένους διὰ τὸ προσχωρῆσαι σφίσι κατὰ τὸν πόλεμον» Fr. Hultsch αὐτόθι α' Orestæ Macedoniæ gens».

(3) Liv. 33, 34, 42, 38. Müller p. 22. «Von den audern Makedonischen Völkern im Oberlande kennen wir nur noch die Oresten» καὶ σελ. 30. «Höher hinauf aber dehnte sich dieses alte Makedonien viel weiter aus und umfasste die Gegenden von Edessa und Beröa, Lynkestis, Orestis, Elimeia» Abel 8. Flathe t. 4, p. 29. Desdèvises p. 73. Grote Gesch. Griechenl. t. 2, p. 337. Mannert 8, 519.

(4) 7, 326. «Καὶ δὲ καὶ τὰ περὶ Δόγκον καὶ Πελαγονίαν καὶ Ὀρεσιάδα καὶ Ἐλίμειαν τὴν ἀνω Μακεδονίαν ἐκάλουν, οἳ δ' ὕστερον καὶ ἐλευθέραν».

(5) Tafel Constant. Porphyrog. p. XXVI. διακρίνει 4 Ὀρεστίας, ὧν τρίτῃ καὶ ἐπισημοτάτῃ ἡ ἡμετέρα α' Tertia Macedoniæ, nobilissima. Στέφανος Ὀρεστία, πόλις ἐν Ὀρέσταις ἐν ὄρει ὑπερκείμενη τῆς Μακεδονικῆς γῆς».

(6) Στράβ. 326. καθ' ὃς Müller p. 14. «Ein Nebenthal von Elimeia, welches nördlich davon gegen die Illyrischen Dassaretier

Ἐκ πάντων τοίνυν τούτων πρόδηλον καθίσταται ὅτι ἡ λέξις α'Ὀρέσται» ἐν ᾗ θέσει κεῖται παρείσακτος καὶ παρεμβλημένη ἐστὶ μεταξὺ τῶν Ἑπειρωτικῶν ἐθνῶν, ὡς ἐμφαίνεται σχεδὸν καὶ ἐκ τῆς συνδέσεως α'Μολοττοί τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι, (καὶ Ὀρέσται), Παρωραῖοι τε καὶ Ἀντιτᾶνες» ἔνθα παρατηρεῖ τις δύο ζεύγη Ἑπειρωτικῶν ἐθνῶν προτασσόμενα καὶ ἐν ἐπιτασσόμενον καὶ μεταξὺ τῶν δύο μεμονωμένοι παρεμβάλλονται οἱ Μακεδόνες Ὀρέσται, οἵτινες οἰκοῦντες τὸ βόρειον μέρος τοῦ λεκανοπεδίου Ἀλιάκμονος, χωρίζονται τῶν μὲν Παραναίων διὰ τοῦ Βοίου ὄρους καὶ τῆς Ἰλλυρίδος, τῶν δὲ Τυμφαίων διὰ τοῦ αὐτοῦ ὄρους καὶ τῆς Ἑλιμείας. Ὅθεν διαγραφτέα ἡ λέξις α'Ὀρέσται» ἐκ τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ ἀποχωριστέοι τῶν Ἑπειρωτῶν οἱ Μακεδόνες Ὀρέσται, ἐξ ὧν κατὰ τινα μαρτυρίαν ἐξῆλθον καὶ οἱ ἀρχηγέται καὶ ἰδρυταὶ τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους (1). Διότι ἐὰν θεωρήσωμεν ὅτι οἱ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρεμβληθέντες Ὀρέσται μεταξὺ τῶν Τυμφαίων καὶ Παρωραίων ἦτοι ἐν τῇ βορείῳ Ἑπειρῷ εἰσὶν Ἑπειῶται, τότε μὴ εὗρισκοντες παρὰ Στράβωνι Μακεδόνας Ὀρέστας, περιερχόμεθα εἰς ἀτοπώτατον συμπέρασμα καὶ κατὰ τοῦτο καταφωρεῖται Στράβων ἀντιφάσκων ἑαυτῷ, ἐν ᾧ Ὀρεστιίδα καὶ Ὀρεστιάδα Μακεδονικὴν ἀναφέρει, Ὀρέστας δὲ κατοίκους αὐτῆς οὐχί.

Πόσον δὲ συγκεχυμένα, ἀντιφατικὰ καὶ ἀνυπόστατά εἰσι τὰ ἐθνολογικὰ τοῦ Στράβωνος, καὶ ἄλλο χωρίον τοῦ αὐτοῦ ἐπιμαρτυρεῖ, ἔνθα οὐ μόνον τοὺς Ὀρέστας, ἀλλὰ καὶ τοὺς Πελαγόνας

gelegen war, wurde von den Makedones Orestæ bewohnt, die ohne Zweifel von ihren Bergen den Namen haben, nicht von Agamemnons Sohne». Καὶ ἄλλαχοῦ p. 42· τὴν Ὀρεστιίδα θεωρεῖ ὡς παναρχαιοτάτην Μακεδονίαν αὐτὴν ἐν ᾗ ἐγώ, . . . Orestis als das älteste Makeda betrachte. Denn an eine Thessalische Landschaft zu denken verbietet, dass Makeda nach sicherem Zeugnisse wirklich ein Theil Makedoniens war.» Κωνσταντ. Πορφυρογ. 2, 2. α'Λέγεται δὲ καὶ Μακεδόνιας μοῖρα Μακέτα. . καὶ τὴν Ὀρεσιάδα Μακέταν λέγουσιν».

(1) Ἀππian. Συρ. 63. "Ἀρχος τὸ ἐν Ὀρεστία, ὅθεν οἱ Ἀργεῖοι Μακεδόνες.

καὶ Ἐλιμειώτας ἡμαρτημένους ὑπολαμβάνει Ἡπειρώτας ἀδιὰ γὰρ τὴν ἐπιφανείαν τε καὶ τὴν ἐπικράτειαν τῶν Θετταλῶν καὶ τῶν Μακεδόνων οἱ πλησιάζοντες αὐτοῖς μάλιστα τῶν Ἡπειρωτῶν, οἱ μὲν ἐκόντες, οἱ δ' ἄκοντες μέρη καθίσταντο Θετταλῶν καὶ Μακεδόνων, καθάπερ Ἀθαμᾶνες καὶ Τάλαρες Θετταλῶν, Ὁρέσται δὲ καὶ Πελαγόνες καὶ Ἐλιμειῶται Μακεδόνων.» Οἱ γὰρ Πελαγόνες ἀρχικῶς οἰκοῦντες περὶ τὸν βόρειον Ἀξιὸν, τοῦ ὑποίου υἱὸν ὑπολαμβάνει Ὅμηρος τὸν Πελαγόνα (Ἰλ. 21, 154—160) ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Παιόνων εἰς τὴν περὶ τὸν βόρειον Ἐριγῶνα χώραν καὶ ἐπομένως εἰς οὐδεμίαν σχέσιν καὶ ἐπαφὴν ἦλθον μετὰ τῶν ἀπώτατα οἰκούντων Ἡπειρωτῶν. Ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων ἀντιφάσκειν ἑαυτῷ τοὺς Πελαγόνας ταυτίζει τοῖς Παίοσι ἐν τῇ 38 ἀποσπασματι ὅτι ὁ παρ' Ὁμήρῳ Ἀστροπαῖος υἱὸς Πηλεγόνος ἐκ Παιονίας τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἱστορεῖται διὸ καὶ Πηλεγόνος υἱός· οἱ γὰρ Παῖονες Πελαγόνες ἐκαλοῦντο». Οὐδεὶς δὲ τῶν ἀρχαίων ἱστορεῖ ὅτι οἱ Πελαγόνες ἦσαν Ἡπειρώται(1).

Γ'. Στράβων 7, 326.

Ἄγπεροικοῦσι Βυλλιόνες τε καὶ Ταυλάντιοι καὶ Παρθῖνοι καὶ Βρυγοὶ πλησίον δὲ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ ἃ Δυέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγγέλειοι, οὗς καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι. Πρὸς δὲ τούτοις Δυκησταί τε καὶ ἡ Δευρίποπος καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία καὶ Ἐορδοὶ καὶ Ἐλίμεια καὶ Ἐράτυρα.»

Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἀπὸ τῶν λέξεων «πλησίον δέπου — τῶν Σεσαρηθίους καλοῦσι» τοσοῦτον συγχυζόμενον ἐστὶ καὶ σχεδὸν ἡρωατηριασμένον φαίνεται, ὥστε Κάλχαντος δεῖται ἐρμηνευτοῦ καὶ δυσκόλως δύναται νὰ πιστεύσῃ ὁ μετ' ἐπιστάσις ἀναγινώσκων αὐτὸ καὶ ὁ τοὺς τόπους τούτους

(1) Τὰ αὐτὰ ρητέα καὶ περὶ τῶν Ἐλιμειωτῶν, οὗς διαβρῆδην Μακεδόνες καλεῖ ὁ Θουκυδίδης (2, 99) αὐτῶν γὰρ Μακεδόνων εἶσι καὶ Δυκησταὶ καὶ Ἐλιμειῶται καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπ' αὐτοῖς τοῦ ὀπαίου ἡ μαρτυρία εἶναι πᾶσαν ἀμφιβολίαν καὶ περαιτέρω συζήτησιν.

ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἰδὼς ὅτι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Στράβωνος ἐγγράφη καὶ οὐδὲ ὁλως διεστράφη ὑπ' ἄλλης χειρὸς.

Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ φράσις «πλησίον δέ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ» λίαν ἀόριστος οὔσα Βυζαντινῷ τινι ἀνήκουσα φαίνεται μοι μᾶλλον ἢ κλασικῷ συγγραφεῖ, ὁμοίᾳ τῆς ὁποίας χρῆται καὶ ὁ τοῦ Στράβωνος Βυζαντινὸς ἐπιτομὴς ἐν τῷ 25 ἀποσπασματι «Ὅτι αὐτοῦ που καὶ τὸ Βέρμιον ὄρος(1). Δεύτερον δὲ ἡ λέξις «Δαμαστίῳ» ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἀναφερομένη, ἐντελῶς ἀγνοεῖται εἰς ποῖον μέρος κεῖται καὶ τί σημαίνει, πόλιν ἢ περιόχην, καὶ ἐπομένως ἀναγκάζεται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν παρακειμένων λέξεων «πλησίον δέ που» ὅτι ἀναφέρεται εἰς πόλιν τινὰ ἢ τόπον περὶ τοὺς Βρύγους κειμένην, οἰκοῦντας ὡς γνωστὸν ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ μεταξὺ Ἀχρίδος καὶ Βιτωλίων ἐκτεινομένου λεκανοπεδίου τῆς Ῥέσνης καὶ Πρέσπης(2). Ὅντως γὰρ ἐν τῷ ΒΑ μέρει τοῦ μεγάλου λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος ὑπάρχει μεταλλοῦχος τόπος, χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Βρύγων διὰ τῆς ὀρεινῆς σειρᾶς τοῦ Σκάρδου, ἧτις ἐν τῷ μεταξὺ τῆς Ῥέσνης καὶ Ἀχρίδος καλεῖται νῦν Πετρίνα (Πυρηναῖα κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ Πιερίᾳ), ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ Πυλῶν, ὅστις ἀπετέλει τὰ πρὸ Φιλίππου ὄρια τῆς Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίδος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος «Διὰ Λυχνιδου πόλεως καὶ Πυλῶνος, τόπου ὀρίζοντος ἐν τῇ ὁδῷ τήν τε Ἰλλυρίδα καὶ τὴν Μακεδονίαν» (7, 322), καὶ τῶν Ὀδοιπορικῶν Ἀντωνίνου «Mutatio Brucida ἢ Brugiada κατὰ Βεσσελλίγγιον (3) καὶ Ἱερο-

(1) Tafel fragm. 25, p. 20. «Hæc particula (alicubi) vix erit veteris scriptoris, viri gravis, sed Byzantini epitomatoris. Hujus enim farraginis homines in rebus bene notis per Atticismi affectationem vel superbiam quandam verbis utuntur dubitanti et ambigendi; id quod multus mihi legendi usus persuasit.»

(2) Müller Maked. p. 44. Not. 43. «Damastion kennt man sonst nur durch seine Silbermünzen». Eckel Δ. N. I. 44. p. 164. Mionnet Descript. t. 2. p. 54. ἔνθα οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῆς θέσεως τοῦ τόπου.

(3) Tafel Fgnat. p. 37. «Etenim Brugæ revera ibi locorum sedebant, Dassaretiorum puto particula, vel etiam Lyncesta;

σολυμτικού «Finis Macedoniae et Epiri» ἀντὶ Ἰλλυρίδος, ἥτις βραδυτέρον ἐκλήθη Νέα Ἥπειρος.

Ἐκ τούτων τοίνυν ἐμφαίνεται ὅτι ἡ λέξις Δαμαστίον σημαίνουσα πόλιν, ἥς καὶ νομίσματα ἀργυρᾶ περιεσώθησαν καὶ συναπτομένη μετὰ τῆς παρακειμένης λέξεως «Βρύγοι», ὧν ἡ θέσις ἀναμφισβήτητος ἐστὶν ἤδη, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀναφέρεται ἢ ἐν τῇ ὑποδειχθέντι μέρει.

Ἡ ἐπομένη ὁμως ἀναφορικὴ πρότασις «περὶ δ' Διέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἑγχέλειοι» παρέχει μεγάλην δυσκολίαν πρὸς κατανόησιν, καθ' ὅσον ἡ λέξις Διέσται ἀπαξ μόνον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ παρὰ Στεφάνου τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Πιάσται βαρύνεται ὁμοίως τῷ Ὀρόσται· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Διέσται. Μακεδονικὰ δ' εἰσιν ἔθνη. Πausanias δὲ(1) καλεῖ Διάστας τοὺς κατοίκους τοῦ ἐν Πιερίᾳ Δίου, οἵτινες οὐδεμίανσχέσιν δύναται νὰ ἔχωσι πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἀναφερομένους Διέστας τῆς Ἰλλυρίδος, ἥς τὸ μέρος τοῦτο κατακτηθὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐγένετο Μακεδονικόν(2). Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ ἀμνηχανά φαίνεται μοι διορθωτέον τὸ χωρίον· εἰς τὸ «περὶ δ' Πιερίας»· οὗτοι γὰρ ὄκουν ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος (Αὐχνηδοῦ), ἐνθα προηγουμένως ὑπεδείχθη ἡ μεταλλοῦχος πόλις ἡ χώρα τῶν Δαμαστίων καὶ οὕτω καὶ μόνον συμβιβάζεται ἡ θέ-

rum (ὅπερ ὀρθότερον), coll. Stephano p. 83. «Βρυγίαι πόλις Μακεδονίας. . . Βρὺξ τὸ ἔθνος καὶ Βρύγοι. Εἰσὶ δὲ Μακεδονικὸν ἔθνος προσεχὲς Ἰλλυριοῖς» καὶ κατωτέρω. «In his Macedonia non vetustissimo quidem sensu intelligenda erit, sed ea, quo Philippi II tempore intelligebatur. Is enim ad istum Illyrici terminum regni Macedonici fines protulerat.»

(1) Πausan. 9, 30, 8. «Παῖ δὲ καὶ ποταμὸς Ἑλικῶν. . . τούτων οἱ Διέσται τὸν ποταμὸν ἐπάρειν διὰ παντὸς τῇ γῇ.»

(2) Διοδώρ. 46, 8. Tafel Egnat. p. 36. Meineke vindic. Strabon. p. 88. «Dyestas sive Diestas, qui nunc primum in Macedonicarum sive, quod eodem redit, Illyricarum gentium ordinem introducuntur, commemorat Herodianus apud Stephanum. . . ubi quod dixi olim Diestas eosdem esse, quos Pausanias Διάστας vocat 4. c. Dii Macedonici incolas, nunc retracto.»

σις τῶν ἀργυρείων τοῦ Δαμαστίου καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ φύλου τῶν Πενεστῶν. Ὅτι δὲ ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀ-
χρίδος ὄκουν οἱ Πενέσται πρὸς βορρᾶν τῶν Δασσαρητῶν, ἀπο-
χρώντως μαρτυρεῖ Αἰβίος(1) περιγράφων τὰς στρατιωτικὰς ἐπι-
χειρήσεις τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Περσέως καὶ ἀκριβῶς ὀρίζων
ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῶν Πενεστῶν Ὑσκανα ἀπέειχε τῆς Αὐχνηδοῦ
12 μόνον ῥωμ. μίλια ἢ μιᾶς ἡμέρας δρόμον.

Οὐχ ἥττονα δὲ δυσκολίαν παρέχει καὶ ἡ παρεπομένη λέξις
«Ἐγγέλειοι» σημαίνουσα φύλον Ἰλλυρικόν, ὅπερ ἐν τῇ θέσει ταύ-
τῃ φαίνεται μοι ὅτι ἔλαβε τοῦνομα ἐκ τοῦ πράγματος ἥτοι ἐκ
τῆς ἀφθονίας τῶν ἐγγέλων, τῶν ἐν τῇ ἐκ τῆς λίμνης Αὐχνίτι-
δος ἐξόδῳ τοῦ Δρείλωνος ποταμοῦ ἀγρευομένων παρὰ τῇ νῦν
κωμοπόλει Στρούγα(2). Ἡ δὲ εἰκασία μου αὕτη βεβαιοῦται ἐκ
τῆς ὁμωνύμου πόλεως Ἐγγελάναι, ἣν μόνος ὁ Πολύβιος ἀναφέ-
ρων, τοποθετεῖ περὶ τὴν Αὐχνηδίαν λίμνην «Τῶν δὲ περὶ τὴν Αὐ-
χνηδίαν λίμνην Ἐγγελάνας, Κέρακα, Σατίωνα, Βοιοὺς (3, 108).»
Ἄν δὲ οἱ Ἐγγέλειοι οὗτοι διαφέρουσι τῶν ἀπώτατα ἐν τῇ Ἰλ-
λυρικῇ παραλίᾳ οἰκησάντων ποτὲ Ἐγγελέων, ὥς διατείνεται
Μύλλερο(3), ἐνθα ἀναφέρονται καὶ τὰ περὶ Κάδμου καὶ Ἀρμο-
νίας μυθεύόμενα τοῖς ἀρχαίοις, μένει μοι ἄδηλον.

(1) Liv. 43, 40. 40. «Perseus... tertio die ad Uscanam (Pene-
stianæ terræ ea maxima urbs est) posuit castra. .. Appius ad Ly-
chnidum protinus reliquias cladis reduxit». Desdevises p. 237.
«En 170, le consul Appius Claudius, partant à quatrième veille
de son camp, située a douze milles d'Uscana essaya de surpren-
dre les Uscaniens, il reçut un grave échec, et revint à Lychnidus.»

(2) Palmer. græc. ant. p. 206. «Et Drinus fluvius... etiam pi-
scibus abundare et ut ex nomine adjacentis oppidi, qui Ἐγγελάνας,
id est Anquillariæ, a Polybio memoratur, anquillis refertu esse
colligitur... Ideo placet ejus læus accolæ a copia anquillarum,
quas distrahebant, Anquillarios dictos fuisse.»

(3) Müller Makedon. p. 56. Not. 5. γινώσκει μόνον τοὺς ἐν τῇ
παραλίᾳ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης παρὰ τῇ Βουθόῃ καὶ τοῖς Κεραι-
νίοις ὄρεσι κατὰ τὰ μυθεύόμενα τοῖς ἀρχαίοις, ἀγνοεῖ δὲ τοῦτους περὶ
τὴν Αὐχνηδίαν λίμνην· ἀλλὰ τοῦ δὲ p. 44. Not. 44. τοποθετεῖ αὐτοὺς
περὶ τὴν Ἀπολλωνίαν.

Ὅχι ἦπτον ὁμως ὑπάρχει ῥητὴ μαρτυρία βεβαιοῦσα ὅτι ὁ Κάδμος ἀφίκετο καὶ ἐνταῦθα παρὰ τοῖς Ἑγχέλειοις, ὅπου ἔκτισε τὴν πόλιν *Λυγχηδόν*·

«Ἐἶχε δ' ἀπ' εὐσεβίων προγόνων ἱρικυδία πάτερην,
 Λυχνάδων, ἣν Φοινίξ Κάδμος ἔδειμε πόλιν,
 ἔνθεν λόγχος ἔην Ἑλικώκος, οὐνεκα Κάδμος
 στοιχείων Δαναοῖσι πρῶτος ἔδειξε τύπον.» (Ἑλλην. Ἀνθολ. 767).

Ἐκ τούτων δὲ οὐδεμία ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐπομένῃ ἀναφορικῇ προτάσει αὐτοὺς καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι· ἡ λέξις Σεσαρηθίους διορθωτέα ἐστὶν εἰς «Δασσαρητίους» ὧν μέρος ἀπετέλουν οἱ Ἑγχέλαιοι, οἰκοῦντες ἐν τῷ αὐτῷ λεκανοπεδίῳ περὶ τὸν Δρεῖλωνα ποταμόν(1). Ἀμφότερα δ' αὖ ταῦτα ἐπιβεβαιούνται ἐκ τῶν παρεπομένων τοῦ χωρίου λέξεων «πρὸς δὲ τούτους (Σεσαρηθίους) Λυγκησταὶ τε καὶ ἡ Δευρίοπος,» ὧν οἱ μὲν Λυγκησταὶ ὦκουν τὸ νότιον μέρος τοῦ λεκανοπεδίου Πρέσπης καὶ Βιτωλίων, προσεχεῖς καὶ συνεχεῖς τοῖς Δασσαρητίοις, οἱ δὲ Δευρίοπες τὸ βόρειον τοῦ Ἐριγῶνος μέρος, προσεχεῖς τοῖς Πσένεσταις, ἀφ' ὧν ἐχωρίζοντο διὰ τῆς προμνημονευθεῖσας σιμαῖς τοῦ Σκάρδου, τῆς καθηκούσης μεταξὺ τῆς Ἀχρίδος καὶ Ῥέσσης ἥτοι τῆς νῦν Πετρίνας (Πυρηναίων καὶ Πιερίας κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς), ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ Πυλὼν, τὸ μεθόριον τῆς πρὸ Φιλίππου Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίδος. Ὅστε ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων «Λυγκησταὶ τε καὶ ἡ Δευρίοπος» καθίσταται ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ Ἑγχέλαιοι καὶ Σεσαρηθιοὶ εἰσιν οἱ παρὰ τοῖς Λυγκησταῖς οἰκοῦντες ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τῆς Λυχνηδοῦ καὶ οὐχὶ ἄλλοι οἰκοῦντες ἀπώτατα ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Ὅτι δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐπομέναις λέξεσι αἰκαὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία» ἡ πρώτη «Τρίπολις» παρείσακτος, παρεμβεβλημένη καὶ νόθος ἐστὶ, καὶ ἐπομένως διαγραφτέα ὡς τοιαύτη, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Στράβων πρῶτον μὲν παραθέτων τὰς λέξεις «ἧς καὶ Ἀζωρος ἦν», δεύτερον δὲ ἐπισυνάπτων κατωτέρω τὴν Ἀζωρον μετὰ τῆς ἀπώτατα κεμένης Θεσσαλικῆς πόλεως Ὁξυνείας αἰκαὶ

(1) Ὁ αὐτὸς αὐτὸς αἰ Wahrscheinlich die Dassaretier (Sesarethier) um Lychnidus.»

πόλις Ὀξύεια παρὰ τὸν Ἴωνα ποταμὸν ἀπέχουσα Ἀζώρου τῆς Τριπολίτιδος σταδίους ἑκατὸν εἰκοσι, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι ἡ Τρίπολις, ἡ ὀρθότερον Τριπολίτις, ὡς παρατηρεῖ Meineke(1) ἦν ἡ ἐν Περραιβίᾳ Πελαγονία καὶ οὐχὶ ἡ ἐν ταῦθα Μακεδονική. Τοῦτο δὲ διαβρῆθην ἐπιβεβαίωσι Λίβιος ἀπαριθμῶν καὶ τὰς 3 πόλεις, ἐξ ὧν συνίστατο, ἥτοι τὴν Ἀζωρον, τὸ Πύθιον καὶ τὴν Δολίχην «Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Camburnios vocant, discenti (Tripolin vocant) Azorum, Pythium et Dolichem incolentes (42, 53)» καὶ ἀλλαχοῦ (43, 3), «In Perrhaebiam inde ducti et inter Azorum et Dolichem stativa habuit(2)».

Κατὰ ταῦτα τοίνυν φαίνεται μοι διορθωτέον ὅλον τὸ χωρίον ὥδε

Ὑπεροικοῦσι Βυλλιόνες τε καὶ Ταυλάντιοι καὶ Παρθῖνοι καὶ Δασσαρήτιοι καὶ Βρύγοι. Πλησίον δὲ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ ᾧ *Περέσται* συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἑγγέλειοι, οὗς καὶ Δασσαρητίους καλοῦσι. Πρὸς δὲ τούτοις Δυγκησταὶ τε καὶ ἡ Δευρίοπος καὶ ἡ Πελαγονία καὶ Ἑορδοὶ καὶ Ἑλίμεια καὶ Ἐράτυρα(3).

Δ'. Στράβων 7, 327.

«Ὁ δὲ Ἑριγὼν πολλὰ δεξάμενος ῥεύματα ἐκ τῶν Ἰαλυρικῶν ὄρων καὶ Δυγκηστῶν καὶ Βρύγων καὶ Δευριόπων καὶ Πελαγόνων εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι.»

(1) Meineke vindic. Strabon. p. 88. (Mox Πελαγονία Τρίπολις scribendum pro Τριπολίτις. Idem error p. 327=68.2. At recte ibidem legitur Ἀζωρος Τριπολίτις).

(2) Ὁ Abel p. 35· δεόντως ἀνασκευάζει τὴν γνώμην Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου διακρίνοντος Τρίπολιν Μακεδονίας καὶ Περραιβίας.

(3) Παρατηρητέον δὲ ὅτι μεταξὺ τῶν λέξεων «Παρθῖνοι καὶ Βρύγοι» προσέθηκα τὴν λέξιν «Δασσαρήτιοι» οἵτινες ᾤκουν μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὅτι ἡ τελευταία λέξις ἁ' Ἐράτυρα» ἄγνωστός ἐστιν ἀλλαχόθεν. Müller p. 44. N° 47. «Eratyrs sonst unbekannt».

Καὶ τοῦτο τὸ χωρίον τοῦ πατρὸς τῆς γεωγραφίας νοσοῦν μοι φαίνεται καὶ θεραπείας ἀνάγκην ἔχον· πρῶτον μὲν γὰρ ὁ Ἑριγῶν ἀνήκων τῇ Μακεδονίᾳ, ἀτόπως ἐπισυνάπτεται μετὰ τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἠπείρου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος ἥτοι τὸν Ἴναχον, τὸν Ἄραχθον, τὸν Ἀχελῷον καὶ τὸν Εὐνήνον, πρὸς οὓς ὡς ἀπώτατα ἐν τῇ ΒΑ Μακεδονίᾳ κείμενοι, οὐδεμίαν σχέσιν καὶ συνάφειαν δύνανται νὰ ἔχῃ ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀποστάσεως. Δεύτερον δὲ, ὡς ὑπεμφαίνεται ἐκ τῶν λέξεων τοῦ χωρίου, ἐλλείπει μία λέξις μετὰ τὰς πρῶτας αὐτῶν δὲ Ἑριγῶν καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ λέξις «ρέων», ἥτις ἐτέθη ἐν τῷ 20 ἀποσπάσματι λόγου γενομένου περὶ τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ «καὶ ὁ Ἑριγῶν ποταμὸς καὶ Δουδίας· ὁ μὲν (Ἑριγῶν) ἐκ Τρικλάρων ρέων». Καὶ τρίτον ὑπάρχει ἀναστάτῳσις ἐν τῇ φυσικῇ τῶν ὑπολοίπων λέξεων θέσει ἐφ' ὅσον οἶδα ἐξ αὐτοψίας τὴν θέσιν τῶν τόπων ἐκείνων, τὰς πηγὰς, τὴν πορείαν, τὰ ρέυματα καὶ τὴν μετὰ τοῦ Ἀξιοῦ συμβολὴν τοῦ Ἑριγῶνος παρὰ τοὺς Στόβους(1).

Διὸ δὴ πρὸς παράστασιν τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος διορθωτέον τὸ χωρίον ὡς ἑξῆς

Ὁ δὲ Ἑριγῶν ρέων ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὁρῶν καὶ πολλὰ δευόμενος ρεύματα ἐκ τῶν Δευριόπων καὶ Βρύγων καὶ Πελαγόνων καὶ Λυγκηστῶν εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι.

Ὅντως γὰρ ρέων ὁ ποταμὸς ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὁρῶν (ἥτοι τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Σχάρδου, ὅστις ἐνταῦθα χωρίζει τὴν Ἰλλυρίαν ἀπὸ τῆς ΒΑ Μακεδονίας) πρῶτον μὲν διέρχεται τὴν χώραν τῶν Δεῤῥιόπων Παιόνων, ὡς αὐτὸς Στράβων μικρὸν κατωτέρω ὁμολογεῖ ἀκαὶ ἐπὶ τῷ Ἑριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ὄκνητον, δεύτερον δὲ τὴν τῶν Βρύγων, περὶ ὧν κατωτέρω λέγει «Κύδραι δὲ Βρύγων», τρίτον δὲ τὴν τῶν Πελαγόνων καὶ τέταρτον τὴν τῶν Λυγκηστῶν, ἀφ' ὧν κάμπτων πρὸς βορρᾶν ἐκδίδωσιν εἰς τὸν Ἀξιόν. Ἐκ πασῶν δὲ τῶν χωρῶν τούτων δέχεται πολλοὺς μικροὺς ποταμοὺς καὶ χεϊμάρρους, τριάκοντα

(1) Liv. 39, 53.

περίπου, ὧν δύο μόνον γνωστοὶ τοῖς ἀρχαίοις εἰσὶν ὁ Βεῦς(1) καὶ ὁ Ὀσφαγος(2).

Ε'. Στράβων αὐτόθι.

«Πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις. Τρίπολις γοῦν ἡ Πελαγονία ἐλέγετο, ἥ καὶ Ἀζωρος ἦν, καὶ ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ᾤκητο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἀλαλχομεναὶ καὶ Στύβαρα· Κύδραι δὲ Βρύγων».

Ὡς δὲ προηγουμένως εἴρηται καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἐν τέλει τοῦ τρίτου χωρίου «πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταὶ τε καὶ ἡ Δευριόπος καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία καὶ Ἑορδοὶ καὶ Ἑλίμεια καὶ Ἐράτυρα» ἡ λέξις Τρίπολις παρεμβεβλημένη οὕσα καὶ πλεονάζουσα διαγραφπτέα ἐστίν, οὕτω καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ αὐτὴ λέξις Τρίπολις πρέπει νὰ διαγραφῇ καὶ σὺν αὐτῇ καὶ αἱ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμεναι «ἥ καὶ Ἀζωρος ἦν» πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ξένη προσθήκη ἡ ὡς ἀμάρτημα τοῦ Στράβωνος, ὅς ἐν τέλει μὲν τῆς 326 παραγράφου ἀπλῶς Πελαγονίαν ἀναφέρει καὶ οὐχὶ Τρίπολιν «καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ Λύγκον καὶ *Πελαγονίαν* καὶ Ὀρεστιάδα καὶ Ἑλίμειαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν», ὀλίγον δὲ κατωτέρω τοῦ χωρίου τούτου, ἐπιλαθόμενος τῶν προειρημένων συγκαταλέγει τὴν Ἀζωρον ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς πόλεσι καὶ καλεῖ Τριπολίτιν «καὶ πόλις Ὀξύμεια παρὰ τὸν Ἰωνα ποταμὸν ἀπέχουσα Ἀζώρου τῆς Τριπολίτιδος σταδίου ἐκατὸν εἰκοσι.»

Ὅθεν ἐκ πάντων τῶν προειρημένων ἀναμφισβήτητόν ἐστιν ὅτι οὔτε Τρίπολις Πελαγονία, συναναφερομένη μετὰ τοῦ Ἐριγῶνος,

(1) Στεφαν. Β. ἐν λ. Βεῦν, πόλις Μακεδονίας καὶ πρὸς αὐτῇ Βεῦος ποταμὸς», Liv. 34, 33. «Ad Lyncum stativa posuit prope flumen Bevum». Müller Maked. p. 17. Not. 47. «Wo auch der Fluss Bevus vorkommt, der wahrscheinlich zu den Zuflüssen gehört, die Erigon nach Strabon ἐκ Λυγκηστῶν ἐρhält».

(2) Liv. 34, 39. «Et ad Osphagum flumen posuerunt castra... vallo super ripam amnis ducto (Erigonum incolæ vocant) tendet». Abel Makedon. p. 42.

τῶν Δευριόπων καὶ Λυγκηστῶν ὑπῆρξέ ποτε, οὔτε Ἀζωρος πόλις αὐτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς Πελαγονία μόνον· ἡ δὲ Τρίπολις Πελαγονία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Περραιβίαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λιβίου. Καὶ κατὰ ταῦτα διορθώτεον τὸ χωρίον φαίνεται μοι οὕτω

Πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις, ἦγον ἡ Πελαγονία καὶ ἐπὶ τῷ Ἑριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δεϋριόπων πόλεις ὥκνητο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἀλκομεναὶ καὶ Στύμβαρρα· Κύδραι δὲ Βρύγων.

Ἐνταῦθα δὲ παρατηρῶ ὅτι πλὴν τῆς διαγραφῆς τῶν λέξεων «Τρίπολις... ἐλέγετο, ἥς καὶ Ἀζωρος ἦν» καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς «γούνη» εἰς «ἦγουν» μετέβαλον τὴν γραφὴν τῶν λέξεων «Δευριόπων» εἰς «Δεϋριόπων» κατὰ τὴν γραφὴν, ἣν φέρει ἐπιγραφὴ, ἐπιτοπίως εὑρεθεῖσα καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθεῖσα(1), τὴν τῆς λέξεως Ἀλαλκομεναὶ εἰς Ἀλκομεναὶ κατὰ νεωτέραν γραφὴν πρὸς διάκρισιν τῆς ὁμωνύμου Θεσσαλικῆς πόλεως καὶ τὴν τῆς «Στύβαρρα» εἰς «Στύμβαρρα» κατὰ τὴν γραφὴν ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ μνημονεύεται Διονύσιος Στυμβαρράτιος ἀντάρχων καὶ Διονύσιος υἱὸς ἀγορανόμος. Πελαγονία δὲ ὡς πόλις ἀντὶ τῆς Λυγκηστικῆς Ἡρακλείας ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Λιβίου καὶ Διοδώρου ὡς πρωτεύουσα τοῦ δ' τμήματος τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ Ῥωμαιοκρατίᾳ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ. ΔΗΜΙΤΣΑΣ.

(1) Ὅρα Πανδωρ. φυλλαδ. 536. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἐν ᾧ ὁ Στράβων λέγει ὅτι αἱ πόλεις τῶν μερῶν τούτων κατεστράφησαν, τούτων μάρτυρε ἡ ἐπιγραφὴ, ἀνήκουσα εἰς τὸ τέλος τοῦ α' αἰῶνος μ. Χ. ἤτοι μετὰ τὸν Στράβωνα, ὅτι ἡ πόλις Δεϋρίπολις ἐσώζετο ἔχουσα πολιτάρχας, βουλὴν καὶ βουλευτήριον.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. ἀγνοῶ, μέλλ. ἀγροήσω, οὐχὶ ἀγροήσομαι.

Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀνωμάτων ῥημάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Karl Ruthardt καὶ Robert Böhm ἀναγινώσκεται σελ. 16 :

α' Ἀγνοῶ ich kenne nicht, Stamm ἀγνοε-; Fut. ἀγροήσομαι».

Ὁ μέλλων τοῦ γινώσκω ἐσχηματίζετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων γνῶσομαι, ἀλλ' ὁ τοῦ ἀγροῶ ἀείποτε παρ' αὐτοῖς κατ' ἐνεργητικὸν τύπον ἐλέγετο ἀγροήσω, οὐδέποτε δὲ κατὰ μέσον ἀγροήσομαι.

Οὐδεμιᾷς πίστεως ἄξιός εἶνε Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος διδάσκων (σελ. 7, 1) «Ἀποφοιτήσομαι κάλλιον ἢ ἀποφοιτήσω, ἀπολαύσομαι ἢ ἀπολαύσω, ἀγροήσομαι ἢ ἀγροήσω». Κακῶς δ' ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου ἔγραψεν ὁ Ἄσιος ὅτι ἀγνωστες τοῖς Ἀττικοῖς ἦτο ὁ ἐνεργητικὸς μέλλων (Τόμ. Α', σελ. 384). Καὶ ὁ ἀοίδιμος Κοραΐς ἐδόξαζεν ὅτι κατὰ μέσον τύπον ἐξεφέρετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὁ μέλλων τοῦ ἀγροῶ (Ἐπιστ. Ἀπαρθ. Β', σελ. 140). Καὶ ὁ πρύτανις δὲ τῶν νῦν κριτικῶν Κόβητος ἐλέγχων τὸν Λουκιανὸν ποιησάμενον χρῆσιν τοῦ ἀγροήσομεν ἀποφαίνεται ὅτι ἀγροήσομαι μόνον ἔλεγον οἱ παλαιοί, οὐχὶ ἀγροήσω (Orat. de Arte Interpr. σελ. 47. Πρβ. καὶ Var. Lect. σελ. 317 καὶ Μελλήρον Μνημοσ. 1852, σελ. 404).

Πολλὰ ἡμῖς παραδείγματα τοῦ τύπου ἀγροήσω ἔχομεν καὶ καταλέξωμεν ἐκ τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων, οὐδὲν δὲ τοῦ ἀγροήσομαι οὔτ' ἐκ τοῦ δοκίμου ἑλληνισμοῦ οὔτ' ἐκ τοῦ παρηκμακότος.

Βακχυλίδ. παρ' Ἡφαιστ. Ἐγχειρ. ΙΓ', 11 «ἀγροήσεις μὲν οὐ σ' ἔλπομαι».

Πλάτ. Ἀλκιβ. Α', σελ. 133, ε' «οὔκοῦν εἰ τὰ τῶν ἄλλων, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀγροῇσιν (οὔτας)».

Ἰσοκράτ. Παναθην. 251 «οὐδὲν ἀγροῇσιν τῶν λεγομένων». Ὁ Ναβῆρος (*Μνημοσ.* 1879, σελ. 56) ἔκρινε σημειώσεως ἀξιους τρεῖς μέλλοντας εὐρισκομένους παρὰ τῷ Ἰσοκράτει, τὸν *κολάσασθαι* καὶ τὸν *ἀγροῇσιν* καὶ τὸν *ἐγκωμιάσειν*. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις μόνος ὁ τύπος *ἀγροῇσιν* ἀπαντᾷ.

Δημοσθέν. σελ. 885, 10 «οὐς οὐδ' ὑμεῖς ἀγροῇσετε ἰδόντες» καὶ σελ. 1286, 30 «οὐς οὐδ' ὑμᾶς ἀγροῇσιν οἶομαι, ἐὰν ἀκούσητε» καὶ Ψευδοδημοσθ. σελ. 1337, 49 «ὥσπερ ὑμᾶς ἀγροῇσοντας τὸν νόμον». Ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται καὶ οὐδ' ὑμεῖς ἀγροῇσ~~αι~~τε καὶ ἀγρο~~ειν~~ οἶομαι καὶ ἀγροῇσ~~αι~~ντας τὸν νόμον. Ἐν τοῖς Βεακῆρου Ἀνεκδότοις σελ. 208, 29 κεῖται «Ἀπόκριναι γὰρ μοι δεῦρο ἀναστάς· οὐ γὰρ δι' ἀπειρίαν ἀγροῇσεις ὃ τι εἴπης». Ἡ ῥῆσις αὕτη εἶνε εἰλημμένη ἐκ τοῦ περὶ Παραπρεσβεσίας λόγου τοῦ Δημοσθένους σελ. 378, 120, ἐνθα τάντιγράφα ἔχουσιν «οὐ γὰρ δὴ δι' ἀπειρίαν γ' οὐ φήσεις ἔχειν ὃ τι εἴπης».

Ἀριστοτέλ. Ἀναλυτ. Προτ. Β', κγ', 6 «ὥσθ' ἄμα εἴσεται καὶ ἀγροῇσιν ταυτόν» καὶ περὶ Ψυχ. Α', ε', 10 «γινώσεται μὲν γὰρ ἐν ἑκάστῳ, πολλὰ δ' ἀγροῇσιν» καὶ Ψευδαριστοτέλ. Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. Β', 9 «ὦν μὲν οὖν ὀρέγεσθαι δεῖ τοὺς νόμους καὶ τὴν πολιτικὴν κατασκευὴν ἐκ τούτων οὐκ ἀγροῇσεις» καὶ ΙΘ', 2 «καὶ περὶ μὲν τούτων ἐκ τῶν εἰρημένων οὐκ ἀγροῇσομεν» καὶ ΚΒ', 5 «περὶ μὲν οὖν τούτων ἐντεῦθεν οὐκ ἀγροῇσεις».

Ἀριστόξεν. Ἀρμον. σελ. 52, 1 Μαρκ. «κατὰ ταύτην ἀγροῇσόμεν τὰς ἐν τοῖς μελωδουμένοις διαφοράς».

Αἰνεί. Πολιορκητ. Δ', Ι «ἔπειτα οὕτω πεπραῖσθαι σύστημα, ἂψ' ὦν μὴ ἀγροῇσουσι τοὺς προσιόντας αὐτοῖς».

Ψευδογοργ. ὑπὲρ Παλαμῆδ. 2 «ἀλλ' ἀγροῇσομεν τοὺς ἀλλήλων λόγους».

Δουκιαν. Ἐνυπν. 15 «οἷα καὶ ἡλίκᾳ μὴ ἀκολουθήσας ἐμοὶ ἀγροῇσιν ἔμελλες» καὶ Θεῶν Διαλ. Α', 2 «οὐ γὰρ ἀγροῇσεις αὐθις» καὶ περὶ Ὀρχήσ. 57 «οὐκ ἀγροῇσιν δὲ (ὁ τοιοῦτος) καὶ τὰς μυθικὰς μεταμορφώσεις ἀπάσας» καὶ 61 «οὐδὲν τῶν ὑπὸ

τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου καὶ τῶν ἀρίστων ποιητῶν καὶ μάλιστα τῆς τραγῳδίας λεγομένων ἀγροῇσει» καὶ Ψευδοσοφιστ. 4 «καὶ μὴν εἰ ταῦτα ἀγροῇσομεν». Ἀντὶ τοῦ καὶ τῶν ἀρίστων ποιητῶν γραπτέον ἴσως καὶ τῶν Ἀττικῶν ποιητῶν, ὅπερ κάλλιστα καθ' ἡμᾶς ἔχει ἐπιφερομένου τοῦ καὶ μάλιστα τῆς τραγῳδίας. Παρατηρητέον δ' ὅτι ἀνεγινώσκετο μὲν καινῶς ἐν τῷ Ψευδολογιστῇ § 21 ἀλλ' οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἴσως ἀγροῇσοί σε» καὶ ἐν τοῖς πρὸς Κρόνον § 6 «πῶς ἀγροῇσειε λίθον ἀντὶ βρέφους ἐσθίων», οὗ κάλλιον εἶνε τὸ «πῶς ἀν' ἀγνοῇσειε», ἀλλ' ὁ Ἰακωβίτζιος καὶ ἄλλοι προῦκριναν εὐλόγως τὰς γραφὰς ἴσως ἀγροῇσουσι καὶ πῶς ἀγροῇσει. Ἐν τῷ Δημοσθένους Ἐγκωμίῳ § 22 φέρεται κατὰ τάντιγραφα «οὐ γάρ, ἔφην, ἀγροῇσεις μοι ἐθ' παρὸν ἄπορον, εἴτα—ἄλλο θεραπεύεις» καὶ ἀγροῇσης μοι καὶ ἀγροῇση μοι καὶ ἀγροῇσεως μοι ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἀγροῇς, οἶμαι. Ἐν ταῖς Κρονικαῖς Ἐπιστολαῖς § 25 ἐξέδωκεν ὁ Ἰακωβίτζιος ἐκ κωδίκων ἀθαυμάζω γὰρ εἰ μόνος τῶν ἀπάντων ἀγνώσσεις» ἀντὶ τοῦ ἀγροῇς. Ἀλλ' ὁ Φρίσχιος (*Quaest. Lucian.* σελ. 147) νομίζει ὅτι ἐν τῷ ἀγνώσσεις λανθάνει ὁ μέλλων ἀγροῇσεις. Ἡμεῖς οὐδαμῶς συγκατατιθέμεθα τῷ Ἰακωβίτζιῳ ὅλως ἀνάρμοστον εὐρίσκοντες τὸν τύπον ἀγνώσσειν τῷ δουκיא-νεῖω στόματι, ἀδυνατοῦμεν δὲ νὰ ἐγκρίνωμεν καὶ τὴν ἐν τῷ περὶ τῆς Συρίας θεοῦ § 18 γενομένην ὑπὸ τοῦ Κοδῆτου (*Var. Lect.* σελ. 242) ἀνάγνωσιν αὐτὸ μὲν ὥδε ἀγνώσσων ἐδέετο», νομίζοντες ὅτι ὕγιως ἔχει ἡ παραδοδεδομένη γραφὴ ἀγνῶς ἰών, κειμένου τοῦ ἐπιθέτου ἀγνῶς ἐνεργητικῶς, ὡς παρὰ τῷ Παισανίᾳ Βοιωτ. ΑΘ', 13 εἰς τοῦτο ἑράμενοι κομίζουσι κάτοχόν τε ἔτι τῷ δειματι καὶ ἀγνῶτα ὁμοίως αὐτοῦ τε καὶ τῶν πέλας» καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΑ', σελ. 621 «ἐπ' ἄλλους ἔχιν ἀγνῶτας ἐαυτῶν μεταβαίνειν» καὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Ἀλεξανδρεῖ περὶ Συντάξ. σελ. 159, 3 αὐτὸ γὰρ καθὸ ἀγνῶς ἐστὶ τῆς εἰς ΟΓ ληγούσης γενεᾆς» καὶ παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ Προπαρ. Εὐαγγ. Δ', β', 6 «ἀλλ' ὅτι τοὺς μὲν ξένους ἀγνῶτας ὄντας τῆς ῥαδιοουργίας ῥᾶον ἂν καὶ ἀπατήσαιεν» καὶ ΙΑ', κς', 22 καὶ Εὐαγγ. Ἀποδ. Ε', θ', 8 καὶ Ἐκκλ. Ἰσθρ. Δ', ζ', 2 καὶ ιε', 13. Πρ6. καὶ Δί. Χρυσόστ.

Τόμ. Α', σελ. 385 «πῶς οὖν ἀγνώτες εἶναι ἐμελλον καὶ μηδεμίαν ἔξιν ὑπόνοιαν τοῦ σπείραντος κτέ.», ἀνθ' οὗ παρέλαβεν ὁ Γήλιος (*Δι. Χρυσ. Ὁλυμπ.* σελ. 14) τὸ ἐν ἐνὶ τῶν ἀντιγράφων φερόμενον ἀγνοήσεις ἐμελλον. Κεῖται δὲ καὶ ἐν τῷ Οἰκονομικῷ τοῦ Ξενοφώντος κεφ. Κ', 13 «εἰ δέ τις παντάπασιν ἀγνῶς εἴη τί δύναται φέρειν ἢ γῆ», ὅπερ μετέβαλεν ὁ Κόβητης (*Νου. Lect.* σελ. 596) εἰς τὸ ἀγνοοῖη ἰσχυριζόμενος ὅτι τὸ ἀγνῶς οὐδέποτε παρὰ τοῖς παλαιοῖς σημαίνει ἀγνοῶν ἀλλὰ πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἀγνοούμενος. Βύρισκεται δ' ὅμως παρὰ τῷ Πινδάρῳ Πυθ. Θ', 58 αὐτ' ἀγνώτα θηρῶν καὶ Ἰσθμ. Β', 30 «καὶ γὰρ οὐκ ἀγνώτες ὑμῖν ἐντὶ δόμοι οὔτε κώμων—ἐρατῶν οὔτε μελικόμπων ἀοιδᾶν»(*) καὶ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Οἰδ. Τυρ. 1133 «ἀλλ' ἐγὼ σαφῶς ἀγνώτ' ἀναμνήσω μιν» καὶ 677 «σοῦ μὲν τυχὼν ἀγνώτας». Τρικλίν. «Ἀγνώτας: ἦθον ἀνεκστήτου τῶν ἐμῶν καὶ ἕτερον ἢ προσῆκεν ὑπαλαμβάνοντος. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ἀγνῶς καὶ ἀντὶ τοῦ μὴ γινωσκόμενος εὐρεται καὶ ἀντὶ τοῦ μὴ γινώσκων». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Γ', 53 «ἀγνώτες μὲν γὰρ ὄντες ἀλλήλων» καὶ παρὰ τῷ Πλάτῳ Νόμ. σελ. 751, δ' «οὗτοι τε ἀλλήλων ἀγνώτες». Ἀλλὰ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ὑπάρχει καὶ γραφὴ ἀλλήλοισ. Πρβ. Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Β', θ', 2 «ἐξ ὧν ὅτι μάλιστα ἀγνώτες ἀλλήλοισ ἔσονται πάντες»(**).

Πλούταρχ. Ἀριστείδ. ΙΕ', 7 ἀνωσῆς δὲ τῆς Ἑλλάδος, οὐδένα τὴν Ἀλεξάνδρου πραθυμίαν καὶ ἀρετὴν ἀγνοήσεις».

Ἀρριαν. Ἑκκικτ. Διωτρ. Α', β', 31 «καὶ ἡμῶν τοίνυν ὅστις ἀνέχῃ τοιαύτην παρασκευὴν οὐκ ἀγνοήσει αὐτήν».

Ἀριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 575 «μόνοι πάντων ἢ μάλιστα γε ἀγνοήσουσιν» καὶ σελ. 582 «ὁμοῖς δὲ ἀγνοήσετε αἰεῖ».

Ψώσηπ. Ἀρχαιολ. Θ', δ', 3 «ἀχλὺν αὐταῖς ἐπιβαλόντα, ἀφ' ἧς ἀγνοήσιν αὐτὸν ἐμελλον». Κάλλιον πάντως ἔχει τὸ ὅφ' ἧς.

(*) Πρβ. Κορυνήρον Διεξοδ. Γραμματ. Τόμ. Β', σελ. 314 ἐκδ.β'.

(**) Ἰδε Ἐρμούδην Σοφοκλ. Τόμ. Ε', σελ. 418 καὶ Ἐρμούδην Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. σελ. 133. Πρβ. καὶ Πόππον Θουκυδ. Γ', 53 καὶ Σταλδύμον Πλάτ. Νόμ. σελ. 751, δ'.

Μουσών. παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΜΗ', 67 «ὅς αὐτὸ τοῦτο διατελεῖ πραγματευόμενος, ὅπως μὴδὲ ἐν τούτων ἀγροῇσει».

Ἑρμογέν. Προγυμν. Ζ' (Ῥητ. Οὐαλλζ. Τόμ. Α', σελ. 41) «ἐντεῦθεν οὐκ ἀγροῇσεις ὅπως θεοὺς ἐγκωμιαστὸν».

Πausαν. Φωκ. ΙΑ', 3 «οὐ γὰρ τὸν πάντα ἐμελλε χρόνον ἀγροῇσειν ἀπατῶμενος».

Γαλην. Τόμ. Β', σελ. 486 «ὅν ἀγροῇσεις καὶ διασπάσεις» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 301 «θαυμαστὴν τινα πρόνοιαν ἀγροῇσεις αὐτῆς» καὶ Τόμ. Σ', σελ. 155 «ἀλλ' ὁ γυμναστικὸς—οὐκ ἀγροῇσει τὴν δύναμιν αὐτῆς» καὶ Τόμ. Ζ', σελ. 483 «οἱ τοιοῦτοι—τὸν ἐσόμενον παροξυσμὸν ἀγροῇσουσιν» καὶ Τόμ. Η', σελ. 762 «τὸ μὲν γὰρ ἕτερον μειράκιον—παντάπασιν ἀγροῇσει, τὸ δ' ἕτερον [μειράκιον] ἀκριβῶς μὲν ταῦτα προγνώσεται τε καὶ προερεῖ τοῖς παροῦσιν, ἀγροῇσει δὲ πῶς ὀρίξεσθαι χρὴ τὸν σφυγμόν». Πρβ. καὶ σελ. 825, 6 καὶ σελ. 896, 8 καὶ 14 καὶ σελ. 904, 6 καὶ σελ. 950, 3 καὶ Τόμ. Θ', σελ. 643, 10 καὶ σελ. 695, 4 καὶ Τόμ. Ι', σελ. 284, 8 καὶ σελ. 310, 8. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν Τόμ. Α', σελ. 501 ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ ἰατροῦ τις ἀπειρὸς ἢ ἀναίσχυντος ἐς τοσοῦτον ἔσοιτο, καθάπερ Ἀσκληπιάδης, ὡς ἦτοι παντάπασιν ἀγροῇσαι τὰ οὕτω σμικρὰ τῆς τέχνης ἢ γνούς ἀρῆσθαι μὴ γινώσκειν» καίται κατὰ τινα τῶν ἀντιγράφων «ὅς ἦτοι παντάπασιν ἀγροῇσει — ἢ γνούς ἀρῆσθαι», ὅπερ ἀναντιλέκτως εἶνε ἡ γνησία γραφή(*).

Θεμιστ. Λόγ. ΙΑ', σελ. 148, β' «πάντως δὲ οὐκ ἀγροῇσει τὸ μέτρον» καὶ Λόγ. ΚΣ', σελ. 312, γ' «μόνοι δὲ ἀγροῇσουσιν οἱ σύμπαντα ἐπ' αὐτῇ τὸν βίον κατατριβόμενοι» καὶ Παραφρ. Τόμ. Β', σελ. 62, 4 Τεῦβν. «γνώσεται μὲν γὰρ ἐν, πολλὰ δ' ἀγροῇσει».

Σέξτ. Ἑμπερ. σελ. 95, 32 «ἀγροῇσομεν οὐκ ὀψτερον ἀληθὲς ἐστὶν ὁ λόγος ἢ ψευδής».

Πλωτίν. Ἐννεάσ. σελ. 350, δ' «ἀγροῇσει καὶ ἑαυτὸς» καὶ σελ. 364, α' «ἐκὼς τε ἐγένετο τὸ πάθημα ἀγροῇσει ἐξάσθη»

(*) Ἰδ. Acta Semin. Philol. Erl. Τόμ. Α', σελ. 76.

καὶ σελ. 521, β' αἰ δὲ καὶ τοῦτο ἀγροῇσιν καὶ οἰήσεται τὸ ἀληθὲς ἔχειν οὐκ ἔχων».

Φίλων περὶ Βελοπ. Δ', 2 καὶ περὶ μὲν τούτων μὴ ἀγροῇσιν ὑπολαμβάνομεν τοὺς χρωμένους τῇ ῥηθείᾳ συμβουλίᾳ·.

Ίουλιαν. σελ. 183, δ' «οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ἀχρήστων καὶ περιττῶν τι παντάπασιν ἀγροῇσιν» καὶ «τὸ δ' ὅλον ὅποια ἄττα δοκεῖ καὶ οἰστίσιν ἀρμόττει τῆς ψυχῆς μέρεσιν οὐκ ἀγροῇσιν».

Διδάκ. Ἐπιστ. 164 καὶ οὐκ ἐμελλες ἀγροῇσιν ἄνδρα τε χρηστὸν καὶ ῥήτορα δεξιόν» καὶ 268 «τὸν τοῦ παντὸς οὐκ ἀγροῇσομεν κύριον» καὶ 378 «τῶν ἐνταῦθά μοι πεπραγμένων ἀγροῇσεις οὐδέν» καὶ 1101 «οὔτε γὰρ ἀγροῇσιν ἐμελλες τηλικαύτην συμφοράν» καὶ 1142 «Ἀλέξανδρον δὲ ἔχων οὐκ ἀγροῇσεις κτέ.». Ἐπάναγες δ' ἴσως εἶνε καὶ τὸ ἐν Ἐπιστ. 466 «ὅπως τε μὴ ἀγροῇσῃ ποιῇ καὶ ὅπως λύσῃ φροντίζει» νὰ τραπῇ εἰς τὸ ὅπως μὴ ἀγροῇσῃ καὶ ὅπως λύσῃ.

Ἐριγέν. Τόμ. Α', σελ. 72 «εἴτι δὲ πᾶς ὁ συνειὶς—οὐκ ἀγροῇσιν» καὶ Τόμ. ΙΑ', σελ. 401 «οὐκ ἀγροῇσομεν τὴν οἰκονομίαν».

Εὐστάθ. Προπ. Εὐαγγ. ΙΑ', α', 3 «οὐ γὰρ δὴ ὅτι μὲν—θερμαίνεται γνωριεῖ, πότερον δ' αὐτὸς ἢ ὁ γείτων ἀγροῇσιν».

Γρηγόρ. Νύκτ. Τόμ. Γ', σελ. 112, δ' «ἢ οἷον χρὴ εἶναι οἷα ἀγροῇσουσιν» καὶ σελ. 219, γ' «ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἰδιόχουσαν ἐκάστου τῶν μερῶν σύστασιν (ἢ ψυχῇ) ἀγροῇσιν».

Συνέσ. Ἐπιστ. ΕΖ', σελ. 211, β' «τούτων οὐκ ἀγροῇσεις ὄντινα τύπον ἕκαστον εὔρετο».

Πρόκλ. Διάδοχ. σελ. 404, 1 Τεῦδον. «ἀλλ' ὁ γεωμετρικὸς οὐκ ἀγροῇσιν ὅτι ἴσα ἐστὶ τὰ χωρία».

Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 391, 1 καὶ Ἀμφιλοχ. σελ. 199, 3 «ἄρ' ὁ τὸν πατέρα εἰδώς, ὥσπερ ὁ πατὴρ τὸν υἱόν, ἡμέραν καὶ ὥραν—ἀγροῇσιν;». Πρὸς καὶ Βιβλιοθ. σελ. 284, 29.

Μιχ. Ἀχομιν. Τόμ. Α', σελ. 106, 2 αἰ μὴ τὴν οἰκίαν χώραν ἕκαστος ἀγροῇσομεν».

Ἀμμών. σελ. 67 «ὁ γοῦν λέγων πρὸς τινα—ἀγροῇσιν τὴν διαφοράν».

Εὐτέκν. Θηριακ. Νικάνδρ. Μεταφρ. σελ. 228, 12. Διδ. αἰ-
γροήσεις οὐκέτι τοῦ λοιποῦ τὴν φύσιν».

Εὑρίσκεται καὶ σύνθετος μέλλων *συναγροήσω* παρὰ τῇ Ίε-
ροκλεῖ λέγοντι Ἰπομν. εἰς Χρυσ. Ἐπ. σελ. 90, 10 Γαισφ. εἰ-
ως γὰρ ὁ ἔσμεν ἀγροήσαντες καὶ οὗ τὴν ἐπιμέλειαν ποιῶμεθα
συναγροήσομεν».

Ταῦτα εἶνε τὰ παραδείγματα τοῦ μέλλοντος *ἀγροήσω*, ἃ ἡ-
μεῖς συνελέξαμεν ἐπεξελθόντες τοὺς παλαιοὺς καὶ ὅσους ἠδυνή-
θημεν τῶν μεταγενεστέρων. Ἐλπίζομεν δ' ὅτι οὐδεὶς τοῦ λοιποῦ
θὰ λέγῃ ὅτι ὁ μέλλων τοῦ *ἀγροῶ* ἐσχηματίζετο ὑπὸ τῶν Ἐλ-
λῆνων *ἀγροήσομαι* ἢ ὅτι ἀδόκιμος εἶνε ὁ ἐνεργητικὸς τύπος *ἀ-
γροήσω*. Ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος, ὅστις διετέλεσε μὲν τὸν βίον
ἀσχολούμενος περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀλλ' οὐδὲν σχεδὸν
ὕγιες ἢ λόγου τινὸς ἄξιον οὔτε εἶπεν οὔτ' ἐδίδαξε, γράφει ἐν τοῖς
Σουτσειοῖς σελ. 98 «Προσθήσομεν δὲ τοῖς προειρημένοις δύο ἄλ-
λας παρατηρήσεις· α'. ὅτι ἐν πολλοῖς, ἐὰν ἀποθάλωμεν τοὺς συν-
ήθεις τύπους, ἵνα πλησιάζωμεν δὴθεν περισσότερο ἐἰς τὴν ἀρ-
χαίαν γλῶσσαν, θέλομεν ἀλλάξει γνήσια πρὸς κίθδηλα. Λέγον-
τες θέλω ἀκούει καὶ ἀκούσει, ἀγροῶ καὶ ἀγροήσει, ἀποθνή-
σκει καὶ ἀποθάνει, πλέει καὶ πλεύσει, πίπτει καὶ πέσει, κτλ,
μεταχειρίζομεθα τύπους ἀπ' αἰώνων καθιερωμένους καὶ εἰς τὰ
στόματα μυριάδων ἀνθρώπων ὑπάρχοντας, ἐν ᾧ ἀκούσω, ἀγροή-
σω, πλεύσω, πέσω, ἀποθανῶ, δὲν ὑπῆρξαν οὐδέποτε» (Πρβ.
καὶ Ἐκθ. Ῥοδοκαν. Φιλολ. Διαγwor. 1865, σελ. 126).

Κακῶς λέγεται ὅτι δὲν ὑπῆρξαν ΟΥΔΕΠΟΤΕ οἱ μέλλοντες
ἀκούσω, *ἀγροήσω* καὶ *πλεύσω*· διότι γίνεται μὲν ὑπὸ τῶν δε-
κίμων χρῆσις αἰείποτε τοῦ *ἀκούσομαι* καὶ *πλεύσομαι* (πλευσοῦ-
μαι), ἀλλ' ἐν τῇ παρηκμακυίᾳ γλώσσῃ ἀπαντῶσι καὶ οἱ ἐνεργη-
τικοὶ τύποι *ἀκούσω* καὶ *πλεύσω*· ὁ δ' *ἀγροήσω* οὐ μόνον παρὰ
τοῖς μεταγενεστέροις φέρεται ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς, οἷς
ὅλως ἀγνωστος εἶνα ὁ μέσος τύπος *ἀγροήσομαι*. Ἡμεῖς, ὡς καὶ
ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἵπομεν, οὔτ' ἐκ τοῦ καθαροῦ ἑλληνισμοῦ οὔτ'
ἐκ τοῦ παρεφθαρμένου ἔχομεν νά μνημονεύσωμεν μαρτύριον τοῦ
μέλλοντος *ἀγροήσομαι* ἀντὶ τοῦ *ἀγροήσω*.

Παρά Δημοσθένει σελ. 310, 249 ἀντί- τοῦ κοινῶς ἀναγινωσκομένου ἀλλὰ δι' ὧν μάλιστα ὑπελάμβανον ἀγροηθήσεσθαι» ἀποκατέστησεν ὁ Βεκκῆρος ἐκ τοῦ ἀρίστου κώδικος. τὸ ἀγροηθήσεσθαι, ὅπερ καὶ ὑπ' ἄλλων ἐνεκρίθη. Πρβ. καὶ Δουκίαν. Δι' Τραγ. 5, ἐνθα διττῶ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φέρεται γραφή, ἀλλ' οὔτε ἀγροηθήσεσθαι ταῦτα» καὶ ἀλλ' οὔτε ἀγροήσεσθαι ταῦτα». Σχολ. σελ. 172 «Ἄλλ' οὔτε ἀγροήσεσθαι: τὸ ἀγροήσεσθαι ἀντὶ τοῦ ἀγροηθήσεσθαι». Περὶ τῆς χρήσεως τῶν μέσων μελλόντων ἐπὶ παθητικῆς διαθέσεως θά διαλάβωμεν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Σφάλλεται ὁ Πόππος ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου Μάρ. Γ', δ', σελ. 251 καὶ ὁ Κυνῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ξενοφώντος Ἀναβάσεως σελ. 511.

§ 2. ἀκτός ἐκ τοῦ ἄρσεσθαι δὲν εὐρίσκεται ἀπλοῦν.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἢ κάλλιον εἰπεῖν βιβλίου φέρεται:

ἀγῶ ich führe, St. ἀγ-; Fut. ἄξω—Perf. ἤχα (selten ἀγῆχα), ἤγμαι, Aor. Pass. ἤχθην; Adj. verb. ἀκτός».

Τὸ ῥηματικὸν ἐπίθετον ἀκτίον ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ καθ' ἑαυτὸ προσηναγμένον καὶ μετὰ προθέσεως ἢ προθέσεων συγκαίμενον, οἷον

ἀκτίον. Ξενοφ. Ἑλλ. ζ', δ', 5 ἀκτέον ἐπὶ τοὺς ἀνδρας». Πλάτ. Πολιτ. σελ. 467, ε' ἀκτέον ἐπὶ τὴν θέαν» (Πρβ. καὶ σελ. 537, α' καὶ σελ. 540, α'), κλπ. Λέγεται καὶ εἰρήνην ἀκτίον (Δημοσθένης σελ. 91, 5 καὶ Ἀνδοκίδ. σελ. 28, 40). Τὸ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεύς σελ. 2163 κεῖμενον ἐπὶ τὰ ὄπλα ἀκτίον» μεταβάλλει ὁ Κόβητος (Παρατηρ. εἰς Διορ. Ἀλικαρν. σελ. 202) εἰς τὸ κλητέον.

ἀνακτέον. Ἱπποκρατ. Τόμ. Γ', σελ. 293 «ὅμως ἀνακτέον». Ἀριστοτέλ. π. Ζφ. Γεν. Ε', α', 4 αἰς τὴν ὕλην καὶ τὴν κινήσασαν ἀρχὴν ἀνακτέον τὰς αἰτίας». Πρβ. καὶ Θεόφραστ. Αἰτ. Φυτ. Γ', κα', 3 καὶ Δ', ε', 2 καὶ ζ', 6 καὶ Ἀρτεμίδωρ. Α', 56,

κλπ. Κεῖται δὲ καὶ παρ' Εὐσταθίου σελ. 1178, 25 «καὶ ἀνακτέον αὐτὸ εἰς διφόρησιν».

ἀπακτέον. Πλούταρχ. Ἡθ. σελ. 9, 5' «καὶ μέντοι καὶ τῆς αἰσχρολογίας ἀπακτέον τοὺς υἱεῖς».

εἰσακτέον. Ξενοφ. Ἱππαρχ. Α', 10 αἰεὶ μὲν τὸ δικαστήριον τούτους εἰσακτέον εἶναι». Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Σφ. 480 καὶ Εὐστάθ. σελ. 1481, 3, κλπ.

ἐξακτέον. Ξενοφ. Ἑλλ. Γ', ε', 18 «ἐγὼν ἐξακτέον εἶναι τὴν ταχίστην ἐκ τοῦ κόλπου» καὶ π. Ἱππικ. Α', 4 «ἐπειτὰ γε μὴν τῷ ἵπποκόμῳ ἐξακτέον μὲν τὸν ἵππον οὗ ψήξει». Σημειωτέον δ' ὅτι Μάρκος ὁ Ἀντωνῖνος εἶπε Γ', 1 εἰ ἤδη ἐξακτέον αὐτόν», ἐκ τοῦ *ἐξάγειν* αὐτόν ἢ *δαυτόν*, οὗ πολλάκις γίνεται χρῆσις ἀντὶ τοῦ *ἐξάγειν* αὐτόν ἢ *δαυτόν* τοῦ *ζῆν* (ἐκ τοῦ *ζῆν*) ἢ τοῦ *βίου*· παραλαμβάνεται δὲ καὶ τὸ ὄνομα *ἐξαγωγή* εἰς δηλώσειν τοῦ ἐξάγειν ἑαυτὸν τοῦ *ζῆν* ἢ καταλύειν ἐκόντα τὸν βίον, αὐτόχειρα ἑαυτοῦ γίνεσθαι, κτλ. (*).

ἐπακτέον. Δουκιαν. πῶς δεῖ ἱστορ. συγγρ. 9 «καὶ μέτρον ἐπακτέον τῷ πράγματι». Πρβ. καὶ Κικέρ. πρὸς Ἀττικ. 9, 4 «εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ» καὶ Διον. Ἀλικαρν. Τέχν. Ῥητ. Β', 6, ἐνθα ὁ Σουλβούργιος ἀνέγνω *ἐπακτέον* ἀντὶ τοῦ *ἀπακτέον*.

μετακτέον. Σέξτ. σελ. 606, 13 «μετακτέον δὲ τὰς ἀπορίας». Πρβ. καὶ σελ. 653, 21 καὶ σελ. 686, 30 καὶ Θεόδ. Στουδ. σελ. 568, β' καὶ Σωφαν. παρὰ Κογχίῳ Χειρουργ. Παλ. σελ. 51.

περιακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 518, γ' καὶ Πολυδεύκ. Α', 203.

προακτέον. Ἰδε Ἡσ. Ἑρρ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 1629 Παρ.

προσακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 537, α' «προσακτέον ἐγγὺς καὶ γευστέον αἵματος». Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Η', ε', 9 «ἐπὶ τὸν ὅτι προσακτέον καὶ παιδευτέον ἐν αὐτῇ τοὺς νέους». Ψευδαριστοτ. Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. ΑΒ', 2 «πρὸς τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα προσακτέον» καὶ «τὰς μὲν πίστει οὕτως ἐπὶ ταῖς πράξεσι προσακτέον». Πρβ. καὶ Πολύβ. Ι', μξ', 11 καὶ Πολυδεύκ. Ι', 70, κτλ.

(*) Πρβ. Κρευξήρον Πλ ω τ. Τόμ. Α', σελ. CVI καὶ Τόμ. Γ', σελ. 84*

παρ' Ἀρεταίῳ φέρεται σελ. 214, 4 «ἡσυχίῃ προσακτέῃ» καὶ παρ' Ὀρειδασίῳ Τόμ. Α', σελ. 428, 11 «οἷς οἶνος οὐ προσακτέος».

συνακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 537, γ' «συνακτέον εἰς σύνοψιν οἰκειότητος». Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Σ', β', 11 «καὶ τὰ τῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα καὶ κοινά» (Πρβ. καὶ Ῥητορ. Α', ι', 33 καὶ Ἠθικ. Εὐδēm. Ζ', β', 26). Δουκιαν. πῶς δεῖ ἴστ. συγγρ. 47. «τὰ δὲ πράγματα αὐτὰ οὐχ ὥς ἔτυχε συνακτέον», κλπ. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 628, 25 «συνακτέον δ' ἐντεῦθεν καὶ ὥς οὐ μόνον ἄρματος ἀντιῦξ ἐστίν».

ὕπακτέον. Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 288 «ἡσυχῇ δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν λιτότητα ὕπακτέον». Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 777, 26 κῆται «Ὑπακτέον: πορευτέον. Ἐκ τοῦ ἄγω ἀκτέον καὶ ὕπακτέον». Πρβ. Φώτ. Δεξ. σελ. 619, 24 καὶ Ζωναρ. Δεξ. σελ. 1784.

ἐπανακτέον. Θεμίστ. σελ. 12, γ' «ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον—ἐφ' ὃ ὤρμησεν ἐξ ἀρχῆς». Ἱμέρ. Ἐκλογ. ΑΣ', 7 «ἐπανακτέον οὖν ἐπὶ Διόῳ τὸν λόγον». Συνέσ. Ἐπιστ. ΝΖ', σελ. 193, γ' «ἐπανακτέον δέ μοι μικρὸν ἄνω τὸν λόγον», κλπ.

ἀντεισακτέον. Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 25, 13 «ἀντεισακτέον δὲ—τὸ μὴ ἀντιστρέφειν τὸ πρᾶγμα». Θεοφύλ. Παυδ. Βασιλ. Β', σελ. 46 «ἀντεισακτέον δέ σοι καὶ ἀντιτακτέον τοὺς πόνους».

παρεισακτέον. Εὐσέβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. Α', γ', 10 «ὃ οὐδαμῶς ἡμῖν ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ θεολογίᾳ παρεισακτέον».

συνισακτέον. Ἴδε Θεο. Ἑρρ. Στεφ. Τόμ. Ζ', σελ. 1297.

Ἀλλὰ περὶ τοῦ ῥηματικοῦ ἐπιθέτου ἀκτέος οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἐξεφέρετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἄνω προθέσεως διὸ εὐλογον, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον εἶναι νὰ γίνηται περὶ αὐτοῦ παρατήρησις ὅτι οὐχὶ ἀπλοῦν ἀλλὰ σύνθετον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο.

Ἀνεγινώσκето μὲν ἄλλοτε παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ Γ. Γράκχ. Ζ', 1 «καὶ τὸ μὲν ἐστόρνυτο πέτρα ξεστῇ, τὸ δ' ἄμμου χώμασιν ἀκτοῖς ἐπυκνοῦτο», εἰς ὃ ἔγραψεν ὁ Χοραῆς τὴν σημείωσιν

τήνδε (Πλουτ. Παραλλ. Μέρ. Ε', σελ. 382) «Χώμασιν ἀκτοῖς: χώμασι φορητοῖς, ἐτέρωθεν ἀγομένοις». Ἀλλ' ἐν τοῖς κώδιξιν ὑπάρχει καὶ γραφή ἀκτῆς· ὅθεν ὁ Σχαιφῆρος μετέγραψε ἐπὶ δ' ἄμμου χώμασι ρακτῆς, ὅπερ ἀπεδέξαντο ὁ τε Σίντενις καὶ ὁ Βεκκῆρος καὶ ὁ Δοιῆρος. Δὲν φαίνεται δὲ φρόνιμον ἐκ τοῦ φερομένου ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν Ἑραδοτείων Λέξεων (σελ. 468 Στείν.) «Περιφορητά: ἀκτά» νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χρῆσις τοῦ ἀπλοῦ ἐπιθέτου ἀκτός. Πρβ. καὶ Μέγ. Ἑτυμ. σελ. 45, 88 «Παρά τὸ ἄγω ἀκτός καὶ πλεονασμῷ τοῦ ἄλφα ἄκατος ἢ περιέχουσα καὶ διακομίζουσα» καὶ σελ. 54, 35 «Παρά τὸ ἦκται ἀκτός καὶ ῥῆμα ἀκτῶ, ἀφ' οὗ ἀκταίνω τὸ κουφίζω παρὰ Διοσχύλῳ».

Οὐκ ὀλίγα ἐπιθέτα συγκείμενα ἐκ τοῦ ἀκτός καὶ μιᾶς ἢ δύο προθέσεων, ἵνα δ' ἀκριβέστερον εἰπωμεν, παρηγμένα ἐκ τοῦ ῥήματος ἀγεσθαι συνθέτου ὄντος μετὰ μιᾶς ἢ δύο προθέσεων, ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν ὑπάρχουσι δὲ τινα τοιαῦτα μετὰ τοῦ μορίου Α ἢ ΔΥΣ συγκακολλημένα ἢ καὶ μετὰ πτωτικοῦ.

ἀνακτός. Γεωγρ. Μικρ. Μυλλ. Τόμ. Α', σελ. 437 «ὑδωρ ἔχει πηγαῖον ἀνακτὸν ἐν τοῖς ἀγροῦς» καὶ σελ. 454 «ὑδωρ ἔχει ἀνακτόν».

ἀπακτός. Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', κδ', 105 «ῥῆδιν εἰς φυλακὴν ἀπακτός ὢν». Κοραῆς σελ. 400 «ἀπακτός: Ἐκ διορθώσεως τοῦ πρὸ ἐμοῦ ἀντὶ τοῦ ἀπότακτος».

κατακτός. Ἀριστοφ. Βίρ. 1244 «τῶν κατακτῶν κοττάδων». Σχολ. εἰς στίχ. 1242 «Κατακτοὶ δὲ ἐλήθησαν ἀπὸ τοῦ κατὰγειν καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνάγειν τὸν κότταδον—Μένονται δὲ καὶ Φερεκράτης ἐν Παννυχίδι τῶν κυμβείων καὶ τοῦ πατακτοῦ καττάβου. Πρβ. καὶ Ἀθήν. σελ. 667, δ'.

περιάκτος. Ἀρτέμιων παρ' Ἀθην. σελ. 637, γ' «καθόπερ αἱ τῶν περιάκτων δίφρων κατασκευάζονται θέσεις». Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 348, ε' «καὶ μηχανὰς ἀπὸ σκηνῆς περιάκτους» καὶ σελ. 374, ε' «ἄρδουσαι περιάκτοις ἀντλήμασιν» (Πρβ. καὶ σελ. 922, ε' καὶ Σύγρ. Δυσ. καὶ Σόλλ. Γ', 2). Πολυδ. Α', 126 «πρὸς ἐς αἱ περιάκτοι συμπληγάσιν» καὶ αἱ δ' ἐπιστραφεῖν αἱ περιά-

κται» (Πρβ. καὶ Δ', 130 καὶ 131)(^{*}). Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῇ Συγκρίσει τοῦ Δυσάνδρου καὶ τοῦ Σύλλα κείμενον αἰὶ δὴ τις ἄλλος, ἐκπεφευγὼς τουτί τὸ *περίλακτον* νομίζει ὁ Κόβητος (Nov. Lect. σελ. 183 κέξ.) παρεφθαρμένην γραφὴν τοῦ περιβόητου.

προακτός. Θεμιστ. σελ. 147, δ' αὐαὶ ὅσα ἐκείνῳ προακτά, ταῦτα ἐργάζεται». Ἀλλὰ κατὰ τὸν Γ. Δινδόρφιον καὶ τὸν Πασόδιον ἔγραψεν ὁ Θεμιστίος *πρακτά*.

συνακτός. Πορφύρ. π. Ἀποχ. Ἐμφ. Α', 42 «ὕδωρ μὲν γὰρ ὀλίγον συνακτὸν κτέ.». Γεωγρ. Μικρ. Τόμ. Α', σελ. 443 Μυλλ. «ὕδωρ ἔχει συνακτὸν». Ἡσύχ. «Συμφερτή: συμφορητή, συνακτή». Εὐστάθ. σελ. 881, 45 «καὶ συμφερτή ἀνδρῶν ἀρετή, ὃ ἐστὶ συνοιστή κατὰ τοὺς παλαιούς, εἰπεῖν δὲ ἰδιωτικώτερον συνακτῆ». Πρβ. καὶ σελ. 929, 34 «ἐὰν συμφερτή γένοιτο, ὃ ἐστὶ συμφορητή καὶ *συνάξιμος* ἐκ πολλῶν καί, ὡς οἱ παλαιοὶ φασι, συνοιστή». Ὑπάρχει καὶ ἐπίθετον *δυσσύνακτος*, οἷον Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Δ', δ', 6 «δυσσύνακτον ἔσεσθαι τὸ πλῆθος», καὶ Ἀσύνακτος, οἷον Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 87, 33 «τῶν δὲ λόγων οἱ μὲν εἰσὶ συνακτικοί, οἱ δὲ ἀσύνακτοι» (Πρβ. καὶ σελ. 88, 7 καὶ σελ. 90, 10 καὶ σελ. 100, 19 καὶ σελ. 102, 3 καὶ σελ. 354, 26). Ἐπίκτ. Διατρ. Β', α', 3 «ὡς τὰ ἀσύνακτα συνάγοντας». Κοραΐς Ἐπικτ. Ἐγχειρ. σελ. 138 «ἀσύνακτοι: τοιοῦτοι, ὥστε μὴ συνάγεσθαι, μὴδὲ συμπεραίνεσθαι ἐξ αὐτῶν, κατὰ τοὺς τῆς Λογικῆς κανόνας, ὃ σπεύδεις συνάγειν» καὶ σελ. 161 «Οἱ συνακτικοὶ λόγοι ὠνομάζοντο τοῖς Στωϊκοῖς καὶ Περαρτικοῖς, ὥσπερ καὶ οἱ ἀσύνακτοι Ἀπέραντοι (Διογ. Λαερτ. VII, 77)». Πρβ. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 314, 9 «ἤτοι οὗτος ὁ λόγος ἀσύνακτός ἐστι καὶ ἀπέραντος ἢ συνακτικὸς καὶ περαίνων». Ἐν τῷ Ἀεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «Ἀσύνακτος: ὁ μὴ συναγόμενος, ἐξώβλητος».

ἀποσύνακτος. Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 238, 29 «οὐκ ἂν — ἀποσύνακτον ἐποιοῦν» καὶ σελ. 367, 29 «καὶ ἀποσύνακτος γε-

(^{*}) Ἴδε καὶ Φρίσχιον Δουκιαν. Τόμ. Α', β', σελ. 131. Πρβ. καὶ Θηρ. Σιμφ. Τόμ. ζ', σελ. 783.

νόμενος διήλεγχεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τότε». Τοῦ ἐπιθέτου τούτου ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας. Εἶπε δ' οὗτος καὶ θεοσύνακτος.

ἀνείσακτος. Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 314 «οἱ δὲ καὶ λουδοροῦντες σφοδρότερον ἀνείσακτους τε καὶ φιλονείκους ἀποκαλοῦσιν». Ἰάμβλιχ. π. Πυθαγορ. βίου 75 «μεταδιδόντι τῶν λόγων τοῖς ἀνείσακτοῖς» καὶ Προτρεπτ. σελ. 310 Κισλ. «τὰ παρ' αὐτοῖς ἀπόρητα καὶ ἐχεμυθοῦμενα πρὸς τοὺς ἀνείσακτους» (Πρβ. καὶ σελ. 328).

παρείσακτος. Ἐπιστ. πρὸς Γαλάτ. Β', 4 «τοὺς παρείσακτους ψευδαδέλφους» (*). Ἡσύχ. «Παρείσακτον: ἀλλότριον» καὶ «Παρένθετος: παρείσακτος» (Πρβ. καὶ Φώτ. Λεξ. σελ. 394, 16). Σουῖδ. «Συγκλύδων ἀνθρώπων: συμμίκτων, ἐπηλύδων, παρείσακτων». Ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος φέρεται (σ. 794) «εἰσύλησε δ' αὐτὴν ὁ Κόκκης καὶ Παρείσακτος κληθεὶς Πτολεμαῖος».

ἀντείσσακτος. Ἰδε. Θησ. Στεφ. Τόμ. Α', σελ. 866.

συνείσακτος. Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 510, 30 «συνείσακτους καὶ ἀγαπητάς ἐπικαλουμένας ἑαυτοῖς ἐπινοεῖν». Εὐσέβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Ζ', λ', 12 «τὰς δὲ συνείσακτους αὐτοῦ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσι, κτέ.», κλπ. (**)

δυοδιέξακτος. Πορφύρ. π. Ἀποχ. Ἐμφ. Α', 18 «δυοδιέξακτος ὁ βίος—ἔσται».

ἀνέπακτος. Φίλ.⁹ Ἰουδ. Τόμ. Α', σελ. 199 «αὐθὺς δὲ κατὰ τὸ παντελὲς ἀνέπακτος ἐκβάλλεται».

Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἐκ τοῦ παράγω βηματικὸν ἀλλὰ συντεθειμένον μετὰ τῆς ἀντωνυμίας αὐτός καὶ τῆς ἑτερος καὶ τοῦ ὀνόματος θεός, οἷον αὐτοπάρακτος, ἑτεροπάρακτος καὶ θεοπάρακτος, παρὰ τῷ Ψευδίουστίνῃ σελ. 1432, β' καὶ σελ. 1441, δ' καὶ σελ. 1444, α'.

(*) Ἰδε Δινδόρφιον Ἐπιφάν. Τόμ. Ε', σελ. XIV καὶ Ἄσιον Θησ. Στεφ. Τόμ. Σ', σελ. 462.

(**) Ἰδε Εἰνχήμενον Εὐσεβ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 712 καὶ.

Τῶν μνημονευθέντων ἐπιθέτων, ἅτινα πάντα σχεδὸν ἐν τῷ παρηκμακότη ἐλληνισμῷ εὐρίσκονται, συντθέστερον εἶνε τὸ ἐπίσασκος ἀπαντῶν παρὰ τε τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς μεταγενεστέροις, οἷον Εὐριπ. Ἰων. 590 «εἶναί φασι τὰς αὐτόχθονας κλεινάς Ἀθήνας οὐκ ἐπίσασκον γένος». Κωμικ. Ἀνών. παρὰ Διοδ. Σικελ. IB', ιδ', 1 «ὥς ἐπίσασκον κακὸν κατὰ τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων πεπορισμένος». Πλάτ. Κρατ. σελ. 420, α' «οὐκ οἰκεία ἐστὶν ἡ ῥοή αὕτη τῷ ἔχοντι ἄλλ' ἐπίσασκος διὰ τῶν ὁμμάτων». Δημοσθέν. σελ. 254, 87 «σίτῳ πάντων ἀνθρώπων πλείστῳ χρώμεθ' ἐπίσασκῳ» (Πρβ. καὶ σελ. 466, 31)(^{*}). Δυκόφρ. 60 «λέκτρων θ' ἑκατι τῶν τ' ἐπίσασκων γάμων». Πολύβ. Δ', κ', 10 «διὰ τῶν ἐπίσασκων ἀκροαμάτων». Πλούτ. Ἡθ. σελ. 68, ε' «οἱ δὲ πολλοὶ φρενῶν ἐπίσασκων δέονται» καὶ σελ. 643, ζ' «οὐ καὶνὴν οὐδ' ἐπίσασκον» καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ(^{**}). Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 163 «ἅτε οἰκείας αὐτῇ τῆς φορᾶς ταύτης οὔσης, οὐκ ἐπίσασκον» καὶ σελ. 834 «τί οὖν δεῖ κακῶν ἐπίσασκων;» (Πρβ. καὶ Τόμ. Β', σελ. 444, 16 καὶ 21). Λουκιαν. Δημοσθ. Ἐγκωμ. 24 «αὐθις αὐτῷ πενία μορφῆς ἐπίσασκον Πρωτέα γενέσθαι». Διοδ. Σικελ. Γ', ιζ', 4 «οὐδὲν τῶν ἐπίσασκων ἡδέων ζητοῦσα». Ἰώσηπ. Ἀρχ. ΙΗ', α', 1 «τετάρτην φιλοσοφίαν ἐπίσασκον ἡμῖν ἐγείραντες». Θεμιστ. σελ. 303, γ' «πᾶν δὲ τι περ ἂν ἐπίσασκον ᾗ». Ἰουλιαν. σελ. 2, δ' «οὐδενὸς ἐπίσασκον κόσμου δεομένην». Ἀθην. σελ. 274, β' «ἄτοπον ἡγούμενοι τοῖς μὲν θεοῖς ἐμπειν κατὰ τὰ πάτρια, αὐτοῖς δὲ χορηγεῖν κατὰ τὰ ἐπίσασκα». Ἡρωδιαν. Ἱστορ. Η', 5 «μηδὲ ἐπίσασκον τροφῆς αὐτοῖς τε καὶ ὑποζυγίοις εἰσκομιζομένης» (Πρβ. καὶ Α', 5). Ζώσιμ. Γ', λγ', 5 «οὔτε δαπάνης — οὔτε ἐπικουρίας ἐπίσασκον». Πολυδεύκ. Θ', 21 «ἐπίσασκον τροφῆς δεομένην» καὶ Θ', 22 «εἰσαγωγίμων σιτίων, ἐπίσασκων τροφῶν». Ἡσύχ. «Ἐπίσασκον : ἄλλοτρίου» καὶ «Εἰσκεκρίμενον : ἐπεισαγόμενον ἢ ἐπίσασκον». Ὑπάρχει καὶ ἐπίρρημα ἐπεισάσκειν(^{***}).

(^{*}) Ἰδὲ καὶ Βυττεμβέργιον Βιβλιοθ. Κριτ. Τόμ. Γ', β', σελ. 95.

(^{**}) Ἰδὲ Βυττεμβέργιον Πολούτ. Ἡθικ. Τόμ. Σ', σελ. 349.

(^{***}) Ἰδὲ Θεοφ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 4463.

Ὡς δὲ τοῦ ῥηματικοῦ τούτου ἐπιθέτου τοῦ ἐκ τοῦ ἐπεισάγε-
σθαι παρηγμένου γίνεται χρῆσις ἐν τε τῷ παρηγμακῶτι ἑλληνι-
σμῷ καὶ ἐν τῷ δοκίμῳ, οὕτω καὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἐπάγεσθαι ἐσχη-
ματισμένου, ὅπερ τὴν αὐτὴν πολλάκις ἐμφαίνει ἔννοιαν τῷ ἐπεί-
σακτος. Πολλῷ δ' ὅμως συχνότερον παρὰ τοῖς ἐνδόξοις ὑπάρχει
τὸ ἐπακτός ἢ τὸ ἐπείσακτος. Λέγεται ἐπακτός ἀνὴρ ('Αριστοφ.
'Αποσπ. 353 καὶ Διονύσ. 'Αλικ. Ῥωμ. 'Αρχ. σελ. 359), στρα-
τὸς ἐπακτός (Σοφοκλ. Τραγ. 259), στράτευν' ἐπακτόν (Αἰ-
σχύλ. Ἑπτ. 583 καὶ 1019), δόρυ ἐπακτόν (Σοφοκλ. Οἰδ. Κ.
1525), ποιμὴν ἐπακτός (Πίνδαρ. Ὀλυμπ. Ι', 89), πλοῦτος ἐ-
πακτός (Εὐριπ. 'Αποσπ. 504, 5), ἐπακτὰ ὕδατα ('Ιπποκρ. Τέμ.
Α', σελ. 257. Γαλλν. Τόμ. Α', σελ. 59. Διόδωρ. Σικελ. Β', νδ',
5. Στράβ. σελ. 748), ἐπακτοὶ πυροὶ ('Αλκίφρ. Α', κδ', 1), τὸ
δρόμα τὸ ἐπακτόν (Παυσαν. 'Αρχαῖ. Η', 12), γύναιον ἐπακτόν
(Δογγ. Ποιμν. Γ', 15), κακὸν ἐπακτόν (Φιλῆμ. 'Αποσπ. 90, 5
καὶ 'Αριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 538), ἐπακτόν δίκαιον (Πλάτ.
Πολιτ. σελ. 405, β'), πόλεμος ἐπακτός (Πλούτ. Συγκρ. Πε-
ρικλ. καὶ Φαῖ. Γ', 1), ἐπακτὰ χρώματα (Σωκρατ. 'Επιστ. Σ',
3), κάλλος ἐπακτόν (Πλωτῖν. Ἑνν. σελ. 556, β')(*), κτλ. Περβ.
καὶ Ἡσύχ. α' Ἐπακτούς : ἐπηγμένους» καὶ α' Ἐπακτῶν : ἐξῶθεν
προσγινόμενων». Ἐπειδὴ τὸ ἐπακτός ἰσοδυναμεῖ τῷ ἄλλοθεν ἐ-
παγόμενος ἢ ἐπηγμένος ἢ τῷ ἐξῶθεν προσγινόμενος ἢ προσγεγο-
νώς, γίνεται ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἄστος καὶ τὸ αὐτόχθων
καὶ τὸ σύντροφος καὶ τὸ οἰεῖος, οἷον Εὐριπ. Ἴων. 290 «οὐκ
ἄστος ἀλλ' ἐπακτός ἐξ ἄλλης χθονός» καὶ 'Αποσπ. 362, 7 αἱ
πρῶτα μὲν λεῶς οὐκ ἐπακτός ἄλλοθεν, αὐτόχθορες δ' ἐφυμεν». Ἡρόδ. Ζ', 192 «τῇ Ἑλλάδι πενίη μὲν αἰεῖκοτε σύντροφός ἐστι,
ἀρετὴ δὲ ἐπακτός ἐστι». Θουκυδ. Σ', 20 «καὶ σίτῳ οἰκίῳ καὶ
οὐκ ἐπακτῷ χρῶνται». Φίντυς παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΟΔ', 61
«χρώματι δὲ φαιδρύνεσθαι — μὴ ἐπακτῷ καὶ ἄλλοτρίῳ, τῷ δ'
οἰκῇ τῷ σώματος». Ἐν τῷ Ἴωνι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 592
καίται «πατρός τ' ἐπακτοῦ καὶ τὸς ὦν νοθαγενής», ἐν δὲ τῷ

(*) Ἰδὲ Κρεῦζήρον Πλωτ. περὶ τοῦ Κελοῦ σελ. 344 κίξ.

Δῖαντι τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 1296 φέρεται ἐφ' ἧ λαδῶν ἐπακτὸν ἄνδρ' ὁ φιτύσας πατὴρ κτέ.». Σχολ. «Ἐπακτὸν ἄνδρα : τὸν μοιχόν».

Εὐρίσκεται δὲ καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *σύμφυτος* παρειλημμένος τὸ *ἐπακτός*, καθάπερ καὶ τὸ συνωνυμοῦν αὐτῷ *ἐπείσακτος*, οἷον Ἀριστοτέλ. Μετεωρ. Α', ε', 6 «ἔχει ὕδωρ εἴτ' ἐπακτὸν εἴτε συμφυές· λέγω δὲ *ἐπακτὸν* μὲν οἷον ἐν ἐρίῳ, *σύμφυτον* δὲ οἷον ἐν γάλακτι» καὶ π. Ζφ. Γεν. Γ', 1 «ἡ δ' ὑγρότης καὶ ἡ *σύμφυτος* καὶ ἡ *ἐπακτός* σπερματικόν» καὶ π. Ζφ. Μορ. Β', 16 «καὶ πάντα τῷ *συμφύτῳ* πνεύματι τοῦ σώματος ὥσπερ κινεῖται· τοῦτο δ' ὑπάρχει φύσει πᾶσι καὶ οὐ θύραθεν *ἐπείσακτὸν* ἐστίν». Πρβ. καὶ π. Ζφ. Γενέσ. Α', 17 «οὐ γὰρ μόνον τὰ *σύνφυτα* προσεικότες γίνονται τοῖς γονεῦσιν οἱ παῖδες ἀλλὰ καὶ τὰ *ἐπικτήτα*». Ἀναγινώσκεται δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ἀριστοξένου παρὰ Στοβ. Φυσ. Ἑκλ. Α', ζ', 18 «ταύτην δὲ τὴν (εὐτυχίαν καὶ τὴν) ἀτυχίαν *σύμφυτον* εἶναι καὶ οὐκ *ἐπείσακτον*» καὶ Ἀνθολ. Γ', 67 «εἶναι δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν τὰς μὲν *ἐπικτήτους* τε καὶ παρασκευαστάς, τὰ δὲ *συμφύτους*» καὶ παρὰ τῷ Πλωτίνῳ Ἐνν. σελ. 22, γ' «καὶ ἐν τῷ πυρὶ εἶναι θερμότητα ἀλλὰ *σύμφυτον*, ὥστε τὸν λόγον ποιεῖν τῇ ἀναλογίᾳ ἐπόμενον *ἐπακτὸν* μὲν τῇ ψυχῇ τὴν ἀρετὴν, ἐκείνῳ δέ, ὅθεν μιμησαμένη ἔχει, *σύμφυτον*» καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. Α', σελ. 319 «*συμφύτους* ἔχοντα τὰς διοικούσας αὐτὰ δυνάμεις· ἵνα δὲ *συμφύτους* τε ἅμα καὶ *ἐπιρρύτους* ἔχει». Ἀλλ' ὁ Κόβητος (*Collect. Crit.* σελ. 427 καὶ σελ. 426) μεταγράφει ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Ἀριστοξένου *ἔμφυτον* καὶ *ἐμφύτους* παρατιθέμενος τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Φαῖδρῳ σελ. 237, δ' «ἡ μὲν *ἔμφυτος* οὕσα ἐπιθυμία ἡδονῶν, ἄλλη δὲ *ἐπικτήτος* δόξα ἐφιεμένη τοῦ ἀρίστου», ἀνθ' οὗ λέγεται ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 746, δ' «τὴν μὲν *ἔμφυτον* ἐπιθυμίαν ἡδονῶν, τὴν δὲ *ἐπείσακτον* δόξαν ἐφιεμένην τοῦ ἀρίστου» καὶ σελ. 1026, δ' «ὦν καὶ αὐτὸς ὀνομάζει τὸ μὲν ἐπιθυμίαν *ἔμφυτον* ἡδονῶν, τὸ δὲ *ἐπείσακτον* δόξαν ἐφιεμένην τοῦ ἀρίστου». Κεῖται δὲ καὶ παρ' Ἰαμβλίχῳ π. Μυστηρ. Ε', 10 αὐτὸς δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ζῷοις ἐξ ἑαυτῶν *ἔμφυτον* παρέσχε τὴν εὐπορίαν τῶν

καθ' ἡμέραν ἐπιτηδεύων, τοῖς δαίμοσι δὲ ἐπέσαστον καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων συντελουμένην ἔδωκε τὴν διατροφὴν» (*).

Περὶ τοῦ ἐπακτός ὄρκος γράφει ὁ Ἀρποκρατίων σελ. 119, 3 «Ἐπακτός ὄρκος: ὃν αὐτός τις αὐτῷ ἐπάγεται, τουτέστιν αἰρεῖται· ἄλλοι δὲ τοῦναντίον ὁ ἀλλαγῶθεν ἐπιφερόμενος ἀλλ' οὐκ αὐθαίρετος. Δυσίας ἐν τῷ πρὸς Χαιρέστρατον καὶ Ἰσοκράτης Ἀπολλωνιάτης ἐν ταῖς πρὸς Δημόνικον Παρανέσεσιν». Μόνη ἡ δευτέρα ἐξήγησις εἶνε ἀξία ἀποδοχῆς. Πρβ. Σουίδ. «Ἐπακτός ὄρκος: ὁ μὴ αὐθαίρετος ἀλλ' ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει». Ἐν τῷ Δεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «Ἐπακτός ὄρκος: οὐκ ἐγγχώριος ἀλλ' ἀπὸ ξένης ἐπηγμένος· ἢ ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει, οὐκ αὐθαίρετος» (**).

Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ θηλυκοῦ γένους ἐπακτός ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο οὐ μόνον τῶν ποιητῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πεζολόγων, οἷον ῥόσον ἐπακτόν (Σοφοκλ. Τραχ. 491), ἐπακτόν ἄταρ καὶ ἐπακτοῦ πημονῆς (Εὐριπ. Φοιν. 343 καὶ Ἰππολ. 318), ἀρετὴ ἐπακτός (Ἡρόδ. Ζ', 102), ἐπακτοῦ ὑγρότης (Ἰπποκρ. Τόμ. Β', σελ. 45), μαλίας ἐπακτοῦ (Πλάτ. Πολιτ. σελ. 573, β') ἐπακτῷ δυνάμει (Ἰσοκρ. Ἐλέν. 37), ὑγρότης ἐπακτός (Ἀριστοτ. π. Ζώ. Γεν. Γ', 1), δύναμις ἐπακτόν (Δινεί. Πολιορκ. ΙΒ', 4), ἐπακτοῦ φιλοτιμίας (Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 791), ἐπακτόν ἀρχήν (Πλούτ. Ἀράτ. ΙΣ', 3), ἀγοράν ἐπακτόν (Ἀππιαν. Μιθριδ. 99 καὶ Ἐμφυλ. Β', 71), ἐπακτόν ἀρετήν καὶ τάξιν ἐπακτόν καὶ ἐπακτῷ ζωῇ (Πλωτίν. Ἐνν. σελ. 12, γ' καὶ σελ. 258, β' καὶ σελ. 463, β') (**). Περὶ τοῦ προκειμένου θηλυκοῦ γίνεται λόγος καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου σελ. 793, 1 α τὸ δὲ ἀνεκτός Ἰωνικῶς ἔχει ἀντὶ τοῦ ἀνεκτὴ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἡ ἀργός καὶ τοῦ ἱατρὸς καὶ μάγος τέχνη καὶ τοῦ κλυτός Ἰπποδά-

(*) Πρβ. καὶ Βίνιχήμεον Εὐσεβ. Ἰστορ. Τόμ. Γ', σελ. 465.

(**) Πρβ. Κοραῆν Ἰσοκρ. Τόμ. Β', σελ. 6 καὶ Σνεδεδῖνον Παιρ. οἰμιογρ. Τόμ. Α', σελ. 76. Ἔτι δὲ Ὁθ. Σνεδῆτρον Ἰσοκρ. Τόμ. Α', σελ. 14.

(***) Ἦδε Δοδεκχιον Σοφοκλ. Αἴ. σελ. 386 ἐκδ. γ' μνημονεύοντα καὶ θηλυκὸν ἐπακτὴ ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ. Πρβ. καὶ Ὁθ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 1389.

μεια καὶ τοῦ ἀγγελθεῖσά μοι γενναῖος καὶ τῶν ὁμοίων, οἷς οὐ μόνον ἀνέλογα τὸ κοινὸς κλαγγή, ἡ κοινή, καὶ μοῖρα διαιρετός καὶ γυνὴ σιγηλὸς καὶ μεμπτός καὶ πημονὴ λαθραῖος καὶ νόσος ἐπακτός ἀλλὰ καὶ ἑτεροῖα, ὅποῖον τὸ τύχη σωτήρ καὶ δόκησις ἀγνώς». Ἀκριβέστατα περὶ τῶν τοιούτων θὰ διαλάβωμεν ἐτέρωθι.

Τινὲς τονίζουσιν ἐπακτος, ὡς περιεκτος, οἷον ἀρετὴ δὲ ἐπακτός ἐστι, κτλ.^(*). Ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις σελ. 207, 35 Διδ. ἀναγινώσκεται ἀτάκτοι δὲ ἐκλήθησαν ἀπὸ τοῦ κατὰ γενεᾶν, ἀλλὰ σελ. 207, 24 κατακτός, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ.

Τρανῶς ἐκ τῶν διωλημμένων σαφηνίζεται ἡ χρῆσις τῶν ἐκ τοῦ ἀγειν-ἄρσθαι ρηματικῶν ἐπιθέτων, παντὶ δὲ φανερόν καθίσταται ὅτι τὸ μὲν ἀκτός ἐλέγτο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ἀπλοῦν καὶ σύνθετον, τὸ δὲ ἀκτός ἀείποτε σύνθετον. Ὅθεν ἀναγκαιῶς ἔχει καὶ ἐν λεξικοῖς καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις τῆς γραμματικῆς τέχνης, ἐν οἷς τὸ ἐπίθετον ἀκτός μνημονεύεται ἢ λόγος περὶ αὐτοῦ γίνεται, νὰ προστίθεται παρατήρησις ὅτι οὐχὶ καθ' ἑαυτὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξεφέρετο ἀλλὰ σύνθετον ἢ, ἂν τοῦτο μὴ ἀρέσκη πως τοῖς ψοφοδεστέροις καὶ ἀτολμοτέροις, ὅτι σπανιωτάτη καὶ ἀμφίβολος ὑπάρχει ἡ χρῆσις αὐτοῦ προσηνεγμένου καθ' ἑαυτὸ ἥτοι μὴ συγκειμένου μετὰ προθέσεως.

§ 3. ἄδω, μέλλ. ἄσομαι καὶ ἀδοκίμως ἄσω.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ αὐτοῦ βιβλίου κεῖται :

ἄδω ich singe; St. ἄδ-; Impf. ἄδον; Fut. ἄσομαι (sel-ten ἄσω), Aor. ἤσα (ἄσαι), (Inf. Perf. Pass. ἤσθαι)».

Ὁ τύπος ἄσω δὲν εἶνε σπάνιος ἀλλ' ἀδόκιμος. Ἀείποτε ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὁ μέλλων τοῦ ἄδω ἐσχηματίζετο ἄσομαι κατὰ τὴν μέσση φωνήν, οὐδέποτε δ' ἄσω κατὰ τὴν ἐνεργητικήν. Ὁρθῶς λέγει ὁ Μοῖρις σελ. 38 α' Ἀσεται παθητικῶς Ἀττικῶς, ἄσει ἐνεργητικῶς Ἑλληνικῶς».

(*) Ἦδε Δοδέκκιον Σοφοκλ. Α ἱ. σελ. 387 ἐκδ. γ' καὶ Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Γ', σελ. 589 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Πρόπιν Θουκυδ. Μέρ. Γ', β', σελ. 206 ἐκδ. μεγ. καὶ Δοδέκκιον Παρ. α λ ε ι π. σελ. 482.

Αίσχύλ. Πέρσ. 121 «καὶ τὸ Κισσίων πόλισμ' ἀντίδουπον ᾔσεται» (*). Καὶ ἐν τῇ Μηδείᾳ τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 45 ἀντὶ τοῦ «καλλίνικον οἴσεται» ἔγραψεν ὁ Μούρητος ᾔσεται, ὅπερ ὑπὸ πολλῶν ἐνεκρήθη (**). Μετέβαλον δὲ τινες καὶ τὸ παρ' Αἰσχύλῳ Ἰνέτ. 243 «μόνον τόδ' Ἑλλὰς χθὼν συνοἴσεται στόχῳ» εἰς τὸ *ξυγᾶσεται* (***)).

Ἄριστοφ. Ἀχαρν. 14 «Δεξιθεὺς εἰσῆλθ' ᾄσόμενος Βοιώτιον» καὶ 261 εἰγὼ δ' ἀκολουθῶν ᾄσομαι τὸ φαλλικόν» καὶ 890 «οὐδὲ παρ' ἐμοί ποτε τὸν Ἀρμόδιον ᾄσεται» καὶ Εἰρ. 1260 «ᾄτ' ᾄσεται». Πρβ. καὶ Σφ. 1231 «νῆ Δί' ἔτερ' ἀντᾶσομαι» καὶ 1244 «μετὰ τοῦτον Αἰσχίνης ὁ Σέλλου δέξεται—κατᾶσεται» καὶ Ἑκκλ. 887 εἰγὼ δ', ἦν τοῦτο δρᾷς, ἀντᾶσομαι» καὶ 1153 «εἰγὼ ἐπάσομαι μέλος τι μελλοδοιπνικόν».

Θεόφιλ. παρ' Ἀθην. σελ. 635, α' «οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ταῦτόν ᾄσεται μέλος».

Θουκυδ. Β', 54 «κατὰ τὸ εἶδος οὕτως ᾄσσονται».

Πλάτ. Γοργ. σελ. 502, β' «τοῦτο δὲ καὶ λέξει καὶ ᾄσεται» καὶ Νόμ. σελ. 664, γ' «τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ μέσον ᾄσόμενος». Πρβ. καὶ Φαίδ. σελ. 92, γ' «οὗτος οὖν σοὶ ὁ λόγος ἐκείνῳ πῶς ξυγᾶσεται;» καὶ Τιμ. σελ. 26, δ' «οὐκ ἀπαρσόμεθα λέγοντες αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἐν τῷ τότε ὄντας χρόνῳ». Εὐστόχως ὁ Μαδβίγιος (*Adversar. Crit.* Τόμ. Α', σελ. 108) ἐπηνόησεν τὸ ἐν Πολιτ. σελ. 608, α' «αἰσθόμεθα δ' οὖν ὡς οὐ σπουδαστέον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ποιῆσαι ὡς ἀληθείας τε ἀποτομένη καὶ σπουδαία» μεταγράφας ᾄσόμεθα (Αἰσόμεθα—Αἰσθόμεθα) (****).

Ἄριστοτέλ. Ῥητορ. Γ', ια', 6 «οἷον τὸ τοῦ Στρησιχόρου, ὅτε οἱ τέττιγες αὐτοῖς χαμαῖθεν ᾄσσονται» (*****).

(*) Ἰδὲ Δαδησίου *Miscellanea Critica* σελ. 425 Κδδ.

(**) Ἰδὲ Πόρσωνα Εὐρ. Μ η δ. σελ. 49 Διψ. καὶ Ἑλμολήγιον Εὐρ. Μ η δ. σελ. 72 Διψ. Πρβ. καὶ Πηλεγκέμπιον Ξενοφ. Ἐφεσ. σ. 282.

(***) Ἰδὲ Παλήγιον Αἰσχύλ. σελ. 26.

(****) Πρβ. καὶ Βατιῆρον Πλάτ. Πολιτ. σελ. XII εκδ. δ'. Περὶ τοῦ ἐνσωτώτος αἴσθ ο μ α ι θὰ γράψωμεν τὰ δέοντα ἀλλαχού.

(*****) Ἰδὲ τὰ ὅφ' ἡμῶν γεγραμμένα ἐν τῇ Ἑφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Ἔτ. ΚΖ', σελ. 403.

Πλημμελῶς ἐν τῇ Εἰρήνῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1297 ἀναγινώσκεται κατὰ τάντίγραφα «οὐ πράγματ' ἄσει»· σῶφρονος γὰρ εἰ πατρός», ὑπερ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς σχολίοις φέρεται (σελ. 208, 43 Διδ.). Τὴν γνησίαν ἐκφορὰν ἄσει ἀποκατέστησε πρὸ πολλοῦ ὁ Δεδήσιος(*). Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις εὐρίσκεται καὶ γρύξει γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ γρύξει καὶ λαικάσει ἀντὶ τοῦ λαικάσει, κτλ.(**).

Παρατηρητέον δ' ὅτι τῶν φιλολόγων τινὲς ἀγνοοῦντες τὴν παρὰ τοῖς δοκίμοις νενομισμένην χρῆσιν ἐποιήσαντο ἀτόπους εἰκασίας, ἐξ ὧν διαφθείρεται καὶ βάρβαρος καθίσταται ὁ παλαιὸς τῶν Ἑλλήνων λόγος. Κακῶς ἀνεγνώσθη παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Αἴ. 431 «τίς ἄν ποτ' ᾤθ' ὧδ' ἐπώνυμον τοῦμόν ξυφάσειν ὄνομα τοῖς ἰμοῖς κακοῖς» ἀντὶ τοῦ ξυνοίσειν(***) καὶ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Ἰφιγ. Αὐλ. 1190 «εἰ τοῖς αὐθένταισιν εὐφρον' ἄσαιεν» ἀντὶ τοῦ εὐ φρονησομεν(****) καὶ ἐν τῷ Ῥήσῳ 974 «βαῖν δὲ πένθος τῆς θαλασσίας θεοῦ ἄσω» ἀντὶ τοῦ οἴσω(*) καὶ παρὰ τῷ Πλάτῳ Νόμ. σελ. 930, α' «οὔτινες ἐκατέρω ξυφάσουσιν» ἀντὶ τοῦ ξυνοίσουσιν ἢ ξυνοικήσουσιν(**). Ἐγράφη δὲ καὶ ἐν τοῖς Χαρακτῆροι τοῦ Θεοφράστου κεφ. ΚΖ' «ταῦτα ἄσων παρὰ πότον ἐπιπλάνεσθαι» ἀντὶ τοῦ ἄγων ἢ λίγων καὶ ἀσυνάγειν τοὺς μετ' αὐτοῦ ἄσοιτας» ἀντὶ τοῦ συναύξοντας(****), ὅπερ ὀρθῶς μετετυπώθη ὑπ' ἄλλων εἰς τὸ συναύξοντας(****).

Ἐν τῇ γλῶσσῃ τῶν μεταγενεστέρων ἄλλοτε μὲν γίνεται χρῆ-

(*) Miscell. Crit. σελ. 534. Πρβ. καὶ Κόινον Γρηγορ. Κορ. σελ. 419 Σχ.

(**) Ἰδε Κόδητον Nov. Lect. σελ. 252.

(***) Ἰδε Δαδησίου Miscell. Critica σελ. 534. Πρβ. καὶ Βλαχίδησον Σοφοκλ. Αἴ. σελ. 404.

(****) Ἰδε Μαθίαν Εὐριπ. Τόμ. Ζ', σελ. 387 καὶ Δοδραῖον Adversar. Τόμ. Β', σελ. 84.

(*) Ἰδε Βατήρον Ῥήσ. σελ. 280 καὶ Βασσονάδην Βαδρ. σελ. 30.

(**) Ἰδε Σταλδῶμιον Πλάτ. Νόμ. Τόμ. Γ', σελ. 304.

(***) Ἰδε Κοραῆν Θεοφρ. σελ. 316 καὶ Ἀσπιον Θεοφρ. σελ. 230 καὶ 236.

(****) Πρβ. Κόδητον Μνημοσ. 1874, σελ. 62.

σις τοῦ μέσου τύπου ἄσομαι, ἐπάσομαι, κτλ. ἄλλοτε δὲ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄσω, οἶον

Πλούτ. Νικ. Γ', 4 «οὗς αἱ πόλεις ἐπεμπον ἄσομένους τῷ θεῷ».

Λουκιαν. Τίμ. 46 «καὶ μὴν ἐλεγχεῖα γε ἄση μάλα περιπαθῶς» καὶ Ἀλ. 38 «ἄσόμενον τὰς Φρυγῶν ξυμφοράς» καὶ Νεκρ. Διαλ. Β', 2 «πολλάκις συνείρων ἐπάσομαι ὑμῖν». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς Περεγρ. τελευτῆς § 41 γράφεται ὑπὸ τῶν νέων ἐκδοτῶν «τίνας δὲ τέττιγας οὐκ ἐπάσοσθαι» ἀντὶ τοῦ ἐπαγαγεῖσθαι κατ' εἰκασίαν τοῦ Βυττεμβαχίου(*). Ἐν τῷ περὶ οἴκου § 4 φέρεται κατὰ τἀντίγραφα «οὐκ ἤσχυνετο γέρων ἄνθρωπος παρακαλῶν παρθένους *συνεισομένας τὰ παιδευαστικά*» (ἢ συνεψομένας), ὅπερ ὁ Πόρσων μετέβαλεν εἰς τὸ *συνάσσομένας*(**). Μᾶλλον δὲ τοῦτο ἡμῖν ἀρέσκει ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου γραφὲν *συνεισομένας*(***).

Αἰ. Χρυσόστ. Τόμ. Α', σελ. 91 «ἄσσεται καὶ παραδέξεται» καὶ σελ. 675 «οὐδὲ χεῖρον ἄσσεται τις τῶν ἀδόντων». Πρβ. καὶ σελ. 703 καὶ Τόμ. Β', σελ. 380.

Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 65 «ἄδουσί τε καὶ ἄσσονται» καὶ σελ. 322 «ἄδουσι μὲν πάντες καὶ ἄσσονται». Πρβ. καὶ σελ. 421 καὶ 568.

Θεμίστ. σελ. 54, α' «καὶ ἀντασόμεθα ἅμα τοῖς Ἰταλιώταις ὑμνοποιοῖς» καὶ σελ. 228, β' «οὐ γὰρ μῆνιν ἄσσεσθαι» καὶ σελ. 246, α' «οἱ τέττιγες δὴ ἄσσονται καὶ προσάσσονται». Πρβ. καὶ σελ. 366, β'.

Φιλόστρ. σελ. 249 «ἀεὶ τοὺς προσφόρως ἄσομένους αὐτὸν ἀπὸ γῆς αἵρεσθαι» καὶ σελ. 780 «Καύστρω ταῦτα καὶ Ἰστρῳ ἄσσονται» καὶ σελ. 785 «αἱ Μοῦσαι αὐτὴν ἐκεῖ ἄσσονται». Πρβ. καὶ σελ. 805 καὶ σελ. 809.

(*) Πλάτ. Φαίδ. σελ. 195 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Φρίσχιν Λουκιαν. Τόμ. Α', β', σελ. 98.

(**) Ἴδε Δαδελίου Miscell. Crit. σελ. 125.

(***) Λουκιαν. Τόμ. Γ', σελ. VII.

Μάξιμ. Τόρ. Ζ', 7 «οὐδὲ κατὰ ὄρθας *ζυγάζονται* ἡμῖν» καὶ Μ', 6 «Ἀτὼι μὲν οὐκ *ἄσεται* ἡ Καλλιόπη».

Ἀθῆν. σελ. 623, δ' «εἰ ἐξέλθοι *ἁσόμενος*».

Διδάν. Ἐπιστ. 1033 «παιᾶνα εἰς τοὺς αἰτίους *ἁσόμεθα*» καὶ 1257 «τὰ δ' ὑμέτερα ταχέως τις ἄλλος *ἄσεται*».

Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 414 «περὶ δὲ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ Μωϋσέως *συγάζεται* ἡμῖν καὶ ὁ Ἐξεκίηλος».

Συνέσ. Δίων. σελ. 35 «οὐ μὲν δὴ καὶ εἰς νύκτα γε *ἄσομαι*».

Ἀλέξ. Ἀφροδ. Ὑπομν. εἰς τὰ μετὰ τὰ Φυσ. Ἀριστοτ. σελ. 699, 23 Βον. «ἔσα δὲ τοῖς τούτων δόγμασι *συγάζεται*».

Αἰλιαν. π. Ζώ. Σ', 1 «οὐ δέονται τοῦ προσάσοντος καὶ ἐρῶντος» καὶ Ποικ. Ἱστορ. Θ', 4 «ἐμοῦ γὰρ αὐτὸς ἄμεινον *ἄσεται*».

Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Β', σελ. 169 «οὐχ οὐδ' ἡ γεγωνὸς *ἄσεται* φωνή» καὶ σελ. 277 «οὐ χάριν μελίσσας *ἄσω*» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 94 «τὸ ἐφύμνιον *ἄσεται* Μωϋσῆς λέγων» (Πρβ. καὶ σελ. 318) καὶ Τόμ. Δ', σελ. 234 «*ἄσονται* τι μέλος ἐπάξιον» (Πρβ. καὶ σελ. 174).

Γαλην. Τόμ. Ι', σελ. 12 «ἀλλὰ τίς ἡμῖν οὕτω μεγαλόφωνος ποιητής, ὃς *ἄσεται* ταῦτα; τίνας Ὀμήρου νῦν εὐπορήσομεν ἐν ἐξαμέτρῳ τόνῳ τὴν Θεσσαλείον ὑμνήσοντος νίκην ἢ τίνας μελοποιῶν κατὰ Πίνδαρον *ἄσοντος* ὑψηλῶς ἐν διθυράμβοις—τὸν Θεσσαλόν;»

Ἰμέρ. Λόγ. Α', 6 «ἄφ' ὧν δὲ εἰκός τε καὶ χρὴ τὸν γάμον *ἄσομεν*» καὶ Γ', 4 «εἰς τὴν σὴν ἐπιδημίαν *προσάσομαι*» καὶ ΙΓ', 12 «*προσάδω* τε νῦν καὶ αὖθις ἴσως *προσάσομαι*».

Ξενοφ. Ῥέσ. Γ', 5 «καὶ τὸν ὑμέναιον *ἄσει* τις ἐπ' ἐμοί». Ἀχιλλ. Τάτ. Β', 7 «ὥς ἐπύθουσα» (*). Εὐστάθ. Ὑμνίν. καὶ Ὑσμιν. Σ', 7 «σοὶ τὸν ὑμέναιον βασιλικῶς *κατεπάσονται*» καὶ «σοὶ μὲν ὁ καλὸς Σωσθένης ἐπιθαλάμιον *ἄσει*» καὶ Ζ', 17 «οὐκ ἐπιθαλάμιον *ἄσω* σοι».

Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 470, 5 «*ἄσομαι* καὶ τὰ ἐπιθα-

(*) Ἴδε Ἰακώφιν Ἀχιλλ. Τάτ. σελ. 510.

λάμια» καὶ σελ. 492, 27 αὐτως ἀναφρόδιτον ἄσομαι» καὶ Τόμ. Θ', σελ. 237, 1 ἀποιται καὶ λογοποιοὶ καὶ ῥήτορες ἄσοσι τὰς ἀρετάς».

Ἐπιφάν. Τόμ. Δ', β', σελ. 17, 26 ἀποίας δὲ καὶ ἄσεις ἐπιταφίους ὥδας κτέ.;»

Χορίκ. σελ. 142 Βοισσ. «καὶ ἄσω τῷ κυνηγέτῃ τὸ κάλλος».

Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 389, 7 Δινδ. «ἤκον οἱ βασιλικοὶ ψάλται τὰς ὥδας ἄσσοντες τὰς ἐωννάς».

Εὐστάθ. σελ. 299, 24 «ἀλλ' ἦν θεὸς εἶποι ἄν, τουτέστιν ἄσοι». Ἰπὸ παλαιοῦ θά ἐγένετο χρῆσις οὐχὶ τοῦ μέλλοντος ἀλλὰ τοῦ ἀορίστου.

Σχολ. Πινδ. σελ. 294 ἐτὸν Ἀσώπιχον γὰρ ἦλθον ἀεῖδων, ἀντὶ τοῦ ἄσων ἤγουν ὑμνήσων» καὶ σελ. 440 «μέλλοντος ἄσειν» καὶ σελ. 459 «ἄσει καὶ ὑμνήσει» καὶ «ἄσεται καὶ ὑμνήσει» (Πρβ. καὶ σελ. 553).

Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 132, 16 Διδ. ἐγὼ γάρ : οὐκ ἄσω δηλαδῆ». Σχολ. Θεοκρ. σελ. 254, 8 Ἀρ. «καὶ ἐγὼ μὲν ἄσω τὸ μελόδριον» καὶ σελ. 261, 7 «ἐνταῦθα δὲ τὸ αὐλήσουσιν ἀντὶ τοῦ ἄσουσιν».

Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾷ ὁ τε δόκιμος μέλλον ἄσομαι καὶ ὁ ἀδόκιμος ἄσω, οἷον Κριτ. Ε', 3 «ἄσομαι ἐγὼ εἰμι τῷ κυρίῳ». Ψαλμ. ΙΒ', 6 «ἄσω τῷ κυρίῳ» καὶ Κ', 14 «ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν» καὶ ΚΣ', 6 «ἄσομαι καὶ ψαλῶ τῷ κυρίῳ» καὶ ΡΓ', 33 «ἄσω τῷ κυρίῳ ἐν τῇ ζῳῇ μου». Ἡσαΐ. Ε', 1 «ἄσω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ἄσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου».

Τοῦ ἄσω γίνεται μνεῖα καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου λέγοντος «ἄσω: ψαλῶ, αἰνέσω, ὑμνήσω».

Παρ' Ἰουλιανῷ σελ. 338, α' ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ δῆτα ταῖς Μούσαις ἄσω καὶ ἐμαυτῷ» ἐξέδωκεν ὁ Ἐρτλίνος ἄδω. Παρ' Ὀριγένη Τόμ. ΚΒ', σελ. 125 ἀναγινώσκεται «προβασανίσαντες τῶν ἀκούειν σφῶν βουλομένων τὰς ψυχὰς καὶ κατ' ἰδίαν αὐτοῖς προσπέσοντες κτέ.». Ἀλλ' ὀρθῶς ἐν Τόμ. ΙΗ', σελ. 322 φέρεται προσπέσαντες. Παρατηρητέον προσέτι ὅτι ἐν Τόμ. ΙΕ', σελ. 191 εὐρίσκεται γεγραμμένον αὐὸ λέγομεν πῶς ἄσομεν τὴν ὥδην κυ-

ρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, ἀλλὰ πῶς ἄσομεν τὴν ῥῆδην κυρίου οὐκ ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας», ἀνθ' οὗ ἐν Ψαλμῷ ΡΛΣ', 4 (Τόμ. Β', σελ. 192 Διδ.) κεῖται «πῶς ἄσῳμεν τὴν ῥῆδην κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;».

ὑπὸ τοῦ Ἀποστολίου ΙΣ', 84 μνημονεύεται παροιμία ἔχουσα οὕτω «τότ' ἄσονται κύκνοι, ὅταν κολοιοὶ σιωπήσωσι».

Παρ' Ὀμήρῳ λέγαντι ἀείποτε ἀεῖδω, οὐδέποτε δ' ἄδω, ὁ τύπος τοῦ μέλλοντος εἶνε ἀείσομαι, οἷον Ὀδυσσ. Χ, 352 «πωλεύμην μνηστῆρσιν ἀεισόμενος μετὰ δαίτας». Τοῦ μέλλοντος τούτου ἐπισησάτο χρῆσιν καὶ ὁ Ἀλκμάν Ποιητ. Δυρ. Βεργκ. σελ. 819 ἐκδ. γ' «ἀείσομαι ἐκ Διὸς ἀρχομένα» καὶ σελ. 851 «λίγ' ἀείσομαι» καὶ ὁ Πίνδαρος Ἰσθμ. Ζ', 39 «ἀείσομαι χαίταν στεφάνοισιν ἀρμόζων» καὶ ὁ Εὐριπίδης Ποιητ. Δυρ. σελ. 591 «σὲ δ' ἀείσομαι, ὦ Κλεινίου παῖ». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν Νεμεονικῶν Δ', στίχ. 90 φέρουσι τάντιγράφα «τὸν Εὐφάνης ἐθέλων γεραίὸς προπάτωρ ὁ σὸς ἀείσεται, παῖ», ὅπερ πολλαχῶς μετεγράφη(*). Ἐξέδωκε δ' ὁ Βέργκιος καὶ ἐν Νεμεον. Γ', 18 κοινῶς ἀείσομαι ἀντὶ τοῦ κοινώσομαι (Ποιητ. Δυρ. σελ. 257 ἐκδ. δ').

Ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς Ὕμνοις ἀπαντᾷ οὐ μόνον ὁ ἀσυνάλειπτος τύπος ἀείσομαι ἀλλὰ καὶ ὁ συναληλιμμένος ἄσομαι, οἷον Ι', 1 «Κυπρογενὴ Κυθήρειαν ἀείσομαι». ΙΕ', 1 «Ἡρακλέα Διὸς υἱὸν ἀείσομαι». ΚΓ', 1 «Ζῆνα θεῶν τὸν ἄριστον ἀείσομαι». Δ', 1 «Γαῖαν παμμήτειραν ἀείσομαι». Σ', 2 «Ἀφροδίτην ἄσομαι». ΔΒ', 19 «κλέα φωτῶν ἄσομαι ἡμιθέων». Πρβ. καὶ ΔΔ', 18 αἰεὶ δέ σ' αἰοδοὶ ἄδομεν ἀρχόμενοι λήγοντές τ'» καὶ Ε', 494 «πρόφρων ἀντ' ῥῆδης βίοτον θυμήρε' ὅπαζε' αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σείο καὶ ἄλλης μνήσομ' ἀνιδῆς»(**).

Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Θεόγνιδι στίχ. 243 «καλὰ τε καὶ λιγὰ ἄσονται» καὶ στίχ. 943 «ἐγγύθεν αὐλητῆρος ἀείσομαι

(*) Ἴδε Βέργκιον Ποιητ. Δυρ. σελ. 270 ἐκδ. δ'.

(**) Ἴδε Βωμιστῆρον Ὑμν. Ὀμηρ. σελ. 122. Πρβ. καὶ Δευνήπιον Ἡσ. Θεογ. σελ. 7 καὶ Ναίκιον Χοιρίλ. σελ. 230 καὶ Ὁθ. Συναδῆρον Καλλιμ. Τόμ. Β', σελ. 782.

ὧδε καταστάς δεξιός». Ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Λουκιανοῦ § 41 παράκεινται ἐλεγεία, ἐν οἷς ἀνεγνώσθη ἑξυνὸν ἐπ' ἀμφοτέροις πολλάκις ἄσόμεθα ἀντὶ τοῦ ἀεισόμεθα, ὅπερ ἔχουσιν οἱ κώδικες.

ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ποιητῶν γίνεται χρῆσις τεσσάρων τύπων, δύο μὲν δοκίμων ἀεισομαι καὶ ἄσομαι, δύο δ' ἀδοκίμων ἀείσω καὶ ἄσω, οἷον

Καλλίμ. Ὑμν. εἰς Δία 4 «πῶς καὶ νιν Δικταῖον ἀεισομεν ἢ Λουκαῖον;» καὶ εἰς Ἀπόλλ. 30 αὐτὸν δ' ὁ χορὸς τὸν Φοῖβον ἐφ' ἐν μόνον ἡμᾶρ ἀεῖσει» καὶ εἰς Ἀρτ. 186 «ἐγὼ δ' ἐτέροισιν ἀείσω» καὶ εἰς Δῆλ. 1 «τὴν ἱερήν, ὦ θυμέ, τίνα χρόνον — ἀεῖσεις Δῆλον;» καὶ Ἐπιγρ. 22 α' Ἀστακίδην δ' αἶν ἀεισόμεθα» (*). Ἐν τῷ εἰς Δία Ὑμνῳ στίχ. 93 πρὸς τῇ ὀρθῶς ἐχούσῃ γραφῇ «τίς κεν Διὸς ἔργματ' ἀείδοι» φέρονται ἐν τοῖς κώδιξι καὶ αἱ πλημμελεῖς ἀεῖσει καὶ ἀείσοι (**).

Θεόκρ. Α', 145 «καὶ ἐς ὕστερον ἄδιον ἄσῳ» καὶ Β', 11 «τὴν γὰρ ποταεῖσομαι» καὶ Γ', 37 «ἄσεσθαι ποτὶ τὰν πίτυν ὧδ' ἀποκλινθεῖς» καὶ Ε', 31 «ἄδιον ἄσῃ τεῖδ' ὑπὸ τὰν κότινον καθεῖξας» καὶ Ζ', 72 «ὁ δὲ Τίτυρος ἐγγύθεν ἄσει» καὶ Ζ', 78 «ἄσει δ' ὥς ποκ' ἔδεκτο τὸν αἰπόλου εὐρέα λάρναξ» καὶ Η', 55 «ὑπὸ τᾷ πέτρᾳ τᾷδ' ἄσομαι» καὶ ΚΒ', 26 «Πολυδεύκεα πρῶτον ἀείσω» καὶ ΚΒ', 135 «σὲ δέ, Κάστορ, ἀείσω» (**). Ἐν Βιδυλλίῳ Ε', στίχ. 22 κεῖται «ἀλλὰ γέ τοι διαεῖσομαι, ὥστε κ' ἀπείπηξ», ἀνθ' οὗ ὁ Ἀρρήσιος ἐξέδωκεν ἀλλ' ἄγε τοι διαεῖσομαι» ἐκλαμβάνων τὸ διαεῖσομαι οὐχὶ μέλλοντα ἀλλ' ἀόριστον ὑποτακτικόν. Ὁ Μεινέκιος τὸ μὲν πρῶτον ἐνέκρινε τὴν ὑπὸ τοῦ

(*) Πρβ. Μεινέκιον Κ α λ λ ι μ. σελ. 302.

(**) Ἰδὲ Μεινέκιον Κ α λ λ ι μ. σελ. 40. Πρβ. καὶ σελ. 43 καὶ 41 καὶ Στ ο β. Ἀ ν θ. Τόμ. Β', σελ. VI.

(***) Πρβ. καὶ Κόβητον Ν ο ν. Lect. σελ. 250. Ὁ Μεινέκιος ἐπέλαβεν ὅτι τὸ ἐν Βιδυλλ. Β', 3 «φίλον καταθύσομαι ἄνδρα» εἶνε πλημμελὲς ἀνάγνωσις τοῦ καταεῖσομαι, ἀλλὰ μεταδοξάσας ἔπειτα ἀπεφάνετο ὅτι ὀρθῶς ἔχει ἡ γραφὴ τῶν κωδίκων (Θ ε ο κ ρ. σελ. 204 καὶ 474 ἐκδ. γ'. Πρβ. καὶ Βαίριον Ἡ ρ ο δ. Τόμ. Γ', σελ. 352 ἐκδ. 6). Ὁ Ἀρρήσιος καὶ ὁ Φρίσχιος ἐξέδωκαν καταθήσομαι.

Ἰερωνίου γενομένην ἀνάγνωσιν, ἔπειτα δ' ἐξετάσας πάλιν τὸ πρᾶγμα εὔρε κρείττονα τὴν παραδεδομένην γραφήν(*). Ἡ διὰ πρόθεσις ἐμφαίνει ἔριν ἢ ἀμιλλαν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀορίστῳ διάσασθαι, οὐ ποιεῖται μνείαν ὁ Φρόνιχος λέγων Σοφιστ. Προπαρ. σελ. 37, 3 «Διάσασθαι : τὸ διαμιλλήσασθαι ἐν ᾧδῃ τινι» (Πρβ. καὶ Λακων. ψήφ. κατὰ Τιμοθ. ἐν Γραμματ. Φρασικλ. σελ. 663). Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι κατὰ μέσον τύπον συνήθως τὰ τοιαῦτα ῥήματα ἐκφέρονται, οἷον διατοξίζομαι, διακορρίζομαι, κτλ., περὶ ὧν ἀκριβὲς ἐτέρωθι(**). Καὶ ἐν ταῖς παλαιαῖς εἰς τὸν Θεόκριτον σχολίοις σελ. 187, 7 λέγεται ἂ' Ἀλλὰ γέ τοι διαείσομαι : ἀλλὰ σοι ἄδων ἐρίσω ἢ περὶ ᾧδῃς ἔριν στήσομαι, διακριθῶ, ἔως δὲ ἀπαγορεύσας τὴν ἥτταν ὁμολογήσης».

Ἀνθολ. Παλ. Ζ', 141 «στὲ μὲν πολὺς ἄσεται αἰὼν» καὶ Ζ', 192 «οὐκέτι δὴ πτερύγεσσι λιγυφθόγγοισιν ἀείσεις» καὶ Ζ', 424 «ἰππαστὴρ δ' ὕδρ' ἐκ κηλὸς ἀείσεται» καὶ Θ', 656, 16 «Ἀδριανὸς βασιλῆος ἀμειψέα νηὸν ἀείσεις» καὶ ΙΣ', 357 «νῦν δὲ νέος τις μῦθος ἀείσεται». Φέρεται δὲ καὶ ἐν βιβλ. Ζ', 5 «τάμια δέ, Μοῦσαι καὶ Χίος, Ἑλλήνων παισὶν (πᾶσιν) ἀείσεται» ἔπη, ὅπερ ὁ Βρούγκιος μετετύπωνεν εἰς τὸ ἀείσατ' ἔπη(***).

Βάβρ. ΙΒ', 13 «ὅπου γεωργοῖς, οὐχὶ θηρίοις ἄσεις».

Μανέθ. Α', 402 «ὅσσα δ' ἄμ' Ἡελίῳ δρῶσιν παρόντες ἀείσω» (Πρβ. καὶ Β', 7 καὶ 227) καὶ Σ', 163 «ὅ δ' ἄσει κίθαρις νευρὸνδετος ἐν παλάμῃσιν».

Κόιντ. Σμυρν. Γ', 646 «κλέος—ἀαῖδοι καὶ μένος ἀείσουσιν».

Ὀππιδαν. Κυνηγ. Α', 80 «ἔρχομ' ἀείσωρ» (Πρβ. καὶ Β', 156 καὶ Γ', 83).

Νόνν. Διον. Α', 27 «εὐία Θυώνης ἀείσω ποθέοντα συοκτόνον

(*) Θεοκρ. σελ. 231 καὶ 473. Πρβ. καὶ Φρίσχιον Θεοκρ. Τόμ. Α', σελ. 164. Περὶ τοῦ ἀλλ' ἄ γ ε καὶ ἀ λ λ ἄ γ ε ἴδε Νεώκιον Ἰλιδ. Τόμ. Β', σελ. XII.

(**) Πρβ. Κόδητον Nov. Lect. σελ. 625 καὶ Σφάλλεται ὁ Κυννῆρος Διεξοδ. Γραμματ. Τόμ. Β', σελ. 356.

(***) Ἰδὲ Ἑκκῆρον Comment. Crit. de Anth. Misp. Α' σελ. 262 καὶ Δουγῆρον Ἀνθολ. Παλ. Τόμ. Α', σελ. 418.

εὐγαμον Ἀῦρην» (Πρβ. καὶ στίχ. 29) καὶ IB', 150 «ἀνὴρ εὐρυθεὺς ἀείσει» (Πρβ. καὶ IG', 47 καὶ KE', 6).

Ὁ μέλλων ἀείσω εὐρίσκεται καὶ ἐν χρησμῷ παρ' Εὐσεβίου Εὐαγγ. Προπ. Δ', θ', 2 «ζῶων δ' ὡς θέμις ἐστὶ τελευτῆσαι καθαιγισμοὺς ἀείσω». Ἐποίησατο δ' αὐτοῦ χρῆσαι καὶ ὁ τὴν Κάμινον ποιήσας, ἥτις τῷ Ὀμήρῳ κοινῶς προσνέμεται, στίχ. 1 «εἴ μοι δώσετε μισθόν, ἀείσω, ὃ κεραμῆες». Πρβ. καὶ Κλεάνθ. Ὑμν. 6 (Στοβ. Φυσ. Α', β', 12) «τῷ σε καθυμνήσω καὶ σὸν κράτος αἰὲν ἀείσω». Μεινέκιος Στοβ. Ἐκλ. Τόμ. Β', σελ. XI «ἀείσω: αἶδω Α. OM. Futurum ἀείσω, quo ne Theognis Eleg. 4. quidem abstinuit, in Cleanthe nihil offensionis habet».

Λίαν δ' ὅμως ἀμφίβολον εἶνε ἂν ἐλέγχθῃ ὑπὸ παλαίου ποιητοῦ ἀείσω ἀντὶ τοῦ ἀείσομαι. Ἀναγινώσκεται μὲν παρὰ τῷ Θεόγνιδι 4 «ἀλλ' αἰεὶ πρῶτον σὲ καὶ ὕστατον ἐν τε μέσοισιν ἀείσω»(*) καὶ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Ἡρ. Μαιν. 678 «ἔτι τε γέρων ἀοιδὸς κελαδεῖ τὰν Μναμοσύναν, ἔτι τὰν Ἡρακλέους καλλίνικον ἀείσω». Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ χωρίῳ τοῦ Θεόγνιδος εἰκασεν ὁ Κόβητος (Νου. Lect. σελ. 250) ὑμνήσω, ἐν δὲ τῷ τοῦ Εὐριπίδου ἀποκατετίστησεν ὁ Ἐλσμλῆιος τὸ ἀεῖδω(**), ὅπερ καὶ παρὰ τῷ Θεόγνιδι προκριώτερον τοῦ ὑμνήσω ὑπολαμβάνει ὁ Βέργκιος (Ποιητ. Αὐρ. σελ. 482 ἐκδ. γ'). Πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 74 «τὰ νομισθέντα γὰρ αἰεὶ Διόνυσον ὑμνήσω», κτλ. καὶ Ἰλιάδ. Μικρ. 4 α' Ἰλιον ἀεῖδω καὶ Δαρδανίην εὐπωλον» καὶ Σκόλ. παρ' Ἀθην. σελ. 694, γ' «Πλούτου μητέρ' Ὀλυμπίαν ἀεῖδω Δῆμητρα» καὶ Μεσομήδ. Ὑμν. εἰς Νέμεσ. 4 «Νέμεσιν θεὸν ἄδομεν ἀφθίταν». Ἔτι δὲ Δᾶσ. 4 «Δάματρα μέλω κόραν τε Κλυμένοι' ἄλοχον Μελίβοιαν».

Ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 574, δ' παράκειται ἐκ τῆς Σαπφουῆς «τάδε νῦν ἐταίραις ταῖς ἐμαῖσι τερπνὰ καλῶς ἀείσω», περὶ οὗ γράφει ὁ Μεινέκιος (Ἀθην. Τόμ. Δ', σελ.

(*) Πρβ. Οὐλέκῃρον Θεόγν. σελ. 126.

(**) Πρβ. Ματθίαν Εὐριπ. Τόμ. Η', σελ. 375 καὶ Διεξοδ. Γραμμ. Τόμ. Α', σελ. 408 ἐκδ. γ'.

267) «Pro αείσω fort. αείδω scribendum est. Sed conf. ad Stobaei Ecl. phys. p. XI».

Περίφημον κατέστη τὸ «αείσω ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι», οὗ ποιεῖται μνείαν ὁ Στοβαῖος Ἀνθολ. Ε', 72 καὶ ΜΑ', 9 (Πρβ. καὶ Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 394, δ' καὶ σελ. 636, δ')· λέγεται δὲ καὶ «φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι». Ἀλλ' ἐν τοῖς εἰς Σοφοκλέα Σχολίοις Οἰδ. Κ. 10 εἶνε γεγραμμένον «αείδω ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι»(*).

Μεγάλως θαυμάζομεν καὶ ἀποροῦμεν ἀναγινώσκοντες τὰ ὑπὸ τοῦ Στρουβίου γεγραμμένα (*Opusc.* Τόμ. Β', σελ. 197): «ἄ-σομαι ab ἄδω nunquam nisi hac forma mihi occurrit, verum a non contracto αείδω est tam αείσω quam αείσομαι, illud in Oppian. Cyneget 1, 80. et saepius, hoc in fragm. Euripidis apud Plutarch. Alcibiad.»

Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ μέλλων αείσομαι, καίτοι παντελῶς ἀλλότριος ὢν τοῦ κοινοῦ λόγου, ἀπαντᾷ παρὰ τῷ φιλοστράτῳ λέγοντι σελ. 270 «τίς δ' αὐλὸς ἡδεῖαν ὦδ' ἁρμονίαν καὶ συγκεκραμένην αἰσεται;»(**). Εὐρίσκεται δὲ καὶ ὁ ἀόριστος ἐπαεισθῆναι ἀντὶ τοῦ ἐπρασθῆναι ἐν ταῖς Ἐπικτήτου Διατριβαῖς Β', κ', 12 εἰς ἐδύναντο οἱ ἄνθρωποι κατακληθέντες καὶ ἐπαεισθέντες ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν ἀπονυστάζειν». Πρβ. καὶ Ψευδολουκιαν. Φιλοπ. 18 ἀπὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο ἀκουσμάτιον αἰεσον». Ὁ Εὐζάβιος λέγει σελ. 9, 24 α'ιστέον δὲ ὅτι τε παρὰ τῇ κοινῇ διαλέκτῳ ἀργεῖ τὸ αἰδειν καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἀοιδή, ἐνεργεῖται δὲ τὸ ἄδειν καὶ ἡ ᾠδὴ τὰ παθόντα κρᾶσιν καὶ συναίρεσιν». Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 21, 10(***)).

(*) Ἴδε Βυττεμβάχιον Πλούτ. Ἠθ. Τόμ. Ζ', σελ. 289 καὶ Δοδέκκιον Ἀγλαοφ. σελ. 454 κέξ. καὶ Ἐρουερδῆνα Παρ. τῆς Φιλολογ. εἰς Θέογν. σελ. 4. Πρβ. καὶ Μουλλάχιον Ἀποσπ. Φιλοσ. Τόμ. Α', σελ. 165.

(**) Πρβ. Κόβητον Μνημοσ. 1859, σελ. 434.

(***) Ἴδε Δοδέκκιον Φρυγ. σελ. 243. Πρβ. καὶ Ἐρουερδῆνα Νοτ. Add. Crit. σελ. 2.

§ 4. ἡσουσιν — ἄσουσιν

Ὁ ἐνεργητικὸς μέλλων ἄσω φέρεται καὶ ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος σελ. 666, δ' ἀποίαν δὲ ἄσουσιν οἱ ἄνδρες φωνὴν ἢ μοῦσαν». Ἀλλ' ἡ λέξις εἶνε πάντως παρεφθαρμένη, ὁρθότατα δ' ὁ Πόρσων ἀνέγνω ἡσουσιν(*). Οὐδεὶς, νομίζομεν, δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι εὐκολος ἦτο ἡ μετέαπτωσις τοῦ ΗΣΟΥΣΙΝ εἰς τὸ ΑΣΟΥΣΙΝ. Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Αἰ. 630, ἐνθα πρὸς τῇ ὑγιῶς ἐχούσῃ γραφῇ «αἰλινον αἰλινον οὐδ' οἰκτρᾶς γόνον ὄρνιθος ἀηδοῦς ἦσει δὺςμορος» ὑπάρχει καὶ ἡ ἐσφαλμένη ἄσει ἦτοι ἄσει.

Οὐκ ὀλίγα δὲ δύναται τις νὰ καταλέξῃ μαρτύρια τοῦ *ιέναι φωνὴν ἢ φωνάς* ἐκ τε τοῦ ποιητικοῦ καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, οἷον Σιμωνίδ. 72 «πορφυρέου ἀπὸ στόματος εἷσα φωνὰν παρθένος» (Πρβ. καὶ Ποιητ. Λυρ. Βεργκ. σελ. 1327 ἐκδ. γ' καὶ Ἀποσπ. Κωμ. Μειν. Τόμ. Δ', σελ. 652). Αἰσχύλ. Χορη. 563 «ἄμφω δὲ φωνὴν ἡσομεν Παρνησίδα». Εὐριπίδ. Ἡρ. Μαιν. 1295 «φωνὴν γὰρ ἦσει χθών». Ἀριστοφ. Ἰππ. 522 «πάσας δ' ὑμῖν φωνὰς εἰς—οὐκ ἐξήρκεσεν» καὶ Σφ. 562 «ἀλλ' ἀκροῶμαι πάσας φωνὰς ἰέντων εἰς ἀπόφυζιν». Ἡρόδ. Β', 2 «ἐντειλάμενος μηδένα ἀντίον αὐτῶν μηδεμίαν φωνὴν ἰέναι» καὶ Δ', 23 «φωνὴν δὲ ἰδίην ἰέντες» (Πρβ. καὶ Δ', 135)(**). Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 259, δ' «ἰᾶσι καλλίστην φωνήν» καὶ Πολιτ. σελ. 617, β' «φωνὴν μίαν ἰεῖσαν, ἓνα τόνον» (Πρβ. καὶ Νόμ. σελ. 890, δ' καὶ σελ. 934, δ'). Ξενοφ. Κυνηγ. ΙΓ', 16 «φωνὴν δὲ οἱ μὲν εὖ επῆ ἰᾶσιν, οἱ δ' αἰσχροάν». Θεόφρ. π. Σημ. 16 «εἰάν κόραξ εὐδίας μὴ τὴν εἰωθυῖαν φωνὴν ἱῇ (Γρ. *ἰῇ*)». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 564, β' «καὶ φωνὰς ἰεσαν ἀσήμεους»(***). Θεμίστ. σελ. 341, γ' «πάσας ἰέντες φωνὰς καὶ ἄσματ' ἄδοντες μεστὰ ἡδονῆς». Μάξιμ. Τύρ. Δόγ. Σ', 5 «καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν ἰέντας» καὶ Δόγ. Ζ', 1 «τὰς τοῦ Ἀγαμέμνονος ἰέντες φωνὰς». Ἡλιοδ. Αἰθ. Ι', 17 «καὶ μυρίας ἐπὶ τοῖς τοις καὶ ὁμοίαις φωνὰς ἰέντες».

(*) Adversar. σελ. 243. Πρβ. καὶ Κόδητον Nov. Lect. σελ. 250 καὶ Μαδδύγιον Adversar. Τόμ. Α', σελ. 439.

(**) Ἰδὲ Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Α', σελ. 429 ἐκδ. β'.

(***) Πρβ. καὶ Μωζήρον Μελετ. Κρευζ. Μέρ. Β', σελ. 59.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγεται *ὄπα ἴναι*, *ὄσσα ἴναι*, *ἴναι αὐδὴν*, *γλῶσσαν ἴναι*, κτλ. οἶον

ὄπα ἴναι. Ἰλ. Γ, 152 «ὄπα λειριόεσαν ἰῆσιν» καὶ Γ, 221 «ὅτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος εἶη καὶ ἔπεα νιφάδεσσι ἐοικότα χειμερήσιν» (Πρβ. καὶ Ξ, 151 καὶ Ὀδ. Μ, 192 καὶ Ἡσιόδ. Θεογ. 830 καὶ Ὅμηρ. Ὑμν. ΚΖ', 18). Ἐκ τοῦ *ἴναι* ἐπηἐσηματίσθη τὸ ἐπίθετον ἡσιεπής, περὶ οὗ ἶδε Ἐφημερ. Φιλομ. Ἔτ. ΚΖ', σελ. 147.

ὄσσα ἴναι. Ἡσιόδ. Θεογ. 43 «αἰ δ' ἄμβροτον ὄσαν ἰῆσαι κτέ.»

ἴναι αὐδὴν. Ἡσιόδ. Ἀσπ. 278 «τοὶ μὲν ὑπὸ λιγυρῶν σὺρίγγων ἴσαν αὐδὴν». Πρβ. καὶ Δίσχύλ. Πέρσ. 940 καὶ 944 καὶ Ἐπιγρ. παρὰ Καυήρῳ σελ. 159.

γλῶσσαν ἴναι. Σόλων ΔΣ', 9 «γλῶσσαν οὐκέτ' Ἀττικὴν ἰέντας» (Πρβ. καὶ Θεογν. 94). Σοφοκλ. Ἡλ. 596 «ἡ πᾶσαν ἰεῖς γλῶσσαν». Ἡρόδ. Α', 57 «ἤντινα δὲ γλῶσσαν ἴσαν οἱ Πελασγοὶ οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἶπαι» καὶ αἰ τοῦτοισι τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες». Πρβ. καὶ Θ', 16 καὶ Θουκυδ. Γ', 112.

φθογγὰς ἴναι. Εὐριπ. Ἐκ. 338 «πάσας ὥστ' ἀηδόνος στόμα φθογγὰς ἰῆσα». Πρβ. καὶ Ἰφιγ. Τ. 293 «ἀλλ' ἡλλάσσετο φθογγὰς τε μόσχων καὶ κυνῶν ὑλάγματα, ἃ ῥασκ' Ἐρινύς ἰέναι μιμήματα» ἢ κατὰ τὸν Ναύκιον *μυκήματα*.

ἴναι γῆρυν, *ἀοιδὴν*. Ἀριστοφ. Ὀρν. 233 «μαλθακὴν ἰέντα γῆρυν» καὶ 908 «μελιγλώσσω ἐπέων ἰεῖς ἀοιδάν».

κλαγγὴν ἴναι. Τελέστ. 4 «ἄλλος δ' ἄλλαν κλαγγὰν ἰεῖς κτέ.»

ἴναι κωκυτόν. Σοφοκλ. Αἴ. 851 «ἤσει μέγαν κωκυτὸν ἐν πάσῃ πόλει». Πρβ. καὶ Εὐριπ. Μηδ. 1176.

ἰάλεμον ἴναι. Εὐριπ. Ἰκέτ. 281 «οἰκτρὸν ἰάλεμον οἰκτρὸν ἰῆσαν».

ἴναι βάγματα. Δίσχύλ. Πέρσ. 635 «ιέντος τὰ παναῖολ' αἰανῇ δυσθροα βάγματ' ἢ κτέ.». Πρβ. καὶ Ἐπτ. 865.

ἔπος ἴναι. Σοφοκλ. Ἀντιγ. 1212 «οἰμῶξας δ' ἔπος ἴησι

δυσθρήνητον». Πρβ. καὶ Οἶδ. Κ. 132 «τὸ τὰς εὐφάμου στόμα φροντίδος ἰέντες».

μέλος ἴναι. Πλάτ. Νόμ. σελ. 812, δ' «ἄλλα μὲν μέλη τῶν χορδῶν ἰσιῶν, ἄλλα δὲ τοῦ τὴν μελωδίαν ζυνθέντος ποιητοῦ». Πρβ. καὶ Φίληβ. σελ. 51, δ'.

ἴναι ῥήματα. Ἀριστοφ. Βατρ. 823 «βρυχώμενος ἦσε ῥήματα γομποπαγῇ».

ὀλολυγὴν ἴναι. Ἀνθολ. Παλ. Σ', 219, 17 «ἀλλ' ἔμπας ἐρίμυκον ἀπὸ στομάτων ὀλολυγὰν ἤκεν».

στεναγμοὺς ἴναι. Ψευδοπλάτ. Ἀξιόχ. σελ. 366, α' «στεναγμοὺς ἰέντα σὺν δακρύοις καὶ κροτήσεσι χειρῶν».

ἀλαλαγμὸν ἴναι. Πλούτ. Μαρ. 1Θ', 4 «οὐδὲ ἀναρθρον ἀλαλαγμὸν ἰέντες».

Ὡς δὲ γίνεται χρῆσις τοῦ ἀπλοῦ *ἴναι φωνήν* ἢ *φωνάς*, οὕτω καὶ τοῦ συνθέτου μετὰ τῆς ΑΠΟ προθέσεως ἀφίε^{ναι} *φωνήν* ἢ *φωνάς*, οἷον Εὐριπ. Φοιν. 1440 «φωνὴν μὲν οὐκ ἀφῆκεν». Πλάτ. Εὐθυδ. σελ. 298, α' «πᾶσαν ἤδη φωνὴν ἀφίην» καὶ Πολιτ. σελ. 475, α' «πᾶσας φωνάς ἀφίετε». Ψευδοπλάτ. Σισύφ. σελ. 389, γ' «πάντα κάλων ἐξιέντες καὶ πᾶσαν φωνὴν ἀφιέντες». Δημοσθέν. σελ. 9, 2 «μόνον οὐχὶ λέγει φωνὴν ἀφιεῖς» (*) καὶ σελ. 293, 195 «ὕπερ οὗ τότ' ἐκεῖνος πᾶσας ἀφῆκε τὰς φωνάς» καὶ σελ. 301, 218 «οἷας τότ' ἀφίει φωνάς ὁ Φίλιππος». Αἰσχίν. π. Παραπρ. 88 «μηδ' ὄθεν τὴν φωνὴν ἀφίησιν». Ἀριστοτέλ. π. Ζφ. Ἱστορ. Δ', θ', 7 «ἄλλο ἄλλην ἀφίησι φωνήν» καὶ 8 «φωνήν μὲν οὖν ἀφίᾳσι, διάλεκτον δ' οὐδεμίαν» καὶ 9 «ἐνα οὐ τὴν αὐτὴν φωνὴν ἀφίησι» καὶ «οἱ ἄνθρωποι φωνὴν μὲν τὴν αὐτὴν ἀφίᾳσι, διάλεκτον δ' οὐ τὴν αὐτήν» (Πρβ. καὶ Ε', ιδ', 3 καὶ Σ', ιδ', 4 καὶ ιη', 5 καὶ Θ', ιγ', 1 καὶ μθ', 2 καὶ 3). Θεόφρ. π. Σημ. 12 «σημαίνει ταῖς φωναῖς, αἷς ἀφίησιν, ἀνεμον καὶ εὐδίαν».

(*) Πολλοὶ ἐμιμήθησαν τὸ τοῦ Δημοσθένους. Διον. Ἀλικ. π. Δεκτ. Δημ. Δειν. 54 «μόνον οὐ φωνὴν ἀφίεντα». Σίξτ. Ἐμπειρ. σελ. 320, 46 «μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφίεν», ἤκλπ. Πρβ. καὶ Πλούτ. Εὐμέν. ΙΔ', 4 «τὰ πράγματα φωνὴν ἀφίεντα» καὶ Εἰνιχῆνιον Ε ὁ σ ε δ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 405.

Πλούταρχ. Φλαμιν. Ε', 5 «ήναγκάζοντο παραπληθείας ἀφιέναι φωνάς» καὶ Μαρ. ΔΗ', 7 «εἴτα φωνὴν ἀφῆκε λαμπράν» (Πρβ. καὶ Νομ. Κ', 7 καὶ Περικλ. Η', 4 καὶ Κίμ. Η', 2 καὶ Σύλλ. ΚΓ', 3 καὶ ΚΖ', 3) καὶ Ἡθικ. σελ. 666, δ' «φωνὴν ἀφιέντα γοεράν» καὶ σελ. 674, ς' «καὶ ταύτην ἀφιᾶσι τὴν φωνήν» (Πρβ. καὶ σελ. 1097, α'). Αἰλιαν. π. Ζφ. ΙΕ', 27 «τὰ μὲν πρῶτα ὀρυγος φωνὴν ἀφιέναι» καὶ «οὐδὲ φωνὴν ἔτι ἀφιᾶσιν ἢν πρότερον ἤφισαν». Δουκιαν. π. Παρυσ. 46 «τελευτῶν δὲ φωνὰς ἀφῆκεν» καὶ Ἡρακλ. 4 «ἀκριβῶς Ἑλλάδα φωνὴν ἀφίεις» (Πρβ. καὶ Εὐκ. 13 «εἰ καὶ πολυπλεῖστα τὴν φωνὴν ἀφίησι»). Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 461 «οἱ μὲν ἱατροὶ πολλὰς φωνὰς ἤφισαν» (Πρβ. καὶ σελ. 351) καὶ Τόμ. Β', σελ. 258 «ὕσας καὶ οἷας ἀφῆκε φωνάς» (Πρβ. καὶ σελ. 280 καὶ 359). Φιλόστρ. σελ. 588 «τίνας οὐχὶ ἀφιέντες ὑπὲρ αὐτοῦ φωνάς» (Πρβ. καὶ σελ. 157). Παισαν. Φωκ. ΚΓ', 3 «καὶ Ἑλλάδα ἀφιέναι τὴν φωνήν». Εὐνάπ. σελ. 56 Βοισσ. «παντοίας ἀφίεις φωνάς» (*). Διδάν. Τόμ. Δ', σελ. 1072 «ἐβουλόμην ἀφιέναι φωνήν». Ἰουλιαν. σελ. 23, δ' «καὶ ποίας ἀφίει φωνάς» (**). Ἀρισταίν. Β', 19 «γλυκεῖαν ἀφιέντες φωνήν». Ἀχιλλ. Τάτ. Δ', 15 «ταύτην ἀφίησι τὴν φωνήν» (***). Βασίλ. Μέγ. Τόμ. Β', σελ. 34, β' «πρὶν τινα φωνὴν ἀφείναι ἀσεβῆ».

Ἀντὶ τοῦ παρ' Ὀμήρῳ «ὅπα λειριόεσσαν *λεῖσιν*» γράφει ὁ Δουκιανὸς Ἡρακλ. 4 «τὴν ὅπα τὴν λειριόεσσαν *ἀφιᾶσιν*».

Ὁμοίως τῷ ἀφιέναι φωνήν καὶ ὅπα ἀφιέναι λέγεται γλῶσσαν ἀφιέναι, φθογγὴν ἀφιέναι, κτλ. οἷον

γλῶσσαν ἀφιέναι. Χοιρίλ. σελ. 130 Ναικ. «γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες». Εὐριπ. Ἰππολ. 990 ἄμως δ' ἀνάγκη — γλῶσσαν μ' ἀφείναι». Ἡρόδ. Β', 15 «τίνα γλῶσσαν πρῶτην ἀπήσουςι» (****).

φθογγὴν ἀφιέναι. Εὐριπ. Ἰππολ. 418 «μή ποτε φθογγὴν ἀφῆ». Πρβ. καὶ Αἰλιαν. π. Ζφ. ΙΕ', 27 «οὐ διέλιπον οὖν οἱ

(*) Ἴδε Βυττεμβέργιον Εὐνάπ. Τόμ. Β', σελ. 498 κξ.

(**) Ἴδε Βυττεμβέργιον Βιβλιοθ. Κριτ. Τόμ. Γ', δ', σελ. 21.

(***) Ἴδε Ἰακώφιον Ἀχιλλ. Τάτ. σελ. 399.

(****) Ἴδε καὶ Κοραῖν Ἠλίοδ. Τόμ. Β', σελ. 368.

ὄρθως οὗτοι πολλῶ σαφέστερον καὶ ἐναρθρότερον παιδίου φθέγμα ἀφιέντες καὶ λέγοντες».

γόους ἀφιέναι. Εὐριπ. Ἡλ. 59 «γόους τ' ἀφείην αἰθέρ' ἐς μέγαν πατρί».

ἀφιέναι ἔπος. Σοφοκλ. Οἰδ. Κ. 731 «ὅν μῆτ' ὀναίτε μῆτ' ἀφῆτ' ἔπος κακόν». Ἀλλὰ τοῦτο δύναται νὰ ἐκληφθῇ μᾶλλον ἀντὶ τοῦ ἀπορρίψῃτε. Γνωστὸν εἶνε τὸ *ρίπτειν ἔπια ἐς τινα*.

ἀφιέναι βόην. Ἀχιλλ. Τάτ. Δ', 1 «ὥσπερ ἀφήσειν ὑπὸ φόβου μέλλουσαι καὶ βόην».

ἀφιέναι ῥῆμα. Διδάκ. Τόμ. Δ', σελ. 236 «ἀφείναι τι ῥῆμα τῶν αὐτοῦ τρόπων ἀνάξιον».

ἄσματα ἀφιέναι. Νικήτ. Χων. σελ. 197, β' «ἄσματα ἤφισαν πορνικά». Πρβ. καὶ σελ. 339, β' «ἐρεσχελίας ἤφισαν ἀπρεπείς».

τριγμὸν ἀφιέναι. Ἀριστοτέλ. π. Ζώ. Ἱστορ. Θ', η', 4 «οὐ μόνον δ' ἄδει ὁ κέρδιξ ἀλλὰ καὶ τριγμὸν ἀφίησι καὶ ἄλλας φωνάς». Πρβ. καὶ Δ', θ', 3 «οἱ δ' ἰχθύες ἄφωνοι μὲν εἰσιν—φόφους δὲ τινες ἀφιασι καὶ τριγμούς, οὓς λέγουσι φωνεῖν, οἷον λύρα καὶ χρομίσ' οὗτοι γὰρ ἀφιασιν ὥσπερ γρυλισμὸν—πάντα δὲ ταῦτα τὴν δοκοῦσαν φωνὴν ἀφιασι κτέ.» καὶ Μετεωρολ. Β', η', 37 «ὥσπερ γὰρ βαπιζόμενος ὁ ἄνθρωπος παντοδαποὺς ἀφίησι ψόφους».

Σημειῶδες εἶνε τὸ παρ' Ἡροδότῃ ἀπαντῶν Σ', 29 «καὶ ὡς καταιρεόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἐμελλε συγκεντηθῆσθαι, Περσίδα γλῶσσαν μετεῖς καταμηνύει ἑωυτόν». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. Κ. 962 «ὅστις φόνους μοι καὶ γάμους καὶ ξυμφορὰς τοῦ σοῦ διήκας στόματος» καὶ 1375 «τοιιάσθ' ἀράς σφῶν πρόσθε τ' ἐξανῆχ' ἐγὼ κτέ.». Εὐρίσκεται δὲ καὶ ἀράς ἀφιέναι, οἷον Εὐριπ. Ἰππολ. 1324 «ἀράς ἀφῆκας παιδί», ἀλλὰ φέρεται καὶ γραφὴ ἐφῆκας, ἥτις καὶ προκρίνεται ὑπὸ τῶν νέων ἐκδοτῶν. Ἐλέχθη δ' ὅμως ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν Κράσσω ΙΣ', 6 «εἰς αὐτὴν ἀράς ἀφῆκε», τοῦτέστιν ἔρριψε. Πρβ. Εὐριπ. Τρω. 729 «οὐτ' αὖ σ' Ἀχαιοὺς βούλομαι ῥίπτειν ἀράς».

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι παρελαμβάνετο ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα *προῖσθαι* ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἢ παραπλησίας ἐν-

νοίας τῷ ἀφίεναι, οἷον Τίμ. Δοκρ. σελ. 100, γ' «οὐδὲ λόγον ἔτι προῖσθαι δυνάσεται». Δίσχιν. π. Παραπρ. 23 «οὐδ' ὅθεν τὴν φωνὴν προῖεται». Δημοσθέν. σελ. 377, 118 «ἵνα μηδὲν ἐναντίον μηδὲ ῥῆμα προῖται Φιλίππῳ». Πολύβ. Β', κθ', 6 «τοὺς παρακειμένους τόπους συνηχοῦντας ἐξ αὐτῶν δοκεῖν προῖσθαι φωνήν» καὶ Γ', πδ', 10 «πᾶσαν προῖεμένοι φωνήν» καὶ Ε', λγ', 1 «τὴν αὐτὴν ἐμοὶ προεῖνται φωνήν» (Πρβ. καὶ ΙΓ', ξ', 10 καὶ ΙΕ', λα', 13 καὶ ΔΗ', β', 10). Δουκιαν. Νιγρίν. 14 «ἣν (φωνήν) ἀκοῦσαι πάντων ἔφη κοινῇ προεμένων» καὶ Ἀληθ. Ἱστορ. Β', 46 «Ἑλλάδα φωνὴν προεμένων». Πλούταρχ. Ἡθικ. σελ. 44, α' «μήτε φωνὴν εὐγνώμονος μάρτυρα φιληκοῖας προῖεμενος» (Πρβ. καὶ σελ. 623, β'). Διόδ. Σικελ. ΙΘ', κ', 1 «ὥστε φωνὰς προῖσθαι δυσχερεῖς» καὶ λδ', 6 «οὐδεμίαν φωνὴν ἀγεννῇ προεμένην». Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Α', σελ. 51 «ἀνθρώπου φωνὴν προῖσθαι» (Πρβ. καὶ σελ. 52 καὶ 53). Ὀριγέν. Τόμ. ΚΕ', σελ. 173 αἰὶ ὁ ἥλιος ἔλεγε φωνὴν προῖεμενος» καὶ σελ. 247 «ἐναρθρον φωνὴν προήκαντο». Σουίδ. σελ. 922 Βεκκ. «Ῥήματα ἀντ' ἀλφίτων· ἐπὶ τῶν μὴ ὧν τις δεῖται διδόντων ἀλλὰ φωνὰς μόνας προεμένων». Εὐστάθ. Μικρ. Συγγρ. σελ. 278, 52 «προηκάμενος ἔπος».

Παρά Διθανίῳ Τόμ. Α', σελ. 230 ἀναγινώσκεται «οὐδέν πω τοὺς ῥήτορας ἡμᾶς προεμένους», ἀνθ' οὗ ὁ Κόβητος (*Collect. Crit.* σελ. 285) ἔγραψεν «οὐδέν πω τοὺς ῥήτορας ῥῆμα προεμένους». Μετεβλήθη δ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ τὸ παρὰ Θεμιστίῳ κείμενον σελ. 3, δ' «τὰς ὑμετέρας φωνάς, ὅσας ποιείσθε περὶ βασιλείας ἐκάστοτε» εἰς τὸ *προτεσθε* (*Μνημοσ.* 1875, σελ. 298). Ἀπεφάνητο δ' ὁ ἐπιφανέστατος οὗτος τοῦ ἑλληνισμοῦ διδάσκαλος ὅτι «προῖσθαι φωνήν εἰ ἀφίεναι *perinde est*» (*Μνημοσ.* 1878, σελ. 374).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαρτίου 1880.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

Σελ. 198, 10 γραπτέον «πλέον δὲ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν» ἀνευ τοῦ καὶ.

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ*).

Ἐναρχόμενος τοῦ μαθήματος τῆς ιστορίας τῆς φιλοσοφίας δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀναπολήσω πρὸ παντὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀμφιβολιῶν καὶ ζητήσεων, αἵτινες πολλαχῶς ἐγείρονται περὶ τοῦ μαθήματος τούτου καὶ δὴ καὶ κατ' αὐτοῦ. Τούτων δ' ὅμως πάλιν πολλῶ μείζονος ἀξίαι προσοχῆς φαίνονται μοι κατὰ τὴν ὥραν ταύτην αἱ ποικίλαι ἐντυπώσεις καὶ γνῶμαι, ἃς καὶ αὕτη ψιλὴ ἢ ὑπόθεσις τῆς ιστορίας τῆς φιλοσοφίας, ὡς ιστορίας ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, πολλαχῶς παρὰ πολλοῖς ἐγείρει. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐρωτῶσι λέγοντες, ἄρα ἡ ιστορία τῆς φιλοσοφίας, ὡς ιστορία τῶν φιλοσοφημάτων εἰκοσιν ἤδη καὶ πέντε ὄλων αἰώνων, δὲν εἶνε ἡ ἀρίστη τῶν ἀποδείξεων, δὲν εἶνε ὁ ἀξιοχρεώτατος τῶν μαρτύρων, ὅτι ἐν αὐτῇ πρόκειται περὶ λόγων καὶ γνωμῶν κενῶν, περὶ εὐγενῶν μὲν καὶ μεγαλεπιβόλων ἐπιχειρήσεων, ἀκάρπων δὲ καὶ ματαίων, περὶ ὑψιπετῶν μὲν ἐξάρσεων τῆς φαντασίας καὶ ζωηρῶν λάμψεων τῆς διανοίας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους περὶ δοξῶν, ἐν οἷς τὸ ψευδὲς κρατεῖ τοῦ ἀληθοῦς, οὐ τινος ἄρα εἶνε ἀνέφικτος ἡ γνῶσις, ἀφ' οὗ εἰκοσι καὶ πέντε ἑκατονταετηρίδων κόποι καὶ μόχθοι παντάπασι σχεδὸν ἀπέβησαν φρουδοί; Πάντα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, λέγουσιν οὗτοι, ὁμοιάζουσι τὸ πολὺ πολὺ πρὸς ἀλλήιστα πυροτεχνήματα, ἅτινα ἐκτυφλωτικῶς ἀναλάμψαντα καὶ διὰ τοῦ πατάγου αὐτῶν ἐκκωφώσαντα τοὺς περισταμένους οἰχονται μετὰ βραχὺ διαλυόμενα εἰς καπνὸν καὶ καταλείπουσιν αὐθις δεσπόζουσαν πέριξ τὴν νύκτα ὡς τὸ πρὶν ὅπως ταῦτα οὕτω καὶ αὐτὰ τὰ μέγιστα ἐκείνων μικρὸν ἀναλάμψαντα καὶ κροτήσαντα σβέννυνται ἐν βραχεὶ, ἀπολείποντα αὐθις ὡς τὸ πρόσθεν ἀρχουσιν τὴν σκοτεινὴν ἀγνοίαν τῶν αἰώνων

(*) Ἡ πραγματεία αὕτη ἀπηγγέλθη ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ τῇ 19 Μαρτίου ὑπὸ τοῦ ὀρηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας κ. Περικλείους Γρηγοριάδου.

προβλημάτων τοῦ εἶναι καὶ νοεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν οὗτοι. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐτι προσωτέρω χωροῦντες ἀναλαμβάνουσι καὶ εἰσαγάγουσιν ἡμᾶς διὰ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀφιλοσόφου, κατ' αὐτούς, τῶν φιλοσόφων πυρρῶς ποικίλας, ὅπου ἕκαστος καταρρίπτει εἰς ἕδαφος τὰ τῶν ἄλλων, ἵνα ἐπὶ τῶν ἐρείπιων αὐτῶν ἀναπυργώσῃ αὐτὸς ἴδιον πύργον τῆς Βαβέλ' ἢ εἰς τὸν ἀκήρυκτον, κατ' αὐτούς, πρὸς ἀλλήλους τῶν φιλοσόφων πόλεμον, τὸ φοβερόν *bellum omnium contra omnes* τῶν πολυσχημύων καὶ πολυωνόμων φιλοσοφικῶν αἰρέσεων, σχολῶν, συστημάτων καὶ ὡς ἄλλως ταῦτα καλοῦνται, παριστάνοντες εἰς ἡμᾶς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ὡς πεδῖον τι φιλοσοφικῆς τιτανομαχίας, ἐνθα, φέρ' εἰπεῖν, ὁ ὕλιστής *κατασπᾶ* ἐκ τοῦ αἰθερίου ὕψους τὸν *κοσμον* καὶ *πηγρὸν*, ἵνα οὕτως εἴπω, ἰδαγιστήν, καὶ οὗτος αὐθις κεραυνὸς διὰ τῶν μύδρων τῆς φλογεῖας αὐτοῦ φαντασίας καὶ μεγαλογνωμοσύνης τὸν χαμαίζηλον ἀντίπαλον αὐτοῦ· ἐνθα ὁ μὲν Θεὸς καταβιβάζεται ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ πάλιν ἀναβιβάζεται, ὡς διὰ τραγικῆς μηχανῆς, ἐπ' αὐτόν ἡ δὲ ψυχὴ ἐκβάλλεται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ αὐθις πανηγυρικῶς ἐγκατοικίζεται μεταξὺ τῶν ἐγκεφαλικῶν ἰνῶν καὶ νευραξόνων καὶ νευρελημάτων καὶ κυτταρίων· ἐνθα τὸ πᾶν ἐκίχεται καὶ αὐθις διαδίδεται καὶ πάλιν εἰς ἀπειρον κατατέμνεται πληθὺν ποικιλοδυνάμων καὶ πολυφυῶν εἴτε ἀτόμων, εἴτε οὐσιῶν, εἴτε μονάδων, εἴτε πραγματωδῶν ὄντων καὶ ἐνθα ἐνώπιον μυρίων ἄλλων παριστάμεθα θαυμάτων, ἃ τίνα παρέχει τὰ εἰκοσι καὶ πέντε ὄλων αἰώνων θέατρον ἐκεῖνο, ὅπερ καλεῖται *ἱστορία τῆς φιλοσοφίας*. Οὕτω λοιπὸν τὴν εἰσιρὰν τῶν εὐγενῶν πνευμάτων, τὴν πινακοθήκην τῶν ἡρώων τοῦ νοοῦντος λόγου, ὡς ὁ Ἑγέλως καλεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας (*Geschichte der Philosophie* I, 11) ἐκσυρτίττουσιν οὗτοι, ὡς παρὰστασιν μετεωρολεσχόντων τινῶν φροντιστῶν, ἐκφαλίζουσιν αὐτὴν ὡς ἀνάγγραφὴν δοξᾶν καὶ ἀπεπλανήσεων, ὡς θέατρον βαβελικῆς συγχύσεως καὶ πεδῖον ἀτελευτήτων διαπληκτισμῶν καὶ ἀγώνων. Τούτων δ' οὐτῶς ἐχόντων ἀπολείπεται ἄρα ἡ καλουμένη ἐπι-

στήμη αὐτῇ ψιλῆς, κατ' αὐτούς, πολυμαθείας ἄξιον ἐνασχόλημα καὶ φιλολόγου περιεργίας, καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν τί ποτ' ἄλλο οὐσα, ἢ κυριώτατα πάντων μαρτύριον σαφές τῆς οὐδενίας καὶ κενότητος τῆς φιλοσοφίας. Διότι, ἀκούομεν πολλαχόθεν λεγόμενον, ἂν αὐτὴ ἡδύνατο νὰ διδάξῃ ὃ τι ἐπαγγέλλεται, δὲν θὰ παρήρχοντο ἄκαρποι τοσοῦτοι ἀγῶνες· ἂν κατεῖχε τὴν ἀλήθειαν τῶν ὄντων, δὲν θὰ παρίστα τὸ ἀπαίσιον θέαμα μυρίων διαπληκτισμῶν καὶ ἀλλήλ' ἀναιρούντων συστημάτων· διότι ἡ ἀλήθεια ἦν καὶ εἶνε καὶ θὰ εἶνε μία καὶ μόνη. «Εἰ μὲν τι ἀληθὲς εἰρήκασιν (οἱ ἔξω φιλόσοφοι) ὁμονοησάτωσαν ἢ συγκατατιθέσθωσαν, κἀγὼ τότε ἄσμενος αὐτοῖς πεισθῆσομαι· οἱ δὲ ἀντισπῶσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀνθέλκουσιν ἄλλος εἰς ἄλλην φύσιν· νῦν μὲν ἀθάνατός εἰμι καὶ γέγηθα, νῦν δ' αὖ θνητὸς γίνομαι καὶ δακρύω· ἄρτι δὲ εἰς ἀτόμους διαλύομαι, ὕδωρ γίνομαι καὶ ἀήρ γίνομαι, πῦρ γίνομαι.» κτλ. Οὕτω διετύπωσε τὰς ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐντυπώσεις αὐτοῦ χριστιανός τις συγγραφεὺς τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ αἰώνων, ὁ Ἑρμίας, καὶ τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ ταύτας δὲν ἡδυνήθη κάλλιον νὰ ἐπιγράψῃ, ἢ ἀντιπρὸς διασυρμὸν τῶν ἔξω φιλοσόφων. Ἀλλὰ πόσοι τῶν μετ' αὐτὸν ἐπανεῖπον τὰ αὐτὰ σχεδὸν αὐτολαξεῖ! Αὐτὸς δ' Ὁγελος ἠναγκάσθη νὰ ἀπολογηθῇ πρὸς τὰς κοινῇ φερομένας τοιαύτας δόξας καὶ μομφάς, ἃς ὀρθότατα λέγει, ὅτι εἶνε καὶ πρώται σκέψεις, αἵτινες δύνανται νὰ διαδράμωσι διὰ τῆς κεφαλῆς ἅμα τῇ ψιλῇ ἐννοίᾳ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας» (ἐνθ. ἀν. σελ. 22). Πλὴν ἀλλ' οὐ μόνον ἅμα τῇ πρώτῃ καὶ ἀπλῇ ἐννοίᾳ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας τοιαῦται εἰς πολλοὺς παρέστησαν καὶ παρίστανται δόξαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ λιπαρωτέραν σπουδὴν καὶ βαθυτέραν ἐγκύψιν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ συστημάτων, καὶ οὕτως ἐνόμισαν καὶ νομίζουσι πολλοί, ὅτι ταῦτα περὶ τοῦ ὁφείλον νὰ εἰπωσι περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. Εἶνε δ' ἴσως περιττὸν νὰ εἰπω, ὅτι ἂν τὰ πολλὰ καὶ ἀλλήλων ἀποκλίνοντα συστήματα τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶνε οὔτε ὁ μόνος, οὔτε ὁ πρῶτος, δὲν εἶνε ὁμῶς καὶ ὁ ἀσθενέστατος τῶν

λόγων, ὧν ἕνεκα πολλοὶ σήμερον ἀποφαίνονται διαρρηδῆναι, ὅτι ἡ φιλοσοφία διαδραματίσασα ἤδη τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὀφείλει ἄρα νὰ ἐκχωρήσῃ ἐκ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς· ὅτι ἡ μεταφυσικὴ εἶνε ἡ δευτέρα βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἣν εὐτυχῶς διελθόντες μετὰ τὴν πρώτην, τὴν τῆς θεολογίας, ἱσταμέθα νῦν ἐπὶ τῆς τρίτης καὶ τελευταίας, τῆς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας (Auguste Comte)· ὅτι τὰ τῆς φιλοσοφίας προβλήματα εἶναι τι ἀνέφικτον, εἶνε ἡ χώρα τοῦ ἀγνώστου, εἶνε ὅλον ὠκεανὸς περικλύζων τὰ ἡμέτερα παράλια, ὃν ὅμως ἀδυνατοῦμεν νὰ πλεύσωμεν, ὥς οὔτε λέμβου πρὸς τοῦτο, οὔτε ἱστίων εὐμαιοῦντες (Littre)· ὅτι ὁ μεταφυσικὸς κόσμος οὐ μόνον ἀγνώστος εἶνε καὶ ἀγνώριστος, ἀλλὰ βλαβερὰν ἔχει τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνατένισιν καὶ πίστιν εἰς τὰς κανονικὰς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου (Maudsley). Ὡς πᾶς παραχρῆμα κατανοεῖ, δὲν πρόκειται πλέον ἐν πᾶσι τοῦτοις περὶ προτιμήσεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ περὶ καθαιρέσεως ἀπὸ τοῦ πρώην θρόνου αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν, ἥτις ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὑμνεῖτο ὡς *virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum*. (Κικέρων *Tusc. V. 2. De fin. II, 27*). Ἀλλ' ἂν πολλοὶ ταῦτα κατηγοροῦσι τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας καὶ αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τῶν πολλῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων ὁρμώμενοι καὶ ταῦτα μαρτύρια τῆς ἐαυτῶν προβάλλοντες γνώμης, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οἱ ἀλλοίαις ἀπὸ τῶν συστημάτων τούτων ἀποφερόμενοι τὰς ἐντυπώσεις καὶ εὐθαρσῶς ὑπεραπολογούμενοι τῆς τε φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Καὶ λοιπὸν ἐρωτῶσιν οὗτοι, ἄρα γε εἶνε ἀληθῶς τὸ θέαμα, ὅπερ ὑπὸ ταύτης παρέχεται, τόσου φόβου καὶ ἑλέου μεστόν, ὅσον φρικῶδες καὶ ἐλαινὸν δὲν εἶνε οὐδ' αὐτὸ τὸ θέαμα, ὅπερ παρέχουσιν ἡμῖν αἱ φονικώταται καταστροφαὶ ἐνίων δραμάτων τῆς τραγικωτάτης Μιούσης τοῦ Σακεσπιέρου; Ὁ Ἔγελος ἀναλαβὼν νὰ ὑπεραπολογηθῇ τῆς τε φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς πρὸς ὅσα ἡ τῶν συστημάτων πληθὺς ἐπῆρε πολλοὺς νὰ εἴπωσι κατ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐπιστημῶν, παραβάλλει τοὺς οἷον ἀπολακτίζοντας τὴν φιλοσοφίαν

καὶ ἐκφραζέοντας τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, διότι ὑπάρχουσι πολλὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀπρὸς ἀσθενῆ, ὃν ὁ ἱατρὸς διατάσσει νὰ φάγῃ ὀπώρας καὶ εἰς ὃν προσφέρονται μὲν κεράσια, δαμάσκηνα, ἢ σταφυλαί, ἀλλ' οὗτος σχολαστικῶς διαπιστούμενος δὲν ἄπτεται οὐδενὸς τούτων, διότι οὐδὲν αὐτῶν εἶνε δῆθεν ὀπώρα, ἀλλὰ τὰ μὲν κεράσια, τὰ δὲ δαμάσκηνα, ἀλλὰ δὲ σταφυλαί, » (Encyclopädie § 13 καὶ ἐνθ. ἐν. πελ. 18). Ἡ παρομοίωσις εἶνε προσφευατάτη! Διότι ὅσον ἀλλήλων διαφορα καὶ ἂν εἶνε τὰ ποικίλα φιλοσοφικὰ συστήματα, ἔχουσι ὅμως ἀναντιρρήτως πάντοτε τοῦτο τοῦλάχιστον πρὸς ἄλληλα τὸ κοινόν, ὅτι εἶνε πάντα φιλοσοφία, ἀπαραλλάκτως ὅπως τὰ κεράσια καὶ αἱ σταφυλαὶ εἶνε ὀπώραι ἀμφοτέρω, παρ' ἅπασαν τὴν ἄλλην αὐτῶν πρὸς ἄλληλα διαφοράν. Τὰ φιλοσοφικὰ ἄρα συστήματα δὲν εἶνε οὕτως ἀλλήλων ἀναιρετικά, ὡς ἀρνήσις καὶ κατάφρασις· δὲν αἴρουσιν ἄλληλα ἀπολύτως· ἀλλ' εἶνε εἶδη ἐνὸς γένους, καὶ ἵνα ἐπὶ τῆς αὐτῆς παρομοιώσεως εἴπωμεν, εἶνε οἷον σταφυλαὶ καὶ κεράσια, ὡς εἶδη τῆς ὀπώρας. Ἄν ἡ φιλοσοφία εἶνε καθόλου πρὸ παντὸς ζήτησις τῆς ἀληθείας, τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα, εἶνε ποικίλα τὰς ζητήσεως ταύτης εἶδη· εἶνε, ἄλλως εἰπεῖν, ποικίλαι ὁδοὶ τεμνόμεναι πρὸς τὴν ἀλήθειαν· εἶνε ποικίλαι αὐτῆς ἐπόψεις, ἰσάριθμοι ποικίλοι ὅψεις ἄρα τοῦ μακρᾶν τρόπον τινὰ ἡμῶν ἱσταμένου ἀχαινοῦ μεγάρου τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Οἱ αἰῶνες φέρουσιν ἡμᾶς ἐγγύτερον τοῦ θαυμαστοῦ τούτου μεγάρου· τὰ μεγαλοφυῆ πνεύματα ἀναδιβάζουσιν ἡμᾶς ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ διαφόρους τὴν θέσιν καὶ τὸ ὕψος περιωπίας, ὅθεν δυνάμεθα νὰ ἀπολαύσωμεν, εἰ δυνατόν, τελειωτέρον πως τῆς μακαρίας αὐτοῦ θέας· ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶνε μὲν ἀτελεῖς ἐπιχειρήσεις, οὐχὶ ὅμως παντάπασι ψευδεῖς· εἶνε μὲν διαφοροὶ, ἀλλ' οὐχὶ ἀλλήλας ὅπως ἀναιροῦνται. Ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς λοιπὸν ζητήμασι δὲν πρόκειται, ἐπαναλίσσομεν, ἀπόλυτος τῶν ἄλλων ἔρως, ἀλλὰ ποικίλαι προσπελάσεις τῆς ἀληθείας ἀπόπειραι. Τὰ συστήματα ἄρα ταῦτα δὲν εἶνε γλῶσσαι τινες βαβαλικῆς συγχύσεως, ἀλλ' οἰοῖν αἱ σήμερον ζῶσαι γλῶσσαι, δι' ὧν πολυτρόπως καὶ κατὰ ποικίλας ἐπόψεις

δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν μίαν ἀλήθειαν, νὰ ὀνομάσωμεν ἐν πρᾶγμα. Ἀλλ' ἐν ταῦτα οὕτως ἔχουσιν, ἐκλείπει, ἢ εἰς τὸ ἐλάχιστον περιστέλλεται, ἢ τόσον κακῇ ἀπὸ τῶν ποικίλων συστημάτων ἀφορμωμένη· δόξα περὶ τοῦ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἱστορίας αὐτῆς, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς ἐμπροσθεῖν.

Ταῦτα καὶ τηλικαῦται εἶνε, κύριοι, ἐν κεφαλαίῳ αἱ κυριώταται τῶν ἀγτιπάλων ἐντυπώσεων καὶ γνῶμῶν, ἃς πάλαι ἐπηγγείρε καὶ νῦν ἐτι ἐπεγείρει ἡ ὑπαρξὺς πολλῶν συστημάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἄσμενος ὁμολογῶ, ὅτι μᾶλλον πείθουσί με οἱ τὰ δεύτερα διδάσκοντες, ἢ οἱ τὰ πρῶτα, εἰ πέρ τι καὶ ἄλλο, διατινόμενοι. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐπείγομαι νὰ εἶπω, ὅτι τὰ κυριώτατα ἐν πᾶσι τούτοις αἰχμαλωτίζον τὴν προσοχὴν μου δὲν εἶνε αὐταὶ καθ' ἑαυτάς αἱ ἀντίπαλοι αὐταὶ ἐντυπώσεις καὶ γνῶμαι, ἀλλὰ τὸ αἷτιον αὐτῶν. ἦτοι αὐτῇ τῶν συστημάτων ἡ ὑπαρξὺς, ἥτις μεγάλως κινεῖ πρὸς ἐκλήτησιν τῶν λόγων αὐτῆς, σχεδὸν ἅμα τῇ πρώτῃ ἐννοίᾳ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Εἶνε δ' ἡ ζήτησις τῶν λόγων ταύτης τῆς ὑπαρξέως τῶν ποικίλων συστημάτων ἐν τῇ προκειμένῳ μαθήματι τοσοῦτον μαιζονος ἀξία προσοχῆς, καθ' ὅσον σχεδὸν βέβαιον εἶνε, ὅτι τὰ συστήματα ταῦτα δὲν θὰ ἐκλείπωσί ποτε, ἀλλὰ θὰ συμπαρομαρτῶσιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην, ὡς ἡ σκιά συμπαρέπεται εἰς τὸ σῶμα ἐν λαμπρῷ ἀνεφέλῳ ἡμέρας ἡλιακῷ φωτί. Καὶ ὑπῆρξαν μὲν διαπρεπεῖς φιλόσοφοι ἐλπίσαντες τὴν ἐφ' ἑαυτῶν ἢ δι' ἑαυτῶν προσεχὴ τελειώσιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν ἐξαιεὶ τὸν λοιπὸν χρόνον ἐνὸς συστήματος νίκην· καὶ ἐποχαί τινες δὲ ἐφάνησαν τοιαύτας παρέχουσας ἐλπίδας· ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τοῦ φιλοσοφικοῦ τούτου χιλιασμοῦ ἐφάνησαν ψιλοὶ τινες ὄντες, οὐτοπιακοὶ ὄνειροι, οὓς διέκοψεν ἐπελθούσα ἡ πρόσδος τῆς μετὰ ταῦτα ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἃς ἐξετάσωμεν λοιπόν,

Τίς εἶνε ἡ γένεσις, τίνα τὰ αἷτια, τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων ;

Τὰ κυριώτατα αἷτια τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δυνάμεθα, νομίζω, κάλλιστα νὰ διέλωμεν διττῶς, ἦτοι πρῶτον μὲν

εἰς αἰτία εἰς αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν, οὕτως εἰπεῖν, ἐμφυόμενα, κατ' ἐξοχὴν ἄρα *φιλοσοφικά*. δεύτερον δὲ εἰς ἄλλα τινά, ἔξω αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας κείμενα, ἅτινα δὲν νομίζω ἄπορον νὰ καλέσω *ιστορικά*. Καὶ τὰ μὲν αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας μοιραίως, ἵνα εἴπω οὕτω, καὶ ἀναγκαιώς ἐχόμενα εἶνε κατ' ἐμὴν γνώμην αὐτὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ πολλὴ πρὸς αὐτὸ βραχύτης τῶν τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρωπίνου πνεύματος δυνάμεων. Ἡ φιλοσοφία δὲ ἄλλαν ὅτι, ἵνα παραλίπω τοὺς πολλοὺς αὐτῆς ἀκαδημαϊκοὺς καθόλου ὁρῶμοις, θέλει νὰ νοήσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὸ Σύμπαν· ζητεῖ, ἐπεξεργαζομένη καὶ ἐρμηνεύουσα τὴν ἐννοίαν τοῦ εἰδέναι καὶ τὰς πρώτας ἐννοίας καὶ μεθόδους τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν, νὰ ἀνέλθῃ μεθοδικῶς καὶ ἐπιστημονῶς ἐπὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ὄντων, φιλοτεχνοῦσα ἑναρμόνιον τινὰ θεωρίαν τοῦ παντός. Τούτων οὕτως ἐχόντων παραχρῆμα γίνεται κατὰ δῆλον πόσον μέγα καὶ δυσχερές εἶνε τοῦτο αὐτῆς τὸ ἔργον. Οὐχ ἥττον ὁμως, ἵνα ὀλοσχερέστερον νοήσωμεν τὸ πρᾶγμα, ὡς ἴδωμεν κατὰ πρῶτον τί συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἐν μέρει ἐπιστημῶν. Τούτων ἐκάστη ἀποχωρίσασα ἀπὸ τοῦ συνόλου τοῦ ἐπιστητοῦ μικράν τινὰ μοῖραν ἀσχολεῖται περὶ ταύτην, παντάπασι σχεδὸν ὀλιγωροῦσα τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ὅπως αὐταὶ ἔχουσι πρὸς τε ἀλλήλας καὶ καθ' ἑαυτάς κατὰ τὰς πρώτας ἐννοίας καὶ μεθόδους.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματος ἴστανται ἀλλήλων σαφῶς διακρίμεναι αἱ μαθηματικαὶ καὶ φυσικαὶ καὶ αἱ ἀνθρωπολογικαὶ καθόλου ἐπιστήμαι, ἰδίως ὡς ἕκασται ἔχουσαι ἐννοίας καὶ μεθόδους. Καὶ ὁμως οὐδεμία τούτων τῶν ἐπιστημῶν περιέχει εἰς ἐπὶ οὐδὲ διδάσκει ἴσα πρὸς τὸ ἰδανικὸν αὐτῆς, πρὸς δ' ἀπαύτως μὲν φέρεται, οὐτινος ὁμως οὐδέποτε ἴσως θὰ ἐφίκηται. Περὶ τοῦ *λογικοῦ ἰδανικοῦ* τῶν ἐπιστημῶν τούτων ἐκάστων δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τοῦτο εἶνε *ἰδέα* κατὰ Κάντιον, ἥτοι ἐννοία, αὐτὴν δὲν δυναμένη νὰ ἔχῃ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τὸ ἰσοδύναμον πρὸς αὐτήν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀκρότατος τῶν χημικῶν, φέρ' εἰπεῖν, δὲν γινώσκει τὴν χημείαν, οἷα αὕτη ὀφείλει νὰ εἶνε καὶ τίνει νὰ καταστῇ, ἀλλὰ τὸ πολὺ πολὺ οἷα ἤδη πρόκειται· οὐδὲ δύ-

ναται τις νὰ δείξῃ βιβλίον φυσικῆς, λόγου χάριν, διδάσκον ἀποσταλεισμένην τὴν ἐπιστήμην ταύτην. Τούτου δ' ἕνεκα ἔχει ἐκείνη τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ποικίλα τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίαν ζητήματα· πάντες δὲ γινώσκουσιν ὅτι λυομένων τινῶν ἐμφαίνονται ἄλλα νέα. Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο οὕτως ἔγῃ ἐπὶ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν, πολλὰ μᾶλλον πρέπει πᾶς τις τὰ αὐτὰ καὶ μείζονα ἔτι νὰ προσδεῖται περὶ τὴν ἀτέλειαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἥτοι καταφανεστέραν ἀσυμμετρίαν ἐν αὐτῇ βουλήσεως καὶ δυνάμεως, σκοποῦ καὶ ἐπιτεθέσεως αὐτοῦ. Διότι πρῶτον μὲν ἡ φιλοσοφία ἐπιζητεῖ τὴν κατανόησιν καὶ διδασκαλίαν πολλῶν ἐκτενεστέρων πραγμάτων· ἔπειτα αὐτὰ τὰ πράγματα ταῦτα εἶνε· πολλὰ ἀναντιρρήτως δυσχερέστερα ἢ τὰ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ἀντικείμενα, ὥς στερουμένης ὥς τὰ πολλὰ τῆς ἐπ' αὐτὰ ἀγούσης μεθόδου τῆς λιπαρᾶς τῶν αἰσθήσεων ἐπικουρίας, αἵτινες προσφέρουσι τὸ μακρὸν πλεῖστον ὕλικόν εἰς ἐκείνας. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τούτου, ἡ φιλοσοφία ὀρμημένη ἔνθα τελευτῶσιν αἱ ἐπὶ μέρους ἐπιστῆμαι ἔχεται ἄρα συμφυέστατα τούτων, οἷον βαίνουσα ἐπ' αὐτῶν, διὸ καὶ προκόπτει ἀναλόγως καὶ πρὸς τὴν τούτων πρόοδον, μετέχουσα ἄρα τῆς ἀτελείας αὐτῶν. Διὰ ταῦτα οὐδὲν θαυμαστόν, ἂν πᾶσα ἀπόπειρα κατανοήσεως καὶ ἐρμηνείας τῶν πρώτων ἀρχῶν τῶν ὄντων, ἥτοι πᾶσα φιλοσοφικὴ ἀντίληψις τῶν ὄλων κατ' ἀνάγκην ἀτελὴς οὔσα, οἷον μοιραίως προκαλεῖ καὶ ἄλλους τρόπους ταύτης τῆς φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως τοῦ παντός, ἥτοι φέρει ροπὴν πρὸς γένεσιν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὧν ὅμως ἡ πρὸς ἀλλήλα ἀντίθεσις καὶ διαφορὰ εἶνε πολλὰ ἀναμφιδόλως μείζων, ἢ αἱ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ἀπορίαι καὶ διαφωνίαι καὶ τὰ ἐκ τούτων συστήματα.

Καὶ αὕτη μὲν εἶνε ἡ πρώτη ὥθησις πρὸς γένεσιν φιλοσοφικῶν συστημάτων· ἀλλ' ἡ ὥθησις αὕτη μόνη δὲν θὰ ἔρκει νὰ παραγάγῃ τὰς ποικίλας ἐκείνας μεταλλαγὰς καὶ ἀποχρώσεις καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀλλεπάλληλον ἐμφάνισιν τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, τοιαύτην ὁποῖαν παριστᾷ αὐτὴν εἰς ἡμᾶς ἡ ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, ἂν μὴ εἰς τὸν ἑσωτερικόν, τὸν κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφικόν, τοῦτον λόγον τῆς γενέσεως τῶν συ-

στημάτων προσετίθεντο καὶ οἱ ἐξωτερικοί, ἢ ιστορικοί, ἐφ' ὧν νῦν τὴν ἐξέτασιν μεταβαίνο.

Ὅτε εἰς τῶν σπουδαιοτάτων ἐν τῇ ιστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἀνδρῶν, Βάκων ὁ Βερουλάμιος, ἐπεχείρει περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἑκτῆς καὶ τὰς ἀρχάς τῆς δεκάτης ἐβδομης ἑκατονταετηρίδος νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην, πειρώμενος νὰ ἐμβιδάσῃ αὐτὴν ὡς εἰς αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν τινα τροχίαν, ἐθέσπισεν, οὕτως εἰπεῖν, κανόνας τινὰς πρὸς τοῦτο καὶ ἔγραψε νόμους φιλοσοφικούς, οὓς ἐγκατέθηκεν ἐν τῷ *Néw* αὐτοῦ *Ὁργάνῳ*. Ἀληθὴς μὲν ἐπιστήμη καθόλου εἶνε κατὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἢ τοὺς λόγους τῆς φύσεως ὃ τι ἀληθέστατα ἀποδιδούσα καὶ οἰοῖται καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ τοῦ κόσμου γραφεῖσα, ἡ μὴδὲν δ' αὖρ' ἑαυτῆς προστιθεῖσα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐκείνου ἀνταποδιδούσα καὶ ἐπαναλαμβάνουσα. Κατὰ δὲ ταῦτα ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία ὀφείλει ἄρα νὰ εἶνε *εἰκὼν* τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ἵνα ἐφικώμεθα ταύτης τῆς ἀκρότητας ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ εἶνε ἀπαραίτητος οὐ μόνον μέθοδος ὀρθή, ἀλλὰ πρὸ ταύτης καὶ τελεία τις κατὰ τὸ δυνατόν κάθαρσις τοῦ πνεύματος ἡμῶν ἀπὸ τινων ὑπούλων ψευδῶν προὑπολήψεων, ἀπὸ τῆς ἀφιλοσόφου ἐκείνης τετρακτύος τῶν *ειδῶλων*, ὧν ἡ παρὰ τῷ ἀγγλῷ φιλοσόφῳ πραγματεία τελεῖ περίπου τὰ τῶν *σοφιστικῶν ἐλέγχων* τοῦ Σταγειρίτου. Ὁ μέλλων ἄρα νὰ φιλοσοφήσῃ ὀρθῶς ὀφείλει κατὰ τὸν Βάκωνα πρὸ παντὸς νὰ ἐκφύγῃ τῶν προλήψεων καὶ πλανῶν πρῶτον μὲν τὰς συμφυεῖς καθόλου εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, δεύτερον δὲ τὰς τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ φύσεως ἰδίᾳ, τρίτον δὲ τὰς ἐκ τῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἀναστροφῆς, ἐκ τῆς κοινωνίας, προσγινομένης, καὶ τέταρτον τὰς ἐκ τῶν αἰρέσεων, τῶν σχολῶν καὶ τῶν παραδόσεων τὴν γένεσιν ἐχούσας. Ταύτας τὰς προλήψεις καὶ πλάνας καλεῖ ἐπὶ τὸ ἰδιορρυθμότερον *εἰδῶλα* ὁ Βάκων καὶ διαιρεῖ αὐτὰ κατὰ τὰς ἀνωτέρω τέσσαρας τάξεις εἰς *idola tribus, specus, fori, theatri*. Προκειμένου νῦν περὶ τῶν ιστορικῶν αἰτίων τῆς γενέσεως καὶ ὑπάρξεως πολλῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀποβλέψω πρὸς τὴν βακωνεῖον ταύτην *εἰδωλολογία*· διότι καὶ

ταύτης καὶ τοῦ κατόπιν λόγου ὑπόθεσις εἶνε ἡ φανέρωσις ἐκείνων τῶν ιστορικῶν ἐπηρειῶν, ὑφ' ὧν αἱ φιλοσοφικαὶ διάνοιαι ἐκκλίνουσιν ἐκάστοτε ἀλλήλων, ἢ συγκλίνουνσι πρὸς ἀλλήλας περὶ τὸ φιλοσοφεῖν καὶ γεννῶνται οὕτω διάφορα, ἢ ὅμοια συστήματα φιλοσοφικά. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὀφείλω νὰ εἶπω, πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ μὲν Βάκων συντάσσει τὴν *εἰδωλολογίαν* ταύτην ἐδίδασκε τὰ περὶ αὐτῆς, ὡς ἄλλας τινὰς *regulas philosophandi*, κατὰ Νεύτωνα, ἐνταῦθα δὲ πρόκειται ψιλὴ ἐνδειξις τῶν ἐπηρειῶν τούτων πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν· ἔπειτα, ὅτι καὶ περ ἐνταῦθα συνάπτων τὸν προκείμενον λόγον πρὸς τὴν τοῦ Βάκωνος *εἰδωλολογίαν* δὲν θὰ τηρήσω ὅμως οὔτε τὰ ὀνόματα, οὔτε τὴν τάξιν καὶ ἐννοίαν πάντων τῶν παρὰ τούτῳ εἰδῶλων· ἀλλὰ περὶ μὲν τὴν τάξιν θὰ προβῶ ἀσμενέστερον ἀπὸ τῶν γενικωτέρων ἐπὶ τὰ μερικώτερα, ὡς πρὸς δὲ τὰλλα νομίζω, ὅτι πρόκειται ταῦτα τὰ τέσσαρα ἡμῖν, ὡς ιστορικὰ αἷτια τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἐποχῇ, δὴλον ὅτι, *ἔθνος*, φιλοσοφικὴ καὶ πᾶσα ἄλλη συλλήβδην *ἐπιστημονικὴ καὶ αἰδέα*, καὶ ὁ ἀτομικὸς *χαρακτήρ* τῶν ἐκάστοτε φιλοσοφούντων.

Ἄλλ' ὥς ἐρμηνεύσωμιν τὰ τέσσαρα ταῦτα ἀκριβέστερον, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς πρῶτον.

Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, λέγει σύγχρονός τις φιλόσοφος, ἀντλείται μέγα τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῆς μέρος ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις τῶν χρόνων ἐκάστων ἐγκατοπτρίζεται ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς αὐτῶν θεωρίαις (W. Wundt, *Ueber den Einfluss der Philosophie auf die Erfahrungswissenschaften*. Leipzig 1876 σελ 26). Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε ἀληθέστατον· ἀλλ' ἐγὼ ἄσμενος θὰ προσεπέλεγον, ὅτι καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὀρέξεις τῶν ἐποχῶν ἐκάστων ἔχουσι σαφῆ ἤχῳ τὴν ὁμόχρονον αὐτῶν φιλοσοφίαν. Καὶ ἀληθές, πρῶτον μὲν ἐπειδὴ αἱ μερικαὶ ἐπιστήμαι εἶνε ἐνέσχυλοι περὶ σαφῶς ἀλλήλων διωρισμένας μοίρας τοῦ ὅλου τῶν ἐπιστητῶν, διὰ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς φιλοσοφίας διερμηνεύεται ἡ *καθόλου* πνευματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ κατάστασις καὶ ἡ ῥοπὴ καὶ διά-

θεσις τῶν ποικίλων ἐποχῶν, ἐν αἷς καὶ αὐτὴ ἡ καταφρόνησις τῆς φιλοσοφίας, ἥ ἡ μέχρι συνθλίψεως περιστολὴ αὐτῆς οὐδὲν ἤττον μαρτυρεῖ πρόδηλον τὸ κρατοῦν αἶσθημα μιᾶς τινος περιόδου. Ἐπειτα καὶ πάντα τᾶλλα ἱστορικὰ γεγονότα τὰ δύνανται ἀξιόλογον ἔχοντα ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων μιᾶς ἐποχῆς ἀνακλῶνται εἰς τὴν περὶ τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα σπουδὴν καὶ πραγματείαν καθόλου ταύτης. Ὡς τε αἱ κυρίως ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐποχῆς τινος κρατοῦσαι ἰδέαι, ἡ, ἄλλως εἰπεῖν, ὁ πρωτεύων χαρακτήρ τῆς κυρίας φιλοσοφίας ἐποχῆς τινος εἶνε ἅμα τὸ κυριώτατον συστατικὸν τοῦ καλουμένου πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἐκάστης. Ἀλλ' ἂν τηλικαύτη ὑποτεθῇ ὑπάρχουσα συνάφεια τοῦ ἄλλου καθόλου βίου πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἐκάστων χρόνων εὐδῆλον καθίσταται, ὅτι μεταξὺ ἀμφοτέρων ὑφίσταται αἰτιώδης τις σχέσις, καὶ ὅτι (ὅπερ ἰδίως ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα) τὸ πνεῦμα ἐκάστης ἐποχῆς ἔχει πολλὴν τὴν δύναμιν καὶ ροπὴν πρὸς τὴν φύσιν τῶν φιλοσοφημάτων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ δυνάμεθα καὶ ἄλλως νὰ κατιδῶμεν, ἐὰν δῆλον ὅτι νοήσωμεν καλῶς, ὅτι ἕκαστος ζῇ ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, σχεδόν, ἵνα εἰπω οὕτως, ὅπως τὰ μὲν ἐνυδρα ζῶα ἐν τῷ ὕδατι, τὰ δὲ χερσαῖα ἐντὸς τοῦ θαψιλοῦς ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Διὰ τοῦτο ἄρα βλέπομεν, εἰ καὶ μὴ πάντας, τοὺς πλείστους ὅμως τῶν φιλοσοφούντων ἐντὸς μιᾶς ἐποχῆς κοινὴν τινα κίνησιν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ κινουμένους. Τούτων οὕτως ἐχόντων δυνάμεθα λοιπὸν ἐν γένει νὰ εἰπωμεν, ὅτι οἱ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας διαπρέποντες ἄνδρες, καὶ αὐτοὶ οἱ μέγιστοι, ἂν ἔζων ἐν πολλῇ διαφοροίς ἢ ἐν οἷς ἔζησαν χρόνοις, θὰ ἐφιλοτέχνουν ἀναμφιβόλως μὲν διάφορον περὶ τὰς λεπτομερείας, ἴσως δὲ καὶ περὶ τινὰ τῶν οὐσιωδεστέων, φιλοσοφίαν ἐκείνης ἥτις οὖν πράσσεται ὡς ἔργον αὐτῶν. Μὴ θέλων νὰ προλάβω ἐνταῦθα τὸν κατόπιν περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἀτόμων πρὸς τὸ ὅλον γεννησόμενον λόγον ἀρκοῦμαι ὑπομιμνήσκων καὶ αὐτῆς τὴν μεγάλην καὶ ἀξιόλογον δύναμιν τῆς ἐποχῆς καὶ ἐν ἄλλοις καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Καὶ τὸ μὲν πρᾶγμα ἄρα αὐτὸ οὐδὲν ἔχει τὸ καινότροπον καὶ ἀσαφές, οὐδὲν ἤττον ὅμως ἴσως δὲν εἶνε ἀκαιρὸν νὰ

καταστήσωμεν αὐτὸ ἔτι φωτεινότερον διὰ τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας.

Καὶ πρῶτον, ἂν ρίψωμεν ἐν βλέμμα προσεκτικὸν ἐπὶ τῆς ὅλης φιλοσοφικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ κινήσεως ἀπὸ τῶν πρώτων ἡδὴ ἀθεσβίων βημάτων τῆς φιλοσοφικῆς διανοίας κατὰ τὰς τερπνὰς τῆς Ἰωνίας ἀκτὰς ἄχρι τῆς πολυπείρου πορείας αὐτῆς κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἐν τῇ βορειοτέρῳ πατρίδι τῶν νεωτέρων γερμανορρωμανικῶν ἐθνῶν, δυνάμεθα νὰ κατὶδῶμεν, ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἄλλην ποικιλίαν καὶ ἀντίθεσιν πρὸς ἄλληλα τῶν πολυαριθμῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἅτινα πληροῦσιν εἰκοσι καὶ πέντε ἡδὴ αἰῶνας, ὑπάρχουσι γενικοὶ τινες χαρακτῆρες, οὓς φέρουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σχεδὸν πάντα τὰ συστήματα τὰ κεῖμενα ἐντὸς ἱστορικῶν περιόδων πολλοὺς ἐκάστης αἰῶνας περιλαμβανούσης, ἐνθα οἱ κοινοὶ οὗτοι χαρακτῆρες εἶνε ὅλον ὁρδοεικτικαὶ τινες γραμμαί, ὧν ἐντὸς ἐκάστοτε ἐφιλοσόφησε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· καὶ εἶνε λίαν ἀμφίβολον ἂν που γίνεται ὑπερπήδησίς τις τῶν ἐσκαμμένων τούτων, ἵνα ὀνομάσω οὕτως αὐτά.

Ἵνα δ' ἐπὶ παραδείγματος εἴπω, κοινὸς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον χαρακτῆρ συμπάντων τῶν ἑλληνικῶν συστημάτων τῶν πληρούντων ὅλην χιλιετηρίδα εἶνε πρὸ παντὸς ἄλλου, ὡς σαφῶς ἐδίδαξεν ὁ Zeller, ἡ οὐσιώδης ἐνότης τοῦ πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ κόσμου, ἡ ἀπουσία δὴλον ὅτι τοῦ ἀποτόμου ἐκείνου δυαδισμού τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ βίου, ὃν διδάσκουσιν οἱ φιλοσοφικὸν ἄρα αὐτὸν ἔχοντες χαρακτῆρα μέσοι αἰῶνες καὶ ὃν ἐπιζητοῦσιν ὁσημέραι νὰ ἄρῳσι τὰ ὑπὸ τῆς τάσεως αὐθις ταύτης χαρακτηριζόμενα συστήματα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Καὶ δὲν εἶνε ἀμήχανον νὰ καταδείξῃ τις τὴν πρὸς τοὺς χαρακτῆρας τούτους τῶν τριῶν μεγίστων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας περιόδων αἰτιώδη σχέσιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τῆς ἄλλης τῶν περιόδων τούτων φύσεως. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματος πρὸς μὲν ἐξήγησιν τοῦ χαρακτῆρος τῆς μεσαιωνικῆς φιλοσοφίας πρέπει πρὸ πάντων νὰ μὴ παρίδωμεν τὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς δ' ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῆς νεωτέρας

πρέπει νὰ ἔχωμεν πλὴν ἄλλων πρὸ ὀφθαλμῶν οὐ μόνον τὴν δ-
 λην προτέραν φιλοσοφίαν καὶ τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ τὴν
 ἀξιόλογον ἐπίδοσιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν εἰς τὸ
 φιλοσοφικὸν στάδιον εἰσόδον τῶν γερμανορωμανικῶν ἐθνῶν.
 Πλὴν οὐ μόνον αἱ μέγισται περίοδοι αὗται φέρουσι τοιοῦτους
 χαρακτηῖρας ἐπιδρῶντας εἰς πάντας τοὺς φιλοσοφοῦντας, ἀλλὰ
 καὶ αὗται αἱ ἐλάχιστον αὐτῶν ὑποδιαίρεσις. Καὶ ἐν ταύταις
 ὑφίσταται ἡ αἰτιώδης ἀλληλουχία τοῦ ἔλου ἱστορικοῦ βίου
 πρὸς τὸν φιλοσοφικόν· οὐδὲ πρέπει νὰ λάβῃ ἡμᾶς, ὅτι θρησκευ-
 τικὴ ἐπιρροή, ἠθικὴ ἀνάπτυξις, πολιτικὴ κατάστασις, αἱ πρὸς
 ἀλλήλους τῶν λαῶν σχέσεις, ἡ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπίδο-
 σις, ἡ νάρκη, ἡ τῆς προτέρας φιλοσοφίας φύσις, πάντα ταῦτα
 καὶ τὰ τοιαῦτα πρέπει νὰ σταθμηθῶσιν ἐπιμελῶς καὶ ἐκτι-
 μηθῶσι προσηκόντως, ἐὰν μέλλῃ ἐπαρκῶς νὰ νοιθῇ ἡ γένεσις
 καὶ ὑπαρξίς τῆς τῶν μερικωτέρων τούτων περιόδου κυριευού-
 σης φιλοσοφίας. Ἄς καταστήσωμεν αὖθις διὰ παραδειγμάτων
 σαφέστερα τὰ λεγόμενα. Καὶ πρῶτον μὲν τῆς περιόδου ἐκεί-
 νης ἐν τῇ ὅλῃ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ, ἧς κρατοῦσι τὰ πρακτικὰ
 συστήματα τῶν Στωϊκῶν, Ἐπικουρεῶν καὶ Σκεπτικῶν, ὑφ' ὧν
 ζητεῖται ἡ γνῶσις οὐχὶ ἐαυτῆς χάριν, ἀλλὰ πολλῶς κυριώτερον
 πρὸς ἠθικὴν καὶ πρακτικὴν αὐτάρκειαν, τῆς περιόδου, λέγω,
 ταύτης τὸ κύριον αἷτιον κεῖται οὐ μόνον ἐν τῇ πολιτικῇ κα-
 ταστάσει, ἐν τῇ ἰστωρικῇ, φέρ' εἰπεῖν, τάσει τῆς ἐλλήνιστικῆς
 περιόδου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ φιλοσοφίᾳ, τῇ κλασσικῇ
 μάλιστα φιλοσοφίᾳ, τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἔσχε δ' ἡ φιλοσο-
 φία αὕτη, ἡ τῶν τριῶν δῆλον ὅτι ἀνδρῶν, Σωκράτους καὶ Πλά-
 τωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν πρακτικῶν
 ἐκείνων σχολῶν οὐχὶ θετικῶς μόνον δύναμιν, ἀλλὰ μάλιστα
 ἀρνητικῶς· διότι αὗται προέκυψαν καὶ κατ' ἀντίδρασιν πρὸς
 τὴν ὑπ' ἐκείνης λατρεῖαν, σχεδὸν εἰπεῖν, τῆς γνώσεως καὶ τοῦ
 θεωρητικοῦ καθόλου βίου· ἡ φιλοσοφία, ἐν ἄλλοις λόγοις, ταύ-
 τος τῆς περιόδου εἶνε πλὴν ἄλλων ἀντιδράσεως τοῦ δημοτι-
 κοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν, οὕτως εἴ-
 πεῖν, φιλοσοφίαν τῆς κλασσικῆς περιόδου. Δεύτερον δὲ παρά-

δειγμα ἀναφέρειν ἐνταῦθα τὴν αἰσθητίζουσαν καὶ ὑλίζουσαν φιλοσοφίαν τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν δόξαντον ὀγδόον αἰῶνα, ἥτις ἐξέφρασε τὸ φρόνημα τῆς τότε γαλλικῆς κοινωνίας, γραπτῶς καὶ φιλοσοφικῶς διαερρητέουσα ὅσα καὶ πάντες μὲν σχεδὸν ᾤσθάνοντο, οὐχ ἥμισυ δὲ οἱ ἀριστοκρατικώτεροι. Καὶ γνωστὸν εἶνε πλέον, ἀφ' οὗτου ὁ μέγας ιστορικὸς Schlosser ἐδίδαξε τοῦτο, πόση καὶ ἄλλως καὶ πρὸς τὴν ἀεὶ ἄρρενον φιλοσοφίαν ὑπῆρξεν ἡ δύναμις τῶν αἰθουσῶν τῶν τε δεσπονῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε περὶ αὐτὴν δύο ἢ τρεῖς ὑπουργοὺς συγγραφεῖς, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βολταίρου, καὶ τῶν κυριῶν, ὧν ἐξῆρχεν ὁ βαρὼν Ὁλδάχιος (Holbach), ὁ maitre d'hôtel de la philosophie, ὡς ἀστείως ἐκάλει αὐτὸν ὁ Morellet. Ἐν ταῖς αἰθούσαις ταύταις, ἐν αἷς ὅσα ἐλέγοντο καὶ ἐπράττοντο δὲν ἀπηξίουεν νὰ μανθάνωσι δι' εὐμηγάνων πρακτόρων οἱ τότε μονάρχαι, ἐξαλειφόντο τὰ κυριώτατα τῶν δόλων κατὰ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστῶτος· ἀλλὰ καὶ οἱ ἔξω τῶν κύκλων τούτων δὲν ἔσπεργον οἱ πολλοὶ πλεῖστοι διάφορα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Systeme de la Nature τοῦ Ὁλδαχίου· διὸ καὶ πάνυ εὐφυῶς καὶ μετὰ πολλῆς ἀληθείας ἐλέγχθη περὶ τοῦ συστήματος τούτου, ὅτι ἐφανέρωσε τὸ μυστικὸν πάντων (le secret de tout le monde).

Ἡ δύναμις ἄρα τῆς ἐποχῆς εἶνε μεγάλη καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως αὕτη δυνατὸν νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἑαυτῆς δύναμιν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν μεγίστων πνευμάτων, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς παράδειγμα. Εἴ περ τις δῆλον ὅτι καὶ ἄλλος ἐτόλμησεν ὁ Καρτέσιος νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν δυσχερεστάτην τῶν ἐπιχειρήσεων, νὰ ἀμφιβόλη μὲν δηλαδὴ περὶ πάντων καὶ αὐτῶν τῶν βεβαιωμάτων τέως νομιζομένων ὑπὸ πάντων, νὰ παραλάβῃ δ' εἰς τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ὡς ἀληθὲς μόνον ὅ τι ἂν γνωσθῇ μετ' ἀνικήτου ἐναργείας ὡς βέβαιον καὶ μηδεμίαν μηδαμῶς ἀμφιβολίαν ἀπολείπον ἐν τῷ ἡμετέρῳ πνεύματι. Οὗτος εἶνε ὁ πρῶτιστος καὶ κυριώτατος κανὼν τῆς καρτεσιανῆς μεθόδου· καὶ γνωστὸν εἶνε πῶς φιλοσοφικῶς ἀμφιβάλλον περὶ πάντων ἐνόμισεν ὁ ἀνὴρ, ὅτι ἴδρυε σύστημα, ὃ περ ἐμελλε νὰ ἀποβῇ οἶον

τις philosophia perennis, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Τί τοῦτοσ ἡρωϊκώτερον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ; Καὶ ὅμως πόσον ἀπελείφθη τῆς ἰδανικῆς αὐτοῦ ταύτης βουλήσεως ὁ μέγας γαλάτης! Θέλω καὶ ἀποφασίᾳς νὰ μὴ φοβῇ μὲδὲν τῶν μορμολυκείων τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, δὲν ἐξίσχυσε νὰ μείνῃ ἀθωρόδητος πρὸς πάντα· διότι ἂν ἡδυνήθη ἄλλα τινὰ τούτων νὰ καταψήσῃ καὶ πρᾶνῃ, δεινῶς ὅμως συνεταράττετο ἀνὰ πᾶν βῆμα πρὸς τὴν θίαν τῆς μορμῶνος τῆς ἁγίας ἔδρας, ἀφ' ἧς αἱ προφυλάξεις αὐτοῦ ἀέξετρέποντο εἰς ὑπερβολὴν», ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Βοσσουέτος ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ. Πᾶς τις δὲ δύναται νὰ ἴδῃ τὸν φόβον τοῦτον ταραττοντα τοῦ φιλοσόφου τούτου τοὺς κύκλους καὶ κανόνας ἐν τε τῇ συστήματι καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ (ἴδε ἐκδ. Cousin VI. 239 καὶ 242). Ὡςτε οὐ μόνον δὲν συνέτριψε πάντα τὰ εἰδῶλα τοῦ Βάκωνος ὁ Καρτέσιος ἀλλὰ καὶ πεσὼν προσεκύνησε τὸ μέγα τῆς παποκρατίας εἰδῶλον, τὸ βακῶνειον *idolum theatri*. Τοιαύτη ἡ δύναμις τῆς ἐποχῆς. Εἶνε λίαν ἀληθῶς ἀμφίβολον, ἂν τις ἡδυνήθη νὰ ὑπερκύψῃ τῆς πνευματικῆς τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀτμοσφαίρας οὕτως, ὥστε νὰ μὴ εἰσπνέῃ πλέον, οὕτως εἰπεῖν, παντάπασιν τὸν αέρα αὐτῆς. Ἰσως ἐξω τούτου οὐδ' ὑπάρχει ζωὴ· διὸ καὶ μέχρι τοσοῦτου πολλῶν ἔχεται τῆς ἀληθείας τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐγγέλου λεχθέν, ὅτι «οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξέλθῃ τῶν ἑαυτοῦ χρόνων, ὡς οὐδὲ τοῦ ἑαυτοῦ δέρματος» (*Geschichte der Philosophie* I, 69). Καὶ αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ Καντίου οἱ λόγοι, ὅτι «ἦλθε μετὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ κατὰ ἑκατὸν ἔτη προώρως» δὲν πρέπει οὔτε νὰ νοηθῇ, οὔτε νὰ πιστευθῇ κατὰ γράμμα· διότι πλὴν ἄλλων ἡ κριτικὴ φιλοσοφία τοῦ μεγάλου φιλοσόφου τῆς Κοινοθέρηγης δὲν εἶνέ τι παντάπασιν ἀλλότριον τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλαχῶς παρεσκευάσθη ὑπὸ τε τοῦ ἄλλου τότε βίου καὶ τῆς προτέρας φιλοσοφίας καθόλου καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Λοκκίου, Δεῖδνιτίου καὶ Οὐμου.

Ὅπως πᾶσα καθόλου ἐποχὴ ἔχει ἰδίον τινα ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπιδρᾷ δι' αὐτοῦ ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν, οὕτω καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς χρόνοι. Τοὺς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνους δύναται νὰ ὀνομάσῃ τις οὐχὶ ἀπροσφυῶς χρόνους, ὧν ἄρχουσιν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι, αἵτινες διὰ τῶν καταπληκτικῶν αὐτῶν ἐξαγομένων καὶ

διδασκμάτων τοὺς μὲν εκπλήττουσιν, ἄλλων δὲ δεσποζουσι, πάντας ὁμοῦ τοὺς ἐπιστήμονας ἐπηρεάζουσιν. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ὀρίσθῃ, οὕτως εἰπεῖν, ἀσφαλῶς τανῦν ὡς τὸ ζῆον ἐκείνο, ὃ περ ὀδοιπορεῖ μὲν διὰ τοῦ ἀτμοῦ, γράφει δὲ διὰ τῆς ἀστραπῆς καὶ ζωγραφεῖ διὰ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος! Ὡς τε ἂν εἰς νέον τινὰ Πλάτωνα παρίστατο νὰ διαστείλῃ οὕτω τὸν ἄνθρωπον τῶν ἄλλων ζώων, δὲν θὰ ἠδύνατο ἄλλος τις Διογένης νὰ σκώψῃ ταύτην τὴν διάκρισιν· διότι τὸ προνόμιον τοῦτο ἔχει ὁ ἄνθρωπος μόνος· καὶ ὁμοῦ ὀφείλει αὐτὸ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ὅπου δὴ ποτε σχεδὸν καὶ ἂν στραφῇ ὁ φυσιοδίφης ἐξαναγκάζει τὴν φύσιν νὰ φανερώσῃ καταπληκτικὰ μυστήρια· πανταχοῦ σχεδὸν ἐπιθαμ-λεῦνται τὴν ἐαυτῶν εὐλογίαν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι εἰς τὸν ἄνθρωπον, αἵτινες ἀπέδειξαν ἐναργῆ ἀλήθειαν τοὺς λόγους τοῦ ἀγγλου φιλοσόφου, ὅτι τὸ ἐπίστασθαι εἶνε δύνασθαι. Ἄλλ' ἡ ἀληθὴς θαυμασία αὕτη ἐπίδοσις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐμελλεν ἀναντιρρήτως νὰ ἐκδηλώσῃ πολλὴν τὴν ἰσχὺν καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐφ' ἣν ἄρα οἱ φυσιοδιφοῦντες ἤρξαντο νῦν νὰ ρίπτωσι καταφρονήσεως βλέμμα. Καὶ τί εἶχεν αὕτη τόσον ὀφθαλμοφανὲς νὰ ἐπιδείξῃ, δυνάμενον νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰ ἡράκλεια ἄθλα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅπου τούναντιον μάλιστα μεγάλη μοῖρα τῆς κλασικῆς φιλοσοφίας τῆς ἐκατονταετηρίδος ἡμῶν κατηγορήθη ὑπὸ πολλῶν φυσιοδιφῶν οὐ μόνον ὡς ἀνωφελὲς, ἀλλὰ καὶ βλαβε-ρὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην; «Οἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καντίου φιλοσοφήσαντες, λέγει μετὰ χολῆς τινος εἷς τῶν διαπρεπεστάτων γεωλόγων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁ von Gotta, ἴσως ἐβλαψαν μᾶλλον, ἢ ὠφέλησαν τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας· οὐδεμίαν δ' ἀνακάλυψιν παρεσκεύασαν, οὐδ' αὐτὴν τοῦλάχιστον τὴν γενηκὴν περὶ φύσεως διδασκαλίαν προήγαγόν πως. Τοῦτο καθῆκε προδήλως πᾶν ἀξίωμα τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας παρὰ τοῖς φυσιοδίφαις καὶ εἶνε φανερόν, ὅτι πολλοὶ τῶν φιλοσόφων συνετέλεσαν εἰς τοῦτο». (Die Geologie der Gegenwart 1878 σελ. 360). Δυστυχῶς τὸ τελευταῖον τῆς κατηγορίας ταύτης ἄρθρον εἶνε ἀληθές, οὐδὲ δύναται τις εὐλόγως νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι μάλιστα τὰ τρία μέγιστα τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἰδανίζοντα φιλοσοφήματα ἐν

Γερμανίᾳ, τὸ τοῦ Φίχτιου, Σχελλιγγίου καὶ Ἐγέλου, εἶνε ἄξια τοῦ πλείστου ταύτης τῆς κατηγορίας. Διότι πρῶτον μὲν δευρὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀγερωγία καὶ ὑπ' αὐτῶν καταφρόνησις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἐμπειρικῆς αὐτῶν μεθόδου· καὶ ὁ μὲν Φίχτιος ἀπεφάνετο, ἐπὶ παραδείγματος, ὅτι ἡ κ' Ἐπιστημολογία (Wissenschaftslehre) αὐτοῦ δὲν φροντίζει παντάπασι τῆς ἐμπειρίας, ὡς ἀναγκαστικῶς ἀλλοθιεύουσα καὶ ἄν μοδεμία παντάπασιν ὑπῆρχεν ἐμπειρία (Grundsatz des Eigenthümlichen der Wissenschaftslehre § 1)· ὁ δὲ Σχελλίγγιος ἐνόλησε νὰ ἀποκαλέσῃ τὴν ἐπιστήμην τῶν φυσικοφῶν «ὀργανωμένην ἀμάθειαν» (organisirte Unwissenheit) καὶ τὴν τάσιν αὐτῶν Obscurantismus, αὐτοὺς δὲ μωροὺς (halbkörper), διατενόμενος, ὅτι τὴν μὲν φιλοσοφίαν δόφθειραν ὁ Βάκων, τὴν δὲ φυσικὴν ὁ Βέυλος καὶ Νεύτων (WW. I. Abtheil. I. 464. II, 70. IV 548). Ἐπειτα ἐπιχειρήσαντες αὐτοὶ νὰ κατασκευάσωσι τὰ τῆς φύσεως ἐκ τῶν προτέρων (a priori), κατεσπάρθησαν παραδόξως εἰς ἀλλόκοτον τινα κενολογίαν, ὁ μὲν Σχελλίγγιος αἰὲν ἀποφοιδάζων ὅτι, φέρ' εἰπεῖν, πρὸ μὲν φυτὸν ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀνθρωπικὸν πάλαν, τὸ δὲ ζῷον πᾶν ἀζωτικόν, ὄντα ἄρα ἐκεῖνο μὲν νότιον, βόρειον δὲ τοῦτο (Darstellung meines Systems σελ. 151)· ὁ δ' Ἐγέλος πάλιν ἰσχυριζόμενος, ὅτι μόνον ἐν τῷ ἡλιακῷ συστήματι κρατεῖ σύστημα λογικότητος, ὡς ὄντων τῶν ἄλλων ἄστρον ψιλῶν φωτοβολήσεων (Lichtansschläge), ἀφηρημένῳ φωτεινῶν σημείων· ὅτι ὡς, θλίψεις, ἀντίστασις, τριβή, ἑλξίς καὶ τὰ τοῦτοις παραπλήσια, δὲν προσήκουσιν εἰς τὴν ὕλην τῶν οὐρανίων σωμάτων (Encyclop. II, 92. 461. Naturphilos § 269). Τοῦτων οὕτως ἐχόντων, δύο ἄρα πρόκεινται αἰτία κυριώτατα τῆς νῦν λαμπρᾶς ἐπιπραπύσεως καὶ τιμῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, πρῶτον μὲν ἡ μεγάλη τούτων προκοπή, δεύτερον δὲ κατ' ἀντιφάσιν ἡ μεγάλη πρὸς αὐτάς καταφρόνησις παρὰ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας, ἥτις ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπαγάγῃ ἀντίρροπὸν τι ἀφ' ἑαυτῆς. Οὕτω λοιπὸν σφριγῶσαι καὶ προκόπτουσαι αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἤρξαντο, ὡς ἀρτίως εἶπον, νὰ ἐπιδρῶσι διὰ τε τῶν διδασμάτων καὶ τῆς μεθόδου αὐτῶν ἐπὶ τοὺς φιλοσοφοῦντας, αἵτινες

συνεῖδον κατ' ὀλίγον ἐπὶ τέλους, ὅτι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ζη-
σωσιν ἀνευ τῶν ἐπιστημῶν τοῦτων διὸ ἤρξαντο βαρβαρικῶς αἱ δι-
δασκαλῖαι καὶ αἱ μέθοδοι αὐτῶν νὰ μεταφөрονται καὶ εἰς αὐτὰ
τὰ τέως παντάπασιν ὄφθαλμὸς εἰς αὐτὰς τοῦ φιλοσοφικοῦ ἀσέβου.
Καὶ ἐπετελέσθη ἀληθῶς μεγάλη τῶν πραγμάτων ἐν τοῦτω μέ-
τατροπή! ἵνα δὲ κατίσῃ τις ταύτην ρηθῶς ἀρκετὴ νὰ ἀποδεδῇ
εἰς τὸ χάσμα, ὅπερ χωρίζει τοὺς ὀλίγους προτέρους ἡμῶν χρόνους
καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς· διότι τότε μὲν ἡ μεταγωγὴ τῆς φυσιολογί-
κῆς μεθόδου ἐπὶ τὴν ψυχολογίαν ἀπεκαρρώσεται, ὡς ἀπαιτοῦνται
ἐμὸνους· ταύτης· νῦν δὲ νὰ ἔργα τοῦ Wobser, Fescher,
Wundt καὶ ἄλλων ἐδημιουργήσαν τὴν νεκρὴν φυσιολογικὴν
ψυχολογίαν καὶ φιλοσοφίας τινος (Wundellband) μεταστῇ ἀθροῦσι
νὰ ἀποσχιθῇ σχεδὸν παντάπασιν ἀπὸ τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπαγ-
γέλματος ἡ διδασκαλία τῆς φυσιολογίας, ὅπως ἀπεπείσθη ἀπὸ
τῆς θρησκείας φιλοσοφίας ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, καὶ νὰ ἀνατεθῇ
εἰς φυσιοδικτικῶς ἐμπειρικοῦς ψυχολόγους, ἢ ψυχολογικῶς ἐμπει-
ρικοῦς φυσιοδίφας. Πλὴν οὐ μόνον ἐπὶ τὴν φυσιολογίαν, ἀλλὰ καὶ
ἐπὶ τὴν αἰσθητικὴν ἐκφέρουσι νῦν ἀμενέσστατα τὴν φυσιοδικτικὴν
μέθοδον, γνωστὰ δ' εἶναι αἱ περὶ ταύτην πλείονος λόγου ἀξίας
σπουδαί τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πειραματικῆς αἰσθητικῆς, Fe-
chner, Hellmholtz, Brücke καὶ ἄλλων· γνωστὰ δ' εἶναι καὶ
αἱ διὰ τῆς φυσιολογίας τῶν αἰσθητικῶν νέαι κατανεμητικαὶ μέθοδοι
δὲ ἐν ἄλλῳ φιλοσοφικῷ μαθήματι, ἢ γνωστολογίᾳ ἠροῦνται καὶ
αὐτὴ ἡ καθόλου φιλοσοφικὴ μεθοδολογία· προήχθη πάλιν μὲν
κατὰ τὸν I. Σ. Μίλλτον (Mill) ὑπὸ τῶν μεθόδων τῶν φυσιο-
κῶν ἐπιστημῶν, ἢ ὑπὸ τῆς κοινῆς λογικῆς τῶν σχετικῶν. Πάντα
λοιπὸν τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα σημαντικώτατα εἶναι ἀπὸ τῶν
σάν παρὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Πλὴν τοῦτου ὅμως καὶ εἰς μερικωτέρων φιλοσοφικῶν προέχον-
μάτων ἴσως πότεν δὲν συνεφέρουσιν ὕλην αἱ ἐπιστήμαι αὐταί,
ὅπου ἡ μὲν γλωσσικὴ εὐδειξέν ἐν τοῖς σπλάγχνοις, οὕτως εἰπεῖν,
τοῦ ἡμετέρου πλανήτου τὰ θαυμάσια ἔχον τῶν πᾶσι χημικῶν
χρόνων ἢ δὲ παλαιοντολογία περᾶται, ταξινομήσασα καὶ ἐρμη-
νεύσασα τὰ εὐρήματα αὐτῆς, νὰ ἀναγνώσῃ μυστηριώδεις τέως ποῦ

λιωτάτας προϊστορικὰς σελίδας ἀνθρώπων τε καὶ ζώων καὶ φυ-
τῶν ἡ δὲ μηχανικὴ περὶ θερμότητος θεωρία ἤνοιξεν εἰς τοῦ ἐπι-
στήμονος τὸν νοῦν τὰς πύλας ἀπωτάτου μέλλοντος ἡ δ' ἀστρο-
νομία κατέστησε προσιτὰς εἰς τοὺς ἀκριβεστάτους τῶν μαθημα-
τικῶν ὑπολογισμῶν χώρας, ὥς καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία δὲν θά ἡδύ-
νατο ἀνυψοῦν ἰλίγγου νὰ περιπολήσῃ ἐν ᾧ δὲ τοσαῦτα ἐντεῦθεν πο-
ρίζονται οἱ φιλοσοφοῦντες διδάγματα, ἡ μὲν φυσικὴ ἴδρουσε γόφυ-
ραν μεταξὺ ἡλεκτρισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ καὶ φωτὸς καὶ θερμό-
τητας, ἡ δὲ χημεία ἀνέγαγε τὰ 4 στοιχεῖα τῆς ἀφελοῦς ἀρχαιό-
τητας εἰς 65, ἡ δὲ φασματανάλυσις εἰσῆλθε μετ' ἀπιστεύτου
ἐπιτυχίας εἰς τὴν ἔρευναν τῶν συστατικῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀχα-
νῶν μεγακόσμων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς παγκοσμίου ὕλης. Ἐκ
τῶν πλείστων καὶ μεγίστων, ὧν εἶχέ τις νὰ εἴπῃ, ἀρκούμενος ἐν-
ταῦθα εἰς τὰ ὀλίγιστα ταῦτα ὑπομνήσκω ὑμᾶς πόσον πολύ-
τιμον ἀγαθὸν καὶ προσφιλὲς χρῆμα ἔμελλε νὰ φανῇ εἰς τοὺς φι-
λοσοφοῦντας αὕτη ἡ παντοδαπὴ καὶ σπουδαιότητ' αὐτῶν φυσικῶν
ἐπιστημῶν ἐπικουρία. Δυστυχῶς ὅμως τάχαθ' αὐτὰ δὲν προσῆλ-
θον εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἄμικτα παντὸς κακοῦ. Διότι αὕτη ἤχη
πολλαχῶς ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ
ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη οὐχὶ εἰς ἀντίκρινά τινα τῆς πρῆν
πρὸς αὐτὰς καταφρονήσεως αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ εἰς θάνατον!
Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀξιοῦσι νῦν διὰ πολλῶν αὐτῶν ἀντιπροσώ-
πων, ὅτι εἰς αὐτὰς ἀπόκειται ἡ λύσις τῶν αἰώνιων προβλημά-
των τῆς φιλοσοφίας, ἥτις οὐδὲν ἔπραξεν ἄλλο, ἢ ἀνεδραμάτισε
τὸν μῦθον τοῦ Σισύφου. Τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς ρεῖ σφόδρα ἐπίφο-
ρον εἰς τοιαύτας ἀξιώσεις· αἱ δὲ πρὸς ταῦτ' ἐναντιώσεις ἀνδρῶν
τινων εἶνε οἷον ἀνέπλους πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ σφοδροῦ ρεύματος.
Ἐκ τῆς ἐρειπιώδους μὲν καταστάσεως τοῦ πλείστου τῶν μεγά-
λων φιλοσοφημάτων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, τῆς μεγάλης δ' ἐπι-
δόσεως τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν ἄλλων μερικῶν ἐπιστημῶν καὶ
τῆς πολλῆς ὕλης ἣν αὗται πολλαχόθεν συνεισώρυσαν, ἀκολουθεῖ,
ὅτι ἡ νῦν κατὰστασις τῆς φιλοσοφίας εἶνε πρὸ πάντων μεταβα-
τικὴ τις προπαρασκευάζουσα ἔτι τὴν ἀνέγερσιν νέου περιεκτικοῦ
φιλοσοφικοῦ οἰκοδομήματος, διότι εἰ καὶ πλούσιον ἤδη ὑλικὸν

συνεφορήθη, οὐχ ἦρτον οὔτε αὐτὸ τοῦτο εἶναι ἐπαρκές, αὔτε τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον διετυπώθη. Τὸ ὅλον ἔργον ἀνήκει ἰσως εἰς τὴν μεθ' ἡμᾶς γενεάν, ἥτις θὰ εἶναι εὐδαίμων, ἂν δυνηθῇ νὰ διεκφυγῇ σοφῶς ἐξ ἴσου τὰς ἐπικινδύνους ἀμρότητας, τὴν τε Σκόλλαν τῆς ἀκρατοῦς καὶ κούφου θεωριομανίας καὶ τὴν Χάρυ-Εδιν τοῦ ὑπεράγαν μεγαλαύχου ἐμπειρισμοῦ.

Τὰ περὶ ἐποχῆς ἀχρι τοῦδε εἰρημένα διδάσκουσιν ἡμᾶς ἐν κε-φαλαίῳ, ὅτι ἐπειδὴ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐκάστη ἐποχῆς ἀπεικονί-ζεται πρῶτιστα μὲν πάντων ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὁράξεις ταύτης, διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ἐποχῆς τινος ἐξαρτᾶται οὐκ ὀλίγον καὶ ἐπηρεάζεται παντοδαπῶς ὑπὸ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν χρόνων τούτων καὶ ὅτι ἄρα οἱ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκάστους ἐπιχειροῦντες νὰ φιλοσο-φῶσιν ὠθοῦνται ἄλλοτε πρὸς ἄλλην μᾶλλον φιλοσοφίαν ἀνά-λογον πρὸς τὸ τὴν ὥθῃσιν ταύτῃ ἐκάστοτε ἀσκοῦν πνεῦμα κα-λούμενον τῶν χρόνων. Τὰ πρακτικὰ συστήματα τῆς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη περιόδου ἡ καρτεσιακὴ φιλοσοφία, ἄρχουσα κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἡ ἐγκυκλοπαι-δειακὴ φιλοσοφία τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ ὁ ἰδανισμὸς τῶν μετὰ Κάντιον χρόνων ἔστωσαν ὀλίγιστα τῶν πλείστων παρα-δειγμάτων ἅμα καὶ μαρτυρίων τῆς δυνάμεως ταύτης τῆς ἐπο-χῆς. Εἰ δὲ καὶ ἡ δύναμις αὕτη δὲν ἐπιβάλλει καθολικὴν τινα ὁ-μοιομορφίαν εἰς πάντα τὰ φιλοσοφήματα ἐποχῆς τινος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κυρίαν φιλοσοφίαν ὑφίστανται καὶ ἄλλαι τάσεις, ὡς ρωσικὰ τινα παρὰ τὸν κύριον πόταμόν, τοῦτο οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον, ἂν ἔχη τις πρὸ ὀφθαλμῶν ὅσα συμβαίνουσιν ἐκ συναιτίων ρυθμι-στικῶν ἀλλήλων καὶ ἀποκλινῶν. Διὲ πλείζαι ἐπιστῆμαι γινώσκουσι τὴν παρουσίαν καὶ τὰποτελέσματα τειούτων συναιτίων. Διότι ἡ μὲν μηχανικὴ, φέρ' εἰπεῖν, γινώσκει τὴν παρουσίαν ἀποκλινῶν δυνάμεων, συγχωνευομένων εἰς ἓν ἀποτέλεσμα, οἷα εἶναι ἡ προ-κύπτουσα κίνησις ἐν τῷ παραλλήλογράμμῳ τῶν δυνάμεων ἡ δὲ μετεωρολογία τὰς ἰσοθέρμους γραμμάς, ἐνοῦσας ἀνίσως πόρρω τοῦ ἰσημερινοῦ κειμένους τόπους, ὡς ἴσῃν ἔχοντας μέσσην ἐνιού-σιον θερμοκρασίαν, ἐν ᾧ ἡ αὐτὴ πάλιν διδάσκει, ὅτι οἱ βορειότες

λιωτάτας προϊστορικές σελίδας ἀνθρώπων τε καὶ ζώων καὶ φυ-
τῶν ἡ δὲ μηχανικὴ περὶ θερμότητος θεωρία ἤνοιξεν εἰς τοῦ ἐπι-
στήμονος τὸν νοῦν τὰς πύλας ἀπωτάτου μέλλοντος· ἡ δ' ἀστρο-
νομία κατέστησε προσιτὰς εἰς τοὺς ἀκριβεστάτους τῶν μαθημα-
τικῶν ὑπολογισμῶν χώρας, ἃς καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία δὲν θά ἠδύ-
νατο ἀνευ ἱλίσσου νὰ περιπελήσῃ ἐν ᾧ δὲ τοσαῦτα ἐντεῦθεν πο-
ρίζονται οἱ φιλοσοφοῦντες διδάγματα, ἡ μὲν φυσικὴ ἴδρυσε γέφυ-
ραν μεταξὺ ἡλεκτρισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ καὶ φωτὸς καὶ θερμό-
τητος, ἡ δὲ χημεία ἀνήγαγε τὰ 4 στοιχεῖα τῆς ἀφελούς ἀρχαιο-
τητας εἰς 65, ἡ δὲ φασματανάλυσις εἰσήλθε μετ' ἀπιστεύτου
ἐπιτυχίας εἰς τὴν ἐρευναν τῶν συστατικῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀχα-
νῶν μεγακόσμων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς παγκοσμοῦ ὕλης. Ἐκ
τῶν πλείστων καὶ μεγίστων, ὧν εἶχε τις νὰ εἴπῃ, ἀρκοῦμενος ἐν-
ταῦθα εἰς τὰ ὀλίγιστα ταῦτα ὑπομνήσκω ὑμᾶς πόσον πολύ-
τιμον ἀγαθὸν καὶ προσφιλὲς χρῆμα ἐμελλε νὰ φαῖν εἰς τοὺς φι-
λοσοφοῦντας αὕτη ἡ παντοδαπὴ καὶ σπουδαιωτάτη τῶν φυσικῶν
ἐπιστημῶν ἐπικουρία. Δυστυχῶς ὅμως τάχαθ' αὐτὰ δὲν προσῆλ-
θον εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἅμικτα παντὸς καιροῦ. Διότι αὕτη ἤχθη
πολλαχῶς ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ
ἐδικάσθη καὶ καταδικάσθη οὐχὶ εἰς ἀντίκεινάν τινα τῆς πρῆν
πρὸς αὐτὰς καταφρονήσεως αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ εἰς θάνατον!
Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀξιοῦσι νῦν διὰ πολλῶν αὐτῶν ἀντιπροσώ-
πων, ὅτι εἰς αὐτάς ἀπέκειται ἡ λύσις τῶν αἰώνιων προβλημά-
των τῆς φιλοσοφίας, ἥτις οὐδὲν ἐπραξεν ἄλλο, ἢ ἀνεδραμάτισε
τὸν μῦθον τοῦ Σισύφου. Τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς ρεῖ σφόδρα ἐπίφο-
ρον εἰς τοιαύτας ἀξιώσεις· αἱ δὲ πρὸς ταῦτ' ἐναντιώσεις ἀνδρῶν
τινῶν εἶνε ῥίον ἀνέπλους πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ σφοδροῦ ρεύματος.
Ἐκ τῆς ἐρειπώδους μὲν καταστάσεως τοῦ πλείστου τῶν μεγά-
λων φιλοσοφημάτων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, τῆς μεγάλης δ' ἐπι-
δόσεως τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν ἄλλων μερικῶν ἐπιστημῶν καὶ
τῆς πολλῆς ὕλης ἣν αὐταὶ πολλαχόθεν συνεισώρυσαν, ἀκολουθεῖ,
ὅτι ἡ νῦν καταστάσις τῆς φιλοσοφίας εἶνε πρὸ πάντων μεταβα-
τικὴ τις, προπαρρασκευάζουσα ἐτι τὴν ἀνέγερσιν νέου περιεκτικοῦ
φιλοσοφικοῦ οἰκοδομήματος, διότι εἰ καὶ πλούσιον ἤδη ὕλειον

συνεφορήθη, οὐχ ἦττον οὔτε αὐτὸ τοῦτο εἶνε ἐπαρκές, αὐτε τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον διατυπώθη. Τὸ ὅλον ἔργον ἀνῆκει ἰσως εἰς τὴν μετ' ἡμᾶς γενεάν, ἥτις θὰ εἶνε εὐδαίμων, ἂν δυνηθῇ νὰ διακλύγῃ σοφῶς ἐξ ἴσου τὰς ἐπικινδύνους ἀκρότητας, τὴν τε Σκύλλαν τῆς ἀκρατοῦς καὶ κούφου θεωριομανίας καὶ τὴν Χάρυβδιν τοῦ ὑπερέγαν μεγαλαύχου ἐμπειρισμοῦ.

Τὰ περὶ ἐποχῆς ἀχρι τοῦδε εἰρημένα διδάσκουσιν ἡμᾶς ἐν κεφαλαίῳ, ὅτι ἐπειδὴ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐκάστης ἐποχῆς ἀπεικονίζεται πρῶτιστα μὲν πάντων ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὁρέξεις ταύτης, διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ἐποχῆς τινος ἐξαρτᾶται οὐκ ὀλίγον καὶ ἐπηρεάζεται παντοδαπῶς ὑπὸ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν χρόνων τούτων καὶ ὅτι ἄρα οἱ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκάστους ἐπιχειροῦντες νὰ φιλοσοφήσωσιν ὠθοῦνται ἄλλοτε πρὸς ἄλλην μᾶλλον φιλοσοφίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ τὴν ὥθην ταύτην ἐκάστοτε ἀσκοῦν πνεῦμα καλούμενον τῶν χρόνων. Τὰ πρακτικὰ συστήματα τῆς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη περιόδου ἡ καρτεσιακὴ φιλοσοφία, ἀρχουσα κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἡ ἐγκυκλοπαιδειακὴ φιλοσοφία τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ ὁ ἰδανισμὸς τῶν μετὰ Κάντιον χρόνων ἔστωσαν ὀλίγιστα τῶν πλείστων παραδειγμάτων ἅμα καὶ μαρτυρίων τῆς δυνάμεως ταύτης τῆς ἐποχῆς. Εἰ δὲ καὶ ἡ δύναμις αὕτη δὲν ἐπιβάλλει καθολικὴν τινα ὁμοιομορφίαν εἰς πάντα τὰ φιλοσοφήματα ἐποχῆς τινος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κυρίαν φιλοσοφίαν ὑφίστανται καὶ ἄλλαι τάσεις, ὡς ρωακιά τινα παρὰ τὸν κύριον ποταμόν, τοῦτο οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον, ἂν ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν ὅσα συμβαίνουσιν ἐκ συναιτίων ρυθμιστικῶν ἀλλήλων καὶ ἀποκλινῶν. Αἱ πλείους ἐπιστῆμαι γινώσκουσι τὴν παρουσίαν καὶ ἀποτελέσματα τειούτων συναιτίων. Διότι ἡ μὲν μηχανικὴ φέρ' εἰπεῖν, γινώσκει τὴν παρουσίαν ἀποκλινῶν δυνάμεων, συγχωνευομένων εἰς ἓν ἀποτέλεσμα, οἷα εἶνε ἡ προκύπτουσα κίνησις ἐν τῷ παραλληλογράμμῳ τῶν δυνάμεων ἡ δὲ μετεωρολογία τὰς ἰσοθέρμους γραμμὰς, ἐνούσας ἀνίσως πόρρω τοῦ ἰσημερινοῦ κειμένους τόπους, ὡς ἴσῃν ἔχοντας μέσῃ ἐναύσιον θερμοκρασίαν, ἐν ᾗ ἡ αὐτὴ πάλιν διδάσκει, ὅτι οἱ βορειότες

ραν καίμενοι τόποι εἴνε καὶ ἀναλόγως ψυχρότεροι. Διδάσκουσι δὲ τὰ παραδείγματα ταῦτα σαφῶς, ὅτι πολλάκις τὴν ἐπὶ ἐργασίαν μᾶς αἰτίας ρυθμίζει, ἢ καὶ ὅλως ἐξουδετερῶι, ὡς λέγουσιν, ἄλλη τις ἐπερχομένη· ὅπως δὲ γενικῶς, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ, ὅταν ἐντὸς τῆς συμφωνίᾳ πρὸς αὐτὴν κυρίας φιλοσοφίας τῶν χρόνων ἐπιφαίνωνται καὶ ἄλλα ἐν πολλοῖς ἀποκλίνοντα αὐτῆς φιλοσοφήματα, τὸν λόγον τούτου πράξει καὶ ζητήσωμεν εἰς ἄλλα συναίτια ἀντιθέτως ἐνεργούντα πολλάκις πρὸς τὴν ἐποχὴν. Ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν ἐνός τῶν διαφόρων τούτων τῆς ἐποχῆς αἰτίων τῆς γενέσεως φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας μεταβείνω νῦν. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἔθνος.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ ΛΕΟΝΤΟΣ.

Τοποθεσία αὐτοῦ καὶ σημερινὴ κατάστασις, χρόνος ἀνακαλύψεως, μαρτυρίαι ἀρχαίων, σκοπὸς ἰδρύσεως καὶ συμβολικὴ αὐτοῦ ἔννοια.

Ἐν προεκδοθέντι τεύχει τοῦ Ἀθηναίου ἀνεργασίᾳ, ὅτι ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρεία ἀπεράσισε ὑ' ἀναρτίᾳ τὸν ἐν Χαίρωνεϊά λεόντα, ἐκπληροῦσα οὕτω τὴν πάθον πάντων ὅσοι ἐπεσκέψαντο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος τὴν Χαίρωνεϊαν καὶ εἶδον ἐπὶ τῆς γῆς κατακεῖμενα τὰ μέλη τοῦ συμβόλου τούτου τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης*).

(*) Ἰδίαν μελέτην περὶ τοῦ λεόντος τούτου ἐξίδωκεν ὁ Welcker (ἐν τοῖς Monumenti ed annali dell' Instituto τῆς Ρώμης τὸ 1856, ἐν ἀρχῇ), ἀφ' οὗ εἶδε ματαιωθείσαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ διὰ συνδρομῶν, ἣν συνέλαβε τὸ 1848 περιηγούμενος τὴν Ἑλλάδα, ὅτε παρσκευάσας διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμανοῦ γλύπτου κ. Siegel καὶ σχεδίων

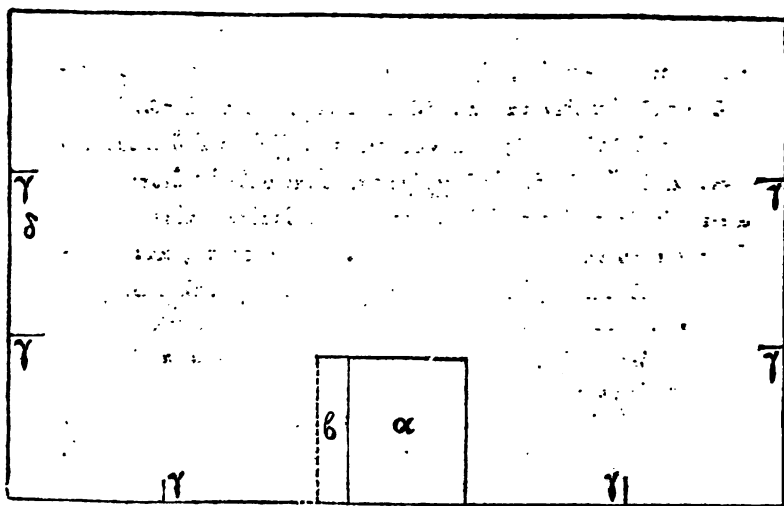
Μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς ῥηθείας εταιρίας, ἐν οἷς καὶ ὁ γράφων ταῦτα, καὶ γλύπται ἀπελθόντες ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Χαϊράναιαν τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, ἐποίησαν τὰς δεούσας μελέτας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου, ἀνευρόντες μετὰ μικρὰν ἀνασκαφὴν τὸ ἐκ κενοκευῶν παρίκω λίθων κρηπίδωμα τοῦ βήθρου, ἐφ' οὗ ἴστατο ὁ λέων, κείμενον ἐν ἐπιπέδῳ παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ Λεωβαθείας εἰς Χαϊράναιαν ἀγούσαν, καὶ μακρὰν τῆς πόλεως πεύτης περὶ τὰ πέντε τῆς ὥρας λεπτά, ὅπερ ἦτο κεκαλυμμένον εἰς βάθος γαλλικοῦ μέτρου ὑπὸ τὴν νῦν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Βεβιδῇ ὁμῶς αἱ ἀνω σειραὶ τῶν λίθων τούτου ἐξέλιπον πρὸ πολλοῦ, ἀδελον πόσον ὑψαῦται ἀνω τῆς γῆς.

Εὐθὺς δὲ παρὰ τὴν μασημερινὴν πλευρὰν τοῦ κρηπιδώματος εὐρίσκονται τὰ μέλη τοῦ λέοντος κείμενα πλησίον ἀλλήλων, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν πλὴν τινων ἄλλων μικρῶν, δεικνύοντα τῷ θεατῇ ὅτι ἐν πολὺ προγενεστέροις χρόνοις, ἀγνωστον πότε, κατέπεσον ἐξ ἀγνώστου αἰτίας ἀπὸ τοῦ βήθρου ὅπου νῦν εὐρίσκονται, τῆς μὲν κεφαλῆς κειμένης ἐμπροσθεν πρὸς τὴν ὁδὸν, τῶν δὲ λοιπῶν μελῶν ὀπίσθεν ταύτης. Ὅσα δὲ λέγονται παρὰ τῶν ἐγγχωρίων, ὅτι ὁ Ἀληπασᾶς ἢ ἄλλος τις κατέρριψε καὶ διέλυσε τὸν λέοντα, ἀναζητῶν ἐν αὐτῷ χρήματα, εἶναι μῦθος¹⁾· διότι τὰ ἐξ ὧν ἐξ ἀρχῆς συνέκειτο ὁ λέων τεμάχια οὐδεμίαν βίαιαν διάρρηξιν ἐμφαίνουσιν, ἀλλὰ διάλυσιν προελθοῦσαν ἐκ τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου φθορᾶς τῶν μεταλλίνων γόμ-

τῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ, δημοσιευθὲν μετὰ τῆς μελέτης, καὶ προὑπολογισμὸν τῆς ὅλης δαπάνης, ἀνερχόμενον τότε εἰς 8,000 φιορίνια αὐστριακά. Πρὸ μικροῦ δὲ ἐδημοσίευσε καὶ ὁ κ. Σ. Π. Δάμπρος ἰδίαν διατριβὴν περὶ τοῦ λέοντος τούτου ἐν τῷ περιοδικῷ Πλάτῳ Β', β' σελ. 97 κ. ἔ.

4) Τοῦτον ἀβασανίστως πιστεύσας, ἀναφέρει καὶ ὁ μακαρίτης Πιττάκης τὸ 1837 ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι, σελ. 62, τοῦ δεκεμβρίου μηνὸς καὶ ὁ κ. Παγκαθῆς ἐν *Ant. Hell.* 4, 7, τὸ 1842. Οἱ ἀκριβέστερον ὁμῶς περατηρήσαντες τὴν νῦν κατέστασιν τῶν τεμαχίων τοῦ λέοντος ἀποφαίνονται πάντες κατὰ βίαιας διάρρήξεως αὐτοῦ. Βλ. τὰ κατωτέρω καὶ *Bursian Geogr. von Griechenland* 4, 206. Πιθανοτέρα αἰτία τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ εἶναι οἱ σεισμοί, ἐφ' ὧν πολλὰκις ἔπαθεν ἡ Βοιωτία, καὶ ἐπ' ἐσχάτων οὐκ ὀλίγον.

φων, δι' ὃν συνεδύντο ἐξ ἀρχῆς αὐτῆ. Ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ μέλη αὐτοῦ εἶναι καὶ μεγάλα καὶ λίαν βάρεα, ἀπὸ τριῶν μέγχε πέντε-τόνων ἑκαστον, δὲν ἦτο εὐκολον νὰ μετακινῶνται, ἀλλ' ἔμεινον ὅπου κατέπεσον, καλυφθέντα κατὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ χώματος, ὃ ἐπέσυρεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ παραρρέων χείμαρρος, ὥςτις ἐν προγενεστέροις χρόνοις φαίνεται ὅτι ἔρρεεν διὰ τοῦ περιδόλου τοῦ λέοντος, ὡς εἰδείξεν ἡ πρὸ μικροῦ γενομένη ἀνασκαφὴ διὰ ἧσαν ταῦτα ἀφανῆ τοῖς ἀρχαιοτέροις περιηγηταῖς μέχρι τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἀρχομένου. Ἐκ τῆς περὶ τὴν βάσιν τοῦ λέοντος γενομένης ἀνασκαφῆς ἐδηλώθη ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τῆς ἐνταῦθα γῆς καλύπτει χῶμα νέον πλέον μέτρου γαλλικοῦ, καὶ ὅτι ἐπισθεν ταύτης ὑπῆρχε περίθελος τετράπλευρος ὀρθογώνιος, οὗ σῶζονται καὶ οἱ τέσσαρες τοῖχοι, περικλείοντες χώρον οὐ μικρὸν, ὡς δεικνύει τὸ ξυλογράφημα τοῦτο, οὗ τὸ μὲν κρηπίδωμα α εἶναι ἐκ πώρου,

ἔχον μῆκος 5,50 γαλ. μ. πλάτος 4,40 καὶ ὕψος 2,20, καὶ τὴν β πλευρὰν κατεστραμμένην, οἱ δὲ τοῖχοι τοῦ περιδόλου εἰσὶν ὡς αὐτως ἐκ πώρου, ἔχοντος μῆκος 24 μ., πλάτος 15 καὶ ὕψος 2 ἕως 2,20, καὶ ἐξ ἀντηρίδας γγγγγγ ἰσωτερικῶς ἐν δὲ τῇ θέσει δ εὐρέθησαν τέσσαρες νεκροί.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν τοίχων τούτων τοῦ περιδόλου παρέσχεν ὑπόνοιαν, ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἴσως ἐτάφησαν τὰ ὅσα καὶ ἡ τέφρα τῶν ἐν Χαίρωνεϊα πεσόντων. Ὅθεν ἐδέησε νὰ ἐκκενωθῇ πᾶς ὁ περίβολος, τῶν μελῶν τοῦ λέοντος ἐκτοπιζομένων καὶ τοῦ χώματος ἐκβαλλομένου. Ἀτυχῶς ὅμως μετὰ οὐ μικρὰν δαπάνην¹⁾ ἕνεκα τῆς ἐργασίας ταύτης οὔτε ὅσα οὔτε τέφρα οὔτε ἄλλο τι ἀνευρέθη ἐντὸς τοῦ περιδόλου τούτου, εἰ μὴ τέσσαρες νεκροί, ἐκτάθην καίμενοι ἔσω τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ περιδόλου καὶ ἄνωθεν τοῦ πυθμένου αὐτοῦ περὶ τὸ μέτρον, καὶ παρ' αὐτοῖς κτερίσματα ὀλίγα· τινὰ καὶ εὐτελεῖ ἀγγεῖα καὶ τρία εἰδώλια πηλῖνα μετὰ χρωμάτων, παρεμφερῆ πρὸς τὰ ἐν Τανάγρα ἀνευρισκόμενα. Τῶν νεκρῶν τούτων αἱ δύο κεφαλαὶ ἦσαν ἐστραμμέναι πρὸς μεσημβρίαν, αἱ δὲ δύο ἄλλαι πρὸς ἄρκτον· ἐπιπρὶθ δὲ εὐρέθησαν ἄνω τοῦ πυθμένου τοῦ περιδόλου παρὶ τὸ μέτρον, δὴ λονότι ἐτάφησαν μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ περιδόλου καὶ τὴν ἰδρυσιν τοῦ λέοντος. Ἄλλοι νεκροὶ ἐντὸς τοῦ περιδόλου δὲν εὐρέθησαν. Πλησίον ὅμως τῆς λεωφόρου καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ λέοντος ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκτελούντος τὸν ἐκχωματισμὸν τοῦ περιδόλου ἐφόρου κ. Σταματάκη αἱ βάσεις δύο πολυτελῶν τάφων, ἐν εἴδει ναίσκων ἄνω τῆς γῆς ἐκτισμένων, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν συνήθων· ὥστε δῆλον ὅτι ὁ παρὰ τὸν λέοντα χώρος ἐχρησίμευσεν τοῖς ὕστερον εἰς ταφὴν νεκρῶν.

Ἐρρίθη ἐσχάτως ὑπὸ τινων καὶ ἐγράφη ὅτι ὁ λέων ἐβλεπε πρὸς τὰς Θήβας, κατ' ἄλλους πρὸς τὴν Δεβάδειαν, οὐχὶ ὅμως ὀρθῶς· διότι τὸ βάθρον, ἐπίμηκες ὃν καὶ παρὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ περιδόλου, καὶ ἡ θέσις αὐτῇ, ἦν κατέλαβον τὰ μέλη τοῦ λέοντος καταπεσόντος, (τῆς κεφαλῆς κειμένης, ὡς εἴρηται, παρὰ τὴν ὁδὸν, τοῦ κορμοῦ μετ' αὐτὴν καὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν τε-

4) Διὰ τὴν μετακίνησιν τῶν τεμαχίων τοῦ λέοντος τὴν ἐκχωμάτωσιν τοῦ περιδόλου καὶ ἄλλας τινὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας ἐδαπάνησαν ἡ ἐταιρία περὶ τὰς ἐπτακισχιλίας δραχμὰς. Σημειοῦμεν τοῦτα εἰς γνώσιν τῶν περιηγητῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐνόμιζον τὴν ἀνὸρθωσιν τοῦ λέοντος ὀλίγων μηνῶν ἔργον, καὶ διὰ τοῦτο ἐμέμφοντο ἡμᾶς, ὡς ὁ ἀγγλος Mahaffy, εἰς ὃν εἶπον τὰ δέοντα τὸ 1875 ἐν Ἀθηναίῳ τόμ. 4, σελ. 303. Κατὰ νεωτέρους ὑπόλογισμοὺς ἡ δαπάνη πᾶσα θέλει ὑπερβῇ τὰς διεσχίλιας λίρας.

λευταίων), δεικνύουσιν ὅτι ὁ λέων μόνον πρὸς βορρᾶν ἀπέθλεπε καὶ οὐχὶ πρὸς νότον οὐδὲ πρὸς ἀνατολὰς· διότι πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος ὑφύεται σειρὰ γηλόφων, ἀποκλείουσα τὴν θέαν τῶν τε Θηβῶν καὶ τῆς Λεωδαείας. Πρὸς βορρᾶν δὲ ἐκτείνεσθαι ἡ τοῦ Κηρισσοῦ πεδιάς, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς ἀπέναντι Ἑλλάδας εἰσβαλὼν ὁ Φίλιππος ἰστορατοπέδευσεν οὐ μακρὰν τῆς Χαιρωνείας, ὅπου πρὸ τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐν αἰδεί θεάτρου ἐκατέρωθεν ὑφουμένων γηλόφων εἶχον παραταχθῆ κατὰ τὸν Ἠλούταρχον οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες οὕτω τὰ ὀπίσθια ἐξηφαλισμένα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λέων κεῖται ἐν τῷ στομίῳ τῆς μεκρᾶς πεδιάδος, ἣν ἐξασφαλίζουσιν οἱ ῥηθέντες γηλοφα, πιθανὸν νὰ ἀττήθησαν ἐνταῦθα, ὅπου καὶ ὁ λέων ἵσταται, παρατεταγμένοι ὄντες ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ μέχρι τοῦ πρὸς ἀνατολὰς καταρβέοντος χειμάρρου, Ντορίζου νῦν καλούμενου, δι' ὃ Πλούταρχος ποτάμιον καλεῖ, ὃ καὶ ἐκ' αὐτοῦ ἔρρε καὶ πρότερον μὲν Θερμώδων ἐκαλεῖτο, ὕστερον δὲ, μὴ σωζομένου τοῦ ὀνόματος τούτου, εἰκαζον οἱ Χαιρωνεῖς ὅτι ὁ ἐκ' αὐτῶν Αἰῶνα ἦτο ὁ ἄλλοτε Θερμώδιον, μετονομασθεὶς Αἰῶνα ἀπὸ τοῦ εἰς αὐτὸν πολλοῦ βέυσαντος αἵματος ἐκ τῆς σφαγῆς τῶν ἀγωνισαμένων¹).

Ἐκ τούτου νομιζομεν ὀρίζεται ἱκανῶς ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου θέσις, οὕσα ἡ τοῦ λεόντος, βλέποντος βλοσυρῶς καὶ θάρραλέως, ὡς ἐκ τοῦ λίθου τεκμαιρόμεθα, πρὸς τοῦς ἀπὸ τῆς τοῦ Κηρισσοῦ πεδιάδος προερχομένους κατὰ τῶν Ἑλλήνων Μακεδόνας. Τοῦτο δὲ παρίσμεθα καὶ ἐξ ἑτέρας τοῦ Ἠλουτάρχου²) μαρ-

1) Πλευτ. Δημοσθ. 49. «Τὸν δὲ Θερμώδοντα φασὶν εἶναι παρ' ἡμῖν ἐν Χαιρωνείᾳ ποτάμιον μικρὸν εἰς τὸν Κηρισσὸν ἐμβάλλον. Ἡμεῖς δὲ (οἱ Χαιρωνεῖς) νῦν μὲν οὐδὲν ἴσμεν οὕτω τῶν βουμάτων ὀνομαζόμενον, εἰκάζομεν δὲ, τὸν καλούμενον Αἰῶνα Θερμώδοντα λέγεσθαι τότε καὶ παραρρεῖ παρὰ τὸ Ἡράκλειον, ὅπου κατεστρατοπέδευσεν οἱ Ἕλληνες καὶ τεκμαιρόμεθα, τῆς μάχης γενομένης, αἵματος ἐμπλησθέντα καὶ νεκρῶν τὸν ποταμὸν, ταύτῃ διαλλάξαι τὴν προσηγορίαν.

2) Ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρ. 9. «Ἐν Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχης παρὼν μετέσχε, καὶ λέγεται πρῶτος ἐπείσσειν τῷ ἱερῷ λόγῳ τῶν Θηβῶν. Ἦν δὲ καὶ παρ' ἡμᾶς ἰδεῖσθαι πολλὰ παρὰ τὸν Κηρισσὸν Ἀλεξάνδρου καλομένην δρυῖς, πρὸς ἣ τότε κατασκήνωσε, καὶ τὸ πολυάν-

τυρίας ὅτι ἐπ' αὐτοῦ εἰδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισὸν δρυς, Ἀλεξάνδρου καλουμένη, ἥς πλησίον κατεσκήνωσεν οὗτος· καὶ οὐ μακρὰν αὐτῆς ὑπῆρχε τὸ τῶν Μακεδόνων πολυάνδριον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κηφισὸς ῥέει βορειοανατολικῶς τῆς Χαιρωνείας περὶ τὴν ἡμισιαν ὤραν ἀπὸ ταύτης μακρὰν, δῆλον ὅτι ἡ τοῦ στρατοῦ τοῦ Φιλίππου θέσις ἦτο ἀπέναντι τῆς Χαιρωνείας, ὅπου ἵσταται ὁ λέων, καὶ ὅτι ἐν ᾧ χώρῳ οὗτος ἵδρυται ἔπесον πιθανῶς οἱ πλείονες τῶν κατὰ Φιλίππου ἀντιταχθέντων Βοιωτῶν καὶ λοιπῶν Ἑλλήνων. Οὕτω καὶ ὁ ἐν Θερμοπύλαις λέων ἵδρυτο¹⁾ ἐν ᾧ τόπῳ ἔπесον οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα.

Οἱ ἀρχαιότεροι περιηγηταὶ οὐδένα λόγον ποιοῦνται περὶ τοῦ λέοντος τούτου, καθὰ ὁ Welcker λέγει, ἡ διότι δὲν εἶδον αὐτὸν, μὴ ἐλθόντες εἰς Χαιρώνειαν, ἢ μᾶλλον διότι ἦτο ὑπὸ τὴν γῆν κεκαλυμμένος καὶ διὰ τοῦτο ἀφανής. Ὁ ἡμέτερος Μελέτιος²⁾, ἐκδούς τὴν γεωγραφίαν αὐτοῦ τὸ 1728, λόγον ποιούμενος περὶ Χαιρωνείας, ἀναγράφει ὅσας ἐκεῖ εἶδε καὶ ἀνέγνωσεν ἐπιγραφάς· ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἦλθεν εἰς Χαιρώνειαν οὐδὲν ὅμως προσθέτει περὶ ὑπάρξεως λέοντος. Ὁ ἀγγλος Dodwell, περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1801 καὶ ὁ Clarke οὐδὲν ὡσαύτως περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, οὐδὲ ὁ D. Holland, ἱατρὸς τοῦ Ἀληπασᾶ, περιελθὼν τὸ 1812—13 τὴν Ἑλλάδα, εἶδε τὸν λέοντα· διὸ ἐκφράζει τὴν λύπην του καὶ εὐχεται ἄλλος περιηγητὴς νὰ ἐκχώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς³⁾.

δριον οὐ πόρρω τῶν Μακεδόνων ἐστίν.^η Ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ἀπέναντι καὶ ἴσως οὐχὶ πολλὴ μακρὰν τοῦ λέοντος κεῖται τὸ τῶν Μακεδόνων πολυάνδριον, οὐ ὅμως οὐδὲν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐρείπιον ἢ ἄλλο τι οὐσιμα νῦν σώζεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Κηφισοῦ καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Ἰμβραϊμαγᾶ ὑψοῦται μέγας γήλοφος (tumulus) τεχνητός, ἀπὸ τοῦ τῆς Χαιρωνείας καὶ τοῦ λέοντος, καὶ περὶ τὴν ἡμισιαν ὥραν ἀπ' αὐτοῦ ἀπέχων. Ὁ γήλοφος ἡ τῶμος οὗτος ἴσως εἶναι αὐτὸ τὸ πολυάνδριον τῶν Μακεδόνων.

1) Ἡροδ. 7, 228.

2) Ἐν τῷ 6' τόμῳ, σελ. 333 τῆς ὑπὸ Γαζῆ 6' ἐκδόσεως τῆς γεωγραφίας αὐτοῦ.

3) Κατὰ Welcker. Ἔχει ἅπ' ὅλην ταῦτα λέγων ὁ Βύρωνα, ὅστις

Πρῶτος κατὰ Welcher ὁ J. Crawford, ἐνεργήσας ἀνασκαφὴν τὸ 1818, Ιουνίου 3, εὔρε τεμάχια τοῦ λέοντος; ἃ πάλιν ἐκάλυψε κατὰ τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ δημοσιευθέντα ἐκ τῶν χειρογράφων του¹⁾. Ἀν' ἀληθῶς ἐχώσθησαν πάλιν τὰ τοῦ λέοντος μέλη, καὶ ἂν ἔμειναν κεχωσμένα ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ τίς πάλιν ἀνέσκαψεν ταῦτα καὶ πότε, ἄδηλον. Ἀῖλον δὲ ὅτι πρὸ τοῦ 1837 ἦσαν πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς καταφανῇ διότι ὁ ἡμέτερος Πιττάκης, περιγράφων²⁾ τὰς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σωζομένας ἀρχαιοτήτας τὸ 1837, λέγει, ὅτι εἰς τὸ Πολυάνδριον τῶν Θηβαίων ἐν Χαίρωνεῖα σώζεται τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ λέοντος, τετμημένον τὸρα εἰς ἐννέα τμήματα». Τῇ εἰσηγήσει δὲ τούτου ἀπεφάσισεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία τὸ γ' ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς ἔτος, ἦτοι τὸ 1840, νὰ ἀνεγείρῃ τὸν λέοντα, συναρμολογούσα τὰ τμήματα αὐτοῦ. Καὶ «πρὸς ἀνέγερσιν αὐτοῦ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο (ὡς ὁ γραμματεὺς τῆς ἐταιρίας ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ ἔτους τούτου³⁾ λέγει)· τὰ σωζόμενα τμήματα αὐτοῦ «κατεμετρήθησαν ἐπιμελῶς καὶ σχεδίων συνετάχθη· ἀλλὰ τὸ «ἀνεπαρκὲς τῶν πόρων τῆς ἐταιρίας ἐμπόδισε τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου».

Ἀκριβοστέρας περὶ τοῦ λέοντος εἰδήσεις παρέχει ἡμῖν ὁ γερμανὸς Οὐλερίχος, καθηγητὴς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ 1837—43, ὅστις περιελθὼν τὸ 1838 τὴν Βοιωτίαν, ἐξέδωκε τὸ 1840 τὴν περιήγησίν του, ἐνθα λέγει⁴⁾:

διανοεῖτο ν' ἀνασκάψῃ καὶ συνθέσῃ καὶ ἀνιδρύσῃ αὐτὸν ἐν ᾧ τόπῳ ἔμελλε νὰ συνεδριάζῃ τὸ νέον ἀμφικτυονικὸν συνέδριον τῶν ἀναγεννηθέντων Πανελλήνων.

1) Ὁ Siebelis, ἐκδοὺς τὸν Πausanias τὸ 1892—27, λέγει ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς βιβλίον 9, 40, 5, ὅτι Ἀγγλοὶ τὸ 1818 ἀνεκάλυψαν τὸν λέοντα ἐν Χαίρωνεῖα, ὃν μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ βάρος του νὰ μετακινήσωσιν ἐκάλυψαν πάλιν ὑπὸ τὴν γῆν.

Ὁ δὲ Μουστοξύδης ἐν Αἰγινάει, σελ. 429, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν Βενετίᾳ λεόντων, λέγει ἐν τέλει τῆς διατριβῆς του ὅτι ὁ ἐν Χαίρωνεῖα λέων ἀνεκαλύφθη τὸ 1820.

2) Ἐν ἀρχ. ἐφημ. 1837. δεκεμβρ. σελ. 62.

3) Ἐν σελ. 88 τῆς 6' ἐκδόσεως τούτων.

4) Ἐν α' τόμῳ, σελ. 459. Συγχρόνως τῷ Οὐλερίχῳ καὶ ὁ γερμανὸς

«Πρό τινων ἐτῶν ἀνεκαλύφθησαν τὰ τεμάχια τοῦ λέοντος, τοῦ ἐγερθέντος ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ μάχῃ πρὸς Φίλιππον πεσόντων Ἑλλήνων. Τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο τεχνούργημα καταπεσὸν οὐ μόνον διελύθη εἰς τὰ ἐξ ὧν ἀρχῇθεν συνίστατο μέλη, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐν μέρει ἐθραύσθησαν. Ἡ καταστροφή ὅμως δὲν εἶναι τοσαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται τὸ μνημεῖον ν' ἀνιδρυθῇ ἐκ νέου τέλειον. Ἐκ προμελέτης καταστροφή εἰς οὐδὲν τῶν μελῶν αὐτοῦ ἐμφαίνεται, ὥστε τὸ βάρος τοῦ μεγάλου ὄγκου προεκάλεσε τὴν κλίσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μὴ στερεοῦ ἐδάφους καὶ ἐκ τούτου τὴν κατάρπτωσιν. Ὡς ἐκ τῶν μελῶν γίνεται δῆλον, ὁ λέων ἐδράζετο ἐπὶ τῶν ὀπισθίων, ἐπὶ δὲ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ἰστάμενος ἀνύψονεν ὀρθίαν καὶ ἀγέρωχον τὴν κεφαλὴν του».

Ὁ ὀξύνους γερμανὸς διέκρινεν ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τεμαχίων τοῦ λέοντος, ὅτι ἀνθρωπίνη βίαία τούτου διαλύσις οὐδέποτε ἐγένετο, ἀλλ' ὅτι τὸ μνημεῖον ἐκ τοῦ ἰδίου βάρους¹⁾ καὶ τῆς μὴ στερεᾶς φύσεως τοῦ ἐδάφους ἢ τῆς βάσεως αὐτοῦ κατέπεσεν ἐν προγενεστέροις χρόνοις ἄνευ πολλῆς τῶν τεμαχίων του βλάβης, ὥστε εὐκολος ἐφάνη αὐτῷ ἡ σύνθεσις καὶ ἐκ νέου ἀνιδρυσις αὐτοῦ.

Αἱ δὲ σωζόμεναι τῶν ἀρχαίων μαρτυρίαι περὶ τοῦ μνημείου τούτου εἰσὶν ἡ τοῦ Στράβωνος, λέγοντος²⁾ ἐν πολλῇ ἀοριστίᾳ·

«Χαιρώνεια ἐστὶν Ὀρχομενοῦ πλησίον, ὅπου Φίλιππος ὁ Ἀμύντου μάχῃ μεγάλῃ νικήσας Ἀθηναίους τε καὶ Βοιωτοὺς καὶ Κορινθίους κατέστη τῆς Ἑλλάδος κύριος· δεικνύται δὲ καὶ νῦν ταῦθα ταφὴ τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ δημοσίᾳ³⁾. Περὶ δὲ τού-

φιλόσοφος Brandis, περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1838, ἐν τοῖς Mittheil. aus Griechenland I p. 249 λέγει, οὐχὶ ὅμως ἀκριβῶς ὅτι πρὸ 40—12 ἐτῶν ἀνευρέθη ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων, ὅστις, συντελειωθείς καὶ ἐκ νέου ἀναστηλωθεὶς εἰς μνήμην τῆς ἀπελευθερώσεως Ἑλλάδος, ἤβλεπεν ἀριστα ἐκπληρώσει τὸν σκοπὸν του.

1) Ὡσαύτως ἀποφαίνεται καὶ ἄλλος γερμανὸς, ὁ Götting, περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1840, ὁμιλῶν περὶ τοῦ λέοντος ἐν τόμ. 4. σ. 147—53 τῶν διατριβῶν του.

2) Ἐν βιβλ. σ', 414.

3) Ὁ αὐτὸς ἀνωτέρω, 412, ἐνθα ὡσαύτως ἐκφράζεται καὶ περὶ τῶν ἐν Πλαταιαῖς τάφων τῶν ἐνθάδε πεσόντων Ἑλλήνων τῶν κατὰ Μαρδονίου ἀγωνισαμένων.

τόπους τοὺς αὐτοὺς καὶ Ῥωμαῖοι τὰς Μιθριδάτου δυνάμεις πολλῶν μυριάδων κατήγωνίσαντο».

Καὶ ἡ τοῦ Πausανίου¹⁾, ἀκριβέστερον ἐκφραζομένου·

«Χαιρωνεῦσι δὲ δύο ἐστὶν ἐν τῇ χώρᾳ τρόπαια, ἃ Ῥωμαῖοι καὶ Σύλλας ἐστῆσαν, Τάξιλον καὶ στρατιᾶν τοῦ Μιθριδάτου κρατήσαντες. Φίλιππος δ' οὐκ ἀνέθηκεν ὁ Ἀμύντου τρόπαιον οὔτε ἐνταῦθα, οὔτε ὅποσας μάχας ἄλλας βαρβάρους ἢ καὶ Ἑλλήνας ἐνίκησεν· οὐ γάρ τι Μακεδόσιν ἰστάναι τρόπαια ἦν νενομισμένον μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ Ἀλέξανδρος, οὐκ ἀναστήσας ἐπὶ Δαρείῳ τρόπαια, οὔτε ἐπὶ ταῖς ἰνδικαῖς νίκαις. Προσιόντων δὲ τῇ πόλει (Χαιρωνείᾳ) πολυάνδριον Θηβαίων ἐστὶν ἐν τῷ πρὸς Φίλιππον ἀγῶνι ἀποθανόντων· οὐκ ἐπιγέγραπται μὲν δὴ ἐπίγραμμα, ἐπίσημα²⁾ δ' ἐπεστιν αὐτῷ λέων· φέρει δ' ἂν ἐς τῶν ἀνδρῶν μάλιστα τὸν θυμόν. Ἐπίγραμμα δὲ ἄπεστιν (ἐμοὶ δοκεῖν) ὅτι οὐκ ἐοικότα τῇ τόλμῃ σφίσι τὰ ἐκ τοῦ δαίμονος ἠκολούθησεν».

Ἀθλον ἂν ὁ Στράβων ἐπεσκέφθη τὴν Χαιρωνεῖαν· ἡ ἀόριστος λέξις ταῇ δημοσίᾳ τῶν πεσόντων δηλοῖ ὅτι δὲν εἶδε τὸν τόπον· ἄλλως θὰ ἔλεγέ τι πλεονεξία περὶ τοῦ μνημείου τούτου, ὅπερ βεβαίως καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε καταφανές, ἀφ' οὗ μετὰ ἕνα καὶ ἡμισυν αἰῶνα ὕστερον εἶδε τὸν λέοντα ἐν τῇ θέσει τοῦ ὑπάρχοντα ἔτι ὁ Πausανίας. Ὡστε καὶ ἐκ τούτου πιθανὸν καθίσταται ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ εἵπομεν³⁾, ὅτι ὁ Στράβων δὲν περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα, οὐδ' ἐξ αὐτοψίας περιέγραψεν αὐτὴν ὡς ὁ Πausανίας.

Ὁ περιηγητὴς ὅμως οὗτος, ἰδὼν τὸν τόπον, καλεῖ τὴν τοῦ Στράβωνος δημοσίαν ταφὴν πολυάνδριον Θηβαίων, προσθέτων ὅτι εἶχεν ἐπίσημα λέοντα, σύμβολον τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς τόλμης τῶν ἐνταῦθα ἀγωνισαμένων πρὸς Φίλιππον τὸ 338 π. Χ. καὶ πεσόντων ἀνδρῶν, ἀνευ ἐπιγράμματος ὅμως· νομίζει δὲ ὅτι ἐξ

1) Ἐν βιβλ. 9, 40, 4.

2) Ἄλλοι γράφουσιν ἀπίθημα ἢ ἐπίθημα, ὃ ἐστὶ σῆμα (signum), ὃ προσθέτω ἀλλαχοῦ ἐπὶ τάφῳ ὑπάρχον, ὡς ἐν 1, 2, 3 καὶ 43· 7, 2, 6 καὶ 17, 4· ἄλλοι καὶ ἐπίσημα πάλιν λέγου ἐν 4, 17, 4.

3) Ἐν Ἀθηναίῳ τόμῳ ζ', σελ. 183.

ἀρχῆς δὲν προσετέθη ἐπίγραμμα διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὸ θεῖον δὲν ἠνύνησε τὴν τόλμην αὐτῶν. Ἀληθῶς μέχρι τοῦδε δὲν ἀνευρέθη ἐπίγραμμα. Ἡ δόξα του ὅμως, δι' ἣν δὲν προσετέθη ἐπίγραμμα, δυνατὸν νὰ ἔχῃ κύρος μόνον ἐπὶ τῶν ἐνταῦθα πεσόντων Θηβαίων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· διότι οἱ Ἀθηναῖοι, ποιήσαντες ἐν Ἀθήναις ὕστερον δημοσίας ταφὰς τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν τὸ παρὰ Δημοσθένει σωζόμενον ἐπίγραμμα. Ἀλλὰ πρὸ τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Θερμοπύλαις πεσόντων Σπαρτιατῶν ἐπεγράφη τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου, ὃ καὶ ὁ Ἡρόδοτος φέρει (7, 228.)

᾿Ω ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Καὶ γενικῶς εἰπεῖν οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες ἐστέρησαν δικαίας τιμῆς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνισαμένους, εἴτε ἐνίκησαν οὗτοι εἴτε ἠττήθησαν, ὡς ῥητῶς ἀποφαίνεται περὶ τούτου ὁ Δημοσθένης¹⁾ ἐν τῷ περὶ στεφάνου λόγῳ·

«Μὰ τοὺς ἐν τοῖς δημοσίοις μνήμασι κειμένους ἄνδρας, οὓς ἀπαντας ὁμοίως ἢ πόλις τῆς αὐτῆς ἀξιώσασα τιμῆς ἐθαύσεν, Δίσχινη, οὐχὶ τοὺς κατορθώσασκας αὐτῶν οὐδὲ τοὺς κρατήσαντας μόρους.²⁾ Δικαίως· ὁ μὲν γὰρ ἦν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργον, ἅπανσι πέπρακται· τῇ τύχῃ δὲ, ἣν ὁ δαίμων ἐνειμεν ἐκάστοις, ταύτῃ κέχρηνται». Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν σωζόμενων ἐπιταφίων λόγων καὶ ἐκ πολλῶν ἐπιγραμμάτων, ἃ ἐποιήθησαν εἰς Ἑλλήνας πεσόντας ἐν ταῖς μάχαις πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ταῦτα δὲ, καὶ ἂν δὲν ἐγράφησαν πάντα ἐπὶ τάφων, ὅπερ ὅμως μᾶλλον πιθανόν, ἐποιήθησαν ὅμως σύμφωνα τῇ τῶν Ἑλλήνων συνθηῇ. Ταύτη ἐπόμενοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων τὸ ἐπίγραμμα, ὃ διέσωσεν ὁ Δημοσθένης³⁾. Τοῦ ἀκραίφνου τούτου φιλοπάτριδος ῥήτορος ἐκτιμῶντες οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν τὸν ἄδολον

1) Ἐν § 208 τῆς τοῦ Dissen ἐκδ. σελ. 297.

2) Ἐν τῷ περὶ στεφ. § 289.

χαρακτῆρα, καὶ οὐδεμίαν ἀκρόασιν παρέχοντες εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας τῶν πολλῶν ἐχθρῶν του¹⁾, ἐκάλεσαν νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν εἰς τοὺς πεσόντας ἐπικηδεῖον λόγον, ὃν ἐξεφώνουν ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν οἱ ἐπιφανέστεροι ῥήτορες²⁾· καὶ μετὰ τὴν ταφὴν «ἐποίησαν παρ' αὐτῷ τὸ παρὰ τῆς πόλεως παρεχόμενον περιδαιπνον οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὡς παρ' οἰκειοτάτῳ τῶν τετελευτηκότων³⁾».

Τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ πολυάνδριον καλεῖ ὁ Πausανίας τῶν Θηβαίων καὶ οὐχὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἐπολέμησαν κατὰ Φιλίππου. Γνωστὸν δὲ ὅτι μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ ἄλλων Βοιωτῶν ἐπολέμησαν καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Κορινθιοί, Εὐβοεῖς, Μεγαρεῖς Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι⁴⁾.

1) Αὐτόθι §, 248 καὶ 285.

2) Ὡς ὁ Περικλῆς τὸν παρὰ Θουκυδῆ (2, 34). Πρβ. Διόδωρον (14, 33) ὅστις ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν τοῖς Περσικοῖς πεσόντων Ἑλλήνων καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ἀποδοθεισῶν τιμῶν, ἀμοίως, προσθέτει, καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος ἐκόσμησε τοὺς τάφους τῶν ἐν τῷ Περσικῷ πολέμῳ τελευτησάντων, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἐπιτάφιον τότ' ἐπ' αὐτὸν ἐποίησε, καὶ νόμον ἔθηκε λέγειν ἐγκώμιον τοῖς δημοσίᾳ θαπτομένοις τοὺς προαιρεθέντας τῶν ῥητόρων». Ὅμοια λέγει καὶ Διον. Ἀλικ. ἐν ῥωμ. ἀρχ. 5, 17.

3) Δημοσθ. ξ. ἀ. § 288 καὶ σημ. Dissen.

4) Δουκιαν. ἐν τῷ Δημοσθένους ἐγκωμ. 36· «Τὰς ἀρίστας πόλεις εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν ἀθροίσας, Ἀθηναίους ἕμα καὶ Θηβαίους, Βοιωτοὺς τε καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ Κορινθίους, Εὐβοεῖς τε καὶ Μεγαρεῖς καὶ τὰ κράτιστα τῆς Ἑλλάδος διακινδυνεύειν καταναγκάσας (ὁ Δημοσθένης) ἐν Χαιρωνείᾳ». Ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ στεφάνου λόγῳ, § 237, λέγει ὅτι παρευκαύσε κατὰ Φιλίππου συμμάχους τῶν Ἀθηναίων τοὺς αὐβοεῖς, Ἀχαιοὺς, Κορινθίους, Θηβαίους, Μεγαρεῖς, Δευκαδίους καὶ Κερκυραίους, ἀφ' ὧν μύριοι καὶ πεντακισχίλιοι ξένοι, διςχιλιοὶ δὲ ἱππεῖς ἄνευ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων συνήχθησαν». Πρβ. Πaus. 7, 6, 3. Τούτων ὅμως οὐχὶ πάντες παρῆσαν ἐν Χαιρωνείᾳ, ἀλλ' οὐδ' ἀνωτέρω ὀνομάζουσιν ἄλλοι συγγραφεῖς. Μετὰ τοῦ Φιλίππου δὲ συνεμάχουν Θεσσαλοὶ, Αἰτωλοὶ, οὐχὶ δὲ Πελοποννήσιοι, διότι οὔτε Μεσσήνιοι (Πaus. 4, 28, 2), οὔτε Ἀρκάδες (ὁ αὐτὸς 8, 27, 7), οὔτε Ἠλείοι (5, 4, 5) παρῆσαν ἐν Χαιρωνείᾳ μετ' αὐτοῦ.

Ἀθλον ὅμως ἂν οἱ Θηβαῖοι ἡγεραν τοῦτο εἰς τιμὴν ἀπάντων τῶν ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἀγωνισαμένων, ἢ ὑπὲρ τῶν ἰδίων μόνον συμπολιτῶν· τὸ δεύτερον φαίνεται ἡμῖν μᾶλλον πιθανόν, διότι ὁ Πausanίας καλεῖ αὐτὸ πολυάνδριον Θηβαίων καὶ οὐχὶ Ἑλλήνων. Ἐπειτα ὁ αὐτὸς Πausanίας ἀλλαχοῦ ὀνομάζει τὸν τόπον, ἐνθα ἐτάφησαν οἱ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ πεσόντες χίλιοι, λέγων ὅτι ἡγεραν αὐτοῖς τάφον παρὰ τὴν εἰς Ἀκαδημίαν ἀγούσαν, ὅπου ἐθάπτοντο συνήθως τιμῆς ἕνεκα οἱ ἐν πολέμῳ πεσόντες¹). Ὁ τάφος οὗτος περιέκλειε βεβαίως τὴν τέφραν καὶ τὰ ὀστέα τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων, διότι τὰ σώματα κατεκάησαν ἐν ᾧ τόπῳ ἔπεσον κατὰ γενικὴν τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Δημάδου, ὅστις καὶ ἐπολέμησε καὶ ἡχμαλωτίσθη ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ²).

1) Ἐν 4, 29, 4 καὶ 41. αἴ. Ἔστι δὲ (παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν) καὶ πᾶσι μνήματα Ἀθηναίοις ὁποσοῖς ἀποθανεῖν συνέπεσον ἔν τε ναυμαχίαις καὶ ἐν μάχαις πεζαίς, πλὴν ὅσοι Μαραθῶνι αὐτῶν ἡγωνίσαντο. Τούτοις γὰρ κατὰ χώραν εἰσὶν οἱ τάφοι δι' ἀνδραγαθίαν, οἱ δ' ἄλλοι κατὰ τὴν ὁδὸν κείνται τὴν εἰς Ἀκαδημίαν, καὶ σφῶν ἐστᾶσιν ἐπὶ τοῖς τάφοις στήλαι τὰ ὀνόματα καὶ τὸν δῆμον ἐκάστου λέγουσαι. . . . Ἐτάφησαν καὶ ὅσοι Μακεδόνων ἐναντία ἡγωνίσαντο ἐν Χαιρωνείᾳ. Πρὸ τούτου καὶ ὁ Θουκυδίδης (2, 34) εἶπεν ὅτι μῦθοι οἱ ἐν Μαραθῶνι πεσόντες ἐτάφησαν ἐνταῦθα, διότι οἱ Ἀθηναῖοι «διαπρεπῆ τὴν ἀρετὴν κρίναντες αὐτῶν καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν». Δέον ὅμως νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι καθ' Ἡρόδοτον (9, 85) καὶ Πausanίαν (9, 2, 4) οἱ ἐν Πλαταιαῖς πεσόντες Ἀθηναῖοι καὶ λοιποὶ Ἕλληνες ἐτάφησαν ἐν ᾧ τόπῳ ἔπεσον. «Κατὰ δὲ τὴν εἰσοδὸν μάλιστα (λέγει ὁ Πausanίας) τὴν εἰς Πλάταιαν τάφοι τῶν πρὸς Μήδους μαχεσαμένων εἰσί. Τοῖς μὲν οὖν λοιποῖς ἐστὶν Ἕλλησι μνῆμα κοινόν. Δακεδαιμονίων δὲ καὶ Ἀθηναίων τοῖς πεσοῦσιν ἰδίᾳ τέ εἰσιν οἱ τάφοι καὶ ἐλεγείᾳ ἐστὶ Σιμωνίδου γεγραμμένα ἐπ' αὐτοῖς».

2) Δημάδου ἀπόσπασμα λόγων σελ. 179. «Χιλίων ταφῇ Ἀθηναίων μαρτυρεῖ μοι, κηδευθεῖσα ταῖς τῶν ἐναντίων χερσίν, ἃς ἀντὶ πολέμιων φίλτας ἐποίησα τοῖς ἀποθανούσιν. Ἐνταῦθα ἐπιστάς τοις πράγμασιν, ἔγραψα τὴν εἰρήνην· ὁμολογῶ. Ἐγραψα καὶ Φιλίππῳ τιμὰς οὐκ ἀρνούμαι· δις χιλίους γὰρ αἰχμαλώτους ἄνευ λότρων καὶ χίλια πολιτῶν σώματα χωρὶς κήρυκος καὶ τὸν Ἰλριωπὸν ἄνευ πρεσβείας λαβὼν ὑμῖν, ταῦ-

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χιλίων¹⁾ πεσόντων καὶ τῶν διςχιλίων αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων²⁾ (τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων οἱ πεσόντες δὲν λέγονται) ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, εἰκάζεται πόσον καρτερικῶς καὶ γενναίως ἡγωνίσθησαν ἐνταῦθα Ἕλληνες καὶ Μακεδόνες. Τοῦτο ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἀνταχθέντων ἐν τῇ μάχῃ πολεμίων· διότι τῶν μὲν Μακεδόνων ὁ ἀριθμὸς ἀναβιβάζεται εἰς πλεόν των τριμυρίων πεζῶν καὶ διςχιλίων ἵππων ὑπὸ Διοδώρου, ὅστις ὁμως δὲν φέρει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπλῶς λέγει ὅτι ὁ τοῦ Φιλίππου ὑπερεῖχε τῷ πλήθει, ἐν ᾧ ὁ Ἰουστίνος³⁾ μαρτυρεῖ τὸ ἐναντίον.

Τὰ τῆς μάχης ταύτης, γενομένης ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ τοῦ 338 π. Χ., οὕτω συνοπτικῶς καὶ σαφῶς περιγράφει ὁ Διόδωρος⁴⁾:

α' Ο Φίλιππος προαναμείνας τοὺς ἀφυστεροῦντας τῶν συμμαχῶν, ἦκεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἔχων πεζοὺς μὲν πλείονας τῶν τριμυρίων, ἵππεις δὲ οὐκ ἐλάττους τῶν διςχιλίων. Ἀμφοτέρων δὲ πρὸς τὴν μάχην εὐπρεπῶν γενομένων, τοῖς μὲν φρονήμασι καὶ ταῖς προθυμίαις, ἔτι δὲ ταῖς ἀνδραγαθίαις, ἐφάμιλλοι καθειστήκεσαν, τῷ δὲ πλήθει καὶ τῇ κατὰ τὴν στρατηγίαν ἀρετῇ προεῖχεν ὁ βασιλεύς. Πολλὰς γὰρ καὶ ποικίλας παρατάξεις ἡγωνισμένος, καὶ ἐν ταῖς πλείσταις μάχαῖς νενικηκώς, μεγάλην εἶχεν ἐμπειρίαν τῶν κατὰ πόλεμον· παρὰ δὲ τοῖς Ἀθηναίοις οἱ μὲν ἀγαθώτατοι τῶν στρατηγῶν ἐτελευτήκεσαν, Ἰφικράτης καὶ Χαβρίας, ἔτι δὲ καὶ Τιμόθεος, τῶν δὲ ὑπολειμμένων Χάρης⁵⁾ πρωτεύων οὐδὲν διέφερε τῶν τυχόντων ἰδιωτῶν κατὰ τὴν ἐν τῷ στρατηγεῖν ἐνέργειαν καὶ βουλήν. Ἄμα δ' ἡμέρᾳ τῶν δυνάμεων ἐκ-

τα ἔγραψα. Ὁ Δημάδης ἦτο ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις Ἀθηναίοις, δς διὰ τὴν πρὸς Φιλίππου παρρησίαν τοῦ ἀπελύθη αὐτός τε καὶ οἱ λοιποὶ Ἀθηναῖοι ἄνευ λύτρων, καὶ αἷτιος τῆς εἰρήνης ἐγένετο. Βλ. Διοδ. 16, 87.

1) Δημοσθ. περὶ στεφ. § 264.

2) Διοδ. 16, 86.

3) Ἐν βιβλ. 9, 3.

4) Ἐν βιβλ. 16, 85 κ. ε. Χάριν τῶν μὴ ἐχόντων πρόχειρον τὸ καίμενον τοῦ Διοδώρου προσθέτομεν τὸ χωρίον αὐτολεξεῖ ἐνταῦθα.

5) Οὗτος καὶ Δυσικλῆς ἐστρατήγουν τῶν Ἀθηναίων.

ταττομένων, ὁ μὲν βασιλεὺς τὸν υἱὸν Ἀλέξανδρον, ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν ὄντα¹⁾, διάδηλον δὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς ἐνεργείας ἔχοντα, κατέστησεν ἐπὶ θάτερον τῶν κεράτων²⁾, παρακαταστήσας αὐτῷ τῶν ἡγεμόνων τοὺς ἀξιολογωτάτους· αὐτὸς δὲ τοὺς ἐπιλέκτους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, τὴν ἡγεμονίαν εἶχε τοῦ ἐτέρου μέρους³⁾, καὶ τὰς κατὰ μέρος τάξεις οἰκείως τοῖς παροῦσι καιροῖς διεκόσμησεν. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατ' ἔθνος τὴν διαίρεσιν τῆς τάξεως ποιησάμενοι, τοῖς μὲν Βοιωτοῖς τὸ ἕτερον μέρος παρέδωκαν, αὐτοὶ δὲ τοῦ λοιποῦ τὴν ἡγεμονίαν εἶχον. Γενομένης δὲ μάχης κρατερᾶς ἐπὶ πολὺν χρόνον, καὶ πολλῶν πιπτόντων παρ' ἀμφοτέροις, μέχρι μὲν τίνος ὁ ἀγὼν ἀμφιδοξουμένης εἶχε τὰς ἐλπίδας τῆς νίκης. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Ἀλεξάνδρου φιλοτιμιμένου τῷ πατρὶ τὴν ἰδίαν ἀνδραγαθίαν ἐνδείξασθαι, καὶ φιλοτιμίας ὑπερβολὴν οὐκ ἀπολείποντος, ὁμοίως δὲ καὶ πολλῶν αὐτῷ συναγωνιζομένων ἀνδρῶν ἀγαθῶν, πρῶτος τὸ συνεχές τῆς τῶν πολεμίων τάξεως ἔρρηξε, καὶ πολλοὺς καταβαλὼν κατεπόνει τοὺς καθ' ἑαυτὸν τεταγμένους. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῶν παραστάντων αὐτῷ ποιησάντων, τὸ συνεχές ἀεὶ τῆς τάξεως παρερρήνυτο. Πολλῶν δὲ σωρευομένων νεκρῶν, οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον πρῶτοι βιασάμενοι τοὺς καθ' ἑαυτοὺς ἐτρέψαντο. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς παρκακιδυνεύων, καὶ τῆς νίκης τὴν ἐπιγραφὴν οὐδ' αὐτῷ παραχωρῶν Ἀλεξάνδρῳ, τὸ μὲν πρῶτον ἐξέωσε τῇ βίᾳ τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἔπειτα δὲ καὶ φεύγειν συναναγκάσας, αἷτιος ἐγένετο τῆς νίκης. Τῶν δ' Ἀθηναίων ἔπесον μὲν ἐν τῇ μάχῃ πλείους τῶν χιλίων, ἤλωσαν δὲ οὐκ ἐλάττους τῶν δις χιλίων· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν Βοιωτῶν πολλοὶ μὲν ἀνῆρέθησαν⁴⁾, οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐζωγρήθησαν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Φίλιππος ὁ Τρόπαιον στήσας⁵⁾ καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς ταφὴν συγχωρήσας, ἐπινίκια τοῖς θεοῖς ἔθυσε καὶ τοὺς ἀνδραγαθήσαντας κατὰ τὴν ἀξίαν ἐτίμησε.

1) 18 ἐτῶν εἶχε τότε ἡλικίαν. 2) Ἀπέναντι τῶν Θηβαίων.

3) Ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι παρετάχθησαν.

4) Κατὰ Πλουτ. ἐν Πελοπ. 18· αἴπας ὁ ἱερὸς λόχος κατεκόπη τῶν Θηβαίων.

5) Τάναρεια λέγει ἀνωτέρω (ἐν σελ. 494) ὁ Παισαρίας.

... Μεθ' ἃ ὁ Φίλιππος, ἀποθέμενος τὴν ἐκ τῆς νίκης ὑπερῆφανίαν, πρέσβεις ἀποστέλλει λέγεται πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, καὶ συνθέσθαι πρὸς αὐτοὺς φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν, εἰς δὲ τὰς Θηβὰς φρουρὰν ἐγκαταστήσαντα συγχωρῆσαι τὴν εἰρήνην τοῖς Βοιωτοῖς».

Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔσχεν ὁ πόλεμος οὗτος, ὃν προσεκάλεσεν ἡ δραστηριότης καὶ φιλοπατρία καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος προορατικὸν πνεῦμα τοῦ Δημοσθένους, ἔστρεψε δὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀδεξιότης καὶ ἀπειρία τῶν στρατηγῶν αὐτῶν.

Ἡ ἀγγελία τῆς καταστροφῆς ταύτης, ἀφ' ἧς χρονολογεῖται ἡ δουλεία τῆς Ἑλλάδος, διότι ἔκτοτε ἔπαυσεν ἀληθῶς ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία, ἐπέπεσεν ὡς κεραυνὸς ἐπὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἄλλων τε καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ λόγου Λυκούργου τοῦ ῥήτορος κατὰ Λεωκράτους¹⁾, οἵτινες πᾶν δυνατόν αὐτοῖς μέσον πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ παρεσκεύασαν. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος Φίλιππος, οὐδὲν ἔχων νὰ φοβῇ τοῦ λοιποῦ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξητήσατο πρῶτον παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀντὶ τῆς δοθείσης αὐτοῖς εἰρήνης, καὶ εἶτα ἐν Κορίνθῳ παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων τὴν ἡγεμονίαν κατὰ τῶν Περσῶν, ὡς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὕστερον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν, ἣν ἀμφοτέροι ἐλαβον, ἐκόντων ἀκόντων τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω πράγματι ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦδε ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων²⁾. «Τὸ γὰρ αὐτύχημα τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ, παρατηρεῖ ὁ Πausanias³⁾», ἅπασι τοῖς Ἑλλήσιν ἦρξε κακοῦ, καὶ οὐχ ἥκιστα δούλους ἐποίησε τοὺς ὑπερίδοντας, καὶ ὅσοι μετὰ Μακεδόνων ἐτάχθησαν. Τὰς μὲν δὴ πολλὰς Φίλιππος τῶν πόλεων εἶλεν Ἀθηναίοις. δὲ λόγῳ συνθέμενος ἔργῳ σφᾶς μάλιστα ἐκάκωσε, νήσους τε ἀφελόμενος καὶ τῆς εἰς πᾶ ναυτικὰ παύσας ἀρχῆς».

Εἰς μνήμην λοιπὸν τῶν ἐνταῦθα πεσόντων ἤγειραν οἱ Θηβαῖοι, ἐν ᾧ τόπῳ ἐγένετο ἡ αἱματηρὰ αὕτη μάχη καὶ ἔπεσον οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀντιταχθέντες τῷ Φιλίππῳ μαχηταί, τὸ

1) Ἐν κερ. 11, σελ. 104. 166, καὶ Διενέρχ. κατὰ Δημοσθένους σ. 99.

2) Βλ. Grote ἑλλ. ἱστορίας τόμ. 6 σελ. 406 τῆς γερμ. μεταφράσεως.

3) Ἐν βιβλ. 1, 25, 3.

πολυάνδριον τοῦτο, ἐπιθέσαντες καλοσσιαῖον λέοντά ἐπ' αὐτοῦ εἰς δῆλωσιν τῆς τόλμης καὶ γενναιότητος τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ὡς λέοντες ἀγωνισθέντες ἠττήθησαν ἐκ τῆς μεζίονος περὶ τὰς μάχας ἐμπειρίας καὶ στρατηγικῆς ἱκανότητος τοῦ ἐχθροῦ.

Ἵπολείπεται νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα περὶ τῆς συμβολικῆς ἐννοίας τοῦ ἐπὶ τοῦ πολυανδρίου τούτου λέοντος. Εἰ καὶ ἡ ἐν γένει συμβολικὴ ἔννοια τοῦ λέοντος ἐν τοῖς διαφόροις μνημείοις τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ δὲν ἐξηκριβώθη ἔτι παρὰ τῶν ἀρχαιολόγων ἐπαρκῶς, δυνάμεθα ὅμως μετὰ τινος βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι λέων τίθεται οὐ μόνον ἐπὶ τάφων, δηλῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ γενναιοψυχίαν τῶν ἐν αὐτοῖς νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκοδομῶν καὶ κρηνῶν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐμφαίνων ἀγρυπνον φυλακὴν, φρουρήσιν καὶ ἀποτροπὴν ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ φρουρουμένων.

Ἀρχαιότατον μνημεῖον ἐν Ἑλλάδι, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι λέοντες, εἶναι ἡ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν πύλη, ἥς ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου ὑψοῦνται ἑκατέρωθεν στήλης δύο ἱκανῶς ἐπιμήκεις λέοντες¹⁾ εἰς δῆλωσιν τῆς ἀγρύπνου φρουρᾶς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἰσχύος τῶν ἐν αὐτῇ ἀνάκτων. Δεύτερον γνωστὸν μνημεῖον, ἐφ' οὗ λέων, ἦτο ὁ τάφος τοῦ Δεωνίδου ἐν Θερμοπύλαις, ἡ μᾶλλον τῶν ἐνταῦθα πεσόντων μετὰ Δεωνίδου Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐτάφησαν ἐν ᾧ χώρῳ καὶ ἐφρονεύθησαν μαχόμενοι κατὰ τῶν βαρβάρων· ἐπὶ τοῦ τάφου δὲ αὐτῶν ἐτίθη λέων²⁾, εἰς δῆλωσιν βεβαίως τῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης τῶν περὶ τὸν Δεωνίδαν³⁾. Μετὰ τὸν λέοντα τοῦτον ἔπεται ὁ τῶν ἐν Χαι-

1) Ἡ μᾶλλον λέωναι. Ὁ Πausanias (2, 16, 4) λέοντας καλεῖ τοὺς ἀδιστάκτους, ἐν ᾧ τινες τῶν νεωτέρων ἐκλαμβάνουσιν αὐτοὺς ὡς ἄλλα ζῶα λίαν ἀπειθῆς.

2) Ἡροδ. 7, 225· αὐτὸς δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῇ εἰσόδῳ (τῶν Θερμοπυλῶν), ὅπου νῦν ὁ λίθινος λέων ἔστηκε ἐπὶ Δεωνίδῃ.

3) Ὁ Müllererus ὅμως (ἐν Dorier 1, σ. 65, 24) δοξάζει ὅτι ὁ λέων ἦτο σύμβολον ἡ οἰκίστημον τῶν βασιλείων τῆς Σπάρτης, διότι καὶ ἐπὶ τινος ἀγγείου, κατ' ἀναχρονισμόν βεβαίως, ἀπεικονίζεται ὁ λέων ἐν τῇ ἀ-

ρωνεία πεσόντων, ὅς τις πιστεύομεν ὅτι εἶναι σύμβολον τῆς ἀνδρείας τῶν ἐνταῦθα πεσόντων καὶ ἀγρυπνος φύλαξ τοῦ πολυανδρίου.

Τὴν αὐτὴν ἔνοιαν εἶχον καὶ οἱ τῆς νεκροφόρου ἀρμαμάξης τοῦ Ἀλεξάνδρου χρυσοὶ λέοντες, οἱ παρὰ τὴν εἰσοδὸν δεδορκότες πρὸς τοὺς εἰσπορευομένους κατὰ Διόδωρον¹⁾, περιγράφοντα τὴν ἀρμαμάξαν ταύτην διὰ πολλῶν.

Ἄλλος γνωστὸς λέων εἶναι ὁ ἄλλοτε ἱστάμενος ἐν τῷ στομίῳ τοῦ Πειραιῶς, ὃς μετεκομίσθη εἰς Βενετίαν τὸ 1687, περὶ οὗ λέγει ὁ Μουστοξύδης²⁾ ὅτι *αἰτέθη εἰς φυλακὴν τοῦ λιμένος, ὡς σύμβολον ἀγρυπρίας καὶ ἰσχύος*.

Ἀδελος ὅμως καὶ ὁ σκοπὸς καὶ ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἐν Κέα κολοσσιαίου μονολίθου ἔτι σωζομένου λέοντος³⁾, ὅς τις, πλησίον τῆς πόλεως ἰδρυμένος ἐπὶ ἐπικλινούς ἐδάφους, ἐκινδύνευε νὰ ἐξοκεῖλῃ καὶ καταπέσῃ εἰς ὑποκείμενον βάραθρον· ἀλλ' ὅπως προληφθῇ ὁ κίνδυνος τοῦ μνημείου τούτου, διέταξε πρὸ μικροῦ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρεία καὶ ὑπεστηρίχθη θεόντως ὁ λέων, μὴ δυναμένη ἄλλο τι πλέον νὰ πράξῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος.

ἐπὶ τοῦ Μενελάου· καὶ ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Δεωνίδου λέων ἀναφορὰν ἔχει οὐχὶ εἰς τὸ βασιλικὸν ἄξίωμα, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅπερ ἔλαβεν ἀπὸ Λέοντος τοῦ πάπου του. Ὁ ἡμέτερος ὅμως Μουστοξύδης (ἐν τῇ περιοδικῇ Αἰγινάῳ σελ. 124) λέγει ὅτι αἱ Σπαρτιάται πρὸς ἀνάμνησιν τῆς γενναιοκαρδίας τοῦ Δεωνίδου μᾶλλον ἢ διὰ νὰ ὑπαινίσσονται τὸ ὄνομά του ἔστησαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἥρωος τὸν λέοντα.

1) Ἐν βιβλ. 18, 26.

2) Ἐν τῇ περιοδικῇ Αἰγινάῳ, σελ. 124. Ὁ Leake ἐν τῇ τοπογραφίᾳ τῶν Ἀθηνῶν. (σελ. 371 τοῦ πρωτοτύπου ἢ 265 τῆς τοῦ Sauppe γερμ. μεταφράσεως) σημειοῖ ὅτι καὶ ἕτερος ἰσομεγέθης λέων μετεδιδόσθη συγχρόνως εἰς Βενετίαν, ληφθεὶς ἐκ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν, ὅπου ὡς γνωστὸν (βλ. ἀνωτέρω σελ. 497 σημ. 1) ὑπῆρχον οἱ ἐπίσχημα τάφοι, καὶ ἄλλοι δύο μικρότεροι, ὧν ὁ εἰς ἐξ' Ἀθηνῶν καὶ ὁ ἕτερος ἐκ Κορίνθου.

3) Τοῦτον ἀπεικόνισε καὶ περιέγραψεν ὁ τὸ 1810 περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα δανὸς Broensted ἐν τῇ ᾧ τόμῳ ἀπὸ σελ. 41 κ. ἔ. ἐν τοῖς αὐτοῦ *Reisen und Untersuchungen in Griechenland*. Paris 1830—30 εἰς 2 τόμους, ὧν ὁ α' πληροῦται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἐπιστημονικῆς μνημονογραφίας περὶ τῆς νήσου Κέας.

Εἰς τούτους προσθετός καὶ ὁ ἐν Δημητσάνῃ ἀνευρεθείς πρό τι-
νων δεκαετηρίδων, νῦν δὲ φυλασσόμενος αὐτόθι ἐν τῇ σχολῇ, ὅστις
εἶναι μικρόν τι μείζων φυσικοῦ μεγέθους καὶ τέχνης τῶν μακεδονι-
κῶν χρόνων λίαν ἀτελοῦς. Ὁ τάπος, ἐν ᾧ τυχαίως ἀνευρέθη οὗτος,
δὲν ἐξητάσθη μέχρι τοῦδε διόντως ἕνεκα τοπικῶν λόγων ὅθεν
ἀδῆλος ὁ σκοπὸς τῆς ιδρύσεως αὐτοῦ. Ἡ Δημητσάνα φύσει ὀχυρὰ
οὔσα καὶ ἐπὶ ζυγοῦ ὅρους ιδρυμένη, καὶ ἐν τῇ δυτικῇ τούτου ἀπο-
κρήμνῃ ἄκρα ἔχουσα φρούριον, οὗ ἡ οἰκοδομία ἀνήκει πιθανῶς εἰς
τὸν ε' ἢ δ' π. Χ. αἰῶνα, εἶναι διὰ ταῦτα μία τῶν ἀρχαίων τῆς
Ἀρκαδίας πόλεων. Ἴσως παρ' αὐτῇ ἐγένετο κατὰ τούτους τοὺς
χρόνους μάχη ἀντιζήλων Ἀρκαδικῶν πόλεων, ἥς ἕνεκα ιδρύθη
λέων ἀνάλογος τοῦ πλούτου καὶ τῆς τέχνης τῶν κατοίκων.

Ἐννοίαν ἀγρύπνου μόνον φυλακῆς ἔχει ὁ λέων τιθέμενος ἐν
πηγαῖς καὶ κρήναις, ὅθεν καὶ κρηνοφύλαξ καλεῖται ὑπὸ Πολυδεύ-
κους¹⁾ ὁ χαλκοῦς λέων, ὁ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ κρήνης δι' οὗ τὸ ὕδωρ
ἐφέρετο ἐν ταῖς πρὸς ὕδωρ δίκαις. Ὁ Πausanias (8, 44, 3)
λέγει ὅτι παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἀλφειοῦ εἶδε *λέοντας δύο λίθου*
πεποιημένους. Τοῦτο δ' ἐπιβεβαιωθεὶς καὶ ὁ λεξικογράφος Ἡσύ-
χιος ἐν λ. *Λεόντειος πόρος*, λέγων ὅτι οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Ἀλ-
φειὸς, ἀκαθότι ἐπὶ ταῖς πηγαῖς αὐτοῦ λέοντων εἰδῶλα ἀφίδρυ-
ται²⁾. Ἐντεῦθεν δύναται τις οὐχὶ ἀπιθάνως νὰ εἰκάσῃ ὅτι τὸ
νέωτερον ὄνομα *Λεοντάρι*, καθ' ὃ καλεῖται τὸ πλησίον τῆς Με-
γαλοπόλεως χωρίον, ὅπου καὶ πηγὴ τις τοῦ Ἀλφειοῦ, προῆλθεν
ἐκ τῶν λέοντων τούτων, ὅπως καὶ τὸ πρότερον τοῦ Πειραιῶς κοι-
νὸν ὄνομα *δράκος*, προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐν τῷ στομίῳ ἄλλοτε ὑπάρ-
χοντος λέοντος, ὃν ὁ λαὸς διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ δράκον ἐκάλει³⁾.
Καὶ ἐν πολλοῖς ἔτι νῦν αἱ ὑδρορροαὶ εἰς κεφαλαὶ λέοντων, ἀφ'
ῶν ἐκ τοῦ στόματος ἐκρέει τὸ ὕδωρ ὥστε οἱ λέοντες εἰσὶν ὥδε οὗ
μόνον φύλακες, ἀλλὰ καὶ δοῦρες τοῦ ὕδατος⁴⁾.

1) Ἐν Ὀνομαστ. 8, 413.

2) Πλείω περὶ τούτων παρὰ Ε. Κουρτίφ über Plastik der Hell.
an Quellen und Brunnen σελ. 145.

3) Βλ. Leake ἐ. δ. σ. 371 ἢ 265.

4) Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Ἰσίδος 34 κ. ἐ. λέγει ὅτι καὶ παρ' Αἰ-

Ὁ γερμανὸς ἀρχιτέκτων K. Bötticher¹⁾ παρατηρεῖ ὅτι ὁ λέων ἐτίθετο καὶ πρὸ τῶν θυρῶν ναῶν, ἢ μόνον ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν διπτύχων ἢ φύλλων τῆς θύρας αὐτῶν, ἐνθα καὶ τὰ γοργόνεια, ἐπὶ σαρκοφάγων, εἰκόνων ἐν ἀγγείοις καὶ ἐπὶ τῆς στέγης ναῶν ὡς ὀρθοκέραμος, ἐν οἷς πᾶσι τίθεται ὡς ἀποτρόπαιον παντὸς κακοῦ ἢ βασκανίου. Ἀξίον δὲ παρατηρήσεως φαίνεται αὐτῷ ὅτι ὁ λέων εὐρηται κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τιθέμενος ἐν πᾶσι τούτοις παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς καὶ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἔτι καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Περσέπολεως καὶ Νινευῆ εὐρηται ἐν κολοσσιαίῳ μεγέθει πρὸ τῶν πυλῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾶται ὡς φύλαξ τῆς Σιών, καὶ ἐπὶ πολλῶν ἱερῶν σκευῶν ἢ ἀμφίων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας (ὧν δείγματα σώζονται, λέγει, ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου) εὐρηται ἀπεικονισμένος. Καὶ ἐν ἀρχαίαις χριστιανικαῖς ἐκκλησιαῖς ἴστανται ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου λέοντες.

Ἀπαντᾶται πρὸς τούτους καὶ ἐπὶ δοχείων ἀγιάσματος ὡς ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Σοφίας παρὰ τὴν δυτικὴν εἰσόδον ὑπῆρχε φιάλη ἐξ ἱάσπιδος ὑπερμεγέθους, περιλαμβανομένη ὑπὸ περιστύλου δώδεκα στοῶν, φρεατικῶν καλουμένων, ἔχουσα ἀπέναντι δύο κιόνων ἀνὰ μίαν κεφαλὴν λέοντος, ἀφ' ἧς ἔρρεεν ὕδωρ ὅθεν τὸ ὅλον ἐκαλεῖτο *λεοντάριον*²⁾).

γυμνασίους ἦτο ἡ αὐτὴ συνήθεια, ἧς ἀποπειρᾶται νὰ φέρῃ καὶ τὸν λόγον τῆς πρώτης ἀρχῆς. Ὁ δὲ Αἰλιανὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ζώων (12, 7) παρατηρεῖ ὅτι ὁ λέων καὶ κοιμώμενος δὲν κλείει τοὺς ὀφθαλμούς. Ὅθεν πιθανῶς προῆλθεν ἡ ἔννοια τῆς ἀγρόπνου αὐτοῦ φυλακῆς.

1) Ἐν τῇ Tectonik der Hellenen, Buch 4. σελ. 90 x. ἔ.

2) Βλ. Παῦλον Σιλεντιάριον ἐν ἐκφράσει τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Σοφίας, 2, 177 ἐν τόμῳ 86 τῆς τοῦ Migne πατρολογίας.

Μημεδανῆς δ' ἐρίετιμον ἐς ὀμφαλὸν ἵσταται αὐλῆς
 Εὐρυτάτῃ φιάλῃ τις, ἥϊασιπδος ἔκτομος ἄρης,
 Ἐνθα ῥόος κελάδων ἀναπάλλεται ἥρι πύμπων
 Ὀλκὸν ὅλον παθῶν ἐλατήριον, ὅππότε λαὸς
 Μῆνι χρυσοχίτωνι (Ἰανουαρίῳ) θεοῦ κατὰ μύστιν ἱερτὴν,
 Ἐννοχίοις ἄχραντον ἀφύσσειται ἀγγεσιν ὕδωρ.

Ἐνθα παραβλ. καὶ ἐν σελ. 2, 175 τὰς σημειώσεις Du Cange, παρ' ᾧ ἀνω-

Καθ' ἃ δὲ μὲν ἐδεδαίωσε λόγιος ἱεράρχης αὐτόπτης, ἐν ταῖς πλείσταις ἢ μᾶλλον πάσαις ταῖς τοῦ ἁγίου Ὁρους μοναῖς ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς αὐλαῖς πρὸ τῶν ναῶν τοιαῦται περίστυλοι μεγάλαι φιάλαι μονόλιθοι καὶ χωρητικότητος πολλῶν χιλιάδων ὁκάδων ὕδατος, ἀφ' ὧν ἐκρέει διὰ τοῦ στόματος κεφαλῶν λεόντων ἱερὸν ὕδωρ. Ἐν ταῖς φιάλαις ταύταις τελεῖται ὁ μέγας ἁγιασμός ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Θεοφανείων, ὅπως καὶ πρότερον ἐτελεῖτο ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας. Πλὴν τούτων δὲ καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς τῶν μονῶν τοῦ Ὁρους κρήναις ἐκρέει τὸ ὕδωρ ἀπὸ στόματος κεφαλῶν λεόντων.

Ἦτο λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς πρώτοις Χριστιανοῖς ἀναγκαία ἡ τοῦ ὕδατος ὑπαρξίς ἐν ταῖς εἰσόδοις τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως καθαρίζομενοι μὴ ἀνάγνοις καὶ ἀνίπτοις πασὶ τῶν ἐνδον ἐπιδαίνωσιν ἁγίων, ὡς λέγει ὁ Εὐσέβιος ἐν ἐκκλ. ἱστορίᾳ 10, 4.

Ἐντεῦθεν δὴλον ὅτι οἱ μὲν Χριστιανοὶ παρέλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων) τὴν συνήθειαν τοῦ ἔχειν ἐν τοῖς ναοῖς ὕδωρ καὶ καθαρίζεσθαι πρὸ τῆς εἰσόδου, οἱ δὲ Τοῦρκοι παρὰ τῶν Χριστιανῶν. διότι καὶ παρ' αὐτοῖς ἡ ὑπαρξίς ὕδατος παρὰ τῷ ναῷ εἶναι ἀπαραίτητος, ὥπως πρὶν εἰσέλθωσι πλύνωσι χεῖρας καὶ πόδας. Οἱ καθολικοὶ ἔχουσιν ἀντὶ κρήνης ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν λεκάνην πλήρη ὕδατος, ἐνθα βάπτοντες τὴν δεξιὰν εἰσερχόμενοι ραίνονται εἰς σημεῖον καθαρισμοῦ.

Εἰς τινὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας προστίθενται καὶ νῦν λέοντες ἐκατέρωθεν τῶν βαθμίδων τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου· ἐν Τουρκίᾳ δὲ καὶ ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ βασιλέως, ὅπου ὑπάρχει τοιοῦτος, παρ' αὐτῷ δὲ ἐν δεξιᾷ εἶναι ὁ τοῦ Ἐπισκόπου, ὡς ἐν Νέᾳ Ἐφέσῳ. Ἐκ τοῦ Πανσανίου δὲ (5, 11, 3) μαθαίνομεν ὅτι καὶ ὁ θρόνος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς εἶχε χρυσοῦς λέοντας.

Οὕτω διαιωρίζονται τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα, μεταβιβαζόμενα

νυμὸς τις προσθέτει· αἰποίησε δὲ εἰς τὴν φιδλήν γόροθεν στοὰς φρεατικὰς δώδεκα, καὶ λέοντας λιθίνους ἐρεύγεσθαι ὕδωρ εἰς ἀπόνυμφιν τοῦ κοινοῦ λαοῦ.

(1) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 366 σημ. 2 κ. ε.

ἀπὸ θρησκείας εἰς θρησκείαν. Τὰ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ δημοσιευόμενα ἐκ τῶν τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ παρ' Ἑλλήσι μαρτυροῦσι πρὸς πολλοῖς ἄλλοις τὴν ἀλήθειαν ταύτην.

ἔγραφον ἐν μαρτίῳ μηνὶ 1880.

ΕΓΘΡΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Ἀνωτέρω ἐν σελ. 489 ἐγράφη, ὅτι ἐν τῷ καθαρισθέντι περιβόλῳ τοῦ τῶν Θεβαίων πολυανδρίου οὔτε ὅστ᾽ οὔτε τέφρα εὐρέθησαν καθ' ἃς ἔδωκεν ἡμῖν πληροφορίας ὁ τὸν καθαρισμόν αὐτοῦ πρὸ μικροῦ ἐκτελέσας ἔφορος κ. Σταματάκης. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ὁμωὶς ἐταιρία, θέλουσα νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον τὰ τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ λείοντος, ἀπέστειλε πρὸ τινων ἡμερῶν εἰς Χαιρώνειαν τὸν γλύπτην κ. Α. Φυτάλην, ὅστις, βαθυτέρον ἐξετάσας τὸ ἐμβασδὸν τοῦ περιβόλου, ἀνεύρεν εἰς βάθος ἡμιμέτρου κατωτέρω τῶν θεμελίων τοῦ περιβόλου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τέφραν, ὅστ᾽, λόγῃ καὶ ἄλλα κτερίσματα, ἀφ' ὧν γίνεται δῆλον ὅτι ἐν τῷ περιβόλῳ τῷτῳ περισυναγαγόντες ἔθαψαν οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντας. Μετὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀνακάλυψιν ἀπεστάλη καὶ πάλιν σήμερον τῇ 18 ἀπριλίου ὁ ἔφορος κ. Σταματάκης μετὰ τοῦ γλύπτου κ. Φυτάλη, ὅπως παρατείνωσιν ἐπὶ μᾶλλον τὰς ἐρεῦνας. Ε. Κ.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ Εἰς ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΝ ΚΑΙ ΗΣΥΧΙΟΝ.

Εἰς Θουκυδίδου βιβλ. β' κεφ. 13, 3.

Ὁ Περικλῆς ἐκέλευε τοὺς Ἀθηναίους θαρσεῖν ἀπροσίδντων μὲν ἐξακοσίων ταλάντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φόρου κατ' ἐναυτόν — ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι τότε ἀργυρίου ἐπισήμου ἐξακισχιλίων ταλάντων — χωρὶς δὲ χρυσίου ἀσήμου καὶ ἀργυρίου ἐν τε ἀναθήμασιν ἰδίῳις καὶ δημοσίῳις καὶ ὅσα

ἱερὰ σκεύη περί τε τὰς πομπὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ σκῦλα Μηδικὰ καὶ εἰ τι τοιουτότροπον οὐκ ἐλάσσοнос ἦν ἢ πεντακοσίων ταλάντων.»

Πρὸς θεραπείαν τῆς προφανῶς νοσοῦσης συντάξεως τοῦ χωρίου ἄλλοι μὲν τῶν ἐκδοτῶν γράφουσιν *ἐλάσσοнос*, ὁ δὲ Krüger καὶ Classen ἐξαλείφουσι τὸ μετὰ τὸ *ἐλάσσοнос* φερόμενον ἐν τοῖς χειρογράφοις ἦν, ὁπότε ἡ περίοδος: *χρυσίου ἀσῆμου καὶ ἀργυρίου — οὐκ ἐλάσσοнос ἢ πεντακοσίων ταλάντων* θὰ συνδέηται μετὰ τοῦ: *ὑπαρχόντων ἐν τῇ ἀκροπόλει*. Πῶς δύναται ὁμως νὰ ἐξηγηθῇ ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἦν μετὰ τὸ *ἐλάσσοнос*; Παραδείγματα μεταθέσεως τῶν λέξεων ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων δὲν ἐλλείπουν καὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Θουκυδίδου. Εἰκάζω ὅτι καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ αἱ λέξεις *οὐκ ἐλάσσοнос* καὶ ἦν ἠλλαξαν τὰς θέσεις. Τὸ χωρίον γραπτέον κατ' ἐμέ: *καὶ ὅσα ἱερὰ σκεύη—καὶ σκῦλα Μηδικὰ καὶ εἰ τι τοιουτότροπον ἦν, οὐκ ἐλάσσοнос ἢ πεντακοσίων ταλάντων»*.

Βιβλ. γ' κεφ. 51.

Μετὰ τὴν παρὰ Ναύπακτον ναυμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων (429 π. Χ.), ἣν ἀφηγεῖται ὁ ἱστορικός ἐν βιβλ. β' κεφ. 90-92, ἀποφασίζουσιν οἱ ἄρχοντες τῶν πρώτων Κνημος καὶ Βρασίδης νὰ ἐπιχειρήσωσι διὰ τοῦ στόλου ἐκ Νισαίας, τοῦ νεωρίου τῶν Μεγάρων, ἔφοδον κατὰ τοῦ ἀφυλάκτου λιμένος τοῦ Πειραιῶς. Πῶς ἀπέληξεν αὕτη ἡ ἐπιχείρησις, ἀφηγεῖται ὁ ἱστορικός ἐν τοῖς ἐπομένοις κεφαλαίοις 93-94. Τοὺς ἐκ Νισαίας ἐκπλους τῶν Πελοποννησίων θέλοντες οἱ Ἀθηναῖοι νὰ προλάβωσιν, ἐπιχειροῦσι μετὰ δύο ἔτη (427) Νικίου τοῦ Νικηράτου στρατηγούντος νὰ καταλάβωσι τὴν πρὸ τῶν Μεγάρων κειμένην νῆσον Μινώαν. Τὴν στρατείαν περιγράφει ὁ Θουκυδίδης ἐν κεφ. 51 τοῦ γ' βιβλίου λέγων:

α ἐχρῶντο δὲ αὐτῇ (τῇ Μινῳά)—οἱ Μεγαρεῖς φρουρίῳ. Ἐβούλετο δὲ Νικίας τὴν φυλακὴν αὐτόθεν δι' ἐλάσσοнос τοῖς Ἀθηναίοις καὶ μὴ ἀπὸ τοῦ Βουδόρου καὶ τῆς Σαΐ

λαμῖνος εἶναι, τούς τε Πελοποννησίους, ὅπως μὴ ποιῶνται ἑκ-
 πλους αὐτόθεν (ἀπὸ τῆς Νισαίας) λαμβάνοντες τριήρων τε, οἷον
 καὶ τὸ πρὶν γενόμενον, καὶ ληστῶν ἐκπομπαῖς, τοῖς τε Με-
 γαρῆσιν ἅμα μηδὲν ἐσπλεῖν. Ἐλὼν οὖν ἀπὸ τῆς *Νισαίας* πρῶ-
 τον δύο πύργῳ προέχοντες μηχαναῖς ἐκ θαλάσσης καὶ τὸν
 ἔσπλουν ἐς τὸ μεταξὺ τῆς νήσου ἐλευθερώσας ἀπετείχιζε καὶ
 τὸ ἐκ τῆς ἡπείρου, ἥ κατὰ γέφυραν διὰ τενάγους βοήθεια ἦν
 τῇ νήσῳ οὐ πολὺ διεχούσῃ τῆς ἡπείρου».

Αἱ λέξεις ἀπὸ τῆς *Νισαίας* ἐγένοντο καὶ εἶναι ἀκόμη ἀντικεί-
 μενον πολλῶν φιλολογικῶν ἐρίδων, καθ' ἃς πολλαὶ ἐξηγέθησαν
 γνῶμαι, ὧν οὐδεμία ἐκράτησεν. Ἐκ τῆς ὅλης περιγραφῆς τοῦ
 ἱστορικοῦ ὁρθῶς εἰκάζει ὁ Classen ὅτι οἱ πύργοι, οὓς εἶλον οἱ Ἀ-
 θηναῖοι, ἔκειντο ἀμφοτέρω ἐπὶ δύο ἐξοχῶν τῆς νήσου Μινώας
 ἐξασφαλίζοντες οὕτως εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτοὺς τὸν εἰς τὸ
 μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς ἡπείρου εἰσπλουν· διὰ τῆς κατοχῆς
 τῶν πύργων, ἦν οἱ Ἀθηναῖοι διεξήγαγον ἐκ θαλάσσης μηχαναῖς,
 κατέστη ὁ εἰσπλους εὐχερῆς καὶ προσιτὸς τοῖς Ἀττικοῖς πλοίοις,
 ἐνῷ πρότερον ἦτο δυσχερὲς ἂν ὄχι ἀδύνατος (= *ἡλευθέρωσαν*)·
 ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχε καὶ γέφυρα διὰ τενάγους, συνδέουσα τὴν νῆ-
 σον μετὰ τῆς ἡπείρου, οἱ Ἀθηναῖοι, ἵνα προφυλάξωσιν ἑαυτοὺς
 καὶ ἀπὸ προσβολῆς δυναμένης νὰ γίνῃ ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἀπετείχι-
 ζον καὶ τὸ ἐκ τῆς ἡπείρου. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω τίνα ἔνοιαν δύ-
 νανται νὰ ἔχωσιν αἱ λέξεις: ἐλὼν-ἀπὸ τῆς *Νισαίας*-δύο πύργῳ;

Τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Gölher: a parte Nisaeae i. e. ab ea parte
 quae Nisaeam spectat (von der Seite von N.) ἀνεσκέυα-
 σεν ὁ Ullrich παρατηρήσας ὅτι εἰς τοιαύτην ἐκδοχὴν κωλύει τὸ
 ἐπόμενον ἐκ θαλάσσης. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ullrich, καθ'
 ἣν αἱ λέξεις ἀπὸ *Νισαίας* δέον ἀμακρὰν τῆς Νισαίας νὰ ἐρμη-
 νευθῶσι, δὲν εὗρεν ἀποδοχὴν· τοιοῦτος προσδιορισμὸς θὰ ἦτο πε-
 ριττὸς μὲν ἕνεκα τοῦ ἐπομένου ἐκ θαλάσσης, ἀνάρμοστος δὲ εἰς
 τὸ ῥῆμα *αἰρεῖν* (ἐλὼν). Ὁ Classen ἀπογνοὺς κατέφυγεν εἰς θε-
 ραπειάν εὐχερῇ ἐξοβελίσας τὰς λέξεις, ἃς ἐκλαμβάνει ὡς ἐξήγη-
 σιν τοῦ προηγουμένου αὐτόθεν (Σχολ. αὐτόθεν, ἀπὸ τῆς Νι-

σαίαις), ἥτις παρεμβληθεῖσα ὑπὸ τινος ἀντιγραφείως κατέλαβε μετὰ ταῦτα ἢν θέσιν νῦν ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ.

Ἄν αἱ λέξεις εἶναι νόθαι, τοῦτο βεβαίως οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ ν' ἀποδείξῃ· ἐγὼ εἰκάζω ὅτι εἶναι ἐφθαρμέναι. Τοὺς ἀρχαίους ἀντιγραφεῖς πολλάκις κατελάμβανε νυσταγμός, ὡς καὶ παρὰ τοῖς νῦν συμβαίνει, οὐδὲν δὲ θαῦμα ἂν ὁ ἀντιγραφεὺς ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, ἔνθα ὁ λόγος περὶ Μεγάρων καὶ νήσου κ. λ. ἔγραψε: *Νεσσαλας ἀντὶ νήσου*· τὸ χωρίον γραπτέον κατ' ἐμὴν γνώμην: *ἐλὼν* οὖν ἀπὸ τῆς νήσου πρῶτον δύο πύργῳ προέχοντε μηχαναῖς ἐκ θαλάσσης κ. τ. λ., ὑπότε αἵρονται, νομίζω, αἱ δυσχέρειαι. Ἄς δοκιμάσῃ ὁμῶς καὶ ἄλλος.

Εἰς Ἡσύχιον (ἐκδ. M. Schmidt, Jenne 1858).

αὐτόλειον· λειτὸν

Τὸ *λειτὸν* εἶναι ἀκατανόητον· ὁ Schmidt εἰκάζει: *αὐρόλειον*. λειὸν. Νομίζω ὅτι καλῶς θὰ ἔχη ἂν γράψωμεν:

αὐτόλειον· λείον. Αὐτόλειον = αὐτὸ τὸ λείον, αὐτὸ τοῦτο λειότης, ὡς καὶ ἄλλα τοιαῦτα σύνθετα ὑπάρχουσι, π. χ. *αὐτόκαλον* = αὐτὸ τὸ καλόν, αὐτὸ τοῦτο ὠραιότης.

Βερονικίδες· ὑποδήματος γυναικείου

Οἱ ἐκδόται γράφουσι: *Βερενικίδες*: εἶδος ὑποδήματος γυναικείου. Κατ' ἐμὲ γραπτέον:

Βερενικίδος· ὑποδήματος γυναικείου.

βλίσσαι· καπνίσαι μελίσσας καὶ ἐξελάσαι τῶν σμηνῶν, ὑπὸ τοῦ μέλ. τρυγῆσαι

Ὁ Kusterus ἔγραφεν: ὑπὲρ τοῦ τὸ μέλι τρυγῆσαι. Αἱ προθέσεις ἀπὸ, ἐπὶ, ὑπὸ ἐναλλάσσονται συχνότατα παρ' Ἡσύχιου· γραπτέον: ἐπὶ τὸ μέλι τρυγῆσαι (= ἐπὶ τὸ τρυγῆσαι μέλι).

γηρεῖν· ποίους

Ἄς ἐξηγήσῃ ὅστις δύναται· ὁ Meineke ἔγραψε: *Γήρεια*· πόλις· ὁ Schmidt εἰκάζει: *πηρίν*: πέος. Ἰσως γραπτέον:

γήρει(ο)ν' πάππος· πρβλ. 'ΗΣύχ. ἐν λ. γήρεια' τὰ τῆς ἀ-
κάνθης ἐξανθήματα, ἅπερ ἔνοι πάππους λέγουσι.

γλευκήσας· γλεύκους γενόμενος ἐκλυτος καὶ παρεμμένος
ἀπὸ τῶν οἴνων

Ὁ Meineke εικάζει : — γλεύκους γενόμενος μεστός, ἐκλυ-
τος κ.τ.λ. ἢ : — γλεύκους γευσάμενος (Schmidt : γευόμενος),
ἐκλυτος κ.τ.λ. Κατ' ἐμὲ τὸ γλεύκους ἐκεῖνο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ
διττογραφία τῆς προηγουμένης λέξεως : γλευκήσας· γενόμενος
ἐκλυτος καὶ παρεμμένος ἀπὸ τῶν οἴνων.

γραμπτά· καμπύλα· πεκτά· ὑγρά

Ἀντὶ τοῦ ἐφθαρμένου πεκτά ὁ Schmidt εικάζει : εὐπειστα ἢ
πειστιά. Ἀναγνωστέον : ΠΕΚΤΑ, ἥτοι πειστιά, ὅπερ μᾶλλον
ἀρμόζει εἰς τὸ γραμπτά.

δαιτρόν· μεμετρημένον, πρὸς μέρος μὲν διαιρετόν· μεριστόν.

Οἱ δὲ μάγειρον

Ἡ πρώτη ἐξήγησις ἀναφέρεται εἰς τὸ οὐδέτερον δαιτρόν, ἡ δευ-
τέρα εἰς τὸ ἀρσενικὸν δαιτρός· τὸ χωρίον ὅμως εἶναι ἐφθαρμένον·
ἀναγνωστέον :

δαιτρόν· μεμετρημένον πρὸς μέρος· Οἱ μὲν διαιρετόν, με-
ριστόν· οἱ δὲ μάγειρον. Ὁ Schmidt ἀναγινώσκει : — μεμε-
τρημένον πρὸς μέρος· ὅτε μὲν διαιρετόν—ὅτε δὲ μάγειρον.

διαγραμμισμός· παιδιὰ τις ἐξήκοντα ψήφων λευκῶν καὶ
μελαινῶν ἐν χώραις ἐλκομένων· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ γραμμὰς ἐκάλει.

Γραπτέον· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ γραμμαὶ ἐκαλεῖτο. Ὁ Dindorf
διώρθου : — γραμμισμός ἐκαλεῖτο.

διακριδὸν διαστάντος· χωρίσαντος

Ὁ Schmidt γράφει : — χωρὶς ὄντος. Νομίζω ὅτι ἀναγνωστέον·
χωρὶς CCTAντος τ. ε. χωρὶς στάντος.

διαλέγειν· ἀνακαθαίρειν· οἱ δέον ἀπίναί ἢ ἐκπλεῖν ἀπὸ
δὲ τῶν πεσσῶν ἢ διαφορά

Fachse : ἀνακαθαίρειν τὰ ὁδαῖα. Hemsterhus : ἀνακαθαίρειν,

ὅτε (Toup: εἰ) δέον κ. τ. λ. Schmidt: ἀνακαθαίρειν, ὅτι δὲ κ. τ. λ. Ἀπλούστερον νομίζω:

διαλέγειν ἀνακαθαίρειν· οἱ ΔΕ ἀπιέναι ἢ ἐκπλεῖν κ. τ. λ.

διατελεῖαν τὸ ἄπρακτον παρὰ Σώφρονι· τινὲς δὲ γράφουσι *διαγγεῖλιαν*.

M. Schmidt: «Non expeditio» ὅπως ἔχουσιν εἶναι ἀκατανόητα. *Διατέλεια* παραγόμενον ἐκ τοῦ *διατελής* δὲν θὰ ἠδύνατο ἄλλο ἢ τὴν διάρκειαν νὰ σημαίνει. Γραπτέον:

δι'ἀτελεῖαν τὸ ἄπρακτον, παρὰ Σώφρονι κ. τ. λ.

Ἀτελής, ὡς γνωστόν, σημαίνει καὶ τὸν μὴ φέροντά τι εἰς τέλος, τὸν μὴ διεξάγοντά τι, τὸν ἄπρακτον, ὅθεν ἀτέλεια παρὰ Σώφρονι = τὸ ἄπρακτον.

δικεῖν βαλεῖν. ῥῖψαι. Ὅθεν καὶ *δίκον* καὶ *δίσκον*

δίκελλον. δικραδέστος. ξένος δύο κλάδους ἔχων

Οὕτως ὀρθῶς ἐχώρισεν ὁ Schmidt τὴν τεταραγμένην γραφὴν τοῦ κώδικος. Ἐν τῇ πρώτῃ γλώσσῃ τὸ *δίκον* δύναται νὰ ἔχῃ ὀρθῶς, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης, = *ἐδίκον*, ὅθεν οὔτε εἰς *δικῶν* οὔτε εἰς *δίκτυον*, ὡς ἤθελεν ὁ Kusterus, ἀνάγκη νὰ μεταβληθῇ. Τὰ ἐπόμενα ὅμως εἶναι ἐφθαρμένα· ὁ Meineke διώρθου: *δικραδὴς ἐρινός*· δύο κλ. ἔχων· ὁ δὲ Schmidt: *δικραδὲς ἐρνος*· δύο κλ. ἔχων. ἢ: *δίκελλον δικραδὲς*· ξόανον δύο κλ. ἔχον.

Ἡ λέξις *δίκελλον* δύναται ν' ἀποτελῇ ἰδίαν γλῶσσαν· τὰ λοιπὰ ἀναγινωστέα κατ' ἐμὲ ἄνευ πολλῶν μεταβολῶν οὕτω δεκρ[Α]ECTOCEENOC τ. ξ.

δικραὲς τὸ ἐξ ἐνὸς δύο κλάδους ἔχον. Παρὰ Σουῖδα φέρεται: *δικραὲς* δικέφαλον παρ' Ἡσυχίῳ δέ: *δικράνους* τὰς τριόδους· δεῖ δὲ νοεῖν *δικράνους* τὰς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐπὶ δύο ἐκνεύσας, οἷον δύο τέλη ἐχούσας». Οὕτω καὶ *δικραὲς* τὸ ἐξ ἐνὸς (= ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς) δύο κλάδους ἔχον (= δύο τέλη ἐχούσας).

δολιχόφρων ἀπολύφρων

Ἀριστὰ εἶκασεν ὁ Schmidt τὴν λέξιν, ἥτις ἐξηγεῖ τὸ *δολιχόφρων* γράψας: *δολιχόφρονα* πολύφρονα. Ἀπλούστερον:

δολιχόφων· ὁ πολύφων.

δόλος· πάσσαλος

Ἀπίστευτον· ὁ Schmidt ἐξήνεγκε δύο εἰκασίας

κύρδαλος· πάσσαλος, καὶ :

στόλος· πάσσαλος (πρβλ. Ἡσύχ. ἐν λ. δρυοπαγῇ στόλος)
εὐφρεῖς, ἀλλὰ ταραττούσας τὴν ἀλφαθητικὴν τάξιν· ἴσως γρα-
πτεον :

Δόλοψ· Θεσσαλός· πρβλ. Ἡσύχ. Δόλοπις· ἔθνος οἱ τὰ ἐ-
σχατα μέρη τῆς Θεσσαλίας οἰκοῦντες· καὶ : Δολόπιεσιν· ἔστι
δὲ ὄνομα ἔθνους Θεσσαλίας.

δορακήματα· ἀναλήμματα. καὶ ἀνμματα

Δινίγματα· ὁ Schmidt ἀναγινώσκει : —δον ἀκήματα· ἀναλήμ-
ματα καὶ ἰάματα. Κατ' ἐμὲ τὸ τέρας ἐκείνο καὶ ἀνμματα δύ-
νεται μετ' ἀσφαλείας εἰς κινήματα νὰ διορθωθῇ. Τί ὑποκρύπτε-
ται ὑπὸ τὸ ἀναλήμματα ἃς εὗρη ἄλλος· ἐγὼ παρατηρῶ ὅτι ὁ
Ἡσύχιος ἀλλαχοῦ ἔχει : δόρακα· κάλαμον. Κρῆτες παρὰ τὸ δο-
γεῖσθαι κ. τ. λ. καί : δονεῖ· κινεῖ, ταράσσει, σαλεύει. Παρὰ
Σουῖδα φέρεται : δονεῖται· κλονεῖται, σαλεύεται», ὅθεν παρ' Ἡ-
συχίῳ ἴσως γραπτέον :

δορακήματα· καλάμων κινήματα ἤ :

δορακήματα· σαλεύματα, κινήματα

ὅπερ θεωρῶ καὶ πιθανώτερον. Ὅπωςδὴποτε, ἡ λ. δορακήματα
κατ' ἐμὲ δὲν πρέπει νὰ θυσιασθῇ.

Ἐν Ἰένῃ.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΨΗΦΟΜΑΝΤΕΙΟΝ ΕΝ Τῷ ΘΡΙΑΣΙΩ ΠΕΔΙΩ.

Ἀνωτέρω ἐν σελίδι 150 ἐτυπώσαμεν χρησμολογικὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὑστέρων τῆς ἑλλ. θρησκείας χρόνων, περιέχουσαν χρησμόν δοθέντα δῆθεν εἰς Ἀρμύδιον καὶ Ἀριστογείτονα, καὶ εὐρεθεῖσαν πρὸ μικροῦ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης εἰκάσαμεν, ὅτι ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ὑπῆρχεν ἐν ὑστέροις χρόνοις μαντεῖον, οἷα πολλὰ ὑπῆρχον τότε πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐνεκα τῆς ἐπικρατησάσης δεισιδαιμονίας. Εἰς ὑποστήριξιν τῆς εἰκασίας ταύτης ἐπέρχονται, νομίζομεν, αἱ ἐξῆς μαρτυρίαι· ἡ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου ἐν λέξει «Θρία, δῆμος τῆς Οἰνηίδος φυλῆς· ὁ δημότης θριάσιος, καὶ θριάσιον πεδίον. . . Θριαὶ δὲ αἱ μαντικαὶ ψῆφοι, ἃς ἔφερον ἡ Ἀθηναῖ· ἀχθομένου δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἄπιστον ὁ Ζεὺς ἐποίησε τὴν διὰ τῶν θριῶν μαντικὴν εὐδόκιμον οὔσαν».

Ἐν δὲ τοῖς ἀνεκδότοις Βεκκῆρου (1, 265) φέρεται· «Θριάσιον πεδίον· τόπου ὄνομα· ἐκλήθη δ' ἀπὸ τῶν βληθεῖσων εἰς αὐτὸ θριῶν ὑπ' Ἀθηναῖς· θριαὶ δὲ εἰσὶν αἱ μαντικαὶ ψῆφοι».

Κατὰ δὲ τὸν ἀττικογράφον Φιλόχορον παρὰ Ζηνοβίῳ (ἐν παροιμίαις 5, σελ. 143)· «Νύμφαι κατεῖχον τὸν Παρνασσὸν τροφοὶ Ἀπόλλωνος τρεῖς, καλούμεναι Θριαί, ἀφ' ὧν αἱ μαντικαὶ ψῆφοι θριαὶ καλοῦνται· ἄλλοι λέγουσι τὴν Ἀθηναῖ εὐρεῖν τὴν διὰ τῶν ψήφων μαντικὴν, ἥς εὐδοκιμούσης μᾶλλον τῶν Δελφικῶν χρησμῶν, τὸν Δία χαριζόμενον τῷ Ἀπόλλωνι ψευδῇ καταστῆσαι τὴν διὰ ψήφων μαντικὴν».

Ἐκ τούτων καὶ ἐκ τῆς ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ εὐρεθείσης ἐπιγραφῆς εἰκάζομεν, ὅτι ὑπῆρχέ ποτε ψηφομαντεῖον, οὗ τὴν ἴδρυσιν ἀπέδιδον οἱ ἐνταῦθα εἰς αὐτὴν τὴν Ἀθηναῖν, παράγοντες καὶ αὐτὸ τὸ τῆς χώρας ὄνομα ἀπὸ τῶν ψήφων, αἱ θρίαὶ ἐκαλοῦντο, ὅπως δεῖξωσιν οὐ μόνον τὴν θεῖαν καταγωγὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα τοῦ μαντείου των. Ἀληθῶς δὲ ἡ τοιαύτη μαντικὴ ἦτο λίαν ἀρχαία¹⁾· διότι ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου (ἐν Πυθίοις, 4, 337) λέγει· «εἰώθασι διὰ κλήρων μαντεύε-

1) Ὁμηρικὸς ὕμν. εἰς Ἑρμῆν 550 κ. ἔ. Lobbeck ἐν Ἀγλαοφ. σελ. 814.

σθαι τὸ πρῖν, καὶ ἦσαν ἐπὶ τῶν ἱερῶν τραπεζῶν οἱ ἀστρογά-
λοι, οἷς ῥιπτοῦντες ἔμαντεύοντο».

Τοιαῦτα δὲ μαντεῖα ψήφων φαίνεται ὅτι ἦσαν καὶ ἀλλαχοῦ
τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πausanias λέγει (ἐν 7, 25, 10), ὅτι τοιοῦτον
εἶχεν ὁ Ἡρακλῆς ἐν Βούρᾳ τῆς Ἀχαΐας ἐν σπηλαίῳ παρὰ τὴν
θάλασσαν, ἐν ᾧ αἰδίδετο ἡ μαντεία ὑπὸ πίνακι καὶ ἀστρα-
γάλοις. Εὐχεται πρὸ τοῦ ἀγάλματος ὁ τῷ θεῷ χρώμενος· ἐπὶ
δὲ τῇ εὐχῇ λαβὼν ἀστρογάλους, οἱ δὲ ἀφθονοὶ παρὰ τῷ Ἡρα-
κλεῖ κεῖνται, τέσσαρας ἀφίησιν ἐκ τῆς τραπέζης· ἐπὶ δὲ παντὶ
ἀστρογάλῳ, σχῆμά τι γεγραμμένον ἐν πίνακι ἐπίτηδες ἐξήγησιν
ἔχει τοῦ σχήματος».

Καὶ ἐν Δελφοῖς ἔμαντεύοντο καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς ὁ Σουΐ-
δας ἐν λέξει Πυθῶ λέγει· «Πυθοῖ ἴστατο ὁ χαλκοῦς τρίπους, ἐξ
οὗ ἡ μαντεία ἐξεφέρετο· ἐπάνω γὰρ τοῦ τρίποδος ἦν τις φιάλη,
ἐν ἣ αἱ μαντικάι ψῆφοι ἤλλοντο καὶ ἐπῆδων ἡνίκα ὁ Ἀπόλλων
τὴν μαντείαν ἐξέφερε». Κατὰ δὲ Πολυδεύκη¹⁾ καὶ Ἀθήνησιν
ἐκύβευον ἐπὶ Σκίρῳ ἐν τῷ τῆς Σκιράδος Ἀθηναῖς ἱερῷ, ὃ ἔκειτό
που ἐν τῷ ἀνατολικῷ Φαλήρῳ. Καὶ ἐν Δωδώνῃ ἔτι πρὸς ταῖς Ἀλ-
λαῖς μαντεῖαις ἦτο καὶ ἡ διὰ κλήρων συνήθης κατὰ Κικέρωνα²⁾.
Ἐντεῦθεν εἰκάζει ὁ Lobeck³⁾, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς μαντικῆς
ἦτο λίαν ἀρχαῖος ἐν Ἑλλάδι, τηρούμενος μέχρι τῶν τῆς παρακμῆς
τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας χρόνων, ὃ βεβαίον καθ' ἡμᾶς καὶ ἡ ἐν
Θριασίῳ πεδίῳ εὐρεθεῖσα ἐπιγραφὴ, ἐν ἣ οἱ ἐνταῦθα μάντιες ἡ ἱε-
ρεῖς ἐξέθησαν διὰ τῶν συνήθων ἐν χρησιμοῖς στίχων τὴν ἔννοιαν τῶν
χάριν δῆθεν Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ῥιφθεῖσων ψήφων.

E. K.

1) Ἐν Ὀνομαστ. 9, 96. Ὁ Ἑρμάννος ὅμως (ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2, § 56,
42) ἐναντίον τῆς δόξης ἄλλων ἀναφέρει τὸ πῦρ εἶναι τοῦ Πολυδεύκου
εἰς τὴν συνήθη παρ' Ἑλλήσιν διὰ κύδων ἢ ἀστρογάλων παιδιᾶν καὶ
οὐχ εἰς μαντείαν ἕνεκα τῆς παρὰ Πλούταρχον (ἐν Θεσι 23) εὐθυμίας
καὶ παρηγορίας τῶν εἰς τὸ ἱερὸν προσερχομένων παίδων καὶ παρθένων.

2) De divin. 4, 34. 3) Ἦνθα ἀνωτέρω. «Antiquissimum esse
sortium divinarum usum et ratio dictitat et verbum ἀναρρεῖν do-
cet, sortes tollere significans non ut lexicographi vocem»

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

*Περὶ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ παταρχαίων τάφων καὶ τῶν αὐτόθεν
ὑπὸ Στράβωνος μνημονευόμενων λαβυρίνθων.*

Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ¹⁾ ἐγένετο λόγος περὶ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ σπηλαίων, ἃ ἀπεδείξαμεν ὅτι εἰσὶ πανάρχαιοι τάφοι, βεβαιώσαντες τοῦτο δι' ἀνασκαφῆς καὶ ἄλλων τάφων, τέως ἀγνώστων, καὶ ἀνευρέσεως ἐν αὐτοῖς νεκρῶν, εἰδωλίων καὶ ἀγγείων ἀρχαιοτύπων, ὧν τινα καὶ ἀπεικονίσθησαν ἐν δυοὶ πίναξιν. Ἡ ἀναζήτησις καὶ ἄλλων τάφων ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ, διακοπεῖσα τότε, ἐπανελήφθη πάλιν διὰ τοῦ ἐν Ναυπλίᾳ φιλαρχαίου κ. Ι. Κονδάκη δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας. Τὰ ἐξαγόμενα δὲ αὐτῆς ἐκθέτει αὐτὸς ὁ κ. Κονδάκης ἐν ταῖς ἐπομέναις ἐκθέσεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς αὐτῆς ἐταιρίας, καὶ ὁ πρὸ μικροῦ ἐπανακάμψας ἐκ Γερμανίας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν κ. Δημήτριος Φίλιος, ὃν ἡ ἐταιρία παρεδέξατο εἰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας, ἅμα ἐπανελθόντα ἐκ Γερμανίας.

Βεβαιωθείσης οὕτως ἐπὶ πλέον τῆς ὑπάρξεως παναρχαίων τάφων ἐν Ναυπλίᾳ, προσεκάλεσεν ἡ ἐταιρία τὸν αὐτὸν κ. Κονδάκην, αὐτόθεν διαμένοντα διαρκῶς, νὰ ἐξετάσῃ μὴ ἀλλαχοῦ που ἐν τοῖς πέριξ ὑπάρχουσιν οἱ ὑπὸ Στράβωνος φερόμενοι λαβυρίνθοι, ὧν οὐδὲν ἔχνος ἄχρι τοῦδε ἀνεκαλύφθη. Ὁ κ. Κονδάκης μετὰ ἐπιμόνους ἀναζητήσεις ἀνεῦρεν ἐν τῇ παρακειμένῃ Ἀγίῳ Μορῇ, ἐνθα οἰκοῦσι μοναχαὶ τινες, ἐκτὸς τοῦ περιβόλου ταύτης, ἐνθα ὑπάρχει κατ' αὐτὸν τετράγωνον Κυκλώπειον τεῖχος, ὁπῇν τινα φρέατος. Ἀπὸ τῆς ὁπῆς ταύτης ἐκβαλὼν τὰ κλειόντα αὐτὴν χώματα, κατῆλθεν εἰς ἀληθὲς στόμιον φρέατος, καθέτως λελαξευμένον ἐν τῷ λίθῳ, μέχρι βάθους 6 $\frac{1}{2}$ μέτρων, ἐνθα εὗρεν εἰς τὴν ΒΑ πλευρὰν αὐτοῦ θύραν, τοξοειδὲς ἔχουσαν ἀνώ-

1) Τόμ. 7, σ. 183 κ. ε.

φλιον ὕψους 1,40 καὶ πλάτους 0,70, καὶ ἄγουσαν εἰς διάδρομον λαξευτὸν, τοξευιδῇ καὶ τοῦτον καὶ τὸ αὐτὸ τῆς θύρας πλάτος ἔχοντα, μῆκος δὲ 5,20.

Ὁ ὑπόγειος οὗτος διάδρομος καθαρισθεὶς ἤγαγεν εἰς σπήλαιον σχήματος σχεδὸν τετραγώνου, μήκους μὲν 2,15, πλάτους δὲ 3,60. Ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο καὶ εἰς ἀπόστασιν 1,80 ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ διαδρόμου εὐρέθη ἐτέρα θύρα, ἄγουσα εἰς νέον διάδρομον, ὅστις ἐκτεινόμενος εἰς μῆκος 1,10, στρέφει πρὸς νότον καὶ προχωρεῖ 12 ἐτι μέτρα, ἔνθα ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία διακόπτεται ἐκ χωμάτων, καταπεσόντων ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ὀροφῆς.

Εἰς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει ἐτέρα θύρα, ἄγουσα εἰς ἄλλον διάδρομον, ὅστις ἔχει ὕψος 1,80 καὶ ἦτο κωσμημένος μέχρι τῆς ὀροφῆς· καθαρισθεὶς δὲ αὐτὸς εἰς μῆκος 1,60, ἔδειξεν ὅτι ἐξακολουθεῖ προχωρῶν ἐφ' ἱκανὸν ἐτι μῆκος, ἀδελον πόσον. Εἰς τὰ χώματα τοῦ διαδρόμου τούτου εὐρέθησαν τεμάχια ὀστῶν καὶ τμήματα ἀγγείων.

Μέχρι τοσούτου προαγαγὼν ὁ κ. Κονδάκης τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἐκκαθάρισιν τῶν ὑπογείων τούτων διαδρόμων, φρονεῖ ὅτι δέον νὰ προχωρήσῃ αὕτη μέχρις οὗ ἀποδειχθῇ ποῦ διευθύνουσιν οἱ διάδρομοι οὗτοι. Πείθεται δὲ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ λίθου, ἐν ᾧ εἶναι λελαξευμένον τὸ σπήλαιον καὶ οἱ διάδρομοι αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δεξαμενὴ ὕδατος ἀλλὰ ὑπόγειος τάφος, διότι ἐν αὐτοῖς εὗρεν ὅστ' ἄνθρωπινα. Ἐνδεχόμενον νὰ παρατείνωνται οἱ διάδρομοι οὗτοι περαιτέρω καὶ νὰ εἰσάγωσι καὶ εἰς ἄλλα σπήλαια, ὅπερ θέλει δείξει παρατεινομένη ἡ ἀνασκαφὴ, ἐξ ἧς ἴσως ἀποδειχθῇ καὶ ἡ τῶν τοῦ Στράβωνος λόγων ἀλήθεια, λέγοντος (ἐν σελ. 369 καὶ 373) ὅτι ἐν Ναυπλίᾳ ὑπάρχουσι αἱ σπήλαια καὶ ἐν αὐτοῖς οἰκοδομητοὶ λαβύρινθοι, ἔργα Κυκλώπων.

ΕΙΘ. ΚΛΙΣΤΟΡΧΗΣ.

*Πρὸς τὸν κύριον πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις
Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.*

Περατώσας τὴν ἐρευναν τεσσάρων ἐκ τῶν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Παλαμηδίου κειμένων παναρχαίων τάφων, τὴν ἀνατεθεῖσάν μοι παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῇ ἐπινεύσει τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου, καθιστῶ ὑμῖν γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Ὁ κατὰ πρῶτον ἐρευνηθεὶς τάφος παρουσίαζε μεγάλην κατάπτωσιν τῆς ὀροφῆς, ἔνεκα τοῦ εὐθραύστου τοῦ λίθου εἰς θν. τὸ σπήλαιον εἶναι λελαξευμένον. Καίτοι δὲ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ τὴν θύραν φράσσοντος ξηροτόιχου συνηγόρει ὑπὲρ τῆς ιδέας, ὅτι ὁ τάφος ἦτο ἀσύλητος, καθαιρέσας τοῦτον ἐπέισθην περὶ τοῦ ἐναντίου.

Τὰ χρώματα τῆς εἰσόδου ἔγεμον θραυσμάτων ἀγγείων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἐντὸς δὲ οὐδὲν εὖρον κτερίσμα, ἐκτὸς δύο τεθραυσμένων ἀγγείων καὶ μικρῶν τεμαχίων σύρματος, ὅπερ πέμπω ὑμῖν, κρατήσας τὰ τεθραυσμένα ἀγγεῖα, διότι. ἔκρινα τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν περιττήν. Οἱ νεκροὶ δὲν ἦσαν τεθαμμένοι ἐντὸς λάκκων, ἀλλ' ἐπιτεθειμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ εἰς τὸν κατὰ τὸ 1878 παρ' ἐμοῦ ἐρευνηθέντα τάφον. Ἰχνη τέφρας οὐδαμοῦ ἀπῆντησα.

Παρ' αὐτὸν ἄρχεται ὁ διάδρομος μεγάλου τάφου καὶ μεγαλοπρεποῦς κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν θέαν. Εἶχεν οὗτος ἀκέραιον τὸν τὴν θύραν φράσσοντα ξηρότοιχον, ἦτο ὅμως σεσυλημένος. Παρουσίαζε μεγίστην κατάπτωσιν δύο περίπου μέτρων βάθους. Κάτωθεν τῶν χωμάτων ἐφάνησαν τρεῖς ἀβαθεῖς καὶ ἀκανονίστου σχήματος μικροὶ λάκκοι¹⁾, περιέχοντες τέφραν καὶ κεκαυμένα ὀστά, ἐν τῶν ὁποίων πέμπω μετὰ τῶν λοιπῶν κτερισμάτων.

1) Οἱ λάκκοι οὗτοι ἔκριντο εἰς τὴν ἀριστερὰν τῇ εἰσερχομένῃ γωνίᾳ καὶ τὰς γωνίας τὰς ἀπέναντι τῆς θύρας· τέταρτος βαθύτερος τῶν ἄλλων λάκκων ὑπέρχει εἰς τὴν δεξιὰν τῇ εἰσερχομένῃ γωνίᾳ, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν περιεῖχεν. Εἰς τὸν λάκκον τὸν παρὰ τὴν γωνίαν τὴν σχημα-

* Ἀπειρα τεμάχια ἐξαισίως κεκοσμημένων ἀγγείων εὐρέθησαν ἐν τε τῷ διαδρόμῳ καὶ ἐντὸς τοῦ τάφου, πρὸς δὲ σύρματα ὅμοια τοῖς ἄνω μνημιονευθεῖσιν, τὸ τὸ σημεῖον Β φέρον ἀντικείμενον, ὅπερ ἐσημείωσα πρὸς διάκρισιν ἑτέρου ὁμοίας τέχνης, ἐν ἀγγεῖον εἰς δ' ἐσημείωσα τὸ αὐτὸ σημεῖον, καὶ εἰς ὁρμος ἐκ τεμαχίων 46, ἄ-
 τικα ἔθηκα εἰς τὴν πυξίδα τὴν ἔχουσαν ἐπιγεγραμμένον τὸ
 στοιχ. Β.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν τῷ εἰσερχομένῳ πλευρᾷ τοῦ τάφου τού-
 του καὶ εἰς ὕψος, ὅπερ τὸ διάγραμμα δείκνυσκεν, ὑπάρχει ὅπη ἰκα-
 νῶς εὐρεῖα, σχηματισθεῖσα βεβακίως ἐκ καταπτώσεως, ἀγούσα εἰς
 ἕτερον μικρὸν σπήλαιον· ἐρευνήσας εὗρον καὶ ἐξωτερικὴν τοῦ θα-
 λάμου τούτου εἰσοδὸν καὶ διάδρομον ἀγόντα εἰς θύραν φρασσο-
 μένην διὰ ξηροτοίχου. Καθαίρεσας τοῦτον καὶ καθάρισας τὸν τά-
 φον, παρετήρησα παρὰ τὴν δεξιὰν καὶ ἀριστερὰν πλευρὰν δύο τά-
 φους ἀβαθεῖς, βάθους 0,10 καὶ πλάτους 0,40, ἐκτεινομένους
 κατ' ὅλον σχεδὸν τὸ μήκος τῶν πλευρῶν καὶ περιέχοντας τέφραν
 πολλὴν καὶ ὅσα κεκαυμένα, δύο δ' ὅσα κνημῶν μὴ παρουσιάζ-
 οντα ἵχνη πυρός. Εὗρον ἐπίσης τεμάχια σύρματος ὅμοια τοῖς
 προγεγενηστέροις.

Ἡ ἀταξία τῆς θέσεως τῶν ὀστέων, ἡ ὑπαρξὶς τέφρας ἐσκορπι-
 σμένης καὶ ἐκτὸς τῶν λάκκων, καὶ ἡ ἑλλειψὶς κτερισμάτων, βε-
 βαιοῦσι τὴν σύλησιν τοῦ τάφου τούτου, καίτοι ὁ φράσσων τὴν
 θύραν ξηρόταχος ἦτο ἀκέραιος.

Πυρομένην ἐκ τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρᾶς εὐρέθη
 μετὰ τέφρας καὶ κεκαυμένων ὀστέων ἐν ἀγγεῖον μὲ ταινίας ἐρυθροῦ
 χρώματος καὶ 4 ψῆφοι τοῦ ὄρου. Εἰς τὸν λάκκον τῆς γωνίας τῆς
 σχηματιζομένης ἐκ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας εὐ-
 ρέθησαν μετὰ τῆς τέφρας 21 ψῆφοι τοῦ αὐτοῦ ὄρου. Εἰς τὴν ἀριστε-
 ρὰν καὶ παρὰ τὴν θύραν γωνίαν εὐρέθησαν τεμάχια σύρματος καὶ τὸ ὑπὸ
 στοιχείον Β ἐξ ὑελώδους μάζης ἀντικείμενον· 18 ἑτερι ψῆφοι τοῦ αὐ-
 τοῦ ὄρου εὐρέθησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου ἐσκορ-
 πισμέναι μετὰ τέφρας, τρεῖς δ' ἑτερι ὅμοιαι καὶ ἑτέρα ἐξ ἐρυθροῦ λίθου
 εὐρέθησαν· εἰς τὰ χώματα τοῦ διαδρόμου. Τὸν ἀριθμὸν τῶν νεκρῶν τοῦ
 τάφου τούτου δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακρίνω.

· Ὀλίγη ἀπωτέρω τούτου ὑπάρχει ἕτερον σπήλαιον με λίαν μακρὸν διάδρομον, ἄγοντα εἰς θύραν φρασσομένην διὰ ξηροτόχου. Καὶ τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶχε μεγάλην κατάπτωσιν. τῆς ὀροφῆς ὑποστῇ. Ἀφαιρέσας ἐντελῶς τὰ χρώματα εὗρον ὑπερμεγεθεῖς ἀκατεργάστους πλάκας καλυπτούσας τάφον ἀνθρώπου λελαξευμένην ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου. Αἱ πλάκες ἦσαν τρεῖς, ἡ πρὸς τοὺς πόδας ὅμως εἶχεν ἀφαιρεθῇ, καὶ ἐκ τῆς σχηματισθείσης ὁπῆς εἶχον καταπέσει ἐντὸς τοῦ τάφου χρώματα καὶ λίθοι.

Ῥευνήσας τὸν τάφον τοῦτον, ὅστις κεῖται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου, παρετήρησα τὰ ἐξ ἧς. Κρανίον ἀνθρώπινον εἶχε ῥιπθῇ ἀτάκτως πρὸς τὴν πλευρὰν τὴν μεσημέριονοδυτικὴν καὶ παρ' αὐτὰ ἀγγεῖον, ἐφ' οὗ ἔχω σημειῶσαι τὸ στοιχείον Δ. Ἡ θέσις τοῦ κρανίου τούτου, μικρὸν θραῦσμα τοῦ ἀγγείου, καὶ συντρίμματα ἐτέρων ἀγγείων, ἔπειθον ὅτι ὁ τάφος οὗτος εἶχε συληθῇ, ὅπερ ἐπιβεβαιῶ ἔτι ἡ ὑπαρξίς τεμαχίων πολλῶν ἀγγείων εἰς τὰ χρώματα τοῦ διαδρόμου, καὶ ἡ εὑρεσις εἰς τ' ἀνω τῶν πλατῶν τοῦ τάφου χρώματα εἰδωλίου, ἐφ' οὗ ἐσημείωσα τὸ στοιχείον Δ. Ἐντὸς τοῦ τάφου τούτου εὗρον δύο τεμάχια διάτρητα ἐκ ῥητινώδους ὕλης, πιθανῶς δὲ ἐξ ἡλέκτρου, ἀνήκοντα εἰς ὄργανον, ἐν μικρὸν διάτρητον χρυσαῦν κόσμημα, ὅμοιον τοῦ ὁποίου εὗρήθῃ εἰς Σπάτα, λίθου ὑπέρυθρον κωνικὸν διάτρητον, ἀντικείμενον ἐξ ὕλης ὑελώδους πρασίνης με χρυσαῖς φλέβαις, καὶ ἕτερον ἀντικείμενον τῆς αὐτῆς τέχνης με τὸ ὑπὸ σημεῖον Β. Ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ εὗρον ἐπίσης τεμάχια σύρματος ὅμοια τοῖς ἀνω.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς εἰσόδου τοῦ τάφου τούτου ὑπάρχει λελαξευμένη κόγχη, ἥτις ἦτο πλήρης λίθων κανονικῶς τοποθετημένων καὶ ἀποτελούντων ξηροτόχον, ἐπιφανείας κανονικῆς καὶ ὁμοίας πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πλευρᾶς τοῦ διαδρόμου. Ἀφαιρέσας τοὺς λίθους παρετήρησα ὅτι μετὰ τῆς βάσεως τοῦ τοίχου τούτου καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς κόγχης ἐμεσολάβει στρῶμα χρώματος 0, 07. Ἐν τῷ χρώματι τούτῳ ὑπῆρχον ὅσα ἀνθρώπινα; ἐν μικρὸν ἀγγεῖον, ἐν εἰδῶλιον τεθραυσμένον, καὶ δύο τεμάχια μικροῦ κοσμήματος ἐκ κυανῆς ὑέλου. Τὰ ὅσα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθαρισθῶσι τῶν χρωμάτων, μετ' ὧν ἀπετέλουν ἐν ὅλῳ, δι' ὃ

ἀφῆρεσα ὁλόκληρον πλίνθον περιέχοντα ὅστ᾽ αἰ καὶ χῶμα. Πάντα τὰ ἐν τῇ κόγχῃ ταύτῃ ἀντικείμενα ἔθηκαν ἐν ἰδίᾳ πυξίδι ὑπὸ στοιχείῳ Ε.

Καθαρίσας καλῶς τὸ δάπεδον τοῦ ἐν λόγῳ σπηλαίου, ἀνεκάλυψα εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν πλάκας καλυπτούσας μικρὸν τάφον λελαξευμένον ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου. Ἀφαιρέσας τοὺς λίθους παρετήρησα τάφον ὀλίγον μόνον χῶμα περιέχοντα. Ὅστ᾽ αἰ δὲν εὔρον· πιστεύω δὲ ὅτι διελύθησαν διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, ὡς ἀνήκοντα εἰς παιδίον, ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ τάφου φαίνεται. Ὁ τάφος οὗτος ἐφαίνετο καὶ ἔνεκα τοῦ ἀμετακινήτου τῶν χωμάτων καὶ τῶν κτερισμάτων ἀσύλητος. Εὔρον παρὰ τὴν θέσιν, ἣν βεβαίως κατεῖχεν ἡ κεφαλὴ, ἐν μικρὸν ἀγγεῖον καὶ ἐπτά εἰδῶλια διαφόρων μεγεθῶν· ὀλίγῳ δὲ κατωτέρῳ καὶ πλησίον ἀλλήλων τὰ τεμάχια ὄρου πλήρους, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἐξῆς ἀντικειμένων. Πέντε χρυσῶν ἀνθέων ὀκταφύλλων, διατρήτων διὰ δύο ὁπῶν, κάλλιστα διατηρουμένων, 34 ψήφων κυανῶν, διατρήτων καὶ ὀδοντωτῶν, καὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων, πρὸς δὲ ἐνὸς ἐτέρου ὑελίνου κοσμήματος λευκοῦ χρώματος, ἔχοντος πόλλας ὀπὰς. Πάντα τὰ τοῦ μικροῦ τάφου κτερίσματα ἔθηκαν εἰς πυξίδα φερούσας τὸ διακριτικὸν σημεῖον Ε. Ὁ μικρὸς οὗτος τάφος καὶ ἡ κόγχη τοῦ διαδρόμου δὲν ἐσυλήθησαν ὑπὸ τῶν τὸν μεγάλον τάφον συλησάντων, διότι βεβαίως οὗτοι μὴ ἐργαζόμενοι πρὸς ἐπιστημονικὴν μελέτην, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς αἰσχροκέρδειαν δὲν ἐκαθάρισαν ὅλον τὸν διάδρομον καὶ τὸ σπήλαιον, ἀνευ δ' ἐντελοῦς καθαρισμοῦ δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνακαλυφθῇ οὔτε ὁ μικρὸς τάφος οὔτε ἡ κόγχη.

Μετὰ τ' ἀνωτέρῳ καθιστῶ ὑμῖν γνωστὸν, ὅτι ὁ λίθος τοῦ βουνοῦ, πρὸς τὸ μέρος ἐνθα οἱ τάφοι οὗτοι κεῖνται, εἶναι λίαν εὐθραυστος, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, οὐ μόνον κατέπεσαν παρασυρθέντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ πλησίον μικροῦ χειμάρρου τρεῖς ἑτεροὶ τάφοι, ἀλλὰ καὶ ἐγένοντο αἱ μεγάλαι τῶν ὀροφῶν καταπτώσεις, καὶ αἱ τῶν ἀνωφλίων τῶν παρ' ἐμοῦ ἐρευνηθέντων τάφων καταστροφαί.

Κρίνω ἀναγκαῖον νὰ καταστήσω ἐπίσης ὑμῖν γνωστὸν, ὅτι ἐκ

τῶν παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν μου ἐπέισθην, ὅτι ὁ ἐπικρατῶν κανὼν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀνωφλίων εἶναι τὸ ὀριζόντιον σχῆμα, κατὰ κανόνα δ' εἰσὶ κάθετοι καὶ πλατεῖς οἱ παραστάται καὶ ἐνίοτε ἀντὶ καθέτων κεκλιμένοι ὀλίγον πρὸς τ' ἄνω· ὅπου δὲ τὸ σχῆμα τοῦτο δὲν διατηρεῖται, προέρχεται, ὡς φρονῶ, ἐκ τοῦ ὅτι ἢ οἱ ἐργασθέντες πρὸς κατασκευὴν τῶν τάφων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὸ κανονικὸν σχῆμα ἕνεκα τοῦ εὐθραύστου τοῦ λίθου, χαλικομικοῦς ὄντος, ἢ ἐτηρήθη μὲν τὸ κανονικὸν σχῆμα ἐν ἀρχῇ, κατεστράφη ὅμως ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐκ τῆς ὑγρασίας φθορᾶς τῶν κανονικῶν γραμμῶν¹⁾. Εἰς τοὺς ἤδη ἐρευνηθέντας παρετήρησα γενικῶς ὀριζόντιον ἀνώφλιον, ὅπερ ὅμως κατέπεσεν, ἅμα ἀφαιρεθέντος τοῦ ξηροτοίχου, καὶ ἤδη τ' ἀνώφλια παρουσιάζουσι τοξοειδῆς ἀκανόνιστον σχῆμα. Ὑπὲρ τῆς ιδέας ταύτης συνηγορεῖ καὶ τὸ σχῆμα τῶν θυρῶν δύο τάφων παρ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντων κατὰ τὸ 1878, οὓς ὅμως δὲν ἠρέυνασα διὰ τοὺς ἐν προγενεστέρα ἐκθέσει μου, δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ Ἀθηναίῳ, λόγους. Τῶν θυρῶν τῶν τάφων τούτων τ' ἀνώφλια εἶναι ὀριζόντια, οἱ παραστάται εὐρύτατοι καὶ κάθετοι, πᾶσαι δὲ αἱ γραμμαὶ καὶ γωνίαι ἀριστα διατηρούμεναι.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 23 Φεβρουαρίου 1880.

I. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

*Πρὸς τὸν κύριον πρόεδρον
τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.*

Τὴν 25 λήγοντος μηνὸς ἀφίκετο ἐνταῦθα ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἐκ τῆς γερμανικῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς κ. Lolling, συστηθεὶς μοι παρὰ τοῦ κ. Νομάρχου αὐθυμερόν. Δὲν ἔλλειψα, ἐκπληρῶν τὴν παράκλησίν του, νὰ συνοδεύσω αὐτὸν εἰς τοὺς ἄρτι ἀνασκαφέντας

1) Ταῦτα σημειοὶ ὁ κ. Κονδάκης, ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἐν Ἀθηναίου 7, 190 ρηθέντα ὑφ' ἡμῶν, ἀποδεξαμένων ἐν τισι τάφοις τὸ τοξοειδὲς σχῆμα, δὲ δληθῶς ἔχουσι νῦν τινες ἕνεκα ἴσως τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κονδάκη φερομένων λόγων.

προϊστορικούς τάφους, και χορηγήσω αὐτῷ πᾶσαν λεπτομερεστάτην πληροφορίαν, ἀφορώσαν εἰς τὰς ἐργασίας μου, καὶ ἐπιδείξω αὐτῷ ἀκριβῶς τὰς ἐν τοῖς τάφοις θέσεις, ἐνθα ἕκαστον τῶν κτερισμάτων εὑρέθη.

Παρά τοῦ κ. Lolling μοὶ ἐξφράσθη ἡ ἐπιθυμία ὅπως μετ' ἐμοῦ ἀνασκάψῃ καὶ ἐρευνήσῃ ἕτερόν τινα τάφον, καὶ δὲν ἐδίστασα ν' ἀποδεχθῶ τὴν αἴτησίν του· δι' ὃ παρακαλέσας τὸν κάτοχον τῆς γῆς ὅπως μοὶ χορηγήσῃ τὴν ἀδειαν, καὶ ἐπιτυχὼν ταύτης, ἐπέδειξα τῷ κ. Lolling τὰ ἴχνη τάφου, κειμένου πλησίον τῶν ἐν τῷ διαγράμματι ὑπὸ στοιχ. Δ, ὅπως καλυπτομένου ὑπὸ τῆς γῆς, καὶ πρὸ τινος καιροῦ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντος· χθὲς δὲ ἤρξαμεθα τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ καὶ ἐπερατώσαμεν τὴν ἐρευναν ἐν τῇ τῆς ἡμέρας, εὐκολυνθέντες εἰς τοῦτο, διότι ἕνεκα τῆς στερεότητος τοῦ λίθου, μόνον μικρὰ κατὰπτωσις παρουσιάζετο εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὀλίγῳ ἐνδοθεν τοῦ ἀνωφλίου.

Τὸ ἔδαφος τοῦ διαδρόμου τοῦ τάφου τούτου εἶναι κατωφερὲς ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν· αὕτη δέ, κατὰ περίεργον ἀντίθεσιν πρὸς τὰς θύρας τῶν ἄλλων τάφων, εἶχεν ἀνεπαισθήτως τοξοειδὲς καὶ μᾶλλον πρὸς τρίγωνον κλίνον τὸ ἀνώφλιον, ἀντὶ δὲ νὰ ᾖναι πεφραγμένη διὰ ξηροτοίχου καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῶν παραστατῶν τῆς, ὡς αἱ ἄλλαι, εἶχε τὸν τοῖχον ἐξωτερικῶς, ὀλίγους δὲ μόνον λίθους ἐπὶ τοῦ κατωφλίου. Τὰ μεταξὺ τῶν ἀργῶν λίθων κενά, συνεπληροῦντο διὰ χώματος, ὅπερ παρατηρήθη εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς τοίχους. Ὁ τοῖχος οὗτος δὲν ἔληγεν εἰς τὸ ἀνώφλιον ἀλλ' ὑπερέβαινε τοῦτο, φθάνων μέχρι 0,30 κάτωθεν τοῦ μεγίστου ὕψους τῆς ἐφ' ἧς ἡ θύρα ἐντομῆς τοῦ βράχου.

Ἐπὶ τῶν χωμάτων, τῶν παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν, ἐφάνησαν ὅστ' ἄμνοῦ ἢ ἐριφίου ἐσκορπισμένα, πλησίον δὲ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρᾶς καὶ εἰς βάθος μόνον 0,10, ἐφάνη σκελετὸς ἀνθρώπου κανονικῶς κείμενος καὶ κεκλιμένος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, ἔχων τὰ γόνατα λίαν συνεσταλμένα, παρὰ τὴν ῥάχιν δ' αὐτοῦ ἀγγεῖον εὐτελέστατον, ἀπλουστάτης τέχνης. Παρὰ τὸν σκελετὸν τοῦτον καὶ λίαν πλησίον αὐτοῦ ἔκειτο ἕτερος, κεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, μὲ ἐπίσης λίαν συνε-

σταλμένα τὰ γόνατα. Παρὰ τοῦτον εὔρεν ὁ κ. Lohling ἐν εὐτε-
λὲς ἀγγεῖον χειρόπλαστον. Ἄλλος νεκρὸς ἔκειτο παρὰ τούτοις
ἐκτάδην, καὶ τρίτον ἀγγεῖον πλησίον τούτου εὐρέθη· παρὰ δὲ τὴν
ἀριστερὰν πλευρὰν καὶ ὀλίγον κάτωθεν τῶν ἐπὶ τῶν χωμάτων
τοῦ ἐδάφους ὁσίων ζώων εὐρέθησαν ὅσῃ ἀνθρώπινα ἀτάκτως
κειμένα, κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα εἰς ἓνα ἀνήκοντα νεκρόν.

Πλησίον ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ὁσίων εὐρέθησαν ἀρετὰ ὅσῃ
ἀμνῶν ἢ ἐριφίων, χρησιμευσάντων βεβαίως κατὰ τὴν ταφὴν ὡς
θυμάτων¹).

Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν ἐπίσης καὶ τίνα τεμάχια ἀγγείων
καλῆς τέχνης. Ὁμοία εὐρέθησαν πολλὰ ἐν τοῖς χώμασι τῶν δια-
δρόμων, ἐνθα καὶ εἰς λίθινος σπόνδυλος, καὶ τμήμα ὄρου ἐξ ἡ-
λέκτρου.

Σημειωτέον, ὅτι ὁ πρὸ τῆς θύρας ξηρότοιχος εἶχε πᾶχος μὲν
1,20, ὕψος δὲ ἀπὸ τοῦ κατωφλίου 2,70.

Τέφρα δὲν εὐρέθη, οὐδὲ τὰ ὅσῃ τοῦ νεκροῦ τοῦ τάφου τού-
του ἦσαν κεκαυμένα.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 29 Φεβρουαρίου 1880.

I. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

α) Ἀνασκαφαὶ ἐν Ναυπλίᾳ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κ. Κονδάκης, οὗ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ
τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ζῆλος εἶναι παντὸς ἐπαίνου ἀνώτε-
ρος. Δημοσιεύοντες ἐν τέλει τοῦ τεύχους τούτου τό τε διάγραμμα
ἐνός τῶν τάφων, διαφέροντός ἐν τισι τῶν ἤδη προεκδεδομένων,
καὶ ἀπεικασματα τῶν κυριωτέρων ἐν αὐτοῖς εὐρημάτων, ἐκρίνα-
μεν ὅχι ἀνωφελὲς νὰ προσθέσωμεν ἔτι καὶ τὰ ἑξῆς:

Ὅπως ἦδη ἔκ τε τῶν ἀνωτέρω καὶ τῶν προδεδημοσιευμένων

1) Εἰς τὰ ὅσῃ τῶν ζώων δὲν παρετηρήσαμεν ἵχνη πυρᾶς· παρευ-
αίζουσιν ὁμῶς τοιαῦτα τεμάχια τινα ἀγγείων, ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρε-
θέντα.

ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας περιόδικῳ (τόμ. Ζ' σελ. 188 κ. ἐ.) ἐξάγεται, οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, ὅμοιοι κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῖς ἐν Σπάτα, νεώτεροι, ὅπως καὶ οὗτοι, κατὰ τι τῶν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν τάφων φαίνονται ὄντες. Τὴν χρονικὴν ὁμῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν νὰ μὴ ὑποθέσωμεν μεγάλην μᾶς ἀναγκάζουσι καὶ αὐτὰ τὰ ἐν αὐτοῖς εὐρήματα. Ἀτυχῶς οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, οὗτοι μὲν ἐντελῶς σεσυλημένοι ἀνασκαπτόμενοι, ἕτεροι δὲ πιθανῶς εἰς μὴ πλουσίους ἀνήκοντες, πάνυ γλίσχρα ἔφερον εἰς φῶς πράγματα. Οὐτε τὸν ἀφθονον χρυσὸν τῶν Μυκηναίων τάφων ἀνευρίσκομεν ἐνταῦθα, οὐτε τοῦλάχιστον τὸν πολὺν ἐκεῖνον πλοῦτον τῶν ἐξ ἐλέφαντος, ὅστου κλ. τῶν ἐν Σπάτα, ὧν ἡ σύγκρισις καὶ παραβολὴ πρὸς τὰ Μυκηναῖα τοσοῦτον εἶναι διδακτικὴ, ὥστε εἴπερ τι καὶ ἄλλο θὰ συντελέσῃ εἰς ἐπίλυσιν τῶν ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. Schliemann γεννηθέντων προβλημάτων. Οὐδὲν ἦττον ὁμῶς καὶ τὰ μέχρι τοῦδε ὀλίγα Ναυπλιακὰ εὐρήματα ἀριδῆλως μᾶς πείθουσιν, ὅτι καὶ ἐνταῦθα προϊόντα τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας πρόκεινται. Καὶ ἐνταῦθα ἀνευρίσκομεν χρυσᾶ πέταλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, οἷα καὶ τὰ ἐν Σπάτα, εἰργασμένα καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὠρισμένα¹⁾, καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν ψήφους ὁρμου ἐξ ἡλέκτρου ἢ ὑελώδους ὕλης καὶ δύο ὅμοια καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς μάζης τοῖς ἐν Σπάτα εἰς μέγαν ἀριθμὸν εὐρεθεῖσιν ἀντικειμένα²⁾, καὶ τέλος ἱκανὸν πλῆθος εἰδωλίων καὶ ἀγγείων (τούτων τὰ πλεῖστα εἰς θραύσματα), ἅτινα καὶ μόνα θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ δεί-

4) 'Idē Bulletin de Corr. Hellénique 1878 σελ. 220—224. Τῶν ἐν Σπάτα τινὰ καὶ κόλλησιν τοῦ χρυσοῦ παρουσιάζουσι. Τῶν Ναυπλιακῶν τὰ φύλλα δι' ἀρμογῆς (ajustement) μόνον εἰσι προσκεκολλημένα. Ἐν τοῖς Μυκηναίοις οὐδαμοῦ παρατηρεῖται κόλλησις.

2) 'Idē Bullet. de C. Hellénique 1878 σελ. 205—214. Τὸ τὸ περίεργον φέρων κόσμημα (ζῶον ἢ φυτόν;) ἔχει πᾶχος 0,003, τὸ δ' ἔτερον 0,003 $\frac{1}{2}$ περίπου. Τὰ μολύβδινα σύματα (ὧν τὸ πᾶχος παραλλέσει μεταξὺ $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ χιλιοστῶν τοῦ μέτρου), ἐχρησίμευσον ἄρα γε πρὸς τὸν καὶ τὰ ἐνὸς τῶν θησαυρῶν τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν σκοπὸν, ὡς ἔλη δηλ. ἀκατέργαστος; 'Idē Mittheilungen 1877, σελ. 273, σημείωσιν.

ξωσι τὴν συγγένειαν τῶν Ναυπλιακῶν πρὸς τοὺς λοιποὺς τά-
 φους. Καὶ περὶ μὲν τῶν εἰδωλίων οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσω-
 μεν ἅπαντα φέρουσι τὸν γνωστὸν τῶν Μυκηναίων τύπον¹⁾, τῶν
 δὲ ἀγγείων δύο ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα τάξεις, τὰ χειρόπλαστα,
 ὧν ὁ πηλὸς (τὸ χρῶμα αὐτοῦ παραλλάσσει μεταξὺ τοῦ συνήθους
 ξανθοῦ καὶ τοῦ ἐρυθροῦ πρὸς τὸ μέλαν ἀποκλίνοντος) εἶναι
 παχὺς, κακῶς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἀπεξεσμένος, οὐδὲν ἢ ἐλεεινὸν
 φέρων γάνωμα, ἀνευ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διακοσμήσεως²⁾, καὶ ἐν ἐνὶ
 λόγῳ τὴν τέχνην ἐν τῇ κατωτάτῃ αὐτῆς βαθμίδι δεικνύων, καὶ
 τὰ πολυπληθέστερα τοῦ τροχοῦ³⁾, ὧν ὁ πηλὸς (ὑπέρυθρος, ἐρυθρὸς
 ἢ ξανθός) εἶναι λεπτότερος, ἰσχυρῶς ἐψημένος, κατὰ τὸ μᾶλλον
 ἢ ἥττον στυλπνὸν φέρων γάνωμα (καὶ ἔσωθεν πολλάκις) καὶ δια-
 κόσμῃσιν διὰ χρώματος, τὰς αὐτὰς περίπου, οἷας καὶ τὰ τῶν
 Μυκηναίων καὶ τὰ ἐν Σπάτα, δεικνύοντος παραλλαγάς. Βάσις
 δὲ τῆς διακοσμήσεως καὶ τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι ἡ αὐτή, οἷα
 καὶ τῶν ἐν Μυκῇναις, γραμμικὰ τινα δηλ. σχήματα⁴⁾ (εἶτε
 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τροχοῦ, τοῦ ὀργάνου τῆς κατασκευῆς, παρεχό-

1) Ὡς Schliemann σελ. 136 τῆς Γαλ. ἐκδόσεως καὶ Ἀθηναίου
 τόμ. Ζ', β. β.

2) Τῶν ἀγγείων τούτων τὸ σχῆμα, ὅπου τοιαῦτα μᾶς περισώθησαν
 ἀκέραια ἢ ἐκ τῶν τεμαχίων δύνανται ν' ἀποτελεσθῶσιν, εἶναι τὸ αὐτὸ
 ἢ ὅμοιον τῷ τῶν ἐν σελ. 124, σχ. 27, τοῦ συγγραμματος τοῦ κυρίου
 Schliemann ἀπεικονισμένων ἐλάχιστα δ' αὐτῶν φέρουσιν ἐνίοτε γραμ-
 μικά τινα σχήματα διὰ βαφῆς ἀσθενεστάτης ὡς διακόσμησιν· ἐ γ χ ἀ-
 ρ α κ τ α κοσμήματα ἐν ο ὕ δ ε ν ἰ τῶν τοῦ Μυκηναίου Μουσείου εἶδομεν.

3) Ἐκτὸς τοῦ συνηθεστάτου ἐκείνου (ὡς Ἀθηναίου τόμ. 7, πῦχ. 6)
 καὶ ἄλλα διάφορα μᾶς παρουσιάζουσι σχήματα τὰ τοῦ τροχοῦ Ναυ-
 πλιακὰ, ὅπως καὶ τὰ Μυκηναῖα καὶ τὰ τῆς Ἰαλυσσοῦ τῆς Ῥόδου. (ὡς Ga-
 zette Archéologique 1879, φύλ. 4.)

4) Γεωμετρικὴ διακόσμησις, ὅπως ἐννοεῖ αὐτὴν ὁ κ.
 Conze (ὡς Sitzungsberichte der Wiener Akademie 1870.) μόλις
 εἰς τὰ ἐν τῷ ὁρόμῳ τοῦ πρώτου θησαυροῦ ἀνευρεθῆναι τεμάχια
 παρατηρεῖται, καίτοι καὶ ἐνταῦθα τὸ κυριώτατον αὐτῆς γνώρισμα, ὁ
 ἀποκλισμὸς δηλ. τῶν φυτῶν, δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ. Ἐν γίνε-
 ται δὲ τὰ τοῦ Μυκηναίου Μουσείου ἀγγεῖα θὰ μᾶς ἀναγκάσῃ, νομίζω, νὰ
 μεταβλέπωμεν πῶς τὰς μέχρι τοῦδε περὶ αὐτῶν ἐπικρατούσας γνώμας.

μενα, είτε ἀπὸ τῆς πλεκτικῆς καὶ τῆς ὑφαντικῆς εἰλημμένα), καὶ πρὸ πάντων ἀπεικόνισις, ἐν τοῖς πλείστοις μὴ τυπική (stylisirt), φυτῶν καὶ μαλακίων. Ἐλικοειδῆ σχήματα δὲν ἀπαντῶσιν, ἐκτὸς τῶν ὁμοκέντρων κύκλων τῶν δι' ἐφαπτομένης πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένων. Ζώων δὲ (οἰκιακῶν ἢ ἄλλων) ἢ τῆς ἀνθρωπίνου μορφῆς οὐδὲ ἔχνος παρατηρεῖται· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις τῶν Μυκηναίων συνηθέστατα πτηνὰ (κύκνοι ἢ νῆσσαι) ἐν τούτοις, ὅπως καὶ ἐν τοῖς τοῦ Σπάτα, οὐχ εὐρηνηται ἀπεικονισμένα').

6.) Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀθήναις.

Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τοῦδε οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, οἵτινες οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν καθ' ἡμᾶς πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευομένους Λαδυρίνθους, οὓς δέον ἀλλαχοῦ νὰ ἀναζητήσωμεν.

Αἱ δὲ κατὰ τὸ Δίπυλον ἄκαρποι μέχρι τοῦδε ἀνασκαφαί, ἐκτὸς νεκρικῆς στήλης τῶν συνήθων κυλινδρικῶν (ὑψ. 0,57, παχ. 0,65 τοῦ μέτρου) μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς γράμμασι τῶν Μακεδονορωμαϊκῶν χρόνων

Κωμαῖος²⁾.

Χάρητος

Λακιδῶης

ἀπεκάλυψαν ἡμῖν καὶ πλάκα ἐπιτύμβιον ἐνεπίγραφον καὶ μετὰ γλυφῶν τῶν καλῶν χρόνων (τοῦ τετάρτου αἰῶνος), ἣν συντόμως ἐνταῦθα περιγράφομεν. Ἡ πλάξ, ὡς δηλοῦται, ἔφερεν ἀναγεγλυμμένην κατὰ μὲν τὸ μέσον ὑδρίαν (κατὰ τὸ πλεῖστον σωζομένην), ἐκατέρωθεν δὲ ληκύθους, ὧν ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὑλόκληρος, τῆς δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ἔχνη μόνον τοῦ ποδὸς σώζονται· ἄνω δ' ἐκοσμεῖτο διὰ ταινίας, ἐξ ἧς δύο ἐκρέμαντο χάριν συμμετρίας ἀλάσαστρα, ὧν τὸ πρὸς ἀριστερὰ ὑλόκληρον σώζεται. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ὑδρίας (πάχος τῆς γλυφῆς αὐτῆς 0,650) παρίσταται γέρων πολίος, περίλυπος, κεκυφὼς καὶ βακτηρία ἐπερειδόμενος, ἡμᾶτιον

1) Τρεῖς ἰσχάτως ἀνοιχθέντες τάφοι οὐδὲν ἕτερον ἢ ἀγγείων θραύσματα ἔφερον εἰς φῶς, ἐν οἷς καὶ ἄλλα τινὰ ἐκτὸς τῶν ὁμοκέντρων κύκλων ἐλικοειδῆ σχήματα παρατηροῦνται.

2) Ἦδε ἐπιτύμβιους ἐπιγραφὰς ὑπὸ Σ. Κουμανούδη ἐν τοῖς Λακιδάδαις.

περιβεβλημένος καὶ δεξιούμενος τῇ δεξιᾷ νεανίαν πρὸ αὐτοῦ ἱστάμενον μὲ πέτασον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βραχὺν φέροντα χιτῶνα, περὶ τὴν ὄσφυν ἀνεζωσμένον καὶ διὰ τελαμῶνος κρεμάμενον ἀπὸ τῶν ὤμων ξίφος, τῇ ἀριστερᾷ δύο κρατοῦντα δόρατα καὶ τῷ ἵππῳ του ἐπακουμβῶντα· ὅπισθεν δὲ ταῦ γέροντος παρίσταται παῖς ἱμάτιον περιβεβλημένος, περίλυπος καὶ πρὸς τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως βλέπων· ἄνωθι δ' αὐτῶν ἀναγινώσκειται *Παναίτιος Ἀμαξαργε*[δς (πάχος τῆς γλυφῆς τῶν προσώπων 0,009)]. Ἐπὶ δὲ τῆς ληκύθου (παχ. τῆς γλυφῆς τῆς 0,550) παρίσταται παῖς ἢ μᾶλλον ἐφηβος (πάχ. τῆς γλυφῆς αὐτοῦ 0,005) τροχὸν ἢ κρίκον (Spielrad) ἐλαύνων· τό τε θέμα (motiv) καὶ ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἀξιολόγα, καίτοι δὲ ὁ λίθος (πεντελῆσιος) ἐπαθεν ἱκανῶς ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἡ πλάξ ἐμποιεῖ οὐχ ἥττον βλεπομένη εὐαρεστοτάτην ἐντύπωσιν¹⁾.

Αἱ ἐν τῷ στρατιωτικῷ Νοσοκομείῳ ἀνασκαφαὶ οὐδὲν ἔφεραν εἰς φῶς ἄξιον λόγου μετὰ τὸ γνωστὸν ἄγαλμα²⁾· ἐκεῖ που πλησίον ἀνευρέθη μόνον βωμὸς τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων μὲ βούκεντρα, ἀνθέμια, ῥόδακας καὶ τῆς κολοβῆς ἐπιγραφῆς,

Κλειοπατρ.....

Δειρανδειωτ.....

Διονυσου.....

κλειους Σου.....

(λίθος πεντελῆσιος) καὶ βάθρον ὑμηττείου λίθου, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν α)υτοκρατορ Καισαρ..... ἥς κατὰ τὸ ἥμισυ μόλις διακρίνονται τὰ γράμματα.

Δ. ΦΙΛΙΟΣ.

1) Πάντες εἰσὶ τὰ ἀποτελοῦντα τὸ σωζόμενον τῆς πλακὸς μέρος (σὲ 3/5 σχεδὸν τοῦ ὅλου) τεμάχια (μ. 1,57, πλ. 0,90, ὕψ. 0,19 τοῦ γαλ. μέτρου) 4 μικρὰ καὶ ἓν μέγα (μῆκος αὐτοῦ 0,90· ἔκτον δὲ τι τεμάχιον εἰς αὐτὴν πιθανῶς ἀνήκον δὲν προσαρμόζεται. Εὑρέθη δὲ σκεπάζουσα μεταγενέστερον ὕδραγωγεῖον ὡς ὁ φίλος ἡμῶν κ. Ἀ. Σ. Κουμανούδης μᾶς εἶπε.

2) Παρνασσὸς 1880 β' καὶ γ' πεῦχος.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΟΠΩΝ.

1.

Δ)ε(υρ)έ Γ; . .
 Ιέον τριτ-
 τὺς τελευ-
 τᾶι, Θριασ-
 5 Ιον δὲ ἀρχ-
 εται τριτ-
 τὺς.

Ἐπὶ στήλης λίθου Πειραιικοῦ τετραγωνικῆς, ἐχούσης ὕψος 1,26, πλάτος 0,43, πάχος 0,22, εἶναι ἐγκεχαραγμένα τὰ ἀνωτέρω. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Προευκλειδείων χρόνων. Τὸ σίγμα τρίγραμμον. Εἶναι καὶ αὕτη ἡ στήλη ἐξ ἐκείνων τῶν ποτὲ παρὰ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς ἰδρυμένων καὶ ὀριζόντων τοὺς κατὰ τριτ-
 τῆς τάπους τῶν τριήρων, ὁποῖαν ἤδη ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἐν τινι προηγουμένῳ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου, ἥτοι ἐν σελ. 291 τοῦ τόμου τούτου καὶ ἐκτενέστερον ἀνεφέραμεν τὰ περὶ αὐτῶν. Καὶ ταύτης δὲ τῆς στήλης ἀγνοεῖται ἀκριβῶς ὁ τόπος τῆς εὐρέσεως, πλὴν ὅτι ἐν Πειραιεῖ. Ἠγοράσθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας καὶ ἀπετέθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων Ἐθνικοῦ Μουσείου.

2.

.....τος Δημοτέλους τοῦ Ἀντιμέχου ΛΛ..
ἀπερ)οστασίου Ἐκατονδαιῶνος π(έμπ)ει ἐπὶ (δ)έκ(α)
ν Γέμ ει-οίκου-παιδι Ἀρκάδα Ἀγρυλ(ῆσι οἴκου..
Ἡγεστράτου Χολαρ- Εὐκλήμων Κτησ.....
 5αι οἰκούσας Κηφ- ασίαν Ε.....
(!)ππου Μυρρίν- ΚΗ.....
ου ΚΛ.....
 Γ.....

Στήλης λίθου Ὑμηττίου ἄνω μέρος, μᾶλλον τὸ πρὸς δεξιὰ τῆς

ὁρῶντι, μετὰ ἀετωματίου κολοβοῦ, ἔχει τὰ ἀνωτέρω γράμματα, σχήματος τοῦ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Εὐρέθῃ ἐν Ἀθήναις καὶ ἡγοράσθῃ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίης. Ὑψος 0,28, πλάτος 0,31 (τὰ δύο τρίτα περίπου τοῦ ἀρχικοῦ), πάχος 0,13. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κεφαλίδα εἶναι κεχαραγμένοι ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, οἱ λοιποὶ ἐπὶ τοῦ κυρίου σώματος τῆς στήλης εἰς δύο σελίδας.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη λυπηρὸν ὅτι περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τόσον κολοβή, διότι δὲν εἶναι ἐκ τῶν κοινῶν. Ἐκ τῆς τριῶν γραμμάτων συμπληρώσεως ἦν ἐτόλμησα νὰ κάμω ἐν ἀρχῇ τοῦ β' στίχου, εἰ καὶ μετὰ πολλοῦ ἐνδοιασμοῦ, βλέπουσιν οἱ ἐπαίοντες, τί εἰκάσω περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς ἐπιγραφῆς, ὅτι δηλ. πολῖται τινὲς Ἀθηναῖοι θὰ κατηγόρησάν τινας μετοίκους ὡς οἰκοῦντας ἐν Ἀττικῇ παρὰ τὸν νόμον ἄνευ προστάτου καὶ εἶλον αὐτοὺς πιθανῶς, ἐφ' ᾧ ἐγένετο ἡ ἀναγραφὴ αὕτη, ἴσως καὶ μὲ ὁρισμὸν τοῦ ἔτους καθ' ὃ αἱ δίκαι ἐδικάσθησαν, διότι δυνατόν πως νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐν τῷ α' στίχῳ ἐν ἀρχῇ πρὸ τῶν τ ο ς ἔλειψαν τὰ ἐπὶ ἀ ρ χ ο ν, εἰ καὶ ὁμολογῶ, ὅτι πλείονα γράμματα ἢ ὅκτ' ἔχωρον αὐτοῦ, ἀφοῦ τὸ μέσον τοῦ πλάτους τῆς στήλης φαίνεται πως ὅτι πίπτει ἐκεῖ ἐνθα τὰ γράμματα ΗΜ τοῦ ὀνόματος Δημοτέλους, καθ' ὃ τοῦτο ἐκ τῆς μὴ ἐντελῶς σωζομένης κορυφῆς τοῦ ὑπερβεν τριγωνικοῦ ἀετωματος εἰκάζεται. Ὅθεν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐν ἀρχῇ ἐκλιποῦσαν καὶ ἄλλην λέξιν, λ. χ. τὴν Τ ο ὑ ς δ ε, ἢ τὴν Ο ἰ δ ε καὶ ὕστερον κἀνὲν ῥῆμα ἐν τῷ β'. στίχῳ μετὰ καὶ τῆς λέξεως γ ρ α φ ῇ ἢ δ ἰ κ η κατὰ πτώσιν τὴν συντακτικῶς προσήκουσαν. Ταῦτα δὲ πάντα λέγω μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως καὶ ὀκνου. Ἀρχοντα δὲ ἐπώνυμον Δημοτέλη δὲν γνωρίζομεν, ὥστε ἂν εἶναι ὁ Δημοτέλης οὗτος ἄρχων καὶ ὄχι τι ἄλλο, θὰ εἶναι ἐκ τῶν μετὰ τὴν ρκδ'. Ὀλυμπιάδα ἀρξάντων. Ἐν τῷ κατὰ Κόνωνος λόγῳ τοῦ Δημοσθένους § 31 ἀναφέρεται τις Δημοτέλης Ἀλαιοῦς, ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ τὰ δύο τελευταῖα γράμματα, ὁμοιάζοντα ΑΔ ἢ ΔΑ, τὸν δῆμον τοῦτον ὑπεμφαίνουσιν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν, καὶ ἂν ἤθελεν ἀποδειχθῇ ἐναργῶς. Τὸ κύριον καὶ τὸ εὐκατὶον εἶναι νὰ ἀποδειχθῇ τὸ περὶ τί

συνέφευται ἀληθῶς ἢ ὑπόθεσις τῆς περὶ τοῦ ταύτης ἐπιγραφῆς.
 Εἰς τοῦτο εὐχόμεθα νὰ φανῶσιν ἄλλοι ἐπιτυχέστεροι ἡμῶν.

3.

Ἐστὶν ἄρχοντος ἐπὶ τὰ πρυτανεῖα

. . . Ἀθρων)ος τοῦ Καλλίου Βατῆθεν.

Τὰ ἀνωτέρω γράμματα, σχήματος τοῦ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων (τῶν ἀρχῶν περίπου τοῦ δευτέρου αἰῶνος), ἔχει ἐν σκευῶς λίθῳ Παντέλληστου, ὅπερ εὑρέθη ἐνταῦθα ἐν Ἀθήναις, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ῥα. Σπ. Παλαιολόγου, τῇ πλησίον τοῦ ἀγ. Δημητρίου τοῦ Κατηφόρη καὶ ἀγορασθὲν ἀπετέθη ἐν τῷ Βαρβακείου ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Τὸ σκεῦος τοῦτο εἶναι ἀπαράλλακτον μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξέδωκά ποτε μετὰ τοῦ σχήματός των ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι, περιόδου β'. τοῦ ἔτους 1862, ἐν πίνακι Θ ὑπ' ἀριθ. 2, 3, 4, χωρὶς νὰ δυνηθῶ νὰ ὁρίσω καὶ τὴν ποτὲ χρῆσιν των, μόνον δὲ εἰκάσαι, ὅτι σχεῖν τινα ἔχουσι πρὸς τὰ δικαστήρια, διὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀναγνωσκομένην λέξιν «πρυτανεῖα». Πιστῶν δὲ θεωρῶ, ὅτι τὸ νῦν ἐκδοδόμενον σκεῦος, ὃν κολοῦν πρὸς ἀριστερὰ τῷ θεωμένῳ, εἶναι τὸ ἄνω μέρος ἐκείνου τοῦ ἀνεπιγράφου τεμαχίου, ὃ ἀπεικονίσθη ἐν τῷ εἰρημένῳ πίνακι ὑπ' ἀριθ. 3. Καὶ εἶχα μὲν τότε θεωρήσει τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 ὡς κατώτερον μέρος τοῦ ἐκεί ὑπ' ἀρ. 2 ἀνεπιγράφου τεμαχίου, ἀλλ' ἔχι μετὰ βεβαιότητος. Τώρα δὲ λέγω, ὅτι θὰ εἶναι μᾶλλον ἐκεῖνο τὸ ὑπ' ἀρ. 3 κάτω μέρος. τοῦτου τοῦ νῦν εὑρεθέντος ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ὡς ἐκεῖνο. Εἶναι δὲ πολὺ περὶεργον, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ νῦν καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἔχουσι πιθανώτατα τὸ αὐτὸ κύριον ὄνομα ἐν τῷ β'. στίχῳ, ἐκτὶ μὲν κολοδόν. του Βατῆθεν, ἐδῶ δὲ πλήρης Καλλίου Βατῆθεν. Ὅτι δὲ νῦν συνεπλήρωσα τὸ ος τοῦ λίθου εἰς (Ἀθρων)ος λόγον εἶχα τινα ἔχι ὅλως ἀνίσχυρον. Ἐν ταῖς ἐκδοθεῖσαις δηλ. ὑπὸ U. Kœhler ἐν Corp. Inscr. Attic. ἐπιγραφαῖς ταῖς ὑπ' ἀρ. 444 καὶ 445 ἀναφέρεται τις Ἀθρων Καλλίου Βατῆθεν ἀνὴρ γενεᾶς ἐπισήμου, ὅστις, ὡς ἐξάγεται ἀλλαχόθεν, ἐγένετο πρόξενος Δελφῶν ἐν ἔτει 189 πρὸ Χριστοῦ. (ἴδε τὰ τοῦ Kœhler σημεῖα.)

4.

Ἑρμῆς
ὁ καὶ Διο-
γύσιος.

Αὕτη ἡ ἐπιγραφή ἀναγινώσκεται ἐπὶ ἀκεράλῳ Ἑρμῶ μικροῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ὅχι ὁμοῦ τοῦ κοινού καὶ συνήθους σχήματος, ἀλλ' ἐξ ἐμμένων τῶν ἀλλοιοτέρων, ὁποῖοι ἐντέτε εὐρίσκονται, ἔχοντες τὴν ἡμίση πλευρὰν στενωπραν, οὕτω: καὶ φαίνεται ὅτι τοσοῦτα ὄντες ἐναρμόζοντο μὲ τὸ στενότερον τῶν μέρους εἰς τοῖχος ἢ ἀπετέλουν στούλους κυκλιδῶμα τὸς τινας. Ὁ λίθος πεντελήσιος, ὕψους 0,73, πλάτους πρῶτου 0,11, ὀπισθίου 0,09, πάχους ἢ βάθους 0,18. Εὐρέθη ἐν καὶ ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ἐκ τῆς λειπούσης κεφαλῆς ἄλλο τι δὲν σώζεται, εἰμὴ τὸ ἄκρον ἐνδὸς συνεστραμμένου βοστρύχου ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, τοῦ δὲ αἰδοίου ἢ θέσις τανῦν καίλη καὶ κενή. Ἡ δὲ ἐπιγραφή εἶναι κεχαραγμένη ἐντὸς δελτίου, γράμμασι τῶν μ. Χ. χρόνων. Ἑρμῆς ὡς ὄνομα ἀνθρώπου μάλιστα ἐν τοῖς μετὰ Χρ. χρόνοις ἐσυνειθίζετο, οὗτος δὲ ὁ ἡμέτερος εἶχε καὶ ἄλλο δεῦτερον ὄνομα τὸ Διονύσιος, ὅπερ ἐδηλώθη ἀνορθογράφως διὰ τοῦ ὁ καὶ.

Δημοσιεύομεν καὶ τὰς ἐξῆς δύο ἐκ Πελοποννήσου ἐπιγραφάς, ὧν ἐλάβομεν χάρτινα ἀποτυπώματα παρὰ τοῦ φίλου Πέτρου Ραζέλου τῇ 23 Αὐγούστου 1879.

Ἀγαθῇ
τύχῃ.

Αὐτοῦς σοὶ
Τρέφιμος, Ἡρόδ-

5 κλεις Διός,
ἔτευξα νηὸν
εὐσεβείας εἰνεῖν.

Τὸ ἀποτύπωμα δεικνύει σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὅπως αὐτοὶ οἱ χρόνοι ὑποσημαίνονται καὶ ἐκ τοῦ κυρίου ὀνόματος Αἰρήλιος, ὅπερ συχνότατον κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6^{ου} αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ὅτε ἐν Ῥώμῃ ἤρχον οἱ ἐκ

τῆς Αὐρηλίας γενεᾶς αὐτοκράτορες. Εὐρίσκεται δὲ ὁ λίθος εἰς ἐν λεμονοπερίβολον, κείμενον ὑπὸ τὸ φρούριον τῶν Μεθάνων τὸ ἐπὶ τοῦ ἰσμοῦ τῆς Τροιζηνίας χερσονήσου.

Ὅποιον μὲν σχῆμα ἔχει ὁ λίθος, δὲν ἐδηλώθη ἡμῖν, ἀλλὰ φαίνεται μικρὸς, διότι μόλις μιᾶς σπυδαμῆς τόπον καθεύτως κατέχουσιν οἱ ἑπτὰ στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ δύσκολον ὄντως εἶναι νὰ εἴπῃ τις, ποῦ ἄρᾳ γε ἦτο ὁ λίθος ἐμβεδλιμμένος, εἰς ποῖον δὴλ. μέρος τοῦ ναοῦ, οὗ τὴν ποτὲ ὑπαρξίν μαρτυρεῖ. Εἶναι δὲ πρόδηλον ὅτι δύο ἱαμβικούς στίχους μετὰ προηγουμένης εὐχολιμαίας φράσεως ἔχομεν ἐνώπιόν μας, οἱ ὅποιοι, ἂν ᾔθελον ἐγκαταφθῇ ἐπὶ ἐπιμήκους ναοῦ ἐπιστυλίου, ἡδύναντο νὰ λάβωσι τὸ ἐξῆς σχῆμα·

Ἄγαθὴ τύχη·

Ἀδρηλιός σοι Τρόφιμος, Ἡράκλεις Διός,
ἔτευξα νηὸν εὐσεβείας εἵνεκεν.

Ὁ Ἕλλην Τρόφιμος, ὅστις εἶχε προσλάβει καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν γενεᾶς ὄνομα Αὐρήλιος, λέγει πρὸς τὸν κλητικῇ πτώσει προσφωνούμενον υἱὸν τοῦ Διὸς Ἡρακλέα, ὅτι τῷ κατεσκευάσας ναόν.

Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ἂν ὁ ναὸς οὗτος εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν ὁ Πausanias, ὁ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Αὐρηλίων γράψας τὴν περιήγησίν του, εἶδε καὶ ἀναφέρει ἐν βιβλ. 2, 34, 1, οὔτε ἂν τὰ θερμὰ λουτρά, τὰ ὅποια ὡσαύτως ὁ Πausanias ἀναφέρει αὐτόθι, ὡς ἀπέχοντα τριάκοντα στάδια ἀπὸ τοῦ πολίσματος τῶν Μεθάνων, καὶ τῶν ὁποίων ὁ Ἡρακλῆς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐφορος καὶ ἐν Μεθάνοις ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὴν σήμερον δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βρωκολίμνη γνωρίζονται, ἔχουν ἢ δὲν ἔχουν σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην καὶ τὸν τόπον τῆς εὐρέσεώς της.

Ὁ αὐτὸς Π. Ραζέλος ἔδωκεν ἡμῖν ἀποτύπωμα καὶ τοῦ ἐξῆς μικροῦ τεμαχίου ἐπιγραφῆς· ὅπερ εἶδεν ἐν τῷ περιόδῳ τοῦ ἐν Οἰτύλῳ τῆς Λακωνικῆς ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν·

.....
...είας εἰς τὴν ΑΙ:..
...δοθείσης προσόδου..
...τὴν βούλονται ε....

.ε) ὑφημίας τῶν πολ(ιτῶν)·.

5 ..οις καὶ παντὶ τῷ δ(ήμῳ)·.

.....

Τίποτε ἄλλο δὲν ἔχω νὰ εἶπω περὶ τῶν ὀλίγων τούτων γραμμάτων, εἰμὴ ὅτι ἔχουσι σχῆμα τὸ ἐν τοῖς μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις ἐπιζόμενον, καὶ φαίνονται ὄντα μέρος ψηφίσματος πρὸς τιμὴν ἀνδρὸς εὐεργετήσαντος τὸ κοινὸν διὰ δωρεᾶς χρημάτων ἢ δανείου, ὅποια καὶ ἄλλα ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἐγνώσθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 14 Ἀπριλίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΜΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ἈΝΤΙΓΟΝΗΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ζητῶν τι ἐν τῇ Σοφοκλέους Ἀντιγόνῃ προσέκοψα τοῖςδε τοῖς Κρέοντος λόγοις

στιχ. 1319—22

ἐγὼ γάρ σ' ἐγὼ ἔκανον, ὦ μέλειος,
ἐγὼ, φέμ' ἔτυμον. Ἴω πρόσπολοι,
ἄγετί μ' ὅτι τάχος, ἄγετί μ' ἐκποδῶν,
τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα.

ἡμαρτημένον πάντως ἐστὶ τὸ αὐὸς ὄντα μᾶλλον· ὁ διορθωτέον ὧδε αὐὸς ὄντα μ' ἄλλον ἢ μηδένα.

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

BIBLIA NEOΦΑΝΗ.

Δοσίειον διαγώνισμα περί βελτιώσεως καὶ ἐμφυχώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας, πόνημα Π. Ι. Χαλκιοπούλου, βραβευθὲν ὑπὸ τῶν κριτῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Μεταρρυθμίσεων, 1880. [8ον σελ. δ' καὶ 362.] Τιμᾶται ν. δρ. 3.

Annuaire de l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France. 42e année 1878. Paris 1878 [8ον, σελ. c+308]. Prix 6 fr.

Monuments Grecs publiés par l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France. N° 7, 1878. Paris 1878. [4ον, p. 62] avec deux planches. Prix 5 fr.

Θεσσαλία ὑπὸ Νικολάου Γεωργιάδου ἱατροῦ, Θεσσαλομάγνητος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1870 [8ον, σελ. 352]. Τιμᾶται δρ. ν. 6.

Δόγος περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ Θησείως, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῇ Δ' νοεμβρίῳ 1875 ὑπὸ Ἑμμ. Κοκκίνου, ἀναλαμβάνοντος τὴν πρυτανείαν κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1875—1876. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου αἰασοῦ, 1880 [8ον, σελ. 58].

Α. Ίω. Ἀντωνιάδου, Οἱ τυρηνωκτένιοι, Δημήτριος ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ Γενίτσαρος, τραγωδίαι· ἔτι δὲ ἡ Χαϊδεμμένη, κωμῳδία. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου. 1880 [8ον, σελ. 384]. Τιμᾶται δρ. ν. 4.

* Περὶ τῶν παρὰ φύσιν συμφύσεων τοῦ πλακοῦντος, θεωρηθεὶς ἐπὶ ὁφηγεσίᾳ ὑπὸ Κ. Δ. Διγεωῆ, ἱατροῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλη, 1880. [8ον, σελ. 64.]

* Μαθήματα εὐθυγράμμου τριγωνομετρίας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Γεωργίου Ι. Σούτσου, ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ, καθηγητοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολυτεχνικῇ σχολῇ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1880. [8ον, σ. 87.]

* Πραγματεία ἐφηρμοσμένης τακτικῆς, ἐκπονηθεῖσα κατὰ τὸ διαγεγραμμένον διὰ τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τῆς Γερμανίας πρόγραμμα ὑπὸ F. A. Paris, ὑποστρατήγου ἐν τῇ ἑπηρεσίᾳ τῆς Πρωσίας, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Νικολάου Κ. Γουλιμῆ, ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ μετὰ τριῶν πινάκων. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1880. Τιμᾶται δραχμῶν 6. [8ον, σ. 460.]

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις ποιηγοποιηθεῖσαι

ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Μάρτιος (ε. κ.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	754,84	χιμ.
Μεγίστη »	762,13	(τὴν 24 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,39	(τὴν 31 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	9,21	
Μεγίστη »	19, 8	(τὴν 31 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	— 6, 6	(τὴν 15 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 9, χιόνος 4, δρόσου 1 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 33,28 χιμ.), πάγου 3, ἀστραπῶν 1, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 14 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 11 ΒΑ, 1 Α, 4 Ν.

Ἀπρίλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,12	
Μεγίστη »	762,62	(τὴν 18 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	742,42	(τὴν 8 ^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	16,39	
Μεγίστη »	25,3	(τὴν 26 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	7,8	(τὴν 16 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 8 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 27,75 χιμ.), ἀστραπῶν 3, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 18 ἡμέρας ΝΔ, 4 Β, 5 ΒΑ, 1 Α, 2 Ν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ Τῷ Η΄ ΤΟΜῳ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

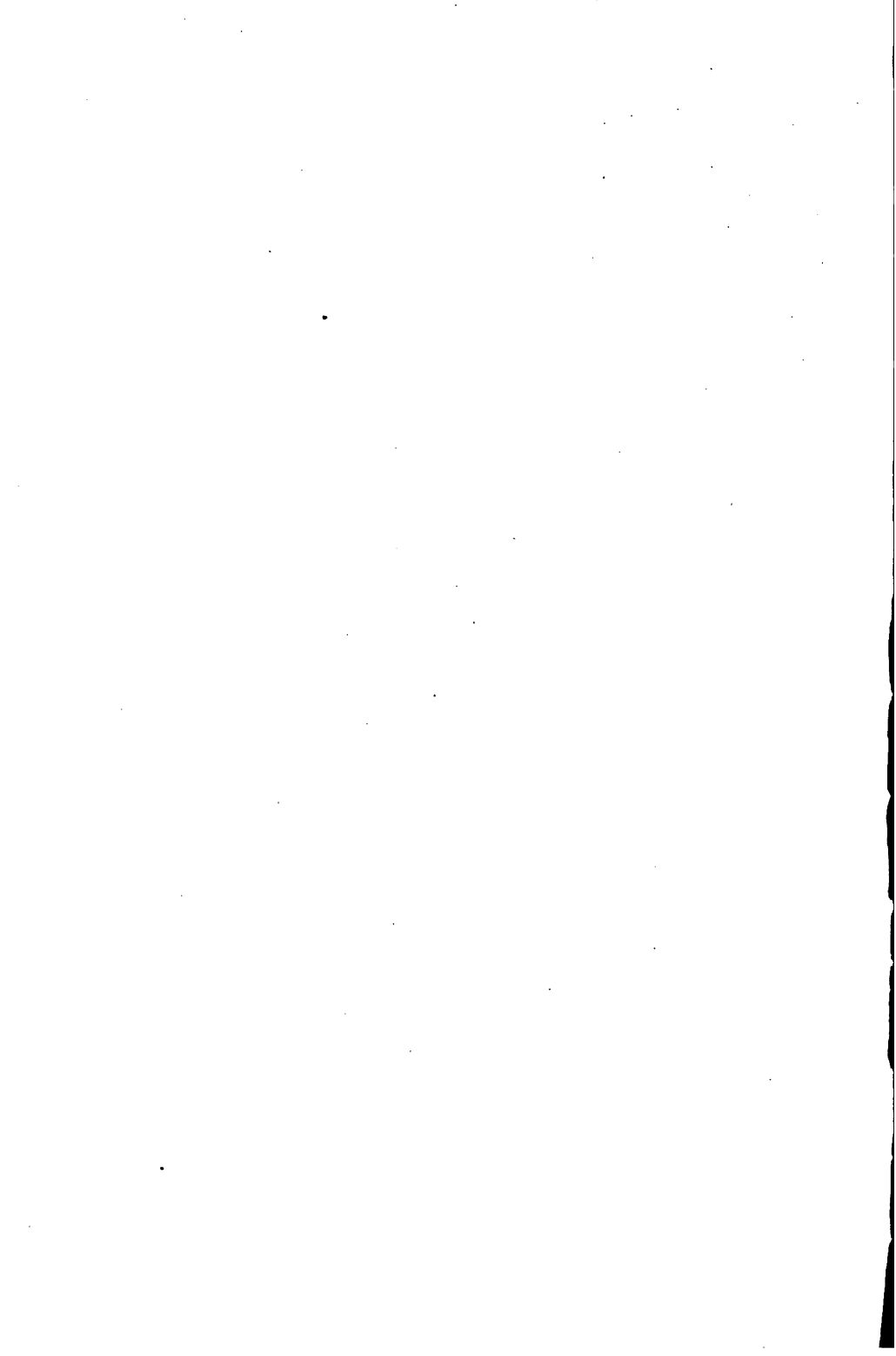
Πρόλογος	σελ. α΄
Βιβλιογραφία.—Περὶ τῆς ἐν Λευψίᾳ ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ κα- θηγητοῦ κ. V. Gardthausen Παλαιογραφίας, ὑπὸ Γρη- γορίου Ν. Βερναρδάκη	3
Περὶ τοῦ ρυθμοῦ τῆς παρ' ἡμῖν στιχουργίας ἐν σχήσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν καὶ μετρικὴν, ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου	10
Κριτικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ, ὑπὸ Ἰωάννου Πανταζίδου .	44, 247
Περὶ τῆς αἰτίας τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κων- σταντινουπόλεως, ὑπὸ Θεοδοσίου Θ. Βενιζέλου,	67
Κριτικὰ καὶ γραμματικὰ μέρος δωδέκατον, ὑπὸ Κωνστ. Σ. Κόντου,	96, 198, 432
Βιβλιογραφία, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη· α) ἑλληνικὴ μυθολογία Decharme· β) ὁρισμὸς καὶ ἡ νῦν θέσις τῆς φιλολογίας κατὰ Β. Schmidt· γ) Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τὰ σωζόμε- να ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου	109
Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς ἀνέκδοτοι, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κωμα- νούδη	138, 231, 288
Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὸ Δίπυλον, ὑπὸ Στεφ. Α. Κουμανούδη .	144
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις.—Ἀρχαῖα ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὗρε- θέντα.—Ὁ παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς πανάρχαιος τάφος.—Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων.—Ἀρχαιοποικιὸν μουσεῖον, ὑπὸ Εὐ- θυμίου Καστόρχη·	146
Βιβλία νεοφανῆ	155, 241, 336, 412, 534
Μετewρολογικαὶ παρατηρήσεις . . .	157, 246, 340, 414, 535
Παροράματα	158, 246
Περὶ τῆς ἀνακαλύψεως οὐρανίων σωμάτων διὰ τοῦ ὑπολο- γισμοῦ, ὑπὸ Α. Κ. Κοκκίδου	159
Περὶ τοῦ «οὐ μὴν ἀλλὰ» οὐ μέντοι ἀλλὰ» οὐ γὰρ ἀλλὰ»	

ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου.....	221.
Ἔγγραφον τῆς κοινότητος τῆς νήσου Πάρου πρὸς τὸν κα- πουδάν πασάν, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου, καθηγητοῦ	228
Βιβλιογραφία ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανοῦδη.—Πλάτωνος Κρίτων εἰς τὴν καθωμιλημένην γλῶσσαν ὑπὸ Δημητρίου Γούναρη ἑκδοσεὶ δευτέρα	238
Κριτικὴ μελέτη περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τῆς Θέρμης, ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα	258
Σημειώσεις ἀρχαιολογικαί, ὑπὸ Π. Κομνηνοῦ.....	269
Ἰδιωτικά τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, ὑπὸ Ἰωάννου Πρωτοδίκου	273
Ἐπίθετα κινήσεως παρ' Ὀμήρῳ, ὑπὸ W. E. Gladstone (μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Ἑμμανουὴλ Στάη, διδάκτορος τῆς Νομικῆς)	298
Ἀνέκδοτα ἀποσπάσματα Εὐριπίδου καὶ ἄλλων ποιητῶν ἐκ παπύρου Αἰγυπτιακοῦ, ὑπὸ Στ. Α. Κουμανοῦδη...	343
Ἡ Ὠλίαρος καὶ τὸ σπήλαιον αὐτῆς, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου	351
Ἐκ τῶν περὶ λατρείας τοῦ θεοῦ καθ' Ἑλλήνας, περὶ κα- θερώσεως ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη..	358
Περὶ ὁροσήμου ἐπιγραφῆς τοῦ ἐν Αἴεσσι ἱεροῦ τοῦ Ἀσκλη- πιοῦ, ὑπὸ Ἰ. Α. Κονδᾶκη	371
Τὰ Ὀλύμπια ἐν Φαλήρῳ καὶ τὸ νῦν μεταρρυθμιζόμενον Ζάππειον, ὑπὸ Αυσάνδρου Καυτανζόγλου.....	374
Τοῦ Ἀρμούρη ἄσμα δημοτικὸν τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ἐκ- δοθὲν, μεταφρασθὲν ῥωσιστὶ καὶ διερμηνευθὲν παρὰ Γα- βριὴλ Δεστούνη	385
Διορθώσεις τινὲς εἰς τοῦ Γαληνοῦ τὸ περὶ ἐθῶν, ὑπὸ Ἰω. Πανταζίδου	394
Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανοῦδη.....	399
Ψήφισμα ἀττικὸν ἐκ τῶν πρὸ Εὐκλείδου, ὑπὸ Π. Εὐστρα- τιάδου, γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων	405
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη.....	411
Κριτικαὶ διορθώσεις εἰς Στράβωνα, μέρος Α', ὑπὸ Μαργαρί-	

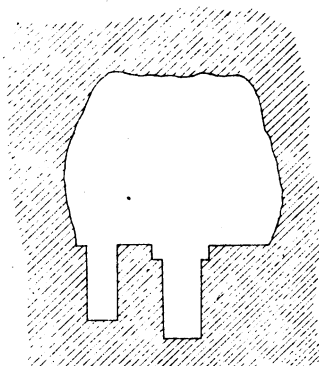
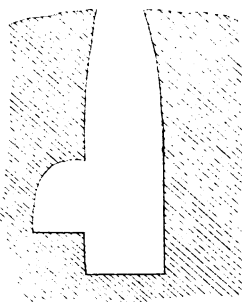
του Γ. Δήμιτσα	σλ. 415
Περὶ γενέσεως τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὑπὸ Περι- κλέους Γρηγοριάδου, ὑφηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσο- φίας ἐν τῇ ἐθνικῇ πανεπιστημίᾳ	466
Περὶ τοῦ ἐν Καιρωνίᾳ λέοντος. — Τοποθεσία αὐτοῦ καὶ ση- μερινὴ κατάστασις; χρόνος ἀνακαλύψεως, μαρτυρίαι ἀρ- χαίων, σκοπὸς ἰδρύσεως καὶ συμβολικὴ αὐτοῦ ἔννοια, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	486
Λιερθώσεις εἰς Θουκυδίδην καὶ Ἡσύχιον, ὑπὸ Πέτρου Ν. Πα- παγεωργίου	506
Ψηφομαντεῖον ἐν τῇ Θριασίᾳ πεδίῳ, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη.	513
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις. — Περὶ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ παλαι- αίων τάφων καὶ τῶν αὐτόθι ὑπὸ Στράδωνος μνημονευ- μένων λαθυρίθων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη, Ἰω. Κονδάκη καὶ Δημ. Φιλίππου	515
Ἔτι δὲ περὶ ἀνασκαφῶν ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δ. Φίλπου	526
Ἐπιγράφαί Ἀστικῆς καὶ ἄλλων τόπων, ὑπὸ Στεφ. Ἀ. Κουμανούδη	528
Μία διόρθωσις εἰς τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου	533

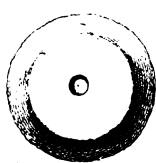
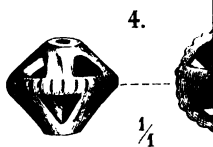
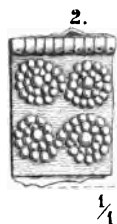
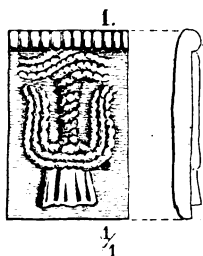
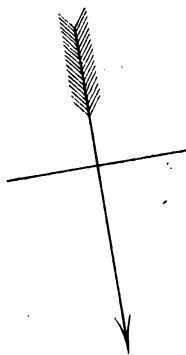

Κατατομή κατὰ τὴν Υ-Φ

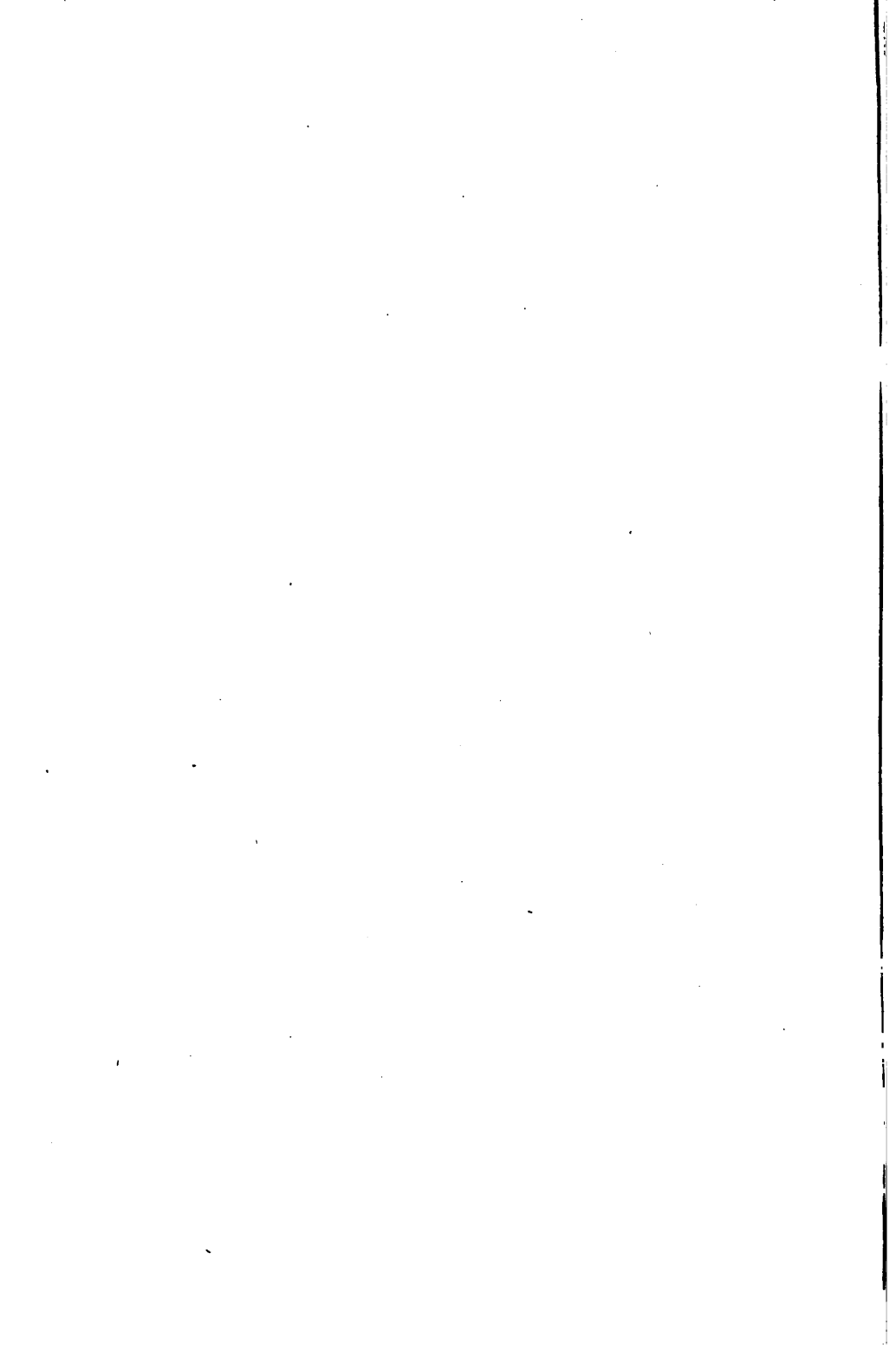

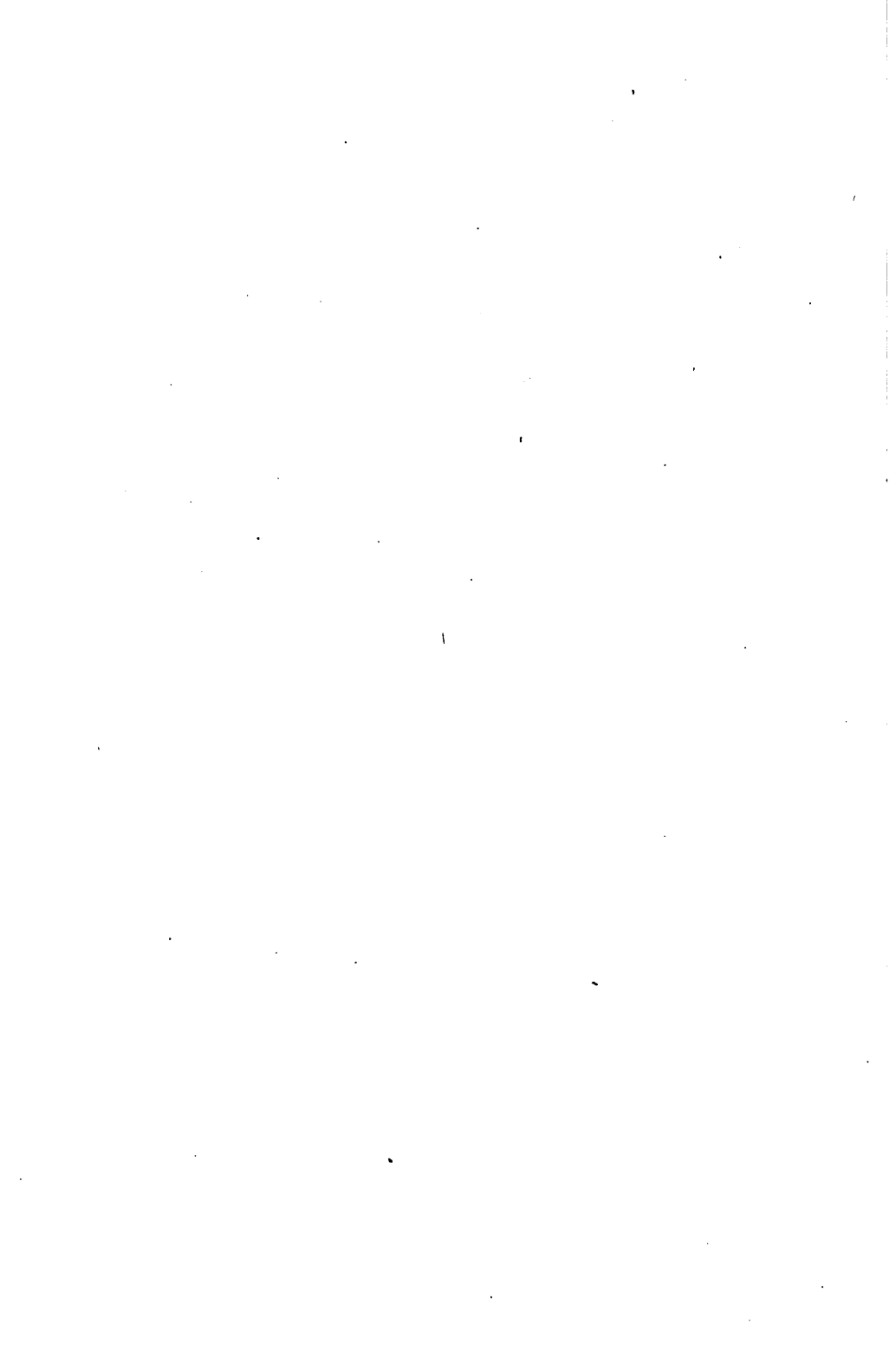
Κατατομή κατὰ τὴν Ε-Ζ
Φ

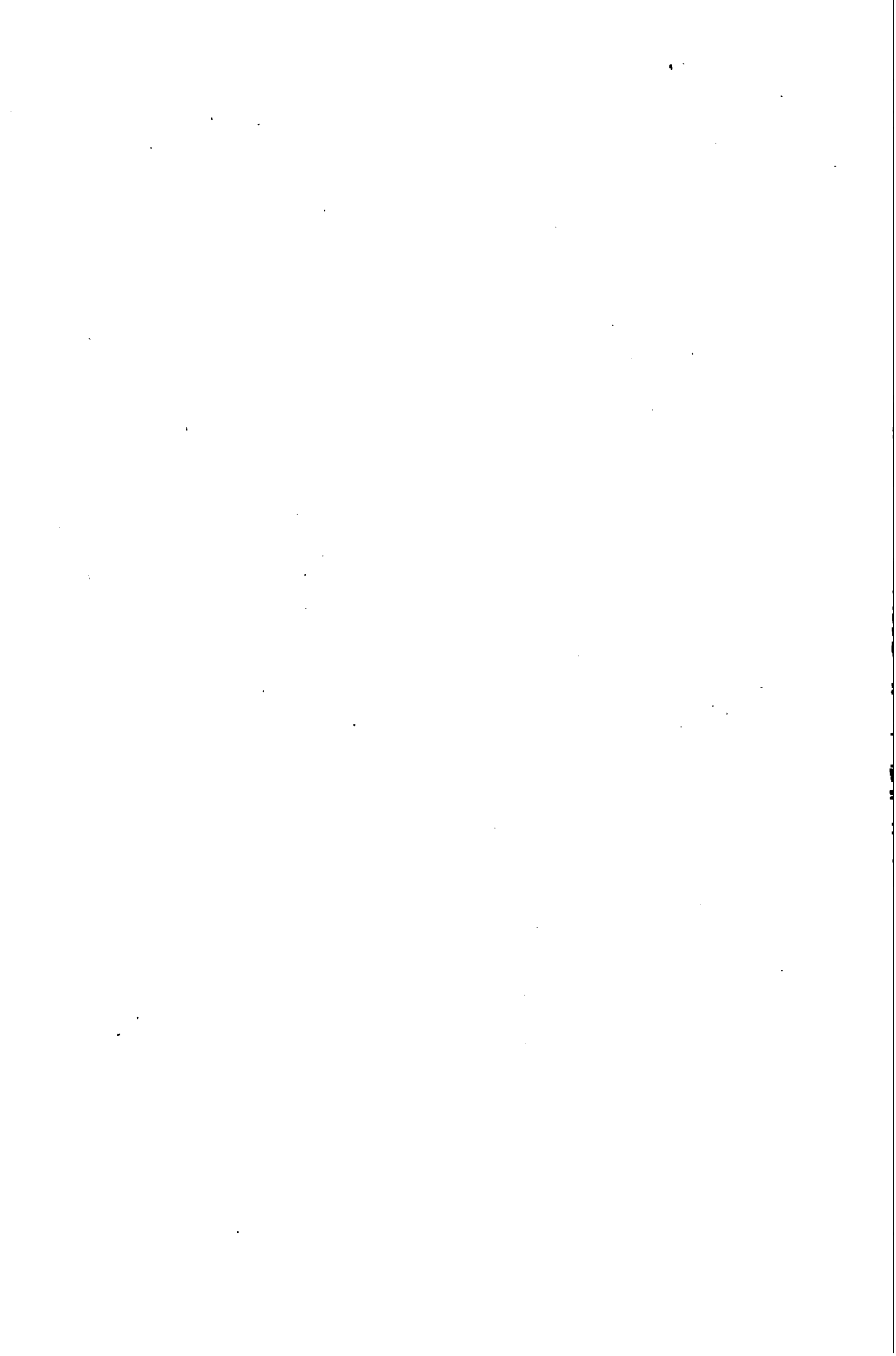

DEC 17 1943

